ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL: 1
AVRUPA

Avrupa'nın dağlık ve yüksek bir ülkesi

ARNAVUTLUK

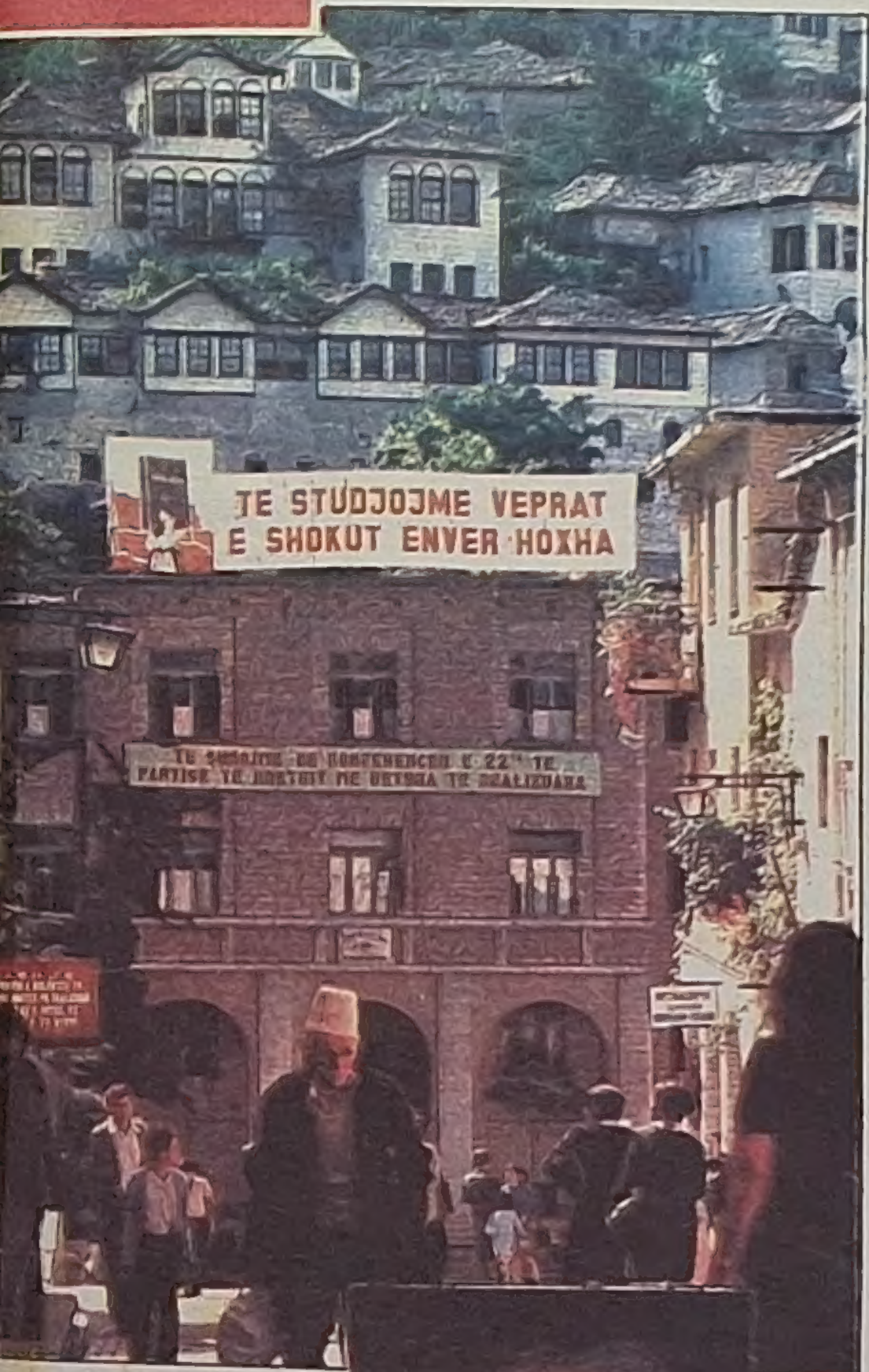

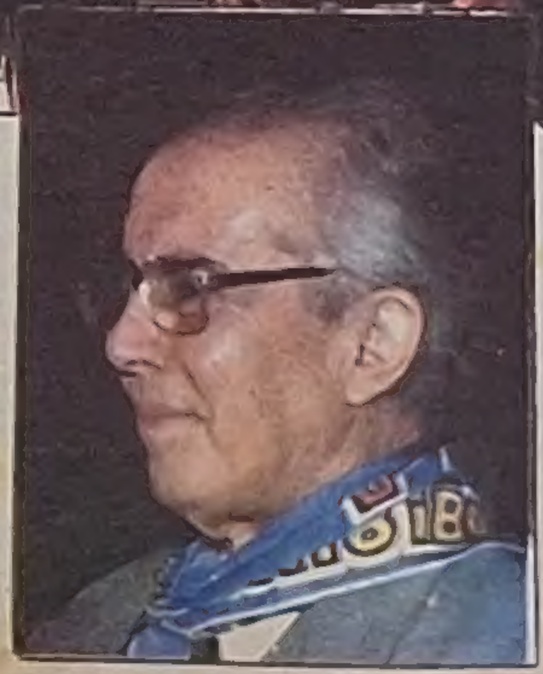

ENVER HOCA

Arnavut siyaset adamı Enver Hoca 1908'de doğdu. Yüksek öğrenimini Fransa ve Belçika'da tamamladı. Komünist Partisine girdikten sonra II. Dünya Savaşı boyunca Milli Kurtuluş Cephesine komuta etti. 1941'de Emek Partisi'ni kurdu. 1948'den bu yana parti genel sekreteri olan Enver Hoca ülkesinin tek hâkimidir.

Ülkenin yüzde 76'sı dağlık bölgelerle kaplı ve ortalama yüksekliği 708 metre

ARNAVUTLUK, Balkan Yarımadası'nın kuzeybatısında, Adriyatik Denizi kıyısında yer alan bir Avrupa ülkesidir. Komşuları, kuzeyde ve doğuda Yugoslavya, güneydoğuda Yunanistan olan ülkenin Adriyatik'teki kıyısı yaklaşık 470 kilometre uzunluktadır.

Arnavutluk, uzun bir kıyı şeridine sahip olmasına rağmen, temelde dağlık bir ülkedir. Yüzölçümünün yüzde 76'sı dağlık bölgelerle kaplıdır. Geri kalan bölgeler ise, deniz yüzeyinden yaklaşık 200 metre yüksektedir. Arnavutluk'un ortalama yüksekliği 708 metredir, bu da hemen hemen Avrupa ortalama yüksekliğinin iki katına gelir. Buna karşılık Arnavutluk Alpleri'nin en yüksek tepesi olan Korab ancak 2751 metre yüksekliktedir.

Arnavutluk üç tabii bölgeye ayrılmıştır: Arnavutluk Alpleri, Arnavutluk Rivierası olarak da anılan kıyı şeridi ve dağlık bir bölge olan Orta Arnavutluk. Nüfusun büyük çoğunluğu, bu sonuncu bölgede yaşamaktadır. Başkent Tiran ve ülkenin önemli kentlerinden Elbasan da Orta Arnavutluk'tadır. Kuzeyde İşkodra, Yunanistan yakınında Görüce, liman şehri olarak da, Draç ve Avlonya ülkenin önde gelen diğer büyük kentleridir.

Ülke topraklarının yaklaşık yüzde 40'ını kaplayan ormanlar daha çok kestane, çam ve gürgen ağaçlarından oluşur. Kıyı şeridinde ise zeytinlikler egemendir. Kıyı şeridinin doğusunda yer alan ovalar, Arnavutluk'un en verimli bölgesi sayılır. Arnavutluk halkının **"dağların gözleri"** olarak adlandırdığı göllerin de ülkenin doğal yapısında önemli bir yeri vardır. Arnavutluk'un belli başlı 3 akarsuyu: Drin (280 km), Seman (253 km) ve Viyasa (236 km) gerek tarım alanındaki kullanımları açısından, gerek enerji üretimi açısından can alıcı birer damar niteliği taşırlar.

İklim koşulları

ARNAVUTLUK, Adriyatik'teki uzun kıyı şeridine rağmen, tipik kara ikliminin hüküm sürdüğü bir ülkedir. Kıyı şeridi boyunca, oldukça dar bir bölge için Akdeniz iklimi geçerlidir gene de. Kışlar ılık, yazlar sıcak geçer burada. Ancak, doğuya gidildikçe ülkenin ve bölgenin de iklim koşulları sertleşir. Bunda yüksekliğin artışı kadar karasal hava kütlelerinin etkisinin de payı vardır. Yazlar çok sıcak ve kurak geçer. Isının bu bölgede 45°'ye kadar çıktığı görülür. Kışlarsa tersine soğuk ve yağışlıdır. Zaman zaman ısı — 25°'ye kadar düşer. Ülkede yıllık yağış ortalaması 1300 mm. dolayındadır. Yağışların yoğun olduğu bölge ise Arnavutluk Alpleri'nin kuzey kısmıdır.

KİMLİK KARTI

Resmi adı: **Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti (Şkyipnaya)**
Başkent: **Tiran** (nüfusu: 198.000)
Nüfusu: **2.730.000** (1981)
Yüzölçümü: **28.748 km2**
Nüfus artış hızı: **% 2.5**
Resmi dil: **Arnavutça**
Konuşulan diğer diller: **Rumca, Türkçe**
Etnik dağılım: **Arnavutlar % 95, Rumlar % 2.5**
Din: **1967'den beri "Ateist Devlet"**
Para birimi: **Lek** (100 kindarka)
Başlıca kentleri: **Tiran, İşkodra** (62.500), **Diraç** (61.000), **Elbasan** (45.500)
Devlet İşareti: **AL**

Bitki örtüsü çeşitli, yeraltı kaynakları zengin

Arnavutluk'un iklim koşulları, akarsu ve gölleri, dağlık bir bölge oluşu ülkenin bitki örtüsünü çeşitli yönlerde etkiler. Ülke toprakları üzerinde yaklaşık 3200 tür bitkiye rastlanır ki, bunları iki ayrı grupta ele almak gerekmektedir. Akdeniz bitkileri ve kuzey bölgesinin dağlık bitkileri.

Bu bitkisel donanım, Arnavutluk sınırları içinde rastlanılan hayvan türlerinin büyük bir çeşitlilik göstermesine yol açar. Taşvan, tilki, ayı, çakal, yaban domuzu, deve ve geyik gibi hayvanların yanı sıra ülke, özellikle kuşları ile dikkat çeker.

YERALTI KAYNAKLARI

Arnavutluk'un zengin dağlık bölgeleri ve sık orman dokusu, ülkenin yeraltı kaynaklarının zenginliğine yol açmıştır. Sanayideki yatırım noktalarını bu kaynakların varlığı belirlemiştir. Özellikle petrol, doğal gaz, krom, bakır, linyit ve nikel üretimi ağırlık kazanmıştır. Arnavutluk, krom üretiminde dünyanın önde gelen ülkeleri arasına girer.

Öte yandan, akarsuların enerji üretimindeki payı da, son yıllarda iyiden iyiye artan bir hızla önem kazanmaktadır.

TARİH BOYUNCA ARNAVUTLUK

ARNAVUTLARIN kökeni konusunda tarihçiler kesin bir bilgi veremiyor. En yaygın görüş, atalarının İlliryalılar olduğu yolunda. Özellikle, tarih öncesi merkezlerden Malik'te yapılan kazıların sonucunda elde edilen bulgular, İlliryalıların tunç çağı ile demir çağı arasında bölgeye yerleştiklerini gösteriyor. Kurdukları devletin antik çağda, Akdeniz uygarlığının siyasal ve kültürel anatomisinde etkin olduğu biliniyor. Roma İmparatorluğunun Adriyatik Denizi'ni denetimine alma düşüncesiyle M.Ö. 229'da başlattığı Roma-İlirya savaşı 62 yıl sürmüş. M.Ö. 167'de Roma orduları, General Aemelius Paullus komutasında Epir, Makedonya ve İlirya'yı darmadağın etmiştir. Bu, İlliryalıların yaklaşık altı yüzyıl boyunca Roma boyunduruğu altında kalmasına yol açmıştır.

Roma İmparatorluğu'nun M.S. 395'de ikiye bölünmesinden sonra, İlliryalılar doğuyla batının sınır bölgesinde kaldılar. Bu faktör, onların kendi bünyeleri içinde pek çok özelliklerini korumalarını sağladı. IV. yüzyılda Vizigotların istilasıyla İlirya'da çözülme başladı. Ama asıl etkili dış müdahale VII. yüzyılda İslavlardan geldi. Kısa sürede Kuzey İlliryalılar eriyip gittiler. Güney İlliryalılar ise büyük bir direnç gösterdiler. Nitekim, yüzyıllar sonra ülkeye adını verecek Albonoi halkı onların bir koludur.

X. ve XI. yüzyıllarda ülke Bulgarlar ile Bizanslıların savaş alanı haline gelmiştir. Bunu Normanların akını ile Haçlı seferi izler. XV. yüzyılda Arnavut kökenli bir seçkinler topluluğu oluşmaya başlar. Bu topluluk, açık açık İslav ve Bizanslı işgalcilere karşı çıkmıştır. Ancak, Arnavutların bağımsız bir feodal devlet kurma çabaları XIV. yüzyılın ikinci yarısına gelinene dek bir sonuç vermemiştir. Sırp imparatoru Skifan Duşa'nın 1340'da Zeto eyaletine bağladığı topraklar üzerindeki Sırp egemenliği, 1355'de Duşan ölünce kendiliğinden çözülür. Bu tarihten başlayarak, Arnavutluk'ta birkaç feodal eyalet kurulur, en önemlileri, merkezi bugünkü İşkodra olan Balşa'dır. Bu dönemin Arnavut şehirleri, ortaçağın cumhuriyet anlayışından yararlanarak özerk bir yönetime, kendi statülerine, seçilmiş yöneticilerine sahip olabilmişlerdir. Ancak bu, çok uzun ömürlü olmamıştır. Osmanlıların istilası ile yeni bir dönem açılır.

SİYASAL KÜNYE

Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti'nde yasama organı dört yılda bir genel oylama ile seçilen ve 250 milletvekilinden oluşan Halk Meclisi'dir. Prezidyum'un 13 üyesinin yanısıra Bakanlar Kurulu üyeleri de Halk Meclisi tarafından seçilir. Yürütme yetkisi Bakanlar Kurulu'ndadır.

Ülkenin siyasal gücü Emek Partisi'ndedir. Beş yılda bir toplanan Parti Kongresi'nde Merkez Komitesi seçilir. Bu komite ise 12 asil, beş yedek üyeden oluşan Politbüro'yu seçer.

Bugün parti genel sekreterliğini Enver Hoca, bakanlar kurulu başkanlığını ise Adil, Corcavi yürütmektedir.

Yerel yönetim 26 bölgelidir. Üç yılda bir seçilen halk komitesince yürütülür.

ARNAVUTLUK'UN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ: Gjiliani Şeliu, Nenehatun Caddesi, No. 89 Gaziosmanpaşa-Ankara, Tel: 27 49 54

ARNAVUTLUK'TA TÜRK BÜYÜKELÇİSİ: Selçuk Toker

Bugünkü rejim 1945'te kuruldu

● *Ülkenin bağımsızlığı 1912-1913'te Londra'da toplanan Elçiler Konferansı'nda kabul edildi ama, yeni devletin statüsü ve sınırları konusundaki anlaşmazlıklar uzun süre devam etti*

Sırasıyla başbakanlık, cumhurbaşkanlığı ve krallık yapan Ahmet Zogo, İtalyan işgalinden önce Kraliçe'yle birlikte.

Arnavutluk'ta Osmanlı egemenliği

1389 Kosova Savaşı'nı izleyen yıllar, Arnavutların Osmanlı padişahlarını resmen tanıma zorunda kalıp onlara vergi ve asker gönderdikleri bir dönem niteliği taşır. Ama asıl bağlanma Yıldırım Beyazıt ile birlikte, 1394'den sonra başlamıştır. Timar sistemi, Saruhanlı Türkmenlerin ülkeye yerleşmesinin ardından iyice ağırlık kazanır. Yönetim uçbeylerine verilirken, Arnavut prensler de timar kadrosuna katılırlar. Ancak XV. yüzyılın ilk yarısında, bağımsızlık elde etme yolunda Arnavutların ilk toplu hareketlerine tanık olunur. Kastriota'lardan Yorgi Kastriota-Skenderbeg, gençliğinde Osmanlıların eline düşmüş, ordudaki önemli hizmetleri nedeniyle "Bey" ünvanı kazanarak Müslüman olmuş, İskender Bey adını almıştır. 1443'de, Niş Savaşı'nda Osmanlıların aldığı yenilgiden de cesaret alan İskender Bey yeniden Hıristiyan oldu. Arnavutları bir güç etrafında toplamayı başararak Osmanlı ordularını safdışı bıraktı. II. Murat ve Fatih Sultan Mehmet döneminde Arnavutlar üzerine yapılan akınlar fayda etmedi. Osmanlılar ile Arnavutlar arasında 1463'de bir anlaşma yapıldı.

Bu ara dönem, 1468'de İskender Bey'in ölümüne dek sürdü. Arnavutluk, 1479'da İşkodra kalesinin Osmanlı ordusu tarafından fethiyle birlikte yeniden çözüldü. Ülgün ve Ban alındı. Draç Venedikliler tarafından boşaltıldı. Böylelikle, timar sistemi iyiden iyiye ülkeye yerleşti. İslâm dininin yaygınlaşmasına özen gösterildi. İki yüzyıl içinde pek çok camii, meşcit ve medrese inşa edildi. Yönetimde de etkileri küçümseenmeyecek değişiklikler yapıldı. Sekiz ayrı sancağa bölünen ülkenin bir bölümü Rumeli Beylerbeyi'ne, bir bölümü de Kaptanpaşa'ya bağlı kılındı.

Arnavutların bağımsızlık kazanma yolunda mücadeleleri XVII. yüzyılın ikinci yarısında yeniden alevlenir. 1779'da Gegler ve Tosklar ayaklanır. 1787'de Mahmut Buşati kuzey Arnavutluk'ta, İşkodra'yı merkeze alarak hareket geçer, Avusturya İmparatoru II. Joseph ile anlaşursa da kesin bir başarı elde edemez. XIV. yüzyılın başında ise, sahnede Tepedelenli Ali Paşa vardır. Onun ayaklanması da bastırılır. Bu ayaklanmayı üç yenisi izler, Mustafa Buşati, Veli Bey ve Silahtar Poda Paşa ayrı ayrı Osmanlı İmparatorluğuna karşı isyan ederler. Yöre halkından geniş yardım gören başkaldırıcılar, Osmanlıların ülke üzerindeki nüfusunu iyiden iyiye zayıflatırlar.

Osmanlıların Balkanlarda yenilgiye uğraması, beklenmedik biçimde Arnavutların aleyhine bir sonuç doğurmuştur. 3 Mart 1878'de imzalanan Ayastefanos antlaşması, ülkenin büyük kısmının Yunanlılar ve Sırplar arasında paylaştırılmasına yol açmıştır. Arnavutların başkaldırmaları üzerine yapılan Berlin antlaşması, onlarda bağımsız devlet kurabilecekleri umudunu doğurunca, dönemin Osmanlı padişahı II. Abdülhamit, Derviş Paşa komutasında bir ordu göndererek Arnavutluk kuvvetlerini dağıtır.

Türk ordusunda büyük hizmetleri görülen İskender Bey sonradan Arnavutluk'ta bağımsızlık hareketlerini başlattı. İskender Bey'in bu tablosu Floransa Müzesi'ndedir.

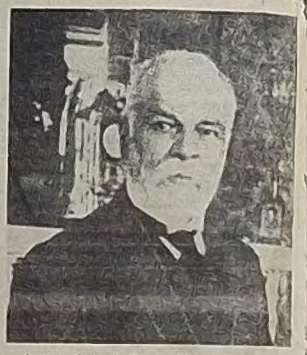

Arnavutluk bağımsızlık mücadelesini yöneten ve 1912 yılında ilk Ulusal Arnavut hükümetini kurarak Başbakan olan İsmail Kemali.

Çeyrek yüzyıl boyunca Arnavutluk Başbakanı olarak görev yapan Mehmet Şehu, 1981 yılı sonunda "intihar etti."

Bağımsız Arnavutluk

1908'de II. Meşrutiyetin ilân edilmesi, bağımsızlık yanlısı Arnavutların yeniden güç kazanmasını sağladı. 1908 yılının kasım ayında, Manastır'da toplanan Milli Kongre'de, bugün de kullanılmakta olan Arnavut alfabesi kabul edildi. Bir yıl sonra, Elbasan'da ilk resmi Arnavut ilkokulu açıldı. Bu açılımlar yeniden Osmanlı baskısını arttırdı. 1910 yılının mart ayında Priştine'de başlayan ayaklanma kısa sürede tüm Kosova'ya

yayıldı. Şevket Turgut Paşa komutasındaki 16.000 kişilik Osmanlı ordusu ayaklanmaya müdahale etti. Ancak, 1912'de yeniden başlayan ayaklanmanın boyutları çok daha geniş oldu. Makedonya boyunca, ilerleyen Arnavut birlikleri önünde Osmanlı hükümeti uzlaşma yolunu seçti. Antlaşmanın hemen ardından Balkan harbinin çıkması, Arnavutların bağımsızlıklarını elde etme yolunda önemli bir adım daha gerçekleştirmeleri için yeterli neden oldu. Arnavut milletvekili İsmail Kemali, Draç'ta Arnavutluk'un bağımsızlığı ilân ederek ilk başbakan oldu. 1912 Aralık ayı ile 1913 Ağustos ayı arasında toplanan Londra Elçiler Konferansında ülkenin bağımsızlığı kabul edildi. Oysa, yeni devletin statüsü ve sınırları konusundaki anlaşmazlıklar uzun süre devam edecekti.

Elçiler Konferansı, ilk ağızda, Arnavutluk devletinin başına yabancı bir prens atamayı uygun gördü. Bir Alman soylusu olan Wilhelm Wied ülkeye yerleşerek, Turhan Paşa'nın başkan olacağı bir hükümet kurdu. Bu gelişmelere, Orta Arnavutluk bölgesinden Esat Paşa Toptani karşı çıktı. Geniş halk kesimleri ise ne Turhan Paşa'yı, ne de Toptani'yi benimsediler. Sonunda ilki ülkeden ayrıldı, Toptani ise İtalya'ya kaçmak zorunda kaldı. Birinci Dünya Savaşı boyunca tüm Arnavutluk'ta kargaşa egemendi. 1919'da imzalanan Tittoni-Venizelos anlaşması İtalya ile Yunanistan arasında bir bakıma Arnavutluk topraklarının paylaştırılmasını öngörüyordu. 21 Ocak 1920'deki Luşna Konferansı, bu anlaşmayı hiçbir biçimde kabul etmeyen Arnavutluk tarafından toplandı ve devlet başkanlığı bir anayasa ile naipler meclisine verildi.

Cumhuriyet deneyi ve monarşi

İtalyanların Avlonya'da yenilmeleriyle birlikte Arnavutluk'da yeni rejim kurma hazırlıkları hızlandı. 1921'de 75 üyeden oluşan bir parlamento kuruldu. Zogo'nun yaklaşık 20 yıl sürecek iktidarı bir bakıma böyle kuruldu. 23 Şubat 1924'de Zogo'ya bir suikast girişiminde bulunulması üzerine muhalefetten bir parti üyesi öldürüldü: Muhalefet partisi parlamentodan çekilerek başkaldırdı. Önce Yugoslavya'ya kaçan Zogo, daha sonra topladığı askeri güçle Tiran'a girdi. 21 Ocak 1925'de cumhuriyeti ilân etti, on gün sonra da cumhurbaşkanı seçildi. Ancak bu deney pek uzun ömürlü olmadı. 1928'de yeni bir anayasa değişikliği ile krallık ilân edildi. Zogo I ünvanıyla eski cumhurbaşkanı kral oldu. Faşist kuvvetlerin 1939'da Arnavutluk'u işgallerine dek süren bu dönemde, ülkede kimi atılımlara tanık olundu.

Sosyalist devletin kuruluşu

II. Dünya Savaşı boyunca işgal altında kalan Arnavutluk topraklarında güçlü direniş toplulukları oluştu. Kurtuluş ordusunun yöneticisi Enver Hoca, işgalin ardından 1945 yılının sonunda kurulan Sosyalist Halk Cumhuriyeti'nin de yöneticisi oldu. Yaklaşık 40 yıl boyunca otoritesi hiç sarsılmayan Enver Hoca 1958'den bu yana parti genel sekreteridir. Arnavutluk iki önemli siyasal yörünge değişikliği geçirmiştir: 1961 yılında doğal müttefiki Sovyet Rusya ile olan ilişkilerini kopartarak Çin Halk Cumhuriyeti ile bağlantısını güçlendirmiş, ancak bu beraberlikte 1978 yılında sona ermiştir. Çin yöneticilerinin ABD ve Yugoslavya ile kurduğu ilişkileri benimsemeyen Enver Hoca ülkesinin hem Avrupa kıtasında, hem de genel dünya konjonktüründe yalnız kalmasını tercih etmiştir.

18 Aralık 1981 günü, Tiran radyosu, 27 yıldır Arnavutluk Başbakanlığı yapan Mehmet Şehu'nun "geçirdiği bir bunalım sonucu" intihar ettiğini duyurdu. Batı kaynaklarında, Enver Hoca ile Şehu arasında, önemli bir toplantı sırasında tartışmaçıktığı, Şehu'nun orada vurulduğu yolunda haberler yer aldıysa da, bu haberler doğrulanmadı. 1982 başında Adil Corcavi hükümet başkanlığına getirildi. 15 Ocak'ta yeni hükümet göreve başladı. Ülke yöneticileri arasında büyük çapta değişiklik yapıldığına tanık olunan Arnavutluk'un kesin hâkimi gene Enver Hoca'dır.

ANAYASAL DÜZENLEMELER...

Hukuk öğrenimi yapılmıyor

1976'da kabul edilen Arnavutluk Anayasası'na göre, kapitalist ve revizyonist bir devletle ekonomik alışveriş yasak

YENİ Arnavutluk Anayasası, 28 Aralık 1976'da Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti (SHC) Halk Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Anayasa'nın 2. maddesi SHC'nin "proleterya diktatörlüğü"ne dayalı bir devlet olduğunu öne sürer. 3. madde ise devleti ve toplumu yöneten tek gücü, işçi sınıfının öncüsü Arnavutluk Emek Partisi olarak tanımlar. 15. maddede Arnavutluk'un dış politika anlayışı çerçevelenmiştir. İşçi sınıfının devrimci mücadelelerine, bağımsızlığa ve toplumsal ilerlemeye, barışın ve iyi komşuluk ilişkilerinin sağlanmasına, her yabancı devlet ile eşitlik temelinde ilişkiye girilmesine destek olmak bu politikanın esası olarak vurgulanır.

Enver Hoca, 1982'de, Arnavut çocuklarıyla.

Ekonomik plandaki Arnavutluk politikası 28. maddede ele alınmaktadır. Bu madde yabancı kuruluşlarla, tekellerle, kapitalist ve revizyonist herhangi bir devlete ekonomik alışverişi yasaklar ve kredi alınmasına karşı çıkar.

Toplumsal alandaki haklar ve kısıtlamalar, Anayasa'nın 40, 41 ve 42. maddelerinde tanımlanmıştır. Cinsiyet, ırk, milliyet, eğitim, düzeyi, toplumsal ve ekonomik konum vatandaşlık görevleri açısından hiç kimseye ayrıcalık getirmez; azınlıkların kültürel gelişmeleri, ana dilleri ve bu dilde eğitimleri, toplumsal yaşamdaki hakları korunmalıdır. Kadın, ekonomik sömürü ve siyasal baskıdan kurtarılmıştır, ülke savunmasında devrimci güç olarak görev alır, denilmektedir.

Ancak, hukuksal kurumlar açısından Arnavutluk değişik bir görünüm arzeder. Ülke üniversitelerinde mühendislik ve tıp, iktisat ve tarih öğrenimi olmasına karşılık hukuk öğrenimi yapılmamaktadır. Arnavutluk'ta hukukçu yetiştirilmez. Halk mahkemesi yargıçları halk tarafından seçilir. Adalet Bakanlığı ise, Enver Hoca'nın idari "reform"larından biri sırasında kaldırılmıştır.

Türkiye-Arnavutluk arasında ilk diplomatik ilişki 1926'da kuruldu

1928'de Zogo krallık ilân edince Atatürk "Cumhuriyet bağlılık andını çiğnediği" için Zogo'yu eleştirdi ve ilişkiler kesildi

TÜRKİYE ile Arnavutluk arasında ilk diplomatik ilişki 1926 yılında kurulmuştur. **Tahir Lütfi Tokay**, Tiran'daki ilk büyükelçimizdir. **Ahmet Zogo**'nun önce Başbakan, daha sonra da Cumhurbaşkanı olarak görev yaptığı süre içinde iki ülke arasında sıcak, saygılı ilişkiler doğdu. 1 Eylül 1928 günü Zogo'nun krallık ilân etmesiyle bu ilişki üç yıllık bir süre için gerginleşecekti.

Atatürk, bir ay sonra Tahir Lütfi Bey'i Ankara'ya çağırttı. Ardından bir Fransız gazetesine demeç vererek, **"Cumhuriyete bağlılık andını çiğneyen"** Zogo'yu sert bir dille eleştirdi. Bir tür **"soğuk savaş"** dönemi başlamıştı. Arnavutluk, Ankara'daki elçiliğini kapattı; Tiran'a Türk gazetelerinin girmesini yasakladı. Gitgide kopma noktasına yaklaşan Türk - Arnavutluk ilişkilerinde düzelme II. Balkan Konferansı dolayısıyla başlayabildi. Arnavutluk konferansa katılınca, Atatürk Zogo'ya bir telgraf çekti. Bu gelişmeler iki ülkenin arasında yeniden sıcak bir hava esmesine yetti.

Enver Hoca 1947'de Sovyet lideri Josef Stalin ile birlikte. Arnavutluk politikasına yaklaşık 40 yıldır hâkim olan Enver Hoca, bu süre içinde Stalinist çizgiyi terketmemek için ayrı bir özen göstermiştir. SSCB ile ilişkilerinin kopuşunda olduğu gibi, Çin Halk Cumhuriyeti ile ittifakın bozuluşu da aynı nedenle olmuştur. Enver Hoca, 1970'li yıllarda Avrupa ülkelerinin pek çoğunda ilgi uyandıran Avrupa komünizmi (EUROCOMMUNİSME) de sert bir üslûpla eleştirmiş, 1981 sonunda başta Şehu olmak üzere pek çok Arnavut yöneticinin tasviye edildiği "harekâtta" da Stalinizme olan bağlılığını göstermiştir.

1933'de Ankara'ya yeni Arnavut elçisi atandı. Türkiye Cumhuriyetinin 10. yıldönümü için Zogo, Atatürk'e bir kutlama mesajı yollayarak, ona duyduğu hayranlığı yineledi. 9 Şubat 1934'de Balkan Paktının imzalamasından sonra, Atatürk Tiran'a Büyükelçi olarak kendi genel sekreteri **Ruşen Eşref Ünaydın**'ı atadı. Bu konuda bir de yönerge yazdırtan Atatürk, Arnavutluk konusundaki düşüncelerini şöyle açıklıyordu:

"Biz Arnavut milletini severiz, kardeş tanırız, kendimizden uzak görmeyiz. Devlet ve millet olarak kuvvetlenmesini ve terakki etmesini ve Balkanlar'da, layık olduğu mevkii kuvvetle, bilhassa müstakil, emniyetli bir surette almasını ciddî ve kat'î olarak isteriz. Buna emniyet edebilirler.

"Türkiye - Arnavutluk siyasî münasebetlerinin base'ı budur. Bu hususta bana Cumhuriyet Hükümetine ve Fırkamıza tamamen emniyet edebilirler... Türk milletinin de hissen ve kalben Arnavut milletini kardeş bildiğine şüphe etmemelidir..."

TOPLUMSAL YAŞAM

Özel araba yok!

ARNAVUTLUK, Avrupa kıtasının en kapalı ülkesidir. Özellikle son yarım yüzyılda geçirdiği değişimleri hakkıyla değerlendirebilmek pek güçtür. Ülke sınırları içinde yabancı gözlemcilerin uzun süre kalmalarına, ülke genelini tanımalarına pek olanak verilmediği için, özellikle gündelik yaşamla ilgili pek çok veriden yoksun kalınmaktadır. Sosyalist devletin kurulduğu 1945'den bu yana, kıtanın bu en fakir ülkesinde ekonomik kalkınmaya verilen önem toplumsal yaşamı da belirlemiştir. İş gücü ve verimliliği, sosyalizmin genel ilkeleri her şeyin üstünde tutulmaktadır. Spor, eğitim ve eğlence gibi temel toplumsal yaşam odakları çalışma koşullarına göre düzenlenen Arnavutluk'ta, kentler ve kırsal kesim arasındaki farklılıkların giderilmesi de önem kazanmıştır.

Arnavutluk'ta özel araba yoktur. Sokaklarda yalnızca resmî arabalara ve toplu taşıma araçlarına rastlanır. Özel mülkiyet kavramı da yok olmaktadır. Dükkânlar, lokantalar, çiftlikler devletindir. Taksi sürücüleri de, terziler ve bekçiler de, berberler ve sanatçılar da devlet için çalışırlar.

Yaz aylarında kurak bir görünüm arzeden başkente kış ayları bir renk çeşitliliği getirir.

Ücretler ve fiyatlar

Arnavutluk ekonomisindeki kimi ilginç noktalar da toplumsal yaşamı farklı kılar. Ülkede vergi yoktur, enflasyon nedir bilinmez. Ücretler arasında pek fark gözlemlenmez. İşçiler ve köylülerin aylık geliri 600-700 lek, üniversiteprofesörününkü ise 1000 lek dolayındadır. Yüksek kademedeki devlet yöneticilerinin durumu biraz değişiktir.

Etin kilosu 12-18 lek arasında değişir, ekmek ve bir paket sigara 2 lektir. Bir çift ayakkabının fiyatı 100 lek, bir gömleğinki ise 60 lek dolayındadır. Ev kiraları çok düşüktür. Aile gelirinin % 5'ini geçmez. Arnavutluk'ta sağlık hizmetleri ve eğitim ücretsizdir. Bunun dışında harcama yapılacak bir yer de pek yoktur. Kaldı ki, ülkede siyasal propaganda yapan filimlerin, oyunların oynandığı birkaç toplu eğlenme merkezi dışında gece kübü, diskotek, pastane türü yerlere rastlanmaz. Lokanta sayısı çok azdır. Bar ve taverna hiç yoktur.

Arnavutluk'ta giyim-kuşam sorunu da çözülmüştür. Sade, ucuz giysiler devlet tarafından üretilir. Blucin giymek, saç uzatmak, makyaj yapmak, sakız çiğnemek yasaktır. Ülkenin ulusal içkisi olan rakı, bizimkinden uzun uzadıya farklı değildir.

Okuma yazma bilmeyen yok

1945-55 yılları arasında ülke çapında başlatılan okuma-yazma kampanyasının sonucu olarak, bugün Arnavutluk'ta okuma-yazma bilmeyen kalmamıştır. Ülkede sekizyıllık ilk ve orta öğrenim zorunludur. Tek bir üniversitesi vardır. Arnavutluk'ta 45 dalda eğitim yapılır. Sekiz fakülteden oluşan Tiran Üniversitesi'nde yüksek öğrenim yapan toplam öğrenci sayısı 17.000'dir.

Arnavutluk, 1967'den bu yana resmen "ateist" (tanrıtanımaz) bir devlettir. Ancak ülke nüfusunun çoğunluğu Müslümandır. Güneyde önemli bir Ortodoks kitlesi, kuzeyde Katolik bir azınlık yaşamaktadır. Dünyanın ilk "ateist" devleti olma durumundaki Arnavutluk'ta toplam 2169 cami, kilise ve manastır bugün çeşitli biçimde kullanılmaktadır.

KİTLE İLETİŞİMI

Günlük iki gazete yayınlanıyor

25 Ağustos 1942, Arnavutluk basınının doğum tarihi sayılmaktadır. Yayını bugün de sürüp giden "Zeri I Populllit" (Halkın Sesi) gazetesinin ilk nüshası o gün yayınlanmıştır. Arnavutluk Emek Partisi'nin yayın organı olan "Zeri I Populllit" aynı zamanda ülkenin en büyük tirajlı gazetesidir. Günlük ortalama baskısı 105.000 dolayındadır. Onun yanı sıra ikinci bir günlük gazete daha yayımlanır Arnautluk'ta: Başkimi. Öteki 23 gazete ise, haftada iki gün çıkar.

Arnavutça yayımlanan haftalık ve aylık dergilerin başlıcaları: Kuramsal yazılara ağırlık veren "Rruga e Partise", yazarlar ve sanatçılar birliğinin yayını olan "Drita" ile "Nentori" resimli bir dergi "Yeli" ve kadınlar birliğinin yayın organı "Bugünün Arnavut Kadını"dır.

Arnavutluk tarafından çeşitli yabancı dillerde yayımlanan dergilerin sayısı ise daha fazladır. "Günümüzde Arnavutluk" siyasal bir dergidir. "Emek" üç ayda bir yayımlanır. "Yeni Arnavutluk" ise 8 ayrı dilde yayın yapar. Bunların dışında İngilizce ve Fransızca basılan bir "Dış Ticaret" dergisi yayımlanır. O da, iki ayda bir çıkmaktadır.

Ülkenin belli başlı üç yayınevi bulunmaktadır. "8 Nentori" yayınları siyasal ve bilimsel kitapları, "Naim Fraşeri" edebiyat kitaplarını, "Okul kitabı yayınları" ise eğitim konusundaki kitapları basar. 1980 yılında, ülkede 8 milyonu aşkın kitabın dağıtımı yapılmıştır.

Radyo, Arnavutluk'un gündelik yaşamında önemli bir yer tutar. Her gün, Tiran radyosu ara vermeden, sabah 5.00'den gece 24.00'e dek yayın yapar. Günde 20 yayın, yabancı dilde yapılır. Dört bölgesel yayın, zaman zaman bağımsız çalışma yaparak, zaman zaman da Radyo-Tirana'yla ortak yapıma geçerek haber ve programların yayılmasına katkıda bulunur. Toplam radyo alıcısı sayısı 175.000 adet dolayındadır.

Arnavutluk televizyonu tek kanaldan siyah-beyaz olarak yayın yapar. Ülkede 5000 dolayında TV alıcısı vardır. Alıcılardan yalnızca yerel programlar izlenir. Ülke içinde hiçbir yabancı gazete, dergi ve kitap satılmamaktadır.

Türkçede «Arnavut» üzerine çeşitleme

Arnavutça bir Hint-Avrupa dilidir. Günümüzde yaklaşık 2 milyon kişi tarafından konuşulan Arnavutça başlıca iki lehçeden oluşur. Tosk ve Geg lehçeleri 1908'den bu yana Latin harfleriyle yazılmaktadır. Kelime haznesinde komşu ülkelerin etkisi hayli fazladır.

Arnavut biberi: Çok acı bir kırmızı biber türü.

Arnavut ciğeri: Koyun karaciğerinden yapılan bir tür ciğer sotesi. Kızartılırken kırmızı bibere ve una bulanır, tuzladıktan sonra üzerine yeniden kırmızı biberli yağ döküldür.

Arnavut peyniri: Arnavutluğa has, yuvarlak, hafif tuzlu bir peynir türü.

Arnavut kaldırımı: İrili ufaklı taşlarla gelişi güzel biçimde yapılmış kaldırım.

Arnavut besası: Kolay kolay bozulmayan, kesin yemin.

Arnavut: Karagöz, daha çok da ortaoyunu tiplerinin en popüleri sayılan Arnavut cahil, ama dürüst ve merttir. Beyaz fistan, kırmızı tozluk ve cepken ve yelek giyer. Kekeler gibi konuşur. Meydana sirto atarak gelir.

Arnavut dansı: Buğdaygillerden, bir yıllık ömrü olan otsu bitki, akdan.

Arnavut derzi: Moloz yığınlarıyla örülen duvarların ana kesitlerine harç doldururken kullanılan bir derz türü.

KENDİ YAĞI İLE KAVRULAN ARNAVUTLUK DÜNYAYA MEYDAN OKUYOR!

1960'larda Ruslara, 1970'lerde Çinlilere kafa tutan Arnavutluk, yaşamını ve kalkınmasını, yalnızlık içinde de olsa, "öz olanaklarını seferber ederek" sürdürüyor. Ama halk da bunun faturasını ödemek zorunda...

SAMI KOHEN

ARNAVUTLUK'un Sovyetler Birliği ile ilişkilerini kestiği 1961 yılında, Tiran'ın İskender Meydanı'ndaki Kültür Sarayı'nın yapımı yarım kalmıştı. Enver Hoca'nın bu şekilde kafa tutmasına sinirlenen Rusya, bu küçük ülkeye bütün yardımları kesmiş, Sovyet uzmanlarının katkısı ile yapılan bütün işleri yüzüstü bırakmıştı.

O sıralarda bir futbol kafilemize katılarak (Arnavutlar gazeteci olarak vize vermiyorlardı) ziyaret edebildiğimiz Tiran'da bu iddialı Kültür Sarayı'nın nasıl tamamlanacağını sorduğumuz yetkililer, şöyle demişlerdi:

"— **Ruslar bu işi yarıda bırakıp gittiler, her türlü yardımı da kestiler. Ama biz, kendi olanaklarımızla, canımızı dişimize takarak bu işi bitireceğiz ve Kültür Sarayı'nı hizmete açacağız.**"

Aradan yıllar geçtikten sonra, Arnavutluk canciğer dostu Çin ile 1978'de ilişkilerini kestiği zaman (bu kez gazeteci vizesi ile) Tiran'a gitmiştim. O dönemde Çinli uzmanlar ülkeyi terkediyor, Pekin Arnavutluk'a yıllarca yaptığı yardımları kesiyordu. Bu arada Arnavutluk'ta bazı fabrikaların ve barajların yapımı da yarım kalıyordu.

O zaman da Arnavut yetkililerinin söylediği, 1960'larda söylenenlerin aynı idi:

"— **Çinliler de bizi yarı yolda bıraktılar. Ama biz sadece öz olanaklarımızla bütün bunları tamamlayacağız.**"

Bunun böyle olabileceğini kanıtlamak Arnavutluklar için zor değildi.

Rusların yarım bıraktıkları Kültür Sarayı çoktan tamamlanmış, 1 milyon ciltlik kütüphanesi, geniş tiyatrosu, konser salonu, operası halk danslarına ayrılan bölümü ile, çoktan hizmete girmişti.

Arnavutlar bu geniş binaya, iradelerinin bir simgesi olarak da bakıyorlardı.

Ve bütün güçlerini Çin'in giderayak yarım bıraktığı işleri tamamlamak için kullanıyorlardı.

Gerçekten o zaman Çin yardımı ile başlatılan projelerin çoğu şimdi tamamen gerçekleşmiş bulunuyor.

★ DÜNYAYA MEYDAN OKUYOR

1960'ların başında Ruslara, 1970'lerin sonlarında da Çinlilere karşı açıkça cephe alan küçük Arnavutluk, süper devletlere ve hatta bütün dünyaya meydan okuyan bir ülkedir.

Arnavutluk ABD ve Batı'ya daha İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Enver Hoca'nın kurduğu katı rejimin yerleşmesi ile birlikte kafa tutmuştu. 1950'lerde Enver Hoca, Rusya'nın başında bulunan Stalin ile iyi anlaşıyordu. Stalin'den sonra ilişkiler bozuldu. Ve Enver Hoca Ruslara kendi işlerine karıştığı ve emperyalist bir politika güttüğü gerekçesi ile sırt çevirdi. Bu kez Çin'e dönen ve ondan destek gören Arnavutluk, Mao'nun ölümünden sonra yeni Çin yönetimi ile de anlaşmazlığa düştü ve kendisinden nüfusça 320, topraksa 240 misli büyük olan Çin'e karşı cephe almaktan ve onunla bütün ilişkilerini kesmekten çekinmedi.

Bugün hala "**kapalı bir ülke**" olan Arnavutluk, Amerika'sı, Rusya'sı, Çin'i ile dünyaya meydan okumaya devam ediyor.

Enver Hoca'nın ufak ülkesi, bu tutumunu sürdürürken, kendi olanaklarını seferber edip bildiği yoldan şaşmadan yürüyor. Kuşkusuz, 2.6 milyon Arnavut bu gururun faturasını da ödüyor...

★ FATURASI AĞIR AMA...

Bu fatura, çok çalışmayı ve büyük özverilere katlanmayı gerektiriyor.

Sarp dağlarla yumuşak Akdeniz iklimi arasında doğanın zenginliğiyle yoğrulan Arnavut insanı.

Başkent Tiran'dan bir genel görünüm. Akşamüstleri, paydos saatleri dışında, ana caddelerde bile sessizlik ve terkedilmişlik atmosferi egemendir.

Arnavutluk'ta 48 saat olan haftalık çalışma düzenine ek olarak, emekçilerin "**gönüllü**" olarak birkaç saat daha çalışmaları beklenir. Öğrenciler demiryolu yapımı gibi bazı ağır işlerde bir süre çalışmak zorundalar.

Ülke Avrupa standartlarına göre çok geridir. Nitekim Arnavutluk Avrupa kıtasının en geri kalmış ve en fakir ülkesi olarak bilinir.

Ancak, son 40 yılda Arnavutluk, kalkınma yolunda önemli adımlar atmış, ulusal gelirini artırmış ve en önemlisi "**kendi kendine yeter**" duruma gelmiştir.

Aslında Arnavutluk'un dünyaya meydana okuyup, "**kendi yağı ile kavrulabilmesi**", iki nedenle mümkün oluyor: Birincisi, ülkenin tarım enerji ve maden alanlarında hatırı sayılır bir potansiyele sahip olması. İkincisi ise, Enver Hoca'nın kurduğu sistem ile, toplumun ihtiyaçlarının asgari düzeyde tutulması.

Arnavutluk bugün tarımsal ürünler, krom başta olmak üzere bazı madenler ihraç edebiliyor. Karşılığında makine ve ham madde gibi mübren sayılacak gereksinmelerini sağlıyor. Bu arada Arnavutluk'un büyük şansı, petrol, kömür ve akarsu gibi enerji kaynaklarına sahip olmasıdır. Hatta bu sayede ürettiği elektriğin bir kısmını komşu ülkelere de satabiliyor.

★ İHTİYAÇLARI KISITLI...

Arnavutluk'un dış ekonomik ilişkileri işte bu dışsatım-dışalım dengesine dayanıyor. Enver Hoca, herhangi bir dış ülkeden veya uluslararası herhangi bir finans kuruluşundan kredi, yardım almaya şiddetle karşıdır. "**Parayı basar, istediğimi alırım, kimseye de boyun eğmem**" prensibini titizlikle sürdürüyor.

Bunu yapabilmesini kolaylaştıran diğer önemli bir faktör, toplum ihtiyaçlarını ve tüketimi sıkı bir şekilde kısmasıdır.

Bu bakımdan Arnavutluk'ta bugünkü kuşak (bundan önceki gibi), kalkınma disiplininin ağır yükünü taşıyor.

Bugün Arnavutluk'ta bırakın otomobili, buzdolabı, çamaşır makinesi, hatta televizyon dahi lüks sayılır. Zaten özel araba, "**yasaklar**" listesindedir. Tiran'da özel arabalar (onlar da çoğunlukla "**Mercedes**"dir) parti ve hükümet yöneticilerinin hizmetindedir. Bunun dışında 30-40 kadar da taksi vardır.

Tiran ve diğer kentlerde sokakta görülen insanlar, çok basit giyinmiştir. Çoğunun elbisesi eskidir. Kadınlar, genç kızlar makyajsızdır.

Parti, dogmatik bir görüşle, tüketimin zararlarını sürekli olarak halka anlatır. Zaten halkın da, satınalma gücü alt düzeyde tutulmuştur. Maaşlar öyle ayarlanmıştır zaten. Üstelik sisteme uygun olsun diye, bir fabrika işçisi ile bir mühendisin veya doktorun maaşları arasındaki fark da azdır.

Bir Arnavut işçisinin aldığı ortalama 600 Lek veya bir mühendisin aldığı 700-800 Lek ile yaşamını mütevazi şekilde sürdürmesi mümkün. Yiyecek nisbeten ucuzdur. Buna karşılık bir kat elbisenin fiyatı en az bir aylık maaşa eşittir.

Bir ailenin tek kişinin çalışması ile yaşamını sürdürmesi mümkün değildir. Kadın, erkek gibi bütün işlerde (ve çoğu zaman ağır işlerde) çalışır.

★ FİYATLAR YÜKSELMİYOR!

Arnavutluk'ta fiyatlar tamamen devlet kontrolünde olduğu için, dünyayı saran enflasyon, bu ülkenin kalın duvarlarından içeri giremiyor. Aksine hükümet, zaman zaman bazı maddelerin (özellikle yiyecek) fiyatlarını düşürüyor. Böylece dolaylı şekilde maaşlara bir nev'i "**zam**" yapılmış oluyor.

Böyle garip yönleri vardır Arnavutluk'un.

Vergi diye bir şey yoktur bu ülkede.

Din de yoktur. Yasaktır. Camiler, kiliseler kapatılmıştır.

Blucin, uzun saç, pop müziği de yasaktır.

Bazen Arnavutluk'a, Enver Hoca hayranı Batı Avrupalı gençler, "**turist**" olarak gelir. Havaalanında yapılan ilk işlem, onların saç-sakalını kesmek, veya blucin yerine daha "**münasip**" bir şey giymelerini sağlamaktır!

Arnavutluk her türlü dış cereyanların dışında tutulmuştur. Eğitim, kültür tamamen partinin kontrolü altındadır. Bütün ülkede, kentte veya köyde, her tarafta partinin ilkelerini taşıyan pankartlar sloganlar görülür.

Ve 75 yaşındaki Enver Hoca'nın boy boy portreleri, her yerdedir.

Her şeye hâkim olan düşünceleri gibi...

EKONOMI

Kendi kendine yeten bir ekonomi

1944-80 yılları arasında Arnavutluk'un sınaî üretimi, ekonominin diğer dallarına göre daha fazla artış gösterdi

1945 yılına kadar Arnavutluk ekonomik açıdan Avrupa'nın en geri kalmış ülkelerinden biriydi. Halkın yüzde 87'si tarım sektöründe çalışıyor, sanayi üretiminin dörtte üçü ise hafif sanayi ve besin üretiminden oluşuyordu. Temel olarak yağ, tütün, alkol, sabun üretimi yapan ilkel fabrikalara dayanan bu endüstri, ülkenin gelirinin ancak yüzde dördünü karşılayabiliyordu. İkinci Dünya Savaşı ve kurtuluştan sonra izlenecek siyasal politikaya uygun ekonomik düzenlemeler getirildi. Madenler, bankalar, yabancı firmalar devletleştirilirken, kapitalist üretim tarzı da terkedildi. Tarımda eski üretim tarzı bütün bütüne bırakılarak tarım reformu gerçekleştirildi. 1945'te başlayıp 1946 yılında tamamlanan bu reform, aynı zamanda sosyo-ekonomik ilişkilerdeki ilk yenilikti. Tarımın adım adım kollektifleştirilmesi de ikinci yenilik oldu. Halen Arnavutluk'ta uygulanmakta olan ekonomik sistem sosyalist ekonomi sistemidir.

Arnavutluk 1982 yılının ilk 11 aylık döneminde toplam 1 milyon 570 bin 589 dolarlık ithalâta karşılık, 424 bin 225 dolarlık ihracat gerçekleştirebildi. Ülkede 1951-1980 yılları arasında altı tane beş yıllık plan uygulaması yapıldı. 1951-1979 tarihleri arasında toplam sosyal üretim yüzde 6.7 arttı, ulusal gelir yüzde 7.4 yükselirken, sanayi üretimi yüzde 12.4, tarım üretimi yüzde beş, devlet yatırımları ise yüzde 9.2 oranlarında arttı. 1944-1980 yılları arasında Arnavutluk'un toplam sınai üretimi ekonominin diğer dallarına göre daha fazla artış gösterdi. 1980 yılında toplam sınai üretimin 1950 yılına göre 31.5 kez arttığı gözlemlendi. Sınai üretimle birlikte artış gösteren bir başka sektör de elektrik üretimi oldu. 1979 yılı rakamlarına göre, Arnavutluk'un yaklaşık 3 milyar kilovatsaatlik elektrik üretimi gerçekleştirdiği saptandı, elektrik üretimi toplam endüstriyel üretimin yüzde 6.4'ünü karşılar duruma geldi. Elektrik üretiminin yüzde 80'inin hidrolik santrallardan karşılayan Arnavutluk'ta her bölgenin elektriğe kavuşması 25 Ekim 1970 tarihinde tamamlandı.

Petrolünü kendi üretiyor

PETROL gereksiniminin tamamını kendi kaynaklarından sağlayan Arnavutluk, aynı zamanda doğal gaz yataklarına sahiptir. 1980 yılında 1 milyon 418 bin ton kömür üretimi yapılan Arnavutluk'ta bu rakamın 1960 yılına göre beş kez daha büyük olduğu belirtiliyor. Arnavutluk'un doğal zenginliklerinin başında krom, bakır ve demir nikel alaşımı geliyor. 1980'de 1 milyon ton krom cevheri, 600 ton demir-nikel cevheri ve 740 ton bakır cevheri çıkarılmış. Bu rakamlar on yıl öncesine göre 1.5 ila 2.2 kat artış göstermekte. Arnavutluk'ta bu madenleri işlemek için birçok tesis de faaliyete geçirilmiştir. Elbasan'daki çelik endüstrisi kompleksi bunlardan biridir.

Kimya sektörü Arnavutluk'ta kurulan en yeni sektörlerden biri. 60'lı yıllarda kurulmasına başlanan kimya sektörü nitrojen, fosfat, sülfirik asit, amonyak, nitrik asit, hidroklorik asit, soda gibi ürünlerin üretimini sağlıyor. Kauçuk, plastik ve kozmetik ürünler üretiminde de büyük ilerleme sağlayan Arnavutluk'ta kimya sanayi toplam sınai üretimin yüzde 4.5'ini karşılıyor. Cam ve seramik endüstrisinin temellerinin geçtiğimiz yıllarda atıldığı ülkede en önemli üretim çimento alanında. Vlora, Elbasan ve Kruja'da, büyük çimento fabrikaları kurulmuş durumda. 1980 üretimi 826 bin ton olarak saptanmıştır. Çimento ile birlikte inşaat sektöründe artış görülen bir bölüm de tuğla yapımı. Sadece 1980 yılında üretilen tuğla adedi 295 milyon. Geniş ormanlık alanlara sahip olan Arnavutluk, kereste ve kâğıt ihtiyacını buradan karşılıyor. İşkodra, Kavaja ve Luşnja'da kâğıt fabrikaları bulunurken, mobilya üretimi ülkenin tamamına yayılmış durumda. Hali imalâtında ise 1970 yılına göre 1980 yılında 1.6 kat artış göstermiş durumda Arnavutluk.

Besin sanayii önemli

BESİN sanayii de ekonomide oldukça önemli bir yer tutuyor. Şeker, çeşitli meyve ve sebze türleri, sebze ve balık konserveciliği, şarap sanayii, sigara üretimi için birçok fabrikalar kurulmuş bulunuyor.

Gerek madenler, gerek petrol ve doğal gazlar yönünden oldukça verimli kaynakları olan Arnavutluk'ta nüfusun yaklaşık yüzde 66'sı tarım, ormancılık ve balıkçılık alanlarında, yüzde 21.5'i sanayide, yüzde 1.2'si de hizmetler kesiminde çalışır. Gayrisafi ulusal gelir 1 milyar 590 milyon dolar dolayındadır.

Krom cevheri, krom konsantresi, demir ve nikel cevheri, elektrik telleri ve kabloları, kumaş, hazır giyim, örgü giyecekler, meyve, balık, sebze konserveleri, tütün ve sigara, çeşitli kimya ürünleri, çimento, mermer, kereste ihracatta önemli pay alırlar. 1985 yılında dış ticaret mallarının dolaşım hacminin 1980 yılına göre yüzde 57-59 artması planlanıyor. Arnavutluk 50'ye yakın ülke ile ticaret yapıyor, dış ticarette önemli bir yeri olan Arnavutluk Ticaret Odası ihracata yönelik üretim alanında teknik ilerlemeye yardımcı olmaktadır. İhraç mallarını uluslararası pazarlarda tanıtan Ticaret Odası resmî kurumlar ve işletmelerle, kooperatiflerle ilişki kurar. Ticaret Odası, malların kalite kontrolu ve miktar kontrolu konusunda ticarî hizmetleri sağlamakla, eşantiyon değiş-tokuşu yapmakla, ithal-ihraç malları kontrol işletmesi Albkontroll aracılığıyla her tür ekspertiz yapmakla da yükümlüdür. İhraç malları üreten işletmeler ve dış ticaret sorunlarıyla ilgili kurumlar Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti Ticaret Odası'nın daimî üyesidirler.

Arnavutluk'un başlıca sigaralarının adı: Apollonia, DS, Tarabson (pipo tütünü).

Arnavutluk'ta askerî eğitim gündelik hayatla içiçe

Arnavutluk Sosyalist Halk Cumhuriyeti'nin yıllık savunma harcamaları 170 milyon dolar dolayındadır. Silahlı kuvvetler yaklaşık 45 bin kişiden oluşur. Ancak, kadın-erkek ayrımı yapmaksızın, herkes iki yıllık bir askeri eğitimden geçer. Askerlik süresince eğitimde meslek farklılıkları gözönüne alınmaz. Bunun dışında yılda bir ay süreyle, askeri eğitim tekrarlanır. Fabrikalarda ve tarım çiftliklerinde sık sık askeri eğitim alıştırmaları yaptırılarak, halk olası bir dış mühadeleye karşı hazırlıkta tutulur.

Arnavutluk, Birleşmiş Milletler üyesidir, Varşova Paktı'ndan ve COMECON'dan ise 1968 yılında ayrılmıştır.

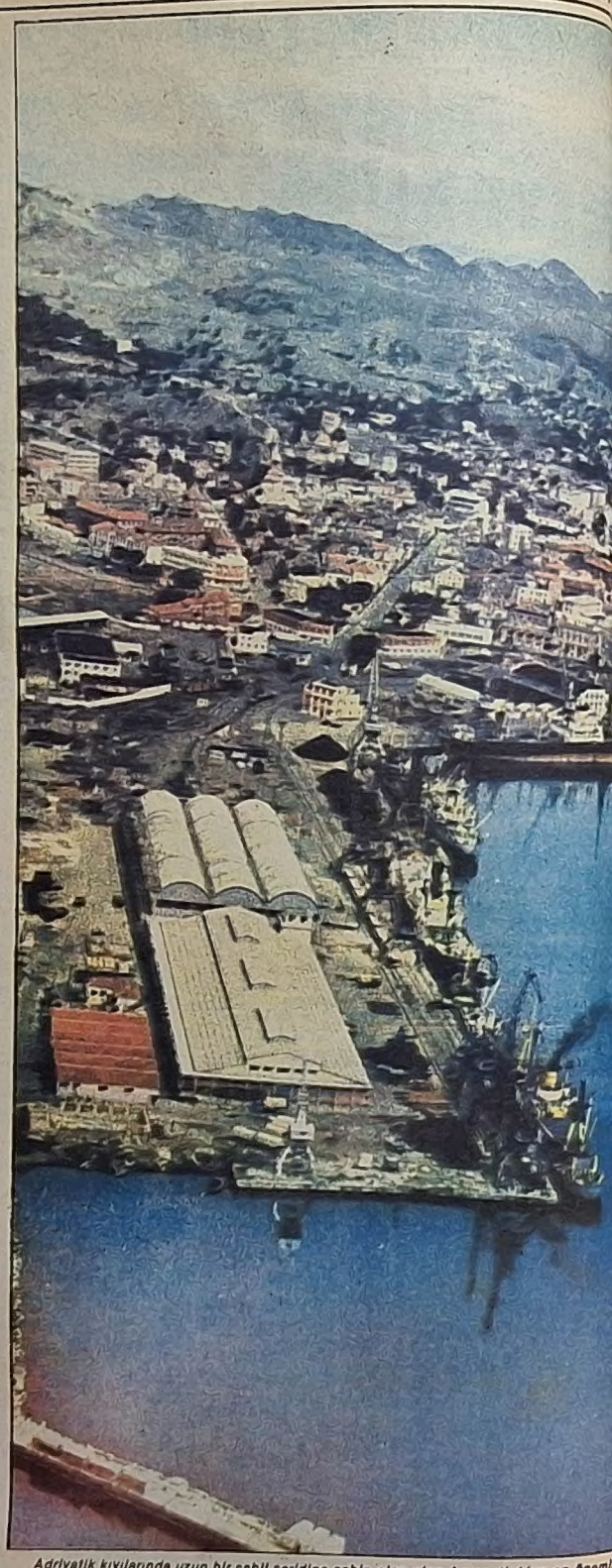

Adriyatik kıyılarında uzun bir sahil şeridine sahip olan olan Arnavutluk'un en önemli liman kenti Draç'tır.

Tarım ve hayvancılık

YÜZYIL başında, tarım alanında Avrupa'nın en geride kalmış ülkesi sayılan Arnavutluk, bu konuda büyük hamleler yapmıştır. 29 Ağustos 1945 tarihinden başlayarak yürürlüğe giren Tarım Reformu Yasası tüm toprakların devletleştirilmesini öngörmüştür. Toprak mülkiyetinin kişilerden alınmasıyla birlikte yeni bir dağıtıma gidilmiş, bu yoldan oluşturulan kooperatiflere hızla işlerlik kazandırma yolları aranmıştır. Bugün, kooperatiflere verilen ortalama tarım sahası 1200 hektar dolayındadır.

Ülkenin engebeli coğrafyası, tarım alanında taraça sisteminin uygulanmasına yol açmış; yeni tarım tekniklerinin yaygınlaştırılması, güçlü gübre ve özel kimyasal ilâçların kullanılması için eğitim alanında da seferberlik ilan edilmiştir. Arnavutluk'ta, bugün iki yüksek tarım enstitüsü ve 260 orta dereceli tarım okulu vardır. Bunun yanısıra on bilimsel kuruluş ve 26 tarım merkezi faaliyettedir. 1976'dan bu yana, Arnavutluk kendi tüketimine yetecek miktarda tahıl yetiştirebilme durumuna ulaşmış bulunmaktadır.

Arnavutluk, meyvecilik konusunda da atılımlar peşindedir. Son otuz yıllık süre içinde üretim meyve ağaçlarında beş, zeytinlerde dört, bağlarda dokuz katına çıkmıştır. Taraça sistemi bu konuda da öne gelmiştir. Ülke ekonomisinde meyveciliğin yeri böylece önem kazanmıştır. Arnavutluk hem meyve, hem de meyve konservesi ihraç etmektedir.

Tarım sektöründeki gelişmeler paralel biçimde hayvancılığada yansımıştır. Pek çok devlet çiftliğinde inek, koyun ve kümes hayvanları yetiştirilmekte, süt üretimi giderek önem kazanmaktadır.

Arnavutluk dış satımının yaklaşık yüzde 25'lini besin ürünleri oluşturmaktadır.

Tarım sektöründe, son çeyrek yüzyıl içinde gözle görülür gelişmeler kaydeden Arnavutluk'un, meyvecilik konusundaki atılımları, ülke ekonomisinde önemli bir yer tutar. Meyve ve meyve konservesi dışsatımı giderek artmaktadır.

Arnavutluk'tan «resmî» sayılar

Arnavutluk'ta yayımlanan ekonomiyle ilgili tüm resmî bilgilerin ilginç bir özelliği vardır. Artışlardan, yükselmeden, hızdan, kalkınmadan söz ederken yetkili uzmanlar yalnızca oranları veriyor, buna karşılık çıkış noktasından ve varılan noktadan somut sayısal karşılıklarla hemen hiç söz etmiyorlar. Bu bakımdan, ülkede üretilen herhangi bir metayla ilgili olarak yorum yapmak güçleşiyor. Aşağıda "resmî" açıklamalardan bir kısmını, bu analyşa örnek olur umuduyla veriyoruz:

— Güney Arnavutluk'taki Kukes bölgesindeki traktörlerin bugünkü sayısı, 1938'de ülkede bulunan traktörlerin tümünün 10 katıdır.

— 1960'a göre, bugün ülkede sekiz kat daha fazla mühendis, altı kat daha fazla doktor bulunmaktadır.

— Bugün Fier ve Dezha'daki mal dolaşımı, 1938'de ülke çapında yapılabilenden daha fazladır.

— Süt üretimi bir yıl içinde, 1.9 katına çıkacaktır.

— Meslek liseleri 1938'den bu yana 43 kat artmıştır. Bu okullara giden öğrenci sayısı ise bugün 100 katına çıkmıştır.

GELENEK VE TÖRELER

Arnavutların geleneksel özellikleri:

Namus, cesaret, sabır ve açık yüreklilik

İLLİRYALILARDAN günümüze sürekli yabancı kültürlerin egemenliği altında kalmış olmasına rağmen, Arnavut halkının gelenek deposu ve törel dokusu korunabilmiştir. Kuşkusuz, halkın yüzyıllar boyunca süren dış müdahalelerden aldığı pay gelenek yakasında da önemli bir yer tutmuştur. Osmanlı kültürü başta olmak üzere, İtalyan, Yunan ve Sırp kültürleri de ayrı ayrı değişmelere yol açmıştır. Arnavut halkı üzerinde, bu açıdan bakılınca, dört dış kültür etkisinin belirleyici yanları olmuştur diyebiliriz: İslâm, Hıristiyan, Balkan ve Akdeniz gelenekleri yerli birikimle birleşerek ilginç bir sentez oluşturmuşlardır.

Arnavut halkının gelenek örgüsü özellikle sözlü kültüre ve seyir oyunlarına net biçimde yansır. İlk kez Frank Bardhi tarafından 1635'te Latince sözlük çalışmasında derlenen atasözlerinden ve Arnavutça uzmanı Weigard'ın dilbilimsel araştırmalarından çıkan sonuç şudur: Halkın söz dağarı hem epik ve lirik düzlemlerde gelişmiş, hem de alay ve şaka önem kazanmıştır. Mecazlı anlatımlarla süslü masallardan, zengin bilmece kaynaklarından Arnavutların klasik özellikleri sızar: Namus ve cesaret, sabır ve açık yüreklilik belibaşlı temalarıdır. Kahramanlık, halkın belki de en sürekli konusudur. Tarih boyunca yabancı güçlerle karşı karşıya kalmış bir ulus için bu doğaldır. Meddah öyküleri, gölge oyunları ve kukla gösterileri hep benzer motiflerle işlenmiştir.

Sosyalist devletin kurulmasıyla birlikte, halkın gelenek öngüsünde bir çözülme başlamıştır. Toplumsal planda, eşkiyalık ve kan davası gibi olguların bütünüyle devreden çıkması, siyasal planda dinsel kurumların yok edilmesi, gündelik yaşamın hemen her boyutuna Marksizm-Leninizm ilkelerinin emdirilmek istenmesi Arnavut halkında kaçınılmaz ve köklü değişikliklere yol açmıştır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında yetişen yeni kuşakların gelenek ve törelerin tarihsel birikimden enikonu koptukları gözlenmektedir.

Folklor gösterileri, geleneksel sanatların sergilenmesi, Arnavutluk'un gündelik yaşamında büyük bir ağırlık taşır. Fotoğrafta da görüldüğü gibi, Enver Hoca atışları her an ve her yerde rastlanılan yeni bir "folklor"dur

KÜLTÜR VE SANAT

8 tiyatro, 15 varyete, 26 kukla tiyatrosu salonu var

EDEBİYAT: Arnavutluk edebiyatı, Avrupa'nın en geç edebiyatı sayılır. XV. ve XVI. yüzyıllarda kimi belgelerin, tarih kitaplarının Arnavutça yazıldığı tahmin edilmekteyse de, XX. yüzyıla gelinene dek, ülke topraklarında yerel dil ile pek az yapıt üretildi. Bunların çoğunu dinsel kitaplar oluşturuyordu. Pjeter Bogdani, Frano Bandhi, Pjeter Budi'nin ürünlerinin yanı sıra ilk sözlükler ve gramer çalışmaları XVI-XVII. yüzyılda yazıldı.

XIX. yüzyılda romantizmin yoğun etkisi altında kalan Arnavutluk edebiyatında, Hasan Kamberi ve Zeynel Bastoci gerçekçi üslûplarıyla farklı bir yer tuttular. Bu yüzyılın ikinci yarısında ulusal akım yoğunluk kazandı. Dönemin önde gelen yazarları: Şiirlerinin yanı sıra eğitici kitaplarıyla da tanınan Naim Frşeri ile Jeronimi di Reda oldu. Arnavutluk uzun bir süre Şemsettin Sami'yi de yazarı olarak benimsemiş, ancak "Arnavutluk Nedir?" başlıklı kitabın onun olmadığı neden sonra anlaşılmıştır.

Bağımsızlık sonrası Arnavutluk edebiyatının önde gelen yazarlarından birisi Fan Noli'dir. 1924'deki siyasal çalkantılarda muhalif cephenin liderliğini yapan Noli, şiirlerinin yanı sıra Batı edebiyatlarından yaptığı çevirilerle de Arnavut edebiyatına katkıda bulunmuş. Shakespeare ve Cervantes'i de Arnavutçaya çevirmiş. Beethoven üzerine çok önemli bir musiki çalışması yapmıştır. Noli'yle aynı dönemde Ponadeci, Migjeni gibi şairler, Postoli ve Steamilli gibi romancılar adlarını geniş kütleye duyurmuşlardır.

2. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, ülke edebiyatına bütünüyle sosyalist gerçekçi akım egemen olmuştur. Genellikle kurtuluş ordusunun kahramanlarını, parti tarihini ve Enver Hoca'nın kişiliğini konu edinen didaktik şiir ve düzyazı ürünlerin dışına pek çıkılmayan bu dönemin önde gelen isimleri: Petro Marko, Spasse, Çaçi, Yakup Hoca ve İsmail Kadare'dir.

Arnavutluk'da resim sanatı genelde parti tarihi ile sınırlandırılmış gibidir. Tek tük rastlanan doğa çalışmaları arasında Şehu'nunkiler özellikle dikkat çeker

GÖRSEL Sanatlar: Arnavutluk'ta, gerek İlirya döneminden kalma, gerekse ortaçağ ürünü pek çok duvar resmi ve mozaik fresko bugün müzelerde ve doğal yerlerdedir. Ancak, Cumhuriyet döneminde yapılan güdümlü ve eğitici yanı ağır basan sanat anlayışının egemen olması, ortaya çıkan ürünlerin estetik düzeyini yer yer hayli azaltmıştır. Ülkenin önde gelen ressamları Stamo, Kaceli ve Şoci'dir. Sinema alanında gerçekleştirilen ilk Arnavutluk filmi 1958 yılının ürünüdür. Bugüne dek, yalnızca 100 film çevirebilen ülkede, yıllık film üretimi bugün 12'ye ulaşmıştır. Çoğu tarihi ve eğitici olan filmler belgeci bir nitelik taşımakta, çocuk filmlerine ve sanayiye yönelik belgesellere de ayrıca ağırlık verilmektedir. Ülkede toplam sekiz tiyatro, 15 varyete, 26 kukla tiyatrosu salonu bulunur. Tiyatroda da, sinema alanında olduğu gibi, ulusal kahramanlık ve eğitim gözde konuları oluşturmaktadır.

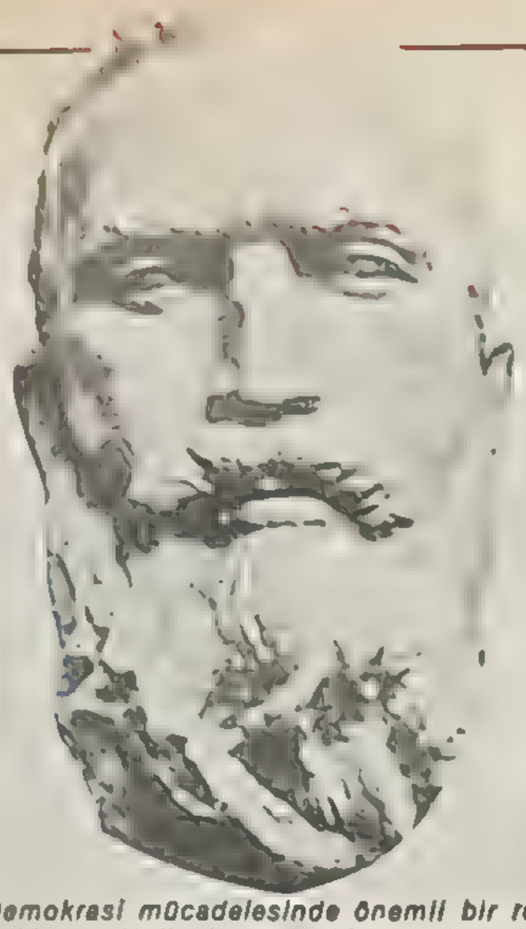

Demokrasi mücadelesinde önemli bir rol yüklenen Noli, Arnavutluk'un yetiştirdiği en bütünlüklü aydın sayılabilir. Şiirleri, besteleri ve yabancı dillerden yaptığı çevirilerle Arnavutluk kültürüne büyük katkılarda bulunan Noli, uzun yıllar sürgünde yaşamıştı

Arnavutluk ile Türkiye arasında, 1982-1983 dönemini hedef alan kültür değişim programı, 4 Eylül 1981'de Ankara'da imzalanmıştır.

MÜZİK: Arnavutluk halk müziği, genel çizgilerinde Balkan kültürüne özgü renklilikler barındırır. Yerel enstrümanlar, (tumbullak, poç, boblat, çiri, saz...) eşliğinde söylenen türkü ve şarkılar hemen hep halk dansları destekler. Arnavutluk halk dansları, dansçıların özel giysileri ile ayrı bir çeşni kazanır. Ünlü İngiliz şairi Lord Byron, bir şiirinde uzun uzadıya bu dansçıları anlatmıştır.

Arnavutluk'ta klasik müzik eğitimine büyük önem verilmektedir. İlirya geleneğinden ve ortaçağ dinsel müziğinden süzülüp gelen birikim son yüzyılda enikonu değerlendirilmiştir. Zogo döneminde Kono ve Fil gibi besteciler yetişmiş, Fan Noli de, sürgünde, Arnavutluk temaları üzerine birkaç senfonik şiir bestelemiştir. Arnavutluk Filarmoni Orkestrası 1949'da kurulmuş, 1961 yılında ise Tiran'da konservatuvar öğrenimi başlatılmıştır. İlk Arnavutluk opereti olan "Agimi" kurtuluş savaşından sonra, ilk opera olan "Mrika" ise 1958'de bestelenmişti.

Türkçede bir Arnavut yazarı: İsmail Kadare

Genç Arnavut edebiyatının en önemli temsilcisi sayılan İsmail Kadare'nin ünü, ülke sınırlarını haydi haydi aşmıştır. Yazarın belli başlı Batı dillerine çevrilmiş olan romanları, uluslararası planda da önemli bir yer tutmasını sağlamıştır. "Büyük Kış", "Sağanak Tamburu" başlıklı romanlarıyla haklı bir ilgi toplayan Kadare'nin iki ilginç romanı Türkçe'ye de çevrilmiş, geçtiğimiz yıllarda Türk okurunun üzerinde durduğu yazarlar arasına girmesini sağlamıştır. "Ölü Ordunun Generali"nin hemen ardından yayınlanan "Taşkent Günlüğü" ile İsmail Kadare'nin yazar kimliği Türk okuru için de enikonu belirlenmiştir. Arnavutluk'un yakın tarihinde yaşananları bir belgeci üslûbuyla sunan yazarın, bir yandan da yer yer klasik ustaları andıran düşçü atmosferler yarattığı görülmektedir.

SPOR

Güreş en eski ve sevilen spor

ARNAVUTLUK'ta güreş, en eski ve en popüler spor olarak tanınmaktadır. Tiran'ın kuzeydoğusundaki Kukesi ve Peshkopia, en önemli güreş bölgeleridir. Bu bölgelerde yapılan "Mendje vendçe", Arnavutluk'ta millî güreş türü olarak benimsenmiştir. Bütünüyle bölgesel özellik taşıyan bu güreşin Arnavutluk'taki tarihi çok eskilere dayanır. "Mendje vendçe", kuvvet, asalet ve mertlik isteyen bir güreş türü olarak tanımlanır. Bu güreş aynı zamanda akıcılığa da ihtiyaç gösterir.

Minder güreşi Arnavutluk sınırlarından içeri 1921 yılında girmiştir. Kral Zogo'nun emir ve direktifleri ile Korça'da kurulan ilk güreş kulübünde grako-romen ile minder faaliyeti başlamıştır. Arnavutluk'ta modern güreşin temelini atan kişi ise bu kulübün antrenörlüğünü yapan Thanas Papa olmuştur.

Arnavutluk'ta Cumhuriyetin ilanından sonra spor daha ciddî biçimde ele alınmış, bu arada millî güreş türü olan "Mendje vendçe"nin de 1947 yılında ciddî esaslara bağlandığı görülmüştür. Arnavutluk, ilk millî güreş takımı o yıl Sofya'da yapılan II. Dünya Savaşı sonrasının ilk Balkan güreş şampiyonasına katılmıştır.

Futbol, Arnavutluk'taki en popüler spor dalıdır. Balkan ülkeleri çapında hayli başarılı sonuçlar elde eden ulusal takımın yanı sıra, Arnavutluk takımları yavaş yavaş Avrupa şampiyonalarında da varlık göstermeye başlamışlardır.

Arnavutluk'ta modern sporlara geçiş 1920'li yılların başında olmuştur. Güreşin yanı sıra yine bu yıllarda atletizm, futbol ve basketbolun da Arnavutluk sınırları içinde kendini göstermeye başladığı görülmüştür. Arnavut atletleri 1930'lu yıllarda ilk Balkan şampiyonalarına katılmaya başlamışlardır. Arnavutluk Futbol Federasyonu da 1930 yılında kurulmuş ve 1932 yılında FİFA'ya kabul edilmiştir. Arnavutluk futboldaki en büyük uluslararası başarısını 1946 yılında Balkan şampiyonluğunu kazanmakla göstermiştir.

Arnavutluk'ta modern sporlara geçiş 1920'li yılların başında olmuştur. Güreşin yanı sıra yine bu yıllarda atletizm, futbol ve basketbolun da Arnavutluk sınırları içinde kendini göstermeye başladığı görülmüştür. Arnavut atletleri 1930'lu yıllarda ilk Balkan şampiyonalarına katılmaya başlamışlardır. Arnavutluk Futbol Federasyonu da 1930 yılında kurulmuş ve 1932 yılında FİFA'ya kabul edilmiştir. Arnavutluk futboldaki en büyük uluslararası başarısını 1946 yılında Balkan şampiyonluğunu kazanmakla göstermiştir.

Arnavutluk'ta halen futbol, atletizm, basketbol ve güreş en popüler spor dallarıdır. "Partizani", "17 Nendori", "Dinamo Tiran" Peshkopia'nın "Korabi" ve Kukesi'nin "Perparimi" kulüpleri Arnavutluk'ta spor faaliyetini Beden Terbiyesi ve Spor Genel Konseyi'nin yönetimi altında yürütmektedirler.

Arnavutluk'ta okul, çalışma yeri, tarım kooperatifi düzeyinde düzenlenen yürüyüşler de kitle sporu olarak küçümsenmeyecek bir yer tutar. Ülke boyunda tesis sayısı arttırılmaktadır. Bugün 27 cimnastik salonu, 366 futbol, 339 basketbol, 476 voleybol sahası bulunmaktadır.

Atletik alanında Elisabeth Karabolli ile Ermina Dingu'nun Avrupa şampiyonlukları vardır. Halen de, Arnavutlar'ın parladığı başlıca spor dalıdır. 1972 Münih olimpiyatlarında İmer Pampuri kopartmada dünya rekoru kırmış, Arnavutluk ekibi son Avrupa şampiyonasında 47 ülke arasında 7.lik kazanmıştır.

Ülke çapında en yaygın sporlar, genel olarak futbol ve basketboldur. İşkodra'daki ünlü tarihi katedral, 2000 seyirci kapasiteli bir basketbol salonuna dönüştürülmüştü. Futbolda ise, son olarak, Arnavutluk gençler takımı, 1978 ve 1981'de Balkan şampiyonluğunu elde etmişlerdir.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL: 2
AVRUPA

Geniş ormanları, tarımı, dağları, kış sporları ve sanatı ile ünlü bir ülke

AVUSTURYA

Merkezi Güney Avrupa'da yer alan Avusturya, Doğu Alpler'inin ve Tuna ovasının bir bölümünü kaplamaktadır. Bir kara ülkesi olmasına karşın, Avusturya'nın Akdeniz bölgesiyle yakın ilişkisi vardır. Coğrafi konumu nedeniyle ülke, Avrupa'nın ticari ve kültürel merkezleri arasında bir bağlantı noktası olma özelliği taşır. Yüzölçümü 83 bin 850 kilometrekare olan Avusturya, dokuz bölgeden oluşur: Burgenland, Carinthia, Aşağı Avusturya, Salzburg, Styria, Tirol, Yukarı Avusturya, Viyana ve Voralberg. Avusturya'nın 7 ülkeyle ortak sınırı bulunmaktadır. Ülkenin toplam sınır uzunluğu 1.647 mil olup bu sınırın 490 millik bölümünü Federal Almanya sınırı oluşturur. Ülkenin diğer komşuları ise sınır uzunluklarına göre şöyledir: Çekoslovakya (355 mil), Macaristan (216 mil), Yugoslavya (194 mil), İtalya (268 mil), İsviçre (101 mil) ve Liechtenstein (23) mil)

İklim koşulları

Ilıman iklim kuşağında yer alan Avusturya'nın hava koşulları yine de Batı'dan doğuya doğru değişiklikler gösterir. Ülkenin coğrafi konumunda da büyük farklılıklar görülmektedir. Alpler'in yakınındaki tepeler en fazla yağış alanlarıdır. Alpler'in etkileri ve Kuzey Alpler'de iklim ılıman, nemli bir özellik gösterir. Yıllık sıcaklık yüksek değildir. Örneğin Salzburg'da ısı ocak ayında sıfırın altında 1.9 derece ile temmuz ayında artı 18.1 derece arasında değişir. Karpatlar'ın burnunda, Viyana havzasında ve Kuzey Burgenland'da hava karasal iklim özelliğine bürünür. Bu bölgelerde yağış miktarı azdır. Örneğin Burgenland'daki Andau'da ocak ayı ortalama sıcaklığı sıfırın altında 1,5, temmuz ayında ortalama sıcaklık ise 20.1 derecedir. Avusturya Avrupa'nın en fazla orman alanına sahip ülkelerinden biridir. Avusturya'nın topraklarından yüzde 44'ü ormanlarla kaplıdır. Alpler'in kuzey ucunda ise ekilebilir topraklar bulunur. Pannonia bölgesinin karakteristik bitkisel dokusunu çalılıklar, fundalıklar ve ağaç toplulukları oluşturur. Neusiedl gölünün doğusunda ise tipik steplere rastlanmaktadır

Avusturya'da vahşi yaşam merkezi Avrupa'nın karakteristik özelliklerini taşır. Alageyik, tilki, karaca, tavşan, keklik çoklukla rastlanan hayvan türleridir. Avusturya'nın kuş topluluğu da özellikle Neusiedl gölü bölgesinde öbeklenir

Yüzyıllar, Avusturya'da her bölgeye özel bir etnik ve kültürel karakter kazandırmıştır. Ayrıca ülkenin topografik özellikleri de bu karakteristiklerin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Bölge kentleri de, Graz, Innsbruck veya Salzburg gibi, tarihî ve kültürel gelişmenin bölgesel merkezleridir.

Tarım bölgesi

Avusturya'nın en yeni ve doğudaki bölgesi Burgenland Aşağı Avusturya ve Styria ile ortak sınıra sahiptir. 1.500 milkarelik bir alanı bulunan Burgenland temel olarak bir tarım bölgesidir. Ürünleri arasında buğday, arpa, sebzeler, meyve bulunmaktadır. *Carinthia* güneyde yer almaktadır. Yüksek dağlarla çevrili bölgenin başkenti Klagenfurt'tur. Ülkenin dördüncü büyük gölünün bulunduğu Carinthia 3 bin 680 milkaredir. 7 bin 402 milkarelik Aşağı Avusturya en geniş alana ve en çok nüfusa sahip olan bölgedir. Bölgenin toprağının büyük bölümü tarıma ve şarap üretimine ayrılmıştır.

Styria bölgesi Avusturya'nın "*yeşil bölge*"si olarak anılır. 6 bin 324 milkarelik bölgenin hemen hemen yarısını ormanlar kaplamaktadır. Styria aynı zamanda ülkenin başta gelen madencilik alanlarından biridir. Dünyanın en tanınmış turistik bölgelerinden biri olan *Tirol*, dağlar, ormanlar, eski çiftlik evleri ile klasik bir tablo görüntüsündedir. Insburck Kış Olimpiyatları'nın yapıldığı bölge olan Tirol 4 bin 822 milkaredir.

Yukarı Avusturya

Yukarı Avusturya bölgesinin yapısı üç değişik özellik arzeder. Bölgenin kuzeyinde granit dağlar, merkezinde Tuna vadisi ve güneyinde Alp dağlarının etkileri bulunmaktadır. Salzkammergut gölleri ise Avusturya'nın en güzel görünümlerinden birini vermektedir. Buradaki en tanınmış göller Attersee, Traunsee ve Wolfgangsee gölleridir. Yukarı Avusturya bölgesinin genişliği 4 bin 625 mil karedir.

Viyana hem Avusturya'nın başkenti, hem de federal bir bölgedir. 160 milkarelik bölge ülkenin doğusunda Macaristan ve Çekoslovakya sınırından sadece 40 mil uzaklıktadır. Bir sanat kenti olarak tanınan Viyana'nın her tarafı Aşağı Avusturya bölgesi tarafından kuşatılmıştır. 1,004 milkarelik bir alanı kaplayan Vorarlberg Avusturya'nın en batıdaki bölgesidir.

KIMLIK KARTI

Resmî adı: Avusturya Cumhuriyeti (Republik Österreich)

Başkenti: Viyana (Nüfusu: 1.504.200)

Ülke nüfusu: 7.546.000 (1981)

Yüzölçümü: 32.374 milkare
Nüfus artış hızı: % 0.1

Resmî dil: Almanca

Konuşulan diğer diller: Sloven

Etnik dağılım: Alman % 99, Sloven, Kretoryan

Din: Katolik % 90, Protestan % 6

Para birimi: Avusturya şilini

Başlıca kentleri: Graz (250.893), Linz (208.000), Salzburg (139.000), Innsbruck (120 355)

Devlet işareti: AUS

TARIH BOYUNCA
AVUSTURYA

Avusturya Arşidükü'nün öldürülüşü 1. Dünya Savaşı'na neden oldu

Yabancı askerlerin Avusturya'yı terketmesinden sonra 26 Ekim 1955'te anayasa kabul edildi.

Bu tarih 1965'ten bu yana Avusturya'nın ulusal günü olarak kutlanıyor

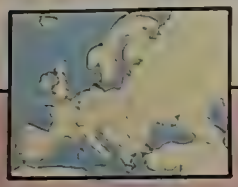

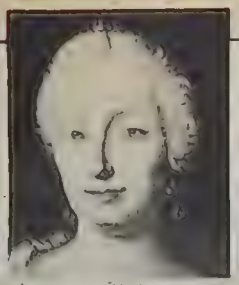
İmparatoriçe Maria Theresa

İlk Şansölye: Karl Renner

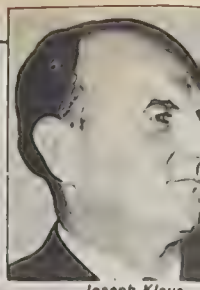
Joseph Klaus
İlk Federal Başkan

Bruno Kreisky
Başbakanlardan

Rudolf Kirchschlager
Başbakanlardan

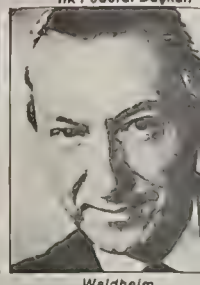
Waldheim
B.M. Genel Sekreteri

AVUSTURYA tarihî Roma, Cermen ve Slav kültürlerinin buluşma noktası olan coğrafi durumu ile belirlenmiştir.

Demir devrinde, MÖ. 1000-400 tarihlerinde İlliryalılar büyük bir uygarlık kurmuşlardı. İlliryalıları daha sonra Çeltler ve Romalılar izledi. Bunlar Alp dağlarını ve Tuna ovasını Hıristiyanlığın başlangıç yıllarında imparatorluklarının topraklarına kattılar. Daha önce bir Çelt krallığı olan Romalıların Noricum bölgesi şimdiki Avusturya'ya çok benzemektedir. Romalılar devrinde Alp dağları ile Tuna ovası ekonomik ve kültürel açıdan hızlı gelişim gösterdi. Yollar yapıldı, şarap üretimi geliştirildi. Romalıların kampları daha sonra birer Avusturya şehri olarak gelişti: Vindobona-Viyana, Juvavum-Salzburg, Lentia-Linz. MS. 300 yıllarında ise Hıristiyanlık Alpler ve Tuna nehri boyunca yayılmaya başladı.

Yaklaşık bin yüzyıl sonra bu bölgeler Alman boyları tarafından yönetilmeye başlandı ve büyük göçler sırasında şimdiki Avusturya toprakları Hunlar'ın, Avarlar'ın ve Macarlar'ın istilasına uğradı. MS. 500 ve 700 yıllarında Bavyeralıların yönetimine geçti. VIII. yüzyılın sonlarına doğru Büyük Karl Avarları ülkeden kovmayı başardı ve imparatorluğunun doğu sınırlarını korumak üzere burada bir sınır bölgesi kurdu. Bu bölge, 880 yılında Macarlar tarafından alındıysa da, Büyük Otto 955 yılındaki Lechfeld savaşı ile istilâcıları kovarak toprakları yeniden elde etti.

Babeuberler dönemi

Bu dönemi izleyen yaklaşık bin yıl boyunca, Avusturya tarihinin yazgısı iki hanedan, Babanberg ve Habsburg hanedanları tarafından çizildi. Babenberg'ler 270, Habsburglar da 670 yıl iktidarda kaldılar. 976 yılında **Lepold von Babenberg** Avusturya'nın temelini attı ve yerine geçenler, başkenti II. Heinrich Viyana'da imparatorluk sarayını kurana kadar doğuya kaydırdılar. Babenberg yönetimi sırasında Avusturya uzun bir barış dönemi yaşadı. Altın, gümüş ve tuz üretimi yapıldı. Dini kişiler daha sonra bir yandan da kültür merkezleri olan manastırları kurdular. Teorik bilim hızla ilerledi. Aristokratlar stratejik önemi olan yerlere şatolarını inşa ettiler ve 996 yılında Avusturya'nın ilk kez resmî adı (Österreich) kullanılmaya başlandı. Babanl
lerin sonuncusu olan Friedrich, M
larla 1246 yılında yaptığı savaşta öl
Avusturya'nın yönetimi Bohemya
Ottokar Przemysl'in, Styria'nın yön
de Macar Kralı Bela'nın eline geçti. A
daha sonra Styria, Carinthia ve Car
ile birlikte Ottokar tarafından zapted

Habsburglar dönemi

1273 yılında Kont Rudolf von H
burg, Alman Kralı oldu. Aile
İsviçre'deki Habichtsburg'a dayanan
dolf Alsace, Breisgau ve İsviçre
birçok ailenin desteğini sağlamayı b
dı. Bu arada Ottokar Avusturya, St
Carinthia ve Carniola'daki haklarına
şılık bir ittifaka varmaya davet e
Varılan anlaşma, Ottokar'ın anlaşı
uymaya yanaşmaması yüzünden çok
sürmesi tarafları silaha başvurmak zo
da bıraktı. 1278 yılında Rudol
Ottokar'ın ölümü ile sonuçlanan Ma
feld savaşında zafer kazanması ile H
burg hanedanının yükselişi başladı.

Habsburgların 640 yıllık yöne
boyunca 20 imparator ve kral görev y
ve imparatorluk, üzerinde güneş ba
yan bir ülke halini aldı. VII. yüzyılda
V. Karl'ın ailesinin İspanyol kanad
yeni dünyaya doğru uzanması ile okya
aşırı ülkelerde Habsburglar Avrupa
topraklarını ise güneyde Trieste'ye k
genişlettiler. 1438 yılında Avust
dükü V. Albert Alman Kralı ilân ed
Bu ünvan daha sonra 1440 yıl
Habsburglar'dan biri olan III. Frede
kadar sürdü. Frederik'in 1452 yıl
Roma'da imparator ilân edilmesi
sonra Habsburglar hükümranlıkla
1806 yılına kadar sürdürdüler.

Habsburg hanedanının yönetimi s
since Avusturya imparatorluğunda bi
kültürel atılım yapıldı. Viyana Üni
sitesi, 1365 yılında Kral IV. Ru
tarafından kuruldu. XV. yüzyılın son
na doğru özellikle I. Maximilli
yönetiminde Avusturya'da yeni bir hü
nizm ruhu gelişmeye başladı.

Bu arada Habsburg sülalesinin
kolu da İspanya'da iktidara geldi.
1516 yılında tahta geçen Maximillia
torunu Karl'dı. Bohemya ve Macaristı
ın Avusturya ile birliği de evlenmel
oluşan bu uluslararası ilişkilerin
sonucudur. 1520'lerden sonra Habsbu

SIYASAL KÜNYE

BM'nin 9 yıl genel sekreterliğini yapan

KURT WALDHEIM AVUSTURYALIDIR

Avusturya devletinin başında bir federal başkan vardır. 1945'den bu yana, federal başkanların tümü Sosyalist Parti adayları arasından seçilmiştir. **Karl Renner, Theodor Körner, Adolf Scharf** ve **Franz Jones**. İlk kez 1974 seçimlerinde federal başkan olan **Rudolf Kirchschlagen** de aynı partinin adayıdır. 1980 seçimlerinde yeniden seçilen başkan altı yıl süreyle görev yapmaktadır.

9 eyalete bölünmüş federal bir cumhuriyet olan Avusturya'da yasama yetkisi 183 üyeli millet meclisi ile 65 üyeli federal meclise (Mundesrat) aittir.

Federal hükümetin başında, federal başkanın yetki alanının dışında kalan konularda yönetim sorumluluğunu taşıyan ve bakanlar kuruluna başkanlık eden Şansölye bulunur. 1945'ten sonra, sırasıyla **Figl Rosb, Gorbach** ve **Klaus** şansölye olmuş, 1970'ten bu yana ise **Bruno Kreisky** bu görevi üstlenmiştir.

Parlamentoda büyük ağırlığı Avusturya Sosyalist Partisi (SPÖ) ile Avusturya Halk Partisi (ÖVP) tutar. Bunun dışında iki küçük parti daha siyasal yaşamda varlık gösterir. FPÖ ve Komünist Partisi (KPÖ).

Avusturya 14 Aralık 1955'ten bu yana Birleşmiş Milletler üyesidir. 1972'den 1981'e dek BM Genel Sekreterliği'ni yürüten **Kurt Waldheim** Avusturya'nın eski Dışişleri bakanıdır. Avusturya, Avrupa Konseyi'ne de 1956'dan bu yana üyedir.

Viyana uluslararası kuruluşların ve kongrelerin merkezi haline dönüşmüştür. 1957'den bu yana IAEA (Uluslararası Atom Enerji Merkezi), 19 len bu yana da UNIDO (BM Endustriyel Gelişme Örgütü) Viyana'da karargâh kurmuştur. SALT görüşmeler de Avusturya başkentinde yapılmıştır.

Avusturya Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü'nün (OECD) kurucu üyelerindendir. 1951'den bu yana Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATK) üyesi olan ülkenin Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) AET ve COMECON ile yoğun ilişkileri vardır.

Avusturya "daimi tarafsızlık" statüsüne sahip ender ülkelerden biridir.

Avusturya Büyükelçisi: Franz Wunderbaldinger.

Atatürk Bulvarı No: 83 Gaziosmanpaşa / Ankara.

Avusturya Büyükelçimiz: Ecmel Barutçu.

lardan bir bölümü Avusturya topraklarını yönetirken, bir kolu da İspanya ve Hollanda'yı yönetiyordu.

Osmanlılar XVI. ve XVII. yüzyılda Avrupa'ya doğru yayılmaya başladı. Ancak, 1529 yılında ve 1683 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nun iki Viyana kuşatması da başarısızlıkla sonuçlandı.

Maria Theresa'nın reformları

Habsburglar'ın İspanya'daki kollarının iktidarı 1700 yılında sona erince, Avusturya'daki kol İtalya'daki ve Hollanda'daki İspanyol mevkileri ellerinde tutmayı başardı.

Bu sırada Habsburg'larda yönetim sırası kadınlara geçti. İmparatoriçe Maria Theresa 1740 ve 1780 yıllarında adını tarihe yazdırdı. 1736 yılında Lorraine'li Franz Stephan ile evlenen Maria Theresa, Habsburg ve Lorraine hanedanını birleştirdi. Prusya ile olan savaşlar ve 16 çocuğa karşı olan sorumluluklarının yanı sıra Maria Theresa ülkede gerçekleştirdiği bir programla büyük reformlar yaptı. Devletlerin feodal yığılması basit merkezi yönetimli bir birime dönüştürüldü, mali sistem günün koşullarına uygun hale getirildi. Merkantilizm akımının ışığında ticaret düzenlendi. Hukuki düzen yönetimden ayrıldı, işkence ve diğer bu tür cezalar yasaklandı. Eğitim alanında ilk öğretim tesis edilirken üniversiteler de kiliselerin etkisinen çıkarıldı. Maria Theresa'nın ilimli ve iyi hesaplanmış reformları kendisinden sonra da kalıcı oldu.

Avrupa'da Avusturya'nın yeri

XVIII. ve XIX. yüzyılda Avusturya politikasının ana sorunu Napolyon'un yayılmacılığına karşı durmaktı. 1809 yılında Arşidük Karl yönetimindeki Avusturya ordusu Napolyon'u yenmeyi başardı. Ancak bu savaşı Wağram yenilgisi izledi. 1813 yılındaki Leipzig savaşını da Avusturyalı general Prens Karl Schwarzenberg yönetti ve bu Napolyon'un sonu oldu. XIX. yüzyılın ikinci yarısında Avusturya'da yoğun bir endüstriyel gelişmenin beraberinde ekonomik ve teknolojik ilerlemeyi de getirdi. Viyana Politeknik okulu 1815 yılında kurulurken, bir yıl sonra Avusturya Ulusal Bankası doğdu. 1837 yılında ilk demiryolu açıldı. 1848 yılında yapılan reformların en önemlisi bir Avusturya anayasası hazırlanması oldu. 1886'da Avusturya Sadowa Savaşı'nda Prusya'ya yenildi. Bunun en büyük etkisi 1867 yılında Avusturya-Macaristan monarşisinin kurulması ile kendisini gösterdi. Monarşinin Avusturya kısmında siyasal gelişmeler insan haklarının tanınmasından 1907'deki oy verme hakkının tanınmasına kadar uzandı. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Avusturya-Macaristan imparatorluğu ekonomik yönden kendi kendine yeterli durumdaydı. Ancak bu arada milliyetçilik akımı imparatorlukta büyük gerilimlere yolaçtı. Pek çok hükümet bu gerilimleri ve sorunları çözmeyi başaramadı. Çalışan sınıflar daha iyi ücret ve çalışma koşulları istiyordu. Bu dönemde Viyana büyük bir metropol oldu ve aynı devrede Avusturya Sosyal Demokrat Partisi Victor Adler tarafından kuruldu.

Bu barok kilise, Tuna kıyısında, Kuzey Alpler'in hemen eşiğindedir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun bütün görkemi burada toplanmış gibidir.

Cumhuriyetin doğuşu

28 Temmuz 1914 tarihinde Avusturya Arşidükü Franz Ferdinand, Saravejo'da Sırplılar tarafından öldürüldü ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun sonu olacak Birinci Dünya Savaşı başladı. 11 Kasım 1918 tarihinde Kral Karl bir bildiri yayınlayarak bir gün içinde ulusal meclise Avusturya Cumhuriyetini ilân ettirdi. Macaristanla yapılan Saint-Germain ve Trianon Anlaşmaları Avusturya, Macaristan ve Çekoslovakya devletlerinin kurulmasına yolaçtı.

İmparatorluğun çöküşü ve cumhuriyetin kuruluşu Avusturya'yı ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıya bıraktı. İthalat ve ihracat önemli düğümlerin başında geliyoru. İtalya ve Almanya bu yeni ülkeye yardımdan kaçındı. Çeşitli siyasal anlaşmazlıklar sosyal demokratlar ile orta sınıf arasında başgösterdi. Yarı askeri örgütlenmeler başladı. 4 Mart 1933 tarihinde Avusturya Parlamentosu'nda Nationalrat (meclis) yetkilerinden vazgeçtiğini bildirdi ve bu yetkiler Başbakan Engelbert Dollfuss tarafından bir darbe yapılarak geri alındı. Dollfuss'unsavaş ekonomisi uygulaması ile başlayan bu dönem demokrasinin sonu oldu. Sosyal Demokrat Parti kapatıldı, birçok kişiye ölüm cezası verildi, pekçok kişi hapsedildi. Dollfuss Avusturya'da otoriter bir devlet sistemi kurdu. Bu arada Hitler tarafından desteklenen Nasyonal Sosyalistler de güçleniyordu. 25 Temmuz 1934'de Dollfuss Nasyonal Sosyalist bir darbe sırasında öldürüldü. Yerine geçen Kurt Schuschning aynı otoriter yönetimi sürdürdü. Schuschning Avusturya'nın bağımsız bir ülke olup olmayacağına karar verilmesi için 13 Mart 1938 tarihinde bir plebisit düzenledi. Ancak plebisitten iki gün önce Alman orduları sınırı geçti. Anehluss ile Almanya'ya katılma 15 Mart'ta ilân edildi.

Restorasyon

Avusturya'nın kurtuluşu 1945 martının son günlerinde Sovyet birliklerinin doğudan, Amerikan ve İngiliz birliklerinin de batıdan girmesi ile oldu. Viyana'nın büyük bölümü alevler içinde idi ve açlık, kaos ülkede kol geziyordu. Karl Renner başkanlığında geçici bir hükümet, savaşın ülkenin bazı bölgelerinde devam ettiği sırada, 27 Nisan tarihinde kuruldu. Karl Renner Birinci Dünya Savaşı sonrasında barış görüşmelerinde büyük rol oynamış ve başbakan olarak ilk cumhuriyetin kuruluşunda görev almıştı.

İkinci Cumhuriyetin 1945 yılında kuruluşu değişik koşullarda oldu. Geçici hükümet eylül ayında federal bölgelerden gelen temsilcilerin katıldığı bir konferansta kabul edildi. Güney ve batı bölgelerinden temsilciler hükümette görev aldı. Avusturya Anayasası 1 Mayıs 1945 tarihinden itibaren yeniden yürürlüğe girdi.

1945 Ekim'inde İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve ABD seçimlerin aynı yıl yapılması koşuluyla geçici hükümeti tanıdı. Ulusal Meclis için ilk seçim 25 Kasım 1945 tarihinde yapıldı. Avusturya Halk Partisi (Hıristiyan Demokratlar) 165 sandalyeden 85'ini kazandı. Bunları 76 sandalye ile Avusturya Sosyalist Partisi (Sosyal Demokratlar) izliyordu. Avusturya Komünist Partisi ise 4 sandalye kazanmıştı. Meclis (Nationalrat) ve Senato (Bundesrat)dan oluşan parlamento Karl Renner'i devlet başkanı seçti. Renner ilk iş olarak Hıristiyan Demokrat Leopold Figl'i federal başbakan olarak atadı. Sosyal Demokrat Adolf Scharf da başbakan yardımcılığına getirildi. Figl, müttefikler tarafından da kabul edilen bir koalisyon hükümeti kurdu. Avusturya bu dönemde dört işgal bölgesine ayrılmıştı. Avusturya hükümetinin ve parlamentosunun otoritesinin genişletilmesi ile ilgili anlaşma 1946 yılında imzalandı. ABD tarafından Avrupa kalkınma programı çerçevesinde verilen Marshall yardımı ekonominin gelişmesi ve yatırımlar için kullanıldı.

Toprak bütünlüğü

10 yıl süreyle Avusturya hükümeti ülkenin toprak bütünlüğünü sağlayacak bir anlaşmanın imzalanması için elinden geleni yaptı. Ancak sonuç 1955 yılında zamanın Sovyetler Birliği Dışişleri Bakanı Molotov'un, ülkesinin bu anlaşmayı imzalamayı istediğini açıklamasına kadar alınamadı. Nisan ayında Başbakan Julius Raab başkanlığındaki Avusturya heyeti Sovyet başkentine gitti ve orada Moskova Memorandumu olarak bilinen prensip anlaşması imzalandı. Aynı yılın mayıs ayında dört ülkenin büyükelçileri Avusturya'nın da katıldığı bir konferans düzenledi. Bu konferansın sonunda, 15 Mayıs 1955 tarihinde Viyana Devlet Anlaşması Viyana'nın Belvedere Sarayında törenle imzalandı. Anlaşma 27 Temmuz 1955 tarihinde yürürlüğe girdi; anlaşmanın yürürlüğe girmesinden 90 gün önce de son yabancı asker Avusturya toprağını terketmişti.

26 Ekim 1955'de Meclis federal anayasayı kabul etti. Bu tarih 1965 yılından beri Avusturya'nın millî günü olarak kutlanmaktadır.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Türkler Viyana'yı iki kez kuşattı

Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasındaki ilişkilerin dönüm noktasını Viyana'nın Osmanlı İmparatorluğu orduları tarafından iki kez kuşatılması oluşturur.

Osmanlı ordularının Avusturya üzerine birinci yürüyüşleri 1529 yılında olmuştur. *Kanunî Sultan Süleyman*, Macaristan'ın korunması ve Almanya'nın baskı altında tutulabilmesi için Viyana'nın ele geçirilmesi gerektiğine karar verince ordu, 10 Mayıs 1529'da yürüyüşe geçti. Osmanlı ordusu, birçok kaleyi ele geçirerek Viyana önlerine geldi ve kenti kuşattı. 1529 yılının eylül ve ekim ayları boyunca birçok şiddetli savaş verilmesine karşın, özellikle yolların ve mevsimin elverişsizliği nedeniyle kent ele geçirilemedi.

Kuşatmadan kesin sonuç alınamaması üzerine, Kanunî Sultan Süleyman 15 Ekim'de kuşatmayı kaldırarak dönüşe karar verdi. Osmanlı ordusu Budin ve Peşte üzerinden geçip Tuna'nın doğu kıyısını izleyerek ekim sonunda İstanbul'a dönüş yürüyüşüne başladı.

Hıristiyan Avrupa'nın tarihini ve coğrafyasını önemli ölçüde etkileyecek olan *"Birinci Viyana Kuşatması"*ndan kesin bir sonuç alınamamıştı.

İkinci Viyana Kuşatması: Birinci kuşatmadan yaklaşık birbuçuk yüzyıl sonra Osmanlı orduları bir kez daha Viyana kapıları önünde görüneceklerdi. Bu sefere yol açan başlıca neden de, yine Macaristan'dı. Avusturya İmparatorluğu Türklerin koruması altında bulunan bazı Macar kalelerini ele geçirince Osmanlı-Avusturya ilişkileri bozuldu. Sadrazam *Kara Mustafa Paşa*, savaşa karşı olan padişah *IV. Mehmet*'i ikna etmeyi başarınca 1682 yılında savaşa karar verildi. Mayıs 1683'de Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasında Viyana üzerine yürüyüşe geçen Osmanlı ordusu, o zamana dek sefere çıkmış olan orduların en kalabalığı idi. (Müttefik kuvvetlerle birlikte yaklaşık 350 bin asker, ayrıca 150 bin kişilik geri hizmet askeri, 50 bin yük arabası, 59 top ve 150 parçalık ince donanma desteği vb.)

Osmanlı ordusunun Viyana üzerine bu yürüyüşü Avrupa'da ve özellikle Almanya'da büyük bir heyecan yarattı ve papalığın da gayretleriyle Hıristiyan Avrupa devletleri arasında oldukça güçlü bir ittifak kurulmasına yol açtı. *Jan Sobieski* (Korkusuz Jan) yönetimindeki müttefik Avrupa kuvvetleri Osmanlı kuşatmasını geri püskürtmeyi başardılar. Osmanlı ordusu geri çekilmek zorunda kaldı. Viyana bozgunu, Avrupa'nın ortasına dek girmiş olan Türk ordusunun son Avrupa seferi oldu.

İkinci Viyana kuşatmasıyla başlayan ve 1699 Karlofça Barış Konferansı'na dek süren savaşlar Osmanlı devletinin yenilgisiyle sona erdi.

TOPLUMSAL YASAM

Avusturya yabancılara açık bir ülkedir

1970'li yıllara gelene dek kâğıt üzerinde kalan kadın hakları daha sonra hızla gelişti. Bugün Bakanlar Kurulu'nda altı kadın üye bulunuyor

Avusturya'da en küçük yerleşme birimlerinde Orta Avrupa'ya özgü bir mimari anla görülür. Özellikle dağlık bölgelerde rastlanılan "tipik" evlerin Çekoslovakya, İsviçre Macaristan'da pek çok açıdan benzerlerine rastlanır.

KONUŞULAN dil konusunda, Avusturya'da azınlıklardan söz etmek mümkün değildir. Ülke sakinlerinin yüzde 99'unun ana dili Almanca'dır. Avusturya'da Katolik kilisesi egemendir. Kırsal kesimde olsun, dağlık bölgelerde olsun, pek çok yerde toprağa dikilmiş tahta haçlara rastlanır. Kilise ve katedrallerin yanı sıra, en eskisi VIII. yüzyıla ait olmak üzere bir hayli manastır vardır. Dinsel törenlere çok sık katılmasalar bile, genelde Avusturyalıların dinsel inançlarının güçlü olduğu gözlemlenir.

Avusturyalı, neşeli, canlı bir insandır. Müzik ve tiyatroya düşkünlükleri de bunu doğrular. Tiyatro izleyicileri, spor karşılaşmalarını izleyenlerden her zaman daha fazla olmuştur. II. Dünya Savaşı'nda büyük yıkıma uğrayan Viyana Operası'nın 1945 kasımında yeniden açılması, ülke boyutunda büyük bir heyecan yaratmıştır.

Avusturyalılar, 1565 yılında açılan İspanya Binicilik Okulu'nu, gözleri gibi korur. Ülkenin mutfak kültüründe Cermen yemeklerinin olduğu kadar, İslav ve Macar yemeklerinin güçlü etkisi olmasını da doğal karşılarlar. Özetle söylenecek olursa, yabancılara son derece açık bir ülkedir Avusturya. Bu da, ülkenin büyük turizm girdilerine sahip olmasını açıklayabilecek bir nedendir. Viyana'da olsun, diğer kentlerde olsun, pastaneler, büyük önem taşır. Gerek meyveli turtaların, gerek insanlarla buluşup söyleşme alışkanlığının getirdiği bir ayrıcalık taşır pastaneler.

Bugün Avusturya'da yaşayan toplam nüfusun yüzde 52'sini, yaklaşık 4 milyon kadın oluşturmaktadır. 1970'li yıllara gelinene dek, kadın-erkek eşitliğinin geniş ölçüde kâğıt üzerinde kaldığı görülmüş, bu yıllarda yapılan köklü değişikliklerle kadına toplumsal yaşamda daha etkin bir işlev tanınmıştır. Sanayide, yönetimde, eğitimde ve politikada erkeğe göre daha az şans tanınan Avusturya kadını, hızla üst düzey görevlerde sorumluluk almaya yönelmiştir. Bugün, Bakanlar Kurulu'nun altı bayan üyesi bulunmaktadır.

Yasal düzlemde de, kadın-erkek eşitliği konusunda küçümsenmeyecek düzenlemeler yapılmıştır. Avusturya kadını artık kocasının soyadını taşımak, çal mak için onun rızasını almak, onu aynı yerde oturmak zorunda değildir. İşleri ve çocuk bakımı açısından da e hak ve sorumluluklar taşımakta ol Avusturya kadınına kürtaj hakkı 19 yılında verilebilmiştir

Bu gelişmelerin doğal bir sonu olarak, son on yıl içinde, yüks öğrenime devam eden kız öğrencile sayısında önemli bir artış saptanm çalışan kadın sayısında da gö görülür değişmeler farkedilmiştir. 19 yılının sayısal verilerine göre, 2.788.7 toplam çalışanın 1.166.600'ü kadındır.

Avusturya, coğrafi özellikleri nedeniyle bir "kontrast"lar ülkesi görünümü taşır. Ağustos ayının ortasında Alpler'in pek çok bölgesi kar altındadır. Öte yandan, mayo ile kayak yapanların sayısı az değildir. Ülkede doğa ve tarih, gelenek ve gelecek aynı potada eriyerek renkli bir görünüm yaratır. Müziğe olağanüstü bir hayranlık duyan Avusturyalının yaşamında sessizlik de, çelişkili biçimde ağırlık kazanır. Ülkede, bu nedenle sessizliğin müzikal bir değer taşıdığı öne sürülmüştür

ANAYASA

Kişi özgürlükleri güvence altında

Bugünkü Avusturya Anayasası'nın temel dokusu, 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nda kabul edilen yasada bulunur. 1920'de, cumhuriyet yeni kurulduğunda ortaya çıkan anayasa Almanya işgali nedeniyle askıda kaldığı için, kurtuluş sonrasında yeni düzenlemeler yapma olanağı doğmuştur.

Federal anayasa tüm vatandaşları yasa önünde eşit sayarı cinsiyet, sınıf, renk, din ve dil kimseye ayrıcalık bir özellik getiremez, kişisel özgürlük, güvence altına alınmıştır. Anayasa, ülke sınırları içinde vatandaşlara tam bir yolculuk yapma ve mülkiyet edinme özgürlüğü verir. Dernek kurma özgürlüğü vardır. Yazılı ve sözlü, resimli ve basılı yoldan herkes kendi düşüncesini de dile getirebilir. Basına denetim uygulanmaz, sınırlama getirilmez. Herkes vicdan din ve eğitim özgürlüğüne sahiptir.

AVUSTURYA'DA "TÜRK" SÖZCÜĞÜ

Viyana şehir haritasında, büyük bilim adamı Freud'un yıllarca yaşadığı yere açılan caddenin adını okuyabilirsiniz: Türkenstrasse. Viyana'da Türk Siperleri durağına ve kente hâkim tepelerden birinde "Türkenschanz Park" adına rastlayabilirsiniz. Dahası, burada Türk ordusunun kahramanlığını öven, Ay Yıldızla süslenmiş bir plaket de asılıdır. Viyana telefon rehberinde Türk sözcüğü ile başlayan pek çok ada rastlanır. Aşağı Avusturya bölgesinde, sarp bir kayalığın üzerinde "Türkensturz" (Türk Yamacı) yazar.

Viyana kuşatmaları nedeniyle ordular karşı karşıya gelmiş iki ulusun halkları arasında gene de sıcak anılar varolabilmiş olması ilginçtir.

Şarap, "Coğrafyanın dili" sayılıyor

Avusturya bir festivaller ülkesi olarak tanınır, özelikle Viyana ve Salzburg festivalleri ünlüdür

AVUSTURYA'da şarap, "coğrafyanın dili" sayılır. Özellikle Tuna Vadisi'nde gelişen bağcılık, ülkenin ekonomik yaşantısında önemli bir yer tuttuğu ölçüde toplumsal yaşama da ağırlığını koyar. Öyle ki, üretilen şarabın çoğu ülke sınırları içinde tüketilmektedir. Üretim fazlasının ABD'ye, Kanada'ya, İngiltere ve Japonya'ya dışsatımı yapılır. Avusturya'da üretilen şarabın yüzde 87'sini beyaz şarap, arda kalan yüzde 13'ünü ise kırmızı ve pembe şarap oluşturur. En ünlü beyaz şarap Gruner Veltline'dir. Onu Rhein-Riesling izler. Kırmızı şaraplar arasında ise Blaufrankisch ve Saint-Laurent başı çeker.

Avusturya lokantalarında yerel yemekler, şarabın tersine, yeni yeni önem kazanmaktadır. Uzun süre Fransız mutfağının etkisinde kalan Avusturya aşçıları, Amerika'dan gelen kâbus karşısında (hamburger türü hızlı yemekler) yerli yemeklere dönmeyi kabul ettiler.

Bugün Viyana'da yalnızca yerli mutfağın ürünlerini sunan en az 10 lokanta bulunmaktadır

Viyana'nın Avrupa çapında tanınan dönme dolabı bu yıl 85 yaşına basmıştır.

Festivaller ülkesi

Karnavallar denilince nasıl akla Rio de Janeiro gelirse, festival denilince de akla Avusturya, özellikle de Viyana ve Salzburg gelir. 1950 yılından bu yana, her mayıs ve haziran ayında yapılan Viyana Festivali'nde klâsik ve çağdaş müziğin baş yapıtları seslendirilir. 1982'den başlayarak, iki yılda bir, Viyana'da bir uluslararası bale festivali yapılması da kararlaştırılmıştır.

Salzburg Festivali ise, 1920'den bu yana yapılmaktadır. Avusturya'nın büyük tiyatro adamı **Max Reinhard** ile **Strauss**'a borçlu olduğumuz festivalin kuruluşunda **Hoffmannsthal**'ın da payı olmuştur. Özellikle **Mozart** ve **Strauss**'un yapıtlarının seslendirildiği Salzburg Festivali'nde tiyatro gösterileri de yapılır. Bregenz Festivali'ni ise, Viyana Senfoni Orkestrası'ndan ayrı düşünmek olanaksızdır.

KİTLE İLETİŞİMİ

Ülke çapında altı gazete çıkıyor

GAZETELER: Avusturya'da ülke çapında yayımlanan 6 gazete vardır. Tirajları en yüksek olanlar: **Neue Kronen-Zeitung** (sıradan günlerde yaklaşık 1 milyon, pazar günleri 1.5 milyon satışı vardır) ile **Kurier**'dir. (ortalama satışı: 600. 000). Diğer gazetelerin günlük satışı genellikle 80 bini aşmaz. Ülkede bölge çapında çıkan 14 gazete vardır. Ortalama 100 bin satışı aşmayan bu gazeteler arasında en fazla okur çeken, günde yaklaşık 250 bin'lik satışı ile **Kleine Zeitung**'dur.

Ayrıca, ortalama satışları 100 bin dolayında olan 5 haftalık gazete yayımlanır. Avusturya Basın Ajansı (APA) 1946'da kurulmuştur. Tarafsız merkez olma niteliği ile Viyana, pek çok uluslararası basın ajansının transit merkezidir

RADYO VE TV: Avusturya'da radyo kurumu ilk kez 1924'de kurulmuştur. RAVAG. Alman işgali ile kesintiye uğrayan bu etkinliğin ardından, 1967'de, özel bir referandum sonucuna bağlı olarak yeni bir radyo kurumu oluşturulmuştur. ORF. Ekonomik ve siyasal açıdan tümüyle özerk olan ORF'de üç temel program vardır. Avusturya TV'sinde ise, iki kanaldan yayın yapılır. Bütün programların renkli olduğu TV'de bu iki kanaldan ayrı zamanlarda birbirine zıt anlayışlar içinde yayın yapılır

Avusturya'da yaklaşık 2.5 milyon radyo ve 2.250.000 TV alıcısı vardır. Her evde bir radyo ve bir TV alıcısı bulunmaktadır

YAYIN:

1981 yılında, ülkede toplam 6365 kitap ve 836 dergi yayımlanmıştır. Özellikle edebiyat, tarih, ekonomi ve sosyal bilimler konusunda çıkan kitapları yaklaşık 240 yayınevi yayımlar.

PTT HİZMETLERİ:

1972'den bu yana, Avusturya'da telefon görüşmeleri tam otomatik sistemle yapılmaktadır.1981 yılında, ülkedeki telefon sayısı 2.322.628 olarak saptanmıştır. Teleks haberleşmesinin de geniş önem kazandığı Avusturya'da toplam 574 radyo, 799 TV vericisi bulunur.

Uluslararası telefon kodu: 43.

ÇALIŞANLARIN DÜNYASI

Erkekler 60, kadınlar 55 yaşında emekli oluyor

Avusturya'da çalışanların hakları üzerinde imparatorluk döneminden başlayarak yapılan yenilikler, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda kesin biçimini almıştır. Çalışma süresine tavan olarak, 1975'te 40 saat tanınmıştır. Fazla mesai ödemesi yapılır, cumartesi çalışan yüzde 50, pazar çalışan ise yüzde 100 fazla ücrete hak kazanır. Her çalışan, yılda 24-30 gün arasında değişen bir ücretli izin kullanabilir. 15 yıl sigortalı çalışmış ve 60 yaşını doldurmuş herkes (bayan işçiler için bu yaş sınırı 55'dir) emekliliğini isteyip emeklilik haklarından yararlanabilir. Sağlık, kaza ve işsizlik sigortası tüm boyutlarıyla uygulanır. İmparatorluk döneminde üzerinde çalışılmaya başlayan sosyal konut sistemi son yıllarda federal ve bölgesel yetkililer düzeyinde enikonu genişletilip ele alınmıştır. Avusturya'da 19064 doktor görev başındadır (1982). Toplam 316 hastanede yatak kapasitesi 80 bine ulaşmıştır.

ULAŞIM: Avusturya'nın oluşturduğu ulaşım ağı, ülke yüzölçümüne göre hayli büyük kapsamlıdır. Karayollarının uzunluğu 33 bin kilometreye, demiryollarının ki 6 bin kilometreye varır. 1981 yılında Avusturya'da 3 milyon 500 bin özel araç olduğu saptanmıştır. Akarsular boyunca, ulaşım sektörü araçları 390 milyon yolcu ve 52 milyon ton malzeme taşımıştır.

EĞİTİM

Her Avusturyalı 14 yaşına kadar okula gitmek zorunda

Avusturya'da okuma-yazma bilmeyene rastlanmaz. Eğitimi kamu sektörü yönlendirir. Her Avusturya vatandaşı 14 yaşına dek okula gitmek zorundadır. Maria Theresa'nın 1774'de başlattığı eğitim reformu 1869'da İmparatorluk Eğitim Yasası ile iyiden iyiye biçimlenmiş, 1918'de Otto Glöckel'in getirdiği yeni reform tasarısıyla bugünkü modern eğitim sisteminin temeli atılmıştır. 1975'den bu yana eğitim masrafları bireylerin ve ailelerin üzerinden kaldırılmıştır. 1980-81 eğitim yılında 1 milyon 400 bin öğrenci, 6640 okulda orta öğrenime devam etmiştir. Viyana'da, yabancı okulların varlığına da tanık olunur. Viyana uluslararası okulu, BM düzeyinde eğitim verir, bunun yanı sıra Amerikan, Fransız ve Japon liseleri bulunur.

Almanca konuşulan ülkelerin en eski yüksek öğretim kurumu olan Viyana Üniversitesi 1365 yılında kurulmuştur. Diğer üniversiteler de yeni sayılmaz; Graz'ınki 1585'de, İnnsbruck'inki 1669'da, Salzburg'unki 1619'da kurulmuştur. Ülkede toplam 12 üniversite ve altı güzel sanatlar okulu bulunur Avusturya bütçesinden 10 milyar şiling yüksek öğrenime ayrılmıştır (1982) 1980/81 eğitim dönemi içinde üniversitelere toplam 120 bin öğrenci devam etmiştir, bunun 13 binini yabancılar oluşturur. Öğretim üyesi sayısı ise aynı yıl içinde 13338'i bulmuştur.

EKONOMI

Gelişmiş bir motor ve makine sanayiine sahip

Avusturya 150 ülke ile ticaret yapıyor

Posta, demiryolu, ormancılık, tuz üretimi gibi işler, merkezî veya bölgesel yönetimler tarafından yürütülüyor. Yaklaşık 170 bin yabancı işçinin çalıştığı Avusturya'da işsizlik oranı yüzde 2.5 dolayında

Viyana, ülke ekonomisine neredeyse bir bölge oranında katkı getirir. Uluslararası pek çok kuruluşun merkezi olması bir yandan, dünyanın dört bir yanından gelen sayısız turistlerin her yıl kültürel etkinlikleri izlemeye gelmesi öte yandan, Viyana'yı "Avrupa'nın başkenti" haline getirmiştir

Avusturya bir pazar ekonomisine sahiptir. Ekonomi "arz ve talep" kurallarına göre işler, ancak gerektiğinde ekonomik açıdan güç durumda bulunanların yararına müdahaleler yapılabilir. İlke olarak ekonomi özel girişime dayanır, üretim araçları kişilerin elindedir. Bunun dışında posta, demiryolu, ormancılık, tuz üretimi gibi alanlar, merkezî veya bölgesel hükümetler tarafından yürütülmektedir. Devlet teşekkülleri de özel teşebbüsler gibi kurulmuştur. Avusturya'da 1981 rakamlarına göre, gayrisafi millî hasıla 1 milyar 52 milyon 400 bin Avusturya şilinidir. Bu, kişi başına 140 bin 165 Avusturya şilini etmektedir.

Avusturya'da 1980 rakamlarına göre, kurulu bulunan 302 bin 196 çiftlik, ülkenin besin ihtiyacının yüzde 99'unu karşılamaktadır. Bazı dallarda, bu yüzde, iç ihtiyacın üzerine çıkmaktadır. Örneğin, tereyağı yağ üretimi yüzde 103, et üretimi yüzde 12 ve peynir üretimi yüzde 178'dir. Avusturya'da, tarım sektöründe çalışan işçi sayısı, sanayileşmeye paralel olarak, 1970'de 778 bin 583'den 1980 yılında 600 bin 579'e inmiştir. Bu azalışa karşın, üretim değeri aynı yıllarda 36 milyon 360 bin Avusturya şilininden 59 milyon 700 bin Avusturya şilinine yükselmiştir. Buna nedenolarak tarımdaki makineleşme hızını gösterebiliriz. Tarımda kullanılan traktör sayısı, 1962'de 147 bin 778 iken, 1980 yılında 322 bin 300'e yükselmiş, bu sektörde işgücü verimliliği de yüzde 142.4'den 257.3'e yükselmiştir. Avusturya'nın ana tarım alanları, Alpler'in kuzeyi ile Tuna'nın doğusundaki sınıra kadar uzanan alandır. Avusturya'da 1981 yılında 1 milyon 25 bin ton buğday, 1 milyon 309 bin ton patates, 3 milyon 6 bin ton şeker pancarı üretilmiştir. Aynı yıl 2 milyon 535 bin baş sığır, 3 milyon 997 bin baş da domuz üretimi sağlanmıştır. Topraklarının yüzde 44'ü ormanlarla kaplı olan Avusturya'da kereste üretimi de 12 milyon 132 bin 26 metreküp olarak gerçekleştirilmiştir.

Sanayi ve ticaret

Avusturya ekonomisinin temelini sanayi ve ticaret oluşturur. Ülkede 1981 yılında 3 milyon 60 bin ton demir cevheri üretilmiş, aynı yıl ham çelik üretimi 4 milyon 655 bin 504 tona çıkmıştır. Demir cevheri Styria bölgesindeki Erzberg dağından elde edilmektedir. En önemli ham çelik üretim merkezi ise Donawitz'dir. Demire ek olarak Avusturya'da maden alanında şu üretimler de gerçekleştirilmektedir: Linyit (3 milyon 61 bin ton), kurşun-çinko alaşımları (797 bin ton), antimon cevheri (26 bin ton), tuz (462) bin ton, petrol (1 milyon 337 bin ton), doğal gaz 1 milyon 436 bin 515 metreküp. Alpler bölgesinde petrol kaynaklarına sahip olan Avusturya'dan doğal gaz, Aşağı Avusturya'da Viyana ile Avusturya'nın kuzey-doğu bölgesi arasından, borularla çeşitli yerlere dağıtılmaktadır. Avusturya'nın Schwechat rafinerisinde yılda 1.3 - 1.5 milyon ton petrol üretimi yapılır. Bunun yanısıra petrol Adriyatik-Viyana boru hattı ile Trieste limanına gönderilmektedir. Trieste'ye gönderilen petrolün 1981 yılı toplamı 7 milyon 500 bin tondur. Yıllık kapasitesi 14 milyon ton olan Schwechat rafinerisinin 1981 üretimi 8 milyon 829 bin 445 ton olarak gerçekleşmiştir.

Avusturya'da enerji kömür, petrol, doğal gaz, hidro elektrik santrallarından elde edilir. Ülkenin 1981 yılında ithal edilen ve içeride üretilen enerji tüketimi, 949.5 petajoul'dur. Enerji üretiminin yüzde 48'i petrolden, yüzde 16.5'u kömürden yüzde 17.9'u doğal gazdan, yüzde 12.9'u hidroelektrik santrallarından elde edilir. Avusturya 1981 yılında enerji ithalâtı için toplam 62 milyon 169 bin Avusturya şilini harcamıştır. Avusturya'da 1082 enerji merkezi bulunmaktadır. Toplam enerji üretimi, 40 milyon 300 bin kilowatt/saat olan Avusturya'da tüketim, 32 milyon 500 bin kilowatt/saattir.

Tüketim malları sektörü

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin ana amaçlarından biri, tüketim malları sektörünü geliştirmek olmuştur. Avusturya'da 1981 yılında 70 milyar 335 milyon 366 bin Avusturya şilini değerinde besin maddesi, 25 milyar 778 milyon 199 bin Avusturya şilini değerinde tekstil, 23 milyar 889 milyon, 661 bin Avusturya şilini değerinde kâğıt üretimi, 20 milyar 920 milyon 242 bin Avusturya şilini değerinde kamyon üretimi gerçekleştirilmiştir. Avusturya'nın demir ve çelik üretimindeki olanakları ve kaliteli elemanlara sahip olması, motor ve makina sanayiinin gelişmesine neden olmuştur. Makina üretiminin ve ihracatının en büyük bölümünü sınaî makinaları oluşturur. Bu sektörün büyük firmaları arasında Federal Almanya'nın Daimler-Benz (Mercedes) ile birlikte çalışan Steyr-Daimler-Punch AG firması ve 1982 yılında kurulan General Motors sayılabilir.

Avusturya, ağır sanayi alanında önemli bir atılım içindedir.

Tekstil sanayiinde 537 firmada 43 bin 137 kişi çalışmaktadır. 1981 yılında bu sektörde pamuk ipliği üretimi 17 bin 441 ton, pamuklu dokuma 78 milyon 498 bin metre, yünlü dokuma 11 milyon 678 bin metre, döşemelik üretimi 11 milyon 374 bin metrekare olarak gerçekleşmiştir.

Özellikle Tuna vadisi boyunca gelişen Avusturya tarımcılığında üzüm bağlarının, giderek de şarapçılığın yeri önem kazanmıştır

1981 yılında Avusturya'da işçi sayısı 2 milyon 798 bin 600 olarak saptanmıştır. Bunun 617 bini sanayide istihdam edilmektedir. İşsizlik oranı yüzde 2.4'dür. Aynı dönemde çalışan yabancı işçi sayısı, ise 171 bin 773'dir.

Avusturya diğer ülkelere yardım için kredi de vermektedir. Gelişmekte olan ülkelere 1981 yılında verilen kamu ve özel yardım miktarı 6 milyar 451 bin Avusturya şilinidir.

Bir sanayi ülkesi olan Avusturya, iç pazarının küçüklüğü nedeniyle, dış ticarete dayanmaktadır. Resmî istatistikler, Avusturya'nın 150 ülke ile ticaret yaptığını ortaya koymaktadır. OEEC'nin kurucu üyelerinden biri olan Avusturya, aynı zamanda bir GATT üyesidir. Avusturya Avrupa ülkeleri ile olduğu kadar, COMECON ülkeleri ile de ticaretini geliştirmektedir. Avusturya, Çin Halk Cumhuriyeti ile de 1972 tarihinde ticaret anlaşması yapmıştır.

Avusturya'nın 1982 bütçesinin harcamalar bölümü 368 milyar 349 milyon 434 bin Avusturya şilinidir. Bunun yüzde 24'ü sosyal güvenlik ve sağlık hizmetlerine ayrılmaktadır. Bunun arkasından, en büyük harcama, eğitim ve araştırmaya ayrılmıştır. Bütçe gelirleri ise, 309 milyar 133 milyon 956 bindir.

Avusturya'nın belli başlı sigaraları: Smart, Hoby, John, Golden-Smart, Belvedere'dir.

TURİZM

Turizmden sayılar

8.5 milyon nüfuslu Avusturya'ya, 1981 yılı içinde 14 milyon 200 bin yabancı turist gelmiştir. Diğer bir ülkeye geçmek üzere bir geceliğine gelen yabancı sayısı ise, aynı yıl içinde 92 milyonu aşmıştır. Bu yabancı turist potansiyelinin yüzde 71'ini Almanlar oluşturmaktadır.

Avusturya'da 21.661 otel ve pansiyonun 63468 odasında toplam 1 milyon 50 bin yataklık bir kapasite vardır. Bu rakam, 30 bin kapasitelik gençlik kamplarını ve 450 kamuoyuna açık tatil kamplarını saptamamaktadır.

Avusturya, yabancı turistlerin ülke sınırı içindeyken bıraktıkları gelirin kişi başına dağılım açısından Avrupa'nın birinci ülkesidir: Kişi başına 850 ABD doları ile.

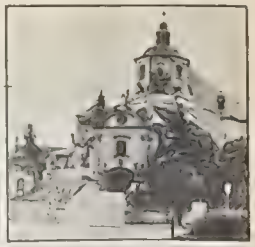

Alp dağlarının insanıyla Tuna vadisinin insanı arasında farklılıklar var

Avusturya halkı, Orta Avrupa'nın merkezinde yer alan ülkelerin konumu gereği ortak bir gelenek deposundan yararlanır; bu bakımdan, Avusturyalıyı komşuları Almanlardan, Çeklerden, özellikle de Macarlardan bütün bütüne ayrı düşünmek olanaksızdır.

Bölgenin fizik koşulları da, Avusturya'nın geleneksel yapısını yoğuran etkenlerin başında gelir. Apler boyunca yaşayan dağlık bölge insanı ile Tuna vadisinin insanı arasında hem yaşam anlayışı hem de törel davranışları açısından önemli farklılıklar gözlenir. Viyana ise Avrupa'nın en eski başkentlerinden biri olması nedeniyle başlı başına bir gelenek birikimi sergiler. Gene de Avusturya insanına özgü ortak özelliklerin az olmadığı açıktır.

GELENEK

El sanatlarına, zanaat ürünlerine Avusturyalı'nın duyduğu bağlılık sürüp gitmektedir. Gerek tahta oymacılığındaki, gerek öteki ağaç işleme sanatlarındaki üretim bölgesel örgütlerce büyük kentlere ulaştırılır. Kumaş ve porselen üzürinde de çalışır Avusturyalı. Auganter yöresinin porselenleri oldukça ünlüdür.

Bu uğraşılar tarih boyunca Avusturya insanına yumuşaklık ve ölçülülük gibi önemli karakteristikler kazandırmıştır. Viyana insanını belirleyen en önemli özellik onun sanata ve kültüre olan, nerdeyse aşırı denilebilecek düşkünlüğüdür.

Yumuşaklığı ve ölçülülüğü besleyen belli başlı etkenlerden biri de Avusturya halkının müziğe ilgisidir. Viyanalı hemen hemen müzikle soluk alan insandır. Kent mimarisi, özenle korunan davranış gelenekleri ile Viyana, belki de örneği kolay bulunamayacak bir sürekliliik duygusu uyandırır.

İTHALAT-İHRACAT

Avusturya'nın ihracatının yüzde 90'ını tüketim malları oluşturuyor

Avusturya 1981 yılında 334 milyar 510 milyon Avusturya şilini ithalâta karşı 251 milyar 768 milyon Avusturya şilinlik ihracat gerçekleştirmiştir.

Ülkenin yıllar itibariyle ithalât ve ihracatı (Avusturya şilini, milyon olarak)

	İthalât	İhracat
1970	92.666	74.271
1972	120.576	89.747
1978	231.888	176.112
1980	315.846	226.169
1981	334.510	251.768

Avusturya'nın ihracatının en büyük bölümünü 90 milyon Avusturya şilini değeri ve yüzde 36.1 oranı ile tüketim malları oluşturur. Bunu yüzde 27.4 ile makine ve ulaşım araçları izlemektedir. İthalâtta ise ilk sırayı yine makine ve ulaşım araçları almaktadır. Bunun tüm ithalâta oranı yüzde 27.3'tür.

Avusturya'nın ithalâtında ilk sırayı yüzde 38.8 ile Federal Almanya almaktadır. Bunu sırasıyla İtalya (% 8.3) Sovyetler Birliği (% 6.2) İsviçre (% 4.7) izler. Avusturya'nın en büyük dış pazarı, toplam ihracatında yüzde 29.9'luk pay alan Federal Almanya'dır. Bunu yüzde 10.1 ile İtalya, yüzde 7.3 ile İsviçre, yüzde 4.1 ile İngiltere, yüzde 3.5 ile Fransa izlemektedir.

SAVUNMA

Askerlik eğitimi altı ay sürüyor

Avusturya'nın askerî harcamaları çok kısıtlıdır. Anayasa, ordunun, ulusal korunmanın yanısıra sivil toplum düzenini güvence altında tutma, ulusal felâketlerde halka yardımcı olma gibi görevleri de üstlenmesini öngörür.

Silahlı kuvvetlere Federal Başkan başkanlık eder. Askerlik eğitimi altı ay sürelidir ve 18-50 yaş arasındaki Avusturya erkekleri bu görev için "elverişli" sayılırlar. Çeşitli nedenlerle bu görevden uzak tutulanlara sivil savunma eğitimi verilir. Bu nedenlerden en önemlisi, kişinin askerlik eğitimini "vicdanî" açıdan sakıncalı bulma özgürlüğüne sahip olmasıdır. Silahlı kuvvetler başlıca alarm birlikleri, sınır görevlileri topluluğu ve bölgesel asayiş kapsamında etkinlik gösterir.

Avusturya'nın teknolojide önder sanayii kuruluşu

STEYR-DAIMLER-PUCH-AG

Türk tarımının ve Türk Sanayiinin hizmetinde

Steyr 768 traktörleri, 2400 d/d 70 HP gücünde yerli parça ile Türkiye Zirai Donatım Kurumu Adapazarı Tesisleri'nde üretilmektedir. Atalarımız,"Gerçek yarar, güvenilir dosttan gelir" derler.

Sağlam gövdesi, güçlü motor ve hidrolik sistemi, Steyr 768 traktörlerine beş kez dünya şampiyonluğu kazandırmıştır. Şimdi Steyr 768 traktörleri tarımsal kredi olanakları, zamanında teslim ve yurt düzeyinde yaygın servis ve yedek parça hizmetiyle sizler için üretilmektedir.

- Kaliteli Steyr rulmanları artık Türk sanayiinin hizmetinde
- Tüm servis ve teknik danışmanlık hizmetleriyle
- Kısa sürede teslim edilir

Orta Doğu Rulman Sanayi A.Ş.
Güniz Sokak 29/8 Kavaklıdere-Ankara Tel: 26 86 68/27 05 09

Steyr-Daimler-Puch-Ag Türkiye Danışmanlık Bürosu:
Mehmet Arif Demirer Müessesesi
Bükreş Sokak 8/3 Çankaya-Ankara, Telex: 42 878 mad tr

Mozart (1756-1891)

Sigmund Freud (1856-1939)

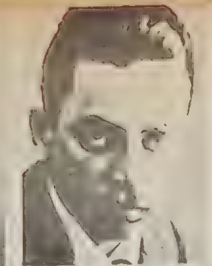
R.M. Rilke (1875-1926)

Robert Musil (1880-1942)

Elias Cannetti (1905)

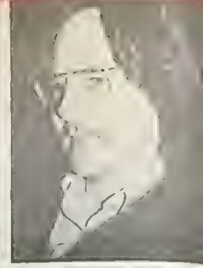
Peter Handke (1942)

KÜLTÜR VE SANAT

Avusturya denince ilk akla gelen sanat ve kültürdür

HALDUN TANER

Avusturya bütçesinin en kabarık girdisi turizm denir. Ama bu turizm daha çok kültürel bir turizmdir. Avusturya denince tüm dünyanın aklına gelen ilk çağrışım onun sanat ve kültürüdür. Avusturya denince akla tiyatroları, operası, Mozart Müziği, Viyana Filarmoni Orkestrası, Herbert Karayan, Böhm gelir; Freud gelir; Max Reinhardt gelir; Salzburg festivali, Viyana Çocuk Korosu gelir, sayısız kütüphaneleri, müzeleri gelir.

Avusturya tiyatro edebiyatının kendilerince en önemli siması Franz Grillparzer (1791-1872)'dir. Özelliği Avusturya ve İspanyol barok tiyatrosunun öğelerini klasik bir drama anlayışı içinde birleştirmesidir. Avusturya Halk Tiyatrosu'nun babası ise yarattığı Hanswurst tipi ile Anton Stranitzki'dir (1676-1726). Ama halk tiyatrosunun yetiştirdiği iki en büyük klasik yazar Ferdinand Raimund (1790-1826) ve Viyana'nın Aristophanesi adı verilen Johann Nestroy (1801-1862)'dir. Avusturya, başta Hugo von Hoffmannsthal (1874-1929) olmak üzere birçok da ünlü tiyatro yazarı yetiştirmiştir. Arthur Schnitzler (1862-1931), Ludwig Anzengruber, Ödön von Horvathe, Karl Schönherr, Thedor Csokor, Max Mell, Lernet Holenia, Fritz Hochwelder ilk akla gelenlerdir. Avusturya'nın yetiştirdiği dünya çapında büyük rejisör Max Reinhart'in ise önce Viyana'da, sonra Berlin'de kurduğu tiyatrolar, yerleştirdiği sistem ve öğretim metodları dünya tiyatrosuna büyük katkılar yapmıştır. Viyana'daki Reinhardt Seminar bugün dahi onun metodunu dünyanın dört yanından gelen genç tiyatroculara öğretmektedir.

Günümüz tiyatro yazarları olarak da iki yazar adı vermekle yetinelim. Bunlardan biri eserlerinde ölüm sorununu işleyen Thomas Bernard, öbürü ise her eseri büyük tartışma konusu olan, anti tiyatro mümessili Peter Handke'dir.

Tiyatro hayatı Viyana'da odaklaşmış olmakla birlikte yurt sathına da yayılmıştır, Baden'de, Graz'da, Klagenfurt'da, Linz'de Salzburg'da, St. Polten'de, Innsbruck'da, Bregenz'de, daimi temsiller veren tiyatrolar vardır. Viyanalıların en büyük övünçleri Viyana Burg Tiyatrosu ve Viyana Operası'dır. Bunların yanı sıra sade Viyana'da büyük-küçük her gece yirmi kadar perde açılır. Bir fikir vermek için bazı tiyatroların 1977/78 sezonunda verdikleri temsil sayısına bir göz atalım:

Edebiyat

Edebiyata gelince Avusturya, bir başka deyimle Tuna Monarşisi, dünyaya çok namlı isimler hediye etmiştir. Bunların başında roman anlayışına yeni ufuklar açan Praglı Franz Kafka (1883-1924) ve Viyanalı Hermann Broch sayılabilir, ondan sonra da Viyanalı Robert Musil (1880-1942) gelir. Bilindiği gibi Kafka, Dava ve Şato adlı romanları ile ilkin pek anlaşılamamış, ama "çağın bir sismografı" olduğu daha sonra herkesçe kabul edilip dünya roman edebiyatının Marcel Proust ve James Joyce ile birlikte üç devinden biri sayılagelmiştir. Bizde pek tanınmayan Musil ise "Niteliksiz İnsan" adlı dev yapıtı ile yine çığır açıcı bir romancılığın temsilcisi olmuştur. "Uykuda Gezen", "Vergilin Ölümü" romanlarının yazarı Hermann Broch da uluslararası büyük değer taşıyan bir romancıdır (1881-1942). Yine uluslararası şöhrete ulaşmış bir Viyanalı yazar da Romanları ve novelleri ile olduğu kadar, hatta onlardan da çok, biyografik eserleri ile dünyada en çok yabancı dile çevrilen yazar olma payesine erişmiştir. İnce zekâsı, keskin kalemiyle ayrı bir yer tutan Karl Kraus'ı (1874-1936) unutmamak gerekir. Praglı Rainer Maria Rilke (1875-1926) ve Salzburglu Georg Trakl (1887-1914) ise Avusturya'nın şiir alanındaki en ünlü isimlerinin başında gelir. Avusturyalı romancılar içinde Heimito von Doderer'in (1896-1966) ayrı bir yeri vardır. Kendisi hiç beklememesine karşın Avusturya edebiyat çevrelerince uzun yıllar Avusturya'nın Nobel adayı sayılmıştır. Ona nasip olmayan, Elias Canetti'ye (1905 doğumlu) nasip oldu.

Müzik

Müzik alanında Viyana Salzburg ve dolayısıyla Avusturya, en çok söz sahibi ülkelerin başında gelir. Bir kere Wolfgang Amedeus Mozart (1756-1791) Joseph Haydn (1732-1809) Ludwig Van Beethoven (1770-1827), Fransız Schubert (1797-1828) dörtlüsü ve sonra bu klasik mirası üstlenen, büyük ustalar geleneğini uzatan Anton Bruckner (1824-1896), Johannes Brahms, Hugo Wolf ve Gustav Mahler akla gelir. Atonal ve Dodekafonik müzik alanında da Alban Berg (1885-1935), Arnold Schönberg (1874-1951) yüzyılın büyük ustaları olarak görünürler.

Bu arada Gotlfried von Einem de modern operaları ile ün yapmıştır.

Viyana Operası da tıpkı tiyatrosu gibi Avusturyalıların büyük övünç kaynağıdır. Bunu teyit için yakın tarihten bir örnek verelim:

Büyük koalisyonun devraldığı yıkıntı döneminin en ilginç olaylarından biri şu idi. Parlamentonun elinde çok kısıtlı bir bütçe bulunuyordu. Bununla âcil sosyal hizmetler mi karşılanmalı idi, yoksa endüstri mi canlandırılmalı idi. Hangi sorunlara öncelik sağlanacağı konuşulurken, bütün partiler mensuplarının birleştiği nokta şu olmuştu. Başka fasıllardan her çeşit fedakârlık göze alınabilirdi ama Burg Tiyatrosu ve Opera'nın bütçesine asla dokunulamazdı. Bu iki kurul, Avusturya kültürünün onur bayrağı idi. Onlara görkemli bir bütçe önerildi. İşte önce insanı insan yapan kültürü kalkındırmakla başlanınca, burada kazanılacak moralle her şeyin çözümlenebileceğinde hep birlikti. Nitekim, öyle de oldu. Kültür bütçesi imparatorluk dönemindeki seviyede kalmıştı.

Viyana'yı ve Viyanalıyı anlama için bu örnek yeterdi. Böyle bir şeye dünyanın hiçbir yanında rastlanamazdı.

Johann Strauss'un, Mavi Tuna Valsi'nin ve vals dünyasının ülkesi Avusturya, aynı zaman da Operet dünyasının da bir zamanlar merkezi olmuştur. Franz Von Suppe, Karl Millöcker, Franz Lehar, Emmerich Kalmann, Robert Stolz bu dönemin en sevilen bestecileri idiler.

Modern mimaride de sayılacak çok isimler vardır. Sadece ikisini anmakla yetinelim: Vulpius ve Holzmeister. Birincisi dünya mimarisinin dev ismidir, ikincisi ülkemize de gelip Ankara'nın görünümüne imzasını atmıştır.

Bilim alanında en popüler olan isim Sigmund Freud'dan başka büyük Avusturyalı filozof Ludwig Wittgenstein, Nobel Bilim Ödülü sahibi modern ortopedinin öncüsü Konrad Lorenz ve tıp dünyasının büyüklerinden Ignaz Simmelweiss, Julius Wagner-Jauregg ve çoğu da bu tıp dalına yeni keşifler kazandıran nice doktor sayılabilir. Türkiye'de kalıp irfanımıza katkıda bulunan sanat tarihçisi Dietzi ve Rittori de bunlara e[...]leyelim.

	yer	temsil adedi	
Burg Tiyatrosu	300	temsil adedi	13[...]
Akademi Tiyatrosu	305	" "	4[...]
Josefstadt Tiyatrosu	431	" "	7[...]
Kammerspiele	378	" "	5[...]
Volkstheater	291	" "	15[...]
Theater an der Wien	388	" "	11[...]

Görsel sanatlar

Avusturya resim sanatına, yüzyıl başın[...] damgasını vurmuş üç büyük ressam Osk[...] Kokoşka, Alfred Kubin ve Güstav Klimt't[...] Dışavurumculuk (Ekspresyonizm) akımın[...] doğuşunda etkili olan bu ressamlard[...] Kokoşka (1886 - 1980), genelde iki savaş ar[...]sı Avrupa resminde bütün dikkatleri üzeri[...] toplayan bir fırça oldu. Kasvetli bir iç dü[...]yayı yansıtan resmi, doğrudan doğruya A[...]rupa'nın yaşadığı siyasal ve ekonomik fır[...]nayı konu edinmiş, bu yaşlı kıtada gelene[...]lerin ve törel değerlerin hızla çözülüşü K[...]koşka'nın resminde dolaysız bir karşılık b[...]muştur. Daha yumuşak bir üslûpla da ols[...] Kubin ve Klimt resminde de, temelde en s[...] rastlanılan tema ölümdür. Bu üç ressamı [...]leyen kuşak ise "Viyana Fantastik Realizm[...] okulunu oluşturmuştur. Bu akımın önde g[...]len temsilcileri Gütershol, Hausner [...] Fuchs'tur.

Avusturya'da heykel sanatçılarının a[...]sında en özgün olanları Hanak, Wotruba [...] Leinfellner'dir.

Avusturya'da ilk çevrilen film 1908 yılın[...] gerçekleşmiş, Sinematek ise 1964 yılında k[...]rulabilmiştir. Avusturya sinemasının film dünyasına armağan ettiği en ünlü isimle[...] Romy Schneider, Senta Berger ve Osk[...] Werner'dir.

> ### Türkçe'de Avusturya Edebiyatı
>
> ### Pek çok eser dilimize çevrildi
>
> Avusturya edebiyatının pek çok önemli ürünü dilimize kazandırılmıştır. Kâmuran Şipal'in çevirileriyle Kafka'nın "Bütün Eserleri"ne, Musil'in "Genç Törles"ine ve Freud'un başyapıtlarına kavuşan Türk okuru, Rilke'nin ünlü kitabı "Malte Laurids Brigge'nin Notları", Behçet Necatigil çevirisiyle sunulmuştur. Rilke'nin "Ağıtlar"ı ve "Seçme Şiirleri"ni ise Turan Oflazoğlu dilimize kazandırmıştır. Burhan Arpad derli toplu bir "Avusturya Edebiyatı Antolojisi" hazırlamış, Ahmet Cemal ise pek çok çevirinin yanında son olarak Nobel ödülü kazanan Elias Canetti'nin dev romanı "Körleşme"yi Türkçeleştirmiştir.
>
> Trakl ve Paul Celan gibi şairlerden, Wittgenstein ve Kraus gibi dil kuyumcusu düşünürlerden de çeşitli dergilerimizde örnekler yer almıştır. Bu arada, Nusret Hızır'ın Viyana Mantık Çevresi üzerine çalışmaları da anılmadan geçilmemelidir.

SPOR

Futbol ve kayak ulusal spor

1930'larda "Harika Takım" olarak anılan Avusturya futbolda rakiplerini büyük farklarla yeniyordu. Bugün de "Avusturya ekolü" özelliğini koruyor

Bütün spor dallarında büyük bir varlık ve başarı gösteren Avusturya'da futbol ve kayak "ulusal spor" kimliğini taşır. Bunun önemli nedenlerinden biri de Avusturyalı sporcuların bu iki spor dalında dünya çapında başarılara ulaşmış bulunmalarıdır.

1930'lu yıllarda ortaya çıkan ünlü futbol adamı Hügo Meisl'in yarattığı Avusturya Milli Takımı yalnız Orta Avrupa'nın değil, futbol dünyasının gelmiş geçmiş en büyük takımlarından biri olarak parlamış ve "Wunderteam (Harika Takım)" gibi efsanevi bir ada ve üne ulaşmıştır. 1931-1932 yıllarında İskoçya'yı 5-0, Almanya'yı 6-0 ve 5-0, İsviçre'yi 8-1, Macaristan'ı 8-2 yenen bu "Harika Takım"da Hiden, Blum, Braun, Zischet, Schall, Sinderlar, Vogel, Horvath, Platzer ve Sesta gibi devrinin ve futbol dünyasının gelmiş geçmiş en büyük yıldızları yer almışlardır. Aradan yarım yüzyılı aşkın bir zaman geçmesine rağmen bu efsanevi takım büyük ününü anılarda olanca tazeliği ile yaşatmaktadır.

Çok eski ve başarı dolu bir futbol geçmişine sahip bulunan Avusturya'da her devirde güçlü takımların bulunduğu ve bu takımların futbol dünyasında "Avusturya ekolü"nü temsil ettikleri görülür. Austria, B.A.C., Admira, Hakova, Wienner A.C., First Wienna, F.C. Wien, Wienersport, Simmering, Linz, Strum Graz, Wacker, Rapid gibi ünlü takımlar uzun yıllardan beri "Avusturya ekolü"nü temsil etmektedirler. Avusturya 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları'nda ikinci, 1954 Dünya Kupası'nda üçüncü olmuştur. Viyana'd[...] 60 bin kişilik Prater Stadı, Avusturya futbolun[...] pek çok heyecanlarına ve zaferlerine sahne olm[...]tur. Avusturya'da 1600'ün üzerinde futbol ku[...]bü, 4500 futbol takımı ve 160 bin dolayında lis[...]siye futbolcusunun bulunduğu bilinmekted[...] Avusturya Futbol Federasyonu 22 Ağust[...] 1926'da kurulmuş ve 3 Haziran 1927'de FIFA'[...] katılmıştır.

KIŞ SPORLARI

Dağlık bir ülke olan Avusturya'da kış spor[...]nın da pek eski bir geçmişi bulunmaktadır [...] nedenle Avusturya kayak sporunda Avrupa'nın ileri ülkelerinden biri haline gelmiştir. Avust[...]ya'nın en ünlü kış sporları merkezi olan Inssbr[...] dünyanın da sayılı merkezlerinden biridir. 1964 [...] 1976 Kış Olimpiyatları burada yapılmıştır. Av[...]turya, Kış Olimpiyatları'nda birçok ünlü sporcu şampiyon çıkarmıştır. 1936'da Schaffer, 1952 Schneider ve Jochum, 1960'da Hinterse[...] 1964'de Stiegler ve Schwarz, 1976'da Schnabl Klammer, 1980'de Moser ile Stock Avusturya altın madalya kazandıran ünlü kayakçılar olm[...]lardır. 1956 Kış Olimpiyat Oyunları'nda üç al[...] madalya birden kazanan Toni Sailer ise Avust[...]ya'nın gelmiş geçmiş en büyük kayakçısı ola[...] tanınmıştır.

ATLI SPOR VE BASKETBOL

1735 yılında İmparator VI. Karl'ın emriyle [...]rulan "İspanyol Binicilik Okulu" o tarihten [...] yana atlı spor dalında çalışmasını sürdürmekte[...] Bu okulun tarihi salonu Viyana'nın en büyük [...]tistik binicilik gösterilerine sahne olmaktadır. [...] gösteriler günümüzde önemli bir turistik değer [...]zanmıştır.

Basketbol da Avusturya'da popüler sporlar[...] biridir. 1934 yılında Avusturyalı hentbolcül[...] başlattığı basketbol, o tarihten bu yana geliş[...] göstermiştir. Halen Avusturya'da 140 kulü[...] 5.500'ü erkek, 500'ü kadın olmak üzere lisansl[...] 6 bin sporcunun basketbol oynadığı bilinmekte[...]

Avusturya'nın çeşitli göllerinde yelken sp[...] yapılmaktadır. Bu spor dalında da çeşitli ulusl[...]arası yarışmalara rastlanır. Ayrıca atletizm [...] voleybol dallarında da Avusturyalı sporcu[...] varlık göstermektedirler.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 3
AVRUPA

BELÇİKA

Yüksek dağların bulunmadığı Belçika, tepeler, platolar ovalarla kaplı ve girintili çıkıntılı olması nedeniyle uzun bir sınıra sahip

KIMLIK KARTI

Resmî adı: Belçika Krallığı
Başkenti: Brüksel (Nüfusu: 1.008.715)
Ülke nüfusu: 9.800.000 (1981)
Yüzölçümü: 11.779 milkare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.2
Resmî dil: Flemenkçe, Fransızca
Konuşulan diğer diller: Almanca
Etnik dağılım: Flamanlar yüzde 58, Valonlar yüzde 41
Din: Katolik yüzde 75
Para birimi: Belçika frangı
Başlıca kentleri: Anvers (194 bin), Gent (241 bin), Liege (220 bin), Brugge (118 bin 023)
Devlet işareti: B

BELÇİKA 11.779 mil karelik yüzölçümü ile Avrupa'nın en küçük ülkelerinden biridir. Ülke 49 derece 30 dakika ve 51 derece 30 dakika kuzey enlemi ile 2 derece 33 dakika ve 6 derece 24 dakika boylamı arasında yer almaktadır. Kuzeyinde Kuzey Denizi ve Hollanda ile kuşatılan ülke, Federal Almanya, Lüksemburg ve Fransa ile çevrilmiştir. Çok girintili çıkıntılı olması nedeniyle oldukça uzun bir sınıra sahip olan Belçika'nın sınır uzunluğu 1.445 kilometredir

Belçika'nın iklimine okyanus doğrudan etki eder ve kışın sertliğini önler. Ancak sıcaklığın gün içinde bile çeşitlilikler gösterdiği Belçika'da, en sıcak ay olan temmuzun ortalaması 16 derece, en soğuk ay olan ocakın ortalama sıcaklığı 3 derecedir. Kuzeyden gelen soğuk ve güneyden gelen sıcak hava kütleleri yağışı düzenli kılar. Yıllık yağış miktarı 800 milimetredir.

Tepeler, platolar ve ovalar

Belçika, tepeler, platolar ve ovalarla kaplıdır, yüksek dağlar bulunmaz. En yüksek noktası 694 metre (Botrange) olan Belçika'nın kıyı şeridinde deniz düzeyinden düşük topraklar bulunmaktadır. Kıyı şeridi 65 kilometre boyunca uzanmaktadır. Kıyının hemen arkasındanpolderler gelir. Kanallarla parçalara bölünmüş olan polderleri büyük Flaman ovası izler. Bu ovada Anvers ve Gent gibi büyük şehirler yer almaktadır. Burada toprak genellikle kumludur. Flaman ovasının güneyinde kireçtaşı platosu yer alır. Platonun merkezinde başkent Brüksel bulunmaktadır. Plato ayrıca bazı vadilerle de ayrılmıştır. Bundan sonra Condroz platosu gelir. Platonun güneydoğusunda yer alan bölge Fagne, batısında yer alan bölge ise Famenne adını alır. Bu iki bölgenin güneyinde Ardennes platosu bulunur. Belçika'nın en güney ucunda ise Belçika Lorraine'i yer almaktadır.

Akarsu

İki akarsu ve bunların kolları Belçika sınırları içindedir. Scheldt nehrinin 200 kilometresi Belçika sınırları içinde akar. Nehrin havzası 15 bin kilometrekarelik bir alanı kaplar. Yavaş akan bir akarsu olan Scheldt'in saniyede taşıdığı su miktarı 80 metreküptür. Nehrin Federal Almanya sınırına yakın bölümünde bir liman şehri olan Antwerp bulunur. Meuse nehrinin ise 183 kilometrelik bölümü Belçika topraklarındadır. 13 bin 300 kilometrekarelik bir alana sahip havzası ile Meuse hızlı akan bir nehirdir.

TARIH BOYUNCA
BELÇIKA

Savaşlar, boyunduruklar ve çeşitli çatışmalar içinde geçen bir tarih

Ülke toprakları yıllarca savaş alanına döndü

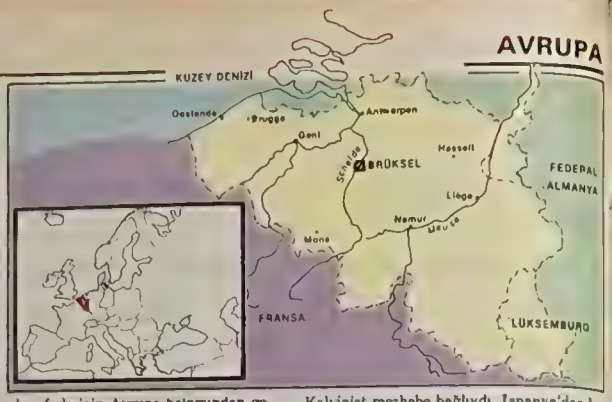

SIYASAL KÜNYE

Bakanlar krala karşı sorumlu

Belçika'nın devlet şekli 7 Şubat 1831 tarihli anayasa ile belirlenmiştir. Belçika'da Devlet Başkanlığı görevini Kral I. Baudouin yürütmektedir. Kraliçe Fabiola ile evli olan Kral I. Baudouin Belçika'nın beşinci kralıdır. Anayasa uyarınca kralın dokunulmazlığı vardır ve bakanlar, krala karşı sorumludur. Ancak kralın verdiği emirler bir bakan tarafından onaylanmadıkça yürürlüğe giremez. Kral bütün dinlerin, ideolojilerin siyasal inançların ve ekonomik çıkarların üzerindedir. Belçika'da yasama, yürütme ve yargı görevi birbirinden ayrılmıştır. Yasama görevi; Kral, Temsilciler Meclisi, 212, Senato 182 üyeden oluşur. 21 yaşını doldurmuş herkes seçme hakkına sahiptir. Meclis'e girmek için 25 yaşını, Senato'ya girmek için de 40 yaşını doldurmuş olmak gereklir. Senato seçimlerinde 106 üye doğrudan, 50 üye bölge konseyleri ve 25 üye de Senato tarafından seçilir. Yürütmeden Kral ve Bakanlar Kurulu sorumludur.

Belçika'da belli başlı siyasal partiler: Hıristiyan Sosyal Parti (PSC), Sosyalist Parti (PS) ve Liberal Reform Partisi (PRL) 'dir. Son yıllarda, bölgesel partiler de kurulmuştur. Bunların en güçlüleri: Volksunie (VU) ve FDF'dir. Komünist Parti (PC) ise pek az etkinlik gösterebilmektedir.

Belçika'da dört yılda bir genel seçim yapılır. Ancak, son yıllarda, güçlü hükümetlerin kurulmaması bu süreyi azaltmıştır.

1981 Nisanı'nda yapılan son seçimlerde alınan sonuçlara göre Hıristiyan Demokratlar 82, Sosyalist Parti 58, Liberaller 37 sandalye kazanmışlardır. 1981 Aralık'ında yeni bir koalisyon kurulmuş, hükümet başkanlığını Wilfried Manteus yüklenmiştir.

BELÇIKA'NIN TÜRKIYE BÜYÜKELÇISI:
Marcel Van De Kerckhove
Nenehatun Cad. No: 109 Gazios-manpaşa, Ankara
TÜRKIYE'NIN BELÇIKA BÜYÜKELÇISI: (Brüksel)
Falk Melek

GERÇEK Belçika milliyetinin 1830'da doğmuş olduğu söylenir. Hollanda'daki Burgonya egemenliğinin sona ermesinden ve İmparator V. Charles'ın tahtını bırakmasından sonra ülke önce İspanya'nın, sonra Avusturyalıların, sonra Fransa'nın ve en sonunda da Hollanda'nın egemenliği altına girmiş ve ancak 1830 devriminden sonra bağımsız olabilmiştir. Bununla birlikte, Belçika eyaletleri, kadim kurum ve geleneklerini tarih boyunca korumayı da başarmışlardır. Bu kurum ve geleneklerin kökeni neydi?

Belçika'nın ilk sahipleri

Günümüzden on bin yıl kadar önce Avrupa'nın doğusundan gelen birtakım halk toplulukları bugünkü Belçika topraklarına yerleşmişlerdi. "Kelt"lerin artçı birliklerini oluşturan "Belgae"ler ise Seine ve Ren ırmaklarının arasındaki bölgeyi ele geçirerek, bu ilk toplulukların yerini almışlardır. Belçikalılar, adlarını işte bu "Belgae"lerden almaktadırlar.

Roma İmparatorluğu'nun bu toprakları istilası, İsa'dan önce 57 yılına rastlar. Jül Sezar'ın Belçika kabilelerini boyunduruğuna alabilmesi için beş yıl geçmesi gerekmiştir. Hıristiyanlık ise bu bölgede ilk olarak İ.S. IV. yüzyılda ortaya çıkmakla birlikte, gerçekten yaygınlaşması VI. ve VII. yüzyıllarda olacaktır.

V. yüzyılda bu bölgeyi Frank'ların istilâ ettiğini görüyoruz. Belçika'da bugün görülen dil çatışmasının kökünde de işte bu olay yatar.

Ülkenin kuzey bölümü artık Romalıların istilası altında değildi; Germanik bir dil konuşan Frank'ların buraya damgalarını vurmaları güç olmadı.

Frank Krallığı'ndan Büyük Karl İmparatorluğu'na

Küçük bölgeler haline parçalanmış bir toprağa yerleşen Frank'lar, ülkeyi bir bütün haline getirme isteğindeydiler. Birlik için girişilen bu mücadeleye Hıristiyanlık mayasının etkisi de eklenince, Germanik geleneklerle Galya - Roma uygarlığının geleneksleriyle örf ve âdetleri kolayca kaynaştı.

Büyük Karl Avrupa'da çok geniş bir imparatorluk kurmuştu. Onu izleyen krallar, eserini sürdüremediler ve bu imparatorluk 843 yılında Verdün Antlaşması'yla birlikte bölündü. İmparatorluğun batı bölümü Fransız'lara, Doğusu Alman'lara geçti. İkisinin arasında kalan bölgeyse Lotharingie adı altında bugünkü Hollanda, Belçika Lüksemburg ve Alsace - Lorraine'in kökenini oluşturuyordu. Bu bölüşümün sonucunda söz konusu "ara-bölge" Avrupa'da yıllar boyunca başlıca savaş alanlarından biri oldu. Gerçekten de, yüzyıllar boyunca Fransa ile Almanya bu bölgeye sahip olabilmek için birbirleriyle savaşıp durdular. 879 yılında bölge Almanya'nın eline geçti. Aynı dönemde bölgeyi Normanların da istilâ ettikleri görülüyor.

Feodal rejim

Dört bir yandan gelen bu saldırılar, bölgedeki büyük toprak sahiplerinin gücünün artmasına yol açtı. Köylülere yardım ve koruma sağlayarak onları boyunduruk altına aldılar. Sonuçta bölgede güçlü bir feodal düzen egemen oldu

Haçlı seferlerinin Avrupa bakımından getirdiği sonuçlar da önemliydi. XI. yüzyıldan başlayarak Doğu yolunun açılmasıyla bir yandan dış ticaret gelişirken, bir yandan da kentlerin önemi ve gücü arttı. Bugün de güzelliğiyle birçok turistin ilgisini çeken Bruges (Brugge) kenti, üç yüzyıl süreyle en önemli gelişme merkezi olma özelliğini koruyacaktı.

Bu dönemde eksik olmayan iç çatışmalara karşın, yabancı güçler karşısında bağımsızlık özleminin arttığı, prenslikler arasında da birleşme eğiliminin güçlendiği gözlemlendi.

Burgonya düklerinden V. Karl'a (Şarlken'e)

Devletin merkezileştirilmesi ve yönetsel (idari) bütünlüğün sağlanması çabaları konusunda Burgonya Dükleri olarak adlandırılan prenslerin katkısı büyük olmuştur. Bunlar, çeşitli yönetim kurumları oluşturarak devleti güçlendirip büyütmüşlerdir.

XV. yüzyıl sonlarına doğru Burgonya Hanedanı ile Avusturya'nın Habsburg hanedanı evlenme yoluyla birbirine bağlandı. Bu evlilikten doğan ilk "ulusal prens" güzel Philippe ise, yine evlilik yoluyla İspanya ile Amerikan sömürgelerini kendi devletine kattı.

1500 yılında Gent kentinde doğan V. Karl (Şarlken), İspanya Krallığı ve Almanya İmparatorluğu taçlarını giydikten başka, ataları olan Burgonya düklerinin devleti bütünleştirme ve merkezileştirme çabalarını tamamlayacaktı.

Bugünkü Belçika, o dönemde Hollanda'nın 17 eyaletinden biriydi; bağımsız ve egemen bir devlet statüsündeydi.

Prensin yeni vergi koyma vb. girişimlerine karşı, halkın çeşitli isteklerini dile getirmesine yardımcı olacak birçok demokratik kurumla (Devlet Konseyi, Mali Konsey, Etats Généraux gibi meclislerle) donatılmıştı.

V. Karl'ın egemen olduğu dönemde bu bölgenin genellikle, kültürel ve ekonomik bakımlardan oldukça büyük bir ekonomik atılım içinde bulunduğu görülüyor. Endüstride büyük ilerleme kaydedilmişti ve bugün de Belçika'nın en önemli limanı olan Anvers'in yıldızı iyice parlamaya başlamıştı. Louvain Üniversitesi de 1425 yılından başlayarak Avrupa'nın başlıca kültür ve eğitim ocaklarından biri haline geldi. (Bugün de böyledir).

İspanya egemenliği

1555 yılında V. Karl, oğlu Şehine tahtından çekildi. Bu bölgedeki ülkeler bundan sonra 1714 yılına dek İspanyol egemenliği altında yaşayacaklardı. Çünkü, yeni Kral II. Filip Madrid'deki sarayından bu ülkeleri valiler aracılığıyla yönetmek üzere kalıcı bir formül geliştirmişti.

Bu dönemde din savaşları Avrupa'yı kasıp kavurmaktaydı. II. Filip'in koyu Katolik politikası başarılı sonuç vermedi, çünkü buna karşı büyük bir tepki gelmesi kaçınılmazdı. Tepki, büyük bir ayaklanmayla sonuçlandı ve 1581 yılında bölgedeki ülkeler ikiye bölündü: 1. Güney Hollanda ya da İspanyol Hollanda'sı; 2. Kuzey Hollanda ya da Birleşik Eyaletler. Bunlardan birincisi Katolik'ti ve geleceğin Belçikası'nı oluşturacaktı, ikincisi ise Kalvinist mezhebe bağlıydı. İspanya'dan bağımsızdı ve geleceğin Hollanda Krallığı'nı oluşturacaktı. Bu bölünme Güneyliler için acı sonuçlar doğurdu: Dışa açılan en önemli pencere olan Anvers Limanı, Birleşik Eyaletler donanması tarafından abluka altına alınınca bu, Güney'de bir ekonomik durgunluğa ve çözülmeye yolaçtı.

XVI. yüzyılın başından itibaren ülkede ekonomik bir canlanma ile kültürel bir uyanışın izleri görülduyse de bu dönem çok uzun ömürlü olmadı; bu bölgedeki ülkeler kısa sürede yeniden İspanya'nın pençesine düştüler. Bölge, 1633'ten 1714'e dek yeniden Avrupa'nın başlıca savaş alanı haline geldi. Habsburg ile Burbon sülaleleri arasındaki bu kıyasıya paylaşım savaşının sonunda Hollanda ülkeleri 1714 yılında Avusturya'nın Habsburg hanedanının boyunduruğu altına girdi.

Avusturya egemenliği

Avusturya hegemonyası altındaki ülkede ekonominin yeniden geliştiği, sanat ve edebiyat alanlarında yeni atılımlara girişildiği gözlemleniyor. Bu dönemde egemen olan üç hükümdarın sonuncusu II. Jozef'in tutarsız politikası halkın direnişe geçmesine yolaçtı. Aynı dönemde Fransa'da meydana gelen olaylar ve özellikle Bastille Hapishanesi'nin ele geçirilişi, halkın bu direnişine güç kattı. Sonuç olarak 1789 Ekim'inde Belçika'da genel bir ayaklanma ve devrim hareketi baş gösterdi. Avusturya İmparatorluk ordusunu yenilgiye uğratan devrimcileri Brüksel'de Etats Généraux'yu (Halk Meclisi'ni) yeniden kurdular. Bu Meclis de "Belçika Birleşik Devletleri"ni kurduğunu ilân etti.

Bununla birlikte, devrimci hükümetin başarısı pek uzun ömürlü olmadı. Özellikle iç çatışmaların sonucunda otoritesi zayıfladı ve 1790 yılında Avusturya İmparatorluğu bölgede hegemonyasını yeniden kurdu.

Bu tarihi izleyen beş yıl içinde Belçika'nın Fransa ile Avusturya arasında durmadan el değiştirdiği görülüyor.

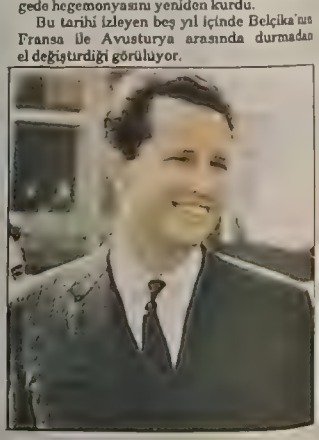

KRAL BAUDOUIN
Belçika Kralı Baudouin, 1930 yılında Brüksel'de doğdu. Kral III. Leopold ile Kraliçe Astrid'in çocukları olan Baudouin 1951'de tahta geçti. 1960'da, Kongo'nun bağımsızlığını ilân edişinde bulundu. Aynı yıl, 1929 doğumlu Fabiola ile evlendi.

Öte yandan, Burgonya düklerinin ülkeyi birleştirme çabalarının dışında kalarak tamamen bağımsız ve tarafsız bir varlık sürdüren Liege ve Verviers'de halk ayaklanmaları başgösterdi. Liege burjuvazisi ile Franchimont yöresi halkı arasında şiddetli çatışmalar oldu. Franchimont halkı, Fransız "İnsan ve Vatandaşlık Hakları Bildirgesi"nden esinlenerek, ama ondan daha da köktenci bir "İnsan Hakları Bildirgesi" yayınlandı.

Fransa egemenliği

1795 yılında Fransa, Belçika ile Liege Prensliği'ni ilhak etti. Fransız egemenliği dönemi (1795-1814) Belçika için belirleyici dönem taşır. Fransız etkisiyle tüm idari birimler merkezileştirilmiş ve sistemleştirilmişti. Tüm ayrıcalıklar kaldırıldığı gibi, o zamana dek büyük otoritesi olan kilise bastırılmıştı. Directoire yönetiminin aldığı çeşitli önlemler ve bu arada zorla askere alma uygulaması ülkede başgösteren derin ekonomik bunalımla da birleşince, bu, 1798 Ekim'inde ülkenin özellikle Flaman kesiminde büyük çapta köylü ayaklanmalarının başgöstermesine yolaçtı. Bu ayaklanmalar acımasızca bastırıldı.

Napolyo'nun 1799 Ekim'inde gerçekleştirdiği darbe yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Belçika bu dönemde, bugün de yönetiminin temelini oluşturan bir sistemi benimsedi. Bununla birlikte, siyasal özgürlüklerin tümüyle ortadan kalkmış olması, zorla askere alma gibi uygulamalar ve sistemin kötüye kulanılması gibi nedenler yüzünden genel bir hoşnutsuzluk dalgası ülkeyi sardı. 1814'te Belçika'nın işgali sevinçle karşılandı.

Hollanda Krallığı

Napolyon'un 1815 yılında Walterloo'da yenilgiye uğramasından sonra, Avrupa dengesini korumayı amaçlayan büyük devletler bölgede Hollanda Krallığı'nı kurdular. Belçika eyaletleri de Hollanda'ya bağlandı. Bu dönemde sanat, eğitim, ticaret ve endüstri alanlarında belirgin bir gelişme görülmekle birlikte, despotik bir yönetimin varlığı, özellikle Belçika eyaletlerinde ideolojik ve politik bir muhalefetin giderek güçlenmesine yol açtı.

1830'DAN I. DÜNYA SAVAŞI SONUNA

I. Dünya Savaşı önemli değişiklikler yarattı

1830, büyük bir devrim dalgasının Avrupa'yı kasıp kavurduğu yıl oldu. 25 Ağustos 1830'da Brüksel'de "Portici'nin Sağır Kızı" adlı özgürlükçü bir operanın gösterimi sırasında, Belçika'da da devrim patlak verdi. Geçici bir hükümet kuruldu ve ülkenin bağımsızlığını ilân etti. Seçilen "Ulusal Kongre", Krallığı Léopold'e verdi. Léopold'ün ilk işi, krallığın egemenliğini sağlamca yerleştirmek oldu. 1848 yılında bu işi tamamladığı sırada Avrupa'yı da yeni bir devrim dalgası sarsmaktaydı. Belçika, bu dönemde kısa süreli bir ekonomik bunalıma girmesine karşın, yüzyılın ortalarına doğru Avrupa'da görülen ekonomik genişleme ve yayılma atılımından da yararlandı. Özellikle Kral II. Léopold, Afrika'nın yüreği sayılan Kongo yöresini ele geçirdiği görülüyor. (Belçika, bu sömürgeleri ancak XX. yüzyılın ortalarında bırakacaktır.)

Bu ekonomik yayılmacılığın yanı sıra, çelişkili olarak içte demokratik partilerin kurulup örgütlenmesi sonucu, hükümete demokratik reformlar yapılması yönünden baskılar geldiği görülüyor. Bu sosyal reformların yama çalışmalarıyla tamamlanması, bir sonraki yüzyılda gerçekleşecektir. Buna paralel olarak, ülkedeki Flaman topluluğuna dil ve kültür hakları bakımından ilk önemli isteklerini bu dönemde ileri sürmüştür.

1914 yılında Alman orduları Belçika'yı istilâ etti. Bununla birlikte, Belçika orduları Yser ırmağının gerisine çekilerek durumlarını korumayı başardılar. I. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgiye uğramasından sonra Belçika, eski topraklarının tümünü yeniden elde ettiği gibi, Almanya'nın Afrika'daki eski sömürgelerinin bazılarını yönetme hakkını da elde etti. Buna paralel olarak Belçika, eski "tarafsızlık" statüsünden de vazgeçerek Fransa ve İngiltere ile askeri antlaşmalar imzalama yoluna gitti.

Savaşın getirdiği değişiklikler

Toplumun tüm sınıflarının savaşa katılmış olması Belçika'da önemli değişiklikler olmasına yol açtı. Genel oy hakkının tam olarak tanınmasıyla birlikte, iki ya da üç partiden (Katolik Sosyalist Liberal) oluşan koalisyon hükümetleri birbirini izledi ve çeşitli reformlar yapıldı.

Yine bu dönemde sağ ve sol uçlarda yeni partiler kurulduğu (Komünist, Kralcı, Flaman Milliyetçisi) gözlendi.

Tüm Avrupa'da görüldüğü gibi Belçika'da da önce bir ekonomik bolluk, sonra da bunalım dönemleri yaşandı.

10 Mayıs 1940'da Nazi Almanyası orduları Belçika'yı istila etti. 18 gün direndiktensonra Belçika orduları teslim oldu. Kral, Nazilere esir düştü. Londra'da, bir "sürgün hükümet"i kuruldu. Işgal yılları, aynı zamanda Belçika'nın Nazilere karşı kararlı bir direniş göstermesine de sahne oldu. Belçika 1944 Eylül'ünde düşman işgalinden kurtarıldı.

Brüksel'deki "Atomium"

II. Dünya Savaşı'ndan günümüze

Savaştan sonra Belçika, kendini ekonomik bakımdan toparlayan ilk ülkelerden biri oldu. Önemli sorunlardan biri, "krallığın ne olacağı" idi. Almanların elinde tutsak olan kralın yerine kimin geleceği kamuoyunda hararetle tartışılan bir konuydu. Kralın yerine kardeşi naiplik yapmaktaydı. 1950'de III. Léopold, yetkilerini oğluna devretti ve oğlu da 1951 yılında I. Baudouin adıyla Belçika'nın beşinci kralı olarak tahta geçti.

Sosyal-Hıristiyan bir hükümetin ardından Belçika yeniden iki ya da üç partili koalisyonlar formülüne döndü. Ekonomik ve sosyal sorunlar, siyasal partilerin giderek ağırlık verdiği konular oldu. Bunun sonucunda çeşitli ekonomik ve sosyal reformların gerçekleştirildiği görülüyor.

1960'ların başında tüm dünyada görülen sömürgelerin bağımsızlaşması süreci Belçika'da da etkisini gösterdi ve 1960'da Kongo, 1962'de de Rwanda ve Burundi sömürgeleri bırakıldı.

Bugün Belçika'nın en önemli siyasal sorunu, devlet yapısında reform yapılmasıdır. Gerçekten de, son yıllarda, canlılığını her zaman koruyan Flaman hareketinin yanı sıra, öteki etnik topluluk olan Walon'ların harekete geçtikleri görülüyor. Walon'ların, nüfusun çoğunluğunu oluşturan ve sınai faaliyetlerin büyük kesimini yöneten Flamanlara karşı bir kuşku içinde oldukları görülüyor.

Günümüzde Belçika, tüm Avrupa'yı sarsan ekonomik bunalımdan en çok etkilenen ülkelerden biri.

Belçika, Avrupa Konseyi'nin ve Avrupa topluluklarının üyesidir.

ANAYASA

Belçika anayasası 7 Şubat 1831 tarihinde kabul edilmiştir. Anayasanın temel ilkesi bütün güçün ulusun olduğu ilkesidir. Belçika demokrasisi de bu temel ilkeden kaynaklanır. Anayasa yasama, yürütme ve yargı yetkilerini ayırmıştır. Her üç organ da bağımsızdır.

Belçika anayasasında ülke topraklarında ağırlık taşıyan iki etnik grubun yoğun istekleri doğrultusunda, 1967-1971 yılları arasında önemli değişiklikler yapılmıştır. Bunlar, iki büyük topluluk lehine kültürel özerklik tanınması, Valonlar, Flamanlar ve Brükselliler için üç ayrı bölgenin varlığının kabul edilmesi, Brüksel ve çevresi için özel statü saptanmasıdır.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Belçika, son 10 yılda Türkiye'ye destek oldu

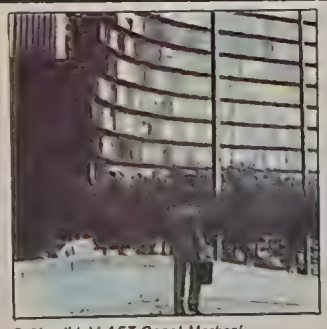

Brüksel'deki AET Genel Merkezi

Belçika hükümetleri, ister Sosyalistler olsun, ister Hıristiyan Demokratlar olsun, Türkiye'ye dalma olumlu yaklaşmışlardır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana tam 32 hükümet değiştiren ve yaşantısı genellikle hükümet krizlerinde geçen Belçika, ekonomisiyle - parasıyla bu krizlerden en az etkilenen Avrupalı ülkelerden biridir. Mutlaka politik krizler bir ülkenin ekonomisini ve parasını sarsar, ancak Belçika kriz içinde yaşamasını eh iyi öğrenmiş ülke olarak, olumsuz sonuçlarından gerektiği kadar kaçınabilmesini bilmiş ve dış ilişkilerinin bundan etkilenmemesini belirli oranda sağlayabilmiştir.

Son 10 yılda Türkiye'ye en kritik dönemlerde en hayati desteği veren ülkelerden biri diye nitelendirebileceğimiz Belçika, özellikle şu konularda Ankara'ya destek vermiştir:

— Türkiye'nin AET ile ilişkilerinde, Belçika dalma Türkiye'nin gözetilmesinden yana bir politika izlemiş ve sürtüşmelerin çıkması durumunda uzlaşı formülleri bulmaya çalışmıştır. Bunun en son örneği, Dışişleri Bakanı Tindemans'ın AET için hazırladığı Türkiye raporudur. Birçok çevreden eleştirilme pahasına Tindemans, Türkiye'ye anlayış gösterilmesini istemiştir.

★ Türkiye'nin ekonomik kalkınmasını destekleyebilmek için, OECD çerçevesinde olsun, diğer mali kuruluşlarda olsun, Türkiye'yi direkt kredi veya ihracat kredileriyle lik destekleyerek örnek duruma giren ülke niteliğini kazanmıştır.

★ Almanya'nın, Türk işçilerine karşı bir tutum almaya başladığı 1974 - 1975 yıllarında, tam tersine Türk işçilerini rahatlatıcı kararlarla sempati toplayan tek Avrupa ülkesi de yine Belçika olmuştur.

★ Avrupa Konseyi'nde, önce Kıbrıs İnsan Hakları davası sırasında, ardından Türkiye'deki yönetim değişikliği nedeniyle çıkan sorunlarda Belçika dalma uzlaştırıcı ve Türkiye'yi anlayışla karşılayan bir tutum içine girmiştir.

Avrupa sahnesinde, Almanya veya Fransa - İngiltere gibi ağırlığı olmasına rağmen, Belçika dalma çıkarttığı devlet adamlarıyla ön planda adından söz ettirmiş bir ülkedir.. Eski Başbakan Spaak, eski Dışişleri Bakanı Harmel, eski Başbakan ve şimdiki Dışişleri Bakanı Tindemans bunların sadece birkaçı olarak dalma anılır.

Türkiye' - Belçika ilişkileri, tüm görüntünün altında genellikle "iyi gelişen" ilişkiler diye nitelendirilebilir. Bu şekilde bir sonuca varılmasının nedeni de, hem Türk, hem de Belçikalı yetkililerin Harmel veya Tindemans gibi iyi bir diyalog kurabilmelerine bağlanmalıdır.

Belçikan'ın Ankara'ya atadığı büyükelçiler gibi, Türkiye'nin de Brüksel'e atadığı büyükelçilerin değerli ve yüksek düzeyli kişilerden seçilmesi, de ilişkilerin olumlu gelişmesine etkili olmuştur.

TOPLUMSAL YAŞAM

Belçikalıların anlaştığı tek nokta:

«Belçikalı diye bir kimse yoktur»

M. ALİ BİRAND

"Belçikalı, zâhiren tuğla ile doğmuş bir insandır. En sevdiği üç şeyden biri bira içmek, diğeri patates kızartması yemek ve nihayet vergi kaçırmanın yollarını aramaktır...

Kanalları ve tarihî yapılarıyla Bruges hâlâ Ortaçağ'daki görünümünü korumaktadır.

Belçikalı, dünyanın en kötü araba kullananlarından biridir, ancak diğer araba kullananın kurallara uymasını ister, yoksa sinirlenir. . Belçikalı çocukları, köpekleri ve yemeği sever.. "

Milliyet'in "Ülkeler Ansiklopedisi"nde Belçika için yazı yazmam istendiğinde hemen harekete geçtim ve Belçikalının kim olduğunu bulabilmek için bir anket yaptım. Üç kişi arasında ve bol içki üzerine dahi olsa anket, ertesi sabahki izlenimlere göre, yine de gerçeklere yakın sonuçlar vermiş..

Belçikalının kim olduğunu daha bilimsel şekilde öğrenebilmek için, devlet istatistik örgütüne başvurdum. İsbel ADLT örgütünün yetkilisi, benim gibi yabancıları Belçikalıları anlatmaktan herhalde sıkılmış olacak ki, daha söze başlamadan hemen: "Bir noktayı unutmayın, Belçikalıların yüzde yüz anlaştıkları bir tek nokta vardır; o da Belçikalı diye bir kimsenin olmadığıdır" dedi.

Doğru, bir bölümü Fransızca (Valon), diğer bölümü ise, Flamanca (Hollandaca'nın biraz daha kötüsü) konuşan iki toplumdan oluşmuş. Belçika'daki bu ayrım, her geçen yıl artıyor. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, fakir olan Flaman bölgesine ucuz el emeğinden yararlanmak için gelen Amerikan yatırımının yığılması, Flamanları birdenbire zenginleştiriverdi. Yirmi yıllık bir dilim içinde, ülkenin Flaman bölümü, eskiden evlerinde hizmetçilik ettikleri Valonları âdeta satın almaya başladı. Buna bir de, Valon bölgesindeki kömür madenlerinin önemini yitirmesi de eklenince, ekonomik dengeler tam tersine döndü. Bugün Flamanlar, giderek daha bölgeselleşmeye, kültürleri, dilleriyle ülke içinde tam serbestiye kavuşmaya çalışıyorlar... Zaten en garip yönü de bu... Avrupa'yı birleştirebilmek için oluşturulan Ortak Pazar'ın merkezi Belçika, kendi içinde bölünüyor

Belçika'nın günlük yaşamı

Normal bir Belçikalı günde 8 saat 18 dakika uyuyormuş. Akşam 22.30 - 22.45 arası yatıp, sabah 07.00'de kalkan Mr. Belçikalı'nın karısıyla sevişme günü de pazar sabahı.

Günde mutlaka bir defa yıkanan Belçikalının yüzde 26'sının evinde banyo veya duş var. Toplu nüfusun yüzde 25'inde sıcak su bulunuyor. Geriye kalanları soğuk su ile ve sıcak aylarda yıkanıyor herhalde. .

Kendi başına iş kurmuş olanlar için Belçika bir cehennem. Vergilerin ağırlığı karşısında, Belçikalı ya gizlice çalışıyor veya çalışma saatlerini arturarak vergi kaçırmaya çalışıyor. Bu "bağımsız" çalışanların arasında en büyük parayı kazanan grubun dişçiler olduğu da biliniyor. Nedenini araştırdığınız zaman, sadece iki Belçikalıdan birinin diş fırçası bulunduğunu, ve diş tedavisinin de sigorta tarafından karşılandığını görüyorsunuz

10 milyonluk Belçika'da 3.5 milyon veya kat sahibi olması, Belçikalının tuğla düşkünlüğünü gösterir sanırım. Sosyal şantının bir sembolü durumuna giren otomobilin yanısıra, TV, çamaşır, bulaşık yıkama makinaları gibi aletlere düşkünlük büyük. Tabii, bu düşkünlüğü körükleyen unsur bankaların tüketim ürünlerinin satın alınabilmesi için açtıkları krediler.

Bir firma ile otomobil almak için anlaşmanız anda, faturanızla bankaya gidiyorsunuz. Otomobilin değerinin yüzde 15-25'ini kendiniz ödüyorsunuz, gerisini banka size 5 yıla kadar uzatılabilen kredi yle karşılıyor. Gelirinizden fazla borcunuz yoksa, ne istersiniz bu formül ile alabiliyorsunuz.

Hele ev alma konusunda bankaların kredileri 35 yıla kadar uzayabiliyor. Türkiye'de bankaların neler yaptığını ve ne kadar bu dava para kazandığını, Avrupa'daki bankacılık sistemini görünce, insan biraz daha iyi anlıyor ve doğrusu biraz daha sinirleniyor

Yemek sevgisi

Belçikalının bir diğer özelliği çok iyi yemek yemesidir.

Günde 300 kalori alan Belçikalı, pazar günlerini evde son derece geniş bir öğle yemeği masasının etrafında veya dışarda bir kantada geçirir

Evlilik dışı ilişkilere gelince...

Genellikle, Belçıkalının evliliğinin olunduğu belirtilir. Ancak, başarılı işadamı veya bürokratın simgesi bir metresi olmasından geçer. Pazar günlerini veya diğer tatilleri ailesiyle geçiren Belçikalı, hafta içi (cinq à sept) 17.00-19.00 arası metresini görür. Kurklarının sonuna doğru veya ellile başındaki başarılı işadamının tipik metresi 30 yaşlarında sapsarışın, mink palto giyen elinde minyatür bir poodle köpekle dolaşan nefis görünümlü bir kadındır. Genelli Fransızların, poule de luxe (lüks tavuk) diklerinden...

Gerçekte Belçıkalı da, Fransız veya man, Arap veya Çinli gibidir. İçinde iyisi kötüsü de bulunan, akıllısı, da aptalı sayılan bir toplum. Son derece yumuşak, hlikseven insanlardır. Bunların yanında gaddarlıyla da karşılaşmak mümkün tabi Yılın 200 gününü yağmur altında geçi Belçikalıya "Dünyanın en sabırlı insanı" mek, bence en doğrusu.

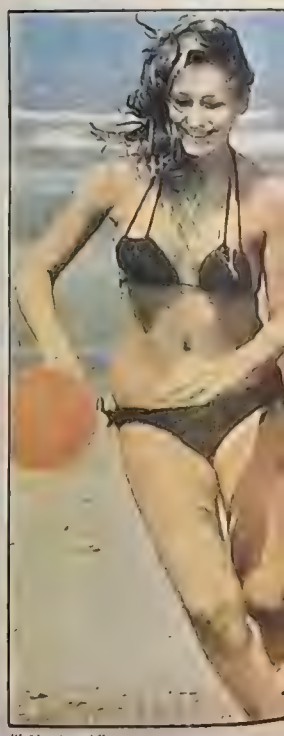

"Lüks tavuk"

KITLE İLETİŞİMİ

Belçika'da günde 2.5 milyon gazete satılıyor

Yılda ortalama 7500 kitabın ilk basımı yapılıyor. Radyo ve TV kurumu özerk bir yapıya sahip

Belçika'da tirajları 300 binin üstünde biri Fransızca, biri Flamanca iki gazete yayınlanır. Le Soir (kuruluşu 1886) ve Het Laatste Nieuws (kuruluşu 1888). Merkezleri Brüksel olan bu iki gazeteden başka Fransızca yayınlanan ve tirajı 100 bin dolayında olan birçok gazete vardır: Le Dernière Heure (liberal), Le Libre Belgique (Katolik muhafazakâr), Le Peuple (sosyalist) Bu arada Anvers'te yayınlanan Gazet Van Antwerpen (Katolik) ve De Volksgazet (sosyalist) gibi önemli taşra gazeteleri vardır. Belçikalılar büyük ölçüde "gazete okuru" sayılırlar, Günde 2,5 milyon nüsha gazete satılır. Gazetecilik geleneği ise, 1605 yılına dek iner.

Belçika'da ayrıca bir basın ajansı olan Agence Belga vardır. Kuruluş tarihi 1920 olan ajans, aynı zamana Avrupa Fotoğraf Birliği'nin (EPU) de üyesidir. Haberleri Fransızca ve Flamanca yayımlanır.

Radyo yayınları tekeli Belçika Ulusal Radyo Yayınları Kurumu'nun (I.N.R). sorumluluğu altındadır. Kamu yararına çalışan televizyon da 1952 yılından beri yayın yapmaktadır. Radyo ve TV kurumu özerk yapıya sahiptir. Üçü Fransızca, üçü Flamanca, ikisi Almanca yayın 7 radyo programının yanısıra televizyonda, 4 kanaldan yayın yapılır. 1981 yılının sayısal verilerine göre, ülkede toplam 4 milyon 596 bin radyo, 2 milyon 963 bin TV alıcısı bulunmaktadır.

Belçika'da, yılda ortalama 7500 kitabın ilk basımı yapılmaktadır.

Ülkenin otomatik telefon kodu 32'dir.

EGİTİM

Bütçenin dörtte biri eğitime ayrılıyor

Belçika bütçesinin yaklaşık dörtte biri eğitime ayrılmıştır. Büyük Karl'a dek uzanan eğitim geleneği, ülkede köklü bir üniversite kurumunun yer etmesini sağlamıştır. Belçika'da eğitimin temel ilkeleri şunlardır: Anayasa kesin öğrenim özgürlüğü tanır; bölgeye göre eğitim dili saptanır; 14 yaşına kadar öğrenim görmek zorunludur; orta öğrenimde öğrenci hem yüksek okullara, hem de meslek okullarına gidebilecek biçimde yetiştirilir.

1425'de kurulan Louvain Üniversitesi ülkenin en eski yüksek öğrenim kurumudur. Bunun dışında Anvers, Gent, Brüksel ve Mons üniversiteleri önem taşır. Son on yıl içinde öğrenim görenlerin sayısının iki katına çıkması Belçika'da ciddî ekonomik sorunlar doğurmuştur. 1977-1978 yılında,ülke çapında tüm öğrenim görenlerin sayısı 2 milyon 425 bin kişi olarak saptanmıştır.

ÇALIŞMA YAŞAMI

Haftalık çalışma beş gün üzerinden 40 saat tutuyor

Belçikalı'nın haftalık çalışma süresi, beş gün üzerinden toplam 40 saattır. Fazla mesai yüzde 25 ile yüzde 100 arası artan bir ücret fazlası ödenir. Yılda 10 günlük bayram tatili dışında, her çalışanın dört hafta süreyle ücretli izne hakkı vardır. Belçika AET üyesi ülkelerin işçilerine kendi işçileriyle aynı hakları tanır.

Belçika'da işsizlik, diğer Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, son 25 yılın ekonomik çalkantılarının bir sonucu olarak, hayli önemli bir bunalımın doğmasına yol açmıştır. 1978 yılının verilerine göre, ülkede 170 bini kadın olmak üzere toplam 282 bin işsiz saptanmıştır. Bunların bölgelere göre dağılımına bakılırsa, Flamanlar işsizlikte 152 bin ile başı çekmektedir.

Ülkede sosyal sigorta hizmetlerinin kapsamına, hastalık, kaza, işsizlik, yaşlılık ve erken ölüm, aile ve yıllık tatil girer. Bu hakların ek çoğu, II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda kazanılmıştır. Ancak, aile yardımı konusunda ilk karar alan ülke Belçika'dır. Emeklilik yaşı 65 olan ülkede, hanım çalışanlar için bu sınır 60'tır.

GELENEK

Bol bol festival ve şenlik yapılır

Belçikalılar törel geçmişleri ve geleneklerini bugün de yaşatma yolunda verdikleri uğraşla övünen bir ulustur. Dinsel geleneğin en önemli günleri, 2 Mayıs'ı izleyen ilk pazar günüyle (Saint-Sang kilisesinde kutlanır) Temmuz ayının son pazarına denk gelen Furnes'de kutlanan "Cezalılar" günüdür. "Altın Arabe" gibi kimi dinsel güneler ise, bütünüyle "folklorik" bir nitelik almıştır. Geniş çoğunluklarla kutlanan ve gündelik yaşama büyük ölçüde renk katan festivallerin başında "Kediler Geçiti" sayılabilir. Belçikalıların "soğan" kılığına girdikleri festival de apayrı bir neşe kaynağıdır. Ülkede hemen her "ayrıntı" bir festival konusuna dönüşür: Cinay bölgesinde bira, Weplon'da çilek, Vielsalm'da Cadılar, Poilcur'de horoz, Schoenberg'de ise, kurbağalar türlü şenliklerin konusu olmaktadır her yıl.

Ülkenin her yanında bira içilir

Dünya'ya olan aşın düşkünlükleriyle tanınan Belçikalıların mutfak kültürü de gündelik yaşamda önemli bir yer tutar. Ardennes bölgesi av hayvanlarından oluşan çeşitli yemeklerle tanınır. Bu bölgenin jambonu da ünlüdür. Oostende'de kabuklu deniz hayvanları ile sonsuz çeşitte yemek yapılır. Brüksel lahanası dünya çapında ün sağlamıştır. Liege'nin et yemekleri, özellikle domuz etiyle yapılanları tanınır. Belçika'da poşta ve tartalar a da büyük yer tutar: Çilek, ayva ve elma gibi meyvelerden yapılan tartaları ülkenin her yöresinde bulmak mümkündür.

Belçika'nın en ünlü peynirleri Maredsous ve Herve, en ünlü biraları Stella, Artois, Orval ve Leffe, en tanınmış sigarası ise Belga'dır

OÇ DILLI ULKE

Küçük çapta bir Babil'i andıran Belçika'da M.S. III. yüzyıldan bu yana üç ayrı dil konuşulmaktadır. 1971 Anayasası dört dil yöresi tanır: Kuzeyde Flamanca, Güneyde Fransızca, Doğuda Almanca konuşulurken, Brüksel çift dilli (Flamanca ve Fransızca) bir bölge olarak kabul edilmiştir.

Brüksel, ayrıca üzerinde taşıdığı uluslararası ağırlıkla da öne geçer. Kentte 700 uluslararası kuruluşun merkezi bulunur. NATO ve Ortak Pazar bunların en önemlileridir. Brüksel nüfusunun yaklaşık yüzde 10'unu yabancılar oluşturmaktadır.

ULAŞIM

Dünya'nın en güçlü demiryolu ağlarından biri Belçika'da

Yüzölçümüne göre yoğunluğu açısından, dünya demiryolu ağının en güçlü olduğu ülkelerden biri, toplam 4046 kilometrelik demiryolu ile Belçika'dır. 1978 yılında, Belçika demiryolları (SNCB) yaklaşık 63.2 milyon tonluk mal ve 171 milyon yolcu taşımıştır. 1977 sonunun sayısal verilerine göre, ülkenin toplam 13 bin 730 kilometre karayolu bulunmaktadır. Belçika'dan yedi uluslararası anayol geçmektedir. Özel araba, otobüs ve diğer taşıtların sayısı 3.4 milyon olarak saptanmıştır. (1978).

Trafiğin yapılabildiği akarsu uzunluğu 1574 kilometredir; deniz ticaret filosu 80 gemiden oluşur ve 1978'de 1 milyon 583 bin ton mal taşınmıştır. En büyük havaalanı olan Bruxelles-National'a aynı yıl içinde toplam 95 bin uçak ve beş milyon yolcu inmiş. Belçika Havayolları (SABENA) 2 milyon 533 bin yolcu taşımıştır.

Kent içinde araç trafiğine pek yer verilmediği için bu tarihî dekoru büyük bir sessizlik tamamlar. Pekçok kişi Gent'i kuzeyin Venedik'i olarak tanımlar.

Bit pazarları Belçika'da geniş ilgi toplar.

Brüksel'in ünlü Grande Place'ı geceleri aydınlatılır.

Yıl boyunca sayısız festivale rastlanan Belçika'da folklorun kaybolmaması için çaba gösteriliyor.

EKONOMI

TOPRAKLARIN YÜZDE 48'İ TARIMDA KULLANILIYOR

Belçika'da enerjinin yüzde 80'i dış kaynaklara dayanıyor. Dünyanın en eski demir-çelik sanayii Belçika'da bulunuyor

BELÇİKA topraklarının yaklaşık yüzde 48'i tarım için kullanılmaktadır. Tarım birimleri yükselen Belçika'da buna rağmen çiftliklerin büyük bölümü hâlâ küçük ve orta çapta işletmelerdir. (1-50 hektar arası). Tarımdan alınan ürünü artırmak için toprakların "yeniden tahsisi" sistemi getirilmiştir. Bununla, dağınık topraklar bir birlik haline getirilmiş ve mümkün olduğu kadar tarım işletmelerine yakın bir noktaya toplanmışlardır.

Tarımda çalışan işgücü sayısı yaklaşık 118 bindir. Bu, çalışan nüfusun ancak yüzde 2.9'unu oluşturmaktadır. Birçok Avrupa ülkesinde olduğu gibi bu sektörde çalışanların sayısı gittikçe azalmaktadır. Çiftliklerin çoğu aile tipi işletmelerdir. Sektörde çalışanların azlığına rağmen sektör, ülkenin gereksinmesinin yüzde 80'ini karşılamaktadır. Belçika Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bir üyesi olması nedeniyle, tarımı topluluk bünyesi içinde değerlendirmektedir.

Tarım topraklarının büyük bölümü Condroz platosunda bulunmaktadır. Bahçe sebzeciliği ise Anvers, Aarschot, Louvain ve Brüksel gibi kalabalık bölgelerin çevresinde yapılmaktadır.

Herve bölgesi de hayvancılığı ile tanınmış bir bölgedir. Ormancılığın da ekonomisinde önemli bir yer tuttuğu Belçika'nın 600 bin hektarlık orman alanı mevcuttur.

Balıkçılık Nieuwpoort, Oostend ve Zeebrugge limanlarında yoğunlaşmıştır.

Enerjide petrol ağırlık taşıyor

Belçika'da petrol, kömür enerjisinin yerini almıştır. Bu arada doğal gaz ve nükleer enerji gibi yeni enerji kaynakları da kullanılmaya başlanmıştır. Ancak Belçika petrol, doğal gaz ve uranyum kaynaklarına sahip olmadığı için bunları dışarıdan ithal etmek zorunda kalmaktadır. Belçika'nın enerji sektörünün yüzde 80'den fazlası ithal kaynakların dayanmaktadır.

1966 yılından beri doğal gaz ithal eden Belçika bunun büyük bölümünü Hollanda'dan almaktadır

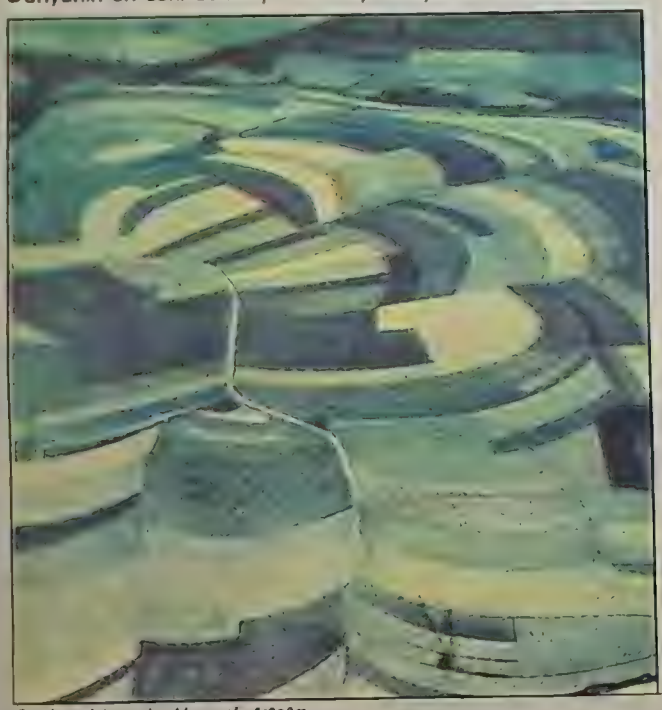

Condroz platosundan bir genel görünüm.

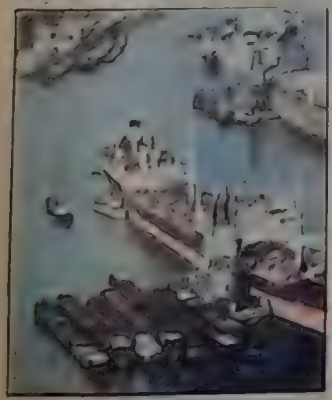

Nieuwport Limanı.

Bruges'deki ünlü Beginnage bahçesi.

Bruges dantelleri dünya çapında tanınır.

Kömür iki yataktan çıkarılmakta
Bunlardan biri güney kömür yatak
rıdır. Ülkenin batısından doğusuna
Fransa sınırından Liege'e kadar uzan
bölgede XVII. yüzyıldan beri işle
mekte olan bu yataklarda fakir ve
zengin tip kömür üretilmektedir. İk
üretim bölgesi olan Campine kö
yataklarında, yalnızca zengin tip kö
çıkarılmaktadır. Bu bölgeden kömür
karılmasına yüzyılın başında geçil
tir. Kömürün toplam enerji tüketi
içindeki yeri yüzde 20 dolayındadır.
çika aynı zamanda AET'nin bir
olan Avrupa kömür ve çelik birliğ
de üyesidir.

Elektrik enerjisi tüketimi ise, top
tüketim içinde yüzde 5 kadar pay
maktadır. Su kaynaklarının az ol
nedeniyle Belçika'da elektrik santr
termal santrallardır. Toplam el
üretiminin yüzde 90'a yakın bö
yerli firmalarca yapılmaktadır. Elek
üretiminde petrol, doğal gaz ya
nükleer enerjiden de yararlanılmakt

Demir ve çelik sanayii

Belçika'nın demir ve çelik endü
dünyanın en eski endüstrilerinden
dir. Condroz bölgesinde demir çıka
nın geçmişi XII. yüzyıla kadar u
XIX. yüzyılda enerji alanında kö
yerini petrolün almasıyla kömür
larının bulunduğu yerlere demir ve
fabrikaları kurulmaya başlanmıştı
tür fabrikalar özellikle Hainault ve
bölgelerindedir. Çelik fabrikala
Gent ve Zelzate'de kurulmuştur.
ve çelik endüstrisi çoğunlukla ihr
dayanır. Ancak, buna rağmen en
ekonomik gelişmelere karşı çok
lıdır. Belçika üretiminin büyük bö
nü ihracata yönelik biçimde yapı
dır. İhracatın ağırlığı demir ve çel
halar ile yarı mamül mallardan
maktadır.

Metalurji Sanayii Belçika'nın
yük sanayi sektörüdür. Demir v
üretiminin gelişmesine paralel
gelişen metalürji sanayi sürekli b
göstermektedir.

Kimya sanayii

Kimya sanayii birbirinden çe
olarak farklı birçok firmadan o
tadır. Bazıları diğer sanayi k
bağlı olarak üretim yaparken ba
lar da ham madde üretmektedir
kimya sanayinde kullanılan birç
madde ithal edilmek durumdad

Kimya sanayii üç ana sektörd
maktadır: Temel kimyasal
mineraller, fertilizerler, organik
ler, petro-kimya ürünleri; üretil
yasal maddeler; kauçuk ve
mallar, boyalar, sabun ve det
hassas kimyasal mallar, fotoğra
sektörü ile kozmetik ürünleri.

Kimyasal üretimin yaklaşı
65'i ihraç edilmektedir.

Tekstil üretimi

Tekstil üretiminin geçmişi
kiye dayanır. Verviers bölgesi
yün üretiminde en önemli merk
biridir. Keten bezi, pamuklu do
jüt ana dallardır. Tekstil sanay
şanlar tüm çalışan nüfusun dör
oluşturmaktadır. Tekstil sanay
timin önemli bir bölümü ihraç
tedir. Bu ihracat, mamül ve ya
şekilde gerçekleştirilmektedir.

TURIZM

ıyı kentleri ış aylarında da ıgı görür

Avrupa'nın küçük ülkeleri arasında yerali-sına karşın, Belçika'nın turizm potansiyeli yüktür. Köklü bir geçmişe sahip olan ülkenin tarihî binaları korunmuş, eski kentlerin genel dokusu hiç bozulmamıştır. Brüksel, bu açıdan önemli bir yer tutar. Ünlü Grande Place, her yıl, onbinlerce turistin uğradığı tarihî ve kültürel bir merkez niteliğini taşır. Kuzeyde Gent, özellikle de "Ölü" Bruges, ülkenin çekici kentlerinin arasında önü çeker.

Belçika'nın kıyı şeridi boyunca yer alan yerleşim birimleri turizm açısından değer taşır. Oostende, Knokke-Le-Zoute, De Panne, Nieuwpoort bunların başında gelir. Deniz mevsimi boyunca çok sayıda yabancı turistin konakladığı bu kıyı kentlerine yerli halk kış aylarında da rağbet gösterir

Oostend, kuzeyin en fazla turist çeken kentlerinden biridir.

Belçika'da 30 bin Türk işçi çalışıyor

★ Belçika Türkiye'ye 1982 yılının ilk 11 aylık döneminde toplam 5 milyar 800 milyon 800 bin Belçika frangı değerinde ihracat yapmıştır. Türkiye'nin bu ülkeden ithalatının en büyük bölümünü makine teçhizatı ile elektrik aksamı oluşturmaktadır. 1982 rakamlarına göre, Türkiye, Belçika'dan 2 milyar 25 milyon Belçika frangı değerinde makine teçhizatı ve elektrik aksamı ithal etmiştir. Bu, Belçika'nın Türkiye ihracatının yüzde 34.9'unu kapsamaktadır.

Belçika'nın Türkiye'ye yaptığı ihracatın gruplar itibariyle dağılımı (milyon Belçika frangı olarak ilk 11 aylık dönem içinde şöyledir:

	1981	Yüzde	1982	Yüzde	Değişim (%)
Kimyevi Maddeler	1.102	19.9	1 127.5	19.4	2.3
Plastik-Kauçuk	748.5	13.5	609.7	10.5	—18.3
Metal ve Ürünleri	919.5	16.6	925.5	16	0.7
Makine Teçhizatı ve Elektrik Aksamı	1.902	34.4	2.025	34.9	6.5
Ulaşım Araçları	91	1.6	327.6	5.6	260
Diğer	594	14	785.8	13.6	4.8
TOPLAM	5.536		[illegible]		

★ 1982 yılında Türkiye'ye gelen Belçikalı turist sayısı 10 bin 374'dür.

★ Türk işçileri 1965 yılından beri Belçika'da çalışmaktadır. 1975 yılından bu yana yabancı işçi göçü tamamen duran Belçika'da yaklaşık 30 bin Türk işçi çalışmaktadır. 4 Temmuz 1966 yılında imzalanan Türkiye-Belçika Sosyal Güvenlik Anlaşması'yla Türk işçilerine Belçikalı işçilere tanınan tüm sosyal haklar tanınmıştır.

★ Türkiye ve Belçika 29 Eylül 1958 tarihinde imzaladıkları bir kültür anlaşması çerçevesi içinde her yıl çok sayıda profesör, uzman ve burslu öğrenci değişimi yapmaktadır. İki ülke arasında 1981-83 yıllarını kapsayan kültürel değişim programı da 1981 Eylülünde Ankara'da imzalanmıştır.

SAVUNMA

Silahlı kuvvetlerde eğitim altı ay sürüyor

Bir NATO üyesi olan Belçika'nın 1980 yılı toplam savunma harcaması 115.437 milyon Belçika frangıdır. Bu rakam, gayrısafi millî hasılanın yüzde 3.3'ü kadardır. Kişi başına düşen savunma harcaması 334 dolardır.

Silahlı kuvvetler toplam 109 bin kişidir. Bu, çalışan işgücünün yüzde 2.3'ine karşılıktır.

Silahlı Kuvvetler Müdahale Gücü, güvenlik ve paraşütçü komandolardan oluşmuştur. Müdahale gücü dört mekanizma tugay, bir zırhlı tugay ve bir yedek motorize tugaya ayrılır. Güvenlik Gücü dokuz bölgesel alay, iki motorize alay ve dört muhafız alayından oluşur. Paraşütçü komandolar ise savaşta dört, barışta üç alay ve üç yedek destek gücünden oluşur.

Silahlı kuvvetlerde eğitim altı aydır. Belçika'nın Genelkurmay Başkanı Korgeneral Joseph Amerijckx'dir.

SPOR

Futbolun ilk oynandığı ülkelerden biri

Belçika'nın atletizmde ve bisiklet sporunda da dünya çapında üne sahip şampiyonları bulunuyor

BELÇIKA, sporun çeşitli dallarında büyük varlık gösteren bir ülkedir. Atletizm, futbol, bisiklet ve basketbol Belçika'da en başarılı ve en popüler spor dalları olarak göze çarpmaktadır. Voleyboldan binicilliğe kadar çeşitli spor dallarında da Belçikalı sporcuların varlık gösterdiklerine rastlanırsa da atletizm, futbol, bisiklet ve basketbol ilgi bakımından diğerlerinden önde gelmektedir. Bu arada güreş de en çok ilgi gören sporlar arasında yer almaktadır.

Belçika, Avrupa'da futbolun ilk oynandığı ülkelerden biridir. Ülkede ilk futbol örgütü 1895 yılında kurulmuş; "Belçika Futbol Federasyonu" adını taşıyan örgüt, 1920 yılında Belçika Kralı I. Albert'in arzusu ile "Belçika Kraliyet Futbol Federasyonu" adını almıştır. Belçika Kralı I. Albert'in spora karşı duyduğu büyük ilgi sayesinde Belçika 1920 yılında olimpiyat oyunlarının organizasyonunu üzerine alarak Anvers kentinde mükemmel bir organizasyon sergilemişti. Belçika'nın bu olimpiyatta futbol şampiyonluğunu da kazanması Belçikalılar açısından işin en önemli yanı sayılır. Göğsünde arma bulunan düz

Belçika'nın bisiklet sporunda en önemli ismi: Eddie Merckx.

kırmızı formasından ötürü halk arasında "Kırmızı Şeytanlar" adıyla anılan Belçika Millî Futbol Takımı, 1934, 1938, 1954 ve 1970 yıllarında Dünya Kupası finallerine katılma başarısını göstermiş, 1972-74 Avrupa Şampiyonası'nda üçüncü, 1978-80 Avrupa Şampiyonası'nda da ikinciliği kazanmıştır. Belçika Genç Millî Futbol Takımı, 1977 yılında UEFA Şampiyonluğu'nu almıştır. Belçika'nın en ünlü futbol takımlarından biri olan Anderlecht 1975-76 ve 1977-78 yıllarında Avrupa Kupa Galipleri Kupası'nı ve Avrupa Süper Kupası'nı kazanmak başarısını göstermiştir.

Belçika atletizm dalında da ünlü isimler çıkarmıştır. Bunların arasında ünlü mukavemet koşucusu Gaston Reiff baş sırayı alır. 1948 Londra Olimpiyat Oyunları'nda 5000 metre şampiyonluğunu kazanan Reiff çeşitli mesafelerde üç de dünya rekoru kırmıştır. Marstonée Gailly ve 10.000 metreci Puttemans Belçika'ya olimpiyat oyunlarında madalya kazandıran diğer ünlü atletler arasındadır. Belçikalılar kros koşularına pek meraklı olduklarından ve sık sık yapılan kros yarışmalarına yüzlerce kişinin katıldığı görülür. Bu nedenle Belçika'nın en iyi atletleri de bu mukavemet koşularında kendilerini göstermektedirler.

Bisiklette

Belçika'da bisiklet sporu da 7'den 70'e herkesin uğraşıdır. Bu nedenle Belçika bisiklet dalında pekçok ünlü şampiyonlar çıkarmıştır. Özellikle profesyonel bisiklet dalında başta Fransa Turu olmak üzere dünyanın en ünlü yarışlarında Belçikalı bisikletçilerin ön planda yer aldıkları görülmüştür. Defrawe, Thys, Lambet, Scieur, Buysse, Dewaele, Maes, Garnier, Pintens ve nihayet Merckx, Belçika'nın gelmiş geçmiş en büyük bisiklet şampiyonları olarak tanınmaktadırlar.

Güreşte

Belçika 1908 yılında ilk güreş kulübü "De Verenidge Krachtmeters" kurulmasından sonra, bu spor dalında hızlı bir gelişme göstermiş ve kısa zaman içinde birçok ünlü güreşçi çıkarmıştır. 1913 yılında "Belçika Boks ve Güreş Federasyonu"nun kurulmasından sonra bu spor dalında daha ciddî bir faaliyetin başladığı görülmüştür. Özellikle Belçika Güreş Lig'i bu spor dalında önemli bir aşama olmuştur. Belçika güreş alanında dünya çapında isimler ortaya çıkaramamasına rağmen olimpiyat oyunları ve Avrupa şampiyonalarında madalya kazanmış güreşçilere sahip olmuştur.

Basketbolda

Basketbol ise Belçika'ya 1. Dünya Savaşı yıllarında Amerikalı askerler tarafından getirilmiş ve bu yıllarda Brüksel'deki okullara da girerek buradan tüm ülkeye yayılmıştır. Belçika Basketbol Federasyonu 1927 yılında kurulmasına rağmen faaliyet daha ziyade mahallî kalmış, ancak 1933 yılında Uluslararası Basketbol Federasyonu'nun kurulmasıyla Belçika FIBA'ya bağlanmıştır. Halen Belçika'da 797 kulüpde 33.000 lisansiye sporcu basketbol ile uğraşmaktadır.

Belçika'nın belli başlı spor kulüpleri şunlardır: La Gantoise, Ath. Sport Oostende, Kon Beeringen F.C, Beerschot Voetbal en Athletickvoreniging, Koniaklijke Lierse, St. Truidense, S.V. Waregem, Royal Crossing Club Molenbek, Charleroi S.C., Royal F.C. Brugeois, R.F.C., Liegeois, R.S.C. Anderlechtois, Royal Standart Club Liegeois, Royal Racing-White.

Ülkede en yaygın spor etkinliklerinden biri de su sporlarıdır. Yelkencilik, kürek, su kayağı, her yaştan insanların özellikle yaz aylarında yoğun biçimde uyguladıkları spor dallarıdır.

Yaz sporları Belçika'da önemli bir yer tutar...

KÜLTÜR VE SANAT

Belçika edebiyatı 1200'lere uzanıyor

Kayda değer ilk örnekler Fransızca ve Flamanca dillerinde yazıldı

BELÇİKA edebiyatının ilk kayda değer örnekleri 1200'lerde hem Fransızca, hem de Flamanca dillerinde verilmiştir. Aynı dönemde Fransızca epik şiirler de yazıldığı görülüyor. Edebiyat alanında özellikle XVII. ve XVIII. yüzyıllarda genel bir durgunluk döneminin yaşandığı gözleniyor.

Flaman yazarı Henri Concience "Flandre Aslanı" adlı romantik romanı ile Belçika'da romantik dönemin en büyük adı olmuştur. Romantik dönemden

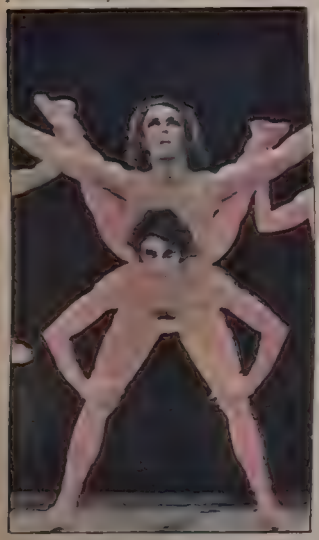

Maurice Bejart'ın yönetimindeki "XX. Yüzyıl Balesi"nden bir sahne.

sonra da Charles de Coster, eski Fransızca ile kaleme aldığı "Tyl Ulenspiegel" romanıyla büyük bir ün kazandı. Eski Alman edebiyatından alınma bir halk tipi olan Tyl'in "harikulade serüvenleri" özgürlük özlemini ve zulme karşı direnişi simgelemektedir. (Bu yapıt, sonradan Richard Strauss'un aynı adı taşıyan ünlü senfonik şiirine de kaynaklık etmiştir.)

1880 yılında Fransız dilinde Belçika edebiyatı yeni bir atılım yaptı. Natüralist romancı Camilli Lemonnier'nin öncülüğünde bir grup edebiyatçı "Genç Belçika" adlı bir derginin çevresinde toplanarak önemli bir akım başlattılar. Bu atılımın ardından Emile Verhaeren'in ortaya çıktığı görülüyor. Flandr'ın kırsal manzaralarından esinlenen Verhaeren sembolist akıma dahil olan önemli bir şairdir. Aynı dönemde sembolizmi mistisizmle birleştirerek birçok şiir, oyun ve deneme yazan Maurice Maeterlinck, 1911'de Nobel Edebiyat Ödülünü aldı. (Maeterlinck'in "Mavi Kuş" adlı tiyatro oyunu, Türkiye'de de sahnelenmiştir.) Şair Charles Van Lerberghe ve şair Georges Rodenbach da, aynı şekilde sembolist akıma girerler.

XIX. yüzyılın sonlarında Fransız dilinde yazanlar "Genç Belçika" hareketini başlatıp yürütürlerken, Flaman dilinde yazan edebiyatçılar da, benzeri bir biçimde, "Bugün Ve Yarın" dergisinin çevresinde bir grup oluşturdular. Bu özgün bir Flaman edebiyatının başlangıcıdır. Özellikle köylülerin durumuna ilişkin romanlarıyla (Keten Tarlası vs.) ün kazanan Stijn Streuvels ile denemeci ve hikâyeci Herman Teirlinck bu kuşağın güçlü yazarlarıdır. (Teirlinck, Flaman tiyatrosunun da en önemli simasıdır.)

XX. yüzyılda, hem Fransız de hem de Flaman dilindeki Belçika edebiyatı çeşitli alanlara yayılmaya devam etti. Bu yüzyılda birçok edebiyat dergisinin ve bunların çevresinde oluşan edebiyat akımlarının ortaya çıktığı görülüyor. İkinci Dünya Savaşı'na gelinceye dek Belçika Charles Plisnier ve Georges Simenon gibi dünya çapında ün kazanmış yazarlar yetiştirdi. Çağdaş Fransız edebiyatı içinde yer tutan şair Henri Michaux'yu da bu bağlamda belirtmek gerekir.

Müzik dinsel kökenli şarkılarla gelişti

Belçika yöresinde müziğin bilinen ilk örnekleri, Roma egemenliği döneminde ortaya çıkan dinsel kökenli şarkılardır. Özellikle Liège yöresinde gelişen bir müzik türü varlığını XIII. yüzyıla dek sürdürmüştür.

XVI. yüzyılda, tek sesli müziğin (yani, "monodie" adı verilen bir enstrüman eşliğinde olmaksızın tek sesle söylenen şarkı'nın) yerini çok sesli müziğe bıraktığı görülüyor. Bu, aynı zamanda çok sesli "Hollandalı" müzisyenlerin Avrupalıları şaşkınlığa düşürdükleri çağ oldu. Bu dönemde yetişen müzisyenlerin hepsi birer kiliseye bağlıydılar ve bazıları çağın en "ileri" müzisyenleri sayılıyorlardı.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda görülen genel durgunluk müzik alanında da etkisini duyurdu. Bu dönemde kayda değer bir müzisyenin ortaya çıktığı söylenemez.

"Belçika'nın gerçek kuruluşu sayılan 1830 devriminden sonra müzikte genel bir atılımın varlığından sözedilebilir. Oda müziğini genel bir anlayışla canlandıran besteci César Franck ve uluslararası üne sahip viyolonist Eugène Ysaye, bu dönemin önemli adlarıdır. Aynı dönemde Belçikalı Adolphe Sax'ın saksafon adlı müzik âletini icad ettiğini de belirtmeden geçmemek gerekir.

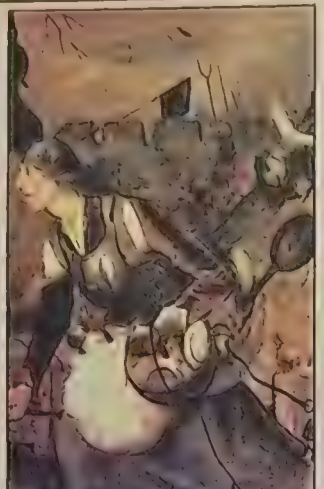

Brugel'in karakteristik bir tablosu.

Günümüzde, Belçika'nın adını müzik alanında duyuran önemli bir sanatçı da, Fransız "Chanson" şarkı tarzına özgün bir renk katan şarkıcı, besteci ve şair Jacques Brel'dir.

Belçika, dünya çapında müzik yarışmalarına ve müzikle ilgili faaliyetlere beşiklik eden kurumlara sahiptir. Özellikle, Monnais Kraliyet Tiyatrosu, Avrupa'nın en büyük lirik tiyatrolarından biridir. Büyük Fransız kareografi Maurice Béjart, bu tiyatroda, "XX. Yüzyıl Balesi"ni sahneleyerek, çağdaş Belçika balesini de dünya çapında bir üne kavuşturmuştur.

Flaman resminin altın çağı

Flaman resminin altın çağı XIV. yüzyılda Van Eyek'in ortaya çıkmasıyla başlar. Bugün Fent Müzesi'nde bulunan "Mistik Kuzu", Flaman geleneğinin önemli gelişme noktalarından biri sayılır. Geniş ölçüde orta çağ inançlarından esinlenmiş olmasına rağmen zaman zaman kuzey mistiğinde köklerini bulan Flaman okulu ressamları Rönesans çizgisinin bir hayli ötesinde bir gerçekçilik anlayışı ortaya koyarlar. Jan Van Eyek'in bugün Londra'da, National Gallery'de bulunan ünlü tablosu "Arnolfini ve Eşi" adlı tablosu bu dönemin odağı niteliğini taşır. Aynı dönemde öne çıkan diğer ressamlar Hans Memling ve Quentin Metsys'tir.

Bu dönemin en ilginç ressamlarından olan Hieronymus Bosch Avrupa resmine büyük ölçüde damgasını vurmuş bir ustadır. Ürünlerinin çoğu, İspanya Kralı IV. Filipe tarafından alınarak Madrid'e götürülmüş, bugün de Prado müzesinin baş köşesinde durmaktadır. Bosch'un daha az önemli birkaç yapıtı Belçika müzelerindedir.

XVI. yüzyılda Bruegel ile birlikte Flaman resim geleneği yeni bir dönemece varır. Yaşadığı toprakların halkın tören yanları ve gündelik yaşamının çeşitli boyutları ile ele alan ressam, gerçekçi resmin en büyük ustalarından olmuştur. Bruegel'in resmi ile XX. yüzyılda yalnız istatikçiler değil, ekonomi ve toplum bilim alanında çalışanlar da uğraşmış. XVI. yüzyıl Avrupası'nın toplumsal yapısına bakarken geniş ölçüde onun yapıtlarından yararlanmıştır.

Piere-Paul Rubens ile Flaman resmi "Barok" döneme geçer. Antoine Van Dycle ile birlikte bu dönemin en çarpıcı ustası olma niteliği taşıyan Rubens dünya çapında üne kavuşur.

Rubens'ten sonra, çağımıza gelinceye dek, resim sanatında Flaman okulunun önderliği söz konusu olmuştur.

XX. yüzyıl resmine gerçeküstü (Sürrealist) akımın damgasını vurmasıyla birlikte, Belçika resmi, René Magritte ve Paul Delvaux gibi iki özgün ustayla öne geçmiştir.

Sinema alanında ise, Belçika'nın yetiştirdiği en ünlü isim, ressam Paul Delvaux'un kardeşi Andre Delvaux'dur. Özellikle "Kafası Kazınmış Adam" ve "Bray'de Randevu" ile bu yetkin sinemacı uluslararası çapta önem kazanmıştır.

1911'de Nobel Ödülü'nü kazanan Maeterlinck.

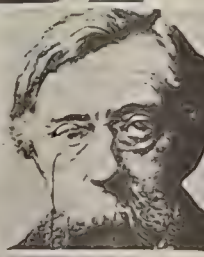

Sembolist şair Verhaeren tramvay kazasında öldü.

Georges Simenon bu yıl 80. yaşını kutladı.

Dilimizde bir Belçikalı yazar: SIMENON

Georges Simenon yalnızca Belçika edebiyatının değil, aynı zamanda dünya edebiyatının da önde gelen isimlerinden biri. "Polisiye" roman geleneğinin XX. yüzyıldaki en önemli temsilcilerinden sayılan Simenon, 1983 yılında 80. yaşını kutlamıştır.

Simenon, bugüne dek, 190 roman ve 50 öykü kitabı yayımlayarak erişilmesi güç bir rekor kırmıştır. Çok işlek bir dili, klasik ölçüleri izleyen bir üslubu olan yazarın ilginç bir yönü de, yıllardır, mahkeme tutanakları dışında hiç kitap okumamasıdır.

Simenon'u dilimize Nurullah Ataç, Sait Faik, Tahsin Yücel ve Bülge Karasu kazandırmıştır.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 4

AVRUPA

Güneyi ile kuzeyinde iki ayrı iklim yaşanan ülke:

BULGARİSTAN

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Bulgaristan Halk Cumhuriyeti (Narodna Republika Bulgaria)
Başkent: Sofya (Nüfusu: 1.031.600)
Ülke nüfusu: 8.800.000 (1981)
Yüzölçümü: 42.823 milkare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.6
Resmi dil: Bulgarca
Konuşulan diğer diller: Türkçe, Rumca
Etnik dağılım: Bulgar yüzde 85, Türk yüzde 9, Kiptl yüzde 2
Din: Ortodoks yüzde 85, Müslüman yüzde 13
Para birimi: Leva.
Başlıca kentleri: Varna (257.731), Filibe (307.414)
Devlet işareti: BG

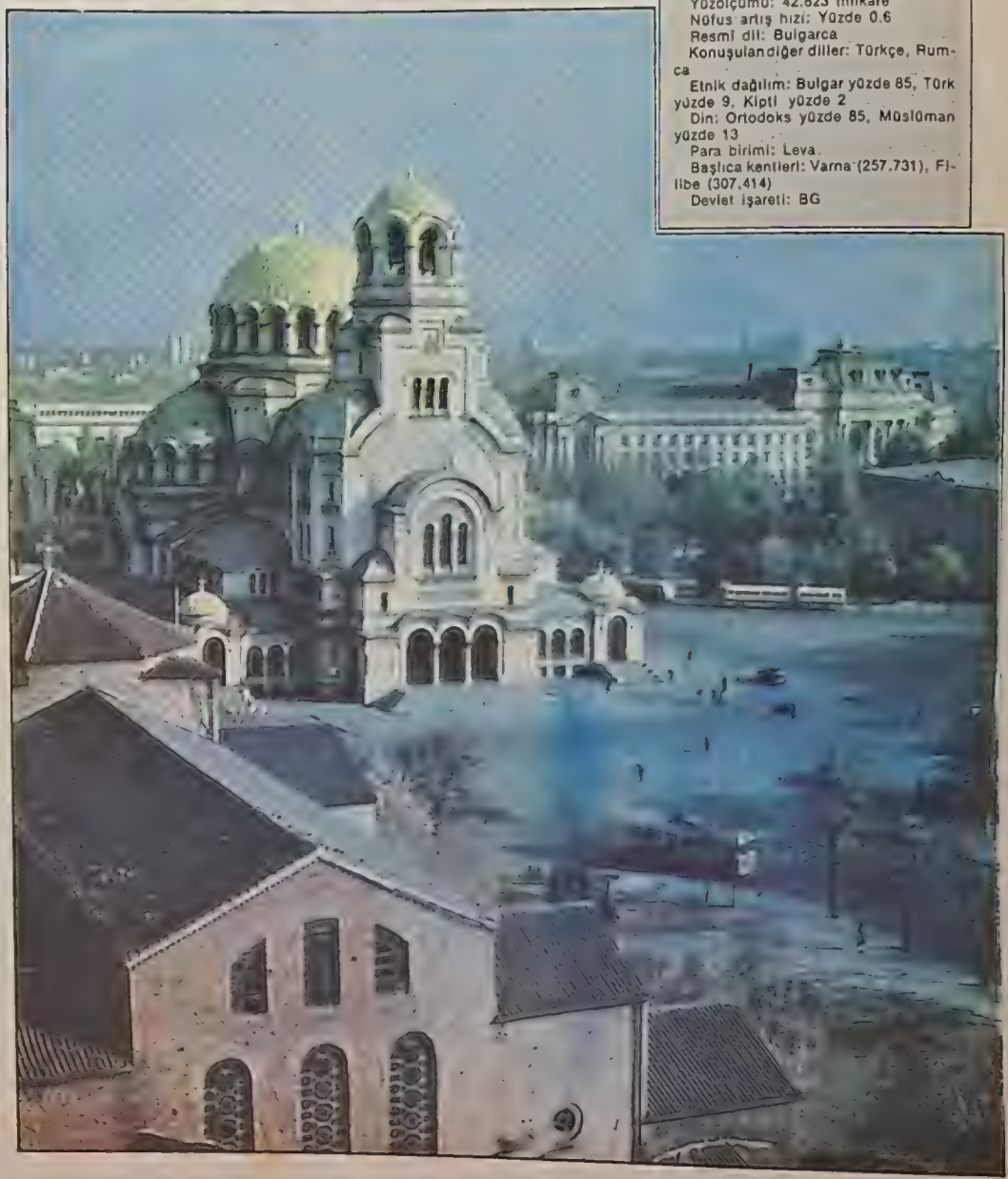

KUZEYİNDE Romanya, batısında Yugoslavya, doğusunda Karadeniz, güneyinde ise Yunanistan ve Türkiye ile çevrili olan Bulgaristan, Balkan ve Rodop sıradağlarının böldüğü verimli ovalar ve vadilerden oluşan bir yüzey yapısına sahiptir.

Bulgaristan'ın doğu-batı doğrultusunda en uzun yeri 450 kilometre, kuzey-güney doğrultusunda en geniş yeri ise 300 kilometre kadardır.

Doğu-batı doğrultusunda uzunan Balkan Dağları, Bulgaristan'ı kuzey ve güney olmak üzere ikiye böler. Bu dağların en yüksek tepesi 2.375 metre olan Yumrukçal tepesidir. Ülkenin bu iki kesimi arasındaki ulaştırma geçitlerden yararlanılarak yapılır. Bunların başlıcaları Şıpka, Demirköprü, Dragoman geçitleridir. Bulgaristan'ın güneybatı kesimi Rodop Dağları'yla kaplıdır. Bu kesimin en yüksek yeri ise Rila Dağı'dır. (2.990 m)

Bulgaristan akarsularının başında Meriç ve kolları ile, Tuna'ya dökülenler gelir. Meriç ve Meriç'in bir kolu olan Tunca, Rodop; Balkan Dağları'ndan doğar. Meriç'in bir diğer kolu olan Arda da Bulgaristan'da doğduktan sonra Yunanistan'a geçer.

Tuna ve Tuna'ya dökülen akarsular Balkan Dağları'nın kuzeyini sular. Bunların başlıcaları Yantra, Osmar ve İsker nehirleridir.

Bulgaristan'ın, kuzey bölgesi, güneyde de Meriç havzası ovalıktır. Karadeniz kıyılarından başlayarak Yantra Nehri'ne kadar devam eden kesimine Deliorman denir. Küçük Balkanlar Deliorman bölgesinin güney sınırını oluşturur.

Doğu sınırını oluşturan Karadeniz'in kıyılarında girinti çıkıntı azdır. Limanlarından en önemli olanları Varna ve Burgaz'dır.

Bulgaristan'ın kuzey ve güneyinde iki ayrı iklim hüküm sürer. Balkan Dağları'nın soğuk kuzey rüzgârlarından korunmasıyla Meriç vadisinde ılıman bir iklim yaşanır. Bu bölgede yağışlar da normaldir. Ne var ki gene bu dağlar yüzünden Bulgaristan'ın kuzeyi de Akdeniz'den esen sıcak nemli rüzgârlardan yoksun kalır. Burada yazlar sıcak, kışlar soğuk geçer.

TARIH BOYUNCA BULGARISTAN

Bulgaristan tarihi 681 yılında başlar

Bulgarlar'ın Hıristiyanlığı kabul etmelerine neden olan Simenon (893-927) Büyük Bulgar Devleti'ni kurmaya çalıştı, Sırp toprakları ile Arnavutluk'u ele geçirdi

Yıldırım Beyazıt zamanında Bulgar topraklarına egemen olan Osmanlılar, 500 yıl boyunca bu topraklara birlik ve düzen getirdiler, İslâmiyet'i yaydılar

BULGARISTAN Halk Cumhuriyeti'nin bugünkü topraklarında ilk zamanlarda Trakler oturuyorlardı. Daha sonra gelen Romalılar ise M.O. 30 yılından sekizinci yıla kadar bölgede egemen oldular. İmparator Augustus, Bulgaristan'ı Roma İmparatorluğu'nun bir eyaleti yaptı.

Bulgar Türkleri, M.S. 681 yılında Bulgaristan a geldiler. Bunlar Volga Nehri ve Azak Denizi kıyılarında yaşadılar. Hun İmparatorluğu içinde önemli rol oynadılar. Orta Asya Türk tarihinde On-Ongur olarak geçen Türk kavimine dahildiler. Tuna'ya gelleri Asparuh başlarında olduğu halde geldiler. Böylece Bulgar tarihi başladı.

Asparuh Han yönetimindeki kabile Tuna'dan Balkanlar'a kadar olan bölgeyi işgal etti.

Asparuh'tan sonra Tervel Bizans'la ilişki kurarak, Justinianos'a askeri yardım yaptı. Buna karşılık olarak da Trakya'nın büyük bir bölümünü aldı.

Sırasıyla BKP liderleri: Georgi Dimitrov (1882-1949), Vassil Kolarov (1877-1950) ve bugünkü Devlet Başkanı Todor Jivkov.

IX. yüzyılda Bulgaristan topraklarının fethi tamamlandı. Bu devirde Krum Han (803-814) Bulgar devletinin başında bulunuyordu. Krum, güçlü kişiliği ve iradesi sayesinde, önce 809'da Serdika (Sofya)'yı aldı. Bu savaşta İmparator I. Nekefor da ölenler arasındaydı (811). Krum Han, daha sonra 814 yılında İstanbul'u da kuşattı, fakat kuşatma Krum Han'ın ölümüyle kaldırıldı. Yerine oğlu Omurtağ geçti. Omurtağ Han, Bizans'tan, yukarı Meriç Vadisi'nin Monar bölümünü, Rodoplar'a kadar aldı.

Islavlarla kaynaşma

Bu dönemde, Bizans'ta taht kavgaları başlamıştı. Bu kavgalardan yararlanan Omurtağ Han ve halefi Balamir (831-836) İslavlar'a ait topraklardan Arnavutluk'a kadar olan bölümü işgal ettiler. İşgalcilerin amacı Balkanlar'da bir Bulgar devleti kurmaktı. Bu nedenle önce yaşadıkları kabile hayatını bıraktılar. İlkel yaşamdan vazgeçmeleri Bulgarlar'ı İslavlarla çabuk kaynaştırdı. Ancak yönetici unsur Bulgarlardı. Yeni ulusun oluşmasında en önemli etken I. Boris'in Hıristiyanlığı kabul edip, din değiştirmesidir. I. Boris gözlerini İstanbul şehri üzerine dikmişti, bu nedenle de İstanbul'daki patriğe bağlandı. Bu olaydan sonra Bulgaristan'a piskopos atandı. Kilisenin dilinin İslavca olması ve Kiril alfabesinin benimsenmesi, kabile hayatından çabuk sıyrılıp uygar ülke özelliklerini kazanmaya başlamasına yardımcı oldu.

Bulgarlar'ın Hıristiyanlığı kabul etmelerine neden olan Boris'in oğlu Simeon (893-927), Büyük Bulgaristan adı verilen bir devlet kurmaya çalıştı. Bu nedenle de Adriyatik Denizi kıyılarına kadar olan Sırp topraklarını ve Arnavutluk'u Bulgar devleti topraklarına kattı. Aldığı topraklarda Hıristiyan dinini yaydı.

Bulgar yayılmasına karşı Bizans ve Macarlar

BULGAR Hanının bu hızlı yayılma siyaseti ve başarısı Bizans İmparatorunu korkuttu. Yayılmayı önlemek için Macar kabilelerinden yardım istedi. Macarların 895 yılında Bizans'a yardıma koşmaları yayılmayı önleyemediği gibi, İstanbul da Bulgarlar'a vergi vermeye başladı. Edirne kuşatıldı. Ancak İslavlar'ın kendi aralarındaki anlaşmazlıklarının büyümesinden ötürü kuşatma kaldırıldı. Simeon Edirne'yi daha sonraki kuşatmalarında aldı, ancak elde tutamadı. Simeon'dan sonra Petr, Bulgar devletinin başına geçti (927-970).

Bulgar İmparatorluğu'nun kurulması onun zamanında oldu. Petr, Adriyatik Denizi kıyıları, Makedonya, Selânik ile birlikte bütün Trakya'yı (Ege Denizi dahil) içine alan bir devlet kurmuş oldu. Bu, yazılı olarak da, antlaşma imzalanmak suretiyle onaylandı. İmparatorluk içinde Bulgar hanlarına ÇAR, Preslav başpiskoposuna ise PATRİK unvanı verildi.

Kuruluşu tamamlanan Bulgar İmparatorluğunun görkemli dönemi iç isyanların yanında, Çar Petr'in zayıf kişiliği nedeniyle pek az sürdü.

Bulgar İmparatorluğunun yıkılmasında, sayılan nedenlerin yanında Bogomiller'in isyan ve yağmaları da etken oldu. Bogomil adına bir rahibin yaydığı sapık fikirler nunda mallar yağma edildi, köylüler aya landırıldılar.

İmparatorluğun yıkılışı ve 2. Bulgar devleti

DEVLETİN yıkılışı Çar II. Boris manında (970-972) oldu

Bizans ülkeyi kendi toprakları kattığı gibi, Preslav Patrikliği'ni de kaldır Bulgarlar'ın isyanları bir sonuç verme 1018 yılında ülke tamamen Bizans'a katıl Bu tarihten sonra Bizans'a katılıp eyaletl bölünen ikinci Bulgar devletini 1186 yılın gene Türk olan Kıpçak Türkleri kurdul Bunlar Peçenek ve Guzlarla birlikte daha ö ce istilâlarda bulunmuş, devletin başkent Tırnova'da kurmuşlardı. Eski başkent ol Preslav'ı aldılar ve Bizans'ı barışa zorladıl Bulgar devletinin ikinci kez kurulmasınd Bizans'ın Anadolu'da Selçuklu Türkleriy uğraşması, onların ilerlemesini durdurma çalışması büyük rol oynadı. Kurulan ye Bulgar devleti ile Bizans arasında 1205 yıl da Edirne dolaylarında yapılan savaş sonu da Bizans yenildi ve imparatoru da tuts alındı.

Bulgar devletinin Avrupa devletlerince tanınması Çar Asen'den sonra çar olan K loyan zamanında oldu. Kaloyan ülkesinin nırlarını genişletti: Filibe, Niş ve Sofya de letin içinde yer aldı.

Yeni Çar, Bulgar kilisesini Roma kilis sine bağladı. Kaloyan 1207 yılında bir vo voda tarafından öldürüldü. Yerine II. As geçti (1218-1241). II. Asen zamanı Bulg devletinin genişlediği ve güç kazandığı b dönem oldu Edirne alındı. Makedonya Arnavutluk da Bulgar devleti sınırları için girdiler. Bizans ile anlaşan Asen kilisesyl Pa riklik haline getirdi (1235).

İvan Aleksandr zamanında (1331-137 Bulgar devleti Osmanlı Türkleriyle ilişk kurdu. I. Murat, Bulgar topraklarından b kısmını kendi topraklarına kattı. İvan Ale sandr'dan sonra Bulgaristan Osmanlı Tür leri tarafından üç kısma ayrıldı: Tırnova, V din ve Dobruca despotlukları.

Yıldırım Beyazıt döneminde, hükümdar karşı gelinmesi üzerine; Tırnova 1393 yılı da, Vidin 1396 yılında ve Bulgar Krallığın tamamı da 1400 yılında Osmanlı İmparato luğu içine alındı. Böylece ikinci Bulgar de leti tarihe karışmıştı oldu.

Osmanlı egemenliği

OSMANLI Türkleri Bulgaristan'a gü meden önce burada Peçenek ve Guzla nın yanı sıra Kıpçak Türklerini görü yoruz. Bunlar devlet içinde önemli rol oyn dılar. Hâkim sınıf durumundaydılar.

Osmanlılar adına önceleri Sofya'da bi Beylerbeyi vardı. Sancaklar meydana getirl di: Silistre, Vidin, Çirmen, Sofya, Niğbolu

1864 yılından sonra Tuna vilayeti Ruşçuk Varna, Vidin, Tırnova ve Tulca sancaklarını ayrıldı.

1878 yılında kurulan bu yönetim biçim Bulgar Prensliği kuruluncaya dek sürdü. Bulgaristan, imparatorluğa yakındı, sefer gidip gelirken buradan geçiliyordu. Bu ne denle Bulgaristan ticareti gelişti, ayrıca Bul gar tüccarlarına ayrıcalıklar tanındı.

Osmanlılar Bulgar ulusunun diline ve di nine karışmadılar. Voynuk (Asker) köyle

SIYASAL KÜNYE

Ana kuruluş Ulusal Meclis'tir

Bulgaristan Sosyalist Halk Cumhuriyeti, sosyalist bir devlettir. Cumhuriyet'in ana kuruluşu Ulusal Meclis'tir. Meclis beş yıl için seçilen 400 üyeden oluşur. Sürekli çalışan Devlet Konseyi sistem içinde yüksek devlet organları arasında önemli bir rol oynar. Ulusal Meclis içinden seçilen üyelerden oluşan Devlet Konseyi ise, yasama ve yürütme yetkilerini birleştirici bir görev üstlenir. Görev süresi Ulusal Meclis'in görev süresi kadar olan konsey, Devlet Başkanı, Devlet Başkanı yardımcıları, bir sekreter ve üyelerden oluşur. Anayasa, Devlet Başkanı yardımcıları ile üyelerin sayısını belirlememiştir. Devlet Başkanı tarafından yönetilen konsey karar alır, kararları kabul eder. Yönetimin ikinci organı, icra ve idare ile görevli Bakanlar Kurulu (hükumet)'dur. Bakanlar Kurulu Başbakan, Başbakan Yardımcısı, bakanlarve bakan rütbesinde daire başkanlarından oluşur. Devlet gücünün bölgesel organları olan halk konseyleri ise bölgesel yönetim birimleri olarak kurulmuştur. Bulgaristan'da 29 bölge bulunmaktadır. 2.5 yıl için doğrudan doğruya seçilen üyelerden oluşan halk konseyleri, sınırları içerisindeki ekonomik gelişmeler; toplumsal, kültürel ve eğitsel hareketlerin yönetiminden sorumludurlar. Halk konseyleri kendi yönetim organlarını kendileri seçer ve bütçelerini kendileri saptarlar. Bulgaristan'da iki siyasal parti bulunmaktadır. Bulgaristan Komünist Partisi ve Bulgaristan Çiftçi Partisi. Bulgaristan Komünist Partisi'nin üye sayısı 820 bindir. Partinin 28 bölgesel komitesi bulunmaktadır. Bulgaristan Çiftçi Partisi (BAP) 80. kuruluş yıldönümünü 1979 yılında kutlamıştır. Bulgaristan Komünist Partisi ile birlikte yönetimde bulunan BAP, 28 değişik bölgeden 120 bin üyeye sahiptir.

BULGARISTAN BÜYÜKELÇİMIZ
(Sofya) Yıldırım Keskin

BULGARISTAN BÜYÜKELÇİSİ
Vladimir Grantciarov
Atatürk Bulvarı No: 124 Ankara

...nın oluşması, Yeniçeri Ocağı bünyesinde ... Bulgaristan, Osmanlıların devşirme ... Voynuk adı altında askere alınan Bulgar erkekleri sonradan sarayın seyislik görevini yaptılar. Bunların oturduğu bölgeler ... Bu köylere yerel yönetim karışa... XIX. yüzyılda Voynuk köyleri isyanların başladığı yerler oldular.

Bulgarlar vergiye tâbi çiftçi sınıfıydılar. Hıristiyanlardan alınan vergiyi (cizye) bunlar da veriyorlardı.

Osmanlı döneminde Bulgar kilisesi İstanbul Rum Patrikliği'ne bağlandı. Ancak 1767'de Bulgar Olvi Paşpiskoposluğu Rum Patriği'nin istifası sonunda kaldırıldı.

BULGARLARIN Osmanlı İmparatorluğu içinde ilk ayaklanmaları 1443 yılında Zladitsa (Sofya) civarında oldu. Macar ordularının buralarda ilerlemesiyle birlikte bölgede yaşayan Bulgarlar isyan çıkardılar.

XVI. yüzyılın ortalarına doğru Balkan dağlarında Hayduk adı verilen çeteler türedi. Bu çetelerin çoğunluğunu Bulgarlar oluşturuyordu.

1595 yılında Tuna boyunda yaşayanlar, Voyvodaların kışkırtmalarıyla isyan ettiler, Sinan Paşa bu isyanı bastırdı.

1683 yılında Avusturyalıların Batı Bulgaristan'ı işgali sırasında burada yaşayan Bulgarlardan bir kısmı düşmanla birleşti. Ancak Fazıl Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusu toprakları geri aldı. XVIII. yüzyılda Balkanlar da görülen uyanış hareketine ise Bulgarlar katılmadı.

Bulgarlar ve Rumlar arasında anlaşmazlık vardı. Şehir ticaretini ellerinde tutan Rumlar, Bulgar ulusunun izlerini silmeye ve Rumlaştırmaya çalışıyorlardı. Bu baskıya karşı tepkiler ilk olarak Bulgar rahiplerinden geldi. Paisiy adında bir keşiş "Bulgar Ulusunun Çarlarının ve Azizlerinin Tarihi" adlı bir kitap yazdı.

1828-1829 Türk-Rus savaşında Ruslara yardım eden Bulgarlar Boğdan ve Eflâk'ta kaldılar. Osmanlı hükümetinin izin vermesiyle tekrar evlerine dönebildiler.

1829-1829 savaşının ardından Rus çarlarının Bulgarlar üzerinde etkisi arttı. Ulusal hareketler başladı. Bulgarca gazeteler yayınlandı, Tsarigradski Vestnik (İstanbul Gazetesi) 1848'de İstanbul'da yayımlandı.

Rumlar ve Bulgarlar arasındaki anlaşmazlık. 1825 yılında yeni boyutlara ulaştı. Bulgar şehirlerindeki Rumlar, Bulgarlar tarafından kovuldu. 1870 yılında padişahın fermanıyla iki etnik grup arasındaki anlaşmazlık son buldu.

Bulgarların 1835 yılından başlayarak, Rusların da tahrikiyle isyan ve komitacılık hareketleri yoğunlaştı. Bunların amacı, bir Bulgar beyliği kurmak ve bir Bulgar sorunu yaratmaktı.

Osmanlı hükümeti yasal önlemlerle huzuru korumaya çalıştı. Çeteler gene ellerinden geleni yaptılar. İhtilâl komiteleri kurularak isyanlar yoğunlaştırıldı. 1876'da İstanbul'da toplanan büyük devletler Bulgaristan'ın muhtariyetini önerdiler. Bu öneriyi reddettiği için, Ruslar Osmanlılara savaş ilân etti. Bulgarlar, Ruslarla birleşip Osmanlılara karşı savaştılar. Bu savaş sonunda 3 Mart 1878'de Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması imzalandı. Bulgaristan'ın kurulması bu anlaşmada yer alıyordu.

Yeni Bulgaristan

YENİ kurulacak olan Bulgar prensliğinin merkezinin Sofya olması kararlaştırıldı. Balkanların güneyinde ise Filibe merkez olmak üzere Rumeli-i Şarki vilâyeti kuruldu.

29 Nisan 1879'da ilk Bulgar parlamentosu Tırnova'da toplandı. Ancak prens, meclisi dağıttı. Bundan sonra Rus generalleri ülkeyi yönetmeye başladılar. Ancak ülkenin Ruslar tarafından yönetilmesine büyük devletler karşı çıktılar.

3 Mart 1886 yılında Sırplar ve Bulgarlar arasında yapılan savaşta Bulgarlar kazandı. Bu Bulgaristan'ın içeride ve dışarıdaki gücünü artırdı.

Ruslara karşı direnmesi fayda vermeyen **Prens Aleksandır** tahttan indi. Onun yerine, 1887'de **Ferdinand** Bulgar prensi seçildi. Kurulan yeni hükümet iç ve dış ilişkileri yeniden düzenledi. Bulgaristan 1904 yılında Sırbistan'la Osmanlılar aleyhinde bir antlaşma imzaladı, ancak Avusturya'nın işe karışmış olması yapılan antlaşmayı geçersiz kıldı.

Ülkede şiddetli bir malî bunalım dönemi yaşanmaktaydı. Bulgarlar kan dökülmesine bile aldırmadan Makedonya'yı bir sorun haline getirdiler. Meşrutiyet'ten sonra Rumeli-i Şarkî eyaleti Bulgaristan'a verildi (1909).

Bulgaristan 22.9.1908'de bağımsız oldu. Bu devletin başkenti Tırnova'ydı. Prens Ferdinand ise çar unvanı aldı.

Rusların kışkırtması sonunda Bulgaristan, Sırbistan, Karadağ ve Yunanistan bir Balkan ittifakı oluşturdular ve Türkiye'ye savaş açtılar.

Ekim 1912'de Kırkkilise (Kırklareli) ve Lüleburgaz'a geldiler. 3 Aralık 1912'de Çatalca mütarekesi imzalandı. Yapılan mütarekeye rağmen Avusturya ve Rusya'nın kışkırtmasıyla Enez-Midyo hattı sınır oldu. Daha sonra Makedonya sorunu yüzünden Balkan ülkeleri arasında süren savaştan yararlanan Osmanlılar, Edirne'yi geri almayı başardılar (Temmuz 1913).

Bunun üzerine Bulgarlar antlaşma yapmak zorunda kaldı. Yapılan İstanbul Antlaşması ile Edirne'yi ve Dedeağacı Osmanlılara bıraktılar.

Birinci Dünya Savaşı'na uzun süre girmeyen Bulgaristan, daha sonra ittifak devletlerine katıldı, Sırbistan'a girdi (1915). Ancak uzun süren savaş sonunda Bulgarlar çekilmek zorunda kaldılar (1918). Bu olay Çar'ın tahttan feragatına neden oldu. Yerine oğlu III. Boris geçti. Babasının tersine Boris, Sırbistan ile iyi geçinmek ve böylece bir İslâv birliği oluşturmak istiyordu.

1923 yılında karışıklıklar gene başladı. Başbakan Stanboliyski idam edildi. Kralın otoritesi durumun düzelmesini sağladı.

Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşu

1940 yılından sonra Hitler, Sovyetler Birliği'ne saldırmadan önce Bulgaristan'ı işgal ettirdi. Çar Boris, Naziler tarafından öldürüldü (1943).

1944 yılında Sovyet orduları Bulgar sınırına ulaştılar. Sovyetler, Bulgaristan'a savaş ilân etti. Ancak bu savaş 24 saat sürdü. Sovyet askerleri ülkeyi işgal ettiler. 9 Eylül 1944 tarihi Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kuruluş tarihi oldu. Kurulan yeni devletin rejimini belirlemeye gelince anlaşmazlık çıktı. Vatan Cephesi, Komünist Partisi ile beraber çalışmak niyetinde görünmedi. Yapılan seçimlerde (1945) Vatan Cephesi, Komünist Parti'yi yenilgiye uğrattı. Ancak bu başarılar uzun sürmedi. Komünist Partisi muhaliflerini ortadan kaldırmaya başlayınca Vatan Cephesi yöneticisi Nikila Petkov ve ülkenin Nazilerden kurtulması için savaşmış birçok kahraman idam edildi.

Daha sonra Bulgaristan'da Georgi Dimitrov meclis başkanı oldu. Dimitrov, daha önce Komüntern Genel Sekreteri'ydi. SSCB uyruğuna geçmişti.

Bu tarihten sonra Bulgaristan'da halk demokrasisi egemen olma yolunu tuttu. Bunun için gerekli önlemler alındı. Yapılan iki beş yıllık planda (1949-53 ve 1953-58 arası) ana amaç sanayi üretiminin artırılmasıydı.

1947 yılında Sovyet ve Yugoslav anayasaları örnek alınarak hazırlanan Bulgar anayasası yürürlüğe girdi.

Bulgaristan, SSCB ile bu tarihten sonra ilişkilerini sıklaştırdı. Ordu, Sovyet askerleri tarafından yeniden oluşturuldu. Georgi Dimitrov'un ölümünden sonra üst kademede karışıklıklar oldu. Yugoslavya ile anlaştı diye meclis başkan vekili Kostov ölüme mahkûm edildi.

Bulgaristan geniş ölçüde SSCB'yi kendisine örnek aldı. 1962 yılında Yukov'un yerine Todor Jivkov getirildi. Bazı bakanlıklar kaldırılarak yerlerine komiteler kuruldu.

Parti içinde ve hükümette tasfiye yapıldı. Meclis başkanı ve vekili bölücü faaliyetleri olduğu gerekçesiyle görevlerinden alındılar. Bulgaristan Sovyetler'e bağlı kalmakla beraber, komşularıyla da iyi geçinmeye çalışmıştır.

1966 yılında yapılan seçimlerle meclis ve kabinede değişiklik oldu. Milletvekili sayısı 321'den 416'ya çıkarıldı. Jivkov hem meclis başkanı, hem de parti genel sekreteri oldu. Ekonomiyi güçlendirmek için yapılan plan ve programların yanı sıra, Bulgaristan dış ilişkilerini de geliştirdi. Fransa ve Amerika'yla elçilik düzeyine getirilen ilişkiler, bu ülkenin Batı'ya ilk açılmasıydı.

Sofya'nın ortasında ülkenin siyasal yönetim merkezi: Ortada BKP binası, sağda Devlet Konseyi'nin, solda Bakanlar Kurulu'nun merkezleri görülüyor.

Bulgaristan'daki Türkler'in göçü için 1968'de anlaşma imzalandı

Türk-Bulgar ilişkileri 1960'lı yılların başında gerginleşti. Türkiye, 1961 yılının Eylül ayında Bulgaristan'da yaşayan 900 bin civarındaki Türk'ün azınlık haklarına uyulmadığı gerekçesiyle Bulgaristan'a bir nota verdi. Türk-Bulgar ilişkileri Dışişleri Bakanı **Feridun Cemal Erkin'in** 1964 yılında yaptığı Moskova ziyaretinden sonra yumuşamaya başladı. 1965 yılında Ankara'da Türkiye ile Bulgaristan arasında bir ticaret anlaşması imzalandı. Bunu bir yıl sonra Bulgar Dışişleri Bakanı Başev'in Türkiye'yi ziyareti izledi. Bu ziyaretin sonunda yakın akrabaları 1952 yılından önce Türkiye'ye göç etmiş olan Türk asıllı Bulgar vatandaşlarının Türkiye'ye göçleri konusunun kısa zamanda çözülmesi kararlaştırıldı. 22 Mart 1968 tarihinde imzalanan ve 19 Ağustos 1969'da yürürlüğe giren 14 maddelik yakın akraba göçü anlaşmasıyla sorun çözümlendi ve Bulgaristan'dan Türkiye'ye göç başladı. Anlaşmaya göre göçten karı-koca, ana, baba, büyükanne, büyükbaba ve bunların ana, baba, çocukları, torunları, bunların eş ve çocukları yararlanacaktı.

ANAYASA

Bugüne kadar üç anayasa yapıldı

Bulgaristan'ın tarih boyunca üç anayasası olmuştur. Halen yürürlükte bulunan anayasa 18 Mayıs 1971 tarihini taşır. Bu anayasa, 4 Aralık 1947 tarihli Anayasası'nın ülkedeki sosyalist mülkiyette görülen değişikliğe göre yeniden düzenlenmiş halidir.

Anayasanın göze çarpan en önemli özelliği, gelişmiş bir sosyalist toplumun kurulması için temel yasa olmasıdır. Anayasa devlete sosyalist toplumun komünist topluma geçişini sağlama görevini vermiştir. Anayasa'nın 5. maddesi Anayasa'nın sadece devletin deil aynı zamanda toplumun da temel yasası olduğunu belirtir. Bu madde toplumun dayandığı bütün siyasal sistemin esaslarını açıklar.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Türkiye ile ilişkiler 1965'ten sonra olumlu yönde gelişti

Türkiye Cumhuriyeti ile Bulgaristan Halk Cumhuriyeti arasındaki ilişkiler 1965 yılından sonra olumlu yönde düzenlenmeye başlanmıştır. 1968 yılında Bulgar Başbakanının ziyaretine, Türkiye Başbakanı 1970 yılında cevap verdi. 1972 yılında Bulgar Dışişleri Bakanı Türkiye'ye geldi. 1973 yılında ise günün Türkiye Dışişleri Bakanı Bulgaristan'ı ziyaret etti. Böylece iki ülke arasında yakın ilişkiler başladı. Bu siyasal görüşmelerin sonucu olarak, 1975 yılında Türk-Bulgar Ekonomik İşbirliği toplantıları yapıldı. Bu toplantıda, tarım, turizm, ulaşım (mal ve yolcu taşımacılığı) alanlarında işbirliği olanakları araştırıldı. Karşılıklı sergiler düzenlendi. Mal alışverişlerinde bulunuldu. Ticaret sıfır düzeyden, önce yılda sekiz milyon dolara, daha sonra 80 milyon ve 1981 sonunda da 135 milyon dolara yükseldi. Ekonomik alandaki gelişmeler, yapılan antlaşmalarla geliştirildi.

Sanayide birçok alanda işbirliği ve mal alışverişi öngörüldü. Bazı metal kesme malzemeleri, yük kaldırma ve taşıma araçları yapımına gidildi.

Kültürel değişim programı çerçevesi içinde Bulgar sanatçıları Türkiye'ye gelerek kendi dallarında konserler vermiş ve sergiler açmışlar, düzenlenen festivallere katılmışlardır. (Akşehir Nasrettin Hoca Şenlikleri, Bursa, Antalya, Yarımca Festivali.)

Türk sanatçıları da Bulgaristan'da başarılı konserler verdi.

1982-1983 yılını kapsayan bilimsel ve kültürel değişim programı uyarınca, 28-29 Nisan 1982 tarihlerinde Bulgaristan'da "Türk Haftası" düzenlendi.

TOPLUMSAL YAŞAM

Bulgaristan halkının yüzde 80'i köylerde oturduğu için kalabalık kentlerin sayısı azdır. Nüfusu 500 bin dolayındaki kentlerin sayısı 10'u bulmaz

Her şey sosyalist düzenin yaşaması içindir

BULGARİSTAN'da sosyalist yönetimin egemen olması, toplumdaki her şeyin bu düzenin yaşatması için kullanılmasına yol açar. İnsanların yaşaması, çalışması, sağlık sorunları, özgürlükleri, öteki sağlık sorunları hep bu çerçevede ve yönetimin kararlarıyla düzenlenir.

Bulgaristan'da yaşayanlar, parti üyesi olanlar ve olmayanlar olarak iki grupta düşünülebilir. Parti üyelerinin ötekilere göre daha büyük ayrıcalıklara sahip oldukları, yabancı gözlemcilerce ileri sürülmüştür. Bulgaristan'da partiye girmek oldukça zordur. Üyelerin mal mülk sahibi olmak, ev, araba almak gibi, kimi ayrıcalıklar taşıması söz konusudur.

Bulgaristan'da devlet her vatandaş için çalışma ortamı hazırlamakta, ülkenin kalkınması için bazı kurallara uymayı zorunlu duruma getirmektedir. Ülkede yeni doğan çocuk devletin korunması altına alınır, devlet tarafından yetiştirilir. Başta Türk toplulukları olmak üzere azınlıklara geniş bir asimilasyon politikası uygulanmaktadır.

Bulgaristan halkının çoğu (yüzde 80'i) köylerde oturduğu için kalabalık kentlerin sayısı pek azdır. Nüfusu 500 bin dolayındaki kentlerin sayısı onu bulmaz. Bulgaristan'ın en büyük, en kalabalık kenti başkent Sofya'dır. Ondan sonra, büyüklük ve önem bakımından Filibe ile Varna gelir. Bunların dışında başlıca kentleri Burgaz, Rusçuk, Plevne, Zağra, Svilengrad, Şumnu, Yanbolu, Pazarcık, Pernik'tir.

Konut sorununu çözen ülkede, konutların yüzde 50'si devlet tarafından yapılmıştır.

Çifte standart rejimi mi?

Bulgaristan Komünist Partisi programında, rejimin her şeyden önce "asalaklığa, kişisel hırsa ve çıkara" karşı olduğu, "sosyalist toplumun inşasında eğitimin büyük rolü bulunduğu ve "kamusal yaşamda sadeliğin, alçakgönüllüleşmenin, dürüstlüğün önde gelmesi gerektiği" yazılıdır.

Gerçekten de, Bulgaristan'da sosyalist yönetim, toplumsal tabakaların arasındaki farklılıkları gidermek için ciddi çabalar almıştır. Ancak, bunların sık sık ileri sürüldüğü gibi, tam anlamıyla eşit insanlardan oluşan bir toplum yarattığını söylemek zordur. Ülkede, özellikle parti üyelerinin farklı koşullarda yaşadığı çeşitli ayrıcalıklara sahip oldukları bilinmektedir. Hele partinin yönetici sıralarında yer alanlar için durum ancak o, değişiktir: Özel araçtan yazlık evlerine kadar, partiyönetici sine pek çok ayrıcalık tanınmaktadır.

Büyük çoğunluğun kırsal kesimde yaşadığı Bulgaristan'da asıl önemli kopukluklar kent yaşamı ile köy yaşamı arasında görülmektedir. Gerek başkent Sofya'da, gerek Varna ve Burgaz gibi liman kentlerinde gündelik yaşam standartları bir hayli farklıdır. Ancak, bu farklılıklara paralel olarak, gereksinmelerin niteliği ve niceliği de

Geleneksel giysileri içinde genç bir Bulgar köylüsü.

değişmektedir. Batı ülkelerinin yeni ... gerleri olarak tanımlanan kimi değerler devreye girmekte, Bulgaristan'ın büyük kentlerinde hızla yayılan karaborsacılık, rüşvet ve fuhuş denetim altına alınamamakta, giderek bu eğilimler kırsal kesimde de yoğunlaşma yolunu tutmaktadır.

Gene de ülkede geleneksel değerler egemenliklerini korumaktadır. Pek çok Batı ülkesinde aile kurumunun çözülüşüne, kişi ilişkilerinde bağımsızlıkların yüceltilişine tanık olunurken, Bulgaristan'da bu tür mekanizmaların güçlerini korudukları görülmektedir. Ancak, Batı ülkelerindeki kimi olumlu gelişmelere rastlanıldığı da söylenemez burada: Kadın hakları, inanç ve düşünce özgürlüğü gibi önemli kavramlar neredeyse gündem dışındadır.

Eğitim

Temel eğitim sekiz yıldır

Bulgaristan'da eğitim sorunu çözümlenmiş durumdadır. İlkokuldan başlayarak 8 yıl öğrenim zorunludur.

Liseler, normal, teknik, meslek liseleri olarak ayrılmaktadır.

Bulgaristan'da, üniversite öğrencileri 27 bilim kuruluşunda öğrenim görmektedirler. Bunların 4'ü akademi, 3'ü üniversite 1888'de kurulmuş olan Sofya Üniversitesi; Plovdiv ve Velike Üniversiteleri ve 20'si de yüksek okuldur. Bulgaristan'da 150 bine yakın üniversite öğrencisi vardır. Üniversite öğrencilerinin yüzde 42'si yurtlarda kalmaktadır. Burs alacak öğrencinin başarı durumu gözönünde bulundurulmaktadır.

Üniversiteye giriş: Bulgaristan'da liseyi bitiren bir genç istediği bölümün sınavına girer. Daha sonra genel kültür sınavı da yapılır. Merkezî yerleştirme sistemi yoktur. Belirli kesimler için belirli kontenjanlar vardır. İlk sırayı Bulgaristan'ın bağımsızlığı için savaşanların çocukları alır. Bunların yetenek durumuna bakılmaz. İkinci sırayı, partinin ileri gelenlerinin çocukları, üçüncü sırayı geri kalmış yörelerden gelen gençler alır. Bunlar üniversiteyi bitirdiklerinde kendi yörelerine gönderilir. Bu, zorunluluk olarak getirilmiştir. Bulgaristan'da en büyük azınlığı oluşturan Türklerin üniversiteye girişi çeşitli koşullara bağlıdır.

Ülkede, özellikle de kırsal kesimdeki yerleşme merkezlerinde sık sık rastlanılan "tipik" Balkan evleri.

Din

Dinin siyasal amaçla kullanılması yasaktır

Bulgar anayasası herkese vicdan ve inanç özgürlüğü tanır. Ancak, dinin siyasal amaçlarla kullanılması kesinkes yasaklanmıştır. Ülkedeki dinsel çoğunluğu Doğu Ortodoks Kilisesi'ne bağlı cemaat oluşturur. 1973 yılında yapılmış bir sayımda, ülkede toplam 3700 kilise ve 120 manastır saptanmıştır.

Bulgaristan'daki Müslüman cemaat da önemli bir potansiyel oluşturur. Genel bir müftüye bağlı olan cemaat için ülke çapında 1180 tane cami bulunmaktadır

Ulaşım

Bulgaristan, Asya-Avrupa arasında önemli bir konumda yer alır. Çevresindeki ülkelere demiryollarıyla bağlıdır. Bulgaristan'daki demiryollarının uzunluğu 4 bin 900 kilometre, karayollarının uzunluğu 35 bin kilometre kadardır. Ülkedeki motorlu taşıtların sayısı 20 binin üzerindedir.

Ulaştırma konusunda akarsulardan da geniş ölçüde yararlanılmaktadır. Özellikle tütün ve buğday taşımacılığında kullanılan başlıca yol Tuna Nehri'dir.

Sağlık

479 kişiye bir doktor düşüyor

Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı sırasında sağlık sorunlarına büyük bir önemle yaklaşmıştır. 1918'de açılan tıp fakültesi bu yöndeki çalışmaların gelişmesine yardımcı olmaktadır. 1951'de ileriye doğru önemli adımlar atılmıştır. 1971-1975 yıllarını kapsayan beş yıllık planda, sağlık konusunda bir dizi değişimler hedef alınarak gerçekleştirilmiştir. Bugün Bulgaristan'da 479 kişiye bir doktor düşmektedir. Bulgaristan'da halk yığınsal olarak sağlık kontrolünden geçirilmektedir. Bu, toplumsal grupların yaşam koşulları dikkate alınarak yapılır. Ülkenin çeşitli yerlerinde (1975'te 78 adet) genel muayene merkezleri vardır.

Bulgar halk dansları arasında en tanınmışı "Raşenitza"dır.

GELENEK

KONUKLARA TUZ, EKMEK VE ŞARAP İKRAM EDİLİR

Bulgaristan Bulgarların kurduğu devletlerden başka, egemenliği altına aldığı ülkelerden olduğu kadar egemenliği altına girdiği ülkelerden de yoğun kültürel etkiler almıştır.

Bizans ile bağları sonunda din değiştiren Bulgarlar, bu nedenle yaşamlarında köklü değişiklikler yapmak zorunda kaldılar. Ama Bulgaristan'da Bizans etkisinin yanı sıra hatta ondan da fazla, Osmanlı kültürünün etkisi vardır. Bu etki İslami olmaktan çok, güncel yaşamda, gelenekler kendisini göstermektedir.

Bulgaristan halkında Balkan halkına özgü gelenekler de yer etmiştir. Mecazlı anlatımlar, şaka ve alay, diğer Balkan halkları için olduğu gibi, Bulgarlar için de geçerlidir.

Cesaret ve açık sözlülük Bulgarların temel özgürlükleri sayılır. Bu özellikler, Bulgar şarkılarına ve türküleriyle birlikte folkloruna da yansımıştır. Bulgar folkloru canlı, hareketlidir. Kullandıkları elbiseler oya işlemeli ve renkleri çok canlıdır. Oynanan oyunlar gerçek yaşamdan alınmış, anlamlı oyunlardır.

Bulgarların ünlü geleneklerinin başında konuklarına mutlaka tuz ve ekmeğin yanı sıra şarap ikram etmeleri gelir. Bu, onların konuğa verdikleri değerin içtenliklerinin ifadesidir.

Bulgarların yemekleri çok acılı olur. Çuşka dedikleri ve hayli acı olan biberi hemen her yemekte kullanırlar. Kuru fasulye Bulgarların sevdiği yemeklerin başında gelir. Şarapla beraber rakı da çok içilir.

Ülkede daha çok köy yaşantısı egemendir: Nüfusun büyük çoğunluğunun kırsal kesimde yaşaması, Bulgarların toprağa çok bağlı bir ulus olmasına yol açmıştır. Ne denilirse, densin, Osmanlı "üslubu" geniş ölçüde ağırlığını duyurmeyi sürdürmektedir.

Düğününden şölenine, yemek adabından çeşitli davranış alışkanlıklarına dek Bulgar köylüsü, pek çok açıdan, boyunduruğu altında yaşadığı kültürün parçası olma durumunu hâlâ sürdürmektedir.

KİTLE İLETİŞİMI

Bir ulusal, beş bölgesel radyo 24 saat kesiksiz yayın yapar

Bulgaristan devriminde ilk yayınlanan gazetenin adı Otechestven Front gazetesiydi (9 Eylül 1944). Bulgaristan'da bugün yayınlanan en büyük gazetelerden biri ise,Bulgaristan Komünist Partisi'nin yayın organı olan Rabotnichesko Delo gazetesidir. Bulgaristan Çiftçi Partisi'nin yayın organı Zemeldelsko Zname gazetesidir. Bulgaristan'da şu anda 8 günlük, 50 de haftalık gazete çıkmaktadır. Bulgaristan'da ayrıca 30 bölge gazetesi ile 327 kuruluş gazetesi de yayınlanmaktadır. Ülkede yayınlanan 241 derginin yıllık tirajı 52 milyon 568 bin 40'a ulaşmaktadır. Bulgaristan'da 30 gazete gençlere yönelik; 26 dergi ve gazete sanatla ilgili olarak, 76 dergi bilimsel konularda, 11 dergi ve gazete de magazin alanında yayınlanmaktadır.

Bulgaristan'da ilk radyo yayını 1929 yılında gerçekleştirildi. Şu anda bir ulusal (Sofya), 5 tane de bölgesel radyo (Varna-Filibe, Sharazagura, Shoumen, Blagougrad) 24 saat sürekli yayın yapmaktadır. Bulgaristan'ın, ayrıca 12 dilde radyo yayını bulunmaktadır. Haftada 100 saat yayın yapan Bulgaristan televizyonu 1953 yılında faaliyete geçti. Halen ülkede 1 milyon 650 bin televizyon alıcısı vardır.

Bulgaristan'ın en büyük ajansı olan Bulgaristan Telegraf Ajansı (BTA) 80. yıldönümünü 1978 yılında kutladı. Sofya Press Ajansı ise, 1966 yılında yayın hayatına atıldı. Her iki ajansın da sürekli yayınları bulunmaktadır. Bulgaristan'da ayrıca gazetecilerin üye olduğu Bulgaristan Gazeteciler Birliği (UBI) adlı bir örgüt de bulunmaktadır.

Ülke genelinde 2544 PTT bürosu ve 1975 sayımına göre 720 bin telefon vardır.

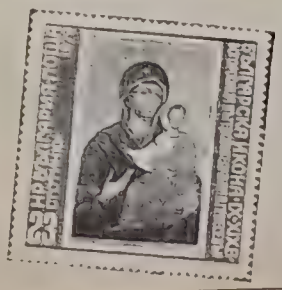

EKONOMİ

Bulgar ekonomisinde sanayi ağırlık kazanıyor

Bulgaristan'ın dışsatımının yüzde 44'ünü makine ve makine parçaları oluşturuyor. Batılı şirketlerle Bulgaristan'ın 160 endüstriyel işbirliği anlaşması var

BULGARİSTAN ekonomisi, 9 Eylül 1944 tarihindeki devrimden sonra hızla yapı değiştirmeye ve gelişmeye başladı. Ekonomisi sosyalist sisteme dayanan Bulgaristan'da sanayiye verilen ağırlık arttı. Elektronik ve elektrik sanayii ile birlikte makina sanayii, ekonominin başta gelen sektörü halini aldı. Bu arada sanayileşme ve tarımın modern teknikler kullanılarak geliştirildi. Ulusal geliri de 1949-1979 yılları arasında yüzde 8.1 oranında arturdı. Bulgaristan'da ulusal gelir sektörlere göre şöyle bir gelişme göstermiştir (milyon leva olarak):

	1960	1980
Ulusal gelir	4489	20037
Sanayide	2046	1037[illegible]
Tarımda	1416	3260
Bayındırlık	220	1896
Ulaşım	181	1424
Haberleşme	9	199
Ticaret	393	2077
Diğerleri	124	896

Bulgaristan'da 5'er yıllık kalkınma planları uygulanmaktadır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın uygulanmasına 1981 yılında başlanmıştır. Bulgaristan'da haftalık çalışma süresi 5 gündür. Ülkede 1960 yılıyla kıyaslandığında yatırımlar 1980 yılında 5 kez artmıştır. 1976-1980 yılları arasındaki yatırımlarına tutarı 31 milyon leva tutmaktadır. Bu yatırımlar arasında Shoumen'deki elektronik kompleksi, Septemvri'deki metal [illegible] fabrikası, Ihtiman'daki demir fabrikası, Yambol'daki polyester kompleksi sayılabilir.

1976-1980 yılları arasında fabrikaların çağdaş koşullarına uygun hale getirilmesi için [illegible] yatırımların yüzde 48'i kadar yatırım yapılmıştır.

Yeni teknoloji, modernizasyon, sınai üretimin Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı döneminde yıllık ortalama yüzde 6 büyüme göstermesini sağlamıştır. 1980 yılında 1975'e göre makina üretiminde artış yüzde 56.2, kimya sanayiinde yüzde 62.9, enerji alanında yüzde 35 olmuştur.

Sanayi üretiminde artış

Sektörlere göre sınai ürün gelişimi (yüzde olarak, 1970 yılı 100 kabul edilmiştir.

	1975	1980
Toplam	1[illegible]	206
Elektrik ve termal enerji	130	166
Makina ve metal	198	310
Kimya	173	2[illegible]

Bulgaristan'da sanayi, ulusal gelirin yaklaşık yüzde 50'sini karşılamaktadır. Sanayide, 1980 yılı rakamlarına göre, 2 bin 130 kuruluşta 1 milyon 56[illegible] bin kişi çalışmaktadır.

Sanayinin yapısı süreklı değişmektedir. Sanayide başta gelen sektörler, sırasıyla makina yapımı (elektronik ve elektrikli âletler dahil) tarım, kimya, tekstildir.

Elektrik

1980 yılında elektrik üretimi 34 bin 800 milyon kilowatt saate ulaşmıştır. Bu, kişi başına düşen elektrik enerjisinin 4 bin kilovatt-saat olduğunu göstermektedir. Elektrik üretiminde nükleer enerjiden de yararlanan Bulgaristan, elektriği Türkiye ile birlikte birçok komşu ülkeye ihraç etmektedir.

Kömür üretimi 31.5 milyon tona ulaşmıştır. İşlenmiş metal üretimi beş yıllık kalkınma planı döneminde yüzde 18.1 artmıştır. İşlenmiş metal üretimi 1980 yılında 3.2 milyon tona ulaşmıştır. Dünyada 20 ülke arasında metal üretimi alanında söz sahibi olan Bulgaristan Üçüncü metalurji merkezini Burgaz yakınlarında kurmaktadır. Merkez, üretime geçtiğinde, yıllık kapasitesinin 1.2 milyon ton çelik olması plânlanmıştır.

Yıllık makina üretimi 1976-1980 yılları arasında yüzde 10 artan Bulgaristan'da bu sektörde, elektronik sanayii de dahil olmak üzere, 300 bin kişi çalışmaktadır. Makina üretimi bütün sınai üretimin yüzde 29'una ulaşmaktadır.

Bir COMECON ülkesi olan Bulgaristan, kuruluş içersinde 780 çeşit makina ve aksamını yapmak konusunda uzmanlaşmıştır. Bulgaristan, çeşitli alanlarda kullanılan makinalar dışında, sanayi için de ağır sanayi makinalarının yapımını sürdürmektedir. Bulgaristan'da 1980 yılında çeşitli makina yapımı 18.9 bin, elektrik motoru yapımı 1.251 bin, elektrikli ulaşım ve taşıma araçları 43.9 bin, traktör yapımı, 6.8 bin adet olarak gerçekleşmiştir.

Kimya

Son yirmi yılda, ortalama yüzde 16 gelişme gösteren kimya sektörü, özellikle Oevnya nehri vâdisinde yoğundur. 1980 yılında bu sektör toplam üretim içinde yüzde 8.7'lik bir pay almıştır.

Gıda

Bulgaristan ekonomisinin en eski sektörlerinden biri olan gıda sektörü, tarımın yapısının yeniden düzenlenmesi ile birlikte gelişme göstermiştir. 1980 yılında gıda sektörünün üretim kapasitesi 2.400 milyon levaya varmıştır. 170 bin kişinin çalıştığı bu sektör, sınai ürünler içinde, yüzde 21.5'luk bir pay almaktadır. 1980 yılında sebze konservesi üretimi 377 bin ton, meyve konserveciliği 263 bin ton, yağ üretimi 172 bin ton, şeker üretimi 341 bin ton, şarap üretimi 339 milyon litre ve tütün 81 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Hafif Sanayi

1976-1980 döneminde hafi sanayide 700 milyon levalık bir yatırım yapılmıştır. Hafif sanayiinin en önemli sektörü olan tekstil ve hazır giyim sektöründe üretim 1970 yılına göre, 1980 yılında yüzde 79 oranında [illegible]mıştır.

Bu sektör, toplam üretim içinde yü[illegible] 11.2'lik bir pay almaktadır. 1980 yılında [illegible] milyon metre pamuklu dokuma, 39 mil[illegible] metre yünlü dokuma üretimi yapılmıştır.

Bulgaristan'da ayrıca 1980 yılında [illegible] milyon ton çimento, 3.3 milyon metreküp [illegible] reşte, 294.000 metreküp tahta levha ve [illegible] bin ton kâğıt üretimi gerçekleştirilmiştir.

Ulaşım

300 bin kişinin çalıştığı ulaşım alanı[illegible] son yıllarda hava kargoculuğu ve ticarî [illegible]macılık yüzde 40 oranında gelişmiştir.

Kişi başına

1980 yılında her 100 aileye 77 televizy[illegible] 71 çamaşır makinası, 77 buzdolabı, ve 29 [illegible] mobil düşmektedir. 1976-1980 dönemi[illegible] 352 bin yeni ev yapılmıştır. Kişi baş[illegible] gelir yüzde 12.7 oranında artmıştır

Burgaz petro-kimya kombininden bir görünüm.

Tarım-sanayi örgütleri tarımı yönlendiriyor

Tarımın yüzde 99'u makineye dayanıyor. Ülkede 52 bin tarım uzmanı çalışıyor. Tarım alanlarını sulamada Bulgaristan dünyada dördüncü sırayı alıyor

Bulgaristan'da tarım, kooperatif çiftlikleri ile devlet çiftliklerinin birleştirilmiş şekli olan ve tarım sanayi kompleksleri olarak adlandırılan işletmeler tarafından yapılmaktadır. Bulgaristan'da bu türde 274 işletme bulunmaktadır. İşletmelerin her biri ortalama 14 bin hektarlık bir alana sahiptir. Üretimin yaklaşık yüzde 99'u makineye dayalıdır. Modern yöntemlerin ve üretim teknolojilerinin uygulandığı tarım sektöründe sulama yaklaşık 1.2 milyon hektarlık alanda yapılabilmektedir. Bulgaristan sulama alanında dünyada dördüncü sırada yer alır. Bu arada, sektör için eleman yetiştirmek amacıyla, üniversite ve enstitü düzeyinde okullar kurulmuştur. Yetiştirilen uzmanların sayısı 1980 yılında 52 bine varmıştır.

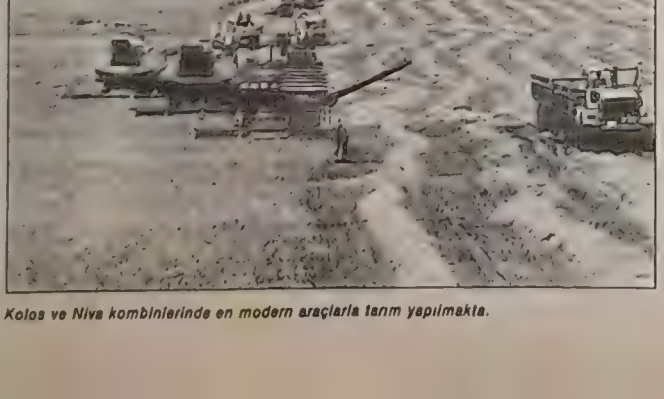

Kolos ve Niva kombinlerinde en modern araçlarla tarım yapılmakta.

Ekonomide oldukça önemli bir yeri ol[illegible] tarım sektörü ulusal gelirin yüzde 16.3'[illegible] karşılamaktadır. Tarımsal üretim de düz[illegible] bir artış göstermektedir. 1980 yılındaki [illegible] tim 1939'un 2.6 katı, 1960 yılının ise 1.8 [illegible] kadar fazladır. Kullanılan modern teknik[illegible] sayesinde hektar başına verim de yükseli[illegible]tir. 1980 yılında bir hektardan 3.965 [illegible] buğday elde etmek mümkün olmuştur. [illegible] yılı rakamlarına göre, buğday üretimi 3[illegible] bin ton, mısır üretimi 2187 bin ton, tuz [illegible]timi 107 bin ton, ayçiçeği üretimi 375 [illegible] ton, tütün üretimi 110 bin ton, şeker panc[illegible] üretimi 1445 bin ton, domates üretimi [illegible] bin ton, üzüm üretimi 969 bin ton, elma [illegible]timi 363 bin ton olarak gerçekleşmiştir

Kötü hava koşullarına karşın, Yedinci [illegible] Yıllık Plan dönemi boyunca (1976-1980) [illegible]rın üretimi yüzde 12 oranında artmış

1980 yılında yalnızca yedi Avrupa ülk[illegible] Bulgaristan'dan fazla buğday üretimi ya[illegible] bilmiştir. Bütün gelişmelere karşın tarı[illegible] çalışan nüfusun sayısı azalma göstermiş

Tarımda istihdam edilen nüfus, toplam [illegible]fusun yüzde 34.1'ini oluşturur. Bulga[illegible]tan'da uygulanmasına başlanan Sekiz[illegible] Beş Yıllık Plan'da tarımsal üretimin yü[illegible] 20-22 oranında artması öngörülmüştür.

Bulgaristan'da hayvancılık büyük [illegible] hayvan çiftlikleri ve kümes hayvanları k[illegible] binaları aracılığıyla gerçekleştirilmekte

Dış ticaret

Bulgaristan'ın 1980 yılındaki dış ticareti 17.200 milyon leva (20.000 milyon ABD dolarından fazla) olarak gerçekleşmiştir. Bulgaristan'ın ulusal gelirinin yüzde 85'i dış ticaretten sağlanmaktadır. 1980 yılında 8901.5 milyon levalık ihracat yapan Bulgaristan'ın aynı yıl ithalâtı 8282.9 milyon levayı bulmuştur.

Batılı şirketlerle işbirliği

112 ülke ile dış ticaret yapan Bulgaristan'ın bu ülkelerden 74'ünde bulunan elçilikleri, ticareti geliştirmeye çalışmaktadır. Bulgaristan ticaretinin büyük bölümünü COMECON ülkeleri ile yapmaktadır. Bu ticaretin yüzde 53.5'u Sovyetler Birliği ile olmaktadır. COMECON ülkeleri dışında, Bulgaristan'ın ticaretinde önemli bir payı da üçüncü dünya ülkeleri almaktadır. 1980 yılında, bunlar arasında, Libya 408 milyon leva ile başta gelmektedir. Sosyalist ülkeler dışında kalan gelişmiş ülkelerle yapılan dış ticaret toplamı da 1980yılında 2.833 milyon levaya ulaşmıştır. Bu ülkelerin başında 624 milyon leva ile Federal Almanya gelmektedir.

Bulgaristan'ın ihracatının yüzde 44,'4'ünü makina ve makina parçaları oluşturmaktadır. Bunu yüzde 17.9 ile gıda maddeleri izlemektedir. Bugün Bulgaristan Batılı şirketlerle 160 endüstriyel işbirliği anlaşması yapmıştır. Ticaret, dünyanın belli başlı 60 firması ile yapılmaktadır. Thyssen, Daimler Benz, Fiat, Volvo, Montedison, Pepsi Cola, Technip, Occidental Petroleum bu tür kuruluşlardır. Bulgaristan'ın ithalâtında ilk sırayı petrol, çeşitli hammaddeler ve metal almaktadır. Bu tür malların ithalâtı toplam ithalât içerisinde yüzde 42.9'luk bir pay almıştır

Uyguladığı 5 yıllık kalkınma planları ile birlikte Bulgaristan 1979 yılında ikişer yıllık planlar da uygulamaya koymuştur. Buna neden olarak, beş yıllık planlarda saptanan amaçlara daha fazla eğilme olanağının olması ve bir yıldan diğer yıla geçişte yumuşaklık sağlanması gösterilmektedir. 1981 yılında uygulanmasına başlanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ulusal gelirin yüzde 25, endüstriyel üretimin yüzde 30 artması öngörmektedir.

TURIZM

Uzmanlık çalışmalarıyla turizmde atılım yapılıyor

Devlet kuruluşu olan Balkantourist'in yanısıra gençlik turizmi için Orbita, otomobil turizm için Shipka, dağcılık için Pirin adlı uzmanlık kuruluşları çalışıyor

Varna ile Türk sınırı arasında kalan Burgaz, ülkenin hem ekonomik bakımdan, hem de turizm potansiyeli ile önde gelen kentlerinden biri sayılır.

Bulgaristan'da turizm, bir devlet kuruluşu olan ve 1948 yılında kurulan Balkantourist tarafından yürütülmektedir. Balkantourist yanında gençlik turizmi için kurulan Orbita, otomobil turizmi için kurulan Shipka bürosu, dağcılık için kurulmuş Pirin bürosu gibi uzmanlaşmış yan kuruluşlar da vardır. Turizm alanında hızla gelişen Bulgaristan'a 1960 yılında 200 bin 602 turist gelirken, bu rakam 1979 yılında 5.12 milyona yükselmiştir.

Bulgaristan'a 1979 yılı rakamlarına göre en çok turist Türkiye'den gitmektedir (1.644.453). Türkiye'yi 953 bin 33 kişi ile Yugoslavya izlemektedir.

Bulgaristan'da yatak kapasitesi toplam 363 otelde 75 bin 881'dir. Ayrıca, 65 bin 150 yatak kapasiteli kampingler bulunmaktadır. Ülkede 264 restoran ile 65 folklorik taverna turistlerin hizmetindedir.

Bulgaristan'ın turistik açıdan gelişmesinde birçok faktör rol oynamıştır. Bu faktörler Bulgaristan'ın iyi bir kıyı şeridine, dağlık alanlara ve tarihî yerlere sahip olmasıdır. Yıllık ortalama sıcaklığı 10 dereceyi aşan Bulgaristan'da Karadeniz şeridinde yer alan Drouzhba, Zlatni Pyassatsi, Slunchev Bryag ve Albena en tanınmış yaz turizmi merkezleridir. Bu bölgenin özelliği 200-300 metrelik kumsala sahip olmasıdır.

Bulgaristan'ın tanınmış otelleri arasında Sofya'daki Vitosha, Filibe'deki Novotel ile Varna'daki Grand Hotel sayılabilir. Dağ turizmi Rila dağları, Rhodoplar ve Vitosha dağında yapılmaktadır. Bu yerlerde yazlar serin, kışları ise ılık geçer. Kar 180 gün boyunca yüzeyde kalır.

1979 rakamlarına göre 651 bin 67 Bulgar vatandaşı da dış turizme katılmıştır.

SPOR

En köklü spor güreştir

Sporun hemen bütün dallarında pek büyük bir faaliyetin içinde bulunan Bulgaristan, tüm spor dallarında Avrupa çapında başarılar kazanabilen bir duruma geldiği gibi, birçok spor dalında da pek çok şampiyon çıkarmıştır. Bu arada Bulgaristan sporunun temelinde Türkiye'nin ve Türklerin de önemli paylarının bulunduğu görülür. Bugün Bulgaristan'da millî bir spor dalı olarak benimsenen güreş bunların başında gelir. Bulgarlar güreşi Türk egemenliği yıllarında Türklerden öğrenmişler ve özellikle Dellorman bölgesinde Türklerle birlikte yaşayan Bulgarlar yağlı güreş konusunda büyük varlık göstermişlerdir. Bulgar güreşinin efsaneleşmiş isimlerinin başında yer alan ve adına türküler yakılan, destanlar yazılan Kanadlı Dimo gelir. Kanadlı Dimo'nun Kırkpınar'da Türk pehlivanlarıyla başa güreştiği, hatta şampiyonluklar kazandığı söylenir. Dimo'dan başka Momtchil Voyvoda, Kirali Marko, Tzone Pehlivan eski çağların yağlı güreşte büyük ün yapmış Bulgar pehlivanları arasındadır. Nikola Petrov, Alexander Dobrich gibi pehlivanlarla süren bu isimler 1936-37 yıllarının en başarılı pehlivanı olarak tanınan Dan Kolov ile noktalanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sofya'da Yüksek Spor Akademisi'nin kurulması ile Bulgaristan'da spor temelinden ele alınırken güreşte de yeni büyük bir hamleye girişilmiştir. Bu hamle yıllarında Dellorman bölgesinde kalmış Türklerden de geniş ölçüde yararlanılmıştır. Bulgarların 1960 ve 1970'li yıllardaki ünlü şampiyonları arasında Osman Duraliev, Musa Aliev, Lütfü Ahmedov, Hüseyin Mehmedov, Necdet Zalev, Mustafa Şerifov, İsmail Hüseyinov gibi Türklere rastlanmaktadır. Bunların arasında olimpiyat oyunlarında,Dünya ve Avrupa şampiyonalarında ve Balkan şampiyonalarında madalya kazananlar pek çoktur. Bulgaristan özellikle serbest güreşte dünya ve Avrupa şampiyonluklarının yanı sıra Balkan şampiyonalarında da takım birincilikleri kazanmıştır.

Peter Kirov, Nikolov, Radev, Volcev, Dimitar Dobrev, Baev, Dimov, Keriazov güreşte 1953'ten sonra yetişen ünlü şampiyonlardır.

Türk asıllı Bulgar güreşçisi Osman Duraliev bir güreş sırasında...

Atletizm

Atletizm ve basketbol da Bulgaristan'a Türkiye'den gitmiş bulunmaktadır. 1953 yılından sonraki büyük hamlede Bulgaristan gerek atletizmde, gerek basketbolda büyük merhaleler kaydetmiştir. Bulgaristan atletizm dalında kadınlarda Ivanka Christova, Diana Jorgova, Mihailova, Kolarova, Kerkova, Angelova, Yordanova, Yurukova, Blagojeva; erkeklerde Yordanov, Pedan, Valcev, Kolev, Başvarov, Marin, Slavkov, Milenski, Atanas Atanasov, Zhelov, Kalcev, Christov, Artarski gibi şampiyonlar ve rekortmenler yetiştirmiştir.

Futbol

Bulgaristan'da 1920'li yıllarda başlayan futbol çalışmaları da 1953'ten sonra daha olumlu bir düzeye erişmiş, Bulgar futbolu uluslararası alanda kendini göstermiştir. Bulgaristan millî futbol takımı 1956 Olimpiyat Oyunları'nda üçüncü, 1972 Olimpiyat Oyunları'nda ise ikinci olmuştur. Ayrıca 1962, 1968, 1970, 1974 Dünya Kupası finallerine katılma hakkını elde etmiş, 1956, 1969 ve 1974 yıllarında gençlerde UEFA şampiyonluğunu kazanmıştır. Halen Bulgaristan'ın en popüler sporlarından biri olan futbolda 2307 kulübe mensup 5312 takım ve 109722 lisansiye sporcu vardır.

Basketbol

Bulgaristan basketbolda da ileri bir durumdadır. 1950'li yıllarda Bulgar sporunda başlayan sistemli kalkınma sırasında basketbol da pek büyük gelişme kaydetmiştir. Bulgaristan bayan basketbol takımı 1958 yılında Avrupa şampiyonluğunu kazanmış; 1959'da dünya ikincisi, 1964'te de dünya üçüncüsü olmuştur. Slavia bayan basketbol takımı ise iki defa Avrupa Şampiyon Kulüpler şampiyonluğunu kazanmıştır. Bulgaristan, erkeklerde de Avrupa şampiyonalarında da Balkan şampiyonalarında kazandığı başarılı sonuçlarla dikkati çekmiş bu arada Dimov, Christov ve Golomeev gibi ünlü basketbolcularını Avrupa karmasına vermiştir. Halen Bulgaristan'da 50 bini erkek, 30 bini bayan olmak üzere 80000 lisansiye basketbolcu bulunmaktadır

Halter

Bulgaristan, halter sporunda da dünya çapında bir düzeye ulaşmıştır. Nurikyan, Bikov, Nikolov, Shopov, Kraitchev, Todorov, Dimitrov, Rusev, Zlatev, Blagojev, Alexandrov ve Christov gibi halterciler olimpiyat oyunlarında ve dünya şampiyonalarında Bulgaristan'a madalyalar, şampiyonluklar kazandırmışlar, dünya ve olimpiyat rekorları armağan etmişlerdir.

Bulgaristan'da spor, Bulgaristan Beden Eğitimi ve Spor Birliği tarafından yönetilmektedir. Akademik, CSKA, Levski Spartak, ZSK, Slavia Sofya, Trakia, Maritza, Balkan, Çernomore, Septemvrijeko Zname, Krakra Peruichki Bulgaristan'ın en köklü ve en ünlü spor kulüpleri olarak tüm spor dallarında çalışmaktadır.

SANAT-KÜLTÜR

Bulgar yazarları geniş ölçüde yabancı dillere çevrildi

Bulgaristan edebiyatının ilk ortaya çıkış dönemi olarak IX. yüzyılı gösterebiliriz. Bu, bir bakıma, Bulgar yazılı sanatlarının "Altın Çağ"ı da sayılagelmiştir. Osmanlı egemenliğinin başlangıcına kadar geçen dönemde Hıristiyan kültürünün etkisi belirgindir ve yazılı metinlerin büyük çoğunluğunun dinsel kökenli olduğu görülür. *Kozma*'nın, *Theodosius*'un, *Yosef Bdinski*'nin ürünleri hep Bizans edebiyatının yörüngesinde kalmışlardır.

Bu etki, Osmanlı döneminde de sürüp gider. XV. yüzyılda *Vladislav Grammatik*, XVI. yüzyılda *Peyo* ve *Matei Grammatik*, bir sonraki yüzyılda ise *Methodius Draginov* aynı anlayışta ürün verirler. 1762'de yayımlanan "İslav Bulgarları Tarihi" ile (Paysi) Bulgarların ulusal edebiyata kavuşma savaşımları başlar. Bu çerçevede anılan isimlerin başında *Neofit Rilski*, *Bozveli*, *Beron* ve *Ivan Bogorov* gelir.

Osmanlı egemenliğinin kalkmasından sonra da savaşım edebiyatının etkisi sürmüştür. *Ivan Vazov* romanlarıyla, *Zahari Stayanov* anılarıyla, *Slaveikov* ise epik şiirleriyle, kurtuluş döneminin önde gelen yazarları arasına girerler. *Blagoev*'in yapıtlarında marksist edebiyat teorisi etkisini gösterir. Başta *Nikola Vaptsarov* olmak üzere pek çok genç şair bu yolda ürün verirler. *Vaptsarov*'un şiirleri dilimize de çevrilmiştir. Roman alanında, çağdaş Bulgar yazarlarının başında "Tütün" ile *Dimiter Dimov* anılır. *Dimiter Talev*, *Angelov* ve *Stanev* II. Dünya Savaşı'ndan sonra adlarını yaygınlaştırmış öteki Bulgar romancılardır. Oyun yazarları arasında ise, öncelikle *Djagarov*, *Georgiev*, *Sevzhin* sayılabilir. Özdemir İnce ve Ataol Behramoğlu'nun hazırladıkları Bulgar Şiirleri Antolojisi ile ülkemizde de geniş ilgi uyandıran Bulgar şiirinin başlıca temsilcileri *Djagarov*, *Radevski*, *Gabe* ve *Bozhilov*'dur.

Bulgar yazarları geniş ölçüde yabancı dillere aktarılmışlardır. Ivan Vazov 49, Botev 44, Vaptsarov 41 dile çevrilmiştir. 1944'den bu yana, yaklaşık 3 bin kitap Bulgarcadan yabancı dillere aktarılmıştır.

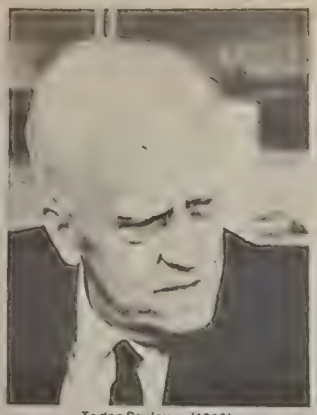

Todor Pavlov, (1919), Bulgaristan'ın en önemli düşün adamı.

Nikola Vaptsarov (1909-1942)

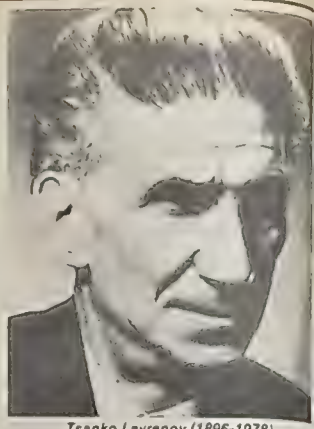

Tsanko Lavrenov (1896-1978) Ülkenin önde gelen ressamlarından

Müzik

Bulgar müziğinin ilk büyük klasik temsilcisi *Yoan Koukouzel*'dir. XIII ve XIV. yüzyıllarda yaşayan bu ilginç kişilik hem kuramcı, hem besteci, hem de şarkıcı olarak ün salmıştır. Yapıtlarının Doğu Ortodoks Kilisesi'nin gelişimine büyük katkısı olduğu söylenir.

XIX. yüzyıla gelinene dek, halk müziği dışında Bulgarlar bir varlık gösterememişlerdir. 1900 yılında ilk Bulgar operası *Emanuil Manolov* tarafından bestelenmiş, pek çok solo ve koro parçası da bu dönemde gün ışığına çıkmıştır. Dönemin başlıca bestecileri arasında Manolov'un yanı sıra *Bukoroştilev*, *Pipkov* ve *Hristov* sayılabilir.

1930'lu yıllarda yeni bir atılımla, çağdaş Bulgar müziği önemli bir adım atmıştır: *Stainov*, *Vladiguerov*, *Stoyanov* gibi besteciler daha soluklu çalışmalara yönelmişler, dönem içinde pek çok senfoni, opera ve bale müziği bestelemişlerdir. Savaş öncesinin en önemli seslendiricileri ise: Bas *Boris Khristoff*, soprano *Raina Kabaivanska* ve bariton *Nristo Brumbarov*'dur.

Görsel Sanatlar

Bulgar resim sanatının gelişiminde Bizans'ın etkisi büyük önem taşır. Gerek kilise duvarlarına yapılan freskolar, gerek daha küçük boyutta ikonlarla gerçekleştirilen anlatımlar, uzun süre Balkan yarımadasına egemen olan Bizans üslûbunun derin izlerini taşır. X. yüzyıldan kalma Ermiş Theodor kilisesindeki seramik ikon, 1259 yapımı Boyana kilisesi freskosu Bulgar topraklarındaki en çarpıcı örnekleridir.

Tryavna, Samokov ve Debur'daki küçük sanat okullarında ikon yapmanın yanı sıra tahta oymacılığına da önem verilmiştir. Osmanlıların egemen olduğu dönemde ise *Pavloviç*, *Dospevski*, *Tsokev* gibi ressamlar, hep Bizans etkisi altında, ürün vermeyi sürdürmüşlerdir.

Kurtuluşu izleyen dönemde ise, resim sanatının başlıca temsilcileri olarak *Angelov* ve *Mitov* anılabilir.

Günümüzde Bulgar resminde sosyalist gerçekçi akım egemendir. Resim ve heykel alanında belli başlı temsilciler arasında *Lavrenov*, *Venev*, *Sotirov*, *Georgieva* ve *Boneva* anılabilir. Yabancı ülkelerde sık sık toplu resim ve heykel sergileri düzenlenir. Bunların arasında en tanınmışları "Bulgar Müzelerinin Hazineleri" ve "Bulgaristan'da 2500 yılın Sanatı"dır. André Malraux, bu sergilerin ardından "sanat tarihi yeniden gözden geçirilip yazılmalıdır" yorumunu getirmiştir.

Yalnızca 1978 yılında, ülkede 450 kısa ve 48 uzun metrajlı film çevrilmiştir. Önde gelen film yönetmenleri arasında *Zhandov*, *Radev*, *Korabov* ve *Andonov* sayılabilir. Uluslararası çapta festivallerde bugüne dek Bulgar sineması 179 ödül kazanmıştır. "Geçen Yaz" San Remo Festivali'nde, "Çekiç" Avellino Festivali'nde önemli ödüller almıştır.

Pleskov yakınlarında bulunan bu X. yüzyıl ikonunda, ermiş Theodor görülmekte. Bulgaristan'ın pek çok yöresinde Hıristiyan kültürünün izlerine rastlanmaktadır.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 5
AVRUPA

Avrupa'da önemli bir kavşak

ÇEKOSLOVAKYA

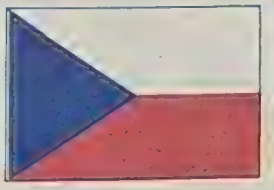

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti (Çekoslovenska Socialisticka Republika)
Başkent: Prag (Nüfusu: 1.100.000)
Ülke nüfusu: 15.400.000 (1981)
Yüzölçümü: 49.365 mil kare
Nüfus artış hızı: % 0.7
Resmî dil: Çekçe, Slovakça.
Konuşulan diğer diller: Macarca
Etnik dağılım: Çekler % 65, Slovaklar % 30, Macarlar % 4, Alman, Polonyalı, Ukraynalı
Din: Katolik
Para birimi: Koruna
Başlıca kentleri: Brno (369.000), Bratislava (368.000), Ostrava (322.000)
Devlet işareti: CSSR

ÇEKOSLOVAKYA Sosyalist Cumhuriyeti Avrupa'nın merkezinde ve kuzey yarımküre'de yer almaktadır. 127 bin 877 kilometrekarelik bir yüzölçüme sahip Çekoslovakya iki sosyalist federal cumhuriyetten oluşmaktadır. Çek Sosyalist Cumhuriyeti ve Slovak Cumhuriyeti. Çek Sosyalist Cumhuriyeti'nin yüzölçümü 78 bin 863 kilometrekare, Slovak Cumhuriyeti'nin ise 49 bin 14 kilometrekaredir. Çekoslovakya bir kara ülkesi olmanın dezavantajını çeşitli nehirlerinin Kuzey Baltık ve Karadeniz ile olan bağlantılarıyla gidermeye çalışmaktadır.

Doğu-batı yönüne doğru uzanan Çekoslovakya'nın sınırlarının uzunluğu 3472 kilometredir. En uzun sınırı Polonya ile olan sınırdır. Bunu sırasıyla Macaristan, Avusturya, Demokratik Almanya, Federal Almanya ve Sovyetler Birliği sınırları izlemektedir. Çekoslovakya'nın batıdaki en uç noktasıyla doğudaki en uç noktası arası 767 kilometre, kuzeydeki en uç noktası ile güneydeki en uç noktası arası ise 468 kilometredir. Çekoslovakya'nın coğrafî merkezi Adriyatik Denizi'nden 477 kilometre, Baltık Denizi'nden 541 kilometre uzaklıktadır. Avrupa'daki konumu nedeniyle dış ticaret ve transit taşımacılıkta çok uygun bir duruma sahip bulunan Çekoslovakya Avrupa'da önemli bir kavşaktır.

Beş bölge

Çekoslovakya beş ana coğrafî bölgeye ayrılmaktadır. Bunlardan batıdaki Bohemya kütlesi ile doğudaki Karpatlar en büyük bölümü kaplamaktadır. Çeşitli jeoloji gelişmeler ve çağlar iki sistemin oluşumunda etkili izler bırakmıştır. Karpatları karakterize eden en önemli özellikler sert uçurumlar, derin vadiler ve tipik dağ zirveleridir.

Bohemya kütlesi ize Bohemya-Moravya dağlık bölgesinde yer almaktadır ve yükseklik açısından büyük değişiklikler göstermez. En yüksek noktası 837 metredir. Güney Bohemya'da yer alan Sumava dağlık bölgesinde bakir ormanlar ve çok güzel göller yer almaktadır. Sumava Dağları'nın Çekoslovakya tarafında kalan en yüksek tepesi 1378 metre ile Pechy'dir.

Çek Sosyalist Cumhuriyeti'ndeki en yüksek dağ grubu İri Dağlar (Krkonose)'dır ve en yüksek noktası olan Snezka 1602 metredir. En yüksek noktası 1115 metre (Velka Destna) olan Kartal Dağları, Kralicky Sneznik yakınlarındaki dağ grubuna karşı. En yüksek noktası 1424 metre olan bu yeni dağ grubu Çekoslovakya'nın en güzel turistik bölgelerinden biridir.

Karpatlar'ın en batıdaki dağ grubu 1323 metrelik Lysa Hora zirvesi ile Moraviya-Silezya Beskyds'dir. Kuzey Slovakya'nın merkezinde deniz seviyesinden 2655 metreye kadar ulaşan (Gerlach) Yüksek Tatras dağ grubu bulunmaktadır. Buradaki sert yamaçlar, derin vadiler ve göller buzul çağında oluşumunu tamamlamıştır. Yüksek Tatras'ların doğu ve batısında yer alan dağlar 2 bin metre yüksekliğe erişmektedir. 1709 metrelik Velky Krivan zirvesiyle Mala Fatra dağ grubu Vratna olarak adlandırılan çok güzel bir boğaza sahiptir.

Çağlar boyunca birçok volkanik oluşumlar geçiren Bohemya kütlesinde konik görünümü ile Bohemya Dağları ve Doupovske Hory bulunmaktadır. Karpat sisteminin volkanik dağ sıralarında Vkacnik, Kremnicke, Vrchy, Stiavnicke Vrchy, Polana, Javorie, Slanske Vrchy ve Vihorlat tepeleri yer almaktadır.

Bazı dağ dizilerinde tarih boyunca çeşitli garip biçimler almış kayalar bulunmaktadır. Bu kayalıklar "kaya kentler" olarak bilinmektedir. Bunlar arasında en fazla tanınanları Bohemya'daki Decinske, Steny, Prachov, Adrspach ve Teplice kaya oluşumları ile Slovakya'daki Sulov kaya oluşumlarıdır.

İklim koşulları

Genelde Çekoslovakya'daki iklim ülkenin coğrafî konum ve mevsimlerin özelliklerine göre oluşmaktadır. Ülkenin batısı denizin etkisinde kalırken, doğuda mevsim değişiklikleri daha belirgin gözlemlenmektedir. Başkent Prag'ın yıllık ortalama sıcaklığı 9.4 derecedir. Rüzgârlar da sıcaklık üzerinde oldukça etkili olmaktadır.

Yıllık yağış miktarı 450 milimetre ile 2 bin milimetre arasında değişmektedir. Bu yağışın yüzde 20'si kar olarak düşmektedir.

Akarsu

Birçok nehir kaynağı Çekoslovakya'dadır. Atmosfer koşulları suların bol olmasını sağlar. Ülkenin nehirleri Karadeniz, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi olmak üzere üç denize dökülür. Çekoslovakya'nın en büyük nehri olan Tuna'nın saniyedeki akış hızı 2315 metreküptür. İkinci büyük nehir ise Elbe Nehri'dir. Çekoslovakya sınırını terkederken akış hızı 308 metreküp/saniyedir. En uzun nehir ise 433 kilometre ile Vltava Nehri'dir. Bu nehirler üzerinde birçok baraj inşa edilmiştir. Bu barajların çoğu elektrik enerjisi üretiminde kullanılmaktadır. Çekoslovakya'daki binlerce yakın su kaynağı da tedavi edici özelliği bulunan minerallere sahiptir.

Çekoslovakyalılar ülkenin doğal mirasının korunmasının en eski gelenekleri arasında olduğunu söylemektedirler. Ormanların korunması ile ilgili kurallar XV. ve XVI. yüzyıla kadar uzanmaktadır. Bugün en sıkı biçimde korunan yerel İri Dağlar, Yüksek ve Alçak Tatralar gibi doğal parklardır. Çekoslovakya'da bu tür korunan alan sayısı 600'ü bulmaktadır.

TARİH BOYUNCA
ÇEKOSLOVAKYA

Bağımsız Çek Cumhuriyeti 1918'de kuruldu

ÇEKOSLOVAKYA'nın tarihi Avrupa'daki tüm tarihi gelişimleri ve karışıklıkları yansıtır. Çek toprakları sadece ulusların çıkarlarının karşılaştığı ve çarpıştığı yer değil, aynı zamanda ilk devrimlerin meydana geldiği topraklardır. Ortaçağdaki Husset devrim hareketi buna bir örnektir.

Topraklar üzerinde en eski yerleşim yerleri en az çeyrek milyon yıllıktır. Milattan önce çeyrek insanların yaşadığı ve yerleştiği Çek ve Slovak topraklarında M.Ö. 500 yıllarında Celt'ler egemendi. Bohemya adını Celt boylarından birinden alır. Celtlerden sonra Germen boyları etkili oldu. Dördüncü ve beşinci yüzyılda kavim göçleriyle Germenlerin iktidarı da sona erdi. Çekoslovak tarihinin önemli bölümü beşinci ve altıncı yüzyılda Slavların bu topraklara gelmesi ile başlar. VII. yüzyılın başında Slavlar Danube (Tuna) vadisinde Avarlar'a karşı ilk birliği kurdular. IX. yüzyılın başında kurula Moravya'nın bu ilk Slav devletinin devamı olduğuna inanılır. Büyük Moravya İmparatorluğu Moravya, Bohemya, Slovakya, Polonya'nın bir bölümü ile Batı Macaristan'a kadar yayıldı. X. yüzyılın başlarında Macarların güçlenmesi ile Çek ve Slovak uluslarının ayrılışı başlar. Bin yıl kadar süren bu zamanda Slovak ulusu Macaristan'ın denetimine girerken Çek ulusu kendi devletini kurdu.

Aynı yüzyılda Çek boylarının birini yöneten Premyslid Hanedanı, topraklarını Bohemya ve Moravya'ya doğru genişletmeye başladı. Böylece ilk feodal Çek devleti kuruldu. XI. yüzyılda Doğu'ya doğru genişlemeye başlayan bu devlet XIII. yüzyılda kısa bir süre de olsa sınırlarını Adriyatik Denizi'ne kadar ulaştırdı. XII ve XIII. yüzyılda güçlü Premyslid Çek devleti, Germen İmparatorluğu'nun doğuya doğru ilerleyişini durdurdu. Bu yüzyılda Prag önemli bir ticaret merkezi haline geldi. Premyslid Hanedanı'ndan sonra Çek devletinin idaresi Lüksemburg sarayına geçti. Saray, Çek topraklarını aile serveti için temel ve kutsal Germen İmparatorluğu için sıçrama tahtası yaptı. Hanedanın başı John, 1355'te oğlu Charles IV'e Kutsal Germen İmparatoru unvanını verdi.

Reform hareketi

Charles IV, Germen İmparatorluğu ile Bohemya Krallığının gücünü birleştirdi. Ekonomik ve kültürel açıdan güçlü olan Bohemya Krallığı Wenceslas'ların yönetiminde bu özelliğini yitirdi. Kişiler arasındaki ekonomik uçurum derinleşti. Kilise ve gücü eleştirildi ve bir reform hareketi başladı. Prag'daki Charles Üniversitesi'nin de desteklediği bu reform hareketinin önderliğini Jan Hus yaptı. Bu gelişme hareketi Jan Zelivsky başkanlığındaki devrime kadar sürdü. Jan Hus devrim hareketinin üyeleri kendilerini Kutsal Communion olarak adlandırdılar ve Çek topraklarındaki kontrolü ele geçirdiler. Bu sadece Katolik kilisesye karşı kazanılmış bir zafer değil aynı zamanda feodal düzene karşı kazanılmış bir zaferdi. Bu hareket 1434 yılında bir başka Çek boyu tarafından Lipany savaşında yenilgiye uğratıldı. Hareketin Jan Jirskra yönetimindeki bir bölüm üyeleri Slovakya'ya geçti. Kral George'un tahta geçmesiyle kralın gücü kabul ettirildi. George'un ölümünden sonra Çek toprakları Jagellon Sarayı nın eline geçti. 1941 yılında Ladislas Jagellon'un Macaristan kralı olmasıyla Çek ve Macar devletleri birleşti, ama yine de birlik sağlanamadı.

Avrupa'da Habsburgların iktidara gelmesi ile yeni dengeler kuruldu... Habsburg Hanedanı'ndan I. Ferdinand Çek ve Macar tahtının yönetimine geçti. Kral Ferdinand'dan sonra Çek şehir devletleri isyan etti ise de bu başarısızlıkla sonuçlandı. Habsburgların isyanı bastırması ile birlikte isyana kalkanların birçoğu idam edildi, halkın büyük bölümü oturduğu toprakları terketmek zorunda kaldı. Böylece Çek topraklarının Germenleştirilmesi başlad Habsburgların monarşisi XVIII. yüzyıl birlikte zayıflamaya başladı. Bu arada 180 lü yılların başında endüstri devriminin ba langıcı Çek topraklarında aynı zaman feodalizmin sonu oldu.

Buna paralel olarak Avrupa'da milliyet lik akımları da başladı. İlk olarak Josef D

1968 müdahalesi sırasında Çek lid olan Aleksandr Dubçek, daha sonra, süre Ankara'da diplomatik görevde bulu muştu.

Devlet Başkanı Gustav Husak.

Lubomir Strougal, Başbakan.

SİYASAL KÜNYE

Çekoslovakya bir Halk Cumhuriyeti'dir. Federal Meclis 200 üyeli Halk Meclisi'yle 150 üyeli Ulusalar Meclisi'nden oluşur. Cumhurbaşkanı meclis üyeleri tarafından seçilir. Bakanlar Kurulu'nu Cumhurbaşkanı atar. Siyasal güç, ulusal cephenin önderliğini yapan Komünist Partisi'nin elindedir.

Çekoslovakya Halk Cumhuriyeti'nde, devlet başkanlığı görevini Gustav Husak, başbakanlık görevini ise Ludvik Svobola yürütmektedir.

ÇEKOSLOVAKYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ: Jan Malkoviç
(Büyükelçilik: Atatürk Bulvarı No: 246, Ankara)

TÜRKİYE'NİN ÇEKOSLOVAKYA BÜYÜKELÇİSİ: Savlet Aktuğ (Prag)

rovsky Çek tarihi ve literatürünü ortaya sordu. Slovak yazar Jan Kollar da Slavların arasında birlik fikrini ortaya attı. Bu adımlarla birlikte XIX. yüzyılda Antonin Bernolak ve Ludovit Stur liderliğinde Slovak ulusal hareketi Slovak edebiyatının oluşması için koşulları yaratmaya başladı. 1880 yılında endüstri devrimi Çek topraklarında noktalandı.

Ancak Slovakya'nın endüstrileşmesi için XX. yüzyılı beklemek gerekecekti. 1867 yılında Avusturya-Macaristan imparatorluğunun kurulması da Slovakya'da ilerlemenin durmasının bir başka nedenini oluşturdu.

Macarların Slovakları Macarlaştırma politikası, Slovakların Çeklerle daha yakından işbirliği yapmalarına yolaçtı. Bu arada kurulan Çek-Slovak Sosyal Demokrat Partisi liderliğinde Avusturya'ya karşı yürütülen hareket başarıyla sonuçlandı ve 1907 yılında oy verme hakkı sağlandı. Birinci Dünya Savaşı'nın çıkması Çek ve Slovak liderlerini bir seçim yapma durumuyla karşı karşıya bıraktı.

Alman emperyalizminin başarısı halinde Çek ve Slovakların tekrar Almanlaştırma ve Macarlaştırma hareketleriyle yüz yüze gelmesi olasılığı, liderleri ulusal halk hareketlerini desteklemeye itti. Yurt dışında kurulan Çekoslovak direniş hareketi müttefiklerin yanında yer aldı. Savaştan sonra 28 Ekim 1918'de bağımsız Çekoslovak Cumhuriyeti kuruldu. Bundan iki gün sonra Slovak Ulusal Konseyi bir manifesto ile Çekoslovak Birliği'nden yana olduğunu açıkladı. Ulusal Komite, anayasayı yayınladı ve bir gün sonra Çekoslovak Ulusal Meclisi toplandı, Masaryrk Devlet Başkanı seçildi. Savaştan sonra Avusturya-Macaristan İmparatorluğu'nun yıkılması Avrupa'da ekonomik durumu sarsmıştı. Bu arada fikir akımları da Avrupa'yı etkiliyordu. Bu dönemde yapılan Çek belediye seçimlerinde sol üstünlük sağladı. Ekonominin düzeltilmesi için birçok önlemler alındı. Para değiştirildi, Çekoslovakya Ulusal Bankası kuruldu. 29 Şubat 1920 tarihinde Kurucu Meclis yeni anayasayı onayladı. Anayasaya göre genel seçimler 1920 Nisanı'nda yapıldı. Seçimlere katılan beş parti "Petka" adıyla bir komite kurdu. Bu partiler Nasyonel Demokratlar, Çek Nasyonel Sosyalist Partisi, Katolik Halk Partisi, Çiftçi Partisi ve Sosyal Demokrat Partisi idi. Daha sonra köylülerin oy verdiği Çiftçi Partisi, Sosyalistlerle birleşti... Birkaç ay sonra ise sol kanatta Sosyalistler ayrılarak 1921 Eylülü'nde Çekoslavak Komünist Partisi'ni kurdular. Bu Çiftçi Partisi'nin güçlenmesine neden oldu. 1922 yılında parti lideri Antonin Svehla başbakan oldu. Masaryk ise 1935 yılına kadar devlet başkanlığı görevini sürdürdü. 1926 yılında Sosyalistler'in genel seçimleri kaybetmesinden sonra Sosyal Demokratlar hükümetten çekildi. Çek-Slav birliği sağlanamadı. Slovak Katolik Halk Partisi'nin başkanı Hlinka, Çeklerin cumhuriyeti tehdit ettiğini ileri sürerek bu birliğe karşı çıktı. Bunun üzerine Hlinka'nın suçlamalarına karşı Çekler bir yasa çıkararak Bohemya, Moravya, Slovakya ve Sub-Carpatian Ruthenya'ya kendi kendini yönetme hakkı tanıdı.

1935 yılında Masaryk'ın yerine Dışişleri Bakanı Beneş Devlet Başkanı oldu. Bu arada 1933 yılında Hitler Almanya'da iktidara gelmişti. 28 Eylül 1938 tarihinde Münih'te bir araya gelen Hitler, Mussolini, Chamberlain ve Edouard Daladier tarafından imzalanan anlaşma ile Çekoslovakya Almanların çoğunlukta olduğu Bohemya ve Moravya'yı Almanya'ya bırakmaya zorlandı.

Çekoslovakya'nın işgali

Daha sonra Polonya ve Macaristan da Çek topraklarının bir bölümünü işgal etti. Rutenya ve Bratislava da özerlik aldı. Çeklerle Slovakların maliye, ordu ve siyaset dışında ortak kurumları kalmadı. İstifa eden Beneş'in yerine devlet başkanlığına Emil Hacha getirildi. (30 Ekim 1938) Slovakya bağımsızlığını ilân etti.

14-15 Mart 1939'da Çekoslovakya Almanlar tarafından işgal edildi. Macar birlikleri bağımsızlığını ilân eden Ruthenya'ya girdi.

1939 Kasım'indaki öğrencilerin gösterisiyle başlayan ayaklanma kanlı bir şekilde bastırıldı. Yurt dışında bulunan Beneş bir milli komite kurdu. 1940 yılında Londra'ya geçen komite geçici hükümet halini aldı. 4 Ekim 1944 tarihinde Sovyet ordusunun Slovakya'da ilerlemesiyle Çekoslavak yetkilüler Koşice'ye taşındı. Sol eğilimli Sosyal Demokrat Fierlinger bir koalisyon hükümeti kurdu. Yayınlanan Koşice programında azınlıkların ülkeden çıkarılacağı ve devletleştirme siyasetinin başlayacağı bildiriliyor. Çek ve Slovak halklarının eşitliği üzerinde duruluyordu. Çekoslovakya 1919 yılındaki sınırlarına kavuşmuştu. Slovakya'da özerk kurumlar kuruldu. Prag hükümeti yeni bir toprak reformuyla yoksul köylülere 1 milyon 700 bin hektar toprak dağıttı. Bankalar, madenler 500'den çok işçi çalıştıran işyerleri devletleştirildi. 1946 seçiminde Komünist Parti yüzde 38 oranında oy aldı. Gottwald yeni bir millî cephe hükümeti kurdu.

"Prag Baharı"ndan sonra, 1968 Ağustosu'nda, SSCB müdahalesi sırasında, Rus tanklarına karşı Çek halkı barikatlar kurarak direnişe geçmeye çalışmıştı.

Dubçek yönetiminde Maliye Bakanı olarak görev alan Ota Şik, "Üçüncü Yol" adlı çok önemli kitabıyla sosyalist hareket için değişik bir yörünge önermişti.

Komünistler güçleniyor

20 Şubat 1948 tarihinde komünist içişleri bakanının hareketlerini protesto etmek üzere kabineden 12 bakan istifa etti. Beneş istifaları kabul etti. Komünistler güçleniyordu. 30 Mayıs 1948'de genel seçimler yapıldı. Seçimi Millî Cephe kazandı. Yeni anayasa yapıldı ve kurucu meclisce kabul edildi. Beneş istifa etti ve üç ay sonra öldü, yerine Gotfald devlet başkanı oldu. Sendika lideri Antonin Zapotcky Başbakan, Komünist Partisi Genel Sekreteri de Başbakan Yardımcısı oldu. 1949 ocağında beş yıllık bir planın uygulanmasına başlandı. Sosyal Demokrat Parti, Komünist Partisi ile birleşti. Beş yıllık plan yatırımların ağırlığını Slovakya'ya verdi. Din okulları laik okullar haline getirildi. Birleşmiş tarım kooperatifleri için kampanya başlatıldı. Gotfald'ın ölümünden sonra devlet başkanlığına Zapotcky geçti. Zapotcky'den sonra, aynı zamanda Komünist Partisi merkez komitesi birinci sekreteri olan Antonin Novatny devlet başkanlığına geldi. 1961 başlarında ülke gerçeklerine uymadığı görülen ilk beş yıllık planın yerine daha ölçülü bir plan uygulanmasına başlandı. 1964 yılında yapılan seçimleri yine tek liste ile Komünist Partisi kazandı.

Sovyet işgali büyük direnişle karşılandı

1964 yılı başlarında Çekoslovakya'da ekonomik bakımdan bir liberalleşme (serbestleşme) hareketinin beyverdiği görülüyordu. Hükümetin giriştiği bazı sınırlı reformların yanı sıra, genç Çekoslovak aydınları ve yazarları, devletin resmi ideolojisi olan marksizmin ve özellikle "katı Stalinizm"in yumuşatılması yönünde atılım ve gösterilere girişiler.

Bu yenilikçi akımların etkisi ülke çapında görülmekte gecikmedi ve 1968 yılı başında devletin ve ülkeyi yöneten Komünist Partisi'nin yönetiminde önemli değişiklikler yapıldı. ÇKP Birinci Sekreteri Aleksandr Dubçek'in önderliğini yaptığı bir liberalleştirme (özgürleştirme) programı yürürlüğe kondu. Basına konan sansürün kaldırılması, söz ve anlatım özgürlüğünün tanınması ile başlayan geniş çaplı bir demokratlaştırma sürecine geçildi.

Bu köklü reform programı, "Sosyalist Blok"tan Yugoslav ve Romanya liderlerinden (Tito ve Çavuşesku) destek görmesine karşın, blok içi hegemonyasının sarsılacağı kaygısıyla Sovyetler Birliği yöneticilerinden ciddi bir tepki gördü.

Çekoslovakya ile SSCB arasında gitgide tırmanan gergin ortam, Sovyetler'in öncülüğünde Doğu Blok'u tanklarının 20/21 Ağustos 1968 gecesi Çekoslovakya'ya girip, ülkenin tüm büyük kentlerini birkaç saat içinde işgal etmesiyle noktalandı. Çekoslovak halkının direnişi kısa sürede ezilerek bastırıldı. Sovyetler, "Sosyalist blok çıkarları için tek tek ülkelerin egemenliğinin sınırlandırılabileceği" yönünde yepyeni bir uluslararası teori geliştirmekteydiler.

Tüm dünyanın seyirci kaldığı bu işgal olayına karşı 21 yaşındaki bir Çek öğrencisinin kendisini yakması gibi direniş hareketleri olmasına karşın, Sovyet müdahalesi kesin sonuç verdi. 1969 baharında ÇKP'nin "liberal" yöneticileri tümüyle tasfiye edildiler. Aleksandr Dubçek, daha sonra bir süre için Çekoslovakya'nın Ankara Büyükelçiliği'ne atanarak ülkeden uzaklaştırıldı.

İşgal olayı böylesine "kesin" bir sonuç vermesine karşın, Çekoslovak halkının özgürlükçü muhalefet hareketi sönmeden günümüze dek süregeldi. Birçok aydının zaman zaman hapsedilmesine, sürülmesine yol açan bu direniş hareketinin odak noktalarından biri, "yeraltı örgütü" oluşturan aydınların 1977 yılında yayınladıkları "Muhalefet Manifestosu"dur. (Çarta 77).

TOPLUMSAL YAŞAM

PRAG

Erken kalkan başkent:

Çalışanlar sabahları çok erken kalkar. Sıkı bir çalışma disiplini sürdüren halk, eğlenmeye de zaman ayırmasını bilir
Doğu Avrupa ülkeleri arasında en yüksek yaşam düzeyi Çekoslovakya'da görülür

DOĞU Avrupa ülkeleri arasında yaşama standartlarının en yüksek düzeye Çekoslovakya'da ulaştığı görülür

Çekoslovakya'da halkın tümü, iş garantisine sahiptir. Yaygın bir sağlık sigortası sistemi kurulmuştur. Vatandaşlar, toplum hizmetlerinden eş oranda yararlanırlar. Ekonomik bakımdan gelişmemiş bölgelerle gelişmiş bölgeler arasındaki farklılıkların giderilmesine yöneltik bir çalışma uygulanmaktadır.

Sağlık hizmetleri sorunu, büyük ölçüde çözümlenmiştir. Hastalara bakım masrafları dışında, maaşları oranında değişen bir miktar para yardımı da yapılır. 1974 yılı verilerine göre, ülkede 115 bin yatak kapasiteli 241 hastane ile 33 bin hekim ve dişçi bulunmaktadır.

Çocuk yuvaları ve kreşler annelerin sorunlarını çözecek ölçüde yaygındır

Çalışma süresi haftada beş günden 42.5 saattir. Ücretli izin yılda dört haftadır. Devlet, çalışanların ve gençlerin toplumsal etkinliklerden yararlanmasına, boş zamanlarını değerlendirmelerine, kültürel ilişkilerini geliştirmelerine yöneltik kurum ve kuruluşların yaygınlaşma önem vermektedir.

Ülke halkı gelişmek için sistematik ve programlı çalışma gereğinin bilincindedir. Gezginler, Prag'ı "erken kalkan kent" olarak nitelemişlerdir. Prag'da yalnızca işçiler değil, bürolarda çalışanlar da alacakaranlıkta kalkarlar. Çoğu evlerin çalar saatleri, insanları gecenin beşinde uyandırır. Sütçüler, temizlik işçileri o saatte işe başlarlar. Tramvaylar, otobüsler ilk seferlerine koyulurlar. Halkın zamanı değerlendirme kaygılarıyla bağlantılı olarak ülkedeki saat kuleleri ve saatlerin çokluğundan söz etmek gerekir. Saat kuleleri, Prag kentinin özelliklerinden biridir. Bu saat kulelerinden en ünlüsü Altstadt Belediye Sarayı'nın bulunduğu alandadır. Turistlerin ilgisini çeken bu saat beş yüzyıl önce yapılmıştır. Tepesindeki iki pencereden saatte bir çıkan havari figürleri, belirli bir tempoyla döndükten sonra yine kaybolurlar.

Çalışmasını ve eğlenmesini bilen konuksever bir halk

Sıkı bir çalışma disiplini sürdüren halk, eğlenmeye de zaman ayırmayı bilir. Praglılar da her Avrupalı gibi hafta sonlarında kenti boşaltıp, tatile çıkarlar.

Çekler, konukseverlikleriyle de ünlüdürler. Yemek yemeye olan düşkünlükleri özellikle konuklarını ağırlarken kendini belli eder. Çeklerin birraya olan düşkünlüklerinde ise, dünyaca ünlü bira kenti Pilsen'in etkisi vardır. Ülkedeki şarap mahzenlerinin sayısı da oldukça kabarıktır.

Çekoslovakya'da, özellikle kırsal kesimde rastlanan ve ahşap mimarinin Orta Avrupa'daki en özgün örnekleri sayılan kiliselerden biri.

Tarih boyunca siyasal çalkantılara, toplumsal bunalımlara göğüs germeyi, başaran bu toplumun mizah anlayışı da gelişmiştir. Sokaktaki adamdan sanatçısına kadar bunun izlerine rastlanır.

Eğitim

Temel eğitim 9 yıl ve ücretsiz

Çekoslovakya'da devlet, sosyal kurumlar, sendikalar, gençlik örgütleri, eğitim ve öğretmenin üst düzeye erişmesi için özel bir çaba göstermektedirler Toplumun her bireyi eşit oranda hakları sahiptir. Eğitimde ana ilke, öğrencilerin tümüne ayrıcalıksız koşullar hazırlayıp, ilgi ve yeteneklerine göre bir seçim yapmalarını sağlayarak seçtikleri alandaki başarı oranlarını artırmaktadır. Ülkede normal eğitim çerçevesinin dışında, özürlü çocuklar özürlü çocuklar için özel okullar, çalışanlar için iş saatlerinin dışında sürdürülen dersler vardır

Çekoslovakya'da devlet, sosyal kurumlar, sendikalar, gençlik örgütleri, eğitim ve öğretmenin üst düzeye erişmesi için özel bir çaba göstermektedirler Toplumun her bireyi eşit oranda hakları sahiptir. Eğitimde ana ilke, öğrencilerin tümüne ayrıcalıksız koşullar hazırlayıp ilgi ve yeteneklerine göre bir seçim yapmalarını sağlayarak seçtikleri alandaki başarı oranlarını artırmaktadır. Ülkede normal eğitim çerçevesinin dışında, özürlü çocuklar özürlü çocuklar için özel okullar, çalışanlar için iş saatlerinin dışında sürdürülen dersler vardır

Çekoslovakya'da 6-15 yaşları arasında sürdürülen dokuz yıllık temel eğitim zorunlu ve ücretsizdir. Her 19 öğrenciye bir öğretmen düşmektedir Lise düzeyindeki öğrenciler, kendi eğilimleri ve yeteneklerine göre mesleğe yönelik bir seçim yapabilirler. 1980 yılı verilerine göre, ülkedeki 337 lisede 131 bin öğrenci öğrenim görmektedir. Liselerin dışında dokuz yıllık temel eğitim sonrasında teknik okullara gitme olanağı da vardır Bu okullardaki öğrenciler dört yıllık süre sonunda diplomaya hak kazandıktan sonra yüksek öğrenime geçebilirler. Teknik okulların sayısı 600'dür ve 140 değişik dalda öğretim yapmaktadır.

Liseyi bitiren öğrencilerin aşağı yukarı yüzde 60'nın yüksek öğretime geçtiği saptanmıştır. Ülkede 17 kente yayılmış 36 üniversite ve yüksek okul vardır. Avrupa kıtasında ilk olarak kurulan yüksek öğretim kurumlarından biri Prag Üniversitesi'dir. Üniversite, 7 Nisan 1348 tarihinde Bohemya Kralı *Charles*'ın önayak olmasıyla kurulmuştur. *Jan Hus*, ilk reform düşüncelerini bu çatının altında oluşturmuş ve açıklamıştır

Çekoslovak eğitim düzeninin ilginç özelliklerinden biri de halk sanatları okullarıdır. Bu okullar eğitim ve öğretim işlevlerinin dışında bulundukları kentlerdeki mahalle ve köylerin kültür kurumu görevlerini de üstlenirler. Sayıları 450'yi bulan bu tür okullara 7-19 yaş arası öğrenciler kabul edilir ve her türlü sanat dalında eğitirlirler.

Çekoslovakya'da eğitim denince akla ilk gelen ad *Jan Amos Komensk* (Comenius) olur. 1592-1670 yılları arasında yaşayan düşünür, Ortaçağ düşüncesinin halen egemenliğini sürdürdüğü bir dö-

KİTLE İLETİŞİMİ

Her yıl 80 milyon kitap basılıyor

Rudé Právo
Rudé Právo
Rudé Právo

Československá lidová demokracie ať ukázala cestu
Vytrváme a zvítězíme!

Rude Pravo, parti organı ve ülkenin en büyük tiraj gazetesidir.

Siyasal ortam, bann altında Çekçe yayın yapılmasına ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında izin vermiştir. 1939 yılında kapanan ve en eski günlük gazetelerden biri olan "Narodni Listy" 1860 yılında kurulmuştu. Diğer önemli gazetelerin büyükçe bir bölümü yeni kurulmuştur. En yüksek tirajlı olan gazete "Rude Pravo"dur. Komünist Parti'nin bir organı olan bu gazete 1920 yılında kurulmuştur. "Yaklaşık tirajı günde 1 milyondur". Yine 1920 yılında Bratislava'da "Le Pravda" gazetesi kurulmuştur. Sendikaların gazetesi olan "Prace" ise 1945 yılında Prag'da yayın yaşamına atılmıştır.

Haberler, resmi ajans "Ceska Tiskova Kancelar" (C.T.K.) tarafından yayılır. 1918 yılında kurulan bu ajans, Slovak ajansı Zpravodajska Agentura Slovenska'yı da içine alarak genişlemiştir.

Radyo programları, Kültür Bakanlığı'na bağlı bir merkezi kurul tarafından yönetilir.

Geniş seçim hakkı tanıyan kitap yayınları, üstün kalite ve düşük ücretleriyle Çekoslovakya'nın kültür yaşantısına zenginlik katığı gibi, dış satımda önemli bir gelir kaynağı sayılır. UNESCO istatistiklerine göre, yabancı dillere en fazla çevrilen kitaplar arasında Çekçe kitaplar yedinci sırayı alır. Yayınevlerinin yabancı ülkelere kitap satışı, yayıncıların yabancı dillerde kitap basmalarına yol açmıştır. Çekoslovakya'da çocuk kitaplarına önem verilmektedir. Masal ve efsanelere dayanan kitaplar birçok yabancı dilde basılmış, uluslararası sergilerde ödüller kazanmışlardır.

Çocuk yayınlarında kitapların içeriği yanında resimlemeye de önem verilir. Çekoslovakya'da sanat kitaplarının basımı da ağırlık kazanır.

Çekoslovakya'da her yıl, 80 milyon tiraja ulaşan 7000 başlıklı kitap basılır.

Çekoslovakya'da, 1975 yılı istatistiklerine göre toplam iki milyon 480 bin telefon aygıtı, üç milyon 240 bin radyo ve üç milyon 600 bin TV alıcısı bulunduğu saptanmıştır. Ülkede iki kanal üzerinden ve başlıca üç dilde (Çekçe, Slovakça ve Macarca) radyo yayını yapılır. Renkli yayının henüz egemen olmadığı Çek TV'sinden de iki kanaldan yayın yapılmaktadır.

Geceleyin pek çok yeri ışık şölenine boğulan Prag'dan bir görünüm

nemde ortaya attığı düşüncelerle çağını aşmış, eserleri, çağdaş eğitim ve pedagoji sistemine kaynaklık etmiştir. Eğitim alanındaki yazılarında, öğrencilere bilgi ve kavramların bir yükleme halinde verilmesi yerine, kişiliğin ve yaratıcılığın gelişmesine yönelik eğitim biçimini sürekli savunmuştur.

Din

Çekoslovakya'da kilise, devlet denetimi altındadır. Din adamlarının ücretleri de devlet tarafından ödenir. Ülkede Katolik kilisesi egemendir. Bunların sayısı yaklaşık 11 milyonu bulurken, Protestan azınlığın sayısı da bir milyon 200 bini aşmıştır. 15 bin kadar Musevi özellikle Prag'da yaşar; Orta Avrupa'nın en eski sinagogu da bu kenttedir.

Dil

Slovakça ile yakın hısımlığı bulunan Çekçe, Islav dil ailesinin batı kanadından sayılır. Özel sesleri ve uzun ünlüleri vardır. Latin alfabesiyle yazılır ve Islav seslerinin vurgulanması için bazı harflerin üzerine diğer Latin harflerinden farklı olarak ayırıcı işaretler konur. Çekçe'nin en önemli özelliklerinden biri, sesli harflere çok az yer vermesidir. Haldun Taner "Keşanlı Ali Destanı"nın Çekçe çevirisinde, "Elimi boğazıma soktum" anlamına gelen şu tümceyle karşılaşmıştır: "Strc prst skrz krk!"

Prag'da, yalnızca yaya trafiğine açık olan köprülerden birinde öğleden sonra sefası

GELENEK

El İşleri halk sanatının yaygın örnekleridir

Çekoslovak halkı, çağdaş uygarlık düzeyine ayak uydururken geleneklerinden kopmayan, özellikle halk sanatlarının varlığını sürdürebilen bir toplumdur. Resmî ve dinî bayramlarda, Slovak, Bohemya, Moravya bölgelerinin özellikleri, giysilerinin üzerindeki elişleri, danteller ile ortaya serilir; maskeler, oyuncaklar, boyalı yumurtalar ve resimli camlarda bu birikimin izlerine rastlanabilir

Geleneksel sanatın ürünleri arasında Bohemya cam ve kristalleri ünlüdür. Teknik yenilikler ve sürekli gelişen yaratıcılık yanında sanatçılar tarihsel gelenekleri de sürdürmektedirler. Çırak-usta ilişkisi içinde yetişen ustaların dışında, okullarda bu sanatı öğrenmek için dört yıllık bir eğitim gerekmektedir.

Seramik de Çekoslovakya'da önemli bir yer tutar. Halk sanatçısı İgnac Bizmayer, halk sanatı ve Slovak seramikçiliğine kendi kişiliğinin de damgasını vurmuş bir sanatçıdır. Bratislava kentindeki seramik atölyesi aynı zamanda bir seramik müzesidir. Sanatçı, eserlerinde köy yaşamı ve halk giysilerinin yöresel özelliklerini verir. Seramikleri, bu yanıyla süslemecilik sanatından da öte halk biliminde birer belge niteliğini taşır.

Elişleri cam ve seramik sanatlarının dışında, sokaklarda rastlanan süslemeciliğe dayalı sanat ürünleri, halkın sanat uğraşlarına yaygın ilgisini ortaya çıkaran birer göstergedir. Çekoslovak el sanatlarında işlemecilik mikroskopik bir titizlik kazanır.

EKONOMI

Ulusal gelirin yüzde 60'ını sanayi kesimi sağlıyor

Çekoslovakya'nın dışalım ve dışsatımda en büyük yeri Sovyetler Birliği tutuyor

ÇEKOSLOVAKYA'nın ekonomisinde sanayi oldukça önemli bir yer tutar. Ulusal gelirin yüzde 60'ını sağlayan sanayi sektöründe çalışanların sayısı 2 milyon 750 bindir. Çekoslovakya'nın sanayi üretimi 1948 yılına göre bugün 9 kat daha fazladır. Çekoslovakya'da 15,4 milyon metrik ton ham çelik, 110 milyon ton kömür, 1.035 milyar kilowatt saat elektrik, 1 milyon ton sülfürik asit, 700 bin ton gübre, 8 milyon ton da çimento üretimi yapılmaktadır. Kişi başına düşen enerji açısından Çekoslovakya dünyada 14. sırada, kömür üretiminde 7. sırada yer almaktadır. Bir COMECON üyesi olan Çekoslovakya'nın sanayisi Komünist

Parti Merkez Komitesi'nce yürütülmektedir. Madencilik sektörü toplam sanayi üretiminin yüzde 5.5'ini karşılar. Bunun yüzde 4.1'ini enerji elde edilen madenlerin çıkarımı kapsar. En büyük kömür madeni Ostrava bölgesinde bulunmaktadır. Bunu sırasıyla Kladno bölgesi, Trutnov, Pizen ve Brno bölgeleri izlemektedir. Hodonin ve Gberly bölgelerinde de yıllık üretimi yaklaşık 200 bin ton olan petrol yatakları vardır. Yıllık demir cevheri üretimi de 1,5 milyon tondur. Çekoslovakya'daki enerji üretim merkezlerinin kapasitesi 13 bin megawattır. Bunların çoğu buhar türbinlidir. Enerji santralları kömür üretiminin yaklaşık yüzde 40'ını tüketirler. Buhar türbinli enerji üretim merkezleri Kuzey ve Batı Bohemya'da, Güney Moravya'da ve Slovakya'nın batısındadır. Slovakya'da bulunan bir başka elektrik enerjisi üretim merkezi ise enerjisini Sovyetler Birliği'nden gelen petrol boru hattından sağlar. Elektrik üretiminde nükleer enerjiden de yararlanılır. Çekoslovakya'nın elektrik enerjisi üretimi için kurduğu ilk nükleer santral Sovyet yardımıyla Slovakya'da inşa edilmiştir.

Yoğun bir metalurji sanayii

Metalurji sektörü toplam üretimin yüzde 12'sini karşılamaktadır. Yıllık ham demir üretimi 8 milyon ton olan Çekoslovakya'da fabrikalar ayrıca yılda 20 bin ton bakır ve kurşun ile 50 bin ton alüminyum üretir. Demir-çelik üretimi ise toplam 12 milyon tondur. Metalürji endüstrisi Ostrava-Muncice, Ostrava, Vitkovice, Trinec, Kladno, Kosice, Podbrezova, Chomutov, Ziar nad Hronom'da yoğundur. Slovakya'nın sanayileştirilmesi için 1960'larda kurulan Kosice'deki Doğu Slovakya demir ve çelik ürünleri merkezi, cumhuriyetin en büyük sanayi kompleksi haline gelmiştir.

Kimya sektörü

Kimya sektörü son beş yıllık plan döneminde en hızlı gelişmeyi gösteren sektör durumundadır. Çekoslovakya'nın toplam sanayi üretiminde yüzde sekizlik bir pay alan bu sektör Bratislava'daki Slovnaft kimya ürünleri merkezi, Zaluzi kimya ürünleri sanayii (Sovyetler'le ortak), Kralupy nad Vltaou'kauçuk üretim merkezi, Ostrava, Kolin ve Pardubice'de faaliyet göstermektedir. Çekoslovakya'da, bu arada, sentetik elyaf üretiminin de iki katı artması için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

Ağır sanayi

Otomobil lastiği üretimi Otrokovice'deki fabrika ile Puchov'daki 1 Mayıs Fabrikası'nda yapılmakta, Pizen'deki Skoda Fabrikası'nda COMECON ülkelerinin nükleer santralларında kullanılmak üzere teknik cihaz yapılmaktadır. Gemi yapımının Bratislava'daki Komarno tersanelerinde toplandığı ülkenin Prag'daki CKD Fabrikası gemi motorları üretmektedir. Ostrava'daki VZKG Demir ve Çelik Ürünleri fabrikasında birçok ülkenin gemi yapımında kullanılan krank ve şaft üretimi gerçekleştirilmektedir. CZ ve JAWA Çekoslovakya'da üretilen birçok araç arasında yer almaktadır. Tarımda ge

ullanımı olan Zetor traktörlerinin üre-
ivi de olan Çekoslovakya'da ayrıca u-
k motorları, lokomotifler, tekstil
makineleri, elektrik motorları, elektro-
k araçlar üretimi de yapılmaktadır.
lkede inşaat sektörü toplam sanayi ü-
timinin yüzde dördünü karşılamakta-
r.

am ve tekstil

Cam ürünleri ile de tanınan Çekoslo-
kya'nın ana üretim merkezleri: Bo-
mya'daki Jablonec nad Nisou, Novy
cr, Podebrady, Svetla nad Satavou ve Karlovy Vary'dir. Çekoslovakya'nın en eski sektörü durumundaki tekstil sektörü toplam üretimde yüzde 5.5'lik bir pay almaktadır. Toplam üretimde yüzde 16 gibi yüksek bir pay alan gıda sektörü iç tüketimi karşıladığı gibi ihracat da yapmaktadır.

Dış ticaret

Çekoslovakya'nın dış ticareti, Dış Ticaret Federal Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. 1980 yılı rakamlarına göre ülke ihracatı 13.2 milyar dolardır. Çekoslovakya'nın ihracatının en büyük paylarını yüzde 36 ile Sovyetler Birliği, yüzde dokuz ile Demokratik Almanya, yüzde sekiz ile Polonya, yüzde beş ile Macaristan almaktadır. Ülkenin ithalâtı ise 14.3 milyar dolar tutmaktadır. Bunda da en yüksek payları sırasıyla yüzde 36 ile Sovyetler Birliği, yüzde on ile Demokratik Almanya, yüzde sekiz ile Polonya ve yüzde beş ile Federal Almanya almaktadır.

Çekoslovakya'da tüketici fiyatları artışı yüzde 3.7'dir (1979). Ülkede çalışan nüfusun yüzde 12'si tarımda, yüzde 66'sı sanayide, yüzde 18'i de hizmetler sektöründedir

SPOR

Kitle sporunun öncüsü Çeklerdir

Çekoslovakya'da bugün 6.776 kulüpte futbol, 2 bin kulüpte basketbol oynanıyor

BUGÜN adına "kitle sporu" dediğimiz, büyük sayıda insan kitlelerinin topluca spor yapmaları konusunu ilk e alan ve bunu ilk gerçekleştiren Çekler muştur. Yeldiden yetmişe, kadın-erkek mnastik konusunda sürekli çalışmalarını. 921 yılından beri her yıl yapılan büyük spor milkleriyle gözler önüne sermektedirler ünyanın en büyük stadı olarak kabul edilen yalnızca bu tür gösterilere ayrılan Strahov adı'nda yapılan gösterileri her yıl 250 bin şi izlemektedir. Bu stadın görkemli alanın a aynı anda tam 28 bin kişi cimnastik gös erileri yapabilmektedir. Spartakiad adı veri n bu gösterilere her yıl 2 milyona yakın adın erkek, çocuk, genç, yaşlı sporcu atılmaktadır.

Böylesine geniş kitlelerin sporla uğraştığı Çekoslovakya, sporun her dalında ileri bir düzeye erişmiştir. Atletizm, basketbol, futbol, voleybol, bunlar arasında en önde gelen spor dallarıdır.

Güçlü bir futbol

Çekoslovakya futbolda çok eski yıllardan en pek ünlü bir ülke olarak tanınmaktadır. rta Avrupa'nın en güçlü futboluna sahip lan Çekoslovakya, daha 1920'li yıllarda bol dünyasına üstünlüğünü kabul ettirmiş "Çek futbolu" Avrupa'nın en önemli kollerinden biri olmuştu. Ünlü Slavia ise 920'li yıllarda Çek futbolunun en büyük emsilcisi olarak tanınmıştı. Çekoslovakya, . Dünya Savaşı öncesinde Avrupa futbolu un en önde gelen ülkelerinden biri idi. Savaş rasındaki Alman işgali, Çek futbolunun uraklamasına ve gerilemesine yol açmış. avaştan sonraki dönemde ise Çek futbolu ine güçlü bir duruma gelmesine rağmen. eki elsaneleşmiş ününe bir türlü erişeme- ştir. Buna rağmen Çekoslovakya 1934 ve 962 Dünya Kupası maçlarında iki kez finale adar yükselmiş, 1976 Avrupa Kupası'nda ampiyonluğu kazanmış, 1960 ve 1980 vrupa Kupası maçlarında ise üçüncü lmuştu Bu arada Çekoslovakya, 1980 limpiyat Oyunları'nda şampiyonluğu ka- anmıştır. Halen Çekoslovakya'da futbolla ğraşan 6.776 kulüp, resmi müsabakalara atılan 26.847 futbol takımı ve 357.227 isanslı futbolcu ile 9.500 lisansiye futbol akemi vardır.

tletizm

Çekoslovakya, atletizmde de birçok ünlü simler çıkarmıştır. Bu ünlülerin en önemlisi, dünya atletizm tarihine "Çek Lokomotifi" adıyla geçen **Emil Zatopek** olmuştur. Zatopek, 1948 Olimpiyat Oyunları'nda 10 bin metrede şampiyon, 5 bin metrede ikinci olmuş, 1950 Avrupa Şampiyonası'nda 5 bin ve 10 bin metrelerde şampiyonluğu kazanmış, 1952 Olimpiyat Oyunları'nda da 5 bin ve 10 bin metrelerde çifte şampiyonluk kazanıp, yine aynı olimpiyatta ilk kez koştuğu maratonda üçüncü altın madalyasını almıştı. 1954 Avrupa Şampiyonası'nda 10 bin metrede birinci ve 5 bin metrede ikinciliği kazanan Emil Zatopek, 5 bin, 10 bin, 20 bin, 25 bin ve 30 bin metre koşularında sekiz dünya rekoru kırmıştı. Karısı **Dana Zatopekova** da 1952 Olimpiyat Oyunları'nda bayanlar cirit atmada altın madalya kazanmıştı. Ayrıca 1500 metrede **Jungwirth**, 5 bin metre yürüyüşte **Moc**, disk atmada **Danek**, 1500 metre bayanlarda **Jehlickova**, dünya rekorları kıran ve uluslararası şampiyonluklar kazanan diğer ünlü Çek atletlerindendir.

Connors, McEnroe, Vilas ve Borg gibi ünlü tenisçileri yenerek dünya şampiyonluğu kazanan Çeklerin ünlü raketi Ivan Lendl..

Basketbol

Çekoslovakya basketbol dalında da 1897 yılından beri kazandığı başarılı sonuçlarla dikkatiçekmektedir. Çek basketbolu gerek erkeklerde, gerek kadınlarda ileri bir durum göstermektedir. Avrupa'nın en iyi takımlarına sahip olan Çekoslovakya, bu özelliğini uzun yıllardan beri hem erkeklerde, hem bayanlarda korumaktadır. Halen Çekoslovakya'daki 650 spor kulübünde 2 bini aşkın takım basetbol oynamaktadır. Bu takımlarda 35 bin kadar erkek ve bayan basketbolucu yer almaktadır.

Çekoslova ya'da spor faaliyetlerini yürüten belliba ı spor kulüpleri şunlardır: Slavia, Spartak, Nevserks, Zedeniç, Bardoviç, Bratislava, Ziçin, Kladno, Imaşi, Bohemians, Çekikarlin, Tartan...

Çeklerin ünlü atleti Zatopek...

Ülkede buz hokeyi, "ulusal spor" sayılmaktadır. Coğrafi özellikler nedeniyle dağcılık ve kış sporları da önemli ölçüde anlam taşır.

TARIM

Her bir kişi, 14 kişi için üretim yapıyor

Çekoslovakya'da tarım, tarım kooperatifleri ve devlet çiftlikleri tarafından yürütülmektedir. Ülkede 3.658 tarım kooperatifi ile 290 devlet çiftliği vardır. Toprakların kullanımında verimliliğin arttırılması için bunların birleştirilmesi 25 Şubat 1949 tarihini taşıyan Birleşmiş Tarım Kooperatifleri aktinin yapılması ile gerçekleştirildi. Tarım çiftlikleri (JZD) hızlı bir gelişme göstererek küçük birimlerden şimdiki büyük birimler halini almıştır. Yaklaşık 900 - 1100 hektar büyüklüğe ulaşan tarım kooparatifleri devletten yardım görmektedir.

Devlet çiftliklerinin kurulması Çekoslovakya'nın yeniden inşaasının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Devlet çiftliklerinin toplam kapladığı alan 1 milyon 500 bin hektarı geçmektedir. Bu, ülkedeki tarım alanlarının yüzde 20.3'üne karşılıktır. Gayrisafi tarım üretiminin yüzde 16'sını karşılayan devlet çiftlikleri büyük çapta tarım üretimi için uzmanlaşmış çiftliklerin bir örneğidir. tarımda makinalaşmanın önemini kavrayan Çekoslovakya, 1949 yılından itibaren traktör istasyonları kurmaya başlamıştır. Bu arada tarımda gübre kullanımı 3.3 kat artmış, tarımda kullanılan traktör sayısı 300 bine varmıştır.

Tarımda çalışanların yaklaşık yüzde 10'u yüksek öğrenim ya da lise tahsili görmüştür. 1936 yılında tarımda çalışan herbir kişi dört kişi için üretim yaparken, bu sayı günümüzde 14 kişiyi bulmuştur. Meyve ve sebze üretimi de meyve ve sebze kültürlerinin geliştirilmesiyle paralel olarak sürmektedir.

Çekoslovakya'nın topraklarının yüzde 35'i ormanlarla kaplıdır. Ormanların yüzde 92'si devlet, yüze 6'sı da kooperatifler tarafından işletilmektedir. Avcılık, özellikle de geyik avcılığı gelişmiştir. Her 100 hektarlık av alanından 90 kilo av elde edilebilmektedir. tarım alanında en çok buğday, şeker pancarı, patates ve mısır ekimi yapılmaktadır.

SAVUNMA

Silahlı Kuvvetler 11 tümenden oluşuyor

Çekoslovakya'nın savunması 1969 Şubatı'nda kurulan Savunma Konseyi'nin sorumluluğundadır. Savunma Konseyi'nin başkanı Çekoslovakya Komünist Partisi Birinci Sekreteri'dir. Askerlik süresi iki yıldır. Üç askeri bölge bulunmaktadır. Ordu toplam 11 tümenden meydana gelir: Beş tank, beş motorize tümen ile bir hava tugayı vardır. Ordada 155 bin asker ve 3.500 tank bulunur. Taktik bir güç olan hava kuvvetleri 40binkişiye 500 savaş uçağından oluşur. Hava kuvvetlerinde eğitim üç yıldır. En fazla kullanılan savaş uçağı tipi MIG'dir. Güvenlik kuvvetleri ve sınır muhafızlarının toplam sayısı da 36 bine varmaktadır Çekoslovakya Varşova Paktı üyesidir.

KÜLTÜR VE SANAT

Çekler'in uluslararası 75 kültür kuruluşuyla bağı var

Çekoslovakya, kültür ve sanat etkinliklerinin yoğun olduğu bir ülkedir. Bu canlılık bir yandan köklü bir geleneğe yaslanmasından, öte yandan diğer toplumlarla sıkı ilişkileri olmasından ileri gelmektedir.

Çekoslovakya'nın kültürel karakter taşıyan 75 uluslararası kuruluşla bağlantısı vardır.

Ülkede 505 müze, 40 sanat galerisi, 99 milyona ulaşan sayıda kitabı kapsayan 41000 kütüphane vardır.

1974 yılı verilerine göre, sinema salonu sayısı 3445, tiyatro salonu sayısı ise 64 olarak saptanmıştır.

Çekçe yazılmış ilk metinlere X. yüzyılda rastlıyoruz. XIV. yüzyıla gelinene çek daha çok dinsel kökenli edebiyat egemen oldu. XVI. yüzyılda Karel din üzerine yazdığı kitaplarla, bir yüzyıl sonra ise Comenius, eğitimi konu edinen çalışmalarıyla Çek edebiyatına önemli katkılarda bulundular. Çek edebiyatının asıl parlayışı geçtiğimiz yüzyıla rastgelir. Ünlü "Mayıs" şiiriyle Macha, dile ve anlatıma yeni bir renk getirdi. Şiirleri ve öyküleriyle Jan Nerada (1834-1891), uzun süre ülke edebiyatını etkisi altına aldı. Bu dönemde, felsefede Masaryk, eleştiri alanında Salda önde geldiler.

Karel Çapek'in (1890-1938) ortaya çıkışı, Çek edebiyatının modernleşme dönemecine girişine rastlar. Prag doğumlu olan Çapek, özellikle tiyatro eserleri ve edebi fıkralarıyla ün kazandı. En tanınmış yapıtları, "Bahçıvanın Yılı" ve "Molalarla Savaş" oldu. Muhsin Ertuğrul'un çabalarıyla ülkemizde de geniş çapta ilgi uyandıran Çapek'le aynı dönemde yaşayan ve en az onun kadar tanınan bir başka Çek yazarı da Jaroslav Hasek'tir. Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yöneticilerini halkçı bir alayla yerden yere vuran, savaşla saçmalığın ortaklığını gösteren, Hasek, "Aslan Asker Şveyk" ile dünya çapında ün kazandı. Bu dönemin en önemli dil [illegible] ise Vladislav Vankura oldu [illegible] Almanlar tarafından öl[illegible] bu yazarın en önemli romanı [illegible] "Marketa Lazarova"yı anabiliriz.

Çek edebiyatında, iki savaş arası, [illegible] Nerval'ın şiiri etkili oldu. Ger[illegible]lüğe ve poetizm"e bağlı olan Nerval'ın siyasal yanı da ağırlık taşıyordu. Aynı dönemde 42 grubu adıyla bilinen bir şair topluluğunun da öne çıktığını tanık oluyoruz. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Çek edebiyatına imza atanların başında, şair Vladimir Holan (1905) gelir. "Hamletle Bir Gece" adlı şiiri çok çok yabancı dilde olağanüstü bir [illegible] kazanan bu şair, uzun süre yöneticilerinin hoşuna gitmeyen bir şiirsel anlatım geliştirmiş ancak, son on yıl içinde tavrından ödün vermiş olmasına karşın "bağışlanmıştır". Aynı durumda olan bir başkası da, bugün ülke sınırları dışında yaşayan ve dünya çapında ilgi gören romancı Milan Kundera'dır. "Şaka" başlıklı romanı başta olmak üzere birkaç kitabı dilimize de çevrilmiş olan Kundera da yıllarca "rejim düşmanı" sayılmıştır. Son dönem tiyatrosunda önde gelen yazarlar arasında, oyunları bizde de tanınan Pavel Kohout ve Hlavek geliyor.

Praglı iki çağdaş yazar

Çek olmamalarına karşın, çağımızın iki ünlü yazarı, Franz Kafka ve Rainer Maria Rilke, Prag'dan soyutlanamazlar. İlki yaşamının büyük bölümünü, diğeri ise, gençlik yıllarını bu kentte geçirmişlerdir. Kafka'da olsun, Rilke'nin şiirlerinde olsun Prag önemli bir yer tutar. Kentin yarı-mistik özellikleri, tarihsel yapılarla donanmış olması bu iki yaratıcının ona olan bağlılıklarını doğrudan etkilemiştir. Kafka'nın, Prag'da, Simyacılar Sokağı'nda yaşadığı ev, bugün de ziyaretçilere açıktır.

Müzik

Çekoslovakya, müzikseverler tarafından "Avrupa'nın konservatuvarı" olarak anılır. Bedrich Smettana, Antonin Dvorak, Leos Janacek ve Bohuslov Martinu gibi müzik dünyasına önemli katkıları bulunan kişileri yetiştiren bu ülke aynı zamanda yabancı müzisyenlere de kucağını açmıştır. Avusturyalı Mozart, "Don Giovanni" adlı yapıtını burada bestelemiş ve Praglıların kendisini anlamasından, müziğine değer vermelerinden sevinç duymuştur. Tchaikovski, Berlioz ve Wagner de, Prag'da yapıtlarının yankılarını bulmuşlardır.

Her aileden en az bir kişinin bir müzik aleti çaldığı söylenen bu ülkede çok sayıda konser salonu vardır ve yıl boyu süren müzik etkinlikleri halka geniş bir seçim olanağı tanımaktadır.

Müzige verilen önem, Prag Baharı (Prazske Jaro) ismiyle anılan Uluslararası Müzik Festivaliyle iyice belirginleşir. 12 Mayıs-4 Haziran tarihleri arasında düzenlenen geleneksel festival süresinda, yalnızca tiyatro ve konser salonları değil, kentin her yanı müzikle çınlar.

Saint Maurice Kilisesi'nde düzenlenen Uluslararası Org Festivali de önemli festivallerden biridir. Bu festivalin ilginç özellikleri vardır: Orgcular, kendi ülkelerinden bir bestecinin yapıtını seslendirirler ve festival boyunca kilisenin 1740-45 yılları arasında yapılmış olan orgundan yararlanır.

Bratislava Müzik Festivali de, klasik müzik çerçevesinde önemli festivallerden biridir. Ayrıca, dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen cazseverlerin her yıl buluştuğu 'Kmochova Kolin Festivali' ile pop müziği ve halk şarkıları festivallerinin yapıldığı 'Lyra' ve 'Decin Kotva', ülkenin müzik etkinliklerine canlılık kazandırır.

Ulusal marşların, polkaların dışında, Çekoslovakya'da halk şarkıları önemli bir yer tutar. Dünyaca ünlü "La Çigan" müziğinin yaratıcısı Karel Vacek'tir.

Görsel sanatlar ve mimari

Yirmi altı yerleşme biriminin tarihi koruma bölgesi ilan edildiği Çekoslovakya'da, Avrupa mimari sanatının hemen tüm akımlarına karakteristik ve özgün örneklerine rastlanır. Ülkede pekçok kent ve kasaba Ortaçağ görünümünü korur. Prag'da ise, bu doruğuna varır: Neredeyse bir müze-kent atmosferi Saint-Pierre, Saint-Georges gibi kiliselerle Vysehrad Şatosu'yla, Saint-Guy Katedrali ile sürüp gitmektedir.

Bohemya'da XIII. yüzyılda, Almanlar'ın etkisiyle Gotik sanat gelişmeye başlamıştır. Gotik mimari stilindeki en eski sinagog Prag'dadır. 1330-1399 yılları arasında, Prag mimari alanda önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Birçok kilisenin yanında, bu dönemde köprüler, kuleler inşa edilmiştir. Yine aynı dönemde, önemli bir heykel ekolü ortaya çıkmış, İtalyan ve Fransız etkileri resmin gelişmesine yol amıştır. Birinci Ferdinand, İtalyan mimarlara Rönesans stilinin önemli yapıtlarından biri olan Belveder'i inşa ettirmiştir (1534-1560). Bu dönemde Prag, gösterkemli saraylarla süslenmiştir.

Barok stil etkisini, XVII. yüzyıla kadar sürdürmüştür ve bu anlayışla Saint-François, Saint-Nicolas, Saint-Cutherine gibi kiliseler, saraylar, villalar ve Goethe'nin ünlü kahramanı Faust'in evi inşaa edilmiştir. Heykeltraşlık altın çağını yaşamış; Brokav, M. Braun, Platzer ölümsüz yapıtlar yaratmışlardır.

XIX. yüzyılda, J. Zitek'in yarattığı Ulusal Prag Tiyatrosu binası daha özgün bir dönemin başlangıcını belirler. 1848 yılında kurulan akademi, ülkede birçok sanatçının yetişmesini sağlamıştır. Navratil, Purkyne, Kosarek, Marak Kuba ünlü ressamlardandır.

1908 yılında, "Osma" adı altında birleşen sekiz ressamın oluşturduğu bir grup, kübik anlayışı benimsemiştir. Dönemin belli başlı ressamları Filla, Benes, Spala, Coubine ve Eberl'dir. Heykeltıraşlardan Myslbek, Stursa, Gutfreund önde gelenler arasında sayılabilir.

Vaclav Hollar ise, ülkesinin sınırlarını aşmış bir grafik sanatçısıdır.

Çekoslovakya'nın gösteri alanındaki iki büyük özelliği kukla-tiyatroları ile "Laterna majika"dır. Eski kaynaklara, geleneksel bir kime dayanan kukla tiyatrosu günümüzde resim, ışık ve müzikten de yararlanarak ilginç boyutlar kazanmıştır. Laterna majika ise, tamamen Çeklerin buluşu olan bir gösteri türüdür. Tiyatro, bale, pandomim, müzik resim, fotoğraf ve film bileşiminden oluşan bu gösteri sanattan çok tekniğin bir başarısı olarak nitelenmektedir.

Çekoslovakya'da uzun metrajlı film sayısı yılda 40'ı bulur. Özellikle çizgi film alanında önemli başarılar elde edilmiştir.

Tiyatro

Tiyatro alanında klasik yapıtlara yanında, çağdaş yapıtlara da yer verilmektedir. Ülkede 52 profesyonel dramatik tiyatro topluluğu vardır.

Hitler döneminde Prag'da Voskovec ve Verich politik kabarede ustalık göstermişlerdir.

"Za Branou Tiyatrosu"nun ünlü yönetmeni Otomar Krezca Avrupa'nın en güçlü tiyatrocularının başında gelir.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 6
AVRUPA

Her yanı «denize yakın» olan bir ülke:

DANİMARKA

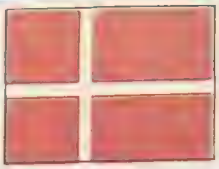

KIMLIK KARTI

Resmi adı: Danimarka Krallığı (Kongeriget Danmark)
Başkent: Kopenhag (nüfusu 648.720)
Ülke nüfusu: 5.123.000 (1981)
Yüzölçümü: 16.633 milkare
Nüfus artış hızı: % 0.4
Resmi dil: Danimarkaca
Etnik dağılım: İskandinavyalılar, Grönland Eskimoları
Din: Luther mezhebi.
Para birimi: Danimarka kronu
Başlıca kentleri: Aarhus (245.565), Odense (169.183)
Devlet işareti: DK

Bu kadın heykeli Danimarka'nın simgesi haline gelmiştir.

DANİMARKA, Avrupa'nın Kuzeyinde, Baltık Denizi ile Kuzey Denizi arasında yer almaktadır. Danimarka, Kattegat takımadalarını ve Jutland yarımadasını içine alır. Takımadalar, deniz yüzeyinden alçak ovalardan ve yüksek olmayan tepelerden oluşur. Devletin merkezi bu takımadalardan biri olan Sjaelland'tadır. Adaların en büyüğü Sjaelland'dır. Lolland ve Fyn bu takımadaların büyüklük bakımından ikincisi ve üçüncüsü durumundadır. Ada toprakları verimlidir.

Danimarka, Kuzey Avrupa'da bulunan büyük ovanın devamı sayılır. Ülkede iniş ve çıkışlara az rastlanır. En yüksek yeri Jutland yarımadasında bulunmaktadır. Jutland yarımadası, Danimarka'nın Almanya sınırına kadar uzanır. Bölgede Randers dağı sıralanır (genişliği 125 kilometreyi bulur). Jutland yarımadasının batısında eski buzul çökeltilerinin oluşturduğu kalıntı tepeler vardır. Tekdüze ovalar, buzulların eriyip, suların getirdiği kum kalıntılarından oluşmuştur. Jutland bölgesinin toprakları doğu bölgesine oranla daha verimsizdir.

Danimarka'nın kıyı şeridi uzunluğu 7300 kilometredir. Bu nedenle de hiçbir Danimarkalı "Kara insanı" sayılmaz: Ülkede, denize en uzak nokta 52 kilometredir.

Danimarka'nın çevresinde irili ufaklı 406 ada bulunur. Ülkeye bağlı olan dış toprakların arasında, dünyanın en büyük adası olan Grönland önde gelir. 49 bin nüfuslu adada yerliler ve Danimarkalılar oturur. Bunun dışında Atlas Okyanusu'nun Kuzeyinde yer alan Faroe adaları da, 39 bin nüfusuyla Danimarka Krallığına bağlıdır.

Okyanusa yakın olması, Danimarka iklimini yumuşatmıştır. Ortalama sıcaklık, şubat ayında-4, temmuz ayında ise 17° derecedir.

TARİH BOYUNCA
DANİMARKA

Danimarkalıların atası Vikingler

800 yıllarında Fransa ve İngiltere kıyılarına uzun gemilerle çıkan Vikingler Franklar'ın karşı saldırısı üzerine gerilemek zorunda kaldı

SİYASAL KUNYE

Danimarka'dan, monarşi Avrupa'nın en eski olanıdır. 965 yılında kurulmuştur. 1972'de tahta geçen Kraliçe II. Margrethe, Prens Henrik ile evlidir.

Parlamento (Folketing) 2'si Grönland'dan, ikisi de Faroe adalarından seçilen toplam 179 üyeden oluşur. 1981 seçim sonuçlarına göre, meclisteki yer alabilen partilerin dağılımı şöyledir: Sosyal Demokratlar 59 üye, Muhafazakârlar 26 üye, Sosyalist Halk Partisi 21 üye, Liberaller 20 üye, İlerliciler 16 üye, Merkez Demokratlar 15 üye.

Jorgensen'in kurduğu hükümet 1982'nin ikinci yarısında düşünce Poul Schluter başkanlığında yeni bir hükümet oluşturuldu. Son koalisyon hükümetine Muhafazakârların yanısıra Liberaller, Hıristiyan Liberaller ve Merkez Demokratlar da katıldı.

TÜRKİYE'NİN DANİMARKA BÜYÜKELÇİSİ:
Asaf Orhan (Kopenhag)

DANİMARKA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Mogens Fölsberg (Büyükelçilik Kırlangıç Sokağı No: 42, Gaziosmanpaşa Ankara)

DANİMARKA tarihi, "SAGA" adı verilen efsanelere dek geriye gider... Yapılan arkeolojik çalışmalar, Danimarkalıların Roma ve Bizans İmparatorluğu ile ilişki kurduğunu ortaya koyuyor.

Danimarka'nın asıl tarih sahnesinde çıkışı M.S. 800 yıllarında olmuştur. Danimarkalıların ataları olan Vikingler, uzun gemileriyle Fransa ve İngiltere kıyılarına çıktılar ama, Frank'ların karşı saldırısı altında gerilemek zorunda kaldılar. Jutland kralı Godfred, Fransa'nın baskısına karşı koymasına rağmen, onun yerine tahta geçen "Mavi Diş" Harald, Fransa'yla anlaştı; Fransa da Hıristiyanlığı kabul etti (826).

Büyük imparatorluğun kuruluşu

Danimarka'nın Avrupa üzerindeki egemenliği "Çatal Sakallı "Sweyn'le başlar. Sweyn, ölümünden az önce 1013 yılında İngiltere'yi ele geçirdi. Onun ölümünden sonra da oğlu kendini İngiltere kralı ilân etti. Büyük Canute olarak anılan bu kral, önce Danimarka'yı aldı. Daha sonra Norveç'i ülkesine kattı. Danimarka adını taşıyan büyük bir imparatorluğun kurucusu oldu. 1042 yılında İngiltere'nin bağımsızlığını kazanmasıyla imparatorluk çözülmeye başladı. Bunu Slav korsanların saldırısı izledi. Taht kavgaları da kızışınca, imparatorluk dağıldı; Danimarka ikiye bölündü. Bu sırada büyük bir kıtlık ülkeyi kasıp kavurmaktaydı.

Yeni devlet, yeni fetihler

Danimarka'nın tekrar bir devlet niteliğini kazanması, yaklaşık 100 yıl sonraya rastlar. Büyük Valdemar'dan (1157-1182) sonra Danimarka tahtına geçenler, yeni fetihler yaptılar; Estonya sınırına dek Baltık kıyılarını aldılar. Danimarka'da bu dış başarıların yanı sıra, içte taht kavgaları ve ruhban sınıfının çıkarttığı huzursuzluklar, su yüzüne çıktı. Bu huzursuzluklar, 1340'ta IV. Valdemar'ın tahta çıkışına dek sürdü. İşte huzuru sağlayan Valdemar bu kez Estonya'yı elden kaçırdı. Valdemar'ın damadı Norveç kralı idi. Bu defa da Norveç kralı naibi oldu. Ancak, önce eşinin, sonra da oğlu Olof'un ölümü üzerine Margrethe Danimarka ile Norveç'in birlikte kraliçesi oldu.

İsveç'te Danimarka'ya bağlandı. Sonuçta Kalmar Birliği adı verilen birlik oluştu. Ancak, İsveçliler, bu birleşmeye karşı çıktılar ve isyân ettiler. 1448 yılından sonra da Danimarka birliği dağılmaya başladı. Danimarka ve Norveç'in 1397 yılında kurulan birliği ise, 1814 yılına kadar sürecektir. II. Christian (1513-23) döneminde birlik bozuldu. İsveç Gustav Vasa'yı kral ilân ederek, bağımsızlığına kavuştu.

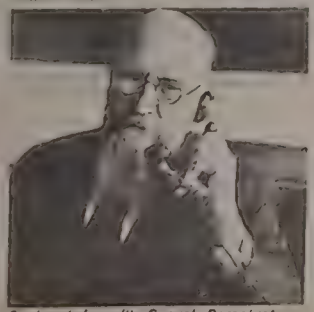
Danimarka'nın ilk Sosyal Demokrat lideri Thorvald Stauning

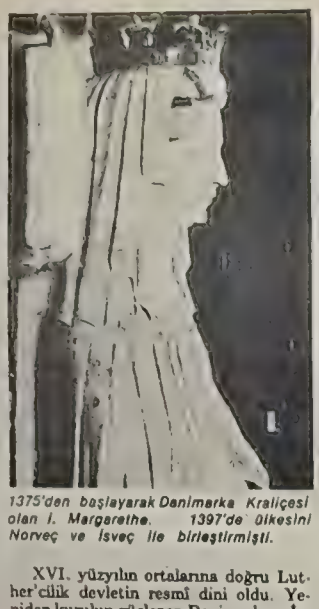
1375'den başlayarak Danimarka Kraliçesi olan I. Margarethe. 1397'de ülkesini Norveç ve İsveç ile birleştirmişti.

XVI. yüzyılın ortalarına doğru Luther'cilik devletin resmî dini oldu. Yeniden kurulup güçlenen Danimarkaç, İsveç'i tekrar ele geçirmek için birçok girişimde bulunduysa da başaralı olamadı. Bu saldırılar, 1540 yılında ve II. Frederick zamanında yapılan Stettin Antlaşması ile son buldu.

Sürekli savaşlar

Bu dönemde Baltık Denizi'nin Kuzey Denizi ile bağlantısı Danimarka'nın denetimindeydi. Ancak, IV. Christian, tüm Baltık Denizi'ne egemen olma istegindeydi. Danimarka başta İsveçle olmak üzere, birçok ülkeyle yeniden savaşmaya başladı. Ülke, Otuz Yıl Savaşları'na sürüklendi. Savaşlarda birbiri ardından yenilgilere uğrayan Danimarka, Baltık kıyısındaki bazı mevzileri İsveç'e terketmek zorunda kaldı.

Bu kayıplardan sonra Danimarka Kralı II. Frederick bu toprakları geri alma çabasına giriştiyse de daha büyük kayıplar vermekten kurtulamadı. İsveç, kazandığı bu başarılardan sonra, Danimarka'nın tamamını almak üzere, Kopenhag'a saldırdı. Danimarkalılar, başkentlerini savundular.

1660 yılında imzalanan anlaşma, aynı zamanda Danimarka Krallığı'nda tahtın babadan oğula geçmesini sağladı. Kral, bunu devletlerin ileri gelenleriyle beraber ruhban sınıfına da kabul ettirdi. Soyluların birçok ayrıcalıklarını ellerinden çekip alan bir ferman, 1665 yılında ilân edildi. Anayasa niteliği taşıyan bu ferman, 1849 yılına dek Danimarka'da geçerliliğini koruyacaktır.

1960'lı yıllarda Başbakan olan Baunsgaard.

Polonya ve Rusya ile ilişkiler

XVIII. yüzyılın hemen başında tahta geçen IV. Frederick Polonya ve Rusya ile iyi ilişkiler kurdu. Rusya'nın desteği ile İsveç'e savaş açtı. Sonuçta, Sund Boğazı'nın geçiş vergisinden bir kısmına sahip oldu. Bununla birlikte, Güney İsveç'teki eski Danimarka toprakları, bir daha geri alınamadı.

Yapılan yeni anlaşmalardan sonra Danimarka'da bir huzur ve ekonomik ilerleme dönemi başladı. Danimarka, büyük ve küçük Belt Boğazı'nın tek sahibiydi. Sund Boğazı'ndan geçen tüm gemilerden İsveç'le ortaklaşa pay alıyordu. Canlı ticaret yollarının Kopenhag tarafından denetlenmesi, içte orta sınıfın güçlenmesine olanak vermiştir.

1700'lerin başlarından itibaren izlenen akılcı tarafsızlık politikası, dış ticaretin gelişmesini, dolayısıyla da ülkede genel bir ekonomik kalkınma gerçekleştirilmesini sağladı. Teknik ve sosyal alanlarda reformlar başlatıldı. Köylülere vatandaşlık hakları verildi; toprağa bağlı kalma zorunlulukları kaldırıldı; bütün çocuklara zorunlu öğrenim konarak, cehaletin kökü kazındı.

XIX. yüzyılın başında Danimarka'nın İngiltere'ye karşı bir paktta yer alması, İngiltere'nin kendisine savaş açmasına neden oldu. İngilizler, 1801 yılında Baltık'a, 1807 yılında da Kopenhag'a saldırarak, Danimarka donanmasını ele geçirdiler. Danimarka'da panik, Norveç'te açlık başgösterdi. Bu saldırı sonunda Norveç, Danimarka'dan alındı. Yalnızca Faroe, İzlanda ve Grönland adaları Danimarka'ya bırakıldı.

Kültür «patlaması» ve yeni akımlar

1814 yılından sonra Danimarka'nın biraz karanlık ve durgun bir döneme girdiği görülüyor. Girişilen reform programı bu dönemde durdu. Fransız Devrimi'nin esintisiyle ülke çapında başlamış olan canlı sosyal tartışmalar kesildi.

ANAYASA

1915 anayasasıyla Danimarka en demokratik ülkelerden biri oldu

1665 yılında *III. Frederick*'in yayınladığı ferman aynı zamanda anayasa da sayılıyordu. Bu anayasada tahtın babadan oğula geçmesi ve vergi imtiyazının kaldırılması öngörülüyordu.

1849 yılında *VII. Frederick*, demokratik ilkelere dayalı bir anayasa ilân etti.

1866 yılında anayasada değişiklik yapıldı. İki meclis kuruldu. Halkın oyuyla seçilyen milletvekilleri Landsting'i, siyasi partilerin temsilcileri Folketing'i oluşturdular.

1915 yılında anayasada yeniden değişiklik yapıldı. İki meclise eşit haklar ve kadınlara oy hakkı tanındı. Danimarka bu yönetim biçimiyle dünyanın en demokratik ülkelerinden biri oluyordu.

1953 anayasası ile Landsting kaldırıldı. Folketing tek meclis oldu.

Danimarka'da seçmen yaşı 18'dir.

1866 Anayasası ve ekonomik gelişmeler

Çıkan bunalımın sonunda ülke yönetimi çiftçilerle büyük toprak sahiplerinin eline geçti ve 1866 yılında yeni ve tutucu bir anayasa kabul edildi. Siyasal bunalımın sürmesine karşın, Danimarka'da ekonomi hızlı bir gelişme göstermekteydi. Birçok alanda hafif, bazı alanlarda da ağır endüstriler kuruldu bu dönemde. Bunun sonucunda ortaya çıkan güçlü bir endüstri proletaryası, şiddetli gösteriler yapmaya girişti.

1870'li yıllar, Danimarka'da çiftçilerle toprak sahipleri (Liberallerle, Muhafazakârlar) arasında büyük bir siyasal mücadeleye sahne oldu. XX. yüzyılın hemen başında mücadeleyi kazanan liberallerin kurduğu hükümet, her düzeyde demokratlaştırma sağlamayı amaçlayan bir dizi reforma girişti. Sonuçta ilân edilen 1915 Anayasası, kadınlara oy hakkını da tanıdı.

Bununla birlikte, çelişmeli olarak, Viyana Kongresi ile tam bir mutlakiyetçi anlayışa gömülen Avrupa'nın ortasında Danimarka, VI. Frederick'in tutucu ve fakat hoşgörülü yönetimi altında bir kültür "patlaması" yaşamaya başladı.

Avrupa'da 1830 devriminin etkileri, bu aydınlık atmosferle birleşince, VI. Frederick, Zealand, Schleswig, Jutland ve Holstein eyaletleri için ayrı birer temsilciler meclisi kurulmasıyla başlayan bir dizi reform yapmak zorunda kaldı. Bu da, sözkonusu iki dükalığın Danimarka'dan ayrılması yönünde güçlü bir hareket doğmasına yolaçtı. Buna tepki olarak, özellikle Schleswig'in tam tersine büsbütün Danimarka ile bütünleştirilmesini ve Danimarka'nın liberal bir anayasaya kavuşturulmasını amaçlayan bir hareketin gelişip serpildiği de görülüyor. Hükümet, bu çeşitli halk hareketleri arasında bocalayıp dururken, gittgide daha fazla sayıda Danimarkalı Liberallerin saflarına geçmeye başladı.

Anker Jorgensen, Sosyal Demokratların lideri olarak özellikle 1970'li yıllarda kendisinden sık söz ettirdi.

1848 devrimi ve yeni anayasa

Danimarka'nın mutlakiyetçi krallığı bu akımlar karşısında yıpranırken, Avrupa'nın tümünü kasıp kavuran 1848 Devrimi'nin etkileri, Danimarka'da büsbütün duyulacaktı. Bunun sonucunda 1849 Haziran'ında kral son derece liberal ve demokratik bir anayasa ilân etti. Öylesine geniş haklar tanıyordu ki, bu Anayasa, Danimarka bir gece içinde hiç şüphe götürmez biçimde Avrupa'nın en demokratik ülkesi haline geldi. Bununla birlikte, krallığın yapısının tepeden tırnağa değiştirilmesi ve iki dükalığın durumu, ülkeyi bir siyasal bunalımın içine itti. Yapılan yeni anayasa, Holstein dükalığını Danimarka'nın dışında bırakıyordu.

Özellikle Prusya'nın müdahalesiyle Holstein işgal edildi, çıkan savaş sonucunda Danimarka Schleswig'i de yitirdi. Danimarka'nın ağır yenilgisi, ülkeyi bir ölüm-kalım sorununun içine itti.

Kraliçe II. Margerethe 1972'den beri tahtadır. Güzel sanatlara düşkünlüğü ile tanınan Kraliçe, ülke yönetiminde yoğun bir görev üstlenmesine karşın entellektüel etkinliğini yitirmemiştir. Eşi Prens Henrik'le birlikte çevirdiği Simone de Beauvoir'ın "Bütün İnsanlar Ölümlüdür" adlı romanı eleştirmenlerin övgüsünü toplamıştır. Kraliçe'ye ülke yönetiminde en büyük yardımcı Başbakandır. Muhafazakârların lideri Paul Schlüter 1982'de Başbakan olmuştur.

Dünya savaşlarında ve sonrasında

Danimarka tarafsız kaldığı iki savaşta da zarar gördü

II. Dünya Savaşı sonrasında Batı bloku içinde yer alan Danimarka öteki İskandinav ülkeleriyle de bağlarını sıkıştırdı

I. Dünya Savaşı patlak verir vermez Danimarka tarafsızlığını ilân ettiyse de, savaşın yıkıcı etkileri ülkede kendini göstermekte gecikmedi. Fiyatlar hızla fırladı. Büyük gösteriler olurken iktidardaki Radikal (sol) liberal hükümet, Kral tarafından görevden alındı. Kuzey *Schleswig*, bir halk oylaması (plebisit) sonucu yeniden Danimarka ile birleşirken, İzlanda da Kralık içinde bağımsız bir statüye kavuşuyordu.

1924 yılında Danimarka'da ilk Sosyal Demokrat hükümet iktidara geçti. Kısa bir aralık dışında 1930'ların sonuna dek iktidarda kalacak olan Sosyal Demokratlar, bir yandan 1930'ların büyük ekonomik bunalımına deva olacak önlemler geliştirirken, bir yandan da bugünkü sosyal refah devletinin temellerini attılar.

II. Dünya Savaşı ve Alman istilası

1939 yılında İkinci Dünya Savaşı patlak verince Danimarka yine tarafsızlığını ilan etti. Ne var ki, Nazi Almanya'sı, Norveç'le birlikte Danimarka'yı da işgal etmekte gecikmedi. (Nisan 1940) hükümet, Nazi işgali altında da —hiç olmazsa görünüşte— işlevini sürdürmekteydi. Fakat, artan Alman baskısı altında özellikle Danimarkalı gençlerin direniş hareketi yükselmeye, fabrikalarla demiryolu tesisleri havaya uçurulmaya başlayınca, hükümet istifaya zorlandı ve 1943 Ağustos'undan başlayarak Danimarka, faşist Alman diktatörlüğünün kesinkes altına girdi. Bununla birlikte, işgalci güçler (buna Nazi'lerle işbirliği yapan Danimarkalı hainler de dahildir) ile direnişçiler arasındaki kanlı mücadele sürüp gidecekti.

Savaş sonrası ve sosyal refah

Savaş sonrası dönemi, Danimarka'da 1930'ların modelinin yinelendiği bir dönemdir: Zaman zaman Radikal Liberal'lerin desteğine yaslanan Sosyal Demokrat iktidar oluştu. 1950'ye dek süren savaş sonrası ekonomik onarım çalışmalarının ardından bu hükümetlerin tüm çabalarını her alanda sosyal refahın artırılmasına yönelttikleri görüldü. Bu dönemde ekonominin yapısının değiştirildiği ve 1960'ların ortalarından başlayarak endüstri malları ihracatının çiftlik ürünleri ihracatını aştığı gözlemlenir.

Gene bu dönemde Faroe adaları, bu kez daha bağımsız bir statü içinde Danimarka'ya inde edildi, küçük bir Eskimo nüfusa sahip olan dev Grönland adası da büyük harcamalar yapılarak çağdaş bir ekonomik ve sosyal yapıya kavuşturuldu.

Dış bağlantılar

II. Dünya Savaşı sonrasında değişen dünya durumu ve soğuk savaş koşulları içinde Danimarka Batı Bloku içindeki yerini aldı. 1949'da NATO ittifakına girmesi, Danimarka'nın öteki İskandinav ülkeleriyle bağlarını giderek sıkıştırmasına bir engel olmadı. Danimarka, 1952 yılında Finlandiya, İzlanda, İsveç ve Norveç'le biraraya gelerek Kuzey Konseyi'ni (Nordik Konsey) oluşturdu. Uluslararası örgütlenme, Danimarka'nın Avrupa Ekonomik Topluluğu'na 1973 yılında katılmasıyla yeni bir aşamaya ulaştı. (Norveç'le İsveç AET'de yer almamışlardır.)

Danimarka'nın, 1970'lerin başında, yıllardır sürdürdüğü sosyal refah politikasının tüm meyvalarını topladığı görülüyor: Son derece yüksek bir hayat standardı, çok gelişmiş bir sosyal güvenlik sistemi, tam bir fırsat eşitliği ilkesine dayalı eğitim sistemi, vb.

Bununla birlikte, 1970'lerin sonlarından başlayarak Danimarka'da da tüm Batı dünyasını sarsmaya başlayan ekonomik gerilemenin etkilerini duyurduğu görülmektedir. Buna paralel olarak başgösteren toplumsal huzursuzluk belirtilerinin en çarpıcı örneklerinden biri, "alternatif bir toplum" istemiyle ortaya çıkan bir gençler grubunun Başkent Kopenhag'da, artık kullanılmayan bir askeri kışlaya el koyarak, burada "Özgür Christiania" adı altında "yeni bir toplum" kurduklarını ilan etmeleri oldu. 1973-74 döneminde doruğuna ulaşan ekonomik bunalım da, yükselen vergi sistemine karşı ciddî bir muhalefet hareketinin gelişmesine ve programında yalnızca vergi protestosuna yer veren bir partinin kurulmasına yol açtı.

TOPLUMSAL YAŞAM

Danimarkalı temiz ve titiz kişidir

YAŞAM düzeyi 1940 yılından beri büyük bir gelişme gösteren Danimarka, Avrupa'nın yaşam düzeyi en yüksek üçüncü ülkesi olduğu gibi, refah açısından da dünyanın sayılı ülkeleri arasında yer alır.

Danimarkalılar yaşam düzeylerinin bu ölçüde yüksek oluşunu kendi çalışmalarına borçludurlar. Madensel hammadde ve enerji kaynaklarından yoksun Danimarka'da, toprakların çok iyi değerlendirilmesi, yaşam düzeyini büyük ölçüde yükseltmiştir.

Kilometrekare başına 112 kişi düşen ülkede, ellerinde olanın değerini bilme ve ondan en yüksek düzeyde yararlanma yolu seçilmiştir. Danimarka çiftliklerinin durumu, ancak kusursuz sözcüğüyle nitelenebilir. Çiftlikler için söylenenler, kısmal kesimdeki binalar ve bunun yanı sıra, çocuk oyun alanları, parklar ile sokaklar için de geçerlidir. Temizlik ve titizlik, Danimarkalıların en büyük erdemidir.

Bir süre öncesinin evde yapılan küçük eşyaları ve diğer el emeği ürünleri artık, modern bir sanayiye dönüşmüştür. Danimarkalı imalatçılar yabancı konuklarına her zaman, *"Amerika ve İngiltere sanayi ürünleri ile rekabeti umut bile edemeyiz"* derler. Bunun bir sonucu olarak, Danimarkalılar, cerrahî ve bilimsel cihazlar, radyo ve televizyon parçaları ile dağlar gibi emniş alanlarda uzmanlaşmışlardır. Öte yandan Danimarka mobilyaları, gümüş, porselen ve cam oyuncakları da, dünyanın dört bucağında pazarlanmaktadır.

Kişi başına düşen gelir, Avrupa ülkelerinin çoğundan fazladır. Lüks eşya için ayrılan para da, yine bu ülkelerden daha çoktur. Milli gelirin eşit biçimde dağıtıldığı söylenebilir. Danimarkalılar, *"Çok az kişinin gereğinden çoğuna, ama daha azının da gereğinden daha azına sahip olduğu"* bir ülke amaçlarlar.

Devlet, yerel yönetimler aracılığıyla halkın tedavisi için hastaneler kurmuş, hastanın giderlerini de karşılamak için Hastaneler bugün çok düşük bir para karşılığı tüm tedavi hizmetlerini yerine getirmektedir.

Kültürel bilinç, toplumsal yaşantı içinde derinlemesine yerleşmiştir.

Danimarkalıların okul sistemi, özellikle Halk Liseleri, hümanist bir eğitim sunar. Danimarka toplumunun kültür kurumuna ilginin örneklerinden biri, Kopenhag'ın ünlü gelen iki bira fabrikasının kârlarının bir bölümünü sanat ve bilim etkinliklerini desteklemeye ayırmış olmasıdır. Nobel ödülü kazanmış Danimarkalı fizikçi *Niels Bohr* da, çalışmalarını bu destekle yürütmüştür.

Danimarka halkı, özellikle yağ ve şekerinde beslenir. Bir Danimarkalı günde normal olarak dört öğün yemek yer. Sofralarında en fazla süt, patates, tahıl ürünleri ve et yer alır. Yıllık bira tüketimi ise adam başına 85 litre gibi şaşırtıcı bir miktara erişir. Bu tüketim, İskandinav ülkeleri arasındaki en yüksek tüketimdir. Ancak, ülkede şarap ve sert alkollü içkiler çok az kullanılır.

1980 yılında Danimarka nüfusunun yarısı çiftçilikle geçinirken, bugün nüfusun yüzde 75'i kentlerde, hatta yüzde 29'u yalnızca Kopenhag'da yaşamaktadır. Buna karşın Danimarka'da konut eksikliği diye bir sorun yoktur. Sorun konutların sayıca az olması değil, eski olmasıdır. Binaların yarısından çoğu 1930'dan, beşte biri 1900'den önce yapılmıştır. Hükümetten özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, çeşitli yollarla bu sorunu çözüme kavuşturmaya çalışmaktadırlar.

1969 yılında Kopenhag'ın ana caddelerinden birinde çekilen bu fotoğrafta, 1970'den başlayarak tedavüldan kalkan Şehir tarı tramvayları görülüyor.

EĞİTİM

Halk liseleri, yetişkin eğitiminin en önemli kurumudur

İlköğretimin 1814 yılından bu yana zorunlu olduğu Danimarka'da, okuma-yazması olmayan kimseye hiç rastlanmaz. Yedi ile 16 yaşları arasındaki çocuklar için zorunlu olan ilköğretimi sağlayacak sayıda okul vardır. Çocukların büyük çoğunluğu ücretsiz devlet okullarına gider. Okulların yaklaşık yüzde 10'u özel okullardır. Bu okullar ya belediye yetkilileri ya da devlet tarafından sürekli denetlenir.

Yerel yetkililerin sorumluluğu altında olan ve ilk öğretim sağlayan okullara devlet yardımı da yapılır. Kırda da kentte de, ilk öğretim yedi yıl sürer. Orta öğretimi ise ya devlet, ya da devletin büyük maddi desteği ile yerel yetkililer yönetir. Geçmişte okutulan derslerin daha çok öğrencileri yüksek eğitim giriş sınavlarına hazırlamak üzerinde yoğunlaştığı orta dereceli okullarda, bugün genel öğretime daha fazla önem verilmektedir.

Ayrıca, ilk öğretimlerini tamamlayan öğrenciler, isterlerse, üç yıllık bir uygulamalı eğitimden de geçebilirler.

Orta öğrenimini tamamlayan ve yüksek öğretim kurumlarının giriş sınavlarını kazanan öğrenciler, giriş sınavlarını kazanma koşuluyla, 1479'da kurulan Kopenhag Üniversitesi, 1928 yılında kurulan Aarhus ile 1964 yılında kurulan Odense Üniversitelerinin yanı sıra, başka birçok yüksek öğretim kurumuna gidebilirler. Çoğu bilimsel ve teknik alanlarda eğitim sağlayan çeşitli enstitü ve akademilerin arasında, Kopenhag Üniversitesi'nden sonra en eskisi, 1829 yılında kurulmuş Teknik Üniversite'dir.

Halk liseleri

Danimarka'da halk liseleri, yetişkin eğitiminin en önemli kurumunu oluşturur. Bu ülkede kooperatifçiliğin şimdiki ölçüde gelişmesi de bu okulların varlığına bağlanmıştır. Eğitimciler, dünyanın çoğu ülkesinde özellikle maddi açıdan oldukça ihtiyatlı ve ikna edilmesi zor bir sınıf oluşturan köylülerin, Danimarka'da aydın ve lirici oluşunu, bu okulların sağladığı eğitimle açıklıyorlar. Bu nedenle de, Danimarka'da kooperatifçiliğin benimsenmesini ve hızla yayılmasını, ülkeye özgü bir kurum olan halk liselerinin sağladığı eğitime bağlıyorlar.

İlk kez 1833 yılında, Nikolai Frederik Severin Gruntvig'in girişimiyle kurulan halk liseleri, genç kızlar ve erkekler için kasım ve mart ayları arasında beş ay süreli kış kursları ve genç kızlar için mayıs ve temmuz arasında üç aylık yaz kursları yoluyla eğitim sağlar. Tüm genel konuların öğretildiği bu okullarda, daha çok Danimarka edebiyatı, tarih ve toplumsal bilimler üzerinde durulur. Giriş sınavı olmadığı gibi, diploma da verilmez.

Bu okullara asgari 18 yaşında olan ve ilköğretimini 14 ya da 15 yaşında bırakıp, tarım alanında birkaç yıllık deneyim kazanmış genç kız ya da erkekler kabul edilir. Çiftçi çocukları için ileri eğitim sağlayan ve meslek lisesi niteliğinde olmayan bu kurumlar, yurttaşlık görevlerini ve toplumsal etkinlikleri vurgulayarak, öğrencilerde güçlü bir toplumsal duygu yaratmayı amaçlar. Yatılı olan bu okullarda aynı zamanda, çiftçilik bilgisini geliştirecek dersler de vardır. Başlıca öğretim yöntemleri, konferanslar ve herkese açık tartışmalardır. Bitirme sınavı olmadığı gibi, bu dönemi sırasında da herhangi bir sınav yapılmaz. Her yıl 60'ı aşkın halk lisesinde binden fazla genç öğrenim görür. Bunlar hükümet desteği alan özel okullardır. Aylık ücretleri her öğrencinin karşılayabileceği kadar düşüktür. Kırsal nüfusun hiç değilse üçte birinin, yaşamının herhangi bir döneminde bu okullara devam ettiği hesaplanmaktadır.

DİN

Kilise, toplumsal çalışmalara geniş katkıda bulunur

Hıristiyanlığın 826 yılında, Harald zamanında benimsendiği Danimarka'da, 1849 yılında Danimarka kilisesinin yasal yönden bağımsız bir birim olarak, varlığı sona erdi. Roma Katolik Kilisesi'ne bağlı bu kilisenin yerine, Luterciliik mezhebi, Danimarka'nın resmî dini oldu. O günden bu yana devlet, kilise işlerinde yetkisini uygulamayı büyük ölçüde sürdürmüştür.

Danimarka'da 1921'den bu yana dinsel istatistikler tutulmaktadır. O sıralarda nüfusun yüzde 97'sinin Evanjelik Luter Kilisesi mensubu olduğu saptanmıştır. Bu oranın bugün de aşağı yukarı geçerli olduğu sanılıyor. 1849 anayasası ile, vicdan özgürlüğünün tanındığı Danimarka'da, kilisesiye olmak, öğretiye kişisel bağlılığı gerektirmiyor. Kilise, devletin gelir vergisine bağlı olarak çıkardığı ve ulusal kiliseden resmen ayrılmamış bütün yurttaşların ödemekyükümlü oldukları bir vergi ile mali yönden desteklenmektedir.

Bugün Danimarka toplumunda kilisenin rolünü belirlemek oldukça zordur. Danimarka tarihi içinde derin bir biçimde kök salmış olan ve insanların büyük ulusal bunalımlarda dört elle sarıldığı bu kurumun, hayati önem taşıyan bir toplumsal güç olduğu söylenemez. Ancak, kilise, toplumsal çalışmalara büyük ölçüde katkıda bulunur ve dinsel yönden lerden sorumlu papazlar, devlet adına kilise istatistikleri derlerler. Ayinlere katılım oranı son derece düşüktür.

Üstte, Danimarka'da feodal dönemden kalmış en eski kaleyi görüyoruz. Altta ise, Danimarka Kraliyet askerleri bir tören sırasında.

GELENEK

Noel, tüm ülkede büyük coşkuyla kutlanır

Danimarka'da yüzyılların getirdiği birçok gelenek ortadan kalktığı halde, Noel kutlamaları hâlâ coşkusunu korumaktadır. Noel arifesinde, yani 24 Aralık gecesi, Danimarkalı aileler önce kendilerine (ülkedeki ördek sayısını tehlikeli ölçüde azaltacak biçimde) kusursuz bir ziyafet çeker, sonra da özenle süslenmiş Noel ağacınınçevresinde toplanırlar. Armağanlarda aslan payı ise, ailenin en küçük bireylerine düşer. Çünkü, Noel, temelde, bir çocuk şenliğidir. Noel'den bir önceki gün kiliselerde yapılan âyinlere katılım da, yılın başka bütün günlerinden çok daha fazladır.

Yılbaşı gecesi de yine ülke çapında kutlanır. Bu gece için lokantalarda haftalarca öncesinden yer ayırtmak gerekir. Onikinci gece olan 5 Ocak'ta,Noel ağacının ışıkları son kez yanar ve kutlamalar sona erer.

Diğer önemli bir şenlik ise, Shrovetide'dir. Eskiden oruç tutulan bu günde, şimdi bir karnaval havası, eğlence ve oyunlar hâkimdir. Yüzlerine çeşitli maskeler takan çocuklar, büyüklerini sabahın erken saatlerinde uyandırır, sonra da ellerine çanaklar alarak kapı kapı dolaşırlar. Cömert büyüklerin verdiği bozuk paralar, hemen bir torba şekere, ya da bir sinema biletine dönüşür.

Yortuda bir haftalık uzun bir tatil yapan ve alışılmışın aksine yine âyinlere katılan Danimarkalıların özel aile kutlamaları arasında en önemlileri ise vaftiz (15 yaşına basma töreni) ve evlenmedir.

Bebek vaftiz edilmek için kiliseye getirilir. Vaftiz anası onun adına dini inancı doğrular. Vaftiz giysileri, çoğu kez kuşaktan kuşağa aktarılır.

Çocuklar 14-15 yaşına gelince de özel törenle, yetişkinliğe ilk adımı atarlar. Eskiden bu törende erkek çocuklar deniz mavisi giysiler, ya da takım elbise giyer, kızlar da beyazlara bürünürdü. Bazı aileler, büyük bir şölenin de verildiği bu tören için, daha çocuk küçücükken para biriktirmeye başlarlar. Kilisedeki töreden sonra çocuğa yetişkinler dünyasına kabul edildiğini kanıtlayan armağanlar verilir ve anılar dile getirilir, konuşmalar yapılır ya da o gün için yazılmış şarkılar söylenir.

Modern Danimarka'da bir çift, ister resmî törenle, isterse de kilisede evlenebilir. Geleceğe bağlı ailelerden genç çift, töreden sonra, Niels W. Gade'in ulusal balesinin müziği ile dans ederken, konuklarda alkışlayarak tempo tutar. Partiden ilk önce yeni evli çift ayrılır. Dostları onların omuzlarına avuç dolusu pirinç atar.

ÇALIŞANLARIN DÜNYASI

Toplumsal haklar geniş ölçüde sağlanmıştır

Diğer İskandinav ülkeleri gibi, Danimarka'da toplumsal yasalar yönünden dünyanın en ileri ülkeleri arasındadır. İskandinavlar, refah devleti fikrine çok yatkındırlar. Danimarka, köle ticaretini ilk yasaklayan ülke olduğu gibi (1792), serbest ve zorunlu ilk eğitimi (1814) ilk kabul eden ve ücretli emeklilik istemini de ilk getiren (1891) ülkedir. 1930'dan sonra işçi hükümetleri döneminde, ama öteki siyasî partilerin de büyük desteğiyle, köklü toplumsal reformlar uygulanmıştır.

Ülkeye özgü bir toplumsal hak da, Danimarka Halk Tatülleri'dir. Bir Danimarkalı işçi, herhangi bir işte istediği sürece çalışmış ve dilediği kadar çok ve sık iş değiştirmiş olsun, yıllık izni sırasında en düşük ücretlerle ve ailesi ile birlikte tatil ve eğlence yerlerinden yararlanma hakkına yasalarla sahiptir.

Danimarka toplumsal yasalarının diğer dikkati çeken yanları arasında, çok yaygın ve ücretsiz bir lobusa bakımı ve ev kadınlarının hastayken yararlanabileceği yerel hemşirelik ve hizmetçi yardımları yer alır. Özellikle emekliler için yapılan köyler, bu tür projelere model oluşturecek niteliktedir. Danimarka hükümeti her yıl gayrisafi milli hasılanın yaklaşık olarak yüzde 13'ünü toplumsal hizmetlere ayırır. Danimarka'da yoksulluk yoktur dense yeridir. Gecekondu bolgeleri, işsizlik ve hastalık da asgari düzeydedir. Tıbbi açıdan da Danimarkalılar, ileri ülkeler arasında yer alır.

Danimarka'da toplumsal yasalar ile sağlanan haklar, sekiz başlık altında toplanabilir: (1) Sağlık sigortası, (2) Günlük nakit yardımları, (3) emeklilik, (4) malûlen emeklilik, (5) dullara yardım, (6) iş kazası sigortası, (7) İstihdam hizmetleri ve işsizlik sigortası, (8) sokatlara sekahat dönemindekilere, çocuklara yardım, gençlere kılavuzluk, yaşlılar ile hastalara bakımı gibi toplumsal yardımlar ile ailelere maddî yardım.

KITLE İLETIŞIMI

Basın özgürlüğü 1849'da gerçekleşti

Danimarka'da basın etkinlikleri 1666 yılında başladı. Berlingske Tidente gazetesi 1749'da yayımlandı. Basın özgürlüğü ise 1849'da gerçekleşti. En yüksek tiraj, ortalama 200 bin ile Tidente'nindir; pazar günleri bu miktar 350 bini geçer. Diğer büyük gazeteler: Politiken, Ekstra Bladen ve Aktüelt'tir. Toplam dokuz gazetenin yayımlandığı Kopenhag'da günde 1 milyon, ülke çapında ise günde 1 milyon 800 bin gazete satılır (1976).

Danimarka radyosu hükümete bağlıdır. Televizyon yayını renklidir. Ülkede, 1979 yılı sayısal verilerine göre toplam 1 milyon 900 bin radyo, 1 milyon 800 bin TV alıcısı olduğu saptanmıştır. Telefon aygıtı sayısı ise 2 milyon 900 bini aşmıştır.

Güzel kuleler kenti

KOPENHAG

Danimarka'ya gelen birçok yabancı Kopenhag'a vapur, uçak, tren ya da feribotla varır. Danimarka'nın başkenti Kopenhag, İskandinav yarımadasının en büyük kentidir. Zealand ve Amager adaları arasındaki korunmalı konumu ile, tüm Baltık bölgesinin en önemli denizcilik merkezi haline gelmiştir. Yeni Kopenhag adını (Danimarka dilinde "Tüccarların cenneti" anlamına gelir) boş yere almamıştır. Kentin Kastrup Havaalanı da, Avrupa kıtasının trafiği en yoğun havaalanıdır.

Danimarkalılar, başkentlerine, "Güzel kuleler kenti" derler. Ancak, Kopenhag güzelliğini, yalnızca çeşitli dönemlerden kalma yapıların ince ve zarif kulelerine borçlu değildir. Danimarka'nın başkenti, olağanüstü derecede neşeli ve çarpıcı bir kenttir. Birçok mimarî üslûbun benzersiz örneklerinin sergilendiği bir müzeyi andırır. XVII. yüzyılın ilk yarısında yapılmış ve kulesini başlarının üstünde duran dört ejderhanın birbirine dolanmış kuyruklarının oluşturduğu Borsa binasından, modern ve sade Radyoevine kadar, her türlü mimarî üslûp göze çarpar. Eski kentin birçok daracık sokağı ve göze hoş görünen küçük kanalları vardır. Ancak, kentin varoşlarında, ileri bir kent planlamacılığını belirten belirten modern binalara raslanır.

Kopenhag, aynı zamanda bir parklar kentidir. Parklar, sürekli heykel sergileme alanları görevini de yerine getirir. Kentteki en ilginç heykellerden biri de, Eriksson'un Küçük Deniz Kızı'dır. Ünlü yazar Andersen'in bir peri masalının kahramanını canlandıran bu küçük deniz kızı, Langelinje parkındaki yerinden, limana giren gemileri gözler.

XII. yüzyılda kurulan Kopenhag, beşyüz yılı aşkın bir süreyle kraliyet ailesinin oturduğu yer ve ulusal başkent olmuştur. Üretici nüfusun yüzde 43'ünün sanayi ve küçük sanatlarla uğraştığı bu kent, İskandinavya'nın en büyük sanayi kenti olma özelliğini de taşır.

EKONOMİ

Sanayide en büyük pay, gıda kesiminindir

DANİMARKA ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda gelişmeye başlamıştır. Bunda, savaş sonrası yapılan Marshall yardımının payı da bulunmaktadır. Marshall yardımına ek olarak Danimarka OECD (Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü), EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu-Ortak Pazar) üyeliğine de girer. Danimarka, hammadde açısından fakir bir ülkedir. Sanayide kullandığı hammadderi dışarıdan alır. 1982 rakamlarına göre, Danimarka 17.03 milyar dolarlık ithalâta karşılık 16.13 milyar dolarlık ihracat yapmıştır. Danimarka'nın sanayiinde en önemli yeri, gıda sektörü ile imalât sektörü alır. Toplam sanayi üretimi, gayrisafi millî hasılanın yüzde 19'unu karşılamaktadır. Ülkede üretim, genellikle küçük firmalarda yapılır. Sayısı 7 bine varan firmalar arasında yüzde 70'i 50 ve 50'den az personel çalıştırmaktadır. Çalışanların ancak altıda biri binden fazla işçi çalıştıran şirketlerde istihdam edilmektedir.

Dünyaca ünlü Carlsberg bira fabrikalarından bir görünüm.

Deniz motoru

Danimarka'nın önde gelen üretiminden biri deniz motoru üretimidir. Dünyadaki dizel deniz motorlarının yaklaşık üçte biri Danimarka tarafından ya da Danimarka lisansı ile yapılmaktadır. İmalât sektörünün önemli firmalarından biri de 6 bin 600 işçi çalıştıran buzdolapları ile bunlar için otomatik kontrol sistemleri üreten firmadır.

İnşaat ve imalât

İnşaat sektörü Danimarka'da gelişmiş sektörlerden biridir. 1970'lerde ülke bu alanda dünyanın en yüksek standartlarına ulaşmıştır. İmalât sanayiinde nüfusun yüzde 45'i çalışmaktadır. 1957 yılında 75 bine varan işsiz sayısı 1962 yılında 25 bine inmiş ve geçen yıllar boyunca bu sayı da eritilmiştir.

Danimarka'da enerji üretim merkezlerinin azalmasına rağmen (1949-50'de 371'den 1980'de 23'e) net enerji üretimi 25.1 milyar kilowatt saate yükselmiştir.

Dışticaret

Danimarka dış ticaretinin büyük bölümünü Belçika, Finlandiya, Fransa, Federal Almanya, Norveç, İsveç, İsviçre, İngiltere ve ABD ile yapmaktadır. Danimarka'nın ithalâtında en yüksek payı yüzde 18 ile Federal Almanya almaktadır. Federal Almanya'yı yüzde 13 ile İsviçre, yüzde 12 ile İngiltere, ve yüzde 7 ile Hollanda izlemektedir. Danimarka, en fazla ihracatı yüzde 19 ile Federal Almanya'ya yapmaktadır. Ayrıca toplam ihracatının yüzde 14'ünü İngiltere'ye, yüzde 13'ünü İsviçre'ye ve yüzde 6'sını da Norveç'e yapmaktadır.

Danimarka'nın ihracatında ilk sırayı makina ve elektrikli âletler alır. (1950'de 18.747.715 bin kron) Bunu 13.217.330 bin kron ile canlı hayvan ve et ihracatı izler. Süt ve süt ürünleri ihracatı da oldukça önemli bir paya sahiptir, özellikle tereyağı ve peynir (4.802.653 bin kron) petrol ve petrol türü ürünler ise, Danimarka ithalâtında birinci sıradadır. (23.820.788 bin kron değerinde) ithalâtta ikinci kalem mallar da makina ve elektrikli âletlerdir. (16.702.400 bin kron) Danimarka'da tüketici fiyatlarındaki artış, 1981 yılında vergiler hariç yüzde 11.4 olmuştur.

1980 yılında çalışan kadın nüfusun miktarı, çalışan erkek nüfusa yaklaşmıştır. (1.150.000 kadın ve 1.480.000 erkek) çalışan nüfusun yüzde 24'ü sanayi sektöründe, yüzde 7'si inşaat sektöründe, yüzde 14'ü ticaret, yüzde 18'i özel sektörde yüzde 29'u da kamu sektöründe istihdam edilmektedir. Ülkede 612.000 metrik ton ham çelik üretimi gerçekleştirilmiştir.

Ulaşım

Danimarka'nın ihracatında önemli yeri olan limanlar Kopenhag, Alborg Arhus ve Odense'dir. Danimarka demiryolu ulaşımı Danimarka Devlet Demiryolları ile yapılmaktadır. Devletin sahip olduğu trafiğe açık demiryolu uzunluğu 2.015 kilometredir. Demiryolları ile 1979'da 7 milyon ton yük ve 66 milyon yolcu taşınmıştır. Demiryolları 29 ferbota sahiptir. Bu arada Danimarka'da bazı özel demiryolu hatları da bulunmaktadır. Sivil hava trafiği birçok yabancı hava şirketi yanında Scandinavian Hava Yolları (SAS) ile gerçekleştirilmektedir. Kopenhag yakınlarındaki Kastrup havaalanı, Avrupa'nın en büyük havaalanlarından biridir. İç ulaşım ise, 9 bölgeye yapılmaktadır. 1979'da 124.4 milyon kilometre kateden SAS ile aynı yıl 8 622.061 yolcu taşınmıştır.

TARIM

Danimarka'da 119 bin çiftlik bulunuyor

Danimarka'da tarım sektöründe toplam çalışan nüfusun yüzde sekizi emek harcamaktadır. Danimarka'nın toprağı çoğunlukla parçalara bölünmüştür. Toplam çiftlik sayısı 119.155 (1980). Bunların en büyük bölümü (71 bin) orta çaplı işletmelerdir. Sahip oldukları toprak 10 ile 50 hektar arasında değişmektedir. 11.765 büyük çaplı işletme (60 hektardan büyük) ve 36 bin dolayında da küçük çaplı tarım işletmesi vardır (0.5-10 hektar). Tarımda çalışan nüfus sanayideki payına paralel azalış göstermiştir. Toplam ekilebilir alanın 2.905 bin hektarı. Ekilebilir alanın büyük bölümü (1.773 bin hektar) buğdayat ekimine ayrılmıştır. Buğdayat üretiminde en büyük payı arpa almaktadır (6.044 bin metrik ton).

Hayvancılığın önemli bir payı olan Danimarka'da 50 bin at, 2.961.000 sığır, 9.957.000 domuz, 56.000 koyun ve 14.243.600 kümes hayvanı bulunmaktadır. 1980 rakamlarına göre ülkede 5.117 bin ton süt, 113 bin ton yağ, 221 bin ton peynir, 257 bin ton sığır eti, 1.026 bin ton domuz eti ve 76 bin ton yumurta üretilmiştir.

Danimarka'nın balıkçılık filosu da oldukça gelişmiştir. Danimarka'da tarımda kullanılan traktör sayısı 189.426 ve tarım âleti sayısı da 38.781'dir.

Tarımda bir dinamo: Kooperatifler

Dünyanın en iyi çiftçilerini barındıran Danimarka, aslında toprağın verimi açısından hiç de bu ölçüde şanslı değildir. Ancak bu bereketsiz topraklar üzerinde, birkaç kuşak boyunca, tarihteki en başarılı tarımlardan birinin temelini atmayı başarmışlardır.

Bu gelişmenin tohumları 1881-82 kışında, Esbjerg'in 30 kilometre kuzeyindeki Olgod Inn'de atıldı. Birkaç çiftçi oturmuş, içinde bulundukları zor durumu tartışıyorlardı. On yıl öncesine kadar İngiltere'ye büyük ölçüde buğday satarlarken, ulaşımın gelişmesi ile, ABD, SSCB ve Arjantin gibi denizaşırı ülkeler, birden İngiltere'ye buğday yığmaya başlamışlardı. Tek bir ürüne dayanan Danimarka tarımı, yok olma tehlikesiyle karşı karşıyaydı.

İşte Olgod Inn'deki o kış gününde, genç bir adam, bir mandıra işçisi ayağa kalkıp konuştu: "Eğer" dedi, "İngiltere'ye buğday satmak artık kârlı değilse, neden başka bir şey satmıyoruz? Örneğin tereyağı?"

Bir yöntem bulmuştu. Bu yöntemle, zengin mandıra sahiplerinin olanaklarından yoksun küçük mandıra sahipleri de, tarıma ağırlıklarını koyabileceklerdi. "Hepimiz bir araya gelip tereyağlarımızı, hatta daha da iyisi, sütlerimizi birleştirsek ne olur?" dediler. Sütten tereyağı elde etme işi ise, bir tek yerde yapılacaktı. Ancak bu mandıra tüm çiftçilere ait olacaktı. Böylelikle zengin ve yoksul, işlerin yürütülmesinde, payları oranında söz hakkına sahip olacaklar ve kârlar da herkesin katkısına göre dağıtılacaktı.

İşte bu toplantı, Danimarka'da ilk kooperatifin oluşmasına yol açtı. Dev bir başarı sağlayan bu girişimi, beş yıl içinde aynı alandaki 350 kooperatif izledi. Bugün, ülkedeki 1600 süt ürünleri kooperatifi, ülkenin tüm süt ürünlerinin yüzde 96'sını sağlar.

SAVUNMA

Muhafız örgütü barışta silah ve cephanesini evlerinde saklar

Danimarka 1949 yılında NATO üyesi oldu. 35 bin kişilik orduya sahip olan Danimarka'nın savunma harcamaları 7.990 milyon Danimarka kronudur. Danimarka'da kişi başına düşen savunma harcaması 254 dolardır. Askerlik süresi dokuz aydır. Savaşta Danimarka ordusunun mevcudu yedekler ve muhafız örgütü ile beraber 145 bini bulur. Danimarka ordusunun en büyük özelliği bu muhafız örgütüdür. 72 bin gönüllü erkek ve kadından oluşan muhafız örgütüne dahil olanlar silahlarını, cephanesini barış zamanında evlerinde saklarlar. Bulundukları bölge hakkında geniş bilgileri vardır.

Kara kuvvetlerinde beş zırhlı piyade tugayı, 200 tank ve 650 zırhlı personel taşıyıcı bulunmaktadır. Donanma altı denizaltı, yedi frigat, beş mayın arama-tarama gemisi, üç kıyı muhafaza botu, sekiz füzeli devriye botu, on torpido botu, ile oluşan Deniz kuvvetlerinin personel sayısı 5.400 civarındadır. 9.700 kişilik hava kuvvetlerinde ise toplam 116 savaş uçağı vardır.

KÜLTÜR VE SANAT

Andersen, çocuk edebiyatının unutulmaz adıdır

Danimarka edebiyatının kökenleri, 500 yıl dolaylarında yapıldığı sanılan taş yazmalara iner. Eski Danimarka yaşantısı üzerine bilgiler veren, halk kahramanlarını yüceltten bu yazıtlar ve sözlü halk edebiyatı geleneği, günümüze dek gelen ilk örnekleridir.

Ortaçağdan kalma en zengin kaynaklar, halk şarkıları ve balladlardır. Martin Luther reformlarını önemli bir gelişme izlemiş, şiir dalında çok çok eser verilmiştir. Dönemin en önemli şairi Thomas Kingo'dur.

XVIII. yüzyıl edebiyatı, en önemli klasik İskandinav yazarı sayılan Ludvig Holberg'in etkisi altında kalmıştır. Çağdaş Johannes Ewald, şair ve trajedi yazarıdır.

Romantik dönem. Danimarka'da "altın çağ" olarak anılır. Bu çağa damgasını basan sanatçılar, trajedi yazarı Adam Oehlenschläger, eleştirmen Grundtvig ve ilk büyük İskandinav hikâye yazarı Steen Steensen Blicher'dir.

XIX. yüzyılda, Danimarka dünya çapında üne kavuşan iki isim yetiştirmiştir. Hans Christian Andersen ve Sören Kierkegaard. Temelde bir şair olan Andersen, daha çok masallarıyla tanınmıştır. Dünya çocuk edebiyatının klâsikleri arasında ön sıraya tutan Andersen'in masallarını dilimize Behçet Necatigil çevirmiştir. Varoluşçu felsefenin atası sayılan Sören Kierkegaard, Hegel düşüncesine karşı çıkmış ve ürünleri XX. yüzyılda geniş ölçüde tartışılmıştır. Kierkegaard'ın başlıca kitapları: "Korku ve Titreme", "Hayat Yolunda Evreler" ve "Regina'ya Mektuplar"dır.

Natüralist dönemin bellibaşlı romancıları J.P. Jacobsen, Hermen Bang, 1917 yılında Nobel ödülü kazanan Henrik Pontoppidan, Martin Andersen Nexo, 1945 Nobel ödülünü kazanan Johannes V. Jensen'dir.

Görsel sanatlar

Resim ve heykel sanatlarında Danimarka'nın etkinliği genelde, İskandinavya sınırlarını aşmaz. Ancak, Bertel Thorvaldsen, bunun dışında kalarak, XIX. yüzyıl başlarında, Avrupa'da neoklasizmin en önemli temsilcilerinden biri olmuştur.

1754 yılında, Kraliyet Güzel Sanatlar Akademisi kurulduğunda, Danimarka sanatı, yabancı sanatçıların etkisi altındaydı. Akademi öğreniminden ilk yararlanan ressamlar N.A. Abildgaard ve Jens Juel daha sonra XVIII. yüzyılın Danimarka resminin önemli temsilcileri oldular. Abildgaard, İtalyan rönesansından etkilenerek, mitoloji ve tarihten aldığı motifleri kullanmıştır. Juel ise önemli bir portre ressamı olmanın yanında, Danimarka'nın ilk manzara ressamı sayılır.

Abilgaard, neoklasizmin Avrupa'daki önemli temsilcisi, heykeltraş Bertel Tharvaldsen'i önemli ölçüde etkilemiştir. Sanatçının eserleri Thorvaldsen Müzesi'nde toplanmıştır. Danimarka duvar resminin en önde gelen isimlerinden biri olan Jorgen Sonne müzenin dış duvarlarını freskler le kaplamıştır

C.W. Eckersberger (1783-1853) "Danimarka resminin babası" olarak anılır. Fransız neoklasik akımına bağlı sanatçı J.L. David etkisiyle yarattığı resimlerdeki görüntüleri doğaya sadık kalarak yansıtması ve kendine has düzenlemeleriyle tanınır. Onu Constantin Hansen ve Christen Kobke izlemişlerdir.

XIX. yüzyılın sonunda natüralizme yönelik eserleriyle, Th. Philipsen, Michael Ancher ve P.S. Kryer yetişmişlerdir. XX. yüzyılın başlarında J.P. Willumsen semboliznin en önemli isimlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Yalnız resimde değil, grafik sanatlarda, heykelde de özgün eserler vermiştir.

XX. yüzyıl başlarında, Danimarka'da Paul S. Christiansen, Fritz Syberg, Johannes Larse ve heykeltraş Kai Nielsen önemli eserler vermişlerdir.

1930'dan sonra, Fransız etkisiyle soyut resim sanatı gelişmiş: Ejler Bille, Richard Mortensen, Asger Jorn bu yönde resimler yapmıştır. Heykel alanında Robert Jacobsen, Erik Thomesen önemli adlardır.

Mimarî

X. yüzyıldan kalan, en eski yapılar arasında 985 yılına ait bir kilise ve Telleborg kalesi sayılabilir. Bellibaşlı romanesk yapılar Viborg ve Ribe katedralleridir. Daha sonra, gotik etkiler altında kalan kiliselerde, Kuzey Almanya'da benzerlerine rastlanan düzenlemeler görülür. Ortaçağdan kalan en ilginç eserlerden biri Kallundborg Kilisesi'dir. Bu yapının eski Yunan sütunlarını anımsatan beş kulesi vardır. Rönesans döneminin, kuzey koşullarına göre uygulanmış yapıları Danimarka'nın geniş bir bölümünü kaplar.

Hans Andersen (1805-1875) çocukları için kaleme aldığı masallarıyla dünya klâsikleri arasında önde gelen bir yazar olmuştur.

Kopenhag'daki birçok önemli yapının yapımı IV. Christian'ın (1588-1648) yılları arasında tahta bulunduğu döneme rastlar. Bu dönemde, sarayların, devlet yapılarının ve evlerin üslûbunun belirgin özelliği tuğla, taş ve bakırın birlikte kullanılmasıdır. XVIII. yüzyıldaki saraylar ve diğer resmî yapılar çoğunluk barok ve rokoko üslûbundadır. XIX. yüzyılda ise neoklasik etkiler görülür. Neoklasik sanatın temsilcileri C.F. Harsdorff ile öğrencisi C.F. Hansen'dir.

XX. yüzyılda Danimarkalı mimarlar, uluslararası çağdaş üslûpları uygulamışlar. özellikle Almanya'daki Bauhaus üslûbundan ve Amerika Birleşik Devletleri'yle Finlandiya'nın çağdaş çizgilerinden etkilenmişlerdir. Çağdaş ve fonksiyonalist sanatın Danimarka'daki başlıca temsilcileri Kay Fisker, Ivar Bendtsen, Paul Baumann'dır. 1930 yıllarında Kay Fisker ile C.F. Moller'in özgü uygulamaları dikkat çeker. Her iki mimar da, Danimarkalılara has yapı malzemesi kullanmışlardır. Aynı özellikteki yapıları Jorgen Bo ile Wilhelm Wolert'in çalışmaları izlemiştir. Uluslararası alanda Arne Jakobsen ve Sidney'deki opera binasındaki başarısıyla Jorgen Utzon adlarını duyurmuşlardır.

Tiyatro

Danimarka'da ilk tiyatro 1722 yılında Kopenhag'da açılmıştır. Gerçi 1663 yılından o güne dek gelen bir tiyatro geleneği vardı, ancak daha çok yabancı toplulukların gösterilerine açıktı.

Kraliyet Tiyatrosu 1748 yılında kuruldu ve yüz yıl boyunca saraya bağımlı kaldı. Yönetimi, 1848 yılında devlete geçti. Günümüzde ise Kültür Bakanlığı'na bağlıdır. 1931 yılında, bu tiyatroya "yeni sahne" adıyla bir ek bina yapıldı. Her iki sahnede de tiyatronun yanında, opera ve bale gösterileri düzenlenmektedir

Sinema

Sessiz sinema döneminde 1911-1916'yılları arasında Danimarka, sinema alanında önemli bir yere sahipti. Ole Olsen, sessiz sinemanın öncülerinden biriydi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında, öteki ülkeler başı çekmeye başladılar. Ancak 1920-30 yılları arasında Benjamin Christensen ve Carl Th. Dreyer sinemada aşama yaparak adlarını duyurdu.

Bu alandaki gelişme, sesli filme geçişte durdu, ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra Danimarka'da sinema yeniden canlandı. Bunun başlıca nedenleri, belgesel film alanında izlenen gelişmelerin etkisiyle uzun metrajlı filmlerin gerçekçi yanlarının altını çizilmesi ve Ole Palsbo, Astrid ve Bjarne çiftnin ve Henning Jensen gibi yönetmenlerin yetişmesidir. Daha sonra Carl Th. Dreyer "Jan Dark" ve "Vampir" filmleriyle dünya sinemasında belirli bir yere sahip oldu. Belgesel filmde ise Jorgen Roos'un Andersen'in yaşantısını konu alan filmiyle "Kopenhag İsminde Bir Kent" adlı filmi önem kazandılar.

Müzik sanatının kökleri Danimarka'da çok eski çağlara uzanır. Ülkedeki kazılar sonucunda bulunan bronz çağından kalma "lur" adlı bir çalgının varlığı, müziğin, İskandinavya'da öteki Avrupa kültürlerine oranla daha önce başladığını kanıtlar.

İngiltere ile olan sıkı ilişkiler, Danimarka ve Norveç müziklerinin Britanya adalarıyla karşılıklı bir etkileşime girmesini kaçınılmaz kılmıştır. X. yüzyılın sonunda, Katolik dininin yayılmasına koşut olarak dinsel müzik, halk şarkıları ve saray müziğiyle yeni bir etkileşim yaratmıştır.

Ortaçağda, Danimarka topraklarında yüksek düzeyde bir müzik kültürünün geliştiği, bu dönemden kalma müzik notalarından anlaşılmaktadır.

IV. Christian'ın 1588-1648 yılları arasındaki yönetimi sırasında Danimarka müziği, yeni ve verimli bir dönem yaşamıştır. Kral, İngiltere ve Almanya'nın ünlü müzisyenlerini saraya çağırmış, saray korosunun büyük bir çoğunluğunu ise, İtalyanlar oluşturmuştu. Bunun yanında yetenekli ülke müzisyenlerini de desteklemişti.

XIX. yüzyılın başlangıcında ise, Danimarka müziği Alman etkisinde kalmıştır. Fakat en özgün müziğin yaratıcısı olarak Johan Peter Emilius Hartman anılır. Ulusal müziğin gelişmesinde önderlik eden sanatçı, eserlerinde Danimarka'nın tarihinden, doğasından ve halk şarkılarından esinlenmiştir. Hartman, Niels Wilhelm Gade ile birlikte romantik müzik akımının en önemli temsilcisi olmuştur.

XX. yüzyılda çağdaş Danimarka müziğinin öncüsü Carl Nielsen yetişmiştir. Jorgen Bentzon, özgün bir üslûp ve teknik geliştirerek, kalıcı besteler yaratmıştır. Knudage Riisager, Danimarka sınırlarını aşan bir ün kazanmıştır, özellikle bale müzikleri önemlidir. Hoffding'in önderliğinde açılan konservatuvarlar, Carl Nielsen'in etkisiyle gelişen müziğin sağlam temellere oturtulmasını sağlamıştır.

Bale

İlk bale oyunlarını, İtalyan Galeobti, 1800 yılına doğru yaratmıştır. Ulusal bale August Bournonville tarafından gerçekleştirilmiştir. Çağdaş Danimarka balesi, özellikle Harold Lander'in etkisi altında gelişmiştir. Besteci Knudage Riisager ile düzenledikleri bale gösterileri, dünyanın birçok ülkesinde ilgiyle izlenmiştir.

Danimarka Kraliyet Balesi dünyaca ünlüdür.

Bale alanında ünlü dansçılar arasında Erik Bruhn, Henning Kronstam ve aynı zamanda koreograf olan Flemming Flindt sayılabilir.

SPOR

Bisiklet, yelken ve futbol en sevilen sporlardır

Danimarka'nın forvet futbolcusu Simonsen, Almanya, İspanya ve İngiltere'de spor yaşamını sürdürüyor.

KÜÇÜK bir ülke olmasına rağmen, Danimarka'nın sporda uzun ve parlak bir geçmişi vardır. Sporun hemen bütün dallarında Danimarkalı sporcuların varlık gösterdiklerine rastlanır. Ancak Danimarkalılar, sporu tümüyle amatör biçimde kişisel bir zevk ve hobi olarak kabul ettiklerinden, büyük çapta uluslararası başarıları azdır ama, yine de tüm spor dallarında Danimarka bayrağı çok kez birincilik direklerine çekilmiştir.

Danimarka'da Futbol Federasyonu'nun 1889 yılında kurulduğu, güreşin 1800'lerin ilk yıllarında başladığı, çim hokeyinde 1920 yılında Danimarka'nın olimpiyat ikinciliğini kazandığı gözönünde tutulacak olursa, bu ülkenin sporda ne denli eski ve köklü bir geçmişe sahip olduğu kolayca anlaşılır.

Bisiklet, yelken ve futbol Danimarka'daki en popüler sporların başında gelir. Bunların hemen arkasından da güreş gelmektedir. 1800'lü yılların sonlarına doğru ortaya çıkan Beck-Olsen'in Avrupa'da Koca Yusuf'lar, Kurtdereli'ler, Filiz Nurullah'lar ile güreş tuttuğu görülür. Beck-Olsen ile başlayan güreş başarıları günümüze kadar süregelmiştir.

Amatör futbol

Danimarka'da futbol tamamen amatördür. Buna karşın bu ülkeden parlayan birçok ünlü futbolcu 1948'den bu yana Avrupa'nın en ünlü takımlarında profesyonel olarak top koşturmuşlardır ve koşturmaya devam etmektedirler. Danimarka, 1908, 1912 ve 1960 olimpiyat oyunları futbol turnuvalarında finalist ve ikinci olmuş, 1948 olimpiyat oyunlarında üçüncülüğü almıştır. Halen Danimarka'da 1.423 spor kulübüne mensup 7.360 futbol takımı, resmî maçlara katılmakta ve bu takımlarda 185.129 lisansiye futbolcu yer almaktadır.

Danimarka'da yediden yetmişe herkesin bisiklete bindiği görülür. Bu nedenle bisiklet bu ülkenin millî sporlarından biri durumundadır. Bunun doğal sonucu olarak da Danimarka, birçok ünlü bisikletçi yetiştirmiştir. Olimpiyat oyunları tarihinde Danimarkalı bisikletçiler 5 altın, 3 gümüş, 4 bronz madalya kazanmışlardır.

Ülkenin Kuzey Denizi'ne açık sahillerinde de yelken sporu çok revaçtadır. Danimarkalılar, bu denizde birçok ünlü yelkenci yetiştirmiştir. Yelken sporunda Danimarka, olimpiyat oyunlarında 4 altın 3 gümüş ve 3 bronz madalya kazanmıştır. Finn sınıfında Elvström, Danimarka'nın yetiştirdiği en önemli yelken şampiyonu olmuştur.

Danimarka'da bir Türk sporcu

Geçtiğimiz bir yıl içinde, Danimarka'da dövüşen bir Türk boksörü, Eyüp Can, tüm Avrupa otoritelerinin ilgisini çekti. 51 kiloda dövüşen Eyüp Can, Danimarka millî forması altında yaptığı maçlarda büyük başarılar elde etti, kendi kilosunda çok çok Avrupa ülkesinin şampiyonlarını devirdi. Önümüzdeki olimpiyat oyunlarının ardından profesyonel boks yaşamına geçeceğini açıklayan boksörümüz yakında Türk Millî Takımı'nda da dövüşecek.

Dyosad/Türk Tuborg/Altın Yunus/Viking,..

danimarka türkiye'ye çok yakın

DYOSAD'la yakın
1958'de Sadolin and Holmblad Ltd. ile kurulan teknolojik işbirliğinin ürünü. Her türlü Sanayi boyası, Piyasa Boyası ve Matbaa Mürekkebi üreten bir YAŞAR HOLDİNG kuruluşu. Boya Sanayiimizde seçkin bir yeri vardır

TÜRK TUBORG'la yakın
YAŞAR HOLDİNG'in, UNITED BREWERIES Ltd. ile gerçekleştirdiği Türkiye'nin ilk özel bira fabrikası. Dünyaca ünlü bir markaya Türkiye'nin katkısı.

ALTIN YUNUS'la yakın
Türkiye'nin cennet köşelerinden Çeşme.. Türk/Danimarka işbirliği dünyanın en gözde Tatil Beldelerinden birini gerçekleştirdi. 1000 yatak kapasiteli.

VİKİNG'le yakın
Danimarka'dan A/S De fornede Papirfabrikker ve Industrialization Fund for Developing Countries işbirliği ile gerçekleşen 13.500 ton/yıl kapasiteli kağıt fabrikası.

/

/

VİKİNG

YAŞAR HOLDİNG'in
Türkiye ile Danimarka'yı birbirine yakın kılan 4 seçkin örneği.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 7
AVRUPA

D. ALMANYA

Coğrafyası buzul çağından kalma özellikler taşıyan ülke

ALMANYA'nın 1945 Agustos'unda işgal edilerek ikiye bölünmesinden sonra Sovyetler Birliği'nin elinde bulunan 41722 mil karelik alan Demokratik Almanya olarak tanınan ülke haline geldi. Federal Almanya'nın yarısından küçük bir alana sahip olan Demokratik Almanya, komşusundan daha karmaşık bir toprak parçasına sahiptir. Kuzeyde Baltık Denizi, doğuda Oder ve Neisse nehirleri, güneyde Erzgebirge, batıda; kuzeyden güneye doğru uzanan bir ova ve bir plato ile sınırları çizilen ülkenin doğusunda Polonya, güneyinde Çekoslovakya ve batısında Federal Almanya bulunmaktadır. Demokratik Almanya, Kuzey Avrupa ovası üzerinde yer alır. Yalnızca güneybatı ve güneyinde (Thuringian ormanı) yüksek yerler bulunmaktadır. Ülke, güneydoğudan kuzeybatıya doğru Elbe Nehri ile bölünür. Çekoslovakya'da doğan bu nehir, Demokratik Almanya'ya derin bir vadi ile girer. Ülkenin güneyi nehrin Mulde ve Saale kolları ile sulanır. Elbe daha sonra Havel ve kolu olan Spree ile birleşerek Federal Almanya ile 97 kilometrelik bir sınır çizdikten sonra Kuzey Denizi'ne dökülür. Doğu sınırının oldukça önemli bir bölümünü oluşturan Oder ve Neisse nehirleri aslında birer Polonya nehridirler.

İklim koşulları

Demokratik Almanya'nın hemen tamamı Avrupa iklim kuşağında yer alır. Bu, kışların soğuk ve yazların sıcak geçmesine neden olur. Baltık kıyısındaki sıcaklık güneyden daha fazladır. Ocak ortalama sıcaklığı sıfırın altında 2 ile 1 derece, temmuz ortalama sıcaklığı 17 derece ile 19 derece arasında değişir. Yağmur bütün mevsimler boyunca yağar, ancak en fazla yaz aylarında görülür. Ortalama düşen yağış miktarı 710 milimetre ile 760 milimetre arasında değişir.

Demokratik Almanya'daki Kuzey Avrupa ovası, Federal Almanya'dakinden geniştir. Ova, Harz dağlarının güneyine doğru Thuringia ve Saksonya'ya doğru genişler. Ovanın kuzeydoğu bölgesi Mecklenburg ve Brandenburg bölgelerinden oluşur. Burada buzul çağının kalıntılarını görmek mümkündür. Bu kalıntılarla oluşan, nehirlerle kesilmiş derin vadiler ve sert yamaçlar güneydoğudan kuzeybatıya kadar paralel sıralar halinde uzanır. Bu özellik Demokratik Almanya'nın üçte ikisinde görülür ve ülkenin coğrafi karakteristiğini ortaya çıkarır.

Karmaşık bir yapı

Baltık kıyısının hemen güneyinde Mecklenburg ve Pomeranian göl bölgeleri bulunmaktadır. Bu bölgenin sınırı daha aşağıda Havel ve Spree kolları ile çizilir. Vadiler, göller, ada gibi alanlarla bu bölge karmaşık bir yapıya sahiptir. Berlin bu bölgede kurulmuştur. Elbe-Havel vadisinin ve Berlin'in güneyinde kumlu, geniş ve genellikle batak-lıklı vadiler yer alır. Burası Mecklenburg ve Brandenburg gibi fazla şehirleşmemiştir. Baltık kıyısında yer alan önemli şehirler Wismar, Rostock ve Stralsund'dur. Güneybatı bölgesi Thuringian havzası ile Magdeburg - Saksonya yörelerinin yer aldığı üçgen biçiminde bir alandır. Bölge ayrıca Demokratik Almanya'nın en büyük linyit yataklarına da kaynaklık etmektedir. Buradaki Dresden, Leipzig, Halle ve Magdeburg gibi şehirler eskiden beri tanınmaktadır. Güney tepeleri, Federal Almanya dağları ve platolarının bir uzantısıdır. Bölgede Harz dağları yer almaktadır. Harz dağlarının en yüksek noktası 1142 metre ile Brocken'dir. Harz dağları güneyde Thuringian havzası ile birleşir.

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Demokratik Alman Cumhuriyeti (Deutsche Demokratische Republik)
Başkent: Doğu Berlin (nüfusu: 1.133.854)
Ülke nüfusu: 16.600.000 (1981)
Yüzölçümü: 41.825 mil kare
Nüfus artış hızı: % 0.1
Resmi dil: Almanca
Konuşulan diğer diller: Rusça ve Slovan dili.
Etnik dağılım: Almanlar, Wendler (% 7)
Din: Protestan % 50
Para birimi: D.Alman markı
Başlıca kentleri: Leipzig (563.912), Dresden (515.387).
Devlet işareti: DDR

TARİH BOYUNCA
D. ALMANYA

Demokratik Almanya için, gerçek anlamda bir "tarih"ten söz etmek güç

Avrupa'nın en yeni ülkesi

II. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkan Almanya'dan iki ayrı bloka bağlı iki ülke doğdu

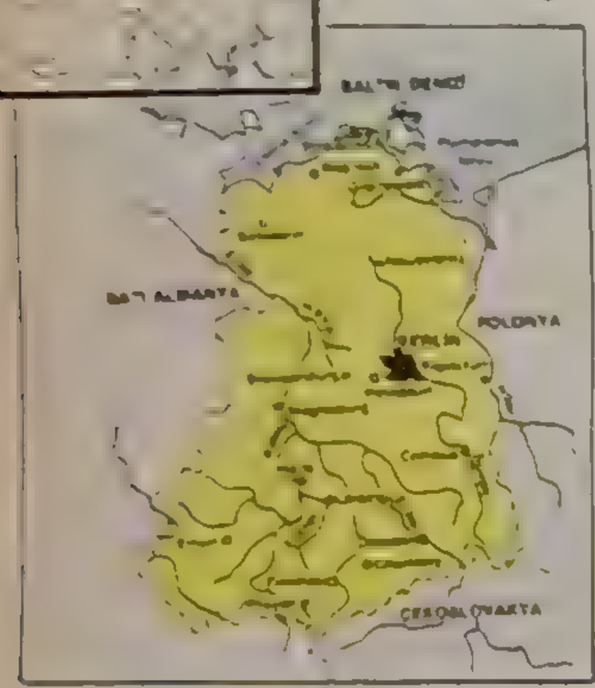

DEMOKRATİK Alman Cumhuriyeti için, kelimenin gerçek anlamında bir "tarih"ten söz etmek güçtür. Çünkü, bu ülke İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, yenik düşen Almanya'nın yapay bir biçimde ikiye bölünmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Nazi ordularının 8 Mayıs 1945'te kayıtsız şartsız teslim olmasını izleyen dört yıl boyunca Almanya hükümetsiz kalmıştır. Alman "devleti"nin ortadan kalkmış olup olmadığının tartışıldığı bu dönemde Almanya'nın denetimi, savaştan galip çıkan müttefik devletlerin ordularına bırakılmıştı. ABD, İngiliz, Fransız ve Sovyet ordu komutanlarından oluşan bir denetim heyeti, 1945'te yapılan Yalta ve Potsdam Antlaşmaları'nda çizilen çerçeve ve ilkeler uyarınca Almanya'yı yönetmekteydiler. Almanya'da her orduya bir bölge bırakılmıştı.

Denetim heyeti, 1948 haziranına dek üç yıl süre ile görev yaparak, Almanya'nın Nazilikten ve militarizmden arıtılması, yönetsel ve toplumsal bakımdan yeni ve demokratik bir yapıya kavuşturulması, savaş tazminatlarının saptanıp alınması yönünde çalışmalarda bulundu...

Beliren farklılıklar

Bununla birlikte, uygulamada zaman içinde birtakım farklılıklar belirdiği gözlemleniyordu; gerek ülkenin yapısının değiştirilmesi, askersizleştirme vb... konularında, gerek tazminatların alınması konusunda, Batılı bölgelerle Sovyet bölgesi arasında önemli farklılıklar göze çarpıyordu. Bu farklılaşmanın zaman içinde hızla büyümesi sonucunda Sovyet bölgesini öteki üç bölgeden ayıran gerçek anlamda bir "iç sınır" oluştu. Sovyet bölgesinde Komünist Parti ile Sosyal Demokratların büyük kesimi biraraya gelerek Sosyalist Birlik Partisini (SED) kurdular. 1946'dan başlayarak bu bölgede birçok köklü reform yapılmasına girişildi: Toprak reformu, sanayide geniş çaplı devletleştirmeler, yönetim ve eğitim alanlarında kapsamlı reformlar.

ABD'nin başını çektiği "Batılı" işgalciler de, kendilerine ayrılan bölgelerde hızlı bir ekonomik ve sosyal dönüşüm gerçekleştirme çabasına girişmişlerdi. Bu çabaların odağını, doğal olarak, ekonominin temelini oluşturması istenen özel girişim sektörü ve dolayısıyla ilimli ve tutucu iş çevreleri oluşturuyordu.

1946 yılından başlayarak gelişen bu "ikilik" durumu, "Batı" bölgelerinde 19 Haziran 1948'de bir gece içinde gerçekleştirilen "para reformu" ile somutlaştı. Ortaya iki ayrı paranın çıkması, bundan böyle ortaya iki Almanya çıkması demekti.

Bu para operasyonunun hemen ardından Sovyetler, kendi bölgeleri içinde kalan ve fakat "Dörtlü Yönetim"e tâbi olan Berlin kentini abluka altına aldılar. "Berlin Ablukası", Batılıların çok etkili bir "hava köprüsü" kurarak Berlin kentinin tüm gereksinimlerini aylar boyunca karşılamayı başarmaları sonucunda etkisiz kaldı.

D. Almanya'nın kuruluşu

Bu gelişmelerin sonunda 1949 yılının eylül ayında Federal Alman Cumhuriyeti, ekim ayında da Demokratik Alman Cumhuriyeti kuruldu. O dönemdeki toplam Alman nüfusunun üçte ikisi Federal Almanya (Batı) tarafında kaldı.

Bu kesin bölünmenin arkasından Federal Almanya, Hıristiyan Demokrat Partı'nin önderliğinde sıkı bir iktisadi liberalizm programı uygulayıp, Batı'nın ve özellikle ABD'nin yoğun desteği ile hızlı bir ekonomik kalkınmaya yönelirken, Demokratik Almanya'da (Doğu'da) da bundan çok daha değişik bir yöntemle iktisadi ve sosyal bir atılıma girilliyordu. Sosyalist Birlik Partisi önderliğinde 1946'dan başlayarak geliştirilen reformlarla planlı bir ekonomik gelişme politikası benimsendi.

Demokratik Almanya'da izlenen bu çok yönlü, atılım, gerek Sovyetler Birliği'nin aldığı ağır tazminat, gerek özgürlüklere fazla yer tanımayan ağır disiplin ve çalışma koşulları yüzünden zaman zaman sosyal "patlama"lara yol açmakla birlikte sonuçta başarıya ulaştı. Bugün Demokratik Almanya, hem Sosyalist Blok içinde, hem de tüm dünyada ender görülen bir ekonomik kalkınma düzeyi gerçekleştirmiş durumdadır.

İki bloklu dünyada Demokratik Almanya

İki Almanya arasındaki derin ayrılık, 1950'den başlayarak, Federal Almanya'nın yeniden silahlandırılması sorununun su yüzüne çıkmasıyla birlikte iyice derinleşti. Doğu-Batı Blokları arasında "Soğuk savaş" diye adlandırılan gerginliğin hem başlangıcı hem de odak noktasını işte bu "Almanya sorunu" oluşturmuştur. Federal Almanya yeniden kurduğu ordusu ile 1954'de NATO'ya girerken, Demokratik Almanya'da 1952 yılında kurduğu ordusunu 1956'da Varşova Paktı'na bağladı. Ekonomik açıdan da Federal Almanya Avrupa Ekonomik Topluluğu içinde yer alırken, Demokratik Almanya'nın Doğu Bloku'nun ekonomik örgütü COMECON'a dahil olduğu görülüyor.

Böylece, Demokratik Almanya iki bloklu bir dünya içinde Doğu Bloku'nun en uç noktası ya da bir çeşit "merkez karakolu" görevini de üstlenmiş oldu.

İki Almanya arasında ilişkiler

İki Almanya arasındaki ilişkiler oldukça uzun bir süre gerginliğini korumuştur. Bu gerginliğin doruk noktasını, 1961 yılında Doğu Almanya'dan Batı'ya doğru gelişen insan göçünü engellemek üzere Demokratik Almanya yöneticileri tarafından Berlin'i ikiye bölen bir duvarın inşa edilmesi oluşturur.

Almanyalar arası gerginlik, 1960'ların ortasından itibaren yerini yavaş fakat sürekli bir yumuşamaya terketmeye başlamıştır. Bu gelişmede, bloklar arasında bir yumuşamaya doğru gidilmesinin yanı sıra, Federal Almanya'da Sosyal-Demokrat lider Willy Brandt'ın "Doğu Politikası" adı verilen politikasının ve Demokratik Almanya'nın Batılı ile ekonomik ilişki kurma gereksinmesinin payı olmuştur. Bu "yakınlaşma" belirtilerine karşın, "Almanya'nın birleştirilmesi" gerek dünya, gerek her iki Almanya için başlıca sorun olarak güncelliğini korumaktadır.

Günümüzde Demokratik Almanya, Sosyalist Birlik Partisi'nin mutlak egemenliği altında "demir disiplini" altında yönetilen, Doğu Bloku'nun en güçlü kalelerinden birdir. Son yıllarda özellikle genç kuşak tarafından çeşitli yönlerden dile getirilen muhalefet hareketleri, ülkenin genel yönetim çizgisini etkileyecek düzeye gelmiş değildir.

SIYASAL KUNYE

Siyasal güç 4 parti ile 4 kitle örgütünden oluşan "Ulusal Cephe"nin elinde

1949 yılında Federal Almanya'nın kurulması üzerine, Almanya'daki Sovyet İşgal bölgesinde de geçici bir Halk Meclisi kuruldu. Bu meclis, **"Alman Demokratik Cumhuriyeti"** Anayasası'nı ilân etti.

1952 yılında yapılan bir değişiklikle Doğu Almanya'daki beş eyalet (Lander), 14 idari bölgeye (Bezirke) dönüştürüldü.

1968 yılında yapılan bir referandum sonucunda yeni **"Sosyalist Anayasa"**, yüzde 94.54 oy çoğunluğuyla kabul edildi.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde "Devlet iktidarının yüce organı", 500 "milletvekili"nden oluşan Halk Meclisi'dir. (Volkskammer). Bu 500 üyenin 66'sı Doğu Berlin temsilcisidir. Halk Meclisi'nin yetkileri son derece geniştir. Devlet Konseyi'ni, Bakanlar Kurulu'nu, Ulusal Savunma Konseyi'ni ve Yüksek Mahkeme yargıçlarını seçer.

Devlet Başkanı **Wilhelm Pieck**'in 1960 yılında ölümünden sonra Halk Meclisi, Devlet Başkanlığı makamını kaldırarak yerine Devlet Konseyi'ni kurmuştur. Devlet Konseyi, yürürlükteki yasaları yorumlamakla yükümlüdür. Devlet Konseyi'nin Başkanı, Demokratik Alman Cumhuriyeti'ni dışa karşı temsil eder. Şu andaki başkan, rejimin güçlü adamı **Erich Honecker**'dir.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde siyasal güç, dört parti ile dört kitle örgütünün birlikte oluşturduğu Ulusal Cephe'nin "öncüsü" durumundaki Sosyalist Birlik Partisi'nin (SED) elindedir. Bu parti içinde de Siyasal Büro (Politbüro) gerçek siyasal iktidarın odaklandığı organdır.

Demokratik Alman Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler'in, COMECON'un ve Varşova Paktı'nın üyesidir.

Türkiye'nin Demokratik Alman Cumhuriyeti Büyükelçisi (Doğu Berlin): Özdemir Yiğit.

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin Türkiye Büyükelçisi: Heinz Schulz. Karlı Sok. No.: 3 Gazi-osmanpaşa/ Ankara.

Honecker'in fotoğrafını taşıyan gençler 1 Mayıs kutlamalarında.

İki Almanya

Utanç Duvarı: "ölüm perdesi mi" "Umut perdesi mi?"

Doğu Berlin Metrosu bazı kesimlerde Batı'nın altından geçiyor. Ancak, buradaki istasyonlar kapatılmış durumda. Yani metrodan Batı'ya inmek olanağı yok

ÖZER YELÇE

İKİNCİ Dünya Savaşı'nın son top sesleri duyulduğu zaman Ullrich henüz doğmuştu... Onun anımsadığı ilk şey Berlin'e yapılan duvarın temelinin atılmasıydı...

Çocuk akıllıydı pek anlayamamıştı bu duvarın ne olduğunu ya da neler getireceğini... Duvar pek bir şey getirmeyecekti gerçekte... Ama götüreceği o kadar çok şey vardı ki...

Ullrich'in ailesinin bir bölümü Batı Almanya'da kalmıştı... Amcası, teyzesi duvarın diğer tarafındaydı. Kendisi, annesi ve babası ile kardeşleri ise Doğu'da yaşamaya zorunlu kılınmıştı...

Makineli tüfek sesleri duyduğu zaman artık okuma yazmayı öğrenmişti... Neyin ne olduğunu bilmiyordu belki ama, makineli tüfek taramasının insanlara ölüm getirdiğinin farkındaydı... Ve de annesi "Aman sakın duvara yaklaşma" derken gözleri büyüyor, İkinci Dünya Savaşı'nın acıları bir film şeridi gibi gözlerinin önünden geçiyordu...

Ullrich için dikenli teller, duvarlar, makineli tüfekler, Prusya mavisi üniformaları ile dolaşan askerler hep yaşamaktan çok ölümü anımsatan şeylerdi...

Fulda boşluğu

Fulda, Federal Almanya'nın, komşusu Alman Demokratik Cumhuriyeti ile olan uzun sınırının bir kesimi... Burasın stratejik önemi var... Bu da "Bir Sovyet saldırısında Almanya'ya yapılabileceği en uygun bölge" olarak nitelendiriliyor NATO uzmanlarınca... Bunun için de NATO askeri dosyalarına "Fulda Gap" yani "Fulda boşluğu" olarak geçmiş...

İki Almanya arasındaki bütün sınır boyunca olduğu gibi burası da bir "ölüm perdesi" ya da Batılıların deyimi ile "umut perdesi" ile çevrilmiş... Teller, elektrik verilmiş dikenli teller, mayınlar, makineli tüfekler, devriyeler, ışıldaklarla donatılmış bu bölge, tıpkı diğer sınır hattı gibi...

Fulda'da konuştuğumuz Federal yetkililer burnının Doğu'dan Batı'ya kaçmak isteyenler için pek çekici olmadığını, ancak gene de her yıl birçok kişinin "yaşamları pahasına" kaçışı denediklerini söylüyorlar.

Nasıl kaçıyorlar?

Böylesine "muhkem" bir sınır savunmasından nasıl kurtulup Batıya kaçıyorlar?

Doğu'dan kaçmış, şimdi de Federal Alman ordusunda görev yapan birinin bu konudaki yanıtı şöyle:

"Biz Doğu'dan kaçanlar genellikle kaçış yöntemimizi anlatmayız... Çünkü bu bilinirse bizden sonra Batı'ya sığınmak isteyenler için bir yol daha kapanmış olur."

Buna karşın gene de her geçen gün gazetelerde Batı'ya kaçanlardan söz edilir... Sınır bölgesinde görevli birliklerden birinin komutanı bu konuda bilgi verirken şunları söylüyordu:

"Fulda bölgesi çok iyi korunmuştur... Buna karşın gene de deniyorlar... Geçen yıl içinde 12 kişi bu vahşi duvarı geçmeyi başardı... Bazıları son anda takılıp kalıyor... Sınır çok iyi korunuyor... Önce geniş bir yasak bölge var... Burıya girmeyi başarsalar ya mayınlara çarpıyor, ya da otomatik tüfeklerin kurşunlarına hedef oluyor. Belirli aralıklarla konmuş nöbetçi kulelerinde ise 24 saat nöbetçiler var... Bunlar yetmiyormuş gibi sınır boyunca sürekli devriyeler geziyor. Kısacası tünel kazanların bile geçmesi çok zor."

Gerçekte de sınır bölgesinde helikopterle yaptığımız bir gezide, Doğu Alman sınırının ne denli korunduğunu gördük. Karla kaplı tepeler, ovalar bir tel örgü ile çevrilmiş adeta bir "kümesi" anımsatıyor... Ancak insanların uygarlığa gelmek istemelerinin böylesine önlendiği bir yerde dolaşan Doğu Alman sınır muhafızları da ellerinde dürbünlerle sürekli sınırı kolluyorlar...

Sınır bölgesinde Federal Almanların da nöbetçileri var... Bu nedenle de bölgede dolaşacak olanlara Doğu Alman sınırı hakkında geniş bilgi veriyorlar ve diyorlar ki:

"Doğu Almanı sınır koruma birliklerinin sınırı geçmeye çalışanlara ateş etme emri vardır... Bu nedenle Batı'dan Doğu'ya geçmek için bile hareket edenlere ateş açılır. Eğer yanlışlıkla sınırı ihlal ederseniz bunu farkeder etmez, olduğunuz yerde durun. En küçük bir hareket size ateş edilmesine neden olacaktır."

İki Berlin

İki ülkeyi ayıran "utanç duvarı" ya da Batı'nın yeni deyimiyle "umut duvarı" Berlin'de sadece iki ülkeyi değil, iki kenti birbirinden ayırıyor... Zaten "Batı'nın Doğu'daki adası" özelliğini taşıyan Berlin'in genel yapısı da ilginç... Örneğin Doğu Berlin metrosu bazı kesimlerde Batı'nın altından geçiyor... Ancak buradaki istasyonlar kapatılmış durumda... Yani metrodan Batı'ya inmek olanağı yok...

Batı'dan Doğu'ya geçmek için kullanılan ve Batı'nın Amerikan kesiminde yer alan "Check Point Charlie"den geçerken insan olayı daha iyi görüyor... Renkli ışıklı, neşeli bir kentten aniden renksiz, hareketsiz bir kente geçiliyor... Gülen insanların yerini, asık suratlı, sert hareketli insanlar alıyor

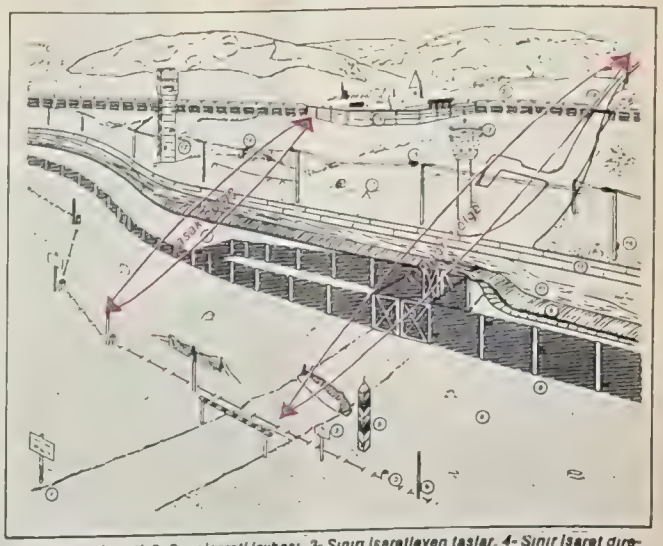

1- Sınır uyarı işareti. 2- Sınır işareti levhası. 3- Sınırı işaretleyen taşlar. 4- Sınır işaret direği (Ortalama iki metre yüksekliğinde, üstü kırmızı). 5- Demokratik Alman sınır sütunu (Üstünde siyah, kırmızı - altın rengi boya ve dem. Alman ambleminı). 6- 100 metrelik yasak bölge. 7- İkili tel örgü (2.40 yüksekliğinde, arada mayın olabilir.). 8- Tek tel örgü (3.20 yüksekliğinde sm-70 otomatik makineli ile donatılabilir.) 9- Taşıtlar için beton engel. 10- Altı metrelik denetim bölgesi. 11- Devriye asfalt yolu. 12- Beton denetim kulesi. 13- Beton nöbetçi kulesi (silâhlı). 14- Nöbetçi kulesi. 15- Işıldak. 16- Sınır denetim ağı. 17- Köpeklerin devriye gezdiği bölge. 18- Sınır kapısı. 19- Beton duvar (3.30 m. yüksek.) 20- İç tel örgü (alarm aygıtlı).

Prusya ukmın özelliğini veren bir yapıya sahip olan Doğu Berlinliler duvarın yanına bile yaklaşmıyor... Oysa Batı'da çocuklar duvarın dibinde top oynuyorlar, gençler, duvarların önünde toplanıp bağırıp çağırıyor... Hatta duvarın turistik yönünü de ele alan Batılılar buraya turistik turlar düzenleyip "duvar üstünden Doğu'yu gösterme eylemleri" bile gerçekleştiriyorlar...

Berlin duvarı konusunda yapılan bir şaka da oldukça ilginç... Anlatılan eğer doğruysa, ki pek ihtimal vermiyoruz, duvar inşa edilirken evlerin yarısı Doğu'da öteki yarısı Batı'da kalmış... Bu nedenle diyorlar ki, "Eğer o anda öznağın arka odada kalan olmuşsa onlar Doğu'da kalmış, ön odada oturanlar ise Batı Alman olmuş..."

Şakası bir yana, oldukça "hazin" bir durumu var Batı ile Doğu Almanya'nın... Aynı kökenin insanları, 50 yıl öncesine kadar birlikte yaşamışlar... Şimdi ise artık birleşme olanağı kalmamış bir ülkenin ikiye bölünmüş tümü ile değişik yaşam koşullarına kendilerini uydurmaya çalışan vatandaşları...

İki Almanya'nın yaşam koşullarını da anlatmaya pek gerek yok... Federal Almanya ile Demokratik Alman Cumhuriyeti arasındaki fark biliniyor en ince ayrıntısına kadar... Ancak bilinmeyen bir şey var... Doğu'daki insanların tümünün mü Batıya geçmek istediği? Bir de bir soru var sorulan sık sık: "Acaba duvarı kaldırsak ne olur?"

Buna Batı Almanların verdiği yanıt oldukça ilginç:

"Bizim için pek iyi olmaz Çünkü bugünkü Alman ekonomisi Doğu'dan gelecek milyonlarca insanı doyurmaya yeterli değil."

Belki de gerçekçi gözle bakınca duvar Batı Almanların da işine geliyor diye düşünmek gerek...

* * *

Ullrich için ölümü anımsatan Prusya mavisi elbiseler gende kalmıştı... Gözleri karanlığa alıştığı an geriye baktı... Gölgeleri seçemedi pek ama, sesler duyuyordu... Ne dediklerini anlayamadı... Anlamak da istemiyordu doğrusu... Ama artık bir daha Prusya mavisi görmek istemiyordu...

Yıllar sonra Ullrich Federal Alman ordusuna girdiği zaman, Doğu sınırında görevlendirildi... Gözlerini dikip geldiği topraklara baktığı zaman sadece geride kalan ailesi için gözyaşı döküyordu...

Batı Berlin'de çekilmiş bu fotoğraf, "Ölüm Duvarı"nın hâlâ stratejik önemini koruduğunu gösteriyor.

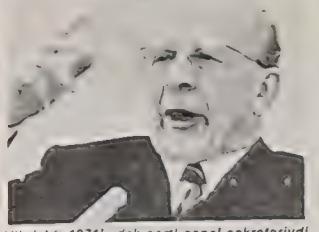

Ulbricht, 1971'e dek parti genel sekreteriydi

Parti genel sekreteri olarak 1971'de görevi devir alan Erich Honecker bugün de ülkenin yönetimini elinde bulundurmaktadır.

Aydın çevrelerin rejim ile ilişkileri

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana izlediği "katı" ve "doktriner" politik çizginin zaman içinde özellikle kültürel alanda ülke içinde ben tepkiler yarattığı biliniyor. Batı ülkelerinde de ilgi çeken kimi yazarlar genellikle, ülkeye egemen olan Marksist ideolojiden ayrılmamakla birlikte daha geniş bir anlatım özgürlüğü istemiyle ortaya çıkmakta ve rejimin işleyişine eleştiriler getirmektedirler. Genellikle genç kuşağın aydın ve sanatçılarının bu "çıkış"ları, hükümetin ve yönetici partinin sert tepkisiyle karşılaşıyor. Özellikle son yıllarda birçok aydın bu nedenle cezalandırılmış, bağlı bulundukları mesleki örgütlerden çıkarılmış, bir kısmı da ülkeden çıkmaya zorlanmıştır.

Bu gelişmenin en ilginç örneklerinden biri, Batı ülkelerinde kitap basturması yasaklanan ve çeşitli cezalara çarptırılan yazar Stefan Heym'dir. Bu konudaki en ilginç gelişmelerden biri de tanınmış halk (folk) şarkıcısı ve şair, Wolf Biermann'ın 1977 yılında Batı Avrupa'da bir turnedeyken vatandaşlıktan çıkarılması ve ülkeye girişinin yasaklanmasıdır.

Doğu Almanı aydınlarının Sosyalist Birlik Partisi ve hükümet yöneticileriyle olan mücadelesi süregelmektedir.

TOPLUMSAL YASAM

Başka hiçbir rejim tanımamış bir kuşak yetişti

Nüfusun yüzde 3'ten azının arabası, ama kent ve kasabalarda hemen her ailenin radyosu ve televizyonu var

ALMANYA'nın 1949 yılında bölünmesi ile birlikte, eski Almanya'nın sayıca Protestanların, alan olarak da kırsal kesimin baskın olduğu bir bölümü, Demokratik Almanya'ya geçti. Eski ülkenin bu parçasındaki büyük kentler, tarihsel açıdan daha çok yoksul işçi katlelerin yaşadığı ve daha radikal devrimci hareketlerin filizlendiği bölgelerdi. Ancak Doğu Almanya'ya kalan toprak arasında, kuzeydeki soylu malikaneleri ve güneydeki ileri derecede sanayileşmiş kentler de vardı. Doğu Almanlar, soylu geleneklerin, güçlü işçi sınıfı örgütlenmesi ve protestanlığa içten bağlılıkla ve tarihsel açıdan, Batı Almanlardan büyük farklılık gösteriyorlardı. Üstelik de ortak ulusal geçmişlerindeki ortak olaylar ve kişiler üzerinde tekel kurmuş gibiydiler.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra soylulara ait büyük malikaneler devletleştirilerek kırsal nüfusa dağıtıldı. Çiftlikler de kolektifleştirildi. Yaşam farklılıkları büyük ölçüde ortadan kalktı. Bugün Doğu Almanya'da işçiler ve memurların, aydınlar ve yöneticilerin çok farklı bir yaşam sürdürdükleri söylenemez.

Hükümetin geçmişi silme çabalarının da etkisi vardır. Bu iki konu, halkın hemen hemen her gün karşı karşıya kaldığı propagandaların da temel konularını oluşturur. Merkezin tarihinin Sovyetler denetiyle yazılmış biçimi ve Nazilerin yaptıkları katliâmlar. Ancak Doğu'da Nazizm diye bilgiler, ahlaki bir çelişki sorunu oluşturmaz. Hükümet propagandası, Nazilerle kapitalizmi özdeşleştirdiği ve şimdiki yönetimin Doğu'da, Nazizmin üstesinden geldiğini vurguladığı için, Doğu Almanlar artık bu konuda sorumluluğun arasını duymaz.

Bu tavır eski kuşaktan olanların çoğunu rahatsız ederken, çocuklarının onlara garip garip sorular sormasını da engelliyor.

Batı Alman gazetelerinin yürüttüğü anketler, 1960'lı yıllarda halkın rejime olan desteğinin arttığını göstermiştir.

Ünlü Alexanderplatz, Doğu Berlin'in merkezini oluşturur. Ülkenin doğu komşularının Paris'le eşdeğer buldukları meydan bir yandan da turistik görünümüyle dikkat çeker...

Bu anketlere göre, hükümeti buna bağlı olarak, ülkenin bölünmesini etkin olarak destekleyenlerin oranı 1962 yılında % 37 iken, 1969'da % 70'e yükselmiştir. Bu durum belki 1961 yılından itibaren Berlin Duvarı'nın Batı'ya geçişi yasaklamasına da bağlanabilir. Ancak 1960'lı yıllarda ekonomik koşullarda istikrarlı bir artış görüldüğü de yadsınamaz. Bunlara ek olarak, bu dönemde yepyeni bir kuşak değişik bir siyasal bilinç kazanmıştır. Bu kuşak, tüm eğitimini Doğu Alman rejimi altında görmüş ve başka hiçbir rejim tanımamış bir kuşaktır.

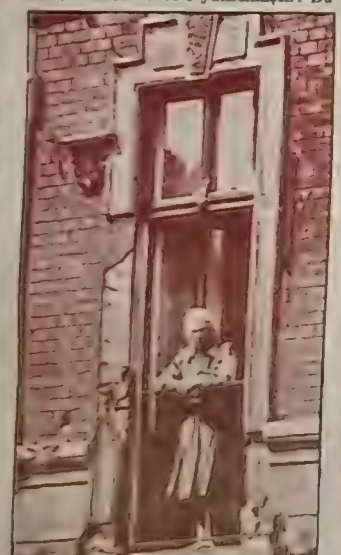

Yaşlı kuşak ile genç kuşak arasında, gerek yetişme koşulları açısından gerek siyasal tavır açısından önemli farklar bulunur. Uzun yıllar modayı bir "çöküş" belirtisi sayan D. Almanya'da bugün defileler düzenlenmekte, sokaklarda folk şarkıları söylenmektedir.

Günlük yaşam

Demokratik Alman Cumhuriyeti'n gündelik yaşam oldukça kasvetli. Bellibaşlı kentlerin çoğunda savaş kalma yıkıntılar, olduğu gibi durmakdır. Karl-Marx-Allee (Doğu Berlin) bu sokağa "İlk Sosyalist Sokak" ad verir) gibi birkaç istisna dışında, yeni inşaat sayısı çok azdır. Savaş sonra dönemde yapılan binaların oranı yüz 20'yi bulmaz.

Büyük kentlerde bile (Nüfusu 100 ni aşkın 11 kent vardır), vitrinlerdeki yalar Batılılara hiç de tatmin edici mez. Besin maddeleri oldukça uuzd ancak kentlerde uzun meyve, sebze süt ürünleri kuyruklarına rastlanır. C mobiller, çok pahalıdır. Nüfusun 3'ünden azının arabası vardır. Ken kasabalarda kitle ulaşımı yetersiz bir çimde yürütüldüğü için, Doğu Alman nın çoğu işe bisikletle gider. Buna karş elektronik iletişim oldukça ileridir. K ve kasabalarda herkesin telefonu her hemen her ailenin radyosu ya da tele yonu vardır.

Eğlence, bayram ve şenlikler

Doğu Almanlar yeğledikleri eğle biçimleri açısından, Batı Almanlar farklılık göstermezler. Ancak bu eğ celerden yararlanma fırsatları daha dır. Almanlar konserleri, tiyatroyu v perayı sever. Fakat bu kültürel anla biçimleri, Batı Almanya'da olduğu g yerel olarak yaygın biçimde canland mamıştır. Sonuç olarak konsere mek, ünlü Berliner Ensemble'ı ya Komischer Oper'i izlemek için, bir Alman, Doğu Berlin'e gelir. Hayva bahçeleri, parklar ve müzeler her zam kalabalıktır. Ne var ki, savaşta yıkıl ların yerine yenileri yapılmamıştır. E Almanlar gibi, Doğu Almanlar da dukça enerjiktir. Ama futbol sevgis aynı coşkuyla paylaştıkları söylenem Atış, yarış ve uzun mesafe yürüyüş g sporlar daha çok ilgi çeker.

Ülkede on yasal bayram kutlan Şenliklerin çoğu yerel niteliklidir. And her ilk ve sonbaharda yapılan Leip Fuarı, Almanya ve Avrupa'nın her rinden birçok ziyaretçiyi çeker. Fu şenlik ve sergilerin yanı sıra, kelime eski anlamıyla, bir 'pazar' niteliği de şır. Hükümet fuar sırasında gezi kısıt masını gevşettiği için, birçok Batı A man fuar sırasında Leipzig'e gelir.

Eğitim

Sosyalist bir eğitim sistemi uygulanır

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nin eğ tim sistemi, Federal Almanya'nınkinden çok Sovyetler Birliği'ninkini andırır.

Doğu Almanyadaki eğitimin amaçları, 196 yılında çıkan bütünleşmiş sosyalist eğit sistemine ilişkin yasada belirtilmiştir. Bun göre, eğitimin hedefi: "Tüm halkın yüks eğitim görmesi ve insana yaraşır, dol mutlu bir yaşam sürdüren, bilinçli olar toplumsal yaşamı biçimlendiren, doğa değiştiren, uyumlu olarak gelişmiş sosyali kişiliklerin tam bir eğitiminin ve öğretimin sağlanmasıdır." Bu amaca ise, daha da açı ça, "Marksizm-Leninizm konusunda tam b

...liye sahip olunacak ulaşılacaktır..."

Çalışan annelerin çocukları için kreşler vardır. Üç yaşını dolduran çocuklar, ana okuluna gider. Bu okullardan da, daha çok çalışan ya da okuyan annelerin çocukları yararlanır. Genel politeknik (ilk-orta) okulların yanısıra, yetenekli öğrenciler için genel eğitim ile ekonomi, matematik, teknoloji, bilim, spor, dil ya da sanatı birleştiren özel okul ve sınıflar vardır. Fiziksel ya da ruhsal açıdan özürlü olanlar için de özel okullar bulunmaktadır. Aynı öğrenim dönemindeki öğrenciler, mesleki ya da teknik okulları da görür.

Yüksek öğrenim alanında ise, üniversitelerin yanısıra, teknik, tarımsal, tıp, öğretmen okulları ve diğer kolejler vardır. Sovyet modelinin izlendiği ülkede, yüksek öğrenimden sonra da "Çocukların işçi ve köylülerin yaşantısına ve sosyalizmin yüceltilmesi mücadelesine katılmaları" öngörülür.

Öğretmen ve yetişkinlerin eğitimi de dahil olmak üzere, sistem son derece merkezileşmiştir ve Eğitim Bakanlığı'nca yönetilir. Genelde, önemli tüm eğitsel politikalar, Marksist görüşlü Sosyalist Birlik Partisi Merkez Komitesi'nce saptanır. Üniversiteler ve çoğu kolej, yüksek ve teknik öğretim, devlet sekreterayasının yönetimi altındayken, Kültür Bakanlığı da sanat ve müzik kolejlerini denetler.

Berlin, Leipzig, Halle ve Jena eski ve ünlü Alman üniversiteleri arasında yer alır. Yüksekokullarda öğrenim süresi üç ile altı yıl arasında değişir. Öğrenim tamamlanınca, bir diploma ya da devlet sınavına girilir. Doktora ve doktora üstü programlar da vardır. İkinci dilin Rusça olduğu eğitimde, tüm öğrencilerin Rusça'nın yanı sıra (SSCB'de olduğu gibi) Marksizm-Leninizm'in, ekonomi politik ile diyalektik ve tarihsel materyalizmin temellerini öğrenmeleri zorunludur.

Doğu Berlin'in hemen duvar kıyısına düşen yanından bir gündelik hayat kesiti...

Din

Halkın yüzde 80'i Protestan, yüzde 11'i ise Katolik

Demokratik Almanların büyük çoğunluğu (1980 sayımına göre % 80.5) Protestandır. Katolikler nüfusun % 11'ini oluşturur. Yahudilerin sayısı ise, Federal Almanya'da olduğundan daha azdır (1200). Önceleri, Protestan kilise'lerin çoğu Alman Protestan kilisesine bağlıydı. Bu kilise aynı zamanda, Batı Alman Protestan kilise'lerinin de yönetici organıydı. 1969'un başlarında, Demokratik Almanya yönetimi bu ortak örgüte üye olmayı yasakladı. Yönetimin din konusundaki cesaret kırıcı tavrına karşın, vaftiz sayısındaki artış, halkın hâlâ dine bağlı olduğunu göstermektedir.

Dil

Bölgesel farklılıklar dile de yansır

Resmi dil, 'Yüksek Almanca' denilen diyalekttir. Bu kaliteli Almancanın yanı sıra Baltık kıyılarında, daha kalitesiz bir dil konuşulur. İkinci dil Rusçadır. Çok küçük bir yörede ise halk bir Slovan dili konuşur.

Demokratik Almanya'da Prusya etkisi baskındır. Prusya'ya bağlı eski devletlerin toprakları, bugünkü D. Almanya'nın yarısından çoğunu kaplamaktaydı. Ancak, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana işbaşına gelen hükümetler, Nazilerin tarihi bölgesel yurtseverlik yaklaşımının etkilerini silme yolunda çaba harcamışlardır. Demokratik Almanya'nın 15 yerel yönetim biriminin hiçbiri eski eyalet sınırlarını tam tamına korumamıştır. Okullarda da yerel tarih üzerinde durulmaz.

Ancak, karakter açısından Orta Almanya'nın Saksonya ve Thuringia eyaletlerinde yaşayanlarla, kuzeyliler arasında farklılık vardır. Aynı farklılık yer yer dile de yansımıştır. Lusatia, Wends ve Sorbs'daki küçük bir azınlık da, Elbe nehrinin doğusuna uzanan alanda Slovan dilini hâlâ konuşur. Öte yandan, Baltık kıyılarındaki kalitesiz Almanca ile, küçük azınlığın konuştuğu Slovanca, zaman zaman kitle iletişim araçlarına da yansır.

Ulaşım

Karayolu taşımacılığı önde geliyor

1980 yılında Demokratik Almanya'nın karayolu uzunluğu 45.475 kilometreyi bulmaktadır. Karayolunda taşınan yük kapasitesi kilometre başına 21.020 milyon tondur. Motorlu araçların sayısı 2.667.703, kamyonların sayısı 234.148'dir. Ayrıca 1.3 milyon motosiklet bulunmaktadır. Aynı yıl rakamlarına göre demiryolu uzunluğu 14.221 kilometredir. Bunun 1.680 kilometresi elektriklidir. Taşınan mal 56.395 milyon ton/kilometre, yolcu da 23.142 milyon yolcu/kilometredir.

Hava taşımacılığı Interflug ile yapılır. Ana havaalanı olan Berlin'deki havaalanı ile çeşitli sosyalist ülkeler başkentlerine ve diğer Avrupa ülkelerinin başkentlerine seferler yapılmaktadır. 1980 yılında havayolu ile 1.216.300 yolcu ve 27.671 ton yük taşınmıştır. Deniz trafiği için Rostock limanı yeniden inşa edilmiş ve genişletilmiştir. 1980 yılında taşıma yapılabilen akarsu uzunluğu 2.302 kilometreyi bulmuştur. Devletin sahip olduğu deniz ticaret filosu 1 milyon 305 bin 084 BRT'lik 192 gemiye sahiptir. Ülkenin en önemli bankacılık kuruluşları Staatsbank der DDR Berlin ile Industrie - und Handelsbank der DDR'dir, Staatsbank der DDR Berlin ve Industrie - und Handelsbank der DDR'nin 31 Aralık 1980 tarihi itibariyle mevduat toplamları 99.730 milyon marktır. 1953 yılından beri mark, altına dayalı olarak değerlendirilmektedir. Mark'ın altın karşılığı 0.399902 gram olarak saptanmıştır.

Nüfus

En önemli sorun doğumları artırmak

Federal Almanya'ya sığınmalar İkinci Dünya Savaşı'ndan, Berlin Duvarı'nın kurulduğu 1961 yılına kadar Demokratik Almanya nüfusunun azalmasına yol açmıştır. 1945 ile 1961 yılları arasında 3 milyonu aşkın kişi sınırı geçip Batı'ya yerleşmiştir. 1961'den bu yana ise nüfusta bir artış görülür. Ancak, Batı'ya sığınanların çoğu çocuk doğuracak yaşta kişiler olduğu için, bu artış normal bir oranda gerçekleşmemiştir. Federal Almanya'da olduğu gibi, burada da, yaşlıların sayısı çok fazladır.

Genç işçi ve sporculara gereksinen, ancak doğum oranı hâlâ diğer Avrupa ülkelerine göre çok düşük sayılan Demokratik Almanya'da doğumları artırmak en önemli sorunlardan biri olmuştur. Hükümetin bu sorunu, büyük aileler için teşvik önlemleri olarak çözümleyebilmesi de pek akla yakın bir ihtimal değildir. Çünkü kadınlar, toplam işgücünün hemen hemen yarısını oluşturmaktadır.

Sağlık

33 bin doktor var

Demokratik Almanya'daki 559 hastanenin 171895 yatağı vardır. Sayıları 561'i bulan polikliniklerde en az altı ayrı servisto tedavi sağlanır. Doktor sayısı 33894, dişçi sayısı ise 11209'dur.

Ülkede, hastalık, kaza ve işsizlik sigortasının yanı sıra, yaşlılar ve sakatlar için emeklilik hakkı vardır.

1980 yılında devlet bütçesinden sosyal yardımlara ayrılan miktar 3 milyar 349 milyon mark, sosyal sigorta için ayrılan miktar ise 29 milyar 410 milyon marktı.

Eğitimden sayılar

Demokratik Alman Cumhuriyeti'nde iki tip okul vardır.

1. Genel politeknik orta öğretim kurumları: Eski ilk ve ortaokullardan oluşan bu kurumlar, 10. sınıfa kadardır. 1980 yılında sayıları 5.106'ya varan okullarda 2 milyon 203 bin 991 öğrenci vardı.

2. İleri politeknik okulları: Bu okullarda ise yalnızca, 11 ve 12.sınıflar vardır. 1980 yılında sayıları 282'yi bulan bu okullarda ise, 46.927 öğrenci bulunuyordu.

Orta öğretim düzeyindeki bu okullara ek olarak, öğretmen sayısı 14.259 ve öğrenci sayısı 459 bin 500'ü bulan 977 meslek okulu ile 237 teknik okulda 171 bin 825 öğrenci vardı. 53 üniversite ve diğer yüksek okuldaki 129 bin 970 öğrencinin 63 bin 266'sını kız öğrenciler oluşturuyordu (1980).

"TÜRK SAATİ"

Demokratik Almanya'nın başkenti Berlin'de akşam üzeri olup havanın kararmaya başladığı saatlere "Türk saati" adı veriliyor. Çünkü, Batı Berlin'de çalışan Türk işçilerinden bir kısmı, çalıştıkları fabrikalarda paydos zili çalar çalmaz gruplar halinde soluğu Doğu Berlin'de alıyorlar. Orada kendilerini bekleyen birer Doğu Alman "sevgili"leri var. Batı Alman kadınlarınca "hor görülüp, itilen" Türk işçiler, elleri-kolları bu sevgililere götürdükleri hediye paketleriyle dolu olarak sınır kapısını ve Doğu Berlin sokaklarını dolduruveriyorlar. O geceyi orada sevgilileriyle birlikte geçirdikten sonra gene Batı'ya, işlerinin başına dönüyorlar.

Daha doğrusu, yakın zamana kadar böyleydi. 1982 yılında Demokratik Alman hükümeti, aldığı ani bir kararla Doğu Berlin'e girişte alınan harcı 5-6 katına çıkarıverince, buraya bir gecelik giriş yapan Türk işçilerinin sayısında büyük bir düşme oldu.

Bu gidişle, "Türk saati" bir süre sonra unutulup gideceğe benzer.

KITLE İLETİŞİMİ

Günlük 39 gazete yayınlanıyor

Demokratik Almanya'da yayıncılık, Federal Almanya'daki kadar gelişmiş değildir. Yılda 10 kadar az kitap basılır ve yayın sanayii devlet denetimi altındadır. Önemli yayınevlerinin çoğu, eski kültürel merkez olan Leipzig'dedir. Ancak, ikinci en önemli yayıncılık merkezi olan Doğu Berlin'de, Dresden, Halle ve Kassel'de de bir çok yayınevi vardır.

En büyük yayınevleri Paul List, Mitteldeutscher, Philip Reclam, S. Hirzel ve Anton Kuppenberg'dir. Seven Seas, daha çok, karton ciltli kitaplar, İngilizce kitaplar ve çağdaş Almanca yazarlarının yapıtlarının İngilizce çevirilerini yayınlar.

Demokratik ve Federal Almanya'daki okurlar arasındaki en önemli fark, belki de, Demokratik Almanya'da daha az roman satılmasıdır. Bu ülkenin okurları teknik ve bilimsel yapıtları yeğler.

Her yıl Leipzig'de bir kitap fuarı açılır. Bu fuar, Federal Almanya'daki Frankfurt Fuarı'na benzer, ancak çok daha küçük çaptadır

1980 verilerine göre, Demokratik Almanya'da toplam 267.949 kişilik 826 sinema vardır.

Sayıları 39'u bulan günlük gazetelerin tirajı ise toplam 11 milyona varır (1978).

EKONOMI

Sanayi, ulusal gelirin yüzde 62'sini karşılıyor

1960'dan sonra uygulanan yeni sistemle merkezî planlama denetimi gevşetildi, kuruluşlara "kâr etme hakkı" tanınarak çalışanlara kârdan prim verilmeye başlandı

DEMOKRATIK Almanya COMECON üyesidir. Ülkede ekonominin itici gücü sanayi sektörüdür. Sektör ulusal gelirin yüzde 62'sini karşılamaktadır. Devlete sahip olduğu işletmeler ile kooperatiflerin elinde bulunan işletmeler net üretimin yüzde 96.4'ünden sorumludur. Özel kuruluşların oranı ise yüzde 32.8'den 1950 1978 yılında yüzde 2.4'e inmiştir. 1960 ortalarına kadar ekonomik açıdan ciddî sorunlara sahip olan Demokratik Almanya, yeni bir ekonomik sistem uygulamasına gitmiştir. Uygulanmaya konulan sistemle merkezî planlama denetimi gevşetilmiş ve kuruluşlara kâr etme hakkı tanınarak çalışanlara kârdan prim verilmeye başlanmıştır.

Demokratik Almanya'da 1980 yılı itibariyle toplam 5.031 sanayi kuruluşu bulunmaktadır. Bu kuruluşlarda çalışan işçi sayısı 3 milyon 153 bin 350'dir. En önemli üretim demir ve çelik alanında yapılmaktadır. Ham çelik üretimi yıllara göre düzenli bir yükselme göstermektedir. 1975 yılında 6.472 bin ton olan ham çelik üretimi 1977 yılında, 6.850 bin tona, 1980 yılında da 7.308 bin tona yükselmiştir. Pik demir üretimi ise 2.455 bin ton ile 2.658 bin ton arasında değişmektedir. Artış, mamul hale getirilmiş çelikte de izlenmektedir. 1975 yılında 4.281 bin ton olarak gerçekleştirilen mamûl çelik üretimi 1980 yılında 5.126 bin tona yükselmiştir.

Kimya sektöründe en fazla üretim sülfürik asitte görülmektedir. 1980 yılında Demokratik Almanya'da 958 bin ton sülfürik asit üretilmiştir. Bunu sırasıyla sunî gübre (543 bin ton), sud kostik (626 bin ton) izlemektedir. Demokratik Almanya'da çimento üretimi ise 12.440 bin tondur.

Enerji

Linyit üretiminde Demokratik Almanya dünyada birinci sırayı almaktadır. Uranyum, kobalt, bizmut, arsenik ve antimon gibi kıymetli madenler Batı Erzgebirge ve Doğu Thüringia bölgelerinde çıkarılmaktadır. 1980 yılı rakamlarına göre, linyit üretimi 258.097 bin ton olarak gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında, normal kömür üretimi ise aynı yıl 269 bin ton olmuştur.

Demokratik Almanya'da elektrik enerjisi üretimi 1980 yılında 98.868 milyon kilovat saattir.

Ülke sınırları içindeki petrol boru hattının toplam uzunluğu 1.301 kilometredir. Anklam'dan Schwedt'ten gelen ve Halle'deki Leuna'ya uzanan 340 kilometrelik petrol boru hattı ise Sovyet petrolünü Demokratik Almanya'nın endüstri merkezine ulaştırır.

Bütçe ve dış ticaret

Bütçede gelirler 160.652 milyon mark, harcamalar da 160.283 milyon mark olarak gerçekleşmiştir (1980). Harcamaların 51.068 milyon markı sağlık hizmetleri ile sosyal yatırımlara ve eğitime ayrılmıştır.

D. Almanya otlak ve çayırların toplam alanın bir milyon hektarı aştığı ülkedir.

Çamaşır temizleme tozu üretimi yapılan VEB Genthin'den bir görünüm...

Demokratik Almanya'nın dış ticaretinde Sovyetler Birliği başta gelmektedir. 1979 yılında 16.06 milyar dolarlık ihracat gerçekleştiren ülkenin ihracatında Sovyetler Birliği yüzde 36'lık bir pay alır. Sovyetler Birliği'ni yüzde 9 ile Çekoslovakya ve Polonya izler. Aynı yıl Demokratik Almanya'nın ithalatı 16.21 milyar dolar olmuştur. İthalatta da ilk sırayı yine yüzde 36 ile Sovyetler Birliği almaktadır. Bu ülkeyi yüzde 7 ile Çekoslovakya ve Polonya yüzde 6 ile Federal Almanya izlemektedir.

Tarım

Tarımın baş ürünü: Patates

Demokratik Almanya'da ekilebilir tarım alanı 4,76 milyon hektardır. Otlak ve çayırların toplam alanı 1 milyon 235 bin 300 hektar, ormanların kapladığı alan 3 milyon 954 bin 700 hektardır. Çalışabilir nüfusun yüzde 10'u tarım sektöründe çalışır. Demokratik Almanya'da 3 bin 94 kollektif çiftlik ve 469 devlet çiftliği bulunmaktadır. 1980 yılı rakamlarına göre kollektif çiftliklerin sahip olduğu alandan 5 milyon hektarı bağımsız olarak işlenmekte; 441,564 hektarı da ortak olarak işlenmektedir.

Devlet çiftliklerinin sahip olduğu toplam alan miktarı ise 396,188 hektardır. Ülkede patates üretimi başta gelir. 1980 yılında toplam 9.214 bin ton patates, 7.034 bin ton şeker pancarı, 3.979 bin ton arpa, 3.098 bin ton buğday, 1.917 bin ton çavdar ve 582 bin ton yulaf üretimi gerçekleştirilmiştir. Ülkede 5.723 bin sığır (buna 2.138 inek dahildir.) 12.871 bin domuz, 2.038 bin koyun, 25 bin keçi, 68 bin at, 26 milyon 844 bin tavuk bulunmaktadır. 1980 yılında 244.237 ton balık üretimi sağlanmıştır. Bunun akarsularda sağlanan bölümü 14.492 tondur.

Savunma

Ülke sınırlarında 258 bin Sovyet askeri bulunuyor

Varşova Paktı üyesi olan Demokratik Almanya'da, Savunma Bakanlığı ve Ulusal Halk Ordusu 1956 yılında kurulmuştur. Demokratik Almanya Savunma Yasası ise 1960 tarihini taşır ve askerlik hizmetini bütün vatandaşlar için zorunlu sayar. 18-25 yaş arası her Doğu Alman vatandaşı için asker-lik süresi kara kuvvetlerinde 18 ay, deniz ve hava kuvvetlerindeyse 24 aydır.

Kara kuvvetlerinin ikisi zırhlı, dördü motorize olmak üzere altıncı tümenden oluşan iki kolordu savardır.2600 tanka sahip kara kuvvetleri 113 bin kişidir. Kara kuvvetlerine bağlı çalışan polis 25 bin güvenlik ve 48.500 sınır askerinden oluşur. Ayrıca savaş gruplarında örgütlenmiş 450 bin kişilik milis kuvveti de bulunmaktadır. Donanmada iki fırkat, üç korvet, 15 bücumbot, 50 torpido bot, 13 devriye botu, 50 kıyı mayın arama tarama gemisi, üç istihbarat gemisi, 18 kıyı muhafaza botu 16 çıkartma gemisi, beş yakıt gemisi, dokuz eğitim gemisi, dört ikmal gemisi bulunur. Donanmadaki asker sayısı 1982 sayılarına göre 17 bindir. Sovyet yapısı MIG'lerin kullanıldığı hava kuvvetleri 38 bin kişiden oluşur. 300 savaş uçağı bulunmaktadır. İki hava savunma tümeni, 12 uçaksıh üç filodan oluşan duruma göre iki ve dört alaydan meydana gelir.

Demokratik Almanya sınırlarında ayrıca 258 bin kişilik 20 Sovyet tümeni bulunmaktadır. Bin ağır tanka sahip bu tümenlerde 6 bin zırhlı araç vardır.

SPOR

Marita Koch

D. Alman bayanlar yüzme ve atletizmde çok başarılı

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'nın Sovyet işgali altında kalan kesiminde Demokratik Almanya adı altında yeni bir devletin kurulması ve burada sporun yeni baştan doğup örgütlenmesi ancak 1950'li yıllarda gerçekleşebilmiştir. Demokratik Almanya'da spor tamamen sosyalist ülkeler programı içinde doğup gelişmiş, bu arada atletizm ve yüzme ön planda yer almıştır. Bu iki spor dalında bayanlara da büyük önem verilmiş ve olanaklar tanınmış, bunun doğal sonucu olarak da Demokratik Almanya bayanlar atletizm ve yüzme dallarında dünya çapında bir düzeye ulaşmıştır.

Ancak Demokratik Almanya'da spor, salt bu iki dala dayanmamaktadır. Sporun öteki bütün dallarına da önem ve değer verilmektedir. Kanodan futbola, bokstan voleybola kadar bütün spor dallarında bugün Demokratik Almanya başarılıdır. Ancak bu başarılar atletizm ve yüzme dallarındaki gibi dünya çapında bir durum arzetmemektedir.

İkinci Dünya Savaşı'nın yenik ülkesi Almanya, savaş sonrasının ilk olimpiyatına (1948 Londra) kabul olunmamış, 1952 yılında Helsinki'de yapılan Olimpiyat Oyunları'na ise iki Almanya (Federal Almanya ve Demokratik Almanya) bir ülke olarak kabul edilmişler, bir şampiyonluk halinde milli marş yerine Beethoven'in bir bestesinin çalınması kararlaştırılmıştı. Alman sporcuları bu olimpiyat oyunlarında ikinciliğe ve üçüncülükler kazanmışlar, birinciliğe alamadıklarından bu marşın çalınmasına gerek kalmamıştı.

Futbol

Demokratik Almanya'da ilk el atılan sporlardan birinin futbol olduğu görülmüştür. 1952 yılında "Deutscher Fussball Verband der Deutschen Demokratischen Republic" adı altında D. Almanya Futbol Federasyonu kurulmuş, özellikle Berlin, Leipzig, Magdeburg, Dresden ve Jena'da kurulan spor kulüpleri Demokratik Almanya futboluna pek büyük katkılarda bulunmuşlardır. Bu kulüpler arasında Doğu bloku ülkelerinin her yacında görülen Dynamo'lar baş sırayı alırken, büyük müesseselerin kulüpleri de Demokratik Almanya futbolunda önemli roller oynamışlardır. Halen Demokratik Almanya'da 5.098 spor kulübüne mensup 26.941 futbol takımı resmi lig maçlarına katılmakta ve bu takımlarda 394.875 lisansiye futbolcu oynamaktadır.

Atletizmde başarı

Demokratik Almanya'nın en önde gittiği sporlar arasında bulunan atletizm tüm ülkede pek yaygın bir durumdadır. Erkeklerde Frenkel, Reinmann, Höhne, Selzer, Beyer ve Schmidt gibi şampiyonlar ve dünya rekortmenleri yetiştiren Demokratik Almanya bayanlarda ise Meissner, Stecher, Strophal, Oelsner, Breimer, Burneleit, Ehrhardt, Balzner, Rossley, Witschas ve Marita Koch ile Rese Marie Ackermann gibi büyük dünya rekortmenleri ve olimpiyat, dünya, Avrupa şampiyonları yetiştirmiştir. Demokratik Almanya bayan atletizm ekipleri olimpiyat oyunları ile dünya ve Avrupa şampiyonalarında Sovyet bayanları ile çekişmekte ve çoğu kez onlara karşı üstünlük sağlamaktadırlar.

Yüzmede üstünlük

Demokratik Almanya, yüzme havuzlarında da özellikle bayanlarda büyük bir üstünlüğe sahip bulunmaktadır. Kornelia Ender, Barbara Krause, Andrea Pollack, Ulrike Richter, Petra Schneider, Renate Reinisch ve U. Geweniger bayanlararası yüzme yarışlarında dünya çapında ün yapmış, rekorlar kırıp şampiyonluklar kazanmış isimlerdir. Demokratik Almanya'nın bayan yüzme ekipleri Amerikalı ve Sovyet bayan yüzücüleri ile çekişmekte ve çoğu kez bu güçlü rakiplere karşı üstün gelmektedirler. Erkeklerde de Matthes Ronald ile Frank Wiegand, Demokratik Almanya'nın en ünlü şampiyon ve rekortmenleri olarak tanınmaktadırlar.

Olimpiyat başarıları

Demokratik Almanya, atıcılık sporunda Vollmar, Czehalla, Potteck, Wiefel, Damme, Hartstein, halterde Gruetzner, Beck; jimnastikte Zuchold, Jens, Dombeck, Brückner, Köste, Kracker, Gusick; judoda Lehmann, Heinke, Ultsch, Lorenz; boksta Nowakowski, Bechfeld, Bonk, Fink, Krüger, Kaestner, Bauch; güreşte, Neuperth, Wehling, Brochert gibi Olimpiyat Oyunlarında madalya kazanan ünlü sporculara sahiptir.

Ayrıca Demokratik Almanya'nın kürekte 11'i erkeklerde 9'u bayanlarda olmak üzere 20 olimpiyat şampiyonluğu bulunmaktadır. Kanoda ise üç altın, üç gümüş ve bir bronz olimpiyat madalyasına sahip bulunan Demokratik Almanya'nın yine Olimpiyat Oyunlarında bir voleybol ikinciliği, bir futbol ikinciliği ile bir üçüncülüğü,bir hentbol şampiyonluğu ile bayanlarda bir ikincilik, bir üçüncülüğü bulunmaktadır.

Demokratik Almanya'nın belli başlı spor kulüpleri şunlardır: BSG Wismut Aue, Berliner Fussball - Club, FC Worwarts, Rot - Weise Erfurt, Hallescher, FC Carl Zeiss Jena, FC Karl Marx Stadt, BGS Chemie Leipzig, Magdeburg, Stahl Riesa, Hansa Rostock, Sachsenring, Stahl Eisenhüttenstadt, Dynamo Dresden, Dynamo Berlin.

Cornelia Ender

KÜLTÜR VE SANAT

Goethe ve Schiller her iki Almanya'da da yüceltilir

ALMANYA'nın İkinci Dünya Savaşı sonrası ikiye ayrılması, özellikle de iki tarafın benimsediği siyasal görüşlerin büyük farklılıklar göstermesi, eşit farklılıklarda kültürel gelişmelerin ortaya çıkmasına neden oldu. Gerçi Batı Almanya'da da, Doğu Almanya'da da *Goethe* ve *Schiller* gibi klasikler yüceltilmektedir; ancak, her birinin de yüceltilme nedenleri arasında ortaklık bulmak bir hayli güçtür. Demokratik Almanya'da yazarlardan ve sanatçılardan yalnız "bağımlı" olmaları beklenmemiş, aynı zamanda "polemik"çi bir tavır geliştirmeleri de özlenmiştir. Başlarda büyük usta *Brecht*'ten bile kimi üslûp denemelerinde dikkatli olması beklenmiş, pek çok aydın ve sanatçı Batı yakasına göç etmek zorunda kalmıştır.

Temsil geçmişi 40 yılı bile bulmayan bir ülkenin kültürel etkinliklerini hakkıyla çerçevelemek zordur. Hele Almanya daha söz edersek, Doğu'yu, Batı'dan bütün bütüne ayırmak olanaksız gibidir. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda, ülkenin ikiye ayrılmasıyla zorunlu olarak Doğu yakasında kalanlar ile bu yakada kalmayı seçenleri de birbirlerinden ayırmak her zaman kolay değildir.

Savaş sonrası bölünmede, Berliner Ensemble'deki etkinliği ile Doğu'yu temsil en önemli sanatçı *Bertolt Brecht* olmuştur. Brecht'in ardından, tiyatroda onun izini sürdüren ve geniş ölçüde başarıya ulaşan bir isim de *Peter Hacks*'tır. Hacks da, tıpkı Brecht gibi, oyunlarını ülkenin her iki yakasında da ilgi görmeye devam eden ender sanatçılardandır.

Berliner Ensemble'ın oyunundan bir sahne...

Savaş sonrası, 1947'de Doğu'ya geçmeyi seçen *Ernst Bloch*, yüzyılımızın en ilginç kişilerinden biri sayılır. "Frankfurt Okulu"nun kıyısında kalmayı yeğleyen bu özgün filozof, ilk gençliğinden ölümüne dek marksist felsefede seçtiği konumu korumuştur. 1885 doğumlu Bloch, Lukacs'ın yakın arkadaşıdır. Thomas Münzer ve köylü devrimi üzerine çalışmış, sonra da "İlke, Umut" adlı dev çalışmasına başlamıştır. "Bu Çağın Kalıtı" ile yüzyıl başı Avrupa'sının düşünsel ve kültürel serüvenini irdelemiş, *Lukacs* ile uzun bir dışavurumculuk (exressionişme) tartışmasına girmiştir. Bloch, 1947'de Doğu Almanya'ya geçti. Uzun süre Leipzig Üniversitesi'nde ders verdi. Bloch 1961'de Batı Almanya'ya döndü. Son önemli yapıtı "Experimentum Mundi", bu ilginç düşünürün felsefi vasiyetnamesi sayılmıştır. 1981'de orada öldü.

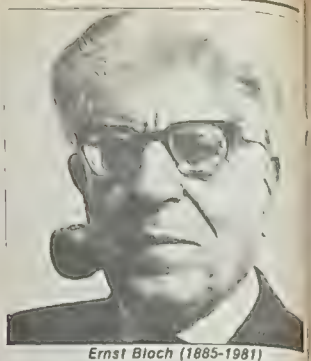

Ernst Bloch (1885-1981)

D. Alman romanı

Demokratik Almanya edebiyatında, roman dalında yetişen ünlü isimlerin çoğu İkinci Dünya Savaşı'ndan önce de etkin olabilmiş yazarlardır. *Arnold Zweig* (1887-1968), "Beyaz Adamların Büyük Savaşı" başlıklı dev roman dizisi ile ününü iyiden iyiye pekiştirdi. Ülkemizde de tanınan kadın romancı *Anna Seghers* (1900) özellikle "Yedinci Şafak" adlı romanıyla adını duyurdu. *Bruno Apitz* (1900), *Willy Bredel* (1901), "Vatandaşlar" adlı romanıyla ün yapan *Bodo Uhse* (1904-1963) gibi yazarlar sosyalist gerçekçi akımın öncüleri olmuşlardır. Ancak, bu yazarların çok özgün yapıtlar verdikleri kolay kolay söylenemez. Doğu Alman edebiyatının en ilginç romancıları, bu akımın dar kalıplarını geniş ölçüde çatlatma olanaklarını bulan *Johannes Bobrowski* (1917-1965) ile Almanya'nın bölünüş öyküsünü yazan kadın romancı *Christa Wolf* (1929-)tur.

Demokratik Alman şairleri arasında özellikle *Becher, Huzhel* ve *Hermlin* onlar. *Johannes Becher* (1891 - 1958) lirik şairleri ve dışavurumcu akıma duyduğu yakınlıkla tanınmasına karşın, sonunda marksist Kültür Bakanı olmuştur. Genç kuşağın en önemli temsilcisi sayılan *Peter Hushel*, Lenin üzerine de şiirler yazmış olmasına karşılık, yenilikçi yanını da devredışı bırakmamış, bu, 1963'de başlayarak yapıtlarının denetime alınmasına yol açmış, şair 1971'de ülkeyi terketmek zorunda kalmıştır. Demokratik Alman şiirinin "resmi" şairi olarak tanınan *Stephan Hermlin* ise aynı zamanda "Yazarlar Birliği" başkanıdır

Doğu Almanya'nın popüler şarkıcısı Wolf Biermann, 1976'da evindeyken. Bir yıl sonra batı yakaya geçmiştir.

Türkçede bir Demokratik Alman yazarı:

BERTOLT BRECHT

Bertolt Brecht, 1938'de Danimarka'da sürgündeyken..

II. Dünya Savaşı boyunca Danimarka'da sürgün yaşayan Bertolt Brecht, XX. yüzyıl tiyatrosuna damgasını vuran isimlerden birdir. Başlangıçta dışavurumcu akıma etkisinde kalan Brecht, sonradan bütünüyle kendine özgü bir deneysel tiyatro anlayışı geliştirdi ve çağımızın en özgün siyasal sanat anlayışını, sanata kendi değerinden bir şeyler eksiltmeden eklemeyi başardı. Tiyatro topluluğu Berliner Ensemble ile sahneye koyduğu her oyun bir olay haline gelen Brecht, savaş sonrasında Doğu yakasını seçen en ünlü yazardı.

Bertolt Brecht, ülkemizde en sevilen yabancı yazarların arasında ön sırayı tutar. 1960'lı yıllardan başlayarak pek çok oyunu dilimize çevrilmiş ve tiyatrolarımızda sahneye konmuştur. Bu oyunların başlıcaları "Arturo Ui'nin Önlenebilir Yükselişi", "Carrar Ananın Silâhları", "Kafkas Tebeşir Dairesi", "Cesaret Ana ve Çocukları", "Şveyk Hitlere Karşı", "Galile'nin Yaşamı", "Rüzgârda Çığrıtıcı bir Oyun" ve "Sezuan'ın İyi İnsanı"dır

Brecht'in sanat kuramı alanındaki yazıları ise dilimize şu başlıklar altında çevrilmiştir: "ME-TE", "Epik Tiyatro", "Tiyatro için Küçük Organon", "Hurda Altını" ve "Sosyalist Gerçekçilik" ve "Tiyatrom". Yazarın "Beş Kuruşluk Opera" adlı romanı ile "Makinaların Türküsü" adlı şiir kitapları da dilimize çevrilmiştir. Brecht'i ve yapıtlarını ülkemizde tanıtan başlıca imzalar: Adalet Cimcoz, Can Yücel, Adalet Ağaoğlu, Sevgi Soysal ve Ahmet Cemal'dir.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 8

AVRUPA

Hem kara, hem okyanus ikliminin hüküm sürdüğü ülke:

F. ALMANYA

I. BÖLÜM

Heidelberg

Tübingen

ALMANYA'nın sınırları doğal olmaktan çok, öteden beri Germen halkının yaşadığı, dilinin konuşulduğu toprakları çevreleyen yapma bir sınır niteliğini taşımıştır. Coğrafya yönüyle bakarsak, Almanya üç doğal bölge üzerinde yer alır: Güneyde Alpler ve çevresi, ortada Orta Almanya denilen vadiler topluluğu, Kuzeyde ise, tekdüze bir büyük ova.

Almanya, Güneyde Avusturya sınırı boyunca Alp Dağları'nın kenar çeridi üzerinde uzanır. Doğu-Batı doğrultusunda uzanan bu dağların en yüksek noktası 3 bin metreye varmaz (Zugspitze 2.968 m) Alplerin hemen eteğinde Bavyera yaylası yer alır Bunun yukarı çıkın Almanya'da bulunan Tuna vâdisine doğru gittikçe alçalır. Ayrıca, Avusturya'dan gelen çaylar (Alz, Inn, Isarlech, Salzach) da bir vadi oluşturur

Orta Almanya, Bohemya-Ile Ren vadisi arasındaki bölümdür. Birçok bölümleri içerir. Karaorman eteğinde geniş bir vadide akan Ren Nehri buradadır. Ren nehri sağdan Main ve Meckar kollarını alır, bunlar Schwab ve Frankonya havzasının sularını boşaltırlar. Burada ormanlık yaylalar oluştururlarken, kireç tabakaları ve alt oyulmuş dik kenarlarla çevrilirler. Weser Nehri'nin yukarı havzası, Thüringen tortul havzası ile Kuzey Almanya'ya Ren bölgesine uzanan ovalar arasında kalan (Vogelsberg, Ren ya da Harz, Thüringer Wald) kütlelerle engebelidir.

Dağlar, birinci zamanda oluşmuş, ikinci ve üçüncü zamanlarda parçalanarak bir mozaik gibi çok parçalı bir görünüm ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Kuzey ovası, büyük Avrupa ovasının bir bölümüdür. Dördüncü zamanda oluşan ova, Hollanda'dan başlayarak, Ural Dağları'na kadar uzanır. Yapı olarak tortul ve kumlardan meydana gelir

İklim koşulları

Almanya'da iki tip iklim hüküm sürer, bu hem kara, hem de okyanus iklimidir. Güney ve Orta Almanya'da kara iklimi özellikleri etkindir. Güney Almanya dağlık olması bakımından daha soğuktur. Orta Almanya'da ise, tam bir kara iklimi görülür Burada kışlar soğuk, yazlar sıcaktır. Batıya gidildikçe iklim Doğu'ya göre ılımanlaşır. Güneybatı Almanya ile Kuzey ovası arasındaki yıllık sıcaklık farkı bir ile üç derece santigrattır.

Almanya kuzeybatıdan Atlas Okyanusu'ndan gelen nemli ve sıcak havanın etkisiyle okyanus iklimine de sahiptir. Çünkü bu bölgede nemli ve sıcak havayı kesecek dağlar yoktur. Ayrıca Golfstrim'in Kuzey Denizi'ne giden bir kolu da böyle bir iklimin görülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Almanya kurak değildir, her mevsim yağışlıdır. Ancak, en çok yazın yağmur yağar. Batı Almanya'nın yüksek dağları ile Bavyera yaylası en çok yağmur alan yerleridir. Öte yandan ülkenin en sıcak ve en az yağış alan bölgesi ise Ren havzasıdır. Ortalama yağış, batıda 70 cm. kadardır. Bu oran Güneybatıya ve Güneydoğuya gidildikçe azalır, 60 ve 40 cm.'ye kadar düşer.

Dağları

Almanya ovasının ortalarından başlayıp, güneye uzanan dağların yüksekliği fazla değildir. Ovaların bitim yerinde başlayan Harz Dağları (1142 m.) bölgenin en yüksek noktasını oluşturur. Bu bölgedeki pek çok dağ, 1000 metreye bile ulaşamaz. Demir, bakır, gümüş madenleriyle yüklü olan Erzgebirge Dağları, bu bakımdan Maden Dağları diye de anılırlar. Bölgenin öteki dağları ise şunlardır: Fichtel Wald (1051 m), Thüringer Wald (987 m.) ile Böhmer Wald ve Frankes Wald'dır. Karaorman Dağları (Schwarzwald) ise, (1493 m.) Güneybatı Almanya'yı kaplar.

Suab ve Frankonl Jurasları güneybatı Almanya'dan kuzeydoğuya doğru uzanır.

Almanya'nın en yüksek tepesinin bulunduğu Alp Dağları ise, ülkenin güney sınırını çizerek, Bavyera yaylasını içine alıp, uzanır.

Akarsuları

Almanya'nın başlıca akarsuları Ren, Oder, Elbe, Weser, Tuna'dır. Bunlardan yalnız Elbe ve Weser Almanya sınırları içinde denize dökülürler. Bunların ağzında Hamburg ve Bremen limanları vardır.

Ren Nehri Hollanda'dan denize dökülür. Bir yanını Karaorman Dağları'nın, bir yanını Vojlarin çevirdiği sarp bir vadide Basel'den Mainz'e kadar akar. Main, Moselle ve Ruhr kollarını alır.

Oder Baltık Denizi'ne, Tuna ise, Karadeniz'e dökülür. Tuna, Karaorman Dağları'ndan çıkar ve Doğu'ya doğru akar, birçok kollar aldıktan sonra, Avusturya topraklarına geçer.

Elbe, Weser ve Oder nehirleri, ulaşım için elverişlidir. Birbirine yakın yerlerde kanallarla bağlanırlar. Bu kanalların kentlerin gelişmesinde, özellikle Berlin'in gelişmesinde önemli etkisi olmuştur.

Almanya topraklarından çıkıp, gene Almanya'da denizen ulaşan akarsulardan Weser, 480 km. Ems ise, 378 km'dir. Bunlardan Ems, kanallarla hem Ren'e, hem de Weser'e bağlıdır.

Gölleri

Almanya'nın en önemli gölü Güney'deki Konstanz Gölü'dür. Ancak, ancu da tamamı Almanya'nın değildir. Kuzey ve Batı kıyıları, Almanya sınırları içinde kalır. Avusturya ve İsviçre sınırında bulunan bu gölün uzunluğu 70 kilometre kadardır.

Güney Almanya'da bundan başka birçok küçük ve güzel manzaralı göl vardır. Kuzey Almanya'da ve daha çok Kuzeydoğu'da toplanan yüzlerce göl de yine küçük ve birbirlerine derelerle bağlanıp, sonunda Baltık Denizi'ne derelerle ulaşan önemsiz gölcüklerdir

Frankfurt

Federal Almanya'dan üç değişik görünü .

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Federal Almanya Cumhuriyeti (Bundesre Publik Deutschland)
Başkent: Bonn
Ülke nüfusu: 61.200.000
Yüzölçümü: 96.011 milkare
Nüfus artış hızı: %0.1
Resmî dil: Almanca
Etnik dağılım: Almanlar, İspanya, İtalya, Yugoslavya ve Türkiye'den göçmen işçiler
Din: Protestan %49, Katolik %44
Para birimi: Mark
Başlıca kentleri: Berlin (1.900.000), Köln (976.136), Hamburg (1.600.000), Münih (1.200.000), Essen (652.501), Frankfurt (628.203), Dortmund (609.954), Düsseldorf (594 770), Stuttgart (581.989)
Devlet İşareti: D.

TARİH BOYUNCA
F. ALMANYA

Küçük çiftçilerle köylülerin demokrasi ve özgürlük isteğiyle 1522'de başlattığı isyan, ülke çapında yayılarak dört yıl sürdü

Federal Almanya'nın devlet arması.

Alman ulusal bilincinin gelişmesinde Luther etken oldu

1618'de başlayan ve 30 yıl süren savaşlarda Almanya nüfusunun üçte birini yitirdi...

BUGÜNKÜ Almanların ataları olan Germen barbarları, bundan 2 bin yıl önce Rheine Nehri'nin ötesinde yaşamaya başlamışlardı. Germenler burada kendilerinden önceki ulusların izlerini silmekte gecikmediler.

Kuzeydeki ilk krallığın Hıristiyanlığı kabulü ile Benedictus ve Anglosaksonlarla dinsel etkileşim oldu.

M.S. 800 yılında büyük bir siyasal birlik kurulu. Bu birlik içinde dinin yayılması için zaman zaman zor da kullanıldı.

Büyük bir dünya devleti kurma ülküsü Karolenj Hanedanı döneminde rastlar. Bu düşünce her zaman için geçmişten kaldı. Alman hükümdarları her zaman KAİSER (İmparator) unvanını taşımışlardır.

Karolenj döneminin önemli olaylarından biri de hanedan üyelerinin 924 yılında yaptıkları Strasburg Antlaşması'yla, iki ulusun: Alman ve Fransız ulusunun ortaya çıkması olayıdır. Son Karolenj Kralı olan Berengar döneminde birlik yıkıcı bunalıma yön verdi. Bu arada yeni istilacıların saldırıları gerilemeyi hızlandırdı. Bu istila hareketleri, ulusal dükalıkların güçlenmesine ve derebeyliğin bu yörede kökü bir biçimde yerleşmesi sonucunu verdi. Bunun sonucunda zayıf bir Germanya ortaya çıktı. Bir dükalığın ötekiyle kralı diğer dükalıklar tanımıyorlardı.

Hanedanlar

Almanya Hanedanı: Dükalığın diğer dükalıklar arasında güçlenin ve nüfuzunun artması, devletin temelinin oluşmasına olmasın sonucunu getirdi. I. Henrich kral oldu. Ülke sınırı Oder Nehri ve Bohemya'ya kadar geldi. Saksonyalıların ülkede birliği sağlamalarının yanı sıra, komşuları olan Fransızlara Almanya (Almanya) diye hitap etmeleri (DEUTSCHLAND) ulusal ilk çizgileriyle belli oldu.

I. Otto (936-973) İtalya'ya güvenerek KAİSER unvanını ve "Demir Taç"ı aldı. Bunun sonunda ise 962 yılında temelleri atılan kutsal Roma Germen İmparatorluğu adını tarihe yazdırdı.

Franconya Hanedanı: Bu dükalık 911 yılında tahta hanedanı çıkarmış o tarihte daha güçlü olan Saksonyalılar onu kral olarak tanımayıp kendi aralarından bir soylıyı kral yapmışlardı.

Franconya dükalığından II. Konrad birliğin başına geçti. II. Konrad ve II. Friedrich dönemi devlet ve Papalık arasında mücadeleyle geçti. 1122 yılında Papalık ve Kaiser V. Heinrich arasında Worms Konkordatosu yapıldı. Bu devletin zayıflamasına sonucunu getirdi. Papalık ve kilise güçlendi. Kilise ve orta sınıflar karşısında kurumlarının kaos imparatoru tehdit ile etmişlerdi.

Hohenstaufenler Hanedanı: Franconya hanedanı zayıf düşünce güç kazanan Hohenstaufen hanedanı 1138 yılında III. Konrad adında bir kral seçti. Ne var ki, bu dönemde Papa süre devam eden iç mücadeleler başladı. Urun süre imparator seçilemedi. Nihayet 1273 yılında Habsburg hanedanından ilk imparator olarak Avusturyalı Rudolph seçildi.

Habsburg Hanedanı: Rudolf, İtalya ile ilişkilerini dikkate alarak ülkesinin sınırlarını genişletmek istedi. Rudolf'un ülkesi de bir dünya devleti kurmaktı. Buna ömrü yetmedi. Papalıktan tamamen ayrılma olayı Lüksemburg hanedanı olan IV. Karl tarafından 1356 yılında "Altın mühürlü ferman" ile tamamlandı. Albrecht sayesinde Habsburg hanedanı devletin toprak, mal ve saygınlık bakımından en önde gelen hanedanı oldu. Birliği karışıklıklara rağmen korumayı başardı.

Papa'nın taç giydirdiği son imparator olan III. Friedrich'ten sonra artık Almanya bir "hanedana" ait ve onur yönettiği bir ülke görünümünden çıktı. Oğlu Maximilian I. hanedan ve devlet içinde birlik ve barışı getirecek önlemlerle başarılı oldu. Maximilian'dan sonra Kaiser olan V. Karl, halefi olduğu kuvvetli devlete, birliğe güvenerek merkezi bir otorite ve çok ürün sürecek bir birliği boyuna kurmaya çalıştı.

Ortaçağ'da Almanya

Almanya'da bu dönemde çok gösterişli kilise ve katedraller yapılmasına karşılık, kentler gelişmekten uzak ve pislik içindeydiler. Hükümdarın yetkileri ve sahip olunan topraklar daralmıştı. İtalyan krallıkları, İsviçre kantonları bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi.

Yetkilerin çoğu ise devlet mecliside (Reichstag) toplandı. Vergi almak, asker toplamak için karar organı Reichstag oldu. Hükümdarın izin almadan, bu organa danışmadan karar alması olanaksız duruma geldi.

Devlet yönetiminin zayıf olması bu anayasal kuruluşların aldığı önlemlerin uygulanmasını engelledi ve bu kurumların yerini Avusturya krallık kurumları almaya başladı. Yapılan anayasal düzenlemeler sayesinde Almanya'nın toprak bütünlüğü sağlandı.

Reformasyon hareketi ve etkileri

İmparator V. Karl'ın (Şarlken) siyasal gücünün zayıfladığı bir sırada Luther meydana çıktı. Roma Katolik Kilisesi'nin eğitim şekline ve ibadet tarzına hücum ederek Protestanlığı yaymaya başladı. Bu hareket o kadar başarı kazandı ki, imparator da, papa da bunu durduramadı. Oysa geçmişte imparatorlarla papaların arası da açıktı. Papalığın Almanya üzerindeki etkisinin azalmasının yanı sıra, ilk kez 1418 konkordatosuyla (antlaşmasıyla) doğmaya başlayan milliyetçilik bilinci Luther'in 1517 yılında yaptığı çağrının büyük yankılar yaratmasına elverişli bir ortam sağlamıştı.

Luther modern Almancayı Almanlara öğretti. İncil'i halkın kullandığı dille yeniden yazdı. Bu, Alman ulusal bilincinin gelişmesinde önemli bir etken olmuştur.

Ayaklanmalar ve iç savaşlar

Bu dönemde, V. Karl'ın dış mücadeleleri yürütmek üzere Almanya'dan ayrıldığı bir sırada ülkede bir ayaklanma patlak verdi. Yönetimdeki yetkileri ellerinden alınan ve özel savaşların sona ermesi yüzünden ayrıca işsiz kalan imparatorluk şövalyeleri (Rütterschaft) 1522'de imparatorluğa başkaldırarak ayaklandılar. Liderleri Luther'i açıkça desteklediklerini ilan ettiklerse de Luther'le arkadaşları şövalyelere arka çıkmadı. Ayaklanma 1523 yılında bastırıldı, liderleri de öldürüldü.

Yine 1522 yılında Orta ve Güney Almanya'da, şövalyelerinkinden çok daha geniş çapta bir isyan hareketi oldu. Prenslerle büyük toprak sahiplerinin baskı ve elkoyma politikası yüzünden çok zor durumda kalan küçük çiftçilerle, köylüler demokrasi ve özgürlük isteğiyle başkaldırdılar. Bazı şövalyelerin ve macera-perestlerin de katılmasıyla, isyan ülke çapında bir yangın halini aldı. Almanya'da Köylü Savaşları (Bauernkrieg) adıyla tarihe geçen bu ayaklanma dört yıl sürdü. İsyancılar, ilk büyük başarılarından sonra büyük can ve mal kaybına yol açan yağmacılığa girişmişlerdi. Ayaklanma 1525 yılı yazında bastırıldı.

Prenslerle, duruma hâkim olunca korkunç bir katliama girişerek öğlerini aldılar. İsyancıların istekleri arasında dinsel bir reform programı da yer almaktaydı. Luther, başlangıçta ayaklanan köylüleri destekler gibi göründüyse de, aslında onlara karşıydı. Ayaklanmanın prenslerle tarafından kan ve ateşle bastırılmasını kuvvetle destekledi. Ayaklanmanın en önemli liderlerinden biri, Mühlhausen kentini ele geçirip burada eşitlikçi bir dinsel "devlet" kuran Thomas Münzer'dü. Hesse prensi Philip, 1525 Mayıs'ında Münzer'in köylü ordusunu dağıtarak Münzer'i idam ettı.

Tarihsel gelişim

Siyasal ve sosyal çalkantılarla sarsılan Almanya'da prenslerin ekonomik ve siyasal gücü arttı. Reformasyon'un en önemli etkisi olmuştur. 1555 yılında imzalanan Augusburg Barışı ile Katolik prenslerle, Luther taraftarı prenslere eşit haklar tanındı. Prenslerin kendi inançlarına göre ibadet yapmasına izin verildi. Ancak Avrupa devletlerinin de Almanya'nın işlerine karışma yolları açılıyordu.

XVII. ve XVIII. yüzyıllarda Almanya iki karşı grup görünümündeydi. 1608 yılında Protestan Birliği kuruldu. Buna karşılık bir yıl sonra Bavyera'da da Katolik Birlik kuruldu.

Otuz yıl savaşları

Dış tahriklerin de etkisiyle birlikler arasında 1618 yılında başlayan savaş, otuz yıl boyunca bütün Almanya'ya yayıldı. Adı da "Otuz Yıl Savaşları" olarak tarihe geçti. Savaş sırasında Almanya yanıp yıkıldı ve nüfusunun üçte birini yitirdi. Bu aslında Avrupa çapında bir iktidar mücadelesiydi. Alman toprakları üzerinde yürütülmesinden başka bir şey değildi.

17. yüzyılın ikinci yarısında savaş bir gelişme başladı.

Savaş sonunda yapılan Westphalia Barışı ile Avrupa'da yeni bir dönem açılırken Almanya, Fransa ile İsveç'e toprak bırakıyor, İsviçre ile Hollanda'nın İmparatorluktan koptuğuna ses çıkaramıyordu. İçte de prenslerin kendi bölgelerinde ayrı ayrı egemen oldular.

18. yüzyılda ise, ekonomik ve ticari alanda gelişmeler hızlandı. Limanlarda (Hamburg) canlılık başladı. Ülkedeki gelişmeler sonunda nüfusun arttığı görüldü.

Yeni oluşan egemen ve bağımsız prenslikler Fransa modelinden esinlenen mutlakiyetçi bir yönetim biçimi geliştirdiler. Sınırsız bir güce sahip olan yöneticiler, aynı zamanda idari, ekonomik ve askeri bakımlardan reform hareketleri yürütmeye teydiler.

Bu dönemde, Türklerin Viyana üzerine kadar gelen saldırı dalgasını alıtıp Macaristan'ı da kendi topraklarına katan Avusturya ile, Büyük Frederick'in yönetimi altında güçlenen Prusya, Avrupa'nın "süper devletleri" haline gelmişlerdi. XVIII. yüzyılın sonlarına yaklaşılırken Almanya, her çeşit ve boyda 1700'ü aşkın prenslikten oluşan darmadağınık bir ülkeydi. Dağılıvermesi için bir fiske yetmekti.

II. Ludwig'in Bavyera'daki ünlü şatosu.

Fransız devriminin etkileri

Bu "fehe" Batıdan gelmekte gecikmedi: 1789'da Fransa'da devrim patlak verdi. Burjuvazi toplumdaki feodal yapıyı tasfiye ederek herkesin eşit haklara sahip olduğunu ilan etti. Prusya ve Avusturya güç kullanarak eski düzeni yeniden kurmak için büyük çaba harcadılarsa da başarılı olamadılar. Önce devrim Fransa'sı ordularının, sonra da devrimin mirasçısı olarak hareket eden Napolyon ordularının dalga dalga gelen saldırısı karşısında Alman İmparatorluğu çöktü. Rhein Irmağı'nın batısı Fransa'nın eline geçti. Geri kalan topraklar üzerinde de köklü değişiklikler yapıldı. Prenslikler altüst edildi. 110'dan fazla prenslik ortadan kaldırıldı. 1803 yılında yapılan bir düzenlemeyle 4 milyondan fazla Alman "tabiyet" değiştirerek yeni yöneticilere bağlandı. 1806 yılında prensliklerin çoğu, "Rhein Birliği" adı altında Fransız himayesi altına alındı. Aynı yıl, İmparator II. Franz tacını bırakınca, Alman ulusunun kutsal Roma İmparatorluğu da sona ermiş oldu.

Fransız devrimi ilkelerinin Almanya üzerinde pek etkili olduğu söylenemez. Almanya'nın en seçkin düşünürleri devrimi, yeni bir dönemin açılışı olarak heyecanla karşıladılarsa da bu, bir halk hareketine dönüşmedi. Almanya gerek ekonomik, gerek sosyal bakımdan buna hazır değildi. Üstelik, devrimin beşiği olan Fransa, Almanya bakımından işgalci bir ülke görünümündeydi. Avrupa'yı o dönemde baştan başa saran ulusal hareketler demokratik kökenli olmakla birlikte, Almanya'da durum farklıydı. Burada, başlangıcından itibaren [illegible] bir nitelik gösteriyordu. Bu "Alman tarzı" milliyetçilik, bütün XX. yüzyıl boyunca büyüyerek gelişti. Öyle ki, sonunda, "ulusal" ya da "milli" sözcüğü, "tutuculuk" ya da "muhafazakârlık" sözcüğü ile neredeyse özdeş haline geldi.

Hitler döneminde pek çok Alman bilim adamı ve aydını için Türkiye «ikinci vatan» oldu

Hitler'in 1933'te iktidara tırmanışının hemen ardından, ülkeden büyük bir aydın ve sanatçı göçü başladı. Özellikle Yahudi kökenli aydınların, başlarına gelmekte olan felâketi erkenden sezerek harekete geçtikleri görüldü. O dönemde, Almanya'da, en önemli sorun bu aydınları hangi ülkelerin kabul edebileceği idi. Nitekim, başta ABD olmak üzere pek çok devlet, ilk ağızda fazla istekli davranmayacaktı.

Genç bir cumhuriyet, Türkiye Cumhuriyeti bu aydınların çoğuna kapılarını ardına dek açacaktı. Atatürk, 1933'de üniversite reformunu başlatmış ve sürgün adaylarının Türkiye'ye "durum yoklaması" yapmak üzere yolladıkları temsilciye tavrını açıkça iletmişti. O tarihten başlayarak, yüzlerce Yahudi kökenli aydın, bilim adamı ve sanatçı ülkemize gelerek üniversitede görev aldılar.

Pozitif bilim alanında çalışanlar ve hekim profesörler çeşitli laboratuvarlar ve araştırma merkezleri kurdular; bu konuda, Türk hükümetinden büyük katkılar geldi. Tıp alanında, Türkiye'ye gelen önemli isimler arasında **Julius Hirsch, Kantorowitz, Marchionini, Löwenthal** ve **Hellmann** vardı. Mikrobiyolog **Hugo Braun**, çocuk hastalıkları uzmanı **Albert Eckstein** de dünya çapında tanınan kişilerdi.

Ülkemize göç eden hukukçular arasında, bugün bile konunun önemli bir klâsiği olarak görülen **Hirsch** başı çekiyordu. Roma hukuku dalında uluslararası önem taşıyan **Andreas Schwarz** da yıllarca bizim üniversitelerimizde çalıştı, pek çok Türk hukukçunun yetişmesine katkıda bulundu. Dünya çapında ün kazanmış maliyeci **Fritz Neumark** da uzun yıllar ülkemizde yaşadı, pek çok araştırmacı yetiştirdi, II. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra da ak sık "ikinci yurdu"na geldi. Aynı dönemde, üniversitede görev alanların arasında ekonomist **Röpke** ile iktisat tarihçisi **Rüstow**'a da rastlıyoruz. Şarkiyat dalında, konunun büyük uzmanlarından **Helmut Ritter**, felsefede **Ernst von Aster**, ünlü mantıkçı **Reichenbach** Türkiye'ye gelen aydınlar arasında kurdukları etki alanı açısından ayrı bir önem taşırlar.

İnsan bilimlerde, yüzyılın klâsiklerinden "Mimesis"in yazarı **Erich Auerbach** ve **Leo Spitzer** savaş sonrası Avrupa düşüncesinde kilit noktaları oluşturacaklardı; bu aydınların Türkiye'ye armağanları da büyük oldu: Birinin asistanı **Sabahattin Eyüboğlu**, diğerininki **Azra Erhat** idi. Ünlü besteci **Paul Hindemith**, rejisör **Karl Ebert**, heykeltıraş **Rudolf Belling** bugün Almanya'nın övünçle bağırlarına bastıkları isimlerdir.

Türkiye Cumhuriyeti, bu aydınlar için, bilim adamları ve sanatçıları için koyu bir kasvet döneminde ikinci vatan oldu. Aralarından bir kısmı ülkemize yerleşti, pek çoğu da Türkiye'den kendi ülkeleri gibi söz ettiler

Bununla birlikte, Fransız Devrimi ile en dramatik anlatımını bulan sosyal değişmenin Almanya'da da yankı bulmadığı kesinlikle söylenemez. "Ren Birliği" devletlerinde ve sonra da Prusya'da, derebeylerinin ayrıcalıklarını kaldırıp, özgür yurttaşlardan oluşan bir toplum kurma yönünde hareketlere girişildiği görülüyor.

Ancak, asillerden gelen kuvvetli direniş, bu reform atılımlarının pek çoğunun daha doğmadan boğulmasına yolaçtı.

"Alman Konfederasyonu"

Napolyon'un önce Rusya'da, sonra da Batı Avrupa'da yenilgiye uğraması üzerine Büyük Avrupa Devletleri 1814-1815 yıllarında topladıkları Viyana Kongresi ile Avrupa'nın haritasını yeni baştan çizdiler. Yeni kurulan "Alman Konfederasyonu" (Deutsche Bund), aslında tek tek bağımsız devletlerin gevşek bir birliğinden ibaretti, tek yönetim organı da seçimle değil, atamayla kurulan bir meclisti. Avusturya ile Prusya'nın onayladıkları kararları uygulayan meclisin yaptığı başlıca iş, yıllar boyunca, birliğin kurulması ve özgürlüğün sağlanması yönündeki tüm hareketleri bastırmak oldu. Basın ve yayın organları üzerinde çok katı bir sansür uygulanıyor, üniversiteler çok sıkı bir denetim altında tutuluyordu. Bu dönemde Almanya'da siyasal faaliyet hemen hemen imkânsızdı.

Bismarck

Aynı dönemde hızlı bir ekonomik gelişmenin başladığı göze çarpıyor. 1934 yılında "Alman Gümrük Birliği" kurulunca, ülkede tek ve birleşmiş bir iç pazar yaratılmış oldu. 1835'te ilk Alman demiryolu hizmete girdi. Hızlı bir sanaileşmenin ilk adımları atıldı. Fabrikaların artmasıyla birlikte, yeni bir endüstri işçileri sınıfı doğdu. Büyük bir işgücü fazlası bulunması ve sosyal güvenlik yönünde alınmış tek bir tedbir bulunmaması yüzünden bu işçiler feci bir sefalet içinde yaşıyorlardı. 1844 yılında, açlıktan kırılan Silezyalı dokuma işçileri, kendiliklerinden bir greve gittiler. Bu hareket, Prusya ordusu tarafından acımasızca bastırılırken, bir işçi hareketinin ilk filizleri de tomurcuklanmaya başlıyordu.

1848 devrimi

1789 Devrimi'nin aksine, Fransa'da 1848 yılı şubatı'nda patlak veren devrim, Almanya'da derhal yankısını buldu. Mart ayında tüm Alman devletlerinde ayaklanmalar başladı. Ayaklananlar, iyice şaşkınlığa düşen prenslerden birçok hak koparmayı başardılar.

Aynı yılın mayısında Frankfurt'ta bir parlamento toplandı. Fakat, Avusturya ülkenin yönetiminde asıl etken olan güçtü. Meclisin Liberal Merkez denen kanadı, sınırlı oy hakkıyla birlikte bir meşruti monarşi kurulmasını istiyordu. Liberaller, demokratik sol kanattan gelecek bir "anarşi" tehlikesinden korkuyorlardı. Dolayısıyla, 1848 yılında kendini her tarafta duyuran "yeni düzen" dalgasını bastırma yönünde gelişen akımı desteklediler.

1849'da Prusyalı **Friedrich Wilhelm**, kendisine sunulan Alman İmparatorluğu tacını reddetti. Aynı yılın mayısında Saksonya, Palatina ve Baden eyaletlerinde, yeni anayasayı "aşağıdan" etkilemek için girişilen halk ayaklanmaları bastırıldı. Bu olay, tüm "1848 Devrimi"nin sonu oldu. Koparılmış olan hakların büyük çoğunluğu geri alındı, tek tek eyaletlerin anayasaları geriye dönük, tutucu maddelerle değiştirildi. 1850 yılında da Alman Konfederasyonu yeniden kuruldu.

Prusya'nın yükselişi

1850'ler Almanya'da büyük bir ekonomik büyümeye sahne oldu. Almanya, ağır sanayi ve makine yapımına dayanan ekonomisiyle Avrupa'da söz sahibi olmaya başladı. Prusya da Almanya içinde başlıca ekonomik güç haline geldi. Bu gelişmeler, liberal orta sınıfın da kendine güvenini ve gücünü artırdı. 1861'de, çağdaş anlamda ilk siyasal parti olan Alman İlerleme Partisi kuruldu.

Bu parti, Prusya ordusunda geriye dönük ve tutucu değişiklikler yapılmasını önlemek amacıyla, bütçeden gerekli fonları vermeyi reddetti. Ancak, Başbakan **Otto von Bismarck**, buna karşı direndi ve uzun yıllar boyunca, parlamentonun bütçe onayını almaksızın ülkeyi yönetti.

Bismarck, kısa sürede önemli dış başarılar kazandı. 1864'de yapılan bir savaş sonucunda Danimarka'dan Schleswig ve Holstein dükalıkları geri alındı. Ardından Avusturya ile savaşa tutuşuldu. 1866'daki "Alman Savaşı"nı yitiren Avusturya, Alman sahnesinden çekilmek zorunda kaldı. Alman Konfederasyonu da dağıtılarak, Bismarck'ın yönetiminde Kuzey Alman Federasyonu kuruldu. Federasyona, Main Irmağı'nın kuzeyinde yeralan devletler (eyaletler) giriyordu

Bismarck dönemi

Bu tarihten başlayarak Bismarck, hem Almanya'ya, hem de Avrupa'ya uzun yıllar boyunca damgasını vuran devlet adamı olacaktı. 1870/71 yıllarında, İspanya yüzünden çıkan savaşta Almanya, Fransa'yı ağır bir yenilgiye uğrattı. Fransa Alsace-Lorraine bölgesiyle birlikte büyük bir savaş tazminatını Almanlara ödemek zorunda kaldı. Zaferin etkisiyle, Güney Alman eyaletleri, kuzeydekilerle birleşerek Alman İmparatorluğu'nu (Deutsches Reich) kurdular. Versailles'da Prusya Kralı **I. Wilhelm**, Alman İmparatoru ilân edildi. (18 Ocak 1871).

Alman birliği, "aşağıdan" halkoyu ile değil, prensler arasında yapılan bir anlaşmayla "yukarıdan" kurulmuştu. Bu birlikte Prusya'nın ezici bir ağırlığı vardı. Hükümet biçimi de sözde meşrutiyet gibi görünmekle birlikte, aslında hayli otoriter, âdeta despotik bir yönetim söz konusuydu. Başbakanın yetkileri de son derece genişti. Başbakan, parlamentoya değil, yalnızca imparatora karşı sorumluydu. Tüm eyaletlerde, zenginlere yoksullardan daha fazla oy hakkı veren "ağırlıklı oy" sistemi geçerliydi. Almanya'da asıl soylularla subayların sözü geçiyordu.

Bismarck, tam 19 yıl süreyle başbakanlıkta kaldı. Başlıca mimarlarından biri olduğu, "Avrupa ahengi" sistemi içinde Almanya'ya güvenli bir durum sağlamak için varını yoğununu ortaya koydu. İç politikada da çok tutucu bir tutum izledi. Zamanının demokratik eğilimlerine hiç sempatisi yoktu. Siyasal muhalefeti, "imparatorluğa muhalefet" olarak anlıyordu. Liberal sol kanada, Katoliklerin siyasal faaliyetlerine ve özellikle örgütlü işçi hareketlerine karşı amansız bir "bastırma" mücadelesi verdi. İşçi hareketleri 1878-1890 arasında tam oniki yıl süreyle tümüyle yasaklanmıştı. 1875 yılında Gotha'da birliğini gerçekleştiren Alman Sosyalist Partisi'nin gelişmesi Bismarck'ı endişelendiriyordu. Kimi sosyal güvenlik yasalarının çıkarılmasına karşın, işçi sınıfı sıkı bir devlet denetimi altında tutuluyordu. Bismarck, sonunda, kendi yarattığı sistemin kurbanı olacak ve 1890 yılında **İmparator II. Wilhelm** tarafından görevinden uzaklaştırılacaktır.

Dizginleri kendi eline alan imparator, dışta Almanya'yı giderek yalnızlığa götüren bir politika izledi. İçte ise, kısa ve yüzeysel bir "reform" politikasının ardından tutucu ve baskıcı bir politikaya yöneldi. Özellikle 1912'den sonra parlamentoda (Reichstag) en güçlü partiyi oluşturan Sosyal Demokratların yönetime katılması sürekli olarak engellenmekteydi.

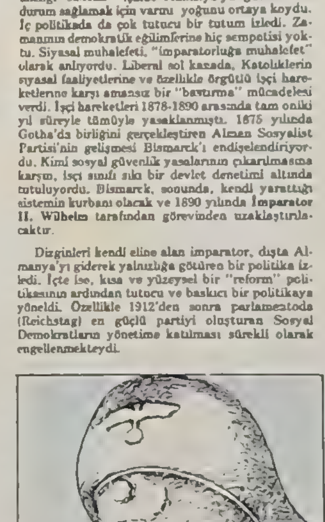

Hitler'in ünlü karikatürist Tim tarafından çizilen bu portresi fırınlanan binlerce Yahudi'yi simgeleyen bir anlatım taşıyor.

I. Dünya Savaşı'na giden yol

II. Wilhelm döneminde yürütülen istikrarsız siyasete karşın, Alman sanayii büyük bir gelişme gösterdi. Sanayi ve ticaret alanlarında kazanılan bu başarılar, Almanya'nın Avrupa ve dünya egemenliği için bir yayılmacılık siyaseti izlemesine yolaçtı. Pasifik'ten Çin'e dek bir sömürgecilik politikası izlenmeye başladı. Hızlı bir silahlanma faaliyeti yürütüldü. Almanya, Fransa ve İngiltere arasında, bir ittifak antlaşması bulunmasına karşılık, müttefikler arasındaki gerginlik giderek artıyordu.

28 Haziran 1914'de Sırbistan Veliahdı **Ferdinand**'ın Saraybosna'da öldürülmesi, 1. Dünya Savaşı'nın patlak vermesine yolaçan olay oldu. Savaşın çıkmasında Almanya'nın ne ölçüde payı bulunduğu tartışılabilir. Bununla birlikte, Alman yönetici çevrelerinde yayılmacılık eğilimleri son derece güçlüydü ve savaşı bu emellerine hizmet edecek bir fırsat olarak gördükleri şüphesizdi. Savaş, bekleneni getirmedi. Daha Marne savaşlarının yitirilmesinden itibaren, Fransa, Rusya ve İngiltere'ye karşı pek çok cephede verilecek bir savaşın kazanılamayacağının anlaşılması gerekirdi. Ama imparatorluk yönetimi bunu göremedi. Osmanlı İmparatorluğu da bu dönemde Almanlar tarafından bir "oldu-bitti"ye getirilerek savaşa sürüklendi.

Almanya'da giderek askeri kanat ağır bastı ve 1916 yılına gelindiğinde, General **Erich Ludendorff**'un fiili önderliğinde gerçek bir askeri diktatörlük kuruldu. 1917 yılına gelindiğinde Almanya, tam bir bunalım içindeydi artık. Diktatörlük, işçileri bölük bölük askere aldı. Önemli ihtiyaç maddeleri üretilemez hâle geldi. Berlin'de grevler oldu. Sosyalistlere karşı şiddet tedbirlerine başvuruldu.

1918 sonbaharındaki bozgunlardan sonra Ludendorff, "barış için zafer" parolasından birdenbire vazgeçerek, derhal silah bırakılmasını istedi. Askeri çöküşü sivil çözülme izledi. İmparator ve prensler, 1918 kasımında tahtlarını bıraktılar. Tüm prestijini çoktan yitirmiş olan monarşiyi savunacak kimse kalmamıştı. Almanya, artık bir cumhuriyet olacaktı.

Weimar Cumhuriyeti

İktidar Sosyal Demokratlara geçmişti. Bu partinin çoğunluk kanadı, artık ihtilâlci görüşü terketmiş, eski devlet düzeninden yenisine düzenli ve barışçı bir geçişi sağlamayı amaç edinmişti. Sanayi ve tarımda özel mülkiyete dokunulmadı. Eski imparatorluk bürokrasisi olduğu gibi korundu. İmparatorluk subayları, cumhuriyet ordusunda da yerlerini korudular.

Buna karşılık, Sosyal Demokrat Parti'nin ihtilâlci sol kanadı (Spartakus Birliği/Spartakistler), yeni **Şansölye Ebert** üzerinde "alttan" baskı yapma yoluna gitti. Gerek savaşın yıkıcı etkileri, gerek Rusya'da gerçekleştirilen "Bolşevik İhtilâli"nin yankı bulması sonucunda Almanya'da ayaklanmalar oldu. Cephe gerisindeki askerler, denizciler, işçilerle elele vererek Almanya'nın birçok kentinde Rusya'daki Sovyet modelini örnek alarak ihtilâlci işçi komiteleri kurdular. Fakat, ordunun ve hükümetin gizli izni ile kurulan monarşist milis kuvvetlerinin şiddetli müdahalesi ile bu ayaklanmalar bastırıldı. Tarihe "Kanlı Hafta" olarak geçen 6-11 Ocak 1919 günlerinde Spartakus hareketi kan ve ateşle bastırıldı. Önderleri **Rosa Luxemburg** ile **Karl Liebknecht** öldürüldü. Bundan iki ay sonra girişilen yeni bir bastırma harekâtı ile solun aşırı kanadının son kalıntıları da yok edildi.

1919 yılı başından genel seçimle kurulan meclis, Weimar'da toplanarak, yeni anayasayı yaptı. Ebert, cumhurbaşkanı oldu. Weimar Anayasası ile tek meclisli bir parlamento sistemi kuruluyor, doğrudan oyla seçilen cumhurbaşkanı da oldukça geniş yetkilerle donatılıyordu. 1920'de yapılan seçimler sonucu ortaya çıkan parlamentoya egemen olan üç partinin (Sosyal Demokrat, Alman Demokrat ve Katolik Merkez) üçü de demokratik cumhuriyete içten bağlı olmadıkları için rejimin geleceği de pek sağlam görünmüyordu. Weimar Cumhuriyeti, "cumhuriyetçisi olmayan bir cumhuriyet" görünümündeydi. Rejimin zayıflığının başlıca nedeni buydu. Buna, savaş sonrası ekonomik güçlüklerle Almanya'nın yenilgi üzerine imzalamak zorunda kaldığı Versailles Antlaşması'nın (28 Haziran 1919) bindirdiği çok ağır yük de eklenince, ortaya karanlık bir tablo çıkması kaçınılmazdı.

1923 yılında Almanya'da kargaşa doruğa çıktı. Tarihte eşi görülmemiş bir enflasyon, Fransa'nın Ruhr havzasını işgali, **Hitler**'in darbe girişimi, komünist ayaklanma girişimleri, hepsi bu dönemde birbirini izledi. Bu bunalımın ardından Almanya'nın bir dereceye kadar ekonomik ve siyasal dengesini bulduğu görülüyor. Buna paralel olarak **Stresemann**'ın dış politikası, yenik Almanya'nın uluslararası alanda yeniden eşit bir konuma kavuşmasını sağladı. 1925'de Locarno Antlaşması'nın sağladığı barış umudu, Almanya'nın 1926'da Milletler Cemiyeti'ne alınmasını sağladı. "Altın 20'ler" adı verilen bu dönemde sanat ve bilim alanlarında kısa ama yoğun bir canlanma görüldü. Sosyal Demokrat Cumhurbaşkanı Ebert'in ölümü üzerine, milliyetçi sağın adayı **Mareşal Hindenburg**, 1925 yılında cumhurbaşkanı seçildi.

Kargaşa ve bunalım Hitler'i yarattı

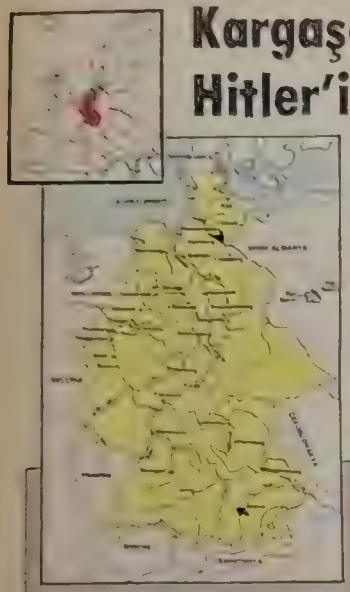

1933'te iktidara gelen Hitler, olağanüstü yetki yasası çıkararak sınırsız yetkiye sahip oldu ve diktatörlüğünü kurdu. 1945'te İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda Hitler ve Almanya yıkıldı

1929 Dünya Ekonomik Bunalımı ile birlikte Almanya'daki denge dönemi sona erdi. Bu, aynı zamanda Weimar Cumhuriyeti'nin de sonu demekti. Sağda ve solda aşırı kanatlar ülkedeki korkunç işsizliği (1932'de 6 milyon işsiz vardı) ve genel karşaşayı kendi amaçları doğrultusunda kullandılar. Artık parlamentoda çoğunluk yönetimi kurulması olanaksıza hale gelmişti. 1930'dan başlayarak bunalım iyiceline derinleşti ki, orta sınıf ve halk kitleleri Hitler'in partisine körükörüne bel bağlamaya başladı. Ordudan onbaşı olarak ayrılmış olan Hitler'in Nazi Partisi, sahte devrimci ve ilerici propaganda ve demagoji kullanarak hızla güçlendi, demokrasi düşmanı eğilimini kitlelere yaymaya başladı 1932'de Nazi Partisi ülkenin en güçlü partisi haline gelmişti.

30 Ocak 1933'te Hitler Alman Şansölyesi oldu Kurduğu bakanlar kurulunda, kendi partisinin üyelerinin yanı sıra birkaç muhafazakâr milletvekili de vardı. Bunlar, Hitler'i "ılımlılaştıracaklarını" ummaktaydılar.

Hitler diktatörlüğü

Hitler, müttefiklerinden kurtulmakta gecikmedi. Bütün orta sınıf partilerinin destek oldukları bir Olağanüstü Yetki Yasası çıkararak sınırsız bir yetkiye sahip oldu. Nazi partisi dışındaki tüm partiler kapatıldı. Sendikalar dağıtıldı, temel hak ve özgürlükler ortadan kaldırıldı, basın özgürlüğüne son verildi. Hitler'in faşist diktatörlüğü, önüne çıkan herkesi ve her kurumu acımasızca ezdi. Alman işçi partileri Hitler'e karşı birleşmeyi başaramadılar ve Hitler'in "Fırtına kıtaları" tarafından yerle bir edildiler. Onbinlerce insan sorgusuz sualsiz tutuklanıp, aceleyle inşa edilen toplama kamplarına gönderildi. Parlamenter kurumlar her düzeyde ortadan kaldırıldı.

Her yerde geçerli olan ilke, "Başbuğ" (Führer) ilkesiydi artık. Yahudi aleyhtarı kampanya adım adım yürütülerek trajik boyutlara vardırıldı. 1934 yılında Hindenburg ölünce Hitler başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı görevlerini şahsında birleştirdi. Böylece, silahlı kuvvetlerin komutası da tümüyle onun eline geçmiş oldu. Ülkede Gestapo adı verilen gizli polisin sürdürdüğü dehşet havası seziyordu.

Almanların çoğu, özellikle de orta sınıflar bütün bu gelişmeleri, direnmek şöyle dursun, hoşnutlukla karşılıyorlardı. Demokrasi ve hukuk devleti gibi kavramlar zaten kitlelerde yerleşmemiş olduğundan, bunların yok edilmesi çoğunluk için bir anlam taşımıyordu. Onlar için önemli olan şey, Hitler'in birkaç yıl içinde işsizliğe çözüm getirmesi ve düzeni sağlamış olmasıydı. Büyük sanayiciler de Hitler diktatörlüğüne tam destek sağlamıştı.

Bununla birlikte daha diktatörlüğün başından itibaren halkın her kesiminden bir bölüm insanların buna karşı bir direnişe geçtiği de bir gerçektir.

Hitler'in dış politikada birbiri ardından kazandığı başarılar; Saar bölgesinin yeniden elde edilişi, Versailles "sinirlerinin" kırılarak hızla silahlanmaya gidilmesi, 1938'de Avusturya'nın ilhakı (Anschluss) ve Çekoslovakya'dan Sudetler bölgesinin koparılması, Hitler'in ve Nazi yönetiminin durumunu içte de bütünüyle güçlendirdi

İkinci Dünya Savaşı

Öteki Avrupa ülkelerinin ve özellikle İngiltere'nin sözde bir "yatıştırma" politikası izleyerek Çekoslovakya'yı Almanlara peşkeş çekmeleri, Hitler'in ihtirasına gem vuramadı. Hitler 1936'da Mussolini'nin Faşist İtalyası ile "Berlin - Roma Mihveri"ni kurmak suretiyle uluslararası konumunu sağlama almıştı. 1939'da Sovyetler Birliği ile de bir saldırmazlık paktı yapan Hitler 1 Eylül 1939 günü Polonya'ya saldırarak II. Dünya Savaşı'nı başlattı. Beşbuçuk yıl sürecek olan bu savaş, Avrupa'nın büyük bir bölümünün yanıp yıkılmasına ve 55 milyon insanın hayatını kaybetmesine yol açacaktı.

Nazi orduları Polonya'yı, Danimarka'yı, Norveç'i, Hollanda'yı, Belçika'yı, Fransa'yı Yugoslavya'yı ve Yunanistan'ı birbiri ardından istila ettiler. Daha sonra Doğu'ya dönerek, asıl hedefleri olan Sovyetler Birliği'ne saldırdılar ve Moskova önlerine dek geldiler. Kuzey Afrika'da da sürüla ilerleyerek Süveyş Kanalı'nı tehdit etmeye başladılar. İstila edilen ülkelerde sert ve gaddar işgal yönetimleri kurdular. Bu ülkelerde Nazilere karşı kurulan direnme örgütleri kimi yerlerde sert mücadeleler ve kurbanlar verdi. Direnişçiler arasında ilk sivrilmeler Yugoslav partizan grupları oldu.

1942 yılında Almanya'da ve işgal altındaki ülkelerde Yahudiler toplama kamplarında yokedildiler. Yaklaşık 6 milyon Yahudi gaz odalarında katledildi. Aynı yıl, savaşta da bir dönüm noktası oldu. Bu tarihten itibaren Almanya ile müttefikleri İtalya ve Japonya, bütün savaş alanlarında gerilemeye başladılar. Rusya cephesinde kanlı savaşlardan sonra Almanlar 1943'te Stalingrad önlerinde büyük bir yenilgiye uğradılar. (Sovyetlerin II. Dünya Savaşı'nda 20 milyondan fazla insan kaybettiği hesaplanmıştır.)

1944 yazında kendi subaylarının hazırladığı bir suikasttan mucizevi bir biçimde kurtulan Hitler, bu yenilgilere karşın inatla savaşı sürdürdü. Çocukların da bölük bölük cepheye sürüldüğü bu savaşlarda Almanya büyük kayıplar verdi. Savaşı lehlerine çeviren müttefikler, savunmasız Alman kentlerini çok ağır bombardımanlarla yakıp yıktılar. "Kuzey'in Floransası" diye adlandırılan tarihî Dresden kentinde taş üstünde taş kalmadı. Yüzbinlerce sivil öldü.

1944 yılında Fransa'nın Normandiya bölgesine yapılan büyük karşı taarruzla başlayan müttefik ilerlemesinin sonunda Almanya topraklarının tümü işgal edildi

30 Nisan 1945'te Hitler kendini öldürdü. Bundan sekiz gün sonra da Almanya kayıtsız şartsız teslim olduğunu ilan etti. Almanya'nın yıkımı tam olmuştu.

Savaştan sonra Almanya

Almanya'nın teslim olmasından sonra galipler (Amerika, Sovyetler Birliği, İngiltere, ve Fransa) ülkeyi dört işgal bölgesine ayırarak yönetmeye başladılar. Müttefik Denetleme Konseyi adlı organın yönetimi dört yıl sürecek ve Almanya bu süre içinde hükümetsiz kalacaktı. Müttefik Denetleme Konseyi 1945'te Yalta ve Potsdam'da yapılan antlaşmalar uyarınca ülkenin ordusunun dağıtılması, silahsızlandırılması, Nazilik'ten arıtılması, ekonominin "yeniden yönetim" ilkesine göre yeniden düzenlenmesi ve siyasal yaşantının demokratik bir temel üzerinde yeniden kurulması ülkelerini uygulama işine girişti

Ne var ki, işgalci ülkelerin her birinin bu ilkeleri kendine göre ve kendi çıkarları doğrultusunda yorumladığı kısa sürede ortaya çıktı Asıl büyük ayrılık ise, Sovyetlerle Batılılar arasında patlak verdi. Bu ayrılık, daha sonra dünya çapında bir boyut kazanacak ve "Soğuk Savaş"a dönüşecek olan Doğu-Batı çatışmasının önemli bir öğesiydi

1948'de Sovyetler Müttefik Denetleme Konseyi'nden ayrıldılar. Eski müttefikler arasındaki ilişkiler iyice gerginleşti. Sovyetler Berlin'i abluka ettiler. İkilik büyüdü. Sonuçta, 1949 yılının Eylül ve Ekim aylarında Federal ve Demokratik Almanya adlarıyla iki ülke ortaya çıktı. Her iki ülke bundan sonra çok farklı yöntemlerle gelişmelerini sürdürdüler. (Bu "ikili durum" ve Doğu'daki gelişmeler için bkz. Demokratik Almanya Tarihi, Fasikül No. 7.) Öte yandan, Nazi yöneticilerinin savaş suçluları olarak yargılanması Nürnberg kentinde uluslararası bir mahkeme tarafından yapıldı. Önde gelen Nazi önderleri, savaş suçu, barışa karşı suç ve insanlık suçu işledikleri saptanarak idam edildiler

Yeni Başbakan Helmut Kohl

Hükümetinkinden ayrıdır. Eyaletlerdeki güç oranları, Federal Eyaletler Meclisi'nde oylamayı etkileyebilir.

Hükümet

Federal Hükümet, başbakan ile başbakanın önerisi üzerine cumhurbaşkanı tarafından atanan bakanlardan kurulur. İzlenecek politikanın ana çizgilerini başbakan çizer, Federal bakanlar, bu çizgiler çerçevesi içinde bakanlıklarını bağımsız olarak yönettirler. Federal Meclis, Federal Hükümete, ya da bakanlara değil, ancak başbakana güvensizliğini bildirebilir.

Federal Anayasa Mahkemesi 1951'de kurulmuştur, Merkezi Karlsruhe'dedir, Her birinde, sekiz yargıcın yer aldığı iki senatodan kuruludur. Yargıçların yarısı Federal Meclis, yarısı da Federal Eyaletler Meclisi tarafından seçilir.

Anayasa Mahkemesi, temel hakların yitirilmesi, partilerin Anayasa'ya aykırı davranışları, Federal Meclis ya da Eyaletler Meclisi'nin Cumhurbaşkanı hakkındaki başvuruları, adli başvurular, Federal hukuk, ya da Eyalet Hukukunun Anayasa ile bağdaştırılması ve Anayasa ile ilgili başvurular konusunda karar verir.

Federal Almanya'nın şimdiki Cumhurbaşkanı Prof. Karl Carstens'tir. 1983'ün mart ayında yapılan son seçimlerde Başbakanlık'a Helmut Kohl gelmiştir. Aynı seçim sonuçlarına göre partilerin parlamentodaki dağılımı şöyledir:

Partinin Adı	Oy oranı	Sandalye sayısı	1980 SEÇİMLERİ
CDU/CSU	48.8	244	(% 44.5/226)
SPD	38.2	193	(% 42.9/218)
FDP	6.9	34	(% 10.6/53)
Yeşiller	5.6	27	(% 1.5/—)

TÜRKİYE'NİN FEDERAL ALMANYA BÜYÜKELÇİSİ (BONN) Vahit Halefoğlu
FEDERAL ALMANYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ Dirk Oncken
Atatürk Bulvarı No: 114 Ankara

SİYASAL KÜNYE

Devlet yetkisinin tek elde toplanması önlenmiştir

Devlet yetkisi yasama, yürütme ve yargı erklerinin özel organlarının aracılığı ile kullanılır. Güçlerin üçe bölünmesinin nedeni, devlet yetkisinin tek bir elde toplanmasını önlemektir. Federal Meclis ve Federal Eyaletler Meclisinin toplanmasından oluşan "Federal Kurul" ta ortadan beş yıllık görev süresi için seçilen cumhurbaşkanı devletin başıdır. Yeniden seçilme olanağı ancak bir kez bulunan cumhurbaşkanının görevleri arasında, Almanya Federal Cumhuriyetini devletler hukukunu uygun biçimde temsil etmek, başbakanı ve federal bakanları atamak ya da görevlerinden almak da vardır Federal Cumhuriyetin ilk Cumhurbaşkanı Hür Demokrat Partili Theodor Heuss'dur İkinci Başkan Heinrich Lübke, Hıristiyan Demokrat Partisinden, üçüncü başkan Gustav Heinemann Sosyal Demokrat Partisinden, dördüncü başkan Walter Scheel ise, Hür Demokrat Partisindendir. Görüldüğü gibi, Federal Mecliste temsil edilen her üç partiden de Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Federal Meclis kanun yetkili yasama kurulu ve en önemli organıdır, Federal Meclis üyeleri (518 kişi) her dört yılda bir genel dalaysız, eşit, özgür ve gizli oylu seçimle seçilirler. Meclis başkanı seçer

Eyalet meclisleri

Üyelerinin yarısı hazır bulunduğu zaman meclisin karar verme yetkisi vardır. Eyaletler, Federal Eyaletler Meclisi aracılığı ile yasama ve yürütme katılırlar. Federal Eyaletler Meclisi, devletin federal düzeninin temsilcisidir. Bu kurulun eyalet hükümetleri tarafından görevlendirilmiş olan ve yine bu hükümetlerce görevinden alınabilinen eyalet temsilcilerinden oluşur. Her eyaletin, en az üç, oyu vardır Daha büyük eyaletleri için bu sayı beşe kadar çıkabilir. Eyaletler Meclisi Başkanlığı, bir yıllık sürelerle, sıra ile bütün eyaletlerin başkanları tarafından yürütülür Eyalet hükümetlerinin siyasal bileşimleri, genellikle Federal

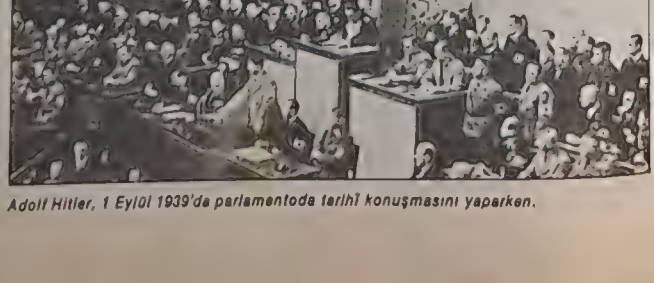

Adolf Hitler, 1 Eylül 1939'da parlamentoda tarihî konuşmasını yaparken.

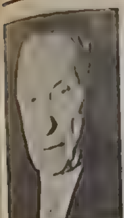
Konrad Adenauer

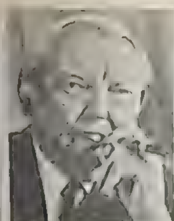
Ludwig Erhard

Kurt Georg Kiesinger

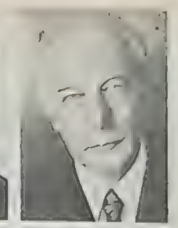
Walter Scheel

Karl Carstens

Theodor Heuss

Heinrich Lübke

Gustav Heinemann

1949'dan bugüne Federal Cumhuriyet

Batı ile bütünleşme tamamlandı

14 Ağustos 1949'da yapılan seçimlerden en iki büyük siyasal parti (Hıristiyan Demokratların ittifakı olan CDU-CSU ile Sosyal Demokrat Parti, eşit ağırlığa sahip olarak siyasal sahneye çıktılar. Ancak bu, bir "büyük koalisyon" kurulması sonucunu doğurmadı. Adenauer'in liderliğinde Hıristiyan Demokrat İttifakı ile onun sağındaki küçük partiler arasında bir koalisyon kuruldu. Federal Almanya'nın politik arenası bundan sonraki 17 yıl boyunca böyle bir koalisyona tanık olacaktır. Sosyal Demokrat Parti (SPD) bu tür koalisyonlara karşı muhalefette kalacaktır.

Adenauer'in 14 yıllık başbakanlığı

Konrad Adenauer, tam 14 yıl süreyle başbakanlık görevini elinden bırakmadı. Adenauer'in baş hedefi, yeni Alman Devletine yeniden hareket serbestliği kazandırmak, bunun için de Almanya'yı Batı topluluğu ile en geniş ölçüde kaynaştırmaktı. Dünyadaki siyasal gelişmeler de bu yaklaşımı büyük ölçüde kolaylaştırdı. Gittikçe keskinleşen Doğu-Batı çekişmesi, 1950'de Kore Savaşı'nın çıkmasıyla doruğa vardı. Federal Almanya aynı yıl içinde Avrupa Konseyi'ne girdi. 1954 yılındaki NATO'ya üye olması ile birlikte Federal Cumhuriyet'in Batı askeri sistemi ile bütünleşmesi tamamlandı.

Yeniden silahlanma ve Batı'yla bütünleşme politikası Sosyal Demokratların şiddetli itirazlarıyla karşılaştı. Ama Adenauer, seçimlerde kazandığı büyük çoğunluklarla politikasını sürdürmeyi başardı.

Bu seçim başarılarının ardında yatan çok önemli bir neden de, Almanya ekonomisinin çok hızlı bir gelişme göstermesiydi. "Ekonomik Mucize" diye adlandırılan bu olayda Maliye Bakanı Erhard özel girişimi enerjik biçimde destekleyerek ekonomiyi canlandırdı. ABD'den gelen Marshall Yardımı ile Kore Savaşı'nın ekonomiyi pompalayıcı etkisi ve askeri harcamaların olmayışı da bu gelişmeye katkıda bulunan diğer öğelerdi. Adeauner'in Batı'ya yönelik politikası, Federal Almanya'nın 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) içinde yer almasıyla dev bir adım atmış oldu.

Adenauer'in yıldızı 1950'lerin sonuna doğru sönmeye başladı. Ekonomide bir yavaşlama görüldü. Adenauer'in 1963'te istifası üzerine onun yerini Erhard aldıysa da "mucize"nin yaratıcısı eski başarılarını tekrarlayamadı. 1966'te Hıristiyan Demokratlarla Sosyal Demokratlar arasında "büyük koalisyon" kuruldu. Bu koalisyon ekonomik gerilemeyi durdurmayı başardı ve Batı'yla bütünleşme politikasını sürdürdü. 1968'de çıkarılan "olağanüstü hal yasası"na karşı tek tepki, parlamento-dışı sol muhalefetten geldi. Bu kanat özgürlüklerin kısıtlandığından kaygılanıyordu. Aynı tarihlerde aşırı sağın da gelişmeye başladığı ve Milliyetçi Demokratik Parti (NPD) adı altında örgütlendiği görülüyor.

Willy Brandt

Helmut Schmidt

Brandt dönemi

Değişiklik isteğinin iyice su yüzüne çıktığı bu politik ortamda Sosyal Demokratlarla Liberaller (FDP) koalisyon kurdular. Willy Brandt Başbakan oldu. Federal Cumhuriyet tarihinde ilk kez Hıristiyan Demokratlar İttifakı (CDU/CSU) muhalefet pozisyonuna düşüyordu.

Sosyal Demokrat lider Brandt'ın damgasını taşıyan yeni hükümetin politikası, içte yoğun reformlara girişmek dışta da —Batı ittifakından hiç uzaklaşmamakla birlikte— Doğu'daki "sosyalist" komşularla savaştan kalma sorunları çözme girişimi şeklinde özetlenebilir. Dünya çapında Doğu-Batı yumuşaması'nın çekirdeğini oluşturduğu da söylenebilecek olan bu "Doğuya açılma" politikası (ostpolitik) ülke içinde büyük bir tartışma ortamı doğurmasına karşın, başarıyla yürütüldü.

Willy Brandt'ın yakın çalışma arkadaşlarından birinin Demokratik Almanya hesabına çalışan bir casus olduğunun saptanması üzerine Brandt 1974 Mayısı'nda istifa etti. Yerini Helmut Schmidt aldı. 1976 seçimlerinden sonra da, Sosyal Demokratlarla Liberallerin koalisyonu, gücünden gittikçe yitirmesine karşın, 1982 yılına dek sürdü. Koalisyonun Liberaller tarafından bozulmasından sonra Hıristiyan Demokratlar önce yeni bir koalisyon kurarak, sonra da 1983 Mart seçimlerinde büyük oy artışı sağlayarak yeniden iktidara geldiler.

Federal Almanya'da 1973'ten itibaren dış politika sorunları yerini ekonomik ve sosyal sorunlara bırakmıştır. Bonn hükümetlerinin başlıca çabası, ekonomik durgunluk, enflasyon ve gittikçe şiddetlenen işsizlikle mücadele olmuştur.

1961'de başlayan işçi akını 1980'li yıllarda çeşitli sorunlar yarattı

Almanya'da 1.5 milyon Türk yaşıyor

BÜLENT ZARİF

FEDERAL Almanya'da 6 Mart seçimlerinden sonra Hıristiyan Demokratların daha da güçlenerek iktidara gelmesi, yaşamlarını uzun yıllardır bu ülkede sürdüren Türk işçiler arasındaki tedirginliği bir kat daha arttırdı.

Hıristiyan - Liberal koalisyonunun Schmidt hükümetinden sonraki yaklaşık beş aylık iktidarında, iç politikada yabancılar sorununu ilk plana çıkartarak, özellikle Hıristiyan Demokratların Bavyera'daki ortağı CSU, yabancılar politikasının sertleşmesinde önemli bir rol oynadı.

Federal Almanya'da pek çok politikacı, Türkiye ile olan geleneksel dostluk ilişkilerini dikkate alarak, Almanya'daki yabancı işçiler sorununun salt "Türkler sorunu" olduğunu söylemekten kaçınıyor. Oysa, 80'li yılların başlarında ekonominin kötüye gitmesiyle bu slogan sık sık dile getirilmiş ve son olarak da Başbakan Kohl, başbakanlığa gelmesinden kısa bir süre sonra televizyonlardan aynı şeyi haykırmıştı.

Aslında, Almanya'daki yabancılar sorununun, salt "Türkler sorunu" haline dönüşmesindeki asıl neden, Türklerin 1971 yılından bu yana yabancılar arasında en kalabalık grubu oluşturmalarıdır. Bugün 4.666.917 yabancının bulunduğu Federal

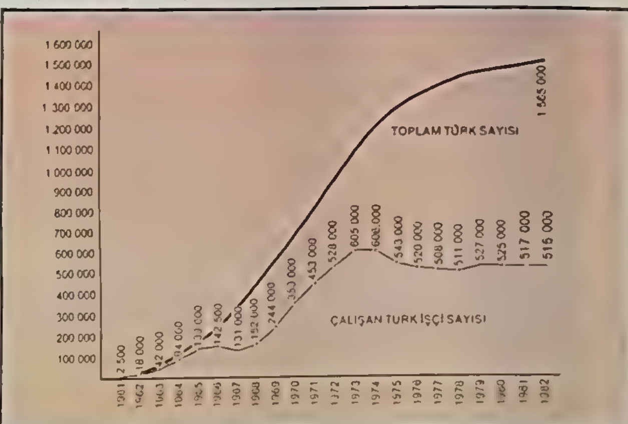

Almanya göçü ve yabancılaşma

ALMANYA'da "yabancı işgücünün varlığı" konusunda bir gelenekten bile söz edilse yeridir. Yüzyıl başında, geniş çapta Polonyalı ve İtalyan işçilerinden yararlanılan Almanya'da, II. Dünya Savaşı boyunca işgal edilen hemen her ülkeden yabancı işçi getirilmiş, kıyasıya çalıştırılan bu işçilerden bir bölümü sonradan ortadan kaybolmuştu.

1955'ten başlayarak, 2. Dünya Savaşı'nın yıkımını kaldırma yolunda büyük bir ekonomik atılıma girişen Almanya'da yabancı işçi gereksinimi önem kazanmış ve giderek artan sayıda işçinin ülkeye aileleriyle gelmesiyle birlikte ekonomik atılım büyük boyutlara ulaşmıştı. Bu dönemde Almanya'da, halkın ve yöneticilerin yabancı işçiler konusunda pek karamsar olmadıkları da göze çarpmıştır. Televizyonda çabaları sık sık övülmüş bir miyonuncu yabancı işçinin ülkeye gelmesi kutlamalara konu olmuştu.

Ancak ekonomik hıza katkılarının yanında, yabancı işçiler toplumsal yaşamda Almanlara aynı rahatlığı vermediler. Üretim miktarını ve hızını, ithalat/ihracat dengesini, yatırım/maliyet tartısını uzun uzun hesaplayan Almanlar "İnsan faktörü"nü hesaba katmamışlardı. Bu, törelerini ve geleneksel birikimlerini de beraberinde getiren, üstelik bu birikimleri bir yandan da koruma çabası veren yabancı işçilerle Alman halkının önemli bir bölümü arasında gitgide yoğunlaşan bir sürtüşmenin oluşmasına yol açtı. Farklı ahlak anlayışları, farklı yetişme koşulları, zaman zaman birbirleriyle uzlaştırılması büyük zorluklar doğuran insani özellikler, kaçınılmaz biçimde, iki "kültür" arasında doğan sürtüşmelere ve kıvılcımlara yol açtı. Bu kıvılcımlardan biriyle de, 1982 yılının ilkbaharında bir Türk genç kızı, Semra Ertan, Hamburg'ta kendini yakarak intihar etti.

Almanya'da doğan kuşak

Ekonomik planda değerlendirilirken olumlu sonuçlar doğurduğu görülen ilişkilerin, pek çok açıdan toplumsal planda aksadığı kabul edilmektedir. İlk Almanya yolcularının sorunları çözülüp durumları açıklığa kavuşturulamadan "göç"ün hızlandırılması ve Almanya'da doğan kuşağın sorunlarının çığ gibi büyümesi ortaya yeni sorunlar çıkartmıştır.

Çeyrek yüzyıla yakın bir süredir, ülkemizde "Almanya göçü" yaşanmaktadır. Hacimli bir "Almanya Edebiyatı" doğmuştur. Fakir Baykurt'tan Füruzan'a, Bekir Yıldız'dan Necati Tosuner'e Almanya'da yaşamış pek çok yazar, izlenimlerini, düşündüklerini, başlarından geçenleri bir araya getirdikleri kitaplarıyla bugün küçük çapta bir kitaplık oluşturmaktadır. Yabancı olma, Türkiye'ye ve Almanya'ya yabancılaşma, gidenlerin oraya dönenlerin buraya "adapte" olmaları, "entegre" olmaları, "rehabilite" edilmeleri konu edile dursun, "Almanya'da Türk işçileri sorunu" giderek çetrefil bir görünüm kazanmıştı. Federal Almanya yöneticilerinin kimi hakları yabancı işçilere, özellikle de Türk işçilerine uygulanmaktan sakınması eleştirilere konu olmuştur. "Eşit haklar", "seçme ve seçilme hakkı", "yerleşme hakkı statüsü" yabancı işçilerden esirgenenlerin başında gelmektedir.

Batı Berlin'de bir grup Türk işçisi.

Almanya da, 1,5 milyonu aşan sayıları ile Türkler ilk sırada geliyor. Türkleri en yakından izleyen diğer yabancı grubu ise Yugoslavlar oluşturuyor. Onların sayıları 637.307 kişidir.

Türkler 1,5 milyonluk nüfusları ile toplam yabancıların üçte birini teşkil ediyorlar. Oysa Almanya'da salt çalışan Türk sayısı 515 bin kişi. Federal İş Dairesi'nin son verilerine göre, Almanya'daki 2,5 milyona yakın 2.127.623'lü yabancılar belirlenen yabancı kesimlerin yine üçte birini de, yani yaklaşık 100 bin Türk işçisini oluşturuyorlar.

Nüfusun yüzde 9.2'si yabancı

Almanya nüfusunun yüzde 9.2'sini yabancılar oluşturmaktadır. Ancak çeşitli kaynakları araştırma kurumları, Alman halkı arasında bu yabancı sayısının azaltılması eğilimini giderek arttığını ortaya koyuyor. Örneğin, 1978 yılında yabancıların ülkelerine geri dönmeleri Almanların yüzde 39'u tarafından istenirken, 1982 yılı başlarında bu oran yüzde 68'e yükseldi. Yani Alman toplumunun yarısından fazası artık yabancı işçilerin ülkelerine geri dönmeleri zamanı geldiği kanısında. Yabancıların kalmasından yana olan Almanların oranı ise 1978 yılında yüzde 60 dolayında iken, bu oran 1982 yılında yüzde 30'a düştü.

Federal Almanya'da sürekli olarak yapılan araştırmalarda, yabancı sayısının artmasında son zamanlarda belli bir durgunluğun izlendiği ortaya çıkıyor. Ancak, Türklerin sayılarında kesinlikle bir azalma söz konusu değil. Diğer yabancı gruplarda giderek bir azalma izlenirken, gerek Türkler arasındaki doğum oranlarının fazla olması, gerek Türkiye'den gelen aile bireylerinin sayılarının yüksekliği nedeniyle, Türkler yabancı sayısının az da olsa yükselmesine neden oluyorlar.

Örneğin, son verilere göre, 1973 - 1981 yılları arasında Almanya'ya toplam 1.328.460 Türkün gelmesine karşılık, aynı dönemde Türkiye'ye geri dönen Türk sayısı 885.886 İstatistiklerde, Türkler arasında ülkeye en yoğun geri dönüşün 143 bin ile 1975 yılında olduğu ortaya çıkıyor. Almanya'ya gelişin ise, yabancı işçi getirme yasağının konduğu 1973 yılında 250 bin kişi ile doruk noktaya ulaştığı verilerde yer alıyor.

Alman ekonomisi açısından

Federal Almanya'da uzun bir süredir yaşamlarını sürdüren 1,5 milyon Türkün tüketici olduğu göz önüne alınırsa, çalışan yaklaşık 600 bin Türk kazançlarının büyük bir bölümünü burada bırakıyorlar demektir. Eski otomobiller, eski ve yeni makineler ve, sürekli olarak Türkiye'ye aktarılmakta ve Alman endüstri normu Türkiye'de sürekli bir şekilde yayılmaktadır. Böylece Alman ekonomisi için Türkiye'de yeni yeni pazarlar gelişmektedir. Bu arada yabancılar arasında en tasarrufçu grubu oluşturan Türklerin bugüne değin ülkelerine gönderdikleri döviz miktarı da, yaklaşık 30 milyar mark dolayındadır.

Bu yönde yapılan araştırmalarda, Türklerin ülkelerine gönderdikleri döviz miktarında 1977 - 78 yılları arasında bir azalma gözlenirken, 1981 yılında bu miktarın yeniden 3.5 milyar dolara rekor düzeye ulaştığı belirtiliyor. Ancak 1982 yılında Türkiye'ye gönderilen döviz miktarı yeniden yıllık 3 milyar dolayında kalıyor.

Türkler, Federal Almanya'da uzun bir süredir yaşamlarını sürdürmelerine karşın, yabancı gruplar arasında Alman toplumuna uyum sağlamakta en çok güçlükle karşılaşan milleti oluşturuyorlar. Oysa, Alman toplumuna uyum sağlayamamalarına rağmen, sürekli olarak Almanya'da kalmak isteyen Türk oranı yüzde 40 dolayında. Yapılan araştırmalarda, yarıya yakın Türk işçisi Almanya'da kalmak istemelerine gerekçe olarak, ilk aşamada Türkiye'de işsiz sayısının yüksek ve dolayısıyla iş yeri bulmanın çok güç olduğunu gösterirken, ... kalanların büyük bir çoğunluğu da daha ... ölçüde bir tasarruf yapamadığını, Almanya'da ... mak istemesine gerekçe olarak gösteriyor ... arada çocukların eğitim sorunları, da ... Türk ... Almanya'da kalma istemlerini önemli ölçüde ... liyor.

Ancak, Türk işçilerinin yaklaşık 20 yılı bu ... kede bulunmalarına karşın, çalışan nüfus ... kalifiye Türk işçi sayısının çok az olduğu ... yor. Son verilere göre, herhangi bir meslek ... miş ve kalifiye olmuş Türk işçi oranı ancak ... 30 dolayında.

Alman düşmanlığını protesto etmek ... Hamburg'da kendini yakan Türk ... Semra

GELENEK

Bavyeralılar geleneklerine bağlı ve ileriye dönüktür...

AVRUPA'da hiçbir ülkenin Almanya kadar değişken bir tarihi yoktur. Ancak bu tarihin ülkenin topraklarından satılarına, kültürünün kentlerine varana kadar böylesine korunmuş olması da şaşırtıcıdır. Rhine Nehri üzerindeki Bonn'dan, Oder üzerindeki Dresden kentine, kuzeyden Hamburg'dan güneydeki Constance'a kadar geçmişte ülkede bıraktığı izler XVII. yüzyıldaki otuz yıl savaşları, ne de yirminci yüzyılın iki büyük bombardımanı açıklı saldırıları silebilmiştir.

Bununla birlikte, ülkenin toprak şekillerinde sanayi devrimi arasında bile Almanya'nın kalkınmasını belirlemesinin büyük, ağır ormanlarında hem askeri karakter hem de tarımsal kasabalar oluşturan eski nehir kıyıyla yazar. Bunların hepsi Alman folkloru ve ... bir ... oyuncaktır.

Alman modelinde tek bir laytmotif izlemek güç ... Almanya değil. Almanyalar ... modelidir. Almanya, bugün tıpa Metternichk'in bir ... İtalya için söylediği gibi, yalnızca coğrafi bir anlatımdır. Kuzey Denizi kıyılarındaki Frizyalıların tekdüze toprak şekillerinin tipik bir ... olarak ağır, ağır, az ve öz konuşurlar. Cenevre'nin ... Ruhr-Main bölgesinde yaşayanlar ise, hareketli ve sıkılgandır. Turingia ormanı ahlak çıplak, mistik ve Luther'in mistisizmi yatar. Oysa Elbe nin doğusundaki topraklar, hâlâ ... ülkesi taşır. Almanya hem radikalizm, hem muhafazakârlık, hem yoksulluğu hem servetti yansıtan bir ülke, bir fırsatlar ve geniş imkânlar ülkesidir.

Alman kabileleri

Gerçi Almanya gerçekten de Avrupa kültürlerinin birleştiği bir yerdir ama, bu topraklarda Doğu ve Güneydoğu Avrupa'dan gelmiş milyonlarca mültecinin yerleşmesine karşın, Alman kabilelerinin birçok özellikleri bugüne dek varlığını sürdürmüştür.

Ülkenin kuzeyinde, temel özellikleri açısından birbirine benzeyen üç kabile vardır: Frizyalılar (Friesians), Aşağı Saksonyalılar ve Vestfalyalılar.

Denizci bir soydan gelen Frizyalılar sessiz ama kendine güvenen ve bağımsızlığa âşık insanlardır. Toplumsal bir nitelikleri olduğu söylenemez. Kuzeydeki ovalarda yaşayan Aşağı Saksonyalı akrabaları da bu özelliği paylaşırlar. Bir yabancının onlarla konuşması, büyük bir başarıdır. Ama bir kez dost oldular mı, bu dostluk hep sürer.

Vestfalyalılar de pek farklı yapıda değildir. Almanlar, Vestfalyalıların Frizyalıların sessizliğini Saksonların sağduyusunu ve Frankların hırsını kendilerinde birleştirdiklerini söylerler.

Düsseldorf ve Mainz arasında, Rhineland'de yaşayanlar ise, daha da karmaşık nitelikler sahipler. Nasıl "tipik Alman" diye bir şey yoksa, "Tipik Rhinelandlı" diye bir şey de yoktur. Rhinelandlı genelde cana yakın ve istikrarlı çabuk bir kişidir. Hayatın olumlu yanlarını görmeyi yeğler.

Palatinate, Saarland, Swabia bölgelerinde yaşayanlar, Almanlıklar, hep kendilerine özgü nitelikleri olan kabilelerden gelmiş, vebu özellikleri günümüze kadar sürdürmüş insanlardır.

Swabiaların bulunduğu bölgeye komşu olan kabile ise, atalar yönünden onlardan çok daha beskindir. Bavaryalılar Bavaryalılar ansyurtlarına çok bağlı oldukları ve gelenekleri ile gururlandıkları halde, ileriye dönük kişilerdir. Bu çalışkinin, turizmden doğduğu söylenebilir. Serbest Bavarya eyaletinin politikasının da bu gelişime katkısı olmuştur. Bavaryalıların sanatçı yanı çok güçlüdür. Halk müziği, halk oyunları ve dansları, bu eyalette çok sevilir. Onlarla aynı eyaleti paylaşan Franconlar ise, güneydeki Bavaryalılar kardeşlerinde daha dost canlısı, geniş görüşlü ve çok daha konuşkandırlar.

Rhineland yöresi sakinleri gibi çeşitli halıklar ve kabilelerden gelen Berlinliler ise, mücadeleci, zeki insanlardır. En zor koşullarda bile kolay kolay boyun eğmezler.

Federal Alman Cumhuriyeti'nde bir geziye çıkan kişi, gittiği her yörede, birbirinden çok farklı insanlarla karşılaşır. Bir ülke sınırlarının birleştirdiği bu kişiler, diğer kabilelerden gelenlere benzemedikleri gibi, kimi zaman kendi aralarında da farklılık gösterirler. Yani hem genel olarak Almanlar, hem de tek tek yörelerde, istismalar, kuralı bozmamak bir yana, kuralın ta kendisini oluş...

Ünlü Köln Karnavalı'ndan bir görünüm.

SPOR

Almanya'ya basketbol Türkiye'den gitti

...nya şampiyonu Alman ...sörü Schmeling'i ortaya ...ıran da Sabri Mahir ...nda bir Türktü ...

LMANYA'da sporun pek eski ve köklü bir geçmişi vardır. Almanya çok eskiden beri sporun her dalında pek büyük varlık gös... ...pek ünlü sporcular yetiştirmiş bir ülke ol... ...duğunu sürdürmektedir. Alman milleti gerek ...porlarda gerek takım sporlarında aynı büyük ...n göstermesini bilmiştir. Bunu da büyük ...meşğuin yanı sıra disiplinli ve bilinçli ça...masına borçludur. Atletizmden, boksa, güreş...çiliğe, atıcılıktan jimnastiğe, futboldan ke...ya her dalda büyük isim yapmış Alman ...ları vardır.

...nya'da sporun çağdaş görüşler ışığında ...sı 1920 yılına rastlamaktadır. Bu tarih... daha önce de Almanya'da sporun ve spor ...nin bulunduğu pek doğaldır. Ancak, 1920 ... Berlin'de Yüksek Beden Eğitimi Okulu a... ...büyük bir de gençlik örgütü kurulmuştur. ...l 1920 günü faaliyete geçen Deusche ...raft'ın da Alman sporuna olumlu katkılar... ...dığı görülür. Bu gençlik örgütü, 1935 yı...nda 700 bin gencin spor yaptığı 1229 spor ...287 spor salonuna sahip olmuştu. Ancak ...bu yıllarda anlamını yitirmeye başlayarak ...ğiminin bir siyasal gençlik teşkilatı halini ... II. Dünya Savaşı yıllarında sportif özel...liğiyle yitirmişti.

...aş örgütlenme

...ya'da modern sporun çağdaş görüşler ışığı... ...gütlenmesinde ve gelişiminde ünlü Alman

...Milli Takımı'na yıllarca kaptanlık ... dünya futbolunun "İmparator"u ...Beckenbauer.

1974 Dünya Kupası finalini Batı Almanya - Hollanda (2-1) oynamışlardı. Fotoğrafta Cruyff'un bir atağını kaleci Maier, kaptan Beckenbauer'in yardımıyla önlüyor..

spor lideri ve pedagogu Carl Diem'in (1882-1962) pek büyük katkısı olmuştu. Bu konuda kendisine en büyük yardımcı Almanya'da kadınlar sporunun kurucusu gözü ile bakılan eşi Liselott Diem (1906- ..) olmuştu. Carl Diem, Almanya'da düzenlenen görkemli 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları'nı organize ettiği gibi II. Dünya Savaşı'ndan sonra kurduğu Alman Spor Yüksek Okulu'nun başında bulunmuş ve bu arada 1947-1962 yılları arasında Federal Almanya Olimpiyat Komitesi Başkanlığı görevini de yürütmüştü. Carl Diem'in organize ettiği 1936 Berlin Olimpiyat Oyunları Hitler Almanyası'nın bir sportif gövde gösterisi sayılırken spor dünyasının o tarihe kadar gördüğü en büyük organizasyonu oldu. Bu olimpiyat oyunları ile Almanya dünyanın en görkemli spor tesislerine de sahip olmuştu. Carl Diem tarafından kurulan (1947, Köln) Alman Spor Yüksek Okulu halen Avrupa'nın en önemli spor akademilerinden biridir. Halen bu okulda dünyanın yaklaşık 50 ülkesinden gelen 1300 öğrenci bulunmaktadır.

Parlak bir atletizm tarihi

Almanya'da anaspor olarak tanımlanan atletizmde Avrupa'nın en ileri ülkelerinden biri olma özelliğini uzun yıllardan beri korumaktadır. Almanya Atletizm Federasyonu 1898 yılında kurulmuş, II. Dünya Savaşı'ndan sonra da Federal Almanya Atletizm Federasyonu adını almıştır (1947). Alman atletizm tarihinin gelmiş geçmiş en ünlü isimleri arasında Hofmann, Weintein, Braun, Leische, Lammers, Koering, Bruchner, Hirschfield, Jonath, Eberle, Dempert, Long, Woelke, Stock Hein, Blasch, Ulzheimer, Lueg, Schade, Storch, Haas, Richtzenheim, Armin, Hary, Kaufmann, Grodot ky, Krüger, Norporh, Linder, Leinhardt, Lehnertz, Bayer, Haldorf, Walde, Tümler, Hennige, Schiprowski, Bendlin, Kannenberg, Baumgartner, Wolfermann, Wellmann, Hüdenbrand, Kratscher,, 1930'lu yıllarda dünya atletizminin en büyük isimlerinden biri olan Rudolf Harbig'in adları baş sırayı alır.

Bayanlarda ise Lina Radke,Braumüller, Krauss, Kaun, Stener, Mollenhauer, Fleischer, Krueger, Stobnik, Sander, Köhler, Werner, Heine, Donath, Brikemeyer, Lüttge, Lodz, Becker, Wilden, Flack, Ulriche, Meyfarth, Heine, Rosendahl, Richter, şampiyon ve rekortmen atletler olarak ün yapmışlardır.

Güçlü bir futbol

Almanya futbolda Avrupa'nın en güçlü ülkelerinden biridir. Almanya Futbol Federasyonu 28 Ocak 1900 günü kurulmuş II. Dünya Savaşı'ndan sonra ise Federal Almanya Futbol Federasyonu olarak çalışmasını sürdürmüştür. Alman futbolu Avrupa'da özellikle 1950'den sonra önemli bir ekol haline gelmiştir. 1954 ve 1974 yıllarında Dünya Kupası'nı kazanan Federal Almanya 1966 ve 1982'de ikinci, 1970'de de üçüncü olmuştur. Federal Almanya futbol takımı ayrıca 1972 ve 1980 yıllarında Avrupa Şampiyonluğunu kazanmıştır. Alman futbolunun başarısı yalnız millî takıma inhisar etmemiş, kulüp takımları da Avrupa'da büyük varlık göstermişlerdir. Bayern München takımı 1974,1975 ve 1976 yıllarında üç kez Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı kazanmış, 1966 yılında BorussiaDortmund, 1967 yılında Bayern München, 1977 yılında Hamurger SV takımları Avrupa Kupa Galipleri Kupası'nı almışlardır. AyrıcaBorussiaMönchengladbach 1975 ve 1979 yıllarında Eintrach Frankfurt takımı da 1980 yılında UEFA Kupası'nı kazanmışlardır.

Federal Almanya'da halen futbolla ilgilenen 18.435 spor kulübü vardır. Bu kulüplere mensup 44.903 takım resmî müsabakalara katılmaktadır. Bu takımlarda 3.856.226 lisansıyla futbolcu oynamaktadır.

Federal Almanya'nın en büyük futbol takımları şunlardır: Borussia Mönchengladbach, Borussia Dortmund, Bayern München, Schalke, 455 Gelsenkirchen, Kaiserslautern, . FC Köln, Hamburger SV, Hannoverscher, Herta BSC, Duisburg, Rot-Weiss Essen, Rot-Weiss Oberhausen, Eintracht Frankfurt, Warder Bremen 1899, TSV Alemania Aachen, Eintracht Braunschweig, München 1860, VFB Stuttgart.

Alman futbolu 1950'den sonraki döneminde Fritz Walter, Othmar Walter, Helmut Rahn, Uwe Seeler, Beckanbauer, Müller, Rummenigge gibi dünya çapında ünlü futbol yıldızları yetiştirmiş bulunmaktadır.

Son Dünya Kupası'nda şampiyonluk maçı oynayan Alman Millî Takımı'nın oyun kurucusu ve kaptanı Breitner.

Atıcılıkta

Atıcılık dalında da Federal Almanya'nın birçok ünlü şampiyonlar çıkardığı görülmektedir. Hax, Van Oyen, Krempel, Kohnke, Zaeringer, Mertel, Klinger, Wirnbier, Smieszek, Seibold, bu spor dalında Federal Almanya'ya olimpiyat madalyaları kazandırmış dünya çapında isimlerdir.

Federal Almanya basketbol sporunda son yıllarda önemli bir hamleye girişmiş bulunmaktadır. Almanya'ya basketbol Türkiye'den gitmiştir. Uzun yıllar İstanbul'daki Alman Lisesi'nde Beden Eğitimi öğretmenliği yapmış, bulunan Hermann Niebuhr emekliye ayrıldıktan sonra Almanya'ya döndüğünde Türkiye'de tanıyıp gönül verdiği basketbol sporunu Almanya'ya sokmak ve yetiştirmek üzere girişimde bulunmuş ve tek başına bu konuda önemli bir mücadele vererek Federal Almanya'da basketbolun temelini atmıştır. Hermann Niebuhr daha sonra Alman Lisesi'ndeki öğrencileri arasında bulunan millî basketbolcu Bilek'i Türkiye'den Almanya'ya getirtmiş ve kendisine Almanya millî basketbol takımlarının teknik direktörlüğünü verdirmiştir. Federal Almanya'da basketbolun teknik mimarı da eski Türk millî takımı basketbolcularından Yakovos Bilek olmuştur. Federal Almanya basketbolu hızlı bir kalkınmanın içinde bulunmaktadır

Binicilikte

Binicilik dalında da Almanya her zaman üstün bir durum arzetmiştir. Başta olimpiyat oyunları olmak üzere çeşitli uluslararası konkuripiklerde Alman binicileri kazandıkları başarılarla dikkati çekmişlerdir. Langen, Neumann, Ventura, Pollay, Gerhardt, Stubbendorf, Hasse, Lisenhof, Westheus, Winken, Neckermann, Boldt, Schridde, Liggen, Klinke, Schodemolke, Schultz gibi biniciler bu alanda uluslararası üne erişmişlerdir

Boksta

Boksta Almanya'nın parlak bir yeri bulunmaktadır. Almanya'nın yetiştirdiği en büyük boksörlerin başında 1930'lu yılların büyük yıldızı ve Dünya ağır siklet şampiyonu Max Schmeling gelmektedir. Joe Louis gibi büyük bir devi yenerek dünya şampiyonluğunu kazanan Schmeling'i bulup ortaya çıkaran ve onun ilk antrenörlüğünü yapan, ilk Türk boksörlerinden Sabri Mahir olmuştur. Alman boksu amatör ringlerde de birçok ünlü isme sahip olmuştur. Bunların arasında şu isimlere rastlanmaktadır: Pistulla, Schleinhofer, Campe, Kaiser, Miner, Murach, Vogt, Runge, Rasel, Heidemann, Behrendt, Huber, Maier, Kottysch, Hussing, Skricek..

Bisiklette

Almanya bisiklet sporunda da bir çok ünlü isimler yetiştirmiştir. Merkens, Karsch, İhbe-Lorenz, Potzenheim, Ziegler, ve Lutz gibi gibi şampiyonlar bu ünlü isimlerin arasında bulunmaktadır.

Güreşte

Güreş minderlerinde de Almanya'nın parlak bir geçmişi bulunmaktadır. Özellikle serbest güreş dalında Alman güreşçileri çok eski yıllardan beri başarılar kazanmaktadırlar. 1896'da yapılan ilk Olimpiyat Oyunları'nda dahi Almanya birincilik kürsüsüne bir güreşçi çıkarmıştı) (Schumann). Almanya minderler üzerinde birçok ünlü güreşçiye sahip olmuştur. Gerstocker, Leucht, Sperling, Brendel, Ehrl, Foldeak, Schaffer, Schwickert, Hornfischer, Herbert, Siebert, Dietrich, Metz, Kiehl, Veil, Seger ve Helbing bunların arasındadır.

Cimnastikte

Almanya jimnastik dalında da büyük varlık göstermiş ülkeler arasındadır. Bu spor dalında Flatow, Weingartner, Schwartzmann, Frey, Banzt gelmiş geçmiş en ünlü Alman cimnastikçileridir.

Yüzmede

Yüzme dalında da Almanya birçok ünlü şampiyon rekortmen yetiştirmiştir. Rademacher, Schared, Sietas, Stok, Klein, Haase, Hetz, Wiegand, Holthaus, Lampe, Nocke, bayanlarda ise: Arendt, Genenger, Köhler, Ten-Elsen, Goebel, Maritschning, Engel, Almanya'nın yetiştirdiği en ünlü yüzücüler olarak tanınmaktadırlar. Almanya su topu dalında da parlak bir geçmişe sahiptir. Alman millî sutopu takımı 1928 Amsterdam olimpiyat oyunlarında şampiyonluğu, 1932 Olimpiyatlarında ikinciliği, 1936 Olimpiyatlarında yine ikinciliği kazanmıştır.

Halterde

Halterde de Alman sporcuların uluslararası başarılarına rastlanmaktadır. Bu spor dalında Olimpiyat Oyunlarında altın, gümüş, bronz madalya kazanan Alman haltercileri şunlardır: Helbig, Wolperd, Strassberger, Ismayr, Jansen, Wagner, Deutsch, Menger.

Öteki dallarda

Almanya'nın spor alanlarındaki başarıları Çim hokeyine kadar uzanmaktadır. Almanya'nın spor tarihinde 1952 Helsinki Olimpiyatı'da hokey üçüncülüğü ile 1972 Münih Olimpiyatı hokey şampiyonluğu da bulunmaktadır.

Kürek ve yelken dallarındaki uluslararası başarıların yanı sıra Almanya Modern, Pentatlon (Handrich) dalında da olimpiyat şampiyonluğunu kazanmıştır.

OTOBÜS KAROSERİ SAN. A.Ş.

OTOKAR PAZARLAMA A.Ş.

Ayta Cad. Ufuk Ap. 16/3-4 1. Levent Tel: 64 36 18-64 32 76

sağlam
güçlü
güvenli

- **M 80 s 4.5 Minibüs** (10 kişi yolcu kapasiteli)
- **M 80 E 5 Midibüs** (14 kişi yolcu kapasiteli)

ANA BAYİLERİMİZ

İSTANBUL	ANKARA	İZMİR	ADANA
DOĞAN	ORMAK	EGEMAK	TORMAK
Otomobilcilik A.Ş. Ankara Cad. No: 243 Sirkeci-İstanbul Tel: 28 13 50 - 28 13 51	Orta Anadolu Makina ve Ticaret A.Ş. Eskişehir Devlet Karayolu 10. Durak Mustafa Kemal Mah. Ankara Tel: 131 26 3-13 62 54 - 13 46 56	Ege Makina ve Ticaret A.Ş. Gazi Bulvarı No: 3 P.K. 689 İzmir Tel: 25 43 50	Toros Makina ve Ticaret A.Ş. İstanbul Cad. Sivil Havaalanı Karşısı No: 468 Adana Tel: 22 7 15

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 9

AVRUPA

Geceleyin Köln ışıl ışıl bir kent görünümü kazanır..

Ülkenin küçük, şirin yerleşme birimlerin den biri: Bamberg...

Halkı; toplumsal, ekonomik, coğrafi, kültürel ve ahlakî yönden bölünmüş ülke

F. ALMANYA

BÖLÜM II

TOPLUMSAL YAŞAM

BATI Almanya'nın en çarpıcı özelliği, modernliğidir. Kişi, İkinci Dünya Savaşı'nın sonundaki, yıkıntılarla dolu kentleri hatırlayınca, Almanların "yeniden inşa etme"ye olan bağlılıklarından etkilenmekten kendini alamaz. Yeniden yaratılan kentlerinin pırıl pırıl yapıları, araçların kaynaştığı otoyolları, göz çelici eşyalarla doldurulmuş dükkân ve mağaza vitrinleri ile de, bir refah ve ilerleme imgesi yaratır. İşte bunun için zihinlerde hemen Mercedes arabasına kurulmuş şişman, kel kafalı işadamı ile simgelenen "bir maddeciler ulusu" tablosu oluşur. Bu tablo, 20. yüzyıl Alman edebiyatına da yansımıştır. Bu streotipe göre, Almanları paradan başka bir şey ilgilendirmez. Ne iç, ne de dış politikayla ilgilenirler. Dinleri de, bir statü simgesi olmaktan öteye gitmez, yani içten duyulan bir bağlılık niteliğine erişmez. Bunların üstünde de, Hitler rejimini, temerküz kamplarını, 2. Dünya Savaşı'ndaki yenilgiyi ve Doğu Almanya'daki akrabalarını unutmak için harcanan kasıtlı, büyük çaba gelir.

Oysa bu streotip, son derece yanıltıcıdır, Batı Alman kent yaşantısı bir refah ve rahatlık cilası ile kaplanmıştır. Bu cilanın altında ise, Almanlar, toplumsal, ekonomik, coğrafi, kültürel ve ahlakî yönden bölünmüş bir halktır

Yabancıların gözündeki bu tipik Al-

man örneğini yaratan, Batı Almanya'nın büyük kentleridir. Ama Ren-Ruhr metropolünün kuzey ve güneyindeki geniş kırsal kesimde, modern yaşam ile aralarında pek az ilinti olan insanlar yaşar. Buralardaki halkın yarısından çoğu, her yerden uzak, küçücük çiftliklere yerleşmiştir. Toplam nüfusun yalnızca dörtte biri çiftçilik yaptığı halde, büyük kentlerde yaşayanların oranı da üçte biri geçmez. Almanların geri kalanı, küçük kentler ve kasabalarda yerleşmiştir.

Kırsal-kentsel çelişkisi

Büyük kentlerde yaşayanlar ile, küçük kentler ve kırsal kesimde yaşayanlar arasındaki çelişki, Alman tarihinin, oranıları değişmiş olarak süregelen bir çelişkisidir. Ancak, bugün bu çelişki, Batı Almanya'daki en önemli toplumsal ve ekonomik bölünmeyi oluşturur.

Öte yandan, coğrafi ve kültürel bölünmeler de çok belirgindir. Yerel yönetimlerin bölgecilik olgusunu silmeye yönelik çabalarına karşın, Batı Almanya'nın tarihi eyaletlerinde bölgecilik duygusu hâlâ çok güçlüdür.

Büyük kentlerde nüfusun çoğu küçük apartman dairelerinde oturur. Bu daireler hem pahalıdır, hem de bulması zordur. Ren-Ruhr bölgesinde, banliyölerde de apartmanlar vardır. Yeni binaların her yerde görünüşü aynıdır: Büyük balkonlu cam bölmeli, yüksek beton binalar. Savaştan önce yapılmış apartmanlarda, çoğu kez birkaç aile aynı banyoyu paylaşır. Daha küçük olan kentlerle, kasabalarda, ancak sanayileşmenin geliştiği yerlerde apartmanlara rastlanır. Bu gibi yerlerde daha çok, oldukça eski yapılar vardır ve tabii ki, konut sıkıntısı da çok daha fazladır. Orta sınıftan kişilerle bazı kent işçilerinin evlerinde modern yemek pişirme donanımı olmakla birlikte, bunlardaki sayısı şaşılacak kadar azdır. Ev kadınlarının çoğu hâlâ her gün alışverişe çıkar.

Yine de, büyük kentlerdeki yaşam biçimi, en uzak kırsal kesime olmasa da, diğer yerleşim yerlerine bir ölçüde sızmaktadır. Diğer ülkelerin çoğunda olduğu gibi, burada da moda merkezi büyük kentlerdir. Ancak ulaşım o denli gelişmiştir ki, moda meraklısı birçok kadın, metropollerdeki en son moda giysileri bile, kendi kasabasının dükkânlarında bulur. Ailelerin çoğunun motorlu bir aracı vardır. Ya 'kamlumbağa' Volkswagen, ya da motosiklet. Amerikan arabaları çok beğenilir, ama satın alabilen kişilerin sayısı çok değildir. İki arabası olan aile azdır.

Yemek spor bayramı

Akşamları dışarı yemeğe çıkmak, örneğin Fransa ve İtalya'da olduğu kadar alışılmış bir şey değildir. Metropollerdeki lüks ve pahalı lokantalar genellikle müşterilerine yabancı yemekler sunar. Fiyatları daha ehven olan lokantalarda ise, orta sınıf halkın yediği yemeklere daha çok yer verilir: Domuz ve dana etli, patates ya da şehriye ve sebze. Ren bölgesinde, akşam yemeğinde şarap içilir. Bütün diğer bölgelerde şarabın yerini bira alır. Kahveler, barlar ve çayhaneler hem sayıca çok hem de kalabalıktır.

En sevilen spor, Almanya'nın ulusal sporu diyebileceğimiz futboldur. Futbol sahası olmayan kasaba yoktur. Hatta bazı kasabalarda birden fazla futbol takımı olduğuna rastlanır. Profesyonel futbol maçları çok sayıda seyirci çeker. Batı Almanlar, krosta ve kış sporlarında da başarılıdır. İlköğretim kurumlarında cimnastiğe çok önem verilir. Yüzyılın başlarında Alman gençlik hareketinin en sevilen eğlencelerinden biri, yanlarına yiyeceklerini ve diğer gereçleri de alıp gün boyunca kır-bayır dolaşmaktı. Bugün bu spor, daha da yaygın hale gelmiştir.

Batı Almanya'da çok sayıda bayram vardır. Yasal ulusal bayramlar yedi tanedir. Ancak bunun yanı sıra, birçok eyalette birçok dinsel şenlik kutlanır. Yöre tarihinin önemli olayları da, yine törenlerle, anılır. Güney ve batı, renkli şenlikleriyle tanınır. Ren bölgesinin 'karnaval'ı ve Bavyera eyaletinin 'faşing'i, bu şenliklerin en ünlüleridir.

Toplumsal yapı

Bugün Batı Almanya'da sınıf farkları, eskiye oranla çok azalmıştır. Bu genellikle, Nazi rejiminin tahrip edici etkisine bağlı olmakla birlikte, bunda Almanya'nın ikiye bölünmesi sonucu siyasi ve ekonomik bir güç olarak, soyluluğun ortadan kalkmasının da bü-

Almanya'da gece hayatı önemli bir yer tutar. Ülkenin belli başlı kentlerinde "sabaha kadar açık pek çok eğlence yeri vardır...

1479'da kurulan ve uluslararası çapta önem taşıyan Tübingen Üniversitesi

yük etkisi olmuştur. Ayrıca, genel refah da önemli bir etkendir.

Ne var ki, devlet bilincinin (state consciousness) birçok kalıntısına hâlâ rastlanır. Hükümet görevlilerine, diğer memurlara ve her tür yöneticiye, bir dizi unvanla hitap etmek gerekir. Bunların en çok kullanılanı, "Herr doktor"dur. Çünkü, ister kamu sektöründe, ister özel sektörde olsun, işverenler, "doktor" unvanı olanları yeğlemektedir.

Federal Alman Cumhuriyeti modern bir sanayi toplumudur. 25 milyon 200 bin kişilik işgücünün 11 milyon 400 bini üretimde, 12 milyon 200 bini ise, ticaret ulaşım ve diğer hizmet kollarında çalışmaktadır. Kısacası, hizmet sektöründe çalışanların sayısı, üretim sektöründekileri aşmıştır. Yine de Almanya'yı bir sanayi toplumu olarak tanımlamak doğru olur. Çünkü hizmet sektörü sınaî normlara göre biçimlenir, yani bir

Ötre çapında yapılan eğitim reformundan sonra ilkokulların görünümü bütünüyle değişti

anlamda 'sanayileş'miştir. İşgücünün yalnızca %7'si,yani 1milyon 600 bin kişi tarım sektöründedir. Mekanizasyon düzeyi çok yüksek olan bu sektörün de 'sanayileşmiş' olduğu söylenebilir.

Yaşam biçimi

Dıştan bakılınca, tüm toplumsal grupların yaşam biçimi büyük bir benzerlik taşır. Tabiî, işadamlarının oluşturduğu ve nüfusun yüzde 2'si oranındaki seçkin grup bunun dışındadır. Bazı uzmanlar, bu nedenle "aynı düzeye gelmiş bir orta sınıf toplumu"ndan söz ediyorlar. Yine de, nüfusun beşte dördünün ya tümüyle ya da büyük ölçüde, emekleriyle, iş kapasiteleriyle yaşadığını unutmamak gerekir. Varlıklarının kârı ile yaşayan kişiler bir azınlık oluşturur.

Çalışanların ailelerin yüzde 40'ının kendi evleri vardır. Bu evlere, kooperatifler kurup, uzun vadeli, düşük faizli krediler alarak, ya da hükümetin ev tasarrufunu (vergi indirimleri, primler) desteklemesiyle sahip olabilmişlerdir. 1950'li yıllara kadar bir refah simgesi olan araba, artık birçok işçi evinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Meslekî açıdan ve boş zamanlar yönünden hareket edebilme yeteneğini benzersiz ölçüde artıran arabaların, aynı zamanda bir üstyapı harcamaları artışına (yol yapımı, çevre korunması) yol açmış olması, bireysel ulaşma öncelik tanımanın doğru olup olmadığı konusunda kuşkulara yol açmıştır. Dayanıklılık derecesi orta olan tüketim malları, örneğin buzdolapları, çamaşır makineleri ve televizyon alıcıları oldukça yaygındır. Ayrıca birçok çalışanın bir kenarda, kötü günler için ayırdığı parası vardır.

Ancak, bu yüksek yaşam standardını elde etmek için, karı-kocanın çalışması gerekir. Yine bu nedenle, ailelerdeki birey sayısı da azalır, bir ya da iki çocuklu küçük aile, norm halini almıştır. Uzmanlar, uzun vadede bu durumun, malî girdileri için, çalışanların verdiği ödentilere dayanan emeklilik programlarını tehlikeye sokabileceğine işaret etmektedirler.

Soylular, 1918'e kadar Alman toplumunda oynadıkları baskın rollerini yitirmişlerdir. Onların yerini, genelde servetleriyle gösteriş yapmaktan çekinen bir sanayi büyük-burjuvazisi almıştır. Üst orta sınıf, üst kademe yöneticileri yüksek hükümet görevlilerini, doktorları, kazancı iyi olan avukatları ve büyük çiftçileri içerir

1950 yılında devlet tarafından yapılan, ancak Alman toplumu belli bir istikrara kavuşmuş olduğu için sonuçları bugün de geçerli sayılabilecek iki araştırmanın bulguları ise şöyle bir tabloyu gözler önüne sermektedir: Alt ve üst kesimlerde orta sınıfa doğru bir kayma göze çarpmaktadır. Üst kesimin bir kısmı, kendilerinin orta sınıfa mensup olduğuna inanır. Alt sınıfların ise yalnızca bir bölümü, toplumsal merdivenin en alt basamaklarında yer aldıklarını kabul etmektedir.

Toplumsal azınlıklar

Federal Almanya'daki toplumsal azınlıkların durumu, büyük ilgi uyandırmaktadır. Bu terim, büyük farklılık gösterdikleri halde, bir tek ortak noktaları olan nüfus gruplarını tanımlar: Bu grupların tek ortak noktası, toplumsal fırsat yönünden ortalama nüfusa göre daha kötü durumda olmaları ve toplumla bütünleşmek için özel bir desteğe gereksinmeleridir. Bu gruplar arasında, çocuklarının bakımını yüklenmiş ve kocalarından ayrılmış anneler, büyük aileler, uzun süredir işsiz olanlar ile yaş haddi ve sakatlıktan emekliye ayrılmış olanların bir kısmı, bedeni ya da ruhî sakatlıkları olanlar, tahliye olmuş mahkûmlar, yersiz, yurtsuz olanlar (bunlar genellikle evleri olmayan değil de, çok basit ve ilkel konutlarda yaşayan kişilerdir) yer alır.

Ne yazık ki, Federal Almanya'da yaşayan yabancı işçilerle aileleri de, ayrıcalığı olmayan, normal nüfusa göre çok daha kötü durumda bulunan bu azınlıklar arasına girer. Öncelikle ikinci kuşağın gelişmeye başladığı dönemde bu durum çok daha belirginlik kazanmaktadır. Yabancı işçilerin çocukları, okulda da, iş eğitiminde ve meslek seçiminde de sıkıntı çekerler. Yetişkin yabancıların ise, hiç değilse başlangıçta dil ve konut bulma gibi sorunları vardır.

Pan Germanizm

Almanlar tarihte ilk büyük krallıklarından başlayarak, bir dünya devleti kurma amacının peşinde koşmuşlardır. Gerçekten, tarihe bakıldığında Almanların, sürekli olarak, bağımsız bir "Alman ruhu"nu yaşatıp besledikleri görülür.

Asıl "Pan - Germanizm" ise, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Almanca konuşan halklarla Alman nüfuzu altında bulunan Avusturya, Macaristan, Hollanda, Lüksemburg, Flaman Belçikası ve İsviçre gibi ülkeler arasında birlik sağlanmasını kolaylaştırmak amacıyla ortaya çıkmış bir akımdır. 1870 yılında Fransa'ya karşı kazanılan zaferden sonra hız kazanan bu akım, 1890'da tek bir toplum (Alldeutscher Verband) idealine dönüştü.

1. Dünya Savaşı, bu hareketin bir ifadesi sayılabilir. Osmanlı İmparatorluğu ile yapılan ittifak, Büyük "Orta Avrupa" (Mitteleuropa)'nın genişletilerek İstanbul'u da içine alması amacını gütmekteydi. 1. Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yenilgiye uğraması ve İmparatorluğun Federe devletlere bölünmesi ile birlikte bu Mitteleuropa planı iflâs etti Avusturya ile Macaristan'ın birbirinden ayrılması da Pan-Germanizme vurulan son darbe oldu.

Pan-Germanizm hareketi, Hitler'in iktidara gelmesiyle birlikte, ırkçı ve faşist özelliklerle donanmış olarak yeniden ve büyük gürültüyle ortaya çıktı. Hitler, Pan-Germanizmi tam bir yayılmacılık ideolojisine dönüştürerek , Avrupa'nın birçok ülkesini birbiri ardından yutmaya koyuldu.

Hitler diktatörlüğü altında Pan-Germanizmin yeni adı: "Yeni Avrupa Düzeni" olmuştu. Yeni Düzen'in nihai hedefi, Avrupa'yı tek bir merkezden yönetilen tek bir ekonomik birim haline getirmekti. Kısacası, Avrupa ekonomisi Alman çıkarlarına göre zorla yeni bir düzenlemeye sokulacak, Avrupa'da sınai üretim tekeli, "efendi millet"in (Herrenvolk) hizmetine sunulacaktı. Yeni düzen, sınaileşmiş Almanya'yı beslemekle görevli bir tarım Avrupası yaratılmasını öngörmekteydi. Yeni Düzen, uygulamada, uzun süreli ve sistemli bir terörizmden ibaretti.

Pan-Germanizm ve onun uzantısı olan Yeni Düzen, Nazi Almanyası'nın II. Dünya Savaşı'nda kesin yenilgiye uğramasıyla ortadan kalktı. Bununla birlikte, XX. yüzyılın son çeyreği içinde Almanya'da yeşeren "Neo-Nazi" anlamının, Pan-Germanizmin temelinde yatan "Alman ruhu"nu bir ölçüde canlandırma amacına yönelediği söylenebilir. Öte yandan, çok eski bir geleneğe dayanan bağımsız Alman ruhunun da, Almanya'nın ilerde uluslararası politik arenasında bugünkünden daha etkin bir rol oynaması sonucunu doğuracağı da düşünülebilir.

EĞİTİM

18 yaşa kadar eğitim zorunlu

Federal Almanya'da 6-18 yaş arası öğrenim zorunludur. Ülkenin dört bir yanında eğitim ücretsiz olarak gerçekleştirilmektedir. Öğretim kurumları her eyaletin bu konuda uzmanlaşmış özel kuruluşlarınca denetlenir. Öğrenciler, genellikle, ailelerinin ekonomik ve toplumsal durumundan uzun boylu etkilenmeden, kendi yeteneklerine göre bir öğrenim çizgisi tutturabilirler.

Son yıllarda, yeni bir öğretim biçiminin uygulanmasına yönelik deneme okulları da kurulan Federal Almanya'da, pek çok Avrupa ülkesinde olduğu gibi, öğrenim/eğitim kurumlarının verimliliği ve yapısal özellikleri köktenci bir biçimde sorgulanmaktadır. İvan İllitch tarzı geleneksel eğitim kalıplarını dağıtma yanlısı düşünürlerin etkisi Almanya'da da etkisini göstermiş ve ana okulundan başlayarak, ilk ve orta öğrenimde ağırlığını geniş çapta duyuran bir reform hareketi egemenlik kazanmıştır. Bir tür "birleşik okul" niteliğini taşıyan deneme okullarında, ilkokul, ortaokul-lise sıralaması geçersiz sayılarak, bunun yerine, araştırmaya yönelik, ilgi ve yeteneğe göre seçimler yapılmasını sağlayacak, geniş ölçüde alternatifleri devrede tutan ve öğrenci - öğretmen işbirliğiyle hazırlanan bir eğitim ve öğretim planı uygulanmaktadır. Federal Almanya'daki öğrenim kurumlarının tümü çağdaş tekniğe dayalı araç ve gereçlerle donatılmış, görsel, işitsel teknik büyük ölçüde yaygınlık kazanmıştır.

Federal Almanya'daki üniversite ve yüksek öğrenim kuruluşlarının sayısı 50 dolayındadır. Ülkenin en eski ve ünlü üniversiteleri, 1386 yılında kurulan Heidelberg Üniversitesi ile 1479'da kurulan Tübingen Üniversitesi'dir. XIX. yüzyılın sonunda Wilhelm ve Humboldt tarafından kurulan Berlin Üniversitesi ile Federal Almanya'da çağdaş eğitimin temelleri atılmıştır. Bugün ülkede yaklaşık 1 milyon 100 bin öğrenci yüksek öğrenim görmektedir. Bunun 58 bin kadarını yabancı öğrenciler oluşturur. Öğrenci sayısı son 20 yılda yüksek öğrenim düzeyinde 5 katına çıkmıştır.

Kilise Üniversiteleri eyaletlerin sorumluluğu altında değildir. Diğer ünlversitelerde ise denetim "genel ilke"lerin ötesine geçmez, eyaletler üniverstesinin araştırma fonlarına mali katkılarda bulunur. Bunun dışında, üniversiteler geniş ölçüde özerk yönetime tabidirler. Özgür Berlin Üniversitesi'nde ise öğrenciler ve öğretim üyeleri doğrudan yönetime katılmaktadır.

Federal Almanya'da, üniversitelerinde başında bir yıllık bir süre için seçilen bir rektör bulunur. Rektör, öğretim görevlileri tarafından seçilmektedir. Ancak, üniversitelerin olağanüstü boyutlarda gelişme göstermesi nedeniyle, nicedir, öğretim üyesi olma niteliği taşımayan bir başkan tüm yönetim sorunlarını üstlenmektedir..

Üniversitelerde, lisansüstü çalışmaların sonunda "uzmanlık" derecesi ve doktoralı unvanının yanı sıra, bir "devlet sınavı" ile özel bir akademik derece verilmektedir.

Federal Almanya'da kilise de eğitim alanında hayli etkilidir. Yaklaşık 15 akademide, yılda toplam 80 bin kişi eğitim görür. Siyasal partilerin desteklediği pek çok kuruluşta da ayrıca öğrenim görülür. Mektupla öğrenim çerçevesinde, her yıl açılan 900 kursta yaklaşık 200 bin kişi eğitilmektedir. Ülkede, televizyondan da bir eğitim aracı olarak yararlanılmaktadır.

ANLAŞILMASI ZOR İNSANLAR

MEHMET BARLAS

TARİH boyunca "ulusal birlik" için böylesine çabalayan ve sonunda yine de bölünmeye mahkûm edilen başka bir ulus yoktur.

Almanları sürekli savaşçı bir ulus olmaya zorlayan sebeplerin başında, bu bölünmüşlük gelir. Eğer 1870 savaşı ve 1871 zaferi olmasaydı, Bismarck Alman İmparatorluğu'nu ilân edebilir miydi? Hitler'i savaşa iten sebepler arasında, Doğu'yu, Batı Prusya'yı Schleswig'i geri almak yok muydu? Ve sonuçta, Almanya yine bölünmüştür.

Üstelik bu kez o kadar köklü biçimde bölünmüştür ki, Federal Cumhuriyet'in herhar politikacısı, seçmenin önüne birleşmeyi slogan olarak getiremez... Daha doğrusu, getirmeyi düşünemez bile.

Binlerce kilometre uzaktaki Amerika, şu anda Batı Almanya'ya Doğu Almanya'dan daha yakındır.

Endüstri ötesine aşama yapan toplumları, Mercedes'leri, Krupp'ları ile Batı Almanlar, bu açıdan sayıfur.

Aşırı çok çalışkan, çok disiplinli ve çok da yaratıcıdır Almanlar... En matryalist felsefeler da Almanya'dan çıkmıştır, en romantik besteciler de.

Yabancıların arasında en yürekten "hoş geldin" diyenler Almanlar olur. Fakat yabancı düşmanlığını simgelemek için de, Almanları kullanabilirsiniz.

Batı Türkiye'nin en örnek kapitalizm, Batı Almanya'da ise, Doğu Bloku'nun en katı merkezî rejimi de Doğu Almanlarındır.

Böyle bir ulus, her türlü tavrıyla şaşırtır. Aynı şekilde yerilmeye de mahkûmdur.

Hamburg'un meyhanelerinden Münih'in barlarına kadar olanda şimdi Batı Avrupa'nın en liberal demokrasilerinden birine sahip olan insanlar yaşıyor. Ayrı topraklarda çalışan "misafir işçiler" ise, Almanların ülkeyi iyi yönetmelerinden mutlaka dayanıyor. Çünkü ülke kötü yönetildiği ve ekonomik durum bozulduğu zaman, Almanlar birden Almanlaşabilir ve sorumluluğu yabancılara vartığında arayabilir.

Okumayı, yazmayı, müziği, sosyolojiyi, felsefeyi, edebiyatı sevip de, Almanları bilmemek olmaz.

Almanlar olmasaydı, dünya kültür tarihi bu kadar zenginleşemezdi.

Bazen saçıyor insan. Bu kadar büyük bir ulus, tarih içinde böylesine iş ve çıkışlar gösterir? Kitleler hem iyiyi, hem de kötüyü ürettiğ, ne kadar kolay sürüklenebiliyor bunların peşinden.

Köln'ün simgesi haline gelen Katedral ve çevresi...

Batı Almanya'da 10 federal devlet var

Federal Almanya'da on Federal Devlet bulunur. Baden-Württemberg, ülkenin güneybatısında yer alır ve başkenti Stuttgard'ın nüfusu 582 bindir. Bu bölgede tarımsal üretim egemen olduğu için gelenekçi, "toprak insanı" özelliklerine sahip bir kitlenin yaşadığı görülür. Bölgenin doğusunda, Belçika ve Hollanda'nın toplam yüzölçümünden daha büyük olan Bayern yer alır. Bayern, aynı zamanda ülkenin de en büyük federal devletidir. Başkenti Münih'in nüfusu 1 milyon 300 bindir ve Almanların pek çoğu bu kenti ülkenin "gizli başkenti" saymaktadır. Hayli gelişmiş bir sanayiye sahip olan bölgenin bir diğer adı da Bavyera'dır. En küçük bölgelerden biri olan Bremen'in aynı adı taşıyan başkentinin nüfusu 562 bindir ve Aşağı Saksonya'nın içinde yer alır.

Başkenti 1 milyon 653 bin nüfuslu Hamburg olan Hamburg federal devletinin geçmişi IX. yüzyıla dayanmaktadır.

Federal Almanya'nın tam ortasında yer alan ve hiçbir yabancı ülkeyle sınır bulunmayan Hessen bölgesinin başkenti 273 bin nüfuslu Wiesbaden'dir. Aşağı Saksonya olarak bilinen Niedersachsen'in başkenti Hannover'in nüfusu 536 bindir.

Federal Almanya'nın batısında, 600 bin nüfuslu başkenti Düsseldorf ile Nodheim-Westfalen yer alır. Çelişkili görünse bile, Federal Almanya'nın başkenti olan Bonn da bu bölgede bulunmaktadır ve nüfusu topu topu 286 bindir. İçiçe geçmiş iki federal devlet, Rheinland-Pfalz ve küçük Saarland hemen Bonn'un güneyinde yer alır. İlkinin başkenti 186 bin nüfuslu Mainz ikincisininki ise 196 bin nüfuslu Saarbrucken'dir.

Federal Almanya'nın en kuzey bölgesinde Schleswing-Holstein yer alır ve

EYALET ADI	Yüzölçümü (km.2)	Nüfusu	Kişi/km2	Başkenti
Baden-Württemberg	35751.33	9138000	255	Stuttgart
Bavyera	70546.92	10831000	153	Münih
Bremen	403.77	698000	1713	Bremen
Hamburg	747.53	1664000	2237	Hamburg
Hessen	21113.24	5554000	263	Wiesbaden
Aşağı Saksonya	47415.36	7225000	152	Hannover
Kuzey Ren Westfalya	34096.29	17006000	499	Düsseldorf
Rheinland-Pfalz	19838.85	3631000	183	Mainz
Saarland	25668.23	1073000	419	Saarbrucken
Schleswig-Holstein	15695.62	2591000	165	Kiel
Berlin (Batı)	480.19	191100	3994	Berlin

Nüfusu 251 bin nüfuslu Kiel'dir. Batı Berlin, federal devletler arasında bir bakıma "özel statü" sahibi sayılır. Hamburg ve Bremen gibi o da bir "devletkent"tir ve tümüyle Demokratik Almanya sınırları içinde kalır. Batı Berlin'in nüfusu II. Dünya Savaşı'ndan bu yana bir ölçüde düşmüştür ama gene de 2 milyonun üstündedir.

Federal Almanya'nın diğer büyük kentleri: 976 bin nüfuslu Köln, 652 bin nüfuslu Essen, 628 bin nüfuslu Frankfurt ve 610 bin nüfuslu Dortmund'dur.

Avrupa Topluluğu ülkelerinden başka İsviçre ve Avusturya ile ortak sınırlar artık anlamını kaybetmiştir. Bugün ölçüde bu ülkenin pasaportu ya da sadece kimlik cüzdanı bulunan herkes, topluluk üyesi bir ülkeden diğerine serbestçe gidip gelebilmektedir. Buna karşılık, Doğu bloku ülkelerine sözgelimi Demokratik Almanya Cumhuriyeti ile Çekoslovakya'ya gitmek isteyen Almanlar (bazı hallerde sınırlarda da verilmek) vize almak zorundadırlar.

Federal Almanya müzeleri

Ülkenin en tanınmış müzesi sayılan Eski Pinakothek ya da Bavyera Devlet Sanat Galerisi Münih'tedir. XIX. yüzyıl başında inşa edilen bu müze, varolan tüm dükalık koleksiyonlarını içerir. Düsseldorf Akademisi koleksiyonu da buraya aktarılmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında ağır ölçüde yıkılan müze binasından, her şeye karşın, yapıtlar kurtarılabilmiştir. Özellikle Alman resminin ustalarının ürünleri yer alan müzenin en ünlü ressamları Dürer, Grünewald ve Hans Baldung Grien'dir. Yapıtları müzede yer alan en ünlü yabancı ustalar arasında Rubens, Rembrandt, Rafael, Titien, Goya ve Poussin başta gelir.

Berlin'deki Ulusal Müzenin bir başka adı da Kaiser Friedrich Müzesi'dir. En ünlü tablolar: Rembrandt'ın "Yahvaç Daniel"i, Van Dyck'ın "Spinola" portresi, Dürer'in "Genç Kadın"ıdır. Bunların dışında, müzede Vermeer'in, Bellini ve Signorelli'nin yapıtları yer alır. Müzenin Demokratik Almanya'nın sınırları içinde kalan eski binası II. Dünya Savaşı sırasında tümüyle yanmış, bu arada başta Rubens ve Van Dyck'ınkiler olmak üzere pek çok klasik sanat ürünü de yok olmuştur.

Federal Almanya'da bulunan diğer önemli müzelerin arasında Hamburg'daki Kunsthalle, Darmstadt'taki Bölge Müzesi, Köln'deki Wallraf - Richardtz Müzesi ve Nürnberg'deki Ulusal Alman Müzesi önde gelir. Hitler'in emriyle müzelerden uzaklaştırılmış pek çok yapıt bugün eski yerlerindedir. O dönemde, bilindiği gibi, Hitler'in özel emriyle dünya kültürünün ansiklopedileri sayılan yüz binlerce kitap, yazarları ister Yahudi olsun ister olmasın, meydanlarda törenlerle yakılmıştır.

Alman toplumunda kadın

Kadınlar iş hayatında ayrıma hedef oluyor

Kadınların ücreti erkeklerden düşük. Ülkede kadın nüfusun sayısı erkeklerden 3 milyon fazla. 750 bin dul erkeğe karşılık, 4.5 milyon dul kadın var

Kadınlar, dünyanın hemen hemen her yerinde olduğu gibi, Almanya'da da birçok ayrıma hedef olur. Kadınların ne yapması, ne yapmaması gerektiği konusundaki eski görüşler, bugün, kadınlar arasında bile, tam anlamıyla silinmiş değildir.

Almanya'da kadın nüfusun sayısı, erkek nüfustan üç milyon fazladır. 45 yaş sonrası grubunda ise, bu fark dört milyona varır. Ayrıca 750 bin dul erkeğe karşılık 4.5 milyon dul kadın vardır. Aradan geçen bunca zamana karşın, İkinci Dünya Savaşı bugün de, birçok Alman kadının hayatında belirleyici rol oynamaktadır.

Anayasaya göre, kadınların yasal eşitliği kusursuza yakındır. Ancak, işgücünün yaklaşık üçte birini oluşturan kadınlar, istihdam açısından vazgeçilmez duruma geldikleri halde, iş alanında birçok ayrımla karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik durgunluk dönemleri ve işsizlik erkeklerden önce onları etkiler. Yasal açıdan eşit işe eşit ücret alma hakkına sahip olan kadınlar, uygulamada böyle bir eşitliğe sahip olmazlar. Vasıflı kadın işçiler, vasıfsız erkek işçilerden bile daha düşük ücret alır. 1979 yılında, ticaret ve sanayi alanlarında maaşlı personelin ortalama aylık brüt kazançları, erkekler için 3.151 DM iken, kadınlar için 2.027 DM idi. Öte yandan, kadınların meslekleriyle ilerleme ve terfi şansları da erkeklere göre daha azdır.

Ancak, bu ayrım, yalnızca toplumun yanlış tavrı ile açıklanamaz. Almanya'da birçok kadın, daha vasıfsız olan meslekler için eğitim görür. Çünkü kısa bir süre için, evlenene ya da çocuk sahibi olana kadar, çalışacaklarını düşünürler. Oysa, çalışan kadınların yüzde 40'ı ya annedir, ya da başka aile bağlantıları vardır. 1979 yılında çalışan kadınların altı ay loğusalık izni almaları hükmünü getiren bir yasa kabul edilmiştir. Ev kadınlarının ise, çalışan kadınlara göre çok daha az hakları vardır.

Batı Berlin yakınındaki ormanlarda, likbaharla birlikte, kadın-erkek demeden pek çok Alman "anadan doğma" güneşe çıkar...

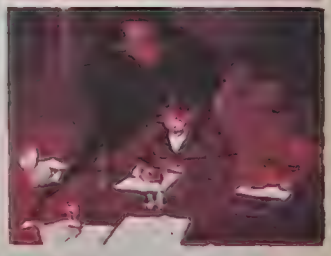

Alman kadınını tanımlamak güçtür. Modern, çalışkan, özgür...

KITLE ILETIŞIMI

Gazetelerin tirajı 24 milyonu buluyor

Federal Almanya'da günde toplam 24 milyon tiraja ulaşan 372 günlük gazete vardır. 1980 yılının sayısal verilerine göre ülkede en fazla satan gazeteleri: Hamburg'da çıkan Bild (4 milyon 878 bin), Essen'de çıkan WAZ) 637 bin) ve Köln'de çıkan Express(448 bin) dir. Bunların dışında, günlük satışı 300 binin üzerinde olan sekiz gazete daha vardır.

Aynı yılın verilerine göre, ülkede 19 bin PTT bürosu ve 26.6 milyon telefon bulunmaktadır. Federal Almanya radyoları, ARD merkezde olmak üzere çalışırlar TV yayınında da ARD, yönel programların dışında, bir ortak program uygulamaktadır. Federal Almanya'da, 1979'da yapılan bir sayıma göre 21 milyon radyo ve 19.5 milyon TV aygıtı vardır.

Yüksek Almanca Alt Almanca

Hint - Avrupa dillerinden olan Almanca, Yüksek Almanca - Alt Almanca olarak iki kısma ayrılır.

Yukarı (yüksek) Almanca, Almanya'dan başka Avusturya'da, Lüksemburg'da, İsviçre'nin Alman kantonlarında, İtalya'nın Bolzano kesiminde konuşulur.

Almanca, Federal ve Demokratik Almanya ile Avusturya'nın resmi dilidir. İsviçre'nin, Lüksemburg'un resmi dilleri arasındadır.

Y. Almanca ve A. Almanca olarak ayrılması "ünsüzleri n değişimi" ile ilgilidir. Y. Almanca'da "ff, ss, ch" (offen, essen machen) sesleri

A. Almanca'da "p, t, k" (oppen, eten, maken)'e dönüşür.

TÜRKİYE
Garanti Bankası
size kusursuz
bankacılık hizmeti sunarken
bir çok banka arasından
özellikle Garanti Bankasını
seçtiğinizi asla unutmaz
Kendinizi Garanti'ye Alın
Güzel Sanatlar

Faşingde çılgınlığa sınır yoktur

Almanya'nın şenlikler yönünden çok zengin bir geleneği vardır. Burada, mevsimlerin değişmesi ile ilgili şenlikleri bir tutun da, meslek kuruluşlarının şenliklerine kadar, her tür kutlamaya rastlayabilirsiniz.

Avrupa kültürlerinden çoğunun toplandığında birleştiği bu ülkede kutlanan bayram günlerinin hepsi, takvimde gösterilmez. Köklü Alman gelenekleri ise, bu bayramlarla sürüp gider. Karnavallar, Almanya'nın en önemli özelliklerindendir. Ülkeye canlılık katarlar.

Paskalya sonrası Almanların çoğu için bir çılgınlık dönemidir. Bu dönemde renkli giysilere bürünen insanlar, maskeler takıp, yüzlerini boyayarak faşing diye bilinen halk eğlentilerine katılırlar. Müzik eşliğinde dans eden insanların sokakları doldurduğu faşing, hiçbir kısıtlama tanımayan, sınırsız bir çılgınlık gösterisidir. Toplumun her kesitinden kişilerin katıldığı bu eğlencelerin kökeni, eski çağlardaki ilk Hıristiyanlık bayramlarına kadar uzanır.

Her bölgenin kendine has özelliklere sahip olduğu Almanya'da, tek tek kentlerde köylerin de yerleşik töre ve gelenekleri vardır. Ancak, coşkuyla kutlanan şenlikler, hemen hemen her yöreyi birleştiren ortak bir özellik sayılabilir.

Folklorik giysiler giyen, maskeler takan insanlar, neşeyle dans ederek, yöreye özgü çalgıların çaldığı müzikte eşlik ederler.

Almanya'da kutlanan tören ve şenlikler arasında, Noel şenliklerinden sonra baharı karşılama törenleri, bağ bozumu şenlikleri, binbir çeşit biranın töreni, ayrıca akla gelebilecek her türlü mesleki kuruluşun (balıkçı, avcı, oduncu, vb.) kendi şenlikleri vardır. Dinsel törenler de bu kutlamalar arasında yer alır.

Almanya'nın geleneksel faşingierinde insan ilişkilerindeki pek çok sınır ortadan kalkar...

500 yıl öncesinin insanları

Dünyanın en gelişmiş sanayi ülkelerinden biri olan Almanya'da bugün hâlâ beşyüz yıl öncenin geleneklerini, yaşantısını sürdüren kişiler, zamanın akışından hiç etkilenmemiş yerler vardır.

Kitle iletişimi çok ileri düzeyde olduğu halde, halkın ancak yarısının telefonu vardır. Hemen hemen herkes bir ya da daha fazla radyoya, nüfusun yarısından çoğu televizyona sahiptir.

Kitle iletişim araçları yoğun olduğu halde, metropoller dışında, küçük kentlerle kasabalarda, yaşam temposu çok ağırdır. Halk da, eskiye çok fazla bağlıdır. Metropol alanlar dışında Almanların yörelerine özgü eğlentileri ve büyük merkezlere gitmelerini gerektirmeyecek eğlence yerleri vardır. Yörelerinin geleneklerini de sürdürürler. Hatta bazı yerlerdeki kişiler, hâlâ bugün bile geleneksel giysilerini değiştirmemiştir.

Özellikle Aşağı Saksonya ve Kuzey Bavarya'daki bazı tarım yörelerinde elektriği, telefonu, hatta musluk suyu olmayan evlere rastlamak mümkündür. Bu yörelerdeki köyler de, eğer turist yolları üzerinde değillerse, çok ilkel bir yaşam sürdürülür. Yüzlerce yıl önce yapılmış binalarda, geleneksel giysiler içinde, geleneklerine akı sıkıya bağlı insanlar yaşar. Bu kırsal kesim sakinleri, en iyi ihtimalle, tek odalı bir okulda eğitim görmüşler ve düşünsel yönden kendilerine yalnızca köy papazı kılavuzluk etmiştir. Geçmişinden kopmamış bu yerlere giden kişi, kendini birden 100, hatta 500 yıl öncesinin Almanyasında sanabilir.

AKBANK YURT DIŞINDA DA GÜVENİLİR BANKA

Akbank yurt dışına açılan ilk Türk bankasıdır.

Frankfurt, New-York, Londra Temsilcilikleri,
Münih, Berlin, Essen, Hamburg Bölge Temsilcilikleri,
Türkiye ile yabancı ülkeler arasında bir köprü vazifesi
görmekte ve yurt dışındaki vatandaşlarımıza çağdaş,
hızlı, etkin, güvenilir bankacılık hizmetleri sunmaktadır.

Akbank yurt dışındaki tamamı Türk sermayeli ilk
uluslararası bankanın kurucusu ve sahibidir.

1981 yılında Londra'da kurulan "Ak-International Limited"
tüm uluslararası bankacılık işlemlerinde hizmet vermektedir.

Akbank yurt dışında da
yanınızdadır.

AKBANK
"Güveninizin eseri"

Lufthansa, bir kez daha "Yılın Havayolu" seçildi.

Mükemmel eğitilmiş satış personeli. Sürekli bakımla, uçakların yeniliğini koruyan teknik elemanları. Güvenli ve huzur veren en modern jetleri. Uçaklardaki kusursuz hizmet, çeşitli ve bol ikramı. Kalkış ve varışlardaki dakikliği.

Havayolculuğu alanında en etkin yayın organı "Air Transport World" dergisi Lufthansa'yı, işte bu üstünlükleri nedeniyle "Yılın Havayolu" seçti. Geçen yıl da, bir İngiliz dergisi aynı sonuca varmıştı.

Lufthansa. Uzmanların ve milyonlarca yolcunun takdirini kazanan havayolu. İstanbul'dan haftada 16 sefer. Ankara'dan hergün. Altı kıtada, 70 ülkenin 125 kentine güvenle uçabileceğiniz havayolu.

Lufthansa

Ankara Atatürk Bul. 143, Bakanlıklar Tel 138855 • İstanbul Cumhuriyet Cad 179, Elmadağ Tel 465130 • İzmir Kızılay Cad. 1 A Tel 133290

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 10
AVRUPA

Federal Almanya'dan iki değişik görünüm.

Verimli üretim sistemine ve gelişmiş işgücüne dayanan ekonomi:

F.ALMANYA

BÖLÜM III

EKONOMİ

Devlet, pazar ekonomisinde düzenleyici bir rol oynuyor

FEDERAL Almanya verimli üretim sistemi ve eğitilmiş işgücü sayesinde ileri derecede gelişmiş bir ülkedir. Buna karşılık hammadde ve enerji kaynaklarından yoksundur, bazı gıda maddelerini de üretememektedir. Bu yüzden Federal Almanya ekonomik yönden dünya ticaretine bağımlı bir ülkedir. En önemli ticaret ülkelerinden biri olan Federal Almanya, Amerika Birleşik Devletleri'nden sonra dünyanın ikinci büyük mal teslimatçısı ve ikinci büyük pazarıdır.

Federal Cumhuriyet, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana toplumsal açıdan "sorumlu" bir pazar ekonomisi uygulamaktadır. Bu sistem eski "bırakınız yapsınlar-bırakınız geçsinler" sistemi ile hükûmet müdahalesini reddedmektedir. Sistem, hür teşebbüsü toplumsal ilerlemenin ilkeleri ile birleştirir. Ekonomik sistemin temel yasası özel teşebbüsü ve özel mülkiyeti garanti etmekten başka, bu temel hakların kamu yararına kullanılması gerektiğini belirler

Devlet, pazar ekonomisinde sadece düzenleyici bir rol üstlenmiştir. Pazar ekonomisi de rekabet esasına dayanmaktadır. Ancak pazar ekonomisinde de istikrarı bozabilecek, istenmeyen gelişmeler olabilmektedir. Bu nedenle, 1967 tarihli İstikrar ve Gelişme Yasası, Federal ve bölgesel hükümetlere iş çevresinde ekonominin idaresi görevini vermiştir. Yasa fiyat istikrarını, istihdamın artırılmasını, istikrarlı ve uygun büyümenin koşullarında dış ekonomik dengenin sağlanmasını öngörmektedir.

Bunun yanında ekonomide etkileyici bir kurum da Alman Federal Bankası'dır. Ekonominin diğer etkileyici faktörleri arasında sendikalar da önde gelir. Bütün bu güçlerin işbirliği yapmaları için çeşitli prosedürler bulunmaktadır ve bunların üstünde kamu idaresinin iş çevreleriyle olan ilişkilerini denetleyen konsey ile **Hareket Birliği Konseyi**, yer alır.

Konsey, Federal Ekonomi ve Maliye bakanlarından oluşmaktadır. Bu kuruluş toplantılarına gerektiğinde Alman Federal Bankası da katılmaktadır. Konsey döngüsel politikaya bütün koşulları ile birlik içinde uyulmasına çalışır. Hareket Birliği ile devletin, sendikaların ve diğer kuruluşların hareketlerinde uyum sağlanması kastedilmektedir. 1963 yılında Ekonomik Gelişmeler Değerlendirme Yolunda Uzmanlık Konseyi kurulmuştur. Beş ekonomi uzmanından oluşan bu kurulus, her sonbaharda, alıcılara yardımcı olmak amacıyla bütün ekonomik gelişmelerin durumunu ortaya koyar. Her ocak ayında Federal hükümet, madde Uzmanlar Konseyi'nin hazırladığı bilgilere cevap olmak üzere bir yıllık ekonomik rapor sunar. Bu, geçmişte yapılan işlerle planlanan ekonomik politikayı içeriz.

Gayri safi millî hâsıla

Değişen fiyatlara dayalı olarak Federal Almanya'nın gayri safi millî hasılası (GSMH) 1980 yılında 664.21 milyar dolara yükselmiştir. 1970 fiyatları temel alındığında ve fiyat artışları dışta bırakıldığında gayri safi millî hâsıla 828.500 milyon Batı Alman markından 807.200 milyon Batı Alman markına yükselmiştir. Gayri safi millî hasılanın yaklaşık yarısı (Yüzde 47.7) sınai üretimden (madencilik, enerji, imalat, inşaat) sağlanmıştır. Aslında bu sektörlerin performansı bütün ekonominin gelişmesini etkilemektedir. Tarımın gayri safi millî hasıladaki payı bütün teknik ilerlemelere karşın düşmektedir. (1960: Yüzde 5.7, 1978: Yüzde 2.6). Bunun yanında ticaret ve ulaşımın gayri safi millî hasıladaki payları da küçülmekte, hizmet yatırımları ile devletin payı artmaktadır. Federal Almanya'da kişi başına ulusal gelir ise 1978 rakamlarına göre 9.278 dolardır. Devletin ulusal üretimin kullanılmasındaki payı da artmaktadır (1960'da: Yüzde 13.6, 1978'de Yüzde 20).

İş gücü

Federal Almanya'da çalışanların sayısı 1950'lerde 20.4 milyondan 1965'te 27.2 milyona yükselmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren işgücü sayısında görülen artış yabancı işçi göçüne dayanmaktadır. 1965 yılında 1 milyon civarında olan yabancı işçi sayısı 1973 yılında 2.5 milyona yükselmiştir. Bu tarihten itibaren yabancı işçi göçü, serbest dolaşım hakkı olan Avrupa Ekonomik Topluluğu üyesi ülkelerin işçileri hariç, durdurulmuştur. 1970'li yılların başında işsiz sayısı 150 binе kadar düşmüş, aynı zamanda 600 bin işçiye de iş olanağı yaratılmıştı. Ancak daha sonra çeşitli ekonomik nedenlerle firmaların kapanması, işsiz sayısının artmasına neden olmuştur.

Son rakamlara göre Federal Almanya'da işsiz sayısı 1 milyona ulaşmış ve bu da yabancı işçilerin işsizlikle karşı karşıya kalmasına neden olmuştur. Halen Federal Almanya'da 1.933.651 yabancı işçi bulunmaktadır.

Federal Almanya'da bir işçi 1978 rakamlarına göre bir radyo satın almak için 17 saat 44 dakika, bir çift ayakkabı için beş saat 24 dakika, bir kilo kahve için iki saat 13 dakika, bir kilo şeker için altı dakika, bir kilo yağ için 46 dakika ve bir kilo parzola için de 57 dakika çalışmak zorundadır. Yine aynı yılın rakamlarına göre, bir işçinin sanayi sektöründeki ücreti 3.194 Batı Alman markıdır (en yüksek-erkekler için).

Sanayi

Federal Almanya'da sanayi Kuzey Ren, Westphalia, Bavyera, Baden Württemberg, Aşağı Saksonya, Hesse ve Saarland'da yoğunlaşmıştır. Ülkedeki sınai kuruluşların sayısı düşüş göstermektedir. 1966 yılında 103.850 sanayi kuruluşuna sahip olan Federal Almanya'da bugün 93 bin sanayi kuruluşu bulunmaktadır. Bu işyerlerinden üçte biri 50 kişiden az işçi çalıştıran küçük işletmelerdir. 50 ile 500 işçi çalıştıran orta çaptaki işletmeler tüm kuruluşların yüzde 21'i kadardır. Sanayi kuruluşlarının yüzde üçü ise 500'den fazla işçi çalıştıran büyük yatırımlardır. İşgücünün yarısından fazlası bu büyük sanayi kuruluşlarında istihdam edilmektedir. Federal Almanya'da sanayi alanında, çalışan nüfusun yüzde 48'ini oluşturan 7.607.239 kişi çalışmaktadır (1.011.981 makine yapımı, 310.571 tekstil sektörü, 969.444 elektronik sektörü, 228.954 madencilik, 559.729 kimya sektörü -1979, 12 aylık ortalama-).

Temel malların üretimi

Federal Almanya'da en önemli temel malların üretildiği sektör kimya sektörüdür. 559 bin kişinin çalıştığı bu sektörde çalışanların yüzde 80'i üç büyük firmada istihdam edilmektedir. 1980 yılı rakamlarına göre sektörde bazı malların üretimi şöyle gerçekleşmiştir:

Suni gübre 2.737 bin ton, sülfürik asit 3.900 bin ton, soda 1.411 bin ton.

Federal Almanya'da özel önem verilen sektör temel endüstri mallarıdır, bunlar arasında makine, motor, karayolu araçları, uçak, gemi yapımı ve elektronik sanayii sayılabilir. Bir milyondan fazla işçinin çalıştığı sektörde döner sermaye miktarı 105.300 milyon Batı Alman markıdır (1978). Bu, sanayideki toplam döner sermaye miktarının yüzde 11'ine eşittir. 1980 yılında ülkede 3.530 bin otomobil, 297 bin ticari araç ve otobüs, 3.643 bisiklet üretilmiştir. Havacılık alanında ise 53 bin kişi çalışmaktadır. Sektörün 1978 yılı döner sermaye miktarı 4.100 milyon Batı Alman markı kadardır. Bir bütün olarak bakıldığında çok önem taşımayan bu sektör kullanılan teknoloji açısından ileridir. 6.500 milyon marklık döner sermayeye sahip gemi inşa sektörü sanayideki toplam döner sermayenin yüzde birine ancak ulaşır. Bu sektör özellikle kuzeydeki liman şehirleri Hamburg, Bremen ve Schleswig-Holstein için önem taşır. Elektronik sanayi ülkede toplam sınai üretimin yüzde onunu karşılamaktadır. Bu sektörlerden sonra gelen en önemli sektör gıda sektörüdür. Döner sermaye miktarı 128.000 milyon Batı Alman markı (1978) olan sektörde 580 bin kişi çalışmaktadır.

Federal Almanya'nın belli başlı sanayi kuruluşlarını şöyle sıralamak mümkündür (1978): Veba AG (enerji, petrol, kimya), Siemens AG (elektrikli aletler), Volkswegenwerk AG(taşıt aracı,Daimler-Benz AG (taşıt aracı), Hoechst AG (kimya), Thysson AG (demir ve çelik), Bayer AG (kimya), BASF AG (kimya), AEG-Telefunken AG (elektrikli aletler), Rheinisch-Westfalisches Elektrizitatswerk AG (enerji), Mannesmann AG (mekanik), Ruhrkohle AG (kömür).

Madencilik önemli yer tutuyor

Uluslararası alanda karşılaştırıldığında, Federal Almanya'da madencilik sektörü önemli bir yer tutmaz. Ülke hammadde ve enerji açısından ithalâta dayanır. Federal Almanya sadece kömür kaynakları açısından zengin sayılabilir. En önemli kömür rezervleri Ruhr bölgesi ile Saarland'dadır. 1980 rakamlarına göre kömür üretimi 87.146 bin ton, linyit üretimi 129.833 bin ton, demir cevheri üretimi 1.945 bin ton, ham petrol üretimi de 4.631 bin ton olmuştur. Madencilik sektöründe çalışanların sayısı 228 bini geçmektedir.

Enerji üretimi

Bütün ülkelerde olduğu gibi elektrik üretimi ve tüketimi önemli bir pay oluşturan Federal Almanya'da, 1985 yılına kadar elektrik tüketiminin yıllık yüzde beş-altı oranında artması planlanmaktadır. 1979 yılında ülkede 372.186 milyon kilowatt saat elektrik enerjisi üretilmiştir.

Enerji üretiminde kömüre ve nükleer güce ağırlık verilirken, petrole olan bağımlılığın azaltılmasına çalışılmaktadır. Bu amaçla 1973 yılında enerji üretiminde yüzde 55.5'lik pay alan petrol kullanımı 1979 yılında yüzde 50'nin altına düşürülmüştür. Bu arada güneş enerjisinden yararlanılmak için uygulamaya geçilmiştir.

İnşaat kesimi gelişiyor

İnşaat sektörü de hızla gelişmektedir. 1974 yılında ilk kez apartmanların sayısı özel evlerin sayısını aşabilmiştir (23.2 milyona 23.1 milyon). 1978 yılında apartmanların ortalama alanı 102 metrekareyi bulmuştur. Sadece 1978 yılında inşa edilen apartman sayısı ise 367.516'dır. Devletin konut yapımına yardımı da aynı oranda artmaktadır. 1978 yılında konut için devlet yardımı 2 milyar Batı Alman markıdır. Bütün bunlara rağmen konut sorununun çözümlendiğini söylemek güçtür.

Dış ticaret

Dış ticaret Federal Almanya'nın ekonomik hayatında son derece önemli bir yer tutmaktadır. Federal Almanya'nın ithalât ve ihracatının toplam değeri 19.700 milyon Batı Alman markından (1950) 528.600 milyon Batı Alman markına yükselmiştir (1978). OECD ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu - Ortak Pazar) üyesi olan Federal Almanya, dış ticaretinin büyük bölümünü AET üyeleri ile yapmaktadır. Federal Almanya'nın ithalâtının yüzde 49'u bu ülkelerden yapılırken, ihracatının yüzde 46'sı da yine aynı ülkelere gerçekleştirilmektedir (1978). Ülkenin ithalâtında en büyük bölümü yüzde 26.4 ile hammaddeler oluşturmaktadır. Bunu sırayla sınai malları (Yüzde 24.9), gıda (yüzde 20) tüketim malları (Yüzde 16.4) ve madenler (Yüzde 12.3) izlemektedir. Ülkenin ihracatında ise ilk sırayı yüzde 53.8 ile sınai ürünler (özellikle de makineler) almaktadır. İhracatta ikinci sırayı yüzde 25.5 ile hammaddeler ve yarı mamul maddeler almaktadır. Bunu sırasıyla yüzde 11.3 ile tüketim malları, yüzde 7.1 ile gıda ürünleri ve yüzde 2.3 ile maden ürünleri izlemektedir. Federal Almanya 1981 yılında toplam 176.09 milyar dolar ihracat ve 163.9 milyar dolar ithalât yapmıştır. Federal Almanya'nın ithalât ve ihracatında en büyük payı Fransa almaktadır. 1980 yılında Fran

Avrupa'nın en büyük meydanlarından biri Frankfurt hava alanıdır.

Almanya'nın en büyük liman kenti olan Hamburg, ülke ekonomisinde önemli bir yer tutar.

a'ya 46.614 milyon Batı Alman markı değerinde ihracat yapan Federal Almanya bu ülkeden aynı yıl 36.591 milyon Batı Alman markı ithalât yapmıştır. Fransa'ya yapılan ihracat toplam ihracatın yüzde 13'ü, bu ülkeden yapılan ithalât da toplam ithalâtın yüzde 11'idir. Federal Almanya'nın ihracatında önemli pay alan diğer ülkeler şöyledir: Hollanda (Yüzde 10), Belçika (Yüzde 8), İtalya (Yüzde 8), İthalâtta ise Fransa'yı yüzde 11 ile Hollanda, yüzde 8 ile İtalya ve yüzde 7 ile Belçika izlemektedir.

Ulaşım

Federal Almanya'da ulaşım, diğer ülkelerde olduğu gibi, ulusal ekonomik potensiyelin büyük bir parçasıdır. Ülkede demiryolu ulaşımı devletin federal demiryolları kuruluşunca yapılmaktadır. 340 bin kişinin çalıştığı demiryollarında hatların 10 bin kilometresi elektriklidir. Toplam demiryolu uzunluğu ise 28.553 kilometredir. 1979 yılı rakamlarına göre demiryollarında 1.085 milyon yolcu ve 371 milyon ton yük taşınmıştır. Karayolları ise toplam mal ulaşımının yüzde 80'ini karşılamaktadır. 1 Ocak 1980 tarihinde toplam karayolu uzunluğu 171.521 kilometreyi bulmuştur. Bu rakama 7.292 kilometrelik otobanlar da dahildir. Federal Almanya'da trafiğe kayıtlı araç sayısı 26.109.079'dur. (22.535.469 otomobil, 1.236.120 kamyon, 68.360 otobüs, 1.624.713 traktör. Federal Almanya'da, Lufthansa Alman Havayolları 1953 yılında faaliyete geçmiştir. 900 milyon Batı Alman markı sermaye ile kurulan Lufthansa iç ve dış hat seferleri yapmaktadır. 1979 yılında Lufthansa 13.7 milyon yolcu, 399.327 ton kargo ve 47.730 ton da posta taşımıştır. Baltık ve Kuzey Denizleri'ne açık olan Federal Almanya dünyada denizci ülkeler arasında 11. sırada yer almaktadır. 9 milyon gross tonluk kapasiteye sahip olan ülkenin dünya ticarî taşımacılığındaki yeri yüzde 2.5'dir

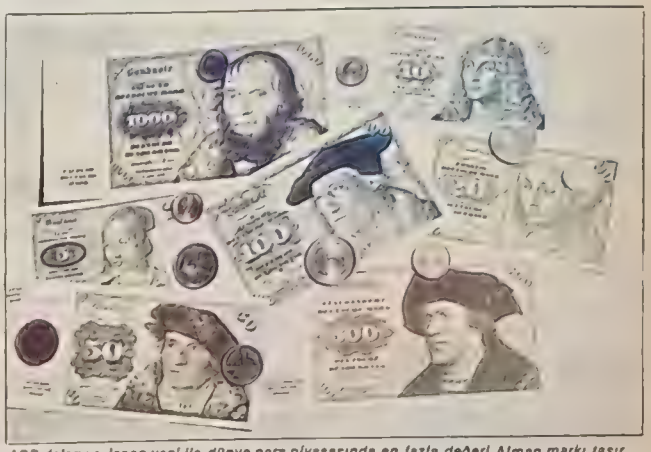

ABD doları ve Japon yeni ile dünya para piyasasında en fazla değeri Alman markı taşır.

TARIM

ihtiyacın dörte üçü ülkede üretiliyor

Tarımda 1.5 milyonun üzerinde traktör kullanılıyor Tarımda çalışan nüfusun yüzde 6'sı istihdam ediliyor. F. Almanya'da en çok üretimi yapılan ürün şeker

Federal Almanya, ihtiyacı olan tarım ürününün dörtte üçünü kendisi üretmektedir. Federal Almanya'da endüstrileşmeyle birlikte tarımda çalışanların sayısı azalmıştır. Halen tarımda, toplam çalışan nüfusun yüzde 6'sı kullanılmaktadır.

Ekilebilir alan 7.290.400 hektardır. Tarımsal işletmelerin sayısı 849 bin 779'dur. Bunlardan 4 bin 269'u 100 hektardan daha büyük toprağa sahiptir. En çok tarım işletmesi 1 hektardan az toprağa sahip olan orta büyüklükteki işletmelerdir. Bunların sayısı 42 bin 392'dir. En fazla tarım işletmesi Bavyera ve Baden - Württemberg ile Aşağı Saksonya bölgesinde bulunmaktadır.

Federal Almanya'da tarım sektöründe en fazla üretim 19.122 bin ton ile şeker pancarlarında görülmektedir.

Diğer ürünlerin miktarı 1980 yılında bin ton olarak şöyledir: Buğday (8.150, arpa (8.826), patates (6.694), çavdar (2.098) ve yulaf (2.658).

Federal Almanya'da 1979 yılında 8.2 hektolitre şarap üretimi gerçekleştirilmiştir.

Bavyera, Baden - Württemberg, Hessen ve Rhineland - Palatinate bölgeleri ormanlık alanlarla kaplıdır. Federal Almanya'nın topraklarının yaklaşık dörtte biri ormanlıktır. (7.2 milyon hektar) 1979 yılında kesilen ağaç miktarı 27.3 milyon metreküp olmuştur.

1980 yılında açık deniz kıyı balıkçılığı ile 304 milyon B. Alman Markı değerinde 286.861 ton balık tutulmuştur. Yine 1980 yılı rakamlarına göre Federal Almanya'da 150 milyon sığır (5.468.900 süt ineği dahil),382.000 at,1.178.900 koyun, 22.553.400 domuz, ve 84.932.000 kümes hayvanı bulunmaktadır.

Federal Almanya'da tarımda kullanılan traktör sayısı 1.624.713'tür.

SAVUNMA

F. Almanya 489 bin kişilik orduya sahip

1955 Mayıs'ında yürürlüğe giren Paris anlaşmaları Federal Almanya'nın NATO ve Batı Avrupa Birliği çerçevesinde Batı savunmasına katılmasını şart koşmaktadır. Federal silahlı kuvvetleri (Bundeswehr) toplam 489 bin kişilik bir orduya sahiptir. Federal Alman kara kuvvetleri 16 zırhlı tugay, 12 zırhlı piyade tugayı, 3 avcı tugayı, 2 dağ tugayı, ve 3 hava tugayından oluşmaktadır. (1981). Kara kuvvetlerinin toplam gücü 335 bin kişidir. Federal Alman sınır ordusu ise 38 bin kişilik bir kuvvete sahiptir.

Federal Almanya donanması 24 dizel denizaltı, 9 destroyer (3'ü füze ile donatılmış), ABD yapımı, 6 fırgat, 6 korvet, 30 hücumbot (füze ile donatılmış), 10 torpido bot, 22 mayın arama-tarama gemisi, 22 çıkarma gemisi, 13 destek gemisi, 7 yakıt gemisi, 8 kıyı muhafaza botu, 3 tamir gemisinden oluşmaktadır. Donanma ayrıca uçak filosunu da sahiptir. Donanma 5.400 subay ile 31.700 askerden oluşmaktadır. Bu sayıya donanmaya ait uçak filosundaki askerler de dahildir.

Federal Cumhuriyet hava kuvvetleri 1970 Ekim'inden beri (Luftwaffe) üç komutanlıktan oluşmaktadır. Alman Hava Kuvvetleri Taktik Komutanlığı, Alman Hava Kuvvetleri Destek Komutanlığı ve Genel Hava Kuvvetleri Ofisi, 106 bin 200 kişilik hava kuvvetlerinde 560 savaş uçağı bulunmaktadır. Bu filolardan 12'si ağır bombardıman filosudur.

Kara kuvvetlerinde en çok kullanılan tank tipi Leopard I tankları, hava kuvvetlerinde en çok kullanılan uçak tipi Phantom'dur.

Federal Almanya'da askerlik süresi 24 aydır ve bu sürenin azaltılması için çalışmalar yapılmaktadır. (NATO's Fifteen Nations dergisi özel sayı 1/1980 Savunma harcaması 48531 milyon Batı Alman Markı (1980), olan Federal Almanya'da kişi başına düşen savunma harcaması 378 B. Alman markıdır.

Leopard tanklarının kara kuvvetlerinin ana gücünü oluşturduğu Federal Almanya'da (solda) hava savunmasında da karadan havaya füzeler kullanılmaktadır (sağda).

TÜRKİYE İLE EKONOMİK İLİŞKİLER

Türk-Alman ticareti bir yılda yüzde 21 arttı

F. Almanya, Türkiye'den en çok meyve ve pamuklu dokuma alıyor, makine satıyor

Federal Almanya ve Türkiye arasındaki ticaret, Türkiye açısından önemli bir yere sahiptir. 1981 yılında Türkiye ile Federal Almanya dış ticaret ilişkisi daha da hacim kazanmıştır. Türk - Alman alışverişinin boyutları bu yıl öncesi ile karşılaştırıldığında, bunun 2.676.3 milyon Batı Alman markından 3.255 milyon B. Alman markına yükseldiği görülür. Bu, yüzde 21.6 lık bir artış anlamına gelmektedir. Böylece, 1977 yılından bu yana mal alışverişinde süregelen durgunluğun ilk kez giderildiği ve yüzde 19.1'lik bir artışın sağlanabildiği 1980 yılındaki eğilim sürmektedir. Bunun en büyük nedenlerinden biri Federal Almanya'nın da aralarında bulunduğu OECD (Avrupa Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ülkelerinin 1979, 1980 ve 1981 yıllarında Türkiye'ye sağladığı uzun süreli borçlar, orta süreli ihracat kredileri ve acil yardımdır.

1981 yılında Federal Almanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalât, yüzde 28.3 ile Türkiye'nin Federal Almanya'dan yaptığı ithalât artışının (yüzde 17.2) çok üzerine çıkmıştır. 1980 yılında Federal Almanya, Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 13.7'sini almıştır. Ülke ayrıca Türkiye'nin toplam ithalâtının yüzde 10.5'unu da karşılamıştır. Böylece, Federal Almanya, Türkiye'nin dış ticaretinde oldukça önemli bir pay almıştır. Federal Almanya'nın 1981 yılında Türkiye'den yaptığı ithalâtta (1.363.7 milyon Batı Alman Markı), meyve ve pamuklu dokumalar ön sırada yer almaktadır. Federal Almanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalâtın yüzde 27.7'sini 378.3 milyon B. Alman markık bir değer ile meyve oluşturmaktadır (1981). Yüzde 33.7'lik bir artış gösteren pamuklu dokumaların toplam ithalâttaki payı ise yüzde 12.8'dir. Daha büyük artışın elde edildiği alanlar ise pamuk (yüzde 57), ham tütün (yüzde 42.2), yünlü ve başka hayvan kıllarından yapılma dokumalardır (yüzde 41.4). Federal Almanya ayrıca, Türkiye'den 93.2 milyondan 121.9 milyon B. Alman markına çıkan bir artışla (yüzde 30.8) konfeksiyon ve bunun iki katının üzerinde 73.7 milyon B. Alman markı ile deri eşyalar da ithal etmiştir. Türkiye'nin Federal Almanya'dan yaptığı ithalâtta 1981 yılında makinalar ön planda yer almıştır. 513.9 milyon B. Alman markı ile ülkenin bu alanda yaptığı toplam ihracatın yüzde 27.7'sini Türkiye almıştır. Tekstil ve deri sanayii için makinalar, hadde tesisleri, pompa ve basınçlı hava makinaları bu alanda özellikle aranmaktadır. Türkiye ayrıca Federal Almanya'dan demir ve demir ürünleri de almaktadır.

Federal Almanya'da tarımsal işletmelerde makine kullanımı yoğundur.

Hassas mekanik ve optik ürünler, hava taşıma araçları 1981 yılında ithal edilen diğer mallardır. Bu arada Federal Almanya'nın Türkiye'ye yaptığı doğrudan yatırımlar 1981 yılında 2,6 milyon B. Alman markı artarak 134 milyon B. Alman markına ulaşmıştır.

Federal Almanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalât

1976	907.6 milyon Batı Alman markı
1979	901.7 milyon Batı Alman markı
1981	1.363.7 milyon Batı Alman markı

Türkiye'nin Federal Almanya'dan yaptığı ithalât

1976	2.685.4 milyon Batı Alman markı
1979	1.345.5 milyon Batı Alman markı
1981	1.891.3 milyon Batı Alman markı

KÜLTÜR VE SANAT

Edebiyat faşizmden sonra önemli sarsıntı geçirdi

Otuz Yıl Savaşlarını izleyen dönemde Alman edebiyatına egemen olan Barok akım, aslında ülkeye özgü bir yan taşımaz. Cizvitlerin sanatı olarak doğan Barok sanat, İtalya'dan önce Almanya'nın güneyine, daha sonra da ülkenin bütününe yayılır. Dönemin en önemli şairi, Jakob Böhme'nin düşüncelerinden geniş çapta etkilenmiş olan Angelus Silesius'tur.(1624-1677). Roman alanında ise, önde gelen kişi Grimmelshausen'dir; "Serseri Cesaret" adlı kitabı daha sonra Brecht için esin kaynağı olmuştur

Aydınlatma dönemi

Barok akımın egemenliği, Almanya'da tüm sanat ve düşünce çevrelerinde hissedilen bir sancının eşliğinde ortaya çıkan Aufklarung ya da aydınlanma dönemi ile biter. Aufklarung Alman edebiyatının ve düşüncesinin, Latin etkisinden sıyrılarak kendi benliğini bulma mücadelesini verdiği bir dönemdir. Özellikle Lessing'in yapıtlarının etkisiyle, Aufklarung büyük yaygınlık kazanırken, Kant da 1784'de ünlü "Aufklarung Nedir?" başlıklı felsefi denemesini yayımladı. Bu dönemin şiirde önde gelen ismi Klopstock'tur. Modern şiirin atalarından sayılan Klopstock'un başyapıtı olarak "Messias" (1748) anılır.

Düzyazıda ise, Almanlara karşı büyük bir sevgi beslememiş olsa bile, Liechtenberg'in yapıtı dönemin en özgün üslûbunu getirir. İnsaf sınırlarını yer yer aşan kara mizahı, ürkütücü zekâsı ve ekonomik dilliyle Liechtenberg bugün de Alman edebiyatının büyük ustalarının başında sayılmaktadır. Aforizmaları binlerce sayfayı kaplayan bu dil ustası kendisinden sonra gelen hemen tüm yazarları etkilemiş, gerçeküstücüler bile onu atalarından biri olarak selamlama gereğini duymuşlardır.

«Fırtına ve hamle» hareketi

Aufklarung, tam anlamıyla, Alman kültürünün bir toparlanma dönemi olmuştur. Onu izleyen yıllarda Alman kültürünün "dehâ"ları sayılan Goethe, Hölderlin, Hegel, ve Nietzsche gibi sanatçıların ve düşünürlerin yetişmesi, ancak bu "aydınlanma hareketi"nin varlığıyla değerlendirilebildiğinde anlam kazanmaktadır. Aufklarung'u, 1770'lerden başlayarak ikinci bir hareket, Sturm und Drang (Fırtına ve Hamle) adıyla tanınan bir yaratıcı evrim izlemiştir. Sturm und Drang'ın baş kişisi, sonradan akımın zayıflamasına da yol açan Goethe'dir. Başlarda hareketin öncüsü Hamann ve Herder iken, yavaş yavaş merkeze Goethe gelir 1774'de klasik edebiyatın dev başyapıtlarından birini, Werther'i yayımlar. Strasbourg hareketinin alevlendiği kentür ve kısa süre içinde Schiller de devreye girer: Ünlü "Haydutlar" 1781'de gün ışığına çıkar. altı yıl sonra da, toplumsal ve siyasal açıdan tam bir başkaldırı niteliği taşıyan "Don Carlos"u yazar. Ancak, Sturm und Drang Goethe'nin klâsik çizgiye yöneltmesiyle parladığı gibi sönmeye yüz tutar. Bunu "yatışmış", dingin bir dönem izleyecek, ancak, Alman edebiyatına damgasını vuran pekçok başyapıt da 1780'lerden başlayarak ortaya çıkacaktı.

Klasik dönem

Goethe'nin Weimar dükalığının kültür bakanı olmasıyla birlikte, bir anlamda Alman edebiyatının "klâsik" dönemi açılır Aynı dönemde Schiller'de, Kant'ın etkisiyle benzer bir yörüngeye girmiştir. Edebiyat ve sanat tarihçilerinin "aklın idealizmi"nin ya da "idealist bir estetik" anlayışının egemen olduğunu söyledikleri bu dönemde Goethe en usta ürünlerini verir: "Egmont", "Ifphigenie Tauris'te" ve "Torquato Tassa". Schiller ise son dramlarını kaleme alır: 1800'de "Wallenstein", 1 bir yıl sonra Maria Stuart"ı 1804'te ise "Wilhelm Tell"i yayımlayacaktır. Aynı yıllarda yayımlanan "İnsanın Estetik Üzerine Mektupları" ise yaklaşık 150 yıl sonra Marcuse'ün ve Lukacs'ın başvuru kaynağı olacaktır.

Klâsik dönemin son evresinde Goethe "Wilhelm Meister"ı yazar, ardından da "Faust"a yönelir. Lessing bu evrenin ağır topudur: "İnsanlığın Eğitimi" köklü etkiler bırakır.

Romantizme geçiş

Hölderlin'in şiirleri ve Fichte'nin 1794'te yayımlanan "Bilim Doktrini" ile Alman edebiyatı yeni bir dönemece, romantizme ulaşır. Hölderlin'in şiir dünyası bu akıma Avrupa çapında damga vuran örneklerden oluşur. Genç yaşta akılını yitirerek Tübingen'de bir marangozun yanına verilen Hölderlin, şiirlerinin yanısıra, tek romanı "Hyperion"da da aynı temaları, Eski Yunan uygarlığının "yeryüzündeki cennet" olduğu görüşünü dile getirir. Bu görüş, 1920'lerden sonra Heidegger felsefesini de derinden etkileyecektir. Romantik akım, böylelikle, XIX. yüzyılın neredeyse sonuna dek hızını kesmeden sürecek biçimde doğmuş olur.

Almanya'da XIX. yüzyıl başlarına damgasını vuran romantik edebiyatın önde gelen isimleri, Hölderlin'in yanı sıra: Wackenroder, Schlegel ve Novalis'tir. Wackenroder sanatı bir din saymıştır, kitabını da yalvaçsı bir biçimde anonim olarak yayınlar. "Lucinde" başlıklı kitabıyla akımın kurancısı niteliğini F. Schlegel üstüne alır. Novalis ise özellikle "Geceye Ağıtlar" ve "Manevi Ağıtlar adlı şiir kitaplarıyla kısa ömrünü tamamlar. Bunu özellikle Brentano, Mörike, Grabbe, Chamisso ve büyük romancı Hoffmann'ın etkili olduğu ikinci kuşak romantikler izler. Bu dönemin son romantiği Eichendorff'tur. Heinrich Heine"in çıkışı ile romantizm bir kez daha parlar: "Şarkılar Kitabı"yla büyük ün kazanan Heine, yaşamının sonuna doğru "Romanzero" ile düzyazıda da yeteneğini kanıtlar...

Gerçekçilik eğilimi

XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla birlikte, Alman edebiyatına gerçekçilik yanlısı yazarlar ağırlıklarını koymaya başlarlar. Georg Büchner, pek çok bakımdan öncüleridir. Bu eğilim, Freytag, Heyse ve Theodor Fontane gibi yazarlarla sürerek Gerhart Hauptmann'da doruk noktasını bulacaktır. Gerçekçi aynı dönemde, Prag doğumlu Rilke'nin şiirleri ile Alman edebiyatında lirik-romantik bir hava koridoru açılacaktır, ama bunun asıl etkisi Almanya dışında olur. Alman romanının çağımızda yetiştir-

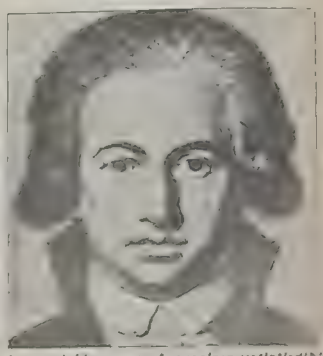

Leonardo'dan sonra Avrupa'nın yetiştirdiği en büyük deha: Goethe.

2. Dünya Savaşı'nda sürgüne giden aydınlar

Naziler iktidarda olduğu süre içinde Almanya sınırları dışında hemen hemen aydın, sanatçı ve bilim adamı barınamamıştır. Aşağıdaki tabloda yer alan aydınlardan bir kısmı sürgüne çıkmış, bir kısmı toplama kamplarında yıllarca işkenceye uğramıştı. Tablodaki numaralara göre, bunların belli başlıları: 2) Ünlü film yönetmeni Fritz Lang; 4) Besteci Ernst Toch; 5) Savaş sonrasında önce Demokratik Almanya'ya yerleşen, 1961'de Batıya dönen filozof Ernst Bloch;6) Bu tablonun ressamı Arthur Kaufmann; 10) Atonal müziğin kurucusu, büyük besteci Arnold Schönberg; 11) Savaş sonrasında içinde düştüğü ruhsal bunalımdan kurtulamayan ressam-karikatürist Georg Grosz; 13) Yazar Heinrich Mann; 19) Yazar Arnold Zweig; 22) İzafiyet kuramının yaratıcısı, Ünlü fizik bilgili Albert Einstein; 24) XX. yüzyılın en büyük romancılarından biri sayılan Thomas Mann; 28) Besteci Hans Jelinek; 34) Düşünür Kurt Goldstein; 36) Ünlü tiyatro adamı Max Reinhardt.

Ürünleriyle büyüyen isim

TURYAĞ, ürünlerinin arasına bir yenisini daha kattıkça büyüyor, güçleniyor.
TURYAĞ ürünleri, tüketici mamullerinden, BİO TURSİL, DİXAN, DİXİ ve PRİL gibi deterjanlara, çamaşır yumuşatıcısı VERNEL'e, UFA gibi nebati yağlara ve endüstriyel yıkama maddelerine kadar çok çeşitli alanlarda kullanılıyor.
TURYAĞ için böylesine geniş kapsamlı üretim, sürekli gelişme, araştırma demektir. TURYAĞ'ı alanında öncü yapan üretim felsefesi budur. En iyiyi, en kaliteliyi, en gelişmişi üretmek. Herşey tüketiciye en iyi hizmeti vermek içindir.
Ve TURYAĞ Türkiye'de ilk margarini, ilk çamaşır yıkama maddesini ve ilk çamaşır yumuşatıcısını üretmekle, liderliğini kanıtlamaktadır.
Bugün 66 yıllık tecrübesi, kullandığı ileri teknoloji, yaygın pazarlama örgütü ile TURYAĞ ismi yurtta da yurt dışında da seçiliyor.
Ve her geçen gün daha fazla büyüyor.

Turyağ
1916'dan beri sizinle

Turyağ bir Henkel Grubu ve Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. kuruluşudur
Turyağ A.Ş. P.K. 171 İzmir

diği ve büyük romancılardan biri olan **Thomas Mann**, kardeşi **Heinrich Mann** ve sonradan İsviçre'ye yerleşmiş olan **Hermann Hesse** de XIX. yüzyılın sonlarında ilk önemli yapıtlarını vermeye başlamışlar.

Yeniden yüzyılın başlarında, Almanya edebiyatı, bütün Avrupa sanat dallarını da egemenliği altına alacak "dışavurumcu akımın" çevresinde gelişir. Almanya doğumuna kadar **Stefan George** ve **Hugo von Hoffmannsthal**'ın etkisinden kurtulamayan Almanya şairleri, yeni bir boyutunda şiirin kapısını çok çapraz anlatımlarıyla ve kendi özel şiirsel kalıplarını dağıtarak yaklaştılar. Dışavurumcu akımın çok çok önemli 1. Dünya Savaşı'nda yeniden şairlerden **Stadler** ve **Heym** gibi yazıya döküldüler. Buna karşılık o kısacık bir ömür yaşamış **Gottfried Benn** (1886)'ya kadar yaşamış, böylece bir var olmasına rağmen ara ara kısa eserler için de olsa. Nazileri desteklemiştir. Dışavurumcu akımın roman dalında **Alfred Döblin** ve Prag'lı **Kafka**, oyunlarda **Hoerbt** gibi büyük isimler yetiştirmiştir. Akımın etkisine pek girmeyen **Hesse** daha çok mistik bir dünya ölçümüne yönelmiş, çok çok eski bir konusunu Doğu ve Hindistan'dan kahramanlarla oluşturmuştur. Hesse'nin en ünlü romanları "Siddharta", "Narcisse ve Goldmund" ve "Bozkırın Kurdu"dur. **Thomas Mann** ise Almanya romanının gerçekçi romanının gerçekçi kanadını eğrilmiştir.

"Buddenbrooklar" (1901) ile ün kazanan **Thomas Mann** (1875-1955), daha sonra bu ünü "Büyülü Dağ" (1924), "Yusuf ve Kardeşleri" (1933-1943) ve "Doktor Faustus" (1947) ile perçinledi. Thomas Mann, tıpkı Hesse gibi Nobel edebiyat armağanını kazanmıştır.

Faşizmden sonra

II. Dünya Savaşı boyunca, hemen tüm aydınlar ve sanatçılar Nazilerin yıldırımından kaçmışlar, kaçamayanlar da toplama kamplarında yaşamlarını yitirmişlerdir. Hitler yönetimini destekleyen iki önemli yazar vardır: Şair **Benn**'in desteği uzun sürmemiş ve şiirlerinin yayınlanması da yasaklanınca İsviçre'ye sığınmıştı. Ünlü romancı **Ernst Jünger**'in dünyası nasyonal sosyalistlerce pek benimsenmiş, acıa bu romancı da daha sonra görüşlerini belli ölçüde de olsa değiştirmiştir. Almanya edebiyatı, faşizm deneyinden sonra uzun süre toparlanamamıştır.

Bugün yaşayan yazarlar arasında ünde gelenler: **Heinrich Böll** (1917), **Günther Grass** (1927), **Siegfried Lenz** (1913) ve **Hans Magnum Enzensberger**'dir (1929). Böll, Grass ve Lenz'in romanları dilimize de çevrilmiş, Böll ayrıca, Nobel edebiyat armağanını kazanmıştır. Günümüzün Almanyanın en önemli temsilcisi Enzensberger'in "Titanik" adlı uzun şiiri de dilimize kazandırılmıştır.

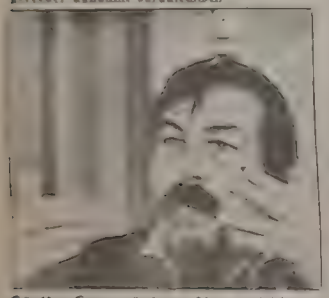

Günther Grass günümüz Alman edebiyatının renkli simalarından biridir.

Heinrich Böll, Nobel edebiyat armağanını kazandı.

MİMARLIK

Konstanz gölü ve çevresi Almanya'nın en eski yerleşim bölgelerinden biridir. Reichenay adalarında bulunan Roman mimarî tarzındaki kiliselerin tarihsel geçmişi ortalama 1000 yılı aşar. Meersburg kalesi VII. yüzyıldan kalan temel duvarlarıyla Almanya'nın en eski kalesidir.

Gotik mimarinin en önemli örneklerinden biri olan Köln Katedrali Almanya'dadır. Yine gotik mimarî tarzındaki, eski imparatorluk kenti Ulm'un katedrali, Köln Katedralinden sonra Almanya'nın en büyük kilisesi ve 161 metre yüksekliğindeki kulesi ise en yüksek kulesidir. Nürnberg kenti, tarihsel yapıları, kiliseleriyle Alman mimarî sanatının özellikle gotik üslûbundaki örneklerini sergilemektedir. Kentin bir özelliği de kent alanında verilen önemli eserlerin yerleştiği dökümhanedir.

Alman mimarisinin en önemli temsilcileri **Brandenbourg** kapısının mimarı **Langhans**, **Berlin** Katedralinin yaratıcısı **Julius Raschdorff**. Berlin'e yüzyılın başındaki görüntüsünü kazandıran Schinkel, **Schadow** ve **Rauch** olmuşlardır.

Böhme'nin mimarî anlayışı dışavurumcu akımın doğrultusunda yer alır.

Almanya'da 5 Yapı Kredi var.
5 hizmet merkezi...
Frankfurt, Köln, Hamburg, Münih, Stuttgart. Yapı Kredi'nin yüksek* faizinden, hızlı, güvenli "havale" sisteminden... Yapı Kredi hizmetlerinden yararlanmanız için.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

Alman mimarisinden söz ederken, ilk akla gelen odaklardan biri Bauhaus'tur. Bauhaus okulu 1919 yılında Gropius tarafından Weimar'da kurulmuştu. Klee, Kandinsky, Oskar Schlemmer, Itter Marcks ve Adolf Meyer'in profesörlük yaptıkları okulda "fonksiyonel" bir mimari geliştirmeye yönelik çalışmalarda teknik ve sanayinin gerekleriyle sanatın birleşmesi güdülmüşti. İlk endüstriyel esaslı araştırmaları böylece başlatılmış oldu.

SINEMA

Alman sineması, yedinci sanat içinde belli bir yer tutar. Bu yeri ona iki belirgin özellik, iki özerk atılım sağlamıştır. 1920'li yıllarda tüm Almanya sanatına egemen olan dışavurumcu akım en önemli özelliklerinden birini sinema sanatında gerçekleştirir. 1933'e gelinene dek, Alman sineması, Avrupa sinemasında başı çekmektedir. Dönemin en ünlü filmleri "Dr. Kaligari'nin Muayenehanesi", "Nosferatu" ve "Metropolis" bu tarihler arasında gerçekleşir. Fritz Lang, Pabst gibi yönetmenlerin, Sternberg yönetiminde "Mavi Melek"teki yetkin oyunu ile Marlene Dietrich'in imzalarını attıkları bir "altın çağ" yaşanır Alman sinemasında.

Ancak, Nazi rejiminin tırmanışı bütün yaratıcı alanlarda olduğu gibi sinemada da bu atılımı bıçak gibi keser. Bu kopuktan en belirgin ağırlığı sinema sanatı duyulacak, 1960'lı yıllara gelinene dek Alman sineması toparlanamayacaktır. Anda Kautner ve Vicki'nin çabaları Almanya'da yedinci sanatın dirilmesine katkı.

1965'den başlayarak, yeni bir sinemacı kuşağı ile ikinci bir altın çağ açılır. Bu dönemin en önemli yönetmenleri: Kluge, Reitz, Schlöndorff ile 1970'ten sonra ağırlıklarını duyuran Herzog ve Fassbinder'dir. Alman sinemasının II. Dünya Savaşı'ndan sonra yetişen en ünlü oyuncuları ise Elke Sommer, Klaus Kinski, Horst Bucholz ve Helmut Berger'dir.

RESİM

Alman resminin başlangıcı VIII. ve IX. yüzyıllara dayanır. Bu gelişimde, ilk Katoliklerin Bizans'tan getirdikleri belgeler önemli birer unsur olmuş, kiliseler için ısmarlanan duvar resimleri, freskler zamanla yaygınlık kazanmıştır. Daha sonra oluşacak resim okulları Katolik merkezlerinde ortaya çıkmıştır. Bu merkezler ressamlar ve müşterileri için birer karşılaşma yeri olmuş, bunun yanı sıra sanatçılar, özellikle ticaret yolları üzerinde yaptıkları yolculuklarda yabancı ressamlarla ilişkilere girerek türlü etkileşimler sağlamışlardır.

XIV. yüzyılın ikinci yarısında IV. Karl'ın Prag'a yerleşmesi, imparatorluğun dört bir yanından ve İtalya'dan birçok sanatçının kentli bir sanat merkezine dönüştürmesine neden olmuştur. Prag ile Hamburg arasındaki sanat bağları gezginci sanatçılar tarafından gerçekleştirilmiştir. Bazı bölgeler de Fransa ile sıkı ilişkilere girmişlerdir.

XV. yüzyılda Köln, Avrupa'nın en canlı kentlerinden biri olmuştur. Köln okulunun bellibaşlı temsilcilerinden biri Saint-Barthélemy, çağının en çarpıcı sanatçılarından biri sayılmıştır.

Rönesans hareketlerine bağlı olarak, Konrad Witz, resimlerinde gündelik yaşantıyı gerçekçilikle yansıtmıştır.

XV. yüzyılın sonunda İtalyan rönesansı Alman resmini etkileyecektir. Rönesans döneminde, Alman resminin en önemli temsilcisi Albrecht Dürer'dir. Sanatçının resimleri yanında desenleri ve gravürleri de dünya çapında ün kazanmıştır.

XVI. yüzyılın ilk yarısında Almanya'da yetişen başlıca dört ressamın her biri, ayrı özelliklere sahip birer resim okulu geliştirmişlerdir. Bu ressamlar, Grünewald, Albrecht Altdorfer, Hans Baldung ve Lucas Cranach'tır. Albrecht Altdorfer, çağdaş anlamdaki ilk manzara ressamıdır. Sanatçı, Güney Almanya'nın ressamlarını çevresine toplamıştır. Lucas Cranach ise dinsel resimlerden yola çıkarak yeni bir üslup yaratmıştır.

Hans Holbein, rönesans etkisi altında kalan ilk Alman kentlerinden biri olan Augsbourg'da doğmuştur. Almanya'da, çoğunluk dinsel resimlere ağırlık veren ressam, İngiltere'de portre resimleriyle önem kazanmıştır. Holbein'in resim dünyasındaki mistik eğilimler yabanıl, neredeyse şeytansı bir bakışla tamamlanırlar. Grünewald ise sonradan dışavurumcu ressamların atası olarak değerlendirilmiştir.

XVI. yüzyılın ortalarında, sürekli savaşlar, politik ve dinsel kargaşalar, Alman sanat yaşantısını da etkilemiş, belirli bir duraksamaya neden olmuştur. Reformlar sonucu dinsel resim siparişlerinin azalması, portre resminin ilerlemesinde etken olmuştur.

XIX. yüzyıl başında, Düsseldorf okulundan yetişen ressamlar tüm Avrupa'nın ilgisini çekmişlerdir. Öte yandan Berlin bir sanat merkezi olmaya başlamış, portreci Lenbach ile gerçekçi ressam William Leibl, önde gelen ressamlardan olmuşlardır.

Alman ressamları, çağımız resmine damgasını vuran ustalar da yetiştirmişlerdir. Bauhaus, hem görsel sanatlar alanında, hem de mimari ve dekorasyon gibi uygulamalı sanatlarda pek çok öncü sanatçı ve kuramcının yetiştiği bir aydınlanma yuvası olmuştur. 1920'lerde, dışavurumcu resmin üç büyük ustası sayılan Kokoşka, Beckmann ve Georg Grosz, Almanya'da yaşamış, çağdaş resmin en büyük kuramcılarından ve fırçalarından biri olan Paul Klee de, II. Dünya Savaşı'na kadar ülkesinde etkili olmuştur.

MÜZİK

Almanya, Avusturya ile birlikte, Avrupa'da müzik sanatının en ünlü, en büyük temsilcilerine beşiklik etmiş bir ülkedir. Reform öncesinde, müzik alanında oluşan gecikme, Hümanizma ve Reform hareketi sırasındaki atılımlarla giderilmiştir. Bu dönemin belli başlı isimleri Johann Walter, Othmayer ve Sixt Dietrich'tir. Gene de, Alman müziğinde, Bach'a gelinene dek bir tür kozmopolit anlayışın izleri görülür. Haendel ve Bach'la birlikte asıl özgün kişiliğini bulan Alman musikisi çok çalgılı müziğin temelini oluşturan süitlerle, özellikle de Bach'inkiler ile büyük gelişme göstermiştir. Oda müziğinde nefesli çalgıların yanı sıra vurmalılar da önem kazanır. Telemann ve Haendel'in besteleriyle Alman müziği "barok" döneme damgasını vuracaktır.

Senfonik müzik alanında, Alman müziğinin önde gelen ismi, toplam 104 senfonisiyle Haydn'dır. Ancak, Mozart ve Beethoven'in senfonileri daha geniş kitlelere mal olmuş, Beethoven ünlü 9. Senfonisi ile romantik çağın bitiş, modern çağın başlayış noktasını oluşturmuştur. Senfonide Alman ustaları hemen hep ön sırayı tutmuşlardır: Schubert, Berlioz, Liszt, Mendelsshon, Brahms, Schumann ve Mahler, bugün de klâsik Batı müziğinin temel kilometre taşları sayılırlar.

Opera alanında da, büyük ustalar Alman müziğinden çıkar: Mozart ve Beethoven'inkilerin yanı sıra, Weber'in operaları da büyük önem kazanmıştır. XX. yüzyılı da derinden etkileyen opera bestecisi ise Wagner'dir. Çok karmaşık ve yönlü bir besteci kişiliği olan Wagner, ürünleriyle temel bir "uygarlık" anlayışını da ortaya koymuştur.

XX. yüzyıla girildiğinde, Schönberg'in "atonal" devrimi belirleyici olmuştur. Alban Berg, Stravinski gibi bestecilerin de katkılarıyla çağdaş müzikte köktenci değişikliklere yol açar Schönberg. Bu dönemde, Alman operasına damgasını vuran bir başka besteci de 1982'de ölen Carl Orff'tur. "Carmina Burana" çalışması inanılması zor bir popülerlik kazanmıştır.

Günümüz Alman müziğinin en özgün kişisi olarak, elektronik yenilikler ve anlatımlarla klâsik Batı müziğine yepyeni bir boyut getiren, 1928 doğumlu Karlheinz Stockhausen anılmaktadır.

Marlene Dietrich Avrupa sinemasının simgesi sayılmıştır.

Georg Grosz dışavurumcu akımın en büyük ressamlarından biridir. Tablolarında, iki savaş arası Almanya'sını sert bir ütopia eleştirmiştir.

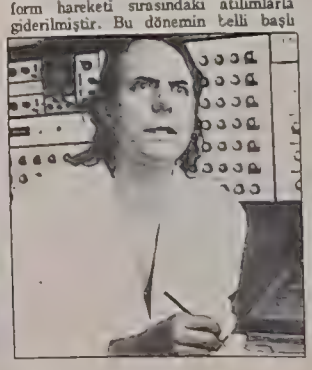
Stockhausen, çağdaş müziğin önde gelen bestecilerinden biri sayılır.

Beethoven, Klâsik Batı Müziği'nin doruk noktasıdır.

Filozoflar ülkesi: Almanya

60'dan fazla bilim adamı Nobel kazandı

Almanya, felsefe alanında en güçlü geleneğe sahip ülkedir. XIII. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak önem kazanan mistik felsefe büyük ustalarını Almanya'da buldu: *Jakob Böhme* ve *Meister Eckhart*. Daha sonra, Leibniz'le birlikte hem felsefede, hem de bilim alanında önemli bir çığır açıldı. Ama asıl doruk noktası, Avrupa düşüncesinde köklü değişikliklere yol açan *Immanuel Kant* felsefesine, XVIII. yüzyıla rastlar. Kant, insanın dünyaya ve varoluş biçimine bakışını değiştirmiştir denilebilir. Kant'ın açtığı yolda *Fichte* ve *Schelling* kadar *Hegel* de ilerledi.

Hegel, çağımız düşünürleri tarafından "metafizik düşüncenin son noktası" sayılagelen felsefesinin çıkış noktasını ve "program"ını geniş ölçüde Kant'ın yapıtında bulmuştur. Hegel ile aynı yıllarda, aynı üniversitede ders veren *Schopenhauer* ile birlikte, Alman felsefesinin "idealist" kanadı başka bir yörünge çizdi. Kimilerince "irrasyonalist" sayılan bu felsefi bakışım ise, doruk noktasına *Friedrich Nietzsche*'de vardığını görüyoruz. Nietzsche, Avrupa'nın Hıristiyan uygarlığı ile birlikte bir çöküşün eşiğine geldiğini yazmış, çürümüş değerlerin yerine "üst-insan" değerleri koymayı amaçlamıştır. Genç yaşta deliren bu düşünürün en doğru yargılarından birini "yirminci yüzyılın bir uluslar savaşı içinde geçeceğini" söylemesi oluşturuyordu.

Hegel'den kaynaklanan, ancak onun "diyalektik" anlayışını tam anlamıyla ters çeviren *Marx* ve *Engels* ise çağımızı derinden etkileyen filozofların başında gelirler. "Tarihin motorunun sınıf savaşları" olduğunu ileri süren bu düşünürleri etkileyen bir başka Alman filozofu da materyalist felsefeye önemli katkıları olan *Feuerbach*'tır. Aynı dönemde, tek kitabıyla büyük yankı bırakan bir düşünür de *Max Stirner* olur. XX. yüzyılda da, felsefe alanında, Alman düşünürlerin etkisi azalmaz. Spengler, bir ölçüde Nietzsche'nin doğrultusunda

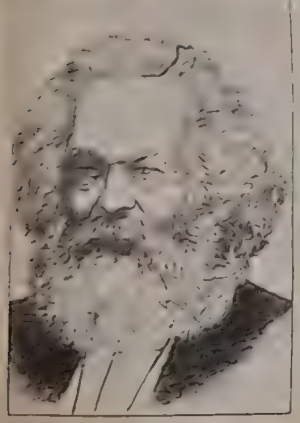

Karl Marx felsefeyle siyaset bilimini ve ekonomiyi birleştirdi

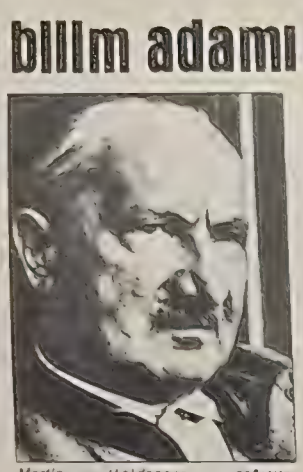

Martin Heidegger, çağımız düşüncesinde kilit rol oynar.

Immanuel Kant: Metafizik felsefenin doruk noktası

kalarak kendi tarih ve uygarlık görüşlerini ortaya koyar. *Edmund Husserl* ise bütün Avrupa düşüncesini etkisine alan "Fenomenoloji" akımını kurar.

Bir sonraki kuşaktan *Heidegger*, *Jaspers* ve *Fink* "varoluş felsefeleri"nin kurulup yayılmasında, "varlıkbilimi"nin gelişiminde büyük rol oynarlar. 1920'lerden başlayarak günümüze dek ağırlığını duyuran "Frankfurt Okulu"nun kurucuları ve yandaşları maddeci felsefeye yepyeni boyutlar katarlar. Okulun başlıca temsilcileri *Adorno, Horkheimer, Marcuse, Benjamin* ve *Löwenthal*'dir. Bir sonraki kuşaktan Habermas etkili olur. Yorum bilgisi alanında ise, *Gadamer*, bir yandan *Schleiermacher*'in, bir yandan da *Heidegger*'in mirasını sürdürür.

Tarih boyunca bilim alanına katkıları bulunan sonsuz sayıda Alman bilimleri olmuştur. Yalnızca 1901'den bu yana 60'ı aşkın Alman bilim adamı Nobel armağanı kazanmıştır. Bilim tarihine katkıları açısından en büyük Alman bilimcileri: *Astronom Kepler* (1571-1630), termometreyi bulan *Fahrenheit* (1686-1736), 1827'de elektrik akımı yasalarını bulan *Ohm*, tıp alanında pek çok hastalığı yenen *Koch* (18431910) ve x ışınlarını keşfeden (1895) *Röntgen*'dir.

Almanya'dakı Kıtap «sanayi»

Gutenberg'in ülkesi Federal Almanya, ABD ve SSCB'den sonra, kitap üretiminde dünyanın üçüncü ülkesi olma durumundadır. 1980 yılında, kitap üretimi 1951'in tam dört katına çıkarak 67.176 yapıt yayımlanmıştır. Cep kitapları bu sayının yüzde 11.6'sını oluşturmaktadır. 1981 Eylül'ünde yapılan bir sayımda ülkede dolaşımda bulunan kitap başlığı sayısı 320 bin olarak saptanmıştır.

Federal Almanya'da 2 bini aşkın yayınevi bulunmaktadır. Bunlardan yaklaşık yüzünün ortalama bütçesi 10 milyon markı aşmaktadır. Ancak hiçbiri tam anlamıyla piyasa denetimini elinde bulundurammamaktadır. En büyük yayın kuruluşu Verlagsgruppe Bertelsmann'dır. Ülkedeki 16 kitap klübünün toplam 5 milyon üyesi vardır.

1980 yılında, 6.739 kitap 62 yabancı dilden Almanca'ya çevrilmiştir. Bunun yüzde 65'i İngilizce, yüzde 13'ü Fransızcadan yapılmıştır. Çevrilen kitaplardan yarısından fazlasını (2.705) edebiyet ürünleri oluşturmaktadır. 1977 yılının sayısal verilerine göre Almancadan yabancı dillere toplam 6.558 kitap çevrilmiştir.

1980 yılında yapılan bir sayıma göre Federal Almanya'da basılan kitapların konu dağılımı şöyledir:

KONU	MİKTAR	YÜZDE
Din, dinbilim türünde	2966	5.8
Felsefe, psikoloji	1636	3.2
Hukuk, yönetim bilimleri	2393	4.7
Ekonomi ve sosyal bilimler	4743	9.3
Edebiyat	11899	23.3
Tarih	2545	5.1
Tıp	2248	4.4
Eğitim	2740	5.4
Çocuk yayınları	1897	3.7
Okul kitapları	1615	3.2
Doğal bilimler	1786	3.5
Teknolojik, sanayi yayınları	2334	4.6
Spor ve oyun kitapları	594	1.2

Matbaayı «bulan» Johann Gutenberg Almandır

1400-1468 yılları arasında yaşayan Johann Gutenberg, matbaayla ilgili çalışmalarının ilk sonuçlarını aldığında Mainz şehrindeydi. Bastığı kitapların çoğuna adını koymadığı için bunların sağlıklı bir dökümü bugündek yapılamamıştır. Bilinenlerin başında ise, Avrupa'nın en eski basılı metni sayılan "Yargılama Günü" başlıklı İncil'den alınma uzun şiir gelir. Bu metin 1445 ya da 1446'da basılmıştır, ve Mainz'deki Gutenberg Müzesi'nde bulunmaktadır. Müzede bu metnin yanı sıra, 1448 yılının astronomik takvimi ile Donatus'un Latince Gramer kitabının çeşitli yıllarda Gutenberg'ce basılmış kopyaları bulunmaktadır.

1449'da Gutenberg bankacı Johann Fust ile işbirliği ne giderek resmi olarak en eski basılı metin sayılmış olan ünlü "Indulgence Mektupları"nı 1454-1455 yıllarında basmıştır. 1455'in sonunda ise, nihayet Peter Schöffer'in teknik yardımıyla, sonradan "Gutenberg İncili" olarak adlandırılacak basımı gerçekleştirdi. Bu kitabın günümüze kadar gelebilen yalnızca 20 örneği olmuştur. Mainz Belediye Başkanı Conrad Humery'nin desteğiyle ve bankacı Fust'un mali yardımıyla matbaasını bir hayli geliştiren Gutenberg sonra da "36 Satırlı İncil" ya da "Mainz İncili" diye bilinen basımı gerçekleştirdi.

Gutenberg'in buluşu genel anlamında Batı uygarlığının çehresini değiştirdi. O güne dek keşişler tarafından çoğaltılan elyazmalarında dikkatsizliklerden ötürü aynı metnin herbir yazımında büyük farklılıklar oluşuyor, bu da ana yapıtların çeşitli yorumlara hapsolmasına yol açıyordu. Matbaanın bulunması, ardından da hızla basım tekniğinin gelişmesiyle birlikte anayapıtların çoğaltılması, dağıtımı ve dünyanın dört bir yanına ulaşması olanakları büyük çapta arttı. Bu açıdan, Gutenberg'in buluşu, özellikle Avrupa düşüncesinin yazılı kültürünün en önemli dönüşüm noktalarından birini oluşturur. Gutenberg'in buluşu Osmanlılarda da karşılığını buldu: XVII. yüzyılda başlayan çalışmalarına, 1726'da biçim veren İbrahim Müteferrika bünyesindeki ilk basımevi çalışmalarını başlattı.

Gutenberg'in adı son yirmi yıl içinde yoğun biçimde gündeme geldi. Kanadalı bilim adamı Marshall McLuhan, "Gutenberg Galaksisi" başlıklı kitabında yazılı iletişim çağının artık kapandığını, görsel-işitsel çağın başladığını ileri sürünce, bilim dünyasında sonu gelmez tartışmalar başladı ve Gutenberg'in adı bir kez daha geniş kamuoyunun ilgisini üzerine çekti.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 11
AVRUPA

70 binden fazla gölü olan ülke

FİNLANDİYA

"BEYAZ zambaklar ülkesi" olarak tanınan Finlandiya, Kuzey Avrupa'da, İskandinavya'nın ortadoğusunda bir devlettir. Doğusunda Sovyetler Birliği, güneybatısında Botni Körfezi, kuzeybatısında İsveç, kuzeyinde Norveç ve güneyinde Fin Körfezi'yle sınırlıdır.

Finlandiya, Avrupa kıtasının en eski bölümlerinden birini oluşturur. Yüzölçümünün yüzde 75'i granit bir kütle üzerinde bulunmaktadır.

Bir bütün olarak çok basit bir görünümde olan Finlandiya toprakları, gerçekte Kuzey Avrupa'nın en ilgi çekici zenginliğini saklamaktadır. Bunun başlıca nedeni buzullar yüzünden, dördüncü zamanda olagelen aşınma ve tortulardır. Buzullar, kendilerinden önce oluşan dağları aşındırarak, araziyi yarı engebeli geniş bir yarı ova haline getirmiştir. Eriyen buzul suları ise, meteorik sularla birleşmiş, bunlar denize akış olanağı bulamayınca da göllerin oluşumu gerçekleşmiştir. Bu göllerin sayısı 70 binin üzerindedir. Toplam 45.321 km2'lik alana sahiptir. Bunlar kısmen buzulların oluşturduğu oyuklarda ya da buzullar arasında kalan çukurlarda suların birikmesiyle oluşmuşlardır. İlginç görünümlere sahip olan bu göller, gruplar halinde karmaşık sistemler oluşturarak, özellikle ülkenin güney ve orta - güneyini kaplamaktadır. Burası ülkenin bir göl bölgesi durumuna dönüşmüştür. Bu yüzden ülkede kara ve demiryolları gelişimini engellemektedir. Ama kış aylarında büyük bir çoğunluğunun donması sonucu, üzerinde yapılan ulaşımla, yolların kısalma kolaylığını da beraberinde getirmektedir.

Finlandiya'da bulunan buzul tepeleri ülkenin Kuzey kesiminde daha karmaşık ve organik bir görünümdedir. Burada İskandinav buzullarının geri çekilmesi sonucu oluşan buzul tepeleri, aralarında 20'şer kilometrelik mesafelerle birbirine paralel bir çift sıra meydana getirmiştir. Ortalama yükseklikleri 100 metre olan bu tepelere yerel adla Salpausselka denmektedir. Salpausselka'ların bir bölümü iğne yapraklı ağaçlardan ya da kayın ağaçlarından meydana gelmiş ormanlarla kaplıdır.

Finlandiya kıyıları, tektonik yapıda olmalarına karşılık oldukça girintili çıkıntılıdır. Bu girinti çıkıntıların yanında çok sayıda ada bulunmaktadır. Bu adalar özellikle ülkenin güneybatı kıyılarında büyük bir yoğunluk göstermektedir. Burada derin olmayan bir denizaltı dağ sırasının yer yer deniz yüzeyine çıkmasından meydana gelen Aaland adaları özellikle önem taşımaktadır. Bunlar 1.481 kilometrekarelik alana sahiptirler.

Dağlık bölgeler kuzey uçtadır. Bu bölgeye Laponya bölgesi de denir. İskandinav sıradağlarının uzantısı olan ve İnari Gölü'nü kuşatan bu dağların en yüksek tepesi Halti'dir (1.324 metre).

Akarsular

Finlandiya'nın akarsuları küçük çaylar halindedir. En önemlileri Botni Körfezi'ne dökülen Kemi Nehridir (512 km). Kemi Nehrinin kolları Laponya yaylalarının sularını boşaltır: Tornion 408 km ve onun kolu olan Muonion 330 km.'dir. Bu aynı zamanda İsveç sınırını meydana getirir. İnari göl havzasının suları ise Paats aracılığıyla Varangenfjord'a dökülür.

Finlandiya topraklarının üçte birini, hareketsiz suların bataklık yosunlarından meydana gelen bir örtüyle kaplanması sonucu az çok nemli bataklıklar ve turbalı topraklar oluşturur. Bunlar tarım yapılmasına elverişlidir. Kanga denen kumlu, çakıllı ve buzultaşlı topraklar soğuk ve nemli iklimin etkisiyle podzolleştirilmişlardır.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Finlandiya Cumhuriyeti (SUOMEN TASAVALTA)
Başkent: Helsinki (Nüfusu 483.743)
Ülke nüfusu: 4.800.000 (1981)
Yüzölçümü: 130.119 mil kare
Nüfus artış hızı: % 0.5
Resmî dil: Fince % 93.5, İsveçce % 6.5
Konuşulan diğer diller: Laponca
Etnik dağılım: Finliler, İsveçliler
Din: Lutherci % 92, Rus Ortodoksu % 1.3
Para birimi: Merkka
Başlıca kentleri: Tampere (165.883), Turku (165.000), Espoo (125.800)
Devlet işareti: SF

İklim koşulları

Finlandiya'da soğuk Kuzey Avrupa iklimi hüküm sürer. Ancak yine de bu kadar yüksek enlemlerde olmasının gerektirdiği kadar iklim sert değildir. Bu durum daha çok batıdan esen rüzgârlar ve göllerin yumuşatıcı etkisi nedeniyledir. Finlandiya, Arktik bölgenin dışında kalır. Güneybatı rüzgârları, kıta ikliminin İsveç'e oranla daha yumuşak olmasını sağlar. Kıyıda ve güneybatı takımadalarında kış mevsiminin başlangıcı olan şubat ayı -6,5 ile -15 derece arasında değişen yılın en soğuk ayıdır. Temmuz ayı ortalaması ise 13 ile 16 derece arasında değişir.

TARİH BOYUNCA
FİNLANDİYA

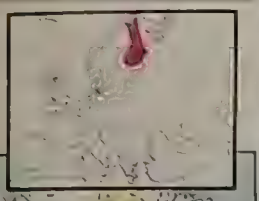

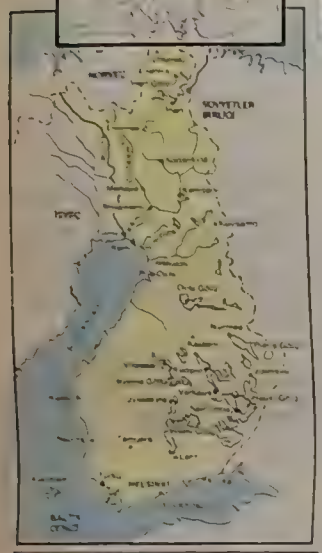

Bağımsızlık savaşıyla dolu uzun bir tarih

Tarihi X. yüzyıla kadar uzanan Finliler, 1150-1809 arasında İsveç dönemini yaşadı, 1918'de Sovyetlerden bağımsızlığını aldı

FİNLANDİYA'nın tarihi X. yüzyılla birlikte başlar. Bu tarihe kadar ülke Laponların oturduğu bir yerdir. Fin ya da Suomi kabilelerinin istilası XIII. yüzyıla kadar sürer. Bu kabileler 1154 yılında Hıristiyan olmuşlar ve XIX. yüzyılın ilk yarısına kadar İsveç Krallığı'nın egemenliğinde yaşamışlardır.

İsveç Kralı *Erik*'in egemenliği altına giren Finlandiyalılar yüzyıllar boyunca Protestanlığın da yardımıyla ulusallıklarını ve dillerini korudular 1908. Ancak, bağımsızlıklarına kavuşmaları 14 Ekim 1920'de gerçekleşebildi.

Finlandiyalılar, ülkenin güneybatısında yerleşip yönetici aristokrasiyle köylü ve kölelerden oluşan üç sınıflı zengin bir toplum kurdular. XI. yüzyılda Vikinglerle savaştılar. Vikingler Finlandiya Körfezi ticaretine egemen oldular.

İsveç dönemi (1150-1809) Finlandiya tarihinde önemli bir dilimi kaplar. İsveç Kralı Aziz Erik ve Uppsala Başpiskoposu *Aziz Henri*'nin Finlilere karşı giriştiği Haçlı Seferi'nin asıl amacı, Fin pazarını Ortodoks Novgorodların elinden almayı amaçlıyordu. Ancak bu sefer Finlandiya'nın fethi ve İsveç göçmenlerinin Botni Körfezi dolaylarına yerleştirilmesi sonucunu doğurdu. Böylece İsveç egemenliği pekişme yoluna girdi. Hatta bu alanda İsveçliler XII ve XIII. yüzyıllarda Novporodlarla savaşıp ülkeyi korudular. Bir yandan da Kral *Birgel Jarl*, Finlandiya Körfezi'nin ıssız koylarına bile İsveçli göçmenler yerleştirerek, Nyland eyaletini kurdu.

1323 yılında yapılan Pahkinassari barışı. Büyük Karjla (Kareli) savaşını sona erdirdi. Ve Ruslar, Finlandiya üzerindeki İsveç egemenliğini tanıdılar.

Soylular sınfının oluşumu

1353'te İsveç Kralı II. *Magnus*, Finlandiya'yı dükalık payesine getirdi, soylular sınıfı oluşmaya ve gücünü ülke topraklarının büyük bir bölümünü eline geçirerek göstermeye başladı. Öte yandan, Kalmar Birliği yüzünden zayıflayan krallığa karşı kafa tutuyordu. Ayrıca III. *Erik*, yüksek mahkeme kurma, para basma gibi yetkiler de tanımıştı. Bütün bunlar Finlandiya'nın bağımsız davranmasına olanak tanıyordu. Dini lider olarak seçilen soylu sınıftan Turku piskoposları da Protestanlığı yaygınlaştırıyorlardı. Ancak 1527 yılında *Gustav Vasa*'nın kilise mallarına el koyması ortalığı karıştırdı, Vasa bununla kalmayarak, Pirkkala avcılarına timar olarak verilen Laponya topraklarına da el koydu, 1550'de Helsinki'yi kurdu ve dükalığı *Jan*'a verdi. Jan'ın kral oluşuyla dükalık büyük dükalığa yükseltildi.

1570'te Rusya ile yeni bir savaş başladı. 1595'te Tayssina Barışı Finlandiya'nın Kuzey Buz Denizi ile Kareli Berzahı arasındaki sınırlarını belirledi. Büyük dükalık unvanı *Klaus Fleming*'in ölümüyle kaldırıldı (1599). Böylece soylu sınıf ve ayrıcalıkları yok edildi. 1617'de Stolbova Barışı imzalandı. *Gustav-Adolf*'un izlediği politika ulusal özerkliğe zarar verici bir yönetime yol açtı. Bu arada İsveç, ordusundaki süvarilerinin üçte birini Finlandiya'dan devşirmeye, vergileri üç kat artırmaya başladı. Devlet, Emlak Vergisi adı altında yeni bir vergi topluyordu. Soylular bundan yararlanıp köylünün elinden toprağını alarak yeniden derlenmeye geçti, geniş çiftlikler kuruldu. Bununla başedemeyen derebeylik topraklarının tamamına el koydu (1693).

Kalkınma yolunda

Bu tarihten sonra Finlandiya'yı kalkınma yolunda ilerlerken görüyoruz. Vali *Poer Brahe*, bu çalışmalara öncülük eden bir yönetici oldu: Kentler kurdu, posta örgütü meydana getirdi, Turku Üniversitesi'ni açtı ve ilk kadastro haritalarını yaptırdı. Onun bu alanda olumlu çalışmaları, X. Şarl'ın 1694'te başlayıp üç yıl süren kıtlığından sonra, *Büyük Petro*'nun Finlandiya'yı yağmalaması (1710-1721) gibi yüzyüze gelinen savaşlarla engellendi.

1721'de Nystad Barışı yorgun düşmüş, nüfusça azalmış ve Kareli'yi yitirmiş bir Finlandiya ortaya koyuyordu. Bu ise, krallık iktidarının zayıfladığı izlenimini veriyor, ülkede güvensizlik duygusu yaratıyordu. Bu sırada Rusya'yla yapılan yeni bir savaş, bir kısım toprakların yitirilmesine (Turku Barışı, 1743) yol açtı. Bütün bunları durdurtmak için *III. Gustav* Rusya'ya saldırdı III. Gustav'ın ülkede yokluğundan yararlanan bir grup subay, liderliğini *Albay Sprengtporten*'in yaptığı Anjala Hareketiyle Cumhuriyet yönetimi kurma girişiminde bulundular.

Finlandiya'nın XIX. yüzyılın başından başlayıp (1809), Sovyet devrimine (1917) dek geçen sürede Rus egemenliğinde kaldığı biliniyor. Tilsit Antlaşması sonucu Çar I. *Aleksandr* Finlandiya'yı 1809 yılında istilâ etti. Hamina barışıyla ülkenin ilhakını sağladı. Gene aynı yıl Diyet Meclisi kararıyla Finlandiya büyük dükası unvanını aldı. Ancak büyük dükalığın kurumlarına dokunmayacağına söz verdi. Ülke, Finlandiya büyük dükası yönetiminde kendi kendini idare etmeye başladı. Bu alanda önemli bir güce kavuştu.

Karışıklıklar dönemi

I. Aleksandr'dan sonra gelen *II. Aleksandr*, liberal bir yönetim sağlamaya çalıştı (1855-1888). II. *Nikola*'nın Diyet Meclisi'nin haklarını iptal etmesiyle ülke karıştı. II. Nikola, Vali *General Bobrikov*'a diktatörlük yetkileri verdi, o da orduyu dağıttı, kanunsuz emirnameler uygulattı. Bobrikov 1904'te öldürüldü, ihtilâl girişimleri (1905) Çarı ülkesine geri döndürmek zorunda bıraktı. Ülke biraz huzura kavuştu, genel seçimler yapıldı, dünya tarihinde ilk olarak kadınların da katıldığı bir Millet Meclisi Diyet Meclisi'nin görevini üstlendi (1906) Ne var ki, bir yıl geçmeden Ruslaştırma eğilimleri yeniden ortaya çıktı, Millet Meclisi kapatıldı, siyasî muhalifler Sibirya'ya sürgüne gönderildi, Rusça devlet dili oldu, kurumlar Rus yönetimine uydurulduu.

Ülke yeniden karışıklıklar dönemine girdi. Yönetime karşı örgütlü bir pasif direnişe geçildi. Gönüllülerden oluşan birlikler Almanya'da eğitim gördüler Rusya'da yapılan 1917 devrimi Finlandiya'nın özerkliğine kavuşmasını, siyasî tutukluların özgürlüklerini elde etmesini sağladı. Ne var ki, yine de Rus garnizonları yerlerinde kaldılar. Yönetim sosyal demokratlara geçti. Bolşevikler safında yer alan sosyalistler Kızıl Muhafızlar Örgütü'nü, Muhafazakârlar da Halk Muhafız Birlikleri'ni kurdular

İhtilâl ve bağımsızlık

1917 devrimi Finlandiya'ya bağımsızlığını bütünüyle sağlamadı, ama buna yol açan bir faktör olma niteliğini beraberinde getirdi. *Troçki* 3 Ocak 1918 tarihinde Finlandiya'nın bağımsızlığını tanıdı. Ne ki, Kızıl Muhafızlarla Rus garnizonlarına silah göndermeyi durdurmadı. Bütün bunlara artık tahammül edemeyen Finlandiya'da 27 Ocak 1918'de ihtilâl yapıldı. Helsinki'de Halk Komiserliği kuruldu. Devlet kurumlarının yönetimi işçi Sovyetler'ine bırakıldı Yapılan bir dizi düzenlemelerin yanında Sovyetler Birliği ile Tartu Barış Antlaşması imzalandı. Böylece Finlandiya Cumhuriyeti Sovyetler Birliği'nce resmen tanındı. Bu arada Petsamo bölgesi de bu ülkeye bırakılmış oluyordu.

Helsinki'nin genel görünümü.

SİYASAL KÜNYE

Seçme yaşı 18, seçilme yaşı 20

Finlandiya 17 Temmuz 1919 tarihli anayasa ile bir Cumhuriyettir. Bir meclisten oluşan parlamentoda 200 üye bulunmaktadır. Parlamento seçimleri dört yılda bir doğrudan yapılmakta ve her 18 yaşını bitiren Finlandiya vatandaşı oy kullanabilmektedir. Ülke 15 seçim bölgesine ayrılmıştır. 20 yaşını dolduran her Finlandiyalı seçilme hakkı vardır.

Finlandiya devlet başkanı 301 kişiden oluşan bir seçiciler kurulu tarafından seçilmektedir. Görev süresi altı yıldır. Seçiciler Kurulu da doğrudan halk tarafından seçilmektedir.

Finlandiya'da 1979 Mart'ında yapılan seçimlere katılan partiler ve kazandıkları sandalye sayısı şöyledir:

Muhafazakârlar (47), Liberaller (4), İsveç Partisi (10), Merkez Partisi (36), Köylü Partisi (7), Sosyal Demokrat Parti (52), Komünistler (35), Hıristiyan Cephesi (9). Halen Devlet Başkanlığı görevini 27 Ocak 1982 tarihinde seçilen Mauno Koivisto yürütmektedir. Devlet Başkanının parlamentoya kısmen etkisi bulunmaktadır. Şimdiye kadar, parlamento Devlet Başkanı tarafından 7 kez dağıtılmıştır. Yasalar için veto hakkı bulunan Devlet Başkanı aynı zamanda dış politikadan da sorumludur. Devlet Başkanı Başbakanla birlikte bakanları atamakta ve görevlerine son verebilmektedir. Devlet Başkanı ayrıca yüksek düzeydeki devlet görevlilerini de atamaktadır.

Finlandiya 12 yönetim bölümüne ayrılmıştır. Her birinin Devlet Başkanı tarafından atanan bir valisi bulunmaktadır.

TÜRKİYE'NİN FİNLANDİYA BÜYÜKELÇİSİ (Helsinki)
Cemal Yalçınkaya

FİNLANDİYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Eero Ilmari Salmela

FİNLANDİYA'NIN CUMHURBAŞKANLARI

K.J.Stahlberg (1919-1925)

L.K.Relander (1925-1931)

P.E.Sivinhufvud (1931-1937)

K.Kallio (1937-1940)

R Ryti (1940-1944)

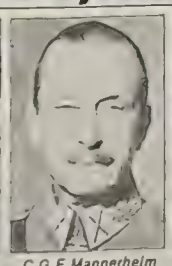
C.G.E.Mannerheim (1944-1946)

J.K.Paasikivi (1946-1956)

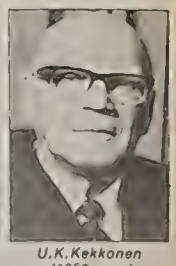
U.K.Kekkonen (1956-)

II. Dünya Savaşı ve sonrasında Finlandiya

1939 Sovyet saldırısı, Finlandiya'ya darbe oldu

Batı ile iyi ilişkilerini sürdüren Finlandiya dünyanın süper güçlerinin benimsediği Helsinki Sözleşmesi'ni hazırladı

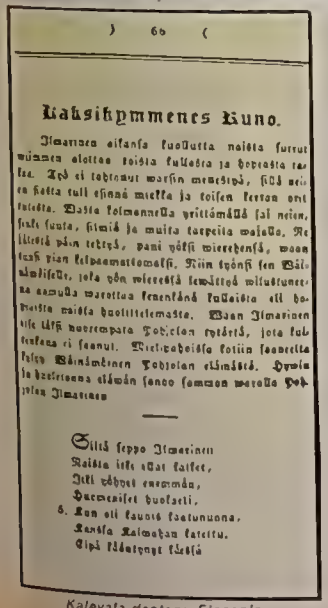
) 60 (

Kalevalasta Kuno.

Ilmarinen oli sangen kuolleella naisella surrut mutanen olottaa toisia kulkeissa ja hoivassa taasen. Yön ei tahtonut warsin menestyä, siitä syystä ei hänellä tullut elinaa mielkka ja toisen kerran ont taitetta. Mutta kotimaassa yrittämällä sai neion, joka kuuta, kimiä ja muita tähtiä wajaisi. Neitosta pian tehtyä, pani yöksi wierehtymä, waan tuli pian kiipeämättömäksi. Niin työni sen Wäinämöinen, joka yön wieressä kwättyä wiisuttuneena samuna warottua kesenkänä kulkeissa oli hoivassa naisella hoolittelemässä. Waan Ilmarinen ei ilmi nuorempata Tohtolan tytärtä, jota kuitenkaan ei saanut. Mielikarkeisella kotiin saaneella Tytön Wäinämöinen Tohtolan elämästä. Hywin ja kaikissaan elämän sanoo sammon warella Tohtolan Ilmarisen

Siitä seppo Ilmarinen
Naisia iki ollut kaiket,
Itki tähtöst ensimmän,
Parempaiset puolaeli,
6. Kun oli kauois kaatunuona,
Kanssa Kalmohan kateitu,
Cipä kädänyst tässä

Kalevala destanı Fincenin ilk klâsik yazılı metnidir...

FİNLANDİYA 1918 yılında bağımsızlığını elde ettikten sonra ülke kalkınmasına hız verdi. Gerçi içerde zaman zaman ayaklanmalar oldu. Ama Lapua çiftçi hareketi ve muhafazakârlar desteğiyle seçilen sağcı aday *Svinhufvud*'un cumhurbaşkanı seçilmesiyle siyasal denge sağlandı. İşsizlik ortadan kaldırılmaya başlandı. Kallie yasasıyla küçük toprak sahiplerinin çiftçilik yapabilmelerine yönelik önlemler alındı. Kendi besinlerini karşılayacak üretim hacmine kavuştu. Bunun yanında kereste ve türevlerinde önemli bir dışsatım ülkesi durumuna geldi.

Finlandiya, 1939'da, İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine silâhlanma konusundaki ihmalini anladı. Bu yüzden 1939'daki Sovyet saldırısını önleyemedi. Fin askerlerinin ülkelerini koruma konusundaki yiğit, özverili tutumu bütün dünyada yankı yaratırken, 13 Mart 1940'taki Moskova Barışı, Kareli ile Laponya'nın bir kısmını yitirmeleri gibi ağır bir sonuç getirdi.

1941'de bu kez *Hitler* Başkan *Ryti*'yi destekleyerek, Finlandiya'yı yeni bir savaşa sürükledi. *Ana Mannerheim* ve *Paasikivi*'nin usta politikacılığıyla 1944 dönemeci atlatıldı, 1947 Paris Antlaşması'na gelindi. Bu antlaşmayla Finlandiya'nın bağımsızlığı yeniden imza altına alınıyordu. Ne var ki ülke toprakları küçülmüş, ekonomisi altüst olmuştu.

Finlandiya'nın 1947 ile 1955 yılları arasında kendisini yeniden güçlendirmesine tanık oluyoruz. Bu dönemde, Sovyetler Birliği ile ticaret antlaşmasına gidildi (1950). Savaş tazminatlarını ödedi (1952), enflasyon önlendi (1953). Bu yıllarda ülke dışsatımının yurt ekonomisindeki olumsuz izleri Başkan Paasikiri ve Başkan *Kekkonen*'ce ustalıkla geçiştirildi. Bu arada 1955 Moskova Paktı ile Parkkala'nın Sovyetler'ce geri verilmesi sağlandı. Sovyetler'le 20 yıllık bir dostluk antlaşması yürürlüğe girdi. Aynı yıllarda Finlandiya, Birleşmiş Milletler Örgütü'ne ve Kuzey Ülkeleri Konseyi'ne seçildi (1955).

Demokrasinin kuruluşu

Finlandiya bağımsızlığına kavuştuktan sonra, ülkede demokratik bir yönetim kurma savaşımları bütünüyle partilerce üstlenildi. Bu savaşım, özellikle temmuz 1958 seçimlerinde canlı hale geldi. Çoğunlukla koalisyon hükümetleriyle yönetilip gelen Finlandiya'da bu seçimler şöyle sonuçlandı: Çiftçi Partisi 48 sandalye, Sosyal Demokratlar 48 sandalye, Demokratik Birlik (Komünistler) 20 sandalye.

Böylece Sosyal Demokratlar hakim duruma geldiler. Cumhurbaşkanı *Kekkonen*, Sosyal Demokratlar'ın önderleri *Karl August Fagerholm*'a başvurarak, kendisini çiftçiler ve muhafazakârlarla bir hükümet kurmaya çağırdı (Ağustos 1958). Hükümet kuruldu, ama parlamento hükümeti desteklemedi. Sovyetler de bu hükümete iyi gözle bakmadı. Hükümet dört ay kadar dayanabildi ve istifa etti. Daha sonra Çiftçi Partisi Başkanı *Sukselainen* bir azınlık hükümeti kurdu. Fakat Emekli Sandığı'ndaki yolsuzluklara adı karışması üzerine 1961' Haziran'ında istifa etmek zorunda kaldı. Daha sonra bir başka çiftçi hükümeti kurduysa da 14 Mayıs 1962'de o da istifa etti.

Bu kez Kekkonen, Sosyal Demokrat Partisi Başkanı *Rafael Paasio*'ya hükümet kurma görevi verdi. 27 Mayıs 1962'de kurulan hükümette altı Sosyal Demokrat, beş merkez üyesi ve sosyal işlerden sorumlu üç komünist bakan bulunuyordu. Böylece 1948'den beri ilk kez komünistler de hükümette görev aldı.

Sovyetler'le iyi ilişki

Rafael Paasio hükümeti Sovyetlerle ilişkileri pekiştirdi. 1948'de imzalanan karşılıklı güven antlaşması Sovyet lideri *Kosigin*'in 1966'da Helsinki'yi ziyaretiyle düzeldi. 1948 antlaşması yenilendi.

Finlandiya bir yandan da dünya barışının kurulmasına yardım için uluslararası ilişkileri sürdürmekten çekinmedi. Beş kuzey ülkesi arasında işbirliğini pekiştiren ve daha sonraları ABD ve Sovyetler Birliği gibi dünyanın süper güçlerinin de benimsediği Helsinki Sözleşmesi'ni hazırladı, imzaladı (Kasım 1962).

Başbakan Kalevix Sorsa...

Büyük koalisyon

Ülkenin böylesine kararlı, etkin barışçıl bir politika izlemesinde uzun yıllar devlet başkanlığı yapan *Dr. Urho Kaleva Kekkonen*'in önemli bir katkısı vardı. Kendisi bütün partilerce desteklenme gibi nesnel, demokratik bir yapıya sahipti.

Finlandiya'nın 15-16 Mart 1970'te yapılan genel seçimlerinde en çok oyu Sosyal Demokratlar aldı (yüzde 23.4). Sağcı partilerin toplam oyları ise bunlardan fazlaydı. Sosyal Demokratlar'ın hükümet kurmak istemediklerini söylemeleri üzerine, beş sol partiden oluşan eski büyük koalisyon küçük değişikliklerle görevde kaldı. Başarılı olamayınca *Koivisto* hükümetten çekildi. Sonunda *Karjalainen* 10 Temmuz 1970'te yeni bir hükümet kurdu.

Dış politikada ilginç bir deneme: "Fin modeli"

Coğrafyası bakımından Doğu ile Batı'nın tam ortasında kalan Finliler, gerçeklerin iyi bir değerlendirmesini yaparak, görünüşteki bu son derece elverişsiz durumu kendi lehlerine çevirmeyi başarmışlardır. Finlilerin, iki cumhurbaşkanının adlarından esinlenerek **"Paasikivi-Kekkonen Çizgisi"** diye adlandırdıkları bu dış politika çizgisi, Doğu ile Batı arasında sağlam bir köprü oluşturmaya dayanır. Finliler, tarihten ve başta yaptıkları hatalardan ders çıkararak blokların dışında kalmayı, başta komşuları İsveç ve Sovyetler Birliği olmak üzere tüm ülkelerle, ulusal çıkarlarından ödün vermeden, iyi ilişkiler kurmayı gerçekleştirmiştir.

Gerek Sovyetler Birliği'ni, gerekse Amerika Birleşik Devletleri'ni zaman zaman kızdırmasına karşın, ısrarla izledikleri bu politika çizgisi çok olumlu sonuçlar vermiş, Finlandiya gibi küçük bir ülkenin uluslararası alanda büyük bir saygınlık kazanmasına yol açmıştır.

Doğu-Batı blokları arasındaki "Yumuşama"nın en somut belirtisi sayılan Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın da Helsinki'de yapılması da "Fin Modeli"nin başarısının ve dolayısıyla bu ülkenin "yumuşama"ya yaptığı katkının uluslararası alanda etkinliğine bir örnek kabul edilmektedir.

TOPLUMSAL YAŞAM

Finlinin derdi dertsizlik

Ülkenin altyapısı mükemmel, ekonomisi ,sosyal düzeni ileri, dış ilişkileri dengeli, insanları sakin ve rahat...
Bugünkü karışık dünyada, Finlandiya en az sorunu olan, huzurlu nadir ülkelerin başında geliyor

SAMİ KOHEN

YERYÜZÜNDE dertsiz insan olmadığı gibi, sorunsuz ülke de yoktur. Hele dünyanın halen geçirdiği şu ekonomik ve sosyal bunalım döneminde...

Ama insanlar gibi, ulusların da çok dertlisi vardır, bir de az dertlisi.

Finlandiya az, hatta çok az dertli insanların ülkesi...

Üç yıl önce bu kuzey ülkesini ziyaretimde yakından duyduğum söz hâlâ kulaklarımda:

— Bizim sorunumuz, uğraşacak ciddi bir sorunumuz bulunmamasıdır.

Daha bir deyişle, "Finlinin derdi, dertsizlik!.."

Bu söz günümüz için de geçerli.

Finlinin dertsiz — veya az dertli — olmasının nedeni açık. Gelişmiş bir ekonomiye sahip... Ulusal gelirin paylaşılmasında büyük dengesizlik yok. "Sosyal refah devleti" çerçevesinde herkes rahat yaşıyor, yüksek bir hayat düzeyine erişebiliyor... Siyasal alanda demokratik sistem örnek olacak şekilde işliyor. Eğitimden sağlığa, ulaşımdan taşımacılığa kadar tüm hizmetler mükemmel.

Doğanın lütfu...

NÜFUSU sadece 4.8 milyondan ibaret olan (yani bizim İstanbul nüfusundan az) Finlandiya'nın ulusal geliri yüksek ülkeler arasında. Fert başına millî geliri 7500 doları buluyor.

Ülkede her 2 kişiye bir radyo, her 3 kişiye bir TV, her 4 kişiye de bir araba düşüyor.

Finlandiya'nın ne kömür, ne de petrolü var. Enerji kaynaklarının büyük kısmını dışardan getirmek zorunda. Ama buna rağmen, çok gelişmiş bir endüstrisi ve teknolojisi var. Dış ticaret hacmi 30 milyar dolara yakın. Ve üstelik dış ticaret açığı, hemen hemen yok: Dışalımı kadar dışsatımı var.

Doğanın Finlandiya'ya büyük lütfu, ormanlar. 337 bin kilometrekarelik topraklarının yarısından fazlası (yüzde 67'si) ormanla kaplı.

Ulusal gelirin ve dışsatımın büyük bölümünü orman ürünleri oluşturduğu için, Finliler ormanlara gözbebeği gibi bakarlar. Ağaçların gelişigüzel kesildiğini veya ormanların yandığını pek duymazsınız Finlandiya'da.

Üstelik ormanların yüzde 70'i özel sektörün elinde. Bu, orman ürünlerinden en iyi randımanın elde edilmesini sağlıyor. Ama devlet de ormanların en iyi şekilde kullanılmasına bakıyor, özel girişime yardımcı oluyor.

Finlandiya'nın, dünyanın başta gelen kâğıt ve kereste üretici ve ihracatçılardan biri olması bu sayede mümkün.

İklim koşullarının çok zor olması Finlileri belirli sanayi dallarına ve teknolojiye itmiş. Metal endüstrisi, gemi inşaatı gibi alanlarda çok iddialıdır Finlandiya. Mühendislik ve inşaat alanlarında Fin firmaları, Ortadoğu başta olmak üzere, dünya piyasalarında rakipleri boy ölçüşüyor.

... Ve acımasızlığı

DOĞANIN Finlandiya'dan esirgediği şey, hava... Güneşi — ve gün ışığını— Finliler sadece yazın, o da iki buçuk ay görebiliyorlar. O zaman da hep gündüz oluyor, güneş batmıyor bu kuzey ülkesinde... Ama öteki aylarda ve hele kış döneminde, kasvet verici bir karanlık basıyor etrafı. Kar haftalarca, aylarca kalkmıyor. Ülkenin 70 bin irili-ufaklı gölü buz tutuyor.

Ama ülkenin alt yapısı o kadar mükemmel ki Finliler, doğanın bu insafsızlığına veya acımasızlığına karşı gelebiliyorlar. Kentler, gece-gündüz ışıklandırılmış. Caddeler, hatta ara sokaklar bile pırıl pırıl. Ayrıca kentler merkezi bir sistemle ısıtılmış. Örneğin yarım milyon nüfuslu başkent Helsinki'deki binalar, evler, kent dışındaki bir merkezden gelen sıcak su boruları ile ısıtılıyor. Kent içi ve şehirlerarası yollar devamlı trafiğe açık. Kamu taşımacılığı, hatta hava seferleri hiç aksamıyor.

Belki de iklimin etkisinden olacak, Finliler çok sakin, rahat insanlar. Güneyden, sıcak ülkelerden gelenler, belki soğuk dahi bulabilirler bu insanları. Ama gerçekte soğuk değiller. İlk çekingenliklerini giderdikten sonra, Finliler çok cana yakın oluyorlar. Ama genellikle sakindirler, yumuşak tabiatlıdırlar. Kavga etmezler, sinirlenmezler pek. Bu nedenle suç oranı da düşüktür Finlandiya'da.

Sosyal denge

FİNLANDİYA, temel siyasal ekonomik ve sosyal sorunlarını yıllar önce çözümlediği, her şeyi düzene soktuğu için, insanları dertsiz veya az dertlidir. Bir de gerçekten insanları sakin, soğukkanlı olduğu için, bazı sorunlarını o kadar dert edinmiyorlar.

Örneğin Finlandiya'nın da enflasyon ve işsizlik sorunları var. Bugünkü dünyada bu sorunların dışında kim kalabilir ki? .

Halen Finlandiya'nın enflasyon oranı yüzde 7 dolayında. İşsizlik ise, yüzde 9. Ne var ki, sosyal refah devleti olan Finlandiya'da bu problemler, diğer birçok ülkelerde yol açtığı etkileri, dengesizlikleri, huzursuzlukları, yaratmıyor.

Sosyal hizmetlerin en iyi şekilde gerçekleştirilmesi, bu insanlara huzur ve gelecek hakkında güven duygusu veriyor.

Finlandiya, kültür düzeyi dünyada en yüksek olan ülkeler arasında. Okuma-yazma bilmeyen hiç yok. Ufak nüfusuna rağmen, 22 üniversitesi var.

Finliler, dünyanın en çok okuyan insanlarının başında geliyor. Büyük kısmı dolgun ve ciddi 92 gazete çıkıyor. Toplam tiraj, 2.6 milyonu buluyor ki, bu nüfusun yarısından da fazladır.

Böyle sağlam bir sosyo-ekonomik yapı ve ileri bir eğitim ve kültür seviyesi ile, Finlandiya'da siyasal yaşamın da mükemmel işlemesine hiç şaşmamak gerek. Dış ilişkilerindeki nazik dengeye rağmen Finlandiya, içte aşırı soldan sağa kadar çeşitli partilerin bir arada yaşadığı ve yarıştığı bir ortamda, özgürlükçü demokrasiyi başarı ile sürdürebiliyor. Ulusal kahraman gözü ile bakılan ve bir çeyrek yüzyıl ülkeyi yöneten eski başkan Kekkonen'den sonra dahi sistem aynı düzenle çalışmaya devam ediyor.

Denge politikası

FİNLANDİYA, coğrafik durumunu dikkate alan bir politika izlemek zorundadır. Finliler, Sovyetler'in İkinci Dünya Savaşı'nda giriştiği saldırıları unutmuş değiller. 1948'de Sovyetler ile imzalamak zorunda kaldıkları ittifakı da görmezlikten gelemezler.

Bu nedenle, Finlandiya büyük komşusu ile iyi geçinmek zorunda. Buna başkaları, "Finlandiyalılaşma" diyebilirler. Finlilerin Sovyetler'in sürekli baskısı altında ödün vermek durumunda bulunduklarını söyleyebilirler. Bunda bir gerçek payı da vardır. Örneğin, Finlandiya Sovyetler'in Afganistan'ı istilâ etmesi karşısında resmen susan nadir ülkelerden biridir.

Ancak halkoyunun eğilimini keşfetmek hiç de güç değil Finlandiya'da. Sohbet edeceğiniz Finlilerin büyük kısmı Sovyetler hakkında gerçek hislerini ifade edecek, fakat devlet politikasının çok dikkatli olması gerektiğini de savunacaktır.

Fin toplumu aslında her yönü ile Batı'ya çok daha yakın bir toplumdur. Sosyal demokrat siyasal düzeni içinde özgürlükçüdür, Batı modeli bir yönetim şekline sahiptir. Ekonomisi özel girişime geniş (hatta bazı alanlarda çok geniş) yer vermektedir. Günlük yaşamı, zevkleri, Batı dünyasındakilerle aynıdır. Fin gençlerinin nasıl eğlendiğini, hangi tür müzikten veya sanattan hoşlandığını görmek yeter.

Finlandiya'nın dünyadaki çatışmaların, çekişmelerin dışında kalma çabaları gerçekten başarılı olmuş, Batı-Doğu gerginliğinin, Kuzey-Güney uyuşmazlıklarının ve dünyayı saran krizlerin dışında kalabilmiştir.

Bu da dertsiz veya "az dertli" olmasının önemli bir nedeni olsa gerek...

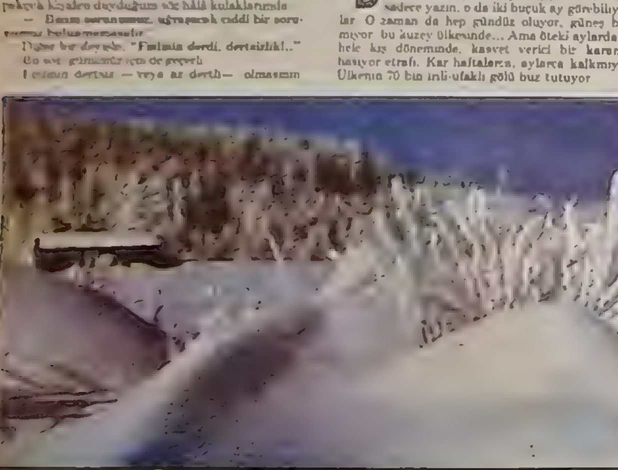

"Ak Zambaklar Ülkesi" aylar boyunca kar altında kaldığı için beyaz bir görünüm taşır

Eğitim

Her öğrenci Fince, İsveççe ve İngilizce öğrenir

Finlandiya'da eğitim sisteminin en belirgin özelliği reformdur.

120 bini aşkın ilköğretim öncesi çocuğun yararlandığı gündüz bakım merkezlerinin bir yandan kapasitesi artırılmaya çalışılırken, bir yandan da kerik geliştirilmektedir.

İlk öğretimde ise bir geçiş döneminden sonra 1972-77 arasında dokuz yıllık geniş kapsamlı bir sistem benimsendi. Öte yandan, üst-orta öğretimde 1990'dan önce yapılacak reformun ilk aşaması da 1981-82 yılında uygulamaya kondu. 1982-83 yılında ise, meslek okulları ile ilgili reform uygulanmaya başlandı. Yüksek eğitim ve yetişkin eğitimi konuları alanlarında da reformlar planlanmaktadır.

ANA OKULLARI: Finlandiya'da okul öncesi eğitim düşüncesi 1860'lı yıllarda, daha diğer İskandinav ülkelerinde böyle bir uygulama yokken, ülkenin aynı dönemdeki yeni ilköğretim sistemini de planlayan Uno Cygnaeus tarafından ortaya atılmıştı. 1973 yılında kabul edilen Çocuk Gündüz Bakım Yasası'ndan sonra ise sayıca gelişme de oldukça hızlanmıştır. 1980'li yılların başlarında ülkede 120 bin çocuk bu hizmetten yararlanıyordu. Yeni uygulamalar sonucu, bu sayının her yıl 7 bin artması beklenmektedir.

İLKÖĞRETİM. Finlandiya, 1960'lı yıllardaki bir geçiş döneminden sonra 1972-1977 arasında geniş kapsamlı, dokuz yıllık bir ilköğretim sistemi uygulamaya başladı. Daha önceki paralel eğitim sistemi ile üç ayrı aşamada sağlanan ilköğretim, birleştirildi. Temel eğitim, yemekler de dahil, tamamen ücretsizdir. İlk aşaması altı, üst aşaması üç yıldan oluşmaktadır. Üst aşamada öğrenciler hem zorunlu, hem seçimli konular okuyorlar. Ancak, Finlandiya'da ilköğretimin en ilginç özelliği, çocukların zorunlu olarak yabancı dil öğrenmeleridir. İki resmî dili (Fince ve İsveççe) olan ülkede,

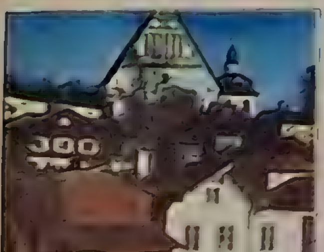

Kırsal kesimdeki yerleşme merkezlerinde tipik, ahşap evlere rastlanır.

KİTLE İLETİŞİMİ

Her eve günde 1.6 gazete girer

Finlandiya'da bazıları en az haftada bir yayımlanan toplam 126 gazete vardır. Bunlardan 114'ü Fince, 12'si İsveççe yayın yapar. 1979 yılı rakamlarına göre, ülkede, günde toplam 2 milyon 650 bin adet gazete basılmaktadır. Bir eve ortalama 1.6 gazete düşer. Finlandiya, kişi başına düşen gazete miktarı açısından İsveç, Japonya ve Demokratik Almanya'nın ardından dördüncü gelmektedir.

Finlandiya'da ilk gazete yayına 1771 yılında girmiş ve İsveççe basılmıştı. Bugün yayınını sürdüren en eski Fince gazete ise 1847'de yayın yaşamını başlatan Uusi Suomi'dir. Ülkenin halen en çok okunan gazetesi, günlük 400 bin tirajıyla Helsingin Sanomat'tır.

Finlandiya radyosu ikisi Fince, biri İsveççe olmak üzere üç programdan yayın yapar. FM vericiler bu programları stereo olarak yayınlar. Finlandiya'da 1 milyon 634 bin TV aygıtı bulunur. Bunlardan 766 bini renklidir. TV de iki kanaldan yayın yapılır. Ülkede toplam 6 bin posta bürosu, 2 milyon 375 bin telefon bulunmaktadır. (1980)

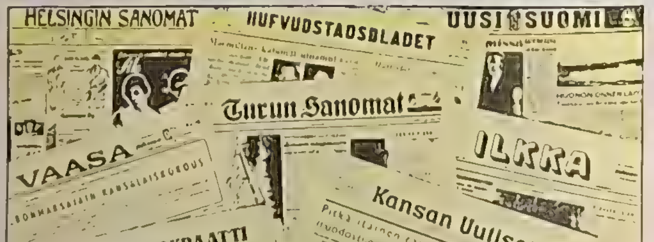

... çocuk İsveççe, İsveççe olan Fince ... zorunlu olarak hepsi İngilizce ... özel olarak, Fransızca, Almanca ya ... bir başka yabancı dili öğrenmek ...

... başından itibaren ilk öğretimde ... öğretmenlerin eğitiminde de reform ... seminerler, öğretmen eğitim ko- ... normal liselerde yapılan bu eğitim, üni- ... devredildi. Bugün, ilk ve orta öğretim- ... öğretmenler, üniversitelerde eğitilmekte-

ORTA ÖĞRETİM: Bu gruba hem normal orta ... hem de meslek okulları girmek- ... yılların ortasında değiştirilen tedrisa- ... öğrenciler tıpkı ilköğretimde olduğu gibi, ... tam seçmeli dersler alabılıyorlar. Baş- ... XVIII. yüzyıla kadar uzanan mesleki eğitim ... 1940'lı yılların sonu önemli bir dönüm ... İlk merkezi meslek okulları bu ...

... yıllarda, normal orta öğretimde olduğu ... meslek okullarına devam eden öğrencilerin ... da artış görüldü. Bugün, normal orta öğ- ... tamamlayan birçok öğrencinin, daha ... mesleki okullara devam ettiği görülmekte-

... öğretim yılında uygulamasına geçilen ... orta öğretimde yeni bir sistem benimsen- ... göre, okul yılı, her birinin ayrı bir ... programı olan birkaç döneme bölündü. Bu arada, daha önce okutulmayan dersler de programa alındı. Mesleki öğretimde reformun en önemli noktası ise, uygulamalı eğitime ağırlık verilmesidir.

YÜKSEK ÖĞRETİM: Finlandiya'nın ilk üniversitesi 1640 yılında Turku'da kuruldu. Bu üniversite, XIX. yüzyılın ilk yarısında yeni başkent Helsinki'ye taşındı. Ondan sonra Finlandiya bağımsızlığını kazanana kadar başka üniversite kurulmadı.

Ulusal yüksek öğrenim ağı, son yıllarda genişleyerek, Laponya da dahil, Finlandiya'nın tümünü kapsamına aldı. Bugün üniversite düzeyinde çalışmasını sürdüren yaklaşık 20 kurum vardır. 1970'li yıllarda yüksek öğretimde de reform yapılarak yeni bir çalışma programları sistemi getirildi. Bu programlar, genel konular, belirli konu üzerinde çalışmalar ve ihtisas eğitimi olarak yeniden düzenlendi. Yüksek öğretim dört yıldır.

Sağlık

Yaygın kalp hastalığı ile savaşım veriliyor

Finlandiya'da kalp hastalıkları ve diğer hastalıkların tümü, diğer ülkelerin hepsinde olduğundan daha ciddi bir tehlike yaratır. Bu hastalığa tutulanların oranı açısından bölgesel farklılıkların da göz lendiği ülkede, en yüksek orana Kuzey Karelia eyaletinde rastlanır. Doğu Finlandiya'da, genellikle kırsal kesimden oluşan, yüzeyi oldukça büyük Kuzey Karelia'da yaklaşık 180 bin kişi yaşar. 1972 yılında burada 1000 ciddi kalp krizi görülmüştür.

Kuzey Karelia'daki kalp hastalıkları sorunu ile karşı karşıya kalan yerel yönetim yetkilileri, 1971'de kardiovasküler hastalıklarından doğan yüksek ölüm oranını azaltmak için ulusal destek istediler. Bir planlama aşamasından sonra, Kuzey Karelia projesi, 1972'de uygulamaya kondu. Proje, bölge nüfusu arasında kalp hastalığını önlemeye yönelik sistemli, geniş kapsamlı bir programdan ve sonuçların bilimsel bir biçimde değerlendirilmesinden oluşuyordu. Koordinasyon merkezi Helsinki'deki Ulusal Halk Sağlığı Enstitüsü'nde bulunan bu proje, Fin hükümeti fonlarından finanse edilmektedir ve projenin her aşamasında Dünya Sağlık Örgütü ile sıkı bir işbirliği yapılmıştır. Özellikle orta yaşlı erkeklerde kardiyovasküler hastalık oranlarını düşürmeye ve nüfusu daha sağlıklı hale getirmeye yönelik bu programın yakın bedefleri arasında, sağlıklı yaşam biçimlerinin geliştirilmesi yer almaktadır. İlk beş yıllık dönemin sonunda yapılan değerlendirme, Kuzey Karelia projesinden olumlu sonuçlar alındığını göstermiştir. 1972-77 arasındaki anketlerin sonuçları, bölgede yaşayanların bu dönem içinde, sigara içme ve yüksek yağlı yiyeceklerle beslenme alışkanlıklarından büyük ölçüde vazgeçtiklerini ortaya koymuştur

Din

Finlandiya'da Hıristiyan kilisesinin 1000 yıla yakın bir tarihi vardır.

11. yüzyılda ülkede ilk kez Katolik kilisesi kurulurken, Doğu'daki alanlarda yerleşen Finler de, Ortodoks kilisesine bağlandı. Batı kilisesi XVII. yüzyıldan bu yana halk eğitimi, özellikle okuma-yazma öğretme ve kilise çalışmalarında merkezi bir rol oynadı. Bunu sağlamak için uygulanan en etkili yöntem, evlenmek için belli bir öğrenim zorunluluğunun getirilmesiydi.

Tarih boyunca, kilise ile devlet arasında çok güçlü ilişkiler var olageldi. Kilise, devlet görevlerinin ancak XIX. yüzyılın ikinci yarısında ayrılmaya başladığını görüyoruz. Kiliseler yasasının yürürlüğe girmesiyle, okul sistemi yavaş yavaş kilisenin denetiminden uzaklaştı. Finlandiya 1918'de bağımsızlığını kazandıktan sonra kabul edilen yeni anayasa da kilise-devlet ilişkilerine yenilikler getirdi Bugün Finlandiya laik bir ülkedir. Yurttaşlar 1923'te kabul edilen bir yasaya göre, tam bir özgürlükle istedikleri dini benimseyebilirler

Birey hakları açısından dinsel özgürlük eksiksiz olduğu halde, Muhafazakâr Protestan Finlandiya Luther Kilisesi ile Finlandiya Ortodoks Kilisesi'nin özel bir durumda oldukları söylenebilir. 4 milyonu aşkın (%90'dan fazla) üyesi olan Protestan kilise, halkın büyük çoğunluğunun bağlı olduğu, tarihi çok eskilere dayanan bir kilisedir. Öte yandan Doğu yanlarındaki küçük bir yörenin çoğunluk kilisesi olan Ortodoks kilisesinin ise bugün 60 bin kişiye yakın (%1.23 kadar) üyesi vardır.

16 yaşın üzerindeki ortalama nüfus için yapılan hesaplamalarda ortaya çıkan sonuçlara göre ise halkın dine karşı tavrı şu yüzdelerle özetlenebilir: Finlandiyalıların yüzde 70'i Tanrı'ya inanır, yaklaşık olarak yüzde 98'i ise dinsel törenle gömülür Halkın yüzde 93'ü bir kiliseye ya da dinsel bir derneğe bağlıdır ve yüzde 92'si de kilise okullarına gider. Her gün dua edenlerin oranı yüzde 20'yi bulurken, bu araştırmanın yapıldığının bir önceki haftasında herhangi bir dini törene katılmış olanların oranı yaklaşık yüzde beştir. Nüfusun yüzde 10-20'si ise, herhangi bir kilise faaliyetine katılır. Kiliseye ilişkin seçimlerde oy verenlerin oranı yüzde 25, pazar okulları ve kiliselerin çocuk gündüz bakım merkezlerine giden 4-6 yaş arasındaki çocukların oranı ise yüzde 50'dir.

SAVUNMA

Ülke 7 askerî bölgeye ayrılmıştır

Finlandiya'da askeri eğitim süresi 240 gün ile 330 gün arasında değişmektedir. Toplam askerî güç yedeklerle birlikte gerektiğinde 700 bin kişiyi bulmaktadır. Finlandiya yedi askerî bölgeye ayrılmıştır Kara kuvvetleri bir zırhlı tugay, yedi piyade tugayı, yedi piyade taburu, beş topçu alayı, iki topçu taburu, iki kıyı topçu alayı, üç kıyı topçu taburu, bir uçaksavar taburu, bir karadan havaya füze taburu ve dört uçaksavar taburundan oluşmaktadır. Toplam gücü 34 bin 100 kişidir.

Donanmada 200'ü subay, 2 bin 500 kişi görev yapmaktadır. Finlandiya iki korvet, üç mayın arama-tarama gemisi, altı füzeli bot, 12 hücumbot, beş mayın döşeyebilen devriye botu, altı destek gemisi, 13 ulaştırma gemisi, 14 çıkarma gemisi, bir eğitim gemisi, dokuz buz kırıcı ve bir takviye gemisine sahiptir.

Finlandiya' hava kuvvetlerinde iki savaş filosu bulunmaktadır. Üç bin kişiden oluşan Finlandiya hava kuvvetleri'nde MIG—21 ve Saab J35 Draken uçakları bulunmaktadır. Çeşitli tipte eğitim uçaklarına da sahip olan hava kuvvetlerinde ayrıca C—47 ulaştırma uçakları ile 500 çeşitli tipte helikopter bulunmaktadır. Hava kuvvetlerinin personel toplamı üç bindir.

Helsinki'nin sokaklarında gece-gündüz yoğun bir insan trafiği vardır..

Sauna, Finliler için toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçasıdır

Toplumsal güvence

Sosyal güvenlik kurumları en ileri düzeydedir

Son yirmi yıldaki gelişmeler sonucunda, Finlandiya'daki toplumsal güvenlik düzeyi, diğer sanayileşmiş Avrupa ülkeleri ile karşılaştırılabilecek bir standarda gelmiştir. Bu sistem tüm toplumsal riskleri kapsamına alır. Sosyal sigorta ise, toplumsal sosyal güvenliğin önemli bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca, yurttaşların karar yetkisı sahibi olarak bazı belli başlı sosyal güvenlik sistemlerinin yönetimine katılmaları da, sistemin demokratik yapısının bir kanıtını oluşturur.

Finlandiya'da sosyal güvenlik yönetimi üç ayrı kesime bölünmüştür:

1) Doğrudan doğruya Sosyal İşler ve Sağlık Bakanlığı'na bağlı olan birimler,

2) Parlamento denetimi altında ulusal sigorta uygulamasından sorumlu olan Sosyal Sigorta Kurumu (SII)

3) Üç bakanlığın denetimindeki özel sigorta kurumları ve örgütlerinin sağladığı sosyal güvenlik. Bu kuruluşların hepsi ulusal, bölgesel ve yerel düzeylerde, bakanlığa bağlıdır

Sosyal Sigortalar Kurumu'nun yönettiği Sağlık Sigortası, Finlandiya'da yaşayan herkesi kapsamına alır. Bu sigortaya tıbbi bakım sigortası, hastalık sigortası ve analık sigortası dahildir. Özel ve kamu sektöründeki gezici bakım hizmeti sağlanırken, ciddi ve müzmin hastalıkların tedavisi için gerekli ilâçlar eczanelerde bedava verilir; doktor ücretinin yüzde 60'ı, teşhis ve tedavi ücretinin yüzde 75'i alınır. Diğer hastalıklarda ilaç bedellerinin yüzde 50'si karşılanır. Hükümet, yerel yönetimler ve (SII)nin ortaklaşa finanse ettiği herkese açık hizmetlerde ise, laboratuvar tahlilleri, röntgenler, diğer muayene ve fizyoterapi parasızdır. Doktorluk hizmeti için ise, az bir ücret alınır. Hastanelerdeki bakım masraflarının yaklaşık yüzde 5 ilâ 10'unu hastalar öder.

Hastalık sigortası ise: 16 ile 64 yaş arasındakiler için, hastalık nedeniyle kaybedilen kazancı karşılamak üzere, bakmakla yükümlü olduğu kimsesi bulunmayanlarda yüzde 45, olanlarda ise yaklaşık yüzde 60'tır. Bu günlük ödeme, hem özel sektörde ya da kamu sektöründe çalışanlara hem de kendi işinde çalışanlara yapılır. Bu arada ev kadınları ve öğrenciler de aynı yardımdan yararlanır. Bir hastalık için yılda en fazla 300 günlük ödeme yapılır. Hamile ya da lohusaların ise, yılda 210 işgünü tutarında analık sigortası hakları vardır Sigortalılar ve işverenlerin ödentileri ile finanse edilen Sağlık Sigortası'ndan 1978 yılında nüfusun yüzde 75'i yararlanmıştır.

Yurttaşların emeklilik dönemlerinde temel geçimlerini sağlamak için Finlandiya'da üç ayrı plan vardır. Bu planlar çerçevesinde 65 yaşına gelen kişiler, 16 ile 64 yaş arasındaki hastalık ya da sağlık nedeniyle çalışamayan ve hastalık sigortası süresini doldurmuş kişiler, 60 ile 64 yaşları arasında uzun süre işsiz kalmış kişiler emeklilik hakkına kavuşurlar. Ulusal Emeklilik Planı tüm Finlandiya'da yaşayan herkesi kapsarken, kazanca ilişkin emeklilik planına, kamu sektörü ya da özel sektörde çalışanlar ile kendi işinde çalışanlar dahildir. Devlet, yerel yönetim ya da diğer kamu kuruluşlarında çalışanlar, 30 yıl hizmetten sonra 63 yaşında emekliye ayrılabilirler ve doğrudan doğruya bütçe fonlarından finanse edilen ayrı bir emeklilik sistemleri vardır

Finlandiya'da ayrıca, işsizlik sigortası, kaza sigortası, çocuk yardımı, gibi yardımların yanı sıra, çocuklar için gündüz bakımı, yaşlılar için dinlenme evleri ve evde yardım hizmetleri sağlanır 1950 ile 1978 yılları arasında gayrisafi milli hasılanın sosyal harcamalara ayrılan bölümü, yüzde 8'den yüzde 23'e yükselmiştir.

EKONOMİ

Kişi başına gelir açısından

Dünyanın en zengin 17 ülkesinden biri

Ağaç ve ağaç ürünleri kesimi eteden beri Finlandiya ekonomisinin temel taşlarından birini oluşturuyor. Ülkenin yüzde 65'i ormanlarla kaplı

1970 [illegible]

[illegible] Dünya Savaşı'ndan önce Finlandiya ta[illegible] Daha [illegible] savaş beşeriyeye ağır [illegible] 1950 lerde ve 1960 lar[illegible] yüzde altı artışa gösterdi. Temel ürünü [illegible] dayanan [illegible] gösteren Finlandiya bu [illegible] sonuç olarak 1980 de kişi başına gelir [illegible] ve ortalama 17 ülke arasında yer aldı [illegible] Hizmet sektöründe toplam nüfusun [illegible] çalışmaktadır. Metal sektörü bugün ülkenin [illegible] ve büyük sektör haline gelmiş [illegible] Metal ürünleri [illegible] 1980 rakamları ile yaklaşık üretimde birlikte 167 bin 671 kişi [illegible] bulunan firma sayısı [illegible]

[illegible] de ormancılıktaki payını son 30 yılda [illegible]. Kimya sektöründe faaliyet gösteren [illegible] 29 bin kişi çalışmaktadır. Bu sektörde [illegible] 25 660 milyon merkkadır.

Kağıt ve ağaç ürünleri sektörü eteğinden beri Ülkenin ekonomisinin temel taşlarından birini oluş[illegible] Bu sektörün ürettiği ürünlerin yüzde [illegible] kağıt hamurunda yüzde [illegible] kağıt ve karton üretiminde yüzde 16, kontraplakta [illegible] yüzde [illegible]. Avrupa ticaretinden [illegible] bu sektördeki [illegible] çıkmaktadır. Finlandiya nın Avrupa [illegible] payı kağıt hamurunda yüzde 19 kağıt ve karton üretiminde yüzde 32 ve kontraplak [illegible] yüzde 42 dir. Finlandiya nın dışsatım [illegible] yüzde 34 ü kağıt hamuru ve kağıt ihracatından yüzde 43 ü de ormancılık sektöründen sağ[illegible] Ülkede odun ve odun ürünleri alanında [illegible] 1980 itibarıyla 16 bin 767 kişi çalışmaktadır. Bu sektörün üretim değeri 1980 yılında [illegible] milyon merkka olmuştur. Kağıt ve kağıt ürünleri sektöründe 1980 yılında istihdam gösterdiği [illegible] 25 841 milyon merkka olan sektörde 50 bin 1[illegible] kişi çalışmaktadır.

Enerji ve maden

Finlandiya da enerji ve enerjiye üretimi 1980 yılın[illegible] milyon kilowatt saattir. Bunun yüzde [illegible] (Autarşipu ile [illegible] bulunmaktadır. Otomatik pu ile bakır [illegible] ve (Kantaki de 1984) yılında bakıma muhtacım demir üretimi yapıldı. Lenin yılı rakamlarına göre 3684 ton bakır [illegible], 1641 ton çinko konsantresi, 6474 ton [illegible], 7[illegible] ton demir konsantresi [illegible]

Dış ticaret

Finlandiya 1980 yılında 16 milyon merkkalık [illegible] 26 milyon merkkalık ihracat yap[illegible] Finlandiya nın ithalatında en büyük payı [illegible] AFT ülkeleri (Avrupa Serbest [illegible] 17.8 de EFTA (Avrupa Serbest [illegible] yüzde 1.9 ile gelişmekte [illegible] Diğer ülkelerin ithalatta [illegible] payı yüzde 18'dir. İthalatın yüzde 61.6'sı

bolumü hammaddeye dayanmaktadır. Bunun yüzde 17.8 lik bölümünü petrol oluşturmaktadır. İthalatı, yüzde 14.1 ile tüketim malları ve yüzde 14.2 ile yatırım malları izlemektedir. İthalatta en büyük payı 1980 yılında 9 301 990 bin merkka ile Sovyetler Birliği almaktadır. Finlandiya en fazla ihracatı AET ülkelerine yapmıştır. (Yüzde 34.9) Bunu sırasıyla sosyalist ülkeler (Yüzde 28.8), EFTA üyesi ülkeler (Yüzde 19.2), gelişmekte olan ülkeler (Yüzde 8.8) ve diğer ülkeler (Yüzde 8.3) izlemektedir. En fazla ihracatı 12 232 926 bin merkka ile Sovyetler Birliği'ne yapan Finlandiya en çok metal ürünleri ve makine ihraç etmektedir. Bu ürünlerin toplam ihracat içindeki pay 1982 yılında yüzde 30 dur. Finlandiya'nın kesimlere göre 1982 rakamlarıyla ihracatı yüzde olarak şöyledir: Kâğıt ürünleri (Yüzde 27.8), kimya ürünleri (Yüzde 10.5), odun ürünleri (Yüzde 10), tekstil ve konfeksiyon (Yüzde 7.7), diğerleri (Yüzde 11.7)

Finlandiya EFTA, OECD ve Kuzey Konseyi (İskandinavya ülkelerinden oluşan örgüt) üyesidir.

Ulaşım koşulları güç

Finlandiya'da ulaşım sektöründe 166 bin kişi çalışmaktadır. Ancak bu sektörde hava koşulları [illegible] oldukça olumsuz yönde etkilemektedir. Soğuk hava nedeniyle limanlar donmakta, yollar kapanmaktadır. 1980 yılında toplam karayolu uzunluğu 74 bin 684 kilometredir. Bu yolların 34 bin 368 kilometresinde kaldırım vardır. 1980 yılında trafiğe kayıtlı 1.225 931 otomobil, 62.527 kamyon ve [illegible] 953 otobüs bulunmaktadır.

Demiryollarının toplam uzunluğu 6102 kilometredir. Demiryolları devletindir. Demiryolları ile taşınan yolcu sayısı 39 milyondur (1980). Taşınan yük miktarı da aynı yıl 29.6 milyon tonu bulmuştur. Demiryollarının geliri 1980 yılında 1864 milyon merkka olmasına karşılık harcamalar 2.363 milyon merkka olarak gerçekleşmiştir. Finlandiya Hava-

Kar ve buzla kuşatılmış bu gemi, ülkede sık rastlanan bir görüntüyü simgeliyor..

yolları 1980 yılında toplam 35 milyon kilometrelik sefer yapmıştır. Taşınan yolcu sayısı 2.512.169 milyondur. Taşınan yük ve posta miktarı da 53 milyon ton/kilometredir.

Finlandiya'nın toplam ticari deniz filosu 2.35 milyon gross tonluk 487 gemiden oluşmaktadır. 1980 yılında Finlandiya limanlarına uğrayan gemi sayısı 17048 ve yükleme 3.16 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Limanlardan ihracat için yüklenen mal miktarı ise 17.9 milyon tondur. (1980). Gemi ulaşımı yapılabilen göl, nehir ve kanal uzunluğu 6600 kilometredir. Bu kanallarda ve diğer su yollarında özellikle tomruk taşımacılığı yapılmaktadır.

Tarımda nüfusun yüzde 14'ü çalışıyor

Finlandiya'da tarım sektöründe nüfusun yüzde 14'ü çalışmaktadır ve sektör gayri safi milli hasılanın yüzde altısını karşılaşmaktadır. Finlandiya tarımı küçük aile çiftlikleri ile karakterize edilebilir. Bu çiftliklerin ortalama toprağı 11 hektar dolayındadır. Çiftçiler gelirlerinin yüzde 43'ünü süt üretiminden, yüzde 29'unu et üretiminden ve yüzde 13'ünü de hububat satışından elde ettiler. Buğday, çavdar, arpa, yulaf, patates, şeker pancarı üretiminin yapılabildiği ülkede üretim şekerde de iç tüketimi karşılamaya yetmektedir. Tüketilen şekerin yüzde 50'si ithal edilmektedir.

Finlandiya'da ekilebilir alan toplam toprağın yüzde dokuzu kadardır. Toplam çiftlik sayısı [illegible] bin 730'dur. 1980 yılında Finlandiya'da 1.[illegible] ton buğday, 1.252.600 ton çavdar ve 736.100 ton [illegible] üretimi gerçekleştirilmiştir. 1980 yılında [illegible] 73 515 ton yağ ve 73.086 ton da peynir üretildi.

Ormanlar Finlandiya'nın birinci derecede [illegible] doğal kaynağıdır. Toplam orman alanı ülkenin [illegible] de 65'ini kaplamaktadır. Avrupa da Sovyetler Birliği ve İsveç'ten sonra en çok ormanlık alanı olan ülke Finlandiya'dır. Üretim yapılabilen orman alanı 19.73 milyon hektardır. Toplam [illegible] 1520 milyon metreküptür. Yıllık büyüme [illegible] 57.4 milyon metreküptür. Ağaçların en [illegible] bölümünü çam oluşturmaktadır.

Balıkçılık gıda üretiminde oldukça önemli [illegible] ya sahiptir. Finlandiya'da balıkçılıkla ticari [illegible] uğraşan 10 bin kişi bulunmaktadır. Balık [illegible] en önemli balıkçılık alanıdır. Linga balığı en [illegible] tutulan balık türüdür. Tutulan Linga balığı [illegible] miktarı 50 milyon kilo'ya varmaktadır.

Geyik, Finlandiya'da, doğanın olduğu kadar ekonomik yaşamın da bir parçasıdır.

Finlandiya, yangın söndürme arabalarının ve cihazlarının üretiminde önde gelen bir ülkedir..

GELENEK VE TÖRELER

Ulusal giysiler, Finlandiya'da her şeyin simgesi

Fin halk dansları, halkın bazen yeniden yorumlayıp, bazen değiştirdiği, geleneğini izleyen birçok unsurdan oluşur...

Son yıllarda, geleneksel kültürün prestijinin artmasına paralel olarak, geleneksel giysiler de yaygınlaşmıştır. Aynı zamanda bu giysilerin tarihsel gelişimi ve bazı geleneksel kullanımları konusunda bir uzmanlığı da görülmektedir. 1979 yılında bu amaçla, Finlandiya Ulusal Giysi Konseyi kurulmuştur. Konsey, bir Ulusal Giysi Komitesi ve bir ulusal giysi görevlisinden oluşur.

Bu giysi araştırmalar sonucu belirlenen XVIII ve XIX. yüzyıl kırsal nüfusu geleneksel giysilerine gore hazırlanan ulusal bir giysi anlamına gelir. Halk giysisi bütün toplumsal, ekonomik ve coğrafi koşullar altında yüzyıllar boyunca ortaya çıkmıştır. Bundan ayrıca, modaya uygun giysilerin bazı özelliklerini de kendilerinde taşımaktadır. Ancak giysilerdeki değişme çok daha sonraya gelmiş ve özellikler bolge halkı tarafından kendi gelenekleri içinde eritilerek, yerel bir damga taşımıştır.

Fin halk giysileri başlıca iki kategoriye ayrılır: Batı Finlandiya ve Karelia. Batı Finlandiya halk giysileri, Batı etkisi altında kalmışken, Karelia giysilerinde Güney ve Doğu etkisi görülmesi, iki yöre giysilerinde değişikliğe yol açmıştır.

XIX. yüzyılda, yoresel toplulukların kendi kendine yeterlilikten uzaklaşması, iletişimin ilerlemesi ve sanayinin gelişip kentlerinde büyümesiyle, geleneksel halk giysileri yavaş yavaş ortadan kalkmaya başladı. Ancak sanatçılar ve aydınlar, XIX. yüzyılda yok olmaya yüz tutan halk kültürü konusunda kaygılanmaya başladılar. Bu yönelim, hem Avrupa'da hem Finlandiya'da ulusal kökenlerin vurgulanması eğilimi ile de paralellik gösteriyordu.

1874'te kurulan Öğrenci Etnoloji Müzesi'nce derlenen geleneksel halk giysileri, bugun Helsinki Ulusal Müzesi'nde sergilenmektedir. 1930 ve 1950'li yıllarda, halk giysilerine karşı duyulan ilgi doruk noktasına ulaşmıştı. Finliler bugun de, birçok kutlama törenleri ile bayramlarda, kendi diktikleri geleneksel giysilere bürünmektedirler. Ulusal giysi, halkın bayram giysisi geleneğinin bir devamı olduğu için bütun önemli olaylarda giyilebilir. Ancak her gün, iş giysisi olarak giyilmemesi gerekir.

Fin folk dansları

Birçok başka şey gibi, danslar da, yuzyıllar boyunca, modaya uygun olarak ortaya çıkmış ve sonra ya değişmiş, ya da kaybolmuştur. Diğer ulkelerin halk dansı mirasında olduğu gibi, Fin halk dansları da halkın bazen birleştirip bazen de değiştirdiği, birbirine paralel ve birbirini izleyen birçok unsurdan oluşur. Danslar bir ülkeden diğerine geçerken, her ulus bu kültürel etkileri kendi gelenklerine paralel olarak kendince birleştirip, değiştirip, geliştirerek benimsemiştir. Fin folklorunu, örneğin İsveç ve Rus folklorundan ayırmamızı sağlayan da işte bu değişikliklerdir. Ancak eski folk dansları unutulup, artık yaşayan geleneğin bir bolumunu oluşturmayınca, halkın uslup duyusu da yitip gitmiş ve eskiden çok daha esnek orguleri olduğu sanılan bazı figurlu danslar, günumuze son derece standartlaşmış halk dansları olarak gelmiştir.

Halk oyunları

Fin folklorunda uç belirgin bolge ortaya çıkar. İsveççe konuşan nüfusun yaşadığı kıyı bolgesi, doğudaki Ortodoks Karelia ve Finlandiya'nın geri kalan kısmı. Bunların ilk ikisi, konumları sayesinde, çok daha eski bazı dans biçimlerini koruyabilmiştir. Üstelik bu bölgelerde din de, dansa karşı çok hoşgörülü ve yakındır. Oysa ozellikle ulkenin kuzeyinde ve orta bölgesinde, dinsel hareketler dansetmeyi gunah saymış ve halkı bu 'kötu huy'dan kurtarırken, bu bolgelerde eski halk oyunlarının hemen hemen tüm izlerini de silmiştir.

İsveç danslarının etkisi

İsveççe konuşan Finlilerin halk dansları bir dereceye kadar İsveç danslarından etkilenmekle birlikte, uslup olarak yine de Fin dans geleneğine aittirler.

Karelia dansları, oyunculara daha fazla figür yaratma ozgurluğu tanır. Ulkenin batısında ise kurallar oldukça katıdır. Doğu Karelia danslarında, özellikle Finlandiya'nın başka hiçbir yerinde rastlanmayan erkek sololarında, Rus etkisi görulur.

Bu danslar arasında bazı farklılıklar olduğu halde, ortak ozellikler de çok fazladır ve bu bolgeler folklorunun aynı ulusal miras içinde toplandığı açıkça bellidir. Fin halk danslarının en önemli ortak özelliği ise, bunların başka bazı ulkelerde goruldüğü gibi yanşma ya da gosteriyi vurgulayan danslar değil, toplumsal niteliği yuksek danslar olmalarıdır. Danslar dört ile sekiz çifften oluşan kuçuk gruplar tarafından oynanır. Yalnızca erkeklere ya da kadınlara ozgu dans yoktur

Bu Finli genç kız, ülkenin ünlü peynirlerini sergilemekte

SPOR

7'DEN 70'E HERKES SPOR YAPAR

Finlilerin ulusal sporlarından kayıdan atletizm, güreş ve kayakta pek çok uluslararası başarıları var

FİNLİLERİN ulusal sporları atletizm, güreş ve kayaktır. Çeşitli spor dallarında büyük varlık ve üstünlük gösterseler de, bu üç spor dalındaki başarıları ötekilerinden her zaman daha büyük olmuştur.

Finliler, ülkelerinde güreşin tarihini Finlandiya ile yaşıt kabul eder. Bu da Finlilerin Orta Asya'dan göçeden Türk asıllı bir halk olduklarını konusundaki görüşleri bir ölçüde doğrulamaktadır. Finlilerin ulusal spor kabul ettikleri güreşleri serbest güreştir. Bu güreşin güreş ise geçtiğimiz yüzyılın başlarında doğru Finlandiya'ya girmiştir. Finlandiya'da ilk güreş kulübü olan "Helsingin Atleetikulubi" 1891 yılında Emil Lerkoe tarafından kurulmuştur. Bundan sonra minderlerde ciddi ve bülinçli bir şekilde çalışmaya gören Finliler kısa zamanda bu sporda ustalıklarını çıkarmaya başlamışlardır. Bunun sonucu olarak Finliler gerek Olimpiyat Oyunları'nda gerek Avrupa şampiyonalarında pek çok madalyalar al-

Böylesine eski ve köklü bir güreş geçmişine sahip bulunan Finlandiya'nın gelmiş geçmiş en büyük güreşçisi olarak **Kustaa Philiyamaki** kabul edilir. Fin - Rus savaşı sırasında ülkesinin bağımsızlığı için ön saflarda düşmanla çarpışırken kahramanca ölen Philiyamaki 61 kiloda 9 kez Avrupa Şampiyonluğunu kazanmış 2 kez Olimpiyat ikincisi, bir kez de Olimpiyat üçüncüsü olmuştu (1924 - 1940). Bu büyük şampiyonun Helsinki'de büyük bir heykeli bulunmaktadır. Kardeşi küçük Philiyamaki de 1932 Los Angeles Olimpiyatları'nda altın madalya kazanmıştır. Finlandiya'nın diğer gelmiş geçmiş büyük şampiyonları arasında **Lehtonen, Makkinen, Eiro Tapio, Kokkinen, Friman, Westerlund, Koskela, Simanainen, Antilla** ve **Keckmann** da bulunmaktadırlar.

Türk minder güreşine pek büyük katkıları bulunan Omni Pellinen de Olimpiyat Oyunları'nda madalya kazanmış eski ünlü bir Finli güreşçidir. Fin Millî Güreş takımlarına tam 32 yıl hizmet veren **Robert Oksa** da bu ülkenin yetiştirdiği en ünlü güreş antrenörlerinin arasında, hatta başında yer alır. Uluslararası Güreş Federasyonu "FİLA"da 25 yıla yakın hizmet gören, bu arada başkanlık görevinde de bulunan **Arvo Himberg** de Fin güreşinin tanıdığı en büyük güreş yöneticisidir.

Finlandiya, güreş dünyasında en parlak yıllarını 1912 - 1956 yılları arasında yaşamış 1906'dan 1956'ya kadar Olimpiyat Oyunları'nda güreşten 25 altın, 24 gümüş ve 24 bronz madalya kazanmak başarısını göstermiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan ve Fin - Rus harbinden sonra Fin güreşi bir duraklama devresine girmiş ve uzun yıllar Avrupa'nın en güçlü güreş takımlarına sahip olan Finlandiya 1960'lı yıllardan sonra minderlerden silinmeye başlamıştır. Ancak buna rağmen Finlandiya'da güreş yine millî bir spor olarak büyük kitleler tarafından yapılmaktadır.

Atletizmde

Finlandiya yine aynı dönemlerde (1908 - 1956) atletizm pistlerinde de pek büyük varlık göstermiştir. Atletizm dünyasının gelmiş geçmiş en büyük şöhretlerinden biri olan ve adını dünya atletizm tarihine "Uçan Finlandiyalı" olarak yazdıran büyük şampiyon ve rekortmen **Paavo Nurmi** (1897 - 1973) bunların başında yer alır. Nurmi, efsaneleşen atletizm hayatında 8'i altın 12 Olimpiyat madalyası kazanmış, 17 yeni dünya rekoru kırmıştı. Daha sağlığında iken heykeli Halsinki Olimpiyat Stadı'nın girişine dikilmiştir. **Kolehmainen, Tuulos, Parhola, Niklander, Myyra, Peltonen, Ritola, Stenroos, Lavra, Jarvinen, Vilen, Katz, Yriolge, Virtanen, Iso - Hollo, Triblo, Toivonen, Nikkanen, Salminen, Lehtinen, Askola Tuominen** gibi atletler de (1908 - 1940) arasındaki dönemde Finlandiya'ya Olimpiyat madalyaları ve rekorlar kazandırmışlardır. 1940 sonrası dönemin en büyük atleti olarak da 1976 Montreal Olimpiyat Oyunları'nda 5000 ve 10.000 metrelerin şampiyonluklarını kazanan **Virea** tanınmaktadır...

Kayakta

Finli sporcular kayak alanında da büyük varlık göstermişlerdir. Kış Olimpiyat Oyunları'nda kazandıkları 14 altın, 15 gümüş ve 5 bronz madalya da bunu kanıtlamaktadır. **Niku, Thunberg, Skutnabb, Saarinen, Likkanen, Wassenius, Ojala, Vaninen, Hasu, Huktala, Parkinen, Lammio, Hakulinen, Wideman, Kankkonen, Lehtonen, Finlandiya**'nın kış sporlarında yetiştirdiği en büyük isimler arasındadır.

Finlandiya yediden yetmişe herkesin spor yaptığı bir ülkedir. Bu ülkede herkes amatör olarak bir sporla uğraşır. Görevinden arda kalan saatlerde zevki için spor yapar. Futbolunu dahi profesyonellik girmemiştir. 1950'li yıllardan sonra uluslararası spor alanlarından yavaş yavaş silinmeye başlamasının en önemli sebeplerinden biri budur.

17 kez dünya rekoru kıran atlet Nurmi'nin (1897-1973) heykeli, daha sağlığında Helsinki'ye dikilmiştir.

Üstüste iki olimpiyatta, 5 bin ve 10 bin metrede altın madalya kazanan ilk atlet, Finli Lasse Viren'dir.

KÜLTÜR VE SANAT

Sözlü halk geleneği çok eski çağlara dayanır

FINLANDIYA'da 1811 yılında iktidarın temsil, tarım, sanayi, okullar, kilise-ler isyankârdı. Yarıçıplar, esnaflar, askerler, papazlar, öğretmenlerin temsil ettiyordu. Bu nedenler, Fin ulusunun kültür gelişmesini etkilemekteydi.

Buna bağlı olarak, ilk Fince edebî eserler, XVI. yüzyılda Mikael Agricola'nın dinle ilgili çevirileriyle başlamıştır. Ancak, İsveçcenin egemenliği Fınceyi sınırlı kılmış ve ulusal dil üç yüzyıl boyunca ancak dinsel yazılarda kullanılmıştır. XIX. yüzyılın başlarında, ulusalaşma sürecinin öncüsü, Fin aydınlarının temsilcisi sayılan Snellman ve çevresindeki dostları ülkeyi bir uçtan bir uca dolaşarak halk eğitimini ve Fin dilini yaygınlaştırma çabalarını sürdürmüşlerdir.

Finlandiya'da edebî alanda, ilk önemli atılım, Elias Lönnrot'un Kalevala destanını derleyerek yayınlaması olmuştur. Kalevala destanı birçok yazar tarafından ele alınmış, birçok şairler Kalevala adıyla geliştirmişlerdi. Aleksis Kivi, 1864 yılında "Kalevala"dan esinlenerek yazdığı "Kullervo" trajedisi ve "Kasabanın Ayakkabıcıları" adlı komedisiyle dünya edebiyatındaki yerini almıştır. Bu izleyen yıllarda Fin edebiyatında önemli gelişmeler olmuştur

Fin şiirinin önemli temsilcileri arasında Eino Leino, Kaarlo Sarkia, Aaro Hellaakoski, Otto Manninen, V.A Koskenniemi ve Yrjö Jylhä sayılabilir. Şiir alanında, İsveçce yazmasına karşın, ulusal şair düzeyine erişmiş J.L. Runeberg'in adı da anılmalıdır.

Hareket daha çok halk ve köylüye dönük bir yaşayışından alan roman yazarları arasında yüzyılın başında başarılı olan Johannes Linnankoski, çevirici edebiyatın temsilcisi Juhani Aho, Teivo Pakkanen, Joel Lehtonen, Hilmari Kianto, önemli isimlerdendir. Tarihi romanlar yazarı Aino Kallas, Maila Talvio ve romanları dışında şiir, dram ve hikâyeleriyle de tanınan, özellikle kent yaşamını konu edinen Mika Waltari, Fin edebiyatının başarılı yazarlarındandır

F.E Sillanpää, 1938 Nobel Edebiyat Ödülü'ne hak kazanarak dünya çapında ün kazanmıştır

Destanlar, efsaneler, atasözleri, fabiller, bilmecelerden oluşan sözlü halk geleneği çok eski çağlara dayanır. XIX. yüzyılda ilk ağızdan çıkma şiirleri Elias Lönnrot'un derlemeleri sayesinde tarihin karanlığına gömülmekten kurtulan bu birikimden çağdaş Fin yazarları geniş ölçüde yararlanmaktadırlar

Görsel sanatlar

Fin resmi, başlangıçta İsveç ve Alman etkisinde kaldı

[illegible] alanındaki ilk önemli [illegible] gazo ve kilseler ile, [illegible] çıkma XVII. ve [illegible] kiliselerdir.

[illegible]

Finlandiya'da, açık hava tiyatrosunda, ilkbahar ve yaz aylarında, gösteriler yapılır.

Helsinki'deki Sibelius Anıtı'nı Eile Hietunen yapmıştır.

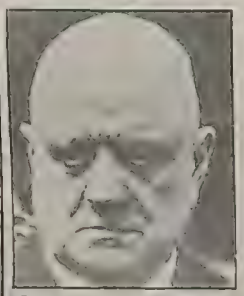

Dünya çapında ünlü besteci Jan Sibelius, Finlandiya'nın övgü kaynağıdır

Romantik akım, geçen yüzyılın sonuna doğru Lars Sonck, Armas Lindgren ve Eliel Saarien öncülüğünde gelişmiştir. Klasik geleneğe dönüş, Parlamento Sarayı'nın yapımcısı J.S. Siren ile ortaya çıkmıştır. 1930'lu yıllarda Alvar Aalto ile E. Bryggman'ın fonksiyonalist yapıları dikkati çeker Mimar Alvar Aaalto tarafından kurulan Artek Derneği'nin özelliği yalın uslubuyla yarattığı tahta ile maden karışımı mobilyalardır

Başlangıçta, İsveç ve Alman etkileri altında kalan Fin resminin ilk temsilcileri, G.W. Finsberg, Werner Holmberg ve Fanny Churberg olmuşlardır. Eero Järnefelt önemli bir portre ressamıdır, Fin Ulusal Hareketinin en etkin sanatçısı Akseli Galler-Kallela olmuştur. Finlandiya'da resmin "altın çağı" olarak anılan dönemde Pekka Halonen, Juha Rissanen ve özgün eserleriyle Hugo Simberg anılır. 1914 yılında oluşan "septem" topluluğu Finlandiya'da izlenimci resmin öncülüğünü yapmıştır. 1916 yılında, Tyko Sallinen başkanlığında "Kasım Topluluğu" adı altında gelişen hareket içinde ulusal sanatın yaratılmasına yönelik araştırmalara girişilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Fin resim sanatının önde gelen temsilcileri Yrjö Saarinen ile Aimo Kanerva'dır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısıyla XX. yüzyılın başlarında Finlandiya heykel sanatının öncüleri Johannes Takanen, Ville Vallgren ve Emil Wikström olmuşlardır. Wainö Aaltonen heykel sanatındaki başarılarının doruğuna erişmiştir. Heykel malzemesi olarak ilk önce graniti o kullanmıştır. Çok sayıda heykeli bulunan sanatçı özellikle önemli kişileri canlandıran büstleriyle tanınır.

Çağdaş heykeltıraşlar arasında, Mikko Hovi, Carl Wilhelms, Loshiato Aimo Tuhisinen sayılabilir.

Toini Muona, Rut Bryk, Birger Kaipiainen önemli seramik sanatçılarındandır.

Cam sanatına soyut anlatımını veren sanatçılardan Tapio Wirkkala ve Timo Sarpaneva uluslararası ödüllür kazanmışlardır

Müzik

Crusell, Fin müziğinin ilk temsilcisi oldu

Finlandiya'da halk şarkılarında yola çıkarak gelişen müzik sanatı XIX. yüzyılda ilk ürünlerini vermiş, B.H. Crusell, Fin müziğini uluslararası alana yayan ilk besteci olmuştur. Fredrik Pacius, 1848 yılında Fin Ulusal Marşını, 1852 yılında da ilk Fin operasını bestelemiştir. Filip Von Schantz, Kalevala'ya dayanan ilk orkestra eserini 1860 yılında tamamlamıştır

Finlandiya ve müzik denildiğinde, ilk çağrışım yapan isim Sibelius olur. 1865 yılında doğan sanatçı Kalevala'ya dayanan "Kullervo" senfonisiyle tanınır. Büyük orkestra besteleri dünyaca bilinip icra edilen sanatçının son yıllarındakiesterleri halk şiirlerinden ve doğadan esinlenerek yaratılmıştır. Ayrıca enstrümantal ve vokal müzik parçalarıyla, sahne müzikleri de bestelemiştir.

Esinini Kalevala'dan alan bir başka sanatçı da Robert Kajanus'tur. Aynı zamanda orkestra şefi olan sanatçı, Helsinki Belediye Orkestrasını 1882 yılında kurarak Finlandiya'da müziğin sağlam temellere dayanmasını sağlamıştır. Aynı yıl Martin Vegelius, günümüzde "Sibelius Akademisi" olarak anılan konservatuvarın kurulmasını sağlamıştır.

Sibelius'un yanında, Oskar Merikanto, Armas Jörnefelt önemli besteciler olarak yer alırlar. Çağdaş müzikte ise Vainö Raitto, Yrjö Kilpinen, Ahti Sonninen, Einar Englund ve Erik Bergman, önde gelmektedirler.

Halk müziği Kalevala destanlarında uyarlanan şarkılar, ve daha sonraki dönemlerde eklenen ağıtlardan oluşur. Eski halk çalguları arasında sürüyü çağırmaya yarayan sarv[illegible] su, "kantele" adı verilen bir tür gitar [illegible] "jovhikko" adlı bir yaylı çalgı şarkılara eş[illegible] etmek üzere ya da dans müziklerinde kullanılırdı.

Tiyatro

Fin tiyatrosunun başlangıcı XIX. yüzyılın ikinci yarısına dayanır. İlk yapılan gösteri, 1869 yılında Aleksis Kivi'nin "Lea" [illegible] oyunudur. Üç yıl sonra Kaarlo Bergbaum [illegible]rafından "Ulusal Tiyatro" kurulmuştur. [illegible] tiyatroda aynı zamanda opera gösterileri[illegible] de yer verilerek, Fin opera sanatının [illegible]lişimine katkıda bulunulmuştur

Bir Fin destanı KALEVALA

Jean Sibelius'un müziğine, Aleksis Kivi'nin trajedisine, Gallen-Kalela'nın resimlerine esin kaynağı olan, sanat alanında daha birçok sanatçının ilk basamağı, özgün Fin benliğinin bulunmasına ve Fin uygarlığının gelişmesine kaynaklık eden halkın ortak destanıdır Kalevala. İlk kez Elias Lönnrot tarafından 1836 yılında [illegible] biçimi verilen destan 23 000 mısralık [illegible] şiirden oluşmaktadır.

Özellikle felsefi görüşü ile ağırlık kazanan Kalevala Destanı, doğaya karşı zorlu bir savaş veren kuzey insanlarının aile erdemlerini ve bilgeliği konu edinir. Kalevala Destanı'nın kahramanları olağanüstü güçlere sahiptirler. Destanın bellibaşlı kahramanları Lemminkainen, İlmarinen, Vainamöinen'dir. Doğaya karşı bağlı Ukko-Ylijumala adı verilen bir tek tanrıya inanan bu kişilerin ardında tüm Fin toplumunun özellikleri ve örf-âdetleri yansıtılmaktadır. Fin benliğinin en eski kökleri bu destanda ortaya çıkmaktadır.

Fince Ural-Altay dil grubundandır

Fince, Ural - Altay dillerine dahil. Finlandiya'dan başka, Doğu Norveç'te, Kuzey-Batı İsveç'te, Amerika ve Rusya'da Fin göçmenlerince konuşulur.

Toplam 3 milyon 600 bin kişinin konuştuğu Fincenin kendi dilindeki adı "Sumoi"dir. Bu ad ülkenin de addır. Fince, ünlüler çoktur. Ünsüzler azdır. Sözcük düzeni uyumu, ünlü düzenini yönetir. Vurgu daima ilk hecede olur. Kelime yapımı bitişkendir. Kelime hazinesi zengindir.

Türkiye'de etki yapan bir kitap: "AK ZAMBAKLAR ÜLKESİNDE"

Beyaz Rus yazarı Grigory Petrov'un "Ak Zambaklar Ülkesinde" adlı kitabı dilimize ilk kez 1928 yılında çevrildi. O tarihten bu yana binlerce okurun eline ulaşan kitabın yurdumuzda pek çok aydın ve yöneticiyi etkilediği bilinir. Finlandiya'nın olumsumunu, geçirdiği evreleri, yapılan aşamaları tek tek çerçeveleyen Petrov, ülkeyi, bağımsızlığını tam anlamıyla kazanmak isteyen pek çok küçük ülkeye bir bakıma "model" olarak sunmuştur. Bu açıdan, "Ak Zambaklar Ülkesinde", Fin halkına sunulmuş bir saygı anıtı ve onun ulusal kahramanlık destanı olmasın yanı sıra bağımsız dünyaya bir örnek güdür de.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 12

AVRUPA

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Fransa Cumhuriyeti (RÉPUBLIQUE FRANÇAISE)
Başkent: Paris (nüfusu: 2.317.227) (Banliyölerle: 8.549 898).
Ülke Nüfusu: 53 900.000 (1981)
Yüzölçümü: 574 026 km kare
Nüfus artış hızı: %0.6
Resmi dil: Fransızca
Konuşulan diğer diller: Breton, Flamanca, İtalyanca, Bask, Katalanca.
Etnik dağılım: Çeşitli Avrupalı ve Akdenizli grupların karışımı
Dini: Katolik
Para birimi: Frank
Başlıca kentleri: Marsilya (914.130), Lyon (462.840), Nice (344.040), Strasbourg (253.355), Bordeaux (223.845)
Devlet işareti: F

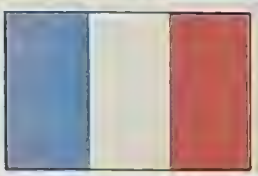

Avrupa'nın tipik doğal güzelliklerine sahip bir ülke:

FRANSA

I. BÖLÜM

FRANSA'daki dağlar, ovalar ve öteki yüzey şekilleri Avrupa kıtasının jeolojik geçmişinin bir özeti gibidir. Bu özette yapı çeşitliliği de dikkati çeker.

Fransa bu kıtanın batısında yer alır. Doğusunda Alpler, Juralar ve Rhein Nehri, batısında Kuzey Denizi, Manş Denizi, Atlas Okyanusu, güneyinde Pireneler ve Akdeniz, kuzeyinde ise Lüksemburg ve Belçika bulunmaktadır.

VI. yüzyılda Clovis zamanında Fransa, Paris, Tours ve Orleans'ı kapsıyordu.

Verdun Antlaşması'yla (843) Fransa (Francia Occidentalis) kesin sınırlarını biraz daha genişletti, o dönemde Escaut ağzından başlayarak, bir süre Meuse ve Saône çığırlarından sonra Rhône deltasına ulaşıyordu. Bu dönemin hükümdarı olan Rex Francorum, kurumsal olarak da bu topraklarda egemenliğini sürdürüyordu.

Fransa, zamanla fetihler, antlaşmalar, evlileklerle genişledi ve başkent Paris'teki krallığın çevresinde toplanan, bağımlı, bağımsız bütün illeri içine aldı.

1860'ta Nice ve Savoie kontluğunun ilhakı ve 1918'de Alsace ve Lorraine'in ülkeye katılmasıyla düzgün bir altıgeni andıran biçime kavuştu.

Yaşlı ve genç sıradağlar

Fransa'da yaşlı ve genç sıra dağlar yer alır.

Yaşlı sıradağların bazı bölümleri Akitenya ve Paris havzası ile Alsace, Rhône ve Saône ovalarının kalın tortu tabakaları altında kalmıştır.

Üçüncü zamanda oluşan Alpler, Pireneler, Juralar ise daha yakın bir çağın izlerini taşırlar. Bunlar oluşumları sırasında denizden yüzeye çıkar çıkmaz aşındırıcı etkilerle değişik biçimler aldılar. Yer yer 3 bin metreyi aşan tepeleriyle bu dağlar, Akdeniz'den Atlas Okyanusu'na kadar uzanır.

Avrupa'nın en yüksek noktası olan Mont-Blanc (4.810 m), Alp Dağları üzerinde Fransa-İtalyan-İsviçre sınırlarının kesiştiği yere yakındır. Rhein Nehri'nin yanı sıra, uzanan Alasce'taki Vosgesler yüksek sayılmazlar (1.424 m). Massif Central denen orta bölgede ihtiyar dağlar, Mont Dore doruğuyla 1.886 metreye kadar çıkar.

Yerleşime elverişli ovalar

Fransa'daki ovalar, kıtanın doğu ve kuzeyindeki ovalara göre daha küçüktür, ayrıca tümüyle düz alanlara da az rastlanır. Bunların oluşumunu sağlayan tortul tabakaları, dağ kütlelerini izleyerek hemen hemen her yere yayılmıştır. Dağlar gibi çeşitlere ayrılan ovalara göl, deniz ve deniz kulaklarında çok kalın tortul tabakalar halinde rastlanır. Paris havzasındaki eğilim doğudan batıya, güneyden kuzeye doğrudur. Akitonya havzasında ise hem güneyden kuzeye, hem de kuzeyden güneyedir. Bunun yanı sıra, doğudan batıya doğru eğilim de vardır. Paris havzası çevresinde aşındırma hareketi, toprağın sertliğine göre değişir, eş merkezli sayılabilecek eğriler görülür. Akitonya havzasında ise dik çizgiler ortaya çıkmıştır. Fransa ovalarının yüzey şekilleri insanların yerleşimine uygundur. Bu ovalar, küçük tepeler, yamaçlar ve tümseklerle kesilmiştir. Buna dağların bölgelerdeki sıralanmış düzeni de kolaylık getirir. Bundandır ki bu yüzey şekilleri, Fransa'nın öteki Avrupa ülkeleriyle ilişki kurmasına engel olmaz. Tersine her türlü ulaşımı destekleyici yapıdadır.

→

Akarsuları

Fransa'da bahsma akarsular. Avrupa topraklarının [illegible] yerinde, gerek çıkışları, gerekse geçirdikleri bakımından bu kadar değişik bir ağ yapısı gösterenler. Bu ağ, temel özelliği bozmadan ülkenin [illegible] de katkıda bulunur.

Ülke, Kuzey Fransa'dan doğar. Hollanda'nın Meuse, Almanya'dan Moselle kollarını alır. [illegible] Alsace'e girdikten sonra Rhen'de adlı büyük kanal ile birleşir.

Seine, Loire ve Garonne Atlas Okyanusu'na dökülür. Seine, Paris'e varmadan Oise, daha sonra Marne, Yonne kollarıyla birleşir. Seine'nin ağzındaki kayıda Le Havre limanı vardır.

Loire, Allier, Cher, Indre, Creuse kollarını alır. Nantes limanı yakınlarından denize dökülür.

Garonne, Pirenelerden doğar. Bordeaux limanına [illegible] sonra, bu ersla doğuya doğru Lot kolunu alır.

Dordogne, Loire'nin bazı kuruyundadır. Adour ise Biskay körfezine dökülür.

Fransa'da önemli bir göl yoktur. Bulunanlardan en büyüğü Geneve (Leman) Gölü. İsviçre sınırı üzerinde olup, 372 metre yüksekliktedir. 583 kilometrekare bir alana sahiptir.

Fransa'da akım gerek çevresindeki denizler, gerekse Avrupa ülkeleriyle olan yakın ilişkisi nedeniyle değişiklikler gösterir.

Okyanus kıyılarında Batı Avrupa iklimi, Akdeniz kıyılarında Akdeniz iklimi, Alplerde yüksek dağlar iklimi ve Fransa'nın geride kalan ve en büyük bölümünü oluşturan: orta, kuzey ve doğuda Batı Avrupa deniz iklimi hükümdar eder.

Akdeniz e karşı ülkelerde, kış mevsiminde ortalama sıcaklık derecesi sıfırın üstündedir, yazın ise [illegible] derecesi arar. Ülkede yıllık sıcaklık ortalaması 12 derecedir.

Yağışlar bütün yıldık yağış ortalaması ilçeler bölgesinde 60 cm den aşağıya düşmez. Bu miktar Bretanya ve Normandiya kıyılarında. Alplerde, Pirenelerde 150 cm'yi geçer.

Bitki örtüsü

Fransa'nın tapu hatta [illegible] yapraklarını kaybeden [illegible] ormanlardır. Yer yer çıplak ormanlar Bretanya kıyılarında aklaşır.

Fransa'nın Akdeniz kıyılarında Akdeniz bitkileri, Alpler bölgesinde, Pirenelerde Alp bitkileri vardır. Bağ'ların bir ucu Paris yakınlarından, kestane ağaçlarının bir ucu ise Orta Fransa'dan geçer. Akdeniz kıyı şeridinde, Akdeniz bitkileri içinde en önemlisi turunçgillerdir.

Ülkenin her bölgesine yayılan tarımda en çok tahıl üreticiliği yapılır. Bağlar ise, Kuzey bölgesi dışında tarım kadar yaygındır. Zeytinlikler ancak ikim gereği Akdeniz kıyılarında bulunur.

XIX. yüzyılın başkenti:

PARİS

Çağımız Alman edebiyatının usta yazarlarından Walter Benjamin'in "XIX. yüzyılın başkenti" olarak tanımladığı Paris, günümüzde de, hiç değilse Avrupa'nın başkenti sayılmasına yol açabilecek pek çok özellik taşır. Seine Nehri'nin ortadan ikiye böldüğü kent, başlangıçta nehrin ortasındaki küçük Cite Adası'nı kaplamakta ve Lutece adını taşımaktaydı. Romalıların egemenliğinde, nehrin sol kıyısına taşan ve ilk, bu kıyıda gelişme gösteren kent III. yüzyıldan başlayarak Paris adını aldı. VI. yüzyılda kısa bir süre Frank krallığının merkezi oldu, ardından X. yüzyıla kadar gözden düştü. Bu dönemde, Hugues Capet'nin krallığının merkezini Paris'e yeniden taşıdığı görülür.

Paris, özellikle Philippe Auguste döneminde, XII. XIII. yüzyıllarda büyük gelişme gösterdi. Çok sayıda kilise ve anıt ile donanan kentin ününü Sorbonne-Üniversitesi iyiye iyiye artırdı. VI. Henri Paris'i güzelleştiren imparatorların başında gelir. I. İmparatorluk döneminin sonunda kentin nüfusu 700 bini aşmış, sokak sayısı binl bulmuştu. II İmparatorluk döneminde ise, Baron Haussmann Paris'i yan yanya yıkarak hem çeşitlenmiş, hem de pek çok özellikleri yitmesine yol açmıştır.

1940'da Alman ordular tarafından işgal edilen Paris, 1944 ağustosunda özgürlüğüne kavuştu. Son 40 yıl içinde çehresi bir hayli değişen Paris, özellikle 1970'den sonra hayli modern görünüm kazanmıştır.

Çeşitli bölgeler ve değişik doğa koşulları

Her bölgede çok sayıda kent var

Fransa denilince genellikle akla Paris gelir. Oysa, büyük bir yüzölçümüne sahip olan bu ülkede, birbirinden hayli farklı coğrafi özelliklere ve iklim koşullarına bağlı bölgeler ve bu bölgelerin her birinde, küçümsenmeyecek sayıda kent bulunur.

Ülkenin kuzeydoğusu Belçika, Federal Almanya ve İsviçre ile kuşatılmıştır. Paris'in doğusunda kalan bölgede bulunan en büyük kentlerden biri, Champagne bölgesindeki Reims'tir. Daha doğuda, Almanya topraklarıyla neredeyse içiçe sayılabilecek iki bölge, Alsace ve Lorraine yer alır. Lorraine bölgesinin büyük kentleri Metz ve Nancy, Alsace'ınkiler ise sınıra çok yakın olan Strasbourg ve Mulhouse'dır. Franche-Conté'de Besançon, kuzeyde, Flandre bölgesinde Lille en gelişmiş kentlerdir.

Paris'in kuzeybatısında kalan bölümde iki ünlübölge, Brötanya ve Normandiya Manş Denizi'ne ve Atlas Okyanusu'na sokulurlar. Fransa'nın kuzeydeki en önemli liman kenti olan Le Havre, tarihî eserleri ve yemekleriyle de ünlüdür. Bu bölgenin diğer önemli kentleri Rouen, Caen ve Cherbourg'tur. Brötanya'da Rennes ve Brest, daha güneydeki Anjou ve Touraine bölgelerinde ise Nantes, Le Mans ve Tours belli başlı yerleşme merkezleridir.

Fransa'nın batısında ve güneybatısında yer alan en önemli bölgeler Limousin, Perigord ve Armagnac'tır. Atlas Okyanusu kıyısında yer alan La Rochelle zengin bir liman kentidir. Ama bu bölgenin asıl önemli yerleşim merkezi, daha güneydeki Bordeaux'dur. Porselenleriyle ünlü Limoges, Massif Central dağlık bölgesinin hemen eşiğindedir. İspanya sınırı yakınlarında ise Toulouse yer alır.

Dağlık bölgenin hemen hemen ortasında Clermont-Ferrandu kurulmuştur. Onun hemen batısında ise Saint-Etienne ile, ülkenin en büyük kentlerinden biri olan Lyon yer alır. İtalya sınırı yakınındaki Grenoble kış oyunları nedeniyle ün kazanmış bir kenttir.

Fransa'nın Akdeniz kıyısındaki en önemli yerleşme birimleri: Ülkenin en büyük liman kenti olan Marsilya, büyük turizm girdileri sağlayan Nice, Cannes ve Toulon, kıyıdan az içeride yer alan Montpellier ve Nîmes'dir.

TARİH BOYUNCA FRANSA

Fransa'nın krallık dönemine "altın çağı"nı yaşatan XIV. Louis

Fransa tarihi, İsa'dan 600 yıl önce başlar

Devlet kavramı XIII. yüzyılda önem kazanmaya başladı

MİLATTAN önce 600 dolaylarında Marsilya'nın Ege Yunan kavimlerince bulunmasıyla Fransa tarihi başlar. İkinci ve daha önemli bir olay Galler'in istilasıydı. Bunlar iki-üç yüzyıl içersinde yayılarak, Akdeniz kıyılarında yerleşik olan Ligurianlar'la birleştiler. Bunlar, birlikte, uzak Gal-Ligurian boylar halinde merkezi bir hükümet kurma başarısı gösteremeden yaşadılar. M.Ö. 57-52 arasında Sezar, akınlarıyla burayı Roma İmparatorluğu'na kattı. Roma, işgal ettiği bu toprağa uygarlığı getirdi. M.S. 476'da Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasıyla bu ülkedeki Roma egemenliği sona erdi. Uzun süren Barbar akımlarının ardından Franklar, Galya'yı ele geçirdi. Ve 448'den başlayarak 751'e değin süren Merovenj Hanedanı kuruldu. Başa ilk geçen Clovis 511'e değin Katolik Gal-Romalıların desteğini de sağlayarak ülkeyi başarıyla yönetti. Ölümünden sonra bir 50 yıl daha varisleri başarısını sürdürdüler.

VII. yüzyıl da güçlerini hayli artırmış olan saray nazırları adeta ülkeyi kendileri yönetir hale geldiler. 714-741 arasında Charles Martel, Arap akınlarını durdurdu. Papalıkla anlaşarak Fransa'nın Katolikleşmesine yardımcı oldu. Ölümünden sonra yerine geçen oğlu Kısa Pepen, Papalıkla ilişkilerinin yardımıyla 751'de Karolenj Hanedanı'nı kurdu. Hanedanı boyunca krallığa restorasyoru yolu açılmış oluyordu. 768-814 arasında oğlu Charlemagne krallığı güçlendirdi, ülke sınırlarını genişletti, ancak bu arada, devletin güçsüzlüğünü yapmacık bir kültür rönesansı altında gizlenmekteydi. 814-840 arasında Dindar Louis döneminde hükümet merkezi kontrolundan çıkmıştı. Oğulları başkaldırdı, yerine büyük oğlu Lothar geçti, kardeşler aralarında çekişmeler oldu, sonda, Verdun anlaşmasıyla, 843'te ülke bölüştüler.

Geleceğin Fransa'sını Kel Charles [illegible]mıştı. Karolenjlerin ölüm kalım savaşı yüzyıl kadar sürdü. Charlemange dönemlerinde korunmaya gereksinmeleri olan Vasallar ona sadık kalırken, Karolenj Hanedanının son dönemindeki kargaşalıklar sırasında güçlerini artırmışlar ve kral hükümdarlığı için bunlara muhtaç hale gelmişti. Kral, artık feodal beylerin ve din adamları tarafından neredeyse esir hale gelmişti. Bu yolla başa geçen Louis Stammerer'den sonra, Paris Normandlara karşı savunan Eudes 888'de kral seçildi ve böylece krallık Eudes'lerle Kapet'ler arasında el değiştirir oldu. Bu değişim sonunda Hugo Kapet kral seçildi ve Kapetler Hanedanı kurulmuş oldu. Kapetler feodal sistemin tüm güçlüğünü ve zayıflığını devralmışlar, güçleri merkezde olmalarından, zayıflıkları ise çok dar bir toprak şeridine sıkışmış olmalarından kaynaklanıyordu.

Yönetimleri sırasında önemli başarılar gösteren Kapetlerin yedincı kralı Philippe Augustus öldüğünde toprakları beş kat genişlemiş bir imparatorluk bırakmaktaydı. Başkentin taşındığı Paris'te ilk üniversite kuruldu. Feodal lordları birbirlerine düşerek krallığın topraklarını genişletti, yerine geçen oğlu da babasının yolunda gittiğinden ülke topraklarının önemli bir bölümü hükümdarın eline geçti. IX. Louis döneminde gotik katedrallerin yapımı tamamlandı, yönetim örgütü güçlendirildi (1226-1270).

Kardinal Richelieu, Fransa'nın siyaset hayatında kilit bir noktada yer alır.

Devlet kavramı önem kazanıyor

Bu tarihten sonra devlet kavramı önem kazandı. Oğlu III. Philippe Kapetlerin zekice politikalarından ayrıldı. Ardından gelen, IV. Philippe döneminde (1285 - 1314) öncelikle (Etats generaux desteği ile) Papalığa karşı basınç kazanarak bir Fransız Papa seçilmesini sağladı. Roma hukuku bilgileriyle yetişmiş olan danışmanlarının da etkisiyle

Başbakanlık yaptığı süre içinde dünya siyaset literatürüne geçen taktikleriyle ünlü olan Talleyrand.

gelişmeci ve saldırgan bir politika izledi. Döneminde, Fransız monarşisinin sınırlarını belirlendi, yasal düzenlemelere gidildi.

1314'te IV. Philippe'in ölümünden sonra yerine geçen oğlu X. Louis, ortaya çıkan feodal tepkileri bastırdı. 1316'da ölünce yerine geçen Jean altı gün içinde öldü. 1316-22 arasında Philippe yerini aldı. Bunlardan hiçbirinin erkek varis bırakmaması üzerine veraset sorunu ortaya çıktı. IV. Philippe'in anne tarafından akrabası İngiliz Kralının tahta sahip çıkmak isteyeceği kimsenin aklına gelmemişti. Fransız soyluları 1322'de IV. Charles'i tahta çıkardılar. 1328'de ölümü ile yerine kuzeni VI. Philippe geçti.

Bu arada, endüstrileri nedeniyle İngiltere'ye bağımlı olan Flaman kentleri ayaklandılarsa da VI. Philippe 1328'de Cassel'de bu ayaklanmayı bastırdı. Edward'ın İngiltere'den Fransa'ya yünlük satımını yasaklaması üzerine Flaman kentlerinin ekonomisi bozuldu. Philippe'in Edward'ı suçlamasıyla savaş başladı (1337). 1340'ta, yıllardır ihmal edilmiş Fransız ordusu bozguna uğradı. 1345'te Artelvelde'nin öldürülmesi üzerine Flamanlar durduruldu. Ama bu sırada Britanya'da bir veraset çekişmesi ortaya çıktı. Philippe'in kendi yeğenini, Edward'ın da Montfort'u desteklemeleriyle savaş bu yöne kaydı. Montfort'un ele geçirilişi savaşı sona erdirmedi. Çok güçlü bir orduyla harekete geçen Edward kısa zamanda Paris yakınlarına geldi, 1347'de de Calais'yi aldı. VI. Philippe, 1350'de ölümünden önce, birkaç bölgeyi geri alma şansına erişti. 1350-64 arasında, İyi Jean döneminde, Fransa'da ilk temsili kurumların temeli atılmış oldu. 1356'da İyi Jean savaşa yeniden başladıysa da esir düştü. Bunun üzerine büyük oğlu bir darbe girişiminde bulundu. Ancak Paris'te temsilciler onunla işbirliği yapmadılar, "Kötü Charles'ın serbest bırakılmasını istediler. Darbe öncülerinin öldürülmesinden sonra (1358) olağanüstü kral vekili V. Charles yönetime geçti. Paris'te düzenin yeniden sağlanmasının ardından, İngilizler ile Calais anlaşmasında topraklarını korudu ve İyi Jean'ın yüksek bir fidye ile kurtulmasını sağladı, gerçi bu para ödenemediğinden, İngiltere'ye geri dönecek olan Jean 1364'te orada ölecekti.

1364-80 arasında V. Charles, uyguladığı ustaca diplomatik taktiklerle, tek tek topraklarını İngilizlerin ellerinden kurtarmayı başardı. Ancak ölümüyle yerine geçen oğlu VI. Charles döneminde saray danışmanları uzaklaştırıldı, amcaları kendi topraklarını genişlettiler. bu kez savaş hanedanın iki kolu arasında çıktı, bu gelişmeler sonucunda İngiltere 1415'te yeniden saldırıya geçti. Ardarda gelen yenilgiler ve anlaşmalar sonrasında V. Henri, IV. Charles'ın halefi oldu (1419).

Fransa'nın, ardarda gelen bu yenilgileri durdurup bir toparlanma dönemine girmesi, 17 yaşındaki inançlı bir genç kız olan Jeanne d'Arc'ın Fransız ordularının komutasını ele alması ile oldu. Savaşta kazanılan başarılardan sonra VII. Charles kral oldu; Jeanne d'Arc "kâfirlik"le suçlanarak yakıldıysa da, sonradan ulusal kahraman ve "Azize" ilân edildi

Toparlanma başlıyor

VII. Charles'dan sonra Fransa yavaş yavaş da olsa toparlanmaya başladı. Yüz yıl Savaşları'ndan krallık güçlenerek çıkmıştı. XI. Louis döneminde (1477-1483) düzenli bir ordu ve vergi sistemi gerçekleşmişti. Ancak savaş sırasında ortaya çıkan toplumsal gelişmeler giderek köklü değişikliklere dönüşmüştü.

XVI. yüzyıl başlarında VIII. Charles, İtalya üzerine sonuçsuz bir sefer düzenledi. XII. Louis İtalya üzerindeki haklarını genişletti ve Valois hanedanının ilk kralı I. François (1515-1547) Milano'yu aldı. Bu savaşlar bazı soyluların yurt dışına göçmelerini sağlamakla krallığın otoritesini güçlendirdi. İtalyan Rönesansının Fransa'ya taşınmasını sağladı. I. François daha sonra Habsburglara karşı savaş açtı, ancak yenilerek 1525'te esir düştü. Kurtulunca savaşı sürdürdü. Oğlu II. Henri (1547-59) arası İtalya'yı bırakmasına rağmen diğer sınırlarının güvenliğini sağladı.

Valois hanedanı yönetim kurumlarının yetkilerini sınırlama yoluyla, krallık otoritesinin güçlenmesine önem verdi.

Giderek fakirleşen soylular, devlet memurluklarının satın alınması yoluyla soylular sınıfına geçen burjuvalar krala bağlanmaya başladılar. Bakanlıklar kuruldu, mali önlemler alındı. Siyasal düzendeki bu gelişmeye paralel olarak sanayiin ve ticaretin özellikle de deniz ticaretinin gelişmesi ve sömürgecilik girişimleri yoluyla ekonomide de genişleme oldu.

Calvincilik yayılıyor

Ancak 1534'te ortaya çıkan sorunlar Fransa'da karışıklıklara yol açtı. II. Henri (1547-59) döneminde Calvincilik soylular arasında yayıldı ve giderek Katoliklerle Protestanlar arasında savaşa yol açan gelişmeler oldu. IX. Charles (1560-74) yönetimi sırasında bir ara anlaşma sağlanıyor gibi gözüktüyse de, St. Bartholome günündeki katliam çekişmeyi yeniden kızıştırdı. Bir protestan ayaklanması gerçekleşti (1514). Tahta çıkan III. Henri de bunlara karşı imtiyazlar tanıdıysa da Paris'ten kovuldu ve öldürüldü. 1589'da tahta çıkan IV. Henri Protestandı. Böylece hanedan Bourbon'lara geçmiş oldu. Katolik Birliği yavaş yavaş boyun eğmek durumunda bırakıldı. Danışmanlarının yardımıyla maliyeyi düzene soktu, tarımı kalkındırdı ve din konusunda düzenlemeler getirdi. Yeni sömürgeler keşfedildi. Kral 1610'da bir Katolik tarafından bıçaklandı.

XIII. Louis ile monarşinin dengesiz yapısı yeniden düzenlendi. 1610'da toplanan Etats Généraux başarısız olduysada kral bir darbe ile 1617'de yönetimi aldı. Concini öldürüldü. Louis başa geçtiğinde henüz çocuktu ve yönetim annesinin naipliğinde Concini'deydi. Kral Protestanlarla çarpışmak zorunda kaldı. Danışmanların yardımıyla düzeni sağladıktan sonra, ekonominin gelişmesi üzerinde durdu, ancak tarımı ihmal etti. 1635'te Otuz Yıl Savaşları'na katıldı. Savaş sürerken öldü. 1643'te yerine beş yaşındaki XIV. Louis geçti. Parlamenter cephenin bir darbesiyle karşılaştı. Kral'ın bunlara karşı giriştiği darbe başarısızlıkla sonuçlandı. 1648'de ana kraliçe ve kral Paris'ten ayrıldılar. Ancak parlamenter cephe hareketi uzun sürmedi, bunun yerini prenslerin yönettiği cephe aldı. Bu iç karışıklıklar savaşın zararlarını arturmıştı. 1648 Westfalya anlaşması yüzyıllar süregelen sorunları düzenledi.

Mazarin'in 1661'de ölümünden sonra XIV. Louis tek başına yönetimi ele aldı, halk da bunu destekledi. 1682'de tüm soyluları Versailles'da oturma zorunda bıraktı. Böylece yönetim güçlendi. Burjuva danışmanlarının yardımıyla özellikle ekonomi ve maliyeyi düzenledi. Vergiler artırıldı. Ticarete önem verildi, sanayi desteklendi. Kilisenin krala bağlı olmasına çalışıldı, ancak din konusunda gene pek çok sürtüşme çıktı.

Vasiyeti üzerine 1715'te yeğeni XV Louis tahta çıktığında henüz çocuktu. Orleans Dükü 1723'e değin kral naipliğini yaptı. Bu dönemde mali sistem çöküntüye uğradı. Bu dönemde XIV. Louis siyasetinin izlenemediği ve monarşinin zayıfladığı görülüyor

Giderek soylular ve rahipler siyasal yaşamda büyük rol oynamaya başladılar. Ancak bu sınıflar da kendi içlerinde yozlaşmışlardı.

Ve böylece XVI. Louis'nin iktidarına varıldı. Kral iyi niyetli ama tecrübesizdi, reformlara karşı koymaktaydı. Amcasının oğlu Orleans Dükü, özgürlükçü fikirlerin savunuculuğunu yapmaktaydı Bu dönemde Amerika'da bağımsızlık savaşı olmaktaydı. 1783'te İngilizlere karşı Amerika'da kazanılan zafer Fransa'da da özgürlükçe düşüncenin yayılmasına ve bu arada bütçe açığının artmasına yol açtı. Vergi eşitliği konusunda sorunlar baş gösterdi. Mali bunalım oluştu. İmtiyazlı kişiler 1788'de halkı krala karşı ayaklandırdılar, ordu bunu isteksizce bastırdı. Parlamenterler kapatıldı. Eyaletler Meclisi (Etats Généraux) seçimleri 1789'da aç insanların ayaklanmaları arasında yapıldı.

Toplum ve ilerleme (1715-1789)

XVIII. yüzyıl Fransası, hâlâ bir tarım ülkesiydi ve temel olarak soyluların elinde olan toprak mülkiyeti, insanın toplum içindeki yerinin başlıca ölçütüydü. Soylular tüm öteki sınıflarla çatışma halinde idiler. Burjuvazi giderek güçlendikçe, soylular da doğuştan gelen ayrıcalıklarını burjuvaziye karşı gittikçe daha büyük bir şiddetle savunmaya giriştiler. Feodal rejim giderek daha baskıcı bir biçim aldı. Yüzyıl ilerledikçe soylular, köylülerin artan nefretine hedef olmaktaydılar. Aynı dönemde soyluların krala karşı da tüm ayrıcalık ve yetkilerini inatla savunduğu görülüyor.

Soyluların inatçı direnişine karşın, ticarî ve sınaî burjuvazi büyümesini sürdürdü. Özel şirketler, bankalar, hisse senetleri hızla yaygınlaştı. 1724'te Paris Borsası açıldı. Özellikle yüzyılın ikinci yarısından başlayarak ticaret ve sanayiin dev adımlarla ilerlediği görülüyor. Yüzyılın sonlarına doğru, makineleşme ve sanayiin yoğunlaştırılması alanlarında cesur deneylere girişildi. Buna paralel olarak, ticarî amaçlı bir sömürgeleştirme atılımı başlatıldı, Antiller'den Hindistan'a ve Kanada'ya dek sömürgeler elde edildi, keşifler yapıldı.

Gerçekte, burjuvazi, Fransa'nın en önemli toplumsal sınıfı olmuştu. Burjuva ruhunun edebiyat,sanat alanlarına ve soyluların bir kesimine egemen olduğu gözle görülür bir gerçekti. Böylesine güçlenmekte olan burjuvazinin, her düzeyde karar alma mekanizmalarına katılmak ve soyluların ayrıcalıklarına son verilmesini istemesi, bunlar sağlanmayınca hoşnutsuz olması doğaldı.

Paris kongresinde Sardınya Kralı, Kraliçe Viktorya, III. Napolyon, Sultan Abdülmecit, Rus Çarı, Prusya ve Avusturya kralları bir arada.

Büyük Fransız Devrimi

Paris halkının 14 Temmuz 1789'da feodalizmin ve zulmün simgesi olarak gördüğü Bastille Hapishanesi'ni basarak devrimin aşamasını sonuçlandırdı Ulusal meclis, devrimin üç temelini attı:
1 İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi ilân edildi
2 Feodalizm kaldırıldı
3 Kralın veto hakkı kısıtlandı

Fransız Devrimi'nin başlangıcı, tarihçilerin çoğunluğunu kısmen 5 Mayıs 1789'da Generaller meclisinin (Etats-Generaux) toplanmasına dayandırılır. Fransa'nın eski üç toplumsal kesimlerini temsil ettiğini öne sürebilecek tek organ olan bu meclis, son toplantısını 175 yıl önce, 1614'te yapmıştı. Kral XVI. Louis, reform isteyen din adamlarının, ayrıcalıklarını korumak isteyen soyluların ve en önemlisi, ayrıcalıklı azınlıkların mülkiyet ve iktidar tekelini kırmak isteyen "üçüncü tabaka", tüccarlardan çiftçi ve işçilere dek, Fransa'nın tüm ayrıcalıksız kesimlerini kapsıyor ve o günkü Fransa nüfusunun %95'ini oluşturuyordu. Yapılması gereken reformların kapsamı konusunda en açık fikre sahip olanlar da gense bunlardı. Zamanın en ileri siyasal kuramcısı rahip Sieyes, "Üçüncü Tabaka Nedir?" adlı yapıtında, ulusun iradesinin bu ezici çoğunluk tarafından ifade edilmesini savunuyordu.

Meclisin resmen açılmasından sonra altı hafta boyunca Kral Louis, ılımlı bir reform programı ile üçüncü tabakayı etkisizleştireceğini düşünürken, onlar gerilemediler ve meclisi bir kurucu meclise dönüştürerek yazılı bir yeni anayasa hazırlamaya giriştiler. Her bakımdan Fransa'nın siyasal ve idari merkezi olan Paris halkı da Versailles Sarayı'nda yürütülen bu mücadeleyi merakla izlemekteydi. Kralın başbakanı azledip, başkenti askeri birliklerle tehdit etmesi üzerine Paris halkı 14 Temmuz'da silaha sarıldı, feodalizmin ve zulmün simgesi olarak gördüğü eski Bastille Hapishanesi'ni bastı. Kral geriledi, kraliyet birliklerini geri çekti, Başbakan Necker'i görevine iade etti ve birçok başka ödün vermek zorunda kaldı. Devrimin ilk aşaması böyle kapandı.

Devrimin üç temeli

Devrim yalnızca siyasal değil, aynı zamanda sosyal ve ideolojik nitelikte olduğundan, kralın yetkilerinin kısıtlanmasının yanı sıra, tüm sınıfsal ayrıcalıkların kaldırılması ve kişi haklarının korunması istekleri de gündeme gelmişti. Ulusal meclis derhal devrimin üç temelini attı:

Fransız Devrimi'nin temsili resimlerinden biri.

1- İnsan ve vatandaş hakları bildirgesi ilân edildi. İnsanlığın "altedilmez umudu"nu dile getiren bu belge, sonraki yüzyıllar boyunca da etkisini sürdürecekti.

2- Feodalizm "ilga" edildi. Her türü feodal ayrıcalığı ve eşitsizliği ortadan kaldıran bu hareket bir reform değildi, bir sosyal devrimdi: Çağdaş Fransa'yı yarattı.

3- Kralın veto hakkı iyice kısıtlandı. Yalnızca yasamayı geciktirmeye yarayan bu yetki, krallığın üç yıl sonra devrilmesini engelleyemeyecekti.

Fransızların devrimci haykırışı: "ÖZGÜRLÜK, EŞİTLİK, KARDEŞLİK" ve üç renkli bayrağı (mavi, beyaz, kırmızı) işte bu üç temel ilkeyi simgelemekteydi.

Saraydaki tutucuların etkisiyle bu ilkeleri geciktirmeye çalışan ve parlı askerleri yardıma çağıran krala karşı yarı aç, hoşnutsuz ve silahlı Paris halkı bir kez daha müdahale etti. Versailles Sarayı'nı bastı ve kralla, Kraliçe Marie Antoinette'i "rehine" alarak Paris'e götürdü. Artık yürütme ve yasama birlikte Paris halkının elindeydi. Paris, devrim hareketinin başını çekmekle birlikte, bunda yalnız değildi. Güneydeki büyük sanayi ve gemicilik merkezlerinin (Lyon, Bordeaux, Marsilya) yanı sıra Fransa'nın irili ufaklı tüm merkezlerinde feodalitenin kaleleri bir bir yıkılıyor merkeze bağlı yerel idarenin tüm kademeleri yerle bir ediliyordu.

1789-1791 döneminde meclis, geniş yürütme yetkilerine kavuştuysa da, kralcı generallerin, gelenekçi dışişleri bakanlığı personelinin ve yerel bürokrasinin engellemesi yüzünden etkili olamadı. Bu dönemde ülke, anarşi denmese bile, âdeta saçmalığa varan bir yerinden yönetim hali yaşamaktaydı. Bu durum ve kötü ekonomik koşullara karşın, devrimin bu döneminde şiddet hareketleri görülmedi.

Meclisin en büyük sorunu, hazinenin iflas halinde olmasıydı. Buna çare olarak kilisenin tüm malvarlığına millet adına el kondu. Assignat adı verilen hükümet belgeleriyle, millileştirilen kilise emlâkının satışı kolaylaştırıldı. Bu

SIYASAL KÜNYE

Yürütme gücünü devlet başkanı ile hükümet paylaşır

Anayasaya göre, devlet başkanı halk tarafından seçilmektedir. Görev süresi yedi yıldır. Yürütme gücünü hükümetle birlikte paylaşır. Hükümet ülkenin izleyeceği politikayı kararlaştırır ve uygular. Bakanlar parlamentonun üyesi değildir. Parlamento ulusal meclis ve senatodan oluşur. Doğrudan seçilen ulusal mecliste sandalye sayısı 491'dir. Görev süresi beş yıldır. 1981 haziranında yapılan seçimlere göre parlamentoda dağılım şöyledir: Sosyalist Parti 269, Komünist Parti 44, De Gaulle'cü Parti 88, Fransız Demokrasi Birliği 63, Radikal Sol Hareket 14. Senato dokuz yıl süreyle görev yapar, 305 üyeden oluşur. Üç yılda bir, ülke bir yenileme seçimi yapılmaktadır. Anayasa Konseyi Anayasa'nın uygulanmasından sorumludur. Üçü devlet başkanı tarafından atanan dokuz üyeden meydana gelmektedir. Fransa ulusal kalkınma planlama ve bütçe konuları gözönüne alınarak 22 bölgeye ayrılmıştır. Bu 22 bölge ise 96 alt bölgeden oluşmaktadır.

Fransa Devlet Başkanı 1981 seçimlerinde seçilen Francois Mitterrand'dır. Başbakanlık görevini ise Pierre Mauroy yürütmektedir.

TÜRKİYE'NİN FRANSA BÜYÜKELÇİLİĞİ
Adres: Büyükdere Caddesi
FRANSA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Fernand Roulin
Paris Cad. No: 70 Ankara

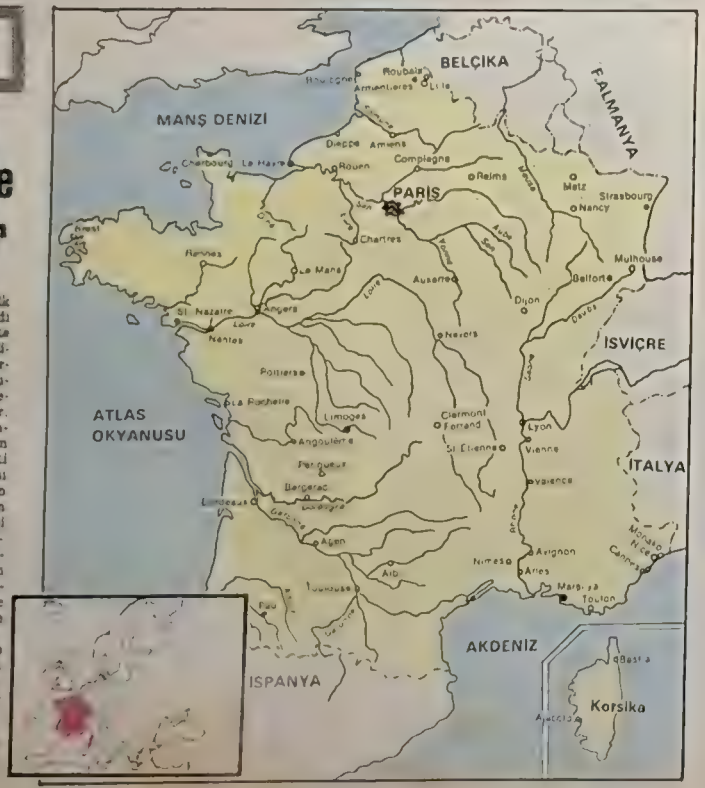

Bu "temsili" resimde Bastille'in alınışı görülmektedir

bolçler hızla değer yitirmelerine karşın, ekonomik açıdan devrimin çökmesini izleyen faktör oldu.

1790 yılının sonlarında ülke yeni bir yazılanın eşiğine geldi. Birbiri ardından çıkanlan yasalar uygulanamıyor, kilise çevresindeki ikilik şiddetle sürüyor, köylüler de bilâ ağır bir feodal baskı altında bunalıyordu. Kral, Ren sınırına doğru kaçma girişiminde bulunduysa da Varennes'de yakalandı, kraliçeyle birlikte Paris'e getirilip Tuilleries Sarayı'nda fiilen tutsedildi. Ardından Paris halkının bir kitle gösterisi kan dökülerek bastırıldı.

1791 Anayasası

1791'de devrimin tüm amaçlarını kapsayan radikal bir anayasa yapıldı. Fakat, ülkede kaynaşma ve karışıklık giderek artıyordu. Devrimi başından beri yürüten insanların hiçbiri yeni yönetimde görev almadı. Meclise yeni seçilenlerin çoğunluğu (Girondinler) meşruti bir krallığı savunurlarken, azınlıktaki Jacobin'ler monarşiyi yıkıp bir cumhuriyet kurulmasını istiyorlardı. Bu karışıklığa ek olarak, Sansculotte'ların (Paltalıçıplakların) eşitlik tutkularını dışa yönelimek için Bohemya ve Macaristan Krallığı'na savaş ilân edildi. Bu, Fransa ile Avrupa arasında 23 yıl kesintisiz sürecek çatışmanın da başlaması demekti.

10 Ağustos 1792'de Paris ayaklanmasıyla kral tahttan indirildi ve yeni bir devrim hükümeti kuruldu. "Paris Komünü" hükümeti, ülkede büyük değişiklikler gerçekleştirdi, devrimin başından beri sahip olduğu amaçları mantıki sonucuna ulaştırdı. Feodalizmin kökünü kazındığı. Katolik kilisesinin ezildiği, "ulusal adalet"in gerçekleştirildiği bu dönemde ayrıca siyasal birlik büyük bir "terör egemenliği" ile sağlandı. Prusya ordusunun istilâsı da Valmy'de durdurulduğu. Bu hareketin başlıca önderi G. J. Danton'du. Marat ve Robespierre'in de aynı dönemde önemli etkileri olduğu görülüyor.

Kralın idamından sonra

İçte ve dışta önemli bir karışıklık ve "anarşi" dönemine girilirken, Kral XVI. Louis 21 Ocak 1793'te idam edildi. İngiltere bunu bahane ederek Fransa'ya karşı genel bir ittifak kurdu ve Avrupa ordularının ilerlemesi karşısında Fransa tehlikeye düştü. Çoğunlukta olan Girondin'ler yeni bir ihtilâlle devrildiler. Çağlarının liberalleri sayılabilecek olan Girondin'ler etkili bir politika izleyememişler, ulusal kurtuluşun gerekleri onları tasfiye etmişti.

Girondin'lerin yerine kurulan yeni devrim hükümeti Jacobin'lerin denetimindeydi. Son derece radikal bir kişi olan Robespierre'in yönetimindeki Ulusal Selâmet Komitesi, Danton'u dışarıda bırakıp Fransa'da son derece güçlü ve etkili bir diktatörlük kurdu ve ülkeye uzun yıllar sürecek damgasını vurdu. İktisadî alanda "genel maksimum" yasası ile yönetimde merkeziyetçilik, ve bir de terör bu rejimin parolasıydı.

Böylesine güçlü ve etkili bir rejimin yıkılması, ülke çapında çeşitli kesimlerin direnişi ve özellikle İngilizlerin ablukası ile derinleşen ekonomik bunalım yüzünden olmuştur. Çok dar bir kadronun eşitliğe, erdemliğe ve güce dayanan yönetimi, dış baskının ortadan kalkması ile birlikte yıkıldı. 9/10 Thermidor (Temmuz) 1794'te başlayan karşı ayaklanma sonunda giyotin yeniden çalıştı, Robespierre idam edildi. 1795 yılında da Fransız Cumhuriyeti'ni kuran, onu iç savaş ve düşman istilâsından kurtaran, ama dünyayı kendine düşman eden Ulusal Konvansiyon rejimi yıkıldı.

Devrimin üçüncü yılında kabul edilen yeni anayasa ile Direktuvar denilen rejim kuruluyordu. Babeuf'un başını çektiği eşitlikçi ayaklanmayı bastıran yeni rejim, birtakım reform hareketlerine girişmekle birlikte, dışta savaşmayı sürdürmek, içte de çeşitli ayaklanma hareketleriyle başetmek zorunda kaldı. Sonuçta, bundan sonraki 18 yıl boyunca tüm siyasal sorunları belirleyecek olan ordunun yönetimine yol açılmış oldu. Ordunun belirleyici etken olarak ortaya çıkması 1794-1799 döneminin en önemli gelişmesidir.

Bu dönemde İtalya ve Alpler üzerine çok başarılı seferler yapan ordunun komutası Napolyon Bonaparte adlı generaldeydi. Direktuvar yönetiminin son iki yılı, ilerdeki Napolyon diktatörlüğünün temellerini atmıştır.

Napolyon yönetimi

18 Brumaire (9 Kasım 1799) diye adlandırılan bir darbe ile bir konsüller yönetimi kuran Napolyon, devrimi güçlü bir askerî diktatörlüğe dönüştürdü. 1804'e kadar süren konsüllük yönetiminin başarısı, halkın geniş kesimlerine hitap etmesi, idare, hukuk, eğitim alanlarında —etkileri günümüze dek ulaşan— geniş çaplı reformlar yapması, kilise sorununa çözüm getirmesi ve Avrupa'nın dört bir yanında önemli askerî zaferler kazanması sayesinde olmuştur. Tabiî, bunlara ünlü Fouche'nin denetimindeki ustalıkla yürütülen polis baskısını ve sansür sistemini de eklemek gerekir. Napolyon, bir hanedan yaratmaya yönelik kişisel hırsını, Avrupa'nın kurtarılması ve aydınlatılması yolunda bir büyük sefer olarak sundu ve Avrupa'nın eski rejimleriyle (İngiltere, Avusturya, Rusya ve Prusya) savaşarak Avrupa haritasını birkaç kez yeni baştan çizmeyi başardı.

1804-1805-yıllarında Fransa İmparatoru ve İtalya Kralı olarak ilân edilen Napolyon, "İmparatorluk" döneminde tüm Avrupa'ya boyun eğdirmeyi başardı. Ancak 1812'de, 250 bin Fransız'ın telef olmasına yol açan Rusya bozgunundan sonra Napolyon'un kurduğu dev yapı çökmeye başladı. Avusturya ve Prusya orduları karşısında Leipzig bozgununa uğrayan Napolyon, müttefik kuvvetlerinin Paris'e girmesi üzerine tahtını bırakarak Elbe adasına çekildi (1814). XVIII. Louis'nin tahta geçmesiyle, Bourbon'lar hanedanı iktidara, Fransız devrimi de başladığı noktaya geri dönmüş oldu. Burjuvazi ağırlıklı bir meşruti monarşi kuruldu.

Napolyon, Waterloo'dan çok önce.

Napolyon'un 1815'te Fransa'ya dönerek 100 gün için yeniden iktidarı ele geçirmesi, bir bakıma tarihe "ters düşen" bir olaydı. Müttefiklerin Waterloo zaferiyle Napolyon tarih sahnesinden kesin olarak çekildi. Aynı yıl, İkinci Paris Anlaşması ile Fransa'nın bugünkü kuzey sınırları çizildi. Fransa, yenik durumuna karşın, Talleyrand'ın ustaca politikası sayesinde Avrupa'ya yeniden düzen verilen Viyana Kongresi'nde önemli rol oynayacaktır.

1815-1830 restorasyon döneminde yaşanan karışıklıklara ve rejimin sağa kaymasına karşın, hanedanın iyice yerleştiği, ekonomik sorunların çözüldüğü, rejimin uluslararası alanda prestij kazanarak "Avrupa ahengi" içinde yer aldığı görülüyor.

Meşrutiyet dönemi

XVIII. Louis'nin hazırladığı anayasa, devrimin sağladığı hakları güvence altına alırken, aşırılar eski rejime dönülsün istiyorlardı. Kral, meclisi dağıttı ve meşrutiyetçiler oluştu. Anayasayı uygulamaya başladılar, ancak liberallerin gösterdiği gelişme ürkütücü olmaya başlayınca, 1820'de rejim sağa kaydı. Önderleri Charles, 1824'te kral oldu. Burjuvaların güçlenmesi üstünlüğü ve ekonomik bunalım nedeniyle 1827'de onlarla anlaşma yoluna gittiyse de, daha sonra anayasa hükümlerini çiğnedi. Paris halkının ayaklanması sonucu Orleans dükünü çağırdılar. Louis-Philip unvanıyla 1830'da tahta geçmesiyle meşrutiyet dönemi başladı.

Anayasa gözden geçirildi. Burjuvazi tek başına iktidara gelmiş oldu, muhalefet bastırıldı. Hükümet, varlıklıların çıkarına uygun bir politika izledi ve reformlardan kaçındı. 1847 ekonomik bunalımı, burjuvaların iktidara ters düşmesine yol açtı. Halk arasındaki karışıklıklar ve muhalefetin çalışmaları ile 1848 Paris işçi ayaklanmaları başladı. Askerlerin halk üzerine ateş açmaları sonucunda, barışçı gösteriler silâhlı bir ayaklanmaya dönüşüverdi. Bunlarla baş edemeyen Louis Philippe, tahtını torununa terkedip ülkeden ayrıldı. Ama bu gidiş, hanedanı kurtarmaya yetmedi. Torunun krallık iddialarını hiçe sayan devrimciler cumhuriyeti kurdular.

İkinci Cumhuriyet

Şubat 1848'de geçici Lemartine hükümeti kuruldu. Seçilen kurucu mecliste, ılımlı cumhuriyetçiler hâkim durumdaydı. Haziranda çıkan bir işçi ayaklanması bastırıldı. Anayasa, yetkileri seçilen bir cumhurbaşkanı ile tek bir meclis arasında ayırmıştı. Napolyon'un yeğeni Louis-Bonaparte cumhurbaşkanı seçildi. Ancak oluşan meclisin içindeki çekişmeler ve izlediği tepki, siyaseti sonucunda aralık 1851'de bir darbe yaptı.

1852'de halkoyuyla imparator ilân edilerek, III. Napolyon adıyla tahta çıktı. İmparatorluk başlangıçta fazla bir muhalefetle karşılaşmadı. Ekonomik alanda gelişmeler kaydedildi. Bir sömürge imparatorluğunun temelleri atıldı.

1859 sonrasında Atalya'ya müdahale nedeniyle Katolikler imparatorluk aleyhine döndüler. Rejimin son on yılında ardarda verilen tavizlerle siyasal hayat canlandı. Yasama meclisi haklarını genişletti. Basın denetlenmedi, grev hakkı tanındı.

Ancak işçiler cumhuriyetçi ve kilise aleyhtarı bir enternasyonal çevresinde birleştiler. Kamuoyu artık imparatordan uzaklaşmıştı. O ise Bismarck'in oyuncağı haline gelmişti. 1866'da Avusturya'yı ona bıraktı. 1870'de Prusya'ya savaş açtığında tüm Almanya, imparatora karşı ayaklandı ve savaş sırasında, 1870'de imparatorluk yıkıldı. Savaşı sürdüren ulusal savunma hükümeti, 1871'de Bordeaux'da toplanan ulusal meclise yönetimi devretti.

Alsace-Lorraine'nin kaybı ve ağır koşullarda imzalanan 1871 Frankfurt Anlaşması ile savaş sona erdi.

Büyük devrim hareketi «Paris Komünü» olarak tarihe geçti

Thiers hükümeti, 21 Mayıs 1871'de Paris'i devrimcilerin elinden aldı ve komünü yerle bir etti

De Gaulle, Champs-Elysées'de halkı selâmlarken (1962)

Fransa-Almanya savaşı sırasında ülke içinde, Blanqui gibi profesyonel devrimciler tarafından yönlendirilen birkaç ayaklanma oldu. Bunların ardından, tarihe "Paris Komünü" olarak geçen büyük bir devrim hareketi patlak verdi. Bu, feci savaş koşullarının, Paris'in uzun süreli kuşatılmasının ve bir de Bonapartist diktatörlüğün yarattığı sosyal huzursuzluğun sonucuydu. Aynı zamanda, Alman çizmeleri altında çiğnenen Fransa'nın ayaklar altına alınan onurunun bir şahlanışı olarak da görülebilir Paris halkı, bir kez daha, tüm Fransa için bir devrim modeli oluşturma çabasına girişmişti.

"Paris Komünü" başarıya ulaşamadı. Thiers hükümeti, Paris kentini devrimcilerin elinden aldı. 21 Mayıs 1871'de kente giren birlikler hareketi şiddetinde bastırdılar. "Komün"ün yerleşik edilmesi, bunu izleyen uzunca bir dönem için devrimci partilerin ve Paris'in önderliğinin de ortadan kaldırılması demek oldu.

1871'den önce saltanatçılarla cumhuriyetçiler arasında çekişme baş gösterdiyse de giderek uzlaşma sağlandı ve 1875 Anayasası'nı oluşturacak bir dizi yasa çıkarıldı. Kurulan muhafazakâr cumhuriyet, parlamenter sistemi getirdi. Halkın genel oyla seçilen bir meclise ve dolaylı oyla seçilen bir senatoya verildi.

1877 seçimlerinde Fransızlar cumhuriyetçi hareketlere oy verdiler. Böylece kurulan ilkili cumhuriyette temel haklar tanındı. Oportünistler sömürgeci siyasetin sürmesini istemekteydiler. Ekonomik bunran ve diğer gelişmelerin etkisiyle güçlü bir muhalefet oluştu. Ancak yeniden canlanan ihtilâlci güçlerin katkısıyla bir kısım muhalifler cumhuriyetçilerin saflarına geçti. Bu durumun sonucu, dışa karşı etkin bir siyaset izlenebildi.

Ancak canlılığını koruyan anarşist hareketler sonucu zayıflayan iç denge, 1894'te Dreyfus olayının yarattığı bölünmeyle tümden bozuldu. Milliyetçiler karşınalıklar çıkarmaya başladılar. 1899'da sosyalistler ve radikaller bir parti çevresinde toplandılar. 1902 seçimlerini sol blok kazandı. 1905'te din ve devlet birbirinden ayrıldı. Ancak sendikalar örgütlendi, işçiler genel konfederasyon bünyesinde birleştiler. Sosyalistler II. Enternasyonal'in kararları uyarınca muhalefete geçen SFIO'da toplandılar.

Radikaller grevleri bastırdılarsa da güçlerini yitirdiler. Ulusal birliği sağlayabilecek gibi görülen Raymond Poincaré 1913'te cumhurbaşkanlığına getirildi.

Haziran 1914'te I. Dünya Savaşı patladı. Almanya 3 Ağustos'ta savaş ilân etti. Fransa'ya yaptıkları saldırı püskürtüldü, savaş boyunca aynı cephede kalındı. Ancak ülke zayıfladı. 11 Kasım 1918'de Almanya mütareke imzaladı.

İki savaş arası dönemi (1919-1939)

Fransa savaştan güçlenerek çıkmıştı. Hükümetin Almanya'ya karşı sert bir siyaset gütmesi istendi, ancak müttefikler buna karşı çıktılar. 1919-29 refah dönemi boyunca Milliyetçi cephe iktidarda kaldı. Raymond Poincaré döneminin önemli lideriydi. Fransa 1929 dünya ekonomik bunalımından 1939'a değin onun kurduğu mali yönetim sayesinde korundu. Böylece, bu tarihe gelinene dek iktidarda ılımlılar kaldı. Ancak sonuçta Fransa'yı da etkileyen bunran ülkede çöküntüler meydana getirdi.

Hitler bu arada yayılma siyasetini uygulamaya koymuştu. 1 Eylül 1939'da Polonya'ya saldırısıyla bu somutlaştı. Bu durumda Fransa savaş ilân etmek zorunda kaldı.

Poincaré, 1922'de Londra'ya yaptığı gezide Churchill, Lloyd George ve Mareşal Petain

II. Dünya Savaşı dönemi

Almanlar kısa zamanda Paris'e kadar geldiler. Bu arada Paul Reynaud'un istifaya zorlanmasıyla Mareşal Petain hükümet başkanlığına getirildi ve Haziran 1940'da imzalanan mütareke ile Almanlar ülkenin üçte ikisini işgal ettiler.

Hükümet Vichy'ye yerleşti. İşbirlikçiler ve başkanlığa dönen Pierre Laval'in yardımıyla Almanlar yavaş yavaş Fransa'yı savaşa sürüklemeye çalıştılar.

Bu arada kurulmuş bulunan direniş komiteleri Ulusal Direnme Konseyi bünyesinde toplandılar (1943). Bunların liderliğini, Londra'dan, General de Gaulle yapmaktaydı. Direnişçilerin çalışmaları müttefiklerin Kuzey Afrika harekâtını kolaylaştırdı. Hitler, Fransa'nın tümünü işgal ettirdi. Savaşı sona erdirecek Normandiya çıkarmasına Fransız askerleri de katıldılar. Almanya'nın teslim olması sırasında Reims'te ve Berlin'de Fransız ordusu hazır bulundu.

Dördüncü cumhuriyet

De Gaulle 1946'da Paris'te geçici hükümeti kurdu, ancak anayasa konusunda kurucu meclisle anlaşmazlığa düşerek iktidardan çekildi. Meclisin yanında bir de cumhuriyet konseyi bulunmasını öngören ikinci anayasa önerisi 1946'da halk tarafından kabul edildi. Cumhurbaşkanlığına sosyalist Vincent Auriol seçildi. Kabineye komünistler alınmayınca üç partili rejime son verilmiş oldu. Çıkan karşınalıklar sonrası De Gaulle yeniden siyasete atılarak Fransız Halkı Birliğini kurdu, böylelikle uzun sürecek bir çekişme başlamış oldu. Bu arada Fransa, Avrupa'yı birleştirme insiyatifini eline aldı. Daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun kurulmasına yol açacak bu gelişmelere Avrupa Kömür Çelik Birliği (EEC)'nin kurulmasıyla başladı.

Bu dönemde, anavatan dışındaki ülkelerde milliyetçi akımlar güçlenmekteydi. Fransa sömürgelerinden kopmaya başladı. Cezayir sorunu iç politikada da huzursuzluklara yol açtı. 1954'te Fransız Kurtuluş Cephesi'nin başlattığı ayaklanma ve hükümetin Cezayir sorunundaki güçsüzlüğü karşısında parlamento, De Gaulle'ün iktidara gelme teklifini onayladı. De Gaulle, Millî Birlik Bakanlığı'nı ve anayasayı hazırlamakla görevli bir komiteyi kurarak yola koyuldu.

Beşinci cumhuriyet

1958 seçimlerinde De Gaulle'ün yeni partisi, Yeni Cumhuriyet İçin Birlik sandalyelerin yarısını aldı. Aralık'ta Cumhurbaşkanı seçilen De Gaulle başbakanlığa Michel Debré'yi getirdi. Debré, Cezayir konusunda kendi kaderini tayin etme siyasetini ortaya atınca, bir kez sert tepkiler gelişti. 1 Temmuz 1961 referandumu sonucunda Cezayir'de bağımsızlık kabul edilince, bu derhal tanındı.

Ekim 1962'de bir referandumla cumhurbaşkanı'nın doğrudan halk tarafından seçilmesini sağlayan bir anayasa reformu yapıldı.

Kasımdaki seçimlerde De Gaullecü parti birkez daha çoğunluk sağladı.

De Gaulle, İngiltere'nin AET'ye üye olmasını veto ederek bunu engelledi. 1960'da Fransa atom bombası yaptı. 1964'de Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyarak ABD'ye karşı çıkmış oldu. 1966 Martı'nda NATO'nun askeri kanadından ayrıldı.

De Gaulle, Aralık 1965 seçimlerinde ikinci turda yüzde 55 çoğunlukla başkanlıkta kalıyordu, oyların yüzde 45'ini sosyalist aday Mitterrand almıştı.

Mart 1967 genel seçimlerinde De Gaullecü parti ancak seçim sisteminin elverişli özelliklerinden yararlanarak meclis çoğunluğunu elde edebildi. Sosyalistler ve Komünistler güçlendiler. Başbakanlığa George Pompidou getirildi.

1968 Mayısı'nda Fransa'da öğrenci hareketleri başladı. Üniversite işgalleri, sokak gösterileri oldu. Olaylar üzerine De Gaulle, meclisi feshetti. Pompidou başkanlığında yeni bir hükümet kurdu. 16 Haziran'da öğrenciler Sorbonne'a polise devrettiler. Hemen yapılan seçimleri de De Gaulle ve yandaşları kazandı, solun oylarında azalma oldu.

27 Nisan 1969'da anayasa reformunu da içeren bir hükümet tasarısı halk oyuna sunuldu. Bu kabul edilmediği takdirde referandum öncesinde istifa edeceğini bildirmiş olan De Gaulle, olumsuz sonuçlar alınınca 28 Nisan'da, 1959'dan beri sürdürdüğü başkanlıktan ayrıldı.

De Gaulle'dan sonra

De Gaulle'ün ölümünden sonra üç ayrı devlet başkanı, üç ayrı döneme imza attılar: Georges Pompidou 1974'deki ölümüne dek ülkede De Gaullecü politikayı izledi. 1974 seçimlerinde yerini alan eski Maliye Bakanı Valéry Giscard d'Estaing döneminde ülkenin siyasal ve ekonomik yörüngesi iyice sağa kaydı, çeşitli yolsuzluklar başkanın gücünü zayıflattı. 1981 seçimlerinde, Sosyalist Parti lideri François Mitterrand dengeyi kendi lehine bozarak devlet başkanı seçilmeyi başardı.

Devlet Başkanı François Mitterrand, Thatcher ile birlikte.

Türk tarihinde Fransa'nın önemli bir yeri var ama...

Geleneksel Türk-Fransız dostluğuna ne oluyor?..

SAMİ KOHEN

FRANSA'nın Osmanlı İmparatorluğu ve modern Türkiye Cumhuriyeti tarihinde önemli bir yeri vardır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'da ilk ilgi duyduğu ve ilk diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurduğu ülkelerin başında Fransa gelir.

16'ncı yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu, kudretinin en yüksek noktasına doğru hızla ilerlerken, Fransa henüz siyasal birliğini korumaya ve hatta dış etkenlerle parçalanmaktan kurtulmaya çalışıyordu. O kadar ki, o dönemde Fransa kralı, ülkesini tehdit eden Hıristiyan ülkelere karşı bir Müslüman devletin yardımını istemeyi dahi göze almıştı.

Gerçekten, Fransa Kralı François I, Kanuni Sultan Süleyman'a 1925'te gönderdiği bir özel temsilci ile, Osmanlılar'ın desteğini istemişti. Padişah bunu kabul etmiş ve Fransa'yı desteklemeye söz vermişti.

Kanuni, Mohaç seferi ile Fransa'ya dolaylı şekilde destek sağlamış ve verdiği sözü tutmuştu.

Fransa'nın İstanbul'a bir elçi göndermesinden sonra, 1536'da imzalanan anlaşma ile, iki ülke arasında "resmî" ilişkiler ilk kez kurulmuş oluyordu.

İlk kapitülasyonlar

BU anlaşma bir dostluk ve ticaret anlaşması niteliğini taşıyordu. İki ülke birbirini destekleyecek, birbirine yardım edecekti. Bunun yanı sıra, Osmanlı İmparatorluğu, Fransa'ya, özellikle ticarette bazı imtiyazlar tanıyacaktı.

1536 anlaşması, bir bakıma "kapitülasyonlar"ın ilk temelini atıyordu. Bir bakıma da, iki devlet arasında bir eşitlik sağlıyordu: Çünkü bu, bir Müslüman padişah ile bir Hıristiyan kral arasında "eşitlik" içinde gerçekleştirilen ilk anlaşma idi.

Anlaşma Fransa'ya ticaret, deniz seferleri, konsolosluk ve din serbestisi alanında bazı haklar veriyordu. Bu, o dönemde Osmanlıların Avrupa'ya açılma, ticarette ileri ülkelerle işbirliği yapma arzusunun ve ayrıca dinsel ve kültürel hoşgörüsünün açık bir ifadesi idi.

1536 anlaşması, daha sonraki Osmanlı padişahları ile Fransa kralları tarafından yinelendi ve bu arada Fransızlara verilen hak ve imtiyazlar da artırıldı.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda iki ülke arasında ilişkiler bu şekilde gelişirken, İngilizlerin ve Hollandalıların Doğu Akdeniz'e nüfuz etme politikaları ve özellikle bu bölgede ticaret yapma çabaları Fransa'yı ikinci plana itmeye başladı. Bu,Osmanlılardan elde ettikleri imtiyazlarını tam olarak kullanamadıkları için Fransızların hoşuna gitmiyordu. Bundan önce güçlü Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle askeri ve siyasal desteğini kazanmak için padişahlara yaranmak isteyen Fransa, şimdi güçlü bir devlet olarak Osmanlılar'a meydan okumaktan da kaçınmıyordu. Bunun canlı örneği, Fransa'nın Girit'te Venedikliler'le bir olup Osmanlılara karşı savaşması ile görülmüştü.

İki yüzlülüğe karşılık

Ama Osmanlı yönetimi, böyle bir ikiyüzlülüğü hazmedecek halde değildi. Nitekim, Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa ilişkileri kesme pahasına Fransa'ya sert karşılık vermekten çekinmedi. Bu tepki, Fransız yöneticilerini Osmanlılar'a karşı daha dikkatli davranmaya sevketti. Kral XIV. Louis, Osmanlı İmparatorluğu'na yeniden dostluk elini uzattı, İstanbul'a yeni bir elçi gönderdi ve bu kez Osmanlılar'dan Kudüs üzerinde yeni imtiyazlar sağladı.

Fransa'nın, geniş topraklara sahip Osmanlı İmparatorluğu'ndaki etkinliği XVIII. yüzyılda arttı. XIX. yüzyılda siyasal alandaki yakınlıktan başka, Fransa kültürel alanda ve ticarette Türkler üzerinde en nüfuzlu ülke haline geldi. Bu arada, 1865 Paris Anlaşması, iki ülkenin dış politikalarında daha büyük uyum sağladı.

XX. yüzyılda, özellikle Birinci Dünya Savaşı sırasında, giderek zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu ile güçlü Fransa arasındaki bu uyum yok oldu ve iki ülke birbirlerine düşman kamplarda yer aldı. Savaşın galipleri arasında bulunan Fransa, Güney ve Güneydoğu Anadolu'yu istilâ etti.

Ancak, İstiklâl Savaşı'ndan sonra Fransızlar, kurulmakta olan yeni Türkiye ile uzlaşma yoluna gitti. 1921'de Ankara'da imzalanan Türk-Fransız anlaşması, ilk kez savaştaki galip devletlerden birinin, işgal kuvvetlerini geri çekmeye razı olması bakımından, büyük bir anlam taşıyordu. Bu, daha o zaman, Millî Mücadele'ye girişimlerin ilk diplomatik başarısını oluşturuyordu.

Cumhuriyet döneminde Türk-Fransız ilişkileri daha sağlam temellere oturtuldu. Bu kez imtiyazlar, özel haklar söz konusu değildi. Eşit koşullar altında, karşılıklı çıkarlara uygun bir dostluk ve işbirliği kuruluyordu.

Fransa, Hatay meselesinde Türkiye'ye karşı gelemediği gibi, 1938'de Türkiye ile bir dostluk anlaşması dahi imzaladı. Bu anlaşma, iki ülke bir dış saldırıya uğradıkları takdirde birbirlerine yardımda bulunmayı ve birbirlerine karşı bloklarda yer almamayı öngörüyordu. Bu anlaşma, bir yıl sonra 1939'da İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasından iki ay sonra İngiltere'nin de katılması ile

→

Fransız dış politikası ünlü Quai d'Orsay'den yönetilir.

ANAYASA

V. Cumhuriyet'in Anayasası 1958'de yürürlüğe girdi

Fransa'da Beşinci cumhuriyetin anayasası 4 Ekim 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir. General De Gaulle'nin atadığı komite tarafından hazırlanan bu anayasa 28 Eylül 1958 tarihinde anavatan ve sömürgelerde yapılan referandumla kabul edilmiştir. Anayasaya yüzde 90 oranında hayır oyu veren Fransız Gine'si dışında, referandumda alınan sonuçlar şöyledir:

Seçmen sayısı 45.840. 642/Geçerli oy 36.486.251/Evet 31.066.502/Hayır 5.419.749.

Anayasada insan haklarından söz eden önsöz dışında 92 madde bulunmaktadır. Anayasa uyarınca bütün vatandaşlar yasalar önünde eşittir. Toprak bütünlüğü konusunda karar halkındır. Siyasal partiler faaliyetlerini toprak bütünlüğüne ve demokrasi kurallarına bağlı kalmak koşuluyla serbestçe yürütülür. Anayasa devlet başkanına büyük bir güç vermiştir. Devlet başkanı ulusal bağımsızlığın garantörüdür. Başbakanı ve hükümet üyelerini atar ya da görevlerine son verebilir. Devlet başkanı hükümetle görüştükten sonra parlamentoyu feshedebilir. Bütün resmî ve askeri yetkilileri atar. Cumhuriyetin tehlikeye düşmesi halinde gereken her türlü önlemi alır.

1968 öğrenci olayları öteki ülkelere de sıçradı

Tarihi boyunca köklü toplumsal hareketleri başlatarak Avrupa'yı ve dünyayı etkileyen Fransa, XX. yüzyılın son çeyreğine girilirken, bu "öncülük" işlevini bir kez daha yineleyecekti.

Nükleer savaş tehdidi altında bunalan, sürekli bir arayışım huzursuzluğunu yaşayan Fransız gençliği, 1968 baharında "patladı".

Özellikle Nanterre Üniversitesi'nde daha geniş bir özgürlük ortamı sağlanması, üniversite yönetimine ve kararlara öğrencilerin katılması yönünde isteklerle ortaya çıkan öğrencilerin "ayaklanması", kısa sürede öteki üniversitelere ve tüm Fransa'ya yayıldı. Sorbonne Üniversitesi beş hafta süreyle işgal edildi. "Mayıs 1968 Olayları" adıyla tarihe geçen bu hareket, hükümet kuvvetleriyle gençlik arasında şiddetli çatışmalara dönüşerek, De Gaulle rejiminin temellerini sarsacak bir boyuta ulaştı. Hareketin başını Geismar ve Cohn-Bendit adlı öğrenciler çekmekteydi. İlginç olan bir yön de, olaylar sırasında yalnızca bir kişinin, o da kazayla hayatını kaybetmiş olmasıdır.

Hareketin, genel anlamda "sol" bir nitelik taşımasına karşın, Fransız Komünist Partisi ve onunla yakın işbirliği halindeki Sendikalar Konfederasyonu (CGT), öğrencileri desteklemekten dikkatle kaçındılar, hatta bir anlamda cephe aldılar. Fransız Komünist Partisi'ne mensup ünlü şair Aragon'un ve bağımsız aydın Sartre'in görüşme ve "ara bulma" çabaları sonuç vermedi.

Sonuçta, De Gaulle hükümetinin aldığı sert önlemlerle "1968 olayları" bastırıldı. Fransız gençliği yalnızca sınırlı bazı haklar elde edebildi. Bununla birlikte, hareketin uzun vadede çok önemli iki etkisi olduğu kesindir: Birincisi, "günün galibi" olarak görünen De Gaulle'ün bir yıl geçmeden iktidardan düşmesinde bu toplumsal hareketin büyük payı bulunmaktadır. İkinci olarak, Fransa'da "söndürülen" kıvılcım, öteki Avrupa ülkelerine ve hatta ABD'ye hızla yayılan bir "yangın"ı başlattı. Özellikle Almanya'da "Kızıl Rudi" diye adlandırılan Rudi Dutschke'nin önderliğinde önemli öğrenci ayaklanmaları olduğu görülüyor.

"Mayıs 1968 hareketi"nin etkilerinin, değişik biçimler altında günümüzde de etkisini sürdürdüğü söylenebilir. Örneğin, Almanya'da filizlenen "Yeşiller" hareketinin önemli simalarından birinin, '68'in unutulmaz ismi Cohn-Bendit olması ilginçtir.

genişletildi ve Türk-İngiliz-Fransız ittifakı kurulmuş oldu.

Bir dönüm noktası

İKİNCİ Dünya Savaşı'ndan sonra ve hele Türkiye'nin NATO'ya katılmasından sonra, Fransa ile ilişkilerde önemli bir gelişme görüldü. Fransa, Türkiye'de birçok ekonomik projelerin gerçekleşmesine yardımcı oldu, mali yardımda bulundu, Türkiye ile geleneksel ticari ve kültürel bağlarını güçlendirdi. Siyasal alanda da De Gaulle'ün 1968'de Türkiye'yi ziyareti, bir dönüm noktası oldu.

Fakat 1970'lerden itibaren bu ilişkiler Fransa'nın bazı konularda aldığı olumsuz tavır yüzünden gölgelenmeye başladı. Ve zaman zaman iki ülke arasında gerginlik oldu. Özellikle 1973'te Marsilya'daki bir Ermeni anıtının dikilmesi olayının yarattığı bunalım, Paris'teki Türk elçisinin geri çekilmesine de yolaçtı.

Son on yılda Türk-Fransız ilişkilerinin bozulmasının başlıca nedenleri şöyle sıralanabilir:

1. **Ermeni sorunu:** Fransa, her nedense, Ermeni davasının savunuculuğunu üstlendi ve bu yetmezmiş gibi, Ermeni terörüne karşı akıl almaz hoşgörü ve ilgisizlik gösterdi. Bunun en son örneği, geçen hafta bu terörü kınayan NATO bildirisine Fransa'nın katılmak istememesidir.

General De Gaulle, 27 Ekim 1968'de Ankara'da iken.

2. **Ekonomik çıkarlar:** Fransa, Türkiye'nin AET'ye girmesine daha baştan karşı çıktı. Bu tutumunu yıllarca sürdürdü ve Türk tişörtleri gibi mallara karşı duvarlar çekmeye kalkıştı. Fransa son zamanlarda Türkiye'ye yardım konusunda da olumsuz bir tavır takındı ve fiilen ekonomik desteğini kesti.

3. **Siyasal faktörler:** Fransa, Türkiye'nin askeri rejimini öne sürerek sık sık aleyhte bir politika izlemekten çekinmedi. Fransız sol partileri uluslararası forumlarda Türkiye'ye karşı açık bir kampanya yürüttü. Dış politika sorunlarında da Fransa, gerek Türk-Yunan uyuşmazlığında, gerekse Kıbrıs sorununda zaman zaman Ankara'ya karşı cephe aldı. Hatta Fransız yöneticileri bazı hallerde Atina'ya olan sempati ve tercihlerini de açıkça göstermekten geri kalmadılar.

Dört buçuk yüzyıllık bir geçmişi olan ve uzun dönemlerde en gelişmiş düzeye ulaşan Türk-Fransız ilişkileri, işte bugün kısaca özetlediğimiz bu nedenlerden ötürü bir bunalım aşamasında bulunuyor...

İstanbul'dan Fransa'ya götürülen tarihî belgeler

Fransızların Avrupa uygarlığına, çağlar boyunca özgür düşüncenin, kültürün ve sanatın gelişmesine yaptıkları katkılar bilinir. Bu konuda, bugün de dün olduğu gibi "öncü" bir görev taşıdıkları da. Ancak, yabancı kültürler ve uygarlıklar konusunda her zaman aynı duyarlığı gösteremedikleri bir gerçek. Bunun en sonuç örneğini, Cumhuriyet dönemi öncesinde, İstanbul'un işgali sırasında yaşanılan bir olay vermektedir.

Osmanlıların yetiştirdiği son büyük "tezkire"ci, olağanüstü üslûbuyla "Son Sadrazamlar"ı, "Son Hattatlar"ı ve "Son Asır Türk Musikişinasları"nı kaleme alan İbnülemin Mahmut Kemal İnal Bey büyük bir arşivciydi aynı zamanda. Daha İ yaşındayken dev Yıldız evrakını tasnife görevlendirilmiş, hayatı boyunca Osmanlılara ait pek çok belgeyi derlemiş, denetlemiş ve sınıflandırmıştır. İşgal İstanbul'unda Fransız görevliler İbnülemin Bey'in evini de işgal ettikten bir süre sonra, evindeki kıymetli evrakı kurtarmak isteyen bu büyük arşivci, pek çok belgenin Fransızlar tarafından "Söylenmesinden bile utanç duyulacak biçimde kurtulduğunu" görmüştür. Bugün, Fransa Ulusal Kitaplığı'nda, İstanbul çıkışlı pek çok el yazmasının bulunması ayrıca düşündürücüdür.

Moulin-Rouge, Paris'in en eski eğlence merkezlerinden biridir.

Şampanya, peynir moda, sanayi... Ve Fransa!..

MİŞEL PERLMAN

YAKLAŞIK 54 milyonluk bir ülke Fransa. "Kara altın"ın çözümü dünya [illegible] petrolüne bağlı olanlar sorunlar yaşamaktadır. Fransa'daki enerji tasarrufu [illegible] bir ara TV'deki spotlarda halka duyurulan tasarruf[illegible] yanısıra, şöyle bir slogan [illegible] "Petrolumuz yok ama, fikirlerimiz var".

[illegible] yüzyılı bile, özellikle geçtiğimiz yüz yılında Fransa son derece sanayileşmiş bir ülke haline dönüştü. Hattâ, yıllar önce milletvekili Cumhurbaşkanı Georges Pompidou'nun yaptığı bir değerlendirmeyi anımsatmakta yarar var. Pompidou özetle demişti ki: "Fransa, sadece şampanya ve peynir üretsin, kalite modası yaratan değil, sanayi alanında da en ileri aşamalara varmış bir [illegible]".

Fransa Avrupa'nın en büyük tarımsal ülkesi [illegible] doğrudur bu. Bir nokta daha: Dış ülkelerde vaktiyle başında bere, koltuğunun altında uzun ve ince "Baguette" ekmeği, dudaklarında "Gauloise" marka sigara, şeklinde gösterilen kalıplaşmış "Fransız tipi"ni de unutmak gerek artık.

Peki, o halde değişmeyen nedir? Kuşkusuz, yabancıların gözünde Paris'in ve dolayısıyla Fransa'nın simgesi durumundaki Eyfel Kulesi tüm heybetiyle hâlâ yerinde. Milyonlarca turistin vazgeçemediği bir anıt. Ama, birkaç yıldır, 55 katlı "Montparnasse Kulesi"ne de rağbet çok.

Küçüklü büyüklü "Bistro"lar (kahvehane) halkla dolup taşıyor. Şarap desenize, Fransızların tadından vazgeçemediği bir zevk. Kültürel faaliyetler, eğlence âlemi bir yana, Fransızların esprisi, hazır cevaplığı (ve kimi zaman da ukalalığı) berdevam. Fakat şu Fransız mutfağı yok mu... Egemenliğini pahalı lokantalarda sürdürüyorsa da, ortalığı (ethetmeye başlayan ve Birleşik Amerika'dan gelme "fast food"lara açıkçası bozuluyor Fransızlar. Bununla birlikte, yine de, özellikle öğle vakti, hıncahınç doluyor oraları.

Çok basit bir şekilde, kaba hatlarla ortaya koyduğumuz bu tablo, doğrusu başkentin bir karikatürünü andırır oldu. Oysa, çeşitli zenginliklerine ve güzelliklerine rağmen, İstanbul nasıl Türkiye'yi tek başına temsil etmiyorsa, Paris'in de durumu aynı. Yani, bir yanda Fransa var, bir yanda da Paris... İkisinin de güzellikleri, özellikleri, üçüncü yönleri değişik... İki ayrı yöre sanki... İkisi de ayrı ayrı görülmeye değer.

Baguette, Fransa'nın simgesi haline gelmiştir.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 13
AVRUPA

Ressam, edebiyatçı, yontucu birçok Türk sanatçısının yetişip yaşadığı ülke...

FRANSA

BÖLÜM II

Fransa'nın Akdeniz kıyısından bir genel görünüm.

TOPLUMSAL YASAM

HERKES TOPLUMSAL GÜVENCEYE SAHİP

En az 37.5 yıl sigorta ödemiş kisiler 60 yaşına geldiğinde, asıl maaşının yarısını emekli maaşı olarak alıyor

TOPLUMSAL güvence genel planı, sanayi ve ticaret alanlarındaki, kendi işlerinde çalışanlar dışında kalan bütün işçileri bünyesi içinde toplar. Ana hatlarını 1945 yılında çıkan bir kararnamenin oluşturduğu plan, 1956 tarihli ve birçok kez değiştirilen yasada ele alınmıştır. Bu konuda son yasal düzenleme ise, 1967 yılında çıkıp, 1968'de yürürlüğe giren kararnamedir.

Tüm ücretli işçiler ya da eşdeğer statüde olanlar, aldıkları ücret ve bu ücretin alınışı şekli nasıl olursa olsun, sigortalanır. Bu genel plan için gerekli fonlar, büyük ölçüde işçilerin ve işverenlerin verdiği ödentilerle karşılanır.

1948 yılından beri, kendi işlerinde çalışan kişiler de sigorta kapsamına alınmıştır. Bunlar için kendi meslek, ticaret ya da iş alanlarında, bağımsız sigorta fonları kurulmuştur.

1967 yılında çıkan kararname ile tüm nüfusun toplumsal güvence planından yararlanması sağlanmıştır. Bugün, her tür işten emekli olanlarla eşleri, emeklilik sigortasından yararlanmaktadır. Nüfusun yüzde 98'i, hastalık sigortasına tabidir. Geri kalan yüzde 2'si ise, 1967'den bu yana gönüllü bir plana katılabilmektedir. Aile yardımından herkes yararlanır.

Hastalık sigortası, sigortalının kendisi, eşi ve belirli yaşlardaki çocukları ile aynı çatı altında yaşayan akrabalarının tedavi masraflarını kısmen karşılar. Doktorunu, eczacısını ve tedavi yerini kendi seçebilen hasta, yasal olarak saptanmış ücretin yüzde 10 ile 30'unu öder. Günlük çıplak ücretin yarısının sağlandığı hastalık yardımı, 3 yıl sürebilir.

Analık Sigortası, hamilelik, doğum ve lohusalık dönemlerini kapsar. Bu sigortadan işçinin kendisi ya da eşi yararlanır. Analık sigortasında, kişi, ücretinin yüzde 90'ını alır.

Emeklilik koşulları

1975 yılından bu yana, en az 37.5 yıl sigorta ödemiş kişiler 60 yaşına geldiğinde, asıl maaşının yüzde 50'sini emeklilik maaşı olarak almaktadır. Sigortalı kişi öldüğünde, eşi onun emeklilik maaşının yarısını alabilir.

Aile yardımları, çocukların yaşına ve çocuk sayısına göre değişir.

İş kazası geçirenler, istedikleri yerde, bedelsiz tedavi görür. Geçici bir sakatlığa uğrayan işçiye toplam günlük ücretinin yarısı ve-

nir. Kabri sakatlıklarda, işçiye, sakatlık derecesine ve son bir yıldır aldığı maaşa göre, emeklilik maaşı bağlanır.

İşsizlik sigortası

Bonlara ek olarak, 1926 yılından beri Fransa'da işsizlik sigortası da ödenmektedir. Aile reisi için tam işsizlik yardımı günde 19.40 Frankur. Üç ay sonra bu yardım 12.40 Franka iner.

Fransa'da haftalık iş saati, 1969 yılından bu yana düzenli olarak aralıksız birlikte, yine de başka bazı Avrupa ülkelerine göre uzundur. Haftalık çalışma süresi 1969 - 1978 döneminde ortalama 43.2 saatten 41.2 saate düşmüştür.

SAĞLIK

Sayısal verilerle sağlık

1976 yılının sonunda ülkede 97 bin 268 doktor, 34 bin 587 eczacı, 28 bin 852 dişçi 222 bin 839 hemşire ve hastabakıcı ve 8 bin 989 ebe vardı. Ülkedeki 1062 devlet hastanesinde 376 bin 123 yatak, 2 bin 606 özel hastanede ise 175 bin 261 yatak vardır. Bu devlet hastaneleri ve özel hastanelerden 428'i akıl ve ruh hastalıkları hastaneleridir.

EĞİTİM

16 yaşına kadar eğitim zorunludur

FRANSA'da 1967'den beri zorunlu eğitim yaşı 16'ya çıkarılmıştır. İlkokulu bitiren çocuklar genellikle 11 yaşında orta eğitimin birinci dönemine başlayarak 4 yıl okurlar. Devlet okullarında eğitim parasızdır. Ancak, ücretli özel okullar da vardır.

Orta öğretimin ikinci döneminde ise, öğrenciler, kısa ya da uzun eğitim, genel ya da teknik eğitim olmak üzere yönlendirilir. Orta eğitimin ikinci dönemi sonunda bakalorya sınavına girilir. Bu sınavda başarıya ulaşanlar yüksek öğretim yapmaya hak kazanırlar.

Yerel eğitim yöntemi açısından, Fransa 25 akademik alana bölünmüştür ve hepsinin bir akademik konseyi vardır. Konseyler bir rektöre bağlıdır.

6 Ocak 1959 tarihli kararla tüm genel eğitim sistemi yeniden düzenlenmiş ve Millî Eğitim Bakanlığı'nda da, buna paralel olarak değişiklikler yapılmıştır. 11 Temmuz 1975'te ise, eğitimde değişiklik yapan bir yasa daha kabul edilmiştir.

1977-78 ders yılında, Fransa'daki devlet okulları ve özel okullarda toplam öğrenci sayısı şöyleydi: Anaokullarında 2 milyon 575 bin, ilkokullarda 4 milyon 630 bin, orta öğ[illegible] tim birinci dönem 2 milyon 889 bin, ik[illegible] dönem kısa eğitimde 696 bin, uzun eğit[illegible] 1 milyon 452 bin, özel eğitimde 98 bin.

Fransa'da üniversitelerin çok köklü bi[illegible]

Fransa'da 'yeşil hareket' sonrasında evl[illegible] dışından sokaklara kadar pek çok yer ca[illegible] renklerle ve çeşitli figürlerle boyanm[illegible] başlandı.

Fransa'da Türkler-Türkiye'de Fransızlar

Paris Yeni Osmanlılar'ın sürgün yeri olmuştu

Nerval'in bir karikatürü

1867 yılında Ali Paşa'nın yeniden sadrazamlık görevine getirilmesiyle birlikte, "Yeni Osmanlılar" adıyla da tanınan Jöntürkler, derneklerinin etkinliğini uzun yıllar sürgünde sürdürmek zorunda kaldılar. Bu sürgünün ilk önemli durağı Paris'ti. Mustafa Fazıl Paşa'nın çağrısını izleyen Jöntürkler Derneği Fransa'nın başkentine taşıdılar. Ali Suavi, Ulum gazetesini burada yayınladı. Ancak, Abdülaziz'in Avrupa gezisi, derneğin Paris'teki etkinliğinin geniş ölçüde çözülmesine yol açtı. Yönetici üyelerin çoğu Londra'ya geçti, bir süre sonra da İstanbul'a döndüler.

Jöntürklerin Paris'te ölenlerinin pek çoğu, ünlü Pere Lachaise Mezarlığı'na gömülmüşlerdir. 1908'de, Meşrutiyet'in ilânından sonra Jöntürklerin kemiklerinin İstanbul'a getirilmesiyle, mezarlığın 85 numaralı adasında pek az Türk mezarı kalmıştı.

Damat Mahmut Celâlettin Paşa'nın cenazesi de, oğulları Prens Sabahattin ve Lütfullah tarafından Pere Lachaise'den alınıp İstanbul'a getirilmiştir. Ali Şefkatî de Pere Lachaise'e gömülenler arasındadır.

Fransa'da yüzyıl başında yaşayan ünlü aydınlarımızın başında Yahya Kemal ve Prens Sabahattin gelir. Yahya Kemal'in hayatında Paris döneminin önemli etkileri olmuş, sürekli oturduğu Closerie des Lilas kahvesine, bir başka Türk şairi, Melih Cevdet Anday bir plaket çakturmıştır. Bu dönemde, Paris'de uzun süre yaşayan bir başka sanatçımız da, ressam İbrahim Çallı'dır. Daha sonraki yıllarda Fransa'da, daha çok Paris'de yaşayan pek çok önemli yazar ve sanatçımızdan başlıcaları: Fikret Muallâ, Asaf Çiğiltepe, Abidin Dino, Yüksel Arslan ve Attilâ İlhan'dır.

Türkiye'de Fransızlar

Türkiye özellikle de İstanbul, Fransız aydın ve sanatçılarının geçen yüzyıldan bu yana sık sık konakladıkları bir yer olmuştur. XIX. yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'un nüfusunda Fransızlar ve Levantenler önemli bir yer tutuyorlar. Bu kozmopolit yerleşim merkezi, Doğu ile Batı arasında bir köprü oluşturması nedeniyle başta Fransızlar olmak üzere pek çok Avrupalıyı çekmiştir.

Geçen yüzyılın ikinci yarısında İstanbul'a gelen Fransız şairlerinin en önemlileri Gerard de Nerval ve Lamartine'dir. Nerval, "Doğu'ya Yolculuk" adlı kitabının büyük bir bölümünü İstanbul izlenimlerine ayırmış, başta Ramazan geceleri olmak üzere toplumsal yaşamın pek çok kesitine ilişkin gözlemler yapmıştır. Gene aynı dönemde, Flaubert ve Gauthier de İstanbul'a gelmişler, biri mektuplarında, diğeri bir kitabında uzun uzun bu "görkemli kent"ten söz etmiştir.

Adı neredeyse İstanbul'dan ayrı tutulamayan Pierre Loti, Fransız yazarları arasında ülkemizde en fazla kalan, bize en büyük yakınlığı duyandır. Pek çok kitabında İstanbul'u anlatan Loti'nin adına bugün bile İstanbul'un birkaç yerinde rastlanmaktadır.

Cumhuriyet kurulduktan sonra ülkemize gelen Fransız aydınları arasında en önemlileri, uzun süre İstanbul'da yaşayan bilim adamları Dumezil ve Greima[illegible] ile İstanbul'u ve Türkiye'yi konu edinc[illegible] birer film yapan Robbe - Grillet v[illegible] Lelouche'tur.

Prens Sabahattin Avrupa gezisi sırasınd[illegible]

hoşgörü vardır. Ancak (Sorbonne ve Poitiers gibi geçmişleri Ortaçağakadar uzanan üniversiteler dışında) Fransız üniversitelerinin bugünkü özellikleriyle kuruluşu XIX. yüzyıl sonlarına rastlar.

Fransız üniversiteleri

1968 öğrenci olaylarıyla köklü bir sarsıntı geçiren Fransız üniversiteleri, bu ağır darbenin etkisinden henüz kurtulamamıştır. 1968'de yapılan çeşitli düzenlemelerden sonra, üniversiteler özerkleştirilmiş, eğitime ve yönetime çok yanlı katılım sağlamaya yönelmiştir. Üniversite sayısı 20 yılda 22'den 69'a yükselmiş, çekirdeği eski Sorbonne olan Paris Üniversitesi bölünerek, yalnızca Paris bölgesinde 13 üniversite oluşturmuştur.

Üniversitelerin yanı sıra, sanat eğitimi yapan kurumların en önemlileri Paris'tedir. Üniversite dışındaki öteki bilimsel araştırma kurumları, teknoloji ve insan bilimleri alanlarında araştırmalar yapmakta, kitaplar, dergiler yayınlamaktadır. Üniversiteyle bütünleşmiş olan C.N.R.S. (Bilimsel Araştırmalar Ulusal Merkezi) ise, yalnızca teknoloji alanında değil, edebiyat, filoloji, sosyoloji, etnoloji vb. gibi insan bilimleri alanlarında önemli araştırmalar yapar.

Sorbonne geleneği

Ünlü Sorbonne Üniversitesi, Robert ve Sorbon tarafından 1257 yılın da kuruldu. Sorbonne'un kuruluşu büyük dinbilim kurumcularının Paris'te toplandığı bir döneme rastlar: Bezaventure, Akinalı Thomas ve Büyük Albert ilk derslerini burada verirler. 1808'e dek birçok reform geçirmeyen üniversite, bu tarihte bilim, edebiyat ve dinbilimöğreniminin merkezi haline getirildi. Sorbonne Üniversitesi Fransa'nın dünya çapında eğitim simgesi haline gelmiştir, ama ülkenin en etkili yüksek öğrenim merkezleri Ecole Pratique des Hautes Etudes ile Ecole Normale Supérieure'dür.

DİN

Devlet din görevlilerinin atanmasına karışmaz

Fransa'da devletçe kabul edilmiş bir din yoktur. Kiliseyi devletten ayıran yasanın yürürlüğe girmesinden önce ülkede mezhepler, 1801 konkordatosu hükümleri ile, bunu tamamlayan maddelere bağlıydı. Bu düzen içinde, Katolik din görevlileri devletmemurları sayılıyordu. Ancak, dinle devlet işlerini birbirinden ayıran 9 Aralık 1905 tarihli yasa ile, bütün mezheplerin mensuplarına topluca ibadet için dernekler kurma özgürlüğü tanındı. 2 Ocak 1907 ve 13 Nisan 1908 yasaları ile tamamlanan bu düzen değişikliği, Katolikliğin resmî niteliğine ve devletçe tanınmayan öteki mezheplerden ayrı tutulmasına son verdi. Bugün devlet, din görevlerinin atanmasına ve kilisenin iç işlerine karışmaz. Bununla birlikte devletin, Vatikan ile diplomatik ilişkileri vardır. Papazların maaşlarını devlet veya komünler vermez.

Fransız halkının çoğunluğu (yüzde 90) Katolik kilisesinde vaftiz olur. Bununla birlikte dinî inançlara bağlılık oranı, bölgelere ve toplumsal sınıflara göre farklılık gösterir.

Ülkedeki 800 bin kadar Protestan, Fransa Protestanları Federasyonu içinde gruplaşmış 7 kiliseye bağlıdır. Protestanlığın nüfuzu, sayıca azlığının düşündürdüğünden çok daha fazladır.

Ülkedeki Museviler ise, 1905 tarihli yasa ile, Musevi hahamlar meclisinin bünyesinde toplanan bir birlik oluştururlar. Bu birliğin organı, merkezî hahamlar meclisidir.

Bugün Fransa'da Katolik Kilisenin 18 başpiskoposu ve 92 piskoposu, 4.5 milyon da üyesi vardır. 1975 yılında ülkede 750 bin Protestan vardı. 1978 rakamlarına göre ise, Müslümanların sayısı yaklaşık 2 milyondu.

Bit pazarlarına Fransa'da nur yağmaktadır.

Bitpazarları yabancıların geniş ilgisini toplar

Fransa'da antikacılık geleneği de ağırlıklı bir yer tutar. Paris'te örneğin, ünlü müzayede salonlarının yanı sıra, Porte de Clignancourt ve Porte de Vanves'a kurulmuş iki büyük "Bit Pazarı" Fransızları olduğu kadar dünyanın dört bir yanından gelen yabancıları da çeker. Bu eski eşya merkezlerinde her tür müşteriye ve bütçeye hitap eden mallara rastlanır.

Konu çeşitliliği de hayret verecek ölçüdedir: Proust'un ünlü romanının ilk basımından bir örneği de, Beethoven'in küllüstür bir büstünü de, "koloniyal" tarzı bir portmantoyu da aynı pazarda rahatlıkla bulmak mümkündür.

İki lise öğrencisi okula giderken.

Kanunî'nin Fransa Kralı I. François'ya yazdığı mektup

"...Ben ki sultan-üs-selâtin ve burhan-ül-havakin tac-ı bahş-i hüsrevan-ı ruy-i zemin, zillullah-ı fil-arzeyn Akdeniz'in ve Rumeli'nin ve Anadolu'nun ve Karaman'ın ve Rum'un ve Vilâyet-i Zülkadriye'nin ve Diyarbekir'in ve Kürdistan'ın ve Azerbaycan'ın ve Acem'in ve Halep'in ve Mısır'ın ve Mekke ve Medine'nin ve Kudüs'ün ve külliyen diyar-ı Arap'ın ve Yemen'in ve dahi birçok memleketlerin ki âbâ-yı kiram ve ecdad-ı izamım emerullahü berahinhüm kuvvet-i kahireleriyle fethettikleri ve cenab-ı celâlet meabım dahi tig-ı ateşbar ve şemşir-i zafer nigârım ile fetheylediğim nice diyarın sultanı ve padişahı Sultan Bayezit Han oğlu Sultan Selim Han oğlu Sultan Süleyman Han'ım. Sen ki, Fransa Vilâyetinin kralı Françesko'sun. Dergâh-ı selâtin-penahıma yarar âdemin Frankipan ile mektup gönderüp ve bazı ağır haberi dahi ısmarlayup memleketinize düşman müstevli olup, el'an hapiste olduğunuzu ilâm edüp halâsınız hususunda bu canipten inayetü medet istida eylemişsiniz. Her ne ki demiş iseniz, benim pâye-i serir-i âlem masirime arz olunup, ales-sebil-üt-tafsil ilm-i şerifim muhit olup, tamam malûm oldu. İmdi padişahlar sınmak ve hapsolmak ayıp değildir. Gönlünüzü hoş tutup, âzürde hatır olmayasız. Öyle olsa bizim âba-yı kiram ve ecdad-ı izamımız nevveralahu merakidühüm daima def-i düşman ve feth-i memalik için seferden hâli olmayup biz dahi anların tarikatına sâlik olup, her zaman memleketler ve sa'b ve hasin kaleler fetheyleyüp gece gündüz atımız eyerlenmiş ve kılıcımız kuşanılmıştır. Hak sübhanehu teâlâ hayırlar müyesser eyleyüp meşiyet ve iradâtı neye müteallik olmuş ise, vücuda gele Bâki ahval ve ahbar ne ise, mezkûr âdeminizden istintak olunur, malûmunuz ola şöyle bilesiniz."

Kanuni Sultan Süleyman.

1525 senesinde İstanbul'da yazılmıştır.

GELENEK

Fransız mutfağı bütün dünyaya nam salmıştır

Sanat alanında, yaşam biçimlerinde görülen Fransız duyarlılık ve zevki mutfağa da aynı önemle yansır, iyi yemek zevki ve çok çeşitli mutfak geleneğinin kökleri hayli eskilere dayanır. Ünlü Cordon - Bleu'sü ile Fransız mutfağı "bilimsel" bir nitelik kazanmış, Fransız mutfak ustaları uluslarası alanda parlarken, dünya yemek kitaplarında Fransız yemeklerine ayrılan bölümler kabarık birer yer tutar olmuştur

Geçmişinde şarap ve peynir ülkesi olarak tanınan Fransa'nın bir simge yerine kullanılan özelliği de geleneksel ekmeğidir "Baguette" adı verilen ekmek türü Fransa sınırlarını aşarak Fransız dışsatımına katkı da bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve Kuzey Avrupa'da Fransız kuruluşlarının yönettiği fırınlar rağbet görmektedir Fırın ürünleri arasında baguette'ten sonra en çok tüketilen "Croissant" adı verilen ayçörreklerini de unutmamak gerekir. Türkiye'deki simitin yerini tutan ayçöreği, en mütevazi evden en lüks eve kadar girmiş, kahvaltının vazgeçilmeyen besin maddesi olmuştur.

Fransız şarapları, bölgelere has özellikler taşır. Özel mahzenler ülkede önemli yer kaplar. Ayrıca evlerin çoğunda şarap yerleştirmeye yarayan irili ufaklı mahzenler vardır. Şarap içme sanatının tüm inceliklerini bilen Fransızlar, şarapçılığı da bir bilim haline getirmişler, özel şarap uzmanları yetiştirmişlerdir. Hatta Fransa'da resmen, profesör ünvanı taşıyan şarap uzmanları da vardır. Dünyanın en çok şarap tüketen ülkesinde, birisi "Susadım" dediğinde bu su içme isteğini değil şarap içme isteğini dile getirir. Şarap ve şarapçılığın taşıdığı önem, tüketimin dışında, bağ bozumu sırasında düzenlenen şarap şenlikleriyle de en güzel biçimde belirtilir

400'ü aşkın peynir çeşidi

Fransız peynirleri dünyanın her köşesinde tanınır. Ancak 400'ü aşkın peynir çeşidinin tümünü Fransızların bile tanıması güçtür. Fransızlar peyniri de rasgele yemezler: Belli peynir türleriyle belli şarapların birbirine uyum sağlamasına özen gösterirler. Peynir, yemeklerden sonra üstlük niyetine yenir.

Fransızların, ünlü peynirleri rokfor (roquefort) üzerine anlattıkları öyküye göre, düşmanlarından kaçan bir çoban, bir mahzene sığınır, ancak elindeki bir dilim ekmek ve bir parça peyniri yeme fırsatı bulamadan yine kaçmak zorunda kalır. Günler sonra, mahzene geri döndüğünde, ekmekle üstüste duran peynirin küflendiğini görür, ama yine de açlığını gidermek için peyniri yemek zorunda kalır. Fransızlar şimdi bu çobanın açlığına şükrediyorlar: Çünkü çoban, bu küflü peyniri o denli lezzetli bulur ki, önce kendine, sonra da dostlarına aynı yöntemle hazırlayarak "roquefort" peynirinin yayılmasına yol açar

Peynir ve şarap ülkede yemek yemeyi bir tören haline dönüştürür

Fransa, "baguette", şarap, peynir gibi özellikleri dışında, bölgesel yemekleriyle tanınır. Auvergne'in "coqau vin" (şaraplı tavuk); Bourgogne'un tereyağlı, sarmısaklı ve maydanozlu salyongozu ve daha birçok bölgenin şarküteriye, etc, balığa dayanan özellikli yemekleri vardır. Fransızlar yemeklerinde çok çeşitli soslar kullanmayı severler

Pastacılık ise Fransa'da öteden beri önem kazanmış bir alandır.

Dijon bölgesinin hardalları dünya çapında üne kavuşmuştur. Fransız konyakları da, şaraplar kadar ilgi çeker. En "soylu" konyaklardan biri sayılan " Courvoisier" p ülkenin içkiseveri için en gözde içkid

Bir çırpıda yemek

Fransa'da böylesine nitelikli bir "kültürü" olması, doğal olarak lokan sayısını ve görünüşlerini de doğrudan miştir. Paris, bu konuda başlıbaşı cennet sayılır. Şehrin en eski lokant dan La Tour d'Argent'ın temel özelliğ den haber vermek koşuluyla, orada dil dilediği ülkenin "özel" yemeklerini bil bilmesidir. Paris'in eski lokantalarınd

ÜNLÜ FRANSA ÇANLARI

XI. yüzyıldan bu yana, Villedieu-les-Poêles'de çan yapımı geleneği sürmektedir. Kuzeyden güneye geçen döküm ustalığı, tarih boyunca etkinliğini hiç yitirmemiştir İlk kez Saint-Jean-de-Jerusalem tarikatının kurduğu bu döküm ocağından, bugün Kanada'dan Kore'ye, Sovyetler Birliği'nden Haiti'ye pek çok ülkeden sipariş alınmaktadır

Taşrada düğün hazırlıkları.

Fransa mutfağının soslu, karmaşık yemekleri yerine, "Bistrot" adı verilen, daha çok "köy tipinde" yemek yenilen yerlerde ise, şarap eşliğinde, Fransıza özgü pek bir yan kalmamış gibidir.

Son on yıl içinde Paris'in her bir yanını restoranlar sarmıştır. Her türlü tüketim malını satabildiği bu satış merkezleri, özellikle akşam yemekleri açısından gözde sayılabilirler. Ancak bu "lokantalar"da da çok Amerikan tarzı hazır yemekler hızla yer alıyor. Paris'in "mutfak kültürü" konusunda bir yeri de, 1886'dan bu yana faaliyette bulunan Fauchon'dur. Burada, hemen her tür yemek ve tatlının yanı sıra, mevsim ve yöre farkı gözetmeden, dünyanın neredeyse tüm meyveleri bulunabilir. Londra'dan dünyanın pek çok ülkesinin çeşitlerine her gün uçakla servis yapılmaktadır.

Fransız evlerinin pek çoğunda, kırsal kesimde, mahzenler bulunur

Eyfel Kulesi'nin dikilmesine karşı gösteriler yapılmıştı

Paris'in, daha çeşitli de Fransa'nın önde gelen simgesi sayılan Eyfel Kulesi, başta Fransızların büyük tepkisini almış, şehrin orta yerine bu "demir yığını"nın dikilmesesi için binlerce kişi protesto yürüyüşleri yapmıştı. Bütün muhalefete rağmen, 1887-1889 arasında inşa edilen kuleye, kulenin hem tasarımını hem inşaatını başarıyla yürüten mühendis Eiffel'in adı verildi. Kulenin yüksekliği 320 metredir. Ünlü Trocadero alanı ile Napolyon'un gömütü arasında yer alan Eyfel Kulesi'ni her yıl on binlerce turist ziyaret eder. Ancak, kuleden atlayarak intihar edenlerin sayısı da az değildir.

Paris'in en ünlü sokaklarından biri Pigalle'dir. Toulouse-Lautrec'in fotoğraflarıyla da aynı bir önem kazanan Moulin Rouge (Kırmızı Değirmen) gazinosunun da üstünde yer aldığı Pigalle'de dünyanın tüm aykırılıkları bir araya toplanmış gibidir. Her renkten, her cinsten, her yaştan insanın birbirleriyle buluşabildikleri bu sınır tanımayan eğlence merkezi Fransız kültürünün bir parçası sayılır.

Saint-Tropez, bir bakıma Akdeniz tatilcilerinin en yaz aylarındayaşanan özgürlüklerin simgesi haline gelen bir Fransız tatil kasabasıdır. Cannes ve Nice ile aynı sahil şeridinde yer alan Saint-Tropez'de, yaz aylarında Avrupa'nın ünlüleri ve güzelleri bir araya gelir. Özellikle tek parça mayolarıyla genç hanımların yalnız plajlarda değil, sokaklarda da görüldüğü bu kasabanın nüfusunun büyük çoğunluğunu bu aylarda zenginlerin oluşturduğu gözlemlenir.

KITLE İLETİŞİMİ

En çok kitap üretilen ülke Fransa'dır

Fransa'da 1979 yılı sonunda devlet telefon şebekesinin 22 milyon 210 bin abonesi vardı. Bu telefonların dört milyonu aşkını, Paris bölgesindeydi. Öte yandan 1977 yılında, toplam mektup, telgraf ve telefon harcamaları 34 milyar frankı geçiyordu.

1974 yılındaki düzenleme ile radyo ve televizyon yayıncılığında yeni bir düzenlemeye gidildi. Şimdi radyo ve televizyon yayıncılığı tek bir kuruluş tarafından yürütülmektedir. Radyo programları üç istasyon üzerinden ve 219 vericiyle yayınlanır. Televizyon programları ise yine üç kanal üzerinden, 325 verici ve 4 bin 661 röle istasyonu ile yayınlanmaktadır. Fransa'da 1981 yılında, 8 milyon 700 bini renkli olmak üzere yaklaşık 19 milyon TV alıcısı vardı.

Fransa radyoları üç ulusal şebekenin yanı sıra birçok bölgesel programla yayın yaparlar. Ayrıca France-Musique, France-Culture gibi radyo yayınları, kültür ve sanat konularında uzmanlaşmıştır. Fransa'da 20 milyon radyo alıcısı vardır.

Ülkede kapasitesi 1 milyon 472 bin 400 olan, 4 bin 500 sinema vardır (1979). Aynı yıl sinemalara giden toplam izleyici sayısı 174 milyona geçiyordu.

Gazeteler

Fransa'da 69'u taşrada, 10'u Paris'te olmak üzere, toplam tirajı on milyonu aşan günlük gazete yayınlanır. Paris'teki en büyük beş gazete France-Soir (671 bin), Le Monde (546 bin), Parisien Libéré (474 bin), Le Figaro (407 bin), L'Aurore (347 bin)dir Taşrada çıkan gazeteler arasında tirajı en yüksek olan ise, günde 749 bin basılan Quest-France'dır.

Yayın kurumları arasında birleşmeler giderek artmakta, önemli basın grupları oluşmaktadır. 'Le Monde' yalnızca Fransa'nın değil, dünyanın en önemli gazetelerinden biridir. Fransa'daki profesyonel gazetecilerin sayısı 22.420'ü bulur. L'Express, Le Nouvel Observateur, Le Point gibi haftalık dergilerin yanı sıra, edebiyat, sanat ve politika dergileri ülkenin kültür yaşamına önemli katkılarda bulunurlar.

Fransa, nüfusuna oranla en çok kitap üreten ülkelerden birisidir. 1977 yılında, ülkede 25.823 çeşit kitap basılmıştır. Bunların içinde önem sırasına göre edebiyat yapıtları başta gelmektedir. Bunu izleyen konular gençliğe yönelik kitaplar, toplum bilimleri, okul kitapları, ansiklopedderdir. Yine aynı yılın sayısal verilerine göre ülkede 1.600 yayıncı bulunmaktadır. Yayınevleri arasında 1908 yılında kurulan ve o günden bugüne, yabancı yazarlar dışında Fransız yazarlarının hemen hepsinin kitaplarını yayınlayan "Gallimard" önde gelir

Moda yaratıcısı Fransızlar

Fransa'nın modaya katkıları, dünyadaki giyim-kuşam törelerini bir anda nasıl altüst ettiği herkesce bilinir. Pek çok moda hareketi, önceleri kimsenin katılmayacağı sanılacak ölçüde tuhaf görülen pek çok giyinme biçimi, çoğu zaman Paris'ten kaynaklanır. Mini etek modasının hemen ardından maksi etek modası gelmişse, bunun nedeni hep Paris'li moda yaratıcısının (kumaş üreticisiyle elele) verdiği kararlarda aranabilir Pierre Cardin, Yves Saint-Laurent, Ted Lapidus, Coco Channel bu büyük moda öncülerinin en ünlüleridir.

Loire kıyısında Saint-Laurent-des-Eaux nükleer enerji santralı

EKONOMİ

Uçak ve gemi sanayiinde dünyanın başlıca ülkeleri arasında yer alan Fransa'da 1.5 milyona yakın yabancı işçi çalışıyor

Fransız ekonomisi Avrupa'nın en gelişmiş ekonomilerinden biri

FRANSA ekonomisi Avrupa'nın en gelişmiş ekonomilerinden biridir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız ekonomisinin yeniden düzenlenmesi ve gelişmesi, daha sonra planlama daireşi başkanı olacak Jean Monnet'in adıyla anılan "Monnet Planı"nın uygulanması ile başladı (1947-50). Bunu 2 inci ve 3 üncü plan dönemleri izledi (1954-57/1958-61). Daha sonra 1960 ve 1961 yıllarında iki ara plan uygulamasını dördüncü (1962-65), beşinci (1966-70), altıncı (1971-75) ve yedinci (1976-80) plan izledi. 1981 Mayısında Mitterrand'ın Devlet Başkanı seçilmesinden sonra sanayiyi Fransızlara ait olan bankalarla büyük endüstri kuruluşlarını millileştirdi.

Fransa'da millileştirmenin tamamlanmasından sonra devletin 18 sanayi dalındaki payı yüzde 33'ye çıkacak. Bu hareketten önce devletin payının yüzde 50 ve üstünde olduğu sektörler uçak ve silah sanayii olmak üzere iki sanayiken millileştirmeden sonra bu sayı altıya yükseldi. Millileştirmeden sonra devletin payı uçak sanayiinde yüzde 84, çelik sanayiinde yüzde 80, silah sanayiinde yüzde [illegible], sentetikte tekstilde yüzde 75, elektronikte yüzde 44 olarak gerçekleşecek.

Ana üretim alanları

Sanayide ana üretim alanları çelik, kimya, otomobil, tekstil, şarap, uçak, gemi ve elektronik âletlerdir. 1980 yılında Fransa'da 3.378 bin motorlu araç üretilmiştir. Ham çelik üretimi ise, 1981 yılında 21.1 milyon metrik ton olarak gerçekleşmiştir. Fransa'da çalışan işgücünün yüzde 35'i bu sektörlerde istihdam edilmektedir.

Uçak ve gemi yapım sanayiinde dünyanın belli başlı ülkeleri arasında yer alan Fransa savaş uçağı ve gemisi yapımına önem vermektedir. Savaş uçağı alanında Mirage uçakları dünyaca tanınmaktadır. Fransa'nın sivil uçak yapım alanındaki büyük başarılarından biri de İngilizlerle ortak olarak hazırladıkları supersonik Concorde uçaklarıdır.

Fransa'da 1979 yılında sınai üretim şu şekilde gerçekleşmiştir (bin ton olarak): Sulfürik asit 5.069, asit kostik 1.449, sulfur 1.940, polietilen 1.173, yün 62, pamuk 178, jüt 9, peynir 980, şeker 3.968, çimento 28.825. Fransa'da ekonomik olarak aktif olan nüfus 21.061.215'dir. Bunun 2.017 ekonomide çalışmaktadır. 1.841.083 kişinin inşaat ve kamu hizmetlerinde çalıştığı ülkede 6.327.818 kişi imalât sektöründe, 829 bin 289 kişi ulaşım sektöründe, 3.623.478 kişi iş, bankacılık ve sigortacılık sektöründe, 3.543.[illegible] hizmetler sektöründe, 2.522.544 k[illegible] sektöründe istihdam edilmektedir.

1979 yılı rakamlarına göre [illegible] 1.455.681 yabancı işçi çalışmaktadır. [illegible] yısı ise 1.503.994'dür. Fransa'da [illegible] enerjisi üretimi artış göstermektedir.

Deniz mahsulleri Fransız ekonomisinde önemli bir yer tutar

Elektrik enerjisi ve petrol

Elektrik enerjisi üretimi 1980 yılında [illegible] milyar kilowatt saate ulaşmıştır. Elektriğin yüzde 37'si hidroelektrik santraller, yüzde [illegible]'da nükleer santraller vasıtasıyla üretilmektedir (1978). 1979 yılında Fransa'da 1.19[illegible] ton ham petrol üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu üretimin en büyük bölümü Landes'daki Parentis petrol yataklarından sağlanmıştır. Fransa aynı zamanda önemli bir ham petrol işleme merkezidir. 1979 yılı sonunda ülkede işlenen yıllık petrol miktarı 166.84 milyon tondur. Önemli rafineriler Basse-Seine ([illegible] milyon ton kapasiteli), Akdeniz (45.5 milyon ton), Atlantik (15.9 milyon ton), Kuzey ([illegible] milyon ton), Alsace (13.9 milyon ton), Paris (11.6 milyon ton) ve Lyon (9 milyon ton) bölgelerindedir.

Ülkede ayrıca doğal gaz üretiminde gözle görülür bir artış olmaktadır. Pireneler'in eteklerindeki Lacq bölgesinde üretilen doğal gaz miktarı 1979 yılında 7.757 milyon metre küp olmuştur.

Fransa'da en çok demir cevheri üretimi yapılmaktadır. 1979 yılında 31.627 bin ton demir cevheri üretilmiştir. Fransa'da üretimi yapılan diğer belli başlı madenler şunlardır: Kömür (18.612 milyon ton), linyit (2.484 [illegible] ton), boksit (1.969 bin ton), pik demir ([illegible] bin ton), ham çelik (23.360 bin ton) ve alüminyum (395 bin ton).

İhracat-ithalât

Fransa 1981 yılında 106.4 milyar dolarlık ihracat ve 120.9 milyar dolarlık da ithalât yapmıştır. Fransa'nın ihracatında en büyük payı yüzde 15 ile Federal Almanya almaktadır. Federal Almanya'ya 1981 yılında yapılan toplam ihracatın değeri 81.373 milyon frank'tır.

Fransa Batı Avrupa'nın en büyük gıda ihracatı yapan ülkesidir. Fransa'nın ihracatında önemli bir yeri de sınai ürünler almaktadır. Fransa'nın ihracatında Federal Almanya'yı yüzde 12 ile İtalya, yüzde 9 ile Belçika ve yüzde 7 ile İngiltere izlemektedir. Fransa'nın fazla ithalâtı yine Federal Almanya'dan yapılmaktadır. Fransa adı geçen ülkeden 1981 yılında 104.036 milyon franklık ithalât yapmıştır. Federal Almanya'nın tüm ithalât içerisindeki payı yüzde 16'dır.

İthalâtta Federal Almanya'yı yüzde 9 ile İtalya ve yüzde 8 ile Belçika ile Amerika Birleşik Devletleri izlemektedir. İthalâtta en önemli kalemler arasında hammaddeler, makineler ve yarı mamûl maddeler bulunmaktadır. Fransa AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu

Büyük baş hayvan üretimi Fransa ekonomisinde önemli yer tutar.

kişi - Ortak Pazar) üyesi olduğundan tica- [illegible] bu topluluk üyesi ülkelerde yo- [illegible]

Ulaşım

[illegible] yılı sonunda Fransa'da karayolu [illegible] toplam 804 bin 256 kilometredir. Bu karayollarının 29 bin 68 kilometresi ulusal karayolu, 345 bin 990 kilometresi tali karayollarından oluşmaktadır. Trafiğe kayıtlı otomobil sayısı 18.44 milyon ve ticari taşıt sayısı da 2.36 milyondur. Fransa'da devlet demiryolu uzunluğu 34.362 kilometredir (1980). Aynı yıl taşınan yolcu sayısı 685 milyon ve yük miktarı da 221 milyon ton olmuştur. Paris metrosu 278 kilometredir. 1978 yılında metro ile 1.104 milyon yolcu taşınmıştır. Fransa'da Air France, Uta ve Air Inter adlı hava şirketleri toplam 166 uçaklık bir filoya sahiptir. 1979 yılında üç hava şirketi 2.041 milyon ton/kilometre yük ve 18 milyon yolcu taşımıştır.

Fransa'da deniz ticaret filosunda (1979 yılı rakamlarına göre), toplam 11.63 milyon gross tonluk kapasiteye sahip 424 gemi bulunmaktadır. Ülkede ayrıca gemi ulaşımı yapılabilen su kanalı uzunluğu 8.568 kilometredir. Belli başlı limanları Marsilya, Le Havre, Nantes, Bordeaux Rouen'dir.

Tarım

Fransa'da tüm toprakların 17.3 milyon hektarı tarım, 1.2 milyon hektarı bağ, 12.9 milyon hektarı otlak ve çayır ve 14.3 milyon hektarı da ormanla kaplıdır. En fazla üretimi yapılan tarımsal ürün şeker pancarıdır. 1980 yılında 541 bin hektarlık alanda 26.206 bin ton şeker pancarı üretilmiştir. Aynı yıl 23.668 bin ton buğday, 405 bin ton çavdar, 11.758 bin ton arpa, 1.927 bin ton yulaf, 6.722 bin ton patates ve 9.254 bin ton mısır üretimi yapılmıştır. Bunun dışında 29 bin ton pirinç, bin ton tütün üretimi de gerçekleştirilmiştir. Fransa, dünyanın ikinci büyük şarap üreticisi olan ülkedir. 1980 yılında 1.174 bin hektarlık bağ alanına sahip olan Fransa'da 71.546 bin hektolitre şarap üretilmiştir. 1980 yılında ayrıca 1.810 bin ton elma, 273 bin ton armut, 136 bin ton erik, 397 bin ton şeftali üretimi de yapılmıştır.

Fransa'daki hayvan sayısı da şöyledir: At 320 bin, sığır 23.647 bin, koyun 12.983 bin, keçi 1.235 bin ve domuz 11.648 bin.

Balıkçılık alanında 22 bin 19 kişi çalışmaktadır. Bu alanda kullanılan deniz aracı 11 bin 90 adettir. 1979 yılında tutulan balık miktarı 732.100 metrik tondur. Fransa'da tarım sektöründe çalışan nüfusun yüzde 9'u istihdam edilmektedir.

1981 yılında Türkiye Fransa'dan 400 bin dolarlık mal ithal etmiş buna karşılık 216 milyon dolarlık ihracat yapmıştır. Fransa son zamanlarda Türk tekstil ürünlerine ambargo koymuştur. Türkiye'nin Fransa ihracatı içerisindeki payı binde dört dolayındadır.

SAVUNMA

Savunma harcaması kişi başına 371 dolardır

Mirage uçakları Fransa savunma sanayii ürünlerinin başında gelir.

Fransa Devlet Başkanı, silahlı kuvvetlerin komutanlığı görevini üstlenmiştir. Devlet Başkanına bu konuda Savunma Yüksek Konseyi ile iki komite yardımcı olmaktadır. 5 Temmuz 1969 yılında Ordu Bakanlığı yerine Savunma ile görevli Devlet Bakanlığı kurulmuştur. Fransa kuvvetlerini NATO bünyesinden 1966 yılında çekmiştir. Fransa Silahlı Kuvvetleri 575 bin kişiden oluşmaktadır.

Fransa'nın savunma harcamaları 110.394 milyon franktır. Kişi başına düşen savunma harcaması ise 371 dolardır. Kara kuvvetlerinde askerlik süresi 12 aydır. 355 bin 768 kişiden oluşan kara kuvvetlerinde piyade, zırhlı birlikler, topçu, istihkam, ulaşım gibi temel birliklerin dışında ayrıca nükleer savaş için eğitimli birlikler bulunmaktadır.

Kara kuvvetlerine ait bir de hafif uçak filosu görev yapmaktadır. Fransız Deniz Kuvvetleri 18 bin 100 kişiden oluşmaktadır. Buna 9300 kişilik hava personeli de dahildir. Cherbourg, Brest ve Toulon'da üç deniz üssüne sahip olan Fransa'nın üç uçak gemisi, (beş tanesi nükleer başlıklı füze taşıyan) 27 denizaltısı, bir kruvazör, 20 destroyer ve 22 fregatı bulunmaktadır. Donanmaya ait hava kuvvetleri 320 uçak ve 85 helikoptere sahiptir.

Fransa Hava Kuvvetleri 1910 yılında kurulmuştur. 105 bin 640 personeli bulunan hava kuvvetlerindeki savaş uçağı sayısı 460'dır. Hava kuvvetleri 40 savaş filosu, 30 ulaştırma, helikopter ve destek filosu ile 66 üsse sahiptir.

Bir süpermarkette gişeler.

400 yıllık kâbus

I. Murad devrine kadar uzanan kapitülasyonlar önceleri yabancılara küçümseyici bir lütuf gibi verildi. Ancak Batı'nın güçlendiği ve Osmanlı İmparatorluğunun çökmeye başladığı dönemde bu imtiyazlar ülkenin aleyhine dokunulmazlık ve ayrıcalık sistemi halini aldı. Kapitülasyon anlaşmalarının ilk ve en önemlisi Kanuni Sultan Süleyman'ın sadrazamı Damat İbrahim Paşa ile I. François'in elçisi Jean de la Forest arasında "Barış, Dostluk ve Ticaret Anlaşması" adı altında 1536 yılında imzalandı. 16 maddelik bu anlaşma ticaret serbestliği, deniz nakliyat serbestliği, esaret, korsanlık, mal ve can emniyeti üzerinde yoğunlaşmıştır. Anlaşma ile Fransız uyrukluların davasına Fransız konsolosunun bakması kabul ediliyor, ticaret ve ikamet serbestliği kefalet altına alınıyordu. Fransızlar ayrıca 10 yıl vergiden muaf tutuluyordu. Bu anlaşma iki hükümdarın hayatları boyunca geçerli kalacaktı. Ancak daha sonra yapılan anlaşmalar ile bu sürenin uzadığı görülür. İkinci anlaşma aralık 1569, üçüncü anlaşma temmuz 1581, dördüncü anlaşma şubat 1597, beşinci anlaşma 1604 mayısında yapıldı. I. Ahmet ve IV. Henri arasında yapılan bu anlaşma ile Fransa'ya yabancı ticaretini bitmaye hakkı tanındı. Altıncı anlaşmanın tarihi 1673 haziranıdır. Yedinci anlaşma ise 28 mayıs 1740 tarihinde I. Mahmud ile XV. Louis arasında imzalandı. 1536 anlaşmasından sonra, en önemli kapitülasyonlar bu anlaşma ile verildi. Anlaşma sadece akdi imzalayan padişahı değil, daha sonra gelecek bütün hükümdarları bağlıyordu. Anlaşma ile Osmanlı memurlarının Fransız uyruklularını evine giremeyecekleri, Fransız tebasının vergiden muaf olduğu, gümrük resminin arturılmaması hükme bağlanıyordu. Böylece Osmanlılar, imtiyazları yenileyerek Fransızlara vermiş oldular. Osmanlı İmparatorluğu kapitülasyonları ancak 1 Ekim 1914 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere aynı yılın 9 Eylül'ünde kaldırdığını açıkladı. Fakat I. Dünya Savaşı yenilgisi sonunda yapılan Sèvres Anlaşması yabancılara tanınan hakları artırdı. Kapitülasyonlar ancak Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra, 24 Temmuz 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile tamamen kaldırıldı.

SPOR

Bisiklet ve kır koşusu Fransızların ulusal sporu

FRANSA, Avrupa'da spor alanında en [illegible] yaşayan ve bütün spor dallarında [illegible] bir çalışma gösteren bir ülke olarak tanınmaktadır. Bunun sonucu olarak da Fransa sporun tüm dalında [illegible] çalışma yapmasına karşın bisiklet ve kır koşusu Fransızlar tarafından ulusal bir spor olarak benimsenmiştir. Bisiklet dünyasının en önemli koşusu da Fransızlar tarafından düzenlenen "Tour de France (Fransa Turu)"dur. 1903 etaptan oluşan 6000 veya 4000 kilometrelik bu önemli yarış 1903 yılından beri koşulmaktadır. Bütün dünya bisikletçilerine açık olan Fransa Turu, 1914-1918 ve 1940-1946 yılları arasında I. ve II. Dünya savaşları nedeniyle yapılamamıştır. Fransa bisiklet sporunda Garin, Cornet, Trousselier, Pottier, Petit - Breton, Lapize, Garrigou, Pélissier, Ledacq, Speicher, Magne, Lapébie, Robic, Bobet, Anquetil, Pingeon gibi büyük şampiyonlar yetiştirmiştir.

Fransa otomobil yarışlarında de büyük varlık göstermiştir. Boulin, Mimoun, Jazy, Ladoumègue, bayan Ostermeyer Fransa'nın yetiştirdiği ve Olimpiyat Oyunlarında madalyalar kazanan en iyi atletlerin arasındadır.

Boks ve tenis

Fransa boks ringlerinde de birçok amatör şampiyon çıkarmıştır. Bunlardan başka Georges Carpentier ve Marcel Cerdan gibi de profesyonel şampiyon dünya boks tarihinin [illegible] geçmiş en büyük yıldızları arasındadır.

Fransa kır tenis kortlarında da klâsik [illegible] taşıyan ve tenis kortlarında dünyanın [illegible] geçmiş en büyük şampiyonlarından biri olan Henry Cochet gibi bir büyük sporcu yetiştirmektedir.

Eskrim, biniciliik ve yüzme

Fransızlar eskrim sporunun özellikle flöre [illegible] dalında da birçok şampiyonlar çıkarmıştır. Bunlar arasında en önemlisi Pierre d'Oriola'dır. Bu ünlü eskrimci 1948 ve 1952 Olimpiyatlarında flöre ve epe dallarında dört şampiyonluk kazandığı gibi 1947, 1948, 1950, [illegible] Dünya şampiyonluğunu da elde etmiştir.

Fransa'nın bir de Pierre Jonqueres d'Oriola adında ünlü bir tamcısı vardır. P.J. [illegible] da Fransa'ya iki olimpiyat ve bir dünya şampiyonluğu kazandırmış bulunmaktadır. Fransa binicilik alanında da pek büyük bir ün sahiptir. Binicilik dünyasının en eski ve en ünlü uluslararası konkurpiklerinden biri Nice'de yapılmaktadır. Fransızlar arasında Carion, Dupont ve Chevalier gibi ünlü binicilerde yetiştirmişlerdir.

Fransa yüzme havuzlarında da büyük şampiyonlara sahip olmuş bir ülkedir. Fransa'nın yetiştirdiği birçok yüzmeci arasında Alex Jany ve Jean Boiteux gibi iki büyük şampiyon ve rekortmenin de önemli yerleri bulunmaktadır.

Futbolda parlak bir geçmiş

Fransa'nın futbol alanında da eski ve parlak bir geçmişi vardır. Fransa Futbol Federasyonu 1908 yılında kurulmuştur. Halen Fransa'da futbolla uğraşan 11.444 spor kulübü bulunmaktadır. Bu kulüplerde 602.090 lisansiye futbolcu vardır. Fransa futbolu 1938 Dünya Kupası'nda üçüncülüğü elde etmiş, bu arada dünyaca ünlü birçok futbolcu da yetiştirmiştir. Fransa'nın yetiştirdiği dünyaca ünlü futbolcular arasında Bastien, Jordan, Nicolas, Remetter, Jonquet, Marcel, Kepa, Vincent, Fontaine, Piantoni, Remetter, Battison, Lopez, Trésor, Platini, Lacombe gibi büyük isimler bulunmaktadır. Fransa'nın futbol alanlarında ün yapmış takımları arasında Angers, Bordeaux, Olimpique Lyonnais, Olympique, Marseille, Metz, Nantes, Nimes Olympique, Red Star, Rouen, Saint Etienne, Racing, Sochaux, Starsborg ve Valenciennes başta gelir.

Basketbolda

Fransa basketbolda da eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Avrupa kıtasında ilk basketbolun, Amerika'da oynanmasından 1 yıl sonra (1893) Fransa'da bir deneme niteliğinde oynandığı, I. Dünya Savaşı sırasında Fransa'ya gelen Amerikalı askerlerin bu oyunu gerçek anlamıyla bu ülkeden Avrupa kıtasına soktukları bilinmektedir. Basketbol Fransa'da uzun yıllardanberi oynanmakta olup en yaygın spor dallarından biri durumuna gelmiştir. Fransa'nın gelmiş geçmiş en başarılı basketbolcuları arasında Monclair, Blanchard, Chavet, baba ve oğul Beugnot'lar, Cachemir'in isimleri sayılabilir.

Halter ve cimnastik

Fransa tüm spor dallarında olduğu gibi halter dalında da bir çok ünlü şampiyonlar çıkarmıştır. Bunlar arasında Decottignies ve Hostin en önemlileri olarak dikkati çekmektedir.

Cimnastik alanında da Ségura gibi ünlü bir şampiyona sahip bulunan Fransa, özellikle II. Dünya Savaşı'nda sonra rugbi sporunun üzerine de önemle eğilmiştir. Son yıllarda iddialı ve zorlu rugbi maçları da futbol maçlarına yakın seyirci toplamaktadır.

Güreşte

Fransa güreş sporunda da eski ve köklü bir geçmişe sahiptir. Daha 1899 yılında Paris Enternasyonal Fuarı sırasında ilk Dünya Güreş Şampiyonası'nı organize etmesi de bunun delilidir. Bu ilk Dünya Güreş Şampiyonluğunu Türk pehlivanı Kara Ahmet'in kazanmasının yanısıra Koca Yusuf, Adalı Halil, Kortdereli Mehmet, Filiz Nurullah gibi ünlü Türk pehlivanlarının geçtiğimiz yüzyılın sonlarında Avrupa'da yaptıkları güreşlerin merkezini Fransa olmuştur ve Türk pehlivanları Paris'te başta dünyaca ünlü Fransız güreşçisi Paul Pons olmak üzere birçok Fransız pehlivanı ile karşılaşmıştır. Güreş dünyasının ilk kitabı da yine bir Fransız güreş adamı olan Desbonett tarafından kaleme alınmıştır. Fransa'nın modern güreşte de birçok ünlü isimler yetiştirdiği görülmüştür. Modern Fransız güreşinin [illegible] yıllarda giriştiği hamlede, uzun [illegible] kede milli takım antrenörlüğü [illegible] güreş adamı Nuri Boytoran'un [illegible] katkısı olmuştur. Modern Fransız güreşinin ünlü isimleri arasında Deglane, [illegible] ilve, Le Boucher, Vervet, Rottemflue, [illegible] lin, Leclere, Bielle ve Robin [illegible] lerdir.

Dünya Kupası'nda öne çıkan Platini şimdi İtalya'da top koşturuyor.

Fransa Turu, bütün dünya bisikletseverlerinin ilgiyle izledikleri bir yarışmadır.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 14
AVRUPA

KÜLTÜR VE SANAT

Fransız edebiyatının klasik dönemi insanın iç dünyasıyla birlikte, insanların birbirleri arasındaki ilişkilerin araştırılmasına, evrensel insana ulaşmaya yöneliktir.

FRANSIZ dilinin en eski örneği sayılan Strasbourg Andı'ndan (Serment de Strasbourg) sonra, Fransız edebiyatı çok kollu bir ırmak gibi yüzyıllar boyunca akıp gitmiştir.

XII. yüzyılda "Chanson de Geste"lerle birlikte Fransa'ya has, özgün eserler ortaya çıktı. Yine XII. yüzyılda Trobadur ve Truver adı verilen saz şairleri halkı halk edebiyatını geliştirdiler. Bu şairlerin çalışmaları zamanla değişik şiir biçimlerinin oluşmasını sağladı. Şatodan şatoya giderek, feodal düzenin asillerine hitap eden truverler arasında XIII. yüzyılda, *Colin Muset* ortaçağ edebiyatına yeni bir açı getirerek, daha geniş bir kitleye, çalışan halka seslendi. "Courtois" adıyla anılan roman türü Ortaçağ toplumunun gittikçe incelen yaşantısını yansıtırken, edebiyatta ilk kez kadına yer verildi.

Fransa'da Ortaçağ edebiyatının önemli örnekleri arasında satirik nitelikli, anonim eser, Roman de Renart (Tilkinin Romanı) ve Guillaume de Lorris ile *Jean de Meung* tarafından kaleme alınan öğretici, alegorik nitelikli Roman de la Rose (Gülün Romanı) sayılmalıdır.

Ortaçağ Fransız şiirine damgasını basan ilk büyük şair *Charles d'Orléans* ve *François Villon*'dur. Uzun yıllar boyunca hapiste yatan François Villon, lirik şiirleri, özellikle "La Ballade des Pendus" adlı baladıyla dünya edebiyatında önemli bir yere sahiptir.

Ortaçağ Fransız tiyatrosu başlangıçta dinsel törenlerden yola çıkarak zamanla halka yönelen bir dram sanatı biçimini almıştır. XV. yüzyılda ise, psikolojik çözümlemeye, dayanan, mizah yanı yoğun komedi türünün ilk örnekleri ortaya çıkmıştır.

Yeni atılımlar

XVI. yüzyılın başlarında şiir alanında bir duraksama görülmüş, ancak toplumsal ve siyasal hareketler, özellikle İtalya savaşları Fransız toplumunu yeni keşiflere sürüklemiştir. İtalya ile ilişkiler Rönesans hareketinin Fransa'da yayılmasına, sanatve düşün alanında yeni atılımlara yol açmıştır. Bu dönem, hümanistlerin, eski yazarları, eski dillerini incelemeye yönettiği, eski eserlerin yayınlanmasına, sözlüklerin hazırlanmasına girıştikleri bir dönemdir.

Bu canlanma dönemi içinde, öncülüğünü *Pierre de Ronsard* ile Joachim du Bellay'ın yaptığı "La Pléiade" adı altında yedi şairden oluşan bir topluluk kurulmuştur. XVI. yüzyıl boyunca, Avrupa insanının doymak bilmeyen araştırmasına, yeni bir ideal yaratılmasına yönelik çalışmasına en yetkin örnekler Rabelais'nin dev kahramanları Gargantua ve Pantagruel'dir.

Din kavgalarının ve içsavaşların süregitmekte olduğu bu dönemde, tüm bu kargaşadan uzakta bir yazar, çabalarını insanın iç dünyasının incelenmesinde yoğunlaştıracaktır. Fransız moralistlerinin ilki sayılan bu büyük yazar *Montaigne* 'Denemeler'inde kendinden yola çıkarak tüm insanlığı yansıtmıştır.

XVI. yüzyılın kargaşalığı, Fransız toplumunu *XVII.* yüzyılda yeni bir denge arayışına yöneltmiş, Kral *Henri IV*'ün iç savaşa son vererek, barışı sağlaması edebiyat alanında da yeni yönelimlere yol açmıştır.

Malherbe, şiir alanında yalnız şair olarak değil, bir dilbilimci gibi de çalışmış, Fransızca'daki Yunan ve Latin unsurlarını ayıklamıştır.

Rambouillet markizi, geçmiş dönemin kargaşasına karşılık, çevresine topladığı sanatçılarla, önerdiği yeni bir yaşam tarzına bağlı olarak yeni bir edebiyat akımı yaratmıştır. (Précieuse)

Bu akımın giderek öykünmeci bir yan kazanması, oldukça abartılmasına karşı hareketlerakçıkan *Moliere* komedilerinde yarattığı kişilikler ve keskin eleştirilerle dünya edebiyatındaki yerini almıştır.

XVII. yüzyılın edebi alandaki etkin kişiliklerin biri de Richelieu'dür. Richelieu 1635 yılında "Académie Française'in kurulmasındaki rolüyle de önem kazanır.

Descartes gibi büyük bir filozofun, *Pascal* gibi önemli bir moralistin yetiştiği bu aydınlaşma döneminde, *La Rochefoucauld, Mme de Sevigné, Mme de la Fayette*, XIV. Louis Krallığı'nda, asillerin ve Fransız burjuvazisinin oluşturduğu geniş bir okuyucu kitlesine hitap ediyorlardı.

Klasik dönem

Fransız edebiyatında *Corneille* ile başlayan klasik dönemin temsilcileri *Molière, Racine, Boileau, La Fontaine, Bossuet, La Bruyeré*'dir. Bu dönem boyunca, çalışmaların çoğunluğu, insanın içdünyasıyla birlikte, insanların birbirleri arasındaki ilişkilerin araştırılmasına, evrensel insana ulaşmaya yöneliktir.

Aydınlanma çağı

İnsanı, zengin bir araştırma kaynağı olarak ele alan XVII. yüzyıl yazarların büyük bir çoğunluğu, siyasal alanda kralın, edebi alanda eski yazarların, din alanında katı kuralların otoritesini tartışmasız kabullenmişlerdi. XVIII. yüzyıl edebiyatı özellikle bu üç ana noktayı irdeleyecektir.

Daha yüzyılın başında *Fénélon*, "Télémaque" isimli eserinde, kralını yargılayan ideal bir monarşi düzenini betimleyecektir. 1687-1700 yılları arasında eskilerle çağdaşlar arasında önemli çatışmalar, geniş çaplı tartışmalar sürmüş, sonunda ilerleme (progrès) kavramı geliştirerek, eskiye bağlılığın, yanlışlığı, geçmiş dönemlerin ülkelerinin yetersizliği savunulmuştur. Aydınlanma çağı olarak nitelenen bu dönemde, eskiyi yıkıp yeni düşünceleri savunan filozoflar, bilimsel araştırmalara yönelen bilginlerle, edebiyat da yeni bir görünüm kazanmış, Fransız Devrimi'ni hazırlayacak olan atılımlar böylece başlamıştır.

Yüzyılın dört büyük ismi *Montesquieu, Voltaire, Rousseau, Diderot*'tur. Çok sayıda yetenekli sanatçı yanında, komedi alanında, *Marivaux* ve *Beaumarchais*, şiirde ise yüzyılın sonunda *André Chenier* Fransız edebiyatına önemli katkılarda bulunmuş yazarlardır.

Romantik dönem

Fransız Devrimi ve imparatorluk döneminde (1789-1815) Fransa'da önemli olaylar yaşanırken, *Chateaubriand*, edebiyat tarihinin en önemli isimlerinden biri olarak parlamış, çağdaşlarına ve gelecek kuşaklara yeni yollar açmıştır.

XIX. yüzyılın ilk yarısında edebiyatta

Versailles Sarayı. Avrupa'da bahçecilığın bir sanat haline geldiğini kanıtlayan bahçelerle çevrilidir.

Dünya sanat ve kültürünü etkileyen ülke:

FRANSA

BÖLÜM III

başlayan romantik akımla akıl ve mantık yerine duyarlılığa, düşünce yerine heyecana yer verilmişti. Yazarlar, doğaya yönelmişler, nesnel düşünceler yerine öznel sezgilerden ilham almışlardı. Chateaubriand'la başlayıp, İngiliz ve Alman edebiyatçılarının etkisiyle güçlenen bu yeni akım en yetkin ifade biçimini lirizmde bulmuştu. Yüzyılın ilk yarısının en büyük şairleri *Lamartine, Vigny, Hugo, Musset* her şeyden önce lirik şairlerdir. Bu şairler, eserlerini kendi yaşantılarından oluşturan, özellikle dertlerinden, sorunlarından almışlar kendilerini doğrudan, etkileyen duygulardan söz ederken insanlığın ortak duygularını dile getirmişlerdir. Öte yandan bu şairler duyarlılık ve düş güçlerinin itisiyle metafizik kaygılara, ölüm, evrende insanın yeri, ruh ve madde, gibi sorgulamalara yönelmişlerdir.

Simgecilik

1860'lardan başlayarak, Fransız şiirinde köklü bir değişim yaşandı. Romantizme beslenen tepki, şiirsel anlatımda ve dili kavrama düzleminde pekçok yeni şairi oluşturacaktı. Théophile Gautier'nin başı çektiği ve başlangıçta daha çok "Parnasçılar" adıyla tanınan şair ailesini bir Küba doğumlu **José Maria de Heredia, Sully Prudhomme** ve **Leconte de Lisle** oluşturuyordu. Romantizmden ayrılmalarına karşın, bu şairlerin, akımdan bir hayli etkilendikleri görülüyordu. Simgecilik, asıl ağırlığını XIX. yüzyıl Fransız şiirine damgasını vuran **Victor Hugo** ile tüm çağdaş şiiri etkileyecek olan ve modern edebiyatın atası sayılan **Baudelaire**'den geniş ölçüde etkilenen ikinci kuşak Parnasçılarıyla kazanacaktı.

Victor Hugo yalnız şiirleriyle ve romanlarıyla değil siyasal kişiliği ile de romantizmin devi sayıldı. Romanda "Notre Dame'ın Kamburu" ve "Sefiller" ile **Eugene Sue**'nün ulaştığı geniş kitleye o da ulaştı. Şiir alanındaki ürünleri ise benzer ölçüde olmasa bile pekçok Fransız'ı derinden etkiledi. "Yüzyılların Efsanesi" başlıklı destanıyla doruk noktasına ulaşan şiirsel anlatımı bir sonraki şair kuşağını da yoğun biçimde etkiledi.

Charles Baudelaire'in çıkışı ise, şiir konusunda yerleşik tüm yargıları sarstı. "Kötülük Çiçekleri" ve "Paris Spleen'i" ile öncü edebiyatın ilk örneklerini veren Baudelaire'in şiir dünyası alışılmış estetik anlayışın motiflerini terk etmekle kalmıyor, o güne dek şiirsel anlatıma aykırı sayılmış pekçok tema ve konu da bu sarsıcı yapıtlarla ortaya çıkıyordu. Baudelaire'in sapkın dünyası Parnasçıların bir kolunu derinden etkiledi. **Stephane Mallarmé**, şiirde "an" anlatımı son noktasına kadar zorlarken, bir yandan da "Bir Zar Atımı" başlıklı tek cümlelik uzun şiiri ile modern şiirin başlangıç noktasını işaretledi. Mallarmé ile hemen aynı yıllarda **Paul Verlaine** konu ve tema açısından **Baudelaire**'e daha yakın bir yörüngede, şiirde müziğin payını vurgulayan bir üslup geliştirdi. XIX. yüzyıl Fransız şiirinin patlama noktası sayılabilecek iki isim, **Rimbaud ve Lautréamont** [illegible]. Rimbaud, "Cehennemde Bir Mevsim" adlı bir başkaldırı [illegible] genç yaşta şiiri bıraktı. Buna karşın Rimbaud yirminci yüzyıla [illegible]. **Lautréamont** ise 24 yıllık yaşamında tek bir fotoğrafı dahi bulunmadan geldiği gibi gizemli bir biçimde yitip gitti ve ardından gerçeküstücüleri dipten etkileyecek bir ana yapıt bıraktı: "Maldoror'un Şarkıları".

XIX. yüzyıl Fransız romanı

Bu dönemin Fransız romancıları, bir bakıma Avrupa romanının doruk noktalarında yer tutarlar. Roman geleneğinde bir dönüm noktası niteliği taşıyan "İnsanlık Komedyası" başlıklı dev roman freskosuyla **Honore de Balzac**, aşılması güç bir girişimde bulunur. Binlerce sayfalık bu dizi roman ile gerçekçi yaklaşımı en titiz noktasına ulaştırır. **Stendhal**, özellikle de "Kırmızı ve Siyah" ile gerçekçiliğe lirik bir çizgi katar. Yirminci yüzyıl romanının öncülerinden **Gustave Flaubert** özellikle "Madame Bovary" ile çağının ve ülkesinin kalıplaşmış değerlerini kökten sarsmanın yanı sıra modern romanın ilk örneğini verir. XIX. yüzyıl Fransız romanının en yaygın isimleri gene de **Alexandre Dumas** ve **Eugene Sue** olmuştur. Tefrika romanlarıyla yüz binlerce okura ulaşan bu romancıların bugün okunma oranları geçmişe oranla hayli düşüktür.

Victor Hugo: Şair, romancı, siyaset adamı.

XIX. yüzyıl Fransız romanında çeşitli çizgiler bir arada varolabilmiştir. Hugo ve Sand'ın romantik perspektiflerini büyük ölçüde **Daudet, Loti** ve **Anatole France** sürdürmüştür. Gerçekçi akımın Balzac'tan sonra natüralist bir çizgiye oturduğu gözlemlenir. Bu çizginin en önemli temsilcileri **Emile Zola** ve **Guy de Maupassant**'dır. Jules Verne ise bilim-kurgu romanın atası olmasına yol açacak ürünlerini bu dönemde kaleme almıştır.

Çağdaş Fransız şiiri

Özellikle **Baudelaire** ve **Mallarmé**, ama bir o kadar da **Rimbaud, Laforgue** ve **Lautréamont** hem çağdaş Fransız şiirini, hem de çağdaş dünya şiirini kökünden etkileyen şairlerdir.

Fransız şiirinde, gene de ilk önemli değişikliği, Polonya asıl **Apollinaire** yaratmıştır. I. Dünya Savaşı'ndan hemen önce başlattığı "L'Esprit Nouveau" hareketi ile tüm Avrupa şiirinin kısa sürede çehre değiştirmesine yol açan Apollinaire'in yapıtları Dada hareketinin, hemen ardından da gerçeküstücü akımın patlamasına önayak olmuştur.

Apollinaire ile gerçeküstücü akımın arasında kalan, bir akımın bünyesinde toplanamayacak şairler de bu dönemde az değildir: Peguy ve **Claudel** mistik bir şiire yönelirler, **Valéry** ise Mallarmé'nin mirasını sürdürür. I. Dünya Savaşı'nın orta yerinde, tüm insansal değerlerin sarsıntıya uğradığı, umut suzluğun iyiden iyiye su yüzüne çıktığı bir anda Dada hareketi patlar. Genel hatlarında "sanata karşı sanat" akım olarak tanımlanabilecek Dada kısa ömürlü olur. Hemen ardından doğan gerçeküstücü akımı ise 1935'e dek etkili kalacak bir akım olur.

Gerçeküstücü şairlerin önde gelenleri **André Breton, Louis Aragon, Paul Eluard, Philippe Soupault, Jacques Prévert** ve **René Char** hem aklın ve mantığın sınırlarını sorgularlar, hem de düş evrenine yolculuk yaparlar. Klasik şiirin tüm ölçüleri ve kalıpları dağıtılır, hayatla da yoğun bir hesaplaşmaya girişilir.

Akımın şairlerini aslında ressamlardan, sinemacılardan, romancılardan soyutlama olanağı yoktur. Kaldı ki, gerek **Breton** ve **Aragon**, gerek Cocteau ve **Mandiargues** bir yandan da roman yazar, filim çevirirler. Akımın tamtamına içinde olmasalar bile, bu dönemin diğer şairlerini de gerçeküstücülüğün dışında değerlendirmek zordur: **Saint-John Perse** sınırsız bir lirizm geliştirir "Rüzgârlar" ve "Övgüler" gibi uzun düzyazı şiirleriyle **Max Jacob** ve **Pierre-Jean Jouve** kendi özgün dünyalarına dalarlar. Ancak, 1930'larla birlikte, Avrupa'da yeniden gergin bir siyasal ortamın baş göstermesi gerçeküstücü akımda çatlamalar oluşturur. Önce Artaud ve **Bataille**, ardından da Aragon ve **Eluard** hareketten koparak siyasal bir tavır alırlar. Eluard ve Aragon'un şiirinde baş gösteren değişim Fransa işgal altındayken iyice belirginleşir. Aynı dönemde **Char** uzun bir süre için şiire ara verir. Gerçeküstücü şiirin büyük ustalarından **Robert Desnos** bir Alman toplama kampında ölür. **Max Jacob** da savaşın kurbanları arasındadır. II. Dünya Savaşı'nın ardından, Fransız şiirinde hem ustaların, hem de gençlerin yoğun üretimine tanık olunur. Aragon yenilik ve geleneği aynı anda barındıran büyük şiir serüvenini Elsa Triolet'ye yazdığı aşk şiirleriyle sürdürür. **René Char** iyice dingin, titiz, ustalıklı bir uslûba vararak bir sonraki kuşağı derinden etkiler. Savaş sonrasında parlayan şairlerin başında, maddeci bir şiir dilini araştıran, eşyaların ve hayatın dokularına inmeyi amaçlayan iki şair, **Guillevic** ve **Ponge** gelir. 1950'lerden sonra şiirsel çizgileri belirlenen şairlerin pek çoğunun çıkış noktası Char'dır: **Yves Bonnefoy, André du Bouchet, Jacques Dupin** ve **Michel Deguy** hayli soyut imgelere dayanan, keskin ama duyarlı bir şiir dünyasını, yarı-felsefi bir örgüyle gerçekleştirirler.

Çağdaş Fransız romanı

Balzac, Stendhal, Zola ve **Flaubert** gibi dört büyük romancının yetiştiği XIX. yüzyıl Fransız romanı, çağımızda da büyük ustalar yetiştirmiştir. Yüzyıl başında, I. Dünya Savaşı öncesinde **Romain Rolland, Alain-Fournier, Duhamel** ve **Roger Martin du Gard** gibi gerçekçi romancıların yanı sıra, roman sanatına önemli yenilikler getiren öncü yazarlar da ortaya çıkar: **André Gide**, "Kalpazanlar"da modern romanın öncülüğünü yapar. Raymond Roussel, "Locus Solus" ile "Yeni Roman"ın atası olur. **Radiguet, Bernanos** ve **Mauriac** roman sanatına yepyeni boyutlar getirirler. Ama çağdaş Fransız romanının anıt eseri **Marcel Proust**'tan gelecektir: "Yitirilmiş Zamanın Ardında" başlıklı dizi romanı anlatı geleneğinde bir devrim yaratır.

Proust'tan sonra Fransız romanına, 1950'lerde gelinene dek gene gerçekçi yazarlar ağır basan ürünler ağırlığını koyar. **André Malraux, Albert Camus** ve **Sartre** ile roman sanatına siyasal perspektif yer eder. Camus ve Sartre'ın romansal girişimlerinde egemen olan yarı-felsefi bakış açısı, daha az hissedilir biçimde **Antoine de Saint-Exupéry**'de de görülür. 1950'lerin başında, İrlanda asıllı yazar **Samuel Beckett**'ın romanlarının ve oyunlarının ilk kez Paris'te etkili olmasıyla bir dizi genç romancı ortaya çıkar. Sonradan "Yeni Roman" adıyla vaftiz edilecek bu ürünler roman sanatının alışılmış düzeni tersyüz olur: Zaman, kişiler, olayların kurgusu, betimleme yepyeni bir anlayışla değerlendirilir.

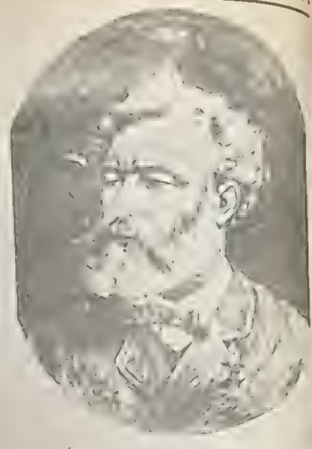

Bilim-kurgunun atası Jules Verne

1789 devriminin kültürel çerçevesi

Genel refahın yükselmesi, burjuvazinin gittikçe artan etkisi ve sınıflar arasındaki çekişme, 1715-1789 döneminde düşün hayatında büyük bir ilerleme kaydedilmesi sonucunu doğurdu. Burjuvazinin akılcı, pozitif ve yararcı bakış açısı bu ilerlemeye damgasını vuran başlıca öğe idi. Bu dönemde bir "entelektüel açlık", bir "öğrenme humması" başgösterdi. Bilim adamları toplumda "tapınılacak" ölçüde seviliyor ve saygı görüyorlardı. Dünyanın dörtbir yanına bilimsel heyetler gönderildi.

Fransız matematikçileri Clairault, d'Alembert, Lagrange ve Laplace kalkülüs, kozmoloji, mekanik ve astronomi alanlarındaki tüm bilgileri yepyeni bir düzeye ulaştırıp mükemmelleştirdiler. Dünyanın gerçek biçimi kesin ölçümlerle ortaya çıkarıldı. Monge, deskriptif geometriyi buldu. Fransa, matematik alanında evrensel düzeyde üstünlüğe ulaştı.

Fizik alanında Réaumur, ilk termometrelerden birini yaptı. C.F.du Fay ve Coulomb, elektrik enerjisi konusunda birçok yeni buluş gerçekleştirdiler. Lavoisier ise, aynı dönemde çağdaş kimyanın esaslarını ortaya koymaktaydı.

Buffon, doğal bilimlerin büyük bir sistematizasyonunu gerçekleştirmenin yanısıra, çağdaş jeolojinin, antropolojinin ve insan coğrafyasının temellerini attı. Doğal bilimlerde ayrıca solunum, terleme ve sindirim işlevleri ilk kez açıklandı, türlerin çeşitliliği gösterildi, doğal sınıflandırma yöntemi bulundu.

Sosyal bilimlerde tarih yöntemi mükemmelleştirildi, Doğu uygarlıkları keşfedildi, Voltaire uygarlık tarihi üzerinde yapıtlar verdi. Montesquieu toplumsal yasaları bulmak üzere, derinlemesine sosyolojik çalışmalar yaparken, fizyokratlar ekonomi biliminin temellerine eğiliyor, du Pont de Nemours ile Turgot toplumların doğal işleyiş yasalarını bulmaya çalışırlarken rahip Dubos, "estetik"in yaratıcısı oluyordu.

Bu bilimsel araştırmaların ilk sentezleştirme denemesi, d'Alembert ile Diderot'nun 50 yılda tamamladıkları Encyclopédie'de (ansiklopedi) en güçlü anlatım biçimini bulan "Aydınlanma felsefesi" idi. Bu sentez, Voltaire'in kaleme aldığı Dictionnaire Philosophique (Felsefi Sözlük) ile desteklendi. Yapıtta, burjuvazinin tüm idealleri formüle edilmiştir.

Orta sınıfın iyice ağır bastığı bu toplumda asıl hedef, geliştirilen bu teori ve buluşların uygulamaya konulmasıydı. Askeri alanda yeni teknik ve taktikler geliştirilmekte gecikmedi. Öte yandan, ilk buharlı (yandan çarklı) gemi, ilk buharlı otomobil kullanıldı; akustik telefon, telgraf alanlarında ileri deneyler yapıldı; Montgolfier Kardeşler, ilk balonu uçururlarken, Rozier ile Laurent ilk uçan insanlar oldular.

Fransızlar, aynı dönemde tıp ve cerrahi alanlarında da önde geliyorlardı.

Özellikle XVIII. yüzyılın ikinci yarısında büyük bir gelişim gösteren teknik okullarda yetişen Fransızlar, usta asker, mühendis ve teknisyenleriyle tüm Avrupa'nın ihtiyacını karşılamaktaydılar.

Fransa'nın kültürel prestiji bu dönemde doruk noktasındaydı. Fransızca, Avrupa ülkelerinin ortak dili olarak kullanıldığı gibi tüm Avrupa güzel sanatlarda da Fransa'nın derin etkisi altında bulunuyordu.

Bununla birlikte, 1760'tan itibaren, Avrupa'da Fransız etkisine karşı ulusal ve romantik bir tepki geliştiği, Fransa'da da klasik ruhun sönmeye yüz tuttuğu görülüyor. Bundan sonra, akım tersine döndü ve Fransa'da yabancı ve özellikle İngiliz etkisi egemen oldu. Kozmopolit anlayış, Fransız yurtseverliğini de zayıflattı. 1789 yılına gelindiğinde çöküş çoktan başlamıştı.

Nathalie Sarraute, Alain Robbe-Grillet, Michel Butor ve Claude Simon bu romancıların ilk ürünleridir. Arada, eski kuşaktan Raymond Queneau ve Julien Gracq genel çizgileriyle gerçeküstücü anlayışın dümen suyunda sayılabilecek romanlar yazarlar gerçi, ama "Yeni Roman", Fransa sınırlarını da aşan bir yayılma gösterir. Son kuşak romancılardan Philippe Sollers'de ise bu etki bilinç akımı yöntemleriyle de buluşarak yeni bir boyut almıştır. Buna karşılık, klasik roman çizgisinde, ilk kez Fransız Akademisi'ne seçilen kadın yazar olma unvanını taşıyan Belçika asıllı Marguerite Yourcenar çok başarılı yapıtlar vermiştir.

Deneme-eleştiri

Fransa, XX. yüzyılda hayli önemli deneme yazarları ve eleştirmenler yetiştirmiştir. Camus ve Sartre varoluşcu felsefenin çerçevesinde kalan felsefi ve edebi denemeler yazmışlar, Georges Bataille ve Maurice Blanchot ise bireyin iç dünyası ile yaratıcı duyarlılık sorunlarını konu edinmişlerdir. 1960'lardan sonra parlayan Roland Barthes ise "Yazının Sıfır Derecesi" başlıklı kitabıyla Avrupa'da yakın dönemin tüm aydınlarını etkilemiştir.

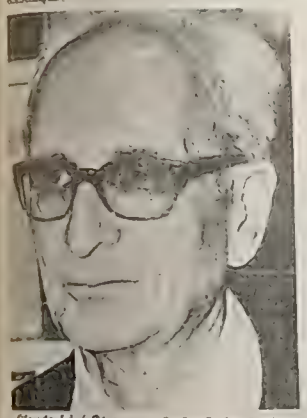

Claude Lévi-Strauss günümüzün önde gelen bilim adamlarından biridir.

Felsefe ve bilim

Fransa'nın felsefe ve bilim alanında dünya kültürüne önemli katkıları olmuştur. Felsefede Malebranche, daha çok da René Descartes yeni çağın düşüncesine damgasını vurmuştur. Descartes sonrasında ise, Montaigne'den Voltaire'e, Condillac'dan Saint-Simon'a, Diderot'dan Rousseau'ya, Fourier'den Proudhon'a yetiştiren Fransa'nın çağdaş felsefeye de ağırlığını koyduğu görülür. Teilhard de Chardin din felsefesi alanında, Bergson metafizik çizgide, Bachelard ise, bilim felsefesinde önemli kavşaklar oluştururlar.

II Dünya Savaşı sonrasında varoluşcu felsefenin önderliğini geniş ölçüde Sartre, Camus, Merleau-Ponty, Gabriel Marcel gibi düşünürler yapmıştır. Son çeyrek yüzyıl içinde ise maddeci felsefe çizgisinde Lefevbre, Garaudy ve Althusser, yapısalcı çizgide ise, Foucault ve Derrida öne geçmiştir.

Toplumsal bilimler ve insan bilimler alanında ünlü kişiler yetişmiştir ülkede. Pozitivizmin kurucuları Auguste Comte ve Durkheim, antropolojide Mauss ve Lévi-Strauss, psikanalizde özellikle Lacan, bunların başında sayılabilir.

Pozitif bilimler alanında Fransa'nın adını dünyaya duyurmuş belli başlı bilim adamları: Monge, Poincaré, Arago, Gay-Lussac, Buffon, Réaumur, Lamarck, Cuvier, Lavoisier, Laplace, Jussieu, Curie'ler ve Bourbaki topluluğudur.

RESIM

Fransız resmi izlenimciliğin kaynağı oldu

Fransa'da ilk önemli eserler, XV. yüzyılda, Aix ve Avignon'a toplanan Fransız ve Flaman ressamlarının bellibaşlı Akdeniz sanat merkezleriyle olan ilişkileri sonucu doğan "Avignon Okulu" çerçevesinde verildi. Nicolas Froment, Enguerrand Quarton ve yüzyılın sonunda Maitre de Saint Sebastien önde gelen ressamlardandı. XV. yüzyılda adı en çok anılan ressamlar Maitre de Maülins ve Jean Fouquet oldular. Her iki ressam da, öğrencileri ve çevrelerindeki diğer ressamlarla Fransız resminin odak noktalarını oluşturdular.

XV. yüzyılda Fouquet ve çevresindeki ressamların başlattığı portre resimleri XVI yüzyılda yoğunlaştı. Bellibaşlı temsilcileri Perréal Jean Clouet, Dumonstier oldular. Paris ve Lyon'daki portre ressamlarının yanında Fontainebleau'da İtalyan ressamlarıyla ilişkiler sonucu yeni bir akım gelişti ve rönesansın etki alanına girdi. İtalyan resmiyle sıkı ilişkiler kuran ressamlar arasında François Clouet ve Jean Cousin önem kazandılar. Bu yüzyılda George de La Tour'un ve Le Nain kardeşlerin eserleri, gelecek kuşaklara yeni yollar açacak güçteydi. Le Nain kardeşler, resimlerinde, klasik anlayışa dayanarak yansıttıkları köylü görüntüleriyle, Chardin ve Millet'in gelişini müjdeliyorlardı.

Paris okulu

XVII. yüzyılda, gerçekçiliğe yönelik "Paris Okulu" kuruldu. 1625 - 1630 yılları arasında, Claude Vignon, François Perrier, Simon Vouet gibi ressamlar yoğun bir çalışma sürdürerek Paris saraylarının şatoların duvarlarına yeni bir anlam kazandırdılar. Özellikle Simon Vouet'nin etkileri, öğrencilerine ve kendinden sonraki kuşaklara yansıdı. Bu arada, iki usta ressam, Nicolas Poussin ve Claude Lorrain klasik manzara resmini geliştirdiler.

Louis XIV'ün tahta çıktığı 1661 yılı aynı zamanda, sanatta büyük atılımların başladığı bir yıldır. Kralın ressamı seçilen Le Brun yirmi yıldan fazla bir süre boyunca sanat politikasını yönlendirmiştir. Versailles başta olmak üzere saray ve şatoların süslenmesini üstlenmiş, ressam topluluklarını yönetmiş, heykeltıraş ve mimarlara da yön vermiştir. XVII. yüzyılın sonunda La Fosse, Mannoyer, Rigaud önem kazandılar. Fransa'nın yanında diğer ülkelerde de derin etkiler bırakan Watteau ile akademizme karşı bir hareket başladı.

Çeşitli akımlar

Louis XV döneminde rokoko eğilimler görüldü. Bu eğilimin en önemli temsilcisi François Boucher oldu. Bu barok dönemde farklı bir sanatçı, Chardin, kendine has üslûbuyla yalın gerçekliği yansıtıyordu.

XVIII. yüzyıl başında, Joseph Vernet, Hubert Robert önem kazandılar. Yüzyılın ikinci yarısında en güçlü ressam Fragonard oldu. Daha sonraki dönemde Fransız resmini üç büyük ressam temsil ettiler. Greuze, David ve öğrencisi Ingres.

Gros'un öncülüğünü yaptığı romantik hareket Gericault ile temsil edildi. Delacroix ise, Fransız resim sanatına getirdiği katkılar ve yeniliklerle önemli bir yer edindi.

En büyük manzara ressamı sayılan Corot, manzara resimleriyle, izlenimciliğin eşiğine geldi. 1850 yılları dolayında, manzara resminde ikinci bir dönem başladı. Rousseau egemenliğinde, Barbizon ve Fontainebleau'da manzara ressamları toplandılar ve Jongkind ile Boudin'e yol açtılar. Barbizon grubuna bağlı olan Millet, Daumier ve Courbet gerçekçi akımın başlıca temsilcileri oldular

İzlenimciliğin doğuşu

Böylece, XIX. yüzyılda, çağdaş sanata yönelik ilk atılımlar Fransa'da gerçekleşti.

Mona Lisa'nın ünlü gülümsemesi. Leonardo'nun başyapıtı Louvre'dadır.

Yüzyılın ortalarına doğru başlayan geçiş döneminde ürün veren sanatçılar yeni yolların habercileri oldular. Courbet'nin 1955 yılında sergilenen "Ressamın Atölyesi" adlı eseri, bu geçiş döneminin dönüm noktası sayıldı. 1860 yılı dolaylarında iki ressam Edouard Manet ve Claude Monet açık hava resimine yeni çözümler bulmayı amaçlayan çalışmalar yaptılar. Monet, 1860'tan sonra, öncü sanatın başını çekti. Claude Monte ise, izlenimci resmin yaratıcısı sayıldı. 1872 yılında, bir tablosuna "izlenim" adını vermesi, daha sonra aynı anlayıştaki ressamların "izlenimciler" olarak anılmasına neden olmuştur.

Frederic Bazille, Auguste Renoir arkadaşları Monet'nin çevresinde birleşerek akademizme karşı bağımsızlıklarını savundular. Monet ile başlayan izlenimci resim Renoir, Degas, Pissaro, Cezanne ile temsil edildi. 1880 yılında izlenimcilik, artık yerleşik bir üslûp durumundaydı. Seurat ile bir tür simgeciliğe yönelen izlenimcilik, Seurat ve Gauguin ile iki değişik kola ayrıldı. Gaugisin Avrupa'nın dışında yeni kaynaklar aradı, resimlerinde insanların çevresi ve doğayla uyum içinde yaşayabileceği bir toplumu yansıttı. Gauguin ve Seurat ile birleşen Hollandalı büyük resim ustası Van Gogh daha sonra kendine has güçlü bir resim tekniği geliştirdi. Sanatçı, Fransa'ya yerleşerek XX. yüzyıl sanatının habercilerinden biri oldu.

Seurat genç yaşta ölmüştü, Gauguin yaşamının çoğunu Tahiti'de geçirmişti. Monet, Renoir, Cezanne çalışmalarını Paris dışında sürdürmekteydiler. Sözü geçen ressamlar arasında, en yaşlısı Degas Paris'te yaşıyordu. Hayranlarından biri, daha sonra özgün resimleriyle parlayacak bir genç sanatçı Toulouse Lautrec 1890 yılında ona bağlandı.

XIX. yüzyılda, Paris'te gerekli gelişme koşulları bulan, sanat tarihinin en önemli gelişimini sağlayan bir akıma bağlı olarak, resimi dili, bir bakıma yeniden yaratıldı. Courbet, Manet, Monet, Cezanne, Degas Seurat, Pissaro, Gauguin Utrillo insanlık tarihinin en önemli sanat dönemlerinden birini çağrıştıran isimler olarak kaldılar.

Çağdaş resim

XX. yüzyıl başlarında özellikle 1890-1914 yılları arasında, bilimdeki yeni buluşlar, sanat alanına da yansımış, tarih boyunca görülmedik çeşitlilikle estetik anlayışlar gelişmiştir. Yeni toplumsal ve düşünsel gelişmelere bağlı olarak sanatçılar sanatlarını bağımsız olarak sürdürmeye başlamışlar, yerleşik kurallara, burjuva yaşantı biçimine baş kaldırmışlardır. Sanat alanında bu başkaldırının en çarpıcı örneği Fransa'dan kaynaklanan Dada hareketi olmuştur. Bir başka yönelişin de kübizme uzanan yolu açtığı söylenilebilir. Bu, birbirinden uzakta yaşayan toplumların giderek artan bir yaygınlıkla kurdukları ilişkilerin, sonucudur.

Cezanne'la başlayan Afrika kültürüne yakınlık, Braque ve Picasso, öncülüğünde Delaunay, Matisse Leger ile gelişti. Matisse, Derain, Dufy gibi, fauvizme akımına bağlı

Manet'nin izlenimciliğin simgesi sayılagelen tablosu

olan ressamlar, resme körükörüne bir taklitçilik sanatı gözüyle bakmayı reddettiler. Gerçekçiler bilinçaltı dünyasına inmeye çalıştılar.

Sayısız sanatçılar, resimlerini kendi kendine yeten, plastik olaylar, 'yeniden düşünülmüş' bir düşünüşün tesiri olarak değerlendirdiler. Duyusalcılık, naif resmin yanında, soyut resmin temelleri kurdu. Picasso, Chagall, Modigliani gibi ressamlar, sanat dünyasının en ünlüsü olduğu ülke Fransa'ya yerleştiler.

Heykel alanında da resimdeki çeşitlere bağlı olarak yeni yıldızlar belirdi. Rodin, Bourdelle, Despiau'nun gelen ustalar olduğu Sovyet resimleriyle tanınan Arp, Chavignier, Couturier, son kuşaktan Bernard Buffet ve Matthieu en ünlü ressamlardır.

MÜZİK

Fransız müziği, çağlar boyunca Avrupa'yı etkiledi

Fransa'da müziğin doğuşunu VIII. yüzyılda başlayarak bilinçle gelişen âyin şarkılarına bağlamak mümkündür. Bu müziğin çok çeşitli müziklerle etkileşimi, Latince'nin bir halk dili haline dönüşmesi gibi gelişmelere sahnesinde Fransız müzikçileri Ortaçağ boyunca ve sonrasında Avrupa'da son derece etkili olmuşlardır.

XI. yüzyıl sonu ile XIII. yüzyıl sonu arasındaki dönemde, Güney Fransa'da Troubadour, Kuzey'de de Trouvères diye adlandırılan şair-şarkıcıların, Fransız müziğini dünyadan aktarmada büyük rol oynadıkları görülüyor. XIII. yüzyıl müziği Ars Antiqua (kadim sanat) diye adlandırılırken, XIV. yüzyılda Ars Nova diye nitelendirilir. Bununla, eski ritm biçimlerine yaslanırken, kendisi daha geniş bir özgürlük havası içinde yeni biçimler arayışına yönelmiştir. Büyük yıllık bu dönem, müzik kültüründe Fransa'nın merkezleşmesine tanık olur. Bundan sonraki yüzyıl boyunca Fransa, bütün öteki Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Belçika ve Hollanda çekeşeli dinsel müzik okulunun etkisi altında gürcektir. (Bkz. Belçika'da müzik, fasikül no: 3)

Ama bunu izleyen yüzyılda (XVI. yy.) devlete Fransız damgasını taşıyan laik ve [illegible] bir müzik türü oluşmuştu: Chanson. Enstrümanlarla birlikte tek ya da çok sesli söylenen bu şarkılar, müzik dışı sesleri başarılı yaratarak savaş ya da av sahnelerini aktarmaktadır.

Öte yandan, görece olarak oldukça erken bir tarihte kurulan ulusal okullar sayesinde operanın da Fransa'da hızla önem kazandığı göze çarpıyor. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda önce Lully, sonra da Rameau bu alanda parlak bestelerleriyle ün kazandılar. Fransa'nın opera alanında büyük başarı kazandığı bu dönemde, Couperin ailesinin piyano müziğine

yaptığı katkılar da belirtilmeye değerdir. XVIII. yüzyılın ilginç bir özelliği de, çağın önemli düşünürlerinin müziğe gösterdikleri teorik ilgidir. Ansiklopediciler diye adlandırılan düşünce akımı (Bkz. Fransa tarihi, Fasikül No: 12) müziğe özel bir yer ayırdıkları gibi, büyük müteffekkir Jean Jacques Rousseau da ayrı bir müzik ansiklopedisi (sözlüğü) yazmıştır.

XIX. yüzyıl başında Paris, tüm sanat dallarında romantik akımın güçlü bir merkezi oldu. Bu dönemin büyük ismi, modern orkestrasyonu kuran Berlioz'dur. Fransa'nın yetiştirdiği en büyük senfoni bestecilerinden biri olan Berlioz'un hemen ardından Fransa, opera, operet ve bale alanlarındaki Gounod, Offenbach, Delibes ve Bizet gibi büyük isimler çıkartmıştır ortaya. Bu dönemde bir yabancı, Belçikalı Franck, orkestra müziğinde büyük etki yaratmış, birçok da öğrenci yetiştirmiştir

XX. yüzyıla götürülürken Faure, Debussy ve Ravel'den oluşan izlenimci grubun, belirgin bir çizgide gelişen ve yoğun bir kişiselliği yansıtan bestelerinin modern müziğin gelişimine muazzam bir etki yaptıkları görülür. Çokuş halindeki romatizme tepki gösteren bu gruba meydan okuyan yeni bir grubun ortaya çıkması ise kaçınılmazdı. "Altılar" diye adlandırılan bu grupta esas olarak Honegger, Milhaud ve Poulenc'in etkileri günümüzde de sürmektedir. Bu grup, Eric Satie ile birlikte yeni kuşak anlayışını temsil etmekteydi. Rus asıllı Igor Stravinski'nin Paris'e yerleşip Fransız yurttaşı olmasından sonra de genç kuşak Fransız müzikçilerini önemli ölçüde etkilediği görülüyor. Fransız yaratıcı müzik geleneğini sürdürerek yeni arayışlar peşinde koşun bu kuşağın önde gelen adları Messaien, Françaix ve özellikle Boulez'dir.

Fransız müziğinde «Chanson» olayı

Önce şiir vardı. Ortaçağda şiir daima müzik eşliğinde söylendiğinden "chanson" (şarkı) terimi de çok geniş bir anlamlar dizisini kapsıyordu: Destan şiirlere, saz şairlerinin o lirik "aşk şarkılarına", müminleri Haçlı seferlerine çağıran yarı ahlaki, yarı alaycı "haçlı şarkıları"na, dokumacı kadınların söylediği "bez şarkıları"na, hep "chanson" deniyordu.

Ortaçağ şiiri evrimleştikçe, genel "chanson" terimi yerini, şiirin biçim ve amacını daha belirgin şekilde anlatan çeşitli terimlere bıraktı. "Chanson"un kapsadığı alan, yüzyıllar içinde biraz yoksullaşmakla birlikte, Fransız şiiri ve müziği içindeki özel yerini her zaman korudu; doğal ve düzenli bir ritme uygun olarak gelişmesini sürdürdü. XV. ve XVI. Louis'lerin egemenliklerini sürdürdüğü dönemlerde birçok "chanson", J.-J. Rousseau, Carnot, de Ségur ve Rameau gibi ünlü düşünür ve bestecilerin imzasını taşır.

Fransız Devrimi'yle birlikte "chanson"ların tonu birden değişir: Adalet ve öç peşinde koşan, keskin, şiddetli ve kimi zaman da lirik şarkılardır bunlar. "Ayrılık Türküsü" (le Chant du Départ) ve bugün de ulusal marş olan "Marseillaise" böyledir. Bu dönemde devrimci ağıtlarla gerici türküler içiçedir. Giyotin bile, bir yolunu bulup, dizeler arasında yerini alır.

Directoire, Konsülük ve İmparatorluk dönemlerinde, klasik" "chanson" yeni biçimler altında canlandırılır. XIX. yüzyıla girildiğinde Hugo, de Musset, Gautier gibi büyük romantik şairler pek çok "chanson"a imza atarlar. Daha sonra, ulusal halk şairi Béranger'nin başını çektiği saf "Chanson'cular"a Paris'in tüm sokaklarında rastlanır.

1846'da boy veren "café-concert"ler de "chanson"a uzun ve parlak bir bir yeni dönem yaşatırlar. 1882'de, ünlü Karakedi (Chat-Noir) kabaresinde "edebî chanson" türü yeniden canlanır. I. Dünya Savaşı'ndan sonra "café-concert"ler yerini, müzikhollere bırakır. Kabareler artık küçük birer tiyatroya dönüşmüşlerdir. Burralarda Mistinguett, Maurice Chevalier söylemektedir. Bu dönemin bellibaşlı yıldızları Charles Trenet, Edith Piaf, Damia, Tino Rossi, hem siyasal ve güncel "chanson"lar yapıp söylemekte, hem de —radyo ve plak sanayiindeki büyük gelişmenin de yardımıyla— yeni türler yaratmaktadırlar.

Fransa'nın Nazi İşgalinden kurtulmasının ardından, ellerinde yalnızca bir gitarla büyük kalabalıklara şarkı söyleyen, eski saz şairleri troubadour'ların stilini anımsatan besteci-şarkıcılar ortaya çıkar. En önemlileri Georges Brassens'tir, Luis Mariano, Line Renaud gibi şarkıcıların 'sevimli chansonları' yanı sıra, Yves Montand ve Juliette Greco, "sosyal" ve "entelektüel" "chanson"larla büyük ün yaparlar.

Günümüzde, Fransızların büyük çağdaş şairleri Aragon'dan, Prévert'den, Eluard'dan, Vian'dan söyleyen Ferrat, Montand, Reggiani gibi şarkıcılarla, kendi şiirlerini kendi besteleriyle dile getiren Ferré, Brel, Brassens, "chanson" geleneğini olanca gücüyle sürdürmektedirler.

"Chanson", Fransızlığın en önemli niteliklerinden biridir.

TİYATRO

Tiyatro, halkın günlük yaşamına girmiştir

Moliere, Racine, Corneille gibi klasik tiyatronun temel direkleri sayılabilecek yazarları olan Fransa'da tiyatro geleneği, halkın gündelik yaşamındaki önemini bugün de sürdürmektedir.

XX. yüzyılda yetişmiş en ünlü Fransız oyun yazarları "Kral Übü"süyle Alfred Jarry, Henri de Montherlant, Jean Anouilh, Jacques Audiberti ve onların yanı sıra, [illegible] yabancı kökenli oyun yazarı, Fransız tiyatrosunu olduğu kadar dünya tiyatrosunu da etkileyen oyunlar kaleme almışlardır. İrlandalı Samuel Beckett, "Godot'yu Bekleriz" adlı oyunu ile dünya çapında bir yankı uyandırmış, kendi deyimiyle "çıplak ve yararlı bir hayvana dönüşen çağdaş insanın bu dünyadaki anlamsızlığını ve umutsuzluğunu" sergilemeye çalıştığı diğer oyunlarıyla da Nobel ödülünü kazanmıştı. Rus asıllı Arthur Adamov ve Romanya kökenli Eugene Ionesco da Beckett'in izinde bu "saçmayı yücelten" tiyatro anlayışına uygun yapıtlar vermişlerdi.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Sartre ve Camus'nun oyunları da hayli etkili olmuştur. Fransa'nın tiyatro dünyasına kuramsal yönde en önemli katkıları gerçeküstücü bir yazardan, Antonin Artaud'dan gelmiştir. "Vahşet Tiyatrosu" başlığı altında yazdığı bir dizi metinle Artaud günümüz tiyatrosuna geniş ölçüde yön verecek ipuçlarını sergilemiştir. Savaş sonrası Fransız tiyatrosunda başta gelen oyun yazarı ise, romanlarıyla çarpıcı bir kişilik sergileyen Jean Genet'dir. "Zenciler", "Balkon" ve "Hizmetçiler" gibi oyunlarıyla günümüz insanının yerleşik değerlerine ağır darbeler indiren Genet aynı zamanda güçlü bir şairdir

Fransız tiyatrosu Sarah Bernhardt, Jean-Louis Berroult ve Madeleine Renauld gibi büyük oyuncular ve Jean Vilar, Roger Blin ve Antoine Vitez gibi yetenekli yönetmenler yetiştirmiştir. Bugünkü Fransa Kültür Bakanı Jack Lang ülkede tiyatronun en önemli desteği sayılmaktadır.

Fransız sinemasının üç ünlü oyuncusu Alain Delon, Jean Gabin ve Lino Ventura

SİNEMA

İlk sinema denemeleri Fransa'da gerçekleştirildi

Sinemayı "bulan" Louis Lumiere Fransızdır. 1895-1908 arası yapılan ilk sinema denemeleri de hemen hep Fransa'da gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan, Fransa'nın sinema teknolojisinin ve sanatının gelişimine katkıları belki de her ulustan fazla olmuştur. Yüzyıl başında, George Melies en ünlüsü "Ay Yolculuk" olan 400 kadar kısa film yapar; sonradan pek çoğu geliştirilecek sayısız teknik ve "trük" yaratmıştır. Bunun ardından Pathé ve Gaumont sinemanın büyük ilerlemesini kaydetmesini sağlayarak, çok sayıda konu filme çevirdiler.

Sessiz sinema döneminde adlarını ilk duyuran Fransız yönetmenleri René Clair, Jacques Feyder, Jean Renoir, Marc Allegret ve

Jean Epstein sesli sinema dönemi açılınca da çalışmalarını sürdürdüler. Başlangıçta, Sarah Bernardt gibi tiyatro oyuncularından yararlanılan sinemada sesli sinema ile birlikte yeni oyuncular gündeme geldi; bu arada Renoir'ın yanısıra "Tuhaf Oyun" ile Marcel Carné, "Hal ve Gidiş Sıfır" ile Jean Vigo Fransız sinemasına imzalarını attılar. II. Dünya Savaşı sırasında bir duraklama geçiren Fransız sineması, işgal kolaylığına karşın önemli filmler ortaya koydu: Carné-Prévert işbirliğiyle gerçekleşen "Paradisi Çocuklar", Cocteau-Bresson işbirliğiyle gerçekleşen "Boulogne Ormanı Kadınları" ve Clouzot'nun "polisiye" filmleri bu dönemde önde gelen filmleridir.

Yeni dalga

Savaş sonrasında eski yönetmenler yeni başyapıtlar gerçekleştirdiler: Cocteau "Güzel ve Çirkin"i, Max Ophüls "Lola Montes"i, Clouzot "Yasak Oyunlar"ı, Bresson "Yankesici"yi çevirdi. 1957'lerden başlayarak "Yeni Dalga" akımı Fransız sinemasına ağırlığını koydu. Hem Amerikan sinemasındaki kimi gelişmelerden, hem de Bresson ve Melville'in filmlerinden etkilenen bir dizi genç yönetmen deneysel ve atak yanı ağır basan bir sinema anlayışı ortaya koydular: "Serseri Aşıklar" ve "Çılgın Pierrot" ile Godard, "Jules ve Jim" ve "400 Darbe" ile Truffaut, "Hiroşima Sevgilim" ve "Geçen Yıl Marienbad'da" ile Resnais, "Delifişek" ile Louis Malle akımın önde gelen sinemacıları oldular. Claude Chabrol, Chris Marker, Jean Bouch ve Jacques Rivette bu akımın diğer önemli yönetmenleridir. 1970'li yıllarda akımda büyük ölçüde çözülme oluştu: Godard önce siyasal bir sinema deneyine girişti, sonra uzun süre film çevirmedi. Truffaut ticari sinemaya yöneldi, Louis Malle ve Jonas Mekas Uzakdoğu'ya gittiler. Resnais ve Chabrol, Robbe-Grillet ve Duras gibi yazarların da film çevirmeye başlamaları ile akımın sürüp gitmesine çalıştılar. Son yıllarda ise, "Pierre Riviere" ile René Allio, "Moliere" ile Ariane Mnouchkine dikkati çektiler.

Fransız sineması, kuruluşundan bu yana pek çok ünlü oyuncu yetiştirmiştir. II. Dünya Savaşı öncesinde Maurice Chevalier, Max Linder gibi büyük aktörlerin çıktığı Fransız sinemasında daha sonra Jean Gabin, Michele Morgan, Gérard Philipe, Yves Montand, Simone Signoret, Bourvil, Funes ve Fernandel isimleri önem kazandı. 1960'lardan sonra yetişen oyuncu kuşağında ise Brigitte Bardot, Alain Delon, Jeanne Moreau, Jean-Paul Belmondo, Anouk Aimé, Annie Girardot, Catherine Deneuve, Michel Piccoli etkili oldular. Fransız sinemasının yetiştirdiği son kuşak sinema oyuncuları arasında en fazla ilgi çekenler ise Jean-Pierre Léaud, Dominique Sanda, Isabelle Adjani, Gérard Depardieu ve Nathalie Baye'dir.

Maurice Chevalier şarkılarıyla da öne çıktı

Jeanne Moreau güçlü bir tiyatro oyuncusudur da.

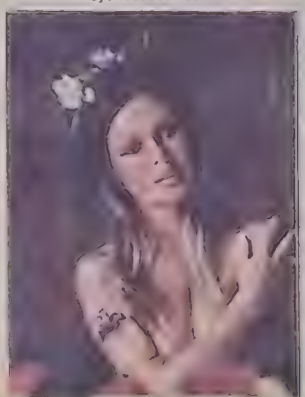

Brigitte Bardot "Ve Tanrı Kadını Yarattı"

Gerard Philipe genç yaşta öldü

Beaubourg Kültür Merkezi'ni yılda 7 milyon kişi ziyaret ediyor

Fransa'nın De Gaulle'den sonraki cumhurbaşkanı Georges Pompidou, 1969 yılında Paris kentinin çok yönlü bir kültür merkezine kavuşmasının en büyük tutkularından biri olduğunu açıkladığı zaman, bu fikrin, ilerde Fransa çapında yoğun tartışmalar koparacak dev bir yapıta dönüşeceğini düşünmek güçtü.

1971 yılında uluslararası bir jüri, dünyanın dört bir yanından gelen 681 mimari projeyi arasından Piano, Rogers ve Franchini'nin projesini birinci seçti ve ertesi yıl inşaat çalışmalarına başlandı. 1977 yılının başına gelindiğinde, Paris'in Balzac romanlarında betimlenen en eski mahallelerinden Beaubourg, St. Merri'de eşi görülmemiş bir mimari yapı olanca görkemiyle yükselmişti bile.

42 metre yüksekliğinde, 166 metre uzunluğunda, 60 metre eninde olup, 100 kilometrekareden fazla bir alanı kaplayan bu 8 katlı yapının en büyük özelliği, servise ilişkin bölümlerin tümünün "dışarda" olması. Yani, elektrik, havalandırma, ısıtma tesisleri, binayı ayakta tutan kolonlar ve elektrikli merdiven, asansör gibi ulaşım tesisleri, büyük bir yeşil, cam, plastik, alüminyum ve çelik kümbüşü halinde binanın dış yüzünde yerilmakta. Yapıya "tüm iç organları dışa çıkarılmış bir organizma" görüntüsünü veren bu anlayış binanın içinin tümüyle sanat ve kültür faaliyetlerine ayrılmak üzere, boş bırakılması fikrine dayanıyor.

Böylelikle, bu faaliyetler için 300 kilometrekarelik bir alan ayrılmış oluyor. Beaubourg merkezinin içinde hiçbir sütun ya da dayanak duvarı yok.

Bu büyük "kültür fabrikası", ilk tasarlandığı andan başlayarak, günümüze dek Paris halkı için sürekli bir tartışma odağı oldu. Bununla birlikte, Beaubourg Merkezi'nin (ya da, başka adıyla, Pompidou Merkezi'nin) Paris'in dünya kültür hayatında tarih boyunca oynadığı "öncülük" işlevine önemli katkısı bulunan bir yapıt gözüyle bakanların sayısı da azımsanacak gibi değil

Her gün 20 bini aşkın insanın (yani yılda 7 milyon kişinin) ziyaret ettiği Beaubourg Sanat ve Kültür Merkezi'nin, günde 10 saat süreyle herkesin hizmetine açık olan kütüphanesi, eski olsun, yeni olsun her alanda bilgi sağlayan bir milyonu aşkın kitap ve belgeye sahip

Kütüphanede ayrıca, 100'den fazla dünya dili "görsel-işitsel" (audio-visuelle) yöntemle öğrenilebilmekte

Merkezin içinde yeralan Modern Sanat Müzesi, görsel sanatlar alanında sahip olduğu çok zengin koleksiyonu, bunları tamamlayan belgeleri ve birbirini izleyen sergileriyle, Paris'in belli başlı müzeleri arasında yer alır. Endüstriyel Yaratılar Merkezi, sınaî ve teknik alanlardaki gelişmeleri, dününden başlayarak, en son ürünlere varıncaya dek sergilemektedir. Çağdaş Fransız bestecilerinin belki de en önemlisi olan Pierre Boulez'in yönetimindeki Müzik Araştırma Merkezi de, bugüne dek dağınık durumda olan müzik çalışma araçlarını aynı çatı altında toplayarak, "çağdaş müziğin, tek tek çözülemeyen tüm sorunlarının üstüne gidildiği bir enstitü" olmuştur.

Gerek merkezin içinde, gerek çevresindeki alanda sürekli kaynaşan oyunları, sirkleri, ateş yutanları, pandomimcileri, susmayan davullarıyla saatler boyu çalan Afrikalıları, birbirleriyle tartışan yazarları, şairleri, yerleri boyayan ressamları ile Beaubourg Sanat ve Kültür Merkezi, modern sanat ve kültürü günlük hayatla kaynaştırma yönünde ilginç ve özgün bir çabayı simgeler.

Beaubourg Kültür Merkezi

LOUVRE

Paris'te Kraliyet ailesinin saraylarından biri olan Louvre, bugün dünyanın en büyük ve önemli sanat müzesi sayılıyor. Louvre'un tarihini, XIII. yüzyıla dek geriye götürmek mümkün. Bir şato olarak inşa edilen yapı, yüzyıllar boyunca birçok kral ve kraliçe tarafından eklenen binalarla genişlemiş, XVII. yüzyılda ünlü mimar Perrault'nun çizdiği klasik kolonlarla zenginleşmiş, fakat ancak XIX. yüzyılda tamamlanabilmiştir.

Louvre Sarayı'nın bir müzeye dönüştürülmesi Fransız devrimi sırasında olmuştur. Müze, gerçekte, Fransız devrimisin önemli sosyal kazanımlarından biri sayılabilir. Ulusal Devrim Meclisi (Convention), 1791 yılında çıkardığı bir kararname ile Louvre'u "Cumhuriyet sanatının merkez müzesi" olarak ilân etmiştir. 10 Ağustos 1713 tarihinde resmî açılışı yapılan müzede Kraliyet koleksiyonundan seçilen eserlerle, çeşitli şato ve manastırlardan gelen eserler sergilenmekteydi. Leonardo da Vinci'nin Mona Lisa (ya da Gioconde) adlı ünlü tablosu da bu ilk sergilenen eserler arasında baş köşeyi tutmaktaydı.

Napolyon'un İtalya kampanyasının ganimetlerine, Ortadoğu ülkelerinde yürütülen arkeoloji "seferleri"nden elde edilen ürünler ve bir de, büyük zenginliklerin bağışları bu ilk koleksiyona eklenince, Louvre, dünyanın en zengin müzesi haline gelmiştir.

Her yıl 2 milyona yakın insanın gezdiği Louvre Müzesi'nin altı ana bölümü vardır: Eski Yunan ve Roma uygarlıklarından kalan eserler; Eski Mısır eserleri, Doğu uygarlıklarından kalan eserler, Ortaçağ, Rönesans ve Modern Çağ heykelleri, tablolar ve desenler Ortaçağ'dan bugüne çeşitli sanat objeleri. Louvre Müzesi, eşi bulunmaz nitelikte pek çok yapıtı sinesinde barındırır. Koleksiyon, Milo Venüsü'nden, Rafaello, El Greco ve Van Eyck'in tablolarına kadar, Avrupa sanatının geçirdiği serüvenin en önemli dönüm noktalarını belgeleyen başyapıtlarla dolup taşmaktadır.

Louvre Müzesi'nde, tablolar üzerinde bilimsel incelemelerin yapıldığı son derece gelişmiş bir "laboratuvar" ile çok zengin bir kütüphane, araştırmacıların hizmetine açık tutulmaktadır.

Özellikle oyma ve kakma işlerinden oluşan çok zengin Rotschild koleksiyonuyla, Louvre'a bağlı Jeu de Paume galerisinde sergilenen dünyanın en zengin izlenimci (impressioniste) resimler koleksiyonunu da burada belirtmek gerekir.

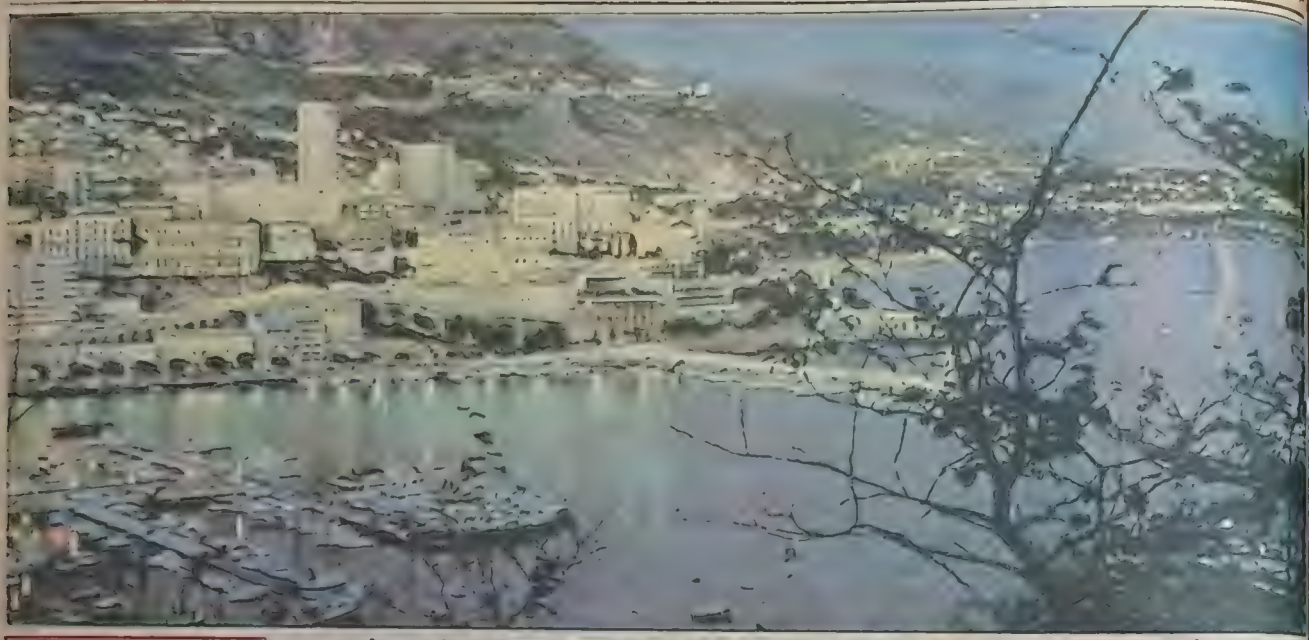

Avrupa'nın en küçük fakat en ünlü ülkelerinden biri:

MONAKO

Kırkbeş hektarlık toprak parçası deniz doldurularak elde edildi

FRANSIZ Riviera'sının en kayalık, en sarp bölgesinde kurulmuş olan Monako Prensliği, sınırlar 1865'den bu yana Fransa'ya tamamen açık, çok küçük bir Akdeniz ülkesidir. Yaklaşık 30 bin nüfusu ve 190 hektarlık yüzölçümü ile Monako Avrupa'nın Vatikan'dan sonra en küçük ülkesidir. Toplam sahil şeridi üç kilometre dolayındadır.

Monako Prensliği, küçüklüğü nedeniyle çektiği büyük sıkıntıları giderme yolunda, son 75 yıl içinde yaklaşık 45 hektarlık bir alanı, denizi yapay yollar toprakla doldurmak suretiyle elde etmiştir. Konut sorununun giderek arttığı ülkede, özellikle Monte-Carlo mahallesinde boyları 100 metreyi aşan binalar yapılmıştır.

Monako Prensinin sarayı büyük bir bahçeyle çevrilmiş ve her tür egzotik bitki burada yetiştirilmiştir. Ayrıca geniş çapta deniz yüzeyinde yer alan bir "Deniz Müzesi" kurulmuştur

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Monako Prensliği/ Principaute de Monaco
Başkent: Monako (nüfusu: 1.700)
Ülke nüfusu: 28.000 (1980)
Yüzölçümü: 1.9 kilometrekare
Nüfus artış hızı: % 1.9
Resmî dil: Fransızca
Etnik dağılım: Fransızlar % 58, İtalyanlar % 17
Din: Katolik
Para birimi: Frank
Devlet işareti: MC

TARIH BOYUNCA
MONAKO

Monako, bir Fenike gümürgesiydi

Bugünkü Monako'nun bulunduğu bölge, başlangıçta bir Fenike sömürgesiydi. Burası daha sonra Eski Roma'nın eline geçti. Gerek Fenikelilerin, gerekse Romalıların burada tanrı Herakles'e tapınağın adı, "yükseltilmiş" ya da "kaya" anlamına gelen Monaco idi. Monako adı buradan gelmektedir. Bu bölgenin I. yüzyılda Hıristiyanlığı benimsediği görülür.

Monako denince akla Grimaldi ailesi gelir. Cenevizli (Cenovalı) Grimaldi ailesi yıllarda turanın mülkiyetini ele geçirdi. Grimaldi'ler 500 yıl boyunca savaş ve ittifak politikasını sürdürdükten sonra yıllarda Augustin Grimaldi, Avrupa'da eşsiz bağımsızlık sağlayan İmparator V. Karl'ın (Şarlken) yanaştı. Augustin'in varisi Genova'ya Campagna Markiliği ile Canosa Kontluğu unvanlarının yanı sıra, özel ayrıcalıklar da verildi. Elde edilen ayrıcalıkların arasında, Monako kalesinin önünden geçen gemilerdeki ticari malların yüzde bir "deniz hakkı" (droit do mer) olarak alınmasıydı. Bu hak, sonradan Fransa'ya yapılan anlaşmalarla sürdürüldü. Grimaldi'ler de yeniden Fransa ile ittifaka girdi. Canosa Kontluğu vb. unvanları kaybettiyse da, bu kez Valentinois Dukalığı elde edilmiş oldu.

XIV. yıldada ölen I. Antonie'in erkek evlâdı olmadı, ancak onun kızını alan Torigny Prensi Goyon-Matignon, Grimaldi adını alınmasına devam etmiş oldu. Onun ölümü üzerine geçen Honoré, bazı reform hareketleri gerçekleştirdi. 1793 yılında Fransa'ya yapılan bağlandı. Paris Antlaşması (1814) ile yeniden Grimaldi'lere bırakılıyorsa da, Viyana'yı yeniden düzenlemeyi amaçlayan Viyana Kongresi (1815) Monako'yu Sardinya Krallığı himayesi altına koydu. 1848'de Menton ve Roquebrune, Prenslikten koptular ve serbest şehirler haline geldiler, sonra Fransa'ya katıldılar (1860).

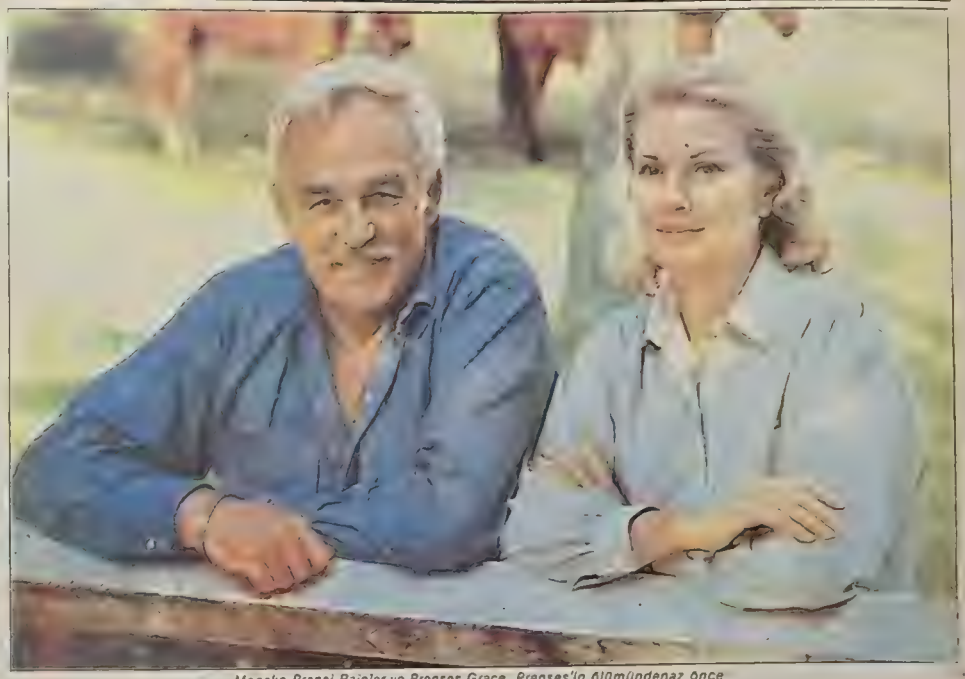

Monako Prensi Rainier ve Prenses Grace, Prenses'in ölümündenaz önce

Fransa ile ilişki

1861 yılında Sardinya egemenliği sona ererken, Fransa ile yapılan bir antlaşma ile Monako bağımsızlığını korumak şartıyla, Fransa ile bir tür himaye ilişkisi içine girdi. 1865 yılında iki ülke arasında bir gümrük birliği de kuruldu. Gene aynı dönemde Monako'da kumarhane işletme ayrıcalığının Homburg ailesinden François Blanc'a verildiği görülüyor. Daha sonra bir şirkete devredilen ve genişletilen bu ayrıcalık, zamanla Monako'nun başlıca gelir kaynağını oluşturan ünlü Monte-Carlo kumarhanelerine dönüşecektir. Kumarhanelerin gelişmesiyle Prenslikte arazi vergileri, mülk ve gelir vergileri de kaldırıldı.

1911 yılına dek mutlakiyetçi olan rejim I. Albert zamanında meşruti bir anayasaya kavuştu. Bu anayasaya göre genel oyla dört yıl için seçilen 18 kişilik bir ulusal meclis kuruluyordu. Böylece hükümet, prensin hükümranlığı altında ulusal meclisin desteğiyle işgören bir bakanlık halini almaktaydı. Yasama erki, Prensle birlikte ulusal meclisin elindeydi. (Anayasa'da 1917 ve 1930 yıllarında yapılan değişikliklerle daha liberal hükümler getirilmiştir.)

1918 yılında imzalanan yeni bir Fransa-Monako antlaşmasıyla, hanedanın sönmesi durumunda Monako'nun Fransa himayesi altında özerk bir devlet haline geleceği hükme bağlandı. Prens II. Louis'in erkek çocuğu olmayınca, evlilik dışı kızı Charlotte varis kabul edildi, Grimaldi adını alan ve Polignac Kontu Pierre'le evlenen Charlotte, oğlu III. Rainier'in sülaleyi sürdürmesini sağladı. (1949) Prens III. Rainier, 1956 yılında Amerikalı film yıldızı Grace Kelly ile evlendi. Bu evlilikten olan Prens Albert, halen Monako tahtının varisidir.

1962 yılında Fransa ile Monako arasındaki ilişkiler, vergi ve gümrük harçları yüzünden gerginleşti. III. Rainier'nin Fransız yurttaşı bir devlet bakanını görevden almasını, Fransa'nın 1951 tarihli bir "komşuluk ve karşılıklı yardım" antlaşmasını feshetmesi izledi. Gerginlik ve çatışma, 1963 yılında iki ülke arasında yapılan yeni vergi gümrük ve iyi komşuluk anlaşmalarıyla çözüldü.

Fransa ile uyuşmazlığın ardından, Monako'nun önemli gelir kaynaklarından birini oluşturan turizm endüstrisi yüzünden hükümet, ünlü Yunanlı zengin Onasis'ile çatışmaya girdi. Bu çatışma da, 1967 yılında "Plajlar Şirketi" hisselerinin hükümetçe satın alınmasıyla çözülmüş oldu.

Monako'nun adını dünya kamuoyuna yeniden duyuran son olay, Prenses Grace'in 1982 yılında bir trafik kazasında hayatını kaybetmesi oldu.

TOPLUMSAL YAŞAM

Monte Carlo'nun kumarhaneleri

Monako, Avrupa'nın en küçük ülkelerinden biri olmasına karşın, bir yandan da kıtanın en ünlü ülkelerinden biridir. Bunu, büyük ölçüde Monte-Carlo'da gelişen ve uluslararası düzeyde ilgi toplayan "talih oyunlarına", bahisler oynandığı lüks "gazino"lara borçludur. Bu gazinolarda "zekâ" oyunlarına pek fazla yer yoktur, daha çok Bakara, Black Jack (bir tür 21), Craps (bir zar oyunu) egemendir. Oyunlarda para yerine kullanılan jetonlar taklidini yapmak hemen hemen dikkatsiz gibidir. Oyunları yönetenlerin kendilerinin özel yaşamları çok kısıtlıdır. Bu nedenle memurlar, yabancılarla dostluk kurmaktan, müşterilerle konuşmaları yasaktır, hatta sıkıyla denetim altında yaşarlar, ancak köşk bahşişler alırlar.

Monte Carlo'daki kumar masalarına oturanlar çok ve çeşitlidir: Büyük sanayici Agnelli'den Kral Faruk'a, Maria Callas'tan Onassis'ye, Churchill'den Ağa Han'a sayısız ünlüler vardır bu gazinoların. Monte-Carlo kumar tarihinin ünlü kumarbazları da vardır: İtalyan Borgi ve Yunanlı Zografos bunların başında gelir

Monako'nun bilinen yanlarından biri de, ülkede yapılan otomobil rallyleridir. Grand Prix, bunların en tanınanıdır.

Eskisine oranla daha az olmakla birlikte, turistlerin ilgi gösterdikleri bir ülkedir Monako. Vatandaşlar ve ülkeye yerleşme hakkı edinmiş yabancılar için pek çok çekici yanı vardır: Pek çok vergi Monako'da kaldırılmıştır. Askerlik yapılmaz. Yılda bir kez düzenlenen Uluslararası Televizyon Festivali'nin yanı sıra ülkede opera ve bale gösterileri de ilgiyile izlenir. Monako Katolik Kilisesi 1887'den beri Vatikan'a bağlıdır.

Kitle iletişimi

Monako'da toplam 15 bin telefon ve 446 teleks vardır. (1980). Ünlü Monte-Carlo radyosu orta ve uzun dalgadan iki Fransızca yayın sunar, Kıbrıs'taki Monte-Carlo radyo istasyonunun yüzde 55 hissesi de bu radyonundur. Monte-Carlo televizyonu Fransızca, İtalyanca ve İngilizce olarak yayın yapmaktadır. Ülkede toplam 3 sinema, 3412 öğrenci, 400 öğretmen ve 357 yatak kapasiteli bir hastane bulunmaktadır.

Monte-Carlo mahallesinden bir görünüm...

EKONOMİ

Turizm ve kumar başlıca gelir kaynağını oluşturuyor

Tarım ve sanayi açısından oldukça sınırlı kaynaklara sahip olan Monako zorunlu olarak turizm üzerinde ihtisaslaşma yolunu seçmiştir. Bundan yıllar önce Monako zenginlerinin kumar oynadıkları ve büyük yatların durduğu bir limandı. Bugün yatlar yine limanda duruyor ve yine zenginler kumar oynuyor. Çok ortak turistler içinde en çok görülenler artık genç yürücüler ve aileleri. Bunların çoğu da Amerikalı. 1980 yılında Monako'da toplam 156 kongre düzenlendi ve sadece bu kongrelere 38 bin kişi katıldı. Aynı yıl ülkeye gelen turist sayısı 214 bindir.

Monako'nun bütçesinde gelirler daima harcamalardan fazla olmuştur. 1976 yılında 598.246 bin frank olan gelirlere karşılık harcamalar 464.421 bin frank olarak gerçekleşmiştir. 1977 yılında gelirler 595.674 bin frank, harcamalar 515.207 bin frank, 1978 yılında gelirler 671.035 bin frank, harcamalar 518.129 bin frank, 1979'da gelirler 784.319 bin frank, harcamalar 551.632 bin frank ve 1980 yılında gelirler 987.158 bin frank, harcamalar da 629.449 bin frank olarak gerçekleşmiştir.

Dünya çapında ünlü kumarhanelerde bütün şans oyunları rağbet görür

Monako'da turizm ve kumar dışında hafif sanayi kuruluşlarına rastlanmaktadır. Bu alanda kimya sektörü ve kimya sektörüne bağlı olarak plastik maddeler yapımı önem kazanmıştır.

Monako ticaretinin büyük bölümünü Fransa ile yapmaktadır. Monako'nun karayolu uzunluğu da ülkenin genişliği ile sınırlıdır. Ülkenin toplam karayolu uzunluğu sadece 46 kilometredir. Monako sınırlarındaki demiryolu da Fransa'ya aittir. Fransız Ulusal Demiryolları tarafından işletilen demiryolunun uzunluğu 1.6 kilometredir.

Monako'ya en yakın havaalanı ise Fransa'da Nice'dedir. Monako'nun ana limanı La Condamine'dir. Liman girişinin derinliği 27 metredir. Monako'nun kayıtlı 12.573 gross tonluk bir gemisi bulunmaktadır. (1980)

Okyanus Bilimleri Müzesi, önemli çalışmalar da yapıyor

Monako'nun doğa bilimlerine düşkün prensi I. Albert tarafından 1910 yılında kurulan Okyanus Bilimleri Müzesi, gerek turistik, gerekse bilimsel açıdan dünyaca ün kazanmıştır. Müze, Monako Kayası'ndan bütün denize egemen, görkemli bir yapıya sahiptir.

Müzede deniz hayvanlarının hem yeni türlerini, hem de eşine enderrastlanan türlerini bulmak mümkündür. Özellikle daha 1901 yılında denizin 6000 metreyi derinliklerinden çıkarılan hayvanlar arşivleye büyük bir zenginlik katarlar. Müzenin terasalarında, çok gelişmiş meteoroloji merkezleri, bilimsel enstitüler ve en bilimleri örgütleri faaliyet göstermektedirler.

Müzenin en ilginç özelliklerinden biri de dünyaca ünlü doğa bilimcisi kumandan Jacques Cousteau'nun genel sekreterliğini yaptığı Akdeniz Araştırmaları Komisyonu'nu bünyesinde barındırmasıdır. Bu uluslararası örgüt, hızla "ölmekte" olduğu saptanan Akdeniz'de yapılan uluslararası ortak araştırmaları yönetmenin yanı sıra, Akdeniz'deki kirlenmeye karşı evdeki önlemler getirme yönünde çalışmalar yürütmektedir.

Monako, Okyanus Bilimleri Müzesi'nin yanı sıra, yine I. Albert tarafından kurulmuş olan zengin bir Antropoloji Müzesine ve özellikle Afrika'dan getirtilmiş çeşitli hayvan ve bitkileri yeni ülke koşullarında yaşatan bir Zooloji Merkezi'ne sahiptir.

Monako'nun «efsanevî» Prensesi Grace Kelly

Amerika Birleşik Devletleri'nin Philadelphia eyaletinde 1928 yılında doğan Grace Kelly, kısa süreli fakat seçkin bir tiyatro kariyerinden sonra beyaz perdeye geçti ve birkaç yıl içinde yıldız oldu. Irlanda kökenli zengin bir ailenin kızı olan Grace, sıradan insanlarla kendisi arasındaki gözle görünmez mesafeyi koruyan hafifçe soylu zarafeti ve saydam güzelliği ile büyük bir ün kazandı.

"Kahraman Şeref" (High Noon) adlı filmde Gary Cooper ile oynadıktan sonra, Alfred Hitchcock'un üç filminde rol aldı, bunlardan özellikle "Arka Pencere" (Rear Window) uzun süre belleklerden silinmedi. Grace Kelly'nin belki de en iyi filmi, kendisine Oscar ödülünü kazandıran "Taşra Kızı"dır (The Country Girl). Yüksek sosyete çıkışlı Grace'in son filmi, ilginç bir rastantı sonucu, "Yüksek Sosyete" (High Society) olmuştur.

1955 Cannes Film Şenliği'nde Monako Prensi III. Rainier ile tanışan ünlü yıldız, bundan bir yıl sonra üç gün, üç gece süren ve dillere destan olan muhteşem bir düğün töreniyle Prens'le evlendi ve Monaco Prensesi unvanını aldı. (Prenses Grace'in gelinliği 23 metrelik "peau de soie" ipeği, 23 metrelik hafif ipek tafta, 90 metre ipek tül ve 290 metrelik Valenciennes dantelinden oluşmaktaydı.)

Böylece sinemayı bırakan Grace, bunu izleyen yıllarda bu kez de aristokratik yaşantısı ile dünya kamuoyunun sürekli ilgisini üzerinde toplamayı başaracaktı.

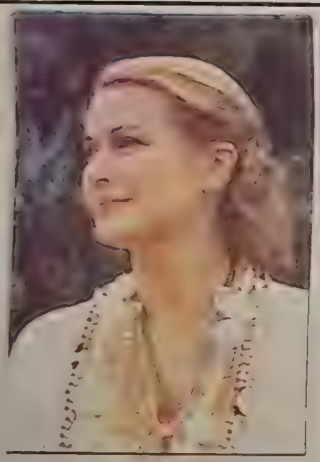

Grace Kelly...

Prenses Grace, 1958 yılında bir erkek çocuk doğurarak, tarihî Monaco Prensliği'ni de kurtarmış oldu. Çünkü, bir erkek varis olmadığı takdirde Monaco, Fransa'ya katılmak zorunda kalacaktı. Grace'in öteki iki çocuğundan Prenses Caroline, kısa süre sonra güzelliği, aşkları, evliliği ve boşanması ile dünya kamuoyunu uzun süre meşgul edecek, en küçük çocuk Prenses Stephanie ise, 1982 yılında Grace'in ölümüyle sonuçlanan trajik -ve esrarengiz- trafik kazasının tanığı -ve belki de sorumlusu- olarak adını dünyaya duyuracaktı.

Prenses Grace Patricia'nın trajik ölümü, bir zamanların güzel sinema yıldızını çevreleyen mitoloji halesini daha da koyulaştırmıştır.

SPOR

Monte Carlo Otomobil Turu tüm dünyanın ilgisini çekiyor

Monako Prensliği'nde büyük ve ciddî bir spor çalışması göze çarpmaz. Buna karşın Monako birkaç sporcu ile de olsa kuruluşundan beri (1951) Akdeniz Oyunları'na katılmaktadır. Bugüne kadar yapılan sekiz Akdeniz Oyunları'ndan altısına katılan Monako, bu yarışmalarda bir de bronz madalya kazanmıştır. Bu madalya, 1963 Akdeniz Oyunları'nda yelken dalında (Snipe) Monakolu sporcular tarafından kazanılmıştır.

Monako'da yılın en önemli spor olayı, 1929 yılından beri her yıl yapılmakta olan Montecarlo Otomobil Turu'dur. Bu uluslararası yarışma bütün dünyada pek büyük ilgi toplamaktadır. 3145 kilometre uzunluğundaki bu tura dünyanın dört yanından gelen en ünlü otomobil sürücüleri katılmaktadır. Bu tur aynı zamanda dünyanın en iyi yarış otomobillerini üreten fabrikalar arasında da en önemli ve iddialı bir yarış niteliğini taşımaktadır.

Montecarlo Otomobil Turu'nun yapıldığı gün bütün trafik kesilmekte ve kentin en işlek caddeleri bu yarışa ayrılmaktadır. Yarışma, belirli bir güzergâh üzerinde turlar halinde yapılmaktadır. Bu yarışma sırasında sürücüler otomobilleri ile yokuşlar inip çıkmakta, sert virajlar dönmekte, köprüler ve tünellerden geçmektedirler. Uzun güzergâh boyunca yolun iki yanına toplanan on binlerce meraklı bu zorlu ve heyecanlı yarışmayı izlemektedir.

Otomobil sporunun en büyük ve en önemli yarışmalarından birini teşkil eden Montecarlo Otomobil Turu dünyanın birçok televizyonunda naklen yayınlanmaktadır.

Grand Prix, otomobil yarışı sevenlerin ilgiyle izledikleri bir yarıştır

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 15
AVRUPA

Toprakları yer yer deniz düzeyinden de aşağıda olan ülke:

HOLLANDA

HOLLANDA bir Batı Avrupa ülkesidir. Doğusunda Federal Almanya, batısında ve kuzeyinde Kuzey Denizi, güneyinde ise Belçika ile sınırıdır. Kara sınırlarının hepsi doğal olmayan "yapma" sınırlardır..

Kuzey Avrupa Ovası'nın batısında yer alan ülke, 321 metre yüksekliğindeki Vaalserberg dışında hiçbir yerde 200 metreyi aşmayan düz bir yapı gösterir. Bununla da kalmaz, kimi yerlerde deniz düzeyinden de aşağılara düşerek, Göçük Ülke sıfatını alır. Hatta bu yüzden deniz, yüzlerce kilometrelik kıyı setiyle karadan ayrılmıştır. Suların setlerle önlenip kurutulmasıyla yeni topraklar kazanılmıştır. Zuider Zee Körfezi'nin önemli bir parçası 1932'de doldurularak ülke toprakları genişletilmiştir.

Hollanda'da kanallar da dikkati çeker. Bunlar Ortaçağda ülkede gelişigüzel akan ve bu yüzden konut ve ürünlere zarar veren akarsulara, güçlü setlerle belirli yataklara oturtulmuş birer kanal durumundadırlar.

Hollanda toprakları jeoloji bakımından birinci zamandan beri çökmekte olan yerlerdir. Bu çöküntülü yerlere daha sonra çeşitli tabakalar yığılmıştır. Üçüncü zamanın ikinci yarısında oluşan Hollanda ovaları, bugün en az değişen örneği Campine olan bir kalıntı kütlesi, bir temel seviye ovası ile kuzeybatıya doğru uzanır. Dördüncü zamanda ise, Hollanda'nın kuzey bölümü İskandinav buzullarıyla kaplanmıştır. Humber, Thames ve Escaut nehirleri de Kuzey Denizi'ne yakın bir yerde birbirlerine yaklaştırdı. Buzulların gerilemesiyle çok büyük turba yataklarının gelişmesine olanak sağlayıcı süre kazanılmıştır. Bugünkü görünümü yaşadığı o buzul çağının izleridir: Çakıl döküntülerden, kil örtüsüne, buzultaşlardan, yeri belirsiz bloklara kadar...

Buzultaşlar, Veluwe'den Nimegue bölgesine kadar uzanan tepelerdir. Buzullaşma gerileyince deniz düzeyi yükselmiş, alçak bölgeler de çok ince bir kum ve kil tabakası ile örtülmüştür.

M. Ö. II. bin yıla kadar bölge surlarla çevriliydi. Daha sonraları Hollanda küçük çapta bir su baskını (Flandre) olayı yaşadı. Bunun sonucu olarak, ikinci bir turba yatakları dizisi oluştu. Bu arada batı kısmında deniz düzeyinin yeniden yükselmesi kumul şeridini parçaladı. Deniz karayı kapladı. Zeeland'dan Wadden Denizi'ne ve oradan Dollart'a kadar geniş körfezlerin oluşumunu sağladı.

Böylece iklim ve denizlerin, su seviyesi değişikliğinin oluşturduğu yüzey şekliüç kümede özetlenebilir:

I. Buzullar: Bunlar Hollanda'nın kuzey ve kuzeydoğusundaki alanları kaplar. Güney ve güneybatıdaki Veluwe tepeleriyle sona erer. Bu tepelerin en yükseği Torenberg'de 107 metredir. →

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Hollanda Krallığı (KONİNKRİJK DER NEDERLANDEN)
Başkenti: Amsterdam (Nüfusu: 716.919).
Hükümet merkezi: La Haye (Den Haag)
Ülke nüfusu: 14.200.000 (1981)
Yüzölçümü: 40.844 kilometrekare
Nüfus artış hızı: % 0.7
Resmi dil: Hollandaca
Etnik dağılım: Hollandalı
Din: Protestan (yüzde 31), Katolik (yüzde 40), dinsiz (yüzde 24)
Para birimi: Florin
Başlıca kentleri: Rotterdam (579.194), La Haye (456.886).
Devlet işareti: NL

Değirmenler, Hollanda dekorunun vazgeçilmez öğeleridir...

7. [illegible] [illegible]

2. [illegible]

[illegible]m koşulları

[illegible]

TARİH BOYUNCA HOLLANDA

XVII. yüzyılda dev bir sömürge imparatorluğu oluşmuştu

ROMALILAR 1. yüzyılda Hollanda topraklarını Batavların ve öteki Germen kavimlerinin elinden almışlardı. Bunların kurduğu egemenlik IV. yüzyıla kadar sürdü. Daha sonra Frankların, Saksonların ve Friziyalıların eline geçti Büyük Karl'ın egemenliği altına girdiyse de, IX yüzyıl sonunda ülke birçok derebeyliğe bölündü 922 yılında ilk Hollanda kontluğu doğdu. Lorraine Dükü Godefrois'nın bölgede büyük bir yenilgiye uğraması üzerine (1018) Hollanda Kontluğu genişledi ama, kontluğun adına ilk olarak XII yüzyılın başından kalma belgelerde rastlanır

XII. yüzyıldan başlayarak Hollanda tarihi kontlarla, dış istilâcı güçler arasında geçen sayısız mücadelelerle örülüdür. Felemenkliler ve Frizalandlılara yarattığı büyük tehlike, alçak toprakların su altında kalarak Zuiderzee körfezini yaratmasıyla atlatıldı. Ekonomi ve ticaretin gelişmesi (deniz ticareti, ringa avcılığı ve yün eğirmeciliği) Hollanda kontlarının Hansa prensleri ile rekabete ve çatışmaya girmelerine yol açtı. Yüzyıllar içinde hanedanların birbiri ardından iktidara geldikleri görülüyor. XV. yüzyıl başlarında Hollandalılar Hoeksenlerle Kabeljauwsenler arasında ikiye bölündü. 1428 yılında yapılan Delft Anlaşması'yla Bourgogne hanedanından "iyi" Philippe, Hollanda topraklarının miras yoluyla sahibi oldu, 1477'de de bir evlilik yoluyla Hollanda, Avusturya (Habsburg) hanedanına bağlandı

Aynı dönemde Kuzey Denizi'nde ringa balığı avının Hansa prenslerinden koparıldığı, Baltık'ta kabotaj haklarının Hollandalıların eline geçtiği ve Hollandalıların önce Akdeniz'e, sonra da Hindistan'a doğru yayılmaya başladıkları görülüyor. Bu yayılma dünya yüzünde dev bir imparatorluğun, "Hollanda Sömürge İmparatorluğu"nun kurulmasıyla sonuçlanacaktır Hollanda burjuvazisinin görece erken gelişerek dünya ticaretinde başrollerden birine çıkması sayesinde gelişen bu imparatorluk, XVII yüzyıl başlarında kurulan Doğu ve Batı Hindistan şirketleri aracılığı ile yönetilmekteydi. Daha geri bir ekonomik düzen içinde bulunan İspanya ve Portekiz'in elinden alınan sömürgelerle birlikte, Hollanda'nın "Doğu" dünyasına büyük ölçüde egemen olduğu görülüyor

Aynı dönem, burjuvazinin güçlenip gelişmesine paralel olarak düşünce ve güzel sanatlar alanında büyük atılımlar yapılmasına da tanık oldu Lorenz, Coster ve büyük mütefekkir Erasmus dünya düşünce hayatına katkıda bulunan yapıtlarını bu dönemde ortaya koydular. Resimde Rembrandt, Wermer, Hals dünya çapında üne kavuştular.

Hollanda Kraliyet Arması...

Böylece Cermen İmparatorluğu'nun parçası olan Bourgogne topraklarına katıldı.

Cermen İmparatoru V. Karl, ülke bütünlüğüne saygılı davrandı, bunun karşılığı olarak da ölene dek ülke onun yönetiminde kaldı. Daha sonra yerine oğlu II. Philippe geçti. II. Philippe babası gibi iyi bir yönetici olamadı. Halka büyük baskı uyguladı. 1560 yılında bir engizisyon mahkemesi kurulması yoluna gidildi. Bu sırada Oranje ailesinden Sessiz Willem ile Egmont ve Horn kontları yönetiminde bir büyük ayaklanma başladı. Bu ayaklanma aynı zamanda Katolik ve Protestan (Calvin'cilik) mezheplerinin çatışmasına dönüştü.

II. Philip uzlaşmaya gitmeyi asla istemiyor, saldırgan, sindirici politika izliyordu. Hatta taraftarları barıştırma eğilimi gösterdiği için üvey ablası Margarita'yı naiplik görevinden uzaklaştırdı. Onun yerine naip olarak Alba dükünü atadı. Dük II. Philippe gibi davranıp baskı politikasını sürdürdü, ayaklanma öncülüğünü üstlenen liderlerden Egmont ve Horn kontlarını astırdı. Oranjeli Sessiz Willem'e dokunamadı.

Willem'le baş edemeyen yönetim bu kez onu Hollanda'nın en zengin ve güçlü kesiminin valiliğine (Stathouder) getirdi.

Reform hareketinin görece olarak çok erken bir tarihte boy verdiği Hollanda'da 1531'den başlayarak Leydenli Jan'ın kurduğu protestocu "anabaptist" akımı, şiddetli baskı önlemlerine karşın hızla yaygınlık kazandı.

Katolik olan Güneyliler (Belçika) bile Gent Birliği adıyla, başkaldırmış olanların bölgesinde birleşti.

İspanyollarla savaş

Güney illeri İspanyol egemenliğine girerken, Kuzey illeri de dinsel nedenlerle İspanya'dan ayrı oldukları için bağımsızlıklarını ilân ettiler. Utrecht birliği kuruldu (1579). Bu birliğin öncülüğünde Yedi İller Cumhuriyeti ilân edildi. Willem 1584'te öldürülünce, yerine oğlu Maurice, Fransa ve İngiltere'nin yardımıyla İspanyollarla savaşı sürdürdü. Zaman zaman başarı kazandı. 1609'da çatışma kesildi. Ama 12 yıllık bir aradan sonra yine başladı.

Kısa bir süre sonra Hollanda'yı bağımsızlığa götürecek olan bu savaş, aslında Rönesans'ın ve dolayısıyla reformasyon hareketinin buradaki etkilerini de yansıtıyordu. Kuzeyliler, yani Hollandalılar, Belçikalılar, güneyden yani İspanya'dan gelen Katolik'liğe, bağnazlığa olduğu kadar, onların şatafata

Kraliçe Beatrix ve eşi.

larındaki şatafata bile düşmandılar Bugüne kadar İspanya'yla yapılan savaşların altın yarısı [illegible] burjuvazisinin bu savaşı destekleyip, Hollanda'[illegible] yanında yer aldığı zaman değişti. Böylece 1648'[illegible] Westphalia Anlaşması imzalandı. Hollanda'nın ba[ğım]sızlığı ilân edildi. Hollanda Cumhuriyeti ya da Yedi İller Cumhuriyeti adıyla anılan cumhuriyet yönetimi kuruldu. Kısa bir süre sonra imzalanan Osnaburck Anlaşması'yla imparatorluktan kesin olarak ayrıldı.

Ticaret burjuvazisinin isteklerini yerine getireceğine dair söz verip naipliğe getirilen Jan de Witt halkın istemesine rağmen ticaret burjuvazisi istemediği için "stathouder" (özerk valilik) yönetimini kaldırdı. Fransa Kralı XIV. Louis ile savaşta (1672-1678) Witt, zaman zaman başarısızlığa düştü, halkın güvenini yitirdi, suçlandı

Daha sonra Orange hanedanından VI. Willem stathouderliği yeniden kurdu. Willem, kıyı setlerini yıkmak pahasına ülkeyi yabancı istilâsından kurtardı. Fakat 1688 yılında İngiltere tahtına çıkınca Hollanda'nın gelişmesi durakladı.

III. Willem., 1702'de ölünce ticaret burjuvazisi ülke yönetimini eline alıp, Avusturya Veraset savaşlarına dek getirdi. Halk ayaklanması sonucu tahta 1747'de yine Oranje Hanedanı'ndan IV. Willem geldi

Bağımsız krallık

Hollanda Cumhuriyeti, büyük Fransız devrimine dek bağımsızlığını korudu. 1795'te ilk önce Fransız İmparatorluğu'na bağımlı bir devlete dönüştü. Sonra Napolyon döneminde de 1810'da Fransız İmparatorluğu tarafından ilhak edildi. Bağımsız Hollanda Krallığı, Fransız işgalinin sona ermesinden sonra, 1814 yılında ortaya çıkmıştır. Krallık bugünkü Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'u kapsamaktaydı. Hollanda'nın ilk kralı, Hollanda eyaletlerinin son valisi V. Willem'in oğlu olan Oranje Nassau Prensi I. Willem'di. Kraliyet, aynı zamanda Lüksemburg ile kişisel monarşik bir birlik içinde bulunuyordu.

1814 Anayasası, kralın egemenliğini, bakanlar kurulunun da ona karşı sorumlu olduğunu hükme bağlamaktaydı. Daha sonra Avrupa'yı saran 1848 devriminin Hollanda'ya da yansıması sonucunda yapılan anayasal değişiklikle bakanlar, seçimle işbaşına gelmiş, meclise karşı sorumlu duruma getirildi. Dolayısıyla, Hollanda'da meşruti bir monarşi sistemi kurulmuş oluyordu.

Hollanda'nın bugünkü biçimini alması ise, 1839'da Belçika'nın kesin bağımsızlığını elde etmesinden sonra olmuştur. Belçika 1830'da ayaklanarak bağımsızlığını ilân ettiyse de Hollanda bunu tanımadı ve zor kullanarak geri almak istedi fakat başaramadı.

Belçika'nın başkaldırması Hollanda kamuoyunu da uyandırmaktaydı. Özellikle Amsterdam'da patlak veren ayaklanmalar karşısında II. Willem, anayasada değişiklik yapmak zorunda kaldı. Bu amaçla Liberallerin lideri Thorbecke'nin etkin olduğu bir komisyona görev verdi. Gereken değişiklikler yapıldı.

III. Willem zamanında (1849-1890)· Thorbecke hükümeti kurdu. Muhafazakârların yönetime gelmeleri dışında üç dönem (1849-1853, 1862-1866, 1871-1872) başbakanlık yaptı. Hepsinde de üç ana konu üzerinde çalıştı. Din, eğitim ve Hindistan'daki sömürge sisteminin yarattığı sosyal sorunlar

Bu yüzyılda Hollanda, ticari alanda dünyada ön planda görünmeye başladı. Özellikle Amsterdam sömürgelerle ticarette uzmanlaştı. Rotterdam, deniz ticaretinin merkezi durumuna geldi. Bu arada tarım alanında önemli gelişmeler oldu. Sanayide Philips fabrikaları kuruldu. Dokumacılık yoğunlaştı

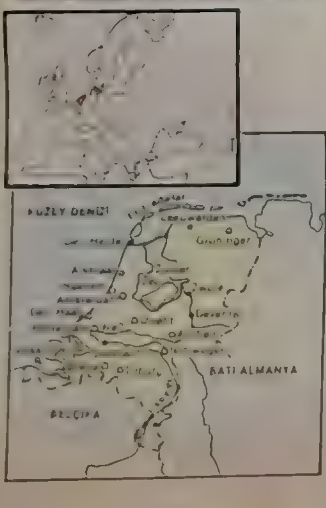

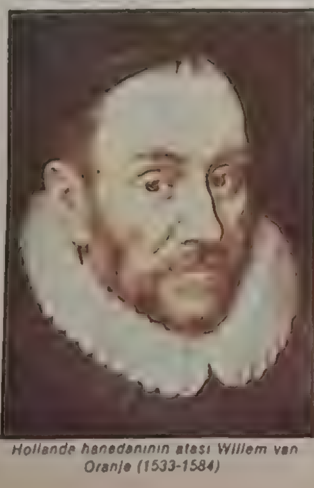

Hollanda hanedanının atası Willem van Oranje (1533-1584)

SIYASAL KUNYE

Anayasal monarşi

Hollanda parlamento [illegible] dayanan anayasal bir monarşidir. Anayasaya göre bakanlar parlamentoya karşı sorumludurlar [illegible] dokunulmazlığı vardır. Başkanlık Devlet Başkanı Kraliçe [illegible]. Kraliçe, bakanları "[illegible]" [illegible] ve hükümeti kurmakla görevli [illegible] [illegible] göre atar. Hollanda parlamentosu iki meclisten oluşur. Senatonun [illegible] 75 üyesi vardır. [illegible] eyalet meclisleri [illegible] olarak seçilirler. Millet Meclisi'nin [illegible] her oy hakkı olanlar tarafından doğrudan seçilen 150 üyesi vardır. 18 yaşını dolduran her Hollandalı oy [illegible].

Parlamento, kraliçe ve bakanlar ile birlikte yasama görevini yapar. [illegible] [illegible] ve bakanlardır. Her iki meclisin [illegible] yapma ve [illegible] verme yetkisi vardır. Millet Meclisi'nin ise ayrıca [illegible] yapma ve yasa [illegible] yetkisi bulunmaktadır. Millet Meclisi seçimleri dört yılda bir, senato seçimleri altı yılda bir yapılır. Senato [illegible] her üç yılda bir yenilenme [illegible] yapılmaktadır. 1981 verilerine göre [illegible] İşçi Partisi'nin 28, Hıristiyan Demokratların 28, Hürriyetçi ve Demokratik Parti'nin 12, Demokratlar 1966'nın 4, Radikal Siyasal Parti'nin 1, Komünist Parti'nin 1 ve Calvinist Siyasal Birlik'in 1 [illegible] vardır. Millet Meclisi'nde [illegible] dağılımı [illegible]: Hıristiyan Demokratlar 48, İşçi Partisi 44, Hürriyetçi ve Demokrasi Partisi 26, Demokratlar 1966 17, [illegible] Sosyalistler 3, Siyasal Calvinist Parti 3, Radikal Siyasal Parti 2, [illegible] 3.

[illegible] Kraliyet 11 [illegible] ve 200 [illegible] meydana [illegible].

TÜRKİYE'NİN HOLLANDA BÜYÜKELÇİSİ: (Amsterdam) Filiz [illegible]

HOLLANDA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ: [illegible] [illegible] Cad. No. 4 [illegible] Ankara

Amsterdam'ın genel görünümü...

Sosyalist Parti'nin kuruluşu

[illegible] döneminde işçilerin yaşam koşulları gittikçe ağırlaşıyordu. Hatta en geri Avrupa ülkesi dü[illegible].

[illegible] doğru Lutherci rahip **Domela Niewenhuis**, [illegible] akımlardan esinlenerek sosyal demokrasi [illegible] ortaya attı. 1894'te Troelstra sosyalist bir [illegible] kurdu. Din aykırılıklarına rağmen sendikacı[illegible].

XX. yüzyılın hemen başında kurulan **Kuypers** [illegible], bazı sosyal reformlara yönelmekle birlikte 1903 yılında demiryolu işçilerinin genel grevini [illegible] bastırmaktan kaçınmadı.

[illegible] sonraki yıllarda siyasal partilerin sayısında [illegible] bir artış görüldü. Bu çoğalma ve bölünme öylesine arttı ki, 1913 seçimlerinin ardından **Kraliçe Wilhelmina** parlamento dışından bir kabine [illegible] zorunda kaldı. **Van der Linden**'in başkanlığındaki bu hükümet Birinci Dünya Savaşı sırasında bir yandan Hollanda'nın bağımsızlığını güçlükle korumaya çabalarken, bir yandan da çözülmeden [illegible] siyasal sorunlara el attı. Siyasal kurumlar [illegible] Genel oy hakkı, kadınlara oy [illegible] öğretimde devlet kurumlarıyla özel kurumlar arasında eşitlik ilkesi kabul edildi.

[illegible]'de Rusya'da gerçekleştirilen Bolşevik Dev[illegible] esinlenen ve aynı zamanda savaşın ya[illegible] sefaletle körüklenen bir sosyal devrim dene[illegible] başarısızlığından sonra 1918'de Hıristiyan [illegible] aralarında bir koalisyon kurarak iktidarı ele [illegible]. Hollanda tarihinde ilk kez bir Katolik (**Ruys de Beerenbrouck**) başbakan oluyordu.

Bu sayd koalisyonu izleyen parlamento içi ve [illegible] dışı çeşitli hükümetler, iki savaş arasındaki [illegible] dönemde, bir yandan birbirini izleyen [illegible] bunalımlarla, bir yandan "alttan" gelen [illegible] sorunlu kıldığı sosyal reform yasalarının [illegible], bir yandan da zaman zaman patlak [illegible] ayaklanmaları bastırmakla uğraş[illegible]. [illegible], en önemli baskı kaygı Endonezya'da [illegible] milliyetçilik akımının bastırılıp dizgin[illegible].

Alman işgali

[illegible]'daki 1933-1937 seçimlerine **Mussert**'in [illegible] Nazi Partisi de girdi. Fakat gerekli ço[illegible] sağlayamadı. Bu arada Hollanda, Alman[illegible] kovulan Yahudilere sığınma hakkı tanıdı. [illegible] 1940 tarihinde Hollanda, Nazi Almanyası tarafından işgal edildi. 14 Mayıs'ta sindir[illegible], Rotterdam'a bombardıman ateşi açıl[illegible] ordular başkomutanı direnmenin fay[illegible] anladı. Kraliçe Wilhelmina, ailesi ve [illegible] ticaret filosuyla İngiltere'ye kaçtı[illegible] orada müttefik ordularına katılarak [illegible].

[illegible] 1941'de Japonlar da Hollanda'nın sö[illegible] Endonezya'yı işgal etti.

[illegible] Avusturyalı **Seyss-Inquart**'ın, daha sonra [illegible] Mussert'in emri altına giren Hol[illegible] tür işgal dönemi yaşadı. [illegible] mal ve mülke büyük çapta el koy[illegible] etkin bir polis denetim ve terörü kurdu. Yahudiler toplanarak Auschwitz kampına gönderildiler. Bu zulüm ve baskı rejimi, Hollanda halkının güçlü bir direniş hareketi geliştirmesi sonucunu doğurdu. Grevler birbirini kovaladı. Direnişçiler, Amsterdam nüfus dairesini basarak tüm kayıtları yok ettiler.

Toparlanma dönemi

Nihayet 1945 baharında, bir yıl önce sonbaharda beklenen kurtuluş çalışmaları yoğunlaştı. Müttefik orduları Hollanda'ya girdi. 5 Mayıs'ta Alman orduları teslim oldu, Hollanda işgalden kurtarıldı.

Savaştan sonra Hollanda, yaraları sarma dönemine girdi: Mussert ve öbür işbirlikçilerin yargılanması, maliyenin ıslahı, su altında kalan toprakların kurutulması gibi konulara öncelik tanındı. Bu arada Kraliçe Wilhelmina tahtı 1948'de kızı **Juliana**'ya bıraktı.

Öte yandan Endonezya, arada görüşmelerle kesilen üç yıllık bir mücadeleden sonra bağımsızlığını ilân etti. Bunun üzerine Hollanda, Endonezya, Hollanda Antilleri ve Surinam bir birlik kurdular. 1956'da Endonezya bu birlikten çekildi.

Hollandalılar, Brezilya'dan devraldıkları sömürgelerde yerli halka oldukça sert davranıyordu. Bunun, söz konusu bölgelerde kalıcı etkileri olmuştur.

Hollanda bu arada iktisadi bir devrim yaptı, ticareti büyük ölçüde artırdı. Avrupa'nın birinci, dünyanın ikinci limanı durumuna gelen Rotterdam, ticaretin bir simgesi halindeydi.

Ekonomik çalışmalar yanında Hollanda bir yandan da askeri savunma üzerinde duruyordu. Curatom (Avrupa Atom Birliği) ve NATO'ya girdi (1948).

Sosyalist Willem Drees'in başbakanlığındaki hükümet 1948'den 1958'e dek iktidarda kaldı. Bu dönem içinde savaş sonrası ülkenin yeniden inşasına girişildi ve bir refah toplumunun temelleri atıldı. Dinsel akımların ve mezheplerin siyasal partiler üzerinde son derece büyük etkide bulunduğu Hollanda'da 1966 yılına dek siyasal istikrar sarsılmadı.

Huzursuzluk dönemi

1966 yılında, sonradan Hollanda Kraliçesi olacak **Prenses Beatrix**'in evlenme töreninde başlayan karışıklık, ülke çapında bir çalkantıya dönüşmekte gecikmedi. Bu yıl, aynı zamanda mezheplere dayalı bir siyasal sistemin hızla çökmeye başladığı yıldı. Ücretli kesimlerde huzursuzluk ve başkaldırma eğilimleri, ortaya çıkan "yeni sol" hareketlerin sosyalist otoriteyi sarsmaları, bu yeni dönemin önemli özellikleriydi. Amsterdam, uyuşturucu madde kullanan gençlerin dünya çapındaki merkezlerinden biri oldu.

Geniş bir hoşgörü havasının da dinsel çözülmeye paralel olarak yayıldığı görüldü. 1970'lerin başından itibaren sol partiler, özellikle **Den Uyl**'un başkanlığındaki Sosyalist Parti, sisteme bayrak açan gençliğin büyük bir kesimini içine almayı başardı.

Hıristiyan ve devrim aleyhtarı partilerin başkanlarının kısa ömürlü hükümetler kurup devrildiği bunalımlı bir dönemin ardından Den Uyl'un Sosyalist Partisi sağlam çoğunluklara dayalı hükümetler kurarak uzunca bir süre iktidarda kaldı.

Son dönem

1970'li yılların sonlarına doğru, özellikle ekonomik bunalımın etkisiyle siyasal tabloda değişiklik eğilimleri ortaya çıktı. Yabancı işçilerin ve eski sömürgelerden akın akın gelen "siyahi"lerin ülkede çoğalması, potansiyel bir ırkçılığı su yüzüne çıkardı. 1976 yılında, Kraliçenin kocası **Prens Bernhard**'ın Lockheed şirketinden rüşvet aldığını saptamasıyla, Kraliyet ailesinde de bunalım doğdu. Katolik ve Protestan partiler, siyasal yaşantıdaki dindışı eğilimi dizginlemeyi, bir Hıristiyan-Demokrat birliği oluşturmayı başardılar. 1977 seçimlerinde Sosyalistler en çok oyu almakla birlikte, yeni bir merkez-sol hükümet kurmayı başaramadılar ve uzun yıllardan sonra ilk kez Hıristiyan-Demokrat **Van Agt** başkanlığında bir merkez-sağ iktidarı kuruldu.

1980 yılında Kraliçe Juliana tahtından kızı lehine feragat edince **Prenses Beatrix**, Hollanda Kraliçesi oldu.

1981 yılında yapılan seçimde **Andries van Agt**'ın merkez-sağ koalisyonu, sürdüregeldiği küçük çoğunluğu da yitirdi. NATO çerçevesi içinde Cruise füzelerinin Hollanda topraklarına yerleştirilmesi planına karşı çıkan küçük partiler bu oy kaybında etkili oldular. Bununla birlikte Van Agt, yeni bir merkez sağ koalisyonu oluşturmayı başardı.

Ünlü casus MATA HARİ

Asıl adı Margaretha Geertruida Zelle olan Mata Hari, 1876'da Hollanda'da doğdu. Başarısız bir evlilikten sonra 1903 yılında Paris'e gitti ve dansöz oldu. Savaş sırasında özel şekilde sunduğu erotik danslar, hükümet ileri gelenleri ile dostluk kurmasında büyük rol oynadı. Güney Hindistan'da doğduğunu söyleyerek "Şafağın Gözü" anlamında, 'Mata Hari' adını aldı. Lörrach'taki casusluk okulunda eğitim gören Mata Hari, Fransız Gizli Teşkilâtı'nın kuşkularına karşın savaş boyunca Almanlar lehine casusluk etkinliklerini sürdürdü.

Bunu başarmasında, Fransa ve Hollanda hükümetlerinde görevli dostlarının büyük rolü oldu. 13 Şubat 1917'de Paris'te, üzerinde suçluluğunu kanıtlayan belgelerle yakalanınca, kurşuna dizilerek öldürüldü.

Uluslararası Adalet Divanı La Haye'dedir.

Hollanda'nın başkentlerinden biri olan La Haye'de (Den Haag) yemyeşil çimenlerle kaplı geniş bir bahçenin içinde Barış Sarayı yükselir. Bu görkemli yapıda Uluslararası Adalet Divanı görev yapar. Aralarında uyuşmazlık çıkan devletler, isterlerse uyuşmazlık konusunu bu mahkemeye götürebilirler. Divan'ın çeşitli dünya uluslarından seçilmiş yargıçları, aldıkları yüksek ücretlerle sürekli La Haye'de otururlar. Divan'a son yıllarda giderek daha fazla sayıda devlet başvurmaktadır.

Barış Sarayı'nı oluşturan binalar topluluğu içinde ayrıca, uluslararası hukuk alanında isim yapmış bilginlerin her yıl ders verdiği, öğrenci ve uzmanların da aynı alanda çalışmalar yürüttüğü bir Uluslararası Hukuk Akademisi de yer almaktadır.

Hollandalı tarih boyunca doğa ile mücadele etti

Eski bir atasözü, "Tanrı dünyayı yarattı, ama Hollanda'yı Hollandalılar yarattı" der.

Bundan bin yıl önce, Hollanda'yı kuşbakışı görmek mümkün olsaydı, karşımıza şöyle bir manzara çıkardı: Kuzey Denizi'ne bakan batı kıyısında uzanan bir kumsal şeridi, arkasında bataklıklarla göller ve ülkenin hemen hemen ortalarına doğru bir yerde, ovalarla ormanlar. Bugün ise, uçaktan Hollanda'ya bakan kişi, çok farklı bir manzarayla karşılaşır. Bataklıklar ve iç denizcikler ortadan kaybolmuş, yerlerini köylerle noktalanmış bereketli bir tarım arazisi ve dantel gibi örülmüş kanallar almıştır.

İşte bu büyük değişiklik, Hollandalıların eseridir. Doğanın hiç de cömert davranmadığı ülkeyi, insan emeği çekici hale getirmiştir. Çalışkan ve dayanıklı insanlar olan Hollandalıların denizle aralıksız mücadeleleri, kendilerine olan güvenleri, küçük Hollanda'nın uluslararası bir güç olmasına yol açmıştır.

Ülke tarihinde Hollanda'nın daha çok adalardan oluşan güneybatı kesimini üç kez su basmıştır. 1421 ve 1953'te büyük fırtınalar sonucu kabaran dalgalar, setleri aşarak ta içerlere kadar sokulmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nda ise, aynı adalar stratejik amaçlarla, buralarda yaşayan halk boşaltıldıktan sonra, sular altında bırakılmıştır.

Kısacası, bundan ikibini aşkın yıl önce insanlar, Hollanda topraklarına ilk kez yerleştiklerinden beri, ülke halkı, hem denizle boğuşmuş, hem de denizin sağladığı besin maddeleri ve ulaşım olanakları gibi nimetlerden yararlanmıştır. Dostluk ve düşmanlık kutupları arasında gidip gelerek, günümüze kadar varan bu ilişki, Hollandalıların denize karşı olan tavırlarını belirler.

Yüzyıllar boyunca suların üstün gücüne boyun eğen insanlar, sonra yavaş yavaş bu gücü gemlemeye başladılar. Setlerin gerisinde tarım gelişmeye, köyler kurulmaya başlandı. Bununla da yetinmeyen Hollandalılar, denizden toprak kazanmaya giriştiler. Daha XIII. yüzyılda setlerle çevrilen göl ve bataklıklar yeldeğirmenlerine bağlanan su çarklarının yardımıyla kurutuluyordu. Bu tür çalışmaların sonuncusu, 1918 yılında kabul edilen bir yasayla başlatılan ve büyük bir başarıya erişen Zuider Zee'nin kurutulması projesidir.

Milattan yüz yıl kadar önce Hollanda'ya ilk yerleşenler, kısa sürede ırmaklarla göller ve deniz kıyısında balıkçı köyleri kurmaya başladılar. Balıkçılık, bugün de Hollanda halkı için önemli bir gelir kaynağı oluşturur. Hem Kuzey Denizi kıyısında, hem de ırmak kıyılarında köylerin kurulması, Hollandalıları ticaret ve denizciliğe itti denebilir. Onaltıncı yüzyılın başlarından itibaren, Hollanda gemileri gittikçe daha uzak ülkelere varmaya başladılar. Kâşifler ve tüccarlar, Amerika'ya, Güney Afrika'ya, hatta Doğu Hint Adaları'na kadar uzandılar. Bugün ülkenin ticari filosu, dünyanın en önemli ticaret filolarından biridir.

Toprak drenajı ve gemi yapımı, kuşaklar boyunca Hollandalıların en büyük becerileri olmuştur. Toprağın kurutulması gerektiği zaman, daima Hollandalılara çağırılmıştır. Bu tür özellikler ise, küçük ve önemsiz bir ülke olarak kalabilecek Hollanda'nın bugün bir denizciler, tüccarlar, sanayiciler, çiftçiler ve hayvan yetiştiricileri ulusu olarak ün kazanmasına yol açmıştır.

TOPLUMSAL YAŞAM

Küçük bir eve sahip olmak her Hollandalı'nın rüyasıdır

Hollanda'da bütün evlerin perdeleri açıktır, gizlilik Hollandalı'nın doğasına uygun değildir. Hollandalı temizliğe düşkündür, taşkınlıktan hoşlanmaz. Paten ve bisiklet merakı yaygındır.

U[illegible]

[illegible]

[illegible]

Hollanda'daki kadar az değildir. Kısa süre öncesine kadar apartmanlarda yalnızca çok yoksullar yaşardı. Fakat şimdi durum oldukça değişmiştir. Yine de yapısıyla, Hollandalıların bu konudaki bireysel [illegible] karşı bir ödün vermek zorunda kalmışlardır. Apartman dairelerinin ayrı bir merdiveni ve kendi dış kapısı vardır. Bir konuk eve buyur edilmeden önce, ev sahibi kapıdaki küçük pencereyi açar ve gelenin kim olduğuna bakar.

Maliyetin düşük olması için standart malzeme ile yapılan bağımsız evler ise, panjurların, duvarların rengarenk boyaları, ve kapısı ayrı şekilde düzenlenmiş bahçeleri ile dikkati çeker. Ancak, standart malzeme ile yapılan bu evler, şaşılacak kadar da dayanıklıdır. Başka birçok ülke panjur ve duvar boyalarında Hollandalıları örnek almıştır.

Ülkenin başka bir ilginç özelliğini de, akşam sokakta yürürken farkedebilirsiniz. Bütün evlerin perdeleri açıktır ve içeriisi rahatlıkla görülür. Hiç kimse perdesini çekmez. Gizlilik Hollandalının doğasına uygun değildir. Yaşantısı apaçık herkesin gözünün önüne serilmiştir. Bu, tam bir aile yaşantısıdır. Düzenli ve rahatına düşkün Hollandalı için ev, iyi basit yemekler yiyebileceği, kitap okuyup müzik dinleyeceği bir yerdir.

Hollandalılar dışarıda yemek yemekten hoşlanmazlar. Ya hizmetçi izinliyken, ya da bahar temizliği vakti gelince dışarı yemeğe çıkarlar.

Temizlik, ise Hollanda'da, bitmek tükenmek bilmeyen bir süreçtir. Evlerinin her yanını, mobilyayı, perdeleri, herşeyi tertemiz tutmak isterler.

Duvarları bile, baştan başa yıkanır, kaldırımlar ovularak silinir. Hollanda'da kirli cam diye birşey yoktur.

Yemek alışkanlıkları

Yemekleri evde yeme alışkanlığı, lokantaların durumunu da etkiler. Ancak, lokantalarda, en iyisi olmak koşuluyla, Fransız yemekleri yeğlenmektedir. Öte yandan, evlerde pişirilen Hollanda yemekleri besleyicidir, porsiyonlar da oldukça büyüktür. Daha çok nemsiz soslar, bol miktarda et, sebze, jambon, kümes hayvanları ve küçük balıklar yenir. Ancak mayıs ayında yavru r ingaların göçü başladığı zaman herkesi bir balık yeme telaşıdır alır. Hemen her yere tezgâhlar kurulur, tepelerine bayraklar dikilir. Yoldan geçenler, balıkları, bir parça soğanla birlikte, ayaküstü yerler.

Hollandalıların yemek alışkanlıkları, başka Ülkeler halklarından oldukça değişiktir. Sabahları insanı uzun süre tok tutacak hatırı sayılır bir kahvaltı edilir. Sonra, 10-11 sıralarında ister işte olsun, ister evde olsun, herkes bir fincan kahve içer. Her tarafı kahve kokusu kaplar. Akşama kadar ufak tefek bir şeyler atıştırılır. Akşamları saat altı ile yedi arası Hollanda'da yemek vaktidir. Bütün aile sofraya

Papen Helland kahvesi ülkenin bilinen en eski toplanma yeridir..

birlikte oturur. Üç saat sonra yine kahve içilir. Evde, tiyatroda, konserde ya da misafirlikte olmanız durumu değiştirmez. Bir fincan kahve ('Kopje Thee"), dünyanın en büyük kahve ithalatçılarından olan bu ülkede, artık gelenek haline gelmiştir. Kulplu ya da kulpsuz fincanlarda sunulan kahve, sohbet için en olumlu ortamı yaratır.

'Borrel', Hollanda, ya da cin, hemen hemen her evde bulunur. Bunun yanı sıra nefis likörler de beğenilir ama, fazla içilmez. Hollandalı akşam saat onbirde, ya da en geç gece yarısı, yatar. Çünkü ertesi gün yine vargücüyle çalışacaktır.

Ne var ki, yılda bir tek gün St. Nicholas Şöleninde, Hollandalılar bu kuralın dışına çıkar. Aziz kentlere görkemli, törensel bir havayla girer. Bu şölen, yılın en önemli kutlamasıdır. Hatta Noel'den bile daha önemlidir. Anneyle baba birbirlerine akrabalarına ve dostlarına armağanlar verir. Her küçük pakette armağan alan kişiye garip bir özelliğini belirterek takılan minik bir şiir de vardır. Herkes olanaklarını sonuna kadar zorlayarak "mükellef" bir sofra hazırlar. İçilir, gülünür, söylenir.

Hollanda'da karnaval ruhu diye bir şey yoktur. Hatta karnavalların kutlandığı yerlerde bile, bağıra çağıra eğlenmek taşkınlık kendini kaybetmek Hollandalılara göre değildir. Hollandalı, yapısına aykırı olan böyle şeylerden nefret eder. O, sessizce, dasız, görevlerini yerine getirmeyi yeğler. Zuider Zee'nin son seti olan Afsluitdijk anıtında "Gerçekten yaşayan bir ulus, geleceğini şekillendirir" yazısı göze çarpar

Paten ve bisiklet

Kışın kanallarla ırmaklar donunca Hollandalının başka bir merakı ortaya çıkar: Paten. Bütün aile bireyleri patenlerle upuzun mesafeleri katederek

KİTLE İLETİŞİMİ

39 kurumun radyo, 36 kurumun TV yayın ruhsatı var

[illegible]

Radyo

[illegible]

Televizyon

Toplam 36 kurumun yayın ruhsatına sahip olduğu ülkede, 1967 yılından beri, PAL sisteminde renkli televizyon yayınları yapılır. Bugün programların çoğu renkli olarak yayınlanmaktadır. Sorumlu bakan televizyon yayınlarını kurumlar arasında dağıtır. NOS 2 TV programı yayınlar. 4 milyon 300 bin TV alıcısının olduğu Hollanda'da, televizyon ruhsatı olanların, teleks alıcısı bulundurma hakkı da vardır. Altı kuruluşa, yerel tablo sistemi aracılığıyla deneme yayını yapma izni verilmiştir.

Reklamlar

Yayın kurumlarının gelir kaynaklarını yalnızca üye ödentileri ile devletin vergilerden kurumlara ayırdığı pay oluşturmaz. Reklam kurumu STER'in eline bırakılan reklam gelirleri, önemli bir kaynaktır. İlk tüzüğe bağlı reklam yayınlarından, TV reklamları 1967'de, radyo reklamları ise 1968'de başlamıştır. Toplam TV yayın saatinin ancak yüzde 4'ü reklamlara ayrılabilir. Alkollü içki reklamlarına koşullu olarak izin verildiği halde tütün ürünleri reklamları yasaklanmıştır.

Basın

1981 yılı başında Hollanda'da toplam dolaşımı 4 milyon 600 bini bulan 84 gündelik gazete yayımlanıyordu. Gündelik gazeteler, dergiler ve ücretsiz dağıtılan reklam broşürleri, Hollanda basınının en önemli bölümünü oluşturur.

Hollanda'da hemen hemen tüm günlük gazeteler Hollanda Gündelik Gazete Basını'na (NDP) bağlıdır. Yine tüm gazetelerin yüzde 70'i Hollanda Gazete Basını'na (NNP) bağlıdır. Dergi basınının en önemli kuruluşu Hollanda Dergi Yayınevleri Örgütü'dür (NOTU). Öte yandan, gazetecilerin çoğunluğu, Hollanda Gazeteciler Derneği'ne (NVJ) üyedir.

[illegible]

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Hollanda'da 135 bin Türk işçisi çalışıyor

Türkiye ile Hollanda arasındaki ilişkilerin uzun bir geçmişi bulunmaktadır. İki ülke arasındaki ilişkiler ilk Hollanda büyükelçisinin Osmanlı İmparatoru'na itimatnamesini sunduğu 1612 yılından bu yana kesintisiz sürmektedir. Türkiye ile Hollanda'nın ikili ilişkileri yanında, NATO, AET ve Avrupa Konseyi içinde de ilişkileri vardır. Halen NATO Genel Sekreteri olan Joseph Luns, Hollanda Dışişleri Bakanlığı görevini yürütürken 15-20 Ekim 1967 tarihinde Türkiye'yi ziyaret etmiştir.

Hollanda ile kültürel ilişkiler 12 Mayıs 1960 tarihinde Ankara'da imzalanan Türkiye - Hollanda Kültür Anlaşması çerçevesinde yürütülmektedir.

Hollanda'da 135 bine yakın Türk işçisi bulunmaktadır. Türkiye'den Hollanda'ya ilk işçi göçü 1960'lı yıllarda yapılmıştır. Hollanda hükümeti son yıllarda diğer Avrupa ülkelerinde görülen yabancı işçi düşmanlığına karşı mücadele kararı aldı (1982).

Hükümet tarafından yabancı işçilerin (sayıları 500 bini bulmaktadır) haklarını korumak için beş yıllık bir plan hazırladı. Hükümetin onayından geçen yasa Türklerle birlikte bütün yabancı işçileri kültürel azınlık olarak kabul ediyor. Yasa ile işçilere de kalıcı gözüyle bakılıyor. Hollanda'daki Türk işçilerine hükümet tarafından ayrıca askerlik süresince "parasız izin hakkı ile askerlikten sonra yeniden Hollanda'ya dönerek eski işine başlamak ya da alt iş aramak olanağı" tanındı (1980).

Hollanda'da mahalli seçimlerde yabancılara oy kullanma hakkı da verildi (18 Şubat 1983). Hollanda Anayasası'nda yapılan değişiklik uyarınca yabancı işçiler 1986 yılındaki yerel seçimlerde oy kullanabilecekler. Hollanda Başbakanı Ruud Lubbers de, Türk işçileri ile ilgili son olarak yaptığı açıklamada, "Türkler ömür boyu konuğumuzdur. Türklere 20 yıl önce kapılarımızı açtığımızı unutmuyoruz" demiştir. Başbakan Bülend Ulusu da 20 Ocak 1983 tarihinde yaptığı basın toplantısında Hollanda ile mevcut sözleşmeye ek sözleşme yapıldığını açıklamıştı.

Amsterdam, pek çok yerli ve yabancı gezginin uğradığı, canlı bir kenttir...

...sece giderler. Yazın ise aynı su yolları, ...kel ve motorlu teknelerle dolar.

...bir ülke olan Hollanda'da, bisiklet ideal bir ...ya işe ya da okula gidip gelen, plaja giden ya ...işe dolaşan dizi dizi bisikletliler Hollan...ların kadar tipik bir özelliğini oluşturur ...çocuk altı yaşından itibaren bisiklete biner ...yaşında da bir bisiklet sahibi olur. Yolların ...özel bisiklet şeritleri vardır.

...rsal kesimden çizgiler

...bisikletle kırlarda dolaşırken, bu dümdüz ...bir de yeknesak bir görünüşü olmadığını ...ekleri üzerinde siyah-beyaz noktalar ...yemyeşil çayırlar, her renkten tekno... pırıl pırıl kanallarla ırmaklar, uzak... kuleleri ve de ülkenin simgesi haline ...değirmenleri, insana Hollanda kartpostal... ...

...ükten, eskiyen bir çiftlik, evinin arka ka... kullanmaktan aşınmış tahta ayakkabılar ...Klompen, adı verilen ve artık daha çok hatı... ...erek satılan bu ayakkabılar kırsal ke... ...tarlalarda ayakları kuru ve sıcak tut... ...giyilir. Ama evin içinde kesinlikle giyil... ...ailesi, geleneksel giysileri içinde ola... Çiftlik evi ise mutlaka rahattır, evin içinde ...işe yarıyordur ve çiftlik donanımı da ...modeldir. Çiftçinin karısı size bir bardak ...ve peynirli bir dilim ekmek ikram e... ...yediğiniz zaman Hollanda'nın süt ve ...yönünden sahip olduğu ünü hakettiğini ...

EĞİTİM

Ev kadınlarına eğitim olanakları yaratılır

...'da zorunlu eğitim, çocuğun 6 yaş 8 ayı... takvim yılının 1 Ağustos tarihinde ...yıl sonra ya da 16 yaşını doldurduğu ...

...yıllık zorunlu eğitimi tamamlayan, çocuk o... ...istemek isterse, haftada iki günlük bir ...Bu ek zorunlu eğitim ise, özel ensti... ya da çırak eğitimi çerçevesi içinde doldura...

...eğitimi 4 yaşında başlar. 6 yaşında so... Bu eğitim zorunlu olmadığı halde, Hollan... ...yaklaşık yüzde 95'i anaokuluna gi...

...6 yaşında başlayıp 12 yaşında biter. ...ilköğretimin örgüt ve bünyesinde ...yapılarak, anaokulu ile ilkokulun birleş... ...planlanmaktadır.

...ilkokuldan sonra ya genel ortaöğretime ..., ya da doğrudan doğruya meslek eğiti... ...Genel ortaöğretim de dört, beş ve altı ...okullar vardır. Altı yıllık "Gymnasium" ve ...'u bitirenler, Üniversiteye gidebilir. ...öğretim ise, yüksek meslek eğitimi ve ü... ...kapsar. Hollanda'da yüksek öğre... ...Üniversite ve beş yüksek okul var- ...öğretim gören öğrencilerin sayısı 135 ...

...öğretime gösterilen büyük ilgi, Üniversiteye girecek öğrencilerin, sayısının kısıtlanması zorunluluğunu doğurmuştur.

Hollanda'da, yetişkinler ve özellikle ev kadınları için de, öncelikle belediyeler tarafından eğitim olanakları yaratılmaktadır.

Bu gereksinin, karşılamak üzere, bir, "açık okul" ve bir "açık Üniversite" kurulması düşünülmektedir.

İlkokul çağındaki çocukların yüzde 70'i ortaokul çağındakilerin ise yüzde 60'ı özel okullara gider. Devlet okulları ve özel okullar, hem okutulan dersler, hem de maddî olanaklar yönünden birbirine eşittir.

DİL

Okullarda en az iki yabancı dil öğretilir

Ülkede konuşulan Hollandaca, Hint-Avrupa dil grubundan bir Germen dilidir. Aşağı Germen kategorisi içinde yer alır. Hollanda dışında Belçika'da, Belçika'nın Felemenk-bölgesine komşu birkaç küçük Fransız yöresinde, bazı eski Hollanda kolonilerinde ve Amerika'da, 13 milyon kişi Hollandaca konuşur.

Hollandacanın asıl kökeni, eski Frankenlilerin diline dayanır. Bu dile Sakson ve Frizya unsurları da karışmıştır. Dilin başlıca üç aşamada geliştiği görülmektedir. İlk aşamadaki şekline yani eski Franken dilinin kendisine, şimdi yalnızca IX. yüzyıldan kalan Latince bölgelerdeki özel adlarda rastlanır. XIII ile XV. yüzyıllar arasındaki orta aşamada ise, güneyde Flaman ve Brabantın diyalektleri ayrı bir dil niteliğine bürünürken, kuzeyde de bugün Hollandaca denilen dil doğmuştur. Ancak, bu dönemde Flaman ve Brabantin diyalektleri edebiyatta ve konuşulan dilde baskın olmuştur. Üçüncü aşama ya da yeni Hollandaca aşaması ise, XVI yüzyılda başlamıştır. Bir sonraki yüzyılda Hollanda'nın siyasi öneminin artması, dar anlamıyla Hollandaca'nın egemenliğine ve Flamanca ile Brabantin'in baskınlıklarını yitirmelerine yol açmıştır.

Bugün Flemenkçe ile Hollandaca arasındaki fark, dilden kaynaklanan bir fark olmaktan çok, ulusal bir farklılıktır. Hollanda'da Hollandaca konuşulurken, Belçika diline Flemenkçe denir. Hollandaca, İngiliz diline benzer bir şekilde yavaş yavaş basitleştirilmiştir.

Hollanda'da yabancı dil bilmek alışılmış bir özelliktir. Hollandaca bilmeyen yabancı iş sahipleri ile olan sıkı ilişkiler, Hollandalıları yabancı dil öğrenmeye itmiştir. Okullarda en az iki yabancı dil öğrenildiği gibi, üç ya da dört dil bilen Hollandalıların sayısı oldukça fazladır.

DİN

Halkın yüzde 24'ü hiçbir dine bağlı değil

Hollanda'da anayasa ile tam bir inanç özgürlüğü sağlanmıştır. Merkezi İstatistik Bürosu rakamlarına göre, ülkedeki Katolikler nüfusun yüzde 40.4'ünü oluşturur. Hollanda Protestan Kilisesi'ne mensup olanlar yüzde 23.5. Hollanda Protestan Reforme Kilisesi mensupları yüzde 7.2 oranındadır. Diğer dinlerden olanlar nüfusun yüzde 5.3'ünü meydana getirirken, hiçbir dine bağlı olmayanların oranı, yüzde 23.6'dır.

TOPLUMSAL HAKLAR

65 yaşını dolduranlar eşit emekli maaşı alır

Hollanda'da bağımlı olarak çalışan nüfusun yüzde 40 kadarı sendikalaşmıştır. Ülkenin en önemli iki sendika federasyonu, sosyalist eğilimli Hollanda Sendikalar Federasyonu ile, Protestan eğilimli Ulusal Hıristiyan Sendika'dır. En büyük iki işveren örgütü ise Hollanda İşverenler Birliği ve Hollanda Hıristiyan İşverenler Derneği'dir. Hollanda'da ordu mensuplarına da sendikalaşma hakkı tanınmıştır.

İşçi ve işverenler, ücretlerin saptanmasında önemli rol oynayan İş Kurumu adlı ortak bir danışma kurulu oluştururlar. Ayrıca hükümete ve meclise toplumsal-ekonomik alanda öneriler getiren 45 üyeli bir Toplumsal-Ekonomik Konsey vardır. Bu konseyde hükümet temsilcileri de yer alır.

1975'den beri, çalışma süresi ortalama haftada 40 saattir. Haftada beş gün çalışılması esası ise, daha önce getirilmiştir. Tatil süresi en az 15 iş günüdür. Uygulamada, daha çok 20 işgünü tatil verilir.

Hollanda vatandaşlarına tanınan toplumsal hakların kapsamı oldukça geniştir. Bunların arasında çocuk parası, emeklilik maaşı ve Genel Yaşlılık Yasası, Hastalık Kasası Yasası, Hastalık Yasası Genel İşgörmezlik Yasası, İşgörmezlik Sigortası Yasası, İşsizlik Yasası, Genel Dulluk ve Yetimlik Yasası, Olağanüstü Hastalık Masrafları Genel Yasası ile Genel Yardım Yasası kapsamında olan haklar vardır.

Ücret ve maaşlı çalışanlar ile belirli düzeyin altında geliri olan iş sahipleri, birinci ve ikinci çocukları için yardım almaya hak kazanır. Her Hollandalı üçüncü çocuktan sonra çocuk parası alır.

Genel Yaşlılık Yasası'na göre, Hollanda'da yaşayan herkesin, 65 yaşını doldurunca emekli maaşı alma hakkı vardır. Maaş miktarı herkes için eşittir. Bunun yanı sıra emekli sandığına bir yıldan uzun süreyle üye olan herkes, ödediği prime dayanarak, emekli maaşı alabilir.

Hastalık Kasası Yasası'na göre, her Hollandalının, hastalık, ilaç, diş bakımı ve hastane masrafları karşılanır. Bunun için aylık bir prim ödenmesi gerekir. 38 bin 200 Florinlik tabanın üstüne çıkanlar, kendilerini özel olarak sigorta ettirebilir.

Hastalık, ya da kaza geçiren ya da çalışamayacak durumda olan ücretli ve maaşlılar, Hastalık Yasası kapsamına girer. Bu sigorta ile yapılan ödeme, günlük ücretin yüzde 80'i kadardır.

Genel İşgörmezlik Yasası,, 18 ilâ 65 yaş arasında olup Hollanda'da yaşayan kişilere ödeme yapılmasını Sağlar. Bu ödeme, ilgili kişinin 52 hafta süreyle işgöremez durumda kalmasından sonra hâlâ en az yüzde 25 oranında işgörmez oluşu halinde işlemeye başlar. Ödeme, günlük ücret üzerinden, belli koşullara göre hesaplanır. Ayrıca, İşgörmezlik Sigortası Yasası ile de, 52 hafta sonunda hâlâ en az yüzde 15 işgörmez durumda olanlara ödeme yapılması sağlanır.

İşsizlik Yasası kendi kusuru olmadan işsiz kalanlara günlük ücretinin yüzde 80'i oranında ödeme yapılmasını öngörür. Kendi kusuru olmaksızın günlük yaşamını sürdüremeyen Hollandalılar ise, Genel Yardım Yasası kapsamına girer.

Lâle, değirmenle birlikte, Hollanda'nın simgesi sayılır...

Çiçek gibi bir çiçek ülkesi

Ülkeye gelen yabancıları en çok etkileyen şeylerden biri de, her evin penceresindeki bitki ve çiçeklerdir. Ülke oldukça fazla yağış aldığı için, iklim çiçek yetiştirmeye çok uygundur. Çiçeklerin canlı renkleri, kurşuni rengi gökyüzünün fonu önünde hoş bir zıtlık yaratır.

Hollandalı, fırsat buldukça, evini, içinde yüzlerce çeşit çiçek, ağaç ve funda bulunan bahçelerle çevirir. Son derece düzenli olan bu bahçeler, onun birşeyler yetiştirmeye olan sevgisini de yansıtır. Dünyanın en güzel çiçekçi dükkânları da, bu çiçek ülkesinin özelliklerinden birini oluşturur.

Baharın başlangıcında, bisiklet yolları, bu şeritlerde. Haarlem ile Leiden arasındaki çiçek soğanı bölgesine, çiçek sergileri ile şenliklerini izlemeye gidenlerle dolup taşar. Çiçek tarlalarının kendileri ise, soluk kesici bir manzara oluşturur. Ancak, bu tarlalar da aslında ihraç edilecek çiçek soğanları yetiştirilir. Çiçekler yan üründür.

Çiçek soğanları, Hollanda'nın iklimi ile toprağının özel bileşiminin ürünü olan bahçe ürünlerinin yalnızca bir kısmını oluşturur. Lahey ile Rotterdam arasında ve Amsterdam'ın güneyindeki geniş alanlar, boydan boya camla örtülmüş gibidir. Bu seralarda, çiçek, meyve ve sebze yetiştirilir, ve dünyanın dört köşesine ihraç edilir.

Dünyanın en büyük çiçek ihracatçısı olan Hollanda çiçek satışından yılda 2 milyar marka yakın gelir sağlar. Çiçek ülkeye gelen turist sayısının da artmasını sağlayan unsurlardandır. Ülke, çiçekçilikte en büyük dış satımı Federal Almanya'ya yapmaktadır.

Bir yılda yaklaşık 1 milyar marklık çiçek alan Federal Almanya'yı ise, Fransa, İtalya, İngiltere, İsviçre, Avusturya izler.

Hollandalılar seralarda yetişen çiçeklerden başka, saksılarda yetiştirdikleri çiçekleri de büyük ölçüde ihraç eder. Saksı çiçeklerine en büyük talep Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'nden gelir, 1982'de ihraç edilen saksı çiçeklerinin sayısı 400 milyonu bulurken, buna karşılık kesilebilen çiçek ihracatı ise 6 milyara varmıştır.

Hollanda'da en çok gül (405 milyon) krizantem (205 milyon), karanfil (162 milyon) ve lâle (150 milyon) yetişir. Hollandalılar fidesini Anadolu'dan aldıkları lâlenin ününü bütün dünyaya yaymışlardır.

EKONOMI

Ekonomi, hayvancılık ve tarıma dayanıyor

HOLLANDA ekonomisinin temeli, yüksek verim elde edilen tarım ve hayvancılığa, bazı endüstri kollarına ve coğrafi konumun sağladığı transit ticarete dayanır. Hollanda sanayisinde temel sektörler metal, makine, kimya, tekstil, petrol rafinesi, mücevherve elektronik gibi sektörlerdir. Hollanda da çalışan nüfusun yüzde 30'u sanayidedir. Sanayi kolları arasında en fazla döner sermaye miktarına sahip sektör imalât sektörüdür. Bu sektörde 1980 yılı döner sermaye miktarı [illegible] milyon Hollanda florinidir. Bu sektörde [illegible] kişi çalışmaktadır. Döner sermaye miktarının ve fazla olduğu ikinci sektör 53.890 milyon Hollanda florini ile gıda ve tütün sektörüdür. Bu sektörde 143.8 bin kişi çalışmaktadır. Döner sermaye miktarı açısından öteki sektörler şöyle sıralanır: Kimya (28.150 milyon Hollanda florini), [illegible] (27.240 milyon Hollanda florini), madencilik (21.860 milyon Hollanda florini), ulaşım [illegible] milyon Hollanda florini), kamu hizmetleri [illegible] milyon Hollanda florini).

Bu sektörlerde çalışan işgücü de şu şekildedir: Kimya (94.3 bin), petrol (10.4 bin), madencilik (7.3 bin), ulaşım (71.6 bin) kamu hizmetleri (46.3 bin).

Enerji Üretimi

Hollanda'nın elektrik enerjisi üretimi 1938 yılında 3.658 milyon kilowatt saatten 1980 yılında 64.806 milyon kilovatt saate yükselmiştir. Hollanda'da kömür madenleri 1 Ocak 1975 tarihinde kapatılmıştır. Ülkedeki petrol üretimi ilk kez 1943 yılında başlamıştır. Bu yılda üretim bin tona bile ulaşamamıştır. 1980 yılında Hollanda'da petrol üretimi 1.280 bin ton olmuştur. Hengelo ve Delfzijl bölgesinde tuz yatakları bulunmaktadır. Bu iki yatağın 1980 üretimi 3.464 bin tona ulaşmıştır.

Gümrük birliği

Hollanda 5 Eylül 1945 tarihinde Belçika ve 14 Mart 1947 tarihinde de Lüksemburg ile gümrük birliği kurulması için anlaşma imzaladı. 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe giren anlaşma ile Benelüks gümrük tarifesi, Belçika - Lüksemburg ekonomik birliği ve Hollanda arasındaki birliğin yerine yürürlüğe girdi.

Bu anlaşma uyarınca üç ülke diğer ülkelerden yapılan ithalâta gümrük uygularken kendi aralarındaki ticareti gümrükten muaf tutuyorlardı.

Dış ticaret

Hollanda 1980 yılında 145.859.848 bin Hollanda florini tutarında ihracat, 152.279.265 bin Hollanda florini tutarında da ithalât yapmıştır. Bir önceki yıl ihracat 127.630.182, ithalât ise 134.828.391 bin Hollanda florini olarak gerçekleşmişti.

Hollanda'nın ihracatında en önemli payı Federal Almanya alır. 1980 yılında Federal Almanya'ya yapılan ihracat 43.971.158 bin Hollanda florini olmuştur. Federal Almanya'nın Hollanda'nın ihracatındaki payı yüzde 30'dur. Federal Almanya'yı ihracatta yüzde 15 ile Belçika ve Lüksemburg izlemektedir. Bu ülkelere 1980 yılında yapılan ihracat 22.059.745 bin Hollanda florini değerindedir. Hollanda'nın ihracatında üçüncü sırayı yüzde 11 ile Fransa almaktadır. Fransa'ya yapılan ihracat 15.503.378 bin Hollanda florinidir.

Hollanda en fazla ithalât, en fazla ihracat yaptığı ülke olan Federal Almanya'dan yapmaktadır. Federal Almanya'dan yapılan ithalât, toplam ithalâtın yüzde 22'sidir. İthalât değeri ise 33.943.703 bin Hollanda florinidir. İthalâtta ikinci sırayı Belçika ve Lüksemburg yüzde 12 ile almaktadırlar. Bu ülkelerden yapılan ithalât toplamı 17.736.604 bin Hollanda florini olmuştur. Fransa ise Hollanda'nın ithalâtında yüzde sekiz ile üçüncü sırayı almaktadır. 1980 yılında Hollanda, Fransa'dan 9.836.507 bin Hollanda florini değerinde ithalât yapmıştır.

Hollanda'nın diğer ülkelerle yaptığı ithalât ve ihracat aldıkları paylara ve değere göre 1980 yılında şöyle gerçekleşmiştir: İngiltere (ihracat 11.675.763, ithalât 12.465.829), İtalya (ihracat 8.477.227, ithalât 4.819.585), İsveç (ihracat 2.579.750, ithalât 2.824.146), ABD (ihracat 3.685.728, ithalât 13.433.621)

Ulaşım

Hollanda'da toplam karayolu uzunluğu 63.222 kilometredir. 1979 yılında toplu ulaşım araçları 953 milyon yolcu taşımıştır. Bunun 642 milyonu bölgesel olarak taşınan yolcu sayısıdır. 1980 yılı rakamlarına göre özel otomobil sayısı 4.52 milyondur.

Hollanda'da bütün demiryolları N.V. Nederlandsche Spoorwegen adlı bir firma/firma tarafından işletilmektedir. Toplam demiryolu uzunluğu 2.880 kilometredir. Bu demiryolunun 1.759 kilometresi elektriklidir. 1980 yılında taşınan yolcu sayısı 199 milyon, taşınan yük miktarı da 22.1 milyon ton[illegible]

Hollanda Kraliyet Havayolları (KLM) 7 Ek[illegible] 1919 tarihinde kurulmuştur. Havayolu şirketi[illegible] 1980-81 yılı ödenmiş sermaye miktarı 799 milyo[illegible] Hollanda florinidir. Aynı dönemde 4.3 milyon y[illegible]cu, 229 milyon kilo yük ve 12 milyon kilo da post taşınmıştır.

Hollanda bandıralı gemi sayısı 453'tür. Bunla[illegible] kapasitesi 500 gross/tondan fazladır. Kapasite[illegible] 500 gross/tondan daha az olan gemi sayısı 51'[illegible]

Hollanda'nın ayrıca 85 tane de tankeri bulunmaktadır. 1980 yılında Hollanda limanlarına 353.4 mi[illegible]yon gross/ton kapasiteli toplam 43.147 gemi gi[illegible]miştir. Hollanda'nın en önemli limanı Rotterdam'[illegible]da toplam yük trafiği 276.4 milyon ton, Amsterdam'da 22.4 milyon ton olarak gerçekleşmiş[illegible] Rotterdam'da 1980 yılında gemilerden boşaltılan container sayısı 654.693, yüklenen container sayı[illegible]da 654.704 olmuştur. Boşaltılan containerlerin 211.507'si Kuzey Amerika limanlarından gelmiştir. Yüklenen 142.981 container de yine Kuzey Amerika limanlarına gitmiştir.

Hollanda'da ulaşım yapılabilen nehir ve kanalla[illegible]nın uzunluğu 4.385 kilometredir. Bunun 1.974 kilometresinde bin tondan fazla kapasiteli gemi[illegible] ulaşım yapabilmektedir. 1980 yılında nehirler v[illegible] kanallar vasıtasıyla 269 milyon ton mal taşınmıştır. Mal taşımacılığı Lobith yakınlarındaki Hollanda - Almanya sınırında Ren nehri boyunca 129 milyon tona ulaşmıştır.

Hollanda'da tarım alanları düzenli ve gelişmiş bir görünümdedir.

ANDOC platformundan açık denize yapılan petrol üretim ve nakliyatı...

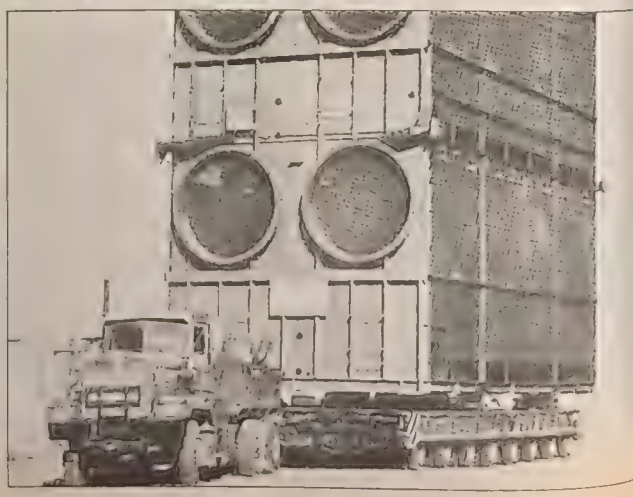

SAVUNMA

Hollanda'nın 107 bin kişilik ordusu var

Hollanda'nın güneyindeki Belçika ile doğusundaki Federal Almanya tarafında doğal bir savunma hattı yoktur. Hollanda ordusu 107 bin kişiden oluşur. Hollanda'nın 1980 yılı savunma harcaması 10.409 milyon Hollanda florinidir. Bir NATO üyesi olan Hollanda'da kişi başına düşen savunma harcaması 214 [illegible]

Kara Kuvvetlerinde askerlik gönüllü ve zorunlu olarak iki türlüdür. Kara kuvvetlerinin kara zamanındaki insan gücü 72 bin kişidir. Askerlik süresi 14 ayla 16 ay arasında, görevye göre değişmektedir.

Hollanda ordusunun üçüncü özellikleri vardır. [illegible] dahilinden kişiyle seçili askerler [illegible] zamanda sendikalarda birleşmeye hak[illegible] tanınmıştır.

Hollanda Kara Kuvvetlerinde 1. kolordu, NATO kuvvetlerine bağlıdır. 10 tugaydan [illegible] gelmektedir. Kolorda da 2 zırhlı tugay ve 4 zırhlı piyade tugayı bulunmaktadır. [illegible] kuvvetlerin bir bölümü Federal Almanya'da [illegible]dir.

[illegible] Savaş Komutanlığına bağlı kuvvetler, [illegible] tugayları, güvenlik kuvvetleri ile bazı [illegible] birlikleri meydana gelir.

[illegible] Kraliyet Donanması'nın ana üssü [illegible] Helder'dedir. Diğer küçük deniz üsleri de [illegible] ve Curaçao'dadır. Hollanda Deniz [illegible]nda 6 denizaltı, 4 füzeli Frigat, 4 [illegible] 6 denizaltıya karşı frigat, 2 güdümlü [illegible] savaş botu, 6 korvet, 11 mayın arama[illegible] 5 devriye gemisi, 10 çıkarma gemisi, 2 [illegible] gemisi bulunmaktadır. Donanmaya [illegible] Hava Kuvvetleri de dahil olmak üzere [illegible] Kuvvetlerinin personel sayısı 16.500'dür. Hollanda ayrıca bir de açık gemisine sahiptir.

Hollanda Hava Kuvvetleri 1913 yılında [illegible]miştir. 19 bin personeli vardır. 9 uçak filo[illegible] ile 12 karadan havaya füze filosuna sahiptir. Hollanda'nın en önemli savaş uçağı tipi F-16'dır.

TARIM

Bahçe tarımcılığı ekonomide önemli bir yer tutuyor

Çalışan nüfusun yüzde 6'sı tarımla uğraşır

Hollanda'da tarım yapılabilen alan 702.510 hektar. Hollanda'da ayrıca, 89.600 hektarlık alanda [illegible] yapılmaktadır. Çiçek üretimine [illegible] büyüklüğü de 200 bin hektarı bulmaktadır. Çalışan nüfusun yüzde altısı tarımdadır.

Hollanda'da üretilen ürünler için ayrılan alanlar [illegible] Hektar olarak 1981 rakamlarına göre son [illegible] 119.233, ilkbahar buğdayı 12.393, [illegible] sonbahar arpası 12.306, ilkbahar ar[illegible] yolaf 18.119, kolza 10.955, yenilebilir [illegible] endüstriyel patates 66.887, şeker [illegible]

Hollanda'da 1980 yılında 882.174 ton buğday, [illegible] ton çavdar, 257.791 ton arpa, 94.054 ton [illegible] ton kolza, 3.950.120 ton yenilebilir [illegible] 1.316.991 ton endüstriyel patates ve [illegible] ton da şeker pancarı üretimi yapılmıştır.

[illegible] 1981 rakamlarına göre, 5.191.497 sığır, [illegible] domuz, 43.423 at, 814.942 koyun ve [illegible] milyon kümes hayvanı bulunmaktadır. [illegible] hayvanlar özellikle batı bölgesinde ye[illegible]dir. 1980 yılında devlet kontrolünde [illegible] 180.509 ton olarak gerçekleşmiştir [illegible] üretimi 437.193 ton olmuştur. İhraç [illegible] hayvansal ürünler 13.503 milyon Hollanda [illegible]dir.

[illegible] yılında ülkede 493 milyon Hollanda florini [illegible] 303.472 tonluk balık tutulmuştur.

Hollanda AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu[illegible]) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kal[illegible]) üyesidir.

SPOR

Hollanda'da futbol, atletizm ve bisiklet gelişmiş durumda

HOLLANDA spor tüm dallarında ciddî bir çalışma görülmektedir. Spor alanında önemli gelişmeler kaydeden Hollanda birçok spor dalında uluslararası değerde şampiyonluklar kazanmıştır.

Hollanda'nın en belli başlı sporları arasında futbol, atletizm, bisiklet ve susporları yeralmaktadır. Hollanda'nın bayanlararası atletizm ve yüzme yarışmalarında da uluslararası çapta başarıları vardır.

Hollanda, atletizm, bisiklet ve yüzmenin yanı sıra kürek, yelken, sutopu, çim hokeyi, ve judo dallarında da altın olimpiyat madalyaları kazanmıştır. Hollandalı olimpiyat şampiyonu judocu Geesink, bu spor dalında gelmiş geçmiş en ünlü sporcular arasında gösterilmektedir.

Bisiklette Mayer, Peeters, Van Egmond, Van Vliet, ve Leen-Aus; atletizmde Osenderp, Gommes, Bn. Gisolf, Bn. Brouwer ve 1948 Londra Olimpiyat Oyunları'nda "Uçan Anne" diye tanınan Fany Blankers-Coen, yüzmede Brown, Baron, Mensonide; bayanlarda ise Wasen Van Vliet, Lagerberg, Termeulen, Wieleme ve Brigitha gibi ünlü yıldızlar yetiştiren Hollanda futbol dalında da uluslararası bir üne sahiptir. Hollanda Dünya Kupası maçlarında 1974 ve 1978'de iki kez final oynamıştır.

Hollanda'da futbolun tarihi pek eskilere uzanır. Hollanda'da Futbol Federasyonu 1889 yılında kurulmuş, ve Hollanda 1904 yılında Uluslararası Futbol Federasyonu FİFA'nın kurucuları arasında yer almıştır. Halen Hollanda'da futbolla uğraşan 7635 kulüp bulunmaktadır. Bu kulüplerin 36 667 takımı resmî maçlara katılmaktadır. Lisanslı futbolcu sayısı ise 964.215'tir. Hollanda takımlarından Feyenoord ile Ajax üçer kez Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nı, Feyenoord, PSV Eindhoven birer kez UEFA Kupası'nı kazanmışlar, Feyenoord ile Ajax birer kez de Kıt'alararası Futbol Şampiyonluğunu alma başarısını göstermişlerdir. Hollanda'ın futbol alanlarında ün yapmış belli başlı kulüpleri şunlardır: Ajax, A.Z. 67, DWS, PSV-Eindhoven, Feyenoord, Haarlem, Sparta, Twente 65. Hollanda'nın yetiştirdiği ünlü futbolcular arasında futbol dünyasında "Sarı Fare" adıyla anılan Cruiff başta olmak üzere Suurbier, Krol, Neeskens, Rep, Rensenbirk, Van der Kerkhof kardeşler bulunmaktadır.

Cruyff'lu Ajax, 1970'li yıllarda Avrupa'nın en güçlü futbol takımı oldu...

«KLM UÇAKLARI NİÇİN GÖKYÜZÜ RENGİNDEDİR?»
«DÜNYANIN İLK HAVAYOLU OLARAK İLK SEÇİM HAKKI ONLARINDI»

7 EKİM 1919'DA KURULAN KLM, DİĞER HAVAYOLLARININ TÜMÜNDEN DAHA UZUN ZAMANDIR GÖKLERDEDİR

KÜLTÜR VE SANAT

Yeni Hollanda edebiyatı savaştan sonra güçlendi

ORTAÇAĞDA Hollanda edebiyatında dinsel kökenli, mistik ürünler egemen olmuştur. XIII. yüzyılda rahibe Hadewijch ve Maerlant, XIV. yüzyılda Ruusbroec ve Thomas Kempis, daha sonra da Brugman ve Buns rönesans öncesi Hollanda edebiyatına damgalarını vurdu. XVI. yüzyılda ise, Avrupa'daki yeniçağ hareketlerini derinden etkileyecek iki yazar dikkati çekti: **Jan Van Hout ve Carel Van Mander.** Gene bu yüzyılda, Hollanda klasik edebiyatının temel yazılı metinlerinden sayılan, anonim Gueux destanları kaleme alınmıştır.

XVII. yüzyılda ülkede ulusal dil ve sanat anlayışı boy gösterir. Hümanist **Coornhert,** didaktik yapıtlarıyla **Spieghel,** kırıcı alaylarıyla **Visscher** bu dönemde öne geçerler. Şairlerin arasında en etkili olanlar: pastoral sone-leriyle **Hooft,** "Lucifer" adlı başyapıtıyla **Van der Vondel,** gerçekçi yaklaşımıyla **Bredero** ve lirik, duyarlı dünyasıyla **Huygens**'tır. Bu yüzyılda, Hollanda edebiyatının en popüler yazarı sayılan **Jacob Cats** eski geleneklerden, tekerleme ve bulmaca biçiminden geniş ölçüde yararlanan ürünleriyle öne kavuşur.

XVIII. yüzyıl Hollanda edebiyatı için bir gerileme dönemi sayılır. Dönemin başlıca yazarları **Langendijk, Van Effen** ve **Poot,** şairleri ise **Van Alphen, Nieuland, Bellamy** ve **Feith**'dir. XIX. yüzyılla birlikte, tüm Avrupa'da etkili olan romantizm akımı Hollanda edebiyatını da yörüngesine alır. Akım, Hollanda'da **Droste ile Potgieter** ile devreye girdi, eleştirmen **Eeet** ve büyük yergici **Dekker** ile ağırlığını iyiden iyiye duyurdu. Dönemin en etkili dergisi Kılavuz ve onu sembolist bir çizgide sürdüren Yeni Kılavuz Hollanda'nın önde gelen yazarlarını bünyesinde topladı. Akımın ülke çapında en güçlü yazarı **Kloos,** temsilcisi ise **Gorter**'dir. Bu yoğun ve kavgacı atılımı, çağdaş Hollanda edebiyatını yaratılarıyla temelden etkileyecek üç yazarın ürünleri tamamlar: **Looy, Prins** ve **Swarth.** Yüzyıl romanın başarılı bir romancısı da **Couperus**'tur.

XX. yüzyıl başında Hollanda edebiyatı, diğer Avrupa ülkelerinin edebiyatlarının etkisinde kaldı. Düzyazıda **Wit, Robbers, Meestel** ve **Van Bruggen,** şiir alanında **Mosen, Leopold, Hola** ve **Boutens** bu dönemin belli başlı temsilcileridir. Yeni Hollanda edebiyatı, ağırlığını savaştan sonra duyurdu: **Van Schende, Bruning, Helman** gibi romancılar, **Brabander, Achtenberg, Aafjes, Hoota** gibi şairler, denemede özellikle **Gomperta** ün kazandı. Yeni Hollanda edebiyatının gelişiminde yenilikçi Merlijn dergisinin rolü büyüktür.

Resim

XVII. yüzyılda Hollanda resminin altın çağı

Avrupa Resim sanatında "Hollanda Okulu"nun özel bir yeri vardır. Alman resim geleneğinin yetiştirdiği büyük ustaların "**Bosch,** Breughel, Van Eyck gibi "dev" isimlerin yaşar ülke"den yayılmasının pek olanaksız olduğu XVI. yüzyılda **Lucas** ve **Van Scorel** de başyapıtlarını vermiş değildi. XVII. yüzyıl başlarında Hollanda resminin 'altın çağı'na başladı. **Ravestayn, Keyser, Elias,** bu gibi portre ressamları bu resim türünü ustalık düzeyinde ürettiler.

Anımsanmıştırlarda özellikle **Claesz, De Heem** ve **Heda** bugün stilleriyle Avrupa resmine yön verdi. Hollanda Okulu manzara resminde de etkilidir. Ülkenin coğrafi koşulları ve iklimi **Ravestayn, Keyser** ve **Elias** gibi ressamların ürünlerine doğrudan etki yaptı.

Van Gogh'un bu Yapıtı Jen de Paume Müzesi'ndedir.

Franz Hals'ın tablolarında Hollanda insanının karakteristik özellikleri vurgulanır. Ama asıl patlama, iki büyük ustanın yapıtlarıyla gelecektir: Delfti **Vermer**'in resim sanatında bir dönemeç oluşturduğunu tüm sanat tarihçileri kabul etmişlerdir. Tablolarında, bir fotoğrafın titizliğini ve kesinliğini andıran bir üslûpla ülkenin doğal ve insansal temalarını konu edinen Vermeer'in gerçekçiliği klasik Batı resminin doruk noktalarından birine oturmasına yol açar.

Hollanda'nın yetiştirdiği en büyük usta ise, hiç şüphe yok ki **Rembrandt**'tır. Resimlerinde ışığın ve renklerin dağılımına, ayrıntıların işlenişine ayrı bir önem veren, Rembrandt portrelerinde ve autoportrait'lerinde de benzer bir ustalık gösterdi. Rambrandt'ın resim sanatında tuttuğu yer, sanat tarihçileri tarafından Beethoven'in müzik alanında tuttuğu yer ile özdeş sayılmıştır.

XVIII. yüzyılda büyük bir duraklama geçiren Hollanda resmi, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, çağdaş resme damgasını vurucak bir usta daha yetiştirdi. **Vincent Van Gogh.** Fırtınalı dünyası, insanlara ve doğaya bakışındaki farklılık, kendisinden önce hiçbir ressamda rastlanılmamış fırça ustalığı ve kendine özgü üslûbu Van Gogh'u modern resmin atalarından biri yapmıştır. Bugün Amsterdam'da bulunan Van Gogh müzesinde ressamın yapıtlarının büyük çoğunluğu yer almaktadır.

XX. yüzyılda Hollanda resmi, birkaç önemli usta aracılığıyla resim dünyasındaki önemini korurdu. "Stilistler" grubunun kurucusu **Piet Mondrian** non-figüratif resmin gelişiminde kilit bir rol üstlendi. "Kobra" akımının ressamları **Appel, Constans** ve **Corneille** de etkili olmuşlardır. Yirminci yüzyıl resim sanatının en ilginç, en çizgi-dışı temsilcilerinden sayılan **Van Velde** ve **Maurits Escher** de Hollandalıdır.

La Haye'de, Rembrandt'ın bir tablosu önünde sanat eğitimi yapılırken...

Müzik

İlk opera 1680'de Amsterdam'da gerçekleşti

XV. ve XVI. yüzyıllarda **Pierre de la Rue** ve **Isaac** gibi bestecilerin Hollanda'nın çok sesli müziğine büyük katkıları olmuştur. XVI. yüzyıl sonunda öteki sanat dallarında egemen olan "Hollanda Okulu"nun ulusal anlayışın müzik alanında da etkisini göstermiş, **Willaert, Lassus** ve **Gombert**'in bestelerinde yerli motifler ağırlık kazanmıştır. Daha sonra İngiliz, Fransız ve İtalyan bestecilerinin etkisi altında kalan Hollanda müziğinde, XVII. yüzyılda klavyeli çalgılar öne geçmiştir. Yüzyıl sonunda **Derosier** ve

Maurits Escher'in "Gece ve Gündüz" adlı yapıtı

Anders gibi bestecilerin çok sayıda sonat ve süit bestelemişlerdir.

İlk opera 1680 yılında Amsterdam'da gerçekleşmiştir. (Zianis'in Fatiche'i) Bu tarihten başlayarak çeşitli müzikal kuruluşlar bu sanatın ülkede gelişimine ön ayak olmuştur: **Felix Menitle** konser birliği 1776'da, **Amsterdam Concert-Gebouw Orkestrası** 1888'de **La Haye Kraliyet Orkestrası** 1903'de, **Rotterdam Orkestrası** 1917'de kurulmuştur.

Hollanda'nın günümüzdeki en önemli bestecileri, **Pijper, Monnikendam, Wagenaar, Peter Schat**'tır.

Bilim

En çok Nobel alan 2. Avrupa ülkesi

1510-1620 arasında Hollanda'da bir "rönesans" yaşanmıştır. **Van Ceulen, Romanus** ve **Metius** "pi" sayısını **Fabricius Galile**'nin kullandığı astronomi dürbününü bu dönem **buldular, Descartes,** aynı yıllarda uzun süre Hollanda'da kaldı.

XVIII. yüzyılda **Van Leeuwenhoek Spermatozoidi De Graaf** foliküleri ve **Swinden** ise mıknatısı ilgiyi buldu.

XIX. yüzyılda **Lorentz** elektron teorisini ortaya attı. XX. yüzyıl bilginleri arasında Nobel alanlar yönünden Fransa'dan sonra Hollanda Avrupa'nın ikinci ülkesidir. Bu ülkenin başlıcaları: B vitaminini bulan ve bu 1924'de, hem de 1929'da Nobel alan **Eijkman**, Moleküller üzerine çalışmalar ile 1936 Nobel ödülünü alan **Debye**, ilk bir mikroskop ile 1953 Nobel ödülünü alan **Zernike**'dir.

Rönesans çağının en büyük hümanisti

ERASMUS ve «DELİLİĞE ÖVGÜ»

1466-1536 yılları arasında çalkantılı bir yaşam süren Hollandalı düşünür Desiderius Erasmus, Avrupa'nın Rönesans çağında yetiştirdiği en büyük hümanisti sayılır. Gayrimeşrû bir çocuk olarak Rotterdam'da dünyaya gelen Erasmus, bir manastırda yetişti. 1492'de papaz olduktan sonra manastır yaşamına pek ayak uyduramayan düşünür, yetenekleri sayesinde Cambrai Başpiskoposu'nun sekreteri oldu ve pek çok yolculuk yapma olanağını buldu. Önce Paris Üniversitesi'nde, sonra da İngiltere'de ders verdi. Döneminin uygar kafaları ile yakın dostluklar kurdu, bunların başında "Utopia"nın yazarı Thomas Morus gelir. 1508'de yayımlanan "Adagia" ile adını geniş kitlelere duyurdu. 1509'da yeniden İngiltere'ye, Morus'un evinde kalmak üzere gitti ve Cambridge'de dersler verdi. Orada kendisine uluslararası ün kazandıran "Deliliğe Övgü" başlıklı başyapıtını kaleme aldı. Luther, 1519'da kendisinden kişisel destek istedi. Ancak, bu, 1524'de yayımlanan "De Libero Arbitrio" ile Erasmus'un Luther'i sert bir biçimde eleştirmesini engellemedi. Bu büyük düşünür, çok yoğun geçen bir yaşamdan sonra 1536'da, bugün İsviçre'de bulunan Basel'de öldü.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 16
AVRUPA

BİR ÜLKE İÇİNDE DÖRT ÜLKE İNGİLTERE

I. Bölüm

AVRUPA'nın kuzeybatı kıyısında yer alan coğrafi olarak Britanya Adaları diye anılan adalar topluluğu için çok çeşitli adlar kullanılır. Coğrafi, siyasal, hukuksal terimler ve gündelik terimler birbirinden büyük farklarla ayrılmakta, dolayısıyla da karıştırmaları zorunlu olmaktadır.

BRİTANYA ADALARI: Avrupa'nın kuzeybatısında yer alan bir grup ada. Esas olarak iki adası, Büyük Britanya Adası ile İrlanda Adası'nı kapsar. Bu adalarda dört siyasal birim vardır: Büyük Britanya ile Kuzey İrlanda'dan oluşan Birleşik Krallık, İrlanda Cumhuriyeti, krallığa bağımlı Adem Adası (Isle of Man) ve Manş Adaları (Channel Islands). Britanya adalarının yüzölçümü 313.695 kilometrekaredir. Nüfusu 59.228.217

BİRLEŞİK KRALLIK: (Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı): 1801 yılından bu yana, iki adanın siyasal olarak birleştirilmesi üzerine bu ad benimsenmiştir. "İngiltere" adı burası için yaygın (fakat yanlış) olarak kullanılmaktadır. Yüzölçümü: 244.192 kilometrekaredir. Nüfusu: 55.901.000

BÜYÜK BRİTANYA: Salt coğrafi açıdan Britanya Adaları diye adlandırılan adalar topluluğunun başlıca (ana) adasının siyasal ve coğrafi adıdır. 1603 yılından bu yana gayrresmi olarak kullanılagelen bu siyasal sıfat, 1707'de İngiltere ile İskoçya parlamentolarının birleştirilmesi üzerine resmilik kazanmıştır. Yüzölçümü: 230.646 kilometrekaredir. Nüfusu: 54.321.000.

İNGİLTERE: Coğrafi olarak Büyük Britanya Adası'nın güneyde kalan büyük kesimine verilen ad. 1707 yılına dek ayrı bir krallık olan İngiltere, günümüzde siyasal ve coğrafi bakımdan, Büyük Britanya'nın İngiliz hukuku ile yönetilen ve Galler'in de içine alan kesimidir. Hem Birleşik Krallık, hem de Büyük Britanya için genellikle (ve yanlış olarak) "İngiltere" terimi kullanılmaktadır. Yüzölçümü: 130.357 kilometrekaredir. Nüfusu: 46.221.000.

GALLER: Büyük Britanya Adası'nın güneybatısında yer alan bir prensilik. 1536'da İngiltere ile birleşmiştir. 635 üyeli, Büyük Britanya parlamentosunda (Westminster) en az 36 milletvekili ile temsil edilir. Yüzölçümü: 20.761 kilometrekaredir. Nüfusu: 2.790.000.

İSKOÇYA: Büyük Britanya Adası'nın kuzeyindeki küçük kesimde yer alır. 1707 yılından bu yana İngiltere ile parlamentoları birleştirilmiştir. İskoçya'nın kendi ayrı hukuk sistemi vardır. Westminster Parlamentosu'nda en az 71 milletvekiliyle temsil edilir. Yüzölçümü: 78.762 kilometrekaredir. Nüfusu: 5.116.000.

İRLANDA: Britanya Adaları'nın ikinci büyük adası. 1801'de Büyük Britanya ile İrlanda parlamentoları birleştirildi.

KUZEY İRLANDA: İrlanda Adası'nın kuzeydoğu köşesinde yer alan altı idari birimden (County) oluşur. Tarihî Ulster eyaletini içine alır. Kuzey İrlanda, Westminster'deki parlamentoda 12 milletvekiliyle temsil edilir. Yüzölçümü: 14.144 kilometrekaredir. Nüfusu: 1.539.000. →

KIMLIK KARTI

Resmî adı: Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı (UNITED KINGDOM OF GREAT BRITAIN AND NORTHERN IRELAND)
Başkent: Londra (Nüfusu: 7.028.000)
Ülke nüfusu: 55.901.000
Yüzölçümü: 344.792 kilometrekare
Nüfus artış hızı: % 0.1
Resmî dil: İngilizce
Etnik gruplar: İngiliz % 81.5, İskoç % 9.6, İrlandalı % 2.4, Galli % 1.9, Kuzey İrlandalı % 1.8
Din: Anglikan Kilisesi egemendir.
Para birimi: Sterlin (Pound)
Devlet işareti: GB

İRLANDA CUMHURİYETİ: İrlanda Adası'nın geri kalan bölümünü oluşturur. 1937'de 29 ilçeyi birleşme (County) birleşmesiyle kurulmuştur. Özgün adı "Serbest İrlanda Devleti" idi. Bu adın günümüzde de yaygın olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Oysa, 1949 yılında "İrlanda Cumhuriyeti" (Poblacht nah-Eireann) adını almıştır. (İrlandalıların özgün Gaelic dilinde, hâlâ "Eire" adı kullanılmaktadır.) 1949'dan bu yana, Commonwealth ülkeler topluluğu içinde yer almamaktadırlar. Yüzölçümü: 70.282 kilometrekaredir. Nüfusu: 3.221.000

Genel coğrafi durumu

Britanya Adaları, Avrupa'nın kuzeybatı kıyısında iki büyük, 6.000'den fazla da küçük adanın meydana gelir. Coğrafyasının en büyük özelliği, son derece karmaşık olmasıdır. En yakın "komşuları" 32 kilometre uzaklıktaki Fransa, 224 kilometre uzaklıktaki Norveç ve 1580 kilometre uzaklıktaki Newfoundland'dır.

Britanya Adaları geniş bir kıta sahanlığı üzerinde bulunduğundan yükselti ve yapısal olarak Avrupa'nın bir parçasını oluştururlar. Geçmişte çeşitli, muazzam dönemlerde oluşan yer hareketleri hem adalarda, hem de Avrupa'da görülen dağ sistemlerini meydana getirmiştir. Adalarda tam ortasından geçen çarpan Caledonia dağ silsilesi, Norveç'te de ortaya çıkan Avrupa'nın güneyinde Armorican diye adlandırılan yer hareketleri, Fransa'da merkez plato sistemi, İtalya'da ve Bohemya dağlarında da görülür. Alpleri ve Himalayaları ortaya çıkaran yer hareketleri, güneydoğu İngiltere'nin geniş kayalıklarını da oluşturmuştur.

Görece olarak küçük bir alanı kapsamakla birlikte Britanya Adaları'nın yüzey şekilleri büyük bir çeşitlilik gösterir. Yeryüzü şekilleri ve kayaları, hemen hemen tüm jeolojik dönemleri temsil ederler. Böylesine karmaşık bir yapı, yeryüzü şekillerini ve jeolojik yapıyı betimlemeyi güçleştiriyorsa da, "Yüksek Britanya" (Highland Britain) ve "Alçak Britanya" (Lowland Britain) biçiminde bir genel ayrıma gidildiği görülüyor. Bu iki alan, güneybatıdan kuzeydoğuya doğru düzgün bir hatla birbirinden ayrılabilir. Bu çizginin kuzeyi ve batısı eski ve sarp dağlarla kaplı yüksek bir bölgedir. Britanya Adaları'nın en yüksek noktası Batı İskoçya'daki Ben Nevis tepesidir. (1392) metre. Güney ve doğusunda ise daha genç ve yumuşak tepelerle bezeli, yaylalık bir bölge yer alır. Yüksek bölgenin aksine, alçak bölgenin pek geniş bir kesimi tarıma elverişlidir. Kömür yataklarının büyük çoğunluğu, iki böyle arasındaki sınırda yer alır. İrlanda'da, kırık dağ silsileleriyle çevrili bir merkez ova bulunur.

İklim ve bitki örtüsü

Kıyıların son derece parçalanmış olması, denizlerin etkisini artırır. Denizin ılıman etki, ülkenin her yanında kendini belli eder. Kışları yumuşak, yazları serin geçen ülkede, tipik okyanus iklimi özellikleri görülür. Okyanus ve ılık Gulf Stream akıntısı, yağışların bol olmasına yol açar. Yıllık yağış miktarı 100 santimetrenin üzerindedir. Yağışsız günlerde havanın bulutlu ve sisli olması, Britanya ikliminin önemli özelliklerinden biridir.

Deniz düzeyinin 300 metre üzerinden başlayarak yayılan sazlık, bataklık ve kurıklar, ve bir de kalkerli yayla ve ovalardaki çimenlikler dışında, Britanya Adaları'nındoğal bitki örtüsünün başlangıçta ormanlardan oluşmuş bulunması çok muhtemeldir. Ama son buzul çağı ile birlikte doğal bitki örtüsü de değişmiştir. Ormanlar, bugün, ülkenin yaklaşık yüzde 5'ini oluşturmaktadır. Britanya Adaları, yeşilin her tonuna rastlandığı uçsuz bucaksız bir çimenler ülkesi diye adlandırılabilir.

Üçyüzü aşkın sayıda limanı içeren Britanya Adaları'nda en uzun akarsular: 386 kilometrelik Shannon, 386 kilometrelik Severn ve 338 kilometrelik Thames ırmaklarıdır

TARİH BOYUNCA İNGİLTERE

XIX. yüzyılda Avustralya'dan Kanada'ya, Hindistan'dan Karaibler'e, Afrika'dan Hong Kong'a dek yayılan sömürge devletine verilen ad:

ÜZERİNDE GÜNEŞİN BATMADIĞI İMPARATORLUK

BRİTANYA'nın ilk sakinleri hakkında bilgimiz bayli sınırlı olmakla birlikte, M.Ö. 450 yılına gelindiğinde, buradaki nüfusun ezici çoğunluğunun Kelt'lerden oluştuğunu biliyoruz. 43 yılında Romalılar bölgeyi istilaya başladılar ve bu istila, Britanya'nın Carlisle'dan Newcastle-on-Tyne'a

BAŞKENT LONDRA

İngiltere'nin ve Birleşik Krallığın baş kentidir. Londra, ülkenin en büyük yerleşim bölgesi ve dünyanın en büyük kentlerinden biridir. Bugün Büyük Londra Alanı'nda yaklaşık 7 milyon kişi yaşar. İngiltere'nin diğer bölgelerindeki, eşit büyüklükteki yerleşim yerlerinin birleşmesiyle oluşan gelişmiş kentlerin aksine, tek bir büyük kent olarak gelişen Londra, günümüz, Orta Çağdan beri ülkenin siyasi ve idari merkezi olmasından ötürü

Londra'daki yerel yönetim düzeni, Britanya'nın diğer yerel yönetimlerinden farklıdır. Son düzenlemeye göre Londra Kent Merkezi ve 32 Londra ilçesinden oluşan bu geniş bir idari alan olan Büyük Londra Alanı kurulmuştur. Bölgedeki yönetim birimleri ise ilçe merkezleri ve Londra Kent Merkezi Meclisi'dir. Yüz üyeli Büyük Londra Alanı Meclisi ise büyük çapta yönetim ve denetim görevlerini yerel hizmetlerden sorumludur

ÖNEMLİ KENTLER

Birleşik Krallığın başkent Londra'dan sonra yüz binden fazla nüfuslarıyla birinci İngiltere bölgesinde Birmingham (1.124.400), üniversite kenti Cambridge (98.445), Derby (124.736), Ipswich (120.447), Liverpool (610.506), üçüncü büyük kent Manchester (449.168), Northampton (114.848), Nottingham (271.088) başka bir üniversite kenti Oxford (98.231), Salisbury (100.920), Southampton (204.466), Stafford (117.[illegible]), Warwick (114.740) ve York (104.[illegible]) dur

Galler bölgesinin başlıca kentleri Cardiff (1.[illegible]), Newport ([illegible]) ve Tor[illegible] dur

Ayrıca, İrlanda'da başlıca: Belfast ([illegible]) ve başka Down (101.576) ve [illegible] den sayılabilirler

SİYASAL KÜNYE

Demokrasiyle yönetilen bir krallık: İngiltere

İngiltere bir krallık olmasına rağmen, gerçek bir parlamenter demokrasiyle yönetilir. İngiliz halkı, kraliçeyi milletin başı ve birliklerinin yaşayan sembolü olarak görür. Kraliçe parlamentoyu resmen açar. Parlamentodan geçen bu yasa önerisinin yasalaşması için kraliçe makamının onayı gerekmektedir. Kraliçe aynı zamanda adalet sisteminin ve silahlı kuvvetlerin başıdır. Ancak politikaya karışmaz. Pratikte ülke kraliçe adına yönetilir, yasa ise parlamentodaki iki meclis tarafından çıkarılır

İngiliz parlamentosu iki meclisten meydana gelir. Lordlar Kamarası ve Avam Kamarası. Avam Kamarası, başkan tarafından yönetilir ve güçlüdür. Avam Kamarası üyeleri 635 seçim bölgesinden seçilerek parlamentoya gelir. Seçimler her beş yılda bir yapılır, ancak daha kısa sürede de yapılabilir. Seçmen yaşı 18, seçilme yaşı 21'dir. Lordlar Kamarası'nın başında Lord Chancellor bulunur. Üyelik daha ziyade babadan oğula intikâl eder. Lordlar Kamarası aynı zamanda manevi lordlar denilen İngiltere kilisesinin baş piskopos ve piskoposlarını da içerir. Yaptığı işler nedeniyle hayatları boyunca süreçek asalet unvanları kazanmış kadın ve erkekler de Lordlar Kamarası'na üye olabilir. Lordlar Kamarası'nın toplam üye sayısı 1168'dir. Başbakan, genellikle Avam Kamarası'nda çoğunluğu elde eden partinin lideridir. Bakanlar, Avam Kamarası'ndaki üyelerden ve Lordlar Kamarası'ndan seçilir. Hükümet kararlarından ve parlamentoya karşı sorumludurlar. Parlamentoda iktidar ve muhalefet partisi karşı karşıya oturur. bakanlar, iktidar partisinin ön sıralarında oturur. Yerel yönetimler İngiltere'de merkezi yönetim sistemi gibidir. Heyetler bölgeleri, kent, kasaba ve köyleri temsil eder. Bu birimler İskân, eğitim, sağlık gibi kamu hizmetlerini yürütürler. Yarı özerk bir konuma sahiptirler.

İngiltere Kraliçesi Elizabeth II, 21 Nisan 1926 yılında doğmuştur. Kocası Edinburg Dükü Prens Philip'tir. Başbakan, Muhafazakâr Parti Lideri Margaret Thatcher'dır. Son genel seçimler 3 Mayıs 1979 tarihinde yapılmıştır.

İNGİLTERE BÜYÜKELÇİMİZ: (Londra)
Rahmi Gümrükçüoğlu

İNGİLTERE'NİN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Mark Russel
Şehit Ersan Cad. No: 46/A Çankaya-Ankara

Kraliçe Victoria 1837-1901

VII Edward 1901-1910

V George 1910-1936

VIII Edward 1936

VI George 1936-1952

nda Roma işgali altına girmesine yol açtı. Bir yıldan fazla süren Roma egemenliği sırasında Hıristiyanlık da ilk kez Britanya'ya girdi. Nüfusun hemen hemen tümünün Hıristiyanlığı benimsemesi için ise işgalin sona ermesinden sonra daha iki yüzyıl geçmesi gerekecekti.

Kanalı istilacıların çekilmesini, Kuzey Avrupa'dan gelen barbar kavimlerin istilaları, Sakson'ların ve Jüt'lerin) akınları izledi. Önce güney ve güneydoğu sahillerine yerleşen istilacılar, Britanya'nın yerli halkını batı kesimlere doğru püskürterek ülke tümüne yayılmaya başladılar. Zamanla Anglo-Saksonlar birleşerek krallıklar kurdular. 500 yılına gelindiğinde İngiltere yedi ayrı krallığa bölünmüş durumdaydı. Güney, Cornwall ve Cumberland bölgelerinde ise Britanyalılarla İskoçya'daki Pict'ler yavaş yavaş birleşerek tek bir krallık kurmaya yöneldiler. İngiliz yerel yönetim biçiminin temelleri de işte bu dönemde atılmıştır.

XIX. yüzyılın başlarında, İskandinavya'dan kalkan Viking'ler, uzun gemileriyle İngiltere topraklarına akınlar düzenlemeye başladılar. O dönem İngiltere'nin büyük kesimini kapsayan Wessex'in Kralı Alfred, Danimarkalıların (Vikinglerin) saldırısını hiç olmazsa yavaşlatmayı başardıysa da, onun ölümünden sonra direnişin kırılmasını fırsat bilen Danimarkalılar, özellikle İngiltere'nin doğu kesimine iyice yerleşmeyi başardılar. 1017-1042 yılları arasında İngiltere'ye Danimarka kralları egemen oldu.

VIII Henry

Norman fetihleri ve Ortaçağ İngilteresi

1042 yılında İngiltere krallığı egemenliği yeniden ele geçirdi. Ama bundan 24 yıl sonra İngiltere yeni bir istilaya uğrayacaktı. Fatih William'ın önderliğinde Kuzey Fransa'dan gelen bu Norman akını, İngiltere üzerine gelen son ve fakat en etkili istila hareketi oldu. Norman fetihlerinin en önemli etkisi, İngiltere'nin sosyal yapısını ve hukuk sistemini, Avrupa'nın öteki kesimlerinde hüküm süren feodal sisteme (derebeylik sistemine) yaklaştırmasıydı. Nüfusun büyük çoğunluğunu, toprağı işleyen, derebeyine bağımlı olan, ona vergi veren küçük köylülerden oluşuyordu. Bunlardan pek çoğu da, üzerinde çalıştıkları toprağı terketmesi yasak olan, özgürlükleri ellerinden alınmış serfler, yani toprak köylüleri idi. Toprak köleliği (serflik), çok uzun bir zaman dilimi boyunca süregeldikten sonra, XV. yüzyıl sonlarına doğru ortadan kalkacaktı. Büyük toprak sahibi ya da derebeyi krala bağlılık ve hizmet yemini eder, kral da, buna karşılık, onun çıkarlarını korumayı ve "adil" bir biçimde yönetmeyi üstlenirdi. 1215 yılında imzalanan ve yeryüzündeki ilk insan hakları metni olarak bilinen MAGNA CARTA, özünde, büyük toprak sahiplerinin Kral John'un yetkilerini sınırlandırmak, feodal yükümlülüklerine bağlı kalmasını sağlamak üzere giriştiği bir çaba olarak görülebilir.

Ortaçağ'da, Roma'da oturan Papa'nın yönetimi altındaki Hıristiyan kilisesi, gerek kültürel, gerek siyasal bakımdan Avrupa'yı birleştiren başlıca güçtü. Latince, Avrupa'nın ortak diliydi ve din adamları, aynı zamanda bilimsel bir kisveye de sahip oldukları için, İngiltere'nin yönetiminde önemli rol oynamaktaydılar. Ruhbanların bu etkisi, özellikle XII. yüzyılla XV. yüzyıl arasında belirgindir. XVI. yüzyılın başlarına gelinceye dek en önemli bükümet görevleri, kraliyet sarayındaki makamların evrimleşmesi sonucunda ortaya çıkmaktaydı. Bunlardan belki de en önemlisi olan parlamento, Magna Carta belgesinin imzalandığı XIII. yüzyıldan başlayarak gelişmiş ve giderek temsili bir organ halini almıştır.

Norman istilasının çok önemli bir diğer sonucu da, İngiltere krallarının 500 yıl süreyle Fransa'nın önemli kesimlerini de yönetmesi olmuştur. İngiliz kralları, Fransız krallarıyla bir dizi savaşa girmişlerdir. Bu savaşlarda İngilizlerin 1346'da Crécy, 1415'te Agincourt zaferleri ile Jeanne d'Arc'ın öncülüğündeki Fransızların başarıları kayda değer.

Güney Galler bölgesi XI. yüzyılın sonlarında Normanların boyunduruğu altına girdi ve tüm ülke 1284 yılında İngiltere'ye bağlandı. Bununla birlikte Galler'in İngiltere ile tam olarak birleşmesi ve ingiliz parlamentosunda temsil edilmesi, yüzyıllar süren çatışma ve savaşlar sonunda, 1536 yılında gerçekleşebilmiştir. Aynı şekilde İrlanda'nın büyük bir kısmı da XII. yüzyıl sonlarında ele geçirilmiş, fakat İngiltere'nin tam otoritesinin tesis edilmesi ancak XV. yüzyıl sonunda olmuştur.

Ortaçağ boyunca İngiltere'nin başlıca ulusal gelir kaynağını yün ticareti oluşturur. İngiliz tüccarlar, "Aşağı Ülkeler" adı verilen ülkelerin (bugünkü Fransa ve İtalya) dokumacılarına hammadde taşımışlardır.

Parlamento binası ve Big Ben'in Thames kıyısından görünüşü.

Tudor Hanedanı Egemenliği

XV. ve XVI. yüzyıllarda bütün Avrupa'da olduğu gibi İngiltere'de de önemli toplumsal ve siyasal değişimler göze çarpar. Ortaçağ'ın sona ermesini müjdeleyen bu çalkantı ve değişiklikler, güzel sanatlar ve bilim alanlarında büyük atılımlarla atbaşı gider. York ve Lancaster ailelerine mensup Baronlar arasında 40 yılı aşkın bir süre devam eden "Güller Savaşı" adlı taht kavgası, Lancaster ailesinin 1485'teki kesin zaferi ile sonuçlanmış, İngiltere'de ilk Tudor kralı tahta çıkmıştır.

Tudor dönemi, kralın yetkilerinin arttığı, yani monarşinin güçlendiği, milliyetçiliğin gelişip dönemin sanat ve edebiyatına yansıdığı, bunlara paralel olarak da denizaşırı seferlerin hız kazandığı bir dönemdir. 1531-1534 yılları arasında VIII. Henry, parlamentonun da yardımıyla, Papa'nın otoritesini reddederek kilisenin başına geçti. Böylece, bir devlet kilisesinin kurulmasıyla manastırların kapatılması sonucunda Kraliyet Hazinesi ile soylular bir kat daha zenginleştiler. VIII. Henry'nin kızı I. Elizabeth'in uzun süren egemenlik dönemi, kilise sorununun kesin çözümüne ve İngiltere'nin bir sömürgeci devlet olarak dünya sahnesine çıkışına tanık oldu.

Bu dönemde İngiltere hâlâ ikinci sınıf bir Avrupa devleti sayılabilirdi. Yüzyılın sonuna doğru monarşi oldukça yoksuldu ve borç içindeydi. Bu yüzden gözler denizaşırı kaynaklara çevrilmekte gecikmedi. İngiltere, VII. Henry döneminde yapılan denizaşırı seferlere karşın, sömürge yarışına biraz geç başlamıştı. XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya ile ticaret yapmak üzere şirketler kuruldu. (Ünlü Doğu Kumpanyası da 1600 yılında kurulmuştur). Keşif ve yağma güdüleri de bu atılıma yeni bir hız katmaktaydı. Sömürgecilik açılışında biraz geç kalınmış olmakla birlikte, 1588 yılında ünlü İspanyol donanması yenilgiye uğratıldı ve İspanyol nüfuz alanına girildi. Gene de, İngilizler bu dönemde İspanyol sömürgeciliğini tümüyle ele geçerecek ölçüde güçlenmiş değildiler.

Yine XVI. yüzyılda hız kazanan "arazi kapatma" (enclosure) hareketi, köylüler tarafından işlenen küçük arazi şeritlerinin, za-

→

[illegible] büyük çıkıklar haline dönüşmesi sonucunu verdi. Bunda, kıtaya toprakların parçalanmasının rolü olmakla beraber aslı neden, burularda yük için büyük çapta koyun yetiştirmek istiyen lordların [illegible] idi. Bu değişikliklerin [illegible] büyük toplumsal refahı ve huzur [illegible] karşı bazı yasama önlemleri getirdi [illegible] kalıdı.

I. Elizabeth dönemiğinin yetiştirdiği birçok [illegible] ve önemlisi, şüphesiz, [illegible]

İngiltere'nin Sömürgeleri

Man (Kral) Adaları. [illegible] Nüfusu 136 bin, [illegible] 150 kilometrelik karadır. Jersey, [illegible]

Isle of Man Adası Adası. 588 kilometrekarelik. Adada 64 bin kişi yaşamaktadır. İskoçya'dan 29 mil uzaktadır. Kuzeyde ve doğuda [illegible] bakımından [illegible]. Vali [illegible] tarafından atanmaktadır. Ada, Manx kanununu hedef ile [illegible]

Gibraltar. İspanya'nın güney kıyısında [illegible] yüzden beri İngiltere'nin elindedir. Nüfusu 25 bindir (1980 ç 75 yıl) [illegible] Gibraltar'ın yüzölçümü 6 km2'dir. [illegible] yürütülüş gösteriyor [illegible] iç işlerde daha fazla [illegible]

İngiliz Batı Hint Adaları. Venezuela'nın [illegible] kıyısından itibaren kuzeye ve daha [illegible] Puerto Rico'ya doğru uzanır. Adaların bir çoğu İngiltere hanedanında [illegible]

Leeward Adaları. [illegible] St. Kitts-Nevis, Anguilla dan oluşmaktadır. Bunun yanında İngiliz Virgin (Bakire) Adaları yer alır. Bu [illegible]

Anguilla. 1967 yılında St. Kitts'den ayrılmak bağımsızlığını ilân etmiştir. [illegible]

Cayman Adaları Küba'nın güneyinde yer [illegible]

Turk ve Caicos adaları grubu Bahama adaları [illegible] yer alır. Altısında [illegible]

Bermuda [illegible] Hamilton [illegible] 200 kişiye [illegible] Her yıl 60 bin [illegible] Adalarda 4100 cm [illegible]

Falkland adaları. Güney Amerika'nın güney [illegible] Magellan Boğazı'nın 300 mil doğusundadır. 200 adadan oluşur.

İngiliz Antarktik Territory (Güney [illegible] 1962 yılında eski bir [illegible] South Shetland adaları, South Orkneys ve Graham o Land'dan oluşur.

Tristan da Cunha volkanik 40 mil karelik bir [illegible] ve Güney Amerika ile Ümit Burnu arasında yer alır. [illegible] 297'dir.

Ascension da volkanik bir adadır. 34 mil karelik alanda 1 [illegible] kişi yaşamaktadır. St. Helena'nın 30 mil güneyindedir.

Brunei Malaya'nın Sarawak ve Sabah [illegible] arasında yer alır. 2 [illegible] mil karelik alanda 1 [illegible] kişi [illegible] Adaları bu [illegible] ve bir İngiliz [illegible] yönetmektedir. [illegible] yaşamaktadır.

Hong Kong Çin'in Cumhuriyeti'nin [illegible] ve eski bir kolonidir. Yüzölçümü 95 [illegible] Nüfusu 56 bin [illegible] İngiliz [illegible] Hong Kong'un [illegible] Kowloon Peninsula [illegible] Adaları, [illegible]

Pitcairn adası. Güney Amerika ile [illegible] yer almaktadır. Yüzölçümü [illegible] mil karelik [illegible] Henderson [illegible] Ducie adaları da aynı grup adalar [illegible]

İç savaş ve sonrası

1603 yılından başlayarak İngiltere'nin (ve Galler'in) tarihi, İskoçya tarihi ile birbirinden ayrılmaz biçimde içiçe geçecekti. Bununla birlikte, İskoçya ile İngiltere'nin resmen birleşmesi —ve İngiliz tarihi yerine Britanya tarihinin başlaması— 1707 yılından önce gerçekleşmeyecekti.

Bu dönemde, üyeleri büyük ölçüde büyük toprak sahipleri arasından seçilen parlamento ve özellikle Avam Kamarası ile kral arasında gittikçe şiddetlenen bir çatışmanın ortaya çıktığı görülür. Artık kralla parlamento arasında, yürütme erkine kimin sahip olacağı konusunda büyük bir rekabet başlamıştır. Sonuçta, 1642 yılında İngiltere bir iç savaşa sürüklenir. İç savaş, I. Charles'ın 1649 yılında idam edilmesiyle son bulur. Ardından Cromwell'in kurduğu diktatörlük ve cumhuriyet deneyi, 1660'da monarşiye dönüş (restorasyon) 1688'de II. James'in tahttan indirilmesi, ve nihayet, 1689'da Haklar Bildirgesi'nin (Bill of Rights) ilânı ile birlikte parlamentonun tartışma götürmez üstünlüğünün kurulması. Bundan böyle hükümetler, kullanacakları fonlar ve yürütecekleri yasalar bakımından parlamentonun —ve özellikle Avam Kamarası'nın onayına bağımlı kalacaklardı. Bakanlıklar, taçla, parlamentoyu birbirine bağlayan bir köprü olma durumundaydılar; daha sonra, XIX. yüzyılda, oy hakkının genişletilmesi ve oy tabanının yaygınlaştırılmasına paralel gelişen modern siyasal parti sistemi ile birlikte yürütme erki, genel oyla doğrudan seçilen bir Avam Kamarasına sorumlu olan ve kral adına iş yapan bir bakanlar kurulu tarafından kullanılır oldu. İngiltere, burjuva devrimini, öteki Avrupa ülkelerinden farklı olarak, uzun bir süre içinde ve kansız biçimde gerçekleştirmişti.

Genel çizgileri bu şekilde özetlenebilecek olan Stuart'lar dönemi (1603-1688) sona erdikten sonra İngiltere ile İskoçya 1707 yılında resmen birleştiler. Parlamento, Büyük Britanya Parlamentosu oldu. XIX. yüzyıl başında İrlanda ile kurulan parlamento birliğinin (1801) ardından da Birleşik Krallık Parlamentosu doğdu. (1922 yılında Güney İrlanda'nın 26 yönetim birimi (county) ayrılarak, bugünkü İrlanda Cumhuriyeti'ni oluşturacaktır.)

Sınaîleşme ve yayılma

Britanya, XVIII. yüzyıl boyunca ve XIX yüzyılın başlarında büyük bir sanayi devleti olarak ortaya çıktı. Birbirine yakın konumda bulunan kömür ve demir rezervleri bu büyük sınai gelişmenin temelini oluşturuyordu. Sınai gelişme, teknolojide, ulaşım ve iletişimde kaydedilen büyük hamlelerle elbirliği halindeydi. Hızlı sanayileşme, o zamana dek öncelikle tarıma dayanan bir toplumun hızla şehirleşmesi demekti. Bu büyük değişme, toplumdaki büyük acılar doğuran sonuçları da beraberinde getirmekteydi: Uzun çalışma saatleri, korkunç ağır-liktaki çalışma koşulları, çocukların kitleler halinde fabrikalarda çalıştırılması ve ölmeleri, toplumun bu sanayileşmesinin bedelini hayli ağır biçimde ödemesi sonucunu da doğurdu.

XIX. yüzyıl ilerledikçe, bu sanayileşmenin doğurduğu büyük proletarya kitlesi, sendikalar içinde örgütlenerek çalışma koşullarının düzeltilmesi yönünde baskı yapmaya başladı. İşçi hareketlerinin etkisi, ülkenin artan zenginliği ve sömürgeciliğin ürünleriyle birleşince zenginliğin daha yaygın ve adaletli bir dağılımı mümkün oldu. Devletin de buna paralel olarak, refahın yaygınlaştırılması yönünde daha büyük bir sorumluluk yüklendiği görüldü. Eğitimin yaygınlaştırılmasını da içeren birçok reform yapıldı ama, kapsamlı bir sosyal güvenlik sisteminin yerleştirilmesi için XX. yüzyılın gelmesini beklemek gerekecekti.

Napolyon savaşları, 1805 Trafalgar ve 1815 Waterloo zaferleri, Britanya'nın ekonomik çıkarlarını ve sömürge imparatorluğunu korumak için giriştiği mücadelenin sonuçlarıdır.

Kraliçe Elizabeth ve eşi Prens Philip

Sömürge imparatorluğu ve Common Wealth

Britanya'nın, denizaşırı bölgelerde sürekli yerleşim merkezleri kurma çabalarını XVII. yüzyıl başlarına dek götürmek mümkündür. Kuzey Amerika'daki bu ilk sömürgelerden sonra, gene XVII. yüzyılda ve onu izleyen yüzyıllarda Hanoverler hanedanının ve Kraliçe Victoria'nın (1715-1901) egemenlikleri altında Britanya'nın dünyanın dört bir yanında hızla ticari ve idari koloniler kurduğu görülüyor. Hindistan bunların en önemlisidir. XVIII. yüzyıl boyunca Avrupa'nın büyük devletleri arasında sürüp giden savaşlar, denizaşırı sömürgelerin paylaşılması uğruna yapılmıştır. Britanya bu savaşlarda büyük rol oynamıştır. 1756 - 63 yıllarında sürdürülen Yedi Yıl Savaşları'nın sonucunda Britanya, Kanada ile Hindistan'ı Fransa'nın elinden aldı. Britanya'nın dünya çapındaki emperyalist yayılması öylesine hızlı ve büyük boyuttaydı ki, XIX. yüzyıla gelindiğinde Avustralya'dan Kanada'ya Hindistan'dan Karaybler'e, Afrika'dan Hong-Kong'a dek yayılan dev sömürge imparatorluğu ile Britanya, "üzerinde güneşin batmadığı imparatorluk" sıfatına hak kazanmıştı. Britanya, ünlü "Böl ve Yönet" politikasını ustaca uygulayarak sömürgelerini denetim altında tutuyordu.

Kuzey Amerika'daki 13 koloni, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru Britanya'ya karşı silahlı bir ayaklanma ile başkaldırarak bağımsızlıklarını elde ettiler ve bugünkü Amerika Birleşik Devletleri'ni oluşturdular. Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'daki öteki sömürgelerden bir kısmı XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında giderek artan bir özerkliğe yöneldiler.

Bu genel süreçle birlikte Britanya İmparatorluğu yavaş yavaş Commonwealth adı verilen kendine özgü bir "devletler topluluğu"na dönüştü. Eski sömürgelerin tam bağımsızlığa kavuşması, Commonwealth üyeliği modelini ortaya çıkardı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu model, Asya ve Afrika'daki öteki Britanya sömürgelerinde de yaygınlaştı. Bununla birlikte, sömürgelerin önemli bir bölümünün bağımsızlığa kavuşması, ancak 1960'lı yılların başında itibaren hız kazanan "dekolonizasyon" süreciyle mümkün olacaktır. Halâ Britanya'nın denetimi altında bulunan birçok sömürge var. 1982 yılında patlak veren Falkland (Malvinas) adaları savaşında olduğu gibi, önemli "sahiplik" sorunları çıkarabilmektedir.

XX. yüzyılda Britanya

XX. yüzyıla girilirken, imparatorluğun yerli yerine oturduğu görülüyor. Bununla

Chamberlain İngiliz politikasının etkili simalarından biriydi.

Parlamento binası ve meydanı.

... başka devletlerin nüfuz alanlarına ... yayılma, Britanya'nın "şahane ... ğı"nı sona erdiren çatışmaları ... getirdi. 1913 - 14 yıllarında ... tam bağımsızlığını savunan ... hareketi gelişti ve hem Birleşik ... , hem de İrlanda'da bölünmeler ... Aynı dönemde başgösteren ekono... , sosyal karışıklıklar doğur... , gitükçe güçlenen bir sendikacılık ... ve ona yaslanan İşçi Partisi'nin ... güç olarak ortaya çıkması sonucu ... Muhafazakâr aristokrasi iyice ge...

... Dünya Savaşı, sınıflarla partileri ... yaklaştırdı ve kazanılan zafer, ... luğun en geniş sınırlarına ulaşma... sağladı. 1929 - 30 dünya ekonomik krizi, Britanya'yı da büyük ölçüde etki... Liberal Parti, yeniden gençleşen Muha... Parti ile, güçlü sosyalist İşçi Partisi ... edildi. Britanya'da siyasal yaşan... 30'ların başına dek bu iki parti arasın... bir "rakkas hareketi" içinde ... el değiştirmesine tanık olacaktır. ... yılında kanlı ayaklanmalardan sonra ..., Birleşik krallıktan ayrıldı. 1949'da ... Cumhuriyeti adını alacaktır.

Britanya'nın İspanya İç Savaşı'na ka... siyaseti de, Nazi Almanyası'nı ... "yatıştırma" siyaseti de sonuç vermeyince, ... II. Dünya Savaşı'na girdi. Britanya, ... galip bir devlet olarak savaştan çık... bu tarihten sonra artık bir "süper ..." olma niteliğini yitirmeye başlaya... 1945'te "Muhafazakâr Başbakan" ... devrilerek, yerini İşçi Partisi'nin ... iktidara gelen Attlee hükûme... Bu hükûmetin giriştiği "refah devle..." ... ve özellikle geniş çapta devlet... Muhafazakârların büyük dire... karşılaştı.

... seçimlerinde iktidarı yeniden ele ... Muhafazakârlar, 1964 yılına dek, ... yıl kesintisiz olarak iktidarda kaldılar. ... kayda değer olayları, 1956 yı... Mısır hükûmetince devletleştirilen ... Kanalı'na Fransa ile birlikte çıkar... Eden hükûmetinin, uluslararası ... fiyaskoya dönüşen bu olay üzeri... etmesi (1957), ülkede başgösteren ... gerileme, Britanya'nın Avrupa ... Topluluğu'na (Ortak Pazar) gir... ülke çapında kopan büyük ... ve tarihe "Profumo Skandalı" ola... casusluk olayıdır.

Bu olayların üzerine 1964 yılında Wilson'... başkanlığındaki İşçi Partisi yeniden ikti... Wilson, 1970 yılına dek süren ikti... içte enflasyon, grevler, ödemeler dengesi açığı ve giderek artan göçmenler sorunuyla uğraşırken, dışta da AET'ye girme, eski sömürge Rodezya'nın tek taraflı bağımsızlık ilânı gibi meselelerle başetme zorunda kalarak yıprandı. Dört yıllık Muhafazakâr hükümet 1973'te AET'ye girmenin dışında öteki sorunların altından kalkamayınca 1974 yılında "bunalımlı" bir seçime gidildi.

Çeşitli endüstri kesimlerinin grevleri, OPEC'in petrol fiyatlarını dört katına çıkartmış olmasının yarattığı ekonomik sorunlar, "bunalım"ı yoğunlaştırmaktaydı. 1974 seçimlerinin sonucunda Kraliçe, **Harold Wilson**'ı bir kez daha Başbakanlığa getirecektir. Aynı yıl yapılan ikinci bir seçimle İşçi Partisi iktidarını sağlamlaştırdı. Ne var ki, işçi hükûmetinin egemen olduğu 1974 - 79 dönemi, yaşam standardının sürekli düştüğü, enflasyonun yüzde 27 gibi rekor bir düzeye ulaştığı, işçi ve kamu hizmetlerinin grevlerinin birbirini kovaladığı, reform önlemlerinin sonuç vermediği sancılı bir dönem oldu. Britanya'nın iki büyük partisinin liderleri, de bu dönemde değişti: Wilson'un yerini **Callaghan**, Heath'ın yerini de **Bayan Thatcher** aldı. 1979 yılında yapılan seçimlerde Muhafazakâr Parti ezici bir çoğunluk elde etti ve Margaret Thatcher Britanya'nın ilk, dünyanın da dördüncü kadın başbakanı oldu.

Thatcher hükûmeti, içte çok köktenci bir değişikliğe giderek "Friedman doktrini" diye adlandırılan ekonomik modeli uygulamaya girişti. Serbest piyasa ekonomisi kurallarının alabildiğine egemen kılındığı bu ekonomik politikası enflasyon oranının iyice düşürülmesini sağlamakla birlikte, bu kez de işsizliğin ürkütücü bir boyuta ulaşması sonucunu verdiği görülüyor.

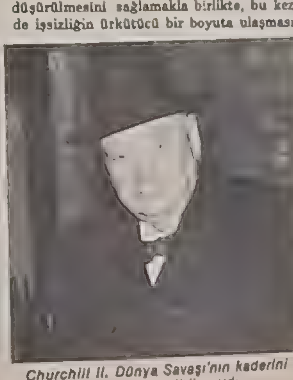

Churchill II. Dünya Savaşı'nın kaderini değiştiren bir politikacıydı.

Muhafazakâr Parti'nin yengisi, İşçi Partisi'ni karıştırdı ve yapısal değişikliklere zorladı. Aristokrat kökenli **Tony Benn**'in önderliğindeki "sol kanat", partiyi bir sosyalist partiye dönüştürme akımını başlatınca, oradan kopan bir grup milletvekili Sosyal Demokrat Parti'yi kurdular.

Britanya, Birleşmiş Milletler'in, NATO'nun ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun aktif bir üyesidir. Thatcher hükûmetinin adını dünyada en çok duyuran olay ise, Atlas Okyanusu'nun güneyinde bulunan Falkland adalarının "sahipliği" yüzünden 1982 yılında Britanya ile Arjantin arasında kopan ve Britanya'nın zaferiyle sonuçlanan savaştı.

İskoçya tarihi

M.S. 500 yılında İrlanda'dan gelen İskoçlar, bugün Argyllshire denen bölgeye yerleştiler. Kuzey'de, Roma istilâsına direnen Pict'ler, güneyde Briton'lar, Doğu'da da Angl'lar vardı. 300 yıl süren bir iktidar kavgasından sonra 844 yılında **Kenneth MacAlpin**, birleşen Pict'lerle İskoç'ların kralı oldu. 1018'de **Malcolm Canmore**'un evlendiği Sakson prensesi St. Margaret'in ve onun çocuklarının etkisiyle Sakson dili, örf ve âdetleri Lowlands denen bölgede yaygınlaştı. İskoçya birlik ve bütünlüğünü uzun süre korudu ve yüzyıllar boyunca -sık sık Fransa ile ittifak yaparak- İngiliz istilâsına karşı savaştı.

XVI. ve XVII. yüzyıllarda ülkenin iç savaş ve dinsel çatışmalar nedeniyle bölünmenin eşiğine geldiği görülüyor. 1603 yılında Stuart hanedanından İskoçyalı VI. James'in tahta geçmesiyle İngiltere ve İskoçya taçları birleşmiş oldu; bu birleşmenin ardından İskoçya'nın İngiltere ile olan büyük çatışması da sona ermiş oldu. XVIII. yüzyılda Hanover hanedanının tahta geçmesinden sonra, sürgünde bulunan Stuart'lar adına başkaldıran Jacob'çular hareketi, İskoçya'yı böldü. Bu yüzyılın ikinci yarısında, Edinburgh kentinin yıldızının yeniden parladığı, İskoç kültür hayatının merkezi olarak yeniden ortaya çıktığı görülüyor.

Galler tarihi

Galler yöresi halkının başlangıcı, tarih öncesine, Taş Devri'ne dek götürülebilir. İsa'nın doğumunu izleyen yüzyıllarda birbirini izleyen Roma, Sakson, Viking ve Norman istilaları, Galler yöresine damgalarını vurmuştur. 950 yılı dolaylarında ölen **Hywel Dda** adlı liderin çıkardığı yasalar incelendiğinde, Galler bölgesinin daha o tarihlerde bugünkü boyutlarına ulaşmış olduğu görülür. Gal kabileleri Cumberland ve Cornwall Kelt'lerinden kopmuşlardı.

Normanlar İngiltere'yi istilâ ettikten sonra Galler sınırında bir dizi kale inşa ettiler ve güçlü baronların denetiminde beylikler kurdular. Galler'in güneyi 1093'te Normanlar'a boyun eğdiyse de, ülkenin tümü istilâcılara karşı yüzyıllar süren bir gerilla savaşı vererek direndi İngiltere Kralı I. **Edward**, Galler Prensi **Llewellyn**'i altettikten sonra, 1284 yılında Galler'i İngiltere'ye bağladı.

XV. yüzyıl başında Galler halkı, büyük önderleri Owain Glyndwr öncülüğünde İngiltere'ye başkaldırdıysa da, kesin bir zafere ulaşamadı. Yüzyıl sonlarına doğru İngiliz tahtına Galler Prensi **Cadwaladr** soyundan gelen Tudor'ların geçmesiyle Galler - İngiltere birleşmesinin yolu açılmış oldu. 1536 yılında Kral **VIII. Henry**'nin çıkarttığı Birleşme Yasası ile Galler'de yürürlükte olan beylikler ortadan kaldırılmakta, yöre "shire" adı verilen idari birimlere ayrılmakta ve Galler, İngiliz parlamentosunda temsil hakkını kazanmaktaydı. Aynı yasa ile Monmouthshire, İngiltere'ye bağlı bir idari birim (county) haline getirilmekle birlikte, hemen hemen tüm idari amaçlar bakımından Galler içinde ele alınmaktadır.

Kuzey İrlanda

1922 yılına gelinceye dek Birleşik Krallık, İngiltere, Galler, İskoçya ve İrlanda ülkelerinden oluşmaktaydı. O yıl, İrlanda'nın 32 idari biriminden (county) 26'sı, İngiltere'den ayrılarak İrlanda Serbest Devleti'ni (şimdiki İrlanda Cumhuriyeti) oluşturdular.

Geriye kalan 6 birim (county), Birleşik Krallığın bir bölümünü oluşturmaya devam etti. Kuzey İrlanda, Westminster'daki Birleşik Krallık Parlamentosu'na 12 temsilci göndermektedir.

Thatcher yönetiminde ülke fırtınalı bir döneme girdi.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Türk-İngiliz ilişkilerinin 400. yılı kutlandı

Türkiye ve İngiltere 1983 yılının ocak ayında Türk-İngiliz diplomatik ilişkilerinin kuruluşunun 400. yıldönümünü kutladı. Uluslararası ilişkiler çıkarları belirler. Çıkarlar ekonomik, siyasi ve kültürel olabilir. Çıkarlar uyuştuğunda dostluktan bahsedilir, çıkarlar çatıştığında ise savaşa kadar uzanan gelişmeler olabilir. Türk-İngiliz ilişkilerine bu açıdan bakıldığında, daha gerçekçi bir tablo görülecektir.

Bundan 400 yıl önce Türk-İngiliz ilişkilerinde etken faktör ticaretti. İstanbul'da kurulan "English Levant Co." adlı firma, 1583'te ilk kez ticaret lisansı aldı, aynı yıl Osmanlı İmparatorluğu'nda İngiltere Büyükelçiliği kuruldu. İngiltere'ye ilk Türk elçisi ise, bu gelişmelerden ancak 200 yıl sonra gitti.

Osmanlı İmparatorluğu Fransızlarla ve Ruslarla olan mücadelelerinde zaman zaman İngiltere'nin desteğini gördü. 18. yüzyılın sonunda Napoleon'un Mısır'ı ele geçirmesinden sonra Türklerle İngilizler bir olup Fransa'ya karşı savaştılar. 1854-55 Kırım Savaşı'nda Türklerle İngilizler Ruslara karşı bir oldular. Bunu, Sultan Abdülaziz'in 1867'de İngiltere'yi ziyareti izledi. Ancak, daha sonra Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu üzerindeki etkisi arttı. Yunan isyanında Yunanlıları destekleyen İngilizler, daha sonra Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlılar'la karşı karşıya geldiler. İngiltere, imparatorluğun parçalanmasında büyük rol oynadı.

Cumhuriyet'in ilânından sonra İngiltere ile Türkiye yeniden ilişki kurdu. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra iki ülke NATO içerisinde bir araya geldi. 1950'lerde Kıbrıs sorunu, iki ülkenin ilişkilerini gölgelediyse de, ilişkiler 1970'lerde yeniden gelişerek bugünkü haline geldi. Geçtiğimiz ocak ayında İngiltere Dışişleri Bakan Yardımcısı **Lord Belsted**'in, ziyareti sırasında açıkladığı yeni ekonomik yardım, İngiltere'nin Türkiye'ye günümüzdeki desteğinin son örneğidir. Bugün aynı ittifak içinde yer alan Türkiye ve İngiltere arasında önemli bir pürüz göze çarpmamaktadır. Arada sırada, örneğin AET içerisinde çıkan pürüzler ise, karşılıklı görüşmeler ve anlayışla çözülebilecek nitelikte görülmektedir.

EKONOMI

İngiltere dünyada ticarette 5. sırada

XIX. yüzyılda üretimi ve ticareti ile dünyanın en büyük ekonomik gücüydü. İngiltere bugün de dünya ihracatında 4. sırada yer alıyor

ÜZERINDE Güneş Batmayan İmparatorluk "İngiltere (Büyük Britanya İmparatorluğu) XIX. yüzyılda üretimi ve ticareti ile dünyanın en büyük ekonomik gücüydü.

İngiltere'nin ticareti XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra çok büyük bir gelişme gösterdi. 1826 yılında ithalatın ihracata göre toplam değeri 88.768.678 sterlinken, 1836 yılında 110.559.838 sterline ve 1846'da 311.764.507'ye yükseldi. 1876 yılında bu rakam 631.931.305 sterlin olarak gerçekleşti.

Bu tarihten sonra ülkenin ithalatı artarken ihracatı azalmaya başladı. 1872'de 354.693.624 sterlin olan ithalat 1876'da 375.154.703'e yükselirken, ihracat 256.257.347 sterlinden 200.639.204'e indi. Bu durum yıllarca sürdü. 1931 yılında ithalat ve ihracat arasındaki farkın artması ve durumun çok ciddî bir şekilde sarsılması üzerine, İngiltere serbest ticaret yerine korumacılığa yöneldi. Alınan önlemlerle 1932 yılında İngiliz uluslar topluluğu üyeleri (Commonwealth) ile ticaret biraz arttı. 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ticareti de etkiledi. İthalat parasızlık ve gemi yetersizliği nedeniyle düştü. Dış ticaret açığınıkapatılmasıiçin çeşitli mali önlemler alındı. Savaş sonrası ekonomi düzeltilmeye çalışıldı. İngiltere savaş sonrası ticaretini Avrupa ülkeleri üzerinde yoğunlaştırdı.

İhracatta dördüncü

İngiltere ürettiği mal ve hizmetlerin büyük bölümünü ihraç eder. Bu, gayrisafi iç hasılanın yüzde 31'ine eşittir. Dünya ihracatının yüzde 5-6'lık paya sahip İngiltere ihracatta Amerika Birleşik Devletleri, Federal Almanya ve Japonya'dan sonra dördüncü sırada gelmektedir. İngiltere dünyanın en büyük, tarım ürünleri hammadde ve yarı mamul madde ithalatçısı ve uçak sanayi ürünleri, motorlu araçlar, elektrikli aletler, tekstil ürünleri ve çeşitli tipte makinelerin ihracatçısıdır. Ayrıca petrol açısından kendi kendine yeterli duruma gelmiştir. Dünün pazar ekonomileri içinde, İngiltere gayri safi iç hasıla büyüklüğü açısından beşinci ve kişi başına düşen gayrisafi iç hasıla açısından da yirmi üçüncüdür. İngiltere ekonomisi öncelikle özel teşebbüse dayalıdır. Bunun yanında millileştirilmiş bazı büyük sanayi kuruluşları bulunmaktadır. Bu işyerlerinde istihdam edilenlerin sayısı tüm çalışanların yüzde 8'i kadardır. Kamu sektöründe çalışanların oranı da yüzde 30'dur.

İngiltere'nin geleneksel ekonomik gücü imalata dayalıdır. Ancak son zamanlarda imalat sanayisinde bir düşüş, hizmetler sektöründe bir artış olmuştur. 1960'lı yılların sonunda bu alanda çalışanların oranı yüzde 36 iken 1970'li yılların sonunda oran yüzde 32'ye inmiştir.

Çalışan nüfusun yüzde 2'si tarım sektöründedir. Buna rağmen yüksek verimlilik nedeniyle İngiltere kendisine gerekli olan tarım ürününün yarısını üretebilmektedir.

İngiltere'nin dış ticaretindeki en belirgin değişiklik İngiltere'nin 1973 yılında AET'ye (Avrupa Ekonomik Topluluğu - Ortak Pazar) üye olması ile başlar. 1972-1980 yılları arasında İngiliz Uluslar Topluluğu'na ihracat yüzde 18'den yüzde 13'e düşerken, Ortak Pazar ülkelerine yapılan ihracat yüzde 31'den yüzde 43'e yükselmiştir. Singapur, Güney Kore, Tayvan - Malezya gibi gelişmekte olan ülkelerle yapılan ticarette de gözle görülür bir artış sağlanmıştır. İngiltere'nin uluslararası yatırım alanında, ulaşım, gemicilik ve malî alanlardaki başarısı da geleneksel önemi korumaktadır. 1980 yılında cari gelirlerin yüzde 35'i bu alanlardan sağlanmıştır. 1981 yılı gayri safi iç hasıla (ülkede üretilen mal ve hizmetlerin toplam değeri) faktör fiyatları olarak 210.788 milyon sterlin dolayında gerçekleşmiştir.

Gelişen sanayi

1970'li yılların sonlarına doğru uzak denizlerdeki petrol ve gaz çıkarımı, ürünlerin ve hizmetlerin artışı, elektronik sanayinin hızlı gelişimi, hizmet sektöründe istihdamın artışı İngiltere sanayisinde görülen önemli hareketlilikleridir. Sanayide yapı, mülkiyet ve kontrol değişiklikler arzeder. Özel sektör gayri safi iç hasılanın yaklaşık dörtte üçünü karşılar ve tarım kömür üretimi dışında madencilik çelik üretimi dışında madencilik ve gemi inşaat, dağıtım, hizmet, sektörlerinde üretim yapar. Kamu sektörünün faaliyet gösterdiği alanlar ise enerji, ulaşım ve haberleşme alanlarındadır. Özel sektör 2 milyonun üzerinde çeşitli çapta işletmeden meydana gelmekte ve sektörde 17 milyon kişi çalışmaktadır (1980). Kamu sektöründe 18 büyük kuruluş bulunmaktadır. Bu sektörde çalışanların sayısı 2 milyondur.

İngiliz iş ve sanayi dünyasını resmen temsil eden organ İngiliz Sanayi Konfederasyonudur (CBI). CBI dolaylı ve dolaysız olarak 300 binden fazla şirketi temsil etmektedir ve hükümet tarafından tanınmaktadır. Sınai üretim son 10 yılda petrol fiyatlarında meydana gelen artış nedeniyle olumsuz yönde etkilenmiştir. Sınai üretim 1973 petrol krizini izleyen ilk yılda düşmüş, 1975-1979 yıllarında toparlanmış, ancak 1980 yılında bir düşüş daha göstermiş, 1981 ortalarında yeniden toparlanmıştır.

Ülkenin geleneksel sanayi bölgeleri İskoçya, Galler, Kuzey Irlanda, Kuzey İngiltere, ve Merseyside'dadır.

İmalât sektörü

İmalât sektörü gayri safi iç hasılanın yüzde 25'ini karşılayan önemli bir sektördür. İşgücünün yüzde 30'u bu sektörde çalışır ve sektör toplam ihracatın yüzde 74'ünü üretir. İmalât sektörünün büyük bölümü özel işletmelerin elindedir. Yatırımların yüzde 57'si mühendislik metal ve araç yapımında toplanmıştır. 1978 rakamlarına göre 76 bin 682 kuruluş 20 kişiden daha az işçi çalıştırmaktadır. Bu, toplam şirketlerin yüzde 71'dir. 1500'den fazla işçi çalıştıran kuruluş sayısı ise 594'dür. Bu kuruluşlar toplam işgücünün yüzde 33.6'sını istihdam ederler.

The Times'a göre en büyük kuruluşlar şunlardır (1980-81, milyon sterlin olarak): BAT (6.877), Imperial Chemical Industries Ltd. (5.368), Unilever (4.058), Imperial Group (3.616), Ford Motor (3.193), BL (2.990), General Electric Company (2.501), Allied Breweries (2.200), Rothmans International (2.179), Dunlop Holdings (1.569), 1979 yılı rakamlarına göre, metal ve makine yapımı sektörünün net üretimi 15.667 milyon sterlin olarak gerçekleşmiştir. İmalât sektörünün net üretimi 66.453 milyon sterlin olarak gerçekleşmiştir. Bunun en büyük bölümü 15.667 milyon sterlin ile metaller ve makine yapımı alanında sağlanmıştır. İmalât sektöründe diğer alanlar ve üretim değerleri şöyle gerçekleşmiştir: Elektrikli aletler yapımı (6.996 milyon sterlin), araç ve gemi yapımı (7.[illegible] milyon sterlin), kimya kömür ve petrol ürünleri (8.739 milyon sterlin), gıda, içki ve tütün yapımı (8.532 milyon sterlin), tekstil konfeksiyon (3.[illegible] milyon sterlin, diğer 13.348 milyon sterlin).

İmalât sektörünün 1979 yılında toplam kazancı 6.749 milyon sterlin olmuştur. Metal, makine yapımı alanında İngiltere çelik üretimi açısından dünyada ilk on ülke arasında yer almaktadır. 19[illegible] yılında İngiltere'nin pik demir üretimi 8.316 bin ton, ham çelik üretimi de 11.277 bin ton civarındadır. Çelik ürünlerinin 1980 yılında ihracatı 2.6 milyon ton, ithalâtı da 4.6 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Aynı yıl ülkenin dökme demir üretimi [illegible] milyon ton olmuştur 1980 yılında diğer metallerin üretimi de şöyle gerçekleşmiştir: Rafine bakır [illegible] bin ton, rafine kurşun 211.4 bin ton, tezele [illegible] bin ton, işlenmemiş alüminyum 374.4 bin ton, çinko tabaka üretimi 86.7 bin ton. Ülkede 31 [illegible] 1981 tarihi itibarıyla 211 kömür madeni üretim [illegible] maktadır 1980-81 döneminde bu madenlerde [illegible] üretilen satılabilir kömür miktarı 128.4 milyon ton olmuştur. Bu alanda 229.808 kişi çalışmaktadır. Kömür ihracatı aynı dönemde 4.94 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 31 Mart 1981 tarihinde [illegible] kömür stoğu 38.4 milyon ton olmuştur. (17.[illegible] dağıtılmış, 20.9 milyon ton dağıtılmış mamul [illegible] kömürü üretimi de 1980-81 döneminde 3.9 [illegible] tondur. Üretilen kömürün 120.269 bin tonu [illegible] tüketilmiştir Bu tüketimin 87.756 bin tonu [illegible] santralları tarafından gerçekleştirilmiştir

Sanayi alanında üretimi yapılan bazı [illegible] miktarı da şöyledir: Sülfürik asit 3.381 bin ton, [illegible] tür 104.000 bin, ticari motorlu araçlar 389 [illegible] pamuk ipliği 61 bin ton, yün ipliği 81 milyon [illegible] gübre 3.454 bin ton, çimento 14.805 bin ton, [illegible] otomobil 923 bin. İngiltere'de tekstil alanında [illegible] yılında yünlü elbise 314 milyon metre, [illegible] dokuma ve 300 milyon metre de suni lif üretilmiştir.

Ulaşımda önemli gelişme

İngiltere'de toplam karayolu uzunluğu 21[illegible] mildir (İngiltere 160.112 Galler 19.400, İskoçya 30.553 mil) (1979). İngiltere'de yol uzunlukları şöyledir: 7.744 mil ana yol, 1.544 mil motor yolu, 21.422 mil tali yol ve 179.389 mil diğer yollar. [illegible] Aralık 1979 tarihi itibarıyla trafiğe kayıtlı 18 [illegible] yon motorlu araç bulunmaktadır. Bunlara 10 [illegible] milyonu otomobil, 1.3 milyonu motosiklet, 111 [illegible] ni ulaşırma araçları (taksiler dahil) ve 1.8 milyon [illegible] da yük araçlarıdır

Demiryolları devlet tarafından işletilmektedir. 1980 yılında İngiltere'de demiryolu ile 750 milyon

Son Kraliyet Tarım Fuarı'nda Hereford cinsi bir boğa büyük ödülü kazandı.

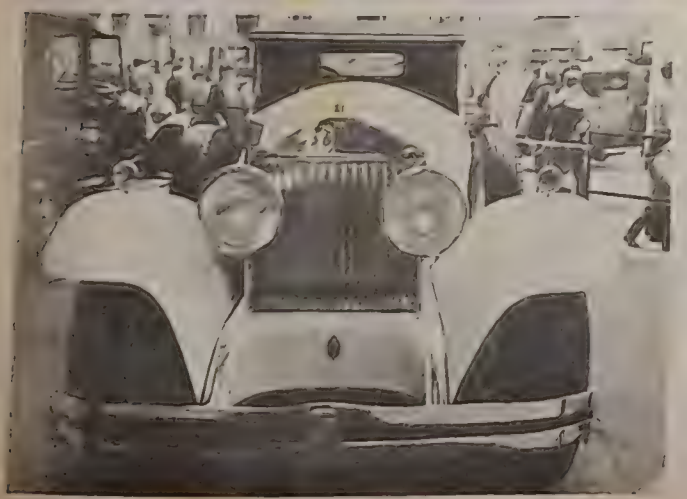

Rolls Royce fabrikaları yıllarca motor üretiminde ülke ekonomisine katkıda bulunmuştur.

Dünyanın en uzun köprü kemeri (1410 metre) Humber Köprüsü'ndedir

[illegible] 1 milyon ton yük taşınmıştır. Taşınan [illegible] en önemli yeri kömür almaktadır. [illegible] İngiltere'de iki hava yolu şirketi [illegible] faaliyet göstermektedir 1980 yılın[illegible] 22,3 milyon yolcu, 294.692 ton da [illegible] (posta dahil). İngiltere havayolla[illegible] iş sahi bulunmakta ve 52. 578 kişi ça[illegible] Bunun dışında İngiltere'de kayıtlı [illegible] 41 milyon detreit tondur. (1981 Temmuz) [illegible] ülke ticaret filosunun yüzde 5'ini [illegible] İngiltere bayrağı taşıyan gemi [illegible] İngiltere'nin sahip olduğu gemi[illegible] 2.755 milyon [illegible] Bunun İngiltere'nin ödemeler [illegible] 1.180 milyon sterlindir. İngilte[illegible] bulunmaktadır. Bunun 300 mili ticari [illegible] Ulaşım yapılabilen ka[illegible] Thames, Nene ve Yorkshire Quse, [illegible] ve Manchester gemi kanalıdır. [illegible] İngiltere'nin en önemli limanlarından [illegible] faaliyete geçen bu limanda yük [illegible] ton olmuştur (1981)

Tarım kesimi

İngiltere'de tarım sektöründe ihtiyacın yüzde [illegible] Tarım sektöründe 370 bin kişi ça[illegible] 1980 yılında tarımda kullanılan traktör [illegible] Toplam 24 milyon hektarlık ülke [illegible] yüzde 60'ında tarım yapılmaktadır [illegible] hektar.

İngiltere'de tarım işletmesi sayısı 243 bindir. Tarım [illegible] düşen toprak miktarı ortalama 116 [illegible] 1980 yılında 1.441 bin hektarlık alanda [illegible] buğday üretimi yapılmıştır. Aynı [illegible] yapılan diğer tarımsal ürünler (bin ton [illegible] şöyledir: Arpa 10.320 (2.330), yulaf [illegible] 251 (61), patates 7.105 (206), [illegible] 7.350 (213).

[illegible] tarihine ayrı verilerine göre hayvan sayısı [illegible] Sığır 13.426, koyun 31.446, domuz [illegible] hayvanları 135.105 bin.

İngiltere'de üretim yapılan orman alanı [illegible] hektardır. (31 Mart 1980 itibarıyle) 865 [illegible] alanda üretimi özel sektörce yapılmakta.

İngiltere filosu 4.047 çeşitli tipte gemiden [illegible] 1980 yılında 217.092 bin sterlin [illegible] 747.6 bin ton balık yakalanmıştır.

Dış ticaret

İngiltere dünyada ticaret alanında beşinci sırada yer almaktadır. 1980 yılında 47.400 milyon sterlinlik ihracat ve 46.200 milyon sterlinlik ithalât yapılmıştır. İhracatta en fazla payı yüzde 44 ile mamul maddeler almaktadır. Bunu yüzde 30 ile yarı mamul maddeler ve yüzde 14 ile petrol izlemektedir. İthalâtın yapısı da şöyle gerçekleşmiştir: Yüzde 36 mamul maddeler, yüzde 27 yarı mamul maddeler, yüzde 17 petrol, yüzde 12 gıda ve tütün yüzde 8 temel mallar, yüzde 3 diğerleri

İngiltere'nin ihracatının yüzde 74'ünü gelişmiş ülkelere yapmaktadır. Bunun yüzde 43'ü Ortak Pazar ülkelerine, yüzde 14'ü diğer Avrupa ülkelerine, yüzde 11'i Kuzey Amerika'ya, yüzde 6'sı da diğer gelişmiş ülkelere yapılmaktadır. İhracatının yüzde 3'ünü sosyalist ülkelere yapan İngiltere ayrıca dışarı satığı malların yüzde 10'unu petrol ihraç eden ülkelere ve yüzde 12'sini de gelişmekte olan öteki ülkelere yönlendirmiştir. İhalâtta en önemli payı yüzde 41 ile yine Ortak Pazar ülkeleri almaktadır. İhalâtın ülkelere göre dağılımı (yüzde olarak) 1980 yılında şöyle gerçekleşmiştir.

Diğer Avrupa ülkeleri (15), Kuzey Amerika ülkeleri (16), petrol ihraç eden ülkeler (7), diğer gelişmekte olan ülkeler (9) ve sosyalist ülkeler (2).

İngiltere'nin ihracatında en büyük payı 5.071 milyon sterlin ile Federal Almanya almaktadır. Toplam ihracatın yüzde 10.7'si bu ülkeye yapılmıştır. Diğer ülkelerin yaptığı ihracat bir milyon sterlin olarak ve bu ülkelerin toplam ihracatta aldıkları paylar (yüzde olarak) şöyledir: ABD (4.535-9.6), Hollanda (3.843-8.1), Fransa (3.686-7.6), İrlanda Cumhuriyeti (2.637-5.6). İngiltere en fazla ithalâtı Amerika Birleşik Devletleri'nden yapmaktadır. Toplam ithalât içerisinde yüzde 12.1'lik bir pay alan ABD'den yapılan ithalât miktarı 6.034 milyon sterlindir. İhracatın diğer ülkeler itibarıyla dağılımı da şöyle gerçekleşmiştir: (milyon sterlin-yüzde) Federal Almanya (5.666-11.4), Fransa (3.851-7.7) Hollanda (3.407-6.8), Belçika-Lüksemburg (2.384-4.8) Türk-İngiliz: Türkiye 1980 yılında İngiltere'den 147.118 bin sterlinlik ithalât, buna karşılık İngiltere'ye 49.243 bin sterlinlik ihracat yapmıştır.

İngiltere Ortak Pazar'a başvurarak 10 Mart'tan 15 Temmuz'a kadar (1983) Türkiye'den ithal edeceği ham bez miktarını 80 ton, tişört sayısını ise 360 bin parça ile sınırladı. 20 Şubat 1983 tarihine kadar Türkiye'den 499 ton pamuklu kumaş ve 1.8 milyon tişört ithal etti. İngiltere ithal sınırlaması kararını gerekçe olarak iç sanayiyi korumayı gösteriyor.

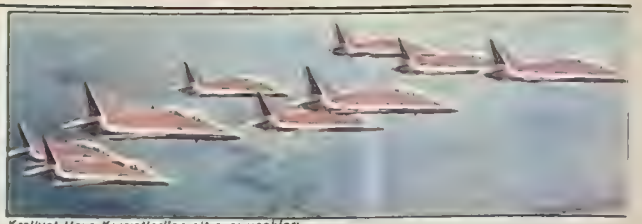

Kraliyet Hava Kuvvetleri'ne ait avcı uçakları.

SAVUNMA

Gönüllü askerlik sistemi uygulanıyor

İNGİLTERE bir NATO üyesidir. İngiltere'nin 1981-82 dönemi savunma harcaması 12.274 milyon sterlin olmuştur. İngiltere 1980 yılında gayrısafi iç üretiminin yüzde 5.2'sini savunma giderlerine ayırmıştır. Aynı yıl kişi başına düşen savunma harcaması 276 dolar olmuştur.

Silâhlı kuvvetlerin toplam gücü 335. 500'dür (Nisan 1981). Bunun 74 bini deniz kuvvetlerinde, 166 bini kara kuvvetlerinde ve 93 bini de hava kuvvetlerindedir.

İngiltere'de gönüllü askerlik sistemi uygulanmaktadır. Askerlik yapmak isteyen erkek, kadın orduda aktif ve yedek olmak üzere 22 yıl süreyle görev yapar. 1981 Mayısı'nda yürürlüğe giren bir karara göre, askerliği bırakmak isteyen herkes bunu 12 ay önceden bildirmek zorundadır. Ancak bu kişilerin orduda en az 3 yıl hizmet etmiş olması gerekir. Teknik alanda askerlik yapanlar orduda en az 6 yıl kalmak zorundadır

Kara kuvvetlerinde 1171 tank, 6160 zırhlı araç vardır.

Gerektiğinde bütün denizlerde faaliyet gösterebilen İngiliz Deniz Kuvvetleri öncelikle Doğu Atlantik ve Manş Denizi'nde gücünü yoğunlaştırmıştır. İngiliz Deniz Kuvvetleri'nde 3 uçak gemisi, 32 denizaltı (12'si nükleer) 515 destroyer ve 47 frigateden bulunmaktadır. (1981). Bunlar dışında çeşitli amaçlar için kullanılan birçok gemi de vardır.

İngiliz Hava Kuvvetleri 1912 Mayısı'nda faaliyete geçmiştir. İngiltere Kraliyet Hava kuvvetlerinde temel olarak Phantomların yanı sıra Rapier ve Bloodhbund yerden havaya füzeler kullanılmaktadır. Hava kuvvetlerinde erken uyarı sistemi ile donatılmış uçaklar da bulunmaktadır. Savaş uçağı sayısı 700, helikopter sayısı 455'dir. İngiliz Silâhlı Kuvvetleri ayrıca Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nde de görev yapmaktadırlar. İngiliz Silâhlı Kuvvetleri'nin bir özelliği de Gurka taburlarıdır. Kara Kuvvetleri'nde beş Gurka taburu bulunmaktadır.

İngiliz ordusu nükleer cihazlarla da donatılmıştır.

İngiltere'de bir Yapı Kredi var...
bir hizmet merkezi:
Yapı Kredi Londra Temsilciliği.

10th Floor, Stock Exchange Bldg. Old Broad Street, London EC2N 1HP England

• Banka gerektiren tüm işlerde...
• Döviz bozdurarak, yüksek faizli* vadeli hesap açtırmada...
Açılmış hesaplara para yatırmada...
Yurda para yollamada hızlı, güvenli havale servisiyle
Yapı Kredi, Londra'da da hizmet veriyor.

YAPI KREDİ
"hizmette sınır yoktur"

*Yurt dışında çalışan işçilerimizin döviz bozdurarak açtıracakları vadeli hesapların yasal faiz oranları, 5 puan daha yüksektir

ANKARA TEMSİLCİLİĞİMİZ
İNGİLTERE TEMSİLCİLİĞİMİZ LONDRA:
10th Floor, Stock Exchange Bldg. Old Broad Street, London EC2N 1HP, England
Telefon: 01/628 2907 ve 628 2908
AVRUPA TEMSİLCİLİĞİMİZ İSVİÇRE-ZÜRİH:
Nüschelerstrasse 31, 8001 Zürich/Schweiz
Telefon: 01/211 9322 ve 211 9395
ALMANYA TEMSİLCİLİĞİMİZ FRANKFURT:
Kaiserstrasse 44, 4. Stock, 6000 Frankfurt/Main 1, Deutschland
Telefon: 0611/23 33 93 ve 23 33 96
KÖLN İRTİBAT BÜROMUZ
Gürzenichstr. 21 b/c, 3. Stock, 5000 Köln 1, Deutschland
Telefon: 0221/24 27 13
MÜNİH İRTİBAT BÜROMUZ
Cornelius 3, 3. Stock, 8000 München 2, Deutschland
Telefon: 089/59 77 90
HAMBURG İRTİBAT BÜROMUZ
Alsterufer 10, 2000 Hamburg 1
Telefon: 040/280 3453
STUTTGART İRTİBAT BÜROMUZ
Tübingerstr. 1, 7000 Stuttgart 1, Deutschland
Telefon: 0711/2481 77

SPOR

İngiltere atyarışının ve futbolun vatanıdır

İ[illegible] yine bütün [illegible] Yüzyıl yıl uzun bir zamandan beri [illegible] birok ülkeleri arasındaki yarışma, bütün dün[illegible]

[illegible]

[illegible] bütün dünyaya yayılmıştır. 1846 yılından beri İngiltere'de futbol maçları oynanmaktadır. [illegible] 1863 yılında kurulan İngiltere [illegible] Federasyonu. 1905 yılında kurulan [illegible] Futbol Federasyonu FIFA'nın [illegible] arasında yer almıştır. İngiltere [illegible] üç ayrı federasyon ve üç ayrı futbol milli takımı bulunmaktadır. Bunlardan biri İskoçya olup, futbol federasyonu 1873 yılında kurulmuştur. Diğeri ise Galler'dir. Galler Futbol Federasyonu ise 1876 yılında kurulmuştur. İngiltere adı [illegible] bu üç milli takım kendi aralarında da milli [illegible]

[illegible] ilk milli maçı 30 Kasım 1872 günü Glasgow'da İngiltere ile İskoçya arasında oynanmıştır. İngiltere, İskoçya ve Galler üç ayrı milli takım olarak olimpiyat turnuvalara, kupalara ve şampiyonalara katılmaktadırlar.

İngiltere'de 25.820 spor kulübünde 70 bin [illegible] futbol takımı ve bu takımlarda yer alan yaklaşık 760 bin lisanslıye futbolcu vardır. Ayrıca Galler'de 1071 futbol takımında 28 bin 69 lisanslıye futbolcu, İskoçya'da ise 3 bin futbol takımında yaklaşık 60 bin lisanslıye futbolcu oynamaktadır. İngiltere futbolda profesyonelliği 1885 yılında kabul etmiş olup, o tarihten beri sürdürmektedir. İngiltere Futbol Ligi 1883'ten, İskoçya Futbol Ligi ise 1890'dan beri oynanmaktadır. Kral kupası adıyla tanınan Federasyon Kupası maçları 1872 yılında başlamıştır. Ayrıca 1961 yılından beri de futbol lig kupası oynanmaktadır. İskoçya'da ise Federasyon Kupası maçları 1874'ten beri yapılmaktadır.

İngiltere futbolda dünyanın en ileri ülkelerinden biri olmuş. İngiliz Milli takımı 1953 yılına kadar tam 81 yıl kendi sahasında yenilgi yüzü görmemek gibi bir rekor kırmıştır.

İngiltere 1966 yılında kendi ülkesinde yapılan maçlarda dünya üstünlüğünü kanıtlayarak, Dünya Kupası'nı kazanmıştır. Ülkenin en büyük stadı, dünyanın en önemli ve en büyük stadlarından biri olan Wembley Stadyumu'dur. 1948 Londra Olimpiyat Oyunları ile 1966 Dünya Kupası bu stadda yapılmıştır.

Ünlü futbol takımları şunlardır: Aston Villa, Arsenal, Burnle, Cyrstal Palace, Derby Country Everton, Ipswich Town, Leeds United, Liverpool, Manchester City, Manchester United, Newcastle United, Nottingham Forests, Chelsea, Coventry City, Sheffield Wednesday, Southampton, Stoke City, Sunderland, Tottenham Hotspur, West Bromwich Albion, West Ham United, Wolverhampton

- İskoçya'nın en ünlü takımları arasında Aberdeen, Celtic, Dundee, Hibernian, Morton, Rangers, St. Mirren vb. bulunmaktadır.

İngiliz futbolunun dünyaca ünlü futbolcuları arasında Ted Drake, Tommy Brigs, Coleman, Robert Bell, James Forrest, Kinnaird, Bobby Charlton, Denis Law, Alf Ramsey, Wright, Williams, Finney, Mortensen, Stanley Matthews, Taylor, Banks, Clayton, Haynes, Greaves, Moore, Flowers, Callaghan, Alan Ball, Jack Charlton, Kevin Keagan vb. gibi isimler bulunmaktadır.

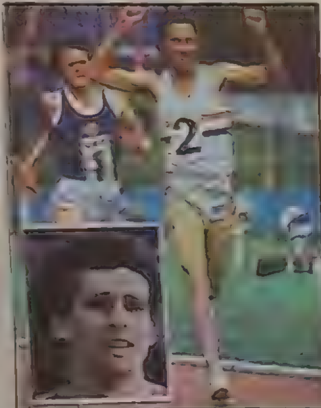

Ezeli rakipler: Coe ve Owett.

Atletizm ve boks

İngiltere, atletizm pistlerinde de birçok ünlü isim, şampiyon ve rekortmen yetiştirmiştir. Gelmiş geçmiş en ünlü İngiliz atletleri arasında şu adlara rastlanmaktadır: "Tyose, Bennett, Kelly, Ahearne, Larner, Hutson, Jacobs, Applegart, Hill Edward, Butler, Hodge, Wilson, Abrahams, Liddell, Stallard, London, Lowe, Lord Burghe, Hampson, Green, Harper, Odam, McDonald, Steward, Foster, Johnson, Gordon Pirie, Chataway, Sherwood, Wells, Sebastian Coe, Ovett.

Bobby Charlton

İngilizler, boks alanında da büyük varlık göstermişler, ünlü şampiyonlar ve boksörler yetiştirmişlerdir. Olimpiyat oyunlarında ve Avrupa şampiyonalarında birçok İngiliz boksör madalya kazanmıştır. İngiltere'de boksun tarihi pek eskilere dayanmaktadır. Modern boks, İngiltere'de doğmuştur denilebilir. Boksu kurallara bağlama yolunda ilk adımı atan kişi de eski bir İngiliz boksörü olan Jack Breughton olmuştur (1743). İngiltere'nin yetiştirdiği ünlü boksörler arasında Thomas, Gunn, Condon, Morris, Grace, Douglas, Oldam, Mallin, Franks, Johnson, Ryan, Rule, Grawley, Palmer, McGlave, Wells, Nichols, Taylor'un adları önde gelir.

Özgün güreş

İngiltere yalnız boks ringlerinde değil, güreş minderlerinde de varlık göstermiştir. İngilizlerin kendilerine özgü milli güreşleri de vardır. Bunlar "Cumberland and Westmorland" ve "Cornwal and Devon" adlarını taşıyan stillerdir. İngiltere'de Güreş Federasyonu 1904 yılında kurulmuş ve minder güreşinde de olumlu sonuçlar alınmasında etkin olmuştur. İngiltere, olimpiyat oyunlarında derece kazanan güreşçilere de sahip olmuştur. Bunlar arasında en ünlüleri Wood, Slimm, Press, O Kelly ve Bacon'dur.

Sporun her dalına büyük önem veren İngilizler, her dalda başarılı sporculara ve ekiplere sahip olmuşlardır. Atıcılıktan çim hokeyine, yüzmeden yelkene ve sutopundan artistik patinaja kadar İngilizlerin başarılarına rastlanmaktadır. İngiltere'nin son yıllarda yetiştirdiği en büyük artistik patinaj şampiyonlarının başında Cousins yer almaktadır.

At yarışlarının da anavatanı İngiltere'dir. Bugünkü modern anlamdaki at yarışları İngiltere'de doğmuştur. Bütün dünyada en önemli at koşularından birini teşkil eden Derby yarışmaları, ünlü at yarışı meraklısı Lord Derby'nin adını taşımaktadır.

İngilizler spora âşık bir millet olarak tanınırlar. Kadın-erkek her yaşta İngilizin kendine uygun bir sporla meşgul olduğu görüldüğü gibi, İngilizler spor yarışmalarını seyretmekten de büyük bir zevk duymaktadırlar.

İNGİLİZ SPORLARINDAN ÖRNEKLER

Polo (Tibetçe Pulu'dan gelir)

İngiltere'de bugün en çok oynanan spor olan polonun anavatanı İran'dır. Çok eskilerden İran'ın Hindistan sınırına yakın yerlerinde oynanırdı. Polo İngiltere'ye Hindistan'dan geldi. Hindistan'a giden İngiliz askerleri tarafından kendi vatanlarına götürüldü. Oyun dört kişilik iki takım tarafından oynanır. Polo sahasının eni 140 metre, uzunluğu 273 metredir. Çim sahada oynanmaktadır. Polo, at oyununda özel olarak yetiştirilen kısa boylu midilli atları ve 1.20 m. uzunluğunda, ucunda tokmak olan sopalarla oynanır. Oyunda top rakip kaleye sokulmaya çalışılır. Kalenin genişliği 7.5 m'dir. [illegible] devreler halinde oynanır. Her [illegible] dakikadır. Devreler arasında üç [illegible] ara verilir.

Rugby (Ragbi)

İngilizlerin [illegible] oyunları arasında yer alır. Vatanı İngiltere'dir. Rugby kentinin kolej öğrencileri tarafından düzenlenip uygulanmıştır. Bir rugby takımı 15 kişiden meydana gelir. Oyunda kullanılan top yuvarlak değil ovaldir. Dikdörtgen bir çim sahada oynanır. Sahanın ölçüleri genişliği [illegible] m. uzunluğu 95-100 m. arasındadır. Oyunda amaç topu rakip kale sahasına sokmak ya da ayakla kale yatay direğinden üste geçirmektir. Puanlar bu amaca yaklaştıkça artar. Rugby 1771 yılından beri oynanır. Önce üniversite öğrencileri tarafından oynanmaya başlanmış, daha sonra da bütün İngiltere'ye yayılmıştır. İngiltere'den başka İngiliz öğrencileri tarafından Fransa'ya götürüldü.

İngiltere, Fransa, Yeni Zelanda, Galler İskoçya'da da oynanır.

Hokey

[illegible] de vatanı İngiltere'dir.

XIX. Yüzyılda İngiltere'den Avrupa'ya yayıldı. Daha sonra da Amerika'ya götürüldü. Orada da [illegible]

Hokey çimde ve buzda oynanır.

ÇİM HOKEYİ

[illegible] kişiler hokey takımını oluşturur.

[illegible] sahasının uzunluğu 91.40 m. eni de 50.30 m. [illegible]

Hokey de tahta sopalarla rakip kaleye vurulur. [illegible] yüksekliği 2.14 m., genişliği 3.66 m'dir.

Kriket, İngiltere'nin spor dallarından biridir.

Maçlar iki devrede yapılır. Bir devre 35 dakikadır.

Oyunda top elle kullanılır, ayakla vurmak yasaktır. Topa yalnız kaleci ayakla vurabilir.

Buz hokeyi İngiltere'de tutulmamıştır. Kanada'da çok oynanır.

Kriket (cricket)

İngiltere'de ortaya çıkan kriket sporu, 1729'de ilk defa oynandı. Tahta sopalarla takım halinde oynanmaktadır. Bir kriket takımını 11 kişi oluşturur. Kriket sahası 1.35 m., eninde 150 m. boyundadır. Kalelerin yüksekliği 70 cm'dir. Oyunda hedef isabetli vuruşlar yapmaktır. Her isabetli vuruş takıma puan kazandırmaktadır.

Golf (İngilizce Kolf/çomak)

Golf doğal ve yapay engellerden oluşan alanlarda oynanır. Oyun sahasına 18 delik açılır, bu deliklerin araları 100 ilâ 500 m arasında değişir. Sahanın uzunluğu genel olarak 7 kilometredir. Oyunda amaç uzun ya da kısa vuruşlarla topu sahada bulunan deliklere sokmayı başarmaktır. Oyunda kullanılan sopaya klab denilir. Oyunculardan her biri elden geldiğince az kötü puan almaya çalışır. Puanlar 21 ve 3 arasında değişir.

Golf bu ülkede özellikle XVIII. yüzyılda çok tutuldu. Diğer oyunları engelliyor diye İskoçya'da yasaklandı.

Golf İngiltere'den başka, Amerika Birleşik Devletleri'nde de oynanır. Uluslararası golf turnuvaları düzenlenir. Bu spor dalında diğer spor dallarında rastlanmayan amatör ve profesyoneller karşı karşıya gelerek yarışırlar.

Ülkenin en popüler sporlarından golf.

Badminton

Oyun kortlarda oynanır. Ağın üzerinden [illegible] tüylü bir top uçurarak oynanır. Badminton [illegible] 13.40 m. uzunlukta, 5.20 m. genişliğinde olur. [illegible] oyunlarda genişlik 6.10 m. olur.

Badminton iki kişi ile oynandığı gibi, [illegible] kişilik ekip tarafından iki ya da üç set [illegible] oynanır.

Puanlar 15-21 arasında değişir. Oyunda amaç tüylü topu kort sınırları içinde düşürmeden ağdan aşırmaktır.

Servis atan oyuncunun hatasında top [illegible] tarafın olur.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 17

AVRUPA

Geleneklerine bağlı, fakat değişen bir ülke: İNGİLTERE

II Bölüm

GELENEK

İNGİLİZLER, geleneklerine çok bağlı ulus olarak tanınır. Hükümet, silahlı kuvvetler, üniversiteler, bukuk ve kilise de dahil olmak üzere, tüm kurumlar gelenek içinde yoğrulmuştur. İngilizler her gün aynı sıkıcı işleri yapsalar bile, İngiliz yaşantısının tüm debdebe ve canlılığı, bu işlere yansımıştır. Parlak törenler, eski moda konuşmalar, katı davranış kuralları, geçmişte kalmış bir dünyanın özünü olmasa da, biçimlerini korur.

Ne var ki, günümüzün İngilizi kendini tarihin uyum sağlaması güç bir noktasında bulmuştur. Ülkesi artık dünya olaylarında eskisi gibi önemli bir rol oynamaz, Atalarının kurduğu imparatorluk ise, bir zamanlar olduğu gibi, ülkeye güç ve prestij kazandırmaz. Üstelik 1950'li ve 1960'lı yıllarda daha çok Asya'dan gelen göçmen dalgasını toplum içinde eritmek de önemli bir sorun olmuştur. Oysa bu göç dalgasının, İngiliz toplumuna uzun süredir damgasını vurmuş olan çeşitliliğe, yalnızca yeni bir unsur eklediği söylenebilir.

Farklı kültürel, geçmişleri olan göçmenleri toplum içinde eritme çabası İngiltere'de geleneksel yaşamdaki değişikliğin en büyük örneğidir denebilir. Bir duygu ve düşünce akımı katı sınıf farklılıklarını yumuşattığı gibi, toplumsal alışkanlıklarda da değişiklikler yaratmıştır. Daha önce açıkça tartışılmayan birçok konu filmlerde, oyunlarda, kitaplarda ve günlük konuşmalarda ele alınmıştır. 1960'lı yıllarda kürtaj ve homoseksüellik konularına ilişkin yasalarda yapılan reform ise, İngilizlerin kişilerin özel yaşamına karışmaktaki isteksizliğini yansıtır. İngiliz toplumu, bütün geleneksel niteliğine karşın yine de değişmektedir.

İngiliz dili ve göç dalgalarının izleri

Aslında, İngiltere tarihi birbirini izleyen göç dalgalarıyla doludur. Yabancı bir gücün son başarılı istilası olan 1066'daki Norman istilası, İngilizlerin fiziksel görünüşü ve belirli ölçülerde dili üzerinde, izlerini bırakmıştır. İskandinavya'dan gelen ve Fransa'da yüzyıllar boyu kalmaları sonucu, Fransızlardan daha Fransız olan bu yabancılar, ülkeye yeni bir dil, yeni yasalar, yeni görenekler, yeni inşaat yöntemleri, kısacası daha ileri derecede bir uygarlık getirmişlerdi. Ancak Saksonlar da çok inatçıydı ve yeni gelenler sonunda İngiliz yaşantısının içinde eridiler.

Yine de İngiliz dili, Normanların izlerini taşır. Aynı etki yasalar ve yapılar üzerinde de görülür. Ülkedeki feodal sistem de büyük ölçüde Normanların eseri sayılabilir. Fiziksel görünüş farklılıkları oldukça belirgindir. Cornwall yarımadasının ve kuzeybatının koyu esmer tipleri ile, doğu ve kuzeydoğudaki Sakson-Norman karışımı halk, görünüş olarak tam bir zıtlık içindedir. Humber Irmağının kuzeyinde Vikinglerin uzun boylu, sarı saçlı, mavi gözlü torunlarına hâlâ rastlanır. Daha güneyde ise Danların, Angiların, Jutların ve Saksonların soyundan gelen, altın saçlı, daha iri yapılı halk yaşar. Sakson etkisi arttıkça, hatlar da daha sertleşir. Ülkenin ortasına ve batısına doğru, eski Britonların özelliklerini taşıyan kişilere rastlanır.

Güney Galler ve Cornwall'da ise, bu halkların hepsinden önce, belki de Akdeniz kıyılarından gelmiş bir halkın torunları olan daha ufak tefek, kara koyu renk saçlı bir nüfus vardır.

Kaç kontluk (county) varsa, o kadar da diyalekt vardır. Krallık İngilizcesi başlangıçta yalnızca bunlardan biriydi. Ülkenin sekiz yönetimsel bölgesi, görenekler ve yaşama biçimi açısından belirgin farklılıklar gösterir.

Yurtseverlik gururu

Sekiz yüz yıllık geçmişi olan parlamento, yönetimindeki istikrar ve temelde iki parti üzerine kurulmuş, demokrasinin işlevini aksamadan sürdürmesi hızla değişen bir dünyada çok büyük gereksinim duyulan bir dayanak sağlar.

İngilizin kibar görünüşünün ardında, şiddetli bir yurtseverlik ve İngiliz olma gururu yatar. Bu yurtseverlik özellikle İkinci Dünya Savaşı'nda kendini göstermiştir. Bugün ise, İngilizin kendi evinden, hatta soyluların görkemli tarihi evlerinden duyduğu gururda yansır. Aynı gururu milli futbol maçlarında da tanık olabiliriz. Özellikle, İngiltere, Britanya adalarındaki ülkelerden biri ya da geleneksel bir yabancı rakiple oynadığı zaman, bu gurur, doruk noktasına çıkar.

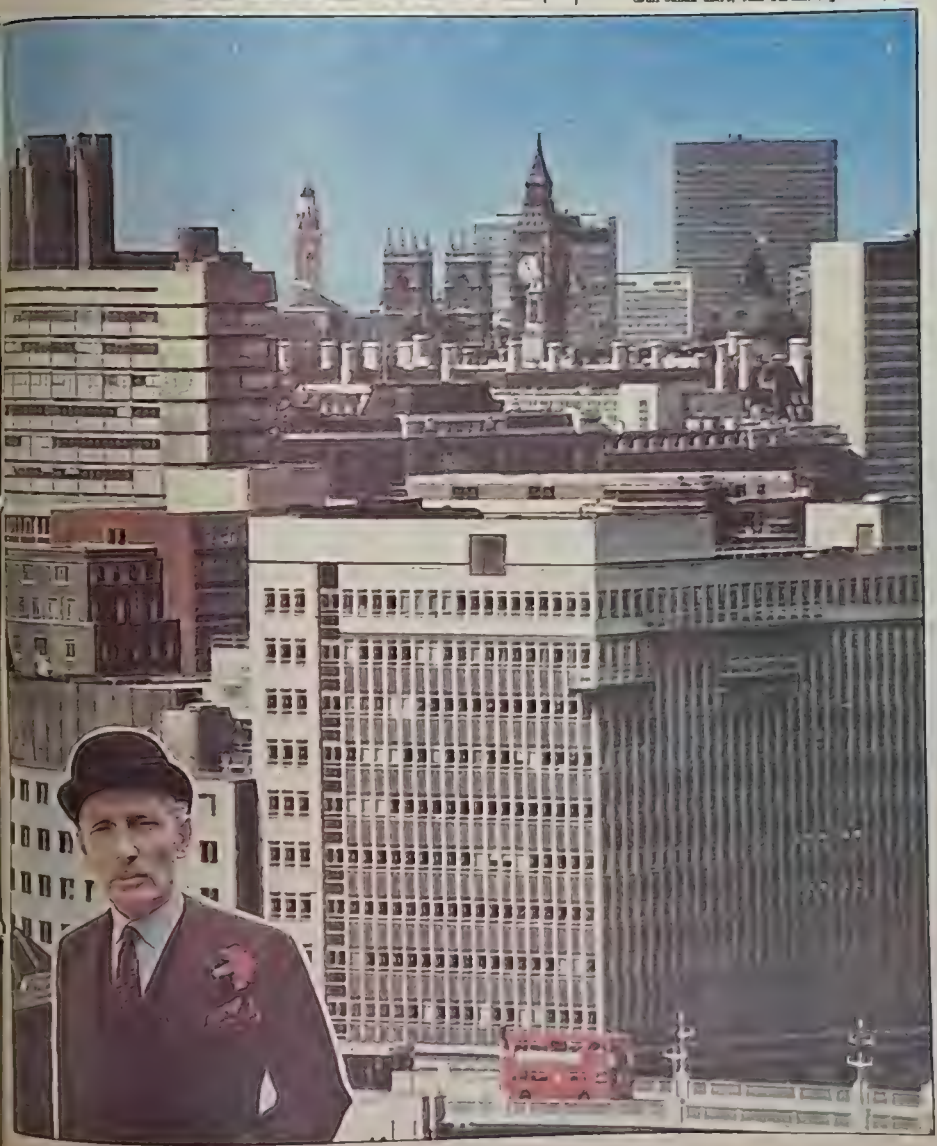

İngiliz "centilmeni" Londra'nın karakteristik "dekor"larından biridir.

TOPLUMSAL YAŞAM

İngilizlerin değişmeyen özelliği SOĞUKKANLILIK

NURİ ÇOLAKOĞLU

AVRUPA haritasını gözünüzün önüne getirin... En batıda, Avrupa'dan dar bir su yolu ile ayrılmış bazı adalar dikkatinizi çekecektir. Suyun berisindeki Fransızların Manş Denizi, ötesindeki İngilizlerin ise İngiliz kanalı diye adlandırdığı bu su yolunun hiç de göründüğü kadar dar olmadığını anlamanız için İngiliz adalarına ayak basmanız yeter.

Her şey bir anda tepetaklak olur. Bütün Avrupa'da trafik sağdan akıp giderken, İngiltere'de soldan gidip gelmeye başlar arabalar. Yolun iki yanına sanki geçen yüzyıldan kalmış izlenimi veren eskice suratlı birer ikişer katlı binalar diziliverir. Ve göğü kaplayan kurşuni bulutlardan sık sık iniveren yağmur, bu evlerin hemen hepsinin ya önünde ya arkasında ya da hem önünde, hem arkasında zümrüt yeşili çimlerle bezenmiş birer sevimli bahçe oluşturur.

Büyük kentlerin dışında neredeyse artık dünyada "malı tükenmiş" tuğladan bacalı çağdışı bazı fabrikalar, kent merkezinde ise bir zamanların üzerinde güneş batmayan Britanya İmparatorluğu'nun öykündüğü Roma İmparatorluğu'ndan kalmış izlenimi veren dev iş hanları yükselir.

İşte böyle bir ortamda yaşayan İngilizler, neredeyse efsaneleşen serinkanlılıklarıyla, fazlaca bir telâşa kapılmadan gidip gelirler geniş kaldırımlarda.

Gerçi artık sadece karikatürlerde kalan başında melon şapkalı, kolunda şemsiyeli, üzerinde ince beyaz çizgili takım elbiseli İngiliz'i bulmak için gerçekten çaba harcamanız gerekir, ama gene de değişmeyen bir şey vardır: O da ne yaptığını bilen kişilere özgü soğukkanlılıkları.

Tekdüze bir günlük yaşam

Sıradan İngiliz işine saat 9.30'da başlar —tabii saat 10.00 değilse... Saat 10.00'de çayını içer. Tabii buna çay denirse. O güzelim Seylan, Hint, Çin çayları şekersiz, üstelik bir de süt katılarak içilir. Öğlen saat 12.00 ya da yarım olunca İngilizler kendilerini sokağa atarlar. Bir kısmı hemen her mahallede bol bol bulunan parkların koltuğuna kurulup bir sandviç, ya da hemen her köşesinde rastlanan seyyar manavdan aldığı bir elmayı atıştırarak öğle yemeğini geçiştirir. Bir kısmı ise İngiltere Krallığı kadar köklü bir geleneğin simgesi haline gelen "pub" denilen birahanede susuzluğunu giderir. Tabii İngiliz toplumunun değişmediğini söylemek güç. Hiç olmazsa bazı değişiklikler oluyor. Örneğin her yıl tatil için yurt dışına giden 12 milyonu aşkın İngiliz beraberinde bazı yenilikleri de getiriyor. Bunların başında da şarap, su ve ekmek var. O yüzden öğle tatilinde İngilizlerin bir kısmı artık şaraphanelere rağbet etmeye başladılar. Ve bu bir-iki lokma eşliğinde şarap ve bira içme işlemi, resmen içki satışının durdurulduğu saat 15.00'e kadar sürer.

Saat 15.00'te hafif çakırkeyif dostumuz işinin başına döner. Saat 16.00'da bir kahve ile kendini toparlamaya çalışır —ne kadar başarılı olduğunu Allah bilir—. Saat 17.00-17.30 sularında topluca işten çıkılıp gene birahane ya da şaraphanede atılan bir-iki kadeh içki, onu akşama hazırlar. Evine geldiğinde oturur, hafif bir yemek ardından biraz televizyon seyreder ve aynı olayı yeniden yaşamak üzere kendini yatağa atar.

İçkiye merak

İngilizlere alkolik demek haksızlık olur, ama her yıl mart ayı ortalarında Maliye Bakanı bütçeyi açıklarken, en dikkatle dinlenen bölüm içki ve sigaradan alınacak vergi miktarındaki artıştır.

Gerçi İngilizlerin hakkını yememek gerekir. Muhafazakâr Thatcher hükümeti bile ne kadar halka dönük bir iktidar olduğunu ortaya koyabilmek için "çalışan halkın" içkisi biraya yapılacak zammı asgari düzeyde tutmaya çalışıyor, buna karşılık, viski, cin gibi geleneksel ama daha çok hali vakti yerinde olanların içkilerine esaslı zamlar yapıyor. Tabii bu arada hemen belirtelim, İngiltere'de hükümetin de desteğiyle sigara içmeye karşı sürdürülen kampanya son yıllarda çok önemli sonuçlar vermiş. Sigara içen sayısı hayli az.

Bu İngilizlerin sağlığına ne kadar dikkatli olduklarının belirtisi. Ama sadece bu mu? Mantar gibi her köşe başında bir "sağlıklı yiyecek" mağazası, yükseliyor son zamanlarda. Buralarda hilesiz, hurdasız, katışıksız yiyecekler satılıyor. Ekmeğin içinden tam buğday parçaları çıkıyor. Etler dondurulmamış. Garip şifalı otlar yeniyor. Daha uzun yaşayabilmek için bütün bunlar

Tabii uzun yaşayabilmek için —özellikle iki süper devletin amansız bir silahlanma yarışına giriştikleri bir dönemde— sadece yediğine içtiğine dikkat etmek yetmiyor. İngilizler mantar biçimindeki bulutun Hitlerin uçaklarının bombalarından başka savaş görmemiş, 1066'dan bu yana istilâ edilmemiş adalarından yükselmesine hiç mi hiç yürekleri yok.

O yüzden nükleer silahsızlanma hareketi İngiltere'de hızla yayılıyor. İnsanlar evlerini, yurtlarını, karılarını, kocalarını, çocuklarını terkedip sokaklara dökülüyorlar. Gidip füze üssü haline getirilmeye çalışılan askeri tesislerin çevresinde kamp kuruyorlar. Hatta daha da ileri gidip —kibarlığı ile ünlü İngiliz polisinin bir anlık dalgınlığından yararlanıp— füzelerin konumlandırılacağı siloların üstünde dans bile ediyorlar

Mavi-yeşil saçlı insanlar

İşleri güçleri yok mu diyeceksiniz. Doğru, her sekiz kişiden biri işsiz İngiltere'de. Bu yüzden bu tür eylemlerle uğraşacak zaman bol insan bulunuyor. Genç işsizler ise bi[...] başka dünyaya kaptırmışlar kendilerini. Saç[...]larının yarısını maviye, yarısını fülü[...] boyayıp, garip kılıklara bürünüp sokakla[...] yarenlik ederek geçiriyorlar günleri[...] "Punk" denilen bir zamanların "çiçek çocuk[...]ları"nın bir uzantısı olan bu gençlerin kar[...]şında ise "kazınmış kafalar" var. Bunlar [...]yaklarına taş takılsa, bunu, İngiliz İmpara[...]torluğundan arta kalan topraklardan kalk[...] iki lokma ekmek için İngiltere'ye kadar ge[...]miş, siyah Afrikalı, Karayipli ya da Asya[...]lardan biliyorlar. İçinde toplandıkları "[...] yetçi cephe"nin talimatları doğrultusunda gidip olay çıkarıyorlar, bu insanların yaşa[...]dıkları mahallelerde.

Asyalı, Afrikalı ve Karayipliler de zaten e[...]konomik bunalımın ağırlığını taşımanın, [...] duramda kalan her iş yerinden çıkarılan [...] işçi olmanın verdiği sıkıntı ile bunlara karşı[...]lık veriyorlar. Böylece İngiliz adalarının [...]kûneti giderek bozulmaya yüz tutuyor.

O bir zamanlar kibar kibar sıraya girerek otobüse binen İngilizler de bundan etkilen[...]meye başlıyorlar galiba. Otobüslere biner[...]ken, dirsekler, kollar çalışıyor

Ama her şeye rağmen batan güneşin [...] nını Kuzey Denizi'nden çıkan petrol aydınla[...]tıyor. Batılı sanayileşmiş ülkeler içinde e[...] yüksek petrol gelirine sahip ülkelerden biri o[...]lan İngiltere, bu geliri toplum katlarına dağı[...]tarak, Batılı bir petrol şeyhi gibi toplum[...] dengesini korumaya çalışıyor. Ama bir ya[...]dan da bütün dünyada petrol fiyatı hızla d[...]şerken, bunun daha ne kadar sürebileceğini kara kara düşünüyorlar.

KİTLE İLETİŞİMİ

Yetişkin nüfusun dörtte üçü gazete okuyor

İNGİLTERE diğer gelişmiş ülkelere oranla kişi başına en çok günlük gazetenin satıldığı ülkedir. Bir günde, 15 yaşın üstündeki ergin nüfusun her dört kişisinden üçü bir sabah gazetesi, her iki kişiden biri de bir akşam gazetesi okumaktadır. Ulusal gazetelerin toplam satışları 15 milyone bulmakta, pazar günleri bu sayı 18 milyona varmaktadır.

Ülke düzeyinde dolaşımı olan gazeteler ulusal gazeteler olarak adlandırılmaktadır. Günlük yayınlananların sayısı 10, yalnızca pazar günleri yayınlananların sayısı yedidir. Bunlar Londra'da yayınlanmaktadır. Fleet Street basının geleneksel merkezi durumundadır. Ulusal gazeteler ciddî ya da popüler olarak ayrıştırılmaktadır. Gazeteler esas olarak siyah - beyaz yayınlanmakta, bazı pazar gazeteleri renkli bölümler koymaktadır.

İngiltere'de bölgesel gazeteler de büyük önem taşımaktadır. Yalnız İngiltere bölgesi'nde (Londra dışında) sabah - akşam ve pazar günleri yayınlanan gazete sayısı 70'in üstündedir. Bunların satışları 7 milyonun üzerinde olarak hesaplanmaktadır. Haftalık gazetelerin sayısı ise 700'ü aşar.

Dergiler/süreli yayınlar

İngiltere'de süreli yayınlar önemli ağırlık taşımaktadır. Ulusal düzeyde yayın yapan 5360 süreli yayın bulunmaktadır. Bunlar ticari, teknik, mesleki, uzmanlık ve genel yayın biçiminde sınıflandırılabilir

Genel yayının kapsamı, kadın ve çocuk yayınlarını, edebiyat dergilerini, spor ve mizah dergilerini içermektedir. Üniversite ve çeşitli kuruluşların dergileri de vardır. Süreli yayınların satışları 800 bin ile 1,6 milyon arasında değişmektedir.

Önde gelen düşün dergilerinde, siyasal açıdan yansız olanların yanısıra, tüm siyasal görüşleri ayrı ayrı yansıtanlar bulunmaktadır. Pek çok süreli yayın ülke dışında da geniş bir dolaşıma sahiptir.

'Alternatif' basın, çoğunlukla, kültüre, bilime, kamu sorunlarına, ya da radikal siyasete yönelik yüzlerce başlığı içermektedir.

İngiltere'nin üç büyük haber ajansı vardır. Bunlardan en önemlisi dünya çapındaki Reuters'dir. Ajans'ın 70 ülkede 540 muhabiri ve temsilcinin yanısıra 120 haber ajansıyla da bağlantısı bulunmakta ve günde yaklaşık 700 bin sözcük haber geçmektedir.

Ulusal haber ajansı Extel, ekonomi ve spor haberleri geçen bağımsız bir haber ajansıdır.

Ayrıca AP ve UPI. Amerikan haber ajanslarının İngiliz bölümleridir.

BBC bir Kraliyet Yasası, lisans ve anlaşma ile kurulmuştur. Herbiri hükümetin önerisi üzerine Kraliçe tarafından atanan 12 yöneticiden oluşan bir kurul tüm yayın işlerinden sorumludur. Çeşitli konularda komiteler bu kurula önerilerde bulunmaktadır. Kurul, BBC Yönetim Kurulu'nun başkanı olan genel müdürü atar.

BBC'nin yurt içi harcamaları, TV ruhsatnamelerinden elde edilen gelirle karşılanmaktadır, yurt dışına yapılan TV program satışlarının gelirleri buna eklenmektedir.

Savaş yıllarındaki kesintiler dışında, BBC 1936'dan bu yana düzenli çalışmaktadır. BBC-1, BBC-2, ulusal düzeyde yayın yapmaktadır. BBC-1, genel ilgiye yönelik programlar yayınlamakta, BBC-2 daha özel beğeniye yönelik yayınlara ağırlık vermektedir. BBC, programlarını kendisi hazırlamaktadır. BBC televizyonunda reklam yoktur.

BBC, ülke düzeyinde dört kanaldan radyo yayınları yapmaktadır. Radyo-2, hafif müzik yayınlarının yanı sıra spor programlarını kapsayan asıl kanaldır. Radyo-1, yalnızca pop müzik yayını yapmaktadır. Radyo-3, asıl olarak klasik müzik yayını ve bunun yanı sıra yetişkinlere yönelik eğitim programları ile sanatsal ve entellektüel ilgiye dönük yayınları yapmaktadır. Radyo-4, ana söz ve haber programlarının yayınlandığı kanaldır

Ayrıca BBC'ye bağlı 22 bölgesel radyo bulunmaktadır.

BBC, kurum olarak her koşul altında bağımsızlık ve tarafsızlığını korumasıyla dünya çapında ün kazanmıştır. Bunun en ilginç örneğini, 1982 yılında İngiltere ile Arjantin arasında Falklands (Malvinas) adaları yüzünden çıkan savaşta ortaya koymuştur. Günde 24 saat boyunca büyük bir nesnellik içinde verdiği savaş haberlerinde "Britanya hükümetinin kayıplar konusunda verdiği sayılara inanılacak olursa..." türünden ifadeler kullanması özellikle Muhafazakâr milletvekillerince şiddetle eleştirilmiş, BBC "vatana ihanet"le suçlanmıştır. BBC yöneticileri, çeşitli eleştirileri göğüsleyerek, her zamanki tarzda yayınını sürdürmüş ve böylece demokrasinin "beşiği" İngiltere'nin bu nitelendirmeyi hak ettiğini ortaya koymuştur.

Posta ve haberleşme

Posta işleri posta yönetimince yapılmaktadır. Günde 35 milyonu aşkın mektup ve paketin dolaşımı sağlanmaktadır. Ülkede 20 bin postane, 100 bin posta kutusu bulunmakta, 180 bin kişi bu serviste çalışmaktadır.

Haberleşme, Ekim 1981'den bu yana İngiliz Telekomünikasyon örgütü tarafından yürütülmektedir. 28 milyon telefon bulunan ülkede teleks ve telgraf hizmetleri de bu örgütçe yürütülmektedir

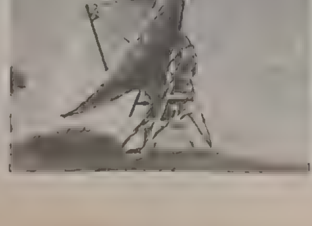

EĞİTİM

20 öğrenciye 1 öğretmen düşüyor

İNGİLTERE'de eğitim düzeni çağ[...] ve toplumsal yaşantının gerekleri[...] göre yeniden düzenlenmiştir. Oldukça yoğun tartışmalara yol açan bu yeni düzenleme, okulların uygulamaya ağırlık verme[...]

İngiliz toplumunda krallığın yeri

Geleneksel ve yeni çeşitlilik biçimlerine karşın, İngiltere halkı, birliği, her şeyden önce tarihi mirasılarında bulur. Bu ise, kendini yavaşça yeni çağa ve yeni koşullara uyduran olan kraliyet kurumunda, en çarpıcı simgesini bulur. Ufak tefek konularda kraliyet ailesi zaman zaman eleştirildiği halde, kraliyetin kaldırılmasını isteyen İngiliz sayısı, varsa bile, çok azdır. Saltanatın debdebesi, hem ona İngiltere'nin yüzyıllar boyu neleri temsil ettiğini hatırlatır, hem de günlük sıkıcılığından kurtulmasını sağlar.

Lordlar kamarası ve Avam Kamarası Kraliçeye yapacak pek az şey bırakır. Kraliçe hükümdarlık eder, ama yönetmez. Gerçi başbakan ölür ya da istifa ederse yerine, çoğunluk partisi içinde yeni bir başbakan seçebilir. Haftalık başbakan ile yaptığı toplantılarda kişisel görüşünü da öne sürebilir. Ama, ne kadar üst derecede olursa olsun, sonunda yine de kamu hizmetindeki bir kişidir. Bayındırlık Bakanlığı'nın yönetimindeki saraylarda, parlamentonun verdiği parayla yaşar. Piskoposları ile başpiskoposlarını başbakanın seçtiği bir kilisenin başındadır. Af bekleyen mahkûmlara göre ondadır ama, af kararını ancak, İçişleri Bakanı verebilir. Kendinin olmayan bir "doğum günü"nde, kendi denetiminde olmayan ordusunun bir tugayını gözden geçirir.

Yine de taht, bir yıldır bir değişmesüreci içindeki sistemin başında durur. Geçmişin, birbirini izleyen kuşakların anılarında ve geleneklerinde varlığını sürdürmesi kaçınılmazdır. Artık neredeyse, 'hanedan' niteliği kazanmış ailelerden üyeleri daima siyaset, kanun, askerlik, ve hatta bilim dallarında etkinlik gösteren kişiler çıkar. Merkezden uzaklaştıkça, küçük kesimde, ataları hep denizci, çiftçi, balıkçı, nalbant, inşaatçı ya da debbağ olan ailelere rastlanır. İngiltere'nin en önemli tarihini işte bunlar oluşturur.

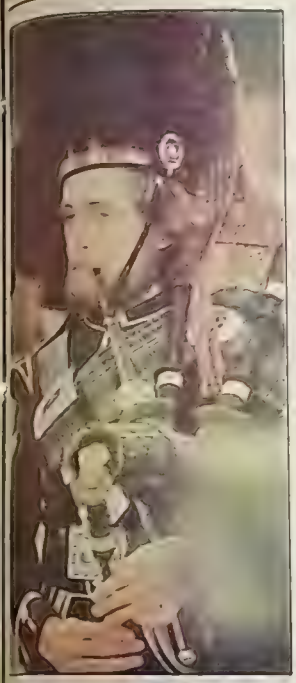

Futbol, İskoçlann ulusal çalgısıdır.

...ıdır. Eğitim sistemindeki bir başka ...de, bağımsız nitelikteki ve çok belirli ...e sit olan özel okulların demok...ğe çabaları oldu. Ancak, bu konuda ...bir ilerleme kaydedildiği söylenemez.

İngiltere'de 3-5 yaş arası çocukların büyük ...ana okullarına gider. 5 ile 16 yaş ...eğitim zorunludur. Yaklaşık 11 ...öğrencinin yüzde 95'i devlet okullarında ...eğitim görür. Ücretli özel okul...yabancı ülkelerden gelen öğrencilere de ...sağlanır. Orta öğretim öğrencileri 16 ...orta eğitim sertifikası ya da genel ...sertifikası alabilirler.

...sayısı 38 bini bulur. Devlet okul...yaklaşık 20 öğrenciye bir öğretmen ...Ruhsal, bedensel sakatlıkları olan ...özel eğitim olanakları tanındığı ...okulu erken terkedenler için de geniş ...bir ileri eğitim olanağı sağlanır.

İngiltere'de 46 üniversite, sayıları 700'ü ...teknik ve ticari kolej, sanat ve öğret...dallan gibi çeşitli yüksek eğitim ku...vardır. İskoçya'da 14 merkezi ...Kuzey İrlanda'da Ulster politeknik ...ile 600'den fazla ileri öğrenim veren ...bulunur. Onyedinci yüzyılın sonlarından ...yaygın olan kilise okulları sayesinde ...eğitim olanağına sahip olduğu İskoç...de St. Andrew's, Glasgow ve Aberdeen ...yaklaşık olarak beşyüz yıllık, ...Üniversitesi ise dört yüz yıllık bir ...sahiptir. Ayrıca, İngiltere'de 1971 ...kurulan açık üniversitede 78 bin dola...öğrenci, yaz okulları mektup, radyo ve ...aracılığıyla verilen dersleri izleye...belirli dallarda diplomaya hak kazanır.

İngilizcenin dünyanın en yaygın dillerin...bir olması nedeniyle bu dili öğrenmek, ...isteyen yabancılara yönelik türlü ...ve kurslar İngiltere'nin birçok böl...yayılmıştır.

Cambridge Üniversitesi

İngiltere'nin en eski üniversitelerinden ...Cambridge'de öğrenci toplulukları ...olduğuna ilişkin ilk kanıtlar, XIII. yüzyıl başlarına kadar uzanır. Üniversite 1318 yılında Papa tarafından onaylanarak resmen eğitime açılmıştır. 1914 yılından beri devletten yardım alır. Cambridge hala 1923 yılında Cambridge-Oxford ortak komitesinin saptadığı statuye gore yönetilmektedir. Üniversitenin kolejleri ayrı statüleri olan ve kendini yöneten birimlerdir. Kadınlar okula ilk kez 1947'de tam haklarla kabul edilmiştir. Üniversite öğrencisi olmayan yetişkinlere, eğitim olanağı sağlanır. 1444 yılında kurulduğu sanılan üniversite kitaplığında yaklaşık 2 milyon cilt kitap vardır

Oxford Üniversitesi

İngiltere'nin en eski üniversitesi olan Oxford da, Cambridge gibi, 1923 tarihli ortak statüye gore yönetilir. Oxford'a bağlı 39 kolej ve okul binası vardır. Üniversiteye ilk olarak XIX. yüzyılda kabul edilmiş kız öğrenciler için kurulmuş beş kolej de, bunların arasında yer alır. 20. yüzyıl başlangıcında, bilimsel çalışmaların ve tüm alanlardaki uzmanlaşmanın hızla gelişmesi, Oxford için bir dönüm noktası olmuştur. Üniversite yönetiminin kolejler üzerinde kısıtlı bir denetimi vardır.

Oxford ve Cambridge üniversiteleri arasında her yıl çeşitli spor ve özellikle kürek yarışmaları yapılır.

Eton Koleji

1440'da VI. Henry tarafından kurulmuştur. Gotik stildeki taş yapı, okulun mimari anıtıdır. Okulun bir müzesi, 22 bin cilttik bir kitaplığı bulunmaktadır.

1851'e değin öğrenim tümüyle klasik yapılmış, bu tarihten daha önce programdan çıkarılmış olan matematik öğrenimi yeniden başlatılmıştır. 1869'da fizik bilimleri okutulmaya başlanmıştır

III. Goerge'un doğum gününde ve St. Andrews gününde okulda şenlikler ve spor karşılaşmaları düzenlenmektedir.

Eton Koleji, yıllardır Oxford ve Cambridge'e hem öğrenci hem de bu iki üniversitenin ünlü kürek takımlarına eleman yetiştirir

Hukuk

Yazılı bir anayasa yok

Britanya'da yazılı dökümü yapılmış bir hukuk sistemi yoktur. Olağan mahkemeler, başlıca iki kaynaktan gelen karmaşık bir hukuk uygular. Bu kaynaklardan biri "Acts of Parliament" denen yasalarla, bunlara uygun yönetmelik ve tüzüklerden oluşan yazılı hukuktur. İkincisiyse, uzun bir tarihsel süreç içinde çeşitli mahkeme kararlarının birikmesinden oluşan ve "common law" adı verilen yazısız hukuktur. Her durumda yazılı hukuk, "common law"a önde gelir; çünkü ülkedeki en yüksek "kanun koyucu" parlamentodur.

Britanya'daki hukuk sisteminin en ilginç özelliği, bu ülkede yazılı bir anayasanın bulunmayışıdır. Britanya, bir krallık olmasına karşın, kralın ya da kraliçenin hukuki sorumluluğu yoktur. Sorumluluk, genel oyla seçilen parlamentonun çıkardığı başbakandadır Örneğin, kral ya da kraliçe bir cinayet işlese, bu suçtan dolayı başbakan yargılanacak ve —idam cezasının yeniden yürürlüğe konması yolundaki Muhafazakâr akımın başarı kazanması halinde— idam edilebilecektir. Yalnız, kralın ya da kraliçenin bizzat başbakanı öldürmesi durumunda ne olacağı konusunda bir "hukuki boşluk" vardır.

Britanya, federal olmayan "üniter" bir devlettir, ama ülke sınırları içinde uygulanan tek bir hukuk sisteminin varlığından söz edilemez; İngiltere ve Galler'de ayrı, Kuzey İrlanda'da ayrı, İskoçya'da yine ayrı hukuk sistemleri yürürlüktedir. Bununla birlikte, özellikle İngiltere ve Galler ile Kuzey İrlanda sistemleri arasında, XII. yüzyıldan beri sürregelen yakın ilişki nedeniyle önemli benzerlikler olduğu yadsınamaz. İskoçya ile Britanya'nın geri kalan kesimi arasındaki sistem farklılığı ise, 250 yıllık ortak parlamento deneyine, ve medeni hukuk davalarına bakan ortak bir istinaf mahkemesi bulunmasına karşın, daha büyüktür.

Britanya'nın tümünde —topluma karşı işlenen suçlara ilişkin— ceza hukuku ile, toplumu oluşturan bireylerin kendi aralarındaki hak, görev ve yükümlülüklerini düzenleyen medeni hukuk arasında önemli farklar vardır.

İç güvenlik

Bağımsız kamu görevlisi olan İngiliz polisi silah taşımaz

Britanya'daki her polis bağımsız bir kamu görevlisidir. Polis örgütünün bir memuru değildir. Ancak 1964 tarihli polis yasasına göre, bir emniyet müdürü, kendisine bağlı olan memurların görevlerini yerine getirirken yapabilecekleri hataların sorumluluğunu taşır.

Polis örgütünün dayandığı temel kavram, halka hizmettir. Bunun için de, görevlerini ikna yoluyla ve şiddete başvurmadan yerine getirmeleri beklenir. Polisler normal olarak, silah taşımaz. Yanlarında yalnızca, gerekince kendilerini savunmak ya da başka yöntemler yararsız kalınca, düzeni sağlamak için kullanmak üzere tahta bir cop taşırlar. Aynı şekilde, halkın da polise görevinde mümkün olduğu kadar yardımcı olması beklenir. Görevini yerine getiren bir polise engel olmak ya da yardım edebilecek durumda iken yardımdan kaçınmak, bir suç oluşturur.

Britanya'da polis örgütü, yerel yönetimle bağıntılı ancak içişleri bakanının (İskoçya'da devlet bakanının) denetimi altında bulunan 150'yi aşkın düzenli kuvvetten oluşur. Bu kuvvetlerin aralarında sıkı bir işbirliği vardır. Londra Metropol Alanı Polis Kuvveti (Scotland Yard) doğrudan doğruya içişleri bakanına karşı sorumludur. Kuzey İrlanda'da ise, Kuzey İrlanda Kraliyet Ulster Polis Kuvveti, Kuzey İrlanda içişleri bakanına bağlı bir polis başmüfettişinin yönetimi altındadır.

Polis örgütü, yaklaşık olarak 25 yıl görev yapan polis memurlarından, ihtiyat polis memurlarından (bunlar genellikle emekli polisler ya da polislik tecrubesi olan kişilerden oluşur) ve gönüllü nitelikteki özel polislerden oluşur.

Polis kuvvetlerine 19 ile 30 yaş arasındaki erkekler ve 20 ile 35 yaş arasındaki kadınlar (İskoçya'da 20 ile 30 yaş) kabul edilir. Adayların, girecekleri bolumun gerektirdiği eğitimi yapmış olmaları, asgari fiziki standartlara uymaları ve sicillerinin temiz olması gerekir

Sosyal haklar

Emeklilik yaşı kadınlarda 60, erkeklerde 70

Özel sosyal hizmetlere ingiltere'de geniş ölçüde yer ayrılır. Yerel belediyeler, yaşlılar ile bedensel ya da ruhsal özürleri bulunanlar için çeşitli yardımlar sağlar, özel evlerle yurtların kuruluşu ve yönetimi gibi işlevler yüklenir. Yerel yönetimlerin bu yardımlarına, gönüllü kuruluşlar da katkıda bulunur. Sosyal hizmet görevlileri, yaşlılar ile sakatlara yardımcı oldukları gibi, özel sorunları olan ailelere de çözüm ararlar. Evlenmemiş anneler ile çocuklarının konut ve beslenme sorunlarını gidermeye çalışırlar. Yerel yonetim, 5 yaşından küçük çocuklar ve bakımı ile denetime gerek duyan çocuklardan sorumludur. Bunun yanında, birçok bolgede, aile danışma merkezleri vardır.

Sosyal güvenlik sistemi, yardıma gerek duyan kişilere maddi katkılarla, temel bir yaşam standardı sağlamak üzere düzenlen-

Kraliyet muhafızları, tipik giysileriyle yabancı gezginlerin ülkede en fazla ilgi duydukları konulardan birini oluştururlar.

Londralıların çoğu kalben kırsal yaşama bağlı kişilerdir

[illegible]

Londralı yalnızlığı sever

[illegible]

Başkentin çekirdeği

[illegible]

Yasaksız soho

[illegible]

miştir. Emeklilik yaşı kadınlarda 60, erkeklerde 70'tir. Doğum ve ölüm yardımının yanı sıra, dul kadınlara para yardımı yapılır. İş kazası ile iş hastalığı halinde, kaza ile sakatlık yardımı verilir. Devlet ailedeki her çocuk için "çocuk parası" da verir. Emeklilerin dışında, gelirleri gereksinimlerini karşılayamayanlara, ya da tam gün işi olmayan 16 yaş üstündekilere ek para yardımı yapılır.

Ulusal sağlık hizmeti, tüm Britanya yurttaşları için geçerli ve ücretsizdir. Sağlık hizmeti masraflarının beşte dördü genel vergiden, gerisi de ulusal sigorta katkısının bir parçası olarak ödenen primlerden ve çeşitli maddelere konan sağlık ücretlerinden karşılanır. Bunun yanı sıra, AET ülkeleri ya da başka ülkeler ile yapılmış özel sağlık anlaşmalarına bağlı olarak, yabancılar da tedavi ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilirler.

Devlet okullarında okuyan çocukların genel sağlık ve diş muayenelerini okul sağlık servisi düzenler. Ayrıca, çocukların ailevi ve ruhsal sorunlarına yardımcı olan rehberlik bölümleri vardır.

Nüfus

1960-65 yıllarında nüfusun yüzde 33'ü yer değiştirdi

1981 verilerine göre, İngiltere, Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda, Kanal (Manş) Adaları, Isle of Man (Adem Adası) dahil olmak üzere İngiltere nüfusu 55 milyon 901 bin idi. Britanya, kilometrekare başına yaklaşık 228 kişi ile, dünyanın en büyük nüfus yoğunluklarından birine sahiptir. Bu sayı İngiltere-Galler yöresinde 230'u aşar ve Hollanda'dan sonra, Avrupa'nın en yoğun nüfus dağılımını oluşturur.

Kadınlar nüfusun yarısından fazlasını meydana getirir, (yaklaşık her 100 erkeğe 106 kadın). İleri yaş gruplarında kadınların genel nüfusa oranı daha yüksektir.

İngiltere nüfusunun artma hızında, 1961'den bu yana bir azalma görülmektedir. 1951 ile 1961 arasındaki on yıllık dönemde 2.5 milyon artan ve 1700 yılından 1961'e kadar yedi katına çıkan nüfusun, yine 1961'de yapılan tahminlere göre 1980 yılında 61 milyon 223 bini bulması bekleniyordu. Yirminci yüzyılın başlarında ölüm oranlarında görülen düşüşe paralel olarak gözlenen doğum oranlarındaki artış, nüfusun hızla artmasına yol açmıştı. Daha sonra doğum oranlarındaki artışın durması ise, tüm gelişmiş batı ülkelerinde olduğu gibi, nüfus artışının da neredeyse sıfır düzeyinde kalmasına yol açmıştır.

İngiltere nüfusunun büyük kısmı kentlerde ve varoşlarda yaşar. 1961'den bu yana nüfusun yüzde 40'ı merkezini Londra, Manchester, Birmingham ve Wolverhampton, Leeds ve Bradford, Liverpol, Newcastleon-Tyne'ın oluşturduğu, "genişlemiş kentlere" yerleşmiştir. 1917'de kullanılmaya başlayan bu terimle, komşu yerleşim bölgelerinin, yerel yönetim sınırlarını gözönüne almayarak birleşmesi kastedilir. Bugün İngiltere'de 300 bini aşkın kişinin yaşadığı böyle birleşip genişlemiş 20 kent vardır.

Ancak, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, kentlerden varoşlara göç başlamış, hatta kırsal kesime kadar uzanmıştır. Birleşip genişlemiş kentlerin bazıları ile birtakım kent merkezlerinin nüfuslarında 1960'lı yıllarda belirgin bir azalma görülmüştür.

Araba sahiplerinin sayısındaki artış, kitle ulaşımının yaygınlaşması ve insanların planlı bir şekilde yeni kurulan kentlere aktarılması da, bu yeniden dağılıma katkıda bulunmuştur. 1960 ile 1965 yılları arasında nüfusun yüzde 33'ünün adresinin değişmiş olması, bu hareketliliğin bir kanıtını oluşturur.

Konut

Geliri az olanlara kira yardımı yapılıyor

İngiltere'deki konutların yarısından fazlasına, içlerinde oturan kişiler sahiptir. Geri kalanlar, ev sahiplerinden, belediyelerin sosyal konutlarından ve az sayıdaki, kar amacı gütmeyen konut derneklerinden kiraladıkları evlerde otururlar. Ayrıca belirli kurallara bağlı olarak, geliri az kiracılara kira yardımı yapılır. Özel binaların satımında, genellikle buradaki kiracılara öncelik tanınır. Ev satın almada, çeşitli kaynaklardan kredi sağlamak mümkündür. Bakımsız semtlerin kalkınmasına yönelik çalışmalar genişletilmiştir. Eski evlerin yeniden imar giderleri, kamu ödenekleriyle karşılanır. Özel mimari ve tarihi değerlere sahip yapılar ve bu özellikleri barındıran alanlar yasaların koruması altındadır.

İngiltere'de yeşil alanlar ve ormanlar özenle korunur. Tarım arazisi ya da ormanlık alanların dışında, dinlenme, temiz havadan yararlanma amaçlarıyla, geniş yer kaplayan parklar, kamp ve piknik alanları sağlanmıştır. Kentlere yönelik çalışmalar ve diğer planlamalarla, İngiltere, çevre kirlenmesinin azaltılmasında son yıllarda önemli ölçüde başarı kazanmıştır.

Din

Tam bir din özgürlüğü var

Din, İngiltere tarihinde birçok çatışmalara yol açtığı halde, bugün İngiliz toplumsal ya da siyasi yaşamının önemli bir parçasını oluşturmaz. Gerçi 1960'lı yıllarda kiliseye karşı duyulan ilgide bir artış gözlenmiş, ama, ayinlere katılım düzeyi yine de [illegible] düşüktür.

Britanya'da herkes dinsel inançları yönünden tam bir özgürlüğe sahiptir. Bir [illegible] nin dini ya da mezhebi, gireceği işi etkilemez. Ancak, Lordlar Kamarası Başkanı ve Adalet Bakanı olan kişi, Katolik olamaz. Kilise devletten maddi yardım almaz, ancak [illegible] çok kilise okuluna kamu fonlarından [illegible] destek sağlanır.

Temelinin dayandığı İngiltere Kilisesi [illegible] Anglikan Kilisesi'nden oluşan Anglikan Komünyonunun on yılda bir yaptığı toplantılara, Canterbury Başpiskoposu başkanlık eder. Canterbury ve York eyaletleri dahilindeki piskoposluklara ek olarak, denizaşırı [illegible] kelerdeki birçok piskoposluk da, Canterbury Başpiskoposuna bağlıdır.

İngiltere'de her yıl doğan 100 çocuktan 40'ı İngiltere Kilisesi'nde vaftiz edilir. Ülkenin resmi kilisesi olan ve onaltıncı yüzyıl reform hareketi ile birlikte doğan İngiltere Kilisesinin başpiskoposları, piskoposları ve diğer önde gelen din adamları, Başbakan[illegible] önerilerine uygun olmak koşuluyla, bu kilisenin başında bulunan İngiltere Kraliçesi tarafından atanır.

Statüsü 1707 yılındaki Birlik Antlaşması'na dayanan İskoçya Kilisesi ise, 19[illegible] tarihli yasa ile her türlü dini konuda tam bir özgürlük kazanmıştır. Presbiteryen olan İskoçya Kilisesi'nin İngiltere Kilisesi'nden farkı, İskoçya'da piskoposlar yerine [illegible] lerin bulunmasıdır.

Serbest kiliseler içinde en etkini, 551 [illegible] üyeli Metodist Kilisedir. Onaltıncı yüzyılda geçici olarak ortadan kalkan Katolik Kilisesi ise, 1850'den bu yana yeniden kurulmuştur. Kıta Avrupası'ndaki Yahudi topluluklarının İkinci Dünya Savaşı döneminde ortadan kaldırılmasının bir sonucu olarak, İngiltere'nin 300 sinagoglu Yahudi cemaati, [illegible] gün büyüklük açısından Avrupa'da üçüncü sıradadır. Sayıları yarım milyonu geçen Müslümanlar ise, daha çok Pakistan'dan gelen göçmenlerden oluşur. Bunlar, büyük kentlerle kasabalarda yerleşmiştir.

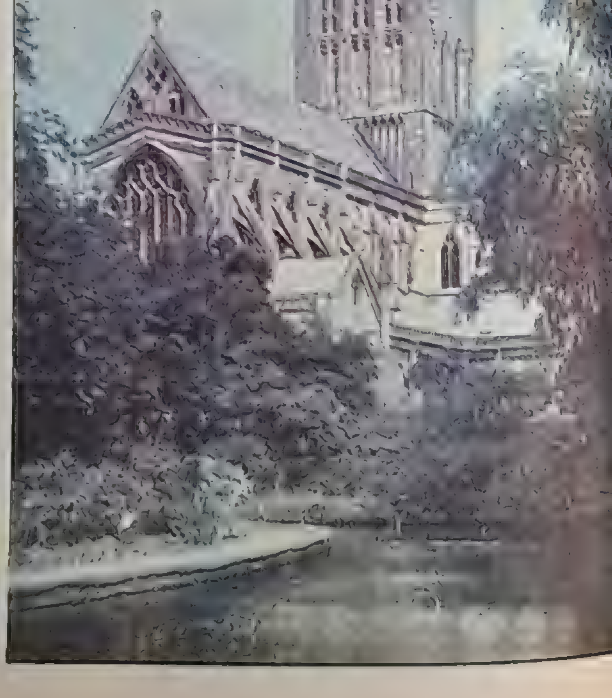

Wells Katedrali 1982'de 800. yaşına bastı.

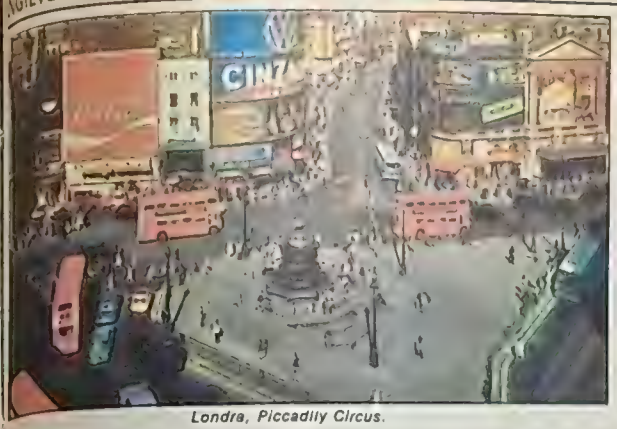

Londra, Piccadilly Circus.

Dünya onları cimri diye tanır ama...

İskoçların en belirgin özelliği İnatlarıdır

İskoçya'nın beşte ikisini kaplayan İskoçya'da, o ülkenin yalnızca onda biri barınır. Bu alan küçük bölümü de, İskoçya'nın toplam nüfusunun yalnızca onda birini kaplayan güneydeki sanayi bölgesinde sıkışmıştır. Farklı etnik köken ve dil ve ırk topluluklarının bu farklılıkları, ülkeye yansır. Ülke görünüş, ekonomi ve insanlarının belirgin niteliği olan dört bölgeye gelince. Ancak kültür, eğitim ve sanayinin dört yönsel farklılıkları bir ölçüde silmektedir. Dünya güney sınırından giren bir yabancı, bu Keltlerle eski yüzlü İskoçları görünce, "Bu insanlar yabancı mı?" diye düşünebilir. Halkın çoğunluğu Mac'la başlar. Neredeyse anlaşılmaz bir diyalektle konuşurlar. Uyanık, zeki ve çalışkan bir görünümleri vardır. Ama neşeli olduklarını söylenemez. Dünyanın bu belki de en kasvetli sanayi bölgesindeki tek temiz şey, madencilerin karılarının her gün ovup parlattığı taş kapı eşikleri ve pirinç kapı tokmaklarıdır.

Güney İskoçya'daki sanayi işçisi, yaptığı işten daha iyisinin yapılmasını kişisel bir hakaret sayıp, hemen yine çalışmaya koyulsa da, aslında işini yürekten sevdiği söylenemez. O, aslında bir köylü teknisyendir. Eli İngiliz anahtarından çok sabana yatkındır. Ömrü boyunca kentte, ruhunu karartan bir apartman dairesinde yaşamış ve hiç dağ, göl ya da yemyeşil bir çayırlık görmemiş olabilir. Ama hâlâ tam bir köylüdür. Daima atalarının yaşam biçimine dönmeyi ister.

İskoçyalıların yaşamında derin izleri olan bir başka doğal etken ise denizdir. İskoçya'nın neresine giderseniz gidin, denizden olsa olsa 60 kilometre kadar uzaklaşabilirsiniz. Her yerde martılara rastlar, her yerde tuzlu suyun kokusunu içinize çekebilirsiniz. Ülke büyük olmadığı halde, tecrit edilmiş ve ulaşması çok zor yerler de vardır. Günlerce yürüyüp bir insana rastlayamayabilirsiniz.

Bütün dünyada ellerinin sıkılıkları ile ünlü oldukları ve bu konuda sayısız da fıkra bulunduğu halde, İskoçların en belirgin nitelikleri, inatları ve bağımsızlık aşklarıdır. Şimdi adına İngiltere denilen ülkeyi dört yüz yıl yöneten Romalılar, işte salt bu nedenle İskoçya'ya egemen olamamışlardır. Bu haşin, kızıl saçlı Kaledonyalıları cezalandırmak için bir ikki kez üstlerine sefer düzenlemişlerse de, olanca gösterkemleriyle güneye çekilip 'dağlı barbarlara' karşı yaptıkları güçlü savunmanın ardında yüz yıl kadar bir süre daha sinip kalmışlardır. O günden bu yana İskoçya'ya yerleşenlerin tümü, bu tutkulu bağımsızlık sevgisini içinde yaşatmıştır.

İskoçlar, ister doğadan, ister insanlardan gelsin, felâketleri, yaşamın normal bir parçası olarak kabul ederler. Bağlılık yanları da belirleyici özelliklerindendir. Özellikle Kuzey İskoçya'da geçmişin trajedileri bütün canlılığıyla zihinlerde yaşatılır. Bir yüzyılda iki kez hemen hemen tüm nüfusunu yitirmiş bir bölgede de, böyle bir şeye şaşmamak gerekir.

Sanayi ve turizm alanlarındaki gelişmelere karşın, bugün İskoçya'nın eski geleneksel, romantik ve büdik yönlerinin çoğu, yine olduğu gibi durmaktadır. Kuzey İskoçya'da kendi kendine zevkle gayda çalan kişilere rastlanabilir. Para ödülü kazanmak için telgraf direklerini savuran iri yarı İskoçlar bugün de yaşar. Yine Kuzey İskoçya'nın her köyünde, halkın her gece söylediği eski Gal şarkılarını dinleyebilir, ünlü İskoç soğanlı yahnisinin de yendiği dağlardaki 'çay partileri'ne rastlayabilirsiniz.

Tabii bu arada meşe ıhçlar içinde 3 ilâ 12 yıl bekletilip ağacın özelliklerini alan İskoçya yaylalarının özel nemli arpası ve suyu ile benzersiz bir nitelik kazanan ünlü İskoç viskisinin yarattığı hafif sarhoşluk da unutulmamalı.

Gallilerin zengin efsaneleri

Galliler, bugün de güçlü bir mistik niteliğe sahip dindar kişilerdir. Bazıları, bastırılmak istenmesine ve ticari açıdan tümüyle yararsız olmasına karşın, dillerine sıkı sıkıya sarılırlar. Yüzyıllar boyu Gal halkını İngilizlere karşı korumuş olan kuzey dağları da, birçoğunun gözünde, hâlâ kültür ve dillerini koruma mücadelelerinin bir simgesidir.

Gal, efsane ve masal yönünden çok zengin bir ülkedir. Kral Arthur ile yuvarlak masa öyküleri, bu ülkeden kaynaklanmıştır. Bu öykülere eski Gal el yazmalarında rastlanabilir. Bin yıl kadar önce Galli gezginci ozanlar, daha sonra Avrupa edebiyatının bu parçasını oluşturan bu öyküleri anlatıyorlardı.

Beşinci yüzyılda ülkeyi istilâ eden Saksonlarla diğer Kuzey Avrupa kabilelerinin ülkedekilere taktığı Galli adı, 'yabancı' anlamına gelir, ne var ki, bu tanımlamanın yanlış olduğu da söylenemez. Çünkü Galliler bugüne değin belirgin ulusal özelliklerini sürdürmüşlerdir. Bu 'yabancı nitelik' Gal ülkesine gelen bir İngilizin bile burasını ilginç bulmasına yolaçar.

Gallinin dünyada en çok sevdiği şeyler, şarkı söylemek, şiir okumak, vaaz vermek ve rugby'dir. Bunların hepsi, bireysel yanı ön plana çıkaran becerilerdir. Dolayısıyla da, Gal karakterini tam olarak yansıttıkları söylenir. Üstelik, bunları yapmak için zengin olmaya da gerek yoktur. Zaten, Gal hiçbir zaman zengin bir ülke olmamıştır. Çoğunluğu köylü olan halkı da, maddî servet gerektirmeyen eğlenceleri yeğlerler. Yani burada bir tiyatro, opera ya da enstrümantal müzik geleneğine rastlayamazsınız.

Gallilerin şarkı söylemesi, ülkelerine "şarkılar ülkesi" adını kazandıracak kadar önlüdür. Gal şiiri ise, teknik yönden İngiliz şiirkinden çok daha karmaşıktır. Vaazları çok etkileyicidir. Gallinin, tiyatro yolu ile dışa vurulamayan dramatik duyarlılığı kilise kürsüsünden ortaya dökülmüştür.

İngilizlerin ünlü "Beş Çayı"ndan sahne.

İngiliz yemekleri

İngiliz yemekleri deyince, akla ilk olarak ünlü 'beş çayı' ve Kıta Avrupası ile İskandinavya kahvaltılarından çok farklı olan yumurtalı domuz pastırmalı 'İngiliz kahvaltıları' gelir. Beş çayları İngiliz yaşantısının öyle önemli bir bölümünü oluşturur ki, tiyatroda iseniz ara, çaydan yoksun kalmanız gerekmez. Önceden fişinizi alıp, büfeye verirsiniz. Antrakta, ister dışarı çıkıp çayınızı içersiniz, istersoniz koltuğunuza kadar servis yaparlar.

İngiliz yemeklerini sayarken, çeşitli peynirlerin adını alan peynirleri sıralamadan geçemeyiz. Stilton, Cheshire, Cheddar Wensleydale peynirleri, İngiliz kahvaltısı ile, leziz bir yemeğin üstüne yenir.

Ama elbette ki, en önemlisi, İngiltere'nin her yanında rastlayacağınız, akıl çelici adları ve insanın ağzını sulandıran tarifleri olan bölgesel yemeklerdir. Bu yemeklerin bazılarının tarifleri gerçekten de gelenekseldir. Ve yalnızca yerel olarak yetiştirilen ya da üretilen malzemeyle yapılırlar.

Özellikle bir yabancıya çok ilginç gelebilecek bölgesel yemekler arasında, genellikle rozbifle birlikte ya da rozbiften önce yenen Yorkshire pudingini, Devonshire kremasını, Worcestershire sosunu, Cornwall hamurişlerini, Melton Mowbray çöreklerini, 'çiroz' adı verilen füme ringayı, kızgın külde pişirilen ve kalkana benzeyen 'halibut'ı, içine konan şeylerin çok farklı olması nedeniyle gizemli diyebileceğimiz İskoç soğanlı yahnisini ve ekmekle yakından uzaktan ilişkisi olmayıp, geleneksel yumurtalı domuz pastırması kahvaltısıyla birlikte yenen Gal laver ekmeğini sayabiliriz.

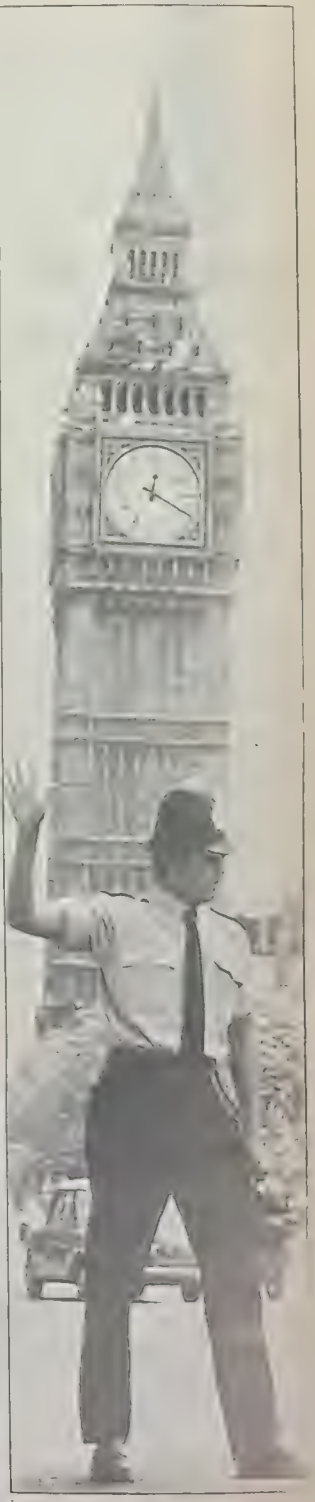

İngiltere'nin tipik "folklor"ları: Big Ben önünde bir İngiliz polisi. Bilindiği gibi, İngiliz polisi silah taşımaması ile ünlüdür: memurlar yalnızca tahta bir cop bulundururlar.

KÜLTÜR VE SANAT

İngiliz edebiyatı Avrupa'nın en köklü ve yoğun bölümüdür

AVRUPA edebiyatının en köklü ve yoğun bölümünü İngiliz edebiyatı oluşturur. Anonim kahramanlık şiiri Beowulf, bütünlüğünde ele geçebilmiş ilk İngilizce metin sayılır. Eski İngiliz şiiri tek vezirli, alterasyonlara dayanan, dostluk, kahramanlık ve aşk temaları üzerinde duran bir kimliğe sahiptir. Bütün diğer Avrupa edebiyatlarında olduğu gibi, İngiliz edebiyatında da düzyazı ağır bir gelişim göstermiştir. Bu çerçevede, başlangıç noktası olarak Aelfric'in yapıtları anılır.

İngiliz edebiyatında Geoffrey Chaucer, bir yeniden doğuş simgesi sayılmıştır. Yaklaşık olarak 1340-1400 yılları arasında yaşayan bu şairin baş yapıtı olan **Canterbury öyküleri**, klâsik Batı edebiyatının doruk noktalarından birini oluşturur. Bu yüzyılın bir başka önemli metni de, yazarı belli olmayan **"Sir Gawain ve Yeşil Şövalye"**dir.

XIX. yüzyıla damgasını **Shakespeare** vurur. Bu yalnızca İngiltere için değil, hemen hemen tüm Avrupa için geçerli bir etki olacaktır. Bu yüzyıl İngiliz edebiyatı için ayrıca zengin bir dönem olur. Shakespeare ile yaşıt olan **Christopher Marlowe**'un şiir sanatına yeni bir dramatik boyut eklediği görülür. Chapman ve **Ben Jonson** çağın diğer öncü yazarlarıdır. Şiirde **John Donne**'un başı çektiği "metafizik okul" şairleri yüzyıl sonunda etkili olurlar.

XVII. yüzyılın en büyük İngiliz şairi sayılan **John Milton**'ın "Yitik Cennet"i Avrupa şiirinin doruk noktalarından birini oluşturur. Aynı zamanda Latince ve İtalyanca şiirler de yazan bu gözleri görmez şair kendisinden sonra gelenleri de geniş ölçüde etkiler. Bu dönemin usta yazarları arasında, hayranlıkla öne çıkan **Alexandre Pope, John Bunyan** ve **Samuel Pepys** başta gelir. Tümü de Restorasyon sonrasında parlamışlardır.

XVIII. yüzyılda, İngiliz edebiyatı büyük bir canlılık yaşayacaktır. Orta sınıf duyarlılığının gelişmeleriyle birlikte duygusal bir yük kazanır bu dönemin yapıtları. Yüzyılın devi sayılan **Samuel Johnson** denemeleri, şiirleri, yaşamöyküsel çalışmaları ve eleştirileri ile ağırlığını duyurur. Şiirde **Thomson, Collins** ve **Gray** klâsik çizgiyi sürdürürken, **George Crabbe** daha gerçekçi bir üsluba yönelir. **"Masumiyet Şarkıları"** ile **William Blake** yepyeni bir boyut getirir İngiliz şiirine. Sonradan gerçeküstücüleri de derinden etkileyecek olan bir yaklaşımla, insanoğlunun iç dünyasını, metafizik sorunlarını alabildiğine modern bir bakışla ele alan Blake, İngiliz dilinde yazan pek çok şairi kökten etkileyecektir.

BBC Televizyon Merkezi

Romantik akımın öncüsü: Wordsworth

XVIII. yüzyılın düzyazıda öne çıkan yazarları: Mektuplarıyla **Horace Walpole**, anıtsal tarihi yapıtlarıyla **Edward Gibbon** ve siyasal yaklaşımlarıyla etkisini duyuran **Edmund Burke**'tür. Yüzyıl başında, Blake'in tümden klâsik şiire yönelmesiyle, "Lirik Türküler"iyle **William Wordsworth** romantik akımının öncülüğünü yüklendi. Ancak, gençlik yıllarındaki devrimci yanını çabuk yitirdi Wordsworth, usul usul felsefi bir şiire kaydı.

Şairliği kadar kuramcı yönü de ağır basan **Coleridge**, Alman idealizminin de etkisiyle romantik edebiyatın önünü çekmeye başladı. Romanlarıyla **Walter Scott**, akımın geniş kitlelere yayılmasını sağladı. Yüzyılın diğer önemli yazarı **Laurence Sterne** İngiliz romanının babası sayılmıştır. Tiyatro yazarları arasında **Henry Fielding, Goldsmith** ve **Sheribdan** önde gelir.

Romantik şiirin "ağır topları"nın üretimleri geniş ölçüde XIX. yüzyıl başına rastlamıştır. **Lord Byron**, kısa süren yaşamına (1788-1824) İngiliz şiirinin en zengin örneklerini sığdırır: Başyapıtı "Don Juan"ı bitirmeden Türkler'e karşı Yunanistan'da savaşırken ateşli bir hastalık sonucunda ölen Byron'ın romantik akım çerçevesindeki diğer yandaşları da uzun yaşamamıştır: **Percy Shelley** (1792-1822) ve **John Keats** (179[illegible]-1821) için edebiyat tarihçilerinin vardıkları ortak yargı: "Daha uzun yaşasalar, tüm İngiliz şiirinin çehresini değiştireceklerdi" biçiminde olmuştur.

XIX. yüzyılın düzyazıda en önemli temsilcileri **Charles Lamb, William Hazlitt** ve **Thomas de Quincey**'dir. Özellikle Thomas de Quincey, "Bir Afyonkeşin İtirafları" ve "Güzel Sanatlardan Biri Olarak Cinayet" adlı iki kitabıyla modern edebiyatın öncülerinden sayılmıştır. Dönemin en etkili romancısı ise, kadın yazar **Jane Austen**'dır.

Avrupa edebiyatına etki

XIX. yüzyılın Avrupa edebiyatında İngilizlerin hemen her edebi türde önemli etkileri görülür. Yüzyıl başının büyük kalemleri **Alfred Tennyson** ve **Robert Browning** üretkenlikleri ölçüsünde kalıcı olamazlar. Buna karşılık, yaşadığı dönemde hemen hiç ilgi uyandırmayan bir Cizvit Papazı, **Gerald Manley Hopkins**, İngiliz dilinin en zorlu, en karmaşık örneklerini vererek modern İngiliz edebiyatının uçbeylerinden biri olmuştur. Bu yüzyılın düzyazı ustaları **Matthew Arnold** ve toplumsal-tarihsel eleştirileriyle etkili olan **Thomas Carlyle**'dır. **John Ruskin** ise, sanat tarihi ve restorasyon konularına eğildiği kitapları ve kurumsal etkinlikleri ile değer kazanır.

İngiliz edebiyatının uçbeyleri: Lord Byron, Alexandre Pope ve Dylan Thomas.

XIX. yüzyıl İngiliz romanının "Oliver Twist" ve "David Copperfield" ile en popüler sîması haline gelen Charles Dickens adına Rochester'de kurulan "Dickens Merkezi"ni her yıl binlerce gezgin ziyaret etmektedir.

Shakespeare'in "Hamlet"inden bir sahne

XIX. yüzyıl İngiliz romanı pek çok [illegible] kazandırmıştır dünya edebiyatına Bu[illegible] başında, gerçekçi yaklaşıma katkıla[illegible] **Charles Dickens** gelir. Genç yaşta ülke[illegible]pında üne, "Pickwaek" ile kavuşan Dick[illegible] "Oliwer Twist" ve "David Copperfield" [illegible]ününü İngiltere sınırlarının dışına taşı[illegible] İngiliz edebiyatında Dickens, Fransız ed[illegible]yatında Balzac neyse odur. Bu dönemin d[illegible] güçlü romancıları **George Eliot, Thacke[illegible]** ve **Bronte Kardeşlerdir.** "Rüzgârlı Bayı[illegible] pek çok ülkede üne kavuşan Bronte Kard[illegible]leri (Charlotte, Emily ve Anne) kısa [illegible] ömürleri nedeniyle yeterince verimli olm[illegible]muşlardır.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında İngiliz ed[illegible]yatında çeşitli eğilimler göze çarpar. Bu fa[illegible]lı eğilimler, 20. yüzyılın karmaşık çehre[illegible] oluşturacaktır. Romanda **Henry Jam[illegible]**, **Forster** ve **Conrad** çeşitliliğin somut örnek[illegible]ridir. Amerikan asıllı **Henry James**, mode[illegible] romanın önemli öncülerinden biri olur "[illegible]çiler", "Prostanlılar" ve "Dansy Miller" [illegible] başyapıtlarıyla. **Forster** ve **Conrad**'ın roma[illegible]ları sömürgelerden de konularını alıdı[illegible] için egzotik bir boyut getirir İngiliz edeb[illegible]tına. **Lewis Carroll**'ın dünyası eşsizdir u[illegible] anlamıyla: Çocuk dünyasının derinlikler[illegible]den insan gerçekliğinin bilinmeyen yönler[illegible] uzanan bu ilginç yazar İngiliz dilini sınır[illegible] noktalara dek zorlar. **Somerset Maugham** [illegible]sa öyküye yepyeni bir soluk getirir. "Zam[illegible] Makinesi" ve "Dünyalar Savaşı" ile H. G. Wells bilim-kurgu romanda İngiliz geleneğ[illegible] başlatır.

Çağdaş İngiliz edebiyatı

Birinci Dünya Savaşı sırasında parlayı[illegible] İngiliz şairleri arasında **Wlefried Owe[illegible]**, **Sigfried Sassoon** ve **Robert Graves** ea öze[illegible]lileridir. Owen savaştan sağ çıkamamış, Graves ise giderek zenginleşen bir şiir d[illegible]yası kurarak günümüze kadar etkili olmu[illegible]tur. Savaş yıllarından başlayarak geliş[illegible] gösteren "İmgecilik" akımının kurucu[illegible] **T.E. Hulme** da genç yaşta ölmüştür. As[illegible]asıl büyük patlama, akımın Amerika köke[illegible] iki şairi, **Ezra Pound** ve **T.S. Eliot** ile gerçe[illegible]leşmiştir.

Kısa şiirlerini biraraya topladığı "Hug[illegible] Selwyn Manberley" ile İngiliz şiirinde b[illegible] devrim yaratan Pound, tümünü yarım yü[illegible] yılda yayınlayabildiği "Canto"ları ile b[illegible] anıt-eser yarattı. Pound'dan yoğun biçimd[illegible] etkilenmiş olmakla birlikte, Eliot mode[illegible] Avrupa şiirinin en tipik örneği sayılan "Ç[illegible]rak Ülke"den (1922) sonra bayli klâsik b[illegible] çizgi seçti. Bu dönemin diğer önemli şairle[illegible] **Walter de la Mare, Lawrence** ve **Edw[illegible] Muir**'dir.

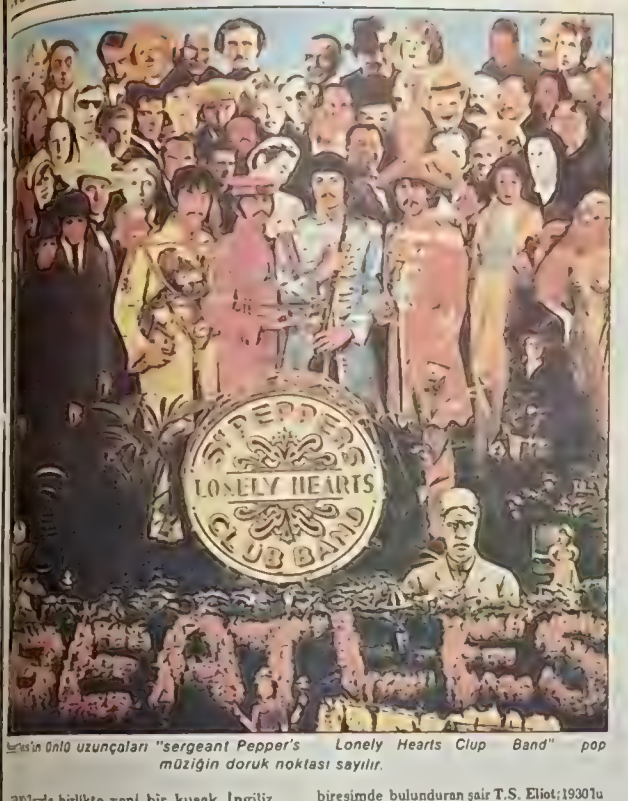

...'in ünlü uzunçaları "sergeant Pepper's Lonely Hearts Clup Band" pop müziğin doruk noktası sayılır.

...'lerde birlikte yeni bir kuşak İngiliz ...ağırlığını koydu. Bu kuşağın önde ge... temsilcileri **W.H. Auden, Stephen Spen...** ve **Dylan Thomas**'tır. Auden da zamanla, ...gibi dinsel yanı ağır basan bir şiir dün... yöneltmiş olmakla birlikte modern İn... ...rinde kilit noktalardan birini oluştur... Spender, romantiklerin bir uzantısı ...yer tutarken Dylan Thomas, biçim ...lerine de ağırlık veren yırtıcı bir şiir ...kurmuştur.

...'lerden sonra adını duyuran İngiliz ...en önemlileri **Philip Larkin, Ted Hughes, Thom Gunn** ve **Donald Dawie**'dir

İkinci dünya Savaşı sonrası

II. yüzyıl romanında, İngiliz romancılarına ağırlığı, özellikle yüzyılın ilk yarısında ...dır. **Conrad**, "**Lord Jim**" ve "**Karanlığın Yüreği**" ile denizaşırı gözlemlerini aktarmayı ...dürür. Forster da aynı deneyimin içinde... "**Hindistan'da Bir Geçit**" en etkileyici ...olur. 1920'lere **D.H. Lawrence** damga... vurur: "**Gökkuşağı**"nı ve "**Oğullar ile Aşıklar**"ı Avrupa'da bir bomba etkisi yapan "**Lady Chatterley'in Aşığı**" izler. Bilinç akışı ...romanı İngiltere'deki en büyük temsilcisi ...Virginia Woolf, aynı yıllarda, ardarda ...baş yapıt verir: "**Mrs. Dalloway**", "**Dalgalar**" ve "**Deniz Feneri**" bunların önde ...gelenleridir. **Aldous Huxley**, "**Yiğit Yeni Dünya**"'ı ile yepyeni bir boyut getirir. anlatı ...romanı "**1984**"' ile **George Orwell** bilimkurgu alanına ağırlığını koyar.

İkinci Dünya Savaşı sonrasının en önemli ...romancıları **Joyce Cary, Graham Green** ve **Lawrence Durrell**'dir. "**İskenderiye Dörtlüğü**"ü ile Durrell, İngiliz edebiyatına Akdeniz ...ruhunu getirir. 1050'lerden sonra "öfkeli" genç kuşak yazarları: **Kingsley Amis, John Wain** ve **Alan Silitoe**, sinema ve tiyatro alanında başkalıdıran meslektaşlarının yanında ...ve ...lar 1950 sonrasının, roman alanında ...genç yazarları ise "**Otomatik Portakal**"ı ile **Anthony Burgess**, "**Sineklerin Tanrısı**" ile **William Golding**'dir.

Çağdaş İngiliz edebiyatının deneme ve ...alanında en önemli isimleri, gelenekçi ...ve ...modern sanat anlayışını özgün bir bireşimde bulunduran şair **T.S. Eliot**; 1930'lu yıllarda özellikle "**Anlamın Anlamı**" ile parlayan **I.A. Richards**; maddeci eleştiri alanında parlayan ama genç yaşta ölen **Christopher Caudwell** ve 1950 sonrasında aynı doğrultuda kültürel kuram çerçevesinde yazan **Raymond Williams**'tır.

Büyük bir tiyatro geleneğine sahip olan İngiltere're, yirminci yüzyılda da önemli tiyatro olayları yaşanmıştır. Şair ve denemeci yanıyla oluşturduğu etkiyi, oyun yazarı olarak da gösterir Eliot: "**Katedralde Cinayet**" ve "**Kokteyl Parti**" en ünlü oyunlardır. **Auden** da, **Isherwood**'la birlikte üç oyuna imzasını atar. Bir başka önemli isim, siyasal oyunlarıyla **Christopher Fry** olur. 1950'lere imzasını "**Öfkeli Kuşak**" atar. "**Öfke**" ile **John Osborne** bu kuşağı simgeleyen ürününü verir. **Arnold Wesker, Harold Pinter** ve **John Whiting** döneminin önde gelen tiyatro yazarlarıdır.

GÖRSEL SANATLAR

İngiltere'de erken dönemde başlayarak gelişen heykel ve mimari yanında resim sanatı geri kalmış. XV. yüzyılın sonuna doğru İngiliz kralları portrelerini yaptırmaya başladılar. VII. Henry zamanında ülkeye gelen Holbein, saraya bağlı çalışarak, İngiltere'de resmin gelişimine önemli katkılarda bulundu.

XVI. yüzyılın en etkin ressamı Nicholas Hilliard oldu. Hilliard, özellikle minyatürleriyle tanındı. Onun dışında, portre ressamları, özellikle giysilere ağırlık verdiler. Fakat, XVI. yüzyılın sonunda, portre sanatına, dolayısıyla İngiliz resmine bambaşka bir yön verecek olan ressam **Van Dyck** doğdu. Aslında doğum yeri Fransa olan ressam bir süre İtalya'da kaldıktan sonra İngiltere'ye yerleşerek, sarayı ressamlarının en önde geleni oldu. Ancak, kökeni ve İtalyan etkileriyle yaptığı resimler, tam bir İngiliz kişiliği taşımadı. Van Dyck'in atölyesinde yetişen **William Dobson**, XVI. yüzyılın minyatür ressamları dışında İngiltere'de doğan ressamların en yeteneklisi olduğunu kanıtladı. İngiliz resmine uzun bir süre Van Dyck etkisi egemen oldu.

XVIII. yüzyılda, İngiliz resminde büyük değişimler görüldü. O zamana dek yalnızca portre üzerine çalışan ressamlar, manzara ve tarihsel resimlere yöneldiler. William Hogarth, İngiliz ressamlarının yabancılarla boy ölçüşebileceğini savundu. Belirli bir konuyu ele alan ressam, sekiz, on ayrı tabloda bu konuyu anlatırdı. Sanatçının ince ayrıntılı gravürleri de önemli örneklerdir.

XVIII. yüzyılda, klasik kaynaklara yeniden dönüldü. Sanat alanında 1768 yılında kurulan Royal Academy, bu yüzyılın gelenekselci tutumunu iyi yansıtan bir örnektir. Türlü sanat dallarının eğitiminin yapıldığı, sanat tarihi dersleri verilen, sanat üzerine kavramlar geliştiren Avrupa akademileri yanında Royal Academy önemli bir işlev daha yerine getirerek, her yıl bir sergi düzenledi. sergiler en yetenekli sanatçıların tüm eserleri izlenebilirdi. Royal Academy'nin ilk başkanı **Sir Joshua Reynolds** ressamlığının yanında sanat kuramlarına değinen yazılar da yazıyordu. **Thomas Gainsborough** ve **Richard Wilson**, yüzyılın önemli manzara ressamları olup, resme yeni boyutlar kazandırmışlardır.

Paul Sandby ve **J.R. Cozens** suluboya resimleriyle, özgün eserler verirken, suluboyanın yağlıboya ile aynı etkileri yaratabileceğini kanıtlıyorlardı.

Fransız devriminin, Avrupa'da her alanda yarattığı etkiler, İngiliz resminde de görüldü. İçerik, biçim ve anlatım açısından özgür arayışlar başladı. Dönemin en belirgin özelliği, romantik sanat oldu. **Turner, Constable, Lawrence Turner** özellikle, doğa betimlemelerinde önem kazandı. Fransız izlenimcilerinin önderi **Monet**, Turner'den büyük ölçüde etkilendi. Uzun süre boyunca suluboya ile sürdürdüğü resim tekniğinden sonra, yağlıboya resimleriyle bu dönemi aştı, ışık ve atmosfer araştırmalarıyla resme yeni açılar getirdi.

Çağdaş İngiliz resminin en önemli kişiliği, figüratif resme getirdiği yepyeni boyut ile **Francis Bacon** olmuştur. Bacon'ın resimlerinde karamsar bir dünya görüşü, ancak alabildiğine çarpıcı renklerle verilen bir karabasan atmosferi görülür.

İngiliz heykeltraşları arasında, **Henry Moore**, çağımızın büyük ustaları arasında sayılmıştır.

MÜZİK

Baharat Çavuş'un Yalnız Kalpler Kulübü Bandosu –

İngiltere'de klasik müzik besteciliği Orta Avrupa ve Akdeniz ülkelerinde geliştiği ölçüde gelişmemiştir. Uygulamada önemli temsilcileri yetiştiren İngiliz müziği yaratıcılıkta bir hayli geride kalır. Öyle ki, en büyük İngiliz besteci sayılan Handel İngiliz kökenli değildir. XIX. yüzyılda ise kayda değer iki besteci, **Bennett** ve **Sullivan**'ı yetiştirebilmiştir İngiltere.

Çelişkili görünebilir, ama 1960'lı yıllarda bütün Batı dünyasını yalnız sanat planında değil, toplumsal planda da sarsan müzikal patlamanın beşiği İngiltere olmuştur. Sonradan, genel çizgilerinde "pop müzik" olarak anılacak bu akımın başlangıç noktasında "enstrümantal müzik" yapan **Shadows** topluluğu yeralır. Ama asıl deprem **Beatles** topluluğu ile başlamıştır. Gündelik yaşamda hemen somut etkileri görülür bu "müzikal hareket"in: Mülyonlarca insan, genç yaşlı demeden saçlarını uzatır; giyim-kuşam kültürüne renkli bir anarşi hâkim olur; siyasal yaşama da toplumsal yaşamın diğer yönlerine olduğu ölçüde bu kural tanımazlık yansımaya başlar. Beatles topluluğu her bakımdan bu patlamanın odak noktasını oluşturursa da **Rolling Stones, Who, Pink Floyd** gibi topluluklar başta olmak üzere sayısız genç pop müzik kuşağına katılırlar.

Yaklaşık çeyrek yüzyıldır etkisinden pek bir şey yitirmeden sürüp giden; İngiltere'den önce tüm Avrupa ülkelerine, sonra da diğer kıtalara yayılan; yirminci yüzyıl insanının pek çok boyutta köklü değişimler uğramasına yol açan bu "müzik olayı" iki açıdan ayrı ayrı incelenmiştir. Müzik geleneğinde tuttuğu yer ve toplumsal yaşamda yarattığı sonuçlar ancak, özellikle kuşaklar arasında beliren ayrılıklar hareketin müzikal niteliğini yer yer gözardı etti. Oysa, Beatles topluluğunda simgeleşen pop müzik geniş kitlelerin zevkini de değiştirdi. Başlarda "gürültü"yle özdeşleştirilmek istenen bu müzik akımı, kısa sürede bellekte yer etme ve uzun süre

Henry Moore çağdaş heykel sanatının önde gelen ustalarından biridir

Türkçe'de İngiliz edebiyatı

Türk yazarları arasında İngiliz edebiyatı üzerine özgün incelemeler kaleme alanların sayısı az değildir. Halide Edip Adıvar, Prof. Vahit Turhan ve Orhan Burian bunların başında gelir. Prof. Mina Urgan "Macbeth" üzerine bir inceleme yayımlamış, Prof. Akşit Göktürk "İngiliz Edebiyatında Ada" başlıklı incelemesinde ütopya geleneğini incelemiş, Prof. Cevat Çapan ise çalışmalarını İngiliz ve İrlanda tiyatrosu üzerinde yoğunlaştırmıştır.

İngiliz edebiyatından dilimize çevrilen yapıtların çoğunda önemli yazarlarımızın imzaları görülür. Conrad'ı Halikarnas Balıkçısı; Shakespeare'in pek çok oyununu Sabahattin Eyüboğlu; Bacon ve Lawrence'ı Akşit Göktürk; Thomas More ve Aldous Huxley'i Mine Urgan; Dickens ve Toynbee'yi Murat Belge; Woolf ve Lewis Carroll'ı Tomris Uyar dilimize aktarmıştır. Bülge Karasu, Barrie'nin "Peter Pan'ını ve Lawrence'ın "Ölen Adam"ını; Memet Fuat, Mansfield ve Pinter'ı çevirmiş; Eliot'ı Türkçeye Bülent Ecevit, Akşit Göktürk ve Suphi Aytimur aktarmıştır.

Ünlü İngiliz düşünürü David Hume Doç. Mete Tunçay ve Dr. Oruç Aruoba tarafından çevrilmiş, Bertrand Russell'ın pek çok kitabı dilimize aktarılmıştır. Son yıllarda John Whitlog, Thomas Handy, George Orwell de Türkçe'ye kazandırılmıştır.

Nefekte kalma özellikleriyle bir yandan; küçük bir zaman dilimi içinde çeşitli aşamalar kaydetmesiyle öte yandan XX. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vurdu. Önceleri yalın bir ezgiye dayanan ve gündelik yaşamın derinliki dünyasına ayrıntılarını akla getiren parçaların, kısa sürede karmaşıklaştığı görülür. Beatlesde çok sesliliik, titizlik, ileri teknikleri kullanımı öne çıktı. 1970'li yıllara gelindiken Beatles ve Pink Floyd gibi topluluklar Londra Senfoni Orkestrası'nın eşliğinde plak doldurup konser vermeye başlamışlardı. Parçaların sözlerinde de büyük ve hızlı değişimler göze çarptı. Sürrel anlatım ağırlık kazandı, felsefi boyut da bir o kadar önemsendi.

Beatles'ın "Baharat Çavuşun Yalnız Kalpler Kulübü Bandosu" başlığı ile piyasaya çıkan uzun çalan bu sürecin doruk noktası sayılmıştır. Beatles'ın dağılması, John Lennon'ın öldürülmesi, Janis Joplin'in sahnede teşlik ölümü, Jimi Hendrix'in uyuşturucudan ölmesi bile süreci çökültmedi. İngiltere'de yeni topluluklar, yeni şarkılar ile kendileşimi hızlandırdılı.

Son çeyrek yüzyılın toplumsal hareketleri, özellikle de Batı dünyasının yaşadığı siyasal ve toplumsal dinamikleri çözümlemek için, İngiltere'nin ABD'yle birlikte anavatan olduğu pop müziği anatomi masasına yatırmak zorunlu olmaktadır.

İNGİLİZ SİNEMASI

1899'da William Paul'ün bir stüdyo kurmasıyla İngiliz sineması, Fransız sinemasına yetişebilmeye başladı. Ancak, I. Dünya Savaşı bütün atılım niyetlerini boşa çıkarttı ve İngiliz sineması, bu dönemde çöktü.

1939'lu yıllarda yeniden devreye giren İngiliz sinemasının en önemli yönetmeni Alfred Hitchcock oldu. "39 Basamak" ve "Gizli Ajan" savaş öncesinin önde gelen filmleridir.

II. Dünya Savaşı sırasında Arthur Rank'ın ünlü Rank stüdyolarıyla birlikte belgesel filmciliği gelişti. 1945'ten başlayarak, David Lean ve Laurence Olivier'in Shakespeare filmleriyle İngiliz sinemasında yeniden canlanma başladı.

70'li sinemasında Tony Richardson, Lindsay Anderson, Carol Reed ünlü "Kwai Köprüsü" ve Karel Reitz gibi sinemacıların filmleriyle gerçeğe bir çizgiye yönelen İngiliz sinemasında 1963'de "özgür sinema" hareket başladı. Yeni İngiliz sinemasının en önemli filmleri "Anderson'ın "Sporcunun Hayat, Karel Reitz'in" Morgan'ı ve Hitchcock'un "Kuşlar"dır.

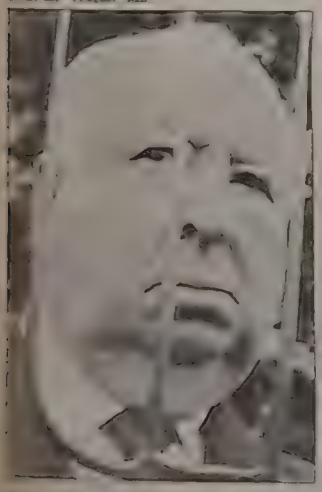

Alfred Hitchcock filmleriyle olduğu kadar eğitiliği ile de ilgi toplamış bir yönetmendir. "Sapık" ve "Kuşlar" gibi yapıtlarıyla ülkemizde de büyük ün yapan bu sinemacı korku filmlerinin ustası sayılagelmiştir.

İNGİLİZ DÜŞÜNÜRLERİ

İngiltere, tıpkı Almanya ve Fransa gibi pek çok düşünce akımına beşiklik etmiş bir ülkedir. Ortaçağ düşüncesinde Roger Bacon, Francis Bacon, Thomas Morus ve Duns Scotus önemli odak noktaları oluştururlar. XIII. yüzyılda Roger Bacon, bilimsel düşünceyle simya araştırmalarını içiçe götürdü. Duns Scotus'un dinsel kökenli felsefi bakışında çok sonra, Heidegger çağdaş bir varlık bilimsel yaklaşım yakalayacaktır. XVII. yüzyılda "Yeni Atlantis" ile Francis Bacon, "Utopia" ile Thomas Morus, yeni çağ düşüncesini kökten etkileyecek iki temel yapıt koydular ortaya.

Bu düşünürleri, güçlü bir metafizik felsefe geleneğinin kurulmasına yol açacak, bir yandan da çeşitli boyutlarda siyaset felsefesine katkılar getirecek üç düşünür izler: "Leviathan" (1651) ile Thomas Hobbes, "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Deneme" (1690) ile John Locke, "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Soruşturma" (1748) ile İskoçyalı David Hume.

XVIII. yüzyıldan başlayarak, günümüzdek öneminden bir şey yitirmeden şelen bu düşünsel koridor da, "Milletlerin Zenginliği" başlıklı başyapıtıyla Adam Smith tarafından açılır. Ekonomi biliminin "İncil"i saydığımız bu yapıta "Ekonomi Politiğin İlkeleri" (1817) adlı kitabıyla David Ricardo önemli bir katkıda bulunur. Bunu "Uygulamalı Ekonomi Politik" (1820) ile Malthus'un araştırmaları izler. Aynı zamanda büyük bir mantıkçı olan John Stuart Mill'in 1848 tarihli "Ekonomi Politiğin İlkeleri", bu geleneğin klâsik serüvenini tamamlar. XX. yüzyılda kapitalizmin gelişimine geniş ölçüde katkıda bulunan John Maynard Keynes, 1936'da yüzyılın kaderini değiştiren kitabı, "İstihdam, Faiz ve Para Teorisi"ni yayınlar.

XX. yüzyıl İngiliz felsefesine analitik okul" ağırlığını koyar. Bertrand Russell ve Moore, özellikle "Mind" dergisi çevresinde düşüncelerini geliştirirler. Russell, ayrıca felsefe tarihçisi ve siyasal alandaki tavırlarıyla da yüzyılımızın önemli kişilerinden biri olmuştur. Sir James Frazer, antropoloji alanında, Arnold Toynbee ise, tarih alanında dev araştırmalar yaparlar.

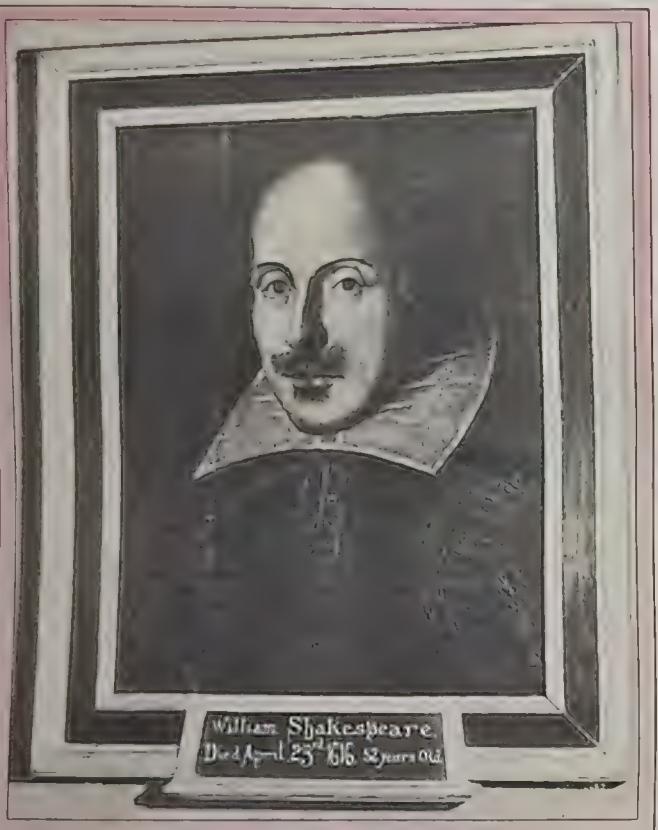

Gelmiş geçmiş dünya edebiyatında William Shakespeare inkine benzer başka bir isme rastlamak mümkün değildir. 1564 yılında İngiltere'de Stratfordupon Avon kasabasında doğan Shakespeare, elliikl yıl yaşamış, bu elli iki yıl içine her türden 37 tiyatro oyunu ve pek çok şiir sığdırmış, 1616'da öldükten sonra doğduğu kasabaya gömülmüştür. O gün bugündür, adı dünyada yankılanmaktadır.

Okur-yazar olan herhangi bir kimsenin Hamlet'i, Macbeth'i, Othello'yu, Romeo ile Juliet'i duymamış olduğunu düşünmek güçtür.

Shakespeare'in bir oyun yazarı ve şair olarak genel bir değerlendirmesini yapmak, olanaksız denebilecek kadar güç bir iştir. Ünlü İngiliz şairi Dryden'ın gözünde o "Eski yeni bütün şairler arasında en büyük ve kapsayıcı ruha sahip olan adam"dı. Sınırsız bir içgörüyle insan yaşantısının, insanın iç dünyasının her yönünün eksiksiz olarak çözümlenip, sergilendiği farslarda, komedilerde, tarihsel oyunlarda, trajedilerde, melodramlarda, peri masallarında, fantastik piyeslerde Shakespeare'in aynı zamanda tutarlı bir dünya görüşüne bağlı kaldığı görülür. İnsan davranışında sadakat-ihanet ikilemi, tutkuların ele alınmasında akıl-duygu çatışması, sürekli olarak ve derinlemesine irdelenir.

Shakespeare'in büyük dehasının en önemli yönü ise, karakter yaratma konusundaki eşsiz yeteneğidir. Shakespeare'de bu sanat öylesine ileri bir boyuta ulaşmıştır ki, yarattığı kahramanların, seyirci ya da okuyucuların gerçek yaşantılarında tanıdıkları kanlı-canlı kişilerden daha "canlı" oldukları söylenir. Ünlü şair Coleridge, özellikle bu yeteneğini vurgulayarak, Shakespeare'i "onbin idrakli" kişi olarak nitelendirmişti.

Tüm çağdaşları tarafından "en büyük" olarak nitelendirilen Shakespeare, XVII. yüzyılda özellikle Fransa'da olumsuz bazı eleştirilere hedef olmuştur. Shakespeare'in oyunları, XVIII. yüzyılda da dönemin zevkine uygun olarak bazı çarpıtmalara uğramıştır. Bir sonraki yüzyılın romantik yazarları, Shakespeare'i yeniden "bulduklarını" sanırlarken, belki de, onun kişiliğinde kendilerini bulmaktaydılar. Bu dönemde, Shakespeare artık, "büyük bir kuşağın en büyüğü" sayılmaktaydı.

XIX. yüzyılın sonlarında, bu kez Shakespeare'in yarattığı karakterlerin derinlemesine psikolojik araştırmalara konu olduğu görülüyor. İçinde bulunduğumuz yüzyıl ise, Shakespeare'in yapıtlarının tam olarak değerlendirilmesiyle, bu büyük dehanın tiyatro ve edebiyat dünyası içindeki üstün konumuna sapasağlam yerleştirildiğine tanık olmuştur.

Dünyada, Shakespeare'den daha sık ve fazla alıntı yapılan bir yazar yoktur. Oxford, Önemli Sözler Ansiklopedisi, Shakespeare'e İncil'den çok daha geniş bir yer ayırmıştır.

BİLİM ADAMLARI

İnsanlık tarihinde kilit rolü oynayan pek çok bilim adamı, İngiltere'den yetişmiştir. Ünlü fizikçi Newton (1642-1727), kandolaşmını 1628'de bulan Harvey ve Boyle (1627-1691) bunların başında gelir. 1675 yılında ünlü Greenwich gözlemevinin kurulmasıyla birlikte astronomide büyük gelişmeler kaydedildi. Halley (1656-1742) kuyruklu yıldızlar ve gökcisimleri üzerinde önemli araştırmalar yaptı. XVIII. yüzyılda etkili olan İngiliz bilim adamları, elektrik deneyleri ile Watson, oranlar kanunuyla Dalton ve elektromagnetizma üzerinde çalışmalarıyla Faraday oldu. Bunu Joule'un (1818-1889) akımlar ve ısı dolaşımı üzerine buluşları izledi. XIX. yüzyılın en önemli bilim adamlarından biri sayılan Charles Darwin, (1809-1882) evrim teorisi üzerinde çalışırken, dev yapıtı "Türlerin Kaynağı" (1859)nı yayınladı ve yüzyılın sonu düşünürlerinin hemen tümünü derinden etkiledi.

XX. yüzyılda yapılan yoğun bilimsel etkinliklere İngiliz bilim adamlarının katkıları küçümsenmeyecek oranda olmuştur. Yaklaşık 50 bilim adamı, Nobel armağanı kazanmıştır.

Yirminci yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olan Bertrand Russell, kendi adıyla anılan mahkemede insan haklarının büyük savunucusu olmuştur.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 18
AVRUPA

İki siyasal birim arasında bölünmüş ülke:

İRLANDA

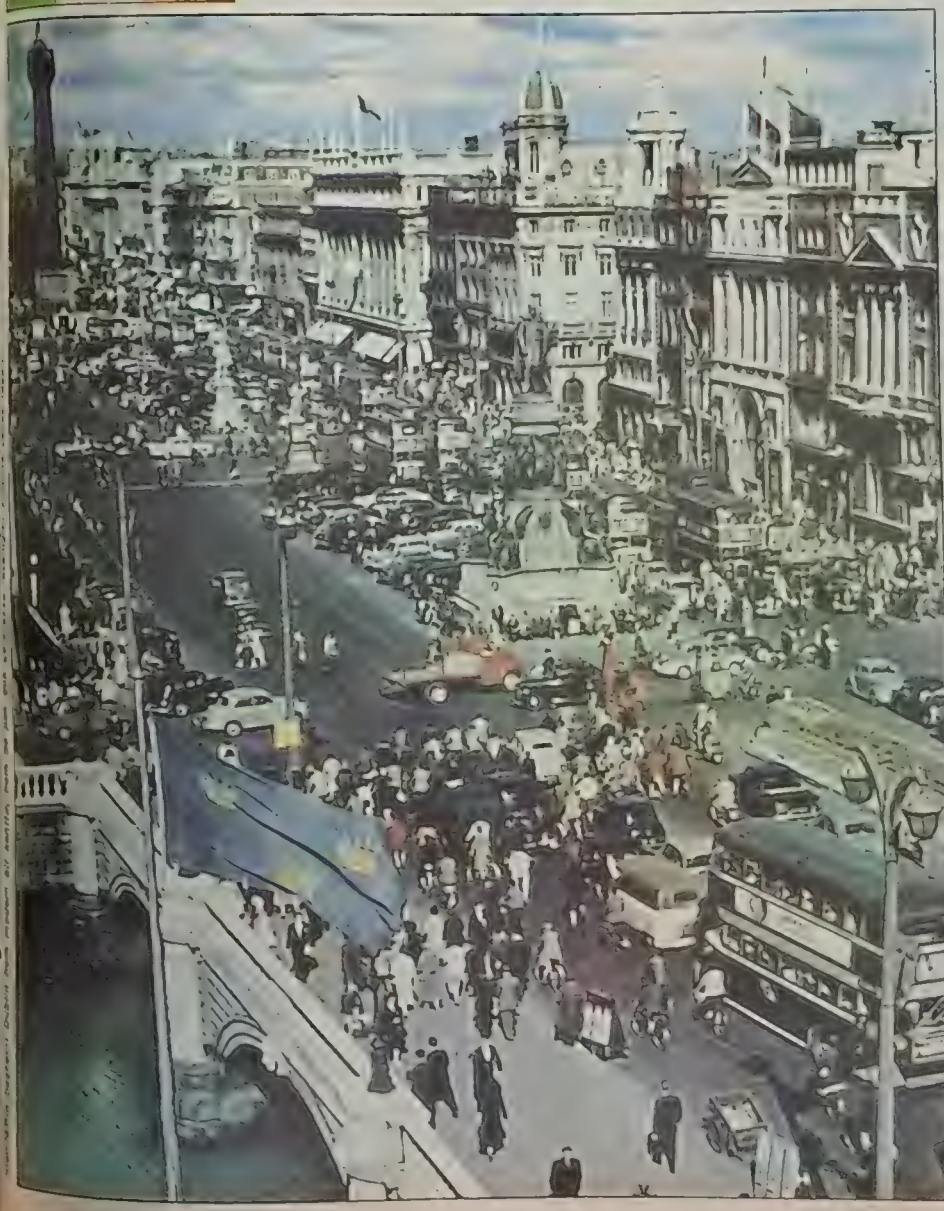

İRLANDA, Britanya adalarını oluşturan iki ana adanın daha küçük ve batıda olanıdır. İzlanda bir yana bırakılırsa, Avrupa kıtasının en batısındaki topraktır.

İrlanda Adası, iki siyasal birim arasında bölüşülmüş durumdadır: Kuzey İrlanda, adanın kuzeydoğu kesiminde yer alır ve Birleşik Krallık'ın bir parçasını oluşturur; adanın beşte dördünü oluşturan öteki kesiminde ise İrlanda Cumhuriyeti (Eire) yer alır. İrlanda Cumhuriyeti, doğuda Leinster, güneyde Munster, batıda Connaught, kuzeyde de Ulster'ın bir bölümü olmak üzere dört ilden meydana gelir. (Kuzeydoğu'da kalan Ulster ilinin büyükçe bir bölümü, Birleşik Krallık'a bağlı Kuzey İrlanda sınırları içinde kalmaktadır.)

Fiziki coğrafya bakımından İrlanda Adası, kırık dağ silsilelerinden oluşan yüksek topraklarla çevrili bir merkezi ovadan meydana gelir. Doğudan batıya 190 kilometre, kuzeyden güneye de 160 kilometre uzanan merkez ovanın yüzeyi kalkerli topraklarla kapalıdır; ova, deniz düzeyinden 90 metre yüksekliğe nadiren ulaşır. Ovanın büyük kısmı Shannon ırmağı ile sulanır.

Merkez ovanın çevresi, yüksek topraklarla dağların birlikte meydana getirdikleri, zengin bir çeşitlilik gösteren doğa şekillerinden oluşur. Doğuda, Britanya adalarının en büyük granit kitlesi olan Wicklow dağları, 1000 metre yüksekliğindeki Lugnaquilla tepesiyle yer alır. Güneyde birbirine paralel Munster sırtları ve vadileri, batıda da County Clare'in kireçli platoları uzanır. Kuzeydoğu'da yer alan County Antrim bazalt platosunun güneybatı ucunda Britanya adalarının en büyük gölü olan Lough Neagh vardır.

İrlanda'nın dağları, Britanya'nın dağları ile yapısal bir benzerlik gösterir, kuzeybatıda Kuzey İskoçya dağlarının, kuzeydoğuda da Güney İskoçya dağlarının bir devamıdırlar. Güneydoğudaki dağlar, Güney Galler yöresindeki dağların bir uzantısıdır.

İrlanda'nın tümü Dördüncü Buzul Çağı'nın etkilerini taşır; buzların açtığı izlere her yerde rastlanır. Adanın pek çok yerinde sığ göller bulunmaktadır. Eski göl çukurları da turba batakhklarına dönüşmüştür. Tüm İrlanda'nın beşte biri turbalıklarla kaplıdır. Özellikle Shannon ırmağı ile kollarının bulunduğu bölgede batakhk ve sazlıklarla kaplı geniş yüzeylere rastlanır.

İklim ve bitki örtüsü

İrlanda, Atlas Okyanusu'ndan gelen rüzgârlarla yağmurlara tamamen açıktır. Bu okyanus etkisi, adada çok ılıman ve nemli bir iklim yaratır. Deniz düzeyinden kar yağışı çok enderdir. Adanın büyük kısmı yılda 100 santimetreden fazla yağış alır, yağmurlu günlerin sayısı yılda 200'den fazladır. İrlanda

KIMLIK KARTI

Resmî Adı: İRLANDA CUMHURİYETİ/ EİRE (THE REPUBLIC OF IRELAND)
Başkent: Dublin (Nüfusu: 525.360)
Ülke nüfusu: 3.500.000 (1981)
Yüzölçümü: 68.893 km2
Nüfus artış hızı: % 1.1
Resmî Dil: İngilizce
Diğer Diller: İrlandaca (Gaelic)
Etnik Gruplar: İrlandalılar, İngiliz-İrlanda azınlığı
Din: Katolik % 94, Anglikan % 5
Para Birimi: Pound
Devlet İşareti: IRL

Cumhuriyeti başkenti Dublin yöresi, daha kuru bölgelerden biridir, ilıman ve "yumuşak" iklimiyle bir turistik merkezdir. Tüm İrlanda'da ocak ayı ortalama sıcaklığı 4-5 (C), temmuz ayı ortalama sıcaklığı ise 15-15 [illegible]

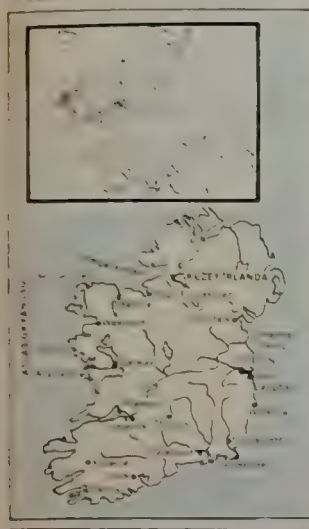

SİYASAL KÜNYE

Parlamento iki meclisten oluşur

İrlanda bağımsız, demokratik bir cumhuriyettir. Ulusal parlamento (reachtas) devlet başkanı ve iki meclisten oluşur. Temsilciler Meclisi (Dail Eireann) ve Senato (Seanad E'reann). Senato 60, Meclis 166 üyeden oluşur. Senatonun 60 üyesinden 11'i başbakan tarafından atanır, 6'sı üniversiteler tarafından seçilir. Geri kalan 43 üye ise 5 sosyal grubun temsilcilerinden seçilir. Bu gruplar şunlardır: 1) Ulusal dil, kültür, edebiyat, sanat, eğitim. 2) Tarım ve ona bağlı dallar. 3) Sanayi ve ticaret. 4) İşçi (örgütlü ya da örgütsüz). 5) Kamu yönetimi ve sosyal hizmetler.

43 üyenin Seçiciler Kurulu 900 üyeden oluşur. Seçiciler Kurulu'nda Meclis, Senato ve İl Konseyi'nden temsilciler yer alır. Senatonun veto hakkı yoktur. Devlet başkanı 7 yıl için seçilir. Devlet Başkanı Patrick Hillery'dir. (Pádraig Ohlrighile) 25 Şubat 1982 tarihinde yapılan seçimlere göre Meclisteki sandalye dağılımı şöyledir. Fianna Fáil 81, Fine Gael 66, İşçi Partisi 15, Sinn Fein - İşçi Partisi 3, Bağımsızlar 4. Senatoda parti dağılımı yoktur Nisan 1982'de kurulan koalisyon hükümetinin Başbakanı (Taoiseach) Charles J. Haugney'dir. Seçimle iş başına gelen bölge yetkilileri 27 vilayet konseyi, 4 viyalet-il birliği, 7 küçük şehir birliği, 49 taşra konseyinden ve 23 kasaba komisyonundan oluşur. Seçilenler 5 yıl için göreve seçilir.

Türkiye'nin İrlanda Büyükelçisi Gündoğdu Üstün (Dublin)

İrlanda'nın Türkiye'de temsilciliği bulunmamaktadır.

TARİH BOYUNCA İRLANDA

Bağımsızlık ruhu XIX. yüzyılın sonunda şahlandı

İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) XX. yüzyılın başında kuruldu, «İrlanda sorunu bugün de güncelliğini sürdürüyor

XIX. yüzyıl sona ererken İrlanda'da bağımsızlık ruhu şahlandı. İrlandalı yurtseverler, ulusal kimliklerini bulmak üzere, Hıristiyanlıktan yüzyıllar önce Avrupa'yı kasıp kavuran dinamik Kelt kavminin bir kolu olan Gael'ler tarafından M.Ö., I. yüzyılda İrlanda'ya taşınan kadim İrlanda dil ve kültürüne yöneldiler.

Gael kavminin din adamları, yargıçları, ozan ve tarihçileri, kutsal "ulema" sınıfı olarak toplumda en mümtaz yeri tutarlarken, savaşçılar da soylular sınıfını oluşturuyordu. Kelt'lerin savaşkan karakterleri, uzun yıllar boyunca siyasal birliğin kurulmasını engelledi; ada, 150'ye yakın "kabile-krallık" arasında paylaşılmaktaydı.

Avrupa'da Kelt kültürünü yerlebir eden Roma istilası İrlanda'ya kadar uzanamadı. Gael'ler, V. yüzyılda daha yumuşak bir Latin istilâsına Hıristiyanlığın gelişiyle uğrayacaklardı. Adı birçok efsaneye konu olan Aziz Patrick, etkili önderlerin pek çoğunu Hıristiyanlaştırmaya başladı. Hıristiyanlık hareketi, kabile temeli üzerinde örgütlenen manasturlarda tomurcuklanıyor, egemen ailenin zenginliğini yansıtıyordu. Bu dönemde Putperest ve Hıristiyan süsleme sanatları birbirinin içinde eriyerek, "Kells Kitabı" gibi ışıltılı elyazmalarını ortaya çıkardı. İrlandalı misyonerler ve bilim adamları Avrupa kıtasına yayılarak sade ve çileci bir manastır ahlâkı ile yüksek bir eğitim standardını dört bir yana yaydılar. Kıta Avrupa'sında İrlanda elyazmaları ve kitapları büyük değer kazandı.

Vikingler'in saldırısı

800 yılından itibaren "Korkunç Kuzeyliler" İrlanda kıyılarında gözükttüler. Manasturlarda biriken zenginlikler, IX. ve X. yüzyıllar boyunca Vikinglerin başlıca hedefi oldu. Kuzeyliler, hiçbir zaman İrlanda'yı boyundurukları altına almayı başaramadılar ve zaman içinde çeşitli kabile şefleriyle ittifaklara girme yolunu tuttular. Genellikle Gael'lerden ayrı yaşayan Vikingler, ticareti geliştirdiler ve ilk İrlanda kentlerini kurdular. 916 yılında Dublin'de bir kuzey krallığı kuruldu, ömrünü 100 yıl kadar sürdüren bu krallık, son yıllarında İrlandalıların egemenliği altına girdi.

Bu dönemde İrlandalı önderler, küçük krallıkları birleştirmeye ve bugünkü İrlanda'nın dört eyaleti olan Leinster, Munster, Connaught ve Ulster eyaletlerini oluşturmaya başladılar.

Ünlü savaşçı Brian Boru 1002 yılında "Yüce Kral" unvanını alarak, tüm İrlanda'yı tek bir yönetim altında toplama yolunda ilk adımı attıysa da, ailelerarası rekabet ve çatışmalarla bir cadı kazanını andıran İrlanda'da siyasal birlik uzak bir hayaldi henüz. Yüce krallık daha uzun yıllar boyunca kılıç zoruyla el değiştirip duracaktı. Viking tehdidi, 1014 yılında yapılan Colontarf savaşı sonunda kesin olarak bertaraf edildi, ama Yüce Kral Boru da bu savaşta öldü.

XI. yüzyıl, ülkenin yeniden küçük krallıklar arasında bölüşülmesine sahne oldu. Bir sonraki yüzyılın ortasını geçene dek İrlanda'ya yapılan tek dış müdahale, arada sırada Galler'den kopup gelen, toprak ve zenginlik peşinde koşan Norman beylerinin akınlarından ibaretti. Buna, İrlanda kilisesini Papalık çizgisine sokmaya çalışan Canterbury başpiskoposlarının ziyaretleri de eklenebilir.

Ortaçağ İrlandası

Anglo - Norman İngiltere'si İrlanda'nın savaşlarla çalkalanan siyasal arenasına 1169 yılında giriverdi. Hem de resmen çağrılı olarak. Tahtından alaşağı edilen Leinster Kralı Dermot McMurrough, tacına yeniden kavuşabilmek için, İngiltere Kralı II. Henry'den asker göndermesini istedi. Normanlar, sayıları az olmasına karşın, üstün savaşma güçleri ile duruma egemen olmaya başlamışlardı. Baronlarının giderek güçlenmesinden kaygılanan II. Henry, Canterbury Başpiskoposu Thomas Becket'in katledilmesinden doğan tepkiyi de fırsat bilerek 4000 askeriyle İrlanda'ya girdi, hem Gael, hem de Norman beylerinin kendisine boyun eğmelerini istedi.

1250 yılına gelindiğinde, Normanlar İrlanda'nın dörtte üçünü denetim altına almışlardı. Normanlar derebeyliği (feodalizmi) yerleştirdiler, büyük kaleler ve etrafı taş duvarlarla çevrili kentler kurdular, ülkeyi de kontluklar (counties) halinde bölmeye koyuldular. Bu dönemde Dublin, bağımsız bir İrlanda parlamentosuyla birlikte ülkenin yönetim merkezi oldu.

İngiltere orduları başka yerlerde savaşlarla oyalandıkça Gael aileleri de İngiliz yönetiminin zayıflığından yararlanarak, istilâcıların bir kesimini püskürtmekteydiler. Öte yandan, Anglo - Normanların İrlandalılarla sürekli kız alıp vermeleri ve İrlanda örf ve âdetlerini benimsemeleri sonucunda ortaya bir Gaelo-Norman aristokrasisi (soylular sınıfı) çıktı. 1400 yılına geldiğinde, İngiliz hukukunun yürürlükte olduğu ve uygulandığı Pale bölgesi, Dublin'in ancak biraz ötesine uzanabiliyordu. Derebeylik çağı XV. yüzyılda doruğuna ulaştı.

Kral VIII. Henry İngiltere'nin siyasal denetimini iyice sıkılaştırdı ve 1541 yılında İrlanda Kralı unvanını aldı. Tüm ülkesinin resmen Protestan olduğunu ilân ettiyse de, İrlanda halkı Roma Katolik Kilisesi'ne olan bağımlılığından asla vazgeçmek niyetinde değildi. Bu dinsel ikilik, karşıtlıklı düşmanlığı derinleştirecek, günümüze dek getirecektir.

Kraliçe I. Elizabeth, İspanyol armadasının saldırılarından bunaldıkça İrlanda'daki İngiliz ordularını güçlendirmeye koyuldu ve yerli önderleri boyundurağı altına alma çabasına girişti. İrlanda'yı İngiltere'ye sadık uyruklarla

Devlet Başkanı Padraig Ohlrighile (Patrick Hillery) 1976 yılının sonunda yedi yıllık bir süre için seçilmiştir

doldurabilmek amacıyla geniş toprakla ra el kondu, buralara yeni insanlar yerleştirildi. I. Elizabeth döneminde geliştirilen bu "plantasyon" sistemi, onun ardılı I. James tarafından XVII. yüzyılın başında yaygınlaştırıldı. İşin ilginç yanı, başarılı sonuç veren tek plantasyon, İngiliz askerlerine en son teslim olan ve Gael kültürünün en güçlü kalesini oluşturan Ulster'de kuruldu. (Ulster, bugün Kuzey İrlanda adıyla İngiltere'ye bağımlı bir ülke durumundadır.) 1640 yılına gelindiğinde Protestan İngilizlerle İskoçlar, burada büyük toprak sahipleri sınıfının çoğunluğunu oluşturmaktaydı.

XVII. yüzyıl ortasında adada başgösteren bir ayaklanma İngiltere diktatörü Oliver Cromwell'in 20 bin kişilik ordusu tarafından amansızca bastırıldı. Bu büyük katliamı, İrlanda halkı hiçbir zaman unutmayacaktı. Yüzyılın sonuna gelindiğinde, nüfusun yüzde 20'sini aşmayan Protestanlar, İrlanda'nın yüzde 86'sına sahip durumdaydılar.

Ortaçağdan cumhuriyete

İngiliz Protestan yönetiminin en ağır boyunduruğu, Katoliklerin toprak satın almasını, toprağa mirasçı olmasını, silâh taşımasını, kilise kurmasını ve âyin yapmasını yasaklayan ceza yasalarıydı somutlaşıyordu. Tapınmaya ilişkin yasaklar uygulanamadı ama toprağa ilişkin yasalar Katoliklerin büyük çoğunluğunu yoksul birer yarıcı ya da kiracı durumuna indirgedi.

XVIII. yüzyıl boyunca İngiliz - İrlanda yönetici sınıfı giderek zenginleşti ve yüzyılın sonlarına doğru ceza yasalarının çoğunu yürürlükten kaldırdı. 1798 yılında, İrlanda milliyetçiliğinin babası sayılan Wolfe Tone öncülüğündeki kanlı ayaklanma İngiliz boyundurağının sökülüp atılmasına yaramadığı gibi, İrlandalılar arasındaki çeşitli akımları bir araya getirmeyi de başaramadı. 1801 tarihli Birleştirme Yasası (Act of Union) ile İrlanda, Büyük Britanya Birleşik Krallığı'na bağlandı. 1800'den 1922'ye dek İrlanda milletvekilleri, Westminster'deki Avam Kamarası'nda yer alacaklardı. 1830 yılında Avam Kamarası'na seçilen ilk Katolik olma başarısını gösteren Daniel O'Connell, kitleleri arkasına alarak Katolikliğin serbest bırakılmasını sağladı.

1845-1851 yılları arasında korkunç bir felâket başgösterdi. İrlanda halkının temel yiyecek maddesi olan patates ten yıllarca ürün alınamadı; bunun getirdiği kıtlık yaklaşık bir milyon İrlan

Bobby Sands'in cenaze töreninden bir görünüm.

ahlmın telef olmasına yol açtı; buna yakın sayıda, hatta daha fazla İrlandalı da Amerika'ya ve İngiltere'ye göç etti. Bu durum, 1960 lara gelinceye dek durdurulamayan bir nüfus azalmasına yol açtı. Kıtlık sonrasında tarlalar otlak haline getirildi, toprakların egemenliği yeni bir aristokrasinin eline geçti. XIX yüzyıl sonlarında 750 büyük toprak sahibi, ülkenin yarısından fazlasına sahipti.

Bu dönemde ulusal mesele, toprak meselesi kadar önem kazanmıştır. Bir yandan Parnell'in öncülüğünde parlamentoda yürütülen manevralar, bir yandan da Fenian'lar gibi terörist grupların eylemleri. İrlanda'ya özerklik (Home Rule) sağlanması yönünde gelişmekteydi. XIX. yüzyılın başında örgütlenen Sinn Fein (Biz Kendimiz) hareketi ise, Gael kültür rönesansı fikrine yaslanarak tam bağımsızlık ve cumhuriyet peşindeydi. Ama, milliyetçilerin Katolik ve Gael çoğunluğuna karşı, Ulster'de yaşayan Protestan azınlık özerkliğin gerçekleştirilmesini 1914'e dek ertelemeyi başardı. Bu tarihte özerklik kararnamesi nihayet parlamentodan geçti, fakat bu kez de Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi, bunun yürürlüğe konmasını engelledi.

1916 Paskalya ayaklanması

Bağımsızlıkçı siyasal gruplar birleşerek Patrick Pearse adlı öğretmenin önderliğinde cumhuriyet bayrağını açtılar ve Dublin'de 1916 Paskalya Ayaklanması'nı başlattılar. Ayaklanma bastırıldı ve önderleri idam edildi. Fakat, ülkede yeni bir yurtseverlik dalgasının yükselmesi önlenemedi. Savaştan hemen sonra İrlanda parlamentosu Dail Eireann'ın milletvekilleri yeniden cumhuriyet ilan ettikleri zaman, Sinn Fein önderlerinin bölünmüş bir İrlanda formülü üzerinde uzlaşmaya yanaşmayacakları ortaya çıkmıştı. İrlanda Cumhuriyet Ordusu (IRA) diye adlandırılan yarı askerî örgüt bu dönemde faaliyete geçti. İki yıllık bir gerilla savaşından sonra İrlandalı önderlerle Britanya arasında bir anlaşmaya varıldı. 1922 yılında onaylanan bu antlaşma ile Londra, Serbest İrlanda Devleti'ni tanıdı. Fakat, Ada'nın Kuzeydoğusu'ndaki altı idari birimdeki (County) Protestan çoğunluk, Birleşik Krallık'ın içinde kaldı. Eamon de Valera'nın önderliğindeki Sinn Fein'ciler bu uzlaşmayı asla kabul etmediler. IRA da bu dönemde ikiye bölündü: "Serbest Devlet" taraftarlarıyla "Cumhuriyetçiler" arasındaki mücadele 1923 yılında cumhuriyetçilerin yenilgisi ile —geçici olarak— sona erdi.

Serbest İrlanda (EIRE)

Serbest İrlanda Devleti'ni oluşturan 26 birim (county) ile, Kuzeyde İngiliz egemenliği altında kalan altı birimlik Ulster arasında sınır sorunları 1925'de çözüldü. Bununla birlikte, IRA kuzeyde ve İngiltere'de yürüttüğü terör eylemleriyle ülkenin birleştirilmesi yönündeki zorlu çabasını sürdürdü. 1937 yılında yapılan anayasal değişikliklerle Serbest İrlanda, İrlanda Cumhuriyeti ya da Gael diliyle Eire adını aldı. Bununla birlikte, Birleşik Krallığın, İrlanda'nın dış ilişkilerinin yürütülmesi konusunda bazı işlevleri devam etmekte. İrlanda Cumhuriyeti Commonwealth ülkeleri topluluğu içindeki yerini de korumaktaydı. 1920'lerden başlayarak yürütülen ekonomik atılım Eire'nin İkinci Dünya Savaşı'nda tarafsız kalması ile canlılığını korudu. Buna karşın tarıma dayalı geri bir ekonomi ve düşük nüfus, ülkerin en önemli sorununu oluşturmaktaydı. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış sermaye yatırımları, turizmin gelişmesi ve sınaî ve tarımsal ürünlerin dışsatımında görülen artışla ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları hızla iyileşmeye başladı.

1948 yılında J.A. Costello başkanlığında bir koalisyon hükümeti, de Valera'nın Cumhuriyetçi Fianna Fáil Partisi yönetiminin yerini aldı. Serbest İrlanda Devleti 1949 yılında Commonwealth topluluğundan çekilerek, İngiltere ile son bağlarını da kopardı ve tam bağımsızlığa sahip İrlanda Cumhuriyeti (Eire) oldu. 1949'dan 1968'e kadar geçen 20 yıllık süre içinde, gerek İrlanda Cumhuriyeti'nde, gerek Kuzey İrlanda'da yürütülen çeşitli IRA operasyonlarına karşın, iki ülke arasında giderek gelişen bir işbirliği göze çarpmaktaydı. Aynı dönemde Eire'nin uluslararası arenada da gitgide daha önemli sorumluluklar yüklendiği, Kongo, Kıbrıs olaylarında Birleşmiş Milletler'in barış güçlerine katkıda bulunduğu gözlemlenmiştir.

1969'dan başlayarak "İrlanda sorunu" yeniden gündeme geldi. Bu tarihte Kuzey İrlanda'daki azınlık, büyük bir "medenî haklar" kampanyası başlattı. Birleşik Krallık hükümeti buna karşı bir dizi reform başlattıysa da bu, hoşnutsuzluğun artmasını ve şiddetin tırmanmasını önlemeye yetmedi. 1969 yılında, Resmî IRA'dan kopan daha köktenci bir grup, Geçici IRA'yı (PIRA) oluşturdu. Bu tarihten sonra özellikle Dublin ve Londonderry kentlerini, ama aynı zamanda Londra'yı da yer yer kan ve ateşe boğan bir dizi terör hareketinin yıllar boyunca sürdüğü görülüyor.

Günümüze dek çözülmeyen sorun

Yalnız Kuzey İrlanda'yı değil, Britanya'yı ve İrlanda Cumhuriyeti'ni de içine alan bu büyük sorun günümüze dek çözülemeden geldi. PIRA'nın ve daha küçük bir askerî birim oluşturan İrlanda Ulusal Kurtuluş Ordusu'nun (INLA) eylemlerine karşı Birleşik Krallık polisinin aldığı sert önlemlerle sürüp giden bunalım, tutukluların yapılan insanlık dışı davranış yüzünden Avrupa İnsan Hakları Divanı'nın Britanya hükümetini mahkûm etmesi ve cumhuriyetçi tutukluların hapishanede büyük açlık grevleri başlatmasıyla doruğa ulaştı. İrlanda cumhuriyetçilerinin açlık grevi biçimindeki direnişi, kökü 1916 yılına dek uzanan eski bir gelenektir. 1981 yılı nisanında, hapishanede tutuklu iken Avam Kamarası'na milletvekili seçilen Bobby Sands, 66 günlük açlık grevinden sonra 5 Mayıs'ta öldü. Mayısla ağustos ayları arasında, Sands'in ardından dokuz cumhuriyetçi daha açlık grevi yaparak öldüler. Bu tarihten sonra terör olaylarında belli ölçüde bir azalma görülmesine karşın, "İrlanda sorunu" bugün de güncelliğini korumaktadır.

İrlanda Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler'in, Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD), Avrupa Konseyi'nin ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun (AET) üyesidir.

Başbakan Charles J.Haughey.

Kells manastırındaki bu portrede Ermiş Matthew görülüyor

TOPLUMSAL YAŞAM

İrlandalı dürüst, inatçı ve çalışkan insandır

SAVAŞKAN Keltlerin miraşçısı İrlandalıların en büyük ulusal niteliği, boyunduruk altına girmemektir. Kitlıklara, kanla bastırılan kanlı ayaklanmalara rağmen İrlandalılar, tarihleri boyunca zulme baş kaldırmıştır. Tutku dolu bu ulus, [illegible] boyunca çatışmalı duygıuları bünyesinde yaşamıştır. İrlanda siyaseti, daima silahların gölgesi altında kalmıştır. 1541 yılında dini baskılara karşı baş kaldıran İrlandalılar, o günden beri, kendilerine zorla kabul ettirilmeye çalışılan her şeye şiddetle karşı çıkmıştır. Sonunda ise, altı yıl içinde üç kez ayaklanarak, Britanya topluluğunun bir üyesi olma statüsünden çıkmayı başarmışlardır.

İngilizce'yi yüzyıllarca egemenlikleri altında tutan Romalılar İrlanda'ya ayak basmamıştır. Bazıları, Romalıların örgütçülüğünü ve yapı konusundaki etkinliklerini düşünerek, buna kaçırılmış bir fırsat gözüyle bakar. Oysa, bireysel yanları çok güçlü olan İrlandalılar, baskıcı Romalıların egemenliğine girmemiş olmayı sevinçle karşılarlar.

İrlanda halkı çok dindardır. Zaten o pek alışılmadıkları ayaklanmalar, yaylım ateşler, bombardımanlar, elde kılıç yönetim [illegible] örneklerin kökeninde yatan nedenlerden [illegible] mezhep ayrılığıdır. Romalılaşmış bir İngiliz olan **Aziz Patrick**'in, V. yüzyılda İrlanda'ya Katolik mezhebini getirişinin üzerinden on bir yüzyıl geçtikten sonra, Protestan **VII. Henry** ve daha sonra I. Elizabeth dönemlerinde, ülkeye yönelik ilk dini baskılar görülmüştü. İrlandalılar bu baskılara, dini inanç özgürlüğüne kavuşana kadar direndiler.

Katolik İrlandalılar bugün bile, Aziz Patrick'in yüzyıllar boyunca oruç tutulup dua edilen, yalın ayak yürünüp geceleri nöbet tutulan Donegal'deki sığınağına gidip hacı olurlar. Arzu'n çile çekmek için kapandığı ve İrlandalıların ziyaret edilmesini hac saydığı bu yerin, **Dante**'yi bile etkilediği söylenir.

Saç, sakal yasağı

VIII. Henry zamanında İrlanda'ya getirilen bir diğer yasak ise, görünürde çok daha önemsiz olan bir şeye ilişkindi. Ama aynı şekilde tepkiyle karşılandı. Kendine İrlanda Kralı unvanını veren VIII. Henry, bir fermanla, İrlandalıların pek düşkün olduğu bir şeyi yasakladı: Uzun saç ve sakal. Bu fermana karşı çıkan pek çok şair yazıldı. Dağlarda, St. Kevin de bir kilise bahçesinde, [illegible] üstünde uzun saçları dalgalanan bir [illegible] bazı durur. İrlanda [illegible] en duygulu, en romantik özgürlüğünün [illegible] adı ise, Bardic'dir (Coolun). Eskiden bütün İrlandalı kızlar sevdiklerini böyle görmek isterdi. Halk danslarına da yer verilen törenlerde bir kemanın ağlarcasına, dile getirdiği bu büyüleyici melodi hâlâ duyulur.

Neşe ve cana yakınlık

Dindar ve yılmaz İrlandalıların diğer önemli özellikleri arasında cana yakınlıkları, neşeleri, şakaya, top gibi patlayan kahkahalara düşkünlükleri de sayılabilir. Korudukları bir diğer yanları da, köylü nitelikleridir. Doğanın yemyeşil topraklar bağışladığı Britanya adalarındaki diğer uluslar gibi, İrlandalılar da köylü niteliklerini yitirmemiştir. Kentlerdeki İrlandalı işçinin bile, sanki eli yine de sabanında, gözü yıldızlardadır.

Dürüst, inatçı ve çalışkan bu halkın, aynı zamanda, komik denecek kadar saçma boş inançları vardır. Yıkılana kadar içen, yerden kalkamayacak hale gelene kadar dövüşen münakaşacı İrlandalıları, dörtyüz yıl kadar önce **Holinshed**, "İngiltere, İskoçya ve İrlanda Vakayinamesi"nde, şöyle tanımlıyordu: "Halkın niteliklerine gelince; dindar, açık kalpli, sevmeye yatkın, sonsuz acılar çekmeye yetenekli, pek görkemli kişiler, eşsiz binicilerdir. Savaşmaya bayılırlar. Sadaka vermekte, konukseverlikte üstlerine yoktur."

Gerçekten de bunlar, efsanevî boyutlara varan gözüpekliklerl ve canayakınlıklarıyla ünlü bu ulusun, tarihlere geçmiş, üzerine övgüler düzülmüş özellikleridir.

Konukseverlik

Dünyadaki birçok toplum, konukseverlik "alicenaplık" gibi niteliklerle belirlenir. İrlandalının cömertliği ise, köklü bir gelenekten kaynaklanır. Bunun kanıtına, eski çağlardan kalma şiirlerle, öykülerin yanı sıra, atasözlerinde de rastlanır. Örneğin, bir atasözü şöyle der: "Açıkelli bir insan hiçbir zaman cehenneme gitmez." Bir diğeri ise, "Üç şey öğrenilemez" der. "güzel ses, şiir ve gönül bolluğu". İrlanda'da Noel kartları, çoğunlukla pencere önüne yerleştirilmiş bir mum ve ağzına kadar açık bir kapı resmiyle süslenir. Bu, İrlandalıların konukseverliğinin bir simgesidir.

Öykülere geçen örnekler

İrlanda'nın en büyük ve bilge krallarından biri olan **Cormac MacArt**, Tara'yı yönetim merkezi yapmış ve orada büyük bir şölen binası kurmuş. Cormac, iyi bir şefin konuklarına karşı eli açık olması gerektiğini söylermiş. Herkesin bir arada yiyip içip eğlenmesi için yapılan binalar, eski İrlanda toplumsal yaşamının bir özelliğidir. İrlanda masallarında sık sık yinelenen bir şey vardır: "Şenlik şu kadar gün, şu kadar gece sürdü. Son gecesi ilk gecesinden de iyiydi" derler.

Ulster epik öykü dizilerinde, **Yıdın Dilli Briciu**'dan da söz edilir. Bu adam toplantıları dağıtır, tartışmaları kavgaya çevirirmiş. Anlatılana göre, **Kral Connor** ile diğer şeflerin bazılarını yeni evinde şölene davet etmiş. Geleneklere uygun olarak, en büyük kahraman için salonda ayrı bir yeri varmış. Kahramana ödül olarak da, yedi yaşında bir domuz, yedi yaşında bir inek, balla kaplanmış yüz mısır kurabiyesi ve içine üç savaşçı sığacak boyda bir fıçı dolu şarap verilirmiş.

Finn Mac Coll, eski İrlanda'nın, Kral Arthur türünde bir kahramanıydı. Derler ki, ormanın yeşil yaprakları altın ya da gümüşe dönüşse, Finn onları bile herkese dağıtırdı.

Hıristiyanlık dönemi gelince kesişler, manastırlara gelen konukların Tanrı'nın kendisiymiş gibi karşılanırdı. "Kapımı kimseye kapamam ben. Ya sonra Tanrı da bana kapısını kaparsa." "Eğer evinizde bir konuk varsa ve ondan bir şey saklıyorsanız, bundan yoksun kalacak konuğunuz değil, Tanrı'nın ta kendisidir." İşte eski İrlanda elyazmalarındaki kurallar böyle der.

İngiliz tarihçisi **Bede**, yedinci yüzyılın sonlarına doğru ortaya çıkan kitlıkta yığınlar halinde İrlanda'ya kaçan Anglo-Saksonları İrlandalılara konukmuş gibi karşıladıklarını söyler. Onlara yiyecek sundular, kitaplar verdiler, İrlandalı öğretmenlerin ücretsiz eğitiminden yararlanmalarını sağladılar.

Bir şiirde şöyle der: Dünyadaki bütün sineklerin sayısız bacağı var, gökte sayısız yıldız, denizde sayısız dalga var, ama O'Donnel'in konuklarının sayısı yine de hepsinden fazla. İrlandalı evsahibi konuğuna yalnızca bin kez hoşgeldin demekle yetinmez, "yüz binlerce kez hoşgeldin" der.

Arkeolog ve antropologlar, İrlandalıların kökenini saptayabilmek için kalkıp İrlanda'ya gelmişlerdir. Yine de İrlandalılar, tıpkı Baskılar gibi, büyüleyici bir etnik bilmece olma niteliğini sürdürmüştür. Uzun yıllar bu ülkede yaşamış, İngiliz şair **Edmund Spenser** de bu bulmacayı çözmeye çalışmıştı. Ona göre, ülkeye ilk kez Gaeller geldi. Bunlar doğu Avrupa'dan gelen İrlanda'nın kuzeyine yerleşen İskitler izledi. Daha sonra İspanyollar batıya, Brotonlar doğuya ve Belçika'dan gelen Gaeller de İrlanda'nın güneyine yerleştiler.

Tarih, İrlandalıların kafa yapılarına uyan, pek sevdikleri bir konudur. İrlandalıların diğer özelliklerine ek olan bu merakları da, İrlandalı oyun yazarlarının eserlerinin tüm dünyayı aydınlatmasına yardımcı olmuştur. Ancak genellikle bir toplumun tarihinde ortaya ilk çıkan sanat biçimlerinden biri olan tiyatroya, eski İrlanda adını verdiğimiz dönemde hiç rastlanmaması ilgi çekicidir. Buna karşılık, yıllar boyunca kanlı kavgalara, toplumsal acılara, ekonomik bunalımlara sahne olan İrlanda'da son iki yüzyılda sanat alanında en çok drama ağırlık verilmesi de doğal bir gelişme olarak karşılanır.

İrlanda köylerinde sık sık bu tür evlere ve yol taşlarına rastlanır.

Eğitim

Orta öğrenim özel kurumlarda yapılır

İrlanda'da ilköğrenim ücretsizdir. 1980 verilerine göre ülkede 3.415 ilkokul vardı. İlköğ

İrlandalılar gündelik yaşamlarında seremoniden kaçınırlar.

KİTLE İLETİŞİMİ

Radyo-TV yayınları Bakan'ın denetiminde

[illegible] telefona sahip olanların sayısı ise 519 bini buluyordu.

İrlanda'da radyo ve televizyon yayınları, Yayın Yasası'na göre, Posta ve Telgraf Bakanı'nın denetimi altındaki bir kamu kuruluşu olan Radio Telefis Eireann tarafından sağlanır. 1978 başında ülkede 295 bin kişinin siyah - beyaz, 97 bin kişinin ise renkli televizyon ruhsatı bulunuyordu.

Ülkede 136 sinema vardır.

İrlanda'da toplam dolaşımı 800.313 olan 7 günlük gazete yayımlanır. Bunların beşi (dolaşım toplamı 687.868) Dublin'de yayınlanır. Gazetelerin hepsi İngilizce'dir.

İrlanda insanı yüzünde doğayla içiçe yaşamanın getirdiği bir kanlı canlılık taşır.

...0 öğrenci sayısı 552.079, öğretmen ...ve 19 600'dü. Özürlü çocuklara ise, ...İrlanda, normal okullara bağlı özel sı...ra'ya'da gönüllü merkezlerinde eğitim ...ır. İrlanda'daki özel okulların sayısı ...ğ.

...Ilkokul orta öğretim kurumları özeldir ve ...ktadır dinsel kurumlar tarafından yürü...r. Bütün okullar devletten yardım alır ve ...ım Bakanlığı'nın denetimine açıktır. ...-90 öğretim yılında, orta okulların sayısı ...4 201.108 öğrencinin devam ettiği ...ı için, 1981 yılındaki toplam devlet ...ıarı, 152.5 milyon sterlin civarındaydı.

...Teknik okulları genel ve teknik eğitim sağ...1980-81 öğretim yılında, meslek okulla...ı sayısı 236, öğrenci sayısı ise 66.478'di. ...okullar, yerel mesleki eğitim komitele...ın denetimi altındadır.

...Tam kapsamlı okullar ise, bir tek öğrenim ...nde hem akademik, hem de teknik ko...ları birleştirerek, öğrenciye, gereksinim, ...ek ve ilgi alanına göre bir seçim yapma ...ağlar.

...Kırsal okulları, tek bir büyük okulun, ...ı yönetimleri altındaki iki küçük okula ...ğı yörelerde, orta okullar ile meslek ...ı okulunu birleştirilmesiyle meydana gelir. ...İrlanda'da isteyen yetişkinler için de eği...ı sağlanır.

...İrlanda'da ayrıca 10 eyalet merkezinde ...ğ teknik kolejler kurulmuştur. Bu ko...ğ çıraklar, teknisyenler için eğitim, ...ğ genel eğitim ve yetişkin eğiti...ı yürütülür.

...Daha yüksek öğrenim, 1908 yılında Dub...da kurulan Ulusal İrlanda Üniversitesi ...1970'de kurulan Dublin Üniversitesi (Tri...) Cölejleri tarafından sağlanır. St. Patrick ...ğ Katolik rahipler için ulusal bir se...ı yazılığındadır. Bu kolejde ayrıca halk...ı İngilizce de sanat, bilim, eğitim ve Kelt ...ğ dersleri verilir.

Sağlık

Düşük gelirlilerin sağlık hizmeti ücretsiz görülür

Alçak düzeyindeki İrlandalılar (kendileri ...ğ ailelerine bağlı kişiler için doktor bakımı ...ğ hastanelerinin hizmetleri, ücretsiz ve geniş kap...samlı bir sağlık hizmeti vardır. Bu hizmetin hastanede ve evde tedavi ile teşhis, uzmanlık gerektiren tedavi, anne ve bebek bakımı, diş, göz ve kulak tedavisi girer. Orta gelir gruplarında olanlar ise, hastane içinde ve dışında sağlık hizmetlerinden yararlanabilir. Bu gruptaki kişiler, gelirlerinin yüzde 1'ini sağlık hizmetleri için vergi olarak öder.

Gelir durumları ne olursa olsun, tüm sigortalılar, ilaç yardımından, verem ve diğer bulaşıcı hastalıkların tedavisi ile, uzun süreli çocuk hastalıkları ve sakatlıklarının tedavisinden ücretsiz yararlanabilir. Şeker ve diğer uzun süreli hastalıklardan gerekli ilaçlar sağlanır.

İlkokul çocuklarına ücretsiz bir sağlık teşhis hizmeti sağlanmıştır. Ayrıca birçok kentte altı yaşın altında çocuklara klinik hizmetler verilir. 16 yaşın üstünde ve sağlık kurumlarında bulunmayan sakat kişilere para yardımı yapılır. Sakatların ayrıca ücretsiz seyahat ve belirli koşullar altında, parasız elektrik kullanma, televizyon ruhsatı edinme, telefon ve yakıt alma hakları vardır.

Toplumsal güvence

Çalışanların tümü 16-66 yaş arasında sigortalı

İrlanda'da toplumsal yardım sistemleri, Sosyal Yardım Bakanlığı'nın genel denetimi altında, sigorta sistemi ve yardım sistemi olarak ikiye ayrılır.

Kazanç düzeyleri ne olursa olsun, bütün çalışanlar 16 ile 66 yaş arasında zorunlu olarak sigortalanır ve ücretlerinden kesinti yapılır. Çalışanlar ücretlerinin yüzde 4.75'ini öderken, işverenler buna ek olarak yüzde 10.25 daha fazla ödemede bulunur. Sigortalı nüfus yaklaşık olarak bir milyondur.

Maddi olanakları ne olursa olsun, sigortalılar şu yardımlardan yararlanabilir: Sakatlık yardımı ve emekli maaşı, işsizlik yardımı, analık yardımı, dul kadınlara ve kocaları tarafından terkedilen eşlere yapılan yardım, yetimlere yardım, hastalık yardımı ve ölüm yardımı ile 66 yaşından itibaren ödenen emekli maaşı.

Öte yandan, yardım hizmetleri çerçevesinde, 16 yaş altındaki çocuklar ile 16 ile 18 yaşları arasındaki okuyan çocuklar; çıraklık yapan, ya da uzun süredir özürlü olan çocuklara yardım sağlanır. Sigorta yardımından yararlanamayan dul, yetim ve terkedilmiş eşler yardım hizmetleri çerçevesinde desteklenir. Ayrıca yeniden evlenmemiş annelere, mahkûm eşlerine ve 58 ile 66 yaş arasındaki kimsesiz kadınlara yardım sağlanır. 18 yaşını dolduran körler ile işsizlik sigortasından yararlanamayan işsizlere yardım da hizmet kapsamı içindedir.

Küçüklerin oluşturduğu bir trompet "koro"su yerli motifleri seslendirdikleri bir şenlikte

Din

Nüfusun yüzde 93'ü Katolik mezhebine bağlı

İrlanda'ya Katolikliği, Romalılaşmış bir Kelt olan Aziz Patrik getirmiştir. 432 yılındaki bu olaydan sonra, Hıristiyanlık, İrlandalılara özgü bir biçimde gelişmeye başladı. Öğreti yönünden usulüne uygun davranan İrlandalıların bazı uygulamaları Roma standartlarına göre pek garipti.

Daha sonra, İrlandalı misyonerler, Güney İskoçya ile İngiltere'nin kuzeyini de Katolik yaptılar. Bu arada Avrupa'ya yayılan İrlandalı misyonerler ve bilginler, manastır sisteminin özellikle sofuca bir biçimini ve yüksek öğrenim standartlarını da beraberlerinde götürerek, Avrupa'ya yayıldılar. İrlanda elyazmaları ve kitaplarına, kıta Avrupa'sında çok değer veriliyordu, hatta bunların canlı bir ticareti bile vardı.

XVI. yüzyılda, VIII. Henry zamanında ise, din konusunda baskılar başladı. 1541 yılında Protestan kilisesinin yerleşmesi için ilk çabalara girişildi. XVII. yüzyılda nüfusun yüzde 20'sini oluşturan Protestanlar, toprakların yüzde 86'sına sahiptî. Katoliklerin giderek yoksullaşması ise, yine XVI. yüzyılda çıkan ve Katoliklerin toprak satın alamadığı gibi, toprağa mirasçı da olamayacağını öngören yasalardan kaynaklanıyordu.

Bugün Kuzey İrlanda'da Katolik - Protestan çelişkisi, büyük boyutlara varmışken, 1971 rakamlarına göre, İrlanda Cumhuriyeti'ndeki nüfusun yaklaşık yüzde 93'ü Katolik'tir. Katolik mezhebi dışında İrlanda kilisesi mensupları, Presbiteryenler, Metodistler ve diğer mezheplere bağlı kişiler de vardır. Aynı verilere göre, 54.264 kişi bir dine bağlılığını belirtmemiştir

İrlandalıların iki içkisi:

BİRA VE KAHVE

Üçte bir oranında İrlanda viskisiyle hazırlanan kaynar kara kahve üzerine krema konularak içilir

NURİ ÇOLAKOĞLU

GEÇMİŞTE patates ürünü kötü oldu diye başkaldıran, bugün birayı zam yaptı diye hükümet düşüren, neşeli, güldürücü, ama safliğa varan ölçüde temiz kalpli insanlar diyarıdır İrlanda.

Günümüz Avrupa'sının bölünmüş iki ülkesinden biri olan İrlanda, Ege Bölgesi kadar geniş bir alanda topu topu İstanbul nüfusundan de az insan yaşar.

Roma İmparatoru Kalıgula, atını konsül ilan etmişti. İrlandalılar kendilerini en iyi biçimde bir atın temsil edeceğine inanırlar. Çünkü yaz kış zümrüt yeşili çayırlarda kurulu binlerce harada Avrupa'nın en iyi atları yetişir. Ağa Han'ın Derby Yarışını kazanan ve değeri 10 milyon sterlin, yani yaklaşık üç milyar liralık atı Shergar da bunlardan biriydi. Fidye almak için kaçırılan Shergar'ın öyküleri hâlâ dünya basınında yer alıyor.

Doğrusu, İrlandalıların at yarışına o kadar meraklı olduğunu söylemek güç. At yarışı İrlandalılar açısından iki bakımdan önemli. Gerçekten çok boşlandıkları kumar zevklerini tatmin ediyor, bir de at yarışı yapılan hipodromlarda kurulan çadırlarda dilediklerî kadar bira içebiliyorlar. Ama bizim bildiğimiz bira değil bu. Esmer sert bir bira. Bu esmer bira İrlandalıların milli içkisi. Oysa İrlandalıların bir ünlü içkisi daha var: İrlanda kahvesi. Üçte bir oranında İrlanda viskisi ile kaynar kara kahve dolu bir uzun kadehin üstü koyu bir krema ile doldurularak hazırlanan bir içki bu.

İrlandalıların milli sporları ise, tahta sopalarla havada uçuşan topa vurularak oynana hurling ile bizim karakucak güreşi ile futbol kırması Gal futboludur.

Günün başbakanı evinden çıkıp dairesine yürüyerek giderken, her önüne gelene ilk adıyla hitap edip, sırtını sıvazlayarak konuşur İrlanda'da. Böylesine resmiyetten uzak, sıcak kanlı insanlardır.

Uzun yıllar egemenlik altında yaşadıkları İngiltere'yi andıran gorkemli binalar, Amsterdam'ı andıran kanallarla bezeli başkent Dubliz, eskiden tam olarak İrlanda'yı yansıtmaz.

İrlanda'yı tanımak için kent dışına çıkmak, kırlara, köylere doğru uzanmak gerekir.

Şırıl şırıl akan dereler, ırmaklar, civıl civıl öten kuşlarla çevrili bu ortamda yaşayan, köylülüklerini kaybetmemiş olan İrlandalılar günlük işleriyle emürlerini doldururken, biraz kuzeydeyseniz ani silah sesleri, patlamalarla sarsılır ortalık.

Avrupa'daki tek iç savaşın devam ettiğini hatırlatır bu sesler size.

1920'lerde yapılan bir oylamada ülkenin bütün bir kısmında yaşayan Katolik çoğunluk İngiltere'den ayrılıp bağımsız bir Cumhuriyet kurulmasını desteklerken, kuzeyde Protestanların çoğunlukta olduğu altı il İngiltere ile birliğin devamı yönünde oy kullanmıştır. Bu altı ilde yaşayan Katolikler hâlâ İrlanda'nın birliğini sağlamaya çalışıyor ve bu yüzden Avrupa'nın sevimli adası kanlı olaylara sahne oluyor.

Sınırdan biraz uzaklaşınca İrlandalıyı tarlasını sürer, hayvanlarına bakar, at yetiştirirken bulursunuz. Bir de balık tutarken Avrupa'nın en batısındaki adayı boydan boya kesen Irmaklarda, dört bir tarafını çeviren denizlerde İrlandalı günlük geçimi için balık avlar.

Günlük çalışma bitince hemen her mahalledeki köydeki birahanelere doluşurlar; ellerinde dev birer bardakla İrlandalıların, yani kendilerinin bonluklerine ilişkin fıkralar anlatıp doyasıya gülerler

EKONOMI

Gıda, metal ve tekstil sanayii önde geliyor

İRLANDA OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ve AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu - Ortak Pazar) üyesidir. 1981 yılında İrlanda bütçesinde gelirler 3.155,3 milyon İrlanda sterlini, harcamalar da 3.732,1 milyon İrlanda sterlini olarak gerçekleşmiştir. İrlanda'da enerji üretimi ve sağlanması, ulusal elektrik dağılım sistemi 1927 yılında kurulan elektrik idaresinin elindedir. Toplam üretim kapasitesi 3.177 megawattır. 31 Mart 1981 tarihine göre elektrik enerjisi 1.070.049 tüketicinin hizmetine sunulmuştur. Elektrik enerjisi üretimi için nükleer güçten yararlanılmakta, ancak hükümet İrlanda Elektrik İdaresi'ne 650 megawattlık bir nükleer enerji santralının kurulması konusunda 1983 yılında [illegible] sürmeyi planlamaktadır.

[illegible]de toplam 551 bin kilometrekare[illegible] alanda petrol araması yapılmak[illegible]. Ayrıca kıyıdan 520 mil uzaklığa [illegible] denizde petrol sondajları yapılmaktadır. 1970 yılından beri denizde 67 kuyu açılmıştır. Güneybatı kıyısında Kinsale Burnu'nda doğal gaz bulunmuştur. Gazın dağıtımı İrlanda Gaz Dairesi tarafından (BGE) yürütülmektedir.

İrlanda'da kömür üretimi yok denecek [illegible] azdır, ancak ülkede geniş turba[illegible] kömür yerine kullanılmaktadır. Turba: Az çok kömürleşmiş bitki kalıntılarından oluşan siyaha yakın renkte hafif süngerimsi fosil kömür). Turba üretimi için 200 bin acrelik alan geliştirilmiştir. 31 Mart 1981 tarihine kadar geçen bir yıllık sürede turba üretimi 4.066 milyon ton olmuştur. Bunun 2.769.000 tonu elektrik üretiminde kullanılmış, 821.955 tonu da ısınmada tüketilmiştir.

İrlanda'da kurşun ve çinko konsantrası önemlidir. 1978 yılında ülkede 205 bin ton çinko ve 70 bin ton kurşun üretimi gerçekleştirilmiştir.

Madencilik alanında 40 firmanın çalıştığı İrlanda'da ayrıca, bakır, kireç taşı, alçı taşı, siyah ve yeşil mermer üretimi de yapılmaktadır. En önemli endüstriler gıda, metaller, tekstil, bira üretimi, elektrikli ve elektriksiz makina üretimi.

Çeşitli üretim değerleri

Bira ve malt üretiminin net üretim değeri 180.035 bin İrlanda sterlini olmuştur (1977). Kimyasal ürünler (suni gübre ve suni elyaf dahil) net üretim değeri 170.304 bin İrlanda sterlinidir. Bunun dışında en fazla net üretim değeri 10.113 bin İrlanda sterlini ile gaz, su ve elektrik alanında sağlanmıştır. İrlanda [illegible]nde diğer sektörlerin üretim [illegible] şöyle gerçekleşmiştir (bin İr[illegible] sterlini olarak):

Balıkçılık İrlandalının en eski uğraşıdır

Mineral üretimi 120.107, tekstil 100.863, süt ürünleri 85.424, elektrikli âletler 80.890, metal birimler üretimi 76.307, et üretimi 75.371, yayın 73.483, ayakkabı ve konfeksiyon 67.189, şeker, kakao, çikulata ve şekerleme 53.031, kauçuk ve plastik üretimi 50.965, mekanik âletler 44.447, ekmek bisküvit ve unlu gıdalar üretimi 40.992, kâğıt ve kâğıt ürünleri üretimi 40.878, çeşitli ulaştırma araçları 39.964, hayvan ve kümes hayvanı yemi 39.225, kereste ve mobilya 36.599, motorlu araçlar ve yedek parça üretimi 31.475, tütün ürünleri 26.987, ilk ürün metaller 19.954, diğer 271.605 sanayide toplam üretim değeri 1.908.471 bin İrlanda sterlirini olarak gerçekleşmiştir.

İşgücü ve dış ticaret

İrlanda'da işgücü 1980 Nisan verilerine göre 1.237.000'tür. 92.033 kişi ise çalışmamaktadır. İrlanda'da yaklaşık 331 bin işçi altı genel sendikada örgütlenmiştir. Nüfusun yüzde 19'u sanayi, yüzde 15'i de ticaret alanında çalışmaktadır.

1980 yılında İrlanda'nın ithalatı 5.419.436.086 İrlanda sterlini ihracatı da 4.131.381.305 İrlanda sterlini olmuştur.

İrlanda'nın yıllara göre ithalât ve ihracat rakamları şöyle bir gelişme göstermiştir. (İrlanda sterlini olarak 1976 (2.337.932.028 - 1.859.077.079), 1977 (3.090.886.805 - 2.518.170.389); 1978 (3.713.098.432 - 2.963.180.624); 1979 (4.827.922.798 - 3.496.089.139).

İrlanda 1980 yılında en fazla canlı hayvan ve gıda ihracatı yapmıştır. Bu ihracatın toplam değeri 1.417.829.293 İrlanda sterlini olmuştur. İrlanda'nın en fazla ithal ettiği ürünler makina ve ulaşım aracıdır. İrlanda 1980 yılında 1.386.159.741 İrlanda sterlini değerinde makina ve ulaşım aracı ithal etmiştir.

İrlanda'nın 1980 yılı verilerine göre başlıca ihraç kalemleri ve elde edilen gelir miktarı şu şekilde gerçekleşmiştir (İrlanda sterlini olarak): Hammaddeler 181.630.282, katı yakıt 26.723.188, kimyasal ürünler 519.954.961, mamul madde 520.495.535, makina ve ulaşım aracı 762.916.353. Aynı yıldaki ithalât durumu da şöyle: Canlı hayvan ve gıda 572.959.354, hammaddeler 169.186.943, katı yakıt 802.583.263, kimyasal ürünler 560.223.184, mamul madde 990.555.612, İrlanda en fazla ihracatı İngiltere'ye yapmaktadır. İngiltere'nin toplam ihracat içersinde aldığı pay yüzde 43'tür. Toplam ihracak içersinde Fransa yüsde 8, Federal Almanya yüzde 10 ve ABD'de yüzde 6 pay almaktadır. 1980 yılı rakamlarına göre İngiltere'ye yapılan ihracat 1.763.749.508 İrlanda sterlini tutarındadır. İrlanda en fazla ithalatı yüzde 51 ile İngiltere'den yapmaktadır. İthalatta ABD yüzde 9, Federal Almanya yüzde 7 ve Fransa yüzde 5 pay almaktadır. 1980 yılı[illegible] İngiltere'den 2.754.613.991 İrlanda sterlini tutarında ithalât yapmış[illegible]

Tarımda

İrlanda'da çalışan nüfusun yü[illegible] 26'sı tarım alanındadır. 4.689.961 hektarlık alan ekilebilir alan ve otlak[illegible]

Diğer toprakların genişliği 2.199.[illegible] hektardır. (Toplam 6.889.230 hektar 1975). 1979 yılı rakamlarına göre İrlanda'nın gayri safi tarım üretimi hayvan değerlerindeki değişmeler dışında 1.791.518.000 İrlanda sterlini tutarında gerçekleşmiştir. 1979 yılında İrlanda'da 120.700 acrlık alanda 241 bin ton buğday, 69.500 acrlık alanda 103 bin ton yulaf, 799.500 acrlık alanda 1.417 b[illegible]

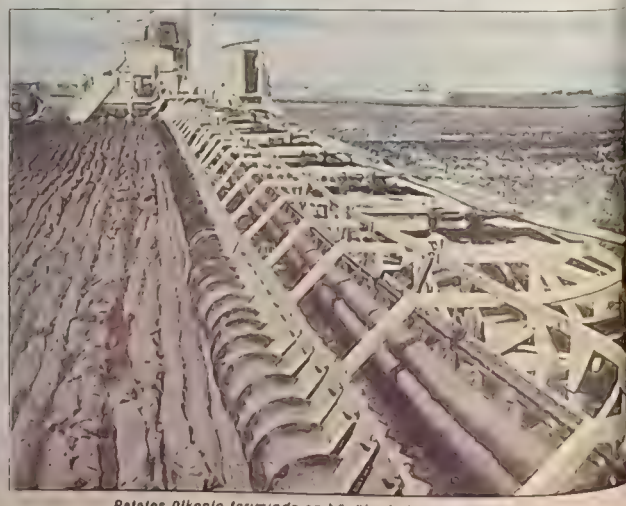

Patates ülkenin tarımında en büyük ağırlığı tutar.

...100.200 acrlık alanda 1.123 bin ...ve 86.200 acrlık alanda da ...konluk şeker pancarı üretimi ...Tarımda kullanılan traktör ...'dir (1980). İrlanda'nın ...hayvan durumu da şöyledir: 6.9 ...sığır, 3.3 milyon koyun, 1.1 mil...(1980), at 75.500, kümes ...9.6 milyon (1978).

...'da balıkçılık alanında çeşitli ...yakın deniz aracı kullanılır. Balıkçılıkla uğraşanların sa...rakamlarına göre 8.711'dir. ...yılında İrlanda'da toplam ...İrlanda sterlini tutarında ba...ştır.

...toplam ormanlık alan 292.364 ...

...ulaşımda

...'da toplam karayolu uzunluğu ...dir. Bunun 3.264 mili ulusal ...alır, 6 662 mili ikinci derecede ...dur. 1980 yılında trafiğe ka...371 özel otomobil, 5.166 kamu ...052 yük aracı, 28.488 motor...bulunmaktadır.

...açık demiryolu uzunluğu ...kilometredir. Demiryolları ile 1980 ...16 654.000 yolcu, 3.570.000 ton ...taşınmıştır. Demiryollarının aynı ...40.748.694, harcamaları da ...İrlanda sterlini olmuştur. ...Hava Yolları (AER Lingus) ...1.869.618 yolcu, 38.846 ton ...118 ton da posta taşımıştır.

...limanlarına 1979 yılında 23.15 ...NRT'lik 18.991 gemi uğramıştır. ...2.792'si (4.374.000 NRT) İr...bandırahdır. İrlanda'nın 100 gross ...ve daha büyük 60 gemisi bulun...dır. Deniz taşımacılığı na açık ana ...lar Shannon Navigation (130 mil), ...Canal ve Barro Navigation (156 ...)

...bankacılık

...yılında çıkan Merkez Bankası ...uyarınca, 1 Şubat 1943 tarihinde ...İrlanda Merkez Bankası, ülkede ...önce benzer görevleri yerine ge...Para Komisyonu'nun yerini almış...bu tarihten önce ülkede Merkez ...etkinliklerini üstlenmiş olan ...Komisyonu, başka işlevlerinin yanı ...banknot da çıkarmak görevini ...getiriyordu. Para Komisyo...1943 yılına kadar sürdürdüğü ...ve işlevlere ek olarak, Merkez ...daha başka yetkilerle de donatılmış durumdadır. Bu yetki ve işlevlerin ...şunlar vardır: Bankalardan ve ...kuruluşlarından fon çekebilme, ...bonoları ile kambiyo senetlerini ...edebilme, bu türden evraka ve ...tahvilleri karşılığında bankalara ...verebilme, reeskont senetleri için ...tesbit etme ve yayınlama ...hükümet tahvillerini ya da hükü...tarafından kurulmuş ya da hükü...pay sahibi olduğu uluslararası ...ya da mali kuruluşların tah...hisse senetlerini alıp, satma. ...Merkez Bankası, bütün bu yetki ve iş...ek olarak, para ve kredi konu...ilişkin bilgileri de toplar ve yayın...1971 tarihli yeni Merkez Bankası ...da, bankaların lisansa bağlanma...denetlenmesi, likidite ve rezerv oran...saptanması gibi konularda da ...Bankası'na ek yetki ve görevler ...dir. Merkez Bankası'nın ser...40.000 sterlin olup, bunun ...sterlinlik kısmı, Maliye Bakanlı...tarafından ödenmiş bulunmaktadır.

Merkez Bankası'nın yönetim kurulu, hükümetin tavsiyesi üzerine cumhurbaşkanı tarafından atanan bir Guvernör ile, altısı doğrudan doğruya ikisi de Birleşik bankaların direktörleri arasında, Maliye Bakanı tarafından atanan sekiz direktörden meydana gelir.

Merkez Bankası ile bağlantılı dört ticari banka vardır: İrlanda Bankası, Birleşik İrlanda Bankaları Ltd. Ulster Bankası ve Kuzey Bankası.

Ülkede hayvancılık ve hayvan ürünleri ekonominin vazgeçilmez bir parçasını oluşturur.

SAVUNMA

Gönüllü askerlik üç yıl sürelidir

1954 Savunma sözleşmesine göre, Silahlı Kuvvetler hükümet tarafından Savunma Bakanlığı kanalıyla yönetilmektedir. Savunma Bakanlığına Savunma Konseyi yardımcı olur.

İrlanda'nın askeri gücü 18 bin kişidir. Yedek kuvvetlerinin sayısı 24 bindir. Askerlik gönüllüdür. Ancak gönüllü olarak girenler en az üç yıl askerlik yapmak zorundadırlar. 1981 yılı savunma harcaması 144 milyon İrlanda sterlinidir

İrlanda Kara Kuvvetleri'nde dört tugay bulunmaktadır. Her tugay iki piyade taburu, bir topçu alayından oluşur. Buna ek olarak İrlanda Kara Kuvvetleri'nde iki bağımsız piyade taburu bulunmaktadır. Toplam mevcudu 14.554'dür.

İrlanda Deniz Kuvvetleri'nde dört devriye gemisi, üç kıyı mayın arama tarama gemisi, bir destek ve eğitim gemisi, altı hizmet gemisi bulunmaktadır. Deniz Kuvvetleri'nde helikopter taşıma olanağına sahip iki devriye gemisinin daha 1984 yılında hizmete sokulması planlanmaktadır. Deniz üssü Haulbowline adasındaki Cork limanıdır. Askeri mevcudu 850 subay dışında 1.200'dür.

İrlanda Hava Kuvvetleri'nde 987 personel ve 36 uçak, sekiz Alouette III ve iki Gazelle ve bir Puma tipi helikopter bulunmaktadır.

SPOR

İrlanda Ulusal Futbol takımının 38 yaşındaki kalecisi Pat Jennings.

Futbol ulusal spor olmuştur

İRLANDA'da futbol ulusal bir spor olarak benimsenmiş ve ülkenin her köşesine yayılmıştır. Kuzey İrlanda'da ve Serbest İrlanda'da iki ayrı Futbol Federasyonu bulunmaktadır. Kuzey İrlanda Futbol Federesyonu "The Irish Football Association", Serbest İrlanda Futbol Federasyonu ise "The Football Association of Ireland" adlarını taşımaktadır.

Kuzey İrlanda Futbol Federasyonu 1880 yılında kurulmuştur. 1.5 milyon nüfuslu ülkede 620 futbol kulübü ve bu kulüplerde lisanslı 12.500 futbolcu bulunmaktadır. Belfast'taki Windsor Park Stadyumu'u ise 60 bin seyirci alabilmektedir. Ayrıca yine Belfast'ta 48 bin kişilik The Oval, 25 bin kişilik Cliftonville ve 20 bin kişilik Grosvenor Park stadyumları bulunmaktadır. Kuzey İrlanda'nın en ünlü futbol takımları şunlardır: Ards, Ballymena United, Bangor, Cliftonville, Coleraine, Derry City, Distillery, Glenavon, Glentoran, Linfield, Crusaders, Portadown.

Serbest İrlanda Futbol Federasyonu ise 1921 yılında kurulmuştur. Yakloşık 3 milyon nüfusa sahip Serbest İrlanda'da 1.065 futbol takımının ve bu takımlarda lisanslı olarak oynayan 16 bin futbolcunun bulunması da futbola karşı duyulan büyük ilgiyi düe getirir Dublin'deki 50 bin kişilik Dalymount Park Stadyumu'nun dışında yine Dublin'de 25 bin, 20 bin ve 15 bin kişilik üç stad daha bulunmaktadır. Ayrıca ülkenin çeşitli yerlerinde de 25 bin ile 10 bin kişi arasında seyirci alabilen 15'ten fazla stadyum vardır. Serbest İrlanda'nın en ünlü futbol takımları şunlardır: Bohemian, Cork Cettle, Cork Celtic, Drogheda, Drumcondra, Dundalk, Limerick, St Patrick's, Shamrock Rovers, Shelburne Sligo Rovers, Waterford, Athlone Town, Finn Harps.

KÜLTÜR VE SANAT

İrlanda, İngiliz diline büyük ustalar yetiştirdi

ANTİK çağda, İrlanda'da yaşayan halkın hiyerarşik yapısında şairin ayrıcalıklı bir yeri vardı. Şair (fili), hâkim ve tarihçi ile birlikte toplumun ayrıcalıklı kişilerinden sayılır. Bu dönemin şiirleri bu bakımdan hayli yüklü ve karmaşıktır; yalnızca doğayı ve doğaüstünü değil toplumsal olanı da dile getirirler. Bugüne toplu biçimde ulaşabilen en eski yazılı metin olan "Fianna batar le Main" İrlanda'nın her bir yöresini efsaneleriyle dile getirmesiyle ayrı bir önem kazanır.

Edebi açıdan asıl ağırlığı taşıyan metinlere ise XII. yüzyıldan sonra rastlanır: "Leinster'in Kitabı" başta olmak üzere pek çok yapıt çağdaş İrlanda edebiyatı için vazgeçilmez birer kaynak oluşturacaktır. İrlanda'nın 1171'de istilâsı, İrlanda edebiyatının yüklü bir Norman - Fransız etkisine girmesine yol açar. Gene de, İrlanda edebiyatının temel konusu tarihsel birlik olarak kalır.

XVII. yüzyılla birlikte İrlanda kültürü özellikle tarihçi Geoffrey **Keating**'in yapıtlarıyla yeni bir çehre alır. Daha halkçı, geniş kitlelere çok daha rahat uzanan bir edebiyat anlayışı doğar. **Tadgh Dall O'Higgin** ve **Eochaidh O'Hussey** gibi şairleri Coromwell'in artığı **Ferriter** ile **David O'Bruadar** izler. XVIII. yüzyılda da popüler ve ulusca bir edebiyat anlayışı egemen olur. **Egan O'Rahilly** ve **Roe O'Sullivan** gibi şairlerin yanı sıra, kör ozan **Raftery** ve **Brian Merriman** dönemin en etkileyici ustaları sayılırlar.

James Joyce hemen hep Dublin'i yazdı.

TÜRKÇE'DE İRLANDA EDEBİYATINDAN ÖRNEKLER

[illegible] "Seyahatleri", dilimize [illegible] yıllar önce aktarılmış tek kitaptır. [illegible] Shaw'un yapıtından uyarlanan "My Fair Lady" sahnemizde geniş yankı bırakmıştır. Oscar Wilde'ın şiirlerinin yanı sıra "Reading Zindanı Balladı" kitabı şair Özdemir Asaf tarafından dilimize aktarılmıştır.

[illegible] ilk romanı "Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi" Murat Belge tarafından Türkçeleştirilmiştir. "Dublinliler" der[illegible] de [illegible] yıllarda dilimize çevrilmiştir.

[illegible] romanlarından "Molloy"u Bertan Onaran, oyunlarından "Godot'yu Beklerken"'i Ferit Edgü, "Mutlu Günler"'i Aksit Göktürk çevirdi. "Godot'yu Beklerken" AST'ta Asaf [illegible] tarafından olaylı biçimde sahneye konmuştu.

İrlanda Tiyatrosu [illegible] Prof. Cevat Ça[illegible] [illegible] yayımlanmıştır. [illegible] şiirleri de Cevat Çapan dilimize aktarmıştır.

Francis Bacon'ın bu tablosu Tate Gallery'dedir.

XVIII. yüzyılın büyük ustası

Ancak, XVIII. yüzyılda İrlanda edebiyatının yetiştirdiği en büyük usta, hiç şüphesiz Jonathan Swift olur. Dublin'de doğan ve yetişen Swift, XVIII. yüzyılın ilk yarısında "Kitapların Savaşı", "Güliver'in Yolculukları" ve "İrlandalı Fakir Aile Çocuklarının Ailelerine ya da Vatanlarına Yük Olmamaları İçin Mütevazi Öneri" gibi kara alaya dayalı yapıtlarıyla öne çıkar ve ülkesinin siyasal yaşamında da yoğun biçimde etkili olur. Eleştirileri yalnızca siyasal yaşama yönelik değildir: Din, eğitim, ekonomi gibi konularda sert, neredeyse acımasız bir üslup geliştirir. 1745'de öldüğünde iyice yorgun düşmüş, son yıllarında ruh sağlığını geniş ölçüde yitirmiş olan Swift, İngiliz dilinin önde gelen ustalarından biri sayılmış, etkisi, günümüze dek eksilmeden gelmiştir.

XIX. yüzyılın ilk yarısında, İrlanda şiirinin en popüler kişiliği şiirleri ülke çapında büyük ilgi toplayan **Tom Moore**'dur. Yüzyıl sonunda **Jeremiah Callanen, George Darley, James Magnan** gibi şairlerin yanı sıra **William Butler Yeats** öne çıkar. Çok genç yaşta üretmeğe başlayan Yeats'in ilk önemli ürünleri 1892 ile 1902 arasında yayımladığı nazım piyesler olur. Dublin'de ulusal tiyatronun kuruluşunu destekleyen şairin yaşamı ve üretimi 1910'da **Pound**'la tanışmasıyla değişir. En yoğun ve kalıcı şiirlerini, en titiz ve etkin bırakan oyunlarını bu tarihten sonra kaleme alan Yeats İrlanda edebiyatına hem ulusal bir hareketin başlatıcısı, hem de modernliğin atası olarak imzasını atacaktır. Yeats'in olgunluk dönemi yapıtları (1928-1935) İrlanda edebiyatının doruk noktası sayılmıştır.

Dublin doğumlu iki dev

Bu dönemde, Dublin doğumlu iki büyük yazar, **Oscar Wilde** ve **George Bernard Shaw** dünya çapında üne kavuşurlar. Wilde, oyunlarının ve şiirlerinin yanı sıra hareketli yaşamıyla da dikkat çeker. Yerleşik ahlâk değerlerini sarstığı gerekçesiyle mahkûm edilince, dilimize de çevrilen "Reading Zindanı Balladı"nı kaleme aldı. "Dorian Gray'ın Portresi" ile dünya çapında üne kavuşan yazara hem İngiliz edebiyatı, hem de Amerikan edebiyatı sahip çıkmıştır.

Shaw ise, uzun süren yaşamı boyunca birbirinden farklı nitelikleri kendinde toplamayı başardı: Büyük bir tiyatro yazarı, etkili bir siyaset adamı, güçlü bir yergici ve popüler bir aydın olarak yaşadı Shaw. İrlanda kökenli olmasına karşın, daha çok İngiliz edebiyatının bir parçası olarak tanındı.

Bernard Shaw 1925 yılında Nobel armağanını kazanmıştı.

XIX. yüzyılın ikinci yarısında etkili olan bir başka İrlandalı yazar da **John Millington Synge**'dir. Dublin doğumlu yazar, şiirleriyle ülkenin Villon'u sayılmış ama asıl ününü tiyatro eserleriyle kazanmıştı. Genç yaşta ölen Synge'in İrlanda Ulusal Tiyatrosu'na katkısı büyük olmuştur.

XIX. yüzyıl İrlanda romanına **Maria Edgeworth, Samuel Lover, Charles Lever** gibi isimler ağırlığını koyar, **Somerville** ve **Violet Martin** gibi yazarlar mizah yanı ağır basan yapıtlar yayımlarlar. Ancak İrlanda, roman alanında Joyce ve **Beckett**'le XX. yüzyılda parlayacaktır.

Çağdaş İrlanda edebiyatının belli başlı şairleri, 1923 Nobel armağanını alan **Yeats**'in dışında **James Stephens, Austin Clerke, Patrick Kavanagh** ve **Thomas Kinsella**'dır. Tiyatroda ise, Yeats ve Synge'in açtığı yolda günümüzde yol alan başlıca tiyatro yazarları: Sean O'Casey (1884-1964), Annie Horniman (1860-1937) ve Brendan Behan (1923-1964)'dır.

Felsefe

İrlanda'nın felsefe tarihindeki en önemli temsilcisi, Dublin doğumlu George Berkeley (1685-1753)'dir. Onsekiz yıl boyunca piskoposluk yapan Berkeley, Locke'un yolunu izleyerek 1710'da "İnsani Bilginin İlkeleri Üzerine bir Risale"yi yayımladı. XVIII. yüzyılın metafizik geleneğinde Berkeley'in theist görüşlerinin yeri önemlidir.

Resim

Robertson, George Place ve William Orpen gibi ressamların ülkesi olan İrlanda, günümüzün en önemli ressamlarından birini, Dublinli Francis Bacon'ı da yetiştirmiştir. Savaş sonrasında Avrupa resminin en önemli ressamı sayılan Bacon, figüratif resme yepyeni boyutlar getirmiştir.

Müzik

Ortaçağdan başlayarak, XVII. yü[illegible] gelinene dek, arp, İrlanda'nın ulusal ç[illegible] sayılmıştır. Thomas Moore'un (1[illegible] arası) kendi şiirlerini "İrlanda Melod[illegible]" başlığı altında bestelemesiyle İrlanda [illegible]ğinde yeni ufuklar açılır. XIX. yüz[illegible] sonra yetişen belli başlı besteciler [illegible] son, Harty, Charles Wood ve Robe[illegible] wart'tır. Pop müzik alanında ise en [illegible] İrlanda kökenli şarkıcılar Elton John [illegible] novan'dır.

James Joyce ve Samuel Beckett üzerine bir deneme

ENİS BATUR

Çağdaş İrlanda edebiyatının ülke sınırları dışında üne kavuşmuş iki büyük temsilcisi, James Joyce ve Samuel Beckett, Dublin doğumludur. İlk öykü kitabı "Dublinliler"in yayın ortamında yankı bırakmamasından yılmayan James Joyce, yüzyılın başından itibaren bir "Avrupa gezgini" olarak Zürih, Trieste ve Paris'te yaşadı. 1916'da yayımlanan ilk romanı "Sanatçının Genç Bir Adam Olarak Portresi" de fazla ilgi toplamadı. İkinci romanı "Ulysses"in 1921'de Paris'te yayımlanması hem Joyce'un yaşamında bir dönüm noktası oldu, hem de modern edebiyatın yörüngesini tümden değiştirdi. Batılı romancıların büyük yüzdesi, 700 sayfayı aşan bu anıt-eserin etkisinden kurtulamayacaktır.

"Ulysses", Yahudi kökenli Leopold Bloom'un Dublin'de geçirdiği tek bir günü anlatır. Roman İrlanda'nın köklü kültürünün tüm zenginliklerinin kullanıldığı bir yapıttır: Joyce, halk türkülerinden yöresel geleneklere kadar ülkesinin el atmadığı kaynağını bırakmaz hemen hemen. Öte yandan, yazarın kendi dilinin olanaklarını uç noktalara dek zorladığı, büyük İngiliz yazarlarının üsluplarını benzetlediği, onbeşin üstünde yabancı dilden geniş ölçekte yararlandığı gözlemlenir. "Ulysses" yayımlandıktan sonra pek çok ülkede yasaklanmış, ancak bu, etkisinin yaygınlaşmasını engelleyememiş, tersine, Joyce'un daha sağlığında hayli popüler bir yazar olmasına yol açmıştır.

1922'den sonra yeni bir romana başlayan Joyce, 17 yıl boyunca bu kitap üzerinde çalışmış, arada "İlerleyen Bir Romandan" başlığı altında yayımladığı parçalar ile iyiden iyiye okurlarını şaşırtmış ve meraka sokmuştu. 1939'da romanın bütünü "Finnegan's Wake" adı altında çıktıktan kısa süre sonra Joyce'un ölümüyle bu son kitap tümden giz içinde kaldı. "Finnegan's Wake", "Ulysses"'n pek çok açıdan benzeridir belki, bir yandan da birbirlerinin "negatifi" sayılırlar: "Finnegan's Wake" bir geceyi, düşler ve karabasanlar içinde geçen tek bir geceyi kapsar. Romanın ilk tümcesiyle sonuncusu birbirine bağlandığı için başı sonu yoktur: Tam bir çevrim içinde bir çember oluşturur.

"Finnegan's Wake"de yüzlerce yabancı dil kullanır Joyce, ama kitabın "ana dili" bile tam olarak tanımlanamaz: İngilizceyi temel alan bir dildir bu, daha çok da "Joyce'ca"dır. Bir kelimenin içine birçok kelime sıkıştırır yazar: Lewis Car[illegible] öğrendiği bir yöntemle "çanta kelime"le[illegible] adlandırılan birbirlerinin içine sıkıştırılmış [illegible] leri yaratır ve kullanır, dille sesel [illegible] ağırlık verir. "Ulysses"de kullandığı "bi[illegible] tekniği", hiçbir noktalama işaretine başvur[illegible] düşünce akışını kâğıda aktarma yöntemi "[illegible]negan's Wake"de böylece daha da katmerli[illegible] alır.

Ölümünden bu yana binlerce araştırma [illegible]mıştır Joyce'un bu iki romanı üzerine. [illegible] Joyce'a vakfeden eleştirmenlerin sayısı [illegible] gibi, son yıllarda yapıtlarının çözümlenmesi[illegible] da bilgisayarların yardımına başvurul[illegible] niyor. Bugüne dek yalnızca Fransızca[illegible] yıllık bir çalışmanın sonucunda 1952'de [illegible] "Finnegan's Wake"in çevirmeni Lavergne [illegible] sayar kullanmak zorunda kalmıştır. Bütün [illegible]luklara karşın, Joyce modern edebiyatın [illegible] ustalarından biri sayılmakta ve kitapları [illegible] binlerce okura ulaşmaktadır.

Paris'te yaşadığı yıllarda Joyce'un sekreter[illegible] üstlenen, "Ulysses"in Fransızcaya çevril[illegible]masında büyük katkıları görülen genç bir [illegible] Samuel Beckett, İrlanda edebiyatının [illegible] dünya çapında üne kavuşan ikinci yazarı ol[illegible] Beckett'in de ilk romanları hiçbir yankı [illegible]mış, 1950'lere gelinene dek de yazar kişi[illegible] elde edememiştir. 1952'de "Godot'yu Bekler[illegible]" adlı oyununun gün ışığına çıkması Beckett'i[illegible] gısını tümden değiştirir. Birden, dünyanın [illegible] ülkesinde aynı anda "Godot" olayı patlar, [illegible] yıl içinde milyonlarca kişi oyunu görmeye [illegible] kett'in romanları da böylelikle ilgi topla[illegible] lar. "Molloy" "Malone Ölüyor" ve "Adı[illegible] mayan"dan oluşan roman üçlüsünü "Mer[illegible] Camier" ile "Watt" izler. Tiyatroda da [illegible] dürür Beckett: "Mutlu Günler", "Son[illegible]" [illegible] tün Bu Düşenler' yazara 1969'da Nobel arma[illegible] getirecektir.

Beckett'in dünyası simsiyahtır. Hiçbir [illegible] kırıntısı, hiçbir umar kalmamıştır insanoğlu[illegible] bu dünyada. Kitaplarındaki kahramanların [illegible] anlamsız isimleri vardır, aralarından [illegible] En son ürünlerinde insan, doğa, dekor [illegible] kalmaz. Godot'da, Godot beklenir ama [illegible] yici onun gelmeyeceğini daha oyunun başın[illegible]rar. "Mutlu Günler"de yarı yarıya [illegible] bir kadın hayatla ölüm arasında sahag[illegible] gölgeyle söyleşir. "Sonu", felçli, kör bir [illegible] getirir. Son oyunu "Ağız" yaklaşık yarım [illegible] sürer ve sahnede bir ışık hüzmesinin aydın[illegible] bir ağızdan başka bir şey görülmez. Beş[illegible] nı Paris'te sürdüren Beckett'in son yıl[illegible] küçük kitaplarda tek bir kahraman kalmış[illegible] di kendine söylenen bir "dil".

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 19
AVRUPA

Üç iklimin birarada yaşandığı ülke

İSPANYA

İSPANYA İber Yarımadasının beşte dördü-ni kaplar. Güney Avrupa'nın dörtte üçü ağırlıklı bir yayla olan, düzgün biçimli bir [illegible]

Doğu ve güneydoğusunda Akdeniz; kuzey, kuzeybatı ve güneybatısını Atlas Okyanusu çevre-ler. Güneydoğu sınırında Fransa ve Andorra Cum-huriyeti, batı sınırında ise Portekiz vardır. Ayrıca Akdeniz'deki Balear, Atlas Okyanusu'ndaki Ka-nar Adaları da İspanya'nındır.

İspanya'da Alp sıradağlarına bağlı iki sıradağ vardır. Bunlar kuzeyde Pireneler, güneyde Endülüs sıradağlarıdır.

İspanya Pireneleri, Fransa Pireneleri'nden çok daha geniş bir yapıya sahiptir. İspanya ile Fransa arasında doğal bir sınır çizer. Bu dağların en yüksek tepesi Aneto tepesidir (3.404 m). Pireneler yük-sek olmasa da geçit vermeyen dağlardır. Bütün Pireneler'de yalnızca iki geçit vardır.

Doğu Pireneler, Katalon sıradağlarıyla İberik sıradağlarına bağlanır. Bu konumuyla Katalonya kıyılarına dağ kütlelerine bağlı yarlar ve alçak kıyılar yer alır. İber dağları, Valencia Körfezi'ne kadar uzanır.

Çok büyük bir kıvrılmış kütle olan Endülüs sıradağları da Alp tipindedir. Cebelitarık Boğazı'ndan ta Portekiz'e kadar 800 kilometrelik bir alana yayılmıştır. Bunların en yüksek tepesi orta bölgede olup Sierra Nevada (3.478 m) adını alır.

İspanya'daki bir başka dağ sıradağı da kuzeyde batıya doğru Körfezi kıyıları boyunca uzanan Kantabriya dağlarıdır. Kantabriyalar Pireneler'den daha az yüksektir (2.600m).

İspanya'nın ortasında, doğudan batıya doğru Sierra de Gata, Sierra de Gredos, Sierra de Guadarrama dağları uzanır. Bunlar yüksek olmayan (1.300-1.600m) dağlardır.

İspanya'da ova olduğunu söylemek çok zordur. Çünkü ülkenin dörtte üçü 300-900 metre yüksekliki yaylalarla kaplıdır. Bu yaylalarsa, dağlarla çevrilmiştir.

Guadalquivir ve Ebre Ovası, Alp tipi sıradağlar-dan bir çöküntüdür. Cordoba ve Sevilla tekdüze ovada başlar, Marismas bataklık kesimine ulaşır.

İspanya'nın en önemli akarsularından ikisi kendi sınırlarında doğup, kendi topraklarında akan Ebro ve Guadalquivir'dir. Ebro, kuzeydeki Kantabriya dağlarından doğar ve Akdeniz'e döküldür. Guadalquivir ise güneydeki dağlardan çıkar, batıya doğru akar ve Cadiz Körfezi'ne döküldür. Bu iki ovanın da kendi adlarıyla anılan ovaları sularlar.

İspanya'da önemli bir gölü yoktur. En önemli sayılabilecek göller Lâgünlerdir. Bunların en başında Ebro gölü gelir. Valencia yakınlarında ise, Albufera vardır.

Üç iklim bir arada

İspanya'nın üç iklim hükümsürer. Bunlardan biri Akdeniz iklimidir. Katolonya'dan Cebelitarık'a kadar olan doğu kıyısında görülür. Yazlar çok sıcak ve kısa, kışlarsa ılıktır. Daha çok yağmurlar sonbaharda. Kurak mevsim süreleri kuzeyden güneye doğru çoğalır, yağış miktarı aynı yönde azalır gösterir. (Doğu Katolonya'da 50 cm. Valencia'da 30-40 cm.'dir.)

İkinci Atlas Okyanusu iklim tipidir. Bu kuzeybatı İspanya'da egemendir. Batı Pireneler'den Galiçya'ya kadar uzanır bu bölge. Yağışlar her mevsim —yazın bile— görülür.

İspanya'nın üçüncü iklim tipi de iç kesimde, ova ve yaylalarda görülen kara iklimidir. Bu kimi yerde sertleşen sıcak, Akdeniz ikliminin karıştığı bir kara iklimidir. Ama sert geçtiği yerler de vardır. Castilla Vieja havzasında bu sertlik yüzünden zeytin ağacı yetişmez.

Bitki örtüsü

İspanya'da İklime uygun olarak doğal bitki örtüsünde de değişik bir yapı gösterir. Zeytin ağaçlarının yaygınlaştığı Katalonya yanı sıra, Akdeniz İklimine uygun olarak sulak bitkiler, meşelikler bu bölgenin doğal bitki örtüsünü oluşturur. Buradan güneydoğuya gidildiğinde bozkırlarla karşılaşılır. Bunlar İberik sıradağlarının iç kısımlarını örter.

Okyanus İklimi görülen yerlerde ise meşe ve gürgen ağaçları kaplar her yeri. Bu doğal örtü, zamanla kısmen elyafçayır ve fındıklık haline çevrilmektedir.

İç kesimlerde, ova ve yaylalarda ise karışık ormanlara ve bozkıra rastlanır.

Barcelona'da Ulusal Saray'ın ışıklı çeşmeleri kırsal kesimin görüntüsüyle tam tamına çelişkili bir görüntü yaratır

KİMLİK KARTI

Resmi adı	İspanya Krallığı (ESTADO ESPANOL)
Başkent	Madrid (Nüfusu 3 792 561)
Ülke nüfusu	: 37.900.000
Yüzölçümü	: 504.750 kilometrekare.
Nüfus artış hızı	%1
Resmi dil	: İspanyolca.
Diğer diller	: Katalanca, Galıcıan, Valencian, Baskça.
Etnik gruplar	: İspanyol (Kastilyalı, Valenciyalı, Endülüslü, Asturyalı %72.8.Katalan %16.4, Gallsyalı %8.2, Bask %2.3
Din	: Katolik
Para birimi	Peseta
Başlıca kentleri:	Barcelona (3.929.194), La Coruna (1.004.188) Oviedo (1.045.635), Sevilla (1.327.100), Valencia (1.767.327), Vizcaya (1.004.188).
Devlet İşareti	: E

TARİH BOYUNCA İSPANYA

İspanya tarihi Kartaca istilâsı ile başladı

İspanya'da İslâm uygarlığının izleri görülür

İSPANYA'nın tarih öncesi çağlardaki durumu, son yıllarda büyük ilgi toplamaktadır. Batı Avrupa'nın Neolitik çağ kültürüne büyük etkisi bulunan megalitik kültürün çok önemli örneklerine rastlanmaktadır bu bölgede. İberik yarımadasının çeşitli yörelerine dağılmış [illegible] mağara devri resimlerinde hayvanların yanı sıra insan ve kadınların da betimlenmiş olduğu görülmektedir. İberyalıların yarımadaya M.Ö. [illegible] yüzyılda yerleşmiş oldukları sanılıyor.

İspanya'da M.Ö. VI. ve V. yüzyıllarda Yunanlılar, [illegible] yüzyılda da Kartacalıların yerleşim merkezlerinin kurulduğu biliniyor.

İspanya tarihinin M.Ö. 236 yılındaki Kartaca istilâsı'yla başladığını söyleyebiliriz. Yeni Kartaca'nın (Cartagena) kurulmasıyla sonuçlanan bu büyük çıkış, Roma'nın kıskançlık duygularını kamçıladı. Annibal'in 219 yılında Saguntum kentini ele geçirmesi [illegible] II. Pön Savaşı, 201 yılında [illegible] Roma egemenliği altına girmesiyle sonuçlandı. Ne var ki, bölgenin tümüyle Roma boyunduruğuna girmesi için yüzyıllar geçmesi gerekecekti. Roma İmparatoru Augustus'un bölgeyi üç il halinde yeniden düzenlemesinden sonraki [illegible] yıl boyunca İspanya, Roma imparatorluğunu [illegible] servet ve yetişmiş insan gücü açılarından [illegible] bir depo işlevi görecekti. İspanya, bu süre içinde birkaç Roma imparatorunun ve Seneca, Lucan gibi büyük aydın ve ozanların doğumuna da tanık olacaktı. İspanya, özellikle güney kesimleri, Roma'nın derin nüfuzu altına girmişti.

Roma İmparatorluğu'nun zayıflayıp çökmesi ile birlikte İspanya barbarların istilâsına uğradı. Bölgede önce Vandal'lar (M.S. 420 dolayları), sonra da Vizigotlar görüldü. Bölgede büyük bir krallık kuran Vizigotlar [illegible] Hıristiyanlığı benimsediler. Bu dönemde İspanya artık Roma - Vizigot kültürünün [illegible] haline gelmiş, en önemlileri Sevillalı İsidorus [illegible] bilim adamı ve teoloğ yetiştirmişti. Vizigot egemenliği VIII. yüzyıl başlarında Kral Roderick'in Kuzey Afrika'dan gelen Müslüman Araplar tarafından yenilgiye uğratılması [illegible] sona erdi.

[illegible] 711 yılında başladı. Tarık bin Ziyad komutasındaki ordular Cebelitarık boğazını aşarak İspanya'nın güneyine çıktılar. Zafer üstüne zafer kazanarak Pirene'lere dek dayandılar. 732 yılında Fransa sınırlarını aştılarsa da, Charles Martel'e yenilerek yeniden İspanya içlerine çekildiler. Arapların İberya yarımadası üzerindeki egemenlikleri hiçbir zaman tam olmadı. Örneğin, yarımadanın kuzeybatısında Asturias krallığı Hıristiyan geleneklerini korumayı başardı. Emevilerin asıl egemenlik kurdukları güney bölgelerinde Hıristiyanlarla Müslümanlar birbiriyle kaynaşarak ortak bir kültür oluşturdular. Özellikle Endülüs (Andalusia) yöresinde görülen İslâm etkisi, son derece ilginç mimarisi ve flamenco müziği ile günümüz İspanya'sında da belirgin biçimde kendini göstermektedir.

Aradan geçen bir yüzyıllık süre içinde Galicia, Asturias, León ve giderek Kastilya krallıkları, ülkenin belirli bölümlerini Araplardan kurtarmaya başladılar. Ülkeyi ele geçirmiş olan Müslümanların kendi aralarındaki kavgaları da bu çözülmeyi kolaylaştıran etkenlerden biriydi: Araplar'la Berberiler arasındaki çatışmaya, Emevilerle Abbasiler arasındaki kanlı mücadeleler eklendi.

Bununla birlikte X. ve XI. yüzyıllarda Müslümanlar yeniden güçlenerek duruma egemen oldular. **III. Abdurrahman**'ın Kurtuba'da (Cordoba) tam 50 yıl süreyle (912-961) büyük bir ustalıkla ve adaletle yönettiği ülkede barış ve düzen hüküm sürdü. Bu dönemde küçük Hıristiyan krallıklar da tümüyle Mağribîlerin egemenliği altına girmişlerdi. III. Abdurrahman'ın oğlu **II. Hakem** de aynı derecede mükemmel bir yönetimle İspanya'da etkileri günümüze dek süregelen dev bir uygarlık kurma işini tamamladı. II. Hakem'in kurduğu 400 bin kitaplık kütüphane, İspanya'daki İslâm uygarlığının boyutları hakkında bir fikir vermek için yeterlidir. II. Hakem'in ölümünden sonra bu saltanatın gerilediği, tahta geçen maceracıların ve kukla hükümdarların yönetiminde Mağribî imparatorluğunun çöküşe yöneldiği görülür. İslâmî imparatorluk küçük devletlere bölünürken, Hıristiyan devletlerin gücü artmaktaydı. XI. yüzyılda başlayan Hıristiyan canlanması, 1492 yılında Gırnata'nın (Granada) Müslümanlardan koparılmasıyla doruğuna ulaştı.

Yeniçağ İspanyası

İspanya'nın geleceğini belirleyecek olan gelişmeler aslında XIII. yüzyılda başlamıştı. 1230 yılında León ve Kastilya kralları birleşti. Bu tarihten başlayarak Kastilya'nın zenginliği ve gücü durmadan artmıştır. 1469'da Aragon Kralı **Ferdinand** ile Kastilya Kraliçesi **Isabella**'nın evlenmesi ile, Kastilya egemenliğinde enikonu birleşik bir İspanya ortaya çıktı. XIV. ve XV. yüzyıllarda Aragon kralları Akdeniz politikasına daldılar. Sicilya ve Napoli krallıkları ile ilişkiye girdiler. Navarra krallığı ise zamanla güneybatı Fransa ile özdeşleşti. İspanya'dan bağımsız bir çizgi izlemeye başlayan Portekiz krallığı da XV. yüzyılda gözlerini denizaşırı topraklara dikerek Doğu ve Batı Hint adalarında büyük bir ticari imparatorluk kurmaya girişti. İspanya krallığı da 1492 yılından başlayarak bu emperyalizm yarışına girmekte gecikmeyecekti.

Ferdinand ile Isabella İspanya'nın iç sorunlarını çözer çözmez, denizaşırı seferler için gerekli olan parayı toplayarak dünyanın keşfedilmesi için birçok sefer başlattılar. Bu seferlerin sonunda Doğu dünyasına batıdan giderek yeni bir yoldan ulaşılması beklenirken, Yeni Dünya, Amerika 1492'de Kristof Kolomb tarafından "farkına varılmadan" keşfedilmiş oldu.

Hıristiyan Avrupa "akıncıları"nın ayak bastığı bu topraklarda, yüzyıllardan beri yaşayan ve eşi görülmemiş parlaklıkta uygarlıklar kurmuş olan kızılderililer yaşamaktaydı: Meksika'nın yüksek yaylalarında Aztek'ler Toltek'ler, Yucatan'da Maya'lar, Antiller'de Karaib'ler, Peru ve Bolivya And'larında da **İnka'lar**, her biri ayrı ayrı olmak üzere, dünyanın bugün bile ulaşamadığı düzeyde eşitlikçi ve adil birer sosyal-siyasal düzen kurmuşlar, çeşitli sanat dallarında olağanüstü eserler yaratmışlar, matematik ve astronomi gibi birçok bilim dalında, o çağ Avrupası'nın hayal bile edemeyeceği noktalara varmışlardır.

Hernan Cortès, Francisco Pisarro ve **Diego de Almagro** isimli üç "maceracı"nın komutasındaki İspanyol yağmacılarının bu uygarlıkları yerlebir etmesi içinse sekiz yıl geçti. Bu "Fatih"ler (Corquistadores), 1517 ile 1529 yılları arasında Orta ve Güney Meksika'nın tümünü dize getirdiler, korkunç katliamlarla kızılderilileri Hıristiyan Avrupa uygarlığına soktular. Yalnız İnka'lar bir süre direnebildi, o da, "Fatih"lerin ikisi arasındaki bitmez tükenmeyen yağma kavgası yüzünden.

İspanya Kralı Don Juan Carlos Kraliçe ile birlikte

Sonuçta, 1540 yılına gelindiğinde İspanya Kuzey, Orta ve Güney Amerika'da dünyanın yüzyıllardır görmediği büyüklükte bir sömürge imparatorluğunun sahibiydi. Buna, kısa süre sonra Portekiz ve Portekiz'in bugünkü Brezilya da dahil olduğu geniş topraklar da dahil olacaktı. XVI. ve XVII. yüzyıllarda elde ettiği bu uçsuz bucaksız topraklar İspanya'nın büyük bir zenginlik ve güç sahibi olmasını sağlayacaktı. Böylece birinci sınıf bir Avrupa devleti haline gelen İspanya, sürekli olarak Amerikan gümüşü ile ayakta durmak zorunda kaldığından, zamanla ekonomisinin zayıflamasına ve toplum yapısının bozulup yozlaşmasına tanık olacaktı.

Ferdinand ile Isabella'nın kızı **Çılgın Juana** [illegible] yılında Habsburg Arşidükü **Philip** ile evlendi. Bu evlilikten doğan **Carlos**, önce İspanyol tahtına geçti, sonra da 1519 yılında **V. Karl** (Şarlken) adıyla Kutsal Roma İmparatoru oldu. İspanyol monarşisinin Roma Katolik Kilisesi ile çok sıkı bir ilişki içine girdiği bu dönemde ünlü Engizisyon mahkemelerinin kurularak ülkeye dehşet saçtığı görüldü. "Kâfir"lere ve putperestlere karşı girişilen haçlı seferi Amerika kıtasında da korkunç katliam ve işkencelerle sürdürüldü. Bu "gelenek", Almanya'da boy veren Protestanlığı ezmek için de araç olarak kullanılacaktı.

V. Karl 1556 yılında tahtından feragat ettiği zaman Habsburg hanedanının İspanyol kesimine ait toprak ve zenginlikler kral **II. Filip**'in (Felipe) egemenliği altına girdi. İmparatorluk, İspanya'nın yanı sıra Hollanda'yı, İtalya'nın büyük bir kesimini ve denizaşırı sömürgelerin tümünü kapsamaktaydı. **II. Felipe** aynı zamanda Avrupa'nın en müthiş savaş makinesine de sahipti. "Yenilmez Armada" diye adlandırılan güçlü donanması Osmanlıları İnebahtı deniz savaşında yenilgiye uğrattı.

Bununla birlikte, böylesine geniş bir alana dağılmış toprakları yönetmenin zorluğu ile giderek güçlenen Protestanlığın meydan okuyuşu birleşince İspanyol egemenliğinin temellerinin de işte bu en güçlü dönemde sarsıldığı görülür. Kralın İngiltere'den **Mary Tudor**'la evlenmesi, iki ülke

SİYASAL KÜNYE

İspanya meşruti bir monarşidir. İspanya Devlet Başkanı General Franco'nun ölümünden sonra Prens Don Juan Carlos de Borbón y Borbón yemin ederek, I. Juan Carlos adıyla İspanya kralı olunca devletin şekli diktatörlükten meşruti monarşiye dönüşmüştür.

27 Aralık 1978'de yürürlüğe giren yeni İspanyol Anayasası, genel oyla seçilen bir parlamenter demokratik sistem öngörmektedir. İspanyol parlamentosu Cortes iki meclislidir; 350 üyeli Temsilciler Meclisi (Kongresi) ve 248 üyeli senato.

Anayasa uyarınca Cortes'te 11 Ocak 1980 tarihinde yapılan oylama ile BASK ve Katalan bölgelerine resmen özerklik statüsü tanınmıştır. 1980 Aralık'ında yapılan bir başka oylama ile Galicia'da üçüncü bir özerk bölge kurulması kararlaştırıldı.

Ekim 1982'de yapılan genel seçim sonunda Felipe Gonzales önderliğindeki Sosyalist Parti çoğunluğu elde ederek iktidara geldi. 1982 sonuçlarına göre Temsilciler Meclisi'nde milletvekili sayısının partilere göre dağılımı şöyledir: İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE): 201; Halkçı Birlik (AP): 106; Demokratik Merkez Birliği (UCD): 12; Katalonya Birlik Partisi (CPU): 12; Ulusal Bask Partisi (PNV): 8; İspanyol Komünist Partisi (PCE): 5; Demokratik ve Sosyal Merkez Birliği (CDS): 2; Bask'lı Ayrılıkçılar (HB): 2; Bask'lı Solcular (EE): 1; Ortanın Solu (ERC): 1

TÜRKİYE'NİN İSPANYA BÜYÜKELÇİSİ: (Madrid)
Mehmet Baydur
İSPANYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ:
Santiago Martinez Caro
Abdullah Cevdet Sok. No: 8-Çankaya-Ankara

İspanya Başbakanı Felipe Gonzales 42 yaşındadır.

... birkaç yıl için birlikte tutabilecektir

Gerileme ve çöküş dönemi

...la'nın 1688'de çökmesi, sömürgelerin ... açısından hiçbir sorun çıkarmamakla ... gerileme döneminin önemli bir işareti ... yorumlanabilir. II. Filip'in 1698'deki ... birlikte, İspanya'nın büyüklük günleri de ... kararmaya başlamıştı denebilir. Bunu izleyen ... bir çöküşe tanık olacaktır. Büyük bi... gerilemeyi toplumsal bir çöküş iz... IV. Felipe'nin Olivares Dükü aracılığıyla ... reform çabaları sonuç getirmedi. İspanya, ... Savaşları'ndan da büyük yaralar alarak ... 1640 yılında Portekiz İspanya'dan koparken ... zamanda Katalonya'da ciddi bir ayaklanma ... çıktı.

XVII. yüzyıl ilerledikçe çöküş gittikçe hızlandı. II. Carlos (16651-1700) büyük Avrupa devletleri ... kuvvet dengesini sağlamak amacıyla İspanya'... Bourbon ve Habsburg hanedanlarının çıkarları ... doğrultusunda parçalama girişimlerini engelleye... güce sahip değildi artık. Hollanda, Birleşik ... adı altında İspanya'dan kopmuştu.

İspanya Veraset Savaşları'nın sonunda Bour... hanedanlarından Philippe. V. Felipe adıyla tahta ... Fransız yönetim tarzının etkileri de ülkede ... başladı. Daha sonra III. Carlos ...de bir düzelme sürecine girildi. Avrupa'... Aydınlanmış "Despot"larından biri olan ... eğitim, tarım ve maliye alanlarında bir dizi ... uygulamasına giriştiyse de bu atılım kısa ... oldu.

Yakınçağ İspanyası

... Fransız Devrimi patlak verdiğinde ... önce bir girişimde bulunmadı, ama daha ... devrim yangınının kendisine sıçramasını ... kaygısıyla Fransa'ya savaş ilân etti. ... 1796'da Fransa ile bir antlaşma imzala... ... durumda kaldı. Ertesi yıl ise donanması ... donanmasından ağır bir yenilgi aldı. ... kendini toparlayan donanma bu kez de ... deniz savaşında yenilgiye uğrayacaktı. ... oğlu Ferdinand arasında çıkan kavga, ... müdahalesine ve tahtın Joseph Bonaparte'a teslim edilmesine yol açtı. Ama, İspanyol halkı bu tepeden inme değişikliğe boyun ... başkaldırdı ve bunu izleyen kurtuluş ... 1813 yılında Joseph Bonaparte'la birlikte ... Fransız birliklerinin ülkeden dışarı atılmasıyla ...

... arasında daha liberal bir düzen kuracağını ... olan VII. Ferdinand, sözünü tutmadı ve ... yılında mutlak bir monarşiyi İspanya'ya ... gecikmedi. Ancak, içine girilen yeni ... gerekleri bunu mümkün kılmıyordu. ... ülkeler halkının büyük kesimi sömürge ... reddediyordu. 1630 Fransız devrimiyle ... Orta ve Güney Amerika, İspanya'dan ... bağımsız devletler kurdular. 1833 yılında ...'nın tahta geçmesiyle birlikte Kral Car... soyundan gelenlerin başkaldırdıkları ve ... bir iç savaşın patlak verdiği görülüyor. ... amcası Don Carlos'un tahta geçmek için ... hareket e tarihlerde başarısızlıkla sonuç... da etkileri XX. yüzyıla dek sürecek ve ... başarıya ulaşacak olan Carlist çizgiyi ... (Bugünün İspanyası, Kral I. Don Juan Carlos'un başında bulunduğu bir meşruti ...)

Hükümetin yolsuzluklara gömülerek iyice zayıf... sonucunda kraliçe **Isabella** tahtını bırak... durumda kaldı. Onun yerine geçen XII. Alfonso'nun yönetiminde bulunduğu dönem de ... kavgaları ve gittikçe güçlenen cumhuri... etkisi altında kalan karışık bir ... oldu. Onun ölümünden sonra tahta geçen XIII. Alfonso'nun talihi de daha parlak olmadı. ... gelişen bir işçi sınıfının artan istekleri, ... siyasal hareketlerin bu gelişmeye uygun ... ve Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı ... talihsiz savaş, yüzyılın bitiminde İspanya ... ve sosyal arenasında yepyeni bir güçün, ... ön plana çıkmasına yol açacaktı. Bu ... tarihini günümüze dek derinlemesine ... olan dramatik bir olaydı. Kral, ülkede ... ve nizamı sağlayarak tek güç olarak orduya ... zorunda kaldı. Aynı dönemde ayrımcı ... de güçlendiği, özellikle Katalonya'da ... bir ayrımcılığın başverdiği gözlemlen...

İspanya, I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kaldı. ... birlikte, 1917 ve 1918 yıllarında ülke, bir ... liberal, bir yandan da tutucu askeri ... arasında çalkanıp durdu. 1923 yılına dek ... çalkantı, bu tarihte General Primo de ... ktidara elkoyarak diktatörlüğünü ilân ... bir anlamda sona erdi. Görece bir ... sağlandığı ve krallığın bir simgeden ... bu dönem, 1931 yılında yapılan ... Cumhuriyetçilerin zaferi üzerine ... edilmesi ve Kralın da ülkeyi terket... kapandı. Aynı yıl, İspanyol parlamentosu ... yeni bir anayasa ilân etmesine, Kilise ile ... birbirinden ayrılmasına, eski kral Alfon... dışı ilân edilmesine ve ülkenin dört bir ... patlak vermesine tanık oldu. ... İç Savaş'ın eşiğine doğru hızla ilerliyor-

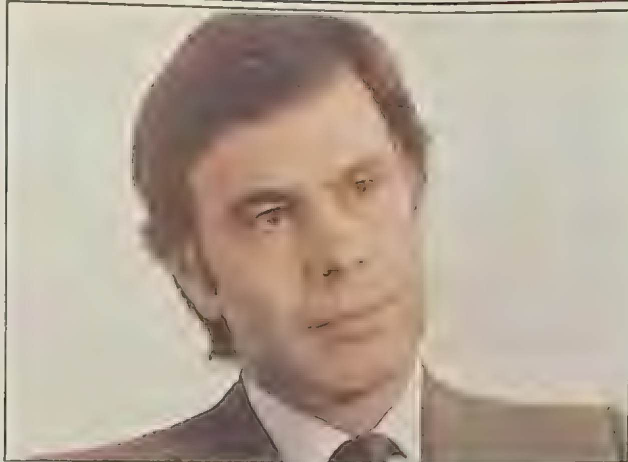

İSPANYA İÇ SAVAŞI

Sağ ve soldan iki lider öldürülünce savaş patladı

İSPANYA'da monarşinin devrilmesinden İç Savaş'a dek geçen beş yıl içinde ikinci cumhuriyet, hem sağdan (monarşistlerden) hem de soldan (komünist ve anarşistlerden) gelen saldırılar altında kalan bir demokrasi parodisi halinde yaşadı. Cumhuriyetin ilânından bir ay sonrasından başlayarak ülkede pek çok yerde kiliseler yakılmaya, sokaklar şiddet hareketleriyle dolup taşmaya başladı. 1934-36 döneminde egemen olan merkez-sağ hükümet, 1936'da yerini Halk Cephesi'ne bıraktı. Yeni kurulan Azana hükümeti, cumhuriyetçi, solculardan, sosyalist, sendikalist, anarşist, Marxist ve komünist grupların temsilcilerinden oluşmaktaydı. Bu yönetim altında Kilise'ye karşı yeni bir saldırı dalgası yöneltildi; özellikle Falanjist'lerden oluşan sağcılarla solcular, sokaklarda dövüşmeye başladılar. İspanya tam bir kaos ortamına girdi. Birbirinin düşmanı iki yarı askeri gruptan sağcı Falanjistler yer altında. Sosyalistler, komünistler ve diğer solcularsa açıkça örgütlenmekteydiler.

İç Savaş 1936 **Temmuz'unda** sol ve sağ kanatlardan iki liderin birbiri ardından öldürülmesi üzerine patlak verdi. İç savaşın ilk günleri tarihi açıdan karanlıktır. **Bununla birlikte General Franco liderliğinde ayaklanan sağcıların çok dikkatli bir plan uyarınca hazırlık yaptığı, çeşitli İspanyol kentleriyle Fas'taki garnizonlarda aynı anda patlak veren ayaklanmalardan anlaşılmaktadır.** Çeşitli sol gruplar, Franco, faşist bir rejim kurmayı amaçlamaktaydı.

Franco iktidara geliyor

İç savaşı haberleyen ayaklanma temmuzda Fas'ta patlak verdi. Silahlı çatışma bir anda İspanya'nın birçok kentine yayılıverdi. Bu tarihten başlayarak, üç yıl boyunca ülkeyi kan ve ateşe boğan bu uluslarası boyutlu trajedi, 1939 baharında Franco'nun Falanjist birliklerinin kesin zaferi ile sonuçlandı.

Tüm Avrupa'dan ve hatta Amerika'dan gelen gönüllülerle desteklenen cumhuriyetçiler, genç cumhuriyetlerini korumak için büyük bir kararlılıkla direndiler. Barcelona ve Madrid önlerinde destanın bir boyut kazanan mücadeleler verdiler. Ama Faşist İtalya ile Nazi Almanya'sının gönderdiği büyük sayıda asker, savaş malzemesi ve uçaklarla desteklenen Franco'nun faşist güçleriyle boy ölçüşmeleri düşünülemezdi. "No Pasaran!" (Faşizme geçit yok!) haykırışı gırtlaklarda boğuldu ve 29 Mart 1939 günü Madrid'in düşüşüyle yenildiler.

İç savaş sırasında Fransa'da **Leon Blum**'un "Halk Cephesi" hükümeti, cumhuriyetçilerden yana bir tavır takınmakla birlikte tarafsızlığını dikkatle korudu. Sovyetler Birliği de cumhuriyetçilere eğilim gösteren devletlerden biriydi ama gönderdiği yetersiz savaş malzemesinin her biri için peşin altın istiyordu. İngiltere ve Fransa, beş büyük devlet arasında imzalanan "tarafsızlık" antlaşmasına sıkı sıkıya bağlı kalırlar, Sovyetler Birliği de buna uyarken, faşist İtalya ile Almanya'nın Franco birliklerine her türlü yardımı bolca yapması, iç savaşta taraflar arasındaki dengeyi bozan ve Franco'cuların kesin zaferine yol açan başlıca etken oldu.

Galipler, mağlûplara acımadılar. Yeni rejim Katalonya ve Bask illerinden başlayarak katı bir yasaklar sistemi kurdu, iç savaştan arta kalan cumhuriyetçileri cezalandırdı. Franco'nun İspanya'ya yerleştirdiği rejim, büyük ölçüde faşist İtalya'yı kendisine model olarak almaktaydı: "Yalnızca Tanrı'ya ve tarihe karşı sorumlu" olan, gerektiğinde başkanlık kararnameleriyle ülkeyi yöneten El Caudillo'nun (Başbuğ) altında bir ulusal korporasyon devleti.

1945'ten bugüne İspanya

Franco'nun faşist askeri diktatörlüğü bir kez ülkede yerleştikten sonra, II. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında dünyada hayli sevimsiz karşılanmasına karşın, İspanya'nın XVIII. yüzyıldan beri gördüğü en istikrarlı hükümet oldu. General Franco, Hitler'in büyük öfkesini üstüne çekme pahasına akıllıca bir politika izleyerek İspanya'yı savaşın dışında tutmayı başardı.

Savaştan sonraki yıllarda Falanj örgütü, ordu, kilise ve büyük burjuvazi, ülkede yeni bir devrimci ayaklanmanın patlak verebileceği korkusuyla, Franco'nun ardında saf tuttular. Ekonomisi, iç savaşın da etkisiyle hâlâ zayıf durumda olan İspanya, 1945'ten sonra bir süre uluslararası arenada da yalıtlanmış durumda kaldı.

1948 yılından başlayarak, İspanya'nın gitgide Batı ittifakı yörüngesine oturduğu görülür. Bu dönemde ABD deniz ve hava üsleri İspanyol topraklarına yerleştirilmiş, ABD'den İspanya'ya askeri ve ekonomik yardım yağmaya başlamıştır. Gerek bu dış yardımların, gerekse ülke içinde girişilen ekonomik hamlelerin sonucunda İspanya'da refahın zaman içinde arttığı gözlemlenmektedir.

Özellikle turizm alanında büyük bir patlama gerçekleştiren İspanya, son yıllarda dünyanın en büyük turizm endüstrilerinden birine sahip oldu. Bu gelişmeler sonucunda İspanyol halkının yaşam düzeyinde önemli bir yükselme görüldü. Bununla birlikte, zenginlerle yoksullar arasında oldukça derin bir uçurumun varlığından bugün de söz edilebilir.

İspanya 1975 yılında General Franco'nun ölümüyle birlikte yeni bir siyasal dönemin içine girdi. Aynı yıl, **Prens Juan Carlos** yemin ederek İspanya Kralı olmuş ve böylece Bourbon Hanedanı'nın restorasyonu tamamlanmıştır.

Franco'nun ölümünden sonra

Son yıllarda giderek güçlenen ve terör eylemlerine başvuran Bask ayrılıkçı örgütleri sorunuyla uğraşan İspanya, Birleşmiş Milletler'e ve OECD'ye (Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) girişinden çok sonra Avrupa Konseyi'ne ve NATO'ya üye olmuştur.

1979 yılında yapılan seçimlerde Merkez Demokratlar'ın iktidara gelmesinden sonra 1981'de sağcı Albay Tejero'nun Cortes'i basarak yaptığı darbe girişimi sonuçsuz kaldı.

Nihayet 28 Ekim 1982 tarihinde yapılan genel seçimlerde sürpriz yapan Sosyalist Parti ezici bir zafer kazanarak, 46 yıl sonra İspanya'da yeniden bir sol iktidar doğmasını sağladı. 40 yaşında Başbakan olan sosyalist lider **Felipe Gonzales**, dünyanın en küçük yaş ortalamasına sahip Bakanlar Kurulu'nu oluşturarak göreve başladı.

İSPANYOL SAHRASI (BATI SAHRASI)

14 Kasım 1975 günü Madrid'de, İspanya, Fas ve Moritanya, İspanya'nın Batı Saharası üzerindeki egemenlik haklarını 28 Şubat 1976'dan itibaren Fas ve Moritanya'ya devrettiği konusunda anlaşmaya vardılar. Fas, Kasım sonlarında El Aiaun'u işgal etti ve 12 Ocak 1976'da İspanyol ordusu, 31 Aralık 1975'ten beri artık bir İspanyol eyaleti olmayan Batı Saharası'ndan çekildi. Ülke, Fas ile Moritanya arasında bölüşüldü. 1979 Ağustosunda, Moritanya'da, 1976'da ele geçirmiş olduğu bu topraklardan çekildi ve Fas, bütün bölgeyi alarak, yeniden eyaletlere bölüştürdü.

Bu arada Cezayir, eski eyaletin o bölge halkına verilmesi gerektiğini öne sürerek, bölünmeye karşı çıktı ve Frente Polisario'nun bağımsızlık isteğini desteklediğini belirtti. Ülkenin bütün batı kısmı Fas birliklerinin işgali altında olmasına karşın, merkezleri Cezayir'de bulunan Saharalı gerillalar ülkelerini bağımsızlığa kavuşturmak için saldırılarını sürdürüyorlar. Demokratik Sahara Arap Cumhuriyeti adını verdikleri ülkede, Fas birliklerince meydana getirilmiş Smara, Bu Craa ve Laayoune (El Aiaun) savunma hattının gerisinde kalan çöllük alanın büyük kısmını da ellerinde tutuyorlar.

1982 yılında Demokratik Sahara Arap Cumhuriyeti, Afrika Birliği Örgütü (OAU)'nun ... üyesi oldu.

Sahara'nın yüzölçümü 226 bin kilometrekaredir. 1970 sayımına göre, 76.425 olan nüfusunun 59.777'sini Saharalılar, 16.648'ini de Avrupalılar oluşturuyordu. Ülkenin başkenti, nüfusu 24.048 olan Laayoune'dur (El Aiaun).

1963 yılında Bu Craa bölgesinde bulunan zengin fosfat yataklarını, işleten ve daha önce İspanyol hükümetinin denetiminde olan şirketin hisselerinin yüzde 65'ine Fas sahiptir.

İspanya bir «özerklikler devleti» görünümünde

BUGÜNKÜ İspanya, toprakları bakımından üç bölüme, bu topraklarda oturanların yönünden ise, aynı devlet ve bayrak altında toplanmakla birlikte kökenleri, ırkları, dilleri ve kültürleri çeşitli olan ve bu ayrıcalıkları halk oylamasıyla kabullenen anayasada yer alan birçok "Nacionalidades milliyetlere" ayrılmaktadır. İspanyol gövdesini yarımadanın ana karası oluştururken, Akdeniz'in batısındaki Balear Adaları ve Güney Atlantik Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları ağacın dallarını ve Kuzey Afrika'daki Septe ile Melilla limanlarıyla bazı toprak ve adacıkları da yapraklarını oluşturmaktadır.

Federal bir devleti andırmakla birlikte gerçekte federal bir devlet olmayan, ancak her değişik bölgesine, tarihine, ırk özelliklerine, dil, gelenek ve kültürüne, üretim, tüketim ve ticaret olanaklarına göre bir yönetim özelliği tanıyan bu "özerklikler devleti - Estado de las Autonomias"da özerk bölgelere, ulusal savunma ve dışişleriyle genel maliye ve hazine yönetimi dışında her türlü idare hakkı tanınmaktadır. Bu bölgelerin resmî dairelerinde İspanya devleti bayrağının yanıbaşında bölgenin de bayrağı çekilmektedir. İspanya'da bugün en büyük ve önemlileri Katalonya, Endülüs ve Bask eyaletleri olmak üzere tam 17 özerk bölge bulunmaktadır.

İktidara gelmeden önce ilk işinin NATO'dan ayrılmak ve Amerikan üslerini kapatmak olacağını vaadetmiş bulunan sosyalist hükümet, evdeki hesabın her zaman pazarda uygulanamayacağını anlamış. Gonzales üç aylık icraatını anlatmak amacıyla yaptığı basın konferansında, Batı ve Doğu bloklarının yaşamakta oldukları bu aşırı gerginlik ve pazarlık devresinde İspanya'nın, bağlı bulunduğu Batı blokuna zarar verebilecek herhangi bir karar almaktan kesinlikle çekineceğini, NATO'dan ayrılmanın şimdilik söz konusu olamayacağını ve Amerika ile yürürlükte olan ikili anlaşmaların sürdürüleceğini söylemiştir.

1950 yılından beri giriştiği hummalı kültür politikasına rağmen İspanya kendi öz topraklarından okur yazmamazlığı kökünden silememiştir. 1979 yılında yayınlanan istatistiklere göre, İspanya'da henüz 14 yaşının üstünde bulunan 28 milyon İspanyolun yüzde 8.2'si okur-yazmazdır.

TOPLUMSAL YASAM

İspanya farklıdır, kendinden bile farklıdır

"Dünyanın ucu" olarak nitelendirilen İspanya, yabancılar tarafından uzak ve garip bir ülke olarak tanımlanır. Yüzyıllar boyunca Avrupa'nın öteki ülkelerinden daha "Doğulu" ve "Afrikalı" görülmüş, hatta, "Afrika Pirenelerde başlar" sözü yaygınlık kazanmıştır. Ovle ki, XIX. yüzyılda bazı İspanyollar, "İspanya'yı Avrupalılaştıralım" kampanyası açmışlardır.

Veci, Vidi, Vici'den bu yana en akıl çelici gezi sloganı olarak ortaya atılan "İspanya farklıdır" betimlemesi, yıllar boyunca pek çok sayıda yabancıyı bu ülkeye çekmiştir. Hatta bundan birkaç yıl önce, heyecanlı bir İspanyol gazeteci işi, kendi sütununda bu sözü daha da değiştirmeye kadar varmıştır. "İspanya kendinden bile farklıdır."

Açıkçası, bu söz pek de yanlış sayılmaz. Gerçekten de beklenmeyen şeyler ülkesi olan İspanya'nın her doğal bölgesinde çok çarpıcı nitelikler vardır. Üstelik, ülke Franco döneminden sonra, şaşılacak kadar büyük bir değişikliğe uğramış, birçok değer yargıları değişmiştir. "Değişmeyen İspanya" başlıklı gezi kitaplarında yazılanların aksine burası artık, azizlerin kalıntıların ve eşeklerin ülkesi değildir. Bu kitaplara göre İspanya'nın hep mağarasında bir mistik gizlenirdi. Ortalıkta paranızın peşinde koşan bir tek maddeci insan dolaşmazdı. Erkekler öylesine soylu, kızlar öyle iffetliydi ki, soyun nasıl olup da devam ettiğine şaşırdınız. Erkekler gazete almaya giderken takım elbise giyip kravat takar, kızlar kuaför modeli gibi dolaşırdı. Karanlık bastıktan sonra da, yanlarında bir büyük olmadan sokağa çıkamazlardı. Evlilik kılavuzu gibi kitapları ancak en gözüpek bayiler satar, bu kitap da çoğu kez bir keşiş tarafından yazılmış olurdu.

Bugün İspanya'da 35 yaşın altındakiler kravatı, bir orta yaşlılık ya da sağcılık simgesi sayıyor. Saçı başı darmadağınık kızlar sigara içerek, ayaklarında bir blucin pantalonla sokaklarda dolaşabiliyor. Akla gelebilecek her konuda cep kitabı bulunabiliyor. Din adamlarının da eskisine göre çok daha geniş görüşlü olduğu söylenebilir. Üstelik siyasette de ilgileniyorlar.

Ancak, 10 moderno tutkusu, hayat temposunu hızlandırırken, İspanya'nın gelenekleri, İspanyolların eski - moda nezakettini silip atmış değil. İspanyol halkının çoğu, insanlar arasındaki karşılıklı ilişkiler ve bağımlılığa büyük önem verir. Yabancılara karşı bu kadar nazik ve yardımsever bir başka halka rastlamak çok zordur.

Her bölgede başka bir yaşam

İspanyollar boybos, biçim ve bölgesel renklilik açısından büyük farklılık gösterir. Birçok yabancının sandığı gibi, hepsi de esmer değildir. Sarı saçlı, mavi gözlü birçok İspanyol vardır. Tüm bölgelerin halkları farklı giyinir, yürür, görünür ve konuşur. Bir kısmı, etikete, hitabete ve şart kipine düşkün Kastilyalılardır. Bazıları tıpkı kokney'ler gibi sessiz harfleri yutan ve Magribiler gibi şarkı söyleyen Andaluzyalılardır. Katalanyalılar, Güney Fransa halkına benzer ve farklı bir dilde konuşur. Gallegolar, Portekizce konuşur, İrlandalıları andırır. Durup dinlenmeden içer. Hızarcıya benzeyen Basklar, dünyada başka kimsenin konuşmadığı bir dili konuşur. Aragonlular pırıl pırıl gözlü ve açık kaplı insanlardır. Ancak eyaletlerini çevreleyen mağrur Kastilyalılar, vahşi Navarralılar ve sürrealistik Katalanyalılar hakkında derin kuşkular beslerler.

Bazı yabancıların görüşlerinin aksine, İspanyollar hiç de tembel değildir. Aksine, verimsiz topraklara sahip olan İspanyol köylüleri, dünyanın belki de en çok çalışan insanlarıdır. Bu nedenle de, dayanıklılık ve tutumluluk, halkın en önemli iki özelliğini oluşturur.

Kentlerde, yeni isteklerin baskısı, insanların alışkanlıklarını değiştirmeye zorlamaktadır. Çalışmayı zül sayan soylular (Senoritöe) bile, artık bu huylarını değiştirmeye başlamıştır. Yine de kentlerde sanki hiç işleri yokmuş izlenimi uyandıran büyük gruplar göze çarpar. Caddelerde dolanıp durur, kahvelerde bir masa başına oturup saatlerce sohbet ederler. Günlük gezinti (paseo) ve sohbet için toplanmak (tertulia), bu halkın en güçlü alışkanlıkları arasındadır.

Gelenekten doğan şenlikler

Geleneksel bir ruh, artistik duyular ve renk sevgisinin bileşiminden, İspanya'nın dünyaca ünlü şenlikleri ve görenekleri doğmuştur. Sevilla'daki Kutsal Hafta, Granada, Toledo ve Kordoba'daki Corpus Christi törenleri dünyaca ünlüdür. Her kent ya da kasabanın kendi kutlamaları vardır ve kökü ortaçağa dayanan gösterüler yapılır.

İspanya halk dansları ve müziğini izlemenin en uygun yeri Fiestalar'dır. Andaluzia flamenco'su, Katalonya sardana'sı, Avusturya'nın danzaprima'sı, Aragon, Kastilya ve Valensiya'nın kastanyet eşliğinde oynanan jota'sı, Galisya'nın muneira'sı ve Bask'ın aurrescu'su gibi. Bu danslara gitarlar, gaydalar, tiz sesli flütler, davullar ve tefler eşlik eder.

Fiesta, İspanyol yemeklerini tatmanın da tam yeridir. Bu yemekler bol baharatlı, özellikle acı biberlidir. Çok pirinç ve zeytinyağ kullanılır.

Boğa güreşi

İspanya'nın en ünlü eğlencesi ise, elbette ki, boğa güreşidir. Boğa güreşi, yoksulundan zenginine, Galisyalısı'ndan Andaluzyalısı'na kadar bütün İspanyolları birleştiren bir gösteridir. Yortu ile sonbaharın ilk ayları arasında, İspanya'nın her yerinde, Madrid, Sevilla, Barselona ve Valensiya'daki büyük "plaza"lardan tutun da, küçük köylerdeki derme çatma alanlara kadar her yerde boğa güreşi yapılır. Bazı yabancılar ve İspanyol aydınlarınca, barbar dönemin kalıntısı olarak tanımlanan boğa güreşi, yine de İspanyolların mizacına uygun bir yeri temsil eder. Boğa güreşi, trajedi ile güzelliği, duygusal şiddet ile mücadele heyecanını birleştirir.

Yiğitlik ve soğukkanlılığa büyük değer veren İspanyollar, tehlikeyle ve belki de ölüm olasılığı ile, zarif, vakur bir şekilde yüzleşen, ölümlü oyun oynayan bu kişilere hayran kalırlar. Bir boğa güreşçisinden de bunlar beklenir. Gösterisinde kaderdik, artistik becerisi ve kişisel cesaretle içiçedir.

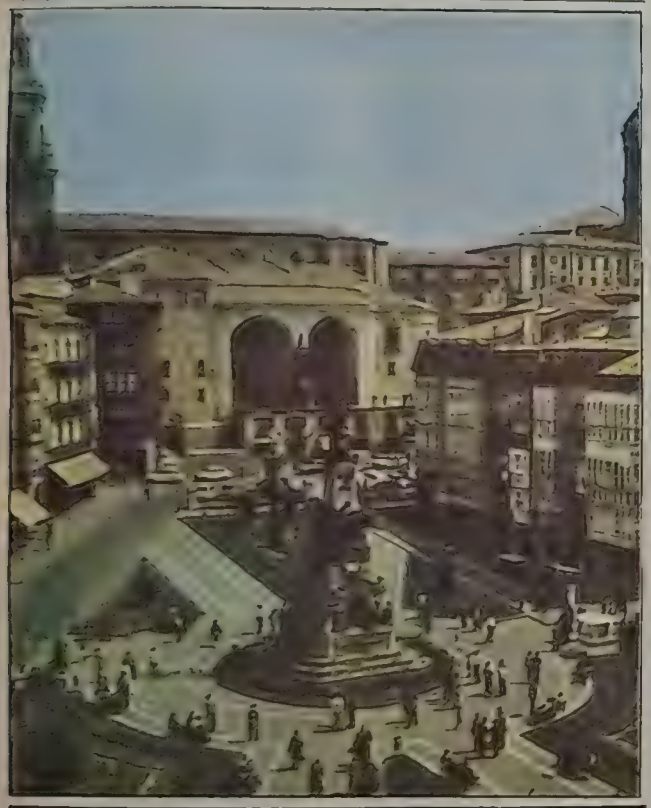

Vitoria'da "Ak Meryem" Meydanı...

Boğa güreşi İspanyol gelenekleinin arasında canalıcı bir yer tutar

EĞITIM

İlköğretim zorunlu ve ücretsizdir. 1973 - 74 öğrenim yılında İspanya'da 138.114 ilkokulda, 4 milyon 945 bin 7[illegible]

SAVUNMA

Askerlik karada 16, havada 18, denizde 24 ay

İspanya, NATO'nun askeri kanadına katılan en son ülkedir. İspanya'da askerlik süresi Kara Kuvvetleri'nde 16 ay, Hava Kuvvetleri'nde 18 ay, Deniz Kuvvetleri'nde ise 24 aydır. Kara Kuvvetleri'nde AMX-30, M-47 ve M-48 tankları ile donatılmış bir zırhlı tümen, 2 mekanize piyade tümeni, 2 dağ tümeni, 10 bağımsız piyade tugayı, 1 zırhlı süvari tugayı, 1 dağ tugayı, 1 paraşüt tugayı, karadan havaya füzelerle donatılmış 1 topçu taburu bulunmaktadır. Kara Kuvvetleri 255 bin kişidir.

İspanya'nın Afrika'daki toplam karagücü ise 35 bin kişidir Deniz Kuvvetleri'nin toplam gücü 55.500'dür. İspanya filosunun ana üsleri Barcelona, Bilbao, Seville ve Cadiz'dir. İspanya'nın 1 uçak gemisi, 1 helikopter gemisi, 10 denizaltısı, 13 destroyeri, 13 fırkateri, 4 corveti, 12 hücumboty, 10 devriye gemisi, 9 büyük, 30 küçük çıkarma gemisi, 19 yakıt gemisi, 1 eğitim gemisi, bulunmaktadır. Donanmaya ait Hava Kuvvetleri'nde 38 sabit kanatlı uçak ile 29 helikopter bulunmaktadır.

Hava Kuvvetleri 1939 yılından sonra bağımsız bir dal olarak örgütlenmiştir. 38 bin kişilik İspanya Hava Kuvvetleri'nin 160 savaş uçağı vardır. Hava Kuvvetleri'nde genel olarak kullanılan uçaklar Phantom ve Mirage tipidir. Bunun yanında çeşitli bombardıman ve ulaştırma uçaklarına sahiptir.

KITLE İLETIŞIMI

Ülkede günlük 167 GAZETE YAYINLANIYOR

1979 yılında İspanya posta idaresinin gelirinin 3 milyar 643 milyon peseta, giderleri ise 34 milyar 825 pesetaydı. Yine 1979 yılında, posta sayısı 11.441'dil. Aynı yıl, ülkede 11 milyon 108 bin telefon vardı. 1980 yılında telefon sayısı 11 milyon 107 bin 624'e düşmüştü.

Radio Nacional de Espana, orta dalga ve FM üzerinden 4 program yayınlar. Ayrıca 4 bölgesel programı vardır. Television Espanola, 2 program yayınlar. Renkli yayın PAL sistemine göre yapılır. Ülkede 5 milyon 100 bin radyo alıcısı ve 3 bin renkli olmak üzere, 4 milyon 400 bin televizyon alıcısı vardır.

İspanya'da izleyici kapasitesi yaklaşık 4 milyon kişi olan 5.684 sinema vardır (1977).

Yine 1977 verilerine göre, ülkede toplam dolaşımları 5 milyon 700 bin dolayında 167 günlük gazete vardı. Bunların 10'u Madrid'de 10'u da Barselona'da yayınlanır.

...okuyordu. İlkokullardaki öğretmen ... 169.977 idi.
...öğretim, 4.312 okulda, 56.379 öğret... sürdürülür. Aynı verilere göre, İspan... 1 milyon 012 bin 945 öğrenci orta öğre... kurumlarındadır.
Yüksek eğitim ise, 399.600 öğrencinin ... 26 bin 800 öğretmenin görevli ol... 410 kurumda yapılmaktadır. Ülke... 13 üniversite Barselona, Granada, ... Murcia, Oviedo, Salamanka, ... Sevilla, Valensiya, Valladolid, ... Pamplona ve Kanarya Adala... La Laguna'da bulunmaktadır. Ka... Sevilla Üniversitesi'ne bağlı bir tıp ve ... bilimleri fakültesi vardır.
1912 yılında, Malaga, Kordoba ve ...'de 3 ve bir de, ilk "açık üniversi... olmak üzere, toplam 4 yeni üniversite da... ...ne girmiştir.

DİN

İspanya halkının çoğunluğu Katolik'tir. ... Başpiskoposluğa bağlı toplam 74 pisko... vardır. Başpiskoposluk ise, Başpiskoposun da bulunduğu Toledo'dadır.

Ülkede yaklaşık 26 bin Protestan vardır. Bunlara ait küçüklü - büyüklü 200 kilisenin dışında, dinsel—tören yapılmasına izin verilmez. 10 Mart 1963'te çalışması durdurulan İngiliz ve Yabancı İncil Derneği'nin çalışmasına yeniden izin verilmiştir.

1492 yılında Yahudilerin İspanya'dan sürülmesinden sonra ilk sinagog, 2 Ekim 1959'da Madrid'de açılmıştır. Ülkedeki Yahudi sayısının bin dolayında olduğu sanılmaktadır.

İspanya'da Franco döneminde devlet ile çok yakın ilişkiler içinde olması, kiliseye büyük maddî çıkarlar sağladı. Devlet din adamlarının maaşını ödedi, kiliseye eğitim ve sansür konularında yetki tanıdı, geniş mülkünü vergi dışı tuttu, ticarî bir radyo istasyonu verdi ve dinî binalara 4 milyar dolar kamu harcaması yaptı. Ancak, İspanyol kilisesi bu dönemde modern çağın belki de en güclü en imtiyazlı kilisesi olduğu halde özellikle kentlerde âyinlere katılan İspanyolların oranı yüzde 10'u bulmadığı gibi, birçok seminer de, öğrenci - rahip sayısının azlığından kapanıyordu...

Tipik Flamenco giysileriyle bir İspanyol çifti.

TURİZM

1982'de ülkeyi 37 milyon turist ziyaret etti

İspanya'da turizm 1982 yılında yeniden organize edildi. Ticaret Bakanlığı'nın sorumluluk alanından ... turizm, Ulaştırma ve Haberleşme Bakanlığı'na bağlandı. Bununla turistlerin seyahat olanaklarına daha fazla önem verilmesi amaçlanıyor. Şu ... İspanya, turistleri deniz kenarından ülkenin diğer bölgelerine kaydırmaya çalışıyor. Turistlerin yüzde 65'inin karayolu ile giriş yaptığını ... alan İspanya, bunun sağlanmaması için ... neden görmüyor.

Son verilere göre 1982 yılının ocak-ekim döneminde İspanya'yı 37.7 milyon turist ziyaret etti. 1981'in aynı döneminde bu rakam 36 milyon olarak gerçekleşmişti. (1959: 4.2 milyon,1966: 16 milyon) Sadece Dünya Kupası'nın yapıldığı haziran ayında ülkeye gelen turist sayısında yüzde 14 oranında artış kaydedildi. "Espana 82" Dünya Kupası, turist açısından da bir etken olarak değerlendirildi. Ülkede önemli bir konu da konaklama tesislerinin fiyatları. Otel fiyatlarının yüksek olması turizm yönünden olumsuz bir neden sayılıyor.

Turizm sektörü 1982 yılının ilk dokuz ayında 5.5 milyar dolar değerinde gelir sağladı. İspanya'ya en fazla turist Fransa'dan geliyor (10 milyon) Fransa'yı Portekizliler, İngilizler, Federal Almanlar, Faslılar ve Hollandalılar izliyor.

İspanya'nın en önemli turizm merkezleri Akdeniz kıyısında. Bunları şöyle sıralamak mümkün: Costa Blanca (Alicante Valensiya arasında), Costa del Sol (Malaga), Costa Azahar (Castellon de la Plana), Costa Brava (Katolonya) ve Mayorka ile Ibiza (Balearics) İspanya'nın turizm arasında bir başka özelliği de yardımcı konaklama tesislerindeki yatak sayısının otellerden fazla olması.

SANAT-KÜLTÜR

XVI. ve XVII. Yüzyıl İspanyol edebiyatının «Altın Çağı» oldu

HİNT-Avrupa dil grubuna ait olan İspanyol dili, İspanya'nın dışında Venezuella, Meksika, Peru, Şili, Paraguay ve Arjantin gibi Güney Amerika ülkelerinde de konuşulmaktadır. Güney Amerika'da konuşulan dile önemli ölçüde yerli dillerin etkileri olmuştur. İspanya'da konuşulan İspanyolcaya Castilla dili de denir ve 1492'den bu yana ülkenin resmî dilidir.

İspanyol edebiyatının ilk önemli ürünü, Cid'in serüvenleriyle ilgili uzun epik şiirdir: **Canter de Mio Cid** (1140). "Joglares" adı verilen ozanların, bu dönemin epik şiirlerini halk önünde ezberden okumaları nedeniyle pek az yazılı metin günümüze kadar gelebilmiştir. Ancak XIII. ve XIV. yüzyıldan başlayarak, "Mester da Clerecia" adı altında tanınan bir şiir akımının temsilcileri daha gelişmiş bir şiirsel anlatımı yazıya aktarabilmişlerdir. Akımın en önemli temsilcisi **Gonzalez de Berceo**'dur. XIV. yüzyılın en popüler şairi ise, meselleri ve şiirleriyle ün salan **Juan Ruiz** olmuştur.

XVI. ve XVII. yüzyıl İspanyol edebiyatında "Altın Çağ" olarak anılır. Klâsik Avrupa edebiyatına ve Latinlere büyük yakınlık duyulan bu dönemin ilk önemli temsilcisi, aşk şiirine yepyeni bir boyut getiren **Garcilaso de la Vega**'dır (1503-1536). Aynı yüzyılda, iki din adamı, **Fray Luis de Léon** ve **Ermiş Juan** lirik şiirin yörüngesini ahlâkî ve dinsel temaları da işleyerek genişlettiler. Altın çağın altın şairi ise, modern İspanyol şiirini olduğu kadar modern Avrupa şiirini de derinden etkileyen **Luis de Gongora** (1561-1627) olmuştur. Gongora, "Soledades" başlığı altına topladığı şiirlerinde çok güçlü bir dil örgüsü, yabancı dillere yer yer çevrilemeyecek denli karmaşık anlatım özellikleri sergilemiştir.

MODERN EDEBİYATIN DOĞUM YERİ

XVI. yüzyılın sonunda, Lope de Vega ile Gongora'nın etkilerinin çok güçlü olduğu bir dönemde ortaya **Miguel de Cervantes** çıktı. İlk bölümü 1605 yılında, ikincisiyse 1614 yılında yayımlanan "El ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha" klâsik edebiyatın doruk noktalarından birini oluşturur. "Don Quijote"nin XVII. yüzyılda kahkahayla, XVIII. yüzyılda gülümsemeyle, XIX. yüzyılda ise gözyaşıyla okunduğu söylenmiştir. Çağdaş eleştirmenlerin ağız birliği yapmışçasına "modern edebiyatın doğum yeri" olarak, Cervantes'in yapıtı nedeniyle Madrid'i göstermeleri nedensiz değildir. Gerçekten de, "Don Quijote", gerek yaklaşımı ile, gerek perspektifiyle modern edebiyatın "tekvin"i sayılmıştır.

"Don Quijote"yle evrensel üne kavuşan Cervantes'in İspanyol edebiyatına şiirleri, oyunları ve öyküleriyle de ağırlığını koyduğu gözlemlenir. O özellikle 1613'de yayımlanan "Örnek Öyküleri"i belirgin biçimde etkili olmuştur. Cervantes'le aynı dönemde, büyük hiciv ustası **Francisco de Quevedo** (1580-1645) ile ahlâkçı, edebiyat kuramcısı **Baltasar Gracian** da etkili olurlar. Tiyatro alanında da, Cervantes'in oyunlarının yanı sıra, **Lope de Vega**'nın ürünleri ve Don Juan'ın yaratıcısı **Tirso de Molina** (1517-1648) göze çarpar. Tek perdelik dinsel oyunlarıyla **(autos sacramentales)** Calderon da ilgi çeker.

Bu altın çağı uzun süren bir sessizlik dönemi izler. Önemli oyun yazarı **Leandro Moratin** bir yana, XVIII. yüzyıl verimsiz geçer edebiyat açısından. XIX. yüzyılda ise, özellikle **Walter Scott** ve **Lord Byron**'un etkisiyle romantik akım ağırlığını duyurur. İspanyol romantiklerinin belli başlıları: **Jose de Espronceda** (1808-1842), **El Duque de Rivas** (1791-1865) ve **Manuel de Lorre** (1809-1837)'dir. Yüzyıla maddeci, umutsuz bir bakış açısı egemen olursa da, **Caballero, Alarcon** ve **Pereda** gibi romancılar gerçekçi bir üslûpla doğayı ve kırsal kesimden kesitler vererek bir umut ışığı yakarlar. İspanyol romanının en önemli kişilerinden biri sayılan **Benito Perez Galdos** (1843-1920) şehir hayatını yansıtan modern yapıtlarla öne çıkar. Zola'dan etkilenen **Pardo Bazan** ve **Blasco İbanez** ise natüralist romanın öncüsü olurlar.

XIX. yüzyılın sonlarında sanatçılar halk türkülerine, Lope'ye Gongora'ya dönerek Kastilya'yı, Endülüs'ü yeniden keşfettiler. Ortaya "98 Kuşağı" olarak adlandırılan bir kuşak çıktı. Bu kuşağın en başta gelen şairleri **Antonio Machado, Juan Ramon Jimenez** ve **Miguel de Unamuno** oldular. Birinci Dünya Savaşı öncesinin en etkili şairi 1956 Nobel Ödülü'nü bu dönemdeki çalışmaları için alan Jimenez'dir.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra tüm Avrupa'yı etkileyen gerçeküstücülük İspanyol şairlerini de etkiledi. **Federico Garcia Lorca, Rafael Alberti, Miguel Hernandez, Louis Cernuda** gibi şairler toplumcu şiirlerin örneklerini vermeden önce bir gerçeküstücülük döneminden geçtiler. Hernandez İspanyol dilinde daha önce eşi görülmemiş aşk şiirlerini bu akımın etkisiyle yazdı. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Hernandez ve Alberti gerçeküstücülüğü bırakarak bir kavga, bir başkaldırı şiiri yazmaya koyuldular, iç savaşta faşizme karşı savaştılar. Bu dönemde, İspanyol şiir tarihinin en güçlü sesi, en etkin yazarı Lorca öldürüldü. Hernandez ve 98 Kuşağı Unamuno gözaltına alındılar.

TÜRKÇE'DE İSPANYOL EDEBİYATI

İspanyol dili ve edebiyatının Doğu ve Ortadoğu kültürüyle yakın ilişkisi VIII. yüzyılda Endülüs Emevilerinin İberya'da etkin olmalarıyla başladı ve XV. yüzyıla kadar sürdü. 1251 yılında "Kelile ve Dimne" İspanyolcaya çevrildi. Büyük Katalan bilgini Ramon Lulla kürsüye Arap giysileriyle çıkıp ders verdi ve yapıtlarının bir bölümünü Arapça yazdı. Bu etki müzik mimarî ve resim sanatında geniş ölçüde kendini duyuracaktır.

...**İspanyol edebiyatından dilimize çevrilen yazarların başında Cervantes gelir. M.E.B. klâsiklerinden öyküleri**, Bertan Onaran'ın çevirisinden de "Don Kişot" dilimize aktarılmıştır. Ülkü Tamer'in hazırladığı İspanyol şiiri antolojisinde başta Gongora olmak üzere Jimenez, Machado, Alberti, Alexandre gibi pek çok şairin ürünleri yer almıştır. Çağdaş İspanyol edebiyatının en büyük ustalarından Lorca'nın şiirleri önce ozan Sabri Altınel tarafından dilimize aktarılmış, daha sonra da Sait Maden Lorca'nın "Bütün Şiirleri"ni kalın bir ciltte toplamıştır. Bu Bu arada, Yeni Dergi'de bir "Lorca özel sayısı" düzenlenmiştir. Lorca'nın oyunları da ülkemizde geniş çapta ilgi uyandırmış, başta Devlet Tiyatroları olmak üzere pek çok tiyatro topluluğu yazarın "Yerma", "Bernarda Alba'nın Evi", "Kanlı Düğün" gibi oyunlarını sahneye koymuş, bu oyunların büyük bir yüzdesi de kitap olarak ayrıca yayımlanmıştır. Lorca'nın ölümüyle ilgili karanlığa ışık tutan Ian Gibson'un "Lorca'nın Ölümü" başlıklı kitabını ise Murat Belge dilimize çevirmiştir. Ortega y Gasset'nin "Kitlelerin İsyanı", Miguel de Unamuno'nun "Sis", Semprun'ün "Ölüme Yolculuk" başlıklı kitapları İspanyol edebiyatının ve düşüncesinin dilimize kazandırılan çağdaş örnekleridir.

Resim

Dünyada en çok yankı uyandıran iki ressam : Picasso ve Dali

İspanyol resmine, genel bir çerçeve için bakıldığında, dinsel, mistik öğeler eksik olmamakla birlikte, Ribero'dan Goya'ya giderek Picasso'ya değin süregelen bir gerçekçilik keskin bir biçimde kendini gösterir. Dinsel sanat bile, hiçbir ülkede olmadığı kadar gerçekçidir. XVI. yüzyılda, İspanyol resim sanatının evrensel alandaki ilk büyük ustası El Greco'nun İncil'den esinlenen resimlerinden bile dinsellikten çok "insanlığın" ağır bastığı söylenir. Daha sonra, resim sanatına yeni sorunlar getirerek, bunları irdeleyen Velasquez'in "Venüsü" resim sanatı açısından çığır açıcı niteliktedir. Çağdaş sanata ışık tutan sanatçı Goya (1746-1828) resminde romantizmi ve anlatımcılığı birleştirmiş. Velasquez ve El Greco ile doruk noktasına ulaşan İspanyol geleneğine kendine özgü yeni bir güç aşılamıştır. Çelişkiler ressamı olarak tanınan Goya, titiz bir gözlemcidir, yapıtlarında İspanyol halkının yaşamından somut izlere rastlanır.

XX. yüzyıl İspanyol ressamlarının ilginç özelliği, İspanyol asıllı olmalarına karşın, hemen hepsinin İspanya'dan ayrılarak dünyanın çeşitli kentlerinde yaşamaları ve evrensel ressamlar katına çıkmalarıdır. Yüzyılımızda, dünyada en çok yankı uyandıran iki ressam Pablo Picasso ve Salvador Dalí'nin resimleri, resim sanatına hiç ilgi duymayan kişilerce bile tanınmaktadır. Olağandışı, şaşırtıcı kişiliğiyle Dali, dinsel resimlerden gerçeküstücülüğe dek uzanmış Freud'cu yaklaşımlarla iç dünyanın deneylerini yansıtırken resmin "çılgın dahisi" olarak çarpıcı, şaşırtıcı bir etki yaratmıştır.

...resmin dışında aynı tutumunu möblelerde, giysilerde, takılarda ve dekoratif eşyalardaki yaratıcılığında da sürdürmüştür. Dali gerçeküstücülüğe sinema alanında da damgasını basmış bir sanatçıdır. Picasso ise, resim sanatında efsaneleşmiş bir kişiliktir. Resim sanatının türlü akımlarında en büyük etkiyi koymasının yanı sıra kendi çizgisinde de çeşitli dönemler geçirmiş, seramik, heykel, kolaj gibi plastik sanatların hemen hepsine el atarak – hatta şiirsel düz yazılar da yazarak – sanatsal ve politik kişiliğiyle dünyada yankılar uyandırmıştır.

Gerçeküstücülerle birleşen Miro, soyut resmin en ... örneklerini sunarken, kolajları, seramikleri, grafik çalışmaları ve üç boyutlu gerçeküstü 'nesneleriyle' tanınmıştır. Picasso ile buluşarak, onunla yakın ilgi kuran iki İspanyol sanatçısı, kübist resimleriyle tanınan Gris ve madeni yapıtlarıyla tanınan heykeltıraş Gonzales'tir.

Ülkenin mimari sanatı ortaçağdan kalan Endülüs ustalarının yapılarından, tüm dünyanın ilgisini çeken çağdaş mimar **Antonio Gaudi**'nin Barselona'da yaptığı fantastik yapılara kadar tarih boyunca zengin bir çeşitlilik göstermiştir.

SİNEMA

İspanyol sinemasında **Rafael Gil**'in çıkışıyla başlayan bir dizi ... filmin yapımcıları **Benito Perojo**, **Florian Rey**, **Edgar Neville** oldular. Özellikle ... 'Flamenco' filmi İspanya'nın sağlam ... yararlanarak ortaya çıkarılan başarılı bir çalışmanın ürünüdür. **Berlanga** ve **Bardem** "Hoşgeldiniz Bay Marshall" filmindeki başarılarıyla dikkat çekmiş, daha sonra birçok filmin yapımcılığını üstlenmişlerdir. İspanyol sinemasının en büyük ... evrensel bir sinema dili yaratan Bunuel'dir. Bunuel ile Salvador Dali işbirliği yaparak 'Bir Endülüs Köpeği' ve 'Altın Çağ' filmleriyle sinemada gerçeküstücülüğün başyapıtlarını yarattılar.

... sinemasında insan gerçekliği yansıtılır ... toplumsal ortama yönelik bir başkaldırı kendini sü... dayanır. Bunuel'in önemli filmleri 'Al...', 'Nazarin', 'Gündüz Yosması', 'Tristana', '... Gizli Çekiciliği', 'Archipald de la ... Cani Yaşamı', 'İsteğin O Belirsiz Nesnesi'dir. Bunuel, 'Las Hurdes-Ekmeksiz Toprak' gibi ... bir belgeseli de yaratabilmiş bir sinemacıdır.

Son on yıl içinde tiyatro yazarı Arrabal'in ve Carlos Saura'nın filmleri de dikkat çekmiştir.

Picasso

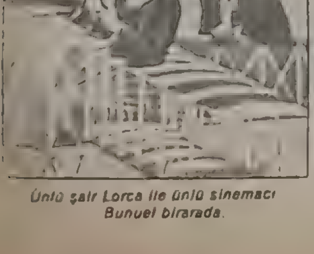

Ünlü şair Lorca ile ünlü sinemacı Bunuel birarada.

Don Kişot ve ünlü yamağı Sanço'nun Madrid'deki heykelleri.

MÜZİK

Flamencolar İspanyol müziğinin simgesidir

Köklü bir geleneğe, eski bir tarihe ve karmaşık etkilere dayanan İspanyol müziği, günümüzde çok sayıda müzikbilimci tarafından incelenmekte, araştırmaların çokluğu ve yaygınlık alanı özellikle dikkati çekmektedir.

İspanya topraklarının uzun süre Müslüman egemenliği altında kalması, diğer sanat alanlarında olduğu gibi, İspanyol müziğini de etkilemiş, bir yandan da türlü çalgıların evrimine etken olmuştu. İspanya'da en başta söz edilmesi gereken çalgı, hiç kuşkusuz İspanyol gitarı ya da klasik gitardır. Çeşitli araştırmalara göre, gitarın kökeni, Müslüman Arapların akınlar sırasında İspanya'ya getirdikleri 'ud'a dayanıyor. Andaluzia'da (Endülüs) gelişen 'flamenco'lar ise, İspanyol halk müziğinin en önemli örneği olarak etkisinden bugün de hiçbir şey kaybetmeden sürüyor. Duyguların coşkulu bir anlatımı olan flamenco genellikle ağıt türünde bir dramı ya da bir âşk hikâyesini dile getirir. Flamenco sanatçısı, gitarı eşliğinde, şarkısını söylerken zaman zaman ayaklarını yere vurarak, ellerini birbirine vurarak ritm tutar. Flamenco'nun kökenini Arapların etkisine bağlayan savların yanında, Avusturya - Felemenk İmparatoru, **V. Charles**'la birlikte, İspanya'ya gelen müzik türünün "Felemenkli" anlamında kullanılan "flamenco" adını aldığını öne süren savlar da bulunuyor. Bu müzik türüne flamenco denmesinin nedenini XVIII. ve XIX. yüzyıllarda, flamenco sanatçılarının ince uzun bacakları ve özel giysileriyle telli turna kuşlarına (flamingo) benzemesine bağlayanlar da vardır. Ortak kanı Flamenco'nun Arap, Yahudi ve Çingene topluluklarının kaynaşmasından doğduğudur. Flamenco'nun günümüzdeki en büyük temsilcilerinden biri, (Gümüş Eller) okuması-yazması dahi olmayan sanatçı "**Mani di Plata**"dır.

Doğu etkilerinin yanı sıra, İspanya'da, Toledo, Sevilla, Zaragosa gibi kentler, Hıristiyan şarkılarının geliştiği önemli müzik merkezleri oldular. Saz şairleri "trovadores"ler ise, XII. yüzyıldan başlayarak türkülerini ülkenin dört bir yanına yaymaya başladılar. Yine bu yüzyıllarda, **Valde Rabano**, **Luis de Milan**'ın öncülüğünde İspanya'da çok sesli müzik gelişmeye başlamıştı. XIV. yüzyılda Rönesans etkisiyle İspanyol müziğinin en parlak dönemlerinden biri yaşandı. **Antonio de Cabezon** ve **Thomas Luis de Victoria** bu dönemdeki bestecilerin başta gelen temsilcileri oldular ve Avrupa'daki çok sesli müziğin yayılmasında rol oynadılar. XVIII. yüzyıl sanatçılarından **Padre Soler**, sonatlarıyla kalıcı eserler bıraktı.

F.J. Garcia ile ileri bir düzeye ulaşan dinsel müzik özellikle XVIII. yüzyılda geniş bir etki alanına yayıldı ve varlığını XIX. yüzyıla dek sürdürdü. XIX. yüzyılda dinsel müziğin yerini opera almaya başladı. İtalyan operasının etkisiyle, **Carnier**, **Eslava** gibi sanatçıların besteledikleri operalar ortaya çıktı. İspanyol müziğinin önemli özelliklerinden biri olan operet türündeki müzikli gösteri "Zarzuella", İspanyol müzik tarihi boyunca zaman zaman kaybolup zaman zaman yeniden ortaya çıkmıştır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında **Barbieri**'nin önderliğinde üç ya da çok perdeli gösteriler "Zarzuella grande" adı altında geliştirilerek yaygın ilgi kazandılar. Müzikle birlikte, dans, bale ve kısa konuşmaları içeren Zarzuella sanatçıları arasında, **Amadeo Vives**, "La Tempranica" adlı eseriyle **Gimenez**, "Paloma Bayramı" eseriyle **Thomas Breton**, "Kuduran Kral" eseriyle **Roberto Chapi** önde gelirler.

XIX. yüzyıl sonlarında, İspanyol müziğini kendine has karakteriyle dünyaya yayıp kabul ettirecek olan bestecilerden **Isaac Albeniz**, **Enrique Granado**, **Joaquin Turina** İspanya'daki romantik müziğin üç büyükleri sayılır. İç savaştan sonra kurulan Ulusal Orkestra'nın etkinlikleri yanında Kuzey İspanya ve Katalanya bölgelerinde koro müziği ileri bir düzeye erişti. Özellikle, **Nicolaus**'un koro besteleri diğerlerine kıyasla öne çıktı.

...Halk şarkılarından yola çıkarak, İspanyol ulusal renkleriyle bezeli evrensel bir müzik dili yaratan **Manuel de Falla**, İspanyol müziğini tüm dünyaya tanıtan bestecidir. "La Vida Breve" (Kısa Hayat) operasıyla adını duyuran sanatçı, "İspanya Bahçelerinde Geceler" eseriyle sanatının doruğuna erişti.

Çağımızın İspanyol bestecileri arasında, Falla'nın yanında en önemli sanatçı üç yaşından beri gözleri görmeyen, besteci-piyanist **Joaquin Rodrigo**'dur. Sanatçı, ulusal İspanyol çalgısı gitar için gerçekleştirdiği konçertoda (Concierto Aranjuez) solo çalgı ve orkestra arasındaki dengeyi ustalıkla kurmuştur.

EKONOMİ

Tarım ülkesi İspanya'da en fazla arpa üretilir

BİR zamanların denizci ve sömür... ülkesi İspanya artık günümüzde ... özelliğini kaybetmiştir. İspanya'... ekonomik gelişmesi uzun süre topra... iklime, sosyal ve politik gelişmelere ... kalmıştır. Ancak son yıllarda sanayi ala... da yapılan atılımla bu sektör ulusal ge... büyük bölümünü karşılamış, bu sektörde ... lışmaların sayısı artmıştır.

İspanya'da pamuklu ve yünlü mamul ü... timi önemlidir ve özellikle Catalonia b... sinde yapılmaktadır. Ülkede 3.626 t... fabrikası bulunmaktadır. Mantar ve ... ürünleri üretimi 61.300 ton, çimento üre... de 23.968.090 ton olmuştur. 1978 yılı... İspanya'da tersanelerde 1 002.119 d... tonluk gemi denize indirilmiştir. Ay... 1.431.052 araç yapılmıştır (984.954 oto... dahil).

Ülkede günlük asgari ücret 854 peze... (1981 Nisan). Ekonomik olarak aktif ola... fusun toplamı 13.004.500'dür. (1980 ...) Bu nüfusun 2.2. milyonu tarım ve balı... alanında, 3.3 milyonu imalât sektöründe, ... milyonu ticaret alanında ve 5.5 milyonu kamu hizmetlerinde çalışmaktadır.

Enerji ve madenler

İspanya'nın toplam elektrik enerjisi ... mi 105.779 milyon kilowatt saattir. Bu... 47.473 milyon kilowatt saati hidroelektr... 6.700 milyon kilowatt saati de nükleer e... ile karşılanmıştır. Ülkenin gaz üretimi ... milyon metreküptür.

İspanya madenler açısından zengin bir ... kedir. En fazla üretimi yapılan linyittir. ... verilerine göre, linyit üretimi 10.696 bin ... olmuştur. Kömür üretimi ise aynı yıl ... bin ton olarak gerçekleşmiştir. Diğer ma... ler ve üretim miktarları da şöyledir (bin ... olarak): Demir cevheri 8.827, kurşun ce... 103, bakır 161, volfram 0.6, teneke 0.8, ç... 251.5, antrasit (bir cins çok sert maden ... mürü) 3.796

Ulaşım

İspanya'da toplam karayolu uzunluğu ... 919 kilometredir (1979). Bunun 56 106 k... metresi şosedir (makadam). Motorlu taşı... rın toplam sayısı 10.192.748'dir. 1979 yılı... da karayolları ile 17.1 milyar yolcu - kilo... re ve 10 9 milyar ton-km yük taşınmış...

Devlet Demiryollarının toplam uzunlu... 13.533 kilometredir. 5.613 kilometrelik ... miryolu elektriklidir. Demiryollarının ge... liği (1.676 milimetre) stratejik nedenle... Fransa'dan değişiktir. Bu nedenle yolcu... Fransa sınırında aktarma yapmak durum... dadır. İspanya demiryolları (RENFE) ... kuruluş tarafından yönetilmektedir. 1979 y... lında 205 milyon yolcu ve 35.7 milyon ton ... yük taşınmıştır. Ülkenin en önemli havayo... şirketi "İberia" çeşitli uluslararası ... seferler yapmaktadır. İspanya'da 37 sivil ... 7 askeri havaalanı bulunmaktadır. 1980 y... lında İspanya Hava Yolları 350.408 k... 223.447 kilometre uluslararası sefer yap... tır. Taşınan yolcu sayısı 45.4 milyon k... yük miktarı da 371.425 tondur.

Deniz ticaret filosu 7.699.000 gross to... 1.109 gemiye sahiptir. 1980 yılında ülke ... manlarına 106.157 gemi uğramıştır. Bu g... miler 8.884.000 yolcu ve 438.969.000 ton ... yük taşımıştır. Ülkenin en önemli limanla... Barcelona, Bilbao, Valencia, Cartegena ... Gijon'dur.

Dış ticaret

İspanya 1980 yılında 32.15 milyar dolar... ithalât ve 20.33 milyar dolarlık da ihrac...

İspanya'da ağır sanayi bölgede önem kazanmaktadır.

...ğer. İspanya'nın ithal ettiği ürünlerin ...a maden ürünleri, tarımsal ürünler, ...ve techizat gelmektedir. 1979 yılında ...104.975 milyon pesetalık mineral ürün- ...118.596 milyon pesetalık tarımsal ürün, ...93 milyon pesetalık makina ve teçhizat ...3.74 milyon pesetalık da maden ürünleri ...ştir. İthalâtta en büyük payı yüzde ...Amerika Birleşik Devletleri almakta- ...ABD'yi yüzde 9 ile Federal Almanya ve ...yüzde 9 ile Suudi Arabistan izlemekte- ...979 yılında İspanya ABD'den 211.735 ...n pesetalık, Federal Almanya'dan ...18 milyon pesetalık ve Suudi Arabis- ...dan 147.658 milyon pesetalık ithalât ...ştır.

...ın ihracat ürünleri ise ulaşım malzemesi ...ürünler, metal ürünleri, gıda, içki ve ...dir. 1979 yılında İspanya 142.637 mil- ...pesetalık ulaşım malzemesi, 85.091 mil- ...pesetalık tarımsal ürün, 50.432 milyon ...metal ürünleri, 50.389 milyon pese- ...da, içki ve tütün ihracatı yapmıştır. ...en büyük payı yüzde 17 ile Fransa ...dır. Fransa'yı yüzde 10 ile Federal ...nya, yüzde 6 ile ABD ve yüzde 7 ile ...ilmektedir. İspanya 1979 yılında ...a'ya 197.075, Federal Almanya'ya ...ABD'ye 85.121, İngiltere'ye 87.546 ...pesetalık ihracat yapmıştır.

Tarım ülkesi

İspanya aslında bir tarım ülkesidir. 1978 ...tarımsal üretimin toplamı değeri 817 milyon peseta idi. Aynı yıl hayvan stoğunun değeri de 550 milyon pesetayı bulmuştur. 1979 yılında toplam alanın 7.276 bin hektarında tahıl ekimi, 649 bin hektarında sebze üretimi, 397 bin hektarında patates ekimi, yapılmıştır.

Turizm İspanya'nın her bir yanında önem kazanmıştır ama özellikle kıyı bölgelerindeki en etkin uğraş dalıdır.

Toplam nüfusun yüzde 37'si tarım sektöründe çalışmaktadır. Tarımda kullanılan traktör sayısı 400.928'dir. Bunun yanında 41.168'de harman makinası vardır. En fazla üretimi yapılan tahıl ürünü arpadır. İspanya'da 3.477 bin hektarlık alanda 1979 yılında 6.251 bin ton arpa üretimi yapılmıştır. Arpayı 4.082 bin ton ile buğday izlemektedir. (2.551 bin hektar)

1979 yılı rakamlarına göre öteki ürünlerin üretildikleri alan ve üretim miktarları şöyledir: Yulaf 436 bin hektarda 456 bin ton, çavdar 220 bin hektarda 221 bin ton, pirinç 69 bin hektarda 427 bin ton, mısır 467 bin hektarda 2.212 bin ton, patates 355 bin hektarda 5.637 bin ton, şeker pancarı 166 bin hektarda 6.124 bin ton ve domates 64 bin hektarda 2.204 bin ton.

İspanya'da 1 632.000 hektarlık alanda şarap üretimi yapılmaktadır. Şarap üretimi 21 milyon hektolitredir.

İspanya'da şarap ve meyve ile bağımlı önemli endüstri dalları bulunmaktadır.

İpek üretimi Murcia, Alicante ve diğer bölgelerde yapılmaktadır. 1978 yılı ipek üretimi 3 bin ton olmuştur

Alkollü içkilerin üretim miktarı 137.2 milyon litredir. Tütün üretimi 34 bin ton, şeker kamışı üretimi de 350 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

İspanya'da toplam ormanlık alan 26 milyon hektardır. Üretim değeri 36.010 milyon peseta olmuştur.

1980 yılında İspanya'da 127.610.3 milyon peseta değerinde 1.13 milyon ton balık tutulmuştur. Balık konservesi alanında 495 işletme çalışmaktadır. Üretim kapasiteleri toplam 106.944 ton.dur. İspanya'da balıkçılık filosu 17.282 gemiye sahiptir (762.022 ton)

Atlas Okyanusu kıyısında bir tersane.

1982'de "Mundial" finalinin oynandığı dev Bernabeu Stadyumu.

SPOR

En büyük eğlence: Boğa güreşi 1 numaralı spor: Futbol

İSPANYA'da sporun geçmişi hem eski hem kökludur. İspanya'nın en büyük millî ve geleneksel eğlenceleri olan boğa güreşlerinin gördüğü büyük seyirci çekmesinin yanısıra spor müsabakaları da hemen her dalda seyirci bolabilmektedir. İspanya'da 1 numaralı spor olarak futbol görülmektedir.

İspanya Futbol Federasyonu 1913 yılında kurulmuştur. Halen İspanya'da 6.124 spor kulübüne bağlı 6.671 futbol takımı resmî lig maçlarına katılmakta ve bu maçlarda 202.574 lisanslıye futbolcu yetişmektedir. İspanya millî futbol takımı 1934, 1938, 1950, 1962, 1966, 1978 ve 1982 Dünya Kupası finallerine katılmış, ancak bir derece elde edememiştir. Buna karşılık 1963-64 sezonunda Avrupa Uluslar Kupası'nı, 1969-70 UEFA Amatör Millî Takımlar Şampiyonluğu'nu, 1953 ve 1957 Akdeniz Kupası'nı kazanmış, 1952 ve 1954 yıllarında da Avrupa Şampiyonu olmuştur.

İspanya'da kulüp takımlarının daha büyük uluslararası başarılar kazandıkları görülmektedir. Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nda Real Madrid altı kez şampiyon olmuş, Atletico Madrid, Barcelona ve Valencia takımları birer kez Avrupa Kupa Galipleri Kupası'nı kazanmışlar, Valencia iki kez, Barcelona üç kez ve Real Zaragossa da bir kez UEFA Kupası'nı almışlardır. Ayrıca Real Madrid ile Atletico Madrid takımları birer kez Kıtalararası Şampiyon Kulüpler Şampiyonu olmuşlardır.

İspanya'nın en büyük stadyumu, aynı zamanda Avrupa'nın da en büyük stadlarından biri olan, Madrid'teki Santiago Bernabeu Stadı olup 100 bin seyirci alabilmektedir. Barselona'daki Nuevo Campo Stadı 90 bin, Valencia'daki Mestella Stadı 53 bin, Seville'daki Sanchez Pizjuan Stadı 50 bin kişiliktir. İspanya'nın en ünlü futbol takımları şunlardır: Atletico Bilbao, Atletico Madrid, Barcelona, Celta, Deportivo, Elche, Granada, Las Palmas, Pontevedra, Real Madrid, Real Mallorca, Real Sociedad, Real Zaragossa, Sabadell, Seville, Valencia.

İspanya, futbol dünyasına birçok efsaneleşmiş şöhret de armağan etmiştir. Bunların başında adı nesiller boyunca dillerde dolaşmakta olan ünlü kaleci Zamora gelir. Diğer ünlü İspanyol futbolcuları şunlardır: Gento, Juarez, Miguerza, Curiaco, Langara, Ramallets, Asensi, Alonso, Gonzalez, Zarra, Gainza, Basora, Rodriguez, Del Sol, Peiro, Gento, Suarez, Inbar, Amancio, Gallego, Zoco, Lapetra, Fuste, De la Cruz, Alvarez, Gomez, Perez, Gonzales, Lear, Ruiz.

Basketbol

İspanya'ya basketbol 1921 yılında girmiş ve özellikle 1930'lu yıllardan itibaren pek büyük bir gelişme göstermiştir. Bugün İspanya'da 14 ...basketbol takımı resmî maçlara katılmakta, bu maçlarda lisanslıye olarak 1.09.358 basketbolcu yetişmektedir. İspanya liginde ünlü Amerikalı oyuncular da yetişmektedir. Bunların bazıları (Brabender ve Luyk gibi) İspanya ayrılışına geçtiklerinden millî takımda da oynamaktadırlar. Real Madrid, Juventud, Schweppes, Barcelona, Picadero, Estudiantes ve Kas gibi I. Lig takımlarının kendi aralarındaki maçları ortalama 20 bin seyirci önünde oynanmaktadır. İspanya basketbolunun gelmiş geçmiş en büyük şöhretleri arasında Emiliano, Buscato, Ramos, Cabrera, Santillana, Ibo, Estrada, Luyk, Brabender gibi isimler bulunmaktadır.

İspanya 1982 Dünya Kupası, 1955 Akdeniz Oyunları, Avrupa Basketbol Şampiyonası gibi büyük organizasyonlar yapmış ve bunda da büyük bir başarı sağlamıştır.

Andorra'nın başkentinden bir genel görünüm

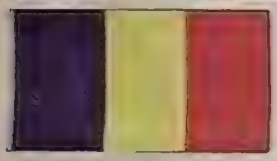

Yüzölçümü olarak küçük, ama turizmde büyük ülke:

ANDORRA

Andorra Meclisi.

Andorra, İspanya - Fransa sınırında, Pireneler üzerinde yer alır. Ülkenin yüzey şekillerini dağlar oluşturur. En yüksek noktası 3011 metreye ulaşan Pla del Estany'dir. Başlıca akarsuyu Valira olan ülkede yazlar ılık, kışlar soğuk ve kurak geçer. Kara iklimi egemendir.

Andorra'nın başkenti temiz ve bakımlı olmasının yanı sıra dar sokaklarıyla da ünlüdür. Gümrüksüz ithal ettiği malların çok ucuza satılması turizmde teşvik edici unsur olmaktadır.

Kışın Andorra bir kayak merkezi haline gelir. Ülke, kışın da yazın olduğu gibi, çok sayıda turist çeker. Bir incelemeye göre, 1 Andorra vatandaşı bir yılda 200 turist ağırlamaktadır.

Ülkede 325 otel vardır. Ayrıca geniş ölçüde kamp yapma olanağı da vardır. Güzel manzara, sessizlik, bol temiz hava kamp kurmayı daha da çekici duruma getirmektedir.

Turistler için en büyük kolaylık, ülkeye giriş ve çıkışta pasaport ve vizenin istenmemesidir. Turistler bu ülkeye otobüs, tren ve uçakla gitmektedirler. 1978'de Andorra'yı 6.5 milyon yabancı ziyaret etmiştir.

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Andorra Prensliği (PRİNCİPAT d'ANDORRA)
Başkent: Andorre-la-Vieille
Yüzölçümü: 465 kilometrekare
Ülke nüfusu: 35.460
Resmi dil: Katalanca
Diğer diller: İspanyolca, Fransızca
Etnik dağılım: İspanyol % 60, Andorra % 30, Fransız % 6.
Din: Katolik
Para birimi: Fransız Frankı, İspanyol Pesetası.
Devlet işareti: AND
Önemli kentler: Les Escaldes, San Julian de Loria.

SİYASAL KUNYE

Andorra demokrasi ile yönetilmektedir. Ülke yönetimine Fransa Devlet Başkanı ve Urgel Piskoposu hâkim görünseler de temelde egemenlik Andorralıların elindedir. Ülkede her dört yılda bir seçim yapılır. Bir başkan ve 28 üyeden oluşan bir meclis vardır. Meclis seçimle işbaşına gelir. Meclis başkanı seçildikten sonra kendine iki yardımcı (bakan) seçer

TARIM

Tarım ve hayvancılık gelişmiş durumda

Ülkede tarım ve hayvancılık geliştirilmiş olup, tütün, patates, buğday, çavdar yetiştirilip satılmaktadır. Bir başka döviz kaynağı da Andorra sigaralarıdır. Ülkede iki büyük sigara fabrikası vardır.

Andorra'da her ailede usta demirciler vardır. Demircilik mesleği babadan oğula geçer. Andorra'nın ihracatında en önemli yeri elektrik tutar.

Andorra'nın ordusu yoktur. Ülkede yayımlanan yerel gazete de yoktur. Bir bankanın bulunduğu Andorra'da başta Fransız frangı ve İspanyol pesetası olmak üzere belli başlı yabancı paralar geçerlidir.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 20
AVRUPA

Bembeyaz karlarla ve yemyeşil doğa ile örtülü uygar bir ülke: İSVEÇ

İsveç'in kalbi Stockholm, "denizin üstündeki kent" diye de bilinir. Ortada, Hükümet binası

İsveç'in uzun kışlarına özgü bir halk sporu, donan körfezlerle göllerde açılan deliklerden yapılan balık avcılığıdır.

Fin-İskandinav yaylasının bir kısmını kaplayan İsveç, Prekambriyum devrinde kıvrılmış, sonra çeşitli aşınmalardan geçerek oluşmuştur. Burada granitli ve gnaysı kayalar dördüncü zaman buzullaşmasının izlerini taşır. Önemli bir bölümü buzultaş ya da ırmak-buzul birikintilerinin altında kalmıştır.

Batı İsveç ve Botten Körfezi kıyıları, Baltık Denizi'nin deniz-göl oluşumunu yaşarken, geride bıraktığı çökündü ve kalın killi marn tabakalarıdır.

İsveç'in kuzeybatısı dağlıktır. İskandinav Alpleri, Oslo Fiyordun'dan kuzeye doğru Norveç'le İsveç arasında uzanır. Kölen Dağları da İskandinavların doğu yamaç ve kenarlarını kaplar. Kuzeyde 2.128 metreye ulaşan tepeler vardır. Başlıca tepeler Kebnekaise, 2.123 metre, Sarektjakko, 2.090 metre, Sulitelma 1.877 metredir.

Göller bölgesi ve akarsuları

İbtiyar dağlardan uzaklaşıldıkça İsveç, bir düzlüğe ulaşır. Bu daha çok ülkenin güney ve doğu kıyılarında yer alır. Bursya Svealand göller bölgesi de denir. Wener ve Wetter ülkenin başta gelen en büyük gölleridir. Burada buzul sonrası dönemde Baltık Denizi ile Skagerrak arasındaki deniz ve göller yaylarak bir ovalar dizisini oluşturmuştur. Bu kıyılarda killi kıyı ovaları vardır, bunlar Botten Körfezi'nin kuzeyinde biraz genişler. Öte yandan Scania ve Öland ile Gotland adaları da tortul asıllı ovalardır.

Bir arkeen yayla olan Smaland, tektonik engebelerle doludur. Bu bölgede yer yer göller ve bataklıklar da bulunmaktadır. Buzultaş birikinti örtüsü, granitlerle delinmiş durumdadır. Başlıca engebeler 377 metreyle Tomtabackken ve 342 metreyle Taberg'dir. Ayrıca Botten Körfezi'nden Kölen Dağları'na kadar kat kat sıralanan bir yaylalar dizisi ülkenin en güneyi olan Norrland ve Dalecarlie'yi oluşturur.

İsveç'te Baltık Denizi ile onun uzantısı olan Botten Körfezi'ne dökülen, birbirine yakın birçok akarsu vardır. Bu akarsuların debileri boldur, ama çığırları birçok çağlayanla kesilir. Başlıcaları Klar, Une, Angerman, Dal, İndals, Pite, Lule, Kalij, Torne ve Skellefte'dir.

İsveç'e eşit olan Scania ve Öland ile Gotland adaları gemiler için çok elverişli bir barınak takımadalarını oluşturur. Bu adalar, tortul asıllı ovalardır. Kimi kalkerli tabakalarının oluşumu tebeşir çağına kadar uzanır.

İklim koşulları

Ülkede iklim güney ve kuzeyde iki ayrı karakter taşır. Güney yarıda Orta Avrupa iklimi, kuzey yarıda ise Doğu Avrupa iklimi egemendir. İskandinav Dağları, Atlas Okyanusu, etkisinin İsveç'e girmesine engel olur. Bu yüzden İsveç'te iklim, Norveç'tekinden çok daha sert olur. Yağışlarıysa azdır ve sıcaklık ortalamaları arasındaki farklar büyüktür. Bütün doğu kıyıları kışın donar. Ortalama ısı Stockholm'de beş santigrat derecedir. Yıllık yağış 50 santimetredir. Kölen Dağları'nda yağışlar 100 cm'yi geçer, Smaland yaylalarının batı yamaçlarında 80 santimetrenin üzerindedir. İskandinavya kıyılarında ocak ayı sıcaklık ortalaması, sıfır dereceden az değildir. Bu, Laponya denilen ülkenin kuzeyinde —14 dereceye düşer. Sıcaklık ortalamaları haziranda, Kölen Dağları'nda 11 dereceyken Malar ve Scania bölgesinde 17 santigrat dereceyi bulur →

KİMLİK KARTI

Resmî adı: İsveç Krallığı (KONUNGARIKET SVERIGE)
Başkent: Stockholm (Nüfusu 661.258)
Ülke nüfusu: 8.310.000 (1981)
Yüzölçümü: 449.964 km2
Nüfus artış hızı: % 0.3
Resmî dil: İsveçce
Etnik dağılım: İsveçli % 93, Finli % 3, Laponlar, Avrupalı göçmenler
Din: Lutheryan
Para birimi: Kron
Başlıca kentleri: Göteborg (442.410), Malmö (240.220)
Devlet işareti: S

Bitki örtüsü

İsveç'in doğal bitki örtüsü, güney, kuzey ve İskandinav dağlarında olmak üzere üç ayrı bölgede [illegible] alınabilir. Yağış ve sıcaklık ortamlarının çok [illegible] olduğu güneyde arktik bölgeleri bitkileri yer [illegible] Çalılıklar, tundralar, cüce kayın ağaçları, [illegible] ve [illegible] ormanları... Daha da güneyde (Norland) [illegible] örter. İsveç'in kuzeyi ise çam ve dağ or[illegible] kaplıdır. İskandinavya dağları bölgesi de Alp bitkileriyle örtülüdür.

SİYASAL KÜNYE

Anayasal bir monarşi

İsveç parlamenter sistemle yönetilen anayasal bir monarşidir. 349 üyeli tek meclisli bir parlamentosu (Riksdag) bulunmaktadır.

[illegible] yılından bu yana krallık yapan XVI. Karl Gustav [illegible] törensel etkinliklerde [illegible] [illegible] Kralın oy [illegible]

Parlamentonun yasama dönemi üç yıldır. Seçimler [illegible] temsil [illegible] dayanarak yapılmaktadır. Parlamentoda temsil edilebilmesi için bir partinin [illegible] en az yüzde dört oranında ya da bir seçim bölgesinde en az yüzde 12 oranında oy alması gerekmektedir. Seçme ve seçilme yaşı 18'dir. Ülke dışında oturan İsveç vatandaşları da oy verebilmektedir.

Anayasaya göre [illegible] yönetir. [illegible] sayısı 15 ile 20 arasında değişmektedir. Parlamentoya sunulacak yasa tasarılarını bakanlıklar hazırlar. Son seçimlerde İsveç parlamentosunda sandalye dağılımı şöyle: [illegible] Sosyal Demokratlar 166, Muhafazakârlar [illegible] Merkez Partisi 56, Halk Partisi 56, Komünist Partisi [illegible]

[illegible] Olof Palme'nin başkanlığında bir Sosyal Demokrat Komünist koalisyonu kurul[illegible]

TÜRKİYE'NİN İSVEÇ BÜYÜKELÇİSİ (Stockholm)
ŞEFİK ERENSMEN
İSVEÇ'İN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Henrik Liljegren
[illegible] Cad. [illegible] No. 7 Kavaklıdere Ankara

TARİH BOYUNCA İSVEÇ

XI. Karl'ın yarattığı kargaşalıklardan sonra

30 YIL SAVAŞLARI TÜM AVRUPA'YI SARSTI

MİLYONLARCA yıl öncesinde İsveç toprakları buzullarla örtülüydü. İsveç'in güney bölgeleri M.Ö. 12000 yıllarında yavaş yavaş bu örtüden sıyrılmaya başladı. M.Ö. 7000-6000 arasında kuzeye doğru çekilen buzulları izleyen ilkel avcı ve balıkçı kabileler, İsveç topraklarında ilk yerleşim savaşımını vermekteydiler. Bunlar M.Ö. 3000'lerde yerleşim bölgeleri oluşturarak tarıma başladılar. Mağara duvarlarındaki resimler ve oymalar, büyüktaş bloklardan oluşan dikitler, bu dönemden günümüze kalmış başlıca izlerdir.

M.Ö. 1500 dolaylarında bakır ve bronz kullanımı başladı. Bronz çağı bu dönemden kalma şeflere ait silahlardan ve diğer bulgulardan incelenebilmektedir. Güneydeki kavimler kuzeylilere demiri, bulunmasını ve işlenmesini öğrettiler. M.S. 500'lerde Mülaren gölü vadisinde, daha sonra bütün ülkeye adını verecek olan Suiones (svea) kavmi, bölgede etkin rol oynamaktaydı. Bu dönemde (M.Ö. 98) Romalı tarihçi Treitus tarafından yazılan Germania'da ilk kez demirin bulunmasıyla birlikte toprağın işlenmesi hızlandı ve çiftçiler köyler oluşturarak işi paylaşmaya başladı. Bu köyler halen yaşamakta ve adlarını korumaktadır.

Viking çağı

İskandinavya'nın bu durumu M.S. 700-1000 yıllarını kapsayan "Viking Çağı"na kadar sürecekti. Vikinglerin deniz seferleri ve askeri harekâtları, İskandinav ülkelerinin Avrupa güç politikası içinde önemli bir öğe olmalarını sağladı.

Stockholm Viking göçünün merkezi durumundaydı. Vikingler doğuya, Rusya üzerinden Bizans'a kadar uzanan seferler düzenlerken Danimarka ve Norveç vikingleri ile de birleşerek Batı Avrupa'ya İngiltere'ye ve İrlanda'ya yöneldiler.

M.S. 1100'lerde İsveç, gerçek bir otorite merkezi olmamasına karşın, bir devlet olarak ortaya çıkmaktaydı. İstilâlar sonucu Finlandiya İsveç'e katılmış, bu, İsveç'in Baltık bölgesindeki yayılmasının başlangıcı olmuştur. Kuzey Almanya ve İngiltere'den gelen misyonerlerin etkisiyle İsveç Hıristiyanlaşmaya başladı. Önceleri tahtadan, sonra taştan kiliseler yapıldı. XII ve XIII. yüzyıldan kalma tahta kiliseler halen ayaktadır.

İsveç, bu dönemde Roma Katolik kilisesinin büyük organizasyonuna katılmıştır. Aynı dönemde ülkenin önde gelen ailelerinin oluşturduğu bir konsey kralın yanında yerini almıştır. XIII. yüzyılda çeşitli konularda yasalar yapılmaya başlanmış, sosyal gruplar arasındaki farklılaşma, bu dönemde ortaya çıkmıştır. 1200'lerde çiftçiler ve aristokratlar giderek Kuzey Almanya ticaret kentleri birliği ile canlı bir ticaret ilişkisine geçmişlerdir.

1300'lerde İskandinav ülkeleri Alman politik ve ekonomik yayılması karşısında birleşmeye yöneldiler. 1393'te Danimarka, Norveç ve İsveç, Danimarka kraliçesi Margaretha yönetiminde "Kalmar Birliği"ni oluşturdu. 1396'dan beri kral olan Margareta'nın halefi Erik Pomerania, 1412'de her üç bölgedeki gücünü arttırmaya çabalarken, Alman prensleri ve Almanya ticaret birliği ile çarpışmakta, İngiltere ve diğer bölgelerde siyasi müttefikler aramakta idi.

Bergslagen maden bölgesinde, basit bir maden sahibi olan Engelberkt önderliğinde başkaldırı oluşmuştu. Kralın gücünü geliştirme eğiliminden paniğe kapılan asiller de onu desteklemekteydiler. Danimarka ve İsveç arasındaki kanlı savaşlar sonucu birlik dağıldı. XV. yüzyıldaki bu karışık dönemde, İsveç politik sistemi oluştu. Riksdag ya da parlamento kurumlaşmıştı. Köylülerin de temsil edildiği bu kurum halk adına kararlar almaktaydı.

1513'te Danimarka krallığına geçen II. Kristian İsveç için yeni bir tehlike oluşturmaktaydı. Sürekli saldırılara karşı, başarılı bir savunma umuduyla 1520'de genç Stensture'nun girişimi yenilgiyle sonuçlandı. Kristian "Stockholm Katliamı" ile özgürlükçü parti liderlerini ve diğer karşıtlarını, ortadan kaldırma yoluna gitti. Ancak bu kez, şiddet yolu ile büyük kuzey krallığının yeniden belirmeye başladığı görülmekteydi. Ama kral İsveç'in özgürlük geleneğini gözardı etmişti.

Gustav Vasa dönemi

Danimarka kralına karşı bir başkaldırı, Stane'nin genç bir akrabası, Gustav Ericsson Vasa tarafından 1520'de Dalerna'da başlatıldı. Vasa, birliğe kesinlikle son verdi ve İsveç'i bir devlet haline getirdi.

1523'te, 27 yaşında kral seçilmesiyle birlikte İsveç tarihinde Gustav Vasa'nın kişiliğinin damgası görülmeye başlandı. İsveç kilisesi Roma'dan ayrılarak, Protestan bir karakter kazandı ve günümüze değin gelen devlet kilisesine dönüştü. Bu girişimin hemen ardından kral ve çevresindekiler, yönetimi yeniden düzenleyerek o güne değin rastlanmamış düzeyde etkinlik kazandırdılar. Bu dönemde başkaldıran yöreler şiddetle cezalandırıldı. Gustav Vasa'nın ölümünden yarım yüzyıl sonra dahi oğulları XVI. Eric ve III. Johan babalarının ardından ülkeyi yönettiler. İsveç yeniden Polonya ve Rusya ile savaşma yoluna girdiğinde güneyde Danimarka da, İsveç'e karşı komplolar hazırlamaktaydı. 1595'te Estonya'nın İsveç egemenliğine girmesiyle, Rusya'nın önemli ticaret yollarından biri olan Baltık bölgesinin denetiminde önemli bir güç oluştu.

III. Johan'ın oğlu Sigismund 1592'de babasının yerine İsveç tahtına geçti. Ancak Katolikliği ve uzun yıllar Polonya'da kalmış olması kendisine karşı tepki doğmasına yol açtı. Bu nedenle, 1599'da amcası Karl, yerini aldı. Sigismund'un durumu iki ülkenin arasının açılmasına neden oldu. 1604'de o döneme kadar krallığın koruyuculuğunu yapan Karl XI. Karl adıyla tahta geçti. 1611'de ölümünden birkaç yıl önce İsveç, Danimarka, Polonya ve Rusya ile savaşın eşiğinde idi.

30 yıl savaşları

XVII. yüzyılın ilk yarısında II. Gustav, İsveç tarihinde önemli rol oynamıştır. Komşuları tarafından gelen tehlikelerden kurtulmanın yanı sıra, uzun dönemli genişleme planlarına uygun olarak imparatorluğu Rus sınırına doğru fetihlerle genişletti ve Estonya'yı ülkesine kattı. Bununla yetinmeyerek Katolik karşı reform hareketinin [illegible] engelleyici bir savaşımı başlattı.

XI. Karl'ın Sigismund ve Polonya [illegible] giriştiği kampanya ile başlayan karışıklık, bu [illegible] girişimiyle tüm Avrupa'yı sarsan 30 yıl savaşlarına yol açtı. Almanya'da Protestan prensleri [illegible] sürecinde olan ve Kuzey Avrupa'da da gücü [illegible] mek için Baltık'a doğru ilerleyen Habsburg[illegible] bu savaşımın içindeydi. II. Gustav, önce Polonya'ya saldırarak doğu Prusya'da önemli [illegible] kentlerini ele geçirdi. Daha sonra Fransa'nın desteğini alarak ordusunu Almanya'ya, Habsburg[illegible] lara ve Katolik birliğine karşı yöneltti ve 1631'de ünlü General Tilli'yi Breitanferd (Saksonya)'[illegible] yaşında bozguna uğrattı. Sonraki kış, Main [illegible] de Mainz ve Frankfurt kent birlikleri savaştı. 16[illegible] yazında, Bavyera'dan geçerek 6 Kasım'da Lützen'de imparatorluğunun ünlü kumandanı Wallenstein [illegible] çarpıştı. Wallenstein çekilmek zorunda kaldı. Fakat bu savaşta II. Gustav öldü. Şansölye Axel Oxenstierna başkanlığında bir konsey yönetimi üstlendi.

Almanya'da savaş 16 yıl daha sürdü. 16[illegible] Westphalia barışı İsveç'e Kuzey Denizi ve [illegible] Baltık kıyılarında önemli kazançlar sağladı. İsveç'in stratejik konumu değişmişti. Gustav'ın [illegible] kraliçe Kristina 1654'de tahttan feragat [illegible] kuzeni X. Karl tahta oturdu. Danimarka'[illegible] İsveç'in düşmanlarına katıldığı sırada Polonya[illegible] olan X. Gustav 1658'de ordusuyla birlikte Polonya'dan ayrıldı. Schleswig, Holstein [illegible] yürüyerek bir dizi savaş sonrasında onu Scania, Blekinge, Hollan ve Bahuslan bölgelerini [illegible] vermeye zorladı. Coğrafi büyüklük ve [illegible] siyasal güç olarak İsveç doruk noktasındaydı.

Sosyal krizler

Bütün bu savaşlar için gerekli olan para ve [illegible] tek, kraliyet topraklarının el değiştirmesi [illegible] satışı yolu ile ya da vergi imtiyazının asillere [illegible] redilmesi ile sağlanmıştı. Bu durum İsveç toprak[illegible] larının yüzde 72'sinin asillerin eline geçmesi [illegible] kraliyet ile bağımsız çiftçilerin kalan yüzde 28 [illegible] yetinmeleri sonucunu doğurdu.

Feodal ilişkileri beraberinde getiren bu [illegible] bireysel özgürlüklere olduğu kadar merkezi hükümet yetkisine karşı da bir tehdit kaynağı oluş[illegible] maktaydı.

Özellikle kraliçe Kristina'yı zor duruma [illegible] bu gelişmeler, kraliçenin gizlice Katolik [illegible] kuzeni X. Gustav'ın yerine geçmesine yol açtı. Sürekli savaşlar ve 1680'de 38 yaşındaki [illegible] Gustav'ı da sorunları çözmekten alıkoydu. [illegible] oğlu XI. Karl döneminde asillerin gücü daha da arttı. 1672'de başlayan yönetimi sırasında, [illegible] bölgelerinin korunması amacıyla Danimarka'[illegible] zorlu bir savaşa girmek zorunda kaldı. 1679[illegible] barışın sağlanması ile birlikte, tümüyle yeniden [illegible] düzenlemeye gitti. Bu düzenlemeler [illegible] mülkiyet dağılımı bir kez daha değişti. Artık [illegible] lık toprakların yüzde 35, asiller yüzde 32.5'[illegible] bağımsız çiftçiler ise yüzde 31.5'ini ellerinde [illegible] durmaktaydılar.

20 yıllık başırın sonrası

XI. Karl'ın yönetimindeki yaklaşık 20 yıllık [illegible] dönemini, İsveç tarihindeki son uzun savaş [illegible] izledi. XI. Karl'ın yönetimi sırasında mutlak [illegible] monarşi gelişmiş, kral konseyi ve parlamento [illegible] olmaya başlamıştı. XII. Karl başa geçtiğinde [illegible] önemli sorun Rusya, Polonya-Saksonya ve Danimarka üçlüsüne karşı İsveç'i savunmaktı.

1700'de Karl, Norva'da Rus ordularını yendikten sonra Danimarka ve Polonya'yı da yenerek 1706 Alstrenstadt Barışı'nı imzalattı.

1709'da Rusya'ya karşı giriştiği seferi [illegible] yenilgisiyle sonuçlandı. Karl, Osmanlılara [illegible] (Daha sonra Osmanlılar Rusya'ya karşı savaşa [illegible] etmeyi başaracaktı) Bu dönemde İsveç, Rusya, Polonya-Saksonya, Danimarka, Hannover [illegible] tere ve Rusya'yı içeren bir koalisyona [illegible] durmaktaydı. 1718'te Fredriksten'de öldürül[illegible] Bunun sonucunda İsveç bir dizi barış anlaşması sonucu tüm konumunu değiştirecek biçimde [illegible] yitirdi.

Özgürlük çağı

Bu çöküşün ardından yeni bir anayasanın [illegible] şumunu sağlayan kansız ama köktenci bir dev[illegible] gerçekleşti. Bununla parlamentonun yetkileri [illegible] makta, istekleri (Kralın iki oya sahip [illegible] konsey ve kral tarafından uygulanmaktaydı.

Bunu izleyen 23 yıllık döneme "Özgürlük Ça[illegible] adı verilir. Bu dönemde İsveç özgürlük [illegible] şekillendirildikten başka parlamento sistemi [illegible] geliştirildi. İlk kez ortaya çıkan partiler İsveç parlamenter sisteminin güçlenmesine katkı[illegible] bulundular.

«Mutlak Gustav hakimiyeti»

III. Gustav 1771'de tahta geçti. Yeni bir [illegible] sa krala daha fazla güç vermekteydi. Ancak güçlü soylular buna razı değillerdi. Nihayet Rusya'ya karşı girişilen bir savaşın ortalarında III. Gustav bir darbeyle durumunu öylesine güçlendirdi [illegible] sonraki 20 yıllık (1789-1807) dönem "Gustavian Absolutism" (Mutlak Gustav Hâkimiyeti) olarak anılır. Üç yıl sonra 1792'de Gustav bir grup [illegible] tarafından öldürüldü.

Dönemi bazı önemli reformların gerçekleştir[illegible]

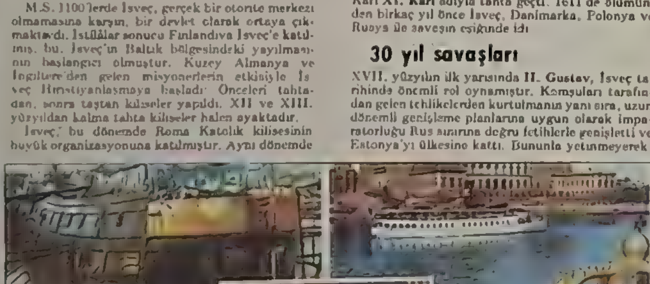

İsveç'ten dört ilginç görünüm

...ıştur. 1805'de başa geçen IV. Gustav ... güçler arasından İngiltere'nin yandaşlığını yapmayı seçmişti. Ezici zaferden sonra 1801 ... Anlaşmasıyla Napolyon, yeni müttefiki Rus ... I. Aleksander'a İsveç'e uzanması için olanak ... Böylece İsveç'in taraf değiştireceğini ...

IV. Gustav Adolf eski dostuna sadık kalınca ... Finlandiya üzerine yürüdü ve 1809'da ... IV. Gustav 1809'da kansız bir darbe ile devrildi. 1974'e değin varlığını sürdürecek olan yeni bir anayasa oluşturuldu. Kralın amcası XIII. Karl adıyla tahta çıktı

XIII. Karl'ın çocuğu olmadığından hanedan dışından ve Napolyon'un ünlü generallerinden Bernadette halef seçildi. 1810'da Taç Prensi Karl Johan olarak İsveç'e geldi. Kuzey Almanya'da son İsveç toprağı Pomezania karşılığı Finlandiya'yı aldı. Danimarka'yı Norveç'i geri vermeye zorladı. Önce ayaklanarak kendi krallarını seçen Norveçliler 1814'te İsveç'le birliğe girdiler

Napolyon savaşları önemli gelişmelere yol açtı

Napolyon savaşlarından sonra İsveç 1830'lara ... ekonomik krizle yüz yüze geldi. 1834'de ... devalüasyon parası istikrarı sağladı

XIV. Karl 1840'da liberal muhalefetin çoğunluk ... parlementoyu, bakanların ve kralın da... olmaktan çıkarıp, bakanlıkların yönetimi ... getiren, "Departmanlar reformu"nu ...

1844'de XIV. Karl Johan öldüğünde İsveçte ... liberal reform rayına oturmuştu. I. Oskar, babasının yerine geçti. Pekçoğunda kralın da katıldığı ... reform bu dönemde gerçekleştirildi. Ancak, ... 1848 devrim yılının ardından kral ... 1859'da oğlu XV. Karl tahta oturdu... güç, dönemin maliye ve adalet bakanlığının ... "Privy" konseyine geçmişti. 1865-66'da dört bölümden oluşan parlamento, eşit ... sahip iki meclis biçiminde yeniden oluştu ... izleyen 20 yıllık dönem, iki meclis arasında ... sorunlardaki anlaşmazlıkların ortaya çıkmasına ... 1873'te iki meclis uzlaşmaya vardı ve ... içinde sorunlar çözümlendi. Meclisteki ayrışmalar sonucu 1889'da sosyal demokratların, 1900'da liberallerin ve 1904'de muhafazakârların ... çıkmasıyla günümüzde de İsveç politikasında da rol oynayan partiler oluştu.

Karl Johan daha veliahtlığı döneminde gelişen ... muhalefe karşın, Rusya ile ittifaka girmişti. 1844'de tahta geçen I. Oskar, 1848'de Alman ... Danimarka kralına karşı ayaklanması üzerine VII. Frederic ile ittifak kurdu ve ... sağlandı. Bu gelişmelerden yararlanan ..., İsveç'i 1812'den beri sürdürmekte olduğu ... yanlısı çizgiden çıkarmak amacındaydı. ...'te Rusya ile batılı güçler arasında, Boğazlar ... üzerinde çıkan çatışma ona bu olanağı sağ... Oskar, başından beri iyi ilişkiler içinde bulun... batılı güçlerle 1855'te "Kasım Paktı" adıyla ... pakt imzaladı.

İsveç-Norveç birliği

1859'da XV. Karl tahta geçtiğinde Danimarka ... İsveç'in dostluğuna inandırdı ve 1863 Eider ... korumaya söz verdi. 1864'te Almanya - Danimarka arasında savaş çıktı. Şu durumda İsveç hükümeti kralın sözünü tutmasını reddetti. 1866'da Avusturya ile Prusya 1870-71'de Almanya ile Fransa arasındaki savaşlar sırasında İsveç resmen tarafsızdı. Ancak kralın kişisel sempatisi Fransa'nın yanındaydı ve davranışları Bismark ile çelişkiye düşmesine neden oldu. Almanya'nın savaştaki başarısı sonunda ağabeyinin yerine geçen II. Oskar döneminde (1872) ülke dış politikasında yeni bir düzenlemeye gidildi. 1870'lerin ortasından başlayarak İsveç dış politikası, Almanya ile dostluk temeline oturmaktaydı. XIX. yüzyılın son yıllarında artan Rus korkusuna rağmen tarafsızlık politikasının ortaya çıkışı bu döneme rastlamaktadır

1814-1905 döneminde İsveç ve Norveç arasındaki ilişkiler, tekrarlanan ve giderek belirginleşen çelişkilerle renklenmekteydi. Bir yanda İsveç, hegomonyasını sağlamaya uğraşırken, öte yanda Norveç ile eşit statü sağlama ve daha bağımsız bir pozisyon elde etme çabasındaydı. Bu birlik beklenenı veremedi. 1884'te Norveç'te parlamentarizm zafer kazanınca hükümetin parlamento tarafından denetimi isteği güçlendi.

II. Oskar'ın yönetimi sırasında Norveç'teki muhafazakâr hükümetin, parlamento tarafından üç kez kabul edilmiş bir bütçeyi uygulamaması üzerine 1884'de parlamento tarafından istifaya zorlanmasıyla sorun ortaya çıktı. Böylece Norveç İskandinavya'da parlamenter yöntemlerle yönetilen ilk ülke haline geliyordu. 1880'lerden itibaren bağımsız bir Norveç Dışişleri Bakanı'na olan istek artmıştı. Ortaya çıkan bu dış temsil sorunu giderek İsveç-Norveç arasında birliğin gözden geçirilmesine kadar varan görüşmelere neden olacaktı. 1898'de Norveç kendiliğinden birlikten ayrılmaya çalıştıysada kralın vetosu ile temsil konusu yeniden ele alındı. Norveç parlamentosunun Norveç'in kendi konsolosluk örgütünü kurduğunu ilân eden kararının Kral tarafından veto edilmesi üzerine 7 Haziran 1905'te Norveç parlamentosu birlikten ayrıldığını açıkladı. Sonraki görüşmelerin ardından eylül 1905'te birlik resmen ortadan kaldırıldı.

Demokrasiye giden yol

1905'te birlik sorunu çözümlendikten sonra İsveç'in en büyük iç politika sorunu genel ve eşit oy idi. Reform 1909'da gerçekleşti ve 1911'de II. meclis için yapılan seçimlerde uygulandı. V. Gustav (1907-1950) liberal bir hükümetin kurulmasına izin vermek zorunda kaldı. Liberal hükümetin askeri harcamaları kısma isteği şubat 1914'de 30 bin çiftçinin yürüyüşe geçmesine neden oldu. Hükümet istifa etti. Yerine atanan muhafazakâr hükümetin II meclicte desteklenmesi üzerine meclis feshedildi. Ancak yapılan yeni seçimler Sosyal Demokrat Parti'nin en büyük parti haline gelmesiyle sonuçlandı Ancak, 1914 yazında Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle, muhafazakâr hükümet görevde kaldı

İsveç savaşta tarafsızlığını ilan etti. İsveç'in Almanya ile olan ticareti İngiltere ve müttefikleri tarafından engellenmekteydi. Bu durum 1916'dan başlayarak İsveç'te bunalıma yol açtı. 1917'de Amerika'nın savaşa girmesi ve denizaltı savaşı nedeniyle bunalım iyice arttı. 1917 seçimlerinde Sosyal Demokratlar ve Liberaller zafer kazanınca muhafazakâr hükümet istifa etti. Kral sosyal demokrat-liberal koalisyonunu kabul etmek zorunda kaldı ve parlamenter yönetim kendisini İsveç'e benimsetti.

1918'e kadar sağ ile sol arasında belirmeye başlayan ayrılıklar, 1920'ler de sosyalist partiler bir yanda, liberallerle muhafazakârlar öbür yanda olmak üzere belirgin çizgilerle ortaya çıktı. 1920-1922 yılları arasında herhangi bir parti için kendi politikasını uygulayabilmek imkânsız hale geldi. Siyasal açıdan bir durgunluk dönemi olan 1920'ler ekonomik açıdan İsveç'in kalkınma belirtileri gösterdiği yıllardır. 1930 bunalımından etkilenen İsveç'te 1932'de yapılan seçimlerde, Sosyal Demokrat Parti önemli bir güç sağladı ve liberal hükümet istifa etti. Sorunun çözümü için harekete geçen Sosyal Demokrat Hükümetin programı ancak, 1933'te Çiftçiler Partisi ile varılan uzlaşma sonucu uygulanabildi. 1936'da İsveç'te ücretler, bunalım öncesi düzeyine yükselmişti. Daha sonra İsveç endüstrisi giderek genişledi. 1930'lar ekonomik, ve sosyal pek çok reformun gerçekleştirildiği yıllar oldu. 1939'da savaş patladığından getirdiği ekonomik durgunluk, tarafsız kalan İsveç'te dahi etkilerini gösterdi.

Tarafsızlık ve dayanışma

Gerek savaş arası, dönem, gerek İkinci Dünya Savaşı'nda İsveç dış politikasını belirleyen unsur Sovyetler Birliği'nin Baltık kıyısında güçlenme isteği ve güneyden gelen Alman tehdidi idi.

Hitlerin Almanya'da yönetime geçmesiyle birlikte İsveç 1936'da savunma politikasnı gözden geçirdi ve dış politikasında öteki İskandinav ülkeleri ile birlikte, Hollanda, İsviçre ve Belçika ile ortak tutum izledi.

İkinci Dünya Savaşı

1939 Eylül'ünde savaş geldiğinde İsveç öteki kuzey ülkeleri ile birlikte tarafsızlığını ilân etti. 1940 Martı'nda müttefiklerin İsveç üzerinden asker geçirme önerisi reddedildi. Almanlar'ın, İsveç'i de işgal planları, bilinmekte idi. 1940 Nisan-Mayıs arasında Almanlar'ın İsveç üzerinden Norveç'e asker geçirme teklifleri sürekli reddedilmekteydi. Norveç'in tümüyle yenilmesi üzerine Haziran 1941'de İsveç, Sovyetler'e yönelen Alman ordularına bir kez daha topraklarından geçme izni veriyordu.

Sosyal Demokratlar, 1939'da kurulmuş dört partili koalisyon hükümetinin, savaşın sona ermesiyle 1945 yılında çekilmesi üzerine tek başlarına hükümet kurdular.

1946-60 dönemi pek çok reformun gerçekleştirildiği bir dönemdir. 1950'lerde sosyal güvenlik reformu yapıldı.

Uzun gelişmeler sonunda 1974 Anayasası parlamento tarafından onaylandı. Kralın yetkileri temsili hale getirilmekteydi. 1973'te ölen Kral IV. Gustav Adolf'un yerine geçen büyük oğlu XIV. Karl Gustav bu anayasayla başa geçen ilk kral oluyordu. 1979'da parlamentonun kabul ettiği hanedanlık yasasındaki bir değişiklikle birlikte, kadınlara hükümdarlık hakkı verildi.

1945'den bu yana İsveç dış politikası tarafsızlığa dayanmaktaydı. İsveç NATO'ya katılmamıştır. BM'lerde aktif rol oynamaktadır. 1960'dan beri E.F.T.A üyesidir. Tarafsızlık politikasıyla bağdaşmayacağı gerekçesi ile AET'ye üye olmamaktadır.

1969'da Olof Palme Sosyal Demokrat Parti'nin ve hükümetin başına geçti. 1970 seçimlerinde Sosyal Demokrat Parti parlamentodaki çoğunluğunu kaybettiysede komünistlerin desteği ile bir azınlık hükümeti kurdu. 1973 seçimlerinde Olof Palme başkanlığındaki hükümet yerini korudu. 1976 seçimlerinde sağ partiler çoğunluğu elde etti ve üç partili bir koalisyon ülkeyi yönetmeye başladı. 1978 Ekim'inde Başbakan Falldin'in istifası ile üçlü koalisyon dağıldı. İktidara geçen azınlık hükümeti de nükleer tartışmalar sorununa çözüm bulamayınca halkoyuna başvuruldu. 1979 seçimleri muhafazakârların zaferiyle sonuçlandı. Seçimlerden sonra yeni bir üçlü koalisyon kuruldu. 1980 yılında nükleer sorun üzerine yapılan halk oylaması antinükleer akımın zaferiyle sonuçlandı.

İsveç toplum yaşantısının her yönüne damgasını vuran Sosyal Demokrat Parti'nin lideri Olof Palme, adını uluslararası alanda duyurmuş seçkin bir devlet adamıdır.

İsveç'in büyük kentleri, kimi zaman köprülerle birbirine bağlanan binlerce adadan oluşur.

DEMOKRATİK DENETİMDE İSVEÇ'İN DÜNYAYA ARMAĞANI: «OMBUDSMAN» SİSTEMİ

Kamu hizmetlerinin gereğince yürütülmesi konusunda parlamentonun dikkatli bir denetim uygulayabilmesi ve bürokrasinin kendilerine haksız davrandığını düşünen yurttaşlara yardım edilebilmesi için İsveç'te 1809 yılında yeni bir kurum oluşturulmuştur. Parlamenter Ombudsman (JO) adı verilen bu kurum, parlamento tarafından atanan görevlilerden oluşur. Ordu dahil devletin tüm organlarını ve bunların personelini teftiş etme, gereğinde bu konularda soruşturma ve araştırma yapma ve genel denetim gibi hayli geniş yetkilerle donatılmış olan bu kurum, kendisini atayan parlamento karşısında tam bir özerkliğe sahiptir. Devlet organları ya da bürokrasi tarafından haksız bir muameleye maruz kaldığını hissedan her yurttaş Ombudsman'a dilekçe ile şikâyette bulunabilir. Her yıl 3000'i aşkın sayıda dilekçe incelenmektedir.

Son yıllarda hükümet tarafından atanan üç ayrı Ombudsmn daha kurulmuştur. Antitröst Ombudsman, kamu yararına aykırı ticari uygulanmaları engellemeye, tüketici Ombudsman', tüketicilerin herhangi bir konuda aldatılmasını önlemeye, fırsat eşitliği Ombudsman'ı ise çalışma hayatında kadınlarla erkekler arasında ayırım gözetilmesini ortadan kaldırmaya yönelik faaliyette bulunmaktadırlar

İsveç Basın Konseyi de, bu tür mahkemelerin en eski örneğidir. Bu mahkeme ile yakın işbirliği içinde çalışan basın Ombudsman'ı, basın ahlâkına aykırı hareket eden gazete ve yayın organlarını dikkatle denetler. Böyle davrandığı saptanan basın ve yayın organları, hem bulguları aynen yayınlamak, hem de ceza ödemek zorunda kalabilirler

İsveç'in dünyaya tanıttığı Ombudsman uygulaması, ABD'de ve başka birçok ülkede örnek alınmıştır.

TOPLUMSAL YAŞAM

Hoşgörü ve demokrasi en belirgin özellik

ÖMER MADRA

İSVEÇ'te içki içilirken kadehler "skol" diye kaldırılır. "Şerefe" ya da "sağlığımıza" anlamına gelen bir sözcüktür bu. Bir rivayete göre, aslında "kafatası" anlamına gelen bu sözcük, İsveçlilerin ataları olan Viking'lerin düşmanlarının kafalarını kestikten sonra kafataslarını içkiyle [illegible] birbiriyle tokuşturdukları dönemden [illegible]. Milattan önce 800 [illegible] İskandi[illegible] her bahar denize [illegible] Viking'ler [illegible] güleryüz göstermeyen [illegible] Bu [illegible] yemek yemeyen çocukları [illegible] korkuttukları [illegible] kork' [illegible] yaygınlaşmıştı. Daha sonra XIII. yüzyıl aralarında, İsveç yavaş yavaş bir devlet olarak ortaya çıkarken, büyük aileler arasında çıkan iktidar kavgalarının sonucunda kimi zaman soyluların koparılan kellelerinin şatoların karanlık dehlizlerinde gürültüyle yuvarlanıp gittiği de bilinir.

İsveçlilerin ataları öyle biraz korkunç [illegible] İsveç [illegible]. [illegible] İspanya'ya şiddet ve terörün kol gezdiği bir dünyada, şiddet yokluğunun neredeyse elle tutulur biçimde duyumsandığı dingin bir toplum görünümündedir. Gerçekten, ütopik bir boyuta varan hoşgörü ve demokrasi ortamının İsveç'in en belirgin özelliği olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ellerinde kılıçlarıyla ölerek "Valhalla"ya (yani cennete) giden Vikingler, masmavi gözleri ve sapsarı saçlarının yanı sıra, doğruluk, açıklık, yiğitlik ve sınırsız bir özgürlük tutkusu gibi erdemleri de miras bırakmışlardır torunlarına ama anlaşılan, şiddet öğesi zaman içinde eriyip gitmiş, yerini derin bir hoşgörüye terketmiş bulunuyor.

Şiddet öylesine "yoktur" ki İsveç'te günümüzde bile [illegible] başbakanı, yanında tek bir kişi olmaksızın gece yarısı telefonla taksi çağırtıp binebilmekte, sakin sakin evine gidebilmektedir. Parlamento binası, İsveç'in kalbi Stockholm'ün merkezi olan meydanın üstünde. Günün her saatinde her türden insanla -ve bu arada esrar vb. çeken gençlerle- cıvıl cıvıl dolu olan bu alanda ülkenin yöneticilerini de görmek mümkün tabii. Ve bu öylesine olağan karşılanan bir olgu ki, başbakanı yanıbaşlarında sosisli sandviç kuyruğunda beklerken görenler, başlarını çevirip bakma zahmetine bile katlanmazlar. Sosyal Demokratların lideri ve bugün İsveç Başbakanı olan Olof Palme, 1968 yılında, Eğitim Bakanı iken, o zaman devam etmekte olan Vietnam savaşı dolayısıyla Stockholm'de ABD aleyhine düzenlenen bir protesto gösterisine katılmış, Kuzey Vietnamlı bir diplomatla yanyana yürümüştü.

Hazır gösterilerden söz açılmışken, İsveç'in büyük kentlerinde ve özellikle Stockholm'de sık sık yapılan gösterilere değinmeden geçmemek gerek. 1981 yılında Batı Avrupa'da nükleer silahları ve genel olarak silahlanmayı protesto eden "Barış yürüyüşleri"nin son [illegible] biri, Stockholm'de 200 bin kişinin katılmasıyla yapıldı. [illegible] nüfusunun 650 bin dolayında olduğunu [illegible] gösterinin boyutu konusunda daha iyi bir fikir sahibi olunabilir. Ayrıca belli bir siyasal [illegible] ya da topluluklarını dile getiren [illegible] bir yürüyüşçüler grubunun yanıbaşında, [illegible] karşı görüş sahiplerine rastlamak da olağan. [illegible] ya da dövüştükleri bugüne dek görülmemiş!

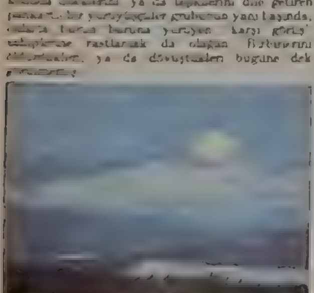

İsveç'in kuzey bölgelerinde kışın, özellikle aralık ayında güneş hiç doğmaz

Zorlu ve uzun kış günlerinin sona ermesi, kutlanmayı gerektirecek kadar önemli bir olaydır. İşte "Yazdönümü Kutlama Dansı"nda bir dinlenme arası.

Sosyal güvenliğin beşiği

İsveç deyince insanın aklına ilk gelen kavramlardan biri de sosyal güvenlik. Modern anlamda sosyal güvenliğin beşiği sayılıyor İsveç. Bu konudaki çalışmaları birkaç yüzyıl geriye götürmek mümkün, ama asıl çalışmalar, yüzyılımızın başında Sosyal Demokrat Parti'nin güçlenip gelişmesiyle başlamış ve sürdürülmüş. Zaten, modern İsveç toplumunda göze çarpan ve bir çok ülke için model olma niteliği taşıyan özelliklerin pek çoğu, Sosyal Demokrat ideolojinin damgasını taşıyor. Sağlık, işsizlik, sakatlık, emeklilik konularında ve başka pek çok konuda zaman içinde mükemmelleştirilen sosyal güvenlik düzeninin dünyadaki en ileri sistemlerden biri olduğunu söylemek hiç de abartma sayılmaz. Kentlerin her bir yanında çiçek açar gibi fışkıran parklarda ve ana okullarının bahçelerinde serazad büyüyen çocuklara bakmak, bu durumu doğrulamak için yeterli.

Bununla birlikte, İsveç'te bu programın uygulanması, hiçbir zaman bağımsız kişiliğin gelişmesini, kişinin özgüveninin yaratılmasını engelleyecek, bunu devlete yıkacak biçimde düşünülmemiştir. Tersine, 40 yıl gibi uzun sürelerle iktidarda kalan Sosyal Demokratların ana hedefi, istikrarlı ve güvenli bir toplum yaratmak olmuştur. Yani, yurttaşların her türlü tehlike ve toplumsal güvensizlikten korunması, bir bütün olarak topluma, kamuya bırakılmıştır denebilir. Bunu gerçekleştirmenin sihirli formülü de; oydaşma (fikirlerin uyuşması) ve uzlaşma sözcükleriyle özetlenebilir. Dolayısıyla, toplumun yönlendirilmesi için alınan kararlara belki Sosyal Demokratlar ağırlıklarını koymaktadırlar ama, kararlar her zaman uzun bir hazırlık döneminden geçilerek hazırlanır ve o kararlanacak etkilenecek herkesin karar sürecine katılmasıyla oluşturulur. O çok istenen oybirliğine gitmek için bir çok uzlaşmalara gidilmesi de, elbette olağandır. Burada ortaya, ilk bakışta çelişmeli görünebilecek bir durum çıkar: İsveç'te siyasal ve bürokratik seçkinler çok az sayıda insandan oluşmaktadır. Öyle ki, İsveç'i 200 "akıllı adam"ın yönettiği sanılabilir. Bunun olanak verdiği yakın kişisel ilişkiler, sorunlara oybirliği ile birtakım çözümler getirilebilmesini kolaylaştırıyor elbette. Öte yanda, İsveç toplumunun inanılmayacak ölçüde örgütlü olduğu gerçeği de var. Tüm toplum, birbirinin içine geçmiş halkalar halinde örgütlenmiş. Ülke politikasının belirlenmesinde halkın bu örgütler sayesinde ne denli önemli bir ağırlığı olduğu da kolaylıkla düşünülebilir. "Komün" adı verilen belediyelerin de bu bağlamda muazzam bir rol oynadığı belirtilmelidir. Kısacası, işçilerden esnafa, memurdan tüketiciye dek İsveç yönetilenler kitlesi, devlet karşısında olağanüstü bir örgütlenme içindedir.

Yoksulsuz zengin ülke

Sosyal güvenlik deyince, sosyal refahtan söz etmeden olmaz. İsveç bugün dünyanın en zengin ülkelerinden biri. Yaşam standardını ölçmekte kullanılan ölçülerden hangisini kullanırsanız kullanın İsveç'in adını listenin başında bir yerlerde bulursunuz. İsveç, bu konuda Avrupa ülkeleri bir yana, Kanada ve hatta ABD ile bile rahatlıkla boy ölçüşebilir. Adam başına kullanılan radyo, TV, gazete ve otomobil sayısında İsveç başı çeker. İşin ilginç yanı, ulusal gelirin çok yüksek olmasının yanı sıra, sosyal sınıflar ve tabakalar arasında oldukça eşit bir biçimde paylaşılmakta olmasıdır. Her yerde olduğu gibi İsveç'te de insanlar arasında gelir, zenginlik ve sosyal statü farkları vardır elbette, yalnız bu farklılıklar İsveç'te bir çok yerdekinden daha azdır. Özellikle azgelişmiş ülkelerden gelen bir yabancı, İsveç'in herhangi bir noktasına ayak bastığı anda, bu ülkede "yoksul" diye birşey olmadığını farkeder.

Oysa, çok değil, yüz yıl öncesinde durum hiç de öyle değildi. Genç sinemacı **Jan Troell**'in o lirik ve destansı "Göçmenler" filminde büyük bir ustalıkla neredeyse bir belgeselmişçesine çizdiği tablodan rahatlıkla anlaşılacağı gibi İsveç, toplumsal sınıfların keskin hatlarla birbirinden ayrıldığı bir tarım toplumundan ibaretti. Bu toplum soylu ve zengin toprak sahiplerinden oluşan küçük bir grupla, kendi küçük topraklarını işleyen büyük bir çiftçiler topluluğundan oluşmaktaydı, esas olarak. Toplumun büyük kesimleri için açlık, sefalet ve kimi yerde zulüm öylesine yoğun bir haldeydi ki, yüzyılın başlarında o zamanki nüfusun beşte birini oluşturan bir milyonu aşkın sayıda İsveçli, ülkesini terkedip özellikle ABD'ye göçtü.

Öte yandan, geçen yüzyılın sonlarından itibaren gelişmeye başlayan işçi sınıfının taleplerini ve ideolojisini yansıtan Sosyal Demokrat Parti (SAP) ve onunla yakın işbirliği halinde çalışan sendikalar konfederasyonu (LO) siyasal demokrasinin ve öncelikle genel oy hakkının sağlanması için uzun ve sancılı bir mücadele verdi. İsveç'in dünya çapında ün kazanmış oyun yazarı **Striedberg** ile SAP kurucularından **August Palm**, gelişen liberal ve sosyalist düşünce akımlarının temsilciliğini yaptılar (Halk evleri). Bu ideolojiler, milliyetçi, tutucu sosyal kurumlar tarafından bastırılmak istendi. Sonunda, kökleri ta dokuzuncu yüzyıla, Vikingler çağına dek uzanan demokratik gelenek kesin üstünlük sağladı: İsveç'te köklü bir demokrasi yerleşti.

İsveç, dünyanın en ileri ve en demokratik refah toplumlarından biri olma sıfatına, işte böyle, insanlarının yıllar yılı ödediği bedel karşılığında kavuştu.

Serbest piyasa kurallarının ve dış ticaret serbestisinin büyük ölçüde egemen olduğu bir ekonomiye sahip bulunmasına, özel sektörün tüm ekonomide son derece ağırlıklı bir yer tutmasına karşın, İsveç "sosyalist" bir ülke diye bilinir genellikle. Bunun nedeni, kapitalist ekonominin işleyişinden doğan olumsuzlukları gidermek, tam istihdamı sağlamak ve gelir bölüşümünü daha da adil hale getirmek için devletin sürekli müdahalelerde bulunmasıdır. Daha doğrusu, tamamen kapitalist bir sistem içinde bir refah toplumu yaratmak üzere gerçekleştirilen çok kapsamlı reformlar İsveç'in en önemli özelliğini oluşturduğu gibi, ülkeye de böyle "sosyalist" bir ün kazandırmaktadır.

Eski sarayları, kiliseleri, çan kuleleri, eski binaların içindeki modern butikleri, pop ve caz müziği kulüpleri ile Stockholm'ün en renkli mahallesi olan Gamla Stan'da (Eski Şehir) Stockholm'ün dar sokağı da yer alır

Çocuk ve eğitim

Ülkede sosyal refahla ilgilenen geniş bir büro ağı bulunuyor. İsveç toplumunda çocuğa olağanüstü bir yer ve değer verildiği için, tümüyle parasız olan kreşlerin ve anaokullarının koşulları da olağanüstü. Buralarda her üç ya da dört çocuğa bir öğretmenden fazlası verilmez. İsveç Kralı Gustaf ile Almanya'da Münich Olimpiyatlarında hosteslik yaparken aşık olup evlendiği Kraliçe Silvia'nın çocukları da, Sarayın yakınlarında bir parasız anaokuluna gidiyorlar. Çocuklardan söz edilirken İsveç'te çocuk dövmenin kanunla yasaklanmış bir suç olduğunu da belirtmeden geçmemeli. Ana-ba

İsveç'te en çok önem verilen "kitle sporu"-nun en ilginç örneklerinden biri, her yıl onbinlerce kişinin katıldığı, "halka açık" Stockholm Maratonu'dur

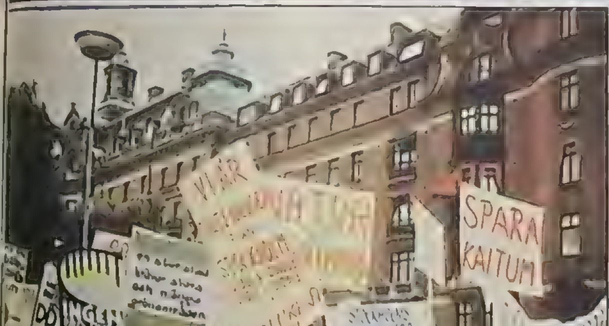

İsveç'in Stockholm, Göteborg gibi büyük kentlerinde sokaklarda, çeşitli siyasal ve sosyal görüşleri dile getiren göstericilere her zaman rastlamak olanaklıdır.

[illegible] dayak yiyen bir çocuk, onları polise [illegible] olup cezalandırılmalarını sağlayabilir. [illegible] toplumun merkezi olması, pek şaşırtıcı [illegible] aslında çünkü İsveçlilerin tümü çocuk [illegible] ve yalansız olduğu gibi, sokaklar [illegible] yetmişe şeker ve dondurma yiyen, çizgi [illegible] seyretmekten çıkan insanlarla dolu.

Çocuklardan kalkarak, İsveç'te eğitimin genel [illegible] bir göz atabiliriz. İsveçlilerin tümünün [illegible] yazar olduklarını söylemeye bile gerek yok. [illegible] arası, İsveç Kilisesi'nin aktif çabalarıyla [illegible] 300 yıl önce çözülmüş! Özellikle son [illegible] yıl içinde de eğitimde fırsat eşitliğinin [illegible] çeşitli engelleri ortadan kaldırmaya [illegible] reformların yapılmasıyla eğitimin hızla [illegible]laştırıldığı ve demokratlaştırıldığı gözlemle[illegible].

Öte yandan, İsveç'te sayıları hayli yüksek olan [illegible] işçilerin de İsveç toplumunda kendilerini [illegible], çeşitli iş alanlarına girebilmeleri için, onların İsveççe ve kimi zaman okuma-yazma öğrenmelerini sağlamak üzere girişimlerde bulunuyor hükümet. İsveç, esasen, göçmen işçiler sorununa yalnız eğitim yönünden değil, çok çeşitli açılardan yaklaşarak, belki de dünyadaki en ileri göçmen politikasını oluşturmuş durumda. Göçmen işçilere yerel seçimlerde seçme ve seçilme hakkını tanıyan, genel seçimlere katılma hakkını vermeyi de tasarlayan ilk ülke İsveç'tir.

Öğrenim tüm kademelerde parasız tabiî. Zorunlu öğretim dönemi 9 yıla çıkarılmış, 3 yıllık lise öğrenimi görenlerin sayısı da günbegün artıyor. Görme, duyma bozuklukları bulunan, ya da zekâ geriliğine duçar olan öğrenciler için özel okullar da var. 1977 yılında yapılan Yüksek Öğretim Reformu ile tüm yüksek öğretim kurumları tek bir sistem içinde birleştirilmiş ve programda meslekî eğitime ağırlık kazandırılmış. 1979 yılında, högskolan adı verilen bu birleştirilmiş yüksek okullara kaydolmuş 95.700 lisans öğrencisi genel eğitim programını izlemekte, 64.000 öğrenci de daha kısa ve özgül programlara kaydolmuş durumdaydı. Aynı yılda, yüksek lisans ve doktora programlarını izleyen 12.700 öğrenci bulunmaktaydı.

Üniversite İsveç'te tümüyle bağımsız ve özgürdür. Birbirinden çok ayrı düşüncede olan bir sürü insan okumakta ve okutmaktadır burada. Gerek öğrencilerin, gerek çeşitli kademelerdeki öğretim üyelerinin gelişmesine, bilimin oluşturulmasına olanak veren yaygın bir burs sistemi, genç bilim adamlarının çok çalışıp üretmeksizin yerlerini korumasını olanaksız kılan güçlü bir rekabeti de getiriyor beraberinde. Ayrıca, toplumda yerleşik demokrasi anlayışı, üniversitede hiyerarşik bir disiplin oluşması tehlikesini de ortadan kaldırıyor. Öyle bir ortam ki bu, örneğin yeni yetme bir asistan, bölümünde verilen bir kokteyl partide, belki sarhoşluğun da yardımıyla, bölüm başkanı olan profesörü, hem de herkesin içinde, bilimden hiç nasibini almamış olmakla suçlayabiliyor. Partinin ertesi günü olduğunda, profesörle asistan aynı çatı altında aralarında hiçbir şey geçmemişçesine çalışmaya devam ediyorlar.

Düşünce özgürlüğü

Eğitimden, kültür ve sanat dünyasına kayabiliriz. İsveç demokrasisi sanatçılarla edebiyatçıların sınır tanımaz bir özgürlük ortamı içinde düşünüp üretmelerine olanak veriyor. Düşüncelerinden ya da yapıtlarından dolayı bir sanatçının kovuşturmaya uğraması, bir İsveçli'nin belki de asla kavrayamayacağı bir olgu. Her kesimi örgütlü olan sanatçı takımı, mensup oldukları örgütler aracılığıyla devletten ya da bağımsız özel kurumlardan önemli destek görüyor. Örneğin, her yıl, saygınlık kazanmış 200 sanatçıya, kazançları azsa, 50'şer bin kronluk (yaklaşık 1.5 milyon TL.) bir ödül-burs veriliyor ki, 8 milyonluk İsveç nüfusu için hiç de küçümsenecek bir oran sayılmaz.

Yerel radyo istasyonları ile ülkedeki belli başlı göçmen gruplarının (bu arada Türklerin de) kendi dillerinde günlük yayın yapan radyo ve televizyon programlarının kültür yaşantısı üzerindeki etkinliği de azımsanamaz. İlginç bir nokta da İsveç'in, radyo ve televizyonda özel reklama yer vermeyen pek az Batı ülkesinden biri oluşu. Radyo ve televizyonda, kralla kraliçeyi yatak odalarında hicveden seks komedilerinin yanı sıra, İsveç'in II. Dünya Savaşı'nda Nazi'lere geçit vermesini kıyasıya eleştiren programları izleyebilirsiniz. Radyo ve televizyon'un yayın özgürlüğünü güvence altına alan yasaları 1766'ya dek geriye götürmek mümkündür. Bunlar, dünyadaki en eski ve en özgürlükçü yasalardır denebilir.

Gazetelere gelince, 8 milyonluk ülkede 5 milyona yakın sayıda gazete satılıyor olması da dikkat çekecek denli önemli bir nokta. İsveçte toplam 150 kadar gazete çıkar bunlardan 17'sinin tirajı 50 bini; 4'ününki de 200 bini aşar. Bu arada, parasız dağıtılan ama kültür yaşantısında çok önemli bir yer tutan yerel gazeteleri de unutmamak gerek. İsveç basını, geleneksel olarak çeşitli siyasal partilerle yakın ilişki içinde bulunur; gazetelerin büyük çoğunluğu da belli bir siyasal görüşü savunur. Salt tiraj açısından bakıldığında, ortaya biraz şaşırtıcı bir durum çıkar, çünkü neredeyse yarım yüzyıldır genel seçimlerde yüzde 40'tan fazla oy almakta olan Sosyal Demokrat Parti'yi destekleyen gazeteler toplam tirajın ancak yüzde 20'sini tutturabilmektedir. Sosyalist-olmayan partileri destekleyen gazetelerin, toplam tirajın dörtte üçünü ellerinde tuttuğu düşünülürse, İsveç basının "burjuva" eğilimli olduğu sonucuna kolaylıkla varılabilir.

Böylesine yoğun bir okuma faaliyeti içinde olan İsveçliler, doğal olarak, dünyadaki siyasal, sanatsal ve kültürel gelişmelerin oldukça farkındadırlar Örneğin, büyük Türk romancısı Yaşar Kemal'i ya da Bülent Ecevit'i tanımayan pek az İsveçli vardır Bununla birlikte önemli bir noktayı da belirtmeden geçmemek gerek: İsveç'te özellikle genç kuşak, Amerikan hayat tarzından önemli ölçüde etkilenmektedir. Hafta sonlarında, eski model kocaman Amerikan arabalara doluşup egzozları patlatarak caddeleri turlayan James Dean taklidi "Raggare"-ler, İsveç toplumsal yaşantısına -belki biraz da koyu- bir renk katarlar. Amerikan kültür saldırısı yalnızca "pop" müzik, koka kola ve hamburgerden ibaret değildir tabiî. Metroda ya da otobüste, altı-yedi dakika süren bir yolculuk sırasında dahi, insanı biraz da sinir edecek biçimde durmadan okunan şeyler, büyük ölçüde, "ençok satan kitaplar"dan oluşur.

Toplumsal sorunlar

İsveç'in karşı karşıya bulunduğu kimi toplumsal sorunlara da kısaca değinmekte yarar var. Sorunların başında, kolayca tahmin edilebileceği gibi, ekonominin durumu geliyor. Dünyadaki ekonomik bunalımdan İsveç'e de çokça pay düşmekte. Özellikle işsizlik konusu önemli, süregeldiği takdirde bunun toplumsal dokuyu olumsuz yönde etkilemesinden, şiddet ve ırkçılık eğilimlerini körüklemesinden korkulur. (1982 yazında, İsveç'teki yabancılara ve özellikle Türk işçilere yöneltilen kimi tepkiler, Almanya'daki boyutlara asla ulaşmamakla birlikte, böyle bir eğilimin ilk habercileri sayılabilir.)

Öte yandan, İsveç "ütopyası"nı açıklamakta kullanılan temel sözcüklerden biri olan vergi sorununa değinilebilir. Gelir ve refah eşitliğini sağlamada çok önemli bir araç görevi gören vergi, aşırı katılıkta, abartmalı sayılabilecek bir denetim sistemi yüzünden bir tür "karabasan" halini alabiliyor. Benzer bir denetim sistemi de, İsveç'in en önemli sorunu sayılan alkollü içki ve uyuşturucu madde kullanımına karşı geliştirilmiş. Yüksek alkollü içkilerin fiyatları anormal sayılacak ölçüde pahalı tutulduğu gibi, bira dahil her türlü alkollü içkiyi ancak "Systembolaget" adı verilen devlet dükkânlarından, uzun kuyruklarda bekleyerek almak mümkün. Alkollü araba kullanırken yakalananlara ise neredeyse birer "katil" gözüyle bakılır, ve dünyanın belki de en ağır trafik cezaları İsveç'te kesilir.

Özetle, İsveç'in en önemli sorunlarından biri, alınan bütün bu önlemlerle, sürekli olarak halka en doğrunun, en iyinin, en sağlıklının ne olduğunu öğreten, sürekli yön gösteren bir otorite'nin varlığının her an hissedilmesidir. Süt kutuları birer "halk ansiklopedisi" halinde imâl edilmiş, emekli ve yaşlılara nasıl "taharetlenmeleri" gerektiği ayrıntılı broşürlerle öğretilir, sex-show klüplerinde insanlar sarhoş olup taşkınlık yapmasınlar diye bira dahi verilmez, vb... Bürokrasi ve seçkinlerden oluşan bu "otorite"nin ülkede yarattığı "sürekli eğitim" ortamı, aynı otoriteden kaynaklanan "sürekli denetim"le birleşir. Sıkı vergi denetiminin yanı sıra, tüm yurttaşlar hakkındaki tüm bilgilerin on rakamlı bir "kişi numarası" (personnummer) aracılığıyla merkezi bir bilgi bankasında toplanması, uyuşturucu madde alışverişini denetlemek amacıyla Stockholm'ün merkezindeki ana meydanın elektronik kameralarla sürekli gözetim altında tutulması, benzer amaçlarla telefonların dinlenebilmesi vb. bu denetim ağının parçalarını oluşturur. Yani, İsveç'te "vur deyince öldürüyorlar" sanki biraz. Ve tabiî, bütün bunlardan bir çeşit "vesayet" ilişkisi çıkıyor.

Refahın bedeli

Ne var ki, "Dünyanın en ileri refah devleti" sıfatını korumakda kolay değil şüphesiz. Herşey gibi bunun da bir bedeli olmalı. Çok yüksek gelişmişlik düzeyini, eşitlikçi bir düzen içinde gerçekleştirmenin kaçınılmaz bedeli budur belki de. Bir de şu var: Yalan dolandan öylesine uzak, öylesine saf bir halk ki bu İsveç halkı, onları her an koruyup gözetecek bir "bürokrasi" doğmamış olsaydı, belki de "dış dünyadan" gelecek binbir türlü kötülüğün istilâsına uğrayarak, silinip giderlerdi yeryüzünden. Oysa, yarı-karanlık upuzun güneşsiz günlerde de, bitki örtüsünün âdeta "fışkırdığı" güneşli bahar ve yaz günlerinde de her fırsatta doğayla kucak kucağa yaşayan, cinselliği alabildiğine özgürleştiren, adamakıllı doğal, adamakıllı da yalnız olan bu sarı saçlı, mavi gözlü insanlar, bu "zırh"ın koruyuculuğu altında dünyaya biraz şaşırtıcı bir "model" sunarak yaşayıp gidiyorlar işte.

EKONOMI

Tüketim kooperatifleri, ekonomide önemli bir yer tutmaktadır

İSVEÇ ekonomisinin yüzde 90'ı özel sektörün elindedir. Hükümet elektrik enerjisi üretimini elinde tutar. Ayrıca demiryolları da devlet tarafından işletilmektedir.

Tüketim kooperatifleri İsveç ekonomisindeki yerini korumaktadır. Bu kooperatifler, özellikle tarım ve ormancılık sektöründe yoğunlaşmıştır. Gayrisafi milli hasıla açısından İsveç dünyanın en İsveçli gelen ülkelerinden biridir. 1981 yılında gayrisafi iç üretim 79 milyon 600 bin İsveç kronu olmuştur.

Sanayinin en önemli sektörü metal, metal ürünleri, makine ve ulaşım aracı sektörüdür. Yüksek nitelikli çelik üretimi İsveç'in geleneksel bir özelliğidir. Çelik üretiminin büyük bölümü ihraç edilmektedir. Toplam çelik üretimi 3,9 milyon tondur. Yüzde 29'a yükseldiğinde kalıbı çelikler. Bunun dışında alüminyum, kurşun ve bakır üretimi de önemlidir. Bu ana metaller, makine ve teçhizat gibi, gelişmiş metal sanayinin yapısının temelini oluşturur. El aletleri, tıbbi aletler, madencilik araçları büyük ölçüde İsveç edilmektedir. Kâğıt üretimi için aletler, yüksek gerilimli elektrikli aletler büro malzemeleri, telefon ve santraller, otomobil ve kamyonlar, gemiler ve uçaklar büyük ölçüde ihraç edilmektedir. Ülkenin önemli bir imalât sektörü de orman ürünlerine dayanmaktadır. Bu ürünlerin üretimi toplam üretim içerisinde yüzde 15'lik bir pay almaktadır. (Kâğıtlar, duvar kâğıtları, mobilya gibi). Hızla gelişen bir sektör de kimya sektörüdür.

İsveç'in doğusunda yer alan turistik Gotland adasının "başkenti" Visby, örenler ve gösteri kenti olarak ünlü

Sektörlerin durumu

Sanayii sektörlerinde kuruluşların ve çalışanların sayısı ile üretim değerleri (milyon kron olarak) şöyledir: Madencilik 141 kuruluş, 10 bin 254 kişi, 3 milyon 221 bin kron; imalât sektörü 10 bin 393 kuruluş, 607 bin 666 işçi ve 275 milyon 732 bin kron; imalât sektöründe gıda ve tütün üretimi 37 milyon 250 bin kron; tekstil ve konfeksiyon 7 milyon 788 bin kron; ormanın ürünleri 22 milyon 152 bin kron; kâğıt ve kâğıt ürünleri 26 milyon 593 bin kron; metâl dışı minerallerin üretimi (petrol ve gaz hariç) 7 milyon 313 bin kron; kimya sektörü (petrol ürünleri, kauçuk ve plastik ürünleri) 36 milyon 429 bin kron; temel metâl sektörü 23 milyon 936 bin krondur. Makine ve teçhizat üretimi 4 bin 85 kuruluş tarafından yapılmaktadır. Bu sektörde çalışanların sayısı 274 bin 000 ve üretim değeri 39 milyon 123 bin krondur. İsveç'te 1983 yılında toplam sınai üretim yüzde 123 artmıştır (1982, 1[illegible]

Zengin su kaynakları

İsveç su kaynakları açısından zengin bir ülkedir. Toplam elektrik enerjisi üretimi 99 milyon 8[illegible] bin kilowattsaattir (1981). Elektrik enerjisinin yüzde 64'ü hidroelektrik santrallarda üretilir.

İsveç dünyanın önemli demir cevheri ihracatçılarındandır. Demir cevheri kaynakları kuzeyde Kiruna ve Gallivare - Malmbergvt bölgesindedir. Demir cevheri Norveç'teki Narvik Limanı ve İsveç'teki Lulea Limanı aracılığı ile ihraç edilir. Demir cevheri üretimi yapılan alanlar güneyde Grangesberg ve Strassadan'dır. Bu cevherler Özellikle Limanından ihraç edilirdi. Bunun dışında bakır, krom ve çinko cevherleri de özellikle Bolicen bölgesinden çıkarılmaktadır. Bu metaller iç tüketim bakımından yetersiz kalmaktadır. Toplam demir cevheri üretimi 28,1 milyon tondur. Bunun 21 milyon tonu ihraç edilmiştir. Bakır cevheri üretimi 191 milyon 582 bin ton, krom cevheri üretimi 115 milyon 073 bin ve çinko cevheri üretimi de 302 bin 866 ton olarak gerçekleşmiştir.

Dış ticaret

İsveç 1981 yılında 144 milyon 500 bin kronluk ithalât yapmıştır. 145 milyon 200 bin kronluk da ihracat yapmıştır. İsveç ihracatının en büyük bölümünü Federal Almanya'ya yapmaktadır. Federal Almanya'yı yüzde 10 ile İngiltere ve Norveç yüzde 8 ile Danimarka izlemektedir.

1981 verilerine göre İsveç'in başlıca ihraç ürünleri ve sağlanan gelir (milyon kron) şöyledir: Kereste 5.496, kâğıt hamuru 6.798, kâğıt ve karton 11.[illegible], demir cevheri 1.648, demir ve çelik 9.697, motorlu araçlar 17.551, gemi 3.685, diğer ürünler [illegible]

İsveç ithalâtının büyük bölümünü Federal Almanya'dan yapmaktadır (yüzde 17). Federal Almanya'yı yüzde 12 ile İngiltere, yüzde 7 ile Amerika Birleşik Devletleri ve Finlandıya izlemektedir. 1981 yılında ithâl edilen başlıca ürünler ve değerleri (milyon kron olarak) şu şekildedir: Petrol [illegible], demir ve çelik 5.254, motorlu araçlar 8.1[illegible], [illegible] 579, diğer mühendislik ürünleri 37.107.

İsveç 1980 yılında Federal Almanya'dan [illegible] 23.708 milyon kronluk ithalâta karşı aynı [illegible] 16.y103 milyon kronluk ihracat yapmıştır.

İsveç'in ticaret yaptığı belli başlı ülkelere ait ithalâtı ve ihracatı (milyon kron olarak) şöyledir: Danimarka (8.654 - 11.052), Fransa ([illegible] 7.648), İngiltere (16.763 - 13.005), ABD ([illegible] 6.906), Norveç (7.352 - 12 818), Finlandıya ([illegible] 8 221).

Ulaşım

İsveç EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) üyesidir.

Ülkenin 1981 verilerine göre toplam karayolu uzunluğu 184.094 kilometredir. Ülkede [illegible] 882 bin 956 otomobil, 194 bin 367 otobüs - kamyon ve 15 bin 3123 motorsiklet bulunmaktadır. [illegible] 005 kilometrelik demiryolu ağına sahip İsveç'in [illegible] yollarının 11 bin 377 kilometresi devlete ait. [illegible] 583 kilometresi elektrikli dir. Demiryolları ile [illegible] milyon yolcu ve 57 milyon ton yük taşınmaktadır.

İsveç hava ulaşımı İskandinavya Hava Yolları (SAS) ile sağlanmaktadır. SAS'ın İsveç kısmı ABA Aerotransport (ABA İsveç Hava Yolları) [illegible] turmaktadır. ABA'nın sermayesi 3[illegible] krondur. 1980 yılında hava yolu ile (SAS'ın [illegible] bölümü) 66,2 milyon yolcu - kilometre, 175 [illegible] ton — kilometre yük ve 20,8 milyon ton - kilometre posta taşınmıştır.

Deniz ticaret filosu toplam 3,76 milyon [illegible] tonluk 502 gemiye sahiptir. En büyük [illegible] Stockholm ve Göteborg'dur

İsveç tanıma dayalı besin endüstrisinde büyük gelişme kaydetti

TARIM

Büyük tarım işletmelerinin sayısı 117 bini aşıyor

İsveç'te tarım alanında nüfusun yüzde 6'sı çalışmaktadır. Tarımda kullanılan traktör sayısı 209.186'dır. İsveç'te ekilebilir alanı iki hektardan büyük tarım [illegible] sayısı 117 883'dir. Bunun 72 645'i 2-20 hektar arasında, 41.812'si 20-[illegible] hektar arasında ve 3.225'i 100 hektardan büyük toprağa sahiptir.

Ekilebilir alan toplamı 2.961.423 hektardır. 1980 yılı verilerine göre İsveç'te [illegible] hektarlık alanda [illegible] ton çavdar, 66,6 bin hektarlık alanda 225 [illegible] çavdar, 654,4 bin hektarlık alanda 2 172 bin ton arpa, 464,1 bin hektar [illegible] bin ton yulaf, 40 bin hektarlık alanda 1 084 bin ton patates, 52,1 [illegible] alanda 3.257 bin ton şeker pancarı ve 177,5 bin hektarlık alanda [illegible] ton yağlı tohum üretimi yapılmıştır.

[illegible] milyon sığır, 3,2 [illegible] koyun, 2,7 milyon domuz, 13,2 milyon kümes hayvanı vardır. 1980 yılında toplam 3 421 bin ton süt ve 66 bin ton yağ, [illegible] yumurta üretimi gerçekleştirilmiştir.

[illegible] toprakların yüzde 57'si (23,5 milyon hektar) ormanlarla kaplıdır. [illegible] verilerine göre 53 milyon metreküp ağaç kesilmiştir. İsveç'te 1980 yılında 619 milyon İsveç [illegible] balık tutulmuştur.

Öglunda'da bahar. Zengin bir bitki örtüsüyle kaplı İsveç'te hayvancılık, önemli bir besin endüstrisine kaynaklık eder.

SPOR

İSVEÇ'E ÖZGÜ SPOR: CİMNASTİK

ÇOK geniş kitlelerin sporla meşgul olduğu ülkelerin arasında İsveç'in de önemli bir yeri bulunmaktadır. İsveç'te yediden yetmişe kadar herkes kendine göre bir sporla meşgul olmaktadır. Bu faaliyetin tüm spor dallarına yayılmış bulunmasına karşın, ülkede en revaçta olan sporların başında cimnastik gelir. Bütün dünyada "İsveç cimnastiği" adıyla anılan âletsiz cimnastik, Türkiye'ye de İsveç'te yüksek beden eğitimi öğrenimi gören Selim Sırrı Tarcan tarafından getirilmiştir. Onun 1908 yılında erkek öğretmen okuluna soktuğu İsveç jimnastiği, bu okuldan yetişen genç beden eğitimi öğretmenleri tarafından bütün Türkiye'ye yayılmıştır.

Björn Borg, İsveç'in uluslararası düzeyde en iyi tanınan ve en büyük başarıları elde eden sporcusudur. Tenis sporunu bir sanat düzeyine getiren bu büyük raket 1976'dan başlayarak beş kez Wimbledon şampiyonluğunu elde etmiştir.

İsveç'in yüzme pisinlerinde, atıcılık poligonlarında, sutopu havuzlarında kazanılmış pek çok uluslararası başarıları bulunmaktadır.

Kadın balına krosunda Annichen Kringstad dünya şampiyonluğunu kazanmıştır.

Kış sporları

İsveç kış sporlarında da büyük başarılar ve şampiyonlara sahiptir. Kış Olimpiyat Oyunları'nda İsveçli sporcular uzun bir egemenliği ellerinde tutukları görülmüştür. Bu dalda da İsveç Grafström, Hedlund, Andersson, Utterström, Larsson, Gustaf Östensson, Eriksson, Karlsson, Jernberg, Hedlund, Jernberg, Enström, Lestander, Gustafsson gibi şampiyonlara sahiptir.

Ardarda küçük slalomda dünya şampiyonluğunu kazanan Ingemar Stenmark kırılması güç bir rekorun sahibi olmuştur

Buz hokeyinde İsveç takımı sürekli olarak dünyada ilk dört sıranın içinde yer almaktadır

Güreş ve boks

Güreş sporunun İsveç'te eski ve köklü bir geçmişi vardır. İsveçliler güreşin kendi tarihleri ile yaşıt olduğunu kabul ederler. İsveç mitolojisinde de güreşe ilişkin öyküler bulunmakta ve Valhalla adında bir de kuvvet tanrısına rastlanmaktadır. Ayrıca İsveçlilerin "Cumberland stili" ve "Glima" adını verdikleri millî güreş türleri de bulunmaktadır. İsveç, 1908'den 1950'li yıllara kadar dünya güreşinde önemli bir yer tutmuş, bir çok ünlü şampiyonlar çıkardığı gibi, uluslararası alanda pek çok başarılar da kazanmıştı. Bu tarihler arasında İsveçliler Olimpiyat Oyunları'nda 27 altın, 21 gümüş ve 25 bronz olmak üzere toplam 73 madalya, Dünya şampiyonalarında dokuz altın, altı gümüş ve dokuz bronz olmak üzere 24 madalya. Avrupa şampiyonalarında ise toplam 58 madalya kazanmışlardır. İsveç mucizesi olarak anılan **Frank Andersson** güreşte ülkenin yetiştirdiği en büyük sporcudur.

İsveç'in ünlü güreş şampiyonları arasında **Ivar Johansson** (iki olimpiyat ve dokuz Avrupa şampiyonu), **Olle Andenberg, Bertil Antonsson, Kurt Petterson, Alex Gröoberg, Carl Westergren, Gösta Frandforz, Lorents Freij, Bengt Johansson, Rudolf Svensson** sayabiliriz.

Ağır siklette Avrupa'nın çıkarttığı ender dünya şampiyonu boksörlerden biri İsveçli **Ingemar Johanson**'dur

Modern pentatlon

İsveçliler ,modern pentatlon dalında da uzun yıllar dünyanın bir numarası olmuşlardır. Ancak 1960'lardan sonra İsveç bu spor dalında önemli ölçüde gerilemiştir. Uzun yıllar modern pentatlon dalında Olimpiyat madalyaları kazanmış İsveçli modern pentatloncular arasında **Lülehöök, Asbrink, De Laval, Dryssen, Lidmann, Uggla, Thofeld, Kahl, Grut, Gardin** ve **Hall** bulunmaktadır

Tenis dünyasının gelmiş geçmiş en büyük raketi sayılan Björn Borg, İsveç'in uluslararası alanda çıkardığı en ünlü yıldızdır

Binicilik ve atletizm

Binicilik de İsveç'te ilgi gören spor dallarından biridir. Bu nedenle İsveçliler bir çok ünlü biniciler yetiştirmişlerdir. Bunların arasında şu isimlerin baş sırayı aldıkları görülür: **Bonde, Boltenstern, Nordlander, Lewenhaupt, Lundblad, Linder, Sandström, Olssen, Von Rosen, St. Cyr, Von Blixen...**

İsveç atletizmde de **Fast, Nielsson, Wieslander, Lomberg, Holmer, Pattersson, Jansson, Almlöf, Wide, Lundquist, Skold, Warngard, Larsson, Eriksson, Strand, Sjoestrand, Elmsater, Ljungren, Ahman, Mihaelsson, Schwab, Knape** ve **Gunder Hagg** gibi ünlü şampiyonlar yetiştirmiştir.

Futbol

İsveç futbol alanlarında da varlık göstermiş bir ülkedir. İsveç Futbol Federasyonu 1904 yılında kurulmuştur. İsveç'te 3220 spor kulübüne bağlı 6011 futbol takımı resmî maçlara katılmakta, bu maçlarda 152.546 lisansiye futbolcu oynamaktadır. İsveç Dünya Kupası'nda 1934 ve 1938'de yarı finallere kadar yükselmiş, 1950'de üçüncü, 1958'de ise ikinci olmuştur. 1970, 1974 ve 1978 Dünya Kupası maçlarına da katılan İsveç'in ayrıca 1948 Olimpiyat şampiyonluğu ve 1952 Olimpiyat üçüncülüğü vardır. 1979 yılında da İsveç'in Malmö takımı Avrupa Şampiyon Kulüpler finalini oynamıştır. İsveç'in başlıca futbol takımları şunlardır: AIK (Allmanna Idrotts Klubben), Djurgardens, Elfsborg, Göteborgs, Kamraterna, Idrottsföreningen Kamraterna, Jönköping, Malmö, Atvida Bergs, Orebro...

Liedholm, Nordahl, Hamrin gibi büyük futbolcuları yetiştiren İsveç'in Avrupa çapında önem kazanan son futbolcusu Nillson'dur. 1981-82 Avrupa Kupa Galipleri şampiyonasını da Nillsonlu Göteborg, pek çok futbolcusu amatör olmasına rağmen kazanabilmiştir.

SAVUNMA

Silahlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığa bağlıdır

İsveç'te hükûmet emrindeki yüksek komutanlık, silahlı kuvvetlerin üç bölümünün de komutasını yürütmektedir. Askerlik yaşı 17'dir Askerlik süresi 8-15 aydır. İsveç kara kuvvetleri barış zamanında eğitim amacıyla 16 piyade, altı zırhlı, yedi topçu, iki büyük ve üç alarm alayından oluşur. Kara kuvvetlerinin dışında gönüllülerden meydana gelen Yurt Muhafızları (Hemvarnet) 100 bin kişiden oluşmaktadır ve iki saat içinde harekete hazır duruma gelebilmektedir. Kara kuvvetlerinin toplam gücü 700 bin kişidir. Ancak bu gücün de büyük bölümü silah altında değildir ama gerektiğinde hemen harekete hazır olmaktadır

İsveç'te 1500'ün üzerindeki merkezde teçhizat ve cephanenin depolandığı karargahlar bulunmaktadır Kara Kuvvetleri 44.500 kişidir 1982. İsveç Deniz Kuvvetleri'nin üç deniz üssü vardır. Deniz Kuvvetleri'nde 14 denizaltı, iki destroyer, sekiz füze ile donatılmış, 17 hücumbot, 22 süratli torpido bot, üç mayın arama tarama gemisi, altı devriye gemisi, 18 iç sular mayın arama tarama gemisi, 27 devriye botu, 14 mayın döşeme gemisi, sekiz buz kırıcı, 81 büyük ve 54 küçük çıkarma gemisi iki eğitim gemisi, bir destek gemisi, bulunmaktadır.

Deniz Kuvvetleri'ne bağlı hava gücünde 100'ün üzerinde helikopter vardır. Ayrıca bir kaç stratejik bölgede kıyı topçu bataryalarına sahip İsveç Deniz Kuvvetleri'nde toplam 11.000 kişi bulunmaktadır

Hava Kuvvetleri 9 800 kişidir. Savaş gücü on avcı, üç saldırı ve bir karışık filodan oluşmaktadır. Bunların her biri 12-15 uçaklık bir filodan meydana gelir Toplam uçak sayısı 400'dür

İSVEÇ'DE DOĞA, SPOR VE SEKS

EN ileri teknoloji ve sanayi ürünlerinin eviçlerine girmesi, bilgisayarlar, videolar, merkezî ısıtma sistemleri, plastik uygarlığı vb. İsveçlileri doğadan kopartamamıştır. Onlar, bütün bu uygarlık ögelerini benimserlerken, asıl kaynaklarını ve "öz"lerini hiçbir zaman unutmamış görünüyorlar. Doğa ve spor tutkusu, İsveç insanının birbirinden ayrılmaz iki temel özelliğinin simgesi sayılabilir. İsveçliler hafta sonlarında, bayramlarda, tatillerde şaşmaz biçimde doğanın içine koşarlar. Baharlarda binbir çeşit mantar, böğürtlen ayıcılarının yanından kararlı adımlarla günlerce ve kilometrelerce yürüyen "yürüyüşçüler" geçer. Onların yanıbaşında, ormanın derin sessizliği içinde nadide kuşları dürbünle izleyen, mikrofonlarla dinleyen "kuşçu"lar mevzilenmiştir.

Mevsim kışa dönünce, sonsuz beyazlıklar içinde çoluk çocuk mukavemet kaynağı yapan binlerce insan, geceleri aydınlatılmış pistlerde sessizlik içinde yalnızca kayakların hışırtısı, gündüzleri donmuş göllerle denizlerin üzerinde milyarlarca kar kristalinin ışıltısı arasında serazad kayanlar ya da yürüyenler, köprülerden ve buzda açılan deliklerden olta sarkıtmış yaşlılar, donmuş parklarda canlı "pop" melodileri eşliğinde patinaj yapan rengarenk giysili gençlerle çocuklar kentin ortasına dek giren orman ve park yollarında koşan, ömür boyu koşan sarışın insanlar, İsveç mozaiğinin renkli parçalarını oluşturur.

Hava ısınıp her yeri örten milyarlarca ton kar birdenbire ortadan kalkınca bahar da "patlar" İsveçte. O zaman kayaklar,, patenler, hokey sporları kaldırılır, deniz kıyılarında ve yemyeşil çimenlerin üzerinde çırılçıplak soyunmaya başlayan insanlar ve o güzelim kızlar, doğanın bu değişimini bedenleriyle içmek ister gibidirler. Tabiî, büyük kentleri çevreleyen sayısız ada arasında süzülen yelkenlilerin sessiz cümbüşü, yollarda sokaklarda vızır vızır dolaşan binlerce bisikletliyle tamamlanır.

Sporda amatör ruhu

Öte yandan, dünyadaki belli başlı tüm spor dallarına merak ve ilgi duyulan İsveç'te bu dalların tümü, istisnasız, amatördür ve işin ilginç yanı, sporcuların hepsinde de gerçek amatörlük ruhunun izleri sezilir. Mantar biçimindeki binlerce tenis kortundan tenis dünyasının altüst edecek yeni Borg'lar, 50 TL karşılığında girilen sayısız kapalı havuzdan yeni Olimpiyat şampiyonları çıkarken, masatenisinde 1982 Avrupa tek erkekler finalini oynayan biri 18, biri 16 yaşında iki genç İsveç'in bu dalda sahip olduğu geleneksel şöhreti sürdürüyorlardı. İsveçlilerin gönlünde taht kuran spor ise gene de hokey değil, futboldur.

Doğal bir ilişki: SEKS

Doğayla ve doğal olan her şeyle kopmaz bir ilişki içinde olan İsveçli için cinsel ilişki de su içmek, yemek yemek türünden bir olay sayılır; ortaokul çağındaki çocukların, karşı cinsten arkadaşlarıyla ilişkiye girmeleri şaşırtıcı, ya da ters bir olay sayılmaz.

Cinsel eğitimin çok erken yaşlardan başlayarak önemle ele alındığı İsveç'te sözü edilecek en son şey, "cinsel bunalım"dır. "Evlilik dışı çocuk" diye bir kavrama İsveç'te rastlanmayacağı gibi, "birlikte yaşama" kavramı da kurumlaşmış, evli ve bekâr kategorilerinin yanında üçüncü bir kategori olarak yerini almıştır.

Bununla birlikte, cinsellik konusunda insana ilk bakışta şaşırtıcı gelebilecek iki durum söz konusu: Birincisi, İsveç'te cinselliğe biraz fazla doğal bir bakışın egemen olması sonucu, bir çeşit "bıkkınlığın" ya da cinsel dışılığın ipuçlarını yakalamanın mümkün olması. İkincisi, cinselliğin alabildiğine özür olmasına karşın, İsveç'in bir "seks cenneti" olmadığı. Bu konu, tümüyle tarafların açıkça dile getirdiği isteklerine bağlı kılınmıştır. Kadın - erkek ilişkilerinde sonsuz bir özgürlüğün yanı sıra, bir utangaçlığın, hatta bir yerde "tutuculuğun" izlerine rastlamak pekâlâ mümkün.

KÜLTÜR VE SANAT

İsveç romanı XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişti

İSVEÇ dilinin tarihsel boyutlarda dört ayrı dönemden geçtiği bilinir. Arkaik İsveççe 800-1225 yılları arasında konuşulan dildir; "klasik" İsveççe 1225-1375 yılları arasında konuşulmuş ve önemli yazılı metinler bu dönemden kalmıştır, özellikle dinsel yapıtların verildiği "orta dönem" İsveççesi 1375-1525 yılları arasında egemen olmuştur. Luther hareketi ile geniş çizgilerde oturmuşluk kazanan modern İsveççe ise Olaus Petri'nin yapıtı ile başlamış sayılır, ilk önemli yazılı metin I. Gustavus İncil'dir (1541). 1906'da küçük çapta reform gören İsveççenin konuşma diline rikstalsprak, yazı diline ise rikssprak denilir.

İsveç edebiyatı, pek çok Avrupa ülkesininkine göre daha geç gelişmiştir. Ortaçağ İsveç edebiyatının önde gelen yazarı, dinsel vecdlerini "Revelationes" başlıklı Latince kitabında dile getiren **Ermiş Birgitta**'dır (1303-1373). İsveç edebiyatının gerçek başlangıç noktası olarak gösterilen Gustavus İncil'inin büyük tarihçi tiyatro yazarı ve ahlâkçı **Olaus Petri**'nin (1493-1552) yapıtlarıyla kardeşi **Laurentius Petri** (1499-1573)'ninkiler izler. XVII. yüzyılda **Georg Stiernhielm** (1598-1672) İsveç edebiyatına klasik Batı şiirinin vezinlerini sokar.

XVIII. yüzyılın ilk yarısında İsveç edebiyatını İngiliz yazarlardan gelen bir etki dalgası kaplar: Başta Defoe ve Swift olmak üzere Pope, Steele ve Addison ağırlıklarını duyururlar. Yüzyılın en önemli kişiliği, mistik yapıtlarıyla sonradan büyük ölçüde etkisini duyuracak olan **Emanuel Swedenborg**'dur (1688-1772). Yüzyılın ortalarında yeni bir şiir akımı patlak verir: **Hedwig Charlotta Nordenflycht** (1718-1763), **Gustaf Philip Creutz** (1731-1785), **Gustaf Fredrik Gyllenborg** (1731-1808) akımın önde gelen temsilcileridir. **Johan Gabriel Oxenstjerna** (1750-1818) gruba daha sonra katılır.

XVIII. yüzyılın sonuna doğru ulusal karakteri ağır basan bu hareketin yerini, Fransız şiirinden hemen tüm boyutlarında etkilenen bir başka hareket alır. Kökleri dışarda olmakla birlikte bu yeni edebi anlayış coşkuyla karşılanır. Akımın önde gelen şairi **Johan Henrick Kellgren** (1751-1795) ülke çapında geniş yankı bırakan Stockholms-Posten'i yayımlar, ama asıl etkili yazar **Carl Gustaf af Leopold**'ur (1757-1829). XVIII. yüzyıl İsveç edebiyatının altın dönemi sayılmıştır. Bunun gözle görünür nedeni Kral III. Gustav'ın 1771'de tahta geçmesiyle birlikte sanatçılar ve edebiyat adamlarını geniş ölçüde desteklemiş olmasıdır. Yüzyılın "özel" sanatçısı olarak değerlendi... yüzyılda İsveç'in yetiştirdiği en önemli düşünce adamı ise **Thomas Thorild**'dir (1759-1808).

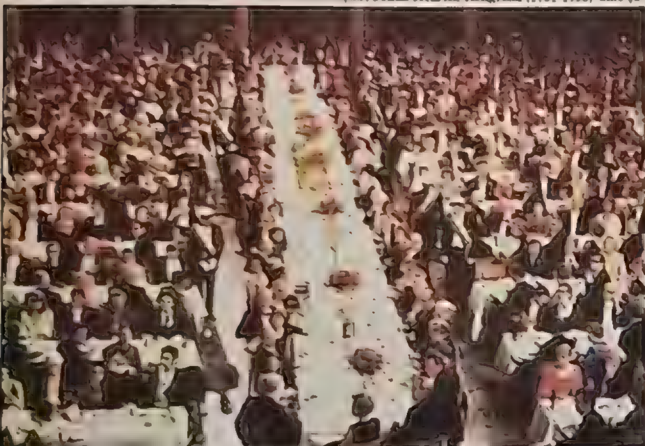

Sanat, bilim ve barışa hizmet alanlarında her yıl dağıtılan Nobel ödülleri, dünya çapında yankı yaratan bir olaydır. Ödül dağıtım töreni hükümet binasında "mavi salon"da seçkin konuklara verilen Nobel şöleni ile noktalanır.

Romantik akım ve tepki

XIX. yüzyıl başına da etkisini duyuran romantik akımın bu dönemdeki belli başlı temsilcileri tiyatro oyunlarıyla **Daniel Amadeus Atterbom** (1790-1855) ve şiirleriyle İsveççenin büyük ustalarından biri olan **Eric Johan Stagnelius** (1793-1823)'tür.

Romantizme tepki olarak, yüzyılın ikinci yarısında ulusal bir hareket belirir: "Götiska Förbundet" akımının yazar ve şairleri eski İsveç'e duydukları özlemi gelenekçi bir anlayışla dile getirdiler. **Erik Geijer** (1783-1874), şair, tarihçi ve düşünce adamı olarak akımın önünü çekmiştir. XIX. yüzyılda, Finlandiya'da İsveççe yazan bir şairin, **Johan Ludvig Runeberg**'in, "Fanrik Stals Sagner" destanıyla büyük başarı kazandığı görülür.

İsveç'te roman, XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişme göstermiştir. **Dickens** ve **Scott** gibi İngiliz romancıların etkisiyle tarihsel, toplumsal ve lirik perspektifli gelişmiş bir romansal anlatım doğar. İsveç'te kadın hareketini başlatan kadın yazar **Fredrika Bremer** (1801-1865) ve İncil değerlendirmeleriyle de önem kazanan **Abraham Viktor Rydberg** (1828-1895) dönemin belli başlı romancılarıdır.

Strindberg ve Lagerlöf

İsveç edebiyatına damgasını basan **August Strindberg** (1849-1912) Avrupa edebiyatında da canalıcı bir yer tutar. "Kırmızı Oda" başlıklı romanının ülkenin ilk gerçekçi ürünü sayılmasıyla Strindberg genç yaşta etkili olur. Son derece duyarlı, akıl sağlığını yitirecek ölçüde titiz ve evhamlı olan yazarın gençlik döneminde özellikle Flaubert ve Nietzsche'nin gölgeleri gezinir. Kısa öykülerini topladığı "Evlilikler"de olsun, oyunları "Baba" ve "Bayan Julie"de olsun fırtınalı bir iç dünya, gergin insan ilişkileri egemendir. Son yıllarda takıntıları giderek yoğunluk kazandığı, ruh sağlığı iyiden iyiye bozulduğu halde Strindberg başyapıtlar vermeyi sürdürür: "Şam'a Doğru" ve "Hayaletler Sonatı" bu dönemin önde gelen ürünleridir. Strindberg'in oyunları yalnızca İsveç'te tiyatronun hızlı bir gelişme sağlamasına yol açmamış, aynı zamanda Avrupa tiyatrosunu da derinden etkilemiştir.

İsveç romanında benzersiz bir yer tutan bir yazar da, 1909'da Nobel armağanını kazanan kadın romancı **Selma Lagerlöf**'tür (1858-1940). İlk romanı "Gösta Berling'in Öyküsü" ile pek ilgi toplayamayan yazarın ikinci romanı "Deccal'ın Mucizeleri" büyük bir olay olarak karşılanır. Ama asıl ününü Filistin sonrasında kaleme aldığı "Kudüs" ile sağlayacaktır. Son döneminde edebî gücünü iyiden iyiye yitiren Lagerlöf, gene de Andersen'le birlikte İskandinav edebiyatının en tanınmış siması olarak kalmıştır.

XX. yüzyılın İsveç edebiyatı hem modern bir görünüm taşır, hem de tarih ve gelenekle hesaplaşmasını sürdürür. Romanda **Södeberg**, **Siwertz**, **Hellström** ve kadın yazar **Elin Wagner**, etkili olurlar. Ama ülke çapında en yoğun etki derin ruhsal çözümlemeleri ve fantastik bakış açısıyla **Hjalmar Bergman** ile bir sonraki kuşaktan şair, oyun yazarı ve romancı **Par Lagerkvist**'ten gelir. Lagerkvist (doğumu 1891) sol eğilimli bir gazete yazarı olarak edebiyat dünyasına girdi. 1913'te Paris'e gitti ve öncü akımların etkisiyle üslûbunda büyük değişiklikler yaptı. Lagerkvist'in dünyasında doğa ötesi (metafizik) boyutlar sonradan giderek önem kazanmıştır. Şiirler ütüz dikkatini uç noktalara kadar götüren bir gözlemcinin ürünleri olarak değerlendirilen Lagerkvist'in oyunları Strindberg'in etkisindekaleme alınmıştır. Olgunluk döneminde yazdığı iki romanı, "Cüce" (1944) ve "Barabbas" (1950) yazara 1951 Nobel armağanını getirmiştir.

XX. yüzyıl İsveç edebiyatına ağırlığını koyan şairler **Bo Bergman**, **Vilhelm Ekelund**, **Anders Österling**, **Birger Sjöberg**, **Gunnar Ekelöf**'tur. Romanda önde gelen isimler ise **Agnes von Krusenstjerna**, **Frans Bengtsson** ile "Göçmenler" filminin romanını yazan **Vilhelm Moberg**'dir. En genç kuşağın öne çıkan temsilcileri ise **Stig Dagerman** ve **Sivar Arner**'dir.

1974 Nobel Edebiyat Armağanı iki İsveçli şaire, **Eyvind Johnson** il **Harry Edmund Martinson**'a verilmiştir.

Müzik

İsveç müziğinin klasik boyutlarda doğuşu XVIII. yüzyıla rastlar. Bu dönemin önemli bestecileri **Johan Roman**, baba-oğul **Zellbell**'ler ve **Johan Agrell**'dir. Yüzyıl sonunda III. Gustav Kraliyet Müzik Akademisi'ni ve operayı kurduktan sonra bestecilik ve uygulama alanlarında önemli gelişmeler kaydedildi. XIX. yüzyılın en önemli bestecileri **Berwald**, **Gunnar Wennerberg** ve **Emil Sjögren**... Çağımızda İsveç Müzik Okulu'nun belli başlı ...silcileri **Dag Wiren**, **Hilding Rosenberg**, ... **Larsson** ve **Hugo Alfven**'dir.

"Pop" müziği alanında İsveç'in adını dünyada yankılandıran ünlü ABBA topluluğu.

Resim

İsveç'te resim sanatı da XVIII. yüzyılda ...miştir. Portre ressamları **Carl Gustav Pilo**, **Alexandre Roslin** ve **Karl Fredrik von Breda** ilk ... kan isimlerdir. XIX. yüzyılda güzel sanatlar ... minin devreye girmesiyle birlikte yepyeni ... sam kuşağı resim sanatında ağırlığını duyurur. **Ernst Josephson**, **Carl Hill** ve **Karl Nordström** ... kuşağın öncü ressamlarıdır. **August Strindberg** büyük bir yazar olduğu ölçüde büyük bir ressamdı da. Tabloları daha sağlığında Avrupa çapında ... gören Strindberg'in resim sanatında özel bir ... olduğu yazılmıştır. Çağdaş ressamların en ... lerinden **Johann Tobias Sergel** aynı zamanda ... gelen bir heykeltıraştır.

Sinema

İsveç'in sinema sanatına katkıları büyük ...tur. II. Dünya Savaşı öncesinde ülkenin ... sinemasına egemen olan tek isim **Alf Sjöberg**... Krallık tiyatrosunun en önemli yönetmeni ... berg, 1940-1960 arası yaptığı filmlerle ... "Bayan Julie", "Barabbas" ve "Vahşi ..." belli başlı yapıtlarıdır. Sjöberg'i, ... geniş katkısı olan **İngmar Bergman** izler. ... 1945 sonrasında yalnız İsveç sinemasına ... basmamış, aynı zamanda Avrupa ... ilginç yönetmenlerinden biri sayılmasına ... pekçok filme imzasını atmıştır. "Yedinci Mühür" (1956), "Yaban Çilekleri" (1957) ve "Aynadaki ..." bı" (1961) ile üne kavuşan Bergman "Sessizlik" (1963) ve "Persona" (1965) ile ünlü ... dışına taşırdı. 1970'li yıllardan günümüze ... netmen tiyatro ile sinema arası çalışmalarını ... dürdü ve birkaç önemli film daha ... "Yüzyüze", "Evlilik Yaşamından Sahneler", "Temas" bunların önde gelenleridir. 1970'li ... da Bergman'ın yanı sıra **Bo Widerberg**, **Mai Zetterling**, "Göçmenler"in yaratıcısı **Jan Troell** gibi ... netmenler de başarılı oldular. İsveç sineması **Greta Garbo**, **İngrid Bergman**, **İngrid Thulin**, **Lena ...ander**, **Bibi Andersson**, **Harriet Andersson**, ... **Ullman**, **Max von Sydow**, **Bo Derek**, **Britt ...** ve **Ann Margret** gibi pekçok büyük oyuncu ...tırmıştır.

Türkçede İsveç edebiyatı

Sesli ilk Türk filmi bir İsveç romanında yapıldı

Millî Eğitim Bakanlığı Klasikleri arasında ... kaç romanı yayımlanan **Selma Lagerlöf**, İsveç edebiyatından Türk okurunun tanıdığı ilk yazar ... **Muhsin Ertuğrul** 1934-35 yılında Lagerlöf'ün romanından senaryolaştırılan "Aysel, Bataklı Damın Kızı"nı filme aldı. Bu filmin iki özelliği vardı: ... rudan sesli çekilen ilk Türk filmi olması ve Cahide Sonku'nun ilk kez başrol oynaması. Muhsin Ertuğrul bu dönemde, Greta Garbo'nun ülkemizde ... etmesine de önayak olmuştu.

August Strindberg'i de ülkemizde ilk tanıtan Muhsin Ertuğrul'dur. "Baba"yı hem sahneye koyan, hem de başrolü oynayan Muhsin Ertuğrul 1920'li yıllarda ülkemizde tanınmasını sağladı. Strindberg, sonradan yeniden Türk okurunun gündemine geldi. "Baba" bu kez Necatigil tarafından dilimize aktarıldı; yazarın "Açık Deniz Kıyısında" başlıklı romanı da aynı şair tarafından Türkçeleştirildi. Son olarak se "Hayaletler Sonatı" sahnelerimizde gösterildi.

Dilimize aktarılan iki romanı "Cüce" ve "Barabbas" ile Par Lagerkvist de geniş ilgi ...lamıştır.

Çağdaş İsveç şairlerinden Gunnar Ekelöf ... Malazgirt Savaşı'nı konu edinen uzun, epik ... bir gecede İstanbul'da yazmıştır.

Büyük bilim adamı

Dinamitin mucidi olarak evrensel üne kavuşan **Alfred Nobel**, İsveç'in yetiştirdiği en büyük bilim adamı sayılır. Kan transfüzyonu ile ilgili çalışmaları sonradan 1930 Nobel Bilim Ödülü'nü kazanan **Karl Landsteiner** tarafından tamamlanan Alfred Nobel, aynı zamanda fizyoloji ve tıp alanında da önemli çalışmalar başlatmıştı. 1833'te Stockholm'da dünyaya gelen Nobel'in yaşamı gerçek bir "dünya vatandaşı" gibi ülkeden ülkeye dolaşarak geçmiştir. İsveççe dışında beş dili daha ana dili gibi konuşup yazabilen bu bilim adamı, şiirler de yazmış, kötü sağlık koşullarına karşın yaşamı boyunca büyük bir dinamizm içinde çalışmıştır.

Ölümünden önce Nobel ödüllerini kurumsallaştıran bu bilim adamı, ödüllerin her yıl "insanlığa en büyük yararı sağlayan" insanlara verilmesini istemiştir. Bugüne dek verilen ödüllerin ve ödül alanların sayısı çeşitli dallara şöyle dağılmıştır: (Özellikle bilim alanında aynı ödül birkaç bilim adamına ortak çalışmaları nedeniyle verilebildiği için ödül alan sayısı ödül sayısından fazla olmaktadır).

	Ödül sayısı	Ödül Alan S.
Fizik bilimleri	75	120
Kimya	73	98
Fizyoloji ya da tıp	72	132
Edebiyat	74	78
Barış	62	80
Ekonomi (1969'dan bu yana verilmektedir).	13	19

Barış ödülü'nü kazanan isimler arasında **Albert Schweitzer** (1952), **Dag Hammarskjöld** (1961), **Martin Luther King** (1964), **Andrei Sakharov** (1975), dikkat çeken Türk yazar **Yaşar Kemal** ede... biyat ödülüne birkaç kez aday gösterilmiştir.

NOBEL

Dinamitin mucidi ve "Nobel" ödülünün kurucusu Alfred Nobel (1833-1896)...

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 21
AVRUPA

İsviçre ekonomisinin merkezi olan Zürich, pek çok siyasal ve kültürel olayın tarih boyunca odak noktası olmuştur...

Nüfus ve yüzölçümü olarak küçük, fakat önemli bir ülke: İSVİÇRE

İSVİÇRE, Orta Avrupa'nın en güzel manzaralara, en temiz kentlere, en gelişmiş yasalara sahip bir ülkesidir. Doğusunda Avusturya ile Liechtenstein, batısında Fransa, güneyinde İtalya ile kuzeyinde Federal Almanya bulunur. 25 eyaletten (kanton) oluşan bir konfederasyondur. Nüfus ve yüzölçümü olarak küçük olsa da, taşıdığı önem bakımından dünyanın önde gelen devletlerinden biridir.

Genç ve sarp dağların kapladığı İsviçre, bir Alpler ülkesi sayılır.

İsviçre, genel görünüm olarak engebeli bir yapıya sahiptir. Bu engebeler Jura'dan Alpler'in en yüksek noktasına kadar varır, bu arada güneydeki Tessin (Ticino) kantonuyla İtalyan yaylasına ulaşır.

Coğrafya bakımından ülkeyi, ülke sınırlarını aşan üç bölgede düşünmek olasıdır: Alpler, İsviçre Yüksek Yaylası ve Juralar.

Turizm kaynağı Alpler

İsviçre, Alplerin ortabölümünü kapsar. Bu bölge Mont Blanc'tan Ortler'e kadar uzanır. Orta yüksekliktе dağların, kalkerli zirvelerin yer alışıyla bu bölge Leman Gölü'nden Ren vadisine varan geniş bir alanı kuşatır. Burada dördüncü zaman buzullarının açtığı uçurumu kolaylaştırıcı derin vadiler, birçok gölü de içine alır. Çayırlı, tarıma elverişli düzlükler vardır. Bu bölgeyi üzerinde birçok boğaz olan dağlar (Bern Oberland'ı ya da Alpler) çevirir. Bunlar turizme de kaynaklık eden, köy yaşamını yalnızca otlaklara dayanan hayvancılık ekonomisinden kurtaran dağlardır.

Böylece, İsviçre, Alplerin eksen bölgesinin tamamını kaplar. Bunların iç kısmında başkalaşmış topraklardan oluşan binişme katları örtüsü arasında eski kütle olan Aar görülür. Batıda Mont Blanc ile Aar kütlesi arasında İtalyan sınırı yaklaşık olarak suların bölünme çizgisini izler ve Cervin Dağı, Rose Dağı ile Valais'i içine alır. Bu bölgenin yüksekliği yüzünden aşağı kesimlerle bağlantı kurmak çok güçtür.

Alplerin güney yamaçları kalkerli ve şistli dağların bir bölümünüde (Ticioro) kapsar. Bu yamaç Po Ovası'nın kenarlarına ulaşır. Buraları buzul vadiler, dar şeritler ve göllerle (Maggiore Gölü, Lugana Gölü) örtülüdür. Vadilerde tarım yapıldığı gibi, yamaçlarda da ormanların azalması pahasına koyun ve keçi yetiştiriciliği yapılmaktadır.

Ortaçağda Alpler yoluyla ulaşıma önem verilirdi. Başlıca iki yol Sankt-Gethart ve Groubün'den ile Reuss Boğazlarından geçerdi. Bu nedenle İsviçre konfederasyonunun merkezi, Alpler durumuna geldi. Graubünden'in geçmişi Roma devrine kadar uzanır. Buradan Rhône ve Inn vadilerine ulaşmak amaçlanıyordu.

Konfederasyon merkezi şimdilerde yer değiştirmiş durumda. Artık ağırlık Alplerde değil, nüfusun çok az bir kısmını barındırıyor. Turizmde de gelir kaynaklarının daha az bir kısmı toplanıyor. Burada XIX. yüzyıl sonunda kurulmaya başlayan elektroteknik, elektrokimya tesisleriyle birlikte, hidroelektrik santralleri yer alıyor.

İsviçre yüksek yaylası

Buraları "İsviçre Tepeleri" diye de anılır. Alplerle Jura arasındaki bölgedir. Nüfusun dörtte üçünü ve ekonomik yaşamın en önemli kısmını kapsar. Yaylalar, teknolojik asıllı çöküntülerin aşınmalar sonucu miyosen dönemde yer yer kıvrılma ve kesilmesiyle oluşmuştur. Bu tabakalar 1000m'yi bulan tepelerdir. Bunlar çayırlar ve kozalaklıklar or- →

KİMLİK KARTI

Resmi adı: İsviçre Konfederasyonu (CONFEDERATION HELVETIQUE)
Başkent: Bern (Nüfusu: 142.000)
Ülke nüfusu: 6.400.000 (1981)
Yüzölçümü: 41.293 kilometrekare
Nüfus artış hızı: % 0.3
Resmi diller Almanca % 65, Fransızca % 18, İtalyanca % 12 Romanş % 1
Etnik dağılım: Konuşulan diller dağılımına göre.
Din: Katolik % 49.4, Protestan % 47.8
Para birimi: İsviçre frangı.
Başlıca kentleri: Zürich (377.300), Basel (183.200), Cenevre (152.400)
Devlet İşareti: CH

manlarıyla örtülüdür. Bu yaylaların en yükseği doğuda Zürich ve Konstanz Gölü arasındadır.

İsviçre yüksek yaylası, İsviçre'nin yiyecek ambarıdır. Ayrıca bu bölge Alpleri aşan yolların, Güneybatı'dan Kuzeydoğu'ya yörelen paralel yolların, Jura yollarının kavşak yeridir. Bu nedenle Zürich, Bern, Lozan, Cenevre bölgesel merkezler haline gelmiştir.

Jura Alpler gibi tepelerin (yaylaların) bir ekl durumundadır.

İsviçre, Jura'nın doğusunda yer alır. Yer yer düzgün vadilerle oyulan dağlar görünümündedir. Yükselkeri ormanlıktır. Alplerin etkisiyle gelen buzultaşlar çökündüler ve yeşillikler oluşturmuştur. Basel ve Schaffhausen arasındaki bölgede, masa biçimli yontulmuş bloklardan oluşan yüzey şekilleri vardır.

Alplerin yükseklerinden doğan Rhön Nehri, Cenevre Gölü'ne döküldükten sonra, Fransa topraklarına geçer. Ren Nehri de İsviçre'de doğar Konstanz Gölüne döküldür. Almanya sınırını çizer. Daha çok kolları İsviçre'yi sular. Görüldüğü gibi, İsviçre'nin en önemli gölleri komşu ülkelerle paylaşılmış durumdadır. Cenevre Gölü Fransa, Konstanz Gölü Almanya, Maggiore ile Lugano İtalya ile paylaşılmıştır. Ama İsviçre'ye turist çeken eşsiz güzellikteki dağ gölleri bütünüyle kendi sınırları içindedir.

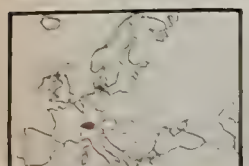

SİYASAL KÜNYE

Ana yönetim organı Federal Konsey'dir.

İsviçre Federal Anayasası 1848'de yürürlüğe girmiş 1874 de önemli bazı değişiklikler yapılmıştır. Buna göre İsviçre 20 egemen, 6 yarım Kantondan oluşmuştur.

Ulusal Konsey nispi temsil yoluyla seçilen 200 üyeden oluşturmaktadır. Devletler Konseyine egemen Kantonlar ikişer yarım Kantonlar da birer üye göndermektedirler. Devletler Konseyi büyücesi 46 üyeden oluşmaktadır. Yasalar her iki meclisin ortak kararı ile oluşur. (50 bin kişi ya da 8 Kanton'un isteği üzerine, yasalar referandama sunulabilir.)

Ana yönetim organı, Ulusal Konsey ve Devletler Konseyi'nin ortak toplantılarında, 7 ayrı Kantondan dört yıl için seçilen yedi üyeden oluşan Federal Konsey'dir. Federal Konsey içinden yine Federal Meclis tarafından bir takvim yılı için seçilen bir başkan, Konfederasyon Başkanı olarak görev yapmaktadır.

1983 yılında Konfederasyon Başkanı Pierre Aubert'dir.

İsviçre uluslararası alanda sürekli tarafsız ülke statüsüne sahip olup Birleşmiş Milletler üyesi değildir.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgüt (OECD), Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), ile Uluslararası Adalet Divanı'na üyedir.

TÜRKİYE'NİN İSVİÇRE BÜYÜKELÇİSİ
(Bern)
Doğan Türkmen

İSVİÇRE'NİN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Dieter Eric Chenaux Repond
Atatürk Bulvarı No 247 Ankara

TARİH BOYUNCA İSVİÇRE

İsviçre tarihi buzul çağına kadar uzanıyor

SEZAR'ın Galya Savaşları hakkındaki "Yorumlar"ından, Milattan yüzyıl kadar önce İsviçre'nin tam ortasındaki platoda bir Kelt halkı olan Helvetlerin yerleşik olduğunu biliyoruz. Helvetler, komşu birkaç kabile ile birlikte, güneye inme girişiminde bulundukları halde, Romalılar tarafından kendi bölgelerine sürülüdüler ve orada kaldılar.

Ama İsviçre'de çok daha eski tarihlerde de insanlar yaşıyordu. İlk izler, Buzul Çağı'na kadar uzanıyor. Tarım ve hayvancılıkla uğraşan kavimler ise, M.Ö. 3000 sıralarında ortaya çıkıyor. Bronz çağında ve demir çağının başlarında ise, ticaret ve seyahatin yaygınlaştığı anlaşılıyor. Gelişen insan kültürleri hakkındaki ilk somut bilgiler ise, yazılı tarih dönemine ait. Bu belgeler, Roma egemenliği ve Latin etkisi altında gelişen bir uygarlık hakkında da bilgi veriyor. Hıristiyanlığın ise, IV. yüzyıldan sonra ortaya çıktığı ve özellikle VII. yüzyıla kadar yayıldığı görülmektedir.

İsviçre VII. ve XII. yüzyıllar arasında sırasıyla Şarlman'ın soyundan gelenlerin, Alman imparatorlarının ve Zahringen hanedanının egemenliği altında kaldı. Şarlman (768-814) ülkeyi imparatorluğuna katmıştı. Onun ölümünden sonra, bir karışıklık döneminin ardından, 843'de Verdun Anlaşmasıyla bölününce, şimdiki İsviçre'nin yarısı Doğu Frank Krallığı'na, yarısı da Lorraine'e verildi. 888 yılında Guelph hanedanından Rudolph, günümüz Batı İsviçre'sinin de bir bölümünü oluşturduğu Burgonya Krallığını kurdu. Bu arada, Germen bölgeleri de, 917 yılında, Swabia Dükalığına düştü. IX. ve X. yüzyıllarda ise, Zahringen Hanedanı (1097-1218), Lenzburg, Kyburg ve Savoy gibi çeşitli hanedanlar, iktidarı ele geçirdi. Zahringen Hanedanının egemen olduğu sıralarda, Vassalların saldırılarından korunabilmek için Fribourg (1178) ve Bern (1191) siteleri kuruldu.

Anarşi döneminden sonra

Bir anarşi döneminden sonra 1273 yılında Habsburg Hanedanından Rudolf, bugünkü İsviçre'nin güneyi olan bölgeyi denetimi altına alarak, imparator oldu. Egemen olduğu bölgenin genişlemesi kaygılara ve Luzern gölü çevresinde direnişlere yolaçtı. XIX. yüzyılda Schiller'in ünlü oyununda ve Rossi'nin son operasında dile getirilen Giyom (Wilhelm) Tell, bu dramatik direnişten kaynaklanan efsanevi kahramanın adıdır.

Rudolf'un 1291 yılında ölmesinden sonra, üç orman devleti, (Uri, Schwyz ve Unterwalden) ilk sürekli birliği kurdular. Birlik, 1315 yılında Morgarten'de Avusturya kuvvetlerini yenecek kadar güçlendi. Bu başarının ardından, sırasıyla 1332'de Luzern, 1351'de Zürich, 1352'de Zug ve Glarus, 1353'de de Bern, birliğe katıldı. Birliğin nüfuzunu ve bölgesini genişletmesi sonucunu doğuran bu katılımlar, İsviçre eğitimi, sanatı ve sanayinin de güçlenmeye başladığı bir dönüm noktasına işaret eder. Birliğin güçlenmesi, Habsburg'ların da zemin kaybetmesine yolaçtı. Ancak, konfederasyonun 1474 ile 1477 arasında Burgonya Kralı Cesur Charles ile savaşa girmesi, bu alandaki başarılarını kısa bir süre durakletti. 1481 yılında Fribourg ve Solothurn, konfederasyona katıldı. Birliğin Dornach'de İmparator Maximilian'a karşı elde ettiği zafer, hem bağımsızlığını kazanmasını, hem de imparatorluk vergilerinden kurtulmasını sağladı.

XIII. yüzyılda Savoy Prensi tarafından inşa edilen bu tarihi kalede 1816 yılında Lord Byron da kalmıştır

Protestan hareketleri

Bundan kısa süre sonra reform döneminde tek tek sitelerin görece özgür atmosferi ve hemen hemen bağımsız statüleri, güçlü protestan hareketlerin doğmasına meydan verdi. Kuzey'de genellikle Zwingli'nin reformist öğretisi benimsenirken, orman devletleri Katolik kaldı. 1531'de Zwingli'nin öldürülmesinden sonra yapılan anlaşmada her kanton, kendi dinini seçmekte serbest bırakıldı. Birkaç yıl Calvin'in protestanlığını merkezi haline getirdiği Cenevre, protestanların, reforma karşı olan Katoliklerle giriştiği şiddetli mücadelenin kalesi haline geldi. Reformun en belirgin etkisi ise, ülkedeki dil ve kanton biçimindeki bölünmelere, bir yenisini katmak oldu.

XVI. yüzyılın başlarında, İsviçreli paralı askerler, Avrupa'da çok rağbet görüyordu. Hatta yabancı krallar adına savaşmak, kârlı bir ticaret haline gelmişti. Bu arada, Otuz Yıl Savaşları, İsviçre'nin bir bölümünü de etkiledi. Ancak, 1648'de yapılan Westhalia Anlaşması ile, ülkenin bağımsızlığı ilk kez resmen tanındı. VXII. ve XVIII. yüzyılın geri kalan kısmında gündemdeki en önemli konu, kırsal oligarşilerin, çağın filozofları ve siyasi kuramcıları nezdinde İsviçre'nin sahip olduğu demokratık ülke imgesini sarsan iç siyasal sorunları oldu. Bu arada, 1653 yılında daha iyi koşullar elde etmek için baş kaldıran İsviçreli köylülerin ayaklanması bastırıldı.

Fransa Devrim Savaşları, Helvet Cumhuriyeti denen kukla bir devlet kurulmasına yolaçtı. Ülkenin yerel özyönetim geleneğine uymayan bu merkezileşme, dış etkiyle de olsa, ilk kez bir ulusal birlik yarattı. 1815 yılında ise, Viyana Kongresi, İsviçre'nin bağımsızlığını yeniden tanıdı ve İsveç bitaraf metinin de uyması koşuluyla, tarafsızlığını destekledi.

XIX. yüzyılın en önemli olayı ise, Katolik kantonların kurduğu ayrılıkçı Sonderbund Birliği'nin yenilgisiyle sonuçlanan bu dinsel ve kantonal savaş oldu. 1848 yılında yapılan yeni anayasa, federal bir devlet yarattı. 1874'deki anayasa değişikliği ile, merkezi hükümete daha fazla yetki verildi.

Birinci Dünya Savaşı'nda savaşcı ülkeler

İsviçre'de geleneksel halk oylamasından bir görünüm... (1919)

Federal Meclis'in toplantısından bir görünüş (1919)

...da kalan İsviçre, yine de tarafsızlığını ...ştı. Ancak, askeri olmayan bir biçimde, ...hizmetleri ile, iki tarafa da yardımcı ...Kızılhaç'ın bayrağı. İsviçre'nin "insan ...hukuk"a yaptığı bu önemli katkıyı sim...ecek üzere İsviçre'nin bayrağının renk...ersine çevrilmesi" suretiyle yara... 1920 yılında Ülke Milletler Cemiyeti'ne ...ti. Cemiyetin daimi merkezini Cenevre'de ...ması, 1939'a kadar İsviçre'nin uluslar...politikanın merkezi olmasına yolaçtı.

I. Dünya Savaşı dönemi

Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'...Fransa'yı işgali, İsviçre'yi ekonomik ...Almanya'ya bağımlı hâle getirdi. 11 ...1940'da, iki ülke arasında bir ticaret ...imzalandı. 1940 yılında Federal ...Konseyi, önce İsviçre Nasyonalist hareketini, ...da Komünist Partisi'ni feshetti. Savaş, ...ve Balkanlar'a yayılınca, Almanya ve ...İngiltere'nin İsviçre üzerindeki baskıları da ...Bu arada, çok iyi örgütlenmiş olan Al...Nazi Partisi de, ülke içinde etkinleşmeye ...çalışıyordu. Almanya'nın Sovyetler Birliği'ni ...saldırısı sonra, "Avrupa uğruna savaşa ...çağrısına, çok az İsviçreli uydu. ...Daha sonra bunlar, askeri mahkemeler tara...tarafından, yabancı bir devlete hizmet suçundan ...hapse atıldılar.

İsviçre'nin II. Dünya Savaşı'nda tarafsızlık statüsünü koruyabilmesi, "silahlı tarafsızlık"ı uygulayabilecek güçlü bir orduya sahip olmasının yanı sıra, dünyada eşi görülmemiş bir bankacılık sistemi kurmasıyla mümkün olabilmiştir. İsviçre bankalarının açtığı "sırdaş hesapları", dünyanın diğer ülkelerindeki uygulamadan farklı olarak, devletten ve devletin vergi dairelerinden bile gizli tutulur. II. Dünya Savaşı sırasında, hem Nazilerin, hem de onların karşıtlarının paralarını böyle "sırdaş hesap"larda koruyan İsviçre, güçlü pozisyonunu savaştan sonra da sürdürmeyi başarmıştır. Günümüzde de ülkelerinden dışarı kaçan sermayeleri bu yöntemle sinesinde barındıran İsviçre, ekonomisinin sağlamlığını ve büyük gücünü biraz da buradan almaktadır. İsviçre bankalarındaki "küçük" tasarrufların toplam miktarı 40 milyar İsviçre frankı, (4 trilyon TL) dolayındadır.

Kadınların, seçme ve seçilme hakkı, Federal Konsey ve Federal Meclis'çe desteklenmesine karşın, 1 Şubat 1959'da yapılan referandum ile reddedilmişti. Ancak, daha sonra 7 Şubat 1971'de yapılan referandumla, kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanındı.

1978 yılı Eylül ayında yapılan ulusal bir referandumla, oylamaya katılanların yüzde 69.9'u yeni bir kantonun kurulması için karar aldı. Jura kantonu, 1 Ocak 1979'da kuruldu.

İsviçre'nin harp sanayiine önemli bir katkısı: Uzaktan güdümlü antitank sistemi PAL 68 77.

SAVUNMA

İsviçre güçlü bir orduya sahip

Barış içinde geçen üçyüz yılı geride bırakan İsviçre'nin bu başarısı, komşularının iyiliğinden kaynaklanmaz. İsviçre Konfederasyonu'nun kurulduğu 1291 yılından beri, İsviçre'nin, milli nitelikli çok güçlü bir ordusu vardır. 6 milyon 343 bin nüfuslu İsviçre'de, halkın yüzde 9.8'i askerdir.

Her İsviçreli erkek 20 yaşına gelince, 17 hafta süren temel bir askeri eğitimden geçer. Bunu izleyen 12 yılda, üçer hafta eğitim yapılır. 32-42 yaşları arasındaki yurttaş askerler ise, milis rezerdi olarak, iki yılda bir iki haftalık bir eğitimden geçer. Daha sonra da, deneyimli yedek güçlerin üyesi olurlar.

Yirmi ile altmış yaşları arasındaki herkesin askere çağrılabildiği İsviçre'de, bedensel özürleri nedeniyle ya da yurt dışında bulundukları için, zorunlu bilgi tazleme ve yeni hafif silahlara alıştırma eğitimine katılamayanlar da, her yıl belirli bir vergi öder.

Modern İsviçre ordusunun savaş deneyimi olmamakla birlikte, normal koşullar altında, 48 saatte 625 bin kişi silah altına alınabilir. İkinci Dünya Savaşı'nda bu güçlü ordunun uygulandığı silahlı tarafsızlık, büyük başarı sağlamış ve topraklarıyla göklerini, ne Nazi, ne de müttefik kuvvetlerinin ihlaline izin vermemiştir.

Orduda kullanılan askeri malzemenin büyük bölümünün yurt içinde yapıldığı İsviçre'de, milis üyesi olan herkes, askerlik hizmeti süresince kendi malzemesini evinde saklar.

Kara kuvvetleri üç kolordudan oluşur. Yönetimi kanton yetkilileriniz elindedir. Genelde tüm savunmadan ise federal hükümet sorumludur. Ordude general rütbesi yoktur. Ancak, savaş zamanında bir general atanır. İsviçre hava kuvvetleri ise üç alaydan oluşur ve 340 savaş uçağı vardır.

TOPLUMSAL YAŞAM

Şövalye ruhlu İsviçreli tarafsızlığından gurur duyar

İSVİÇRE'nin uzun yıllara dayanan demokrasi geleneği, burayı kendine vatan seçen büyük düşünür ve sosyal bilimci Jean-Jacques Rousseau'nun özlemlerini de yansıtarak, günümüze damgasını kuvvetle vuracaktır.

Bugün İsviçre'de insana yer yer bir "polis devleti"izlenimini verecek ölçüde sıkı bir "kanun ve nizam" etkinliğinin hemen yanı başında dünyayı kendine hayran bırakacak ölçüde gelişkin bir 'doğrudan demokrasi' deneyi yaşanmaktadır. Burada, halkın yalnızca temsilcilerini seçmekle yetindiği parlamenter bir demokrasi değil, onun ötesine geçen bir kavram söz konusu. Oy verme hakkına sahip İsviçre yurttaşları, kendilerini yönetecek yasaları doğrudan oylarıyla (referandumlarla) değiştirebilecekleri gibi, yeni kararnameler ya da yasalar konusunda halk oylamaları yöntemiyle doğrudan söz sahibidirler. Belli sayıda yurttaş bir araya gelerek dilekçe verirlerse, herhangi bir konuda halk oyuna gidilebilir ve bunun sonucunda anayasa bile doğrudan oyla değiştirilebilir. İsviçreliler, değişen koşullara göre, durmadan anayasalarını değiştirmişlerdir. İsviçre'nin Birleşmiş Milletler'e üye olması dahi, halk oyunun sonucuna bağlıdır.

Doğrudan demokrasinin temel göstergesi olan bu referandum yöntemi, özellikle son yıllarda o denli sık kullanılmaya başlanmıştır ki, artık "İsviçreli yurttaşların her pazar sandık başına gittikleri"nden söz edilir olmuştur.

Kantonlar arası rekabet

Yüz yılı aşkın süredir dış dünya ile barış içinde yaşayan İsviçre'nin kantonları arasın-

Tüm Orta Avrupa ülkelerinde olduğu gibi İsviçre'de de önde gelen spor kayaktır...

SPOR

Kayak merkezleri turizmin lokomotifi

İSVİÇRE, sporun tüm dallarında varlık göstermiş bir ülkedir. Ülkede hayat standardının pek yüksek oluşunun da etkisiyle İsviçreli, boş vakitlerini spor yaparak değerlendirme yolunu seçmiş, bu da İsviçre tüm spor dallarında pek çok kişinin spor yapmasını sağlamıştır. Bu arada tesis sayısının bolluğu da spor yapma olanağını vermiş ve bu tesisler pek çok sporcunun yetişmesini sağlamıştır.

İsviçre'nin en eski ve hatta ulusal sporu güreştir. İsviçreliler, güreşte 900 yıllık bir geçmişlerinin bulunmasıyla onurlanırlar. İsviçrelilerin ulusal güreşleri, normal günlük giysiler içinde yapıldığı için "Pantolon Güreşi" adıyla tanınan güreştir. Bu, bizim Karakucak güreşini andırmaktadır. İsviçre'de ilk güreş federasyonu 1840 yılında kurulmuştur. Ülkenin dört yanında buyuk kitleler tarafından güreş sporu yapılmasına rağmen İsviçre uluslararası bir başarıya ulaşabilmiş değildir. İsviçre bunca yıllık güreş tarihinde bir tek şampiyon çıkarabilmiştir. Bu da 1933'de Avrupa şampiyonluğunu kazanan Denis Perret'tir. Denis Perret, 67 kiloda tam 24 yıl arka arkaya İsviçre şampiyonluğunu kazanmıştır.

İsviçre'de ülk futbol federasyonu 1895 yılında kurulmuştur. İsviçreliler kendilerine özgü "kilit sistemi" ile Avrupa futbolunda ün yapmışlar ve kapalı defansa dayanan bu sistemleriyle güçlü rakipler karşısında başarı kazanmışlardır. İsviçre milli futbol takımı, 1924 Paris Olimpiyat Oyunları'nda dördünculüğü elde etmiştir. İsviçre 1954 yılında da Dünya Kupası'nı organize etmiştir. Halen İsviçre'de futbolla ilgilenen 1140 spor kulübü vardır. Bu kulüplere bağlı 4104 futbol takımı resmi lig maçlarına katılmakta ve bu takımlarda 95.502 lisanslı futbolcu yer almaktadır. İsviçre'nin en ünlü futbol takımları şunlardır: Basem, Bellinzona, La Chaux de Fonds, Fribourg, Grasshopper, Lausanne, Lugano, St. Galen, Wettingen, Winterhur, Young Boys, FC Zurich.

İsviçre atletizm pistlerinde de başarı göstermiş bir ülkedir. İsviçre'nin gelmiş geçmiz atletlerinin en ünlüsü olarak **Paul Martin** tanınır. İsviçre son yıllarda her spor dalında olduğu gibi atletizmde de bir durgunluk dönemine girmiş bulunmaktadır. İsviçre sporu spor için yapan insanların ülkesi olduğundan bugünku spor dünyasının hızlı temposuna adım uydurmakta güçlük çekmektedir.

İsviçreliler ülkelerindeki çok sayıdaki göllerden de en iyi biçimde yararlanmasını bilmişlerdir. Bu nedenle İsviçre yelken ve kürek sporlarında da uluslararası bir düzeye erişmiştir. Olimpiyat oyunlarında İsviçreli kürekçi ve yelkenciler çok sayıda madalya kazanmışlardı.

İsviçreliler halen kış sporlarında üstünlüklerini sürdürmektedir. Bir dağcılık ve kış sporları ülkesi olan İsviçre, uluslararası alanda ün yapmış, şampiyonluklar kazanmış birçok kayakçı çıkarmıştır. Bunların başında **Molitor, Olinger, Gerschwiller, Staub, Favre, Hemmi** ve **Good** ile **Bielle** gelir. İsviçre ayrıca kızak ve buz hokeyi dallarında da uluslararası birçok derece kazanmıştır.

da hâlâ şiddetli bir rekabet vardır. Yerel yönetimlerde ulusal politikadan daha çok önem vermesi, devlet başkanının edirne bilmemekle ö vünecek kadar otoritenin merkezileşmesine karşı olan İsviçreliler, tarafsızlıktan gurur duydukları ölçüde, geleneğe de saygı gösterirler.

Başlı başına bir demokrasi örneği oluşturan bu ülkede kadınlara oy hakkının yakın bir geçmişte verilmiş olmasını, geleneklere bağlılıkla bir ölçüde açıklayabiliriz. Bir diğer etkeni ise, uzun yıllar boyu askerlik yapan İsviçreli erkeğin kendini bir bey, bir şövalye gibi görmesidir. İsviçreli erkek, ancak silâh taşıyan, yurt savunmasına omuzda silahla katılan kişinin oy hakkı olması gerektiğini düşünür. Bu görevi yerine getirmeyen kadınların erkeklerle siyaset alanında rekabete girişmesi olasılığını da pek hoş karşılamaz.

İsviçre tarafsızlığını üçyüz yıldır sürdürmektedir. Bu tarafsızlığı, güçlü bir ordunun yanı sıra, İsviçrelilerin çok ihtiyatlı insanlar olması dengeler. Birleşmiş Milletler'e katılmadığı halde, BM bünyesindeki birçok kuruluşu barındıran İsviçre, salt güvenlik açısından, bu konseyde başka bir ulusa karşı savaş kararı almır endişesiyle, Güvenlik Konseyi'ni toprakları dışında tutmakta direnmiştir. Marshall Planı'na bile şartlı katılmıştır.

Yaratıcı insanlar

Dağlık ülkelerinin imkânlarından sonuna kadar yararlanmasını bilen İsviçreliler, yaratıcı insanlardır. Yaratıcı yeteneklerl yeterli kalınca, başkalarının fikirlerini uygulama becerisini gösterirler.

İsviçre, yüzyıllar boyu yabancılara kucak açmış bir ülke olarak tanınır. Yabancılar beraberlerinde kendi birikimlerini, deneyimlerini getirerek ülkenin düşünce yapısını ve ekonomik yaşantısını etkilemişlerdir.

Tutumlu, düzenlilik meraklısı, titiz ve iyi yöneticilik yanları kuvvetli İsviçreliler, kısıtlı kaynaklardan sonuna kadar yararlanmasını bilmişlerdir. Tarım ve yerleşime elverişli olmayan bölgelerini de, turizme açarak değerlendiren İsviçrelilerin yaşantısında, dağların büyük rolü olmuştur ve olagelmektedir. Kışın postacı kızakla kapı kapı dolaşır. Ev kadını da alış-veriş kızakla gider, sonra aldıklarını yükleyip evine döner. Çiftçiler yakıt olarak kullandıkları kütükleri kaydırarak rakledebilmek için kar bekler. Bezen de telerin üzerinde yarlardan aşağı sarkıtırlar. Herkes kızakla kayar ama, kızak ilk kez 1883'te hayat kurtarma amacıyla, keşişler tarafından Norveç'ten getirilmiştir.

Her köyde koro

Her köy ve kasabada koro vardır ve başta Lucerne olmak üzere, birçok yerde yapılan şarkı yarışmalarına ülkenin her yerinden yarışmacı gelir. Rosenberg'deki ünlü çocuk şenliğine her yıl on binl aşkın kişi katılır. Bale kentl ise, daha 1471 yılında, dünya çapında fuarlar düzenleme özelliğini kazanmıştır. Her ülkbahardı düzenlenen İsviçre şantiyon fuarını, bir milyona yakın kişi izler.

Bale, fuarlarının dışında da, ülkenin en ilginç kentlerinden biridir. Kenar semtleriyle birlikte İsviçre, Fransa ve Almanya sınırlarının birleştiği bu kentte oturan bir kişi, aperitifini Almanya'da aldıktan sonra, akşam yemeğini Fransa'da yiyebilir; tatlı yiyip, kahvesini içmek için de İsviçre'ye geri dönebilir.

Ülkenin halk müziği hâlâ yaşamaktadır. Eski yüzyılların paralı askerleri ülkelerine dönerken beraberlerinde "asker düdükleri" de getirdiler. Bu düdükler bugün bile, ülkenin en büyük sokak gösterisi olan, Fasnacht'ta, Basel'deki karnaval kutlamalarında çalınır. İsviçreliler "ödünç alma" özelliklerini müzik âletlerinde de göstererek, başkalarının müzik âletlerini alıp kendilerine mal etmişlerdir: İsviçre sitarı el armoniği ve santura gibi. Eğri çam gövdelerinden oyulan ve "Alpborazanı" adı verilen büyük borazanlarla, ineklerin çıngıraklarının oluşturduğu senfoni ve derinden gelen seslerden birden tiz perdelere çıkılan "Jodel" şarkıları, bugün yine İsviçre'nin öz seşidir.

İki katlı damları kiremitle kaplı taş ve ahşap karışımı, Ortaçağ'dan kalma binaları, daracık sokak ve aralıkları ile temiz ve düzenli İsviçre kentleri, turistlere uygarlığın sağladığı her şeyi verebilir. Alplerdeki bu kayak merkezleri, turizm sanayiinin de ağırlığını taşımaktadır. 1981 yılında turizm gelirleri rekor düzeye ulaşan İsviçre'de turizm ülkenin dördüncü en önemli sanayii haline gelmiştir. Her turizm mevsiminde 240 bin kişi bu alanda çalışır. XIX. yüzyıl ile XX. yüzyıl başlarında büyük çoğunluğu dağlık alanlardan kentlere göç eden İsviçre köylülerinin bir kısmı, birden, yabancıların güzel görünümler, temiz hava ve kar için üste para ödemeye hevesli olduklarını farketmişlerdir. Böylece, can çekişen bir sürü Alp köyü yeniden canlanmış, köylüler de kayak öğretmeni ve kılavuz olmuşlardır.

İsviçre bir okul ülkesin bilinir

İsviçre'nin turizmden sonra bir diğer gelir kaynağı da okullarıdır. Yılda 8 milyar 400 milyon İsviçre frangı harcanan eğitim, 6 - 14 yaşın dahil olduğu ilk öğretim (817 bin 800 kişi), 15 - 19 yaş grubunun içinde bulunduğu orta öğretim (504 bin 400 kişi) ve 8 üniversite ile iki federal teknoloji enstitüsünde yürütülen yüksek öğretim (48 bin İsviçreli, 11 bin yabancı öğrenci) olarak üçe ayrılır. Ancak İsviçre'nin bu alandaki özelliği, çok yüksek ücretli özel okullardan kaynaklanır. Bugün birçok İsviçreli, krallardan ya da sanayiinin "kralları"ndan doğum gününde tebrik alır. Bu kişileri nereden tanıdıkları sorulunca da, omuz silkerek "Okul arkadaşımdı" diye cevap verirler. İsviçre'nin bir okul ülkesi olarak ünü çok eskilere, Rousseau ve Pestalozzi'nin dönemlerinde devrimci nitelikte görülen pedagojik kitap ve deneylerine dayanır. Bugün İsviçre'deki en ünlü özel okullardan biri, Cenevre Gölü kıyısındaki Gstaad'tır. Bu tür okulların yıllık masrafı, öğrenci başına yaklaşık 20 bin dolardır.

İsviçre'de göllerin kıyısında Akdeniz köylerini andıran yerleşim birimlerine rastlanır...

KITLE ILETIŞIMI

İsviçre'de 1980 başında 4 milyon 612 382 telefon, 2 milyon 252 bin 918 radyo milyon 979 bin 518 televizyon alıcısı v Radyo yayını bellibaşlı üç orta dalga v kısa dalga istasyonu tarafından yapılır televizyon stüdyosu ve 100'ü aşkın v vardır. TV programları ruhsat ücretler reklamlarla finanse edilir. Reklamlara lan süre, günde 15 dakikadır.

Ülkede 486 sinema vardır ve toplam 6 şımı 2.5 milyon olan 118 gazete yayınl

İsviçre'nin büyük kentlerinden Basel'in genel görünümü...

Haziran ayında yapılan inek döğüşleri ülkede geniş ilgi toplar...

EKONOMI

İsviçre ekonomisi dış ticarete dayalıdır

İSVİÇRE, günümüzde dünyanın en zengin devletlerinden biridir. Özellikle tarıma dayalı besin endüstrisi ... kimya ve ilaç endüstrilerinin olağanüstü gelişmiş olması güçlü İsviçre ekonomisinin temelini oluşturan ögelerdir. Öte yandan, İsviçre'nin en büyük endüstri kuruluşu olan ve dünyanın pek çok ülkesini süt tozu ihracı ile kendisine bağımlı kılan Nestle tröstünün ve ... İsviçre'nin en büyük ilaç tröstü olan ... (...gy) şirketinin; aynı zamanda dünya çapında silah ticareti ile dev kârlar elde etmesi, İsviçre'nin kimi siyasal bilimcilerce "i... derecede bir emperyalist devlet" diye ...endirilmesine yol açmıştır.

İsviçre dünyadaki ekonomik gelişmelerden ... etkilenen bir ekonomik yapıya sahiptir, ... ekonomi dış ticarete dayalıdır. Ülkede ... oranı yüzde 0.9 ve enflasyon oranı da ... 5.5 dolayındadır.

46 bira fabrikası

İsviçre'de temel gıda üretim sektörleri ta... dayalıdır. Bu sektörde peynir, yağ, şe... ve et üretimi yapılmaktadır. 1979 yılı ra... larına göre, 121 bin ton peynir, 36 bin ... yağ ve 96.184 ton şeker üretimi ger... çekleştirilmiştir. Bunun dışında ülkede 46 bi... ra fabrikası üretim yapmaktadır. Ülkede 4.05 ... bira üretimi gerçekleştirilmiştir ... 1980 yılında İsviçre'de 407.08 milyon siga... ra ve 31.264 milyon da sigara üretilmiştir ... Diğer sektörler arasında en önemlileri saat ..., tekstil, hazır giyim, kimya, kozme... tik, tuğla, cam, çimento, demir ve çelik üre... timi, makina üretimidir. 8.818 fabrikada ... 1.701 kişi çalışmaktadır. Toplam işgücü... nün yüzde 44'ü sanayi sektöründedir ... 61.761 kişinin 36 425'i tekstil sektöründe, 3.556'u hazır giyimde, 63 089'u kimya sek... töründe, 19.582'si yapı sektöründe, 94 766'sı ... sektöründe, 234.930'u makina üretim ... sektöründe, ve 44.744'ü saat ve mücevher ... sektöründe çalışmaktadır

1980 yılı verilerine göre bu sektörlerde üre... tim şöyle gerçekleşmiştir. Yünlü dokuma ip... liği 15.264 ton, yünlü kumaş 10.585 metre, a... yakkabı 5.98 milyon çift, çimento 4.252 086 ton, ham alüminyum 86.302 ton, çikolata ... 266 ton, saat 28.51 milyon

İsviçre'de en son yapılan araştırmaya gö... re çalışan nüfusun yüzde 6.3'ü tarım alanın... dadır. Toplam içinde yüzde 44 7 imalât ve in... şaat alanında, yüzde 48.9'u hizmetler sektö... ründe çalışmaktadır. Tarım dışı sektörlerde faaliyet gösteren 288.470 kuruluşta 2.517 ... 33 kişi çalışmaktadır.

Swissair dünyanın en düzenli hava şirketlerinden biridir. .

Sanayi ve hizmetler alanında çalışanların sektörlere göre dağılımı da şöyledir: Mühendislik 254.185, perakende satış 228.751 yapı 225.533, metal 175.983, tarım ve ormancılık 172 649 ulaşım ve posta 171 081, ikram 158.500, toptan ticaret 113.197, bankacılık ve sigortacılık 105.106, gıda üretimi 103 306, tekstil 89 660, kimya 68 975, saat yapımı 61.058.

Yabancı işgücü ise 1979 Ağustos ayı verilerine göre 320.112'dir. Bu yabancı işgücünün 101.256'sını İtalyanlar, 47 130'unu İspanyollar, 44 458 ini Fransızlar, 26 581'ini Almanlar ve 9 657'sini Avusturyalılar oluşturmaktadır. Yabancı işçilerin büyük bölümü inşaat alanında (83.261) çalışmaktadır

Dış ticaret

İsviçre'nin 1980 yılı ihracatı 49 607 milyon İsviçre frangı ithalâtı da 60.859 milyon İsviçre frangı olmuştur. OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) ve EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) üyesi olan İsviçre, ithalâtında en büyük payı yüzde 28 ile Federal Almanya almaktadır. İsviçre 1980 yılında Federal Almanya'dan 16 766.3 milyon İsviçre frangı tutarında ithalât yapmıştır. İsviçre'nin ithalâtında F.Almanya'yı yüzde 12 ile Fransa (7 461.8 milyon frank), yüzde on ile İtalya (5.844.6 milyon frank), ve yüzde sekiz ile İngiltere (5.072.6 milyon frank) izlemektedir. İsviçre en fazla ihracatı yüzde 20'lik bir payla Federal Almanya'ya yapmaktadır (9.749 8 milyon İsviçre frangı). Federal Almanya'yı yüzde dokuz ile Fransa (4 547.8 milyon frank), yüzde sekiz ile İtalya (3 898.8 milyon frank) ve yüzde yedi ile ABD (3.352 milyon frank) izlemektedir. İsviçre'nin AET ülkelerine yaptığı ihracat toplamı 24 919 0 milyon İsviçre frangı, ithalât toplamı da 40 40.777.2 milyon İsviçre frangıdır. EFTA üyesi ülkelerden 4.213.7 milyon İsviçre frangı değerinde ithalât yapan İsviçre bu ülkelere 4.537.5 milyon İsviçre frangı ihracat gerçekleştirmiştir.

Zürich'in Ünlü Paradeplatz'ı ülkenin finans merkezini oluşturur...

Ulaşım

İsviçre'de 64.855 kilometrelik ana karayolu bulunmaktadır. Bunun 1.057 kilometresi ulusal karayolu şebekesine bağlıdır. Ülkede otobüs servisi 53.7 milyon yolcu taşımıştır. 2.702 266 otomobil, 45 535 kamyon, 137 340 motorsiklet 11.087 otobüs ve 99.097 tarımsal araç bulunmaktadır.

Demiryollarının toplam uzunluğu 4.991 kilometredir. Bunun dışında özel hatların uzunluğu 830 kilometre tutmaktadır. Demiryolları ile 1979 yılında 298.18 milyon yolcu ve 56 95 milyon ton yük taşınmıştır. Demiryollarının geliri aynı yıl 3.133.913.000 frank, gideri de 3.885.452.000 frank olmuştur. İsviçre'de birçok özel hat bulunmaktadır. Bunların en önemlisi Bern - Lotschberg Simplon (115 km) hattı ile Rhaetian (363 km.) hatlarıdır

Havayolları ile 1980'de 11 459.736 yolcu ve 321.884 ton yük ve posta taşınmıştır. Havayolu şirketi Swissair 1931 yılında kurulmuştur. Swissair'ın 50 uçağı bulunmaktadır (1981)

Deniz ticaret filosu hükümet tarafından 1941 yılında oluşturulmuştur. Filonun 294 304 gross tonluk toplam 30 gemisi bulunmaktadır. En önemli liman Basel'dir.

Enerji ve tarım

İsviçre'de 1980 yılında 48.162 kilowatt saat enerji üretilmiştir. Bunun 33.542 milyon kilowatt saati hidroelektrik santrallarından sağlanmıştır. 1880 yılı gaz üretimi ise 50.66 milyon metreküp olarak gerçekleşmiştir.

Ülkede iki tuz yatağı bulunmaktadır. Bunlardan biri özel firmaca işletilen Bex tuz yatağı ile ikincisi Schweirzerhalle'dir. 1980 yılında tuz üretimi 377.689 ton olmuştur

İsviçre'nin toplam 4.129.315 hektarlık alanının 1.057.794 hektarı (yüzde 25.6) verimsizdir. Verimli 3.071.521 hektarın 1 051.991 hektarı ormanlarla kaplıdır. Tarım alanında 136.708 çiftlik bulunmaktadır. Bu çiftliklerin toplam alanı 1.055.627 hektardır. Tarımsal ürünlerin toplam değeri 6.685.7 milyon İsviçre frangı olmuştur. 44.697 hektarlık alanda buğday, ve yulaf 6.196 hektarlık alanda çavdar, 23.811 hektarlık alanda patates, 10.641 hektarlık alanda şekerpancarı,. 6.214 hektarlık alanda sebze, ve 713 hektarlık alanda tütün üretilmektedir.

1979 yılında üretim (bin ton olarak) şöyle gerçekleşmiştir: Patates 871, şekerpancarı 780, buğday 393, arpa 222, çavdar 40, tütün 2 .

Süt üretimi 1980 yılında 3.679 bin ton olmuştur. İsviçre'de 1979 yılında ayrıca 443 bin ton elma, 174 bin ton armut, 77 bin ton erik, 54 bin ton kiraz ve 7 bin ton ceviz üretimi yapılmıştır.

Şarap üretimi 18 kantonda yapılmaktadır. 1980 yılında İsviçre bağlarından (13.602 hektar) 841.962 hektolitre şarap üretimi sağlanmıştır. Elde edilen şarabın değeri 338.764 frankır

SANAT-KÜLTÜR

DADA AKIMI DÜNYA EDEBİYATINI ETKİLEDİ

ERMİŞ Gall Manastırı'nda bulunan ortaçağdan kalma el yazmalarının dışında, İsviçre'ye has bir edebiyat ancak XVI. yüzyıldan başlayarak gelişmiştir. 1700 yılından sonra **Albrecht von Haller, J.J. Bodmer, J.J. Breitinger** ve **Salomon Gessner**'in eserleriyle İsviçre edebiyatı bir gelişme göstermiş ve sesini Avrupa'da duyurmuştur. **Heinrich Pestallozi** eğitim alanındaki çalışmalarıyla İsviçre'de çağdaş pedagojinin temellerini atmış, eserlerinde insanlararası ilişkilere, aile yaşantısına ağırlık vermiştir. Asıl adı **Albrecht Bitzius** olan **Jeremias Gotthelf** köy yaşantısını yansıttığı romanlarında siyasal toplumcu gerçekliğe yer vermiştir. **Conrad Ferdinand Meyer**, kendine has üslubuyla yazdığı tarih yazılarıyla önem kazanmıştır. Lirik **Gottfred Keller** zamanının en büyük şairlerinden biridir.

Almanca yazan çağdaş yazarlar arasında 1919'da Nobel kazanan **Carl Spitteler** ile başlayarak **Ernst Zahn, Simon Gfeller, Ernst Huggenberger, Meinrad Lienert d'Einsield Meinrad İnglin**, diğerleriyle birlikte geleneksel diyalekte katkıda bulunan **Rudolf von Travel**, eleştirmen **Hans Zbinden**, Şair **Herman Hiltburnner, Felix Moeschlin, Albert Steffen, Carl Albrech Moser** önde gelen isimlerdendir. **Jacop Bührer** ve **Albert Jacop Welti**'nin dramatik tiyatro oyunları önem kazanmıştır.

Almanca yazan Carl Spitteler 1919'da Nobel Edebiyat Ödülünü kazandı.

İsviçre'yi ve Almanca konuşulan ülkeleri de aşarak uluslararası ün yapmış en önemli iki yazar **Friedrich Dürrenmatt** ve **Max Frisch**'tir. Fransa'da yerleşmiş ünlü bir romancı, **Robert Pinget** ve yapıtları daha çok Fransa'da yaygın olan bir şair, **Philippe Jacottet** de İsviçrelidir.

Fransızca yazan, İsviçreli yazarlar arasında **Jean Jacques, Rousseau, Germanie de Stael, Henri Frederi, Amiel, Juste Olivier**, tarihçi **Gonzague de Reynold**'un dışında 1900'den sonra edebiyata yepyeni bir canlılık katan **Charles Ferdinand Ramuz**'un eserleri geniş bir yaygınlık kazanmıştır. Genç kuşaktan birçok yazar yanında, **Jacques Cheneviere** önem kazanır.

ÇAĞIMIZIN EN BÜYÜK ŞEHİRCİSİ: LE CORBUSIER

Le Corbusier adıyla üne kavuşan İsviçreli büyük şehirci, mimar, ressam **Charles Edouard Jeanneret** (1887 - 1965), yüzyılımızın en renkli kuramcılarından en ilginç uygulamacılarından biri sayılır. Başlarda ressam olarak daha etkili olan Le Corbusier, 1907'den sonra şehirci ve mimar olarak ağırlığını duyurdu. "Modular" adını verdiği özel "ev tipi" ile mimaride bir devrim yapan bu özgün şehirci, çeşitli kentler üzerinde yaptığı araştırmalarının sonucunda bir dizi model - kent planı yaptı. Le Corbusier'nin ideal kent anlayışına en yakın kent olarak İstanbul'u gösterdiği bilinir. En önemli mimari çalışmaları: Sainte - Marie de la Tourette manastırı, Savoye Evi, Ronchamp'daki Notre - Dame - Du - Haut kilisesi ve Paris Üniversitesi'nin İsviçre bölümü . Le Corbusier 1952 - 56 yılları arasında Hindistan'ın Pencap eyaletinde şehircilik çalışmalarını uygulama olanağını buldu. Kuramsal çalışmalarını ise "Yeni Bir Mimariye Doğru" ve "Şehircilik" adlı kitaplarında toplayan Le Corbusier'nin bütün eserleri ölümünden sonra dokuz ciltte toplanmıştır.

Holbein'in fırçasından Erasmus

Dada akımı

İtalyanca yazanlardan Francesco Chiesa onda gelir. Reform zamanında İncil'in çevrilmesi sırasında gelişen romanş edebiyatı İsviçre edebiyatına zenginlik katmıştır.

XX. yüzyılın başlarında ilk kez Zürich kentinde ortaya çıkan ve aynı tarihte Paris, New York, Berlin ve Köln'de kendini gösteren Dada akımıyla İsviçre dünya edebiyatı alanında önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Dadacılar savaş yılları boyunca uluslararası pasifizmin merkezi durumundaki Zürich'ten Avrupa'nın savaş içindeki umutsuz durumunu gözlüyorlardı. 1916 yılında Tristan Tzara grubun sözcülüğünü Zürich'te yaparken Dadacılar Cabaret Voltaire'de toplanıyorlardı. Kabarenin çevresi zamanla genişleyerek sergi, konferans, tiyatro gösterileri için kullanıldı. 1918'den sonra Lausanne, New York ve Zürich arasında birleştirici bir işlev yüklendi. Tzara Dadacıların yayın organını bu kentte yönetmeye başladı.

Tiyatro

İsviçre tiyatrosunun temelleri birbirinden çok farklı yaratıcı kaynaklara dayanır. Bir yandan halk tiyatrosu geleneği gelişirken öte yandan XIX. yüzyılda Alman prenslerinin tiyatrosu örnek alınarak çoğunluk müzikal sahnelere dayalı çok sayıda tiyatro kurulmuştur. Tiyatrolar, özellikle 1933 yılının çalkantılı döneminden sonra Zürich'te 'Schauspielhaus' tiyatro salonunda yabancı oyunların katkılarıyla geliştiler. İsviçre'nin Fransızca konuşulan kesiminde kabarelerin sayısı arttı. İsviçre'de tiyatro yapıtları ve tiyatronun yenilenmesi Max Frisch ve Friedrich Dürrenmatt ile başladı. Roman, şiir, deneme, resim ve film çalışmalarının yanında daha çok tiyatroya ağırlık veren Dürrenmatt, "Fizikçiler", "Büyük Romulus", "Meteor", "Yargıç ve Celladı" gibi oyunlarıyla Türkiye'de de yakından tanınır.

Sinema

İsviçre'de uzun metrajlı ve belgesel filmlerin yapımında televizyonun rolü küçümsenmeyecek ölçüdedir. İsviçre Film Merkezi'nin olanakları da, film yapımlarının belirli bir düzeye erişmesini sağlamıştır. Genç İsviçre sinması ise dialekt sorunlarına açılar getirmeye yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

[illegible] larda İsviçre'nin klasik filmleri arasında yer alan Hans Trommers'in "Romeo ve Juliet Köyde" filminden sonra uluslararası ödül kazanan Leopold Lindtberg'in "Son [illegible]" filmiyle kendini belli eden İsviçre sinemasında, Yves Yersin "Küçük Kaçakmaklar" Claude Goretta "Davet", "Dantalı" "Dantalı Kız" filmleriyle, Alain Tanner "Mercedor", "La Salamandre", "Düşyanın Merkezi" filmleriyle uluslararası ün sağlamışlardır.

Resim

İsviçre resmi, sınırları doğrultusunda, Almanya, Fransız ve İtalyan resimleriyle sıkı ilişkiler içindedir. İsviçre'de çalışan yabancı ressamlar yanında, yabancı ülkelere yerleşip [illegible] özellikleri özümsemiş çok sayıda İsviçreli ressamdan söz edilebilir.

Dürrenmatt'in oyunları ülkemizde geniş ilgi toplamıştır...

XV. yüzyılda, çağının en ünlü ressamı Konrad Witz, Bazel ve Geneve'de çalıştı eski Alman resminin kıstaslarını belirledi Rönesans döneminin başlangıcında, Hans Golbein resme yeni bakış açıları getirdi. Yine aynı dönemde, Urs Graf çalışmalarını başarıyla sürdürüyordu. Aynı zamanda, devlet adamı ve şair olan Nikolaus Manuel Deutch birçok yönden gerçeküstücülerin öncüsü sayılır.

XVIII. yüzyılda, pastel çalışmalarıyla Liotard ve portre çalışmalarıyla Anton Graff de Winterthour önde gelen ressamlardan oldular. Çağdaş sanatın gelişiminde yadsınamayacak katkıları olan, Zürichli sanatçı, Johann Heinrich Füssli, çalışmalarını İngiltere'de sürdürerek, Londra Kraliyet Akademisi'nin yöneticisi olmuştur.

XVIII. yüzyılın sonlarına doğru İsviçre'de turizmin doğmasına bağlı olarak 'vedütist' adı verilen ressamlar turistler için manzaralar canlandıran 'estampler' yaptılar.

XIX yüzyıl İsviçre resmini, İsviçre sınırları dışına duyuran bir ressam Ferdinand Hodler'dir. Geniş duvarlara yayılan, anıtsal kahramanlık resimleri yaratıcısı Hodler ile İsviçre'nin çağdaş sanata katkıları kesin olarak belirlendi. Hodler'in yanında Arnold Böcklin, Felix Valloton ve Rene Auberjonois'nin adlarını anmak gerekir. İsviçre'de soyut resmin başlangıcı 1910 yılında, Augusto Giacometti'yebağlanır. Daha sonraki yıllarda, çağdaş sanatın büyük ustaları birbiri ardına ortaya çıkarak dünya sanatına malolan eserler vermişlerdir: Paul Klee, Fransız asıllı, Hans Arp, heykeltraş ve ressam Alberto Giacometti, Balthus

Alberto Giacometti, heykelleri ve resimleriyle çağımızın önde gelen sanatçılarının arasına girmiştir...

Müzik

İsviçre'de, ilkçağlara dek inen müzik etkinliklerine rastlanır. St.Gall ve St. Maurice manastırları, ortaçağ dinsel müziğinin merkezleridir. Din dışı müzik, ortaçağın sonuna doğru gelişerek, İsviçre "Minnesinger"leriyle yaygın bir alana dağılmıştı. XIV. yüzyıldan sonra bütün kantonlarda halk koroları, "fife" ve "trompet" toplulukları kuruldu. Hümanizma çağında, Glarean bir müzik kuramcısı olarak, uluslararası alanda sesini duyurdu. Yakın çağlarda ise, İsviçre'nin müziğe katkıları önemli boyutlara ulaştı. Besteciler arasında, önde gelen isimler Arthur Honegger, Frank Martin ve Orthmar Schoeck'dir Ünlü orkestra şefi Ernest Ansermet, çağdaş müziğin etkin öncülerinden biri olmuştur. Ernest Ansermet'in müzik felsefesi üzerine yaptığı çalışma bu alandaki temel kitaplardan biri sayılır. İsviçre'nin genç kuşak müzisyenleri, A. Schibler, J. Wildberger, K. Huber, R. Kelterborn ve J. Wyttenbach'tır. Luserne, Zürich, Montreux müzik festivalleri uluslararası niteliklidir.

Balthus, Avrupa'nın günümüzdeki en fazla ilgi toplayan ressamlarından biridir...

Carl Gustav Jung, Freud'dan sonra ruhbilimin yetiştirdiği en önemli İsimdir.

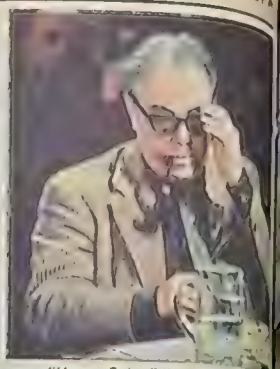

"Homo Faber" ile ünü kavuşan Max Frisch Türkiye'ye gelmişti

PAUL KLEE: YÜZYILIMIZIN ÖZGÜN BİR RESSAMI

Nazi iktidarının baskı döneminde, çok sayıda sanatçı İsviçre'ye yerleşerek çalışmalarını sürdürdü. Nazi yöneticilerine göre soyut sanatı temsil etmekle yargılanan birçok resmin eserleri şimdi Bern müzesinde sergilenmektedir. İsviçre'de doğan Klee, yine o dönem de Almanya'daki Düsseldorf Sanat Akademisi'nden uzaklaştırıldıktan sonra bir süre İsviçre'ye döndü ve yüzyılın sanatını biçimlendiren ressamlardan biri oldu. Klee, kendiçiçeta kübizme yakınlık duyarak "Şaşırtıcı Hayvanlar" adını taşıyan bir dizi grafik çizdi. Daha sonra doğu sanatıyla karşılaşarak soyut biçimlere öncelik tanıdı Geometrik kompozyonlar ve "ideogramme"lar bu dönemin ürünleridir. Doğunun mistik ve soyut kriterleriyle özdeşlik yaratan Klee'de izlenen şeyler görünen şeyler aslında yaşamın derinlikleri şaşırtıcı yönleri ve insanı kavrayan çelişkileriyle ilgilidir.

TÜRKÇEDE İSVİÇRE EDEBİYATI

Adnan Adıvar, "Osmanlı Türklerinde İlim" başlıklı araştırmasında, İsviçreli Paracelsus'un kimi yapıtlarından yapılmış bir seçmesine dört XVI. yüzyılda Osmanlıcaya aktarıldığını yazar. Ancak, Adıvar'ın tespitlerine göre, çeviri metinde Paracelsus'un payı çevrimcilikte olan daha az olmuştur!

Ünlü sanat tarihçisi Jacob Burckhardt'ın "İtalyan Rönesansının Kültürel Temelleri" başlıklı iki cilt yapıtı Milli Eğitim Bakanlığı klasikleri arasında yer almış ve birkaç kez yeni basımı yapılmıştır. Bir başka İsviçreli sanat tarihçisinin, Wölflin'in çalışmaları da dilimize aktarılmıştır. Daha Raşit Öymen ölmeden önce çok çok eğitimcimizin dikkatini çeken İsviçreli ruhbilimci Jean Piaget'nin yapıtları dilimize Sabri Esat Siyavuşgil ve Füsun Akatlı çevirmenler tarafından aktarıldı.

Dilbilimin en büyük kuramcılarından biri olan Ferdinand de Saussure'ün başyapıtı "Genel Dilbilim Dersleri", iki cilt halinde, Prof. Berke Vardar tarafından Türkçeleştirildi. Freud'dan sonra ruhbilimin en büyük bilgini olan Carl Gustav Jung'un yapıtları da son yıllarda ülkemizde yoğun ilgi görmeye başladı. Jung üzerine bir araştırma da bu yıl içinde yazılarak yayımlandı.

Gençlik yıllarında İsviçre vatandaşlığını geçen Albert Einstein'ın "Rölativite" kuramı ile ilgili başyapıtı ve bu başyapıtı basit bir dile aktaran bir yan çalışması da geçtiğimiz yıllarda dilimize çevrilmiştir.

İsviçre edebiyatından ülkemizde en fazla yankı bırakan iki yazar, Max Frisch ile Friedrich Dürrenmatt olmuştu "Homo Faber" ile geniş okur kitlesini etkileyen Frisch'in bu yapıtı bizde de ilgi görmüştür. Yazı hayatına yönetmenlikle giren yazar, 1936 yılında Türkiye'de gazetesinin temsilcisi olarak görev yapmıştı. "Fizikçiler" adlı oyunuyla ülkemizde sahnelenen Dürrenmatt'ın başka oyunları da sahnelenmiş de ve televizyonda oynanmış, "Yargıç ve Celladı" başlıklı anlatısı da Türkçe'ye çevrilmiştir.

...re'ye uğramadan uçuyorsanız İsviçre'yi görme şansını yitiriyorsunuz... ...Swissair'i tanıma şansını da.

...ürk Cenevre ya da Basel bağlantılı ...ve "Keyke biraz daha kalabilsem" ...ı'ı ...ar yaşatabilir.

...ünde, kentte... ya da bir yörede. ...bir zaman dilimi, birkaç saat, ...hatta de- birkaç hafta... İsviçre'de! ...kabil kiralayıp, bir trene ya da ...alıp bir yerkere gidivermek... Palmiye ...ezeli İtalyan İsviçresi caddelerinde ...- Fransızca konuşulan kantonların ...ı geziler ... ve her yerde gerkemli

Kuzey ya da Güney Amerika'ya, Uzakdoğu'ya, Avrupa ülkelerine her yolculuk İsviçre'ye uğramanız, İsviçre'yi yaşamanız için bir fırsattır. Ve bu fırsatı değerlendirmenin yolu Swissair'dir.

Swissair, İsviçre konukseverliğini, İsviçre'ye varmadan önce ve İsviçre'den ayrıldıktan sonra da yaşatır size

Örneğin, yer ayırtırken istediğiniz koltuğu seçersiniz. Zürih ya da Cenevre bağlantılı bir uçuşun "binış kartı"nı, dünyanın hemen her yanında herhangi bir havalanından alabilirsiniz.

Yolculukta dilediğiniz menüyü sipariş edebilirsiniz. Gümrüksüz satın alınan eşyaların bedelini kredi kartınızla ödeyebilirsiniz.

Swissair uçaklarında geniş bir okuma malzemesi çeşidi bulabilirsiniz.

Ekonomi sınıfında, sıralar bir koltuk eksik olarak düzenlenmiştir... Daha çok koltuk yerine, daha geniş, rahat ve ferah bir ortam yaratmak için

Birinci sınıf ise, yatağa dönüşebilen koltuklarla donatılmıştır... Yolculuk süresini, okuyarak, çalışarak, yemek yiyerek, içkinizi yudumlayarak ya da uyuyarak geçirebilirsiniz.

İş ya da tatil... Hangi amaçla olursa olsun, uçak yolculuğunu seçtiğinizde, bilet bedeli karşılığında neler alacağınızı merak etmek hakkınızdır.

Swissair ve İsviçre, ödediğiniz bedelin, yerinde harcandığı duygusunu size de uyandıracağını umar

swissair

İsviçre'de bir Yapı Kredi merkezi: Yapı Kredi Avrupa Temsilciliği.

Banka gerektiren tüm işlerde... Döviz bozdurarak hesap açtırmada, açılmış hesaba para yatırmada, yurda para yollamada, Yapı Kredi'nin hızlı... güvenli havale servisinden yararlanmak isteyenler, şu adreste hizmet buluyor:

Nüscheler Strasse 31, Zürih

YAPI KREDİ

"hizmette sınır yoktur"

VİYANA TEMSİLCİLİĞİMİZ:
Tel: 02222/73 1135 ve 73 1322

İNGİLTERE TEMSİLCİLİĞİMİZ:
LONDRA:
10th Floor, Stock Exchange (Mt)
Old Broad Street
London EC2N 1HP, England
Telefon: 01/628 2907 ve 628 2908

AVRUPA TEMSİLCİLİĞİMİZ:
İSVİÇRE-ZÜRİH:
Nüscheler Strasse 31
8001 Zürich-Switzerland
Telefon: 01/211 6322 ve 211 6385

ALMANYA TEMSİLCİLİĞİMİZ:
FRANKFURT:
Kaiserstrasse 44, 4. Stock
6000 Frankfurt/Main 1
Deutschland
Telefon: 06121/23 33 85 ve 23 33 86

KÖLN
İRTİBAT BÜROMUZ:
Gertrudenstr. 21 a-c
3. Stock, 5000 Köln
Deutschland
Telefon: 0221/24 20 13

MÜNİH
İRTİBAT BÜROMUZ:
Ganghofer Str. 5, 3. Stock
8000 München 2
Deutschland
Telefon: 089/39 71 90

HAMBURG
İRTİBAT BÜROMUZ:
Adenauerallee 10
2000 Hamburg 1
Telefon: 040/280 3453

STUTTGART
İRTİBAT BÜROMUZ:
Tübingerstr. 7
7000 Stuttgart 1
Deutschland
Telefon: 0711/248 1 71

SANDOZ

DÜNYADA,
TÜRKİYE'DE

İLAÇTA
Araştırma
Kalite
Ve
Güvence

İsviçre Teknolojisi
Dünya Tecrübesi
25 Yıllık Türk Emeği

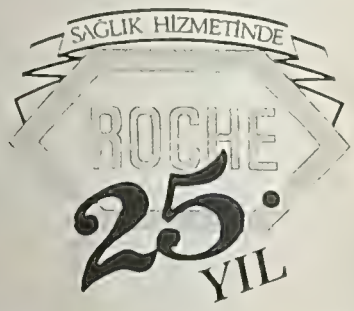

Roche Mustahzarları Sanayi Limited Şirketi, P.K. 16, Levent-İstanbul

Ludiomil 25 Basudin® 60 EC

Lopresor 100 Synacthen Depot Tegretol Trasicor Retard

CIBA–GEIGY

Tıbbî, ziraî ilaç ve
kimya sanayiinde
araştırma,
geliştirme ve kalitede
ÖNDER

Adres: Yıldız Posta Cad. 48 K/2
GAYRETTEPE

Dimecron 50 SCW Nuvacron 40 SCW

Voltaren 25 Sequestrene 138 Fe

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 22
AVRUPA

Güney Avrupa'nın sanat yönünden en zengin ülkelerinden biri:

İTALYA

I. Bölüm

İTALYA, bir yarımada üzerinde kurulmuş Güney Avrupa'nın sanat yönünden en zengin ülkelerinin başında gelir. Doğusu Adriya Denizi, batısı Tiren Denizi, güneyi Akdeniz'le kaplıdır. Kuzeyi İsviçre ve Avusturya'yla sınırlanır. Batı sınırlarının bir bölümü de, Fransa ile kuşatılmıştır. Kuzeydoğuda Yugoslavya ile komşudur. İtalya'ya ait olan adalardan Sardinya Tiren batısında, Sicilya ise güneybatısındadır. Sınırları içinde bağımsız iki küçük devlet vardır. San Marino Cumhuriyeti ve Vatikan.

Çizme biçiminde bir yarımada olan İtalya, Türkiye'nin yarısına yakın bir yüzölçüme sahiptir. Bu alanın en önmli dağları Alplerdir.

Alplerin iç yamaçlarının hemen hemen tümü İtalya'dadır. Bunlar binlerce kilometrelik uzun, yüksek bir duvar gibidir. Mont-Cenis, Simplon, Brenner aşılmasıkolay geçitler ler. Batıdaki Piemonte Alplerinin çeşitli yamaçları bülursu piramitlerle yükselir. Burada kışın güçleşir. Lombardia Alpleri'nde de yüksek kütleler, geniş kalkerli ön Alp bölgesi vardır (Bernina, 4.052) m. Burada dördüncü zaman buzullarının aşınması sonucu Garda ve Como ile İsveçre'yle paylaşılan Maggiore ve Lugano gölleri vardır.

İtalya'yı Almanya'ya bağlayan Veneto Alpleri daha alçak, daha parçalanmış, daha uzunluk dağlardır. Bunlar kalkerden oluşan, yüksek dolomili kütlesiyle (Marmolada) 3342 metredir.

Apenin dağları

Apennin Dağları ilkin küçük adacıklar halinde görülmüştür. Deniz basmalarından sonra, Tiren ve Adriya denizlerinin kıyılarında toprak yükselmeleri oluşmuştur. Bunlar önceleri balçık tepecikleri biçimindeyken zamanla Vezüv, Vulturo, Monte Amiata ve Sabatini gibi volkanik dağların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Apenninler, birbirine geçmiş zincirleme sıra gibi İtalya boyunca uzanır. Kuzeyde Cadibona tepelerinden başlar, güneyde Sicilya'nın batı ucuna kadar varır.

Cenova kıyılarında yükselen Liguria Apennini, korulu halindeki Toscana Apennini ile devam eder. Monte Cimone tepesi 2.163 metredir. Orta Apennini Umbria Apennini ve Abruzzi Apennini adını alır (Gran Sasse 2.914 metre) Güney Apennin, Tiren Denizi kenarında uzanır. Burada kalkerli bloklar göze çarpar. Burası aynı zamanda "Çizme"nin tam uç bölgesini oluşturur. Çıplak ve çok sık ormanlı yaylalar (1956 metre) yer alır.

Po ovası ve Po nehri

Kuzey İtalya'da bulunan bu ova, aynı zamanda Güney Avrupa'nın da en büyük ovası konumuna sahiptir. İtalya'nın yedide biri kadar bir alanı kaplar. Bu ova, Alp ve Apennin dağlarından çıkan akarsuların bıraktıkları yığınlarla iki dağ silsilesi arasında bulunan geniş bir yarığın doldurulması sonucu, Pliyosen dönemde meydana gelmiştir. Yaylalara yakın yakın yerlerde su geçirir yığınlar vardır. Ovanın daha alçak yerlerinde su geçirmeyen killi topraklar bulunur. Po ırmağı bu toprakları sular. Deltası genişleyen Po, bir yandan da toprak aşınmasına neden olmaktadır.

öteki ova ve tepeler

Campania, Latium, Toscana, Apenninlerin eteklerindeki alçak bölgelerdir. Ama asıl ovalar dördüncü zaman da oluşmuş, akarsu ağızlarında ya da eski deniz kulaklarında bulunmaktadır. Sele, Tevere, Volturno Arno, akarsu ağzında Maremma, Pontinia, Versilia eski deniz kulaklarındaki ovalardır.

Öte yandan Apenninlere paralel olarak uzanan küçük dağlara ve tepelere rastlanır.

Adalar

Sicilya ve Sardunya İtalya topraklarının yüzde 16'sını oluşturur. Kıyıları ise, İtalya kıyı uzunluğunun yarısıdır.

Yarımadadaki bazı dağlar Sicilya'da da devam eder. Bunlardan biri Sicilya'nın kuzeydoğusundaki Perloritani dağlarıdır. Bu dağlar İtalya'nın güneybatısındaki Calabria'nın devamıdır.

Sicilya'nın kuzey kıyılarını da Madonia sıradağları izler. Güneyi ise killi-şistli tepelerdir. Sicilya'da bir de zaman zaman etrafa lavlar saçan Etna Yanardağı (3.265 metre) vardır. Eteklerinde de Catonia ovası bulunur. Sarduiya ise, Hersinyen bir yayladır.

→

KİMLİK KARTI

Resmi adı: İtalyan Cumhuriyeti. (REPUBBLICA ITALIANA).
Başkent: Roma. (Nüfusu: 2.916.414).
Ülke nüfusu: 57.400.000. (1981).
Yüzölçümü: 301.245 kilometrekare.
Nüfus artış hızı: % 0.6.
Resmi dil: İtalyanca.
Etnik dağılımı: İtalyanlar, Almanlar, Slovenler, Arnavutlar, Fransızlar, Latinler, Rumlar.
Din: Katolik.
Para birimi: Liret.
Başlıca kentleri: Milano (1.655.599), Torino (1.143.263), Napoli (1.219.362), Cenova (774.643), Venedik (352.453), Floransa (460.924.)
Devlet İşareti: I

Kıyılar

İtalya kıyıları, kayalık ve girintili çıkıntılıdır, toplam uzunluğu 7.430 kilometredir. Bu geniş üzerinde birçok liman yer alır. Kimi yerlerde düzleşmiş olsa da insanların yaşamasına yeterince olanak tanımaz.

Akarsular ve göller

İtalya'nın en önemli akarsuyu Po ile Tiber'dir. Po, aldığı kollarla birlikte bütün Kuzey İtalya'yı sular ve Adriyo Denizi'ne Venedik yakınlarında ulaşır. Tiber (405 km) Kuzey Apenninlerden doğar, Roma'dan geçer, Tiren Denizi'ne dökülür. Tiber, Po'dan sonra en geniş havzası olan nehirdir. Ayrıca Adige (410 km) Adda (Po'nun kollarından, 913 km) Ticino (248 km), Piave (220 km)'dır.

Garda Gölü (370 km2) İtalya'nın en önemli gölüdür. 346 metre derinliktedir. Daha sonra sırasıyla Maggiore (212 kilometrekare), Como (146 kilometrekare) gelir. Bu sonuncusu 410 metreyle İtalya'nın en derin gölü durumundadır.

Akdeniz iklimi

Denizlerin kuşattığı İtalya'da Akdeniz iklimi görülür. Ama Kuzey İtalya bu iklime yabancıdır. Burada da kara iklimi hüküm sürer.

Yarımada ve adalar astropikal kuşaktadır. Yazları sıcak ve kurak, kışları ılık, yağışlı ve değişkendir. Kışları güneyde bol yağmurlar yağar. Ülkenin öteki kesimlerinde ise ilkbahar ve sonbaharda rastlanır.

Po Ovası'nda kışın sisli ve soğuk, yazınsa boğucu ve nemli sıcaklarla Atlas Okyanusu havası etkili olur. Ortalama temmuz sıcaklığı 24-25 santigrat derecedir. Bu Sicilya'da 28 dereceyi bulur. Kışınsa değişkendir, Torino'da kış ortalaması sıfır dereceye yakınken, güney de Messina'da sıcaklık ortalaması 12'den aşağıya düşmemektedir.

TARIH BOYUNCA
ITALYA

İtalyan site devletleri «Rönesans»ı doğurdu

İTALYA tarihinin başlangıcını, Roma tarihinden ayırmak olanaksızdır. Bununla birlikte, M.Ö. 753 yılında tarih sahnesine çıktıktan sonra zaman içinde gelişen, dönemin dünyasına hemen hemen bütünüyle egemen bir imparatorluk kuran ve 1226 yıl boyunca ayakta kalarak etkilerini günümüze kadar taşıyan bu dev uygarlığın tarihi, sınırlı ansiklopedinin kapsamı içinde ele alınabilir. Bu yüzden, İtalya tarihi, Batı Roma İmparatorluğu'nun sönüp gittiği V. yüzyıldan başlayarak ele alınmaktadır.

Batı Roma'nın çöküşünden Hıristiyan egemenliğine

İtalya'da yaşayan değişik ırklar ve halklar, M.Ö. III. yüzyıldan itibaren Romalıların egemenliği altında iyi kötü birleşmişlerdi. Romalılar, siyasal birlik ve istikrarı sağlamanın yanı sıra, yurttaşlık haklarını tüm İtalya yarımadasına yaymışlar ve ortak bir uygarlığın standartlarını yerleştirmişlerdi.

Roma'nın merkezinde yer alan "Colosseum" İmparatorluğun simgesi idi.

Bu uygarlık, M.Ö. V. yüzyılda ortaya çıkan barbar saldırıları karşısında varlığını sürdürecektir. Kral Alaric önderliğindeki Vizigot'ların 410 yılında Roma'yı yağmalamaları, Batı Roma İmparatorluğu'nda derin bir sarsıntı yarattıysa da, Gotların İtalya üzerinde kalıcı bir etki yarattıkları söylenemez.

İki kuşak sonra Attila komutasındaki Hun akıncılarının saldırısı ise, Gotlarınkinden bile daha az iz bırakacaktı. Oysa, Herul paralı askerlerinin lideri Odoacer ile onun ardından gelen Ostrogot Kralı Teodoric'in egemenliği altında İtalya'da etkileri çok daha derin olan barbar yerleşimleri ortaya çıktı. Odoacer, Batı Roma'nın son Augustus'u (İmparatoru) genç Romulus'u tahtından indirdi ve krallığı Bizans İmparatoru Zeno'nun yönetimine bıraktı. İmparator tarafından "patrician", kendi askerlerince de "kral" ilan edilen Odoacer'in İtalya üzerindeki egemenliği uzun ömürlü olmadı; Teodoric onu devirdi ve öldürdü. Teodoric'in ölümünden sonra VI. yüzyılda Justinyen'in generalleri Belisarius ile Narses'in Bizans egemenliğini pekiştirmeleri, eski Roma İmparatorluğu'nu bir bütün olarak ayakta tutma yolunda gösterilen son çaba olarak nitelendirilebilir.

Bu arada Roma İmparatorluğu ideal [illegible] yor klasik edebiyatın ve görüşün etkilerini [illegible] yordu. Yeni halkların bunları sindirip yeni [illegible] dönüştürmesi için zaman geçmesi gerekiyordu. Latince, gerek kilisenin, gerek "ulema"nın dil olarak varlığını korumaktaydı; Roma senatosu, eski görkemli halinin cılız bir gölgesinden ibaret olsa da birlikte, Ostrogotların egemen olduğu dönemdek varlığını sürdürmüş; Papa da, paylaşımdan sonra artakalan "mal"ın vârisi olma rolünü benimsemişti. Bu dönemde kilise, Batı Roma'da Roma Hukuku'nun vârisi oldu; piskoposlar, kentleri ya da municipia'ları yönetme görevini üstlendiler. Bu yüzyıllarda ortaya çıkan en önemli papa, Büyük Gregorius (590-604) Lombardları Hıristiyanlığı kabul ettirdi ve Roma'yı bütün [illegible] odak noktası haline getirdi.

Papalıkla imparatorlar arasındaki kavga

Bu dönemde İyice güncel olan fikir akımlarını körüklemek suretiyle VIII. yüzyılda ortaya Lo tantin'in Dağışı adı verilen sahtekârlık olay çıkarıldı. Bu iddaya göre, İmparator Konstantin İtalya'nın tümünü papaya bağışlamıştı. İddia, İtalya'nın birçok iktidar odağı arasında parçalanmış bir ülke görünümünde olduğu gerçeğini hiçe sayıyordu: Bizanslılar, Sicilya'nın bazı kesimleri ve İtalya kıyı bölgesini ellerinde tutmakta, Ravenna'da bir imparatorluk elçisi bulundurmaktaydılar; kilise, merkezi İtalya'da geniş topraklara sahip durumdaydı; Lombardlarsa, Franklar'ın gelişlerini ortadan kaldırdığı 774 yılına dek Kuzey İtalya'da varlıklarını sürdürmekteydiler.

Spoleto ve Beneveto dükalıklarında olduğu gibi çok güçlü beylikler kurulması İtalya'da siyasal bölünmeleri daha da ileri bir boyuta sürükledi. VIII. yüzyılda papalık, Ortodoks Frankları, İslam'ın lak kolu olarak yardıma çağırınca bu oyun çözülme durdurulmuş oldu. 800 yılında Noel gü Şarlman'ın imparatorluk tacını giymesi, İtalya'yı Germen egemenliğinin urun ve dolambaçlarının habercisi idi. Papalarla imparatorlar arasında İtalya yarımadasının ruhani ve dünyevi bakımdan denetim altına alınması için sürdürülen mücadele ortamı içinde İtalya tedrici olarak bölünmeye dalleşti. Bu derebeyleşme süreci IX. yüzyılda ivme kazanacaktır. Almanya imparatorlarının egemenliği altındaki İtalya'da, biri ruhani biri dünyevi iki kuvvetin iktidar mücadelesi X. yüzyılda büyük ölçüde daha da karmaşıklaştı. 1075 yılında papalığın imparatorlar tarafından tayin edilmeyeceği konusunda patlak veren "Tayin (İnvestiture) Savaşları"nın temelinde yatan nedenleri [illegible] aramak gerekir. Yeni esaslar üzerinde kendini yeniden düzenleyen ve militan bir görünüm kazanan papalık, IV. Heinrich'den (1056-1106) II. Friedrich'e (1215-1250) dek birbiri ardından gelen imparatorlara kafa tuttu. Papalık, bu arada [illegible] mücadeleden muzaffer fakat bitkin bir halde çıktı.

İtalyan şehir devletleri

Gerek papalığı, gerek imparatorları zayıflatan kavgadan asıl kârlı çıkan güç ise İtalya'nın şehirleri oldu. Kuzeydekilerin hemen hepsi, Orta İtalya'dakilerin de bir kısmı, belli ölçüde özerkliği korumuş; yalnızca papalığın merkezi Roma bu sürecin dışında kaldı. Komün adı verilen ve ticari ve zanaat kolu kârları temsil eden bu topluluklar, kısa sürede birbirleriyle kavgaya tutuşmakta gecikmediler. Bu kavgada, büyük komünler küçük komünleri yutarken Çatışma, daha büyük ve zayıflamamış yıldızlar prestij yitirmesine ve zayıflamasına yol açtı. Öyle ki, bu sürecin sonunda yeni bir yönetim biçimi doğdu: Site'lerin çoğu tek bir ailenin ya da bireyin egemenliği altına girdi. Egemen olan aileyi ya da bireyi Floransa'da Medici'lerde olduğu gibi, İsviçre'den gelmiş olabileceği gibi, Milano'da Visconti'lerde olduğu gibi, bir yabancı ya da condottiere

SIYASAL KÜNYE

Bugünkü Anayasa 10 Ocak 1948'de yürürlüğe girmiştir. Parlamento Millet Meclisi ve Senato'dan oluşmaktadır. Millet Meclisi beş yılda bir genel ve doğrudan oy ile seçilen 630 milletvekilinden oluşmaktadır. Senato ise beş yılda bir bölgesel esasa göre seçilmektedir. Her bölgeden en az altı kişi olmak üzere 315 seçilmiş senatör ve cumhurbaşkanınca ömürboyu için atanan beş senatör ile eski cumhurbaşkanlarından oluşur.

Cumhurbaşkanı Meclis ve Senatonun ortak toplantısında, bölgesel kurullardan gönderilen 3'er delegenin de katılması ile ve üçte iki çoğunlukla seçilir. İlk üç tur sonrasında salt çoğunluk yeterlidir. 50 yaşın üzerinde olması öngörülen cumhurbaşkanının görev süresi yedi yıldır. Bu sürenin son altı ayı dışında meclisleri dağıtma yetkisine sahiptir. Kabine ancak genoaro onergesiyle düşürülebilir.

İtalya'da faşist partinin yeniden örgütlenmesi yasaktır. Cumhurbaşkanı 8 Temmuz 1978'de seçilen sosyalist Alessandro Pertini'dir. İtalya'da, seçimlerde genellikle hiçbir parti çoğunluğu sağlayamamaktadır, bu nedenle sık sık hükümet bunalımları doğmaktadır. Son yapılan 1979 seçimi erken seçimdir.

İtalya'da 1945'den bu yana göreve gelen 42 hükümetin yönetiminde kalma süresi ortalama 297 gündür, bu arada hükümetsiz geçen süreler de olmuştur. İtalya'nın 43'üncü hükümeti Aralık 1982'de güvenoyu alan ve beş partinin koalisyonundan oluşan Hıristiyan Demokrat Amintore Fanfani başkanlığındaki hükümettir.

TÜRKİYE'NİN İTALYA BÜYÜKELÇİSİ: (Roma)
Hamit Batu
İTALYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ:
Bartolomeo ATTOHCO
Atatürk Bulvarı No: 118 Ankara

...paralı asker komutanı olabilirdi. İtalyan ...devletlerinin böylece ortaya çıkmasıyla, tüm ...pa'yı o güne dek eşi görülmemiş bir biçimde ...alacak olan Rönesans hareketinin temelleri de orta ve kuzey İtalya'da atılmış oluyordu

Rönesans hareketi

...."yeniden doğuş" anlamına gelen bir ... Başlangıçta İtalya'da mimarlık ve edebiyat ...alanında eski Yunan ve Roma biçimlerinin ...canlandırılması şeklinde başladıysa da, ...bunun çok ötesine geçen ve muazzam ...yaratan bir hareket biçimini aldı. Aslında, ...ile karanlık ortaçağ arasında kesin bir ...çizgi saptamak güçtür; toplum, ortaçağda ...olan eğilimleri zamanla renklendirip ...miştür. Örneğin, Dante büyük yapıtları... ortaçağın doruğunda olduğu bir dönemde ka... Ancak Rönesans'ın kendine özgü ni... olduğu da yadsınamaz. Rönesans, bireyin ...yepyeni bir patlayışı biçiminde orta... Yeni bir düşünce özgürlüğü, insan yaşan... bir yönü açısından kişiliğin hızlı bir gelişme ...; insanlığa, doğaya, doğa-insan ilişkile... yepyeni ve muazzam bir merak ... Bunların hepsini birden içine alan derin bir ... Ortaçağ'ın en belirgin niteliği ve te...liği olan "otoriteye saygı" kavramını yıka... Ortaçağ'ın ölümünü belirledi.

...hareketinin, başka yerlerden çok önce ...'da patlak vermesi ilk bakışta şaşırtıcı gibi ... Zira, siyasal bakımdan parçalanmış ve dış ...açık bir durumdaydı. Bununla birlikte, ...'nın çok önemli bir özelliği vardı; bu da, kül... gelişme için gerekli olan maddî gelişme düze... hızlarıyla tutturmuş olmasıydı. Milano, Floransa ve Venedik gibi şehirler, erken gelişen bir ti... yaşanlan sayesinde uzun yıllar boyunca ...bir servet biriktirmişler, bu kentli orta sını... gelişmesi de kuzey ve orta İtalya'da feodalizmin ... Avrupa ülkelerinden neredeyse yüzyıllarca ... Rönesans ... Ortaçağ ekollerinin anlayışından tamamen ... olarak, uzmanlığı değil, çok yönlü insanı ön... çıkartıyordu. Ressamlığın yanı sıra, filozof, ..., ailet, mucit, anatomist ve doğa bilim... büyük dâhi Leonardo da Vinci, bu "mükem... insan"ın en parlak örneğidir.

Bu dönemde klasik Yunan ve Roma öğretilerini ... parlak bir biçimde gündeme getiren Pet... gibi tarihçiler, Bocaccio gibi yazarlara yol gös..., İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedilişinden çok önce başlayarak İtalya'ya ... yolunu bulan eski Yunan öğretileri, Bi...'ın Türklerin eline geçmesinden sonra daha bü... bir hızla bu ülkeye aktarıldılar. Gene klasikle... yolunu izleyen büyük tarihçi ve siyaset bilimcisi Machiavelli, Guicciardini ile birlikte, devlet yönet... ve örgütlenme sanat ve bilimini sonsuz bir us... beumleyip çözümleyerek, Rönesans'ın son ...de İtalyan insanının ruhunu bütün özel...leriyle yansıtan klasik yapıtlar ortaya koydular

...'ın büyük dehâsı, özgürlük, güzellik ... ve insanlık tutkusu, en anlamlı ve bütünsel ... resim sanatında buldu. Da Vinci'nin, Raffaello'nun, Michelangelo'nun, Tiziano'nun ben... tablo ve heykelleri, Rönesans ruhunu doruk ...larında temsil ederler.

... bilinen bütün dallarında yepyeni ufuklar ... Rönesans düşüncesi, getirdiği buluşlarla Av...'yı ve tüm dünyanın kaderini büyük ölçüde ... gelişmelerin de yolunu açmaktaydı. Bi... bulgulara dayanan keşifler, Avrupa'nın daha ... bütün dünyaya egemen olmasına yol açacak ... sömürgeciliği de beraberinde getirecekti. El..., fizikî bakımdan genişleyen ufuk, dımağın ... da paralel olarak genişletecek, sonraki ...ların siyasal, fesefi ve dinsel düşüncelerini ... görülmemiş ölçüde etkileyecek ve biçimlendire...

Kuzey ve orta İtalya'da bu gelişmeler olurken, ... İtalya ve Sicilya'da, XI. yüzyıldan başlaya... bu bölgede kendilerini göstermeye başlayan Normanlar'ın egemenliği süregelmekteydi. Burada ... bir krallık kuran Normanlar, evlilik yoluyla ... krallığı Hohenstaufen Hanedanı'na devrettiler. II. Friedrich'in ölümüyle Sicilya Krallığı 1250 yı... Fransız Anjou ailesinin eline geçti. Krallık, ... yılında Sicilya ve anakara olarak ikiye bölüne... Krallığın iki parçası bir yüzyıl boyunca sü... olarak birbiriyle savaştıktan sonra, İspan... Aragon Hanedanı'nın 1409'da Sicilya'ya, 14..'de de Güney İtalya'ya egemen olması üzerine ...

Orta İtalya'da Floransa XIV. yüzyılda Toska... tümünü ele geçirdi. Bu dönemde, Avig...'da yerleşmiş bulunan papalık henüz İtalya po... sahnesine adımını atmamıştı. İtalya'nın bü... bölümünde anarşiye yakın bir başıbozukluk ve ... savaş egemendi. XV. yüzyılla birlikte siyasal ... İtalya'nın tümüne yayıldı. Venedik ve Cenova gibi büyük liman şehir-devletleri, doğudaki bü... mağrulkleriyle birlikte Osmanlı istilasına bo... eğmek zorunda kaldılar. Venetia'nın ve ...lar'ın bazı kesimlerinin işgal edilmesi, Venedik'in bir süre rahat nefes almasını sağladı; Ancak Venedik'in büyük hasmı, Ceneviz, sürekli olarak bir Milano'nun, bir Fransa'nın egemenliği altına giriyordu. XV. yüzyılın ikinci yarısının en dikkate değer özellikleri, Roma üzerinde papalık egemenliğinin yeniden kurulması ve gene papalığın orta İtlaya'da siyasal gücünün canlanmasıydı. Bunun sonucunda papalıkla Venedik arasında dönem dönem patlak veren mücadeleler başgösterdi

Fransa Kralı VIII. Charles'ın 1494 yılında İtalya'yı istilası bu iç mücadeleleri ikinci plana itti. Söz konusu istilâ, yarımadada birkaç yüzyıl sürecek bir yabancı egemenliğinin başlangıcı oldu, bu süre içinde İtalya, İspanyollarla, Fransızlar ve İngilizler arasında sürekli savaşlara sahne olma görevini yüklendi. Venedik, bir süre bu olayın dışında kalmayı başardıysa da, sonunda o da zayıf düştü. 1527 yılında V. Charles'ın (Şarlken) Roma'yı yakıp yıkmasını da içeren yarım yüzyıllık bir savaş döneminin ardından, 1559 yılında yapılan Cateau-Cambrésis Antlaşması ile İtalya'nın (Venedik ve Savoy dışında) 150 yıl sürecek bir İspanyol egemenliği altına girdiği görülüyor. Bu dönemde İtalya tarihi, malî bakımdan oldukça zayıf bir durumda olan küçük devletlerin birbirlerine sürekli kumpas kurarak didişmelerinin tarihidir

Bu dönemin ardından 1714-1734 yılları arasında kısa bir süre için tüm yarımadayı Avusturya'nın egemenlik altına aldığı görülüyor. Daha sonra İspanyol ve Avusturya çıkarları arasında bir denge kurulduysa da, İtalya bir bütün olarak Avrupa kuvvet mücadelesinde iyice ikinci plana itilmiş durumdaydı. Aslında, İtalya'nın güzel sanatlar dışında kalan bütün alanlarda enikonu gerilediği bir dönemdir bu. Dinde reform hareketi Amerika ve Asya kıtalarının ticaret ve sömürgeciliğe açılması, İtalya'ya değmeden geçen olaylardı. Bu çelişki bir zamanlar Avrupa'nın en büyük ticaret devleti olan Venedik Cumhuriyeti'nde göze çarpmaktaydı. XVIII. yüzyıl gelip çattığında Venedik, karnavallarıyla turistik özelliklerinin zaman zaman parlaması dışında bir gölgeden ibaret kalmıştı.

İtalyan birliğine giden yol

Fransız devriminin ardından Napolyon ordularının istilası ile birlikte İtalya'nın tümü Fransız egemenliği altına girdi. Yüzyıllardan beri bölünmüş ve parçalanmış olan ülkede birlik yönünde bir umut ışığı böylece görünmüş oluyordu ama, bütün Avrupa'da tutucu bir statükonun korunmasını amaçlayan Viyana Kongresi, aynı statükonun İtalya'da da süregelmesi yönünde bir düzenlemeye gitmekten geri kalmadı. Bu tutucu ve baskıcı, düzen, örneğin Napoli'de olduğu gibi, casuslar, muhbirler ve çok sıkı bir polis sistemi ile ayakta tutuluyordu. Ülkede başgösteren huzursuzluk, 1820, 1821, 1831 yıllarında patlak veren ayaklanma ve suikastlerle dalga dalga yükseldi. Bu hareketlerin temelinde bir milliyetçilik duygusu yatmaktaydı. Döneme, Carbonari gibi yeraltı derneklerinin faaliyetleri damgasını vurmuştur. Kendine özgü bir liberallik anlayışı bulunan Papa IX. Pius (1846-1878) da önceleri Katoliklikle liberalizm arasında bir uzlaşmaya ulaşılması konusunda birçok Katolik'i ikna ederek, harekete dolaylı bir yardım sağladı. Fakat, 1848 yılında bütün Avrupa'da olduğu gibi İtalya'da da ciddî bir devrim hareketi patlak verir vermez yürgeri etmekte, ve karşı-devrimci bir tavır almakta gecikmedi. Şimdi, milliyetçilerin umudu, Avusturya devini altetmesi beklenen küçük Piemonte'deydi. Savaşın ilk raundu (1848-1849), İtalyan Milliyetçi önderi Giuseppe Mazzini'ninRoma Cumhuriyeti'ni ilan etmede büyük kararsızlık göstermesi üzerine kaybedildi.

İkinci raund, Piemonte Başbakanı Kont Cavour'un önderliğinde dövüşüldü. Avusturya'ya karşı III. Napolyon'dan yardım sağlayan Kont Cavour, Lombardia'yı kurtarıp, İtalyan devletleri üzerindeki Avusturya egemenliğini kırdı. (1859) Bunu izleyen aylarda İtalya'yı baştan başa saran devrim ateşi, Venetia ve Roma'nın kendisi dışında tüm İtalyan devletlerinin Pie Piemonte'yle birleşmelerini sağladı. Sicilya'da Giuseppe Garibaldi'nin "Binler"i 1860 yılında adayı düşmandan kurtardılar. Hemen bunun ardından Napoli'deki Bourbon Krallığı da gene Garibaldi ve Peimonte orduları tarafından alaşağı edildi

Onüç yüzyıllık siyasal bölünmüşlükten sonra nihayet 1861 yılında İtalya Krallığı'nın ilân edilmesiyle İtalyan birliği gerçekleştirilmiş oldu. Bu başarının ardında, başta Garibaldi olmak üzere Mazzini,Cavour gibi tarihî kişilikler ve bir de, demokratik cumhuriyetçilik ile lemonte'nin liberal-tutucu idealleriminin birleşimi yatıyordu. Milliyetçiliğin kesin zaferi, 1866'da Venetia'nın 1870'te de Roma'nın katılmasıyla tamamlanacaktı.

Mussolini, «Roma'ya yürüyüşü» sonucunda iktidarı ele geçirdi

BİRLİĞİN sağlanması ve milliyetçilerin zaferinden sonra aşırı nüfusun, güneyin ekonomik geriliğinin ve hükûmetlerin istikrarsızlığının yarattığı sorunlar hızla su yüzüne çıktı. Özellikle, hızlı bir sınaileşme içine giren Kuzey İtalya'da köktenci hareketlerin, sosyalizmin ve komünizmin yeşermesi için ideal bir ortam vardı. Genel olarak solun bu gelişmesine karşılık sağ kanat da, Afrika'da (özellikle Somaliland'da) saldırgan bir sömürgecilik ve emperyalizm siyaseti izleyerek halk kitlelerinin desteğini arkasına alma çabası içine girdi. İtalya, bu dönemde bir bunalımdan çıkıp, bir başkasının içine giriyordu

Kral III. Vittorio Emanuele (1900-1946) döneminde iktidara gelen Giovanni Giolitti, izlediği akıllıca politika ile huzursuzluğu yatıştırmayı ve iç savaş kara bulutunu ülkenin üzerinden uzaklaştırmayı başardı. Aynı dönemde dışta gerçekleştirilen İtalyan yayılmacılığı, 1911-12 yıllarında Osmanlı İmparatorluğu'ndan Trablusgarp savaşı sonunda Libya'nın ve Oniki Ada'nın kopartılması, İtalya'yı Avrupa'nın büyük devletleri arasına soktu

Birinci Dünya Savaşı İtalya'yı Avusturya ile Almanya'nın müttefiki olarak bulduysa da, Avusturya ile Trento ve Trieste üzerinde sürüp giden uyuşmazlıklar, İtalya'nın 1915 yılında Avusturya-Macaristan'a savaş ilân etmesi sonucunu verdi. İtalya'nın hayli hazırlıksız biçimde girdiği, yoksullaşmış ve bitkinleşmiş olarak çıktığı Dünya Savaşı Benito Mussolini'nin başını çektiği faşist hareketin büyük ölçüde güçlenmesine ve ülkeyi tümüyle ele geçirmesine fırsat veren en büyük etken olacaktı. Mussolini, 1922 yılında gerçekleştirdiği "Roma'ya Yürüyüş"le İtalya'da iktidarı ele geçirdi. "Il Duce" (Başbuğ), 1925 ocağında, ülkenin tümünde denetimini kurmuş, her türlü muhalefeti faşist oymakları ile bastırmış, özgürlükleri yoketmişti. Korporatif devlet esasına dayanan bu faşist diktatörlük, Papa ile Mussolini arasında yapılan konkortado ile Katolik kilisesinin desteğini de kazanmayı başardı.

İtalya Cumhurbaşkanı Sandro Pertini halkın sempatisini toplamıştır.

Nazi Almanya'sının pençesine düşüş

Faşist İtalyan devletini dünya çapında bir devlet yapma iddiasıyla girişilen Habeşistan İstilası (1935-1936) İspanya iç savaşında Franco'nun Falanjistleri lehinde müdahale (1936-1939) ve Arnavutluk macerası (1939) siyasal açıdan İtalya için feci sonuçlar yarattı: İtalya giderek Nazi Almanya'sı pençesine düşmekteydi. Mussolini, bir zamanlar hararetle savunduğu Avusturya'nın bağımsızlığını dahi Hitler'e peşkeş çekmekte tereddüt etmeyecekti

"Il Duce" (Başbuğ) lâkabıyla siyaset tarihine geçen Benito Mussolini II. Dünya Savaşı'nda ülkesini felâkete sürükledi. İtalya dışına kaçarken bu faşist lideri halk bir arabaya bağlayarak sokaklarda sürükledi, cesedi ayaklarından asılarak teşhir edildi.

İtalyan solunun liderlerinden Enrico Berlinguer, "Avrupa komünizmi"nin yayılmasına katkıda bulunarak Moskova'nın büyük tepkilerini üzerine topladı.

1939 yılı mayıs ayında Berlin-Roma Mihveri kurulduysa da, bunun hemen ardından Nazi ordularının Polonya topraklarına girmesiyle birlikte patlak veren II. Dünya Savaşı, Duce'yi duraklattı. İtalyan Silahlı Kuvvetleri büyük muharebelere girecek hazırlığa sahip olmaktan uzaktı; Mussolini, istemeye istemeye, savaşa karışmayacağını ilân etti. Ne var ki, bu duraksama uzun sürmeyecek, Hitler ordularının Avrupa'yı birbirine katan görkemli zaferleri, Mussolini'nin iştahını kabartmakta gecikmedi. Savaş gemilerini paylaşmakta geç kalabileceği telaşı içinde Mussolini 1940 Haziranında İtalya'yı savaşa soktu. İtalyan halkının birçok kesimleri savaşa karşıydı. Kuzey Afrika'da ve Balkanlar'da karşılaşılan utanç verici yenilgiler, Almanya'nın duruma vaziyet etmesini gerektirdi. Ne var ki, müttefiklerin işgali altında köşeye sıkışan Mussolini'yi Almanlar'ın akrobatik bir manevra ile kurtarmaları da sonunda bir işe yaramayacaktı. Savaşın faşistler aleyhine dönmeye başlamasıyla birlikte İtalyan kamuoyu da giderek Mussolini'den yüz çevirmekteydi. Mussolini'nin kral tarafından 1943'te azledilmesinin üzerine müttefiklerle İtalya arasında barış antlaşması yapılması da sonuç vermeyecektir. Hitler, bu anlaşmayı hiçe sayıp, Mussolini'yi bir kukla olarak yeniden başa geçirdi. Aynı zamanda Alman kuvvetleri İtalya'daki muhalefeti yerle bir etmekteydiler.

Cumhuriyete geçiş

Almanya'nın arkasından Japonya'nın da teslim olmasıyla sona eren savaşın ardından İtalya'da 1946 yılında bir halk oylaması yapıldı ve krallık ortadan kaldırılarak cumhuriyete geçildi. Savaş yıllarında Faşist ve Nazilere karşı güçlü bir direniş göstererek büyük bir prestij ve güç kazanan komünistlerin denetim altına alınması ve ekonomik bakımdan bir toparlanmanın gerçekleştirilmesi, II. Dünya Savaşı sonrası yıllarının en önemli iki gelişmesi olarak nitelendirilebilir. Bir yandan turizm endüstrisinin olağanüstü boyutlar kazanması, bir yandan da — özellikle Kuzey ve Orta İtalya'da dallanıp budaklanan endüstriyel, sanatsal ve kültürel faaliyetler, İtalya'nın zenginleşmesine ve uluslararası alanda önemli ölçüde prestij kazanmasına yol açmıştır.

İtalya, son yirmi yıllık dönem içinde bir yandan giderek artmakta olan ekonomik bunalımın etkilerini bünyesinde derin bir biçimde hissederken, buna bir ölçüde paralel olarak sürekli bir nitelik kazanan hükûmet bunalımlarının etkisi altında kalmıştır. Cumhuriyetin kurulduğu 1946 yılından 1982 yılına dek tam 43 hükûmet kurulmuş olması, bu durumun en somut belirtisi sayılabilir. İtalya'yı son yıllarda tehdit eden bir başka tehlike de, toplumsal huzursuzluğun giderek kanalize olduğu sağlı sollu şiddet eylemleridir.

Bir yanda Enrico Berlinguer'in liderliğini yaptığı yasal Komünist Parti ile bütünleşen "meşru sol", özellikle son yıllarda gelişen Avrupa komünizmi akımının güçlü bir temsilcisi olarak uluslararası alanda adını duyururken, Brigate Rossi (Kızıl Tugaylar) gibi adlar alan yasa dışı solun da çeşitli terör hareketlerine girdiği görülüyor. İtalya'da en uzun süre iktidarda kalmış muhafazakâr lider Aldo Moro'nun kaçırılarak öldürülmesi eylemini gerçekleştiren bu gibi örgütlerin karşısında, 1980 yılında Bologna garında patlattıkları bomba ile 84 kişinin ölümüne yol açan yeni-faşist örgütlerin eylemleri, İtalya'nın huzursuz toplumsal ortamını daha da tehlikeli bir hale getirmiştir.

İtalyan ulusal futbol takımının 1982 Dünya Kupası şampiyonluğunu kazanması, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve politik bunalım ortamından bir an ayrılarak kısa süre için de olsa rahat bir nefes almasına olanak veren bir fırsat olarak değerlendirilmiştir.

TOPLUMSAL YASAM

İtalyanlar, tartışmayı ve dostluğu seven insanlardır

CİHAN AKERSON

İTALYAN yaşamayı eğlenmeyi sever. Ancak "İtalyanlar çalışmayı sevmez, tembel insanlardır" demek çok yanlıştır. Gerçekte İtalyan halkını savunur ve bu yüzden de gerekenden bir saniye fazla çalışmaz. İtalyanların 3 - 3.6 saati bulan 'Siesta' dedikleri öğle yemeğini ayak üstü bir şeyler yiyerek geçirmeye pek yanaşmaz. İtalyan, ya evine gidecek ya da bir restorana oturup kırmızı şarabını yudumlayarak "spagbetti"sini, biftağını, meyvasını yiyecektir. Ve bu yemek arasında eşiyle ya da dostuyla çene çalacak ve hiç kuşkusuz güncel politika konusunda uzun uzun tartışacaktır.

İtalyanlar, bir Akdeniz ülkesinin yurttaşları olarak sıcak kanlı, konuşmayı, tartışmayı ve bunların ötesinde dostluğu, arkadaşlığı seven insanlardır. İtalyanlar tek başlarına yalnız olmak yerine arkadaşlarıyla bir yere gitmeye, eğlenmeye bayılırlar. Yabancılara hiçbir ırk, din, dil ayrımı gözetmeden büyük yakınlık gösterirler.

İtalyanlara genellikle "tembel, çalışmayı sevmez" denildiğini belirtmiştik. Ancak bu "tembel görünümündeki" İtalyan, oturmuş sistem içerisinde işini gayet iyi yapar, hiçbir aksaklık olmaz. Çünkü önemli olan kişinin düşük verimlilikte çok çalışması değil, yüksek verimlilikte insanca çalışmasıdır. İşte İtalya'da da belirli bir sistem uygulandığı ve yerleştiği için, üretim faaliyetlerinde hiçbir aksaklık olmuyor. Fabrikalar otomobil üretiyor, elektronik aygıtlar yapıyor, trenler işliyor, ülkenin dört bir yanı otoyollarla kaplanıyor.

Bar alışkanlığı

İtalya'da her sokakta en az iki üç tane ayaküstü kahvenin ya da bir kadeh içkinin içildiği, bizim "cafe" dediğimiz 'bar'lar bulunur. Bu'barlar' özellikle "caffe espresso" denilen kahvenin ya da köpüklü sütlü kahve "cappuccino"nun içildiği yerlerdir ama, bu arada her çeşit alkollü ve alkolsüz içkiler, sandviçler, tostlar, çikolatalar ve pastalar da bulunur. Hele yaz aylarında havalar ısınınca bu "bar'ların önündeki kaldırımlara masalar çıkartılır ve halk kahvesini ya da içkisini çevresini seyrederek içer.

Sanayi ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu Milano ve Torino kentlerindeki barlar, sabahın erken saatlerini bir başka türlü yaşar. İşe gitmek için sokağa dökülen insanlar bürolarına gitmeden önce birkaç dakika muhakkak bu barlara uğrarlar ve barmenin bir dakikada hazırladığı "caffe" ya da "cappuccino"yu içerler. Sabah 7.30 ile 8.30 arasında tıkım tıkım dolan barlar, bu saatten sonra aniden boşalırlar.

Kuzey İtalya'daki bu duruma karşın diğer yörelerde ve özellikle güneyde "bar keyfi" biraz daha başkadır. Burularda halk barda kahvesini içerken uzun uzun konuşmaya hele tartışmaya bayılır. Bu durum Kuzey İtalya'nın doğusundaki Veneto bölgesi için de geçerlidir.

Konuşmaya,tartışmaya hele kavga edercesine tartışmaya bayılan İtalyanlar özellikle politika ve başta futbol olmak üzere, spor konularını severler. İşçi olsun, köylü olsun bara birşeyler içmeye gelen İtalyan, tanışık olmasa da lafa karışır, kendi siyasal görüşünü savunur. Kuşkusuz barın başlıca tartışma konularından biri de spordur. İtalyanların sevdiği sporlar futbol, bisiklet, boks, atletizm, basketbol ve otomobil yarışıdır. Bu konularda her İtalyan kendini uzman sanar.

Güneyden kuzeye emek göçüne neden olan ve İtalya'nın ekonomik kalbi olarak nitelendirilen Milano kentinin ünlü Duomo Meydanı akşamüstleri dolup taşar. Özellikle yabancıların dikkatini çeken bir kalabalık oluşur her akşam. Kuzeye çalışmak için göç etmiş güneyli İtalyanların oluşturduğu bu kalabalık, karanlık basıncaya kadar alanda grup grup toplanıp tartışırlar. Birbirlerini hiç tanımayan insanlar, sanki kırk yıllık ahbapmış gibi birbirlerine kızarlar, ağız kavgası ederler. Herkesin kulağı konuşulandadır. Kendini uzman hissettiği bir konu konuşuluyorsa hemen ortaya atılır. Kuşkusuz bu alan toplantılarında başlıca tartışma konusu siyasettir.

Roma'da tarihî yapıların içi gündelik yaşama kucak açmıştır. Kahveler, lokantaların butikler her gün binlerce insanın uğradığı yerlerdir

Güney - Kuzey farkı

Ekonomik ve toplumsal açıdan İtalya'nın kuzeyi ile güneyi büyük farklılık gösterir. Sanayinin yoğun olduğu Kuzey İtalya modern, ileri bir yaşam düzeyi sürerken, Roma'dan başlayarak güneyde gelenek ve görenekleriyle arkaik, geri kalmış bir toplum manzarası ortaya çıkar. Devletin özellikle son yıllardaki tüm çabalarına karşın, bu kuzey-güney farkı bir türlü kapanamamıştır. Devlet yasalar çıkartıp, kuzeyde yatırım yapacak özel sektörün, belirli bir oranda güneyde de yatırım yapması koşulunu getirmesi, otoyol gibi modern altyapı tesislerini gerçekleştirmesi güneyin gelişim düzeyini henüz istenen düzeye getirmemiştir. Kurulan modern tesisler, sanayiler özellikle Sicilya'da adacıklar halinde kalmış, yöre halkı ve köylerle bütünleşememiştir.

Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra yüzyıllar boyu zaman zaman çeşitli devletlerin boyundurağı altında yaşayan Sicilya ve Güney İtalya sanayileşme sürecinden uzak, feodal bir tarım toplumu olarak günümüze dek gelmiş bulunuyor. Günümüzde bu geri kalmışlığı kurtarmak için gösterilen çabalar ise, çıkarlarını yitirme korkusunda olan güçler ve onun temsilcisi olarak da Mafia tarafından engelleniyor.

Geçim sıkıntısı karşısında güneyli İtalyan'ın tek umudu göç oldu. Tıpkı Almanya'ya, Amerika'ya yapılan göçler gibi güneyli İtalyanların bir bölümü de Kuzey İtalya'ya Milano-Torino-Cenova üçgeni diye adlandırılan sanayi yöresine geldiler. Kuşkusuz bu üçgenin ve Kuzey İtalya'nın daha da gelişmesindeki mucizenin arkasında Güney İtalya'daki ucuz emek ordusunun varlığı yatıyor. Tıpkı Almanya'nın bugünkü düzeyine varmasında İtalyan, Türk, Yugoslav işçilerinin katkısı olduğu gibi.

Ne var ki, kuzeyli İtalyan, giderek çağdaş gelenek ve görenoğini de yanında getirdi

Üç yanı denizle çevrili olan İtalya'da balık etinde hanımlar deniz sporlarına büyük rağbet gösterirler.

KITLE İLETİŞİMİ

İtalyanlar, kitaptan daha çok dergi okur

İtalya, ötekileri Batı Avrupa ülkelerine oranla ya az kitap okuyan ülkeler arasında yer alıyor. Buna karşın özellikle dergicilik konusunda İtalya gerek teknik gerek tiraj açısından oldukça yüksek düzeyde bir görünüme sahip. İtalyan toplumu bir bakıma gündelik gazete yerine, tamamen renkli, kuşe kâğıda basılmış haftalık dergileri tercih ediyor. Çeşitli mağazin ve moda dergilerinin dışında siyasal ve ekonomik içerikli ciddi dergilerin başında Panorama, Espresso, Europeo, Tempo gibi dergiler gelir. Panorama'nın tiraji 400 bin, Espresso'nun ise 350 bin dolaysındadır.

Günlük gazeteler arasında ise 700 bine ulaşan tirajıyla "Corriere della Sera" önde bulunuyor. Tirajları 100-200 bin arasında değişen yerel gazetelerin dışında kamuoyu oluşturan ve tüm ülkeye dağılan öteki gazetelerin başında yaklaşık 400 bin tirajıyla "La Stampa" ve 190 bine ulaşan tirajıyla "La Repubblica" gelmektedir. Bunları 200-250 binlik tirajlarıyla "Il Tempo", "Il Giorno", "Il Messaggero" ve Komünist Partisi'nin yayın organı "L'Unità" gazeteleri izlemektedir.

Radyo ve televizyon olgusu ise 1975 yılında devlet tekeline son verilmesinden sonra büyük bir patlama gösterdi. Devlet televizyon ve radyo kurumu RAI renkli olarak üç kanaldan yayın yapmasına karşın, önceleri kapalı devre sistemle başlayan ve daha sonra yasayla kabul edilmesi üzerine hızla gelişen özel TV istasyonları her kentte yaklaşık 30-35 kanala ulaşarak İtalya'da büyük bir televizyon patlamasını gerçekleştirmiştir. Yasalara göre bölgesel yayın yapma hakkına sahip olan özel TV'ler, yaptıkları 24 saatlik renkli yayınlarla RAI ile tam bir rekabet içindedirler. Bu özel TV'ler arasında büyük şirketlerin desteğiyle gelişen, "QUINTO CANALE ,RETE 4 ,TMC ,ITALIA 1 ,GBR TELEROMA , TELEVENETO gibi TV'ler sürekli yayınladıkları filmler ve bu arada gece yarısından sonra programa koydukları porno filmlerle İtalyan halkının ilgisini topluyorlar ve büyük bir reklam geliri sağlıyorlar.

İtalya'da yayın yapan bu devlet ve özel TV'lerin dışında bir de ülke sınırları dışında olan ve İtalyanca yayın yapan üç TV istasyonu daha var: Montecarlo, İsviçre Lugano ve Yugoslav Capodistria.

Yayın yapmaları serbest olan radyo istasyonları ise İtalya'da tam bir enflasyon halindedir. İstatistiklere göre İtalya'da yayın yapan 3 binden fazla radyo istasyonu bulunuyor.

...ğerlere karşı fazla sempati beslemiyor. ...ğalı cinayet, soygun gibi tüm adı ...ğ arkada güneyli İtalyanların olması ...ğ tu insanlara karşı daha da katı ...ğ tutumlara itiyor. Kuzeyli bir İtal... ...ğ kısaca; İtalya'nın sınırlarını, size ...ğ kadar tarif eder. Roma'dan ötesi için ...ğ Roma'dan öteye bir bomba koyup ...ğ çıkmak gerekir" der.

...ğ güneyli İtalyan sıcakkanlı, seve... ...ğ yardımsever, dost, tipik bir Akdeniz ...ğ. Ancak yörede nüfusun artması, ...ğ karşılık iş alanlarının son derece kısıtlı ...ğ ve bunun paralelinde fakirlik, insanları ...ğ, soygun gibi bazı yasadışı faaliyetler ...ğ itmiştir. Mafia kalesi de işte bu olgu ...ğ yaşamını sürdürebilmektedir.

Lehçeler

İtalya İmparatorluğu'nun çöküşünden ...ğ XIX. yüzyılda İtalyan birliğinin ku... ...ğ kadar küçük devletlerin bulunduğu ...ğ'de bugün bile bölgesellik düşüncesi ...ğ kalmamıştır. Bugün Venedik'te yaşayan ...ğ "Ben Venedikliyim" Roma'da ya... ...ğ da "Ben Romalıyım" der. Günümüzde ...ğ büyük farklılık te lehçe konusunda ortaya ...ğ.

...ğ bölgeden oluşan İtalya'da bölgeden ...ğ, hatta bölge içinde bile kentten kente ...ğ lehçeler konuşulur. Bu lehçeler çoğunluk ...ğ kentlerden'o denli farklıdır ki, ayrı diller ...ğ bile değerlendirilebilir. Söz gelişi ...ğ lehçesi konuşanla Napoli lehçesi konuşan kesinlikle anlaşamazlar. Venedikin 30 kilometre uzağındaki Padova'nın lehçesi bile Venedik lehçesinden farklıdır. Dilbilimcilere göre İtalya'da 50 'e yakın lehçe konuşuluyor

Bu dil farklılığını ortadan kaldırmak ve İtalyan birliğini bütünleyebilmek için İtalyan devleti, lehçeler arasında en saf ve temiz olarak bulduğu Floransa lehçesini temel almış ve konuşulan İtalyan dilini bu lehçe üzerine kurmuştur. Okullarda bu dil öğretilir ve İtalyanlar doğup büyüdükleri yörenin lehçesinden başka, saf İtalyancayı da konuşurlar.

İtalyan insanında mimik ve jest çok önemlidir. Bitmez tükenmez tartışmalarında bu insanlar sözü ve hareketi pek iktisatlı kullanmazlar, böylelikle de gündelik yaşama bir tiyatro atmosferinin sürekliliği yer eder

Giyim ve moda

Tüm dünya ve özellikle Amerika, giyimde ve kuşkusuz ayakkabı ve çantada "Made in İtaly"nin peşinde koşar. Avrupa ve Amerika'nın en zevkli vitrinleri işte bu "Made in İtaly" mallarıyla dolup taşar. Ülkeye gelenmilyonlarca turist İtalyan zevkinin hayranı olarak bu giyim kuşam mallarından alamadan edemezler.

Kuşkusuz Paris modası dünyada önde gitmektedir ama, önceleri ucuz fiyat politikasıyla dünya pazarlarına girmeyi başaran İtalyan modası, son yıllarda büyük bir aşama göstererek Fransa ile başabaş mücadele etme başarısını göstermeye başlamıştır. Bugün dünyada Paris modası kadar Roma ve Milano modacıları da artık söz sahibidir.

Ayakkabı ve deri eşyalar konusunda ise İtalya rakipsizdir. Dünyanın en zevkli, en kaliteli ayakkabı ve çantalarının etiketlerinde hep "Made in İtaly" yazar ve özellikle ABD'ye yapılan ihracat da İtalyan ekonomisinin temel taşlarından birini oluşturur.

İtalyan kadını ve alışveriş

İtalyan kadını zevkli giyinmeyi, süslenmeyi hiçbir şeye değişmez. En yoksulundan en zenginine kadar her kadın şık görünümüyle sokaklarda dikatleri çekerler. Kadın güzel giyinir de İtalyan erkeği şık giyinmez mi? Yıllarca önce Hollywood sineması tarafından ortaya atılan ve bir simge haline gelmiş olan "Latin lover" tipi, şık giyimli ve yakışıklı İtalyan erkeği üzerine kurulmuştur.

İtalyan kadını sokağa çıkıp gezmeye ve alışveriş yapmaya bayılır. Hele bayram günleri gelip çattı mı süper market türündeki büyük mağazalara, butiklere adım atmak imkansız hale gelir.

Oysa İtalyanlar genellikle ekonomik bunalımdan, fiyatların artmasından, enflasyondan ve daha genelde parasızlıktan yakınırlar. Ancak bu yakınmalarına karşın yine de dükkanlardan çıkamazlar, paralarının son kuruşuna kadar alırlar da alırlar. İtalya tipik bir tüketim toplumunun tüm özelliğini taşır.

EĞİTİM

Zorunlu ilk öğretim 8 yıl

Son yapılan reformlarla İtalya'da zorunlu olan ilk öğretim sekiz yıla çıkarıldı. İlkokula başlama yaşı ise beş olarak saptanmıştır. Zorunlu ilk öğretimden sonra lise ise beş yıldır. Olgunluk sınavı ile mezun olan İtalyanların üniversiteye girebilmeleri için ayrı bir sınav yapılmıyor. Her öğrenci istediği üniversiteye girmekte serbest. Ancak son reformlarla tıp, mühendislik gibi bazı fakültelerde öğrenci sayısının fakültenin kapasitesine göre sınırlandırılması için bazı yeni uygulamalar kondu

Padova, Bologna gibi 1200'lerde kurulmuş olan ve dünyanın en eskilerinden sayılan üniversitelere sahip İtalya'da ilk ve orta öğrenimin parasız olmasına karşılık, yüksek öğrenim paralıdır.

Üniversitelerde sınıf geçme yerine ders geçme sistemi uygulanmaktadır ve öğrenciye sonsuz sınav hakkı tanınmıştır

DİN

Halk koyu Katoliktir

İtalyan halkı koyu Katoliktir. Katolik dünyasının lideri Papa'nın ve Vatikan'ın başkent Roma'nın içinde olduğu da hesaba katılırsa tarihsel gelişimi içinde İtalya'daki bu din olgusunu doğal karşılamak gerekir. Günümüzde ancak azgelişmiş Güney İtalya'da ve genellikle kırsal kesimde gözbatan din baskısı, aynı gücünü artık kentlerde ve özellikle genç kuşak arasında gösteremiyor. İtalyan gençliğinin her geçen yıl dinden biraz daha koptuğu gerçeği kabul ediliyor. Ancak yine de İtalyanlar pazar sabahları kiliseye gitmemezlik edemiyor.

Pazar günü kiliseye en şık giysileriyle giden İtalyanlar, bir bakıma dua etmekten çok birbirlerini görmeyi, buluşmayı yeğliyorlar.

Tipik bir İtalyan sokağı: Çamaşırlar asılmış, araba ve insan trafiği had dereceye ulaşmış, gürültü ve renk cümbüşü her yerde egemen..

Mafia'nın yalnızca filmlere özgü sanılan "operasyon"larından birinde, önemli şeflerden Navarra'nın 1958'de vuruluşundan hemen sonra çekilmiş bir fotoğraf.

MAFIA

Mafia sözcüğünün nereden geldiği bilinmiyor Bu konuda bilinen, bunun 1860 dolaylarında Sicilya'da ortaya çıkan bir gizli dernek, bir yeraltı örgütü olduğu, XIX. yüzyıl başlarında yoksul ve geri, feodal bir yer olan Sicilya'da, İtalyan Birliği'nin sağlanmasından sonra sosyal ve ekonomik bir değişme oldu: Kilise ve kraliyet topraklarının satışa çıkarılmasıyla birlikte adada büyük toprak sahibi, zengin bir orta sınıf ortaya çıktı, Mafia örgütü işte bu sınıfa dayanarak doğdu, serpildi ve geliştiği. Açık şiddet kullanmaktansa, şantajlar, gizli cinayetler Vendetta'lar yoluna sapmak kurtuk bölgeler den kentlere saçıldı, oradan da siyasal ve yönetsel çevrelere sızdı.

Mafia, kuruluşundan bu yana dalın tutucu bir çizgi izledi: Her türlü reform girişimine karşı çıktı, Sicilya'daki yöneticiliği destekleyerek, köylü ayaklanmalarının bastırılmasına önayak oldu.

Kendinden başka otorite tanımayan faşist rejim, Mafia'yı ezme yolunda girişimlerde bulunduysa da bu gizli örgüt varlığını korumasını bildiği gibi, gittikçe güçlendi ve büyüdü. ABD'de, özellikle New York'ta "örgütlü suç" İmparatorluğunu oluşturdu. Gerek İtalya'da, gerekse ABD'de siyasal ve toplumsal yaşamda etkili bir teror ve şantaj ağı oluşturan Mafia, Cosa Nostra (Şu Bizim Şey) gibi yan örgütler de kurarak günümüzde de büyük bir etkinlik göstermektedir. Mafia'yı oluşturan büyük İtalyan ailelerinden en önemlisi, ünlü "Baba" romanı ve filmine konu olan "Lucky" (Talihli) Luciano'nun kurduğu "hanedan"dır. Öldüğü zaman arkasında uzun bir şantajlar ve cinayetler zincirini bırakan "Talihli" Luciano" bazı ABD Başkanları ve Frank Sinatra gibi ünlü beyazperde ve sahne sanatçılarıyla yakın ilişki kurmuştur.

GELENEK

Ailenin geleneksel bir gücü vardır

ESİ bulunmaz bir yaratıcılık yeteneğine sahip olan İtalyanlar, hayal gücü, sabır ve el hüneri gerektiren her işte yektadırlar. Rönesans'ın beşiği olan bu ülkenin insanları, doğuştan sanatçıdır sanki. Yaşamları boyunca 'varetme coşkusu'nu duyarlar. Bu olgu, canlı şeylere olan sevgilerinde de yanar. Yolun kıyısında bitmiş beş santimlik bir otu sulayan İtalyan, gelen geçene, "Gördünüz mü? Şuracıkta yetişivermiş" der. Güney İtalya'daki geleneksel trulli'lerin tek tek her odasının koni şeklinde taştan bir damı vardır. Bölgenin kolayca işlenen taşından yapılan ve ısı ile yağmura karşı korunma sağlayan bu damlarla nasıl kılı kırk yararcasına uğraşırlarsa, bir vadayı da aynı titizlikle ekerler. Tarladaki köylü, küçücük parselinin çevresini taşlarla örer, gerekirse bağı için dağın tepesine sepetlerle toprak bile taşır. Floransa'da zanaatkârlar kentin daracık sokakları boyunca dizilen dükkânlarında (botteghe), hâlâ yüzyıllarca önceki usulle, ustaları Benvenuto Cellini'nin yaptığı gibi, altın heykelcikleri okşarcasına yaratırlar.

İtalyanların en şaşırtıcı yanlarından biri de, varlıklarını sürdürme becerileridir. Ham maddeden yoksun ve son derece eşitsiz bir dağılımın baskın olduğu ülkelerinde yaşamasını bilmişlerdir. Varlığını sürdürmek özel bir yetenek gerektirir, tutkulu bir yaşama sevgisi gerektirir. Yüreğin bu denli yükseklerde tutulduğu, insanca niteliklerin, yüce gönüllülüğün, uygarlığın ödüllendirildiği bu ülkedeki insanlar ne yazık ki, doğanın da marifetiyle, ayrıcalıklılar, yoksullar diye ikiye ayrılmıştır. Ama İtalyan, yine de yaşama savaşını sürdürür. Büyük kentlerde yanınıza gelen dilenci, ağlar, sızlar, yakınır, göz yaşartıcı masallar anlatır. Bir yandan da cüzdanınızı kollar. Çünkü yüzyıllar boyunca sürdürülen yaşama mücadelesinde, artık bir tür incelikle, ustalığa erişmiştir.

İtalyanların çok sevdiği ve bugün de anlattığı bir hikâye de, bu varlığını sürdürme mücadelesinin etkileyici bir örneğidir. Guilio Cesare dalla Croce'nin hikâyesinin kahramanı Bertoldo, Kral Alboin tarafından idama mahkûm edilir. Bertoldo, öldürülmeden önce, son bir dilekte bulunur: Asılacağı ağacı kendisi seçecektir. Kral gereken izni verir. Derler ki, Bertoldo, hem de masrafı kralın kesesinden olmak koşuluyla, tam 20 yıl dolaşmış da, bir türlü gönlüne göre ağaç bulamamış.

Geleneksel yarışlar

Hayata ne kadar dört elle sarılsa da, bireyci ve gururlu İtalyan, canını tehlikeye atmaktan çekinmez. Siena yöresinde, bugün de yapılan palio adlı geleneksel yarışta, kentin 17 semtinden 10'u adına birer kişi, eyersiz atlar üzerinde birbiriyle boy ölçüşür. Bu yarış, D biçimindeki, iki sert dönemeci olan Campo Meydanı'nda yapılır. Yarışa, çoğu göneyden gelen yoksul biniciler katılır. İtmek kakmak, düşürmek, kırbaçlamak, hatta rüşvet vermek serbesttir. Binicilerin, şiltelerle tampolanmış yan duvarlara, çarpması, düşüp yaralanması, vukuat-ı adiyeden sayılır.

Floransa'da, bugün bile, kentin eski sakinlerinin 1530 yılında, V. Charles kuvvetlerinin işgaline karşı gösterdikleri tepki törenlerle kutlanır. Eski Floransalılar kentlerine saldıran düşmanı öylesine küçük görmüşler ki, az ötedeki tepelerde kamp kurmuş askerlerin gözünün önünde calcio (Floransa futbolu) oynamışlar. Günümüzde yapılan törende bir geçit resminden sonra, Rönesans renklerini taşıyan uzun paçalı formaları giymiş gençler, oyuncu değiştirilmeyen, devre arası verilmeyen, bir saatlik bir mücadeleye girişirler. Arada bir çıkan 'faul' sesleri de, halkın yaygarası arasında kaybolup gider.

Bireyci İtalyan, güzel konuşmaya bayılır. Bir İtalyan kentinde yolda giderken, hiç tanımadığınız birisi yolunuzu kesip size bir saat süreyle hükümet hakkında düşündüklerini anlatabilir. El-kol hareketleriyle, çeşitli mimiklerle, bağıra çağıra konuşur, ille de üste çıkmaya çalışırlar. İtalyan kendi kimliğini herkesten kıskanır. Paşa olacağı yerde onbaşı olmak istemez. Zaten hayatı böylesine seven insanların, gölgede kalmaya razı olabilecekleri düşünülemez. Alkışlanmaya bayılırlar. Ağzı laf yapan her adam, kendini parti lideri olarak görür. Özgürlük konusunda, yüzyılların gerisinden gelmiş öyle yüksek idealleri vardır ki, bunu ancak kendisi dile getirebilir. Kimse ona sözcülük edemez. Genellikle katı bir tavrı benimser, ödün vermekten hoşlanmazlar. Bu nitelikleri de, yönetim konusunda ilerlemelerine engel olmuştur. Ama var olma savaşlarında işe yaramadığı söylenemez.

Hayat dolu İtalyanlar, için için kaynar. Her anı tam anlamıyla yaşarlar. Hayatın zevkini çıkarma ustasıdırlar. Ağlar, güler, sever, nefret duyar, kavga ederler. Hiç utanmadan, çekingenlik duymadan kendilerini duygulara var güçleriyle kaptırırlar. Hayatla uzlaşmaya da zerrece yanaşmazlar. Yaşamanın sınırlaması olmaz diye düşünürler. Herkese karşı anlayışla, tutkuya varan bir ilgiyle doludurlar. Hayatın bir anının bile layıkınca yaşanmadan, farkına varılmadan, hatta kutlanmadan geçmesini istemezler. İnsani olan her şey üzerlerine vazifedir. Bazen yabancılara pek meraklı görünebilirler, oysa aslında yalnızca ilgileniyorlardır.

Sokakta en ufak bir olay çıkmaya görsün, İtalyanlar anında oraya birikir. Üstelik izlemekle de yetinmezler. Yaşanan bir şeye hemen ortak olurlar. Düzeni sağlamak, uzlaştırmak onlara düşmez.

Kadınlar iyi havalarda, öğleyin sandalyelerini dışarı çıkarıp sokağa yerleşir, bir dulun gözyaşlarından, bir çocuğun gülüşünden, mahallede olanı biteni kavramaya çalışırlar. Pennichella sırasında, yani erkeklerin üç saatlik siesta'sı süresince çocuklar sokakta oynarken, kadınlar da son dedikoduları birbirlerine yetiştirirler.

İtalyan erkeğinin bakışı, sıcak yaklaşımı, "lâf atma" üslûbu ünlüdür. Ancak, İtalyan kadınının tavırları da pek farklı değildir. Her zaman "sonuca varmak" için olmasa bile, İtalyanlar "atak" davranmayı çok severler.

Aile sevgisi

İtalyanların en belirleyici yanlarından biri de, ailelerine olan inanılmaz düşkünlükleridir. Onlar için aile ve aileye karşı duyulan sorumluluk, aileye karşı olan görevler, dünyada akla gelebilecek her şeyin üstündedir. Tabii bu, her İtalyan mutlu bir aile yaşantısı sürer, ya da İtalyan ailelerinde daima rahat ilişkiler, büyük bir dostluk vardır anlamına gelmez. Ama üyeleri arasındaki ilişkiler nasıl olursa olsun, İtalyan ailesi, birbirine sıkı sıkıya bağlıdır. Birine yapılan kötülük, hepsine yapılmış demektir. Aileden birinin başına bir şey geldi mi, hepsi onun yardımına koşar. Ignazio Silone'nin bir kitabında, başı belaya giren torununun yardımına koşması için oğluna, yani çocuğun amcasına yalvaran büyükanne, "Eğer hayat hep rahat olsaydı, hiç sıkıntı olmasaydı, aileye de gerek olmazdı" der.

Aile, kara gün içindir. Kanbağı olan kişilerin yardımına koşmayanlara hiç iyi gözle bakılmaz. Kanını inkâr ediyor denir. İnsan, bir akrabasının başını dertten kurtarmak için yardımcı olduğu zaman, bu, onun günâhlarını, hatalarını paylaştığı anlamına gelmez. Yalnızca görevlerini yerine getiriyor demektir. Bugün Korsika da ve Sicilya'nın bazı yörelerinde hâlâ yürürlükte [illegible] vendetta (kan davası) da, bu aile bağının [illegible] uzantısı sayılabilir. Ancak vendetta eski [illegible] larından biraz daha dar kapsamlıdır. Çoğu [illegible] ca öldürülen bir akraba için öç alınır. Ya [illegible] da başka türlü zarar vermek, kan davası [illegible] maz. Kısacası, İtalyan erkeği çapkın [illegible] karısıyla çocuklarına sert davranabilir, [illegible] bir Mafia babası olabilir, ama ailesine [illegible] lulukların sonuna kadar bilincindedir. [illegible] durumun İtalyan kadınlarını mutlu [illegible] yetmediği, ayrı bir sorun.

Hayata, canlılara, hayatın getird[illegible] şı böylesine ilgili ve açık İtalyanların [illegible] bir eksiklikleri vardır. Yaşamayı çok [illegible] masını bilen bu halkın, birlikte yaşama [illegible] pek zayıftır. Bu kadar zeki, sanatçı ruhlu [illegible] lığın acemisi olmayan İtalyanlar, iş [illegible] meye geldi mi, yabancılık çekerler [illegible] Yaşama sanatının ustası olan bu halk, [illegible] bile iyi yönetemez. Aslında bu pek de şaşırtıcı bir şey değildir. Ataları topraklarını Etrüsk'ler[illegible] den Milat'tan 500 yıl önce aldığı halde, [illegible] liğini kazanmalarının üzerinden henüz 100 yıl [illegible] miştir. Daha 1870'de kasaba ve kent [illegible] oluşan, kendi aralarında çelişkileri bulunan [illegible] Avrupası'ndan gelen ve üzerlerinde egemenlik [illegible] ran hükümdarlar karşısında etkinlik sağlayamayan bir topluluk görünümündeydiler. İtalyanlar [illegible] dillerini toparlayıp bir ulus haline getirmeden [illegible] yıllarca öncesinden beri, insanlığa, siyasal [illegible] özgürlük kavramı ve 'hükümet etme' [illegible] çok önemli katkılarda bulunmuş olmaları, [illegible] zıtlık oluşturur.

İtalya: Şenliği bol bir ülke

Geleneklerine düşkün İtalyanlar, dinsel törenlere, şenliklere, kutlamalara katılmayı sever. Üstelik bu yaşanan cıvıl cıvıl, rengarenk bir hayat parçasıdır. Paskalya yortusunda herkes San Petro Alanı'na toplanıp, Papa'nın kutsamasını bekler. Yüzbini aşkın kişi heyecanla kaynaşır. Büyük perhizde küçüklü büyüklü tüm kiliseler, çoğu pek süslü ve kimi zaman da garip şamdanlarla donanır, ışıl ışıl yanar.

Haziran ayında Roma'da yapılan St.John şenliğinde, Romalılar, geleneğe uygun olarak Laterano'daki Piazza di San Giovanni'deki lokantalarda, kapı önüne konmuş masalarda oturur, süt domuzu ile salyangoz yer.

Görkemli çağları anımsatan bir diğer tören de Siena'daki 'Bayrak Sallama Şenliği'dir. Şenliğe katılanların hepsi Rönesans giysilerine bürünmüştür.

Venedik'in geleneksel bayramlarından en önemlileri ise, Venedik tarihindeki mutlu bir olayı, ya da kötü bir olayı atlatmayı kutlamak için yapılan şenliklerdir. Redentore bunlara bir örnektir. Büyük 1576 vebasından kurtulmanın anısına, her yılın temmuz ayının üçüncü pazarında kutlanır.

Venediğin bu en sevilen geleneksel bayramı bugün de büyük bir gösterişle kutlanır. [illegible] Kanal ile Giudecca Kanalına tören alayının [illegible] için dubalardan bir köprü kurulur. Kanal [illegible] deki yapılar ışıklandırılır. Süslü [illegible] tekne, Giudecca adasındaki, vebadan [illegible] onuruna kurulan kilisenin önünde toplanıp [illegible] fişekleri izler. Sonuçta şarkı türkü [illegible] Lido'ya giderek, güneşin doğmasını bekler.

Venedik'in en heyecan verici geleneksel [illegible] ise, Regatta olsa gerek. Bugün bu [illegible] gondolcular arasındaki bir yarışa [illegible] Şenliğin kökeni, İstriyalı korsanların [illegible] düğününü bir arada yapıldığı kiliseyi basıp [illegible] kaçırmasına dayanır. Güçlü [illegible] dükanın komutanlığında korsanların peşine düş[illegible] gelinleri kurtarmıştır. Her yıl eylül [illegible] kutlanır. Önce süslü gondolların geçit resmi [illegible] Bunların hemen arkasından da [illegible] 'gondolini' gelir. Hepsindeki kürekçiler [illegible] giysileri içindedir. Küçük gondolların [illegible] gittiği yarışı kazananın ödülü, halkın [illegible] gösterileri arasında verilir.

Roma'nın St. John'dan başka [illegible] vardır. Her bahar Piazza di Siena'da [illegible] Concorso Ippico, yani bahar at gösterisi [illegible] üstündeki Karabinyeri, bütün ustalıklarını [illegible] döker. Bir hareket kaleydoskopu içinde [illegible] döner de döner. Binicilerin giysileri [illegible] yon'un karabinalı atlı askerleri model [illegible] tur. Karabinyeri, İtalya'nın [illegible] öylesine yararlık göstermiştir ki, İtalyan [illegible] tosu 1864'de onları silahlı kuvvetlerin en [illegible] etmiştir. Hâlâ da aynı öne sahiptirler.

İTALYAN YEMEKLERİ

Efsaneye göre Catherine de'Medici, ileride II. Henry olacak veliahtla evlenmek üzere Fransa'ya gittiği zaman, Fransız sarayının mutfağı ve Fransızların sofra adabı karşısında şaşırıp düşmüş. Hemen kendi aşçılarını çağırmak istemiş. Aynı zamanda 'çatal' denen bir İtalyan icadını da beraberinde getirmiş. 1611'de İtalya'ya seyahate çıkan bir İngiliz şöyle yazıyor:

"İtalyanlar, et keserken küçük bir çatal kullanıyorlar. Bu tuhaflığın nedeni de, İtalya'nın kasasının tabağına parmakla dokunmasına izin vermemesi. Çünkü herkesin parmakları o derecede temiz olmuyor."

İtalyan mutfağı Avrupa'nın en iyi mutfaklarından sayılır. Birçok gezgin, hatta en iyisi abartıyı söyler.

Genel İtalya, pirinç, süt ve ürünleri, yer mantarı ve kaliteli şarap diyarıdır. Yemekte, zeytinyağdan çok tereyağ kullanılır. Kuzeyin kendine özgü yemeklerinden biri, tereyağ, et suyu, soğanla pişirilip, safran ile rendelenmiş peynir katılan Risotto alla Milanese'dir. Fontina peyniri, tereyağ, süt yumurta sarısı ve beyaz alla de bir sara Alba yer mantarı ile hazırlanan fonduta ve tereyağ, ançuez, sarmısak ve permasanından yapılıp içine kereviz ve yaban eğrisinin göbeklerinin batırıldığı Bagna cauda sosu da öyle. Süt danası inciği, sakızkabağı ve pirinçle yapılan Osso buco, Lombardiya'ya özgü bir yemektir. İşkembe, çeşitli sebzeler, baharlı otlar, ve rendelenmiş peynirden yapılan haşerta da unutulmamalı.

İtalya'nın en ünlü üç peynirî (Bel Paese Gorgonzola ve Stracchino) ile yarımadanın en iyi şaraplarının çoğu da, kuzeyde yapılır.

Liguria kıyısı boyunca, Akdeniz deniz ürünlerinden çeşit çeşit yemek yapılır. Kıyının ortasındaki bir noktasında, ama özellikle Spezia'da, yerlim deniz ürünleri baharatlı otlar ve kıyı çorbasıyla yapılan bouabessa'yı yiyebilirsiniz. Adriyatik kıyısında, aynı çorbaya brodetto denir. Çeşitli sebzelerle yağda pişen balık, yani kalamarla ile calamaro bir balık olan scabeccio da Liguria kıyısının özel yemekleri arasındadır.

Akdeniz ülkelerine özgü küçük esnaflık İtalya'da yaygın bir 'pittoresk' gelenek oluşturur.

Hamur (pasta) açma sanatı

Emilia, domuz etinden yapılan yemekleriyle ünlüdür: Prosciutto, salcicce, mortadella Tabii, evde açılan böreği, ravioli ile tortellini'yi ve en tanınmış İtalyan peynirlerinden biri olan Parmigiano'yu da unutmamak gerek. Hamur açılıp incecik şeritler halinde kesilir Roma'da bu böreğe fettuccine adı verilir. Tıpkı spaghetti gibi haşlanıp süzülür, bol yağ ve rende peynirle servis yapılır. Emilia'da erişteyi et, domates, otlar ve mantarlardan yapılmış bir sosla yerler. Genova'de tamamen aynı şekilde hazırlanan aynı yemek, al pesto, yani pişmemiş sarmısak, fesleğene benzer bir ot ve zeytinyağla birlikte sunulur

Toskanya'da hafif, basit lezzetli ve dengeli yemekler yapılır. Bölgenin zeytinyağı, ülkedeki en iyi zeytinyağıdır. Hafiftir, mis gibi kokar Soslar diğer bölgelerdeki kadar zengin ve koyu değildir. Çorba ve yeşil sebze bolca yenir

Havuçlar, bezelyeler, fasulyeler, lahana, enginar rezene körpeyken toplanır ve bir katlanarak, üstüne şöyle bir zeytinyağ gezdirip sofraya konur. Bistecca alla Fiorentina (Floransa usulü biftek), biraz tuz, biber ve birkaç damla zeytinyağı ile hazırlanır. Fritto misto alla Fiorentina'da, beyin, uykuluk, enginar, kabak ve minicik kuşbaşı kuzu etinden hamura bastırılıp zeytinyağında kızartılarak yapılır. Limon sıkılıp yenir

Güney İtalya mutfağı, bol miktarda domates, acı biber ve makarna kullanılması ile ünlüdür. Napolilerin başlıca yemeğini maccheroni ve spagetti oluşturur diyebiliriz. Roma'nın güneyinde çeşit çeşit biber, patlıcan, domates, kuşkonmaz, enginar, zeytin ve hindiba kullanılır

İtalyan şarapları

Bir İtalyan lokantasında masaya oturduğunuz zaman, garson daha size menüyü uzatmadan büyük bir olasılıkla, "Kırmızı mı beyaz mı?" diye sorar.

Yunanlılar İtalya'ya 'Oenotria' (Şarap Ülkesi) derlerdi İnsan ile asmanın birlikte geliştiği bu ülke, dünyanın en fazla şarap üreten ve tüketen ülkesidir

Dünyanın en seçkin şaraplarından biri Chianti'de, Floransa ile Siena arasındaki bölgenin ürünlerinden elde edilir.

Chianti şarabının en iyisi Brolio Şatosu'nda yapılır. Bu şarabı, Barone Bettino Ricasoli elde etmiştir. Şarap bugün de, baronun buluşuna göre yapılır: İki kara üzüme bir beyaz üzüm.

Chianti di prosto beva'dır, yani fazla beklenilmeden içilir. Ama hemen hemen her yıl, beş yıl beklenilmek üzere özel bir Chianti de yapılır ve ayrı bir şişede saklanır

İtalya'nın en iyi kırmızı şarabı ise Brunello'dur. Bu şarap Chianti kadar kısa dayanıklı bir şarap değildir.

Tek bir üzüm tanesinden, Sangiovese'nin bir alt çeşidinden yapılan çok basit bir şaraptır. Brunello son derece ağır olgunlaşır. Tahta içinde dört yıl beklenilmeden kesinlikle satılmaz. Ayrıca, içmeye hazır olması için şişe içinde onikl yıl daha beklenilmesi gerekir. Böyle bir Brunello iyi sayılır. Ama asıl eşsiz Brunello, yarım yüzyılı aşkın bir süre beklenilir. Yani bu şarap, sabırlı insan hareketidir.

Lokanta fiyatlarını protesto eden İtalyanların buldukları ilginç bir çözüm: Sokaklarda spagetti yeniyor, şarap içiliyor.

IVECO, TİCARİ ARAÇLARDA, DÜNYADA ÖNDER...

Türk müteahhitlerine ve nakliyecilerine:

Fiat 190.30	Turbo (4 x 2)
Fiat 190.35	(4 x 2)
Fiat 190.38	Turbo (4 x 2)
Fiat 300 PT	(6 x 4)
Fiat 330.30	Turbo (6 x 4)
Fiat 330.35	(6 x 4)
Fiat 330.38	Turbo (6 x 4)

çekicileri ile sayın müteahhit ve nakliyecilerimizin hizmetindeyiz...

INTERBRÜCKE
"Interbrücke, Frankfurt/Main, Almanya"nın Türkiye temsilcisi, Otoyol Pazarlama A.Ş.'dir.

OTOYOL PAZARLAMA A.Ş.

GÜM

SPOR

Futbol, ulusal bir spor haline gelmiştir

İTALYA sporun her dalında varlık gösteren ve büyük uluslararası başarılara empo bir ülkedir. Bu İtalyan ulusunun sanata olduğu kadar spora da yatkın olduğunu göstermektedir. Boks ringlerinden yüzme pınarlarına, binicilik maçlarından basketbol potalarının altına, güreş minderlerinden atletizm pistlerine kadar bu büyük başarıları görmek mümkündür.

İtalya'da futbol ulusal bir spor durumundadır. İtalya'nın bugüne kadar yapılan 12 Dünya Kupası'nın 10'unda final grubunda yer alması İtalyan futbolunun futbol dünyasındaki yerini matematiksel olarak ifade eder. İtalya bu on dünya kupasında Üç kez dünya kupası şampiyonluğunu kazanmış, bir kez de finalist ve ikinci olmuştur. 1948 yılında, milli takıma dokuz oyuncu veren Torino takımının uğradığı feci bir uçak kazası sonucunda çok olmasıyla pek büyük bir sarsıntı geçiren İtalyan futbolu sahip olduğu kuvvetli temel sayesinde pek çabuk toparlanmıştır. İtalya futbol dünyasında futbolcularının en çok para kazandığı ülkelerden biridir. Bazıta Güleş Amerika ülkesi üzere Avrupa'nın birçok ülkesinden futbolcu alarak takımlarında yer vermiş İtalya'da 1950'li yıllarda Lefter Küçükandonyadis, Şükrü Gülesin, Bülent Eken, Behçet Eşel, 1960'lı yıllarda da Can Bartu ve Metin Oktay gibi ünlü Türk futbolcuları profesyonel olarak top koşturmuşlardır.

İtalya 1934 ve 1938'den sonra 1982'de Dünya Kupası'nı kazanmış, 1930'lu yıllarda İtalya'ya olağanüstü bir tasarım kazandıran ünlü futbol adamı Vittorio Pozzo futbol dünyasının en büyük futbol yöneticilerinden biri olarak tanınmaktadır.

İtalya Futbol Federasyonu 1898 yılında kurulmuştur. halen İtalya'da futbolla ilgilenen 7.342 spor kulübü bulunmaktadır. Bu kulüplere mensup 2.200 takım resmi maçlara katılmakta, bu takımlarda lisansıyla 205.430 futbolcu yer almaktadır. İtalya'nın en ünlü futbol takımları şunlardır: Bari, Bologna, Brescia, Cagliari, Fiorentina, Internazionale, Juventus, Vicenza, Lazio, Milan, Napoli, Palermo, Roma, Sampdoria, Torino, SPAL, Verona.

İtalya'nın futbol dünyasına kazandırdığı büyük şöhretler arasında şu isimler vardır: Combi, Allemandi, Monti, Bertolino, Meazza, Schiavio, Ferrari, Orsi, Rava, Serantoni, Locatelli, Piola, Giacomazzi, Pandolfini, Lorenzi, Bonnipetti, Altafini, Sivori, Buffon, Menichelli, Bulgarelli, Rivera, Mazzola, Albertosi, Faccetti, Riva, Chinaglia, Zoff, Cabrini, Gentile, Antognoni, Benetti, Conti, Bettega, Graziani, Tardelli, Zaccarelli, Paolo Rossi.

1982 Dünya Kupası'nı final grubundaki büyük taktik futbollarıyla kazanan İtalyan takımının hazırlayıcısı Bearzot, en başarılı futbolcuları ise şampiyonanın gol kralı olan Rossi, kaleci Zoff ve Conti idi

Atletizm ve eskrim

İtalya'da atletizm de büyük ilgi gören sporlar arasındadır. İtalyanlar bu spor dalında da büyük varlık göstermişlerdir. Birçok ünlü İtalyan atleti şampiyonluklar kazanmış, rekorlar kırmıştır. Atletizm pistlerine gelip geçen en ünlü İtalyan atletleri arasında şunlar bulunmaktadır: Lunghi, Ambrozioni, Frigerio, Berutti, Beccali, Consolini Tosi, Dordoni, Berutti, Pamich, Ottoz, Gentile, Mennea, Damiano ve bayanlarda: Ondine, Cordiale, Piccinini, Pigni ve Simeoni.

İtalya eskrim sporunda dünyanın en başarılı ülkelerinden biridir. İtalyan eskrimciler arasında birçok şampiyonlar çıkmıştır. Bunların en ünlüleri arasında H. Nadi, A. Nadi, Speciale, Gaudini, Bini, Marzi, Cornaggia, Cantone, Pinton, E. Margiarotti, D. Margiarotti, Bergamini, Spallino, Delfino, Zotto'dur.

Boks ve binicilik

İtalyanlar boks ringlerinde de büyük varlık göstermişlerdir. İtalya'nın gelmiş geçmiş en büyük ve en ünlü bokscu, eski dünya ağır siklet şampiyonu Carnera'dır. Olimpiyat Oyunları ve Avrupa şampiyonalarında isim yapmış amatör bokscular arasında Garzina, Cavagnel, Toscani, Orlandini, Matta, Sergio, Bardinelli, Zuddas, Formenti, Fa Bolognesi, Musso, Lopopoli, Olivia, Ber Piccoli önde gelir.

Avrupa'nın en önemli binicilik spor merkezlerinden biri de İtalya'dır. Binicilikte büyük ün veren İtalyanlar birçok şampiyon da çıkarmıştır. Lequio, Valerio, Coffaratti, R.D'Inzeo, Inzeo, Checcoli, Mancinelli, Argento, ünlü şampiyonlardır.

İtalyanlar cimnastik dalında da başarılıdırlar. Bu ülkenin yetiştirdiği cimnastikçilerinde Braila, Tunesi, Zampori, Martin, Guglielmetti, Bonoli, Lertora, Lattuada Me gibi tanınmış isimler bulunmaktadır.

İtalya halter dalında da büyük varlık gösterir. Galimberti, Gabetti, Tonzal, Pignatel no, Ferrari bu spor dalında şampiyonlar ve rekorlar kıran ünlü isimler olmuştur.

Güreş minderlerinde de başarı gösteren sporcular bulunmaktadır. Bunlar arasında Gozzi, Nizzola, Gallegati, Lombardi, Fa Fabra ve Bobnanni en tanınmış İtalyan güreşçidir.

İtalyanlar yüzme dalında da varlık gösterm dır. Gerek erkeklerde gerek bayanlarda şampiyonluklar kazanmış, rekorlar kırmış İtalya yüzücü ve atlayıcılar vardır. Bunlar arasında Cognotto ve bayan Cagliaris en ünlü isimler dikkati çekmektedirler.

İTALYA'DA TOP KOŞTURAN TÜRKLER

Lefter İtalya'nın Fiorentina futbol takımında oynadı

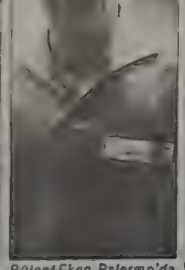

Bülent Eken Palermo'da futbol oynadı

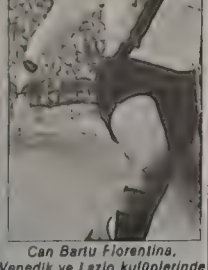

Can Bartu Fiorentina, Venedik ve Lazio kulüplerinde 5,5 yıl top koşturdu

Şükrü Gülesin Palermo ve Lazio takımlarında oynadı

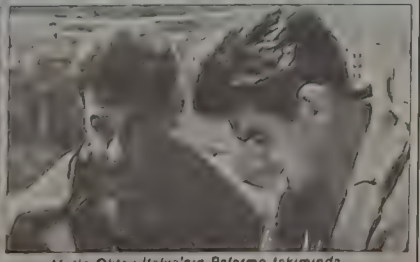

Metin Oktay İtalya'nın Palermo takımında başarılı maçlar çıkardı

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 23
AVRUPA

Savaş yıkıntısından sonra, ekonomik patlamayı gerçekleştiren ülke:

İTALYA

II. Bölüm

EKONOMİ

MUSSOLINI'nin önderliğinde İkinci Dünya Savaşı felâketini yaşayan İtalya, 1950'den itibaren büyük bir ekonomik gelişme göste[illegible] dünyanın başlıca sanayi ülkeleri arasına [illegible] Özellikle, 1951-63 yılları arasında başdön[illegible] bir gelişme hızına ulaşan İtalya, bir bakıma [illegible] deyimleriyle "Boom economico" (ekonomik [illegible], ya da "Miracolo economico" (ekonomik [illegible]) yaşıyordu. Ancak, 15 yıl gibi kısa bir [illegible] savaşın getirdiği yıkıntıularla birlikte fa[illegible] yaşıyan İtalya, zengin 10'lar arasına gir[illegible] karşın, öteki sanayi toplumlarına göre, [illegible] gelişme hâlâ çözümlenememiş sorunlarla [illegible] bulunuyor.

İtalya toplumunun başlıca sorunları hiç kuşku[illegible] tarihsel geriliği ve son 30 yılın başdöndürücü [illegible] bakımından kaynaklanıyor. Başka bir [illegible] günümüz İtalya'sı ileri sanayi toplumunun [illegible]laştırılmamış sorunları ile geri kalmış bir toplu[illegible] kapitalistik sorunlarını çözümlemek için [illegible] yürütüdüğü çalkantılar arasında büyük uğraş [illegible].

İtalya'nın ekonomik ve toplumsal dengesizliğini [illegible] "Mezzogiorno" diye adlandırılan [illegible] İtalya ve Sicilya'nın geriliği ve sayıları 2 [illegible] 600 binî bulan işsizler ordusu simgeliyor [illegible] olgunun yanısıra, İtalya'nın öteki sorunları [illegible] kentleşme bozuklukları ve doğal çevre[illegible] kontrol edilememesi, üretimin gerektirdiği [illegible] gelişmenin sağlanamaması ve halkın si[illegible] olarak katılmaması başta geliyor.

Çoğunlukla sanayi toplumlarında "toplumsal [illegible]" nın önemi üzerinde duran İtalyanlar, bu [illegible] kalkınma planlarına büyük önem vermişler [illegible] yıllık planlar hazırlamışlardı. İtalyan [illegible] ve toplum bilimcileri "Toplum projesi"nin [illegible] iki nedene dayandırıyorlar. Birinci neden, [illegible] ekonomide üretim güçlerinin artışını içe[illegible] ekonomik faaliyetlerde kamu ağırlı[illegible] giderek artmasından oluşuyor. İşte bu iki [illegible] İtalyan devletinin, üretim güç[illegible] bir bölümünü bilinçli bir toplumsal [illegible] kaydediliyor

1950'lerde İtalyan ekonomisi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında, yerle bir olan [illegible] yeniden yapımına girişildi. 1945-1950 yıl[illegible] yapılan bu dönemde İtalya'nın karşı kar[illegible] başlıca sorunlar, savaşta yıkılıp yı[illegible] üretim araç ve gereçlerinin yeniden yapılması, [illegible] kalkınan enflasyon ve büyük oranlara [illegible] kentleşmeydi. Uzun vadede çözüm bekleyen ana [illegible] ise, üretim yapısını, otarşik ve koruyucu [illegible] kurtararak, uluslararası alanda re[illegible] edebilecek bir sanayiye dönüştürmekti.

Gerçekten Amerikan "Marshall" yardımından önemli [illegible] alan İtalya, 1945 yılından sonra savaşın [illegible] tahribi, binaları onarmaya, yeniden inşa [illegible] başladı. Demiryolları, karayolları gibi [illegible] ve nakliye ağının onarımı, yeniden kurul[illegible] kollar savaşı. Yeniden inşada, Corniglia'daki en modern tesislerin Almanlar tara[illegible] yıkılıp çökürülmesine rağmen, demir ve çelik sanayi başlıca rolü oynadı. Ülkenin kuze[illegible] bölümünde sanayi de, savaştan etkilenmekle [illegible] İtalya'nın yeniden kalkınması için loko[illegible] görevini üstlenmekte gecikmedi.

[illegible] yıldan itibaren, hızlı bir kalkınma sü[illegible] gösteren İtalya, 12 yıl süreçek olan bu dönemde [illegible] açıdan da derin bir değişime uğradı. İtal[illegible] bu kalkınma dönemini üç olguda özet[illegible]:

(1) Özellikle imalât sanayinde görülen büyük gelişme İtalya'yı tarım ülkesinden sanayi ülkesine dönüştürdü. 1950'lerde imalât [illegible] katma değeri, gayri safi millî hasılanın yüzde 20'siyken, bu oran 1967-70 döneminde yüzde 30'u aştı. Bu yapısal değişim özellikle, imalât sanayiinin yoğun olduğu Milâno-Torino-Genova üçgeninde yüzde 45'e kadar ulaştı.

(2) Uluslararası ticarete kapalı bir yapıdan, öteki sanayi ülkeleriyle ekonomik ve ticarî bir entegrasyonun oluştuğu bir yapıya gerildi.

(3) Yapısal değişimin bir başka sonucu da, kentleşme sürecini harekete geçirerek, nüfus yoğunluğunu giderek daha yüksek düzeyde büyük kentlere yığdı. 1955'de yüzde 21.6 olan nüfusu, 100 binin üzerindeki kentlerin sayısı, 1968'de yüzde 28 oluyordu.

İtalya'nın kalkınmasında önemli faktör

Savaş sonrası kalkınmakta olan bir ülke görünümündeki İtalya'nın bugünkü duruma ulaşmasında en önemli faktör, ihracat oldu. 1950'lerin başında İtalyan ekonomisi ihracatını hızla geliştirmek gereksinimini duyuyordu. Geleneksel fiyat prensipleri gözönüne alındığında İtalya'nın ihracatını geliştirmesi ancak, üretim maliyetlerinde avantajlı durumda olduğu, dolayısıyla yüksek iş gücü isteyen geleneksel üretim sektörlerinde gerçekleşebilirdi. Ancak, İtalya'nın ihtiyacı, sadece ihraç etmek değil, giderek bu ihracatını arttırmaktı. İşte bu prensipten hareket eden İtalya, ihracatını, dünya ticaretinde giderek artış gösteren ithalât gereksinimini karşılamaya ayarladı. Başka bir deyişle İtalya, fiyat karşılaştırmalarına dayanan skolastik formülleri yıkarak, avantajlı olduğu mal üretiminde uzmanlaşma yerine uluslararası istemin büyük gelişme gösterdiği sektörlerde ihracat yapmaya yöneldi. Kuşkusuz savaş sonrası yıllarda tüm ülkelerin imalât sanayi üretimlerinin, büyüyen dünya istemini karşılayamaz durumda olması, İtalya'nın bu uygulamasını başarıya ulaştırdı.

Uluslararası istemin o yıllarda gelişmekte olduğu sektörler, İtalya'nın güçlü olduğu tekstil ve gıda sanayi değildi. Uluslararası pazarı, özellikle sanayileşmiş ve zengin ülkeler oluşturuyor ve bu ülkelerin istemi, toplam dünya isteminin yapısını belirliyordu. Uluslararası pazarlarda aranan mallar, özellikle sanayi ülkelerinin pazarlarında istemi artan mallardan başkası değildi. Sanayileşmiş Avrupa ülkeleri son derece yakın bir yörede bulunan İtalya için bu durum apaçık ortadaydı. Dünya pazarlarında tüketim düzeyi doyma noktasına gelen geleneksel mallar yerine, İtalya, makine ve petro-kimya sanayilerinin ürettiği kitle tüketimine yönelik yeni malların çok daha dinamik pazarlarına girdi. 1951-1962 yılları arasındaki istatistiklere ba[illegible] kılırsa, İtalya'da en hızlı gelişme gösteren sanayi sektörleri, metalurji, makine, otomotiv ve kimya gibi ihracatta patlama gösteren sanayiler oldu.

Ancak, bu durum İtalyan sanayiinin yapısında bir ikilik oluşmasına neden oldu. Dış pazarlara açılan ve sanayi ülkelerinin pazarlarına yönelik ihracatını geliştiren İtalya'nın üretim yapısı, teknolojik olarak büyük farklılıklar gösteren iki sektöre ayrıldı. Birincisi yüksek teknolojisiyle dünya rekabetinde ağırlığını koyarken, tekstil, gıda ve inşaat gibi iç isteme yönelik sektörlerde teknoloji geriliği ve verimlilik düşüklüğü gözleniyor. Dünya pazarlarındaki isteme cevap veren otomotiv, makine ve kimya sanayiinin yanısıra, giyim ve ayakkabı sektörlerinde de, büyüyen istem doğrultusunda yüksek verimliliği sağlayan gelişmiş teknolojiler uygulanıyor günümüzde.

Napoli, İtalya'nın Akdeniz kıyısındaki en önemli ticarî ve ekonomik merkezi sayılır.

Unlü Po ovasında pirinç tarlaları.

Sendikaların gücü

İtalya'da sendikaların ağırlığı günümüzde gide[illegible] daha fazla hissediliyor. Sendikaların toplu söz[leşme]lerdeki gücü, birçok uzmanın değerlendir[mesine] göre, İtalyan ekonomisinin öngördüğü [illegible] üstüne çıkmış bulunuyor. Başka bir [deyişle] siyasal partilerin desteğini arkasına alan [sendika]lar, işçi ücretlerini, piyasa mekanizmasının [illegible] elde edilecek düzeyden çok daha yük[sek] [düzey]lere ulaştırmış bulunuyor. Ne var ki, bu durum toplu [sözleşme]lerin geçerli olduğu büyük işletme[ler]de geçerliyken, sendikal faaliyetlerin gireme[diği] [illegible], küçük işletmelerde bu olgunun tam [tersi] [yaşanıyor]. Teknolojisi geri, ükel bu küçük [işletmeler]de işçiye ödenen ücretler, büyük işlet[meler]dekine oranla düşük düzeyde bulunuyor. [Bunun] sonucunda pahalı işçi kullanmaktansa, üre[tim] faktörlerini makinalaştırmayı yeğleyen büyük işletmeler bir yandan teknolojisini geliştirip, [illegible] işsizlik sorununu daha da bü[yütmekte], ucuz insan gücüne dayanan küçük [işletmeler] ise, ilkel, teknolojisi geri yöntemler kul[lanarak], verimsiz bir şekilde çalışmalarını sürdür[mekte] ve ekonomiye bir başka açıdan zararlı ol[illegible].

İtalya'daki en büyük sendikalar CGIL (İtalyan İşçileri Genel Konfederasyonu), CISL (İtalyan İşçi Sendikaları Konfederasyonu) ve UIL (İtalyan İşçi Birliği)'dir. Komünist Partisi, Hıristiyan Demokratlar ve Sosyalist Partisi'nin şemsiyesi altında bulunan bu sendikalar, bir konfederasyon halinde faaliyetini sürdürmektedir. Bu konfederasyonun dışında son yıllarda özellikle demiryolları işçileri arasında taraftar bulan bağımsız sendikalar ortaya çıkmış bulunuyor. Daha çok siyasal amaç taşıyan [grev]lerle özellikle ulaştırma sektörünü felce uğra[t]an ve bu nedenle halkın desteğinden çok nefretini [kazanan] bu bağımsız sendikaların yaklaşık 500 bin [illegible] bulunuyor. Bu sendikaların son derece [illegible] [siyasal] amaç gütmeyen grevlerinde tek [hedef]lerinin toplumda huzursuzluk yaratmak, de[mokr]asi çarkının dönüşümü zora sokmak olduğu [illegible].

İtalyan işçilerinin büyük bir bölümünü bün[ye]sinde toplayan CGIL-CISL-UIL işçi sendikaları [konfederasyonu] [illegible] İtalya'nın tanımları[illegible] bir [illegible] olan grev ler, gü[illegible] daha [illegible] hale getirmeyen bir [illegible]. Ama [illegible] de İtalya eskisi kadar [illegible] grevler ülkesi olma özelliğini [illegible]. [illegible] son yıllarda sendikaların si[y]asal [illegible] bir diyalog kuralındaki 1973 yı[lında] başlayan petrol krizi ile birlikte ekonomi[nin] [illegible] girdiği bu bunalımı atlatabilmek [illegible] de [illegible] getirilmesi için [illegible] gözleniyor. Yıllarboyu toplu söz[leşmeler]de sadece ücret artışı için savaşım veren bu [sendikalar] [illegible] işletmelerin verimliliğini arttırıcı [illegible] alınması yolunda önerilerde bulunuyor [illegible] ve dolayısıyla işçinin refah düzeyinin [illegible] ancak bu yolla olabileceğine inanıyor. Bu arada işçinin ücretinin artmasından ziyade iş [illegible] ve sağlık hizmetlerinin daha iyi yapı[lması] için çaba harcıyor. Bu arada iş güven[li]ğinin sağlanması, işçiye insanca bir yaşam düzeyi [illegible] çalışma saatlerinin azaltılması, kültürel [illegible] sağlanması, işçi sendikalarının baş[lıca] [illegible] arasında yer alıyor.

İşsizlik

[Nüfusu] 60 milyona yaklaşan İtalya'nın zengin ülkeler arasına girmesine karşın, yıllardır çözüm[le]yemediği en önemli sorunların başında işsizlik geliyor. Nüfus artış hızı çok düşük düzeye inmekle birlikte, sanayide ileri teknolojilerin uygulanması, [illegible] yüksek ücretli işçi [illegible] kullanmayı yeğlemesi, bu sorunu daha da [illegible].

[illegible]

kılınarak, çalışma yaşına gelen gençlerin iş arama yerine üniversitede öğrenim yapmalarını sağlama ve dolayısıyla işsizleri öğrenci statüsüne sokma prensibi uygulanıyordu. Bu durumda liseyi bitiren her İtalyan genci, iş aramayı bırakıp üniversitelere yazıldı. Bunun sonucunda bir yandan büyük yığılmalarla karşılaşan üniversiteler, yeterli eğitimi yapamaz hâle gelirken, mezun olan gençler, bu kez diplomalı işsizler ordusunu oluşturmaya başladılar. Öyle ki, bu gün İtalya, dünyanın en fazla doktora sahip ülkesi (yaklaşık bin kişiye 1 doktor) durumuna gelmiş bulunmaktadır. Bu arada mühendisler, mimarlar, avukatlar, kendi mesleklerini bırakıp ne iş olursa olsun çalışabilmek için kapı kapı dolaşıyorlar. Örneğin bir makine mühendisi, mühendis olarak iş bulamadığı bir fabrikaya önce işçi statüsünde giriyor, ancak işe alındıktan sonra diplomasını ortaya koyup sendikaların da baskısıyla fabrikada mesleği doğrultusunda bir işe sahip çıkabiliyor.

Bugünlerde sayıları 2 milyon 600 bini bulan işsizlik sorunu, İtalya'nın bir başka büyük derdi olan terörizm ve hırsızlık gibi adi suçların da kaynağı hiç kuşkusuz. Özellikle üniversitede öğrenci olarak kayıtlı ya da diplomalı olan bu genç işsizler ordusu bir bakıma terörün temelini oluşturuyor.

İşsizlik konusunda dikkati çeken bir başka husus da kadınların çalışma dünyasında giderek daha fazla azalması. 1960'lı yıllarda kadın işçi memurlar büyük bir artış gösterirken, şimdi bu durum tersine dönmüş bulunuyor. İş bulmadaki güçlük karşısında kadınlar, şimdi daha çok ev kadını olmayı yeğliyorlar.

SAVUNMA

Kişi başına savunma harcaması 113 dolar

İtalya için 10 Şubat 1947 tarihli barış anlaşmasında konulan sınırlamalar 21 Aralık 1951 tarihinde kaldırılmıştır. İtalya bir NATO üyesidir. Silahlı kuvvetlerin başkanı Genelkurmay başkanıdır. 1947 yılında savaş, donanma ve hava bakanlıkları Savunma Bakanlığı bünyesinde birleşmiştir. İtalya'nın 1980'de savunma harcaması 7.450 milyar liretür. Kişi başına düşen savunma harcaması 113 dolardır. Silahlı Kuvvetlerin toplam gücü 366 bin-dir. Askerlik süresi kara kuvvetlerinde ve hava kuvvetlerinde 12 ay, deniz kuvvetlerinde 18 ay[illegible]. Kara kuvvetleri toplam 255 bin kişilik [illegible] kuvvetler ve ulusal savunma kuvvetlerinden [illegible] ve 3 mekanize tümeni, 1 zırhlı tümeni, 5 [illegible] gayı, 1 hava tugayı, 6 bağımsız tugayı, 1 [illegible] gayı, 2 amfibik taburu vardır.

İtalya deniz kuvvetlerinde 3 helikopter [illegible] 10 denizaltı, 4 füze ile donatılmış destroyer, 1 [illegible] nizaltıya karşı destroyer, 14 firkateyn, 8 [illegible] okyanus mayın arama tarama gemisi, 24 [illegible] yın arama tarama, 4 füze ile donatılmış [illegible] torpido bot, 3 hücumbot, 2 büyük 50 küçük [illegible] karma gemisi, 1 ulaşım, 1 destek gemisi [illegible] gemi, 2 yakıt gemisi, 13 su gemisi, 7 [illegible] si, bulunmaktadır. İtalya kıyısı çeşitli [illegible] bölgelerine ayrılmıştır. (komutanlıklar Spezia, [Na]poli, Taranto ve Ancona'dadır). Deniz [illegible] komutanlığı Brindisi'dedir. Personeli 42 bin [illegible].

İtalya hava kuvvetlerinde 300 savaş uçağı, [illegible] helikopter ve 500 sabit kanatlı uçak [illegible] bulunmaktadır. Toplam gücü 69 bin kişidir.

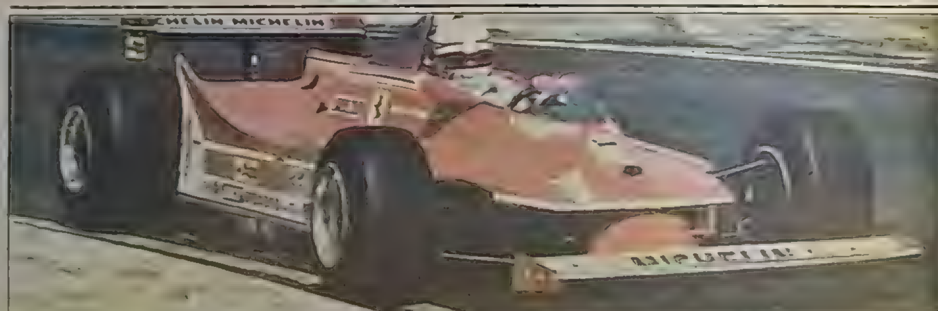

Fiat, Lamborghini, Ferrari, Maserati, A[lfa] Romeo gibi ünlü otomobillerin [illegible] İtalya'dır.

İtalya bir otoyol cennetidir

İtalya belki de Avrupa ülkeleri içinde en fazla otoyol ağına sahip ülkelerin başında geliyor. Savaş sonrasında kalkınmanın temel koşulu olarak altyapı ve ulaştırma sorununun çözümlenmesi gereği üzerinde duran İtalya günümüzde bir otoyol cennetidir. Ülkenin her köşesine kadar giden, kuzeyden güneye, doğudan batıya kadar bir ağ gibi örülmüş olan otoyollar paralıdır ve iktisadi kamu işletmesi olarak faaliyetini sürdürür. Yeni yol yapımı bir süredir durmuş olan İtalya'da yeniden otoyol yapımına başlanması ve büyüyen ihtiyacı karşılayabilmesi için daha da geliştirilmesi için büyük çapta yatırım kampanyasına girişildi.

Modern otoyollar yapımına karşın toplu taşımacılığın temel ulaşım sistemini oluşturan demiryollarına yıllarca önem verilmemesi ve bu nedenle öteki Avrupa ülkelerine oranla geri kalması İtalya'da bu konudaki en büyük eleştirilere neden olmaktadır. Nitekim bu durumun sonucu olarak İtalyan Devlet Demiryolları, son yıllarda yeni bir atılım projesine giderek, 60 milyon nüfuslu ülkesinin ihtiyacına cevap verebilecek şekilde hatları modernleştirmeye başladı. Öncelikle Floransa ile Roma arasındaki yaklaşık 350 kilometrelik bölümde, saatte 300 kilometre hız yapabilecek trenlerin çalışabileceği, son derecede modern, otoyol türünde yeni bir çift hat inşa edilmiş bulunuyor. Böylelikle Roma ile Floransa arasında dört hatlık bir tren bağlantısı yapımı süren bölümler dışında, kurulmuş oldu.

İtalya karayollarının toplam uzunluğu 1981 başı verilerine göre, 294.402 kilometredir. Bunun 41.839 kilometresi devlet karayolu ve 102.157 kilometresi de bölgesel yollardır. Ünlü Mont Blanc tüneli 16 Temmuz 1965'te açılmıştır. Uzunluğu 11.6 kilometredir.

İtalya'da demiryolunun kuruluşu 1839'a kadar uzanır. İlk demiryolu hattı 8 kilometrelik Napoli-Portici hattıdır. İtalya'nın halen demiryolu uzunluğu 19.719 kilometredir. Bunun 16.138 kilometresi devlet demiryoludur ve 7.395'i elektrikli değildir. Roma ile Floransa'yı birbirine bağlayan ve süratli tren seferlerinin yapıldığı demiryolu 1977 Şubat'ında hizmete girmiştir. Demiryolları ile [illegible] milyon yolcu ve 54 milyon 406 bin ton yük taşınmıştır. Roma metrosu 1980 Şubat'ında açılmıştır.

İtalyan Hava Yolları Alitalia (130 000 [illegible] liretlik sermayenin yüzde 99.7'si devlete [aittir]. Dünyanın her tarafına sefer yapmaktadır. [illegible] 21 uluslararası, 32 ulusal ve 75 kalkış [illegible] vardır. İç ve dış hatlarda 13 milyon 300 bin yolcu [illegible] gelmiş ve 13 milyon 332 bin 883 yolcu da [illegible] tır.

Gezinti tekneleri dışında İtalyan deniz ticaret filosu 11 milyon 129 bin 623 gross ton kapasitede 2.620 gemiden oluşmaktadır. İtalyan limanlarında 88 milyon 034 bin ton yükleme 277 milyon [illegible] boşaltma yapılmıştır. Ana limanlar Genova, [illegible] dik, Trieste, Taranto, Napoli, ve La Spezia'[dır].

Her yol Roma'ya çıkar

İngiliz ozanı **Shelley**, ziyaretçileri bir eski ve yeni kutsal ve kafir girdabı ile karşılayan bu iki çağın bu bileşimi için şu çağrıda bulunmuştur: "Roma'ya gidin, hem cennet, hem mezar, hem kent, hem bozkır olan Roma'ya."

Roma'da erkeklerin gözü hep etraftadır. Özellikle çevrede bir hanım varsa. Bakmak hoş karşılanır ama, ıslık çalıp, lâf atanlara pek iyi gözle bakılmaz . Bunlara papağan anlamına Pappagelli denir.

Roma deyince, kentin en işlek caddesi Via Vittorio Veneto'yu unutmak olmaz. Roma'nın en güzel meydanlarından biri P. Barberini'den başlayan caddenin iki yanında oteller, dükkânlar kafeler dizilidir. Bir ucu Borghese bahçelerine uzanan Via Veneto'daki kafelerde, hem Romalılar, hem kentin konukları bir "aperitivo" ya da "espresso" içmek için mola verirler. Federico Fellini'nin **La Dolce Vita**'sındaki çılgın akşamaklara mekân oluşturan bu yerin eski sakinlerinden bir kısmı ise, kahvelerini artık başka yerlerde yudumlamaktadırlar.

Eğer kuşkucu, modern Roma'nın tek bir kahramanı varsa, bu kahraman yumuşak kalpli bir dev Federico Fellini adındaki yönetmendir. Fellini'nin kendisi ise, tıpkı "sinemanın ozanı" ve "gerçek dahi" ünvanlarına burun kıvırdığı gibi bu lâfa da omuz silkip geçer , "Ben yalnızca öykü anlatan biriyim" der. "Sinemada kendime uygun ortamı buldum hepsi bu.")

Rönesans triumviri **Leonardo da Vinci**, **Michelangelo** ve **Raffaello**'nun eserlerini sevgiyle barındıran dünyanın en görkemli kilisesi San Petro insanın hâlâ aslanların kükremesini gladyatörlerin umutsuz mücadelesini Hıristiyanların çığlıklarını izler gibi olduğu Kolisseum ile Cural'nın yıkıntıları, Shelley'nin bir çeşmeden çok çavlana benzettiği, turistlerin geri dönmek için para attıkları Trevi Çeşmesi, Qurinal Sarayı, hepsi birer tarih sayılacak piazzeleri, Romulus ve Remus kardeşlerin ilk antik kenti kurdukları rivayet edilen Palatine tepesi ve üzerine kurulduğu diğer dokuz tepe ile geçmişin bir hazinesi olan Roma, 20. yüzyılda bunlara yenilerini de katmıştır. Paris'ten sonra uluslar arası sanatın ikinci merkezi sayılan bu kent, modern havaalanına bile büyük, hatta eşsiz bir sanatçının "Havacılık alanının ilk bilim neferi" olan Leonardo da Vinci'nin adını vermiştir. Daimi sanayi sergisi Permindex için merkez olarak Rom'ın seçilmesi ise, bütün yollar Roma'ya çıktığı gibi, bütün yolların da Roma'dan başladığı düşüncesinden doğmuştur. Ancak dünyadaki başkentlerin hepsinden daha çok turis çeken Roma, bugün şehircilik açısından birçok dertle karşı karşıyadır.

Roma'nın dertlerinin en büyüğü, kuşkusuz ki, **Traffico Alla Romana** denen, Roma ünlü trafiktir.Eski Romalılar,"Her günarabalarla insanlar artıyor? Güzel kentimiz ne hale giriyor? diye yakınırken, Vespaları ve Lambrettaların selesine yerleşmiş bıyıklı-gözlüklü modern lejyonerler ya da Ferrari'lerin, Maseratilerin, Lamborghini'lerin, Alfa-Romeo'ların direksiyonlarının gerisindeki eski Roma askerlerinin torunları, ortalığı kasıp kavurur, vargüçleriyle düşmana karşı saldırırlar. Düşman mı? Karşılarındaki motosiklet ya da arabayı kullanan kişi, tabii.

KÜLTÜR VE SANAT

İtalyan edebiyatına ilk kalıcı etkileri saz şairleri getirdi

İtalyanca, Romans ya da yeni-Latin dillerindendir Fransızca, İspanyolca, Portekizce ve Rumence'nin akrabasıdır. Ama, doğaldır ki, Latince ile olan bağları öteki akrabalarından çok daha güçlüdür. Klâsik Latin edebiyatının büyük ustalarının, **Vergilius**'un, **Cicero**'nun, **Horatius**'un yarattıkları dil geleneği İtalyancayı derinden etkilemiştir.

İtalyancanın birçok diyalekti vardır, bunlar altı grupta toplanabilir: 1) Galya-İtalyancaları, 2) Venedik, 3) Toskana, 4) Korsika ve Sardunya diyalektleri, 5) Orta İtalyancalar, 6) Güney İtalyancalar. Bu diyalektelerden Toskana bölgesinde konuşulanı, XIV. yüzyıldan bu yana, büyük şair **Dante** ve çağdaşlarının işlediği biçimle, İtalya'nın edebiyat dili olmuştur, bugün de 'resmi' İtalyanca budur.

İtalyan edebiyatına ilk kalıcı etkileri getiren, gezici saz şairleri olan 'Trubador'lardır. 13'üncü yüzyılın başlarında, Sicilya'da, **II. Frederick**'in sarayında toplanan şairler, kendisi de şair olan kralla birlikte, Fransız Provençal şiirlerine benzer eserler verdiler. XIII'üncü yüzyılın sonlarına doğru ise, bu geleneğin Toskana'da sürmesi sonucu, Toskana İtalyancası işlenmeye başlandı. Bu okulun başında **Guittone d'Arezzo** bulunuyordu. Okulun üslubu daha çok hicivli ve lirikti, ama siyasal içeriği de vardı. Guittone'nin öğrencisi **Guido Guinicelli** de düşünsel ağırlığı olan şiirler verdi. Aynı yıllarda Brunetto Latini, allegorik, dinsel eserlerden etkilenerek **Le Roman De La Rose** (Gülün Öyküsü) adlı önemli eseri kaleme aldı.

Bu sıralarda meydana gelen dinsel hareketler, özellikle de Fransisken ve Dominiken tarikatlarının kurulması, edebiyata farklı bir hava getirdi. Bir yandan eski dinsel temalar yeni bir biçimde yorumlanırken, bir yandan da, halk dilinden, **Lingua Volgare**'den yararlanılmaya başlanmış, folklor öğeleri büyük çapta edebiyata girmeye başlamıştır. Bu gelişmelerin yanı sıra, gittikçe aydın bir din anlayışı yerleşirken, edebiyat adamları Hıristiyanlık öncesi, Klâsik Yunan ve Roma edebiyatlarına eğilmeğe başladılar.

Bu gelenekler toplamı, ünlü **Trecento**'ya (XIV yüzyıla) gelindiğinde, üç büyük şaire ulaşır: Üçü de Toskanalı olan **Dante Alighieri** (1265-1321), **Francesco Petrarca** (1304-1375) ve **Giovanni Boccaccio** (1313-1375). Ancak, büyük ustaların ölümlerinden sonra, edebiyat duraklamaya ve yalnızca taklitçilik haline gelmeye başlar.

XV. yüzyılda, iki önemli olay, İtalyan edebiyatına yeni bir soluk getirir. İstanbul'un fethiyle Avrupa'ya, özellikle İtalya'ya göç eden Bizans kültürü ve matbaanın icadı. Bu olgular, ülkenin gittikçe zenginleşmesi de eklenince, Rönenans'a yol açılır.

Büyük Rönesans patlamasından sonra İtalyan yazını uzun bir durgunluk dönemine girer. Uzun yüzyıllar boyu, bir-iki önemlice yazar dışında, İtalyan edebiyatı Avrupa'da ikinci sıralara düşer.

Uyanış dönemi

Çağdaş İtalyan Edebiyatı, Milano'da XVIII. yüzyılın başında ortaya çıkan akımlarla başlar. Bu akımların ortak özelliği, bir yandan, siyasal olarak, Napolyon işgali altındaki yurtlarını bağımsızlığa kavuşturma arzusunu işleyen bir yurtsever heyecan, bir yandan da, kendi edebiyat geleneklerine geri dönerek, çağdaş bir biçimde yorumlanabilecek içerikler elde etme çabasıdır. Öte yandan da, Goethe ve Byron gibi başka Avrupa uluslarının büyük ustalarına duyulan ilgi, bu →

Pisa'da, Mucize Meydanı'nın hemen arkasında ünlü eğik kule görülüyor.

Sayılarla İtalyan ekonomisi

İtalyan sanayiinde tekstil sektörü en büyük ve en önemli kesimdir. İpek üretimi, özellikle Lombardiya, Piedmont ve Venedik'te yoğundur. Suni ve sentetik kumaş üretimi, 1980'de 16 fabrikada 30.771 ton olarak gerçekleştirilmiştir. İtalya'nın önemli sektörlerinden biri olan otomobil sektöründe ise, 1980 yılında üretilen motorlu araç sayısı 1 milyon 612 bin 289'dur.

İtalya'da 2 milyon 425 bin 204 kuruluşta 11 milyon 077 bin 533 işçi çalışmaktadır. Üretim alanlarına ve 1971 sanayi sayımı verilerine göre çalışanların sayısı şöyledir: Madencilik 71.460; gıda ve içki 400.669; tekstil 541.030, konfeksiyon, ayakkabı ve deri 645.310, mühendislik 1 milyon 905 bin 216, metalürji 245.648, kimya kauçuk ve kâğıt 47.586, yapı 997.534, ulaşım ve haberleşme 454.267, ticaret 2 milyon 796 bin 897, bankacılık ve sigorta 291.006, elektrik gaz ve su 155.156. 1978 rakamlarına göre ise, çalışanların sayısı 20.5 milyondur.

İtalya enerji kaynaklarını oldukça geliştirmiştir. 1980 yılında toplam elektrik enerjisi üretimi 76.089 milyon kilowatt saat olmuştur. Bunun 6.321 milyon kilowatt saati, hidroelektrik santrallerden elde edilmiştir. Sicilya'daki Ragusa, Gela ve Fontanarossa Avrupa'nın en büyük petrol yataklarına sahiptir. Toplam 1 milyon 800 bin 130 tonluk petrol üretiminin 828.153 tonu Sicilya'daki topraklardan sağlanmıştır.

İtalyan madencilik sektörü en çok Sicilya bölgesinde (Caltanissetta, Tuscany'de (Arezzo, Florasa ve Grosseto) Sardunya'da (Cagliari, Sassari ve Iglesias), Lombardy'de (Bergamo ve Brescia yakınlarında) ve Piedmont bölgesinde gelişmiştir. 1980 yılında ülkede 26 milyon 501 bin 381 ton ham çelik, 31 milyon 518 bin 742 ton işlenmiş demir, 1 milyon 482 bin 571 ton kömür ve benzeri yakıtların üretimi yapılmıştır. İtalya, 1980 yılında 85.390.032 milyon liretlik ithalât ve 66.724 300 milyon liretlik de ihracat yapmıştır. Ana ithalât kalemleri mısır, odun, kömür, ham petrol, ham yağlar, et, kâğıt, işlenmiş demir ve çelik, bakır, mekanik ve elektrikli alet, motorlu araçlardır. İtalya, en fazla ithalâtı Federal Almanya'dan yapmaktadır (yüzde 17). İthalâtta Federal Almanya'yı yüzde 14 ile Fransa, yüzde 7 ile ABD izlemektedir. İtalya Federal Almanya'dan 14.177.599 milyon liret, Fransa'dan 11.856.261 milyon liret ve ABD'den 5 939.946 milyon liretlik ithalât yapmıştır (1980).

İtalya'nın belli başlı ihracat kalemleri de sebze ve meyve, iplik, ayakkabı ve konfeksiyon, işlenmiş demir ve çelik, makina, motorlu araçlar, plastik maddeler ve petrol ürünleridir. Ülke en fazla ihracatı Federal Almanya'ya yapmıştır. (12.211.4 101). Federal Almanya'nın toplam ihracat içinde aldığı pay yüzde 18'dir.

İtalya, yurt dışındaki işçilerinden 1980'de 1.059 milyon İtalyan lireti gelir sağlamıştır. İtalya topraklarının 269.924 kilometrekaresi tarımsal alanlar ve ormanlarla kaplıdır. 31.339 kilometrekarelik alan ise verimsizdir. İtalya'da tarımsal işletmelerin sayısı 3 milyon 620 bin 799'dur 3 milyon 142 bin 608 çiftçi (yüzde 86.9) doğrudan çalışmaktadır. Tarım alanında çalışanların toplam sayısı ise, 3 17 milyondur. (Toplam çalışan nüfusun yüzde 15'i). Tarımda kullanılan traktör sayısı 909.550'dir. Belli başlı ürünlerin miktarları (bin metrik kental — 100 kilo — olarak) şöyledir: Şeker pancarı 136.690, buğday 92.915, mısır 64 609, domates 47 165, patates 29.935, portakal 17.367, pirinç 9.667 arpa 9.578, limon 7.272, yulaf 4.564, zeytinyağı 6 963, diğer meyveler 553 ve çavdar 357.

İtalya'da 1980 yılında şarap üretimi 84.75 milyon hektolitre olmuştur. Tütün üretimi ise, 125.543 tondur.

İtalya'nın hayvan varlığı da şöyledir: 8.9 sığır, 8.9 milyon domuz, 10.3 milyon koyun ve keçi, 272.700 at, 128.800 eşek ve 81.600 katır. İtalyan balıkçılık filosu, 295.981 grosa ton kapasiteli 22.388 motor ve 25.491 tonluk 20.371 gemiden oluşmaktadır.

İtalya AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) üyesidir.

İtalya'nın dış ticaret verilerine San Marino'nun dış ticaret verileri de dahildir.

birikime katılır. Uyanış Dönemi olarak nitelenen bu süre içinde, 1830'lere kadar, İtalyan edebiyatı kanlı-canlı niteliğini korur. Bu dönemde, İtalyan tiyatrosu en hareketli devresi, "Pinokyo"nun yaratıcısı Goldoni ile Carlo Gozzi arasında doğan bitmek tükenmek nedir bilmeyen "atışma"larla yaşanır.

Bu tarihten sonra, Avrupa'ya hâkim olan Romantik Çağ'a katılan İtalyan edebiyatı, müzikle paralel olarak sahne sanatlarında gelişme gösterir.

Gerçekçi akımlar

XIX. yüzyılın ortalarından başlayarak, Romantik edebiyata tepki olarak gelişen gerçekçi akımlar, İtalyan edebiyatını eski ve alışılmış kalıplardan kurtaran özgün, yeni ürünler verilmesini olanaklı kılan yönler açar. Bu çağın en büyük şairi sayılan Giosue Carducci, özellikle eski edebiyat öğelerine getirdiği yeni yorumlarla tanınır.

İtalyan edebiyatının günümüz yazarlarının ilk ustası, Gabriele d'Annunzio'dur (1863-1938). Şiirleri, romanları ve oyunlarıyla XX. yüzyıl İtalyan edebiyatının önde gelen etki kaynağını oluşturur.

Günümüz İtalyan edebiyatına en büyük etkiyi ise, sanat ve edebiyat konusundaki görüşleriyle, felsefeci Benedetto Croce bırakmıştır. Avrupa'da ortaya çıkan sanat eleştirmenliği akımlarının başını çeken Croce, önemli bir tarih felsefesinin de yaratıcısıdır. Croce'nin akılcı görüşlerine karşılık, XX. yüzyıl başlarında gelişen varoluşcu akımlar da önemli bir etki kaynağıdır. Bu etkiyi taşıyan yazarlar arasında 1927'de Nobel ödülünü alan Grazia Deledda vardır.

Çağdaş İtalyan edebiyatının Avrupa çapında bir yazarı da Luigi Pirandello'dur. Yarı-gerçek bir psikolojik etkiler dünyasının adamı olan Pirandello, kısa öykü ve oyunlarıyla hayli popüler olmuştur.

Günümüzde ün kazanmış şairler arasında başı Giuseppe Ungaretti çeker. İskenderiye kökenli bu şair Nobel armağanını da kazanmıştır. Bir başka Nobel armağanı kazanan şair de Eugenio Montale'dir. "Mürekkepbalığı Kemikleri" adlı kitabıyla "hermetizm" akımının önderi olan bu şair daha sonra birikimleriyle de ağırlığını duyurmuş, uzun yıllar İtalyan senatosunda da görev almıştır. Nobel alan bir üçüncü İtalyan şairi de Salvatore Quasimodo'dur. Aynı kuşaktan Umberto Saba ve Rocco Scotellaro, savaş sonrası kuşağından ise film yönetmeni olarak asıl ününe kavuşan Pier Paolo Pasolini ile denemeci olarak da büyük önem taşıyan Paolo Santarcangeli İtalyan şiirinin çağımızdaki önemli temsilcileri olmuşlardır.

Romanda, D'Annunzio'nun ardından "Kaputt" ile Malaparte, "Fontamara" ile Ignazio Silone, "Nefret" ile Alberto Moravio gerçekçi roman anlayışında başarılı örnekler verirler. "Gog" ile Papini, "Zeno'nun Vicdanı" ile Italo Svevo modern edebiyatın önemli köşebaşlarını tutarlar. Carlo Levi, Vittorini ve Elsa Morante daha sonra öne çıkarlar. Kafka'nın yolunda ilerleyen Dino Buzzati ise "Tatar Çölü" ile evrensel bir üne kavuşur. Faşizm sonrasının en güzde romancıları ise Italo Calvino ile, "Todo Modo" ile siyasal roman anlayışının çok başarılı bir örneğini veren Leonardo Sciascia'dır. Arada, İtalyan edebiyatının çehre değiştirmesini sağlayan büyük bir yazar yer alır: Şiiri, romanları ve öyküleri, günlüğü ile Cesare Pavese Avrupa'da geniş yankı uyandırmıştır. Yeni kuşaktan Umberto Eco, romanlarının yanı sıra, "Açık Yapıt" başlıklı kuramsal kitabıyla uluslararası çapta ilgi toplayabilmiştir.

SİNEMA

Savaş sonrası İtalyan sineması yeni bir döneme girdi

İtalya'da 1905 yılına doğru gelişen sinema endüstrisi, Luigi Maggi'nin "Pompeinin Son Günleri" adlı filmiyle ilk önemli atılımını gerçekleştirmiştir. 1920-1930 döneminde Amerikan filmlerinin tüm Avrupa'yı sarması karşısında İtalyan hükümetinin aldığı bir dizi karar arasında Cinecittà'nın kurulması, Venedik Film Festivali'nin gerçekleştirilmesi gibi girişimler, sinemanın gelişimini etkileyecektir.

Savaş sırasında ve savaşın hemen ertesinde İtalyan sineması neorealist akımla yeni bir döneme girdi. Neorealizmin en belirgin özelliği yapımcıların stüdyolardan sokaklara çıkarak profesyonel olmayan oyuncularla, kurguya körükörüne bağlı kalmadan filmlerini gerçekleştirirken çevreyi, genel atmosferi alabildiğince geniş sınırlar içinde verme çabasıdır. Halka, topluma yönelen sinema, melodramlara ve hafif komedilere karşı şiddetli bir tepki olarak belirmişti. Savaş sonrasının yıkımı, maddi sıkıntılar da bu düşüncelere eklenince, sinema yapımcıları en zengin malzemenin kaynağı sokağa yöneldiler, çevrelerini izlediler, gözlediler; Savaşın izleri, karaborsa, kadın ticareti, ailelerin çözülmesi, konut sorunu, işsizlik... Kısacası o dönemde toplumlarını doğrudan etkileyen gerçek yaşamı yansıtan olayları ele aldılar. Uzun yıllar boyu etkisini sürdüren neorealizm, ülkenin köklü geleneği "comedia dell'arte"ye bağlı olarak gerçekçiliğin ince bir özümlemidir.]

1944 yılından başlayarak, İtalya, dünya sinemasına, filmleri geniş yankılar uyandıracak yeni isimler getirdi:

'Açık Şehir', 'Paisa', 'İtalya'ya Yolculuk', 'Mucize', 'Amore' gibi filmleriyle Rossellini, 'Toprak Titriyor', 'Bellissima', 'Guepard', 'Beyaz Geceler', 'Senso', 'Recco ve Kardeşleri' gibi filmleriyle Visconti, 'Sciuscia', 'Bisiklet Hırsızları', 'Umberto D.', 'Milano'da Mucize' gibi filmleriyle Vittorio de Sica, 'La Signore Senza Camile', 'Le Amiche', 'Laventura', 'Gece', 'Kızıl Çöl' gibi filmleriyle Antonioni, 'Roma Güneşi Altında', 'İki Kuruşluk Umut', 'Romeo ve Jülyet' gibi filmleriyle Castellani, 'Barış İçinde Yaşamak', 'Zor Yıllar' gibi filmleriyle Luigi Zampa, 'Babalar ve Oğulları', 'Büyük Savaş', 'Meta Hari' gibi filmleriyle Monicelli, 'Acı Prinç' filmiyle Giuseppe de Santis 60'ıncı yılların sonuna kadar önem kazanan yönetmenlerin belli başlılarıdır. Neorealist akımdan sonra bu yönetmenlerin çoğu yeni arayışlara yönelerek kendi yollarını çizmişlerdir.

Fellini ve Pasolini'in ise İtalyan sinemasında özel bir yeri vardır. Her ikisi de kendilerine has, özgün bir sinema dili yaratmayı başarmışlardır. 'Dilenci', 'Oedipus Rex', 'Theorema' ve son filmi 'Salo', Pasolini'nin en çok yankı uyandıran filmlerin dendir. Fellini ise İtalya'nın ilginç bir sinema geleneğine bağlı olarak önce Rossellini gibi ustaların stüdyolarında çalıştıktan, birçok filmin yapımına katkıda bulunduktan sonra sinema yaşantısına 'I Vitteloni' filmiyle başlayarak her biri sinema olayı olarak nitelenen birçok filme imzasını atmıştır. Müziğin önem kazandığı Fellini filmlerinin müziklerini gerçekleştiren Nino Rota'dır. 'Satyricon' adlı filminin müziğini yapanlar arasında ise Türk besteci İlhan Mimaroğlu'na rastlanır.

Son yıllarda, adını en çok duyuran yönetmenler, 'Talihli Gangster' filmiyle Salvatore Giuliano, 'Somuncu Kadın', 'Büyük İkinma' filmleriyle Marco Ferreri, 'Romeo ve Jülyet' filmiyle Zeffirelli, 'Köyde Sakin Bir Yer' filmiyle Elio Petri, 'Konformist, Novocento' filmleriyle Bertolucci, 'Özel Bir Gün' filmiyle Ettore Scola, 'Babamız Efendimiz' filmiyle Taviani kardeşler olmuşlardır. Edebiyat ve sinema arasındaki sıkı bağlar İtalyan sinemasının önemli özelliklerinden biridir. Zavattini, Pratolini, Fabri, Pavese, Moravia, Buzzati, Brancati, Ledda çok sayıda filme imzalarını koymuşlardır.

İtalyan sinemasında adını en çok duyuran oyuncular arasında Alberto Sordi, Alida Valli, Franco Fabbri, Stefania Sandrelli, Gulliete Masina, Vittorio Gassman, Marcello Mastroianni, Sophia Loren, Monica Vitti, Claudia Cardinale, Ugo Tognazi sayılabilir.

Claudia Cardinale, İtalyan sinemasının yetiştirdiği en ünlü kadın oyuncularındır

Müzik geleneği

Klasik müzige Monteverdi, Vivaldi, Scarlatti, Boccherini gibi çok sesli müzik bestecileri ve Rossini, Verdi, Puccini gibi büyük operacılar [illegible] eden İtalya müziğinin popüler kanadı da Avrupa müziğinde önemli bir yer tutar. 'Napoliten' şarkılardan Sicilya halk müziğine kadar İtalya yerdasının her bir yöresinde renkli bir zengi [illegible] bugün de tazeliğini korumaktadır. Bu birikim [illegible] Batı müziği alanında da İtalya'nın büyük [illegible] yecek bir varlık göstermesini sağlamıştır. San Remo Müzik Festivali'nin de katkısıyla son yıllar [illegible] içinde ülkeden pek çok uluslararası başarı elde [illegible] şarkıcı çıkmıştır: Adriano Celentano, Domenico Modugno, Mina, Milva, Dalida, Al Bano [illegible] Zanicchi ve Raffaella Carra bunların başlıcaları.

Federico Fellini İtalyan sinemasının devlerinden biridir. "Sekiz Buçuk" adlı filmine kadar neo-realist akımın çerçevesi içinde değerlendirilen yönetmen, bu tarihten sonra sinema sanatının boyutlarını zorlayan yapıtlar vermeye başladı

Türkçede İtalyan edebiyatı

İtalyan edebiyatından Türkçeye en fazla aktarılmış yazarlar Pirandello, Guarneschi ve Moravia'dır. "Tatar Çölü", "Büyücü" ve "Bir Aşk" gibi kitaplarıyla Buzzati de ülkemizde tanınan bir yazar olmuştur.

Klasik İtalyan edebiyatından "İlâhi Komedya"sıyla Dante, "Prens"iyle Machiavelli "Güneş Ülke"siyle Campanella dilimize aktarılmıştır. "Masumlar" ile D'Annunzio, "İki Efendinin Uşağı" ile Goldoni, "Gog" ile Papini de Türk okurunun ve izleyicisinin sevgisini kazanmıştır. Malaparte'nin "Kaputt"u, Silone'nin "Fontamara"sı Pavese'nin "Yaşama Uğraşı" başlıklı günlüğü; Morante'nin "Tarih Devam Ediyor", Calvino'nun "Ağacı Tüneyen Baron", Sciascia'nın "Baykuş" başlıklı romanları, Antonioni'nin "Kızıl Çöl" senaryosu ülkemizde İtalyan edebiyatından çevrilmiş belli başlı örneklerdir. Çeşitli dergilerde Leopardi, Ungaretti, Quasimodo, Montale'den şiir çevirileri yer almış; Machiocci, Gramsci, Bobbio, Volpe gibi kuramcılardan da pek çok metin dilimize çevrilmiştir. Bedrettin Cömert ve Gül Işık Croce, Giotto ve Montale üzerine yapıtlar yayımlamışlardır.

Fütürizm akımı dünya sanat tarihine geçti

... çağlardaki İtalyan sanat tarihinin ... 1260 yıllarında, heykeltraş Nicolo Pisano ile başladığı varsayılır. Roma sanatından ... yaptığı kabartmalarda dramatik ... veren Pisano sağlam ve gerçekçi ... yaratmıştı. Nicolo Pisano ile aynı ... parlayan iki ressam Cimabue ve ... Cavallini olmuşlardır. Her ikisi de ...'ya yol açan ressamlar olarak bilinir. ... resimlerindeki temanın özünü alışıla... bir düzen yalınlığı içinde hareket... yüz ifadeleri ve küçük ayrıntıla... vermeyi başararak Avrupa ... yeni bir dönüşümün yaratıcısı ... Giotto'nun önemli özelliklerinden ... yalın ama anlatımla yüklü figürleridir. ... etkisini XIV. yüzyıl boyunca duyur... yüzyılın Floransa resimi, Giotto ... sürdürerek, yapıtlarının tümünü ... edilecek modeller olarak ele almışlardır. ..., Giotto'nun etkisini en doğru yorum... Masso di Banco olmuş, öğrencileri ... Gaddi ve Bernardo Gaddi onun ... giderek resim sanatına renk ve nakış ...lerini getirmişlerdir.

Bu özellikler, Duccio di Buoninsegna'nın ... XIV. yüzyılın büyük resim okulu, ... okulunun en belirgin nitelikleridir. ... gotik sanatından da etkilenmiş ... üslupta bir ressam olan Duccio'nun ... dili Giotto'dan bütünüyle farklıydı, ... aynı devrimci etkilere sahipti. Duccio'... öğrencilerinden Simone Martini Fransız ... sanatının etkisini ve ustasının tekniğini ... Pietro Lorenzetti ve Ambrogio Lorenzetti kardeşler, Duccio'nun yanında ... okulundan ve Giotto geleneğine ... freskelerin dramatik olanaklarından ... Padova ve Verona kentlerinde Giotto geleneğine bağlı olarak, resim okulları ... Verona, Simone Martini ve İtalya'... etkisini göstermeye başlayan gotik üslûba ... XV. yüzyılın ortalarına kadar gotik ... başta gelen temsilcileri Gentile da Fabriano ile Pisanello oldular. Massacio'nun ... çıkışıyla Floransa'da gotik üslûp son ... Gotik sanatının incelik kaygılarına ... antik sanatın, Roma portrelerinin ... gerçekçiliği ortaya çıktı. Masaccio'... üç boyutlu mekân anlayışı XV. yüzyıl Floransa okulunun temel ilkesi sayılıyordu. ... bu mekan anlayışını geometri ve perspektif açısından üst düzeye ulaşmıştır. Piero della Francesca olağanüstü renk ...lığıyla ışık ve tonlamalara eğilmiştir.

Bellini ailesi

XV. yüzyıl Venedik resim okulunu Bellini ... temsil eder. Fatih Sultan Mehmet'in ... tablosunu yapan Gentile Bellini özellikle ... portre ressamıydı. Giovanni Bellin ise yağlıboya tekniğini geliştirerek, resim tekni... daha ileri düzeye ulaştırmıştı. XV. yüzyılın ünlü ressamı Boticelli ise çizgi ... doruğuna erişmişti. Sanatçı, çizgiyi ... geliştirmiştir ki, "Bahar Allegorisi" ve "Venüs'ün Doğuşu" adlı eserlerinde mekan ... önce, çizgi ritminin geldiği ... Antik konuları ele alarak Hıristiyan ... içinde yeniden yorumlaması onun ... belirgin özelliğidir.

Rönesansa bağlı olarak daha XV. yüzyıl... eski uygarlıkların sanatını, felsefesini ve ... incelemeye koyulan sanatçılar Yunan mitolojisindeki çok tanrılı anlayışa ... ve öncelikle insan üzerinde ..., insanın ruhu kadar bedenini de ön ... almaya başlamışlardı. Rönesans, böy... ortaçağı yobazlığına, tutucu din duygu..., mistik inançlarına karşı büyük bir ... yaratmıştı. Rönesans sanatçıları ... oldukları ölçüde bilimde de ustaydı... Batticelli ve Leonardo ve Vinci ile başlayan klâsik dönemde sanatçılar, evrensel ... kültürü kendilerine mal etmeyi başardı... Bilindiği gibi Leonardo ressam, heykel..., mimar, mühendis ve fizik, kimya, ... uzmanıydı, birbirinden farklı bilim ... sürdürdüğü araştırmalar, onun ... çağa göre çok ileri düzeyde ... varmasına ve onları uygulama ... geçirmesine neden olmuş, resimlerin... insanlara, nesnelere ve doğaya bilimsel ... çözümleyici bir gözlemle yaklaşarak XVI. yüzyılda dünya resim tarihinde bir çığır açmıştır. Michelangelo da aynı özellikleri taşır. Çoğunluk heykel alanında çalışan sanatçı, bunun yanısıra ressam ve mimar olarak da sanat etkinliğini sürdürmüş, heykelci yanı resimlerine güçlü bir biçimde yansımıştır. Roma'daki birçok mimarlık anıtı bu büyük ressamın çizdiği planlara göre yapılmıştı. Signorelli alanına dikilen "David" heykeli onu, ölümsüz kılan bir yapıttır. Sistine şapelindeki tavan resimlemesi ise, onun güçlü sanatının en güzel örneğidir.

Bu dönemdeki resim sanatının üçüncü büyük ismi Rafaello'dur. Vatikan Sarayını fresklerle kaplayan sanatçı, din bilim felsefe gibi soyut temalara getirdiği teknik çözümlemelerle üstün başarı göstermiştir. XVI yüzyılda Venedik resmi en güçlü ifadesini Giorgine'de bulmuştu. Sanatçı, Venedik resmine romantik bir şiirsellik getirmiş, öte yandan, yağlıboya tekniğine yeni olanaklar katmıştı. Giorgione'den sonra, Venedik resiminin liderliği Tiziano'ya geçti. Tiziano XVIII. yüzyıldaki ressamları bile etkileyecek denli geniş bir tasarım gücüne sahipti. Tintoretto ise Tiziano'nun tersine figüratif eğilimler gösteriyordu. XVII. yüzyılda barok sanat eğilimlerinin ortaya çıkmasıyla resim sanatının geçmişle olan ilişkileri azaldı. Bu dönemde Caracci ailesinin freskleri daha çok süsleyici bir nitelik taşıyordu. Annibale Carraci zamanında kurulan resim akademisi birçok sanatçının yetiştiği bir merkez haline geldi. Carraci önderliğinde birçok ressam manzara resimine yöneldiler. Carraci'ye karşıt olarak çarpıcı bir gerçekti uslup yaratan Caravaggio gölge ışık oyunlarıyla bir devrim yaratarak ikiyüz yıl boyunca sürecek romantizm okuluna yarattı. XVIII. yüzyılda romantik manzara ressamlığı süregiderken Venedik manzaraları yapan "Veduta" ressamları sanatlarını geliştiriyorlardı.

Fütürizm akımı

İtalya'ya has bir akım olarak dünya sanat tarihinde yerini alan 'Fütürizm' akımı 1909 yılında ünlü yazar ve şair Iommaso Marinetti'nin yayınladığı manifestoyla tüm ilgileri üzerine çekti. Marinetti, üç İtalyan ressam Carlo Carra, Umberto Boccioni ve Luigi Russolo ile birleşerek fütürizmin temellerini kurdu. Giacomo Bella ve Gino Severini de onlara katılarak XVIII. yüzyıldan bu yana durgunluk içindeki İtalyan sanatına yeni bir canlılık, çağdaş bir anlayış getirdiler, çalışmalarını geleceğe yönelik bir atılım ve dinamizm içinde sürdürdüler. Teknikte de, plastik durgunluk yerine hareket duygusu yaratmaya yöneldiler

1910'dan sonra soyut akım ressamlarının başta gelen temsilcileri Magnelli ve Affro Severini oldular. Çağdaş İtalyan resminin ve önemli temsilcisi sayılan Yunan asıllı Giorgio de Chirico metafizik resim okulunun ve gerçeküstücü akımın önde gelen ressamlarından biri olmuştur.

Bilim adamları

İtalya'da bilim etkinlikleri, XIII. yüzyılda Piza'lı Leonardo'nun çalışmalarıyla başladı. XIV. yüzyılda Mondino dei Liucci'nin araştırmaları Rönesansın hazırlayıcı etmenlerinden biri olur. Leonardo da Vinci gövde mekaniğini, Eustachi ve Aselli anatomiyi incelerler. Ülkede bilimin en önemli atılımı Galileo (1564-1642) ile gelir; Arşimed'in çalışmalarını ortaya çıkartan bu bilim adamı deneysel bilimi gündeme getirir. Onu, ışığın kırılmasını inceleyen Grimaldi izleyecektir. XVIII. yüzyılın önde gelen İtalyan bilim adamları elektrikli pili bulan Galvani ve Volta'dır. Çağımızda ise, ülkeden Marconi ve atom pilini ilk bulan Enrico Fermi gibi pek çok önemli bilim adamı çıkmıştır.

Düşünürler

Rönesans boyunca Machiavelli, Campanella gibi büyük düşünce adamları yetiştiren İtalya'nın XVIII. yüzyıldaki en önemli düşünürü, "Yeni Bilim"in yazarı Gianbatista Vico'dur. XIX. yüzyıl sonunda üretimi etkili olmayan Benedetto Croce'nin çağımızda da gücünü koruyan bir düşünsel toplam ortaya koymuştur. İtalya'nın XX. yüzyılda yetişen en önemli felsefecileri ve siyaset kuramcıları ise Gramsci, Togliatti, Maccocchi, Bobbio, Sartori ve Michels'tir

Michelangelo'nun ünlü "Pieta"sı.

Rönesans mucizesi

Roma'da otoritenin yerleşiklik kazanmasıyla birlikte, harcamalara geniş yer veren güçlü Senyörlükler İtalya'ya yayıldı: Lombardiya'da, Venedik ve Mantova'da Gonzague ailesi; Este'de Ferrare'ler, Floransa'da ise ünlü Medicis'ler sanatın ve bilimin gelişimine büyük maddî ve manevî desteklerde bulundular; İtalya'da Rönesans bu kavşakta başladı.

Gene de Rönesans çağını İtalya ile özdeşleştirmek doğru olmaz. Döneme mührünü vuran "hümanist" düşünce daha çok ülke sınırlarının dışında gelişir: Felemenkelinde, İngiltere ve Almanya'da, bir o kadar da Paris, Londra ve Viyana'da yoğun bir fikir hayatı başlamıştır. Erasmus, Thomas Morus, Lebrija, Ariosto, Rabelais Avrupa'daki büyük hümanistlerden yalnızca birkaçıdır.

Rönesansın konumunu ve özelliklerini sonradan değerlendiren uygarlık tarihçileri, başta da Michelet ve Jacob Burckhardt, başlangıç noktası olarak Dante ve Giotto'nun çıkışlarını göstermişlerdir. Ne olursa olsun, Rönesans hareketi XV. ve XVI. yüzyıllarda yoğunlaşmıştır. XV. yüzyılın başlarında, Orta-Çağın kargaşası biterken gelişen bu "aydınlanma" çağı sanat alanında olduğu kadar bilim alanında da, Avrupa'nın eski Yunan uygarlığından sonra yaşadığı en yoğun kültürel canlılığı oluşturmuştur.

Quattrocento Rönesansı (XV. yüzyıl) boyunca "kaynaklara dönüş" sloganı egemen olur. İtalya'nın tüm gelişmelerde özel bir yeri olmuştur. Hümanist düşüncenin yaygınlık ve uygulanabilirlik kazanması; bilimsel açıdan yoğun ilerlemelere yol açacak bulguların ortaya koyulması; perspektifin geliştirilmesiyle resim sanatının, daha çok da mimarinin yepyeni boyutlar kazanması; günümüzün modern diplomasi anlayışının temellerinin atılışı; matbaacılığın Gutenberg aracılığıyla yayılması ve Oxford, Sorbonne gibi üniversite merkezlerine girmesi, Quattrocento Rönenass'ının temel odak noktalarıdır.

XVI. yüzyıl "Klâsik Rönesans Çağı" olarak adlandırılmıştır. Bu dönemin belirleyici unsurlarından biri, Avrupa kıtası dışında yapılan keşifler ve bunları izleyen "fetih"lerdir. Kristof Kolomb'un Amerika kıtasını keşfetmesini Vasco de Gama'nın Güney Afrika'da Cap Burnunu geçmesi, İstanbul'un Fatih Sultan Mehmet tarafından fethi, Macellan'ın gezileri ve Cortez'in Meksika'ya çıkışı izler. Bu "dış" olaylar doğrudan doğruya "Klâsik Rönesans Çağı'nın kültürel ve bilimsel gelişmelerini biçimleyecektir. Bu dönemde Floransa, İtalya'nın etkin merkezi olma özelliğini geniş ölçüde yitirir. Roma ve Venedik XVI. yüzyıl Rönesans hareketine damgalarını vuracaktır. Leonardo da Vinci, Michelangelo, Rafaello gibi sanatçılar; "Deliliğe Övgü", "Utopia", "Gargantua" gibi metinler; kilisenin, Hıristiyan Birliği tasarısının çözüme kavuşamaması bu dönemin belli başlı kişileri ve olayları arasında ön sırayı tutarlar.

1540'dan sonra Rönesans çağının bitiş dönemi başlar. İtalya'da siyasal ve ekonomik bunalım üç noktaya ulaşır. Sanatsal ve düşünsel ilerleme önce yavaşlar, sonra da, özellikle İtalya'da uzun sürecek bir duraklama devri başlar. Kapanış çağında yalnızca bilimsel etkinliklerde bir tırmanış görülür; Leonardo'nun çalışmalarını Kopernikus'unkiler, daha sonra da Galileo'nunkiler izler. "Prens" ile Machiavelli'nin yarattığı düşünsel açılım, yarım yüzyıl sonra Giordano Bruno'da ve Campenalla'nın "Güneş Ülkesi"nde tümel boyutlarını bulacaktır.

Rönesans, Avrupa'nın milattan sonra yaşadığı ve yoğun sanat, düşünce ve bilim etkinliğine sahne olmuştur.

Leonardo da Vinci rönesansın şüphesiz en büyük kişiliği idi

Hıristiyanlığın ve Papalığın merkezi

VATİKAN

İTALYA'nın başkenti Roma'nın [illegible] bin metrekarelik bir alan kaplayan Vatikan şehir-devleti yeryüzünün en küçük [illegible] olup, yüzölçümü açısından Monako'nun [illegible] kadardır. Kendi valisi, posta bürosu ve [illegible] yonu bulunan Vatikan, aynı zamanda Katolik Kilisesi'nin idari merkezidir.

Roma İmparatorluğu, uzun direnmelerden sonra VI. yüzyıldan başlayarak Hıristiyanlığın [illegible] oldu. Bu dönemde, Hıristiyanlığın devlet dini olarak benimsenmesiyle birlikte Roma Piskoposu ilk kez "Papa" olarak anılmaya başlandı. [illegible] cak, VI. yüzyıldan Haçlı Seferleri'ne gelene [illegible] palığın siyasal ve mali gücü belli bir [illegible] namadı. VIII. yüzyılda Büyük Karl'ın (Charlemagne) büyük mülk desteği sağlamasıyla siyasal [illegible] itibar kazanan papalık gene de birkaç kez [illegible] uğramaktan kurtulamadı. Papalık merkezi Lateran'dan, Avignon'a XIV. yüzyılda, Avignon'dan Vatikan'a ise, XII. Grégoire zamanında, [illegible] taşındı.

Vatikan'ın papalığın merkezi olması Roma'nın toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşamına [illegible] bir hızla gelişmesine yol açtı. Vatikan Sarayı, [illegible] taplığı ve pek çok kilise ardarda inşa edildi. [illegible] yüzyılda Roma'nın V. Karl tarafından yakılıp yıkılması sırasında Vatikan da büyük zarar gördü. [illegible] men ardından, özellikle de Michelangelo'nun [illegible] myle yeni bir onarım dönemi başladı. Çevresinin alanı düzenlendi, yapımı bir yüzyıl sürecek olan San Pietro bazilikasının inşasına başlandı.

XIX. yüzyıl başında papalık bu kez Napolyon'un baskınına uğradı, papa bir süre için tutsak [illegible] Roma, Fransa'nın ikinci başkenti ilan edildi. Tüm boyunca papalık ile mevcut yönetimler arasında huzursuzluk giderilemedi. 1929 yılında yapılan Latarano Antlaşması'na kadar bu düzensizlik devam etti. 1929'da, İtalyan hükümeti ile Papa XI. Pius arasında bir uzlaşma sağlanabildi. Bu antlaşmayla [illegible] Vatikan bağımsız bir devlet sayılacak, ancak papalık da Roma'yı İtalya'nın başkenti olarak kabul edecekti.

1947 İtalyan Anayasası'na da müdemmiç [illegible] bu koşullara göre İtalyan hükümeti papalığa [illegible] ayrıca mali yükümlülüklerle de sorumlu [illegible] Buna göre, her yıl 750 milyon lirel nakit ödeme yanı sıra yüzde 5 faizli 1 milyar liretlik devlet tahvili vermeyi İtalyan hükümeti kabul etmiş bulunmaktadır.

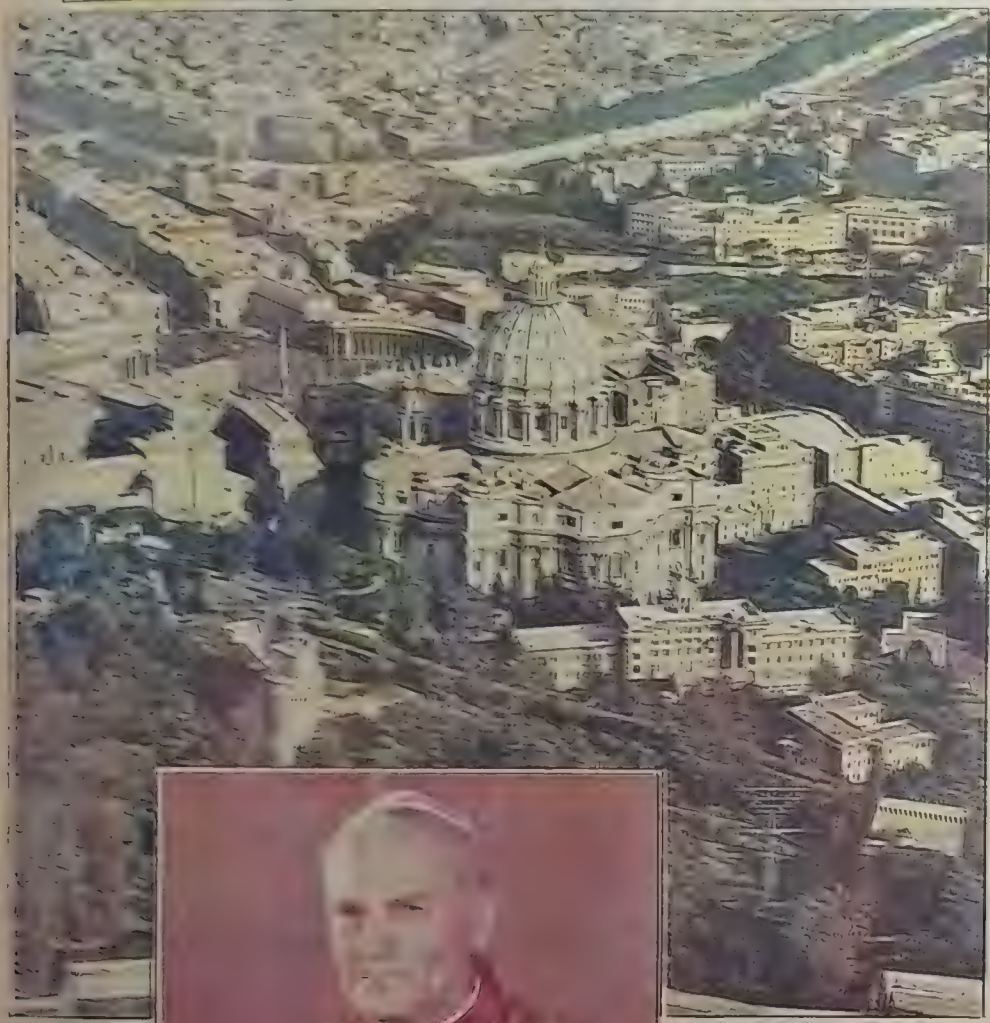

Vatikan'ın genel görünümü..

[illegible] yüzyıldan [illegible] ilk kez İ[illegible] Orşa'dan, [illegible] Cenova'dan [illegible] seçilen Papa II. [illegible] Paul. [illegible] dünya [illegible] bilimsel [illegible] bir sporcu [illegible] olması, dün[illegible] gezip [illegible] edik yer [illegible] olmaması [illegible] oldukça [illegible] bir kişilik özellikler sahiptir. [illegible] son o[illegible] [illegible] yı [illegible] [illegible] [illegible] Dünya [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] çek-

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Vatikan Devleti (STATO della CITTA del VATICANO)
Nüfusu: 1.000 (1979)
Yüzölçümü: 0.44 kilometrekare
Resmi dil: İtalyanca, Latince.
Etnik dağılım: İtalyanlar, İsviçrelilor.
Din: Katolik.
Para birimi: İtalyan lireti
Devlet işareti: SCV

VATİKAN'IN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Salvatore Asta
Çukurca Mah. 2. Sok. No. 55
Çankaya/Ankara
TÜRKİYE'NİN VATİKAN BÜYÜKELÇİSİ
VECDİ TÜREL

Avrupa'nın en küçük ülkelerinden Vatikan'da basın can alıcı bir önem taşır. Vatikan'da üç dilde yayınlanan gazetenin başka, Vatikan Radyosu'nun yayınları da ilgiyle izleniyor.

Adem'in yaratılışı..

Şehir devleti statüsü

Bir şehir devleti statüsünde olan Vatikan'ı Papanın atadığı bir komisyon yönetir. Papalık ile İtalya hükümeti arasında kolay çözüme kavuşturulamayan bir konu da "resmî para birimi"nin kullanılmasıydı. 1930'da varılan antlaşmalara göre yeni bir biçim verilmiş ve papalığın "olanaklarına 100 milyon lirete karşılığı Vatikan papalığına sürümüyle yetinmesi konusunda anlaşma varılmıştır. Bu meblâğ "kutsal yıl"larda 25 milyon lirayla karşılığı olarak artırılmaktadır. Vatikan devletinin yasama ve yürütme yetkileri Papa'nın elindedir. Kardinaller Birliği tarafından Papa'nın seçimi gizli oylama ile yapılır ve üçte üçünü alması zorunludur. 1740'dan bu yana 15 Papa seçilmiştir. Bugünkü Papa II. Jean Paul, 1527'den bu yana seçilmiş İtalyan kökenli olmayan ilkinci din adamıdır. Wadowice'de (Polonya) 18 Mayıs 1920 yılında doğan Papa'nın asıl adı Karol Wojtyla olup 22 Ekim 1978'de Papa seçilmiştir. Vatikan Devlet Sekreterliği görevini ise 1979 Mayıs'ından bu yana Kardinal Agostino Casaroli yürütmektedir.

Toplumsal yaşam

Benito Mussolini ile Kardinal Pietro Gasparri arasında imzalanan antlaşmaya göre Vatikan şehir devletinin yüzölçümü 0.44 kilometrekaredir. Bunun dışında, Roma'nın 25 kilometre kadar güneyinde, Albano gölünün kıyısındaki Castel Gandolfo köyünde papalığın bir "yazlık villa"sı bulunmaktadır. Vatikan'ın toplam nüfusu, 1967 yılının sayısal verilerine göre 903'tür, bunun 658'i erkek, 245'i kadın olmakla birlikte asıl Vatikan vatandaşı sayısı yalnızca 520'dür. Buna karşılık, Vatikan'ın korumasıyla yükümlü olan "emniyet görevlileri"nin sayısı neredeyse bu sayının üstündedir. Papanın özel muhafız alayı 75, İsviçre Muhafız Birliği 75, sembolik anlamda da olsa Roma vatandaşlarının oluşturduğu özel birlik 500 görevliden oluşmaktadır.

Bunların dışında, 158 kişilik bir jandarma birliği de Vatikan'ın "savunma"sından sorumludur.

Vatikan vatandaşlarının tümü sosyal hizmetlerden yararlanırlar. FAS'a (Sağlık Hizmetleri Fonu) kayıtlı olmak zorunludur. Vatikan'ın sosyal sigorta hizmetini oluşturan özerk bütçe her ay ücretlerden kesilen meblâğlarla beslenir. Vatikan şehrinin özel statüsü her türlü mülkiyetin yönetime bağlı olmasına yol açar. Annona adlı bir mağaza tüm çalışanlara ve yabancı diplomatlara çeşitli tüketim maddelerini sunar. Vatikan vergiyle bağımlı olmadığı için müşterilerin hayli indirimli biçimde alışveriş yapabilmektedirler.

Kitle iletişimi

Vatikan'ın iç ve dış telefon bağlantıları tek bir telefon santralından yönetilmektedir. 1966 yılında 5.5 milyon telefon görüşmesinin yapıldığı saptanan Vatikan, dünyada ilk uluslararası otomatik telefon sisteminin kurulduğu ülke olma niteliğini taşımaktadır.

Vatikan'da basın canalıcı bir önem taşır. 1861'de kurulan ancak, 1931'den sonra Vatikan'da basılmaya başlanan **Osservatore Romano** gazetesi ayrıca haftalık olarak üç dilde (İtalyanca, Fransızca İspanyolca) yayımlanır. Bunun dışında Vatikan'ın dinsel alandaki etkinliklerini kapsayan hacımlı yıllıklar da basılmaktadır.

Dünya çapında ünlü Vatikan Kütüphanesi'nin geçmişi IV. yüzyıla dayanır. Ancak, ilk kütüphanenin hemen tümü yağmalar ve taşınmalar arasında yıkıp gitmiştir. Bugün Vatikan Kütüphanesi'nin fonunda bulunan elyazmaları ve kitapları, Napolyon döneminde uğranan kayıplar da buna eklenirse yeryüzünün en zengin yazılı metin kaynaklarından birini oluşturmaktadır. Vatikan'ın gizli arşivleri de ayrı bir önem taşımaktadır. Arşivde toplam 120 bin belge, kütüphanede ise 35 bin cilt kitap bulunmaktadır.

Kültür

Vatikan müzeleri, klasik çağ ürünleri ve Rönesans dönemine ait yapıtlar açısından dünya müzeleri arasında ön sırayı tutarlar.. Sixtine şapelinde Michelangelo'nun getirdiği katkılar, Rafaello'nun II. Jules Köşkü'nde sergilenen ürünleri bunların en önemlileridir. Vatikan'daki müzelerin belli başlıları: 1837'de kurulan Etrüsk Müzesi, 1839'da kurulan Mısır Sanatları Müzesi, 1844'de kurulan kutsal Gregoire Müzesi, 1854'de kurulan Hıristiyan Sanatları Müzesi ve 1927'de kurulan Etnoloji Müzesi'dir.

Michelangelo ve Rafaello bir yana, bu müzelerde ürünleri bulunan ünlü sanatçılar arasında özellikle Tiziano, Botticelli, Angelico dikkati çekerler. Chiaromonti Müzesi ise Avrupa'nın antik çağ sanat ürünleri açısından en zengin müzesidir. Çağdaş resimlerin arasından da Vatikan müzelerine armağanlar sunanlar az değildir: Bunların başında Rouault, Matisse ve Lucio Fontana gelmektedir. 1973'te açılan Tarih Müzesi'nde ise Papalık dönemine ait pekçok eşyanın yanı sıra belli başlı "saltanat arabaları" sergilenmektedir.

OTO-YOL SANAYİ A.Ş.
TİCARİ ARAÇLAR ENDÜSTRİSİNDE ÖNDE GELEN İSİM...

Midibüs F 50 NM

Damperli F 50 NC

F 169 NT (4x2)

F 697 T (6x4)

Kapalı kasa F 50 NC

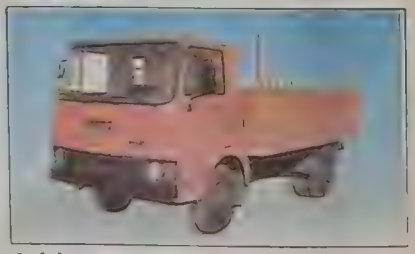
Açık kasa F 50 NC

Otoyol Sanayi A.Ş., Fiat lisansı ile üretilen ticari araçları ile, iç ve dış pazarlarda lider durumdadır. Kamyon, midibüs ve çekicileriyle, resmi kuruluşların, muteahhitlerin, ağır vasıta şoförlerinin, nakliyat şirketlerinin ve taşımacılıkla tüm bağlantısı bulunanların, yıllardır hizmetinde olan Otoyol Sanayi A.Ş., bundan böyle de sizlere en iyi hizmeti verecek olmanın inancı içindedir.

OTO-YOL
SANAYİ A.Ş.
Büyükdere Cad. no 65 Stad han kat 6 Mecidiyeköy - İstanbul - PK 75
Telefon 676915 (5 hat) - Telex 26175 Otoyol TR

Avrupa'nın en eski devleti

SAN MARİNO

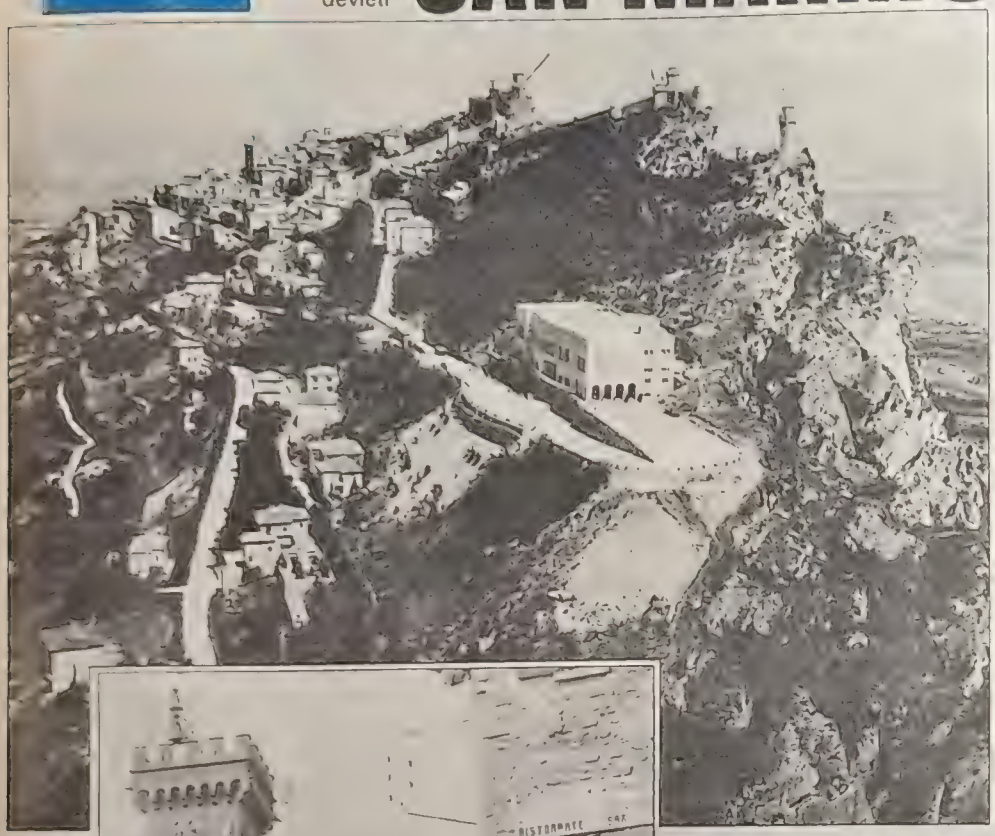

San Marino bu yüksek tepenin üzerinde kuruludur.

San Marino'da hükümet binasının önündeki caddede yabancı gezginler...

GELENEKLERİ ve anayasası Ortaçağdan kalma olan San Marino, Avrupa'nın en eski devletidir. Bu minyatür ülke, İtalyan tarihinin birçok olayına katılmıştır.

San Marino, İtalya toprakları içindedir. Rimini'nin güneyindeki bu ülkenin yükseltisi Titano Dağı'nda 726 metreyi bulur. Toprakları kalkerli Apenninlerin bir parcasıdır.

Efsaneye göre, Roma İmparatoru Deocletian'ın baskısından kaçarak buraya yerleşen San Marino, Dalmaçyalı bir taş yontucusudur. Aziz, IV. yüzyılda buraya yerleştikten sonra, çevresine Hiristiyanları toplamıştır. İşte o günden bu yana San Marino, biraz silah gücüyle, biraz ustaca diplomasiyle ve bu arada dağlık konumunun da yardımıyla, bağımsızlığını korumuştur.

KİMLİK KARTI

Resmi adı	: San Marino Cumhuriyeti (Repubblica di San Marino)
Başkent	: San Marino
Nüfusu	: 21.622 (1981)
Yüzölçümü	: 61.19 kilometrekare
Resmi dil	: İtalyanca
Etnik dağılım	: San Marinolular
Din	: Katolik
Para birimi	: İtalyan lireti
Devlet işareti	: RSM

Adriyatik kıyısından 20 kilometre [illegible] zaklıkta olan San Marino'da, 885 yılı[illegible] aynı adla bir manastır kurulmuştur. [illegible] şarlarla istilacıların saldırılarına karş[illegible] kendini güçlendiren küçük komün, daha [illegible] IX. yüzyıl sonlarında özerkleşmişti. [illegible] palık yanlısı olanlarla, papalığa karşı [illegible] lanlar arasındaki kavgalara da karış[illegible] San Marino, bu kavgalardan yara almadan sıyrılmayı başardı ve XI. yüzyılda cumhuriyet biçimini aldı. Anayasası [illegible] XIII. yüzyıldan kalmadır.

San Marino komşu piskoposlular ve Rimini beyleri olan Malatesta'nın tehdit[illegible]lerine karşın, bağımsızlığını korumayı başardı. Cumhuriyet XV. yüzyılda Floransa ve Urbino dükalarıyla ittifak yaptı. İki büyük meclis ise XV. yüzyıl ortasına doğru kuruldu. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda nispî bir gerileme dönemi geçirdi.

1815 Viyana Kongresi ile tanınan San Marino devleti, 22 Mart 1862'de, İtalya krallığı ile, bir gümrük birliğini de içeren dostluk ve işbirliği paktı imzaladı. Böylelikle bu eski cumhuriyetin bağımsızlığı da korunmuş oldu. Bu anlaşma 23 Mart 1872'de, 28 Haziran 1897'de ve 31 Mart 1939'da yenilenerek 1942 ile 1943 arasında yedi değişikliğe uğradı.

Yasama gücü

San Marino'da yasama gücü, her beş yılda bir halkoyu ile seçilen 60 üyeli büyük ve genel kurul dur. Bu konseyin içinde her altı ayda bir iki devlet başkanı olarak seçilir. Başkanlar, [illegible] konseyi ve çeşitli komisyonlar ile birlikte, yürütme gücüne sahiptir.

23 Mayıs 1978'de yapılan seçimlerde, Hıristiyan Demokratlar 28, Komünistler 16, Sosyalist Partiler 15 ve diğerleri de üçer sandalye almıştır. Seçimden sonra bir siyasi bunalım meydana gelmiş ve sonunda komünistlerin önderliğinde, 17 Temmuz 1978'de, bir "Demokratik İşbirliği Hükümeti" kurulmuştur. Ülke, 1948 ile 1957 yılları arasında da komünistlerin başı çektiği bir koalisyon tarafından yönetilmişti.

Kadınlara oy hakkı yok

Kadınların oy hakkının olmadığı San Marino'da 1200 kişilik bir ordu vardır. Ancak, San Marino'da ordunun görevi savaşmak değildir. Çünkü ülkeyi savunması, uluslararası anlaşmalarla sağlanmıştır. Ordu, cumhurbaşkanlarının muhafızları, [illegible] hafızları, polis görevlileri ve jandarmalardan oluşur.

Bir tehlike anında veya herhangi bir [illegible] durumda, 16 ile 55 yaş arasındaki bütün erkekler orduya çağrılabilir.

Ekonomi

1981 mali yılında San Marino'nun bütçesi [illegible] milyar 103 milyon 052 bin 187 lirettir. Ülkenin başlıca ihraç malları kimyasal maddeler, [illegible] tekstil, kereste, vernik, seramik ve ağaç işleri [illegible]kineleridir.

San Marino Cumhuriyeti asıl gelirini turizmden sağlar. 1980 yılında 3.5 milyon turist [illegible]tiği San Marino'da, meclis binasını gezmek [illegible]retlidir. Ayrıca, ülkede İtalyan ve Vatikan paraları kullanıldığı halde, San Marino Cumhuriyeti kendi parasını ve pullarını basmaktadır. Bu[illegible] özellikle pulların, koleksiyon değeri vardır. Tıpkı minyatür Avrupa devletlerinden Liechtenstein'[illegible] bi, San Marino'nun da başlıca ticaret, pul [illegible]dir. Kişi başına, Liechtenstein ile birlikte dünyada belki de en çok pul basan ülke olan San Marino, [illegible]lar önce bastığı 500 lirettik bir uçak pulu ile bir [illegible]tada on milyon lirret kazanmıştır. Havadaki [illegible]yan bu ülkenin bastığı 20 bin uçak pulu, bir hafta içinde merakhlar tarafından kapışılmıştır.

Eğitim

San Marino'da, ilk ve orta öğretim [illegible]lam diplomalı 37 okul vardır. Orta öğretim [illegible]larının diplomaları İtalyan üniversiteleri tarafından kabul edilmektedir. Medenî nikahın [illegible] de kabul edildiği ülkede, 1978 yılında [illegible] telefon vardı. 1974 verilerine göre, San Marino'da toplam iki bin 300 kişilik sekiz sinema bulunmaktadır.

San Marino'yu Rimini'ye bir otobüs bağlar. Yazları yine Rimini'ye helikopter seferleri de [illegible]

Uluslararası anlaşmalara göre, ülkede [illegible]tiştirilmesi yasaktır. Ancak, her yıl İtalya'dan belli miktarda tütün alınır. İtalya San Marino'ya [illegible] verir.

San Marinoluların ilginç geleneklerinden biri "Nisan 1"gününe ilişkindir. Eğer bu ülkede 1 Nisan günü güneş doğmadan uyanmamaya [illegible]rınızla yatağınızdan bir hamlede kalkınız, bu [illegible]ra bindirilerek kent sokaklarından çaş ve [illegible] ile kalabalığın coşkun gösterileri arasında [illegible]meniz işten bile değildir.

Volkanik bir ada, bir buzul ülkesi

İZLANDA

İZLANDA, Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde, volkanik bir ada üzerinde kurulmuştur. Çevresinde de kendisine bağlı birçok küçük adadan oluşur. Bağımsız bir cumhuriyettir. En yakın komşular, batı ve kuzeybatısında yer alan Grönland'dır ve 300 km. uzaktadır. Bir başka komşusu İskoçya ise 850 km.'dir. Norveç de İzlanda'nın doğusunda ve 1000 km. mesafededir.

Ülkenin kıyı yapısı, onun yer şekillerini de ortaya koyan önemli ipuçlarını vermektedir İzlanda kıyıları tek biçimli ve düz olduğu kadar, son derece girintili çıkıntılı, fiyort yönünden zengin bir özelliğe de sahiptir. Etkin bir yanardağa sahip olduğu kadar Jökull denen buz kubbeleri de yer almaktadır. Bu nedenle dir ki, "buzlar ülkesi" anlamına gelen "İzlanda" sözcüğü ülke adı olarak benimsenmiştir

İzlanda, Üçüncü Zaman'daki lav yığınının sonucunda meydana gelmiştir. Bu lavlar adada 500 metrenin üzerinde yaylalar oluşturmuştur. Üçüncü Zaman öncesi bazı olaylar volkan konilerini ortaya çıkarmıştır. **Hekla Yazardağı** (1.477 m.) olarak bilinen, en tanınmış konilerinden birdir. Bu konilerinden bazıları da buzlarla örtülüdür. Buzlarla örtülü olmayanlar, lavların çatlaklarından dışarıya çıkma olanağı bulur.

Volkanizma ülkedeki kaplıcaların yaygınlaşmasını, sıcak sudan yararlanma kolaylığını sağlar.

Dördüncü Zaman buzulları İzlanda'nın yüzey şekillerini iyice değiştirmiştir. Avrupa'nın en büyük buzuluna sahiptir. 8.500 kilometrekarelik olan bu uzul, **Vatnajökull** adını taşır. Toplam buzullar 12 bin kilometrekare kadarlık yer kaplar. Vatnajökull'un yüksekliği 1.665 metreye ulaşır. Öte yandan İzlanda'nın merkezindeki Hofsjökull ise 1017 metredir.

İzlanda'da kıyı yapısı yukarıda değindiğimiz gibi kuzey-güney farklılığını yansıtır. Batı kıyılarında yer alan iki büyük koy çöküntüler sonucu oluşmuştur. Fiyortlar, kuzey kıyılarını inişli çıkışlı, düzensiz ve alçak hale getirmiştir. Bu güney kıyılarıyla taban tabana karşıttır.

Irmaklar ve göller

İzlanda'da birçok akarsu vardır. Bunlar bol çağlayanlara sahiptirler. İçlerinden en önemlisi **Thjörsa**'dır. (210 km).

Göller de çoktur İzlanda'da. Bunlar içinde en önemlisi **Thingvallavatn**'dır. 120 km2'lik bir alana sahip olan bu göl 116 metre derinliktedir.

Ülkede iki tip iklim hükümsürmektedir. Bu kabaca güney ve kuzey kıyılarında en belirgin özellikleriyle yaşanır.

Güney kıyılarında, ılık su akıntıları nedeniyle de yazlar kısa geçerken, kuzeyde hiç yaz yoktur.

Kuzey Buz Denizi kıyılarındaki kuzey kıyısı kuzey kutup dairesine, kuzey kutup noktasına yakındır. Bu yüzden Atlas Okyanusu'nun yumuşatıcı etkisinden uzaktır, dolayısıyla güney ve güneybatı kıyılarından çok daha soğuktur. Yağışlar kuzeyde 40 santimetre dolaylarındaykey, güney ve doğuda bu oran daha fazladır.

İzlanda'nın doğal bitki örtüsü tundralar ve ormanlardan oluşur. Rüzgârlara açık olan kesimleri tundralarla kaplıdır. Rüzgârların etkili olamadığı bölgelerse ormanlarla örtülüdür. En çok kayın ve söğüt ağaçları bulunmakta ise de son dönemde kereste elde etmek amacıyla ortaçağdan buyana kesilmesi sonucu giderek bu örtü yerini buğdaygil çayırlarına bırakmıştır.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: İzlanda Cumhuriyeti (Lýðveldið Ísland)
Başkent: Reykjavik (Nüfusu 83.766)
Ülke nüfusu: 299.187 (1981)
Yüzölçümü: 102.829 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.9
Resmî dil: İzlandaca (Íslenzka)
Etnik dağılım: Homojen
Din: Lutheryan
Para birimi: İzlanda kronu
Başlıca kentleri: Kópavogur (13.819), Akureyri (13.420), Hafnarfjör (12.205)
Devlet İşareti: IS

TARİH BOYUNCA İZLANDA

İzlanda 1918'de bağımsız oldu

İRLANDALILARIN IX. yüzyılın başlarında keşfettiği İzlanda'ya, yüzyılın ikinci yarısında Norveçliler yerleşti. Bunu izleyen yıllarda, İskandinav İzlanda'sında bir tür aristokratik cumhuriyet kuruldu. Yasa koyucu meclisine Althing adı verilmiştir. 930 yılında kurulan bu meclis, dünyadaki ilk parlamento olarak kabul edilir. X. yüzyılda Hıristiyanlığı kabul ettiğinde İzlanda, iyi örgütlenmiş bir Viking devletiydi. Yüksek bir uygarlık ve kültürel gelişme düzeyine sahipti. Bu durum, ülkenin bağımsızlığını yitirmesine yol açan iç savaşımların patlak vermesine kadar sürdü.

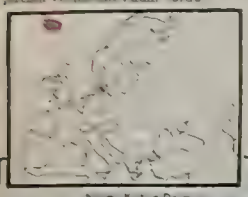

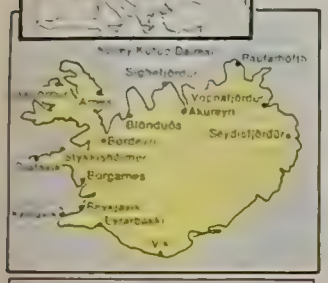

1263 tarihli "Eski Anlaşma"ya göre, İzlanda, besin maddeleri ve kereste sağlanması karşılığında, Norveç Kralı IV. Haakon'un hükümdarlığını kabul etti. 1381 yılında ise, İzlanda gibi Norveç de, Danimarka'nın egemenliği altına girdi. Danimarkalıların egemenliği döneminde, önceleri, İngiliz tüccarlar ile, Hollandalı, Alman ve Felemenk'lerin kurduğu birliğe bağlı tüccarların ülkede ticari etkinlikte bulunmasına ve balık alanlarından yararlanmasına izin veriliyordu. Ancak daha sonra Danimarkalılar bütün bu ayrıcalıkları kaldırdı.

1551 yılından beri Protestan olan İzlandalılar, 1662 yılında Danimarka tahtına bağlılık yemini ettiler. Danimarka krallarının despotça eğilimleri ise, 1800 yılında Althing'in kapatılması noktasına kadar vardı. Althing bundan 43 yıl sonra, Kral VIII. Christian tarafından yeniden açıldı.

İzlanda 1918 Aralık ayına kadar, Danimarka'ya sıkı sıkıya bağlı kaldı. Bu tarihte imzalanan federal anlaşmaya göre, tamamen bağımsız, egemen bir devlet oldu. İki ülke arasındaki tek bağlantı ise, İzlanda'nın da Danimarka kralını tanıması şeklinde, bir süre daha devam etti.

14 Mayıs 1941'de Althing, Almanların Danimarka'yı istila etmesinden yararlanarak, Danimarka tahtı ile kalan bütün ilişkilerini kopardı. 1944 Mayısında da ulusal düzeyde bir referandumla yeni anayasa kabul edildi. 17 Haziran 1944'te İzlanda'nın cumhuriyet olduğu ilan edildi. İzlanda bugün NATO üyesi bir ülkedir.

EKONOMİ

Balıkçılık ekonominin temelidir

KUZEY Atlantik'teki küçük ülke İzlanda'nın ekonomisinin temelini balıkçılık oluşturur. Balık ve balık ürünleri ihracatı İzlanda'nın ihracatının yüzde 70'ini karşılamaktadır.

İzlanda EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ve OECD'nin (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) üyesidir.

İzlanda'da 1980 yılında elektrik enerjisi kapasitesi 670 bin kilovattır. Bunun 542 bin kilovatı hidroelektrik santrallardan sağlanmıştır. Toplam elektrik üretimi 3 143 milyon kilovat saat olmuştur.

İzlanda topraklarının çok büyük bölümü verimsizdir. Tüm toprakların ancak yüzde 0.5'in de üretim yapılabilmektedir. Başlıca ürünler kuru ot, patates ve şalgamdır. 1980 yılında kuru ot üretimi 3 milyon 879 bin metreküp, patates üretimi 15.341 ton ve şalgam üretimi 902 ton olarak gerçekleşmiştir.

İzlanda'nın en önemli gelir kaynağı olan balıkçılık sektöründe toplam 106.487 ton kapasiteli 866 gemi bulunmaktadır. Yakalanan balık miktarı 1 milyon 500 bin ton civarındadır. İzlanda hükümeti 1972 eylülünde balıkçılık alanlarının 12 milden 50 mile çıkarılmasını açıklamıştır. 1973 kasımında İngiltere ile İzlanda arasında bu konuda bir anlaşma imzalanmıştır. 1975 temmuzunda İzlanda, Ekim 1975 tarihinden itibaren balıkçılık alanını 50 milden 200 mile çıkardığını bildirmiştir. İzlanda hükümeti bu kararı iç sularda balık varlığını korumak amacıyla almıştır.

Balıkçılık, İzlandalı'nın en büyük uğraşıdır. Ada bütünüyle volkanik bir bölgedir. Sürekli indifa tehlikesi altında yaşayan İzlandalı'nın dinsel ve batıl inançları hayatında çok önemli bir rol oynar, bu yalnızlık duygusuyla bomboş toprakların bağrında manastırlar ve kiliseler inşa etmiştir.

Dış ticaret

İzlanda 1980 yılında 480 161 667 bin İzlanda kronu değerinde ithalat ve 448 [illegible] bin İzlanda kronu değerinde ihracat yapmıştır. Temel ihracat ürünleri balık ve balık ürünleri 333 928 400 bin İzlanda kronu (548 157 500 bin kilo) olmuştur. Tarımsal ürün ihracatı ise 7.761.200 bin İzlanda kronu (9 477 200 bin kilo) olarak gerçekleşmiştir.

İzlanda 1980 yılında 9.873 000 bin kron değerinde sekiz gemi, 57 616 100 bin kron değerinde 465 316.1 bin ton [illegible], 2 871 800 bin kron değerinde 12 [illegible] ton hububat, 6.633.600 bin kron değerinde 62.010.7 bin ton hayvan yemi, 15.141 [illegible] kron değerinde 88.665.7 bin ton benzin, 21.041.600 bin kron değerinde 9 169 [illegible] motorlu araç ve 6.210.300 bin kron değerinde 2.146.6 balıkçılık malzemesi (ağ gibi) ithal etmiştir. İzlanda en fazla ithalâtı yüzde [illegible] Sovyetler Birliği'nden yapmıştır (32 [illegible] bin kron). İthalâtta ikinci sırayı yüzde [illegible] ile İngiltere (32.391.767 bin kron) almıştır.

SİYASAL KÜNYE

Parlamento üst ve alt meclislerden oluşuyor

1944'te yapılan halk oylamasıyla İzlanda Anayasası yürürlüğe girdi ve 17 Haziran 1944'te Cumhuriyet ilân edilerek Sveinn Björnsson ilk başkan seçildi. Cumhurbaşkanı parlamento tarafından dört yıllık dönemler için seçilmektedir. 1980'de seçilen Vigdis Finnbogadottir halen bu görevi yürütmektedir ve daha sonra Ulusal Tiyatro'nun Genel Müdürlüğü'nü yapmıştır.

Alpingi (Parlamento) üst ve alt meclisler olmak üzere iki bölümden oluşur. Üst Meclis'in üçte biri, ortak oturumda Alpingi üyeleri arasından seçilir. Kalan üçte iki Alt Meclis'i oluşturur.

1959'da yürürlüğe giren seçim yasasına göre Alpingi'nin 60 üyesinden 49'u sekiz seçim bölgesinden nispî temsil sistemiyle seçilmekte, kalan 11 üye aldıkları oy oranına göre partiler arasında dağılmaktadır. 1980 seçimlerinden sonra oluşan koalisyon kabinesinde Başbakan, Gunnar Thoroddsen dir (Bağımsızlık Partisinden).

TEMSİLCİLİKLER

Türkiye'nin Oslo Büyükelçisi İzlanda nezdinde, İzlanda'nın Kopenhag Büyükelçisi de Türkiye nezdinde akredite bulunmaktadır. İzlandalı fabrikatör Vellelis Türkiye fahrî başkonsolosu. Kemal Noyan ise İzlanda fahrî konsolosudur.

DÜZELTME.

20. İzlanda'da İsveç ile siyasal bünyesi ile ülkelerle bu yakınlıkları bağlantısı arasına dağıl yazılışı olarak bir satır ile [illegible] bir yanlışlığı düzeltir. [illegible] olunur.

SAVUNMA

Ülkeyi Amerikan askerleri savunuyor

İzlanda'nın kendi silâhlı gücü yoktur. NATO anlaşması uyarınca İzlanda'da bulunan Amerikan askerleri İzlanda savunma görevini yürütmektedir.

Dört gemi balıkçı filosunun korunması ise kıyı muhafızları tarafından kullanılır. Bu gücün ayrıca bir devriye uçağı ile iki helikopteri bulunmaktadır. Kıyı muhafızlarının sayısı 135'dir.

İzlanda'nın en fazla ihracatı yüzde 22 ile İngiltere'ye yapmıştır (96.213.66 bin kron). İhracatın ikinci sırayı yüzde 16 ile İngiltere almıştır. (73.488.551 bin kron).

Yaşam

İzlanda'da demiryolu yoktur. Ülkenin kapladığı 12 bin kilometredir. Trafiğe çıkan araç sayısı 96.606'dır. (Otomobil 86.184, kamyon 8.531, motosiklet 631). İzlanda 1968'de sol trafik düzeninden sağ trafik düzeine geçmiştir.

Çok büyük ve bazı küçük firmalar İzlanda ve çeşitli ülkeler arasında tarifeli seferler yapmaktadır. Büyük şirket iç hatlarda 2.493 yolcu, 765 ton posta ve 2.613 ton yük, dış hatlarda ise 302.631 yolcu 1.034 ton posta ve 5.259 ton yük taşımıştır.

İzlanda'nın deniz ticaret filosu dört büyük gemi (1.983 gross ton) ve 966 küçük gemiden (33.374 gross ton) oluşur.

TOPLUMSAL YAŞAM

Bira ancak evde gizli içilebiliyor

NURİ ÇOLAKOĞLU

YASSI burunlu Vikingler denize açıldıklarında, gemide bulunan sandalyeleri, içki kadehlerini, hatta ne güzelcelerini denize atıp, bunları ne, bu eşyaların kıyıya vurduğu yerde kıyıya çıkıp yerleşir, çocuk yapıp çoğalarak yayılırlardı. Vikinglerin yerleştikleri yerlerden biri de Atlas Okyanusu'nun ortasındaki küçücük İzlanda'ydı.

Dünyanın en eski meclisine sahip İzlandalılar aralarındaki anlaşmazlıkları barışçıl yoldan çözmek için böyle bir meclisi oluşturmaya karar vermişler. Kabile şeflerinden oluşan Althing adlı meclisin geçmişi bin yıl öncesine uzanıyor. Barışçılıkları ise bugün de sürüyor. Ordusu olmayan tek NATO ülkesi İzlanda'dır.

İzlanda'da 1000 yılında Putperestlerle Hıristiyanlar arasında sürtüşmeler başlayınca, toplanan Althing'de bütün bir gün ve bütün bir gece boyu süren tartışmalar ardında, Putperestlerin yasa koyucusu Theogir, kalkıp herkesi Hıristiyan olmaya çağırmış ve "Putlara tapmak, çocukları kurban etmek, at eti yemek yasaktır. Bunu yapan yakalanırsa yasa dışı işlemi görür, ama bu işleri gizlice yapmayı sürdürürse bunun bir cezası yoktur" demiş

Theogir'in koyduğu kurallar bugün de geçerli. İzlanda'da pekçok şey yasak. Örneğin, bira kamuya açık yerde içilemiyor, ülke dışından getirdiğiniz birayı evinizde içebilirsiniz. Kent içinde köpek yetiştirmek yasak, ama İzlanda başkenti Reykjayık'teki belki en büyük illegal örgüt, "Reykjavik Köpek Besleyenler Derneği" Olmayan tek hayvan köpek de değil. Bu kıraç, volkanik adada yılan da yok, baykuş da

Ama artık İzlandalıların çocuk öldürdüğünü söylemek olanaksız. Tam tersine herkes gönlünce çocuk yapıyor. Zaten kürtaj yasak, evlilik dışı çocuklara ise kimse kötü gözle bakmıyor.

Aslına bakarsanız geçmişini araştıran İzlandalıların mutlaka sonunda galip dayanacakları kişi adadaki son Katolik Başpiskopos **Jan Arason**, 1550 yılında ölen Arason'un dokuz gayrimeşru çocuğu vardı.

İzlandalılar tarihlerine, geçmişlerine çok bağlı bir ulus. Vikinglerin gelip yerleştikleri 9. yüzyıldan bu yana her şeyin kaydı tutulmuş. Bugünkü toplam nüfusun 225 bin olduğu gözönünde tutulursa bunun hiç de o kadar zor bir iş olmadığı anlaşılır. Kendilerine özgü dillerini, kültürlerini, efsanelerini korumak için ellerinden geleni yapıyorlar.

Çok okuyan insanlar.

225 bin kişinin yaşadığı bu adada günlük altı gazete çıkıyor. Bunların en büyüğü olan Morgunbladid'in günlük satışı 40 bin. Bunu Türkiye'ye oranlarsanız Türkiye'deki en büyük gazetenin 7.5 milyon satması gerekir. Amerika'da ise bu 40 milyon satış demektir.

Kişi başına en çok kitap okuyan ülke de İzlanda. Belki de bu küçük ülkenin yazarlarından **Haldor Laxness**'in 1955 Nobel Ödülü'nü almasında bu olgunun da büyük payı var

Kültürlerini koruma çabası o noktaya varıyor ki, adadaki tek askeri kuruluş olan, NATO'ya ait, Amerikan askerlerinin yerleştiği Keflayık Üssü'nün TV istasyonu normal antenle yayın yapamıyor, Amerikan kültürünün İzlanda'yı istila etmemesi için bunu yasaklamışlar. Üsdeki Amerikalılar TV yayınını kapalı devreden izliyorlar. Üçyüz Amerikan askerinin üsten dışarı çıkması da pek hoş karşılanmıyor, ancak sivil kıyafetle gezebiliyorlar izin alabilirlerse İzlanda'da

Herkesin birbirini çok yakından tanıdığı, soyad yerine bilmem kimin oğlu, ya da bilmem kimin kızı sözcüklerinin kullanıldığı bu ülkenin insanları bütün bu okumuş yazmışlıklarına karşın, oldukça güçlü batıl inançlara sahip. Çok sayıda insan ruhlara inanıyor, oturup ciddî ciddî ruh çağırma toplantıları yapıyor

Televizyon ise her gün üç saat, daha doğrusu perşembe günleri ve temmuz ayı dışında üç saat. Perşembeleri ve temmuz ayında TV'de tatil.

Başkent Reykjavik'in genel görünümü

Tek vatandaşının yaşadığı Türkiye'ye vize uygulanıyor

Geçmişinde büyük bir Saga kültür geleneğine sahip olan İzlanda, siyasal gelenekleri açısından hayli ilginç bir ülkedir: Dünyanın ilk açık hava meclisi bu adada devreye girmiş, parlamentosu bugün bile yeryüzünün en eski parlamentolarından biri olarak değerlendirilmiştir. İzlanda'nın ordusu ve donanması yoktur, ancak ülke halkı deniz mahsulleri ile yaşadığı için bir balıkçı ordusu vardır!

Adanın Türkiye ile ilişkileri de ilginçtir: İzlanda'da tek bir Türk vatandaşı yaşadığı halde 1 Mayıs 1981'den bu yana vatandaşlarımıza vize uygulanmaktadır.

Dünya satranç şampiyonasına sahne olan Reykjavik doğal sıcak su kaynakları nedeniyle ısınma problemi çekmez.

Tarımda genç-yaşlı, kadın-erkek tüm İzlandalılar görev alırlar...

SANAT-KÜLTÜR

Köklü bir edebiyat geleneği bulunuyor

KÜÇÜK ve Avrupa'dan nerdeyse kopuk bir konumda olmasına karşın İzlanda'nın köklü bir edebiyat geleneği vardır. X. yüzyıl ile XIII. yüzyıl arasında ortaya çıkan sözlü kahramanlık destanları, yüzyıllar boyunca ada toprakları üzerinde egemen olmuş Pagan kültürünün etkisiyle son derece yoğun, yaşama tutkunu ve doğayı yansıtan bir dizi epik şiirden oluşurlar. **Edda** adı verilen bu uzun şiirler kuzey ülkelerinin destanlarına özgü pek çok ortak özelliği barındırır. Söz dağarcıkları, imgesel güçleri hayli zengindir. Ancak, temelde trajik bir dünya görüşü, karamsar bir hayat anlayışının egemen olduğu bu destansı şiirlerde çok gelişkin bir ahlak anlayışına rastlanır.

Saga geleneğinin daha sonra, yönetici sınıfa geniş ölçüde yakın duran bir şairler topluluğu tarafından geliştirildiği gözlemlenir. Skald adını taşıyan bu şairlerin uslupları daha çeşitlidir ve kurdukları imgesel yapılar karanlık, derin öğelerden oluştuğu görülür. En ünlü **skald**'lar **Egill Skallagrisson** ve **Kormakr Ogmundarson**'dur. Bu sonuncusu aşkın toplumlarının ilk aşk şairi sayılagelmiştir.

İzlanda edebiyatının bu altın çağında nesnel bir dille kaleme alınmış, yalın, biraz da yavaş anlatımlı anonim masallara rastlanır. Bunların en ünlü sağaları **Njal**, **Egill** ve **Grettir**'dir.

İzlanda'nın bağımsızlığını yitirmesiyle birlikte ülkenin kültür yaşamı da çölleşmiştir. Öyle ki, çağımıza gelinene dek kültür alanında hemen hiçbir parıltı göze çarpmaz.

Çağdaş İzlanda yazarları arasında en tanınanları **Gunnarsson**, Nobel Edebiyat ödülünü alan **Haldor Kiljan Laxness**, şairler **Benediktsona**, **Stefansson** ve oyun yazarı **Einarsson**'dur.

SPOR

Futbolda en büyük başarıları Türkiye'yi yenmek oldu

SPORUN her dalında iddiasız İzlanda, alabildiğine dar olanaklar içinde çalışan bir ülkedir. Uluslararası yarışmalarda bir varlık gösterdiğine rastlanmamıştır. İzlanda'da spor, amatör bir uğraştır. Başta yelken olmak üzere, futbol ve atletizm en revaçta sporlardır. İzlanda Futbol Federasyonu 1947 yılında kurulmuştur. Ülkede futbolla uğraşan sadece 15 spor kulübü bulunmaktadır. Bu takımlarda 2 bine yakın lisansiye futbolcu vardır. En büyük stadı olan Reykjavik'teki Lau Gardalsvöllür Stadı 15 bin seyirci alır. İzlanda'nın belli başlı spor kulüpleri şunlardır: Knattspyrnélag, Reykjavikur, Fram, Reykjavik, Akureyrar, Vestmannaeyji, Keflavikur, Akraness.

İzlanda milli futbol takımı, tarihindeki en başarılı sonucu 1980 yılında İzmir'de Türkiye'yi 3—1 yenerek almıştır. İzlanda 1959 yılında Basketbol Federasyonunu kurarak FIBA'ya girmiş, ancak uluslararası şampiyonalara bugüne dek katılmamıştır.

Adını bir şatodan alan ülke:

LÜKSEMBURG

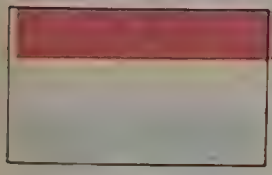

KIMLIK KARTI

Resmi adı: Büyük Lüksemburg Dükalığı (GRAND-DUCHE de LUXEMBOURG)
Başkent: Lüksemburg (Nüfusu 78.400)
Ülke nüfusu: 360 000 (1981)
Yüzölçümü: 2586 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 1.2
Resmî dil: Fransızca, Almanca Lüksemburg dili.
Etnik dağılım: Fransız-Alman karışımı, İtalyanlar % 7.
Din: Katolik % 97
Para birimi: Lüksemburg frangı
Devlet işareti: L

LÜKSEMBURG Dükalığı, kuzey ve batısında Belçika, doğu ve güneydoğusunda Almanya ile, güneyinde de Fransa ile çevrilidir. Dükalığın güney kısmında Lorraine platosu, kuzey kısmında ise daha da yüksek olan Ardenne dağı vardır.

Kuzeydeki Ardenne (ya da Oesling) bölgesi ormanlıktır, ve Lüksemburg'un yaklaşık olarak üçte birini oluşturur. Burada, Bastogne'un kuzeyinde, Baraque de Fraiture'da, Ardenne dağının yükseltisi 650 metreyi aşar. Sonra yayla güneye doğru yavaş yavaş alçalarak, Neufchâteau dolayında 450 metreye kadar iner.

Güneydoğuda ise, kalkerli Longway yamacının eteğinde bulunan Matte vadisini çevreleyen çöküntü, aynı zamanda Ardenne'i de sınırlar.

..."Gutland" ya da "Bon Pays" (İyi topraklar) denen güney bölümü, alçak tepeler ve platolarla kaplıdır.

Ülkeyi Sûre ve doğu sınırını oluşturan Moselle ırmağının kolları sular Lüksemburg'u boydan boya yaran derin vadilerdeki akarsular, doğuya doğru akarak Sûre'a, Sûre da doğu sınırında Moselle'e boşalır.

Lüksemburg'da kışlar karlı ve soğuk geçer. Yazlar sıcak ve yağışlıdır. Temmuz ayı ısı ortalaması 18 santigrat derece dolayındadır. Yağış ortalaması ise 890 milimetreyi bulur.

Grandük'ün kızının evlilik töreninde, Avrupa soyluları bir arada: Norveç Kralı İspanya Kraliçesi ve Liechtenstein Prensi konuklar arasında.

TARİH BOYUNCA LÜKSEMBURG

Ülke üç kez Alman işgalinden kurtuldu

LÜKSEMBURG tarihi yaklaşık on beş yüzyıla kadar iner. Ülke adını Lüksemburg şatosundan almaktadır. 1308 yılında Kont Henri'nin Almanya imparatoru olmasından sonra, torunu IV. Charles 1354 yılında Lüksemburg'u dükalık katına çıkardı. 1443'de Burgonya'da birleştirilen dükalık 1506'da İspanyolların hükümranlığı altına girdi. 1713 yılında bir de Avusturya'ya, Utrecht Antlaşmasıyla bağlanan Lüksemburg, daha sonra Campo-Formio'da imzalanan barışın ardından 1797'de Fransa'ya bağlandı. 1815'de yapılan Viyana Kongresi'nde bağımsız dükalık oluşturularak başına Hollanda kralı büyük dük olarak atandı.

Londra Antlaşmasıyla (1867) bağımsız bir devlet olarak tanınan dükalık 1914'de Almanya →

...an tarafından işgal edildi ve 1918'e kadar ... altında kaldı. 1919'da imzalanan Versailles ...ması Lüksemburg'un Almanlarla olan tüm ...larını ortadan kaldırdı. İki yıl sonra, 1921'de ... giren bir yasa ülkenin Belçika ile ... açılan birleşmesini ve Belçika para ... kullanmasını öngörüyordu.

...'da Alman orduları ikinci kez Lüksemburg'... ...ciler ve Düşes İngiltere'ye, sürgüne gitti ...1944 Eylül'ünde müttefik orduları tarafından ... Ancak, Almanlar bir üçüncü kez ...mburg'u işgal etmeyi başardılar. 1944 yılının ...sonunda ise müttefik orduları bir kez daha ... Alman ordularını püskürttüler.

II. Dünya Savaşı'nın ardından, bu kez ...mburg, Belçika ve Hollanda ile birlikte bir ... antlaşması imzalayarak, üç ülkenin ... ilişkilerini en azaindirdı ve böylelikle BENELÜX'ün kuruluşunda yer aldı.

Lüksemburg bir NATO ve AET üyesidir ... Grand Düşes'in tahttan feragat etmesiyle ... oğlu Jean geçti.

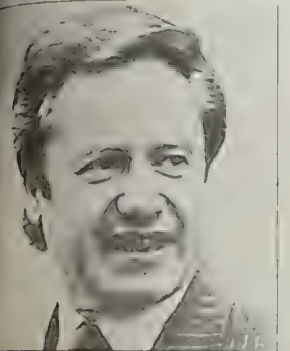

Gaston Thorn, AET'nin komisyon başkanlı... yapmış önemli bir devlet adamıdır

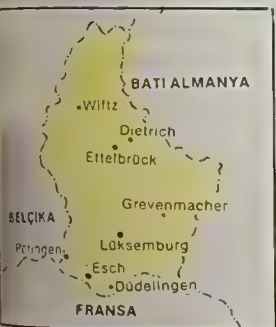

TOPLUMSAL YAŞAM

İklimi gibi insanları da yumuşak ve ılımlı

ÖNEMİ boyutu ile orantılı olmayan Lüksemburg, gerçi öteki "minyatür" devletlerle bir tutulamaz ama, bu ülkenin, nüfus artış oranı konusunda bir sorunu vardır. Lüksemburg, çift başına yalnızca 1.3 çocuk ile, dünyanın doğum oranı en düşük ülkesidir.

Ancak, genel istatistik verilere bakıldığında, durum çok daha olumlu görünür. Çünkü sanayileşme süreci başladığından beri bu ülkeye yerleşen yabancılar, Lüksemburg uyruğuna geçmiştir. Daha 1910 yılında ülkenin nüfusunun yüzde 15'i yabancılardan oluşuyordu. Bu ise, o dönem Avrupa'sı için oldukça şaşırtıcı bir durumdu. Bugün Lüksemburg'daki yabancıların çoğunu bu ülkenin Katolik kültürünü paylaşan Portekizlilerle İtalyanlar oluşturur. Bu Akdeniz kökenli işçilerden çoğu, her yıl Lüksemburg uyruğuna geçerek, yerlilerin düşük verim düzeyini dengelemektedir.

Ancak, kendi yerlileri arasında Lüksemburg'da görülen nüfus artış oranı, Ortak Pazar'da rastlanan en düşük orandır. Üstelik, ülke sakinlerinin hemen hemen hepsine yakın bir bölümünün Katolik olduğu düşünülürse, hiçbir şekilde doğum kontrolu uygulanmadığı da anlaşılır. Dükalığın önde gelen politikacıları bu durumu bir "düşünüş biçimi" olarak görüyor ve "Belki de zor günlerle dolu tarihimiz, güvenlik konusunda çok hassas olmamıza yolaçmıştır" şeklinde yorum getiriyorlar. Tabii, bu arada, doğumlarda devlet teşviki gibi önlemler de uygulanmakta.

Bağımsızlığı koruma tutkusu

Sayıları azalan Lüksemburglular, Avrupa bünyesinde kendi kimliklerini korumak için Amerika'nın yardımına güveniyorlar. İkinci Dünya Savaşı'nda ölen ve Lüksemburg'a gömülmeyi vasiyet eden General George Patton'un mezarında her yıl yapılan törenlere, hava nasıl olursa olsun, yüzlerce Lüksemburglu katılıyor. Lüksemburglular, "Amerikalılar bizi iki kez Alman işgalcilerden kurtardı" diyorlar. Ancak, ülkenin, büyük komşularına karşı bağımsızlığı koruma tutkusu, bir tür yerel tutuculuğa da yol açmakta. "Olduğumuz gibi kalalım" görüşünü savunan Lüksemburglular dillerini korumakta da büyük bir titizlik gösteriyor. Almanca, Fransızca ve Hollandaca'nın karışımından meydana gelmiş melez bir dil olan Lüksemburg dili, halk tarafından her yerde ısrarla kullanılıyor. Bu azimleri sonucu, yetkililer, 1939 yılında, ülkenin iki resmî dili olan Almanca ve Fransızcaya Lüksemburg dilinin de üçüncü resmî dil olarak eklendiğini ilân etmek zorunda kalmışlardır.

Ilımlı insanlar

Lüksemburg'un aşırıya kaçmayan, çok sıcak ya da çok soğuk olmayan ılımlı bir iklimi var. Lüksemburglular da, tıpkı iklimleri gibi yumuşak insanlar. Bu nitelikleri, ekonomik yaşantılarına bile yansımış durumda. Komşu ülkelere çelik sağlayan ve dolayısıyla en önemli ihracatı da çelik olan Lüksemburg'un en büyük çelik tesisi olan ARBED'da, Avrupa'daki çelik bunalımı sırasında bile grev görülmemişti. Şirket yöneticilerinden biri, "O kadar küçük bir ülkeyiz ki" diyor, "Herkes kendi ekonomik davranışının sonuçlarını kısa sürede görüyor. Kişiler de, bu durumda, sorumlu tepkiler göstermek zorunda kalıyorlar."

Hâlâ yaşayan bazı kişilerin geçen yüzyılın ortalarında ülkeden ayrılanların büyük göç dalgasını anımsadıkları Lüksemburg'da, acı savaş dönemleri arasında, patates yetiştirmek ve kaçakçılık yapmakla yaşamın sürdürüldüğünü gözleriyle görmüş olanların sayısı da pek az değil. Zor günlerle dolu bu tarihe ve nüfusuna orantıyla Avrupa'da en fazla yabancı işçiye sahip olmasına karşın, Lüksemburg yabancı işçilere karşı, örnek bir şekilde davranıyor. Ülkedeki her üç işçiden biri yabancı. İnşaat alanında bu orantı, onda dokuza tırmanıyor. 1980 yılında anaokulu öğrencilerinin yüzde 56'sı yabancı çocuklarıydı. Devlet, yabancı öğrenciler için özel sınıflar oluşturarak, onları eğitim yoluyla "Lüksemburglulaştırma"ya uğraşıyor.

Çalışkan Lüksemburglular refah içinde yaşıyorlar. Ancak gösteriş meraklısı oldukları söylenemez. Yine de, dağlık, yemyeşil ülkelerinin yollarında son model BMW'ler ve Citroenler homurdanarak dolaşıyor.

Aşırı tepkilerden, aşırı davranışlardan kaçınan halkın, son yıllar boyunca gördüğü tek skandal ise, emniyet müdürünün fuhşu teşvik, hatta örgütleme kuşkusuyla gözaltına alınması olmuş. Ne var ki, bu olay, büyük bir titizlikle yerel basına yansıtılmamış.

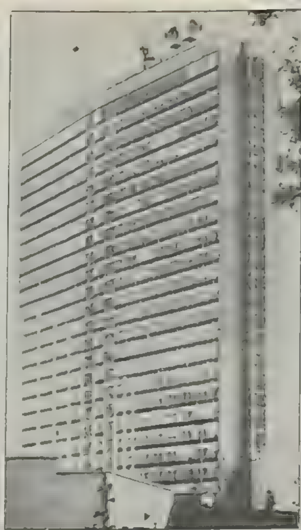

Avrupa parlamentosu binası .

Eğitim

Lüksemburg'da altı ile 15 yaş arasındaki çocuklar için eğitim zorunludur. Anaokullarına giden çocuk sayısı 7 bin 625'tir. 1980-81 verilerine göre, ilkokullara 28,813 çocuk devam eder. 15.096 çocuk teknik öğrenim görmektedir. Normal orta öğretim kurumlarındaki çocukların sayısı ise 9.039'dur. Üstün Teknoloji Enstitüsü'nde 587 öğrenci, pedagoji eğitimi gören 128 öğrenci vardır.

Din

1971 verilerine göre, 3.900 Protestan dışında, Lüksemburg halkı Katoliktir. Bu iki mezhebin yanısıra, 700 Yahudi ve diğer mezheplere bağlı 2.100 kişi vardır. 3.700 kişi ise dinini belirtmemiştir.

KİTLE İLETİŞİMİ

Beş TV programı yayınlanıyor

Lüksemburg'da 206.861 telefon, 102 postane ve 400 telgraf bürosu var. Compagnie Luxembourgeoise de Télédiffusion, FM üzerinden Lüksemburg dili ile bir program yayınlıyor. Uzun, orta ve kısa dalgalardaki güçlü vericilerle Fransızca, Almanca, Hollandaca, İngilizce ve İtalyanca olmak üzere, ticari ve dinsel programlar yayınlanmakta. 24 saat boyunca popüler melodiler yayınlayan Lüksemburg radyosu, komşu ülkelerdeki reklamcılık piyasasını sağar dense yeridir. Ülkede 5 televizyon programı yayınlanır. Renkli yayın SECAM sistemine göre yapılır. Lüksemburg'da yaklaşık 200 bin radyo, 140 bin televizyon alıcısı var.

1977 yılında ülkede 20 sinema bulunuyordu.
Günlük 5 gazetenin toplam dolaşımı ise 130 bini bulunmaktadır.

SAVUNMA

Zorunlu askerlik 1967'de kaldırıldı

29 Haziran 1967 tarihli yasa ile Lüksemburg'da zorunlu askerlik kaldırılmış ve tabur büyüklüğünde gönüllülerden oluşan bir ordu kurulmuştur. Askerlik süresi üç yıldır. Toplam askeri gücü 660 kişidir. 1981 rakamlarına göre savunma harcaması 1.420 milyon franktır. NATO üyesi olan Lüksemburg'un askeri gücü NATO-ACE (NATO Avrupa Müttefik Kuvvetleri) seferi gücü içinde yer alır.

SİYASAL KÜNYE

Devlet Konseyi ömür boyu atanan 21 üyeden oluşuyor

Lüksemburg bir Anayasal Monarşi'dir. 1868 Anayasası çeşitli değişikliklere uğrayarak bugüne kadar gelmiştir. Bugünkü durumu 1956'da oluşmuştur. Ülke'nin başında bir Grand Dük bulunmaktadır.

Ülke dört seçim bölgesine ayrılmıştır. 18 yaşını dolduran herkes seçme hakkına sahiptir. Seçilebilmek için 21 yaşını doldurmuş olmak gerekmektedir.

Millet Meclisi'nde üye sayısı değişkendir. Anayasaya göre kabineyi kurma yetkisi Dük'ündür. Hükümet, aynı zamanda yönetimin başkanı da olan bir devlet bakanı ve en az üç bakandan oluşur.

Kabinenin yanı sıra bir de devlet konseyi bulunmaktadır. Konsey, hükümdarın ömür boyu süreyle atadığı 21 üyeden oluşmaktadır. Hükümdar ayrıca bu konsey içerisinden her yıl devlet başkanını da seçmektedir. Devlet başkanının yasama, yürütme ve bir ölçüde yargı alanlarında yetkisi bulunmaktadır.

EKONOMİ

Bankacılık hızla gelişti

LÜKSEMBURG'un ekonomisi hizmetler sektörüne dayalıdır. Gayri safi millî hasılanın yüzde 54'ü bu sektör tarafından karşılanır. Yine GSMH'nın yüzde 14'ü ise çelik sektörü tarafından karşılanır. Bu sektörde nüfusun yüzde 14'ü çalışmaktadır. Ancak sektör sınai üretimin yüzde 34'ünü karşılamaktadır. Sınai üretim çelik üretimin artış ve azalışına bağlıdır. Lüksemburg ekonomisinin son yıllarda gelişen sektörü finans sektörüdür. Lüksemburg dünya para piyasalarında yüzde 10'luk bir paya sahip büyük bir malî merkezdir. Bankacılık sektörünün bu hızlı gelişimi hükümet tarafından desteklenmiştir. Lüksemburg'da 110'dan fazla banka bulunmaktadır. Devlet tasarruf bankalarındaki mudi sayısı 301.884'dür (29.183 milyon Frank)

1980 yılında Lüksemburg'da toplam elektrik enerjisi üretimi 1.115 milyon kilowatt/saat olmuştur. Madencilik ve metalürji sektörü bu dalda en önemlilerıdır. Demir cevheri üretimi 560.165 ton, pik demir üretimi 3 milyon 567 bin 743 ton, çelik üretimi de 4 milyon 618 bin 650 ton olarak gerçekleşmiştir.

Tarım

Lüksemburg'da tarım sektöründe 9.500 kişi çalışmaktadır. Toprakların 130.061'in hektarında tarım yapılmaktadır. Temel tarım ürünleri patates, arpa, pancar, yulaf ve buğdaydır.

1944 eylülünde Londra'da ve 14 Mart 1947'de Lahey'de imzalanan anlaşmalarla Lüksemburg Belçika ve Hollanda tarafından oluşturulan Benelüx gümrük birliğinin bir üyesi olmuştur. Bu birlik 1 Ocak 1948 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Ulaşım

Lüksemburg'da toplam karayolu uzunluğu 5.094 kilometredir. Trafiğe kayıtlı araç sayısı şöyledir: 173.061 otomobil, 11.409 kamyon, 770 otobüs ve 17.436 traktör.

Lüksemburg'da demiryolu uzunluğu 270 kilometredir. Ülkenin ana havaalanı Findel'dir...

Lüksemburg'un dış ticareti Belçika ile değerlendirilmiştir (bkz. fasikül 3-Belçika).

Lüksemburg, Benelux, AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu), OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ile WEU (Batı Avrupa Birliği) üyesidir.

SPOR

Sporun her dalında varlık gösteriyorlar

LÜKSEMBURG küçük bir ülke olmasına karşın, sporun hemen her dalında büyük varlık göstermiştir. Futbol, atletizm ve basketbol, ülkede en popüler spor dallarıdır. Lüksemburg Futbol Federasyonu, 1908 yılında kurulmuştur. Halen Lüksemburg'ta futbolla uğraşan 226 spor kulübü vardır. Bu kulüplere bağlı 411 takım lig maçlarına katılmakta ve bu takımlarda 12.099 lisanslı futbolcu yer almaktadır. Ülkenin en büyük stadyumu, Şehir Stadı olup, 18 bin kişi almaktadır.

Lüksemburg'ta basketbol 1932 yılında başlamış olup, 1934 yılında Lüksemburg Basketbol Federasyonu kurulmuştur. Lüksemburg'ta mevcut 42 spor kulübünde basketbol çalışması yapılmaktadır. Bu kulüplerde 300'ü bayan olmak üzere, 1800 lisansiye basketbolcu bulunmaktadır.

Lüksemburg spor alanlarında en büyük başarıyı, 1952 Helsinki Olimpiyat Oyunları'nda kazanmıştır. Lüksemburg'lu atlet Barthel, büyük bir sürpriz yaparak 1500 metre koşusunu kazanmış ve bütün dünyanın hayranlığını toplamıştı. Lüksemburglu genç şampiyon, seremoni sırasında millî marşı çalınırken birincilik kürsüsünde hıçkıra hıçkıra ağlaması, Barthel'e karşı duyulan sevgi ve hayranlığı bir kat daha arttırmıştı.

Avrupa'nın en küçük ülkelerinden biri

LIECHTENSTEIN

AVRUPA'nın en küçük ülkelerinden biri olan Liechtenstein, orta Avrupa'dadır. Ülke, Avusturya'nın Vorarlberg eyaleti ile İsviçre'nin St. Gallen ile Graubünden kantonları arasında yer alır.

Liechtenstein toprakları, Prensliği İsviçre'den ayıran Ren Irmağı'nın alüvyonlu ovasındadır. Batıda, Constance gölünün birkaç kilometre aşağısında, Ren ırmağı ile İsviçre'nin St. Gallen kantonundan ayrılır. Doğusunda Avusturya'nın Vorarlberg'i, güneyinde de Liechtenstein ile İsviçre'deki Graubünden arasında yükselen Rhatikon'un batı dorukları vardır.

Ülke iki ana fiziki bölgeye ayrılmıştır. Bunlardan birincisi, Ren ırmağı boyunca uzanan ve kuzeyde genişleyerek, Ren ile kolu olan Ill'in birleştikleri üçgen biçimindeki alçak düzlüktür. İkinci bölgeyi ise, Ill'i besleyen Samina'nın tam ortasından ikiye ayırdığı ve yüzölçümü daha fazla olan yüksek düzlük oluşturur. En yüksek tepeler, güneydeki Falkner (2806 m.) ile, güneyde tam üç sınırın birleştiği orta noktada bulunan Naafkopf'tur (2815 m.).

Ülkede, yüksek dağlarda görülen ve, sıcaklığın azalması, yağışların artması, kar oranının artması gibi özellikleri olan Alp iklimi hâkimdir.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Liechtenstein Prensliği (FÜRSTENTUM LIECHTENSTEIN)
Başkent: Vaduz (Nüfusu 4.704)
Yüzölçümü: 160 kilometrekare
Ülke nüfusu: 25.215
Resmî dil: Almanca
Etnik dağılım: Alemanik
Din: Katolik % 88, Protestan % 7,
Para birimi: İsviçre frangı
Devlet işareti: FL

SİYASAL KÜNYE

İki bölge dışında kadınlara oy hakkı yok

Liechtenstein anayasal bir monarşidir. Prens II. Franz Josef tarafından yönetilir. 1921'de yürürlüğe giren anayasaya göre 15 üyeli ve dört yıla kadar nisbî temsil yoluyla seçilen bir parlamentosu (Landtag) vardır. İki küçük yerel yönetim bölgesi dışında kadınların oy hakkı yoktur.

Ülkede Anayasa Birliği ve Birleşik Vatandaş Partisi adlarıyla yalnızca iki parti vardır. Bunlar programları hemen hemen aynıdır ve seçimler sırasında mutlaka koalisyon yaparlar. Kısaca yürütünün başkanı, başbakan olur. Serbest sahayı bulan Komünist Parti kurulmamıştır.

Prens, parlamentoyu toplantıya çağırma ve dağıtma yetkisine sahiptir. Yasalar parlamentoda kabul edilip Prens tarafından imzalanarak yürürlüğe girer. Altıyüz kişi ya da üç yerel yönetim bölgesinin isteğiyle referanduma gidilebilir. Prens parlamentonun önerisi üzerine, dört yıl süreyle bakanı ve dört bakanı atar.

Başkent ve yönetim merkezi Vaduz olmak üzere yerel yönetim bölgesi vardır. Bunlar, prensliğin yasaları çerçevesinde özerktir. Liechtenstein 1921'den bu yana İsviçre frangını kullanır ve 1923'ten bu yana da, İsviçre ile gümrük birliği içindedir.

Liechtenstein'ı uluslararası ilişkilerde 1919'dan bu yana İsviçre temsil eder. Prensliğe, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), Avrupa Konseyi ve Uluslararası Adalet Divanı'na üyedir.

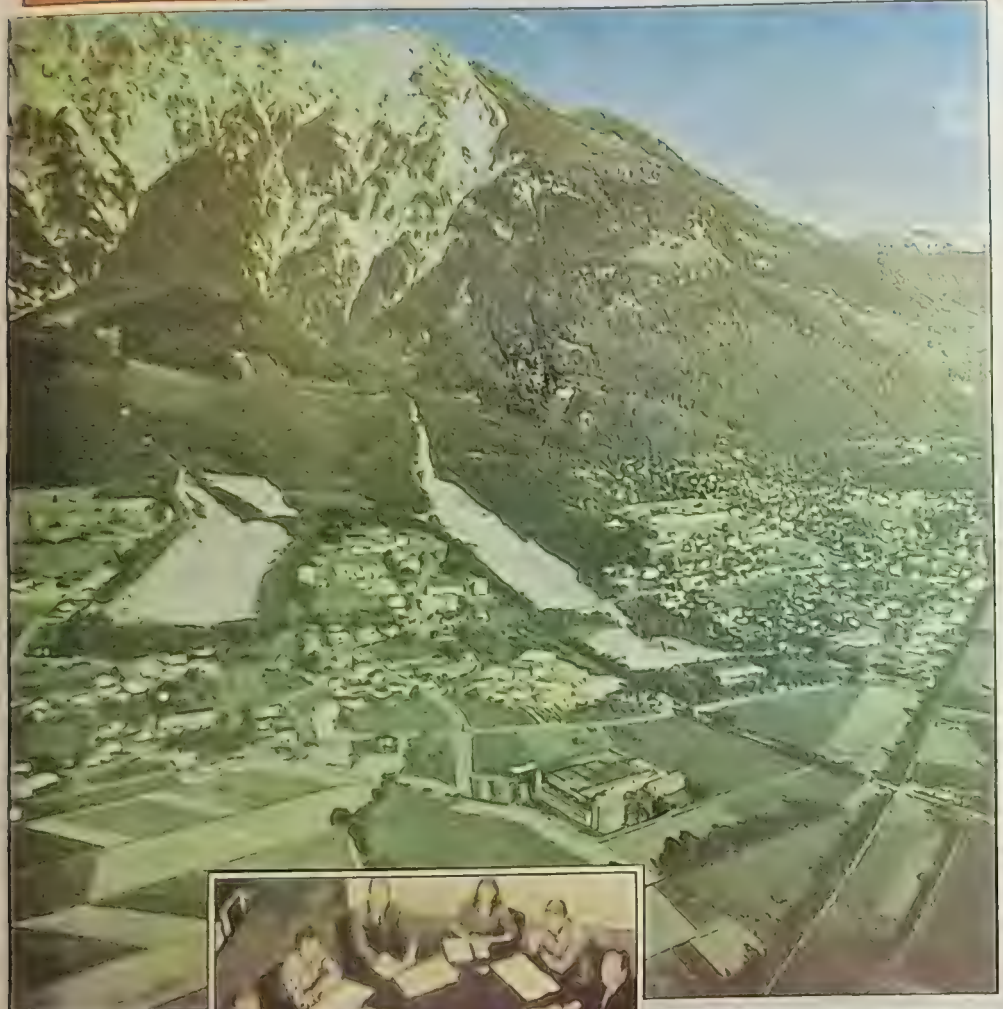

İsviçre'nin doğal görünümünün tıpkı bir uzantısını oluşturan Liechtenstein'in ekonomisinde şirketler canalıcı bir yer tutmaktadır

TARIH BOYUNCA LIECHTENSTEIN

ülke 1866'da bağımsız oldu

Liechtenstein Prensi II. Franz Jozef, bugün Japon İmparatorundan sonra, yaşayan hükümdarlar arasında en uzun saltanat sürmüş olanı. 76 yaşındaki Prens, 44 yıldır Liechtenstein tahtında. Halkın 'Kartal Yuvası' adını verdiği, Vaduz'daki 100 odalık sarayının bir kanadında ise, 500 milyon dolar değerinde, dünyanın en zengin özel sanat eseri koleksiyonlarından biri bulunuyor.

Liechtenstein Prensliği'nin tarihi, Dil Kont Hartmann'ın Vaduz kontluğu hükümdarı olduğu 3 Mayıs 1342'ye kadar uzanır. Kontun mülküne daha sonra da eklemeler oldu ve bölge 1434 yılında şimdiki sınırlarını buldu. Bu bölge eski Schellenberg ve Vaduz kontluklarından oluşuyordu. Kontluklardan Schellenberg 1699'da, Vaduz da 1712 yılında Liechtenstein ailesinin mülkiyetine geçti ve 23 Ocak 1719 tarihli belge ile, İmparator VI. Charles tarafından bağımsız bir Liechtenstein Prensliği halini aldı. Ancak, iki kontluk da, 1806'ya kadar Roma İmparatorluğu'nun zesmeti altına niteliğini korudu.

Kutsal Roma İmparatorluğu'nun varlığını sürdüren son parçası olan Prensliğe 1806 ile 1815 yılları arasında Ren Konfederasyonu, 1815 ile 1866 yılları arasında da Alman Konfederasyonu'na bağlı kaldı. Liechtenstein, 1866'da konfederasyonun çöküşü ile, bağımsızlığına kavuştu 1858'de Prens *II. John* (1840-1929) babasının yerine geçti. 1868'de ordusu kaldırıldı. Liechtenstein, 1919'a kadar Avusturya'nın yakın bir müttefikiydi. 1921'de İsviçre parasını kabul etti.

1924'ten sonra İsviçre ile bir gümrük birliği içinde birleştiler. İsviçre, ülkenin diplomatik ve posta işlerinin yönetimini de üstlendi. 1929 yılında I. Franz, (1853-1938), kardeşinden sonra tahta geçti. 1938 yılında da onun yerini yeğeni *II. Franz Josef* aldı.

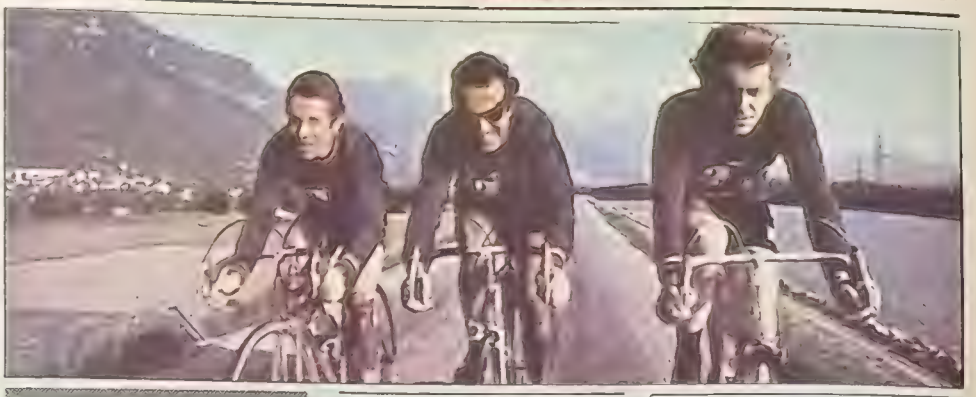

Liechtenstein'in yılda 3 milyar frank ciro yapan üç bankasının müdürü, yoğun bir çalışma gününden sonra sporla dinleniyor

TOPLUMSAL YAŞAM

Nüfusun yarıya yakını yabancı

AVRUPA'nın "minyatür" devletlerinden biri olan Liechtenstein' başka birçok "en"in, yanı sıra, dünyada en çok yabancının yaşadığı bir ülke. Prenslikteki yabancıların oranı yüzde 45'e varıyor. Yani sokakta rastladığınız her iki kişiden biri yabancı. Bunun bir nedeni, Liechtenstein'in 'vergi cenneti' olması ise, diğeri de, 'asker kaçaklarının cenneti' durumunda bulunması. Özellikle İsviçre ve İtalya'dan birçok genç buraya gelerek, askerlik süresinin sonu olan 27 yaşını doldurana kadar çalışıyorlar.

Liechtenstein, diğerlerine oranla neredeyse 'dev' sayılabilecek Lüksemburg'un da katılımıyla, "minyatür" devletlerin (Andorra, Monako, San Marino ve Liechtenstein'in) her yıl doruk toplantısı yapmalarına da öncülük etmiş bir ülke. "Dünyanın en çok kartpostal satan adamı" ünvanını almış olan *Baron Edward von Falz Ein*'in girişimiyle, bu küçük devletler, her yıl birinin ülkesinde toplanıyor ve ortak sorunlar, özellikle turizm konusunda görüşmeler yapıyorlar. İlk doruk toplantısında, temsilcilerden biri, "Kimse hiçbir konuda bizim fikirlerimizi sormuyor" diye yakınmıştı. "Biz de, turizmi geliştirme yoluyla barışa katkıda bulunmak için, kendi tasarılarımızı geliştiriyoruz."

Ülkenin hükümdarları konusunda da ilginç noktalar var. 1929'da yetmişinci saltanat yılı onuruna yapılan şölenin hemen ertesinde ölen Prens *II. John*'un kişiliğinde, Liechtenstein, ülkesini düşünen bir hükümdar bulmuştu. II.John, halkından vergi almadığı gibi, kendi cebinden harcamalar yaparak, Liechtenstein'da daha iyi koşullar yaratmaya çalışmıştı. Avrupa'nın en eski ailelerinden birinden gelen Prens John, sarayını ve bahçesini halka açmıştı. Viyana'daki sarayında ise eşsiz bir sanat koleksiyonu ve Ren nehri üzerindeki küçük ülkesinin başkentine direkt bağlanmış bir telefon hattı vardı. Vaduz ile çevresindeki küçük köylere elektrik getirmek ve hızarhaneler ile dokuma sanayii tesisleri kurmak için de, yine kendi cebinden masraf etmişti. Liechtenstein, anayasası ile Landtag'ına da (meclis), onun döneminde kavuştu.

Liechtenstein'ın 12. Prensi *II. Franz Josef* ise, Japon imparatorundan sonra, dünyanın yaşayan hükümdarları arasında en uzun saltanat sürmüş olanı. 76 yaşındaki prens, 44 yıl önce tahta çıkmıştı. Prens ailesinin, Vaduz'daki, XIV. yüzyıldan kalma şatosu, bir dağın tepesinde. Halk arasında buraya "Kartal Yuvası" deniyor. Yüz odalı şatonun bir kanadı, 500 milyon dolar değerindeki, dünyanın en zengin özel sanat eseri koleksiyonuna ayrılmış. Buna ek olarak, bir de çok seçkin silah koleksiyonu olan, duvarları 5-6 metre kalınlıktaki şatonun bir başka kanadında ise, Veliaht Prens *Hans Adam*, eşi Prenses *Marie* ve dört çocuğu ile yaşıyor.

Kadınlara oy hakkı yok

Liechtenstein'da kadınlara oy hakkı tanınmaz. Zaten Liechtenstein'lı kadınların da böyle bir isteği yoktur. Ancak ülkede, siyasi bilinci oldukça yüksek bir grup vardır: Birçok Liechtenstein'lı erkeğin evlendiği yabancı kadınlar. Çoğunluğunu Almanlar ile Avusturyalıların oluşturduğu bu grup, seçme ve seçilme hakkına sahip olmak için mücadele vermektedir. Ne var ki, daha otuz yıl öncesine kadar bir kapalı tarım toplumu olan ülkede, toplum, bazı genel tavırları açısından, sanayi devriminin hızına ayak uyduramamıştır. Kadınlara parlamento, hükümet ve bürokraside yer verilmez. Yalnızca devlet dairelerinde sekreter olarak görev yaparlar. Kadın doktorlarla avukatlara da pek güven duyulmaz.

Nüfusun toprağın yalnızca yüzde 40'ında yaşadığı geri kalanının dağlık olduğu bu ülkede, başkent Vaduz bile hâlâ bir eski dünya köyü görünümündedir. Burada tren durmaz. Kaz çobanı kızlar, sürülerini önlerine katıp kent sokaklarında dolaşırlar. Bisiklet ve otomobillerin yanı sıra öküzlerin çektiği arabalara raslamak da olasıdır. Paris-Viyana ekspresinin hiç durmaksızın 1 dakikada bir baştan bir başa geçtiği Liechtenstein'da, havaalanı da yoktur.

...Ülkenin en önemli yanlarından biri de pullarıdır. Liechtenstein'da ressam olup da sonunda pul deseni çizmeyen kişi yok gibidir. Pul satışları, ulusal gelirin yaklaşık yüzde 10'unu oluşturur. 1973 yılında (yetkililer, daha yakın yılların rakamını vermekten kaçınıyorlar) 83 bin uluslararası aboneye gönderilen bir milyon pulun yalnızca ambalajı 120 ton tutmuştu. Pul meraklıları, ender bulunan ve özel baskılı Liechtenstein pullarına büyük ilgi göstermektedir.

Eğitim ve sağlık

1981 verilerine göre, Liechtenstein'da ilk ve orta öğretimde toplam 22 okul vardır. Bunlara ek olarak bir akşam teknik okulu, bir müzik okulu, zekâsı gelişmemiş çocuklar için 3 okul bulunmaktadır.

Ülkede yalnızca bir hastane vardır. Ancak Liechtenstein, komşu İsviçre kantonları St. Gallen ve Graubünden ile, yurttaşlarının bu kantonlardaki bazı hastanelerin hizmetinden yararlanması konusunda anlaşma yapmıştır.

SAVUNMA

Liechtenstein ordusunun son askeri, bundan çeyrek yüzyıl kadar önce ölmüştü. Bu asker, Prusya savaşına Avusturya saflarında katılmak için yola çıkan orduda yer alıyordu. Bu miniskül ordu, cepheye varamadan, savaş sona ermişti...

Ordu yok, 35 kişilik polis gücü var

Liechtenstein en büyük ordusunu 1866 yılında, Prusya'ya karşı savaşan Avusturya'ya yardımcı olmak için toparladı. Ancak, savaş yalnızca yedi hafta sürdüğü için 80 kişilik bu ordu cepheye varmadan, savaş bitti. Bundan iki yıl sonra, Liechtenstein ordusunu kaldırdı. Bugün ülkenin ordusu yoktur. Polis kuvveti 38 kişidir. Bunların çoğu trafikle uğraşır. Polisler eğitimlerini ya İsviçre'de yapar, ya da Avusturya'daki jandarma okulunda eğitilirler. Özel günler için 22 kişilik yedek polis kadrosu vardır. Gripo denen cinayet masası, doğrudan İnterpol ile ilişki kurar.

EKONOMİ

«Tabelasız şirketler için bir cennet»

OTUZ yıl önce kapalı bir tarım toplumu olan Liechtenstein, bugün dünyanın en yoğun sanayileşmiş ülkesidir. Dünyanın bu en yüksek gelirli, en düşük dış borç vergili ülkesinde, işsizlik enflasyon, suç çevre kirlenmesi, ya da grev diye birşey bilinmez. Güneş-rüzgâr deneyi için yaptıkları bir donanım, Apollo astronotları ile aya giden bu ülke, kişi başına ABD'nin 20 katı ihracat yapıyor.

Yarım yüzyılı bile bulmayan bir süre önce bankasın çiftçi olduğu ülkede, bugün nüfusun yüzde 4'ü çiftçilik yapıyor ve tarıma ayrılan topraklar gitgide azalıyor. Sanayinin gelişmesine, 'makul vergi yasaları' yol açmakta.

Tabelasız şirketler ülkesi Liechtenstein'da şirket kurmak için oraya gitmeye de gerek yok. Mektup ya da telefonla, bu iş halledilebiliyor. Servetten alınan vergiyin binde bir olduğu ülkede, tabelasız şirket kurmak için 30 bin franklık sermaye gerektiği halde, bu sermaye bir süre sonra geri çekilebiliyor. Gemi, gayrimenkul ya da uluslararası hisse senetleri de sermaye olarak gösterilebiliyor. Gizlilik peşinde iseniz, yetki verdiğiniz bir noter ya da avukat, şirketi kuruyor ve asıl sermaye sahiplerinin adı geçmiyor.

Liechtenstein'da daha çok 'portföy şirketi' adı verilen sermaye yatırımları var. Ülkede faaliyet göstermeyen şirketlerin yüzde birinin onda biri, gösterenlerin ise yüzde 12 oranında vergi verdiği Liechtenstein'da 20'ye yakın da Türk şirketinin tescilli olduğu sanılıyor. 25 bin nüfuslu ülkede 47 bin şirket olduğuna göre, kişi başına iki şirket düştüğü ortaya çıkıyor.

Sözde holdingler, Liechtenstein bankalarını da ihya etmiş durumda. Ülkesin 3 bankası olan Liechtensteinische Landesbank, Bank in Liechtenstein Ltd. Verwaltungs-und Privatbank Ltd.'nin yıllık bilançoları, yaklaşık üç milyar frangı buluyor.

Ülkenin çok kısa bir süre içinde tarımsal ağırlıklı ekonomiden yoğun sanayileşmeye geçmesi, başta Avusturyalılar, Almanlar, İtalyanlar ve İspanyollar olmak üzere, çok sayıda yabancı işçinin buraya göç etmesine yol açtı. 1980 yılında 6 bin 203 işçi, yılda 231.116.000 İsviçre frangı kazanç sağlıyordu. Liechtenstein'da tekstil, seramik, çelik vida, hassas âletler, konserve, ilaç, ısıtma donanımı gibi çok çeşitli hafif sanayi gelişmiştir.

Ülkede aileleri ve kaçak gelenlerle birlikte 500 kadar Türk işçisi var. Devletlerarası bir anlaşma olamadığı için, Türk işçilerden ihtiyarlık sigortası ve işsizlik sigortası paraları kesiliyor. Ancak, Türk işçi kesin dönüş yapsa da geri verilmeyen bu paralar, devlet kasasına giriyor. Ülkede sosyal güvencesi olmayan tek işçi grubunu oluşturan Türkler, çocuk parası almıyor, işsizlik sigortasından yararlanamıyor, emekliliklerini Türkiye'ye devredemiyorlar.

Ülkemin en büyük şirketi olan, Liechtenstein'ın General Motors'u Hilti AG, 6 bin kişilik işgücünün 1.500'ünü çalıştırıyor. Bu şirket 1979 yılında 871 milyon franklık, bütçenin dört katı satış yaptı. Ivorlar şirketi ise, her yıl 50 milyon takım takma diş ihraç ediyor.

İhracatta dünya birinciliği

Liechtenstein, kapladığı alanın ve nüfusunun azlığına karşın, birçok alanda dünya rekoru kıran bir ülke. Hammaddelerinin tümünü ithal etmek zorunda olan Liechtenstein, 1980 yılında 887, 034, 704 franklık toplam ihracatla kişi başına ihracatta, Kuveyt'i bile geride bırakarak, dünya birincisi oldu. Liechtensteinlilar turizm konusuna fazla önem vermedikleri halde, yine ülkenin büyüklüğü ve nüfusu gözönüne alınarak, 1980'de 85 033 turistle, İspanya ve İtalya'yı geride bırakarak bir dünya rekoru daha kırdılar.

Ulaşım ve kitle iletişimi

Karayolu toplam uzunluğu ancak 250 km. olan Liechtenstein'da, 18,5 km.'lik demiryolunu, Avusturya Federal Demiryolu İdaresi işletir. Liechtenstein'da, 10 bin 38 telefon, 366 teleks, 7 bin 235 telsiz ve 6 bin 882 televizyon vardır. Posta ve telgraf işleri, İsviçre tarafından yürütülür. Üç sinemanın bulunduğu ülkede, toplam dolaşımı 13 bin olan 2 günlük gazete vardır.

Küçük Liechtenstein'ın ivorlar şirketi, her yıl tam 50 milyon takma diş satıyor.

Prenslik, kişi başına düşen gelir açısından en ileri dünya ülkeleri arasında yer alıyor. Fotoğraftaki vatandaşın önündeki İsviçre frankları, onun yıllık kişisel gelirini oluşturmakta.

SPOR

Dünya çapında bir yıldız sporcuları var

Küçük Liechtenstein'da spor fazla gelişmemiş olmamakla birlikte, dünya çapında b[illegible] ları var. 26 yaşındaki "Buzlar Prens[illegible] Hanni Wenzel, 1980 yılında Lake Placid [illegible] olimpiyatlarında ülkesine bir gümüş [illegible] altın madalya kazandırdı. Daha [illegible] dalda bir de bronz madalyası olan [illegible] İsviçre ile Avusturya arasına sıkışmış [illegible] nin adını dünyaya duyururken, Liechtenstein'lider da bu onura, tam bir puloulu[illegible] kezine yakışacak şekilde karşılık [illegible] hazinelerine, olimpiyat kavakçıları [illegible] olarak basılmış bir pul kattılar.

Veliaht Prens Hans Adams, eşi ve dört çocuğu ile

Ülkede gençlerin en çok ilgi gösterdiği spor dallarından biri moto-krosdur.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 25
AVRUPA

Küçük tepeler, geniş ovalar ülkesi

MACARİSTAN

Tarihi güzelliklerinin korunmasına olağanüstü çaba gösterilen Buda ve Peşte kentlerini Tuna nehri ayırır.

MACARİSTAN, az yüksek dağlar, küçük tepeler ve geniş ovalar ülkesidir. Orta Avrupa ile Balkanlar arasında yer alır. Doğusunda Romanya, batısında Avusturya, güneyinde Yugoslavya, kuzeyinde Çekoslovakya ve kuzeydoğusunda Sovyetler Birliği ile sınır komşusudur.

Coğrafya bakımından Macaristan, üç bölge olarak ele alınmaktadır: Tuna ötesi, kuzey yaylaları ve büyük ova.

Macaristan'ın Alföld diye anılan "Macar Ovası" geniş, güzel yemyeşil büyük bir ovadır (Nagyalföld). Tuna ötesinde, daha doğrusu Tuna'nın doğusundadır. Burası eskiden at, boynuzlu hayvan, koyun sürülerinin otlatıldığı, dümdüz bir balçık ovasıydı. Ama bugün tarla, bahçe tarımı yapılan biçime dönüştürülmüştür. Ayrıca bu bölgede Tuna ile Tisza arasında, Tuna-Tisza adıyla anılan bölge kumluluk bir yapıya sahiptir. Kumulların rüzgâr etkisiyle mevsime göre çeşitli yönlere dağılımı ormanlar yardımıyla gerçekleştirilir.

Macaristan düz bir ülke olarak bilinir. Fakat Macaristan, fazla yüksek olmasa da dağlara, çeşitli tepelere de sahiptir.

Macaristan dağlarının en yüksek tepesi Matra Dağları, 1015 metredir. Bu eski bir kütle kalıntısının yüksekliğinden başka bir şey değildir. Doğuya gidildiği zaman Macaristan - Avusturya sınırını çizer. Bu Doğu Alplerıyle birleşen Macar Sırtı'dır. 30 kilometreyi aşan Macar Sırtı, çeşitli yükseltilerle güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzanır. Bu yükseltiler Greose (69 m), Vertes (482 m), Bakony tepeleri (712 m), Pilis (757 m), Hegyalja tepeleri (896 m), Börzsöny (939 m), Bükk kütlesidir (959 m).

Bu kütleler, güneyde ve güneydoğuda küçük volkan kütleleri, birçok sıcak su kaynağı olan faylarla çevrelenmiştir. Buraları sık ormanlarla kaplıdır.

Tuna Nehri Avusturya'dan girer ve Çekoslovakya ile bir süre doğal bir sınır oluşturur. Daha sonra güneye kıvrılır ve Yugoslavya topraklarına girer. Drava ve Mur Tuna'nın kollarıdır. Hırvatistan'la sınır çizer. Tisa kolu ise Karpatlar'dan doğar, o da Tuna gibi Yugoslavya'ya geçer. Avusturya'dan da Tuna'ya kollar bağlanır. Bunlar Kapos, Rabb, Leitha'dır.

Tuna'nın aylık ortalama debileri sonbahar aylarında 1800 metreküp/saniye ile haziranda 3000 metreküp/saniye olarak değişir.

Macaristan'da irili ufaklı birkaç göl vardır. Bunlardan Balaton Gölü en büyüklerindendir. Macarlar buna "Macar Denizi" de derler. Bu göl denizden 106 m. yüksektedir. Ayrıca Avusturya sınırında Neusiedler de önemli bir göldür.

Macaristan da bir kıta iklimi hüküm sürer. Bunun nedeni Orta Avrupa havzasının tamamen dağlarla çevrili olmasıdır. Kışları çok serttir. Ocak ayı ortalaması Budapeşte'de -2.1 santigrat derecedir. Yazlar ise oldukça sıcak geçer. Yine Budapeşte'de temmuz ayı ortalaması 21 dereceyi bulur. Baharlar kısadır.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Macaristan Halk Cumhuriyeti (MAGYAR NAPKOZTARSASAG)
Başkent: Budapeşte (nüfusu 2.085.615)
Ülke nüfusu: 10.800.000 (1981)
Yüzölçümü: 93.032 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.4
Resmi dil: Macarca
Etnik dağılım: Macar % 98, Alman % 0.5 Slovak % 0.3, Çingene % 0.3, Kroatyan % 0.3
Din: Katolik % 61
Para birimi: Forint
Başlıca kentleri: Miskolc (205.610), Debrecen (193.958)
Devlet işareti: H

TARİH BOYUNCA MACARİSTAN

XIV. yüzyılda Macaristan Avrupa'nın en büyük ülkesiydi

Macar Krallığı için tarihî büyük tehlike Yıldırım Bayezıd'ın Niğbolu zaferiyle başladı

AVRUPA'da hiçbir ülkenin tarihi Macarlarınki kadar başından sonuna renkli ve özgün bir nitelik göstermez. IX. yüzyılın sonunda Macarlar bugünkü Macaristan'a geldiklerinde bu ülkede dilleri, kültürleri ve gelenekleriyle açık bir egemenlik kurdular. Çevrelerindeki halkların hiçbiriyle dil benzerlikleri yoktu, gelenekleri, kabile yapıları, askeri düzenleri çok farklıydı. Yerleştikleri ülke, kuzey doğuda Transilvanya Alpleri ve Karpatlar, batıda ve güneyde Tuna nehrinin çizdiği geniş yay arasında kalan ve coğrafi bir bütünlük gösteren bir bölgedir. Bu bölgenin engelsiz yapısı yerleşen halkın dil kültür bakımından birliğini de sağlamış ve tarihi Macaristan güneydoğuda Erdel (Transilvanya) kuzeybatıda Slovakya ve güneyde Temeşvar Banat denen Sırbistan sınırlarına kadar uzanan bir bölgede oluşmuştur. Bugünkü Macaristan topraklarına Roma devrinde Panonya denirdi ve bölgede Roma [illegible] kalma garnizon yerleşmeleri üzerinde tarihi Macar şehirleri oluştu. (Buda-Aquincum, Peç-Sopianae, Szombathely-Sabaria gibi) Romalılardan sonra Hunlar ülkeye geldiler. Attilâ'nın hükümdarlığı zamanında ülke Avrupa'da önemli [illegible] ve bölgenin adı bu yüzden Avrupa dillerinde Hun ülkesi (Hungaria-Hungary-Hongrie) diye bilinir. Hunlardan sonra Avarlar, Slavlar ve Frankler bölgeyi istila ettiler.

Macarların gelişi

Nihayet 896'da Macarlar geldi ve ülkenin tarihi ve ebedi sahipleri olarak kaldılar. Macarlar ülkede yaşayan eski halklardan tarım, zenaatlar konusunda çok şey öğrendi fakat silah ve askerlik yönünden üstündüler, bu nedenle Bizansla, Franklarla, Slavlarla zaman zaman müttefik, zaman zaman istilacı ve saldırgan olarak ilişkilerini sürdürdüler. Macarlar ülkeye geldiklerinde yazıyı da biliyor ve kullanıyorlardı. Runik bir yazı olan Şekel oyma yazısı bizim Göktürk yazısını andırır. 17. yüzyıla kadar Erdel'de bazı kabileler bu yazıyı biliyorlardı, hatta tarihçi Szamosközy gibi bu yazıyı politik şifre yazısı olarak kullanan aydınlar da vardı. Hıristiyan bir dünyanın arasında yaşamak için Arpad hükümdarı Kral I. Iştvan zamanında 1000 yılında Hıristiyanlık kabul edildi ve Aziz Istvan diye anılan bu hükümdar papanın verdiği tacı giydi. (Aziz Istvan'ın tacı Macar tarihinin ve halkının birliğini temsil eder, 1948 devrimi sırasında kaçırılmış, bir ara geri getirilip tekrar ülke dışına çıkmış, nihayet ABD ile yapılan uzun görüşmeler sonrası Macaristan'a iade edilmiştir). Macaristan bundan sonra Batı Avrupa ve Latin nitelikli bir kültürün etkisine girdi.

Macarların kökeni bugüne kadar tam aydınlanmış değildir. Dil bakımından Finno-Ugrik'lere, yani Finliler, Estonlar, Laplar ve Volga boyundaki Ostyak ve Vogullarla aynı gruba girerler. Milâdın V. yüzyılına kadar Hazar denizinin kuzeyinde yerleştikleri, kavimler göçü sırasında Avrupa'nın ortalarına doğru ilerledikleri bilinmektedir. Bu dönemde Hazarlar ve Avarlar gibi Türk grubundan kavimlerle kaynaşmış en azından siyasal-ekonomik bir birlik içinde olmuşlardır. Arap ve Bizanslı seyyahlar her iki grubun dilini anlamadan benzeştirerek Macarların da Türk kavimlerinden olduğunu söylemişlerdir ki, bu yanılgı çağdaş tarihçilerin bazıları arasında da sürmüştür. Macarlar da bu dönemde Türkler ve bütün step kavimleri gibi atçı göçebeydiler ve bu yaşam biçimi nedeniyle de savaşçılıkları ve askeri örgütlenmeleri gelişmişti. IX. yüzyıl sonunda yedi tane Macar uyruğundan oluşan federasyonun başkanı Almos'un oğlu **Arpad** yönetiminde bugünkü Macaristan'a geldiklerinde bu nedenle kolayca ülkeye egemen olmuşlardı.

Feodal sistemin kuruluşu

Arpad hanedanının sonraki kralları (Layoş (1077-1095) ve **Kalomas** devrinde feodal sistem kuruldu, tarım gelişti. XIII. yüzyılda feodal beyler güçlendiler ve 1222'de çıkarılan "Altın fermanla" feodal beyler yönetime ve kararlara katılma konusunda geniş haklar elde ettiler. 1241'de Batu Han'ın yönetimindeki Altunordu Hanlığı'nın Mogol-Tatar orduları Macaristan'ı istilaya başladılar ve akınlar ve saldırılardan sonra geri çekildiler. IV. Bela ülkenin savunmasını yeniden düzenlerken feodal beylerin bu haklarını tanımak zorunda kaldı ve onlara ilâve dirlikler verdi. IV. Bela'nın ölümünden sonra, feodal çatışma, isyan ve karışıklık arttı ve nihayet Napoli krallığından Karl **Robert Anjou** ülkenin başına çağrıldı. Anjou'lar devrinde Macaristan'da krallık güçlendi. Kralın arazi ve gelirleri artırıldı, büyük beylerin yanında, hanedana sadık küçük hizmet feodalleri de yaratıldı. Tarım gelirleri artmış, zenaatlar gelişmiş, esnaf loncaları kurulmuştu. Anjou'lar fetihçi bir politika yürüttüler ve Avusturya Habsburglarıyla, Venedik, Litvanya ve Galiçyalılarla savaştılar.

Yıldırım Bayezıd'ın zaferi

Büyük Layoş devrinde (1342-1382) Macaristan parlak bir devir yaşadı. Bu dönemde Polonya tacı ile Macar tacı birleşti. Layoş'un ölümünden sonra Anjou hanedanının yerini Lüksemburg hanedanı aldı ve tahta ünlü kral Sigismund çıktı. Sigismund Bohemya'yı ülkesine kattı, Alman İmparatorluk tacını giydi. Görünüşte Macaristan Avrupa'nın en büyük ülkesiydi, fakat hükümdar büyük feodallerin karşısında güçlü değildi. Bundan başka 1389 Kosova Savaşı'nı kazanan Osmanlılar, Balkanlar'a yerleşmişti. Sigismund'un örgütlediği haçlılar ordusunu I. Bayezıd (Yıldırım) Niğbolu'da dağıttı, böylece Macar krallığı için tarihî büyük tehlike başlamıştı.

Sigismund devrinde köylü serflerin dışında ruhban-asilzadeler ve kentlilerden oluşan üçlü bir toplum sistemi vardı. Bu üç tabaka temsilcileri diet denen mecliste toplanırdı. Diet'de kararlar çok zor alınırdı. Bu anayasal zaaf devlet için problemler yaratmıştır. 15. yüzyılda Eflâk'taki toprak sahibi beylerden biri olan **Hunyadi Yanoş**, devlet naibi göreviyle idareyi ele aldı. 1442'de Mezit Bey komutasındaki Osmanlı ordusunu, Hunyadi, Nış civarındaki Maros (Kanavica) vadisinde yendi, Sofya'yı alarak Balkan geçitlerine dayandı. Bu zafer, Avrupa'da kutlandı ve şerefine Papa'nın emriyle o tarihten bu yana öğleyin kilise çanları çalınmaya başladı. Fakat 1444'de Varna'da Kral Layoş ve Hunyadi'nin kuvvetleri Sultan Murad tarafından yenildi, Layoş, savaş alanında öldürüldü. 1458'de diet, Hunyadi'nin oğlu **Adil Mathias** (Matyoş)'u kral seçti.

Macar tarihinin görkemli dönemi

Bu kral, Arpadlar'dan beri Macarların Macar asıllı ilk ve son hükümdarıdır. Yönetimi bütün Macar ve Orta Avrupa tarihinin en görkemli dönemidir. Kral Matyoş, "Karakartallar" denen merkezi ve devamlı bir ordu kurdu, bu ordu hazineye bir yüktü, fakat feodal beylerin bütün nüfuzunu kırmakta yardımcı oldu. Bu dönemde Macaristan, İtalyan Rönesans kültürünü parlak bir biçimde yaşadı. Örneğin "Literaria Danubiana-Tuna Edebiyat Cemiyeti" denen bir grup her yerden şair ve yazarları çağırıyordu. Saray ve kütüphaneler birbiri ardından kuruluyordu. Macarlar bu dönemde Viyana'yı da fethettiler.

Matyoş 1490'da ölünce tahta Polonya'nın Jagellon hanedanından II. Layoş geçti. Parlak devir sönmüştü, köylüler feodal beylerin ve ruhbanın baskısı ve soygunculuğuna terkedilmişti. 1520'lerde her yerde köylü ayaklanmaları başladı. En önemli ve uzun süreni György Dosza'nın başında olduğu **Dosza** isyanıdır. Karışıklıklar içindeki ülkede Osmanlı istilası yakın ve kaçınılmazdı. 1521'de Belgrad'ı alan Kanuni Süleyman, 1526'da Mohaç'da Macar ordusunu yendi. II. Layoş, savaşta öldü ve Macaristan Osmanlı egemenliğine girdi.

Üçe bölünme

Macaristan XVI. yüzyılda üçe ayrıl[illegible]. Bugünkü Slovakya toprakları başkenti Pres[illegible] (Bratislava) olmak üzere daha önceki bir ver[illegible] anlaşması gereği Avusturya'ya kaldı ve Avustur[illegible] imparatorları Macar krallık tacını burada giy[illegible]. Bugünkü Macaristan ise Budin eyaleti ola[illegible] merkeze bağlandı. Erdel (Transilvanya) bölge[illegible] Yanoş Zapolya'ya bırakıldı ve imtiyazlı bir beyli[illegible] oldu. Erdel'de Protestan-Calvinist mezheb yay[illegible] Osmanlı döneminde dini ve idari serbestli[illegible] yısıyle Erdel, Macar kültürünün ve ulusçuluğun[illegible] geliştiği bir bölge oldu. Macar topraklarında Os[illegible] manlılar 150 yıl kaldılar. Bu dönemde Maca[illegible] ristan'ın vergi gelirleri merkez tarafından alınırd[illegible]. Budin'de, Peç'de ve diğer şehirlerde bazı Tü[illegible] eserleri kaldı. İki ülkenin ve halkın [illegible] etkileşimi renkli sonuçlar yarattı. Ancak Tü[illegible] Macaristan'ı sürekli Osmanlı-Avusturya savaşla[illegible] yüzünden nüfus kaybına ve ekonomik kayba [illegible] uğradı.

XVII. yüzyıl sonunda Macaristan'ı Avus[illegible] yalılar aldığında bölgeye büyük miktarda Al[illegible] man-Avusturyalı göçmen çiftçi yerleştirildi. Avus[illegible] turyalılar Protestanlara karşı baskıcı bir politi[illegible] güttüler. 1703'de Rakoçi Macarların önderi ola[illegible] Avusturya'ya karşı isyan etti. 1711'de onun [illegible] özgürlük savaşı bastırıldı ve Rakoçi Osmanl[illegible] ülkesine sığındı. 1848-49'da Kossuth'un ön[illegible] lüğündeki devrime kadar Macaristan Avustury[illegible] yönetiminde baskıcı bir yönetim yaşadı. Macar[illegible] resmî dil ve eğitim dili olarak kullandırılmadı, b[illegible] Almanlaştırma politikası izlendi. Fakat Macar kültürü ve bilimi de bu dönemde değerli eser[illegible] verdi. Tarih, filoloji, edebiyat, plastik sanatlar[illegible] ulusçuluğun etkisiyle önemli atılımlar gördü. Kont **Istvan Seçenyi** (Szechenyi) Macar tarımı[illegible] önemli reformlar başardı (1815-1848) ve Ge[illegible] zenginleşti. 1848'de Kossuth ayaklandı ve Ma[illegible] carlar önce özerk bir idare kurdu, Macarca resmî d[illegible] oldu.

Bağımsızlık ilânı

Avusturya'nın müdahalesi üzerine 14 Nis[illegible] 1849'da Debrezin'de millî bir meclis toplandı [illegible] bağımsızlığı ilân etti. Macarlara Polonyalı göl[illegible] lüler de yardım ettiler. Avusturya-Rusya bağlaşı[illegible] orduları 6 Ekimde Macar devrimini bastırdı, devri[illegible] önderleri öldürüldüler. Kaçan mülteciler Kossut[illegible] da aralarında olmak üzere Osmanlı İmpara[illegible] luğu'na sığındılar. Avusturya ve Rusya'nın bas[illegible] kılarına rağmen Babıâli, mültecileri geri vermedi, bunların bir kısmı Müslüman olarak Osmanlı hizmetine girdiler ve Tanzimat dönemindeki modernleşmeye büyük katkıları oldu.

Macar devrimi bastırılmış gibiydi, ancak Macaristan'ın bağımsızlık savaşımı sürmekteydi. Avusturya'nın 1859'da Fransa ve Piemonte'ye yaptığı savaşta yenilerek Milano'yu ve [illegible] Lombardiya'yı 1866'da da Prusya'ya yenilerek Silezya'yı kaybetmesi, Custozza ve Lissa'da İtalyanlar'a yenilerek Venedik'i kaybetmesi Macarların direnişini artırdı. Viyana hükümeti Macaristan'a neredeyse bağımsızlık verecek bir havaya girdi.

SİYASAL KÜNYE

Macaristan'da 18 Ağustos 1949'da yürürlüğe giren Anayasa ile Halk Cumhuriyeti kuruldu.

En yüksek güç parlamentoda toplanmıştır. Beş yıl için seçilen ve 352 üyeden oluşan Parlamento kendi içinden bir Başkanlık Konseyi (Presidium) seçer. Başkanlık Konseyi, Devlet Başkanı ve 20 üyeden oluşur. Konsey, Parlamentonun toplantı halinde olmadığı dönemlerde onun yerine hareket eder.

Bakanlar Kurulu Presidium'un önerisi üzerine Parlamento tarafından kendi üyeleri arasından seçilir. Devlet Başkanı Pal Losonczi Başbakan György Lazar'dır.

18 yaşını doldurmuş her vatandaşın oy hakkı vardır.

Macaristan'ın tek partisi, Macar Sosyalist İşçi Partisi'nin yanında, Macar İşçi Sendikaları Birliği, Komünist Gençlik Örgütü, Halk Yurtsever Cephesi bulunmaktadır.

Macaristan, Varşova Paktı ve COMECON (Karşılıklı Yardım ve Ekonomik İşbirliği Konseyi) üyesidir.

Macaristan aynı zamanda IMF'ye üye üç Doğu Avrupa ülkesinden biridir.

TÜRKİYE'NİN MACARİSTAN BÜYÜKELÇİSİ
(Budapeşte)
Osman Başman
MACARİSTAN'IN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ
Ivan Foti
Gazi Mustafa Kemal Bulvarı No. 10 Ankara

Bakanlar Kurulu, Presidium'un önerisiyle parlamentodan seçilir

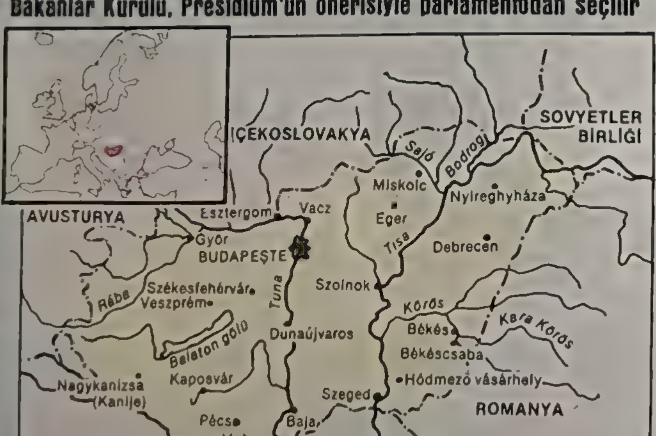

1919'da Devlet Başkanı olan Bela Kun

1956 Macaristan olaylarında Budapeşte büyük bir kargaşa yaşamıştı.

Merkez Komite Birinci Sekreteri Janos Kadar.

...sonra Avusturya, Macaristan'ın konfederativ bir devletçiği kurmaları gereği anlaşıldı. Macar politikacısı Ferenc Deak'ın planı gereğince Macaristan bağımsız bir krallık olacak, ancak Macar krallık tacını Avusturya İmparatoru Franz Joseph'e giyecekti. 1867 yılında çıkarılan bu eşitlik statüsüne göre, dışişleri, savunma, ve bir ölçüde maliyede birlik olacaktı. Devletin adı Avusturya-Macaristan oldu. Macaristan bu yeni bağımsız statüsünden sonra endüstri ve ticaret alanında yüzde %6'ya ulaşan hızlı bir kalkınma sağladı. Budapeşte Avrupa'nın önemli sanayi ve kültür merkezlerinden biri oldu. Bu dönemde Macar üniversitelerinde diğer bilim dalları yanında Türk dili ve tarihi alanında da önemli araştırmalar yapıldı.

16 Kasım 1918'de Avusturya-Macaristan monarşisi yıkıldı. Kont Mihaly Karoly'nin başkanlığında Macar Cumhuriyeti kurulduğu. Fakat 21 Mart 1919'da Komünist Partisi iktidarı ele aldı. Karoly devlet başkanlığını Bela Kun'a bıraktı. Macaristan sovyetlerden oluşan bir cumhuriyet oldu. Bela Kun başkanlığındaki yıllar cumhuriyetini Fransız birliklerinin desteğindeki Amiral Horthy yıktı. Horthy önceleri Macar krallığının Adriyatik filosundaydı. Macaristan tekrar krallık oldu, ancak Horthy Habsburg hanedanını Macar tahtına oturtmadı ve boş tahta naib oldu. Böylece donanmasız amiral ve kralsız naib Horthy 1944'e kadar ülkenin diktatörü oldu. 1920 Trianon anlaşmasıyla Macaristan Erdeli Romanya'ya Slovakya arazisini Çekoslavak Cumhuriyeti'ne, Banat-Temeşvar'ı Yugoslav Krallığına bıraktı. Horthy rejimi büyük toprak sahiplerine ve sanayicilere dayanıyordu. Almanlar ve İtalyanlarla anlaşarak kuzey Erdeli, Slovakya'yı ve kuzey Sırbistan'ı işgal etti. 1941'de de Alman baskısıyla Sovyetler Birliği'ne savaş ilân etti. Savaş, Almanların aleyhine dönünce Horthy, General Franko gibi tarafsız bir politika izlemek istediğinden, 1944'de nazilere sadık, ırkçı grubun lideri Ferenc Szalasi. Almanların hazırladığı bir darbeyle başa geçti. Önceki dönemlerde görülmediği ölçüde ırkçı ve tam Alman kukla politika izleniyordu. Almanlar tam egemen olmuşlardı. 1944 aralığında Desrecin'de kurulan geçici hükümet Almanya'ya savaş ilân etti ve müttefiklerle barış imzaladı. 1945 nisan başında Almanlar Macaristan'dan tamamen çıkarılmıştı. Savaş sonunda yeni gelişmeler beklenmeliydi.

Bakanlar Konseyi ve sendika üyeleri ortak toplantıda.

1945'ten sonra Macaristan, Doğu Bloku'na katıldı

1945 Nisan'ında Almanlar'ın Macaristan'dan çıkarılmasıyla başlayan gelişmeler, Macaristan'da köklü bir rejim değişikliği ile kendini göstermekte gecikmedi. Geçici hükümet, büyük toprak sahiplerinin belini kıracak toprak reformunun hazırlıklarına girişti. 1946 yılı şubatında kurulan cumhuriyette Komünist Parti'nin başını çektiği sol blokun egemenliği altındaki hükümet, Sovyetler'den de destek alarak geniş çaplı bir toprak reformu ile kilise malları başta olmak üzere okulları vb. içinde alan bir devletleştirme kampanyası yürüttü. Artık Macaristan, Sovyetler Birliği önderliğindeki doğu blokunun ayrılmaz bir parçası haline gelmişti.

Toprak sahiplerinden, kilisede ve sağ kanattan gelen güçlü muhalefet, ülkede çalkantılara yol açarken, ekonomik alanda büyük güçlükler belirdiği de gözlerden kaçmıyordu. Ülke çapında tutuklamalara ve yargılamalara girişilmesi de bu döneme rastlar. Uluslararası alanda egemen olan soğuk savaş ortamı içinde, içte zorla endüstrileşme ve tarımda üretimin artırılması politikaları başarısızlığa uğrayınca, ülkeye egemen olan Komünist Parti 1953 yılında çizgisini değiştirdi.

Mátyás Rákosi'nin yerine İmre Nagy hükümetin başına geçti. Nagy'nin daha ılımlı bir politika izlemesine karşın, halkın huzursuzluğu dindirilemiyordu. Bu huzursuzluk, 1956 yılının ekim ayında doruğa ulaştı; başkent Budapeşte'de büyük bir halk kitlesi, bir süre önce Sovyetler Birliği'nden bir ölçüde bağımsızlık ele eden Polonya örneğini izleyerek, Sovyet birliklerinin Macaristan'dan çekilmesi, görevden alınan Nagy'nin de yeniden iktidara getirilmesi talepleriyle dev gösterilere girişti. Nagy'nin yeniden yönetime gelmesi, içinde komünist olmayanları da barındıran bir reform hükümeti kurması ve Sovyet birliklerinin çekileceğini vaad etmesi de yeterli olamadı.

1 Kasım 1956'da Macaristan'ın Varşova Paktı üyeliğinden çekilmesi ve halk ayaklanmasının Macaristan'ın dört bir yanına yayılması, bardağı taşıran son damlalar oldu. İçte, kilise dahil rejime karşı olan çeşitli unsurların da körüklediği olay, kimi Batı Avrupa ülkelerinin ve ABD'nin de dolaylı yoldan işe karışmaları sonucu, uluslararası boyut kazandı.

Sonunda Macar ayaklanması, Sovyet birlikleri tarafından bir kaç günlüğünde bastırıldı. İmre Nagy, "vatana ihanet" suçu işlediği gerekçesiyle 1958 yılında idam edildi.

Ayaklanmada önemli rol oynayan kralcı eğilimli Macaristan Başpiskoposu Kardinal Mindszenty, kaçarak ABD elçiliğine sığındı ve uzun yıllar boyunca orada yaşadı. (Kardinal Mindszenty'nin Macaristan'dan çıkabilmesi, ABD ile yapılan uzun pazarlıklardan sonra İstvan tacının iade edilmesi karşılığında mümkün olabilmiştir.)

1956 ayaklanması olayı, ayaklanma önderlerinin yargılanıp cezalandırılması ve birlerce Macarın yurt dışına kaçarak çeşitli batı ülkelerine sığınması ile sona erdi. (1956 olaylarının ilginç bir yönü de, Sovyetler Birliği'nin günümüzdeki lideri Andropov'un o tarihte Macaristan'da büyük elçilik görevinde bulunmasıdır.)

Özellikle 1960'lı yıllardan başlayarak Macaristan'da önemli sosyal, ekonomik ve siyasal gelişmeler olduğu göze çarpmaktadır. Siyasal tutukluların ve Katolik kilisesi liderlerinin serbest bırakılmasını, tarım ve endüstride köylülerle işçilere daha geniş haklar ve girişim olanağı veren esnek uygulamalar izledi. Macaristan'ın hayat standardı hızla yükseldi. Başlangıçta, Sovyetler'e eğgin bir çizgi izleyen yeni komünist lider János Kádár yönetiminde Macaristan, uluslararası politika arenasında doğu blokunun sadık bir üyesi olarak kalmakla birlikte, içte oldukça liberal bir ortam içinde önemli bir sosyal dönüşümü gerçekleştirdi. Ekonomik patlamanın yanı sıra, kültürel yaşantıda kaydedilen büyük gelişme de, başkent Budapeşte'nin "Doğu Avrupa'nın Paris'i" diye adlandırılmasına yol açmıştır.

György Lazar, Macaristan Başbakanı'dır.

TOPLUMSAL YAŞAM

Ekonomik ve sosyal reformlar «Sessiz ve derinden» gerçekleştirildi

SAMI KOHEN

GENIŞ bulvarları, kahveleri, lokantaları, temsa ayrıntılı vitrinlerle dolu... Büyük mağazalarda tüketim videoya kadar her çeşit mal var... Marketlerde domatesten çileğe, bakkallarda peynirden salam çeşitlerine kadar her türlü yiyecek ve içecek sergileniyor. Butiklerde modanın en son kreasyonlarını görüyoruz. Tiyatrolarda, sinemalarda, operada klasik ve modern yerli ve yabancı yapıtlar temsil ediliyor... Diskotekler gençlerle dolup taşıyor.

Burası Budapeşte. Batılıların "Doğu Avrupa'nın İsviçre'si" adını verdikleri Macaristan'ın başkenti.

Bütün bu özellikleri ile bir Zürih'ten, bir Viyana'dan veya bir Roma'dan çok farklı görünmeyen, güzel, barasızlı, bir kent.

Ve bir bakıma, genel Batılıların deyimi ile "Macar modeli"nin canlı bir vitrini.

Veya diğer bir tanımı ile "Gulaş Sosyalizmi"nin

Burjuva adetler

Bütün bu özellikler ve tanımlar, Macarların kendisini kendi bürolarına ve karakterlerine uyduklarını gösteriyor. Bu bakımdan Macaristan eşsiz doktrini benimseyen ötekı Doğu Avrupa ülkelerinden ve SSCB'den oldukça farklı bir sosyal ve ekonomik düzene sahip.

Katı doğmatik veya Stalinci dönemde Macaristan da yasaklanan, iyi gözle bakılmayan veya eleştirilen özellikler yahut uygulamalar, bugün çok normal sayılıyor.

Basit bir örnek: Bir ara erkeklerin kadınların elini öpmesi "burjuva adeti" sayılmış ve sosyalist bir toplumda böyle saçmalıklara yer olmadığı fikir yayılmaya çalışılmıştı. Bu propaganda hiç tutmadı. Macaristan da Çinsel bu ülkenin nazik insanları, yüzyıllar boyunca kadına genç veya yaşlı olsun bu şekilde saygı göstermiş ve bu alışkanlığı terketmek istememişler. Bugün Macaristan'da artık kimse kadının elinin öpülmesine bir "gerilik" belirtisi olarak takmıyor.

Tüketim toplumu

Macaristan 1950'lerde katı doğmatik tutumunu bir ölçüde uygulayarak: Ekonomide de, iç politikada da, sosyal yaşamda da... Geçirdiği acı deneylerden sonra yönetim bu tutumunu değiştirdi ve "sessiz ve derinden" güderek kendi modelini oluşturmaya başladı.

Bu tutum, örneğin Çekoslovakya'nın veya Polonya'nın aksine "sessiz ve derinden" yürütülmesi, Macar modelinin başarıya ulaşmasının başlıca nedenlerinden biri olsa gerek.

Macaristan'ın ekonomik ve sosyal düzenindeki değişikliğin temelleri 1960'ların sonlarında ekildi. Ve yeni sistem ilkin resmi adı ile "Yeni Ekonomik Mekanizma" denmiyor. 1970'lerde yeşermeye ve meyve vermeye başladı.

Macaristan bu sistemle yaşam düzeyi hızla yükselen bir "tüketim toplumu" oldu. Batı'nın kayran ikisi. Doğu'nun da gözüne ile izlediği bu sistemin oluşmasın ve gelişmesi yıllara yayılan bir evrim ile, temelden gerçekleşti.

Macar düşünürleri ve yöneticileri, ülkenin katı, merkezileşmiş bir sistemle kalkınmayacağı ve özellikle bakan böyle doğmatik bir yaklaşımla mutlu olmayacağı noktasından hareket ederek, sistemde kökü reformlar yaptılar. Yavaş yavaş özel girişime daha geniş yer verdiler. Dış ticareti daha serbest hale getirdiler. Dış sermayeye kapıları açtılar, piyasa kurallarına ağırlık kazandırdılar.

Paralel piyasa

Aslında Macaristan petrol ve hammadde bakımından dışa bağımlı bir ülkedir. Fakat en büyük avantajı, tarımda kendi kendine yetmesidir. Macarlar gerçekten bu olanaklarını iyi kullandılar. Öyle ki, bugün Macaristan sosyalist blok içinde, yiyecek sıkıntısı çekmek şöyle dursun besin maddeleri ihraç eden nadir ülkelerden biridir.

Macaristan'ın ulusal gelirinin yüzde 40'ı dış ticarete dayanır. Şimdi dışsatımların dörtte birini tarım ürünleri oluşturuyor. Dış ticaretin yüzde 50'si de Batılı ülkelerle yapılıyor.

Macar modelinin başarısının en önemli nedenlerinden biri, özel girişime tanınan haklarla üretimin büyük ölçüde artmasıdır. Bugün Macristan'da devlet sektörününkine ek olarak bir "paralel piyasa" oluşmuş bulunuyor. Fabrikada, çiftlikte veya dairede çalışanlar, yasal şekilde "özel sektörde" de çalışabiliyorlar ve ürettikleri mal veya hizmetleri "serbest piyasada" satabiliyorlar. Özel girişim alanı öylesine genişletildi ki, bugün 30 kişiye kadar işçi veya memur bir araya gelip "kollektif" işletmeler kurabiliyorlar. Böylece Macaristan'da diğer hiçbir komünist ülkede görülmeyen ölçüde devlet sektörünün yanında bir özel sektör de yer alabiliyor.

Nitekim resmi istatistiklere göre, ülkedeki çiftliklerde yüzde 80'i, işçilerin yüzde 70'i, emeklilerin de yüzde 40'ı, bu "paralel piyasada" veya özel sektörde ayrıca çalışabiliyorlar.

Budapeşte'yi ilk kez gören turisti şaşırtan yaşam şeklinin esas nedeni de budur işte.

Yaşama zevki

Ne var ki, Macaristan'da son 15 yılda uygulanmaya konan reformlar, son zamanlarda dünya ekonomisinin geçirdiği bunalım nedeni ile bazı sarsıntılar geçirmeye başladı. İthal edilen petrol ve ham madde fiyatlarının artması Batı'daki durgunluk nedeni ile dış ticaretin olumsuz etkilenmesi, hükümet kısıtlayıcı önlemler almaya zorladı. Bazı lüks malların ithali yasaklandı, kira başta olmak üzere birçok hizmetlere ve mallara büyük zamlar geldi, dolayısıyle enflasyon arttı. Dış borçlar da yükseldi.

Bugün dünyadaki pekçok ülkenin içinde bulunduğu koşullar bunlar. Bütün mesele, bu güçlüklerin Macaristan'ın uyguladığı yeni sistemi ne ölçüde etkileyeceğidir. Diğer bir deyişle zor koşullar, ülkeyi liberal düzenden vazgeçilmesine yol açacak mı?

Parti içindeki bazı tutucular sistemin değişmesini istiyorlar ama, şimdiki halde reformlar geri dönüşmekten yana olanlar çoğunlukta görünüyor.

Kuşkusuz bu çoğunluğun temelini oluşturan son yıllarda daha iyi yaşama zevkine varan geniş halk yığınlarıdır.

Bu yüzleri maskeli kadınlar, hayli büyük bir geçmişi olan bir geleneksel törene katılmaktalar

Büyük Macar ozanı Sandor Petöfi'nin 1 Ocak 1823'te doğduğu ev.

KİTLE İLETİŞİMİ

Günlük 29 gazete yayınlanıyor

Macaristan'da 1980 yılında 2 bin 518 posta tane vardı. Telefonların sayısı ise, 1979 yılı verilerine göre, 1 milyon 103 bin 843'ü bulmuştu. 1979 yılında 2 milyon 610 bin ülke radyo ruhsatları, 1980'de kaldırıldı. Aynı yıl televizyon ruhsatlarının sayısı ise 2 milyon 766 bindi. Magyar Radio es Televizion, orta dalga ve FM üzerinden üç program ve ayrıca bölgesel programlar yayınlar. Bunların arasında Almanca ve Sırp-Hırvat dilleri yayınlanan iki program da yer alır. Bir tek televizyon programı vardır. Renkli yayın yöntemi SECAM sistemine göre, Budapeşte'den yapılır.

Ülkede 1980 yılında 30 tane uzun metraj film yapılmıştır. 3 bin 624 sinemaya, bir yılda toplam 61 milyon izleyici gelmiştir.

Günlük gazete sayısının 29 olduğu Macaristan'da, 529 tane de gazete dışında süreli yayın vardır. Günlük ortalama dolaşım 6 bin olan Parti gazetesinin adı Nepszabadsag'dır ('Halkın Özgürlüğü'). 1980 yılında 3 bin 241 kitap yayınlanmıştır.

EĞİTİM

14 yaşına kadar eğitim parasız ve zorunlu

Macaristan'da, 6 ile 14 yaşları arasındaki çocuk... eğitimi parasız ve zorunludur. İlköğretim 14 ... sona erer. Bundan sonra çocuklar, orta... genel orta teknik öğretim ya da orta meslek eğitimi kurumlarına devam edip, buralardan dip... alarak da yüksek eğitimlerini sürdürebilirler. ... yaşındaki gençler, zanaatçı diploması ... meslekî eğitim okullarına da gidebilirler. ... eğitim okullarına giden öğrenciler, iki yıllık ... akşam öğretimi ya da mektupla öğretimden ... orta öğretim kurumlarının bitirme sınavları ... girebilirler.

1979-80 öğretim yılında, 478 bin öğrenci, ülkede... 4 bin 630 anaokuluna devam ediyordu. 3.633 ilkokulda 1 milyon 200 bin öğrenci, 531 orta öğretim kurumunda 203 bin öğrenci vardı. Dört üniver... olarak, altı teknik, dört tıp, üç sanat, bir ... olmak üzere, belli bir uzmanlık dalında ... veren toplam 14 üniversite vardır.

Macaristan'da 1979 yılında 4 bin 986 kütüphane, ... 52 tane de sendika kütüphanesi vardır. En ... kütüphane olan Ulusal Széchenyi kütüphanesinde 5 milyon 800 bin cilt kitap bulunur. Ülke... 87 müzeyi ise yılda 16 milyon 270 bin kişi ziyaret eder.

DİN

[illegible] kabul edilmiş 20 mezhebe devlet yılda 70 ... brüt yardım eder. 1976 yılı verilerine göre, ... milyon kişinin dinsel inancı vardır. Ancak, et... dine üyelerinin sayılarının bir ilâ 1,5 milyon ... olduğu belirtilmiştir.

Çocuklar Macaristan'ın toplumsal yaşamında el üstünde tutulur.

Yüksek rütbeli kilise görevlilerinin atanmaları için Başkanlık Konseyi'nin onayı gereklidir. Daha alt rütbedeki görevlilerin atanması, eğer konsey 15 gün içinde fikir belirtmezse, onaylanmış sayılır. En üst rütbedeki görevlilerin atanması için, devlet onayı da, önceden bildirim de gerekli değildir. Din adamlarının devlete bağlılık yemini etmeleri zorunludur.

1976 yılında yapılan saptamalara göre, ülkede 5 milyon 250 bin Katolik, 2 milyon Kalvinist, 500 bin Lutheryen vardı. Ayrıca serbest kiliseler birliği kapsamındaki 10 mezhebin de 37 bin üyesi vardır. Macaristan'da 40 bin üyeli dört Ortodoks mezhebi, Unitaryan Kilisesi'nin de 10 bin üyesi bulunmaktaydı. Yahudilerin sayısı ise 80 ile 100 bin arasındadır.

SAĞLIK

Ülkede, 30 bin 836 doktor ve dişçi vardır. Hastanelerdeki yatak sayısı 95 bin 639'u bulur. Tıbbi bakım parasızdır. Hastalar ilaç paralarının yüzde 15'ini karşılar. Hastalık yardımı, ücretin % 75'i kadardır.

Emeklilik hakkı erkeklerde 60, kadınlarda 55 yaşında kazanılır. Emekli maaşı olarak, çalışırken alınan maaşın yüzde 60-70'i ödenir. 1980'de sosyal sigorta ödemeleri için 83 milyon forint harcanmıştı. 1979 yılı Ocak ayında emekli maaşları, 1980 yılı Temmuz ayında da aile yardımlarının miktarı artırıldı.

EKONOMİ

Ekonomide merkezî yönetim sınırlandı

MACARİSTAN'da 1982 yılında ekonomik hayatla ilgili iki yeni karar uygulanmaya konulmuştur. Uygulamaya konulan kararlardan biri ülkenin dış ticaret dengesini sağlamak ve geliştirmektir. Diğer karar ise dünyadaki tüm olumsuz gelişmelere karşın, halkın yaşama standardını korumak ve bunu belirli alanlarda artırmaktır. 1982 yılı rekamlarına göre ulusal gelir yüzde 1,5, sınaî üretim yüzde 2 ve tarımsal üretim yüzde 4 oranında artmıştır. Macaristan'da ayrıca 1982 yılında 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın uygulaması da tamamlanmıştır.

Macaristan'da 1968 yılında uygulamasına geçilen yeni ekonomik sistemle merkezi yönetim sınırlanmış ve bunun yerine malî denetim getirilerek yöneticilere daha fazla insiyatif verilmiştir. Macaristan'da sanayi kuruluşlarının devletleştirilmesine 1946 yılında başlanmıştır. 1982 yılının ilk altı ayında sınaî üretim yüzde 2 oranında ve planlanan hedef uyarınca artmıştır. Sanayinin özellikle metalürji, boksit çıkarımı ve konservecilik alanlarında düşüşler görülmüş, buna karşılık makine ve teçhizat, telekomünikasyon kozmetik ve sentetik mamüllerde üretim artmıştır.

1980 yılında Macaristan'da 25.700 bin ton

→

GELENEK

Atlı çobanların gösterileri Macar geleneğini sürdürür

BUNDAN onbir yüzyıl önce Orta Asya ... Hazar Denizi'nin kuzeyinden kopup Orta Avrupa'ya gelen Macarlar, bazı yönleriyle ... bile step geleneğini sürdürürler. At sevgileri ... ezgilerinde, yemeklerinde, halk oyunları ve ... çobanlık becerilerinde sonradan üzerine ... bir Latin kültürünün yerleştiği bu ... yaşadığı açık seçik görülür.

... Macar çobanları (ki, dünyaca ünlü ... yemeği de adını, eti susuz olarak domatesle ... bu çobanlardan alır), büyük sürüleri kolay... beceresine sahiptir. 'Buso' adı verilen ... çobanların geçit resmi ve at üstündeki ... Macarların en görkemli geleneklerin... oluşturur. Binicilikte çok usta olan ... sahibi oldukları spor dallarından biri ... pentatlonun bir dalını da binicilik ..., at sırtında Asya'dan Avrupa'ya gelen ... bu geleneğini başarıyla sürdürürler.

... halk sanatı da, geleneksel değerler ... Ancak bu etkilenme yalnızca

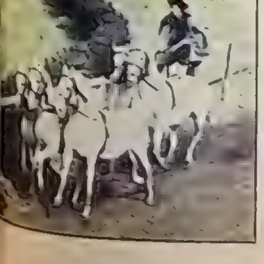

kalıntıları saklama ve gelenekleri korumaktan öteye de gider. Genç halk sanatçıları, atalarının biçim hazinesi ve değişkenliğini başarıyla kullanırlar. Özellikle Karpat havzasındaki halkın hünerle yarattığı eşsiz el işleri, bu insanların sahip olduğu beceri, kültür ve yaratıcı ruh, dünyaca bilinir. Heykelcikler, emaye vazolar, binlerce renkle bezenmiş tabaklar (bu tabaklar bölgeden bölgeye de değişiklik gösterir), hiç bir makinenin yaratamayacağı, ancak insan elinden çıkacak bir güzelliğe sahiptir. Kalocsa Mezökövesd ya da Matyoföld nakışları Mezötúr'un çanakçömleği, Kiskunhalas dantelleri, her yerde aranır. Macar goblenleri, masa örtüleri, elle boyanan mobilyaları ve kilden yapılma çanakları da ünlüdür.

Özellikle kırsal kesimde, seramikten yapılmış eşyalar, tahta oymalar, her türlü nakış, kadınların boyadıkları duvarlar, ulusal giysiler içindeki oyuncak bebekler, gösterişli süs eşyaları, canlı renkleri, yaratıcı güç gösteren desenleri ve Magyar motifleri ile, ilgi çeker. Bu el sanatlarının arasına, püskürtme yöntemi ile boyanan, renk cümbüşü halindeki Paskalya yumurtaları da dahil edilebilir.

Gelenekler, birçok şenliklerle toplumsal yaşamda varlığını sürdürür. Şarap şenlikleri, geçit resimleri, yeni ekmeği kutlamak için hasat şenlikleri, bağ eğlenceleri, domuz kesme şenlikleri (Macarlar domuzu, hele süt domuzunu pek sever) ve düğün şölenleri de bunların arasındadır.

Düğün törenleri

Macar köylerinde hâlâ geleneksel düğün törenleri görülür. Başta sağdıç, gelinle damat (ya da, birden fazla çift varsa, gelinlerle damatlar), ve düğün konukları, eski geleneklere uygun şekilde, köyde yaya olarak dolaşır. Genç çiftle akraba, dost ve tanışların bu alayına öncülük eden sağdıç, rengârenk kurdeleler takar. Bu, törenin yazısız yasasıdır.

Sonunda düğün alayı, damadın ailesinin evine varır. Damadın annesi gelinini karşılar ve ona şeker ikram eder ki, çiftin ortak yaşamları hep o andaki kadar tatlı olsun. Sonra herkes masaya oturur. Sağdıç, tekerlemeler okuyarak, lezzetli yemeklerle dolu tabakları dağıtmaya koyulur. Bu arada, müzik de başlar, ilk dansçılar ortaya çıkar. Birisi neşeyle eski bir halk türküsü okur: "Sokağımızda düğün var." Şenlik sabahın erken saatlerine kadar sona ermez. Çünkü konuklar düğüne yalnızca yemek içmek için değil, hep birlikte eğlenmek için gelirler.

Halk dansları

Macar geleneklerinden söz ederken, halk müziğini, halk türkülerini ve Magyar danslarını unutmak olmaz, elbette. Kimi zaman tatlı bir hüznün

Macarların geleneksel giysilerinde Slovak kültürünün etkisi görülür.

hakim olduğu, hem hızlı, hem ağır, insanı bazen yerinde duramaz hale getirip, bazen de yatıştıran çardaşlar, palotalar ve verbonkalar, Macar kültür ve geleneğinin temel taşlarından birini oluşturur.

Macarların geçmişlerine bağlılıkları da, Türkiye açısından ilginç olabilecek bir noktada ortaya çıkıyor. Bugün başkent Budapeşte'deki tüm büyükelçilikler kentin Peşte yanında kaldığı halde, Türkiye büyükelçiliği eski yerinde yani Buda yanında bırakılan tek büyükelçilik binası olma özelliğini korumaktadır.

Yemekler

Avrupa'da gastronomi uzmanlarının yanı sıra, yalnızca ağızlarının tadını bilen birçok kişi de Macar mutfağının dünyanın en iyi mutfaklarından biri olduğunu söyler. Macaristan'da bir tek tabak yemeğin hazırlanışı bile, birçok evreden geçen son derece ayrıntılı bir iştir. Bol baharatlı, çok çeşitli yemekleriyle Macar mutfağının ünü, pate, gulaş, paprikal, tavuk, balık çorbası ve lahana dolması ile, sınırlarının dışına taşmıştır. Mutfağın özellikleri, baharat, özellikle paprika ve biber ile, soğanın bolca kullanılmasıdır.

Macarlar süt domuzunu çok severler. Özellikle açık havada pişirilip yenen süt domuzu çok makbuldür. Köylü kadınlar, daha incelikli hale getirilmiş geleneksel tarife uygun olarak, usta ellerle ve Macar gastronomlarına göre, 'bilgece bir üslupla' domuzları hazırlarlar. Et ve balıklar da yine açık havada 'çardak' tabir edilen açık lokantalarda, odun kömüründe pişirilir.

Gulaş, Balaton Gölü usulü tatlısu levreği, paprikalı tavuk, lahana dolması, süt domuzu, çeşitli meyvalı turtaların yanı sıra en iyi bilinen yemeklerden biri 'Ujhazy usulü' balık çorbasıdır. Hele, 'Jokai usulü' fasulyeli çorbanın tarifi, Jules Verne'in bir kitabında bile yer almıştır.

Macar mutfağı özellikle Rönesans İtalyası'nın da etkisiyle, bol çeşitli sebze garnitürleriyle de ünlüdür. Bu yemeklere, örneğin Türk baharat ve sosları ile Avusturya ve Alman hamur işleri gibi bazı incelikler de eklenmiştir. Macar yemeklerine, Fransa, Arap ülkeleri, İngiltere, hatta Hindistan spesyaliteleri ile zenginleşmiş Slav halklarının uygulamaları da damgasını vurmuştur.

Ayrıca, 'şarapların kralı kralların şarabı' unvanlı Tokaj Aszu, Badacsony'nin 'kurşuni cüppeli papaz'ı, Eger'in 'boğa kanı' şarabı, Kecskemet kayısı konyağı Macarların seçkin içkileri arasındadır.

kömür, 426 bin ton demir cevheri, 2.214 bin ton pik demir, 3.760 bin ton ham çelik, 3.046 bin ton işlenmiş çelik, 2.950 bin ton boksit, 73 ton alüminyum, 2.031 bin ton doğal gaz, 4.660 bin ton çimento, 1.043 bin ton suni gübre, 328 bin ton sentetik madde (PVC vs), 468 bin ton şeker, 335 milyon metrekare pamuklu elbise 43 milyon metrekare yünlü dokuma, 68 milyon metrekare suni iplik ve ipek ve 43 milyon çift ayakkabı üretimi yapılmıştır.

Macaristan'ın 880 megawatt gücünde bir nükleer santralı bulunmaktadır. Elektrik enerjisi üretiminde kullanılan bu santral Sovyetler Birliği'nin yardımı ile Paks'da kurulmuştur. Bu arada bir 750 kilowatlık enerji hattı Macaristan'daki Albertirsa ile Sovyetler Birliği'ndeki Vinnitsa'yı birbirine bağlamaktadır. 1980 yılında Macaristan'da toplam 23.876 milyon kilowatt saat elektrik enerjisi üretilmiştir. Petrol ve doğal gaz Szeged ve Zala bölgelerinde bulunmuştur.

Ülkenin ham petrol üretimi 2.031 tondur. 1980 yılında ham petrol ithalâtı 8.336 bin ton, doğal gaz ithalâtı da 4.045 bin ton olmuştur.

Macaristan'da kömür, boksit ve demir cevheri üretimi önemlidir. 1980 yılında Macaristan'da 25.700 bin ton kömür, 2.950 bin ton boksit ve 426 bin ton demir cevheri üretimi gerçekleştirilmiştir.

1980 yılı rakamlarına göre Macaristan'da 5.07 milyon (2.3 milyonu kadın) ücretli çalışmaktadır. Bunun en büyük bölümünü vasıfsız işçiler oluşturmaktadır. 2.8 milyon (1.1 milyon kadın). 1982 yılında haftalık çalışma saati 42 olarak (6 gün) saptanmıştır. Erkeklerde emeklilik yaşı 60 kadınlarda 55'tir.

Macaristan dış ticarete bağımlı bir ülkedir. 1980 yılında Macaristan 299.900 milyon forintlik ithalât 281.000 milyon forintlik de ihracat yapmıştır. Bir COMECON (Sosyalist Ülkeler Ekonomik İşbirliği Örgütü) üyesi olan Macaristan ticaretinin en büyük bölümünü sosyalist ülkelerle yapmaktadır.

Macaristan temel olarak makine, dayanıklı tüketim malları, hammadde ihracatı yapmaktadır. Ülke en fazla ihracatı Sovyetler Birliği'ne (yüzde 29) yapmaktadır. Sovyetler Birliği'ni yüzde 7 ile Demokratik Almanya, yüzde 10 ile Federal Almanya ve yüzde 6 ile Çekoslovakya izlemektedir. Macaristan'da batılı firmalarla ortak yatırımlar 1972 tarihinden beri yapılmaktadır. Batılı firmalara yatırımların sermayesinin yüzde 49'unu ellerinde tutma hakkı verilmektedir. 1981 yılında Macaristan IMF (Uluslararası Para Fonu) üyeliği için başvuruda bulunmuştur.

Ulaşım

Macaristan'da toplam karayolu uzunluğu 29.805 kilometredir. Ülkede otomobil sayısı 788 bin özel olmak üzere 834 bindir. 1980 yılında karayolu ile 794 milyon kişi ve 228 milyon ton yük taşımacılığı yapmaktadır.

Demiryollarının uzunluğu 8.039 kilometredir (1980). Bunun 1.488 kilometresi elektriklidir. Demiryolları ile 130 milyon ton yük ve 287 milyon yolcu taşınmıştır.

Macaristan Halk Cumhuriyeti'nin, ulusal hava yolu olan Maxemalev, haftada üç kez olmak üzere Budapeşte İstanbul arası tarifeli uçuşlar yapmaktadır. Bugüne kadar birçok Macar turist, hava vasıtalarla Türkiye'yi ziyaret etmiştir. 1981 yılına göre Malev'in Türkiye'ye getirdiği turist sayısı 1982'de % 10 dolayında artmıştır. 1983 yılında 1982 yılına göre % 19'luk bir artış görülmektedir. Yıl sonuna kadar bu artışın % 22'yi bulacağı tahmin edilmektedir.

Ülkenin ana havaalanı Budapeşte'nin 16 kilometre uzağındaki Ferihegy Havaalanı'dır. Malev ile ülkeye taşınan yolcu sayısı 724.788, dışarıya taşınan yolcu sayısı ise 725.561'dir. Ayrıca birçok yabancı havayolu şirketi de tarifeli seferler yapmaktadır.

Ülkede ulaşım yapılabilen su yolu uzunluğu 1.302 kilometredir. Su yolu ile ülkede 4.3 milyon ton yük ve 4.6 milyon yolcu taşınmıştır.

Tarımda küçük işletmeler

Macaristan'da tarımda savaş öncesi büyük işletmeler dağıtılarak toprak küçük işletmelere dağıtılmıştır. 1950 yılından sonra tarımda kolektifleşmeye gidilmiştir. 1968 tarihli toprak yasası kolloktif işletmelere toprak sahibi olma hakkı tanımıştır. Kollektif işletmeler Tarımsal Kooperatifler Ulusal Konseyi'nde birleşmektedir.

1980 yılı rakamlarına göre Macaristan'da 4.7[illegible] bin hektarlık ekilebilir alan bulunmaktadır. Ayrıca 1.294 bin hektar çayır ve otlak vardır. Kollektif işletmelerin sayısı 1.338'dir. Bunların sahip olduğu toprak büyüklüğü yardımcı bahçeleriyle birlikte toplam 5.9 milyon hektardır. Kolektif işletmelerin yanısıra 131 devlet çiftliği (948 bin hektar) da bulunmaktadır. Tarım alanında 55 bin traktör kullanılmaktadır. Macaristan'da 6.0[illegible] ton buğday, 138 bin ton çavdar, 926 bin ton arpa, 104 bin ton yulaf, 6.575 bin ton mısır, 9[illegible] bin ton patates, 3.873 bin ton şeker pancarı ve 653 bin ton ayçiçeği üretimi yapılmıştır (1980).

Macaristan'da 1980 yılı rakamlarına göre 1[illegible] bin baş sığır, 8.330 bin domuz, 42.714 bin kümes hayvanı, 3.090 bin koyun, ve 134.000 baş at bulunmaktadır. Hayvansal üretim aynı yıl şöyledir: 4.362 milyon yumurta, 2.461 milyon litre süt, 12.012 ton yün. Ülkenin kuzeyinde Lake Balaton ve Tokaj bölgeleri önemli şarap üretim merkezleridir. Şarap üretimi 1980 yılında 551 milyon litre olarak gerçekleşmiştir.

Budapeşte'de bir köprü inşaatında çalışan çelik işçileri.

Özel girişimciler sosyalizmi

Eğer bir gün özel girişimcilikle sosyalizm bir arada yaşayacaksa bu kuşkusuz Macarlar sayesinde olacaktır. Macaristan iç politikada Sovyetler Birliği'ne ne kadar yakınsa İktisat politikasında o kadar uzaktır. 1968'den itibaren bürokratik merkeziyetçi planlamayı terkeden Macarlar şirketlerin yöneticilerine daha fazla inisiyatif vermeyerek ve ekonomiyi nisbeten piyasa kurallarıyla işletmeye çalışarak büyük bir gelir patlaması gerçekleştirdiler. On yılda gelirleri yaklaşık iki kat arttı. Gerçi bu başarı da gelişmiş ülkelerden alınan borçların (GSMH'nın % 45'ine ulaştı, bu borçlar payı olsa da, büyükçe payın yeraltı ekonomisine ait olduğunu kabul etmek gerekir. Yoksa ortalama resmi ücretin, haftada 32 dolar (6200 TL) olduğu Macaristan'da her üç aileden birinin otomobil sahibi oluşunu açıklamak olanaksız olurdu.

Yeraltı ekonomisi

Yeraltı ekonomisi deyince gerçek bir ikinci ekonomi düşünmek gerekir. Resmi istatistiklere bakılacak olursa, çalışanların % 98'inin sosyalist sektörde çalıştığı görülecektir. Ancak komünist partinin günlük yayın organının da kabul ettiği gibi, Macar ailelerinin % 70-75'i gelirlerinin önemlice bir kısmını "kayıtlarda gözükmeyen" işlerden kazanmaktalar. Söz konusu işler ise çok çeşitli resmi çalışma saatlerinin dışında - hatta mesai arasında - her türlü tamirat işlerini tutan da, villa tipi ev ve mobilya yapımcılığına "kendin yap kendin otur" işbirliğine kadar çeşitliye rastlamak olası. Ama hiç kuşkusuz paralel ekonominin temel direği özel bahçeler. Tahminlere göre on milyon Macar'ın böyle bir bahçeye sahip olduğu sanılıyor. Daha özel bahçelerde randıman devlet çiftliklerinin beş katı. Bir İngiliz gazetecinin deyimiyle Macaristan metrekareye en çok iktisatçının düştüğü ülkedir. Brody ve Kornai gibi dünyaca ün yapmış iktisat teorisyenleri yanı sıra bu iktisatçılar içinde en popüleri ve en ilginci, kuşkusuz Tibor Liska'dır. 1956'da sağkaldıkları tüm Macar aydınlar gibi Liska da hapishaneyi boylamış ama bu talihsizlik Liska'nın televizyonda çarşamba sohbetlerinde geniş izleyici kitlelerini beyaz ekran başına çekmeyi başaran bir düşünür olmasını engellememiştir. "Liskizm" Marx'ın özel mülkiyet eleştirisine tümüyle katılmaktadır. Ama Marksizmi bürokratizm ile karşılaştıranların da tümüyle karşısındadır. Liskizmin özünü bireysel/özel girişimcilikle toplumsal mülkiyetin bağdaştırılmasında aramak gerekir. Özetleyecek olursak, Bay Liska herkes için, üretim araçlarını serbest rekabet koşullarında kullanabilme özgürlüğü istemektedir. Üretim araçları, işin niteliğine göre, bireysel ya da toplu olarak açık artırmayla kiralanabilir. Önemli olan artırmanın herkese açık olması, fiyatın üretimin planlanmış değerinin altında olmaması ve kiralanan üretim aracının değeri üstünden devlete belli bir faiz ödenmesi. Kira ve faiz çıktıktan sonra gelirin kalanı tümüyle sosyalist girişimcimizin olacaktır.

Kişisel yaratıcılığın geliri

Mekanizmanın ekonomik anlamı açıktır; devlete/topluma sahip olduğu mülk için (üretim aracı) açık artırma sonucu belirlenen ranta ödeyeceksiniz, artı teknik verimliliğin ortaya çıkaracağı kârı gene mülk sahibine yani topluma/devlete ödeyeceksiniz. Kişisel yaratıcılığınızla elde edilecek geliri de cüzdanınıza koyar istediğiniz gibi harcayabilirsiniz. Kiraladığınız üretim aracını her an bir başkasına devredebilirsiniz. Eğer aynı işi yaparak sizden daha çok gelir elde edeceğini uman birisi çıkarsa, kazanmakta olduğunuz geliri garantilemek koşuluyla devir yapabilirsiniz.

Kendinize güveniyorsanız ve de Liskizme inanıyorsanız Budapeşte metrosunda bir tuvalet ya da büyük bir demir-çelik fabrikasının bir atölyesi için (beraber çalıştığınız arkadaşlarınızla ortak) açılan açık artırmaya katılmaya artık hazırsınız demektir.

Yukarıda anlatılanların tümüyle ütopya olduğunu sanmak yanlış olur. Günümüzde Macarlar ünlü gulaşlarını en iyi hizmet ve en ekonomik fiyatla sunan ve de devlete gelir sağlayan lokantalarda yiyebiliyorlarsa bunu bir ölçüde Liskizme borçlular. Aynı lokantalar düne kadar hem zarar ediyor hem de Macarların en çok yakındıkları konulardan birini oluşturuyordu. Ama Liskizmin doğrudan uygulaması ilk kez 1980 yılında Szentes adlı devlet çiftliğinde gerçekleşti.

Bir şeker fabrikasında pancar sevkiyatı.

Çiftlikteki başlangıç

Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinde bulunan Szentes Kooperatif Çiftliği, devlet tarafından büyük bir başarı olarak gösterilmesine karşın, birçok biriminin zarar ettiği bir yerdi. Kooperatif başkanı Liska'nın Çarşamba sohbetlerinden derinlemesine etkilenip, Maliye bakan yardımcılarından biriyle de kişisel ilişki kurduktan sonra sosyalist özel girişimciliğin sınırlı bir biçimini burada başlattı. Çiftliğin çoktan pes lanmış eski-püskü kamyon, traktör ve kümeslerini kullanma hakkının açık artırma ile satıldığı bu tarihi girişim artırmayı kazanan iki sosyalist özel girişimcinin özellikle eski kamyonları onarıp işleterek büyük kârlar elde etmeleri sonucunu verdi. Szentes malvarlığının yalnızca % 2-3'ünü özel girişime açan bir deneyin, büyük başarı kazanması aynı zamanda, kendi sonunu da hazırladı; başlangıçta olayı heyecanla destekleyen yerel parti yöneticileri, bu başarı karşısında çok ihtiyatlı bir tutum takınmakta gecikmediler.

Liska'nın 'hükümetler olmaksızın da ekonominin pekalâ yürüyebileceği' yolundaki genel teorisi de 1982 yılında ilginç bir uygulamaya konu oldu. Genç komünistler için açılan bir yaz kampında Liska'nın özel girişimciler grubu Monopoli salon oyununu andıran bir oyunu yaşayarak gerçekleştirdiler. Oki adı verilen yapma paraların dolaşımda tutulduğu, herkesin başlangıçta eşit Oki sermayesi ile "hayata" atıldığı kamp, bankası, açık artırmayla satılan mal ve hizmetleri, faizleri, gazetesi, vb. ile bir serbest piyasa ekonomisine dönüştü. Kampa katılan 160 Macar gencinin çoğunluk oyuyla her an değiştirilebilen bir demokratik anayasa ile yönetilen Okland'da Liska'nın ilkeleri egemendi. Bir Oki'nin "sıfır" değerinden birkaç gün içinde 400 TL'ye yükseldiği kampın sonunda, gençler yaşantılarının en hoş ve olgunlaştırıcı deneyini yaşadıklarını belirtiyorlardı. Buna karşın, kampın 1983 yılında yinelenmediği de bir gerçektir.

SPOR

Futbol, eskrim ve sutopu gelişmiştir

MACARİSTAN, sporun hemen her dalında büyük varlık gösteren bir ülkedir.

Futbol, eskrim ve sutopu dallarında Macaristan'ın geleneksel bir üstünlüğü dikkati çeker. Macaristan Futbol Federasyonu 19 Ocak 1901 gününe kadar kurulmuştur. Macaristan o tarihten bu yana futbol sahalarında üstünlüğünü çeşitli dönemler halinde kazanmış ve futbol dünyasının en ünlü takımına sahip olmuştur. 1930'u ve 1950'li yıllarda Macaristan efsaneleşmiş ekipler ortaya çıkarmıştır. Bu arada 1950-1954 arasında namağlûp bir seri kurmuş; bu takım 1952 Olimpiyat şampiyonluğunu kazandığı gibi 1953'te tarihinde kendisinden evvelgiyd olmayan İngiliz Milli Takımı'nı Budapeşte'de 6-3'lük skorla yenmeyi başarmış, Budapeşte'de yapılan rövanş maçını da 7-1 kazanmıştır. 1954 Dünya Kupası finalinde federal Almanya Milli Takımı'na beklenmedik bir şekilde yenilerek namağlûp unvanını kaybeden Macaristan Milli Takımı'nın o üçlü kadrosu 1956'daki Macar İhtilali sırasında birçok büyük yıldızının ülkeden kaçmaları sonucu çökmüş ve uzun yıllar kendini toparlayamamıştır.

Şimdi Macaristan'da futbolla uğraşan 3.215 futbol kulüplere mensup 4.123 takım resmî olarak tescil edilmekte ve bu takımlarda 109.810 futbolcu yer almaktadır. Macaristan'ın büyük stadı Budapeşte'deki 100 bin kişilik Nep Stadyumu'dur. Ayrıca yine Budapeşte'de 80 bin kişilik Ferencvarosi Torna Club Stadı, 30 bin kişilik Vasas Stadı, 40 bin kişilik Ujpest Stadı, 37 bin kişilik MTK Stadı, 22 bin kişilik Csepel Stadı vardır. Şimdi Macaristan'ın en ünlü futbol takımları şunlardır: Honved (eski Kispest), Csepel, Dunaujvaros, Ferencvarosi, Győri Vasas, Magyar Szénbányászok Köro (MTK, eski Hungaria), Pecsi Munkás, Salgotarjani, Szeget, Szombathelyi, Uj Bányász, Vasas, Videoton, Vörös Meteor Egyetértés... Macar futbolunun en büyük şöhretleri arasında ilk sıralar yer almaktadır: Szabo, Sarosi, Markoc, Sándor, Palotas, Biro, Turai, Lazar, Zsengeller, Sárosi, Grosics, Bozsanak, Lantos, Bozsik, Lorant, Sándor, Toth II, Kocsis, Hidegkuti, Puşkaş, Czibor, Ticky, Bene, Albert, Rakosi, Török, Göröcs...

Eskrim ve sutopu

Macaristan eskrimde, özellikle kılıç dalında büyük ustalık göstermiş, başta Olimpiyat Oyunları olmak üzere Avrupa şampiyonalarında da çok başarılar almıştır. Macaristan'ın ünlü ve şampiyon eskrimcileri arasında şu isimlere rastlanır: Gerevich, Gerö, Terettyenski, Petschauer, Piller, Gerevich, Kovacs, Schscherer, Berczelly, Gerevich, Horvath, Pezsa, Kamutl, Pfeffer, Wlch, Fenyesi, Marath, Kuloczar, Bayan Bobis. Macaristan Olimpiyat Oyunlar karşılaşmalarında ilk üçlü ilk üç takımın arasına katılacak dünya sutopu dalına sahiptir. Macaristan'da bu yana sutopunda defalarca şampiyonluğu kazanmış bulunmaktadır.

Futbol, Macaristan'da bayanlar ve erkekler için popüler bir spor dalı sayılır.

Öteki dallarda

Macaristan Olimpiyat Oyunlar'nda atletizmden cimnastiğe, kanodan bayanlar hentbola, yüzmeden halterc, judodan atıcılığa, güreşten boksa ve modern pentatlondan futbola kadar çeşitli spor dallarında şampiyonluklar ve madalyalar kazanmıştır. Bu da Macaristan'ın dünya sporu genelindeki başarı düzeyi hakkında tam bir fikir vermeye yeterlidir. Macaristan çeşitli spor dallarında bu başarılara ulaşırken, Avrupa ve dünya çapında sporcular da yetiştirmiştir. Macarlar'ın çeşitli spor dallarında yetiştirdiği ünlü sporcular şunlardır:

Atletizmde: Szepes, Foldessi, Czermak, Nemeth, Rozsavölgyi, Kulcsar, Rudase, Toth, Kulczar, Zaivotzky, Lovasz, Nemeth.

Yüzmede: Barasy, Csik, Hargitay, Wladar, Verraszto, Vermes, bayanlarda Novak, Teme Szekelly.

Halterde: Toth, Veres, Földi, Szucs, Holzreiter, Szalai, Benedek, Kozsegi, Baczaco

Boksta: Csik, Papp, Török, Varadi, Urban, Botos, Baczago, Gedo, Kovacs.

Modern pentatlonda: Benedek, Nemeth, Nagy, Török, Balezo.

Atıcılık: Halasy, Sooo-Hradetaki.

Güreşte: Papp, Zombory, Tunyagi, Lörincz, Ferencz, Toth, Szilvas, Gurics, Folvak, Csitari, Kozmai, Hegedus, Reczi.

Macaristan'ın "efsanevi" futbol takımı, İngiltere Millî Takımı'nı İngiltere'de farklı yenme başarısını göstermişti. Puşkaş, dünya futbol tarihinin altın adamı sayılır.

SAVUNMA

SAVAŞ SIRASINDA ULUSAL SAVUHMA KONSEYİ KURULUYOR

1947 anlaşması Macaristan'a 65 bin kişilik orduyu ve 90 uçaklık hava gücü kurmasına olanak vermektedir. Bu uçakların 70'i savaş uçağıdır ve hava kuvvetlerinin gücü anlaşmaya göre 5 bindir, 1976 yılında çıkarılan bir yasaya göre, Devlet Başkanlığı Konseyi savaş sırasında savunmadan tamamen sorumlu olacak bir Ulusal Savunma Konseyi kurabilir. Askerlik süresi 18 yaşını bitirenler için 18 aydır. Macaristan'da ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın denetiminde polis örgütü (BKH) ile işçilerin oluşturduğu ve makinalı tüfeklerle donatılmış 60 bin kişilik yarı askeri bir güç bulunmaktadır.

Bir Varşova Paktı üyesi olan Macaristan sınırları içinde 4 Sovyet tümeni vardır. Ülke 4 askeri bölgeye ayrılmıştır. Budapeşte, Debrecen, Kiskunfélegyháza ve Pécs.

Kara kuvvetlerinin toplam gücü 50 bini yedek olmak üzere 80 bindir. Kara kuvvetlerinde 1 tank ve 5 motorize tümen bulunmaktadır. Toplam tank sayısı 1.250'dir. Kara kuvvetlerine bağlı olan donanma 45 gemi, 10 devriye botu (100 tonluk) 5 çıkarma gemisi ve 30 nehir mayın arama tarama gemisinden oluşmaktadır, toplam gücü 500 kişidir. Hava kuvvetlerinde 21 bin subay ve asker görev yapmaktadır. 2 savaş tümeni 175 uçaktan oluşmaktadır. Kullanılan savaş uçakları genellikle MIG'lerdir.

KÜLTÜR VE SANAT

İlk edebiyat ürünleri XIII. yüzyılda verildi

(İna) - Altay dillerinden olan Macarcanın ilk edebiyat ürünleri XIII. ve XIV. yüzyılda ortaya çıkmıştır. Dinsel kökenli bu metinlerde Macarcanın eski biçiminin kullanıldığı görülür. Rönesans döneminde Macar şiirinin önde gelen siması olan Janus Pannonius yapıtlarının hemen tümünü Latince kaleme almıştır.

Macarcaya ilk ulusal ruhunu şiirleriyle kazandıran Balint Balassi (1554 - 1594) teknik yönden de edebiyata önemli katkılar getirmiştir. Osmanlı ordusuna karşı savaşırken yaşamını yitiren Balassi'nin ardından, yaklaşık yüzyıl sonra, aynı konum siyaset adamı asker ve şair Miklos Zrinyi (1620 - 1664) için de geçerli olacaktır.

XVIII. yüzyılın sonuna kadar Macar edebiyatına bir durgunluk egemen olmuştur. Mihaley Vitez in şiirleriyle bu dönemde yeni bir boyut kazanan Macar edebiyatı, aynı yıllarda Josef Katona'nın tarihsel tragedyaları ile büyük canlılık kazanır. Asıl patlama ise, Sandor Petöfi'nin (1823 - 1849) şiirsel dehasıyla oluşur. Bir yandan halkının coşkusunu, geleneksel özelliklerini ve özlemlerini dile getiren bu şair bir yandan da ülkesinde bağımsızlık bilincinin yer etmesi için olağanüstü çaba harcamıştır. Onu izleyen Janos Arany'nin epik şiirleri Petöfi'nin tohumunu ektiği anlayışın yaygınlaşmasını sağlayacaktır.

Romantik akım

Düzyazı alanına bu yüzyılda Mor Jokai (1825 - 1904) egemen olur: Yüzü aşkın cilde toplanan romanları ile hem ülkesinde romantik akımın başını çeker, hem de ençdilmesi zor bir popülerlik kazanır. Romantik akımın bir başka önemli temsilcisi de, insanlık tarihini kuşbakışı yeniden yazan Imre Madach olur. Başta romantik olan Kalman Mikszath daha sonra gerçekçi akıma öncülük yapar. Macar edebiyatının modern çizgisi 1906'te, ünlü şair Endre Ady'nin (1877 - 1919) "Yeni Şiirler" başlığını taşıyan kitabının yayımlanmasıyla başlar. Andre Ady'nin şiiri tam anlamıyla bir başkaldırı tellibu taşır. Akademik anlatımlar hiçe sayılır, yalanla süslü bir popülizm anlayışı alaya alınır, her türlü tutuculuğa, hatta ulusal tarihin abartılı övgücülüğüne karşı çıkılır bu andan başlayarak.

Bu dönemde, Endre Ady Macar edebiyatında toplayıcı bir görev üstlenir: Nyugat (Batı) dergisinin etrafında toplanan pek çok genç yazar ve sanatçı Ady'nin başkaldırısını paylaşırlar. Ady'nin izinde gidenlerin en özgünleri, şair ve romancı olan Mihaly Babits ile romancı Zsigmond Moricz'dir. Özellikle bu sonuncu Macar köylüsüne büyük yakınlık duymuştur.

Toplumsal yazı

1930'lu yıllara Moricz'in etkisi büyük olmuştur. Toplumsal gerçekçiliği geliştiren birden fazla yazarın o dönemdeki ürünlerini belgesel edebiyat ile roman arasında kaldıkları için "toplumsal yazı" türüne soktukları görülür. Bu dönemin en etkili yazarı Gyula Illyes'tir (1902) "Batı" dergisi etrafında toplanan yazarlardan Frigyes Karinthy (1887 - 1937) modern edebiyat anlayışını "saçmacılığa" kadar genişletir. Bu dönemde, belli başlı kahramanı Sinbad ile Gyula Krudy hiçbir akımın bünyesine girmeden tek başına yol alır. Moricz'in haleflerinden Lajos Nagy daha titiz, daha kesinlikli bir natüralizm geliştirir.

İki dünya savaşı arasına Macar edebiyatına damgasını vuran şair, hiç şüphe yok ki Attila Jozsef (1905 - 1937) olmuştur. Macar halkının geleneksel birikiminden yararlandığı kadar yenilikçi tavrı da kişiliğinde barındıran Jozsef sosyalist nabızlı bir edebiyat anlayışını savundu. Yaşamının sonuna doğru aklını yitiren şair bir trenin altına kendini atarak intihar etti. Attila Jozsef'in şiiri Macar edebiyatının çağımızdaki serüvenine geniş ölçüde yön vermiştir. Onun ardından gelen Miklos Radnoti (1909 - 1945) başta romantik, sessiz bir şairken II. Dünya Savaşı sırasında ülkenin en kavgacı şairi oldu. Radnoti faşistler tarafından öldürüldü. Aynı kaderi paylaşan bir başka özgün Macar yazarı da öykü yazarı Gelleri olmuştur.

Vasarely, Macar asıllı çağdaş bir ressamdır.

Düşünce alanında

Düşünce alanında Macaristan'ın yetiştirdiği en önemli isim, yirminci yüzyılın felsefi etkinleri açısından cansının bir yer tutan György Lukacs'tır (1885 - 1971). Orta Avrupa'nın güçlü entelektüelinin tipik bir örneği olan Lukacs kıtanın geleneksel kültürünün ortalamasının hayli üstünde bir birikimden yola çıkmıştır. Başlarda 'metafizik' bir boyutta, daha çok Hegel felsefesine yakın bir çizgi tutturan bu önemli düşünür sonradan marksist estetiğin çağımızdaki en büyük temsilcisi haline gelmesine yol açacak çalışmalarını kaleme almıştır.

Lukacs'ın siyasal serüveni inişçıkışlarla ve tutarsızlıklarla doludur. Uzun yıllar Moskova'da yaşamış, arada ülkesinde Kültür Bakanlığı yapmış, birkaç kez vatan haini ilan edilmiş, sonradan saygınlığı geri verilmiştir. Aynı tutarsızlık yapıtlarında da gözükmez. Gerçi başlarda "Roman Kuramı"nı yazdığı yıllarda başka bir yönde ilerlemiştir, ancak 1920'lerden sonra hemen hep aynı çizgiyi korumuştur. Başlıca yapıtları "Tarih ve Sınıf Bilinci", "Avrupa Gerçekçiliği", "Goethe ve Çağı" olan Lukacs'ın hayli hacimli bir "Estetik" çalışması yaşamının son yıllarında yayımlanmıştır.

Çağdaş yazarlar

Çağdaş Macar edebiyatının Attila Jozsef'ten sonra yetişen en önemli temsilcisi, eleştirel roman anlayışına yepyeni bir boyut getiren, "Bitmemiş Cümle" başlıklı romanı ile iki savaş arasının Macar toplumunun hemen her kesimini kesin bir gözlem gücüyle ele alan Tibor Dery'dir (1894). Genç yaşta intihar eden Imre Sarkadi, Laszlo Benjamin, Gabor Garai, Magda Szabo ve Macar tiyatrosuna büyük bir canlılık getiren Ferenc Molnar çağdaş Macar edebiyatının öteki önemli yazarlarıdır. Lukacs'tan sonra yetişmiş bir başka önemli Macar felsefecisi de, genç yaşta ölen bilim felsefecisi Imre Lakatos'tur.

Gül Baba'nın ölümünü tasvir eden tablo

Büyük bir mimari geleneğe sahip olan Macaristan'da resim sanatındaki önemli atılım XIX yüzyılda başlamıştır. Bu yüzyılda klâsik figüratif resmin temsilcisi pekçok önemli ressam yetişti: Barabas, Meszöly, Marko, Szekely, Munkacsy, Borsos bunların belli başlılarıdır. Yüzyıl boyunca tarihsel resimlerin yanı sıra doğa görünümleri ve natürmortlar önde gelen konuları oluşturmuştur.

Resim

XX. yüzyılda Macar resmi kendi kişiliğini bulmaya başlar. Yüzyıl başının en önemli sanatçısı Macarların Munch'u sayılan Csontvary-Kosztka'dır. Resimleri dehâ ile çılgınlığın arasında salınan bir zekânın ürünü olan ressamın kendine özgü bir renk/kompozisyon birliği kurduğu görülür. Renk dünyasının canlılığı ile apayrı bir yer tutan başka bir ressam da Rippl-Ronai'dir. Ürünlerinde kent yaşamının keskin hicivlerini yapmıştır. Cézanne'dan yoğun biçimde etkilenen Egry, kostrüktivist çizginin temsilcisi olan Barcsay, soyut resmin öncü sanatçısı Somogyi çağdaş Macar resminin belli başlı isimleridir.

Sinema

Macar sineması Avrupa sinemasına büyük ustalar yetiştirmiştir. Sonradan İngiliz vatandaşlığına geçen ve "Sir" ünvanı alan Sandor Korda (1893-1956) 25'i kendi ülkesinde olmak üzere toplam 141 film çevirmiş bir yönetmendir. 1950'li yıllarda Avrupa sinemasına büyük kuramsal katkılar getiren Macar sinemacısı Bela Balazs, ülkesinde de çok etkili olmuştur. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Macar sineması iki usta yönetmenle uluslararası planda adını duyurmuştur: Gerçekçi ve lirik sinema anlayışını filmlerinde buluşturma başarısını gösteren Zoltan Fabri ve yapıtlarında tarihsel perspektife geniş yer veren, "Umutsuzlar", "Kırmızılar ve Beyazlar" adlı filmleriyle tüm Avrupa seyircisini etkileyen Miklos Jancso Macarların övgü kaynağı olmuş sanatçılardır.

Müzik

XIX. yüzyılın en büyük bestecilerinden biri olan Franz Liszt Macar asıllıdır. Yaşamının büyük bir bölümünü yurdundan uzakta geçirmesine rağmen Liszt Macar halkına ve ülkesine olan bağlılığını hep sürdürmüş, ünlü "Macar Rapsodisi"ni besteleyerek ulusunun adını ölümsüzleştirmiştir. Bestecilik yaşamının 50 yılını Budapeşte'de kutlayan Liszt 1875'de Budapeşte Ulusal Konservatuarı'nın başkanı seçilmiştir. XX. yüzyılda yetişmiş iki büyük Macar bestecisi olan Bela Bartok ve Zoltan Kodaly'nin, ülkemizde müzik sanatının gelişimi açısından ayrıca büyük önemleri olmuştur.

Türkçede Macar edebiyatı

Macar edebiyatının ülkemizde en popüler olmuş temsilcisi Ferenc Molnar'dır. Özellikle "Pal Sokağı Çocukları" başlıklı çocuk romanı ilgi toplayan yazarın oyunları da ülkemizde sahnelenmiştir. Macar romanından dilimize çevrilen yazarların arasında "İki Esir" ile Lajos Zilahly, "Eğlenceli Bir Gömme Töreni" ile Tibor Dery, "Korkak" ile Imre Sarkadi başta gelir. Tahsin Saraç, Macar şiirinin devlerinin ürünlerini dilimize kazandırmıştır. Attila Jozsef, Endre Ady, Sandor Petöfi'den pek çok şiir Türkçeye kazandırılmış durumdadır. Macaristan'ın yetiştirdiği en önemli düşünür sayılan György Lukacs ülkemizde de büyük ilgi toplamıştır. Cevat Çapan'ın çevirdiği "Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı"nı Mehmet H.Doğan'ın Türçeleştirdiği "Avrupa Romanında Gerçekçilik" izlemiş, Ahmet Cemal 4 ciltte bütünleneceği duyurulan "Estetik"in ilk iki cildini çevirerek yayımlatmıştır.

Macaristan'da Türk anıtları

Macaristan'da Türk kültürünün küçümsenemeyecek bir etkisi olmuştur. Ülkede bugün de ilgi gören belli başlı anıtlar arasında XVI. yüzyıldan kalma ünlü Gül Baba Türbesi, Toygun Paşa camii, Türk hamamı ve Abdurrahman Abdi Paşanın mezarı Budapeşte'de, Kasım Paşa camii ve Yakovalı Hasan Paşa Camii Peç'te; Kanuni Sultan Süleyman'ın türbesi ve Sultan Süleyman Camiinin yanı sıra Ali Paşa Camii ve İdris Baba Türbesi Zigetvar da; Hacı İbrahim Camii Estergon'da ve Malkoç Bey Camii Siklos'da bulunmaktadır.

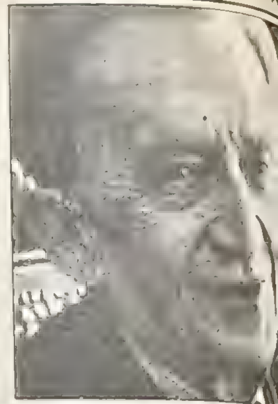

György Lukacs, Macaristan'ın yetiştirdiği en önemli düşünür sayılır

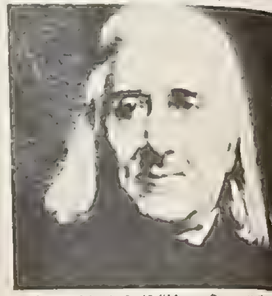

Frans Lizst, ünlü "Macar Rapsodisi"nin bestecisi

Oturanlar Bela Bartok ve Zoltan Kodaly

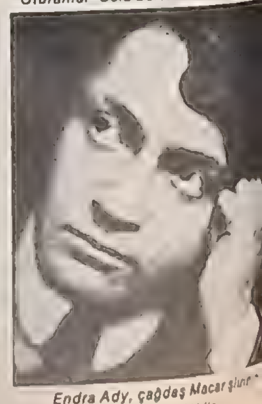

Endra Ady, çağdaş Macar şiirinin öncü kişiliğidir

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 26
AVRUPA

NORVEÇ

150 bin adası olan ülke

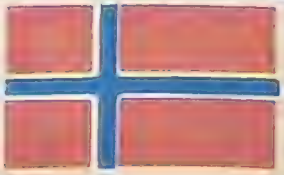

NORVEÇ, İskandinavya yarımadasında Avrupa'nın kuzeybatı kesimindedir. Doğu sınırında İsveç, batısında Atlas Okyanusu, güneyinde Kuzey Denizi, kuzeyinde ise Kuzey Buz Denizi yer almaktadır.

Dağlık bir ülke olan Norveç, kıyı yapısı yönünden de son derece girintili çıkıntılıdır. Kıyı uzunluğu ile Jan Mayen, Björnöya adaları ve Spitzberg takımadalarıyla birlikte 20 bin kilometreye yaklaşır. Boyun boyunca da irili ufaklı 150 bin adası vardır. İskandinavya yarımadasının batısı boyunca 1.800 kilometre uzunluk ve 100 kilometre genişlikte bir şerit gibi uzanan Norveç, Prekamriyen çağda yeryüzüne kalındeydi. Sonra kaledonyen çağda yükselmeler ortaya çıktı. Bunun yanı sıra da tektonik çeşitlerle kırılmalar, püskürük arızalar, tortullar oluştu.

Norveç'te de görülen buzul aşındırmaları dördüncü zamanın sonuna rastlar. Bu aşındırma temel çatılarını etkilememekle birlikte Vesteralen ve Lofoten'i buzullaştırmıştır. Sivrilikler, kaya çıkıntıları, aşınıp ufalanarak düzleşme, dorukların yuvarlaklaşması ve "oyuk vadi" ile doğuda göllerin yerinde deniz kollarının meydana gelmesine yol açmıştır. Bu arada sayısız fiyortlar oluşmuştur. Oslo fiyordu en önemlilerindendir. Kıyıları fazla yüksek olmayan ama öteki lerin tersine geniş de olan bu fiyordlar kuzeye doğru gidildikçe çoğalmaya başlar.

Dağlarına çok kar yağar

Norveç'te ovaların pek az oluşu, ülkenin dağlık bir görünüm almasına yol açar. Kölen dağları 700-1000 metre arasında değişir. Bazı tepeler ancak 2 bin metreyi bulur. Norveç'in en yüksek tepesi Galdhöpig 2.468 metredir. Yine aynı yükseltiye sahip olan Göttertind tepesine yağan karlar 30 metreyi aşar.

Norveç'te Kölen dağları, Trondheim ve Lyngenfjorden arasında bir sıradağ oluşturarak İsveç-Norveç doğal sınırını çizer.

Öte yandan Norveç yaylaları 700 metrenin altındadır. Ülkenin en önemli yaylası olan Finnmark yaylası Rostepaisra kütlesinin eteklerindedir. Buraları Tenafjord, Vorenfjord, Porsangerfjord vb gibi derin ve geniş fiyortlarla yarılmıştır. Buralara Finlandıya Laponya'sının bir devamı biçimindedir.

Güney Norveç tamamen dağlıktır. Bir bütün olarak ele alındığında ise Norveç için şunlar söylenebilir:

Doğu bölgesi: Geri kalmış bir bölge olsa da Oslo fiyorduna dökülen ırmakları kapsadığı için önemlidir. Bu bölgedeki akarsular ulaşıma elverişli olup, büyük vadileri örterler.

Batı bölgesi: Geniş yaylalara sahiptir. Bu yaylalar, kuzey fiyordu, Hardangerfjor, Sognefjort ve başkalarıyla parçalanmıştır.

Güney bölgesi: Azar azar alçalan yüksek dağların böldüğü dik vadilerden oluşmaktadır.

Kuzey bölgesi: Bu bölge güneybatıdan kuzeydoğuya doğru uzanan sıradağlarla kaplı olup, Trøndelag ve Östland'ın kuzeye doğru genişlemesiyle meydana gelmiştir.

Oslo'nun genel görünümü...

Akarsuları kısırdır

Norveç'in akarsuları kısa, dolayısıyla havzaları da dar bir alanı kaplar. Ama bunlar çok hızlı akar. Üzerlerine hidroelektrik santralleri kurularak ucuz elektrik enerjisi üretiminde ülkeye büyük katkılar sağlarlar. En önemli akarsuları Skager Rak Boğazına dökülen Glomma nehridir ve 700 kilometre uzunluğundadır. Bunu, Oslo fiyordunu akan Drommen ile Kuzey Buz Denizi'ne dökülen Tana nehri izler.

Ülkenin coğrafyasına uygun olarak gölleri de ince uzundur. Bu göller oldukça derindir. En büyük göl Mijösa 300 km. karelik bir alana sahiptir. Deniz düzeyinden 120 metre yükseklikte olan bu gölün derinliği ise 460 metreyi bulur. Tyrifjord gölü de denizden 200 m. aşağıdadır. 125 km. karelik bir alanı kaplar. Yine denizden 240 m. aşağıda olan 100 km. karelik bir göl de Tinnsjö gölüdür.

İklim ve bitki örtüsü

Norveç'te iklim, bölgelere göre değişik özellikler gösterir. Kuzey kesimleri, Kuzey Kutup Dairesi içine girer ki, buralardaki sıcaklık çoğu zaman güneydeki sıcaklıklardan yüksektir. Bu yönüyle de "dünyanın sıcaklığı en anormal ülkesi" tanımına uygun düşer.

Atlas Okyanusu'nun yumuşatıcı etkilerine, yağış getiren güneybatı rüzgârlarına açık olan Sörland'da ılıman bir iklim egemendir. Kıyıları bol bol yağış alır. Östland'da ise kara iklimi, şiddetli soğuklar hüküm sürer. Nordland'da ve Finnmark'ta iklim iyice sertleşir. Güneşin neredeyse hiç batmadığı kısa yaz geceleri yanı sıra, sabah olmayacakmış gibi süren, çok uzun kış geceleri yaşanır.

Yılın en soğuk ayı ocaktır ve sıcaklık güneydoğu bölgesinde sıfırın altına düştüğü halde Oslo'da 4 santigrat derecenin üzerindedir. Bu temmuz ayı ortalaması olarak 17 dereceye yükselir. Yağış ise, yine Oslo'da 73 santimetreyi bulur. Batı kıyılarındaki Bergen'de üç ay don olayı gerçekleşir, ama yıllık sıcaklık ortalaması 7.2 derece santigrattır. Batı kıyılarından Golfstrim akıntısı geçer. 313 gün gibi uzun bir don olayı da Tromsö'de görülür.

Ilıman iklimin hüküm sürdüğü yerlerde ormanlar ve otlaklar Norveç'in doğal bitki örtüsünü oluşturur. Yüksek yaylalarda, turba yatakları ve fundalıklar tahıl tarlaları ve meyve ağaçlarıyla kaplıdır. Finnmark'ta ise kayın ağacı ormanları ve ren geyiği otlakları bulunur.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Norveç Krallığı (KONGERIKET NORGE)
Başkent: Oslo (Nüfusu: 454.872)
Ülke nüfusu: 4.100.000 (1981)
Yüzölçümü: 324.219 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.5
Resmî dil: Norveçce
Etnik dağılım: Alman (Nordic, Aldin, Baltık)
Lapon azınlık
Din: Lutheryan
Para birimi: Norveç kronu
Başlıca kentleri: Bergen (208.910)
Devlet işareti: N

TARİH BOYUNCA
NORVEÇ

XII. yüzyılda taht kavgaları ülkeyi iç savaşa sürükledi

NORVEÇ'teki insan yerleşimlerine ilişkin ilav Milât'tan önce 8000-9000 yıllarına dek gider. Bu ilk göçüler konusunda fazla bir bilgimiz yoktur. Büyük bir olasılıkla bu insanlar, geç buzul çağında Norveç dağlarıyla kıyılarını örten buz tabakalarının ermesiyle birlikte Avrupa kıtasındaki yerlerini terkederek kuzeye doğru yola çıkan Germen kabilelerindendir. Kaya üzerine yapılan eski oyma resimler Norveç'in bu ilk sakinlerinin tekne kullanmakta eli konu uzalaşmış olduklarını göstermiyor. 4000 yıl öncesinden kalma böyle bir kaya resmi, tarih öncesi Norveçlilerin kayıa yapma sanatında çoktan bir düzeye ulaşmış olduklarını da ortaya koyuyor.

Norveç'in tarih sahnesine asıl girişi ise Milât'tan sonra 800-1000 yılları arasına rastlayan Vikinkler dönemiyle birlikte olmuştur. Öteki İskandinav ülkeleriyle birbirinden ayrılmaz biçimde gelişen bu eski tarih, hamlesinde hikâyeler arasından sürükleyen yarı-gölge izmlerle içiçedir. Amansız akınlarıyla Batı Avrupa'da büyük bir korku ve yıkımlık yaratan bu yaman denizciler aslında Norveç'te o dönemde yaşayan nüfusun küçük bir bölümünü oluşturmaktaydılar. Geri kalanlar barışsever birtakım çiftçilerle balıkçılardan ibaretti. Küçük tarımsal topluluklar 800-900 yıllar arasında daha geniş yönetsel ve askeri birimler halinde toparlandılar.

Ülkeyi tek bir yönetim altında toplamayı başaran ilk kral, "Sarışın Harald" olmuştur. Harald, kendisine miras yoluyla kalan toprakların durumunu sağlamlaştırdıktan sonra, önce Trondheim yöresini, bunun ardından da meşhur Hafrsfjord zaferiyle bütün Batı yakasını egemenliği altına aldı. Aynı dönemde Vikingler, tekne teknolojisinde devrim yaparak inşa ettikleri uzun yelkenli gemilerinyle hem yağmacılık hem de yeni yerleşim merkezleri kurmak amacıyla büyük seferlere çıkıyorlardı.

Kuzey de Grönland adasının egemenlik altına alınmasını daha uzun seferler izledi. Norveç kökenli bir Viking olan Leif Eriksson 1002 yılında yoldaşlarıyla birlikte İzlanda'dan yelken açtı ve Atlas Okyanusu'nu aşarak Kuzey Amerika'ya ulaşan ilk Avrupalı olma onurunu kazandı. Eriksson'la yoldaşlarının kurduğu geçici yerleşim merkezinin arkeolojik izleri, Kanada'nın doğuyakasındaki Newfoundland eyaletinin L'Anse aux Meadows yöresinde bulunmuştur. Böylece, Kristof Kolomb'dan 500 yıl önce Vikinglerin Amerika'ya ayak basmış olduklarını kişiler göstermesi biçimde doğrulanmıştır.

Ortaçağ'da Norveç

Öte yandan, Harald'in ölümünden sonra veraset kavgasına girişen oğulları kuzeybatı senyörleriyle ve ülkenin güney kesimini egemenlikleri altına alan Danimarkalılarla sürekli çatışma halindeydiler. Norveç, bu dönemde zaman zaman Danimarkalıların boyunduruğu altına girip çıkmaktaydı. Olav Tryggvason (995-1000) Norveç krallığını canlandırmak başkent Nidaros'u kurdurdu ve uyruklarını Hıristiyanlaştırmaya başladı.

Sarışın Harald'ın torunlarından Olav Haraldsson, 1015 yılında II. Olav adıyla tahta çıktı. Hem krallıyet ülkesini, hem de kilisenin gücünü artırma siyasetini izleyen bu kralın savaşta ölümü üzerine ülkede Danimarka nüfuzunun yeniden güçlenmesine yol açtı. II. Olav, Norveç'in ilk büyük ulusal kahramanı sayıldığı gibi, kilisiye yaptığı katkılardan ötürü daha sonra Norveç'in koruyucu azizi olma mertebesine yükseltilmiştir. Onun oğlu "İyi Yürekli Magnus" krallığı sağlamlaştırdı ve 1042-1047 yılları arasında Danimarka tahtına da veraset yoluyla sahip oldu.

Daha sonra tahta çıkan Büyük Viking savaşçısı Haardrade, İngiltere Kralı olmak amacıyla girişti ği Stamford Bridge savaşında öldü. 1066 yılında bu olaydan yıllar bir savaş Vikinglerin akınlarının sonunu getirdiler. Haardrade'nin oğlu III. Olav ve Sigurd adlı kralların yönetimi altında Norveç görece barış ve refah içinde yaşadı. Sigurd'un ölümüyle, Norveç tarihinin klasik çağı adı verilen dönem kapanmış, onun taht kavgalarıyla renklenen yeni bir dönem açılmıştır.

1130-1240 yılları arasında hem soylular (aristokrasi) hem de kilise, kralın karşısında siyasal nüfuz ve güçlerini artırma yolunda büyük mücadelelere girişmişlerdir. Tahta geçmede veraset seçimi birleştiren ikili bir sistemin yürürlükte olması, bu dönemde ülkeyi iç savaşın içine atmıştır. 1152 yılında Norveç'in ayrı ve bağımsız piskoposluk olduğu, Başpiskopos'un da Nidaros (Trondheim) kentini merkez seçtiği görülüyor. 1163'te yürürlüğe konan yeni veraset yasasıyla kilise, tahta talip olanlar arasında kimin kral olacağını belirleme yetkisine sahip oldu. 1194'te krallıkla kilise arasında ciddî bir bunalım çıkması üzerine Kral Sverre Sigurdsson Papa tarafından aforoz edildi.

İç savaşların sona ermesinden sonra, IV. Haakon ve Norveç yasalarını yazılı hale getiren oğlu "Kanuni" Magnus yönetiminde Norveç çok parlak bir tarihî dönem yaşadı. 1217-1276 yılları arasında bu dönemde İzlanda ile Grönland, Norveç tahtına bağımlı hale geldiği gibi ülkenin ekonomik ve kültürel yaşantısında büyük bir canlanma görüldü.

"Dört bin yıllık" kayakçının resmidir.

Başta Bergen olmak üzere ülkede birçok ticaret merkezinin kurulması Snorre Sturlasson'un Sega adı verilen ünlü destanları kaleme alması da gene bu döneme rastlar.

İsveç Danimarka ile birlik dönemi

XIV. ve XV. yüzyıllarda Norveç, Danimarka ve İsveç hükümdarlarının sürekli olarak birbirlerinin, ülkelerinin içişlerine karışmaları sonucunda, Danimarka ve İsveç soylular Norveç aristokrasisini Danimarka'ya getirdiler. Norveç'te ulusal birliğin dağılmasına giden yol da böylece açılmış oldu. Kral V. Haakon'un erkek çocuğu olmayınca, Norveç tahtı onun kızıarasıoğluyla 1319 yılında İsveç hanedanının eline geçti. V. Haakon'un torunu ve Norveç tahtının varisi olan VII. Magnus ayrı yıl İsveç Kralı olunca, iki ülke tek bir kralın şahsında birleşmiş oldu.

Bu tarihten başlayarak, XX. yüzyılın başına gelinceye dek Norveç tarihi, İskandinavya'nın öteki ülkelerinin tarihine bağlı kalacaktır. 1319'dan 1360'a dek süregelen bu kişisel birlik döneminde Norveç tarihinin en çalkantılı ve karanlık çağlarından birini yaşamıştır. Sonunda, 1397 yılında, Kalmar Birliği'nin kurulmasıyla birlikte üç ülkenin tek bir hükümdar egemenliğinde "sonsuza dek" birleştiği ilân edildi. Bu üçlü birlik, kimi kesintilerle 1521 yılına dek sürdürüldü.

Eidsvold'daki Ulusal Meclis, 17 Mayıs 1814'te, Norveç'in yeni anayasasını tamamlıyor. 17 Mayıs, Norveç'in ulusal bayramıdır.

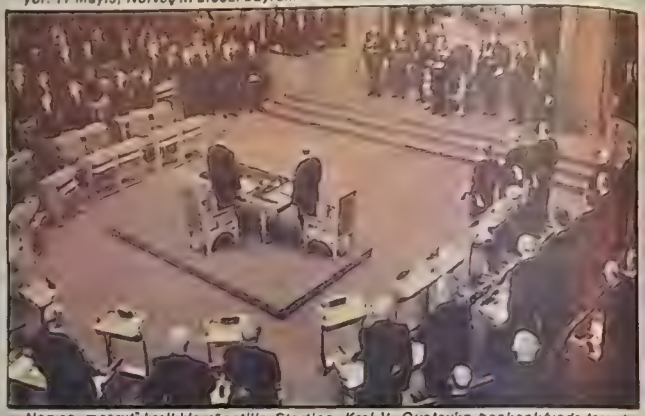

Norveç, meşrutî krallıkla yönetilir. Storting, Kral V. Gustav'ın başkanlığında toplantı halinde

XV. yüzyılın ortasından başlayarak İsveç, üçlü birlikten yavaş yavaş kopmaya başladıysa da Norveç'in Danimarka ile ilişkileri I. Christian'ın egemenliği altında devam etti. Norveç, siyasal bakımdan İsveç'in boyunduruğu altında bulunmasına ve bu ülkeyle sık sık savaşmasına karşın, ekonomi

SIYASAL KÜNYE

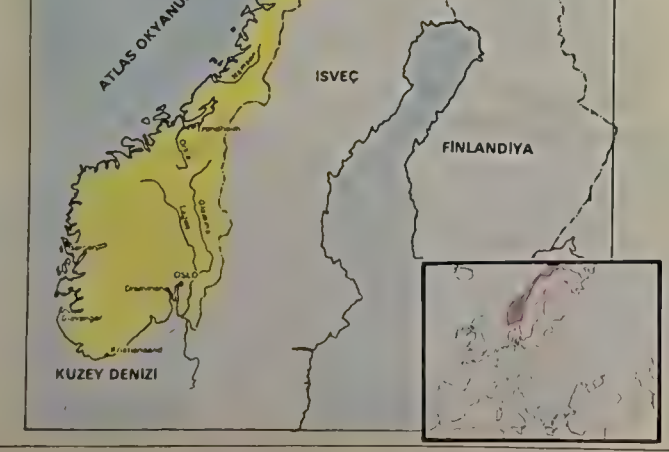

Yönetimi kral temsil eder

Norveç anayasal ve kalıtsal bir monarşidir. Yönetim kral tarafından temsil edilmektedir. Kral, 1957'den bu yana V. Olav'dır. Anayasa 1814'te yürürlüğe girmiştir.

Parlamento (Storting) her yıl otomatik olarak toplanmaktadır. Storting, kendi içinde seçimle Lagting ve Odelsting adı verilen iki meclisi oluşturur. Lagting'e, Storting üyelerinin dörtte biri seçilir, kalanlar Odelsting'i oluşturur. Her biri kendi başkanlarını seçerler. Sorunlar genellikle Storting tarafından görüşülmekteyse de yasalar her iki meclisçe ayrı ayrı görüşülmektedir. Uzlaşmazlık halinde yasa Storting toplantısında görüşülür, ancak kabul edilmesi için üçte iki çoğunluk gerekmektedir. Anayasa değişmeleri için de aynı çoğunluk gereklidir.

Parlamento seçimleri beş yılda bir yapılır. Seçme yaşı 18'dir. Kadınlar ancak 1913'ten bu yana seçme hakkına sahiptir. Ülke 19 seçim bölgesine ayrılmıştır, seçimler doğrudan ve nisbî temsil sisteminegöre yapılmaktadır. Bölgeler dörtle 15 arasında değişen sayıda temsilci gönderirler.

Kral yönetim otoritesini, kabine ya da Devlet Konseyi (Statsraad) kanalıyla kullanır. Kabine Başbakan (Statminister) ve 16 bakandan (Staatsrader) oluşmaktadır. Bakanlar, oy kullanmasızın, parlamento toplantılarına katılırlar. Norveç'in 1981'de göreve başlayan kabinesi Muhafazakârlardan oluşmaktadır. Başbakan, Kare Willoch'dur.

Norveç, Birleşmiş Milletler, NATO, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA), Avrupa Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Konseyi ve Kuzey Konseyi (Nordik Konsey) üyesidir.

TÜRKIYE'NİN NORVEÇ BÜYÜKELÇİSİ (Oslo)
Halûk Örgül

NORVEÇ'İN TÜRKIYE BÜYÜKELÇİSİ: Gulowsen
Kelebek Sok. No: 20 Gaziosmanpaşa - Ankara

Norveç Kralı Gustav Olaf, Veliaht Harald ve eşi Prenses Sonja, halkı selâmlıyor.

...geliştirmeyi ve Danimarka müdahalelerine ...güçlü bir muhalefet sürdürmeyi başardı. ...birlikte, III. Christian döneminde (1534-1559) oldukça güçlü bir yerel muhalefete karşın Lutherciliğin Norveç'te resmi din olarak kabul edil... görülüyor.

İsveç'in ayrılmasından sonra Norveç'in Danimarka ile birliği, İsveç'e karşı ortak muhalefetten güç alarak, XVIII. yüzyılın sonuna dek sağlamlığını korudu. Ancak, bu tarihten sonra iki ülke arasındaki özellikle ekonomik çıkar ayrılığına dayanan bir çatışma gelişmeye başladı. Norveç ticareti İngiltere'ye yönelirken, Danimarkalılar esas olarak Fransa ve Kuzey Amerika ile ticari ilişkiler geliştirmişlerdi. Kopenhag'ın 1807'de Britanya donanmasınca bombardıman edilmesinden sonra kaçınılmaz duruma gelen Danimarka - Fransa (Napolyon Fransası) ittifakı, Norveçlilerin hoşnutsuzluğunu iyice artırdı. 1814 yılında yapılan Kiel antlaşması ile İsveç Veliahdı Kont Bernadotte, Norveç'i İsveç'le birleşmeye zorladı, daha doğrusu Norveç'i bırakması için Danimarka'ya baskı yaptı. Norveçliler bu antlaşmayı nefretle reddettiler ve demokratik bir anayasa hazırlayarak Danimarka Prensi Christian Frederick'i Norveç Kralı ilân ettiler.

Bu direniş Norveç'i İsveç'le yeni bir savaşa sürükleyecekti. Savaşın sonunda Kral tahttan çekildi ve ilk Norveç Parlamentosu (Storting), İsveç kralının kişiliğinde bir kez daha İsveç'le birleşme kararı almak zorunda kaldı. Bununla birlikte, Norveç içişlerinde bağımsız kalıyor, 1814 Anayasası'nı da koruyordu. (Sonradan getirilen değişikliklerle halen yürürlükte olan bu demokratik anayasa, ABD Federal Anayasası'ndan sonra, dünyadaki en eski ulusal Anayasa niteliğindedir.) XIX. yüzyıl ortalarından başlayarak Norveç, yerel yönetim, mahkemelerde jüri sistemi, erkeklere genel oy hakkı gibi temel reformlarla parlamenter demokrasinin temellerini yaygınlaştırdı. XX. yüzyıl başlarına gelinceye dek geçen bu dönemde, ekonomik güçlüklerin artmasıyla yüzbinlerce Norveç'li yurt dışına özellikle Amerika'ya göç etti.

XX. yüzyılda Norveç

İsveç'in Norveç siyasal yaşantısında gittikçe artan bir rol oynaması ve iki ülke arasındaki ekonomik çıkar aykırılıkları, sonunda Norveç'in 1905 yılında Birlik'ten ayrılmasına yol açtı. Danimarka Prensi Carl, VII. Haakon adını alarak kral seçildi. Bu kral, bağımsız modern Norveç'in birliğinin simgesi olagelmiştir.

Norveç, I. Dünya Savaşı'nda tarafsız kalmasına karşın, savaşın olumsuz etkilerini derinden duymuş, kereste ve madencilik endüstrilerinin yanı sıra ticaret filosunun da yıkıma varan ölçüde zarara uğramasına, dış borçlarının olağanüstü bir boyuta varmasına tanık olmuştur. İki savaş arası dönemde ekonomik bunalım ve işsizliğin ağırlaştığı 1925'te Svalbard'ın (Spitzbergen) uluslararası bir antlaşmayla Norveç egemenliği altına sokulduğu, 1928'de ilk işçi hükümetinin iktidara geldiği, Grönland üzerindeki uzun süreli uyuşmazlığın Uluslararası Adalet Divanı'nca Danimarka'nın istekleri doğrultusunda karara bağlandığı, 1935-1939 yılları arasında İşçi Partisi'nin güçlü hükümetler oluşturduğu görülüyor.

Nazi istilası

9 Nisan 1940 tarihinde Nazi Almanya'sı Norveç'i istilâ etti. Nazi isteklerine boyun eğmeyen Norveç halkı, iki ay süreyle istilacılar karşısında büyük bir direniş göstererek savaştı. İki ülkenin güçleri arasındaki büyük orantısızlık, Norveç hükümetinin ve Kral'ın Parlamentonun izniyle savaşı Norveç dışında Londra'dan sürdürme kararı almasına yol açtı. Sürgündeki hükümet mücadelesini dışta sürdürürken, Nazi komiseri de ünlü Norveçli hain Vidkun Quisling'i, kurduğu kukla hükümetinin başına getirdi. Quisling'in ülke içinde çeşitli kesimleri kendi faşist rejimi etrafında toplama çabaları halkın direnişi yüzünden büyük bir fiyaskoyla sonuçlandı.

Savaş boyunca Alman faşistleri, toplama kampları, zorla çalıştırmalar, siyasal tutukluların ve rehinelerin topluca katledilmesi vb. biçiminde somutlaşan baskı ve terör rejimlerini kurdular. Buna karşılık, sürgündeki Norveç hükümeti, yurt dışında kurulan "Özgür Norveç Kuvvetleri"nin desteği ile müttefiklerin savaş gücüne büyük katkılarda bulundu. İçte de Nazi'lere karşı önemli bir yeraltı savaşı verilmekteydi. Norveç'in dışta ve içte verdiği mücadelenin, boyutu düşürülen sayısız Alman uçağına ve Norveç'e yüklenen olağanüstü malî yüke bakılarak kolaylıkla çıkarılabilir.

Sovyet Kızıl Ordusu'nun yardımıyla 1944 yılında Norveç'in müttefiklerce kurtarılmasından sonra 1945'te Kral Haakon ve hükümet üyeleri ülkeye döndü. Faşist işbirlikçiler mahkeme önüne çıkarıldılar; Quisling ve yardakçıları idam edildi. Quisling'in adı, o gün bugündür, dünyada "hain" anlamında kullanılmaktadır.

Batı dünyası ile ilişkiler

Norveç, II. Dünya Savaşı arasında yaşadığı bu ağır işgalin yıkıcı etkilerine karşın, XX. yüzyıl boyunca kesintisiz bir ekonomik ve sosyal gelişme göstermiştir. Savaştan sonra Batı dünyası içinde yerini alan Norveç, 1949 yılında NATO'ya, 1952'de İskandinav ülkelerinin örgütü olan Kuzey Konseyi'ne (Nordik Konsey), 1959'da Avrupa Serbest Ticaret Birliği'ne (EFTA) üye olmuştur. Batı ile siyasal askeri ve ekonomik bakımdan bütünleşme hareketi, 1972 yılında yapılan bir halkoylaması sonucunda Norveçlilerin Avrupa Topluluklarına (AET) katılmayı reddetmesi ile bir anlamda tamamlanmadan kalmıştır.

Savaştan sonra kesintisiz olarak 1965 yılına dek iktidarda kalan İşçi Partisi yönetiminde Norveç, büyük bir ekonomik atılım gerçekleştirdi. Hidroelektrik endüstrisi, ağır endüstri ve tarımda makineleşme alanlarında büyük gelişmeler gerçekleştirilirken, ticaret, balina avcılığı ve balıkçılık filoları dünya çapında önem kazandı. Buna, 1970'li yılların başından itibaren Kuzey Denizi'nde işletilmeye başlayan zengin petrol yataklarının katkısı da eklenebilir. Böylece dünyanın en köklü demokrasilerinden biri olan Norveç'in 80'li yıllarda dünyanın en zengin ülkesi sıfatına kavuşması beklenmektedir.

İşçi Partisi'nin Norveç siyasal yaşantısında 30 yılı aşkın bir süre devam eden tartışılmaz hegemonyası, 1965 seçimlerinde bir merkez - sağ koalisyonununun iktidara gelmesi ile kesintiye uğradı.

Bu tarihten başlayarak sol iktidarlarla sağ koalisyonların birbirini izlediği görülüyor. 1981 yılında iktidara gelen İşçi Partili önder Gro Harlem Brundtland, Norveç'in ilk kadın başbakanı sıfatını kazandıysa da, başbakanlığı uzun ömürlü olmadı ve Brutland hükümeti yerini aynı yıl içinde Kaare Willoch'un Muhafazakâr iktidarına terketti.

Norveç halkını son yıllarda meşgul eden başlıca sorunlar, büyük bir zenginlik kaynağı yaratmasına karşın petrolün doğurduğu çevre kirlenmesinin önlenmesi ve bir de, gene bu soruna bağlı olarak, Batı ittifakı içinde kalınmakla birlikte ülkenin nükleer silahlardan arınmış bir bölgenin parçası haline getirilmesidir.

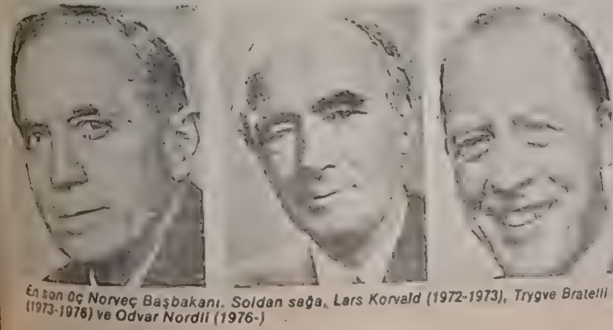

En son üç Norveç Başbakanı. Soldan sağa, Lars Korvald (1972-1973), Trygve Bratelli (1973-1976) ve Odvar Nordli (1976-)

Mezapotamya sazlarından yapılmış "5 bin yıllık" Dicle gemisi, Sümerlerin açtığı deniz yollarını bir kez daha aştı. Köşede, büyük kâşif ve bilim adamı Thor Heyerdahl.

Tarihin derinliklerinde 20 bin fersah

"İnsanoğlunun en eski anayollarından biri olarak okyanosların oynadığı rol beni her zaman büyülemiştir, ben de yaşantımın en güzel yıllarını, denizlerin insanlar arasındaki ulaşıma ve kültür değişimine engel oluşturduğu yolundaki görüşü çürütme uğrunda harcadım."

Norveçli büyük kâşif ve etnolog Thor Heyerdahl, insanlığın kültür tarihine ışık tutan serüvenlerle dopdolu olan yaşantısını böyle özetliyor.

1947 yılında Heyerdahl'ın yönetiminde, çeşitli uluslardan oluşan altı kişilik bir ekip, balsa kütüklerinden kendilerinin yaptıkları Kon-Tiki adlı küçük bir salla Güney Amerika'dan yola çıkarak Pasifik Okyanusu'nu aştı ve Polinezya adalarına ulaştı. 101 gün süren ve 4300 deniz mili tutan bu yolculuk, Peru kızılderililerinin çok eski zamanlarda Polinezya'da yerleşmiş ve bu bölge kültürünü etkilemiş olabileceklerini bilimsel olarak dünyaya kanıtlamaktaydı. Heyerdahl'ın "Kon-Tiki Seferi" başlıklı kitabı bu olağanüstü seferi tüm ayrıntılarıyla anlatan ilginç bir yapıttır.

Büyük kültür adamı Heyerdahl, Kon-Tiki'nin başarısıyla yetinmeyecekti elbette. 1969 yılında, ilkinin benzeri bir uluslararası ekiple, eski Mısırlıların kullandığı tekniğe elifi elifine sadık kalarak papirüs kamışlarından yapılan ve eski Mısır Tanrısının adını taşıyan Ra II adlı kayıkla Afrika kıyılarından başlatılan yolculuk, binlerce mil katedildikten sonra Atlas Okyanusu'nun batısında Barbados'ta sona erdi. Böylece, eski Mısır uygarlığını kuranların böyle bir yolculuğu rahatlıkla gerçekleştirmiş olabilecekleri de kanıtlanmış oluyordu.

Bundan beş yıl sonra Heyerdahl'ı bu kez de yeryüzünün en eski ve en büyük uygarlıklarından birinin beşiğinde, Mezopotamya'da tekne yaparken görüyoruz. Fırat'la Dicle ırmaklarının birleştiği bu verimli topraklarda bundan 5000 yıl önce inanılmaz zenginlikte bir uygarlık kuran Sümerlerin izlediği deniz yollarını saptama uğraşındaydı Heyerdahl. Mezopotamya sazlıkları kullanılarak 5000 yıl önceki teknikle yapılan Dicle (Tigris) adlı sal, Mezopotamya'nın sazlık bölgelerinde yaşayan Arapları, Bolivya'nın Aymara kızılderililerini de içeren ve dünyanın çeşitli kültürlerinden gelen 11 kişiden oluşan uluslararası tayfasıyla, Birleşmiş Milletler bayrağını çekerek, 23 Kasım 1977'de Dicle ile Fırat'ın birleştiği Şattülarab'dan yelken açtı. 144 gün ve 4200 deniz mili sonra Dicle, Afrika Boynuzu'nda Aden Körfezi'ne sapasağlam girdiğinde, çivi yazısıyla kaleme alınmış 4000 yıllık tabletlerde sözü edilen her yere Sümerlerin ulaşmış olduğu, şüphe götürmez biçimde doğrulanmış oluyordu.

Ne yazık ki, Dicle, planladığı son noktaya, Kızıl Deniz'den geçerek Etyopya ve Eritrea'ya ulaşamadı. Afrika'nın savaşlarla alev alev yanan bu bölgesine girebilmek için gerekli izin verilmemişti çünkü. Heyerdahl ve yoldaşları, uygarlığın ilk güneşinin doğduğu bu yörede savaşıp duran insanları, akıl ve barış yoluna çağırmak için bir akşam Dicle'nin bayrağını indirdiler ve limanın açıklarında duran tekneyi yelkenleri fora edilmiş olarak ateşe verdiler.

TOPLUMSAL YAŞAM

Kuzey'de bir refah ülkesi

Norveç'le Türkiye «ittifak komşusudur»

ÖZER YELÇE

İNSANLAR geziye çıkarken çeşitli yolları denerler... Kimisi uçakla gider, kimisi karayolunu seçer... Bazıları ise gemiyle gezmeyi [illegible]

Eğer Norveç'e gitmek istiyorsanız, birinci yol olarak gemiyi denemenizde yarar vardır... İkincisi ve [illegible] ise uçaktır. Gemiyle Kopenhag'dan yola çıkarsanız, bir gece yatıp Oslo'ya giderken İskandinavya'nın görkemli fiyortlarında gerçek bir "Viking" sanırsınız kendinizi. Zaten Oslo'daki eski Viking müzesine gidip iki ucunda uzantıları olan ve çok eski dönemlerden kalan Viking kayığını görünce gerçek bir Viking ülkesinde olduğunuzu anlarsınız.

Gemi yerine uçağı seçmişseniz, Norveç'e geliş ayrı bir seyattir. Hele akşam vakti, güneşin batmaya başladığı zamanda Norveç yakınlarındaysanız, tablo gibi bir manzara sarar insanı... Özellikle alçaktan uçan uçak, fiyortlarda âdeta çiçek toplatır insana. Üstelik, Norveç üstünde güneşin batması da saatler alır... Bazen de hiç batmaz...

İşte Norveçli için güneşin hiç batmadığı zaman iyidir de, güneş bir kez battıktan sonra işler kötüleşir... Çünkü Norveç, yılın yarısını aydınlıkta, diğer yarısını da karanlıkta geçirir.

Nasıl yaşıyorlar?

Dünyanın refah dağılımı açısından en önde gelen ülkelerinden biri olan Norveç'te insanlar yaz aylarını oldukça rahat yaşam koşulları altında geçiriyorlar... Öylesine bir rahatlık ki bu, yapılan açık deniz yat yarışına 13 bin tekne katılıyor... Zaten Norveçli yazın teknesinde, kışın da kayağının üstünde geçiriyor günlerini...

Güneşin batma mevsiminde ise Norveçli için gerçek bir karabasan başlıyor... İş saatleri ayarlanıyor ve sabah altıda çalışmaya başlayanlar, öğle vakti işlerinden çıkıyor... Ne mi yapıyorlar? Çok basit onlar için: "**Evden sabah çıkarken kayaklarımızı ve sandviçlerimizi alıyoruz ve hemen kayak yapmaya gidiyoruz iş bitince.**"

İşe döndüklerinde akşam altıyı buluyor... Hafif bir yemek yiyip erkenden yatıyorlar. Çünkü bazen bütün gün ala karanlıkta çalışanlar için geceye alışmak çok kolay oluyor.

Refah nereden geliyor?

Norveçlinin refahı aslında iki şeyden kaynaklanıyor. Biri nüfusun azlığından ve hemen herkesin üretken olmasından, ikincisi ise Kuzey Denizi'nde son zamanlarda bulunan petrolden.

Buna, bir de Norveç'in savunma yatırımlarına yaptığı ödemenin azlığı eklenince, o zaman gerçek bir refah toplumu ortaya çıkıyor...

Norveçliler, stratejik sisteme bakınca oldukça ciddi bir yerde yaşıyorlar... NATO'nun kuzey kanadındaki son basamağı özelliğini taşıyan Norveç, elinden geldiğince Kuzey Atlantik İttifakı'na bir şeyler veriyor, ama bunu verirken de, "**Biz dünyanın barış içinde olmasını istiyoruz. Bu nedenle silahlanma yerine silahsız barış istiyoruz. Bunun sonucu olarak da bütün çabamızı dünya barışına katkıda bulunmak için harcıyoruz**" diyorlar.

Bu sözlerin yanı sıra, Norveçlilerin ne denli savaşçı bir topluluk olduğunu tarihlere bakınca anlamak olası... Eğer öyle olmasa, yıllarca, yüzyıllarca kuzeyden, doğudan gelen saldırılara karşı koyabilirler miydi?

Norveçliler askerî yatırımlara sadece NATO çerçevesinde girerken, ittifakla ilginç bir ilke alaşması yapmışlar. "**NATO tesislerinde emirli olan yabancı askerlerin dışında bütün görevleri Norveçli askerler yaparaklar**" demişler. Buna da bütün tesislikleri ile uyuyorlar... Yani, NATO komuta zincirinin sorumluluklarının dışında, yabancı asker bulunmuyor Norveç'te... Sadece sık sık tatbikatlar oluyor NATO askerlerini kuzeyin soğuk koşullarına alıştırmak için...

Norveçlilerin hiç de askerî sorunları yok değil. İlk bakışta böyle bir sorunları yokmuş gibi geliyor insana ama, ülkenin kuzeyinde Spitzbergen diye bir ada var... Burası Sovyetler Birliği ile Norveç arasında bir "**anlaşmazlık adası**" özelliğini taşıyor. Çünkü Sovyetler burayı "bizim malımız" diye görüyor... Norveç ise ulu[illegible] anlaşmalara göre kendi kıta sahanlıklarının bir uzantısı olduğunu öne sürüyorlar...

İşte Norveç'in, Türkiye'nin de içinde bulunduğu NATO savunma sistemi içindeki yeri de böyle...

Modern kent yaşamıyla kaynaşmayan dağlı Laponlar, özellikle rengeyiği çobanlığıyla geçimini sağlar.

Devlet sistemi

Norveçli genelde rahatlığa alışmış... Yani devletin kendisine "**koltuk çıkmasını**" doğal karşılıyor... Bu nedenle de devlet harcamaları oldukça yüksek... Ancak, bunun yanı sıra, petrol geliri kendisini kurtardığı için fazla da yük olmuyor vatandaş devlete... Bu nedenle de uzun süre ücretleri ve harcamaları dondurma olanağı buldular...

Ülkede en büyük sıkıntıların başında başkent Oslo'nun aşırı nüfus birikimi oluyor... Bunu önlemek için de bazı önlemler almışlar... Ancak, kendileri ile konuştuğumuz Norveçliler bu önlemlerin pek yarar sağlamadığı görüşünü paylaşıyorlar...

Alınan önlemler gayet basit aslında... Ülkenin kuzeyinde karlık ve ormanlık bölgede yaşamak isteyenler için bazı özendirici yöntemler uygulanıyor... Örneğin vergi oranı çok düşük ve devlet çok düşük faizle hatta belirli bölgeler için faizsiz kredi veriyor... Fakat buna karşılık halk kuzeye gitmekten çekiniyor... Kuzeyde de sadece balıkçılıkla geçinen belirli bir kütle yaşıyor...

Norveç'te yaşayan insanlar, parasal sorunlarını çoğunlukla çözümlemiş durumdalar. Ancak, gençliğin durumu oldukça sıkıntı veriyor... Doyumsuzluk bir yandan gençliği tehdit ederken, bir yandan da aşırı alkol tüketimi ülkenin başında endişe verici bir tehlike olarak duruyor...

Ancak Norveçli ruhbilimciler, "**Gençler biraz da haklı. Altı aydan fazlası karlar altında geçen bir ülkede içilmez de ne yapılır?**" diyorlar.

İşte Norveç'in günlük yaşantısının genel yapısı böyle... Refah toplumu dedik ama, onların da sıkıntıları var doğal olarak... Bütün İskandinav ülkelerinde olduğu gibi, Norveç'te de intihar oranı çok yüksek... Bu da ruhbilimcilere göre "**doğal karşılanması gereken bir olgu**"

Siyasi ortamı ise gayet ılımlı... Genelde anlaşmazlıkları yok politikacıların... Olağan bir demokratik sistem içinde götürüyorlar yaşamlarını..

Kısacası, rahat, refah içinde yaşayan ama, güneşi özleyen bir ülkenin insanları Norveçliler... Üstelik, Türkiye ile ortak çıkarları da var... Öyle ya, Türkiye, NATO'nun Güneydoğu kanadının bekçisiyse, Norveç de Kuzey kanadının bekçisidir. Bu nedenle NATO içinde aynı çıkarları paylaşıyoruz. Kısacası "**İttifak komşumuz**" demek gerek Norveç'e...

GELENEK

Geleneksel mücadele gücü Norveçliyi başarılı kılar

Avrupa'nın, "minyatür" devletlerden sonra en az nüfuslu ülkesi olan Norveç, bugün dünyanın belki de en zengin ülkesidir. Ülkenin nüfusu 1975 yılında ancak dört milyona varmıştı. Oysa Norveç, yüzölçümü bakımından, İngiltere, Batı Almanya ve İtalya'dan bile küçüktür. Bu nedenle, nüfusun büyük bir kısmı, yerleşim merkezlerinden uzak bölgelerde, çok düşük bir yoğunluktaydı. Tüm bu koşullara karşın, 1900'lerde Batı Avrupa'nın en yoksul ülkesi olan Norveç, çok kısa bir süre içinde bugünkü haline geldi.

Bu başarının temelinde, Norveçlilerin bir takım geleneksel özelliklerinin yattığını söylemek abartma olmaz. Günümüzün Norveçlisi, atalarına fiziksel mirasın dışındaki niteliklerle de bağlıdır. Kıraç bir toprakta tecrit olunup kalmış Vikingler, daha iyi bir yaşama geçişin yolu olarak, o yarı-tanrıya denize dayanmak zorunda kalmışlardı. Denizde yelken açarak, yurtlarında bulunmayan malların, servetin peşine düştüler. Bugünün Norveçlisi ise daha sakin, daha az şaşırtıcı bir insan. Ama yine de, tıpkı ataları gibi, ödün vermez bir bireyci. Doğa ile mücadelesi de, sürüp gider.

Yüzyıllar süren böylesi bir mücadelenin, bir halkın karakterine damgasını basması elbette ki kaçınılmazdır. Azim, güçlüklere dayanma, bağımsızlık, hep Norveç halkı ile geleneksel olarak özdeş tutulan özelliklerdir. Hükümetçe yayınlanan bir broşürde, "Her gün kıraç toprakla boğuşmalarının, deniz ya da ormandaki uğraşlarının, halkımızı çok çalışmaya ve gerçek değerlere karşı saygı duygularını geliştirdiğine inanıyoruz" denir. Norveçlilerin doğanın bağrından, başarılı ve [illegible] tatmin edici bir yaşamı bundan sonra da [illegible] koparacakları ise, şaşmaz bir olgudur.

Yüzyıllar öncesinden kalan kiliselerin sayısı 30'u bulur. Uzak Doğu'nun pagodalarını andıran bu kilise, 1200 yılında yapılmıştır

Norveç'te en eski insan barınaklarının [illegible] çağından sonra, yaklaşık olarak sekiz bin yıl [illegible] kurulduğu sanılıyor. Buna karşın M.Ö. [illegible] kadar toprak işlenmiştir. Toprağı işleyen ilk [illegible]lerin geride bıraktıkları en belirgin kanıtlar, [illegible] da gemi resimleri bulunan taş oymalarıdır. Bu resimler, onların denize olan tutkularını mı yansıttığı, yoksa geminin yalnız bir bolluk simgesi mi olduğu ise bilinmiyor.

Vikinglerin anıları

Norveçliler ataları Vikinglerin 'anı'larını büyük bir itinayla saklarlar. Oslo'nun batısında Bygdøy yarımadasındaki açık Norveç Halk Müzesi'ne giren kişi, kendini ortaçağa adım atmış gibi hisseder. Eski ahşap binalar, iğci tahtalarından yapılmış kiliseler hâlâ durur. Orta çağlarda kiliseler [illegible] tahtadan yapılırdı. Bunlardan ancak [illegible] günümüze kalmıştır. Bazılarında uygulanan yapı tekniği, Uzak Doğu'nun pagodalarını hatırlatır. Birbiri üzerine binmiş damlar, ejder başları, tepe üzerine oyulmuş süslü haçlar ve bol oymalı balkonlar. Kilisenin kapısındaki oyma ejderler, birbirinin içine geçmiştir. Bu deseni çok seven Vikingler de sık gemilerinde kullanırlardı. Ejderin kötü ruhları uzakta tutmak için kullanıldığı sanılıyor. Açık müzenin yakınındaki bir binada saklanan tarihî gemi, açık denizlerde yüzyıllar boyu yaşanmış serüvenleri anımsatır.

Bu serüvenler de, geleneksel bir başka özelliğe, Norveçlilerin araştırma merakına işaret eder. Araştırma, tutkusu Norveç'in ulusal kişiliğinin daha güçlü bir parçası olmuştur. Vikingler, 1904 yılında ki kazılarla ortaya çıkarılıncaya kadar onbir yüzyıl toprak altında kalmış Oseberg gemisi gibi gemilerle, uzak ülkelere yolculuk etmişler, İzlanda ve Grönland koloniler kurarak, Kristof Kolomb'un San Salvador'a çıkışından 500 yıl önce, Kuzey Afrika kıtasını keşfetmişlerdi. Daha yakınlarda bulunduğumuzda da, araştırma tutkusunu kişiliklerini tarihe yansıtmış kaşiflerle karşılıyoruz. Fridtjof Nansen'in Kuzey Kutbu seferi, Roald Amundsen'in ilk kez Güney kutbuna gidişi, çok daha yakın bir tarihte de Thor **Heyerdhal'in** Kon-Tiki adlı sal ile Pasifikte yaptığı yolculuk gibi. Araştırma Norveçlinin yaşantısına öylesine girmiştir ki, Norveç ve İngiltere liglerindeki maçlara ilişkin olarak yapılan tahminlerden elde edilen gelirin yarısı, bilim ve araştırmaya ayrılır.

Açık hava tutkusu

Norveçlinin açık hava tutkusu, yalnızca kayakta başlayıp bitmez. Halk, her fırsatta açık havadan yararlanır. Norveçliler boş zamanlarında evlerinde hiç oturmazlar dense yeridir. Çocuklarını da alarak dağlara, tırmanırlar, yelken açar, hatta Gulf Stream'in ısıttığı güney sularında denize girer. Deniz kenarındaki bir yalı ya da bir dağ evi, birçok Norveçli'nin gerçekleştirilmiş hayalidir. Bugün Norveç'te bu tür tatil konutlarının sayısı 200 bini aşar. Her yıl ortalama on bin kadar da yeni tatil konutu yapılmaktadır. 2000 yılında Norveç'te her ailenin bir tatil konutuna sahip olacağı sanılıyor. Açık hava yaşantısı, bu ülke halkının yalnızca düşkün olduğu boş zaman değerlendirme yöntemi değil, yüzyıllar öncesinden kalmış bir gelenektir.

Norveç'te kayakçılık merkezi olan Telemark'ın gelenekler yönünden ilginç bir özelliği de, Orta çağlarda gelişmiş halk mimarisinin örneği olan ahşap binalardır. Oymalarla süslü bu binaların arasında kazıklar üstündeki ambarlar olan stabbur'lar yer alır. Stabbur kırsal kesimdeki birçok çiftliklerde de görebilirsiniz. Eski Norveçliler erzaklarını rutubetten ve yabani hayvanlardan korumak için kazıklar üstünde yükseltilmiş böyle ambarlara koyarlardı. Bu tür ambarlar genellikle iki katlı olur. Dıştan bir merdivenle ikinci kattaki sahanlığa [illegible]

...tabbar'lara bir kısmı, altıyüz yılı aşkın bir ... kullanılmaktadır.

Madencilik kasabası Röros'un kilisesi ve eski maden çanı.

Halk giysileri

Eski günlerin gengârenk halk giysileri günlük yaşamdan silinip gitmiştir ama, uzun kış gecelerinde eli boş durmayan Norveçli kadınlar, nineleri kuşaklar boyunca yaratmış olduğu desenlere ... ekleyerek canlı renklerde kazaklar, hırkalar örerler. Üstelik Norveç'e gelen ziyaretçi, Hardanger bölgesine uğrarsa, geleneksel bir düğün ... da sahip olabilir. Düğün alayındaki ... beyaz bluzlar üzerine boncuklu ya da ... dar yelekler giyerler. Elde örülmüş diz boyu ... ise, siyah ya da lacivert tir. Erkeklerin ... öcülü pantolonlar ve sırtlarında da bol ... yelekler vardır. Geniş kenarlı şapkalar takarlar. Bazen de diz boyu dar pantalonlar, gümüş ... yelekler ve gümüş tokalı ayakkabılar giyerler. Eğer düğün deniz kenarındaki bir yörede ... düğün alayı, kır yolu boyunca, sekiz telli ... adlı garip Norveç çalgısını çalan kişinin ... düşüp yürür. Bu teller dörderden iki sıra ... Derin ve zengin bir ses tonu sağlar. Çal... ... at sırtındaki gelinle güvey gelir. ... başında ta ortaçağlardan kalma geleneğe ... bir taç vardır. Gümüş işli bu taç, büyük bir ..., kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Eğer ... bir fiyord kıyısında yapılıyorsa, gelin alayı, ... izleyen bir sürü küçük kayıktan oluşur.

İsveçlilerle geleneksel ilişki

İsveç geleneklerinden söz ederken, artık gelenek ... kazanmış Norveç - İsveç ilişkilerinden ... olmaz. Norveçliler ile İsveçliler arasında bir tür sevgi-nefret karışımı bir ilişki vardır. ..., Norveçliler hakkında birçok fıkra an... Ya da bulmaca sorarlar:

"...'ka yola çıkan kuşlar, Norveç üzerine ge... ... üstü uçmaya başlar?" diye sorarlar. ... da şöyledir: "Tabii ki Norveç'i görmemek ..."

Ya da şu fıkra anlatılır:

"Bir SAS uçağının hostesi yolculara çağrıda bu... "Az önce Oslo'nun Fornebu havaalanına ... bulunuyoruz. Lütfen saatlerinizi on yıl geri ..."

Gerçekten de, hem İsveçle hem de diğer İskandinav ülkeleri ile karşılaştırıldığında Norveç biraz ..., tabir caizse "eski kafalı"dır. Bu ülke... ... ya da Danimarka'daki sınırsız serbeslik ... rastlanmaz. Hatta Oslo'da bile, daha çok, ... bir taşra kenti vardır. Zaten Norveçliler de, ... daha çok köylü olarak görür. Kentleşmesine karşın, kentlerde yaşayanlar top... ..., olsun olsun, iki üç kuşak geçmiştir. ... hepsinin kırsal kesimle, aile bağlan... vardır. Belki de, ikinci bir ev yaz-kış sığına... ... tatil evine karşı böylesine bir istek ... nedenini de budur.

Eğitim

Norveç nüfusunun yaklaşık yüzde beşi eğitim görmektedir Ayrıca 500 bine yakın yetişkin de, kurslara katılır. Yani herhangi bir belirli zamanda, Norveçlilerin yaklaşık olarak yüzde 30'u herhangi bir tür eğitim altındadır.

Çocuklar yedi yaşını tamamlayınca okula gider ve 16 yaşında da zorunlu eğitimleri sona erer. 1980 yılında Norveç'te 591 bin 323 çocuk zorunlu eğitim dönemindeydi. Ayrıca özürlü çocuklar için özgü kurumlarda 196 kurumda ise, 3 bin 629 öğrenci vardı Aynı tarihte yılda, orta öğretim öğrenci sayısı ise 183 bin 664'tü.

Birkaç özel okul dışında bütün okullar devletçe yönetilir ve finanse edilir. Üniversite ve kolej dahil, eğitim her düzeyde parasızdır. Norveç'te dört üniversite ve üniversite düzeyinde sekiz öğretim kurumu vardır. 1980 yılı sonbaharında yüksek öğretimdeki toplam öğrenci sayısı, 40 bin 620'yi buluyordu. Bu öğrencilerin 18 bin 863'ü ise, 1811 yılında kurulan Oslo Üniversitesi'nde okumaktaydı. Bu kurumların dışındaki diğer yüksek okullarda ise 33 bin 236 öğrenci vardı. Yine 1980 yılında yabancı üniversite ve okullara giden Norveçli öğrenci sayısı ise 4 bin 724'tü.

Norveç gibi, evrensel nitelikte olmayan bir dile sahip bir ülkede, yabancı dil öğrenmenin büyük önemi vardır. İlköğretimin altı yılında, dördüncü sınıftan itibaren İngilizce öğretilir Orta öğretimin ilk sınıflarında Fransızcasız veya Almanca da öğretilir. Norveç'in iki resmi dili vardır: 'bokmoal' ve 'nynorsk'. Bokmoal, Danimarka dilinin daha gelişmiş ve Norveçleşmiş bir biçimidir. Bu dil, Norveç'in Danimarka hâkimiyetinde kaldığı 400 yıl boyunca, ülkenin resmi dili olmuştur.) Nynorsk ise, Danimarka hâkimiyetinde, halkın Norveç diyalektlerine dayanarak geliştirdiği dildir. Bu iki resmi dil birbirine oldukça benzer ve iletişim zorluğu doğurmaz. Her ikisi de okulda öğretilir.

Sağlık ve sosyal haklar

Norveç'te genel sağlık hizmetinin uzun bir geleneği vardır. Ancak, bu hizmet bugünkü kapsamına ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra erişmiştir. Ulusal sağlık sigortası genel ulusal sigorta sisteminin bir parçasını oluşturur. Sağlık hizmetlerinin, hastanede yatmak ve tedavi de dahil, hemen hemen hepsi parasız karşılanır. Bunun en önemli istisnası, hastaların konsültasyon ve özel doktor ücretlerinin beşte birini kendilerinin karşılamalarıdır. Masrafın geri kalanı, sağlık sigortası programından karşılanır. Ulusal sigorta sisteminin finansmanını, sigortalılar, işverenler ve kamu kuruluşları sağlar.

Norveç kamu sağlığı sektöründe, özürlüler için fiziki eğitim ve spor etkinlikleri alanında öncü bir oynamıştır. Bu tür programların iki amacı vardır: Hem rehabilitasyon işlevini yerine getirirken, bir yandan da özürlü kişilerin potansiyellerini geliştirmeyi ve onlara fırsat tanımayı hedeflerler. Özellikle Valdres vadisinin tepesinde, Oslo'nun 220 km. kuzeybatısındaki Beitostolen Sağlık Spor Merkezi, körler ve az görenlerin katıldığı yıllık kayak yarışları ile tanınır.

Diş bakımı, hastalık sigortasının dışında kalır Ancak 6 ile 18 yaş arası çocuk ve gençler, parasız olarak dişlerini tedavi ettirebilirler.

1980 yılında Norveç'te çeşitli sosyal sigorta sistemleri için 41 milyar 692 milyon kroner harcanmıştır. Bu toplam, net ulusal gelirin yüzde 17.2'sini oluşturmaktadır.

1967 yılında uygulanmaya başlayan 17 Haziran 1966 tarihli Ulusal Sigorta Yasası, daha önce uygulanan sistemin yerini almıştı. Sosyal haklar, emekliliği, sakatlık yardımını, dul ve annelere, evlenmemiş kadınlara yapılan yardımı, babasız çocuklara yapılan yardım ile rehabilitasyon yardımını içerir. Sağlık sigortası, işsizlik sigortası ve iş kazası sigortasına ilişkin yasalar ise, 1971 tarihli Ulusal Sigorta Programı kapsamında yeniden gözden geçirilmiştir. Yaşlılar, sakatlar ve yetimlere, yerel yönetimler de ek yardımda bulunur. Norveç, sosyal haklar açısından dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biridir.

Din

Ülkede tam bir dinsel inanç özgürlüğü vardır. Ancak, Protestan Luteryan Kilise, ulusal kilisedir ve devlet yardımı görür. Din adamlarını kral önerir. Nüfusun yaklaşık olarak yüzde 95'i bu kilisenin üyesidir. Hıristiyanlığın ülkeye ilk girdiği 1000 yılından beri, kilise, halk ve devlet yetkilileri arasında yakın bir ilişki varolagelmiştir. Şimdiki devlet kilisesi sisteminin geçmişi, 1537 yılında Luther Reform'u arasında kral ve ona bağlı görevlilerin, kilise yönetimini tam anlamıyla üzerlerine almalarına dayanır.

Kilise yönetimi ile ilgili hükümet yetkilisi, kilise ve Eğitim Bakanı'dır. Bu durum da, Norveç'te okul ile kilise arasındaki yakın bağlantıyı gösterir. Okul sistemi, dini okullarla başlamıştır. Hâlâ Lutheryan mezhebi doğrultusunda, devlet kilisesine bağlı bütün öğrencilere din dersi verilir.

Ülkedeki çocukların hemen hemen hepsi vaftiz ve konfirmasyon evrelerinden geçer. Nikâhların yüzde 75'i kilisede yapılır. Cenazeler de dinsel törenle kaldırılır. Ancak kiliseye devam düzeyi oldukça düşüktür. Halkın hemen hemen hepsi kilise üyesi olduğu halde, dinsel etkinlik göstermezler

Geceyarısı Güneşi Ülkesinin Çocukları: LAPONLAR

İskandinavya'nın kuzeyini kapsayan geniş topraklara Laponya (Lapland) adı verilir. Norveç'in, İsveç'in, Finlandiya'nın ve Rusya'nın bir bölümünü içine alan bu bölgede Laponlar, ya da Lapp'lar adı verilen bir halk yaşar. Burada 7-8 ay süren uzun kış aylarında iki ay kadar süreyle güneş genellikle ufuktan yükselmez ve ortalık sürekli bir karanlık içinde kalır. Bu sırada yalnızca Aurora Borealis denen kutupsal aydınlık, karlarla kaplı bembeyaz toprakları sanki doğaüstü bir ışıkla aydınlatır. Üç ay kadar süren ve görece ılıman geçen yaz günlerindeyse ortalık sürekli aydınlıktır; geceyarısında bile gökte güneşi görmek mümkündür.

Hangi kökten geldikleri bilinmeyen dilleri Finceyi andıran Laponlar işte burada yaşarlar. Kısa boylu, çekik gözlü, küçük ve kalkık burunlu, kara saçlı Lapp'ların erkekleri, zamanlarının çoğunu rengeyiği sürülerini gütmekle geçirirler. Rengeyiklerinin sütünden, derisinden ve boynuzlarından yararlanırlar. Kendilerine özgü giyim-kuşamları, değişik çadır ve barınakları ile bölgeye canlı bir "yerel renk" katan Laponlar, geyik çobanlığı ile uğraşan bir kesimin dışında, içinde bulundukları toplumla, yani Norveç'le, İsveç'le ya da Finlandiya'yla kaynaşmışlardır. Bununla birlikte özellikle İsveç ve Norveç'te, Laponların kendi ırklarına özgü dil ve geleneklerini korumaları, geleneksel yaşantılarını olduğu gibi sürdürmeleri için önemli ölçüde devlet yardımı yapılmaktadır. İlginç bir olay, Laponları topluma kaynaşmaktan böylece alıkoyduğu gerekçesiyle İsveç'in bir Afrika ülkesince BM İnsan hakları komisyonuna şikâyet edilmiş olmasıdır.

KİTLE İLETİŞİMİ

72'si günlük olmak üzere 152 gazete çıkıyor

Norveç'te nüfusa oranla çok fazla gazete vardır. Bunların çoğu, kıta standardına göre küçük gazetelerdir. Ancak kişi başına çok gazete satılır. Norveç bu konuda dünyanın önde gelen ülkelerindendir. Gazetelerin yarısından çoğu günlüktür. Özellikle on büyük gazete, geniş bir coğrafi alanda dağıtıldığı halde, diğer ülkelerdeki büyük gazeteler gibi 'ulusal' nitelikli günlük gazete sayılmaz.

Norveç'te toplam 152 gazete basılır. Bunların 72'si günlük gazetedir. Pazar günleri gazete çıkmaz. Mütevazı bir dolaşımı olan küçük yerel gazetelerin çoğu bölgesel niteliklidir. Bu gazeteler kendi yörelerinin etkin birer sözcüsüdür ve iki gazete alınan evlerde, ikinci gazeteyi genellikle bunlar oluşturur. Bölgesel gazetelerin sayısı 70'i bulur.

Norveç'te basın, özel girişimin elindedir. Parti ve sendika gazeteleri de bunların arasındadır. Devlet piyasa durumlarına ve büyüklüklerine göre, gazetelere destek sağlar. Kâğıt sübvansiyonu konusunda gazeteler arasında birkaç yıldır gönüllü bir işbirliği vardır. 1977 yılından beri hükümet bu alanda üstyapı yardımlarında da bulunmuştur. Basının büyük kısmı, belli bir siyasi görüşün temsilcisi durumundadır. Bunlardan, Muhafazakâr partiye paralel görüşleri olan gazeteler çoğunluğu oluşturur. En büyük gazeteler şunlardır: Aftenposten 215.000, (Bağımsız Muhafazakâr-Oslo) VG. Verdens Gang 152.000 (Bağımsız Muhafazakâr-Oslo), Dagbladet 124.000 (Liberal-Oslo), Bergens Tidende 81.000 (Liberal-Bergen).

Radyo ve televizyon

Radyo ve televizyon, Norsk Rikskringka Rikskringkasting'in (Norveç Yayıncılık Şirketi) denetimi altındadır. NRK, bu konuda tekel hakkı tanınmış resmi bir kuruluştur. Ancak tümüyle özerktir. Storting, hükümet temsilcileri ve başka mesleklerden oluşan kişilerin oluşturduğu bir kurulun denetimi altındadır. Her ikisi de NRK'nin denetimi altında olan radyo ve televizyonun, ayrı yönetim ve programları vardır.

Programlar denetime tâbi değildir. Yasa bu konuda yalnızca genel çizgiler öngörür. NRK'de reklam yayınlanmaz.

Radyo Norveçlilerin evlerine 1950'li yıllarda girmişti . 30 yıl içinde, ağır ağır tüm ülkeyi kapsadı. FM radyoya geçiş ise, daha kısa bir sürede oldu. NRK uzun, orta ve kısa dalgalar ile FM üzerinden bir program (P-1) ve FM'den de bir program (P-2) yayınlar. Yerel programlar da vardır. 1.300 ... ile yayınlanan TV programı bir tanedir. Renkli yayın PAL sistemine göre yapılır. Televizyon ... 1.204.770 tanedir.

Ülkede 1979 yılında 139.189 kişilik 448 sinema vardı.

EKONOMİ

Avrupa'nın en çok balık tutulan ülkelerinden biri

NORVEÇ'in esas geliri balıkçılık ve deniz ticaretidir. Deniz ticaret filosunun tonajı bakımından Norveç, dünyada ilk sıralarda yer alan bir ülkedir. Ayrıca en çok balık tutulan ülkelerden biridir. Topraklarının dörtte üçü verimsizdir. Geri kalan alanın büyük bölümü de ormanla kaplıdır.

Norveç büyük bir hidroelektrik enerjisi üretim merkezidir. Hidroelektrik gücünün bütün yıl boyunca sulanın en az olduğu zamanda bile verimliliği yüzde 82'dir. Yıllık verim 131 000 milyon kilovat saattir. Su kaynaklarının yüzde 60'ı şelale tipidir. Hidroelektrik santrallarının toplam kapasitesi 21.98 kilovat amperdir. Elektriğin büyük bölümü sanayi için kullanılmaktadır.

Norveç'te temel konsantre ve metallerin üretimi de şu şekilde gerçekleşmiştir. Bakır konsantresi 113 492 ton, demir cevheri konsantresi 4.885.504 ton, çinko ve kurşun konsantresi 58.984 ton, bakır 27.339 ton, nikel 30.686 ton, alüminyum 663.916 ton, pik demir 650.235 ton, çinko 77.763 ton, kurşun ve teneke 452 ton.

Sanayiin yapısı

Norveç sanayisi, ülkedeki balık gibi, hammaddelere ve su gücüne dayanmaktadır. Ham petrol, doğal gaz üretimi kâğıt ve kâğıt ürünleri üretimi en önemli ihraç mallarıdır. Sanayide elektrik santralları inşaat sektörü dışında toplam işletme sayısı 23 777'dir. Bu işletmelerde 376 bin 185 kişi çalışmaktadır.

Gayrısafi üretim değeri 165.310 milyon Norveç kronu olmuştur. Gayrısafi üretim değerleri açısından sanayideki belirli sektörler şöyledir (milyon Norveç kronu): Ham petrol ve doğal gaz 72.793, gıda üretimi 25.664, rafine petrol 12.108, plastik 7.227, makine ve teçhizat 12.698, ulaşım aracı 12.088. Norveç'te nüfusun yüzde 33'ü (1.300.490 kişi) madencilik alanında, yüzde 7.7'si tarım ve ormancılık ve hayvancılıkta (296.667) yüzde 11.5'i (447.248) ticarette, yüzde 9.1'i (353.207) kişi olarak, yüzde 1.8'i (68 627 kişi) balıkçılıkta, yüzde 16.9'u (653.450 kişi) kamu yönetimi ve hizmetler sahasında çalışmaktadır.

Dış ticaret

Norveç 83.601.605 bin Norveç kronu değerinde ithalat ve 91.672.433 bin Norveç kronu değerinde de ihracat yapmıştır (1980). İthal edilen temel mallar makine ve ulaşım aracı (21.720.573 kron), yakıt (10.656.291), madenler ve ürünleri 6.348.939 kron, kimya ve kimyasal ürünler (4.963.687 kron), tekstil ürünleri (2.252.643 kron).

En fazla ithalâtı yüzde 15 ile İsveç'ten yapılmaktadır. İsveç'i yüzde 14 ile Federal Almanya ve İngiltere, yüzde 8 ile ABD izlemektedir. 1980 verilerine göre, İsveç'ten 13.999.270 bin kron, Federal Almanya'dan 11.598.335 bin kron, İngiltere'den 12.263.840 bin kron ve ABD'den 6 790.558 bin kron değerinde ithalât yapılmıştır.

Norveç'in temel ihraç ürünleri bin kron olarak şöyledir: Makine ve ulaşım aracı 11.519.351, temel madenler ve ürünleri 11.420.884, ham petrol 14 697.840, yenebilir hayvan ürünleri 3.885.953, kâğıt ve kâğıt hamuru 3.770.534.

Kuzey Denizi'nde bulunan zengin petrol yatakları, Norveç'in servetine servet katmıştır.

Norveç en fazla ihracatı İngiltere'ye yapmıştır (yüzde 41). İngiltere'yi yüzde 17 ile Federal Almanya ve yüzde 9 ile İsveç izlemektedir. Norveç, İngiltere'ye 37.897.118 bin kron, Federal Almanya'ya 15.480.248 bin kron ve İsveç'e 8.505.791 bin kronluk ihracat yapmıştır.

Ulaşım

Norveç'te 1981 başı verilerine göre, toplam karayolu uzunluğu 81.717 kilometredir. Bunun 16.880'i ana karayollarıdır. Trafiğe kayıtlı araç sayısı 1.686.677'dir. (1.233.615) otomobil, 152.545 kamyon 11.919 otobüs, 146.572 motosiklet) Norveç'te 4.124 milyon yolcu-km yolcu ve 639 milyon ton-km yük taşınmıştır.

Toplam devlet demiryolu uzunluğu 4.242 kilometre, özel demiryolu uzunluğu da 16 kilometredir. 2.443 kilometre devlet ve 16 kilometre özel demiryolu elektrikli'dir. Demiryollarının toplam geliri 1.914 milyon kron, harcamaları da 2.943 milyon kron olmuştur (1980). Devlet demiryolları 31.1 milyon ton yük (büyük bölüm demir cevheri) ve 37.9 milyon yolcu taşımıştır.

Der Norske Luftfartselskap (DNL) 1 Nisan 1946 tarihinde faaliyete geçmiş ve 1 Ağustos 1946'da Danimarka Havayolları DDL ve İsveç Havayolları ABA ile Scandinivian Airlines System (SAS) İskandinavya Havayolları'nı oluşturmuştur. Bu üç havayolu şirketi bağımsız birimler olarak kalmış, ancak servisleri koordineli yapmışlardır. 1950 yılında üç havayolu şirketi imzalanan anlaşma ile yeni kuruluşun ortakları olmuşlardır. Danimarka ve Norveç sermayesinin büyük bölümünü ellerinde tutmuşlardır. SAS 77 jet uçağına sahiptir. 1980 yılında SAS ile 4.809 612 yolcu taşınmıştır.

Norveç'in ticari deniz filosu (1 Ocak 1981) 1.697 gemiden meydana gelmektedir. Toplam tonaluto 21.1 milyon gross tondur. (100 gross tondan büyük gemiler) Bu rakamlara balıkçılıkta kullanılan gemilerle, buz kırıcılar gibi özel tipte gemiler dahil değildir. Bu tür 612 gemi 353 bin gross tondur. En önemli liman Narvik'tir.

Norveç EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) üyesidir.

Tarım

Norveç'te ekilebilir alanlara ancak derin vadiler içerisindeki dar şeritlerde ve fiyortlarla göllerin çevresinde rastlanabilir. Norveç'in toplam toprak büyüklüğünün yüzde 80.2'si verimsizdir. Toprakların yüzde 17.2 ile ormanlarla kaplı olan ülkede tarım yapılabilen alan büyüklüğü yüzde 2.5'tir. 15.560 hektarlık alanda 65 bin tonluk buğday, 1.410 hektarlık alanda 4.700 ton çavdar, 186.910 hektarlık alanda 651 bin ton arpa, 112.690 hektarlık alanda 427.800 ton yulaf, 20.500 hektarlık alanda 458. 900 ton patates üretimi yapılmıştır (1980).

Norveç'te 17.800 at, 975.900 sığır, 1.978.700 koyun, 90.000 keçi, 665.800 domuz ve 3.469 000 kümes hayvanı bulunmaktadır. Ülkenin toplam kürk üretimi 355 bin (tilki) 900 bin mink olmuştur.

83.300 kilometrekarelik orman alanının 64.800 kilometrekaresi verimlidir. Üretilen kereste içeride tüketildiği gibi, kâğıt yapımında kullanılarak bir ihraç ürünü halini alır. 1972-80 sezonunda 8.2 milyon metreküp ağaç kesimi yapılmıştır.

Norveç'in en önemli sektörü olan balıkçılıkta 34.789 kişi çalışmaktadır. Motorlu balıkçı teknelerinin sayısı 26.504'dür. 1980 yılında 3.338 milyon kron değerinde 2.6 milyon ton balık tutulmuştur.

Eskiden işlenmeden ihraç edilen kereste, bugün birçok imalât sanayiini besler.

SAVUNMA

Silahlı kuvvetlerin dışında «Yurt Muhafızları» da örgütlenmiştir

Norveç Silahlı Kuvvetleri'nde askerlik çağı 19 yaşında başlar. Askerlik süresi kara kuvvetlerinde 12 ay, deniz ve hava kuvvetlerinde 15 aydır.

Kara kuvvetlerinde büyük birimler genelde alay düzeyinde muharebe takımlarında örgütlenmiştir (BCT). Kara kuvvetlerinin toplam gücü 18 bin asker ve subaydır.

Deniz kuvvetleri, kıyı topçu bataryaları ile 15 kıyı denizaltısı, beş fırkate, iki mayın döşeme, iki corvet, 40 füzeyle donatılmış hücum botu, sekiz torpido bot, bir devriye gemisi, dokuz kıyı mayın arama tarama gemisi, iki kıyı devriye botu, bir araştırma gemisi, iki eğitim gemisi, yedi çıkarma gemisinden oluşur. Toplam asker gücü 8.500 subay ve askerdir (1600 kişilik kıyı topçuları dahil). Norveç'te 1977 yılında deniz kuvvetleri ve savunma komutanlığı çerçevesinde bir de kıyı muhafızlığı oluşturulmuştur. Kıyı muhafızlarının ana amaçları balıkçılığı ve petrol çıkarımını korumaktır. Üç fırkate büyüklüğünde helikopterli gemi, üç corvet tipi gemi, 7 gemiye sahiptir.

Norveç krallıyet hava kuvvetlerinin toplam gücü 10 bin asker ve subaydır. Norveç Hava Kuvvetleri temel olarak iki filo F-16 ve üç filo F-5 supersonik avcı bombardıman uçağına sahiptir.

Norveç'te ayrıca küçük birimlerde örgütlenmiş yurt muhafızları bulunmaktadır. Bu örgütte yer alanlar kendi yerleşim merkezleri çevresindeki özel durumlar için eğitilirler. Gönüllü eğitim yılda 50 saattir. Yaklaşık gücü 85 bin kişidir.

KÜLTÜR VE SANAT

rveç edebiyatı dünya çapında ustalar yetiştirdi

NORVEÇ edebiyatını İskandinav edebiyatından soyutlamak, onu tam anlamıyla başlı başına bir birim olarak değerlendirmek olanaksız. Norveç edebiyatı ile İsveç, Danimarka ve İzlandiya'nın geleneksel kültürleri ... içiçedir.

... edebiyatının özerk bir birim olarak ele ... için 1814 yılına, Danimarka ile Norveç'in ayrıldıkları tarihe kadar çıkmak gerekir. Norveç'in bağımsızlık günü olan 17 Mayıs'ı ... özdeşleştiren üç şair; Conrad Sonwasch, ... Hansen ve Henrik Bierregaard ülke edebi... geçmişinde canalıcı bir yer tutarlar. Ama ... çıkış, iki zıt şairden, devrimci bir kişi... olan Henrik Wergeland ile tutucu ve klasik Johan Welhaven'den gelir. Wergeland'ın ... Camilla Collet ülke edebiyatının roman alanında ilk gerçekçi ürünlerini verir.

XIX. yüzyıl Norveç edebiyatının temel özelliği, ... ulusal karakterini yansıtan halk geleneklerine, ... temalarına ve anonim sözlü kültür ile ... işlenmesidir. Bu yolda en özgün ürün... ... alanında dilbilimci olan Ivar Aasen ile or... ... ile lirik şiirler kaleme alan Aasmund ... gelmiştir. Gene de, XIX. yüzyılın ikinci ... damgasını vuran edebi kişilik tartışmasız ... İbsen olmuştur. Avrupa tiyatrosunun en ... kaleme alan İbsen Norveç edebi... modernleşme sürecini de açar. Onun yolun... ... önemli yazar da Björnstjerne ile Björn... Yüzyılın sonunda parlayan Jonas ... Kielland ve Arne Garborg da edebi... ... yaygınlaşmasına küçümsenmeyecek oranda ... bulunmuşlardır.

XX. yüzyılın büyük adı: Knut Hamsun

...'ın Norveç edebiyatına uluslararası planda ... XX. yüzyılın başında Knut Hamsun'un (1859-1952) çıkışı ile perçinlenir. Şiirsel bir ... Norveç insanını ve doğasını ele alan ... "Pan", "Göçebe" gibi kitaplarıyla bütün ... ilgisini çektiği gibi Türk okuruna da et... ... iki kitap da şair Behçet Necatigil tarafın... ... kazandırılmıştır. Ancak Hamsun, II. ... Savaşı'ndan hayli önce olsa bile, faşizme ... duyarak edebi yeteneklerine gölge düşür... Pek çok eleştirmen bu yakınlığa kaynak ... yazarın doğaya duyduğu aşırı tutkuyu, bu ... insan ilişkilerine de "güç ilişkisi" açısından ... bakmasına yol açışını göstermiştir.

... Hamsun'dan sonra Norveç edebiyatı iyiden ... bir yolda hareketlenir. Sigurd Christiansen, Kinck, Trygve Andersen yüzyıl başının ... ressamlarıdır. Strindberg'in çizgisine yakın ... ile Peter Egge de güçlü yapıtlar ... romanlarıyla Sigrid Undset, maden... ... yaşamını dile getirdiği anlatılarıyla Johan ..., küçük hikâyedeki ustalığı ile Sigurd ... toplumsal katmanların sorunlarını ro... ... Modern Norveç şiirinin en büyük ... Arnulf Överland lirik şiirlerinin gücü ... ... karşı aldığı tavırla da öncü bir ... yüklenmiştir.

... şairlerin arasında Nils Vogt ve Olaf Bull ... tutarlar. Ürünlerini Keats'inkiler ile kı... edebiyat tarihçileri az değildir. Günümüz ... edebiyatının en etkili deneme yazarı olarak ... Kaer, en popüler oyun yazarları olarak ise Gunnar Heiberg ve Helge Krog kabul edilmektedir.

Ünlü Norveçli ressam Edvard Mucnh'un "Korku" adlı tablosu.

Edvard Grieg (1843-1907)

MÜZİK

Grieg, Norveç müziğini dünyaya tanıttı

1840'da ulusal "yeniden doğuş" hareketinin başlayışına kadar Norveç müziği bir varlık gösterememiştir. Bu dönemde romantik akımın bestecileri, iki önemli halk dansının ezgisel motiflerinden, gangar ve halling'den yararlanarak, yepyeni bir ritmde klasik müzik parçaları üretmeye başladılar. Akımın pek verimli olmamakla birlikte önde gelen bestecileri Ole Bull, Halfdan Kjerulf ve Rikard Nordraak olmuştur. Norveç müziğinin dünya çapında tanınmasına yol açan besteci ise, geniş ölçüde ülkesinin folklor zenginliklerinden ve geleneksel ezgi birikiminden yararlanmayı bilen Edvard Grieg (1843-1907) olmuştur. 1919'da Filarmoni Topluluğu'nun kurulması ülkedeki müzikal çalışmalara hız katmıştır. Atonal müzik alanında Norveç'in yetiştirdiği önemli bir besteci ise Fartein Valen olmuştur.

RESİM

Viking resim geleneği

Norveç'te tarih öncesi dönemden kalma sanat yapıtları kadar Viking resim geleneğinin de ilginç ürünlerine rastlanır. Ancak klasik anlamda resim sanatı XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlamış, manzara resmi geleneğine Fearnley, Gude ve Tidemand gibi sanatçıların önemli katkıları olmuştur. Norveç'in yetiştirdiği en büyük ressam olan Edvard Munch (1863-1944) ise, çalkantılı bir yaşamın içinden geçerek alabildiğine özgün, çarpıcı ve modern bir üslûp geliştirmiş, çağdaşı Avrupalı ressamlar üzerinde tartışılmaz bir etkisi olmuştur. Munch'un kendine özgü kasvetli dünyası ve sert üslûbuyla dışavurumcu akımın atası olduğu yazılmıştır.

BİLİM

Büyük kaşif Amundsen

Norveçli kâşif Roald Amundsen, denize duyduğu büyük tutku ve kahramanlıkla birleşen bir serüvencilik ruhu sayesinde gelmiş geçmiş en büyük kâşiflerden biri olarak dünyaya nam salmıştır. Kaptan Amundsen, 1903-1906 yılları arasında düzenlediği seferle Baffin koyundan Bering Boğazı'na giden kuzey-batı geçidini dünyada ilk aşan kişi olmuştur. Kuzey Manyetik Kutbu'nu ilk olarak saptamayı başaran Amundsen, Kuzey Kutbu'na ilk ulaşan kişi olma onurunu Peary'ye kaptırdığını öğrenir öğrenmez, yolunu değiştirerek dünyanın tam öteki ucuna yönelmiş ve 1911'de, talihsiz İngiliz meslekdaşı Scott'u bir ay farkla geçerek Güney Kutbu'na ulaşan ilk ekibin içinde yer almayı başarmıştır. Bundan sonra her iki kutup bölgesinde de sayısız keşiflerde bulunan Amundsen, Kuzey Kutup bölgesinde kaybolan İtalyan kâşifi Nobile'yi arama çalışmalarını sürdürdüğü bir sırada kendisi kaybolmuştur (1928).

Norveç'in en büyük heykeltraşı olan Gustav Vigeland'ın tüm yaşamının ürünü olan eserleri toplu halde Oslo'daki Vigeland heykel parkında sergilenir.

İbsen, Avrupa tiyatro edebiyatını etkiledi

HALDUN TANER

Heinrich Ibsen, Auguste Strindberg'le birlikte İskandinavya'nın en büyük, 19. yüzyıl Avrupası'nın da en kişilik sahibi oyun yazarlarından biridir.

İskandinavya, gerek roman gerek tiyatro alanlarında elbet daha başka güçlü yazarlar da yetiştirmemiş değildir. Mesela yine Ibsen gibi Norveçli Björnstjerne Björnson, Hjalmar Bergman, romancı Knut Hamsun, Danimarka Millî Tiyatrosu'nun kurucusu ve İskandinav Molière'i diye bilinen komedi yazarı Danimarkalı Ludwig Holberg, Selma Lagerlof bunlardan ilk akla gelenlerdir.

Ama Ibsen'in dünya tiyatro tarihindeki yeri bambaşkadır. Avrupa tiyatro edebiyatına derin etkisi olmuştur. Heinrich Ibsen bir tüccarın oğlu olarak 1828'de Skien'de doğdu. Doğduğu ilin ortaokuluna devam etti ise de babasının işleri bozulunca Grimstad'a giderek bir eczacı yanında çalıştı. 1850'de liseyi bitirmek için Christiania'ya gidip dışardan sınava girdi ise de başaramadı. Ama Bergen'deki devlet tiyatrosunda dramaturg ve rejisörlük mevkiine getirildi. 1857'ye kadar bu görevde kaldı. Daha sonra Christiania Norveç Tiyatrosu genel sanat direktörü oldu. Bu tiyatro 1862'de iflas edince yine aynı ildeki Christiania Tiyatrosu kendini danışman olarak aldı. Ibsen 1864'de bazı uyuşmazlıklar yüzünden yurdunu terketti. "Herkes bana karşı idi, kuyumu kazıyorlardı" diyor. Bir süre dışarda burslarla yaşadı. Dört yıl İtalya'da kaldı. 1868'de Münich'e yerleşti 1891'e kadar orada kaldı. Dünya çapında ün kazandıktan sonra tekrar Christiania'ya döndü. Orada 1905'de öldü.

İbsen, "Biz tiyatro adamları sanatımız aracılığı ile dünya düzenini düzeltmeğe çalışmalıyız" der.

İlkin Catalina diye bir oyun yazdı. Bunu 11 oyun daha izledi. Bunların içinde meşhur olanlar Kronpratendenten (1863), Brand (1866) ve Peer Gynt (1867)dir.

Ibsen bu sıralar Danimarkalı edebiyatçı Georg Brandes'in XIX. yüzyılın edebî akımları derslerini dinler kendi deyimi ile "Önüne Kaliforniya'nın altın madenleri açılmış gibi olur." Ibsen'i asıl meşur edecek sosyal taşlama dolu yapıtlar işte bu dönemden sonra kaleme alınır. Yalan ve hileyi işlediği Toplumun Temelleri (1877), ilk defa kadın-erkek eşitliğini savunan ve bu alanda bir ihtilâl sayılan Bebek Evi yahut Nora (1879) yine büyük fırtınalar koparan, bir yıl boyu hiçbir sahnede oynamayan Hortlaklar (1881), Ibsen'in düşmanları ile bir hesaplaşması diyebileceğimiz Bir Halk Düşmanı (1882). Bireysel planda bir kendini kandırışın draması olan Yaban Ördeği (1884) iki yüksek düzeyde kültürlü ve soylu düşünce sahibi insanın trajedisi olan Romersholm (1866), yüksek özlemlere yönelik soylu bir general kızının düş kırıklıklarını yansıtan Hedda Gabler (1890), bir sanatçı yazgısını veren yapı ustası Solness (1892) bu dönemin ana yapıtları olarak bugün de tüm Avrupa repertuvarlarının demirbaş oyunları olarak yaşamaya devam eder. Bu son piyesten sonra İbsen'in çizelgesi düşmeğe başlar. Bir çocuk yazgısını işleyen Küçük Eyolf (1894), kapanan bir kış karamsarlığı atmosferindeki John Gabriyel Borkmann (1896), ve yazarın sorularını olgun bir sembolizm ve mistisizimle işlediği son eseri, Biz Ölüler Uyanınca (1899) bu çalışkan yaratıcının zengin eser listesini tamamlar.

Ibsen toplumsal açıyı eserlerine getiren yönü yanında, oyun yazımı tekniğinin mükemmelliği ile de tanınır. Onun sağlam yapılı yapıtlarını nice yazar kendine örnek almış, mesleğinin inceliklerini onlardan öğrenmeye çalışmıştır.

"Bütün yazdıklarım yaşantılarımı yansıtır" der. "Onları bizzat yaşamış olsam bile". Çevresi ile uyum sağlayamamış her ilerici yazar gibi bu mutsuzluğu eserlerine yansır.

Bir kitabının başına şu şiiri yazmıştır:

"Yaşamak/karanlık güçlerin hayaleti ile boğuşmak kendi içinde yazmak/Hesaba çekmesi insanın kendi benliğini."

İbsen'nin etkisi büyük olmuştur dedik. Toplumsal hiciv, impressionizm, ekspressionizm, egzistansializm ondan çok şey almıştır. Onsuz Gerhardt Hauptmann, Bernard Shaw, August Strindberg, Frank Wedekind, Georg Kaiser hatta Sartre ve Anouilh düşünülemez.

Türkiye Ibsen'i Muhsin Ertuğrul sayesinde bütün Balkanlarda ve bazı Avrupa ülkelerinden önce tanımıştır. Onun Ferah döneminde Brand Hortlaklar, Bir Halk Düşmanı oynanırdı. Daha sonra Peer Gynt, Nora, Yaban Ördeği, Hedda Gabler şehir tiyatrolarında oynandı.

SPOR

Ala sporu: KAYAK

NORVEÇ, öncelikle bir kış sporları ülkesi'dir. Bu nedenle Norveçlinin millî sporu da kayaktır. Kayağın uluslararası adı olan "ski" dahi Norveç dilinden gelme bir sözcüktür ve "skiloher" olarak "kar ayakkabısı" anlamına gelmektedir. Kuzey Norveç'te yapılan bilimsel araştırmalar sırasında bir mağaranın duvarına kazılmış [illegible] kayaklı bir adam resmi bulunmuştur. Bu resmin günümüzden en aşağı 4500 yıl önce yapıldığı tahmin edilmektedir. Hâlâ Oslo müzesinde bulunan ve 2500 yıllık bir geçmişi olduğu saptanan kayaklar da bu sporun Norveç'te ne denli eski ve köklü bir geçmişe sahip bulunduğunu göstermektedir. Norveçlilerin kayağı kaymak için değil de kar üzerinde batmadan ve kaymadan yürüyebilmek için kullandıkları bilinir. Norveç'te 1525 yılında ilk kayaklı postacılar kullanmaya başlandığı kesin belgelerle kanıtlanmıştır.

1888 yılında Grönland'ın güney kısmını kayakla geçen Dr. Fridtjof Nansen 500 kilometrelik bu mesafeyi kırk günde almıştı. Nansen "Grönland'ı İlk Geçiş" adlı kitabında şunları yazıyordu: "Norveç'in bütün spor dalları içinde kayak, en karakteristik ve millî olanıdır ve memleketimizde en çok taraftarı olan bir spor okuludur. Çünkü kayak dünyada ilk spor branşı olarak kabul edilmiştir. Hiçbir şey onun kadar adaleleri ve vücudu kuvvetli ve elâstik yapamaz, hiçbiri onun kadar huzur verici değildir, hatta hiçbir şey zihinlere tazelik ve kuvvet [illegible]."

Dünyaya kayağı ve kayak sporunu Norveçliler götürmüşler ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde ilk kayak hocalıklarını da Norveçliler yapmışlardır. Bugünkü modern kayak tekniklerinin pek çoğu dayine Norveçliler tarafından bulunup ortaya çıkarılmıştır.

Kış olimpiyatlarında 126 madalya

Norveç, Kış Olimpiyat Oyunları'nda da üstünlüğünü uzun yılından beri kanıtlamaktadır. Norveçliler Kış Olimpiyat Oyunları'nda 43 altın, 42 gümüş ve 1 bronz olmak üzere tam 126 madalya kazanmışlardır.

Norveç'in gelmiş geçmiş en ünlü kayakçıları ve patinajcıları arasında şu isimler bulunmaktadır: Haug, Gruttumrasten, Strömstad, Tullin Thoma, Bonna, Olsen, Larsen, Moen, Krogh, Stixrud, Hegge, Odegaard, Virjarengen, Snersrud, Evensen, Rustadstuen, Stener, Hagen Hoffabakken, Krog, Brodahl, Mathiesen, Helgesen, Byberg, Forstad, Lundberg, Llaklev, Brenden, Estenstol, Slattvik, Eriksen, Berge, Johansen, Andersen, Brenden, Brusveen, Kundsen, Aas, Grönlngen, Haugen, Moe, Ellefsaeter, Grini, Solberg, Thomasen, Ballangrud ve daha sonra sinemaya geçerek "Buz Prensi" unvanıyla anılan üç olimpiyadın altın adalyalı artistik patinaj şampiyonu Sonja Henie.

Amatör futbol

Norveç'te futbol da popüler sporlar arasındadır. Futbolda pür amatörlüğün hâkim olduğu Norveç'te ilk Futbol Federasyonu 1902 yılında kurulmuştur. Halen Norveç'te futbolla uğraşın 1.250 spor kulübü vardır. Bu kulüplere mensup 4 500 futbol takımı resmî lig maçlarına katılmaktadır. Bu takımlarda 65 bini sıkıı lisanslı futbolcu yer almaktadır. Bu futbolcuların tümü amatördür. Ülkenin en büyük stadyumu başkent Oslo'daki 32 bin kişilik Ullevaal Stadı'dır. Norveç'in belli başlı futbol takımları şunlardır: Brann, Rosenborg, Sorpsborg, Skeid, Lyn, Start, Strömgotset, Vilking.

Norveç'te ayrıca atletizm, güreş, boks, yelken ve yüzme de en popüler sporlar arasında yer almaktadır.

Norveçli çocuk, ayağında kayaklarıyla doğal dense yeridir. Çocuklar küçük yaşlarda kaymayı öğrenir.

Her yıl Holmenkollen'de yapılan kayak yarışmasını yüz bin kişi izler

Açık havada yaşamaya bayılan Norveçli, kayak sporuna da uluslararası nitelik kazandırmıştır.

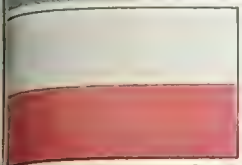

Yemyeşil, güzel bir ovalar ülkesi: POLONYA

Krakovie'de bir bisiklet yarışının son dakikaları.

POLONYA, Orta Avrupa'nın yemyeşil, güzel ülkelerinden biridir. Doğusunda Sovyetler Birliği, batısında Demokratik Almanya, güneyinde Çekoslovakya, kuzeyinde SSCB ile Baltık Denizi vardır.

Ülkenin kara sınırları 3.566 kilometre, kıyıları ise 497 kilometredir. Polonya'nın doğal sınırlardan yoksunluğu sık sık komşularınca istilâ edilmesine yol açmıştır.

Polonya, dağlık bir kütle görünüşünde olsa da aslında bir ovalar ülkesidir. Slavlar, burada oturanlara "Ovalılar" anlamına gelen "Polyan" adını vermişlerdir.

Polonya, gerek yüzey şekilleri, gerek toprak yapısı yönünden büyük doğal bölgelerde ele alınır. Bunlar, Kuzey Polonya, Orta Polonya ve Güney Polonya olarak adlandırılırlar.

• **Kuzey Polonya**

Yüzey şekilleri yönünden karmaşık bir yapıya sahip olan Kuzey Polonya, buzultaş birikintilerinden oluşmuş, sert iklimli bir bölgedir. Tepeler, göller ve çöküntüler yüzey şekillerinin başlıca öğeleridir. Birçok gol, Polonya'nın en önemli akarsuyu Vistül'ün aşağı havzası burada yer alır. İkili bir dizi oluşturan tepelerse Odra ve Vistül arasındadır. Bunların aşağı vadileri çöküntülerle kaplıdır. Her çöküntü de bir koyla sona erer. Bu koylar Gdansk Koyu, Szcecin ve Pomeranya koylarıdır.

• **Orta Polonya**

Bu bölgede çoğunlukla ovalar yer alır. Tahıl tarımı ve hayvancılık yapılır. Ovaları Pomeranya (Pomorze) ve Mazurya adı verilen yükseklik dizilerinin arasındadır. Vistül Nehrinin orta havzası, kumlu topraklar, asitli şeritlerle batı - doğu yönündeki çöküntülerden oluşur. Bu çöküntüler dördüncü zamandan kalma, buzul öncesinde ortaya çıkmışlardır. En güneydeki çöküntüyü Bug, Vistül, Warta, Odra ve Obra aşar, kuzeydeki çöküntüyü ise, Vistül'un orta çığırı Noteç ve Aşağı Warta geçer.

• **Güney Polonya**

Polonya'nın en farklı yapıya sahip olan bu bölgesi, dağlardan verimli topraklara, vadilerden maden kaynaklarına uzanan bir çeşitlilik gösterir. Güneydoğuda Batı Karpatlar yer alır. Polonya Karpatları - Morovya arasında 400 kilometrelik bir sıradağ oluşturur. En yüksek tepesi Yukarı Tatralar'dır (1.499 m.). Bu arada Vistül Nehri ile Tatralar arasında Beskidler yer alır. Bunların kumtaşlı dorukları 1500 - 1725 metre yüksekliktedir.

Polonya'nın yaylalar ve tepeler bölgesi, Batı Avrupa hersinyen kütleleri ve havzala- →

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Polonya Halk Cumhuriyeti (POLSKA RZECZPOSPOLITA LUDOWA)
Başkent: Varşova (Nüfusu 1.572.000)
Nüfus: 35.800.000 (1981)
Yüzölçümü: 312.683 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.9
Resmi dil: Lehçe
Etnik dağılım: Polonyalılar yüzde 98, Almanlar, Ukraynalılar, Beluciler
Din: Katolik
Para birimi: Zloty
Başlıca kentler: Lodz (832.000), Krakov (705.000), Wroclaw (608.000), Poznan (544.000), Gdansk (448.000) Katoviçe (353000)
Devlet işareti: PL

TARİH BOYUNCA POLONYA

XV. yüzyılda Rusya'yı yenen Polonya, Moskova'ya dayandı

XVI. yüzyıl başlarında dört bir yandan saldırıya uğrayan Polonya, XVIII. yüzyılın başından bu yana giderek Rusya'ya ve sonra Sovyetler'e bağımlı duruma geldi

POLONYA halkını oluşturan Lehler, Slav ırkından gelen bir ulustur. 'Polonya' adı, tarihte ilk kez, bir kabile adı olarak "Polani" biçiminde geçer.

Polonya tarihi konusunda güvenilir bir biçimde bilinen ilk dönem, Piast Hanedanı'nın ikinci kralı olan Ziemowicz devridir. Ziemowicz'den sonra kral olan I. Mieszko (962-992) Hıristiyanlığı kabul etmiş böylelikle de Polonya Avrupa tarihi içindeki yerini almıştır. Mieszko ülkeyi oğulları arasında pay etmiş, ancak bunlardan biri, I. Boleslaw, kardeşlerinin paylarını elde ederek Polonya'yı tek bir ülke haline getirmiştir. Bundan sonra da çeşitli savaşlarla ülkesini büyütmüş, Alman topraklarında Moravia ve Lusetia'ya dek ilerlemiş, Polonya'yı doğuda Kiev'e kadar büyütmüştür. "Büyük" lâkabıyla bilinen Mieszko, Polonya'nın asıl kurucusu sayılır.

Mieszko'nun oğlu Casimir'den sonra, 1058-1081 arasında kral olan II. Boleslaw, 1079 Krakow Piskoposu'nu öldürttü. Bu olay, Polonya ile Papalık arasındaki ilişkileri gerginleştirdi. Boleslaw aforoz edilince intihar etti. Tahta çıkan III. Boleslaw başarılı savaşlar sonunda, krallığın sınırlarını genişletti. Onun ölümünden sonra ülke oğulları arasında bölüşüldü ve birçok iç-savaşa sahne oldu. Sonunda, II. Casimir (1177-1194) ülkeyi birleştirdi ve ülkenin devlet yapısına sağlam bir nitelik kazandırdı.

1241 yılında Polonya Moğol istilâsına uğradı. Bu, ülkeyi bir yıkıntı haline soktu ve siyasal bütünlüğünü de bozdu. Polonya topraklarından bir bölümü Brandenburg Dükalığı'na geçti, ülkenin bazı bölgelerine Almanlar göç etti. Bu arada, Avrupa'nın başka yerlerinden kovulan ya da kaçan birçok Yahudi de Polonya'ya yerleşti.

"Kısa Wladislaw" (1305-1333) döneminde ülkenin bütünlüğü yeniden sağlandı ve ilk Diet (Meclis) kuruldu. Wladislaw' oğlu III. Casimir komşularıyla barışçı ilişkiler kurarak Polonya'nın durumunu düzeltti. Ancak, onun ölümüyle 510 yıl sürdüğü hesaplanan Piast Hanedanı sona erdi. Diet'in de onayıyla, Casimir 'in yeğeni, Macaristan Kralı Büyük Louis Polonya Krallığı'nı da üzerine aldı. Onun yönetimi sırasında Polonya Macaristan'ın bir uzantısı sayıldı.

Louis'nin de erkek halef bırakmadan ölmesi üzerine, bu kez de Litvanya Dükü Jagello, IV. Wladislaw adıyla tahta çıktı. Böylelikle Jagelonlar diye bilinen hanedan kurulmuş oldu. Ondan sonra kral olan V. Wladislaw ise, Macar tahtının boşalmasıyla, Macaristan'ın da Kralı oldu.

Dinsel iç savaşlar

Casimir'den sonra tahta çıkan baba-oğul Sigismund'lar devri Polonya'nın büyük dinsel iç savaşlara sahne olduğu bir dönem oldu. Neredeyse bir yüzyıl boyu, XVI. yüzyılın sonuna dek, Protestanlarla Katolikler savaştılar. Sonunda, Protestanlık Polonya'dan tamamiyle silindi.

Bu arada, Jagelonlar Hanedanı'nın da sona erişiyle ortaya çıkan taht sorunu, Diet'in savaşçı soylular arasından kral seçmesi yoluyla çözümlendi.

Bu yolla, seçilmiş ilk kral olan Val'li Henri tahta çıktı; ama, Fransız Kıralı olmak için tahttan inince, onun yerine 1575'te Transilvanya Voyvoda'sı Stephen Batory Kral seçildi. Batory Ruslara karşı başarılı seferler düzenleyerek ülkeyi doğuya doğru genişletti. XV. yüzyılın sonlarından XVI.yüzyılın başına dek, Polonya İsveç ve Rusya ile savaşlar yaptı. Bu savaşlar sonucu Polonya galip geldi ve Moskova'ya kadar ilerledi

Ignacy Paderewski (1860-1941) Polonya'nın Devlet Başkanlığı'nı da yapan büyük piyanist.

Ama, John Casimir devrinde (1648-1668) Rusya, İsveç, Brandenburg, Transilvanya orduları Polonya'yı işgal etti.

XVII. yüzyıl sonlarında Polonya Osmanlılarla bir dizi savaş yapma zorunda kaldı Köprülüler devrinde Polonya doğutopraklarından Podolyayı Osmanlı İmparatorluğu'na bırakmak zorunda kaldı. 1683 İkinci Viyana Kuşatması'nda Osmanlı ordusuna asıl darbeyi şehrin kuzeybatısından Kahlenberg tepelerinden baskın yapan Jan Sobieski indirdi. Polonya Kralı Sobieski'nin kuşatmanın kalkmasındaki bu yararlığına karşın Avusturya İmparatoru Leopold'ün kendisine nankörce davrandığı bilinmektedir. Viyana kuşatmasından sonra güçlenen Avusturya bir bakıma, Polonya'nın gelecekteki felaketinin hazırlanmasında etkili olmuştur.

Bu olay, Polonya tarihinde hep yinelenen işgallerden ilki oldu. Czarniecki Polonya'ya bağımsızlığını kazandırdı, ama ülkenin bazı bölgeleri işgalcilerin elinde kaldı.

Rusya'ya bağımlılık

XVIII. yüzyılın başından itibaren, Polonya gittikçe Rusya'ya daha bağımlı hale geldi, öteki ülkelerle ilişkileri gittikçe azaldı ve Avrupa'nın önemli güçlerinden biri olmaktan çıktı. 1733-1763 arasında kral olan Saksonyalı III. Augustos'un ölümünden sonra, Polonya kralları Petersburg ve Berlin'in istekleri doğrultusunda seçilmeye başlandı.

1763'te Rusların ve Almanların Polonya kralı olmasını sağladıkları Stanislas Poniatowski devrinde ilk milliyetçi isyanlar başgösterdi. "Bar Konfederasyonu" adıyla kurulan bir birlik Rusya'ya savaş açtı. Bunun üzerine, Prusya Kralı Büyük Friedrich 1770'de Rusya'yla anlaşarak Polonya'nın bir bölümünü işgal etti. Sonraki Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm ise, Kosciusko önderliğinde başlayan yeni bir milliyetçi ayaklanmadan yararlanarak Polonya'nın bir kısmını daha işgal etti. (1793). Polonyalılar yeniden ayaklanarak Prusyalıları ülkelerinden dışarı attılar. Ama bu sırada, Polonya topraklarının bir kısmında gözü olan Avusturya Polonya'ya saldırdı. Prusyalıların da birleşmesiyle, Polonyalılar yenildi, Varşova işgal edildi, Polonya Krallığı sona erdi.

Napolyo'nun Prusya seferi sırasında, amaçlarından birisi de Polonya'yı yeniden bir bağımsız krallık haline getirmekti. Ama bu, 1807'de Tiltisit anlaşmasıyla, bir Varşova Dükalığı'nın kurulmasından öteye geçemedi. Napolyon'un düşüşünden sonra, Avrupa güçleri Polonya'nın bağımsızlığını tanıdılar.

1830 yılında Paris'te kurulan Polonya Milli Komitesi, aslında sürgündeki bir hükümetti; ön planda Osmanlı İmparatorluğu tarafından tanındı. 1830'larda Polonya Milli Komitesi'nin İstanbul'da Babıali nezdindeki temsilcisine Osmanlılar büyükelçi gibi davrandılar. 1848-49 yılında Macar devrimine destekleyerek sonunda Osmanlı topraklarına sığınan Polonyalı devrimcileri de Osmanlılar Avusturya ve Rusya'ya iade etmediler ve bunların bir kısmı Osmanlı hizmetine girdiler. General Bem din değiştirerek Murat Paşa adını aldı. Borzecki ise Mustafa Celaleddin Paşa oldu. Mustafa Celaleddin Paşa "Türklerin Tarihi" konusunda yazdığı bir kitapla Türk ulusalcılığını başlatanlardan biri.

Ancak bu 1868'e kadar sürdü. Bu tarihte Polonya Rus topraklarına katıldı, haritadan silindi. Polonyalılar bağımsızlıklarını ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra kazanabildiler. 1918'de bir kurucu meclis toplandı ve 9 Kasım'da Avrupa ülkelerince tanınan bir cumhuriyet ilan edildi. Komşu ülkelerle yapılan anlaşmalarla sınırlar belirlendi. 1926'da Polonya Milletler Cemiyeti'ne üye oldu

Baştarafı 1. sayfada

rının uzantısı biçimindedir. Bunlar Gory Swietokrzyskie kütleleri ile Vistul ya da Odra vadileri arasındadır. Yukseklikleri ise 611 metreden 150 metreye iner. Buradaki jeolojik katmanlarda çok çeşitli maden kaynaklarına rastlanır. Kuçuk Polonya yaylalarında, çinko, demir filizi bulunmaktadır. Yukarı Silezya'da Avrupa'nın en buyuk komur havzalarından biri vardır. Walbrzych de önemli bir kömür havzası durumundadır. Polonya'nın en verimli toprakları da Guney Polonya'daki Aşağı Silezya kesimidir.

Akarsuları ve gölleri

Ülkenin başlıca akarsuyu Vistul'dur. Çeşitli kollar alıp Danzig Korfezi'ne dokülen Vistul, guneydeki dağların eteklerinden doğar. Vistul, başkent Varşova ve en onemli bir kent Karakovi'den geçerek Danzig'e ulaşır. Bug, Narew, San kollarını alır. Ülkenin batı sınırını da Warta Nehri çizer, bu Oder'le karışır.

Polonya'nın kuzeyinde irili ufaklı birçok göl bulunmaktadır. Sniardwy ile Mamry en büyüklerinden ikisidir.

Yağış en çok yaz aylarında

Polonya da Batı Avrupa iklimini andıran bir iklim hukum surer. Kışları yumuşak, yazları ise sıcak geçer. Yağışlar genellikle yaz aylarındadır. Temmuz, yılın en çok yağış alan ayıdır. Guneye gidildikçe dağlık kesime uygun olarak, kışlar çok soğuk, yazlar da yine çok yağışlıdır. Doğuda ise bu soğukluk artar, yazların da sıcağı yanında kuraklık görulur

SİYASAL KÜNYE

Polonya Anayasası 1952'de yürürlüğe girmiştir. 1976 Şubat'ında Polonya Birleşik İşçi Partisi (Komünist Parti)nin öncü rolü ve Sovyetler Birliği ile yakın ilişkiler konularında yapılan değişiklikler bir protesto dalgasına yol açmıştır.

Anayasa'ya göre Polonya Birleşik İşçi Partisi (Komünist Parti), Birleşik Köylüler Partisi ve Demokratik Parti, Ulusal Birlik Cephesi'ni oluştururlar. Komünist Partisi Politbüro tarafından yönetilmektedir. Cumhuriyetin tüm yetkileri Sejm'de (parlamento) toplanmıştır. Sejm kendi içinden, Devlet Konsey'ini ve Bakanlar Konseyi'ni seçer. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır, seçmen yaşı 18'dir.

Devlet Konseyi, başkan, sekreter ve 14 üyeden oluşmaktadır. Devlet Konseyi başkanı aynı zamanda devlet başkanıdır. Şimdiki Devlet Başkanı General Wojciech Jaruzelski'dir.

Polonya, Birleşmiş Milletler, Varşova ve COMECON üyesidir. Aynı zamanda IMF'ye (Uluslararası Para Fonu) üye olan az sayıdaki Doğu Bloku ülkelerinden biridir.

POLONYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ:
Maslahatgüzar Tadeusz Bieganski
Atatürk Bulvarı No: 241 Ankara

TÜRKİYE'NİN POLONYA BÜYÜKELÇİSİ:
(Varşova) Turgut Tülümen

Cumhuriyetin yetkileri parlamentoda toplanmıştır

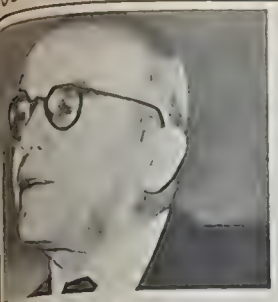

Wladislaw Gomulka.

Asırlar yıllar boyu sürekli değişen sınırları arasında, Polonya karışık bir nüfusa sahip bir ülkede Rus, Alman, Yahudi azınlıklar var ve bu durum, yönetimi güçleştirdiği gibi, komşu ülkelerin toprakları üzerinde hak iddia etmelerine de yol açıyordu.

Nazi orduları işgali

Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesiyle Polonya için yeni bir tehlike belirdi. Hitler, özellikli adıyla Gdansk'ı, Almancasıyla Danzig'i Alman toprağı sayıyordu. Nazi ordusu 1 Eylül 1939'da Polonya'ya girdi. Polonya ordusu Almanlara karşı koyabilecek güçte değildi, yine de büyük bir direniş gösterdi. Tanklara karşı suvari birlikleriyle karşı koymaya çalıştı.

Sonunda Polonya tümüyle işgal edildi, birçok Polonyalı Almanya'ya zoraki işçi olarak sürülüldü. Polonyalılara özellikle de Yahudilere karşı büyük bir kıyıma girişildi. Üç yıl içinde iki milyon kadar Polonyalı, bir milyon kadar da Yahudi öldü.

1945'te Kızıl Ordu'nun Nazi ordularına doğru sırasında, bütün Polonya bu kez de Sovyetler Birliği tarafından işgal edildi.

Savaştan sonra, Katyn ormanlarında bulunan toplu mezarlarda binlerce Polonyalı subay ve askerin cesedi çıktığında, bu katliamın sorumluluğunu Almanlar ile Ruslar birbirlerinin üzerine attılar.

21 Nisan 1945'te kurulan geçici Polonya hükümeti başbakanı Osubka-Morawski, Sovyetler Birliği ile bir "dostluk ve yardımlaşma" anlaşması imzaladı.

Demokratik Blok un üstünlüğü

1947'de yapılan ilk seçimlerde Sovyetlerin Işçi Partisi'nin başını çektiği "Demokratik Blok" üstünlük sağladı. Sonraki yıllarda ülke ekonomisini gittikçe Sovyetler Birliği'ne bağımlı hale getiren bir politika izlemeye başladı. 1952'de yapılan yeni bir anayasa, Polonya'ya Sovyet modeli bir devlet yapısı getirdi.

Bundan sonra, Polonya'da Sovyetler'e karşı ve bağımsızlık yanlısı hareketler oluşmaya başladı. Özellikle Katolik Kilisesi, bundan beri yönetime karşı bir tutum takınmıştı. Bu yüzden birçok din adamı takibata uğradı, bu arada, uzun yıllar Kardinal olan Wyszynski tutuklandı.

1956'da Poznan'da ayaklanmalar oldu. Ayaklanmalar bastırıldı ve liberal eğilimli olan Gomulka, Işçi Partisi Birinci Sekreteri oldu. Ancak, Gomulka'nın başlattığı liberalleşme hareketleri çok uzun sürmedi. Öteki "demokratik" ülkelerine göre epey yumuşak olsa, yine de Batılı anlamda demokratik olmayan bir rejim geliştirdi.

Ama direnme hareketleri de sürüyordu. 1976'da kısa adıyla KOR diye bilinen Işçi Savunma Komitesi kuruldu. Birçok Polonyalı aydının katılmasıyla genişleyen hareket, yeraltı yayın faaliyetleri yürüterek, rejimin demokratikleşmesi için savaş verdi.

1980'de ekonominin çok kötü duruma gelmesi ve enflasyonun dayanılmaz boyutlara ulaşması da katılınca, ilki Gdansk'daki tersanelerde çıkan büyük çaplı grevler başladı.

Bu hareketler, Polonya'da Lech Walesa öncülüğünde Dayanışma Sendikası'nın kurulmasına kadar sürdü. Dayanışma'nın kurulmasıyla ülkede başlayan özgürleşme, aralık 1981'de ordunun yönetime el koyması ve General Jaruzelski'nin Devlet Başkanı olmasıyla noktalandı.

BAĞIMSIZ DAYANIŞMA SENDIKASI

Polonya tarihinde olduğu kadar Avrupa'nın siyasal tarihinde son yıllarda yaşanan en önemli toplumsal olay, Bağımsız Dayanışma Sendikası'nın kurulmasıydı.

Bu olay, 1917'den başlayarak Rusya'da kurulmaya başlanan ve II. Dünya Savaşı sonrası, Sovyetler Birliği ile Amerika'nın "müttefik"ler olarak Avrupa üzerinde vardıkları anlaşmalar sonucu, bütün Doğu Avrupa'ya yayılan sosyalist düzen içinde büyük çalkantılara yol açan bir olay oldu.

Sosyalist yönetim biçimi, temelinde "çalışanların iktidarı" bulunan bir sistem oluşturma amacını taşıyordu. Bu amacın, "Komünist Parti" (Polonya'da olduğu gibi de bazen "Işçi Partisi") adı altında kurulan siyasal organların, devlet yönetiminde dolayısız söz sahibi olması yoluyla gerçekleştiği düşünülüyordu. Parti'nin genel kurulu, ("Plenum"u), bütün ülkenin en üstün "temsil" organı olarak, genel siyasete ve yönetime yön veren organdır. Örneğin, Parti Birinci Sekreteri, ayrıca bir "Devlet Başkanı" bulunduğu halde, ülkenin "birinci" adamı olmaktadır.

Bu sistemin mantığı içinde, siyasal katılım tamdır: "Özel mülkiyet" kaldırıldığından, "sınıf" farkları kalmamıştır. Dolayısıyla birden fazla partiye de ihtiyaç yoktur. Tek parti, ülke olarak hepsi "proleter" olan halkın bütünlüğünü temsil etmektedir, bu partinin aynı zamanda bütün devleti elinde bulundurması yoluyla da, halk, yönetimde dolayısız ve tam olarak söz sahibi olmaktadır.

Ancak, bu "mantık", sendikalar konusunda bir çıkmaza yol açmaktadır: Işçilerin ilk temsil yeri olan sendikalar, düzen içinde, sonda belirlenen birer parti organı olmaktan öteye geçmiyordu, çünkü, deniliyordu, "işveren" olmadığına göre, sendikal faaliyetler de yalnızca bir devlet fonksiyonu biçiminde yürütülebilirdi.

Dayanışma Sendikası'nın tarih alanına çıktığı nokta da bu oldu: "Bağımsız", yani partiden dolayısıyla devletten bağımsız, sendika kurma hakkını elde etmek için ayaklanan Polonyalı işçiler, isteklerini şöyle bir düşünceye dayandırıyorlardı: Çalışanların ülke yönetiminde dolayısız söz sahibi olmaları öngörüldüğüne göre, ülkin kendi aralarında özgürce örgütlenme ve kendi yöneticilerini kendileri seçme hakkına sahip olmalılar ki, sonraki kademelerde, devletin yönetilmesine katılmalarının sağlıklı olması sağlanabilsin. Işçiler kendi sorunları konusunda söz sahibi değillerse, ülke yönetiminde söz sahibi olmalarından nasıl söz edilebilir?

Bu düşünceyle ortaya çıkan Dayanışma Sendikası, Avrupa tarihinde yeryeni bir olay oluyordu. Sosyalist düzen içinde olanaksız gibi görünen Batılı anlamda demokratik hakların, bir halk hareketine dönüşen kısa zamanda on milyona varan bir kitlenin katılımıyla bir işçi hareketiyle elde edilmesi, önemli bir gelişmedir. Her ne kadar, sonradan, bu haklar bir askeri darbeyle geri alındıysa da, Dayanışma Sendikası olayı, Polonya için de Avrupa için de ileride sonuçlar doğurabilecek bir olay olma özelliğini korumaktadır.

Lech Walesa

Dayanışma Sendikası'nın bir gösterisi.

TÜRKIYE ILE DÜNDEN BUGÜNE ILIŞKILERI

Osmanlılarla ilk ilişki kuranlardan biri Polonya idi

ARALARINDA uzak mesafe bulunan iki ülke arasında iyi komşuluk ilişkileri kurulabileceğinin en güzel örneklerinden biri Türk-Polonya halkları arasındaki ilişkilerde görülür. Bugün Polonya'da tarih kitaplarında Türklerle ilgili olarak verilen bilgiler bu tarihsel dostluğu yansıtmaktadır.

Polonyalı tarihçilere göre Türklerle Polonyalıların ilişkileri Sultan Mehmet Çelebi zamanında başlar. Türk kaynaklarında ise bu ilişkilerin Fatih Sultan Mehmet zamanında başladığı belirtilmektedir. Polonya ile Macaristan Osmanlı Devleti ile resmî ilişkiler kuran ilk Hıristiyan devletleri olmuşlardır.

Bu ilişkiler daha sonraları giderek yoğunlaşmış, Polonya'nın çeşitli ülkelerle düştüğü anlaşmazlıklarda Osmanlı Devleti kendilerini desteklemiştir. Türklerle Polonyalılar arasındaki ilişkiler bir ara Jean Sobieski zamanında bozulmuştur. Türklerin Viyana'yı ikinci kuşatmaları sırasında Leh Prensi Jean Sobieski Avusturyalılara yardım edince, Türklerle Polonyalılar arasındaki ilişkiler bir soğuma dönemine girmiştir. Jean Sobieski zamanında bozulan ilişkiler 1699 yılında Karlofça Anlaşması'ndan sonra yine geleneksel dostluk çerçevesine girdi.

Türklerle Polonyalılar arasındaki ilişkiler yalnızca siyasal alanda değil, aynı zamanda iktisadî ve kültürel alanlarda da büyük bir yoğunluk gösterir. Daha XVI. yüzyılda Polanya kralları Bursa'dan gönderilen kadife kumaştan yapılmış elbiseler giyiyordu. Bu arada kahve de uzun yıllar İstanbul'da yaşamış Polonyalı bir tercüman tarafından Polonya'ya götürülmüştür.

Polonyalılar ile Türkler arasındaki kültürel ilişkilerin gelişmesinde gönderilen elçiler de önemli bir yer tutar. XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'ne gelerek Polonya'nın parçalanmasını önlemek üzere girişimlerde bulunan Jacop Janowski bunlardan biridir. Polonyalı şair Janowski iki yıl sonra İstanbul'da ölürken kültürel alandaki yoğun bir dostluğu da pekiştiriyordu. Buna karşılık Türkiye'de Yahya Kemal Beyatlı tarafından temsil edilmiştir. Yahya Kemal Beyatlı Atatürk'ün isteği ile Cumhuriyet yönetimimizin Polonya nezdindeki ilk büyükelçisi olarak görev yapmış ve en güzel şiirlerinden birini, "Kar Musikisi"ni Varşova'da yazmıştır.

Ancak Polonya halkının Türklere karşı sevgisinin en büyük kaynaklarından biri, Osmanlı Devleti'nin Polonya'daki bağımsızlık mücadelelerine verdiği destektir. Özellikle XIX. yüzyıl boyunca Polonyalıların Çarlık Rusya'sına karşı yaptığı ayaklanmalar Türk ve Polonya halkları arasındaki dostluk duygusunu pekiştirmiştir.

Bu ayaklanmaların bastırılmasından sonra çok sayıda Polonyalı Osmanlı Devleti'ne sığınmış, bunların bir bölümü İslâm dinine geçerek çok önemli mevkilere kadar yükselmiştir. 1830 yılındaki ayaklanmasın başarısızlığa uğramasından sonra Türkiye'ye sığınan Prens Adam Çartoriski, padişahın izniyle 40 bin dönümlük bir arazi satın alarak bugünkü Polonezköy'ü kurdu.

1848 yılında Çarlık Rusya'sına karşı Polonya'da başlayan mücadeleye Macarlar da katıldılar. 1863'deki ayaklanma sırasında da Osmanlı Devleti'nin desteği devam etti. Polonya halkının Çarlık Rusya'sına karşı mücadelesinde Türklerin verdiği bu destek XVIII ve XIX. yüzyıllarda şu deyişim Polonya halkı arasında yayılmasına neden oldu: "Türk atları Vistül nehrinden su içtikleri zaman Polonya özgürlüğüne kavuşacaktır."

XIX. yüzyıl boyunca Osmanlı Devleti'ne sığınan Polonyalılar arasında Józef Bem, Ladislav Zamowski, Henri Dembinski gibi önemli kişiler bulunmaktadır. Osmanlı Devleti Çarlık Rusyası ile ilişkilerinin gerginleşmesi pahasına bu Polonyalıları geri vermemiştir.

Kültürel ilişkiler

XIX. yüzyıl boyunca kültürel ilişkiler de yoğunluk kazanmıştır. Türkiye'de açılan güzel sanatlar akademisinin ilk öğretim üyelerinden biri Polonyalı ressam Joseph Warnia - Zarzecki'dir. Bir başka ünlü Polonyalı ressam Kazimir Rubolowski de İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'de yaşamış ve Türk uyruğuna geçmiştir.

Türklerle Polonyalılar arasındaki ilişkilerde önemli yeri bulunan kişilerden biri de Polonyalı ünlü şair Adam Mickiewicz'dir. Mickiewicz 1830 yılında Türkiye'ye geldi. Polonya bağımsızlık mücadelesinin bu ünlü adı, 1848 yılındaki ayaklanmadan sonra Osmanlı Devleti'ne sığınan Polonyalıların durumunu incelemeyi ve Kırım savaşına katılan bu Polonyalılara güçvermeyiamaçlıyordu. Ünlü şair, şimdiki Kurtuluş'un bulunduğu yerdeki barakalarda yatan hastaları ziyareti sırasında kaptığı koleradan öldü.

TOPLUMSAL YAŞAM

ULUSAL KİMLİĞE BAĞLI BİR ÜLKE: POLONYA

ORHAN DURU

SON kez Polonya'ya giderken bunalım doruk noktasındaydı. Uçağı dolduran kadınlı erkekli Polonyalıların çoğu Türkiye'deki bir gezinden dönüyordu. Sırtlarında yeni satın aldıkları çocukları vardı çoğunun.

Ellerindeki torbalar ise meyve doluydu. O yıllarda Polonyalılar yurt dışı gezilerinde Türkiye'ye uğramadan edemiyorlardı. Varşova'daki Büyükelçiliğimizin verdiği vize sayısı yılda 60 bin dolaylarındaydı.

"Çocuk" sihirli bir sözcük gibiydi. Polonya diline de girmişti galiba. Kışları sert geçen Varşova'da pek çok kişinin sırtında Türk çocuklarını görebilirdiniz. Resmi kanalların dışında Türkler ve Polonyalılar yeni bir ticaret yolu bulmuş gibiydi. Yetkililer pek hoşlanmıyordu bu işten ama yürüyordu işte. Kapalıçarşı'daki deri giyim eşyası ve çocuk yapımcılarının en önemli müşterisiydi onlar. Bugün bile soruyorlar "Polonyalılar nerde?" diye. Durum düzelince herhalde gene gelmeye başlarlar.

Davranış birikimi olan insanlar

Polonyalı geleneklerine ve ulusal kimliğine sıkı sıkıya bağlı, yabancılara arkadaşça davranmasını bilen, yüzyılların acılı deneyleriyle belli bir davranış birikimi olan bir insan. Bunda Katolik kilisesinin de büyük etkisi var. Zaten İslav ulusları arasında yer alan Polonyalıların, ötekilerden ayrıldığı nokta Katolik olmaları. Kilise çoğu kez ulusal birliğin ve direncin simgesi olmuş. Bugün de Polonya'da en önemli toplumsal güçlerden biri sayılıyor.

Polonya'da folklor, yaşamın şahdamarıdır.

Yıllarca önce Polonyalı bir yetkili şöyle demişti bana: "Polak'ın karnı açsa sorun var demektir." Ancak bu sözlerin söylendiği yıllarda, —sanıyorum 1976 yılıydı— sonradan Polonyalının karnını acıktıracak bunalımın tohumları ekiliyordu. "Dışa açılma" denilen bir politikayla, özellikle Batı ülkelerinde borçlanmaya gidiliyor, yabancı yatırımlara kapılar açılıyordu. Kardinal Wojtyla'nın Papa seçildiği gün Varşova'da Planlama Dairesi'nin yabancı gazeteciler için düzenlediği bir toplantıdaydım. Genç bir uzman dışa açılmanın erdemlerinden söz ediyor, okullara "marketing" dersleri konulduğunu söylüyordu. Ama tarım alanındaki durumla ilgili soruları pek yanıtlayamıyordu. Belki de altından kalkılamayacak yaygın bir sanayileşmeye gidilmişti. Sonuç 27 - 30 milyar dolar borç.

Et fiyatlarına yapılan zamla birlikte ilk hoşnutsuzluk belirtileri görülmeye başladı. Tarımın ihmal edilmesi, bir zamanlar tüm Avrupa'ya ürün satan Polonya'yı bu kez iç bunalıma sürüklüyordu. Giderek besin maddeleri karneye bağlandı. Polonyalı, hakkı olan birkaç kilo eti alabilmek için günlerce kuyruklarda beklemek zorunda kaldı. Çok düşük fiyat verildiği için Polonya'nın ünlü elmaları ağaçlardan dökülüp çürüdü. Toplayan yoktu.

Durum en çok işçileri etkiliyordu. Delayısıyla bunalım büyüdü. İşçiler "Solidarnosc" hareketini başlattılar. Kısa sürede büyük etkinlik kazandı. 1980 ağustosunda hükümet, Gdansk anlaşmasıyla Dayanışma Sendikası'nı resmen tanıdı. Böylece sosyalist bir ülkede ilk kez bağımsız bir sendika kuruluyordu. Ancak yeni düzen sağlam olmadı. Bir "devrim" süreci içinde olaylar kendi ivmesiyle yeni olaylar yarattı. Hava gerginleşti. Yabancı etkiler arttı.

Değişik bir ülke

Bütün olan bitenlerin temelinde ekonomik bunalımın yattığını sanıyorum. Polonya zaten değişik bir ülkeydi daha önce de... Daha özgür ve daha hoşgörülü. Solidarnosc'a bağlı kişilerin yabancı büyükelçilikleri dolaşıp kendi örgütleriyle ilgili hatıra eşyası sattıklarını anımsıyorum. Varşova'daki Dayanışma Merkezi'ne yabancı diplomatların her zaman girip çıkıp bügi topladıkları da biliniyordu. Ya bu hareket, "Bırakın bakalım yapacaklarını yapsınlar, sonra ezeriz" düşüncesiyle bir süre serbest bırakılmış, ya da hareketi başlatanlar sorumlu davranamamış ve bunalım doruğa çıkmıştı.

Lodz sokaklarından bir görü

Tarih boyunca Doğu ile Batı'daki güçlerin arasında sürekli ezilmiş, kimi zaman haritadan silinmiş olan Polonya için sorun aynıydı. Halkın Doğu komşusunu pek sevmediğini bilen Batılı güçler belki de, bir Sovyet işgalinin ardından yeni bir Afganistan yaratılacağı umudundaydı. Sovyetler ve öteki sosyalist ülkeler ise Polonya'daki gelişmelerden rahatsızdı. Sert önlemler istiyorlardı. Sonuçta Polonya ordusu ülkede yönetime elkoydu.

Böylece Yalta kararlarının değişmezliği bir kez daha kanıtlanmış oldu.

DİN

Krakov Başpiskoposu Wojtyla, papa seçildi

1978'de nufusun yüzde 93'ü Katolik kilisesinde vaftiz edilmiş durumdaydı; yüzde 78'i de düzenli kilisoye gidiyordu. Tarih boyunca surtüşme konusu olan din - devlet ilişkileri 1950, 1956 ve 1972'de yapılmış anlaşmalarla düzenlenmişti. Eylul 1960'da hükümet ve piskoposluk yetkililerinden oluşan bir komisyon kuruldu; radyo ve televizyonlarda dinsel yayınlara başlandı.

Kilisenin Lublin'de bir üniversitesi, bir Katolik dinbilim akademisi ve her piskoposluk bolgesinde bir din semineri vardır. Çocukların dinsel eğitimi, 1973 - 74 yıllarında sayıları 18.354 olan eğitim merkezlerinde yürütul

Varşova ve Gniezno Başpiskoposu Pa ya Birinci Piskoposudur. 1981'den bu p bu görevde Jozef Glemp bulunmaktadır. palık. 1940'da Sovyetler Birliği'ne g Lwow ve Vilnius başpiskoposluklarını b Polonya yönetiminde saydığından, bu k kamlara da Polonya Birinci Piskoposu atı yapar. Polonya'da toplam 14.162 kilise v dır.

Ekim 1978'de, Krakov Başpiskoposu K dinal Karol Wojtyla, II. Jean Paul adıyla pa seçildi.

Polonya'daki dinsel azınlıklar arasında cemaat içinde, iki cami ve altı imam olan Müslüman topluluğu vardır.

EĞİTİM

Yaygın bir meslek okulları şebekesi var

Yedi yaşından 15 yaşına kadar süren ö retim parasız ve zorunludur. İste e bağlı o ortaöğretim de parasızdır. Ayrıca yaygın meslek okulları şebekesi vardır. Sa (1978'de) 10.937 olan bu okullarda 1 91 öğrenci okumaktaydı.

Sayıları dokuzu bulan yüksek ö arasında 10 üniversite, 18 yüksek teknik ok 9 tarım yüksek okulu, 6 iktisat okulu, öğretmen okulu ve 10 tıp okulu var Yüksek öğretimde bulunan toplam öğ sayısı 466.400, öğretim elemanı sayı

Varşova'nın kuşbakışı görünümü

1975'de

1978-79 öğretim yılından başlayarak, 8 yıllık İlköğretim 10 yıllık bir genel ortaöğretim haline getiriliyor.

SOSYAL HAKLAR

Toplumun yüzde 99.7'si sigortalardan yararlanır

Polonya'da 1980 yılı sayılarıyla 237 bin 300 yataklı 641 hastane, 40 akıl hastanesi, 5 bin 9 dispanser ve 3 bin 217 sağlık merkezi, 67 bin 700 doktor bulunmaktadır.

Ülkede aile ve hastalık yardımları ve sosyal sigortalara önem verilmektedir. Tüm çalışanlara yapılan hastalık yardımı aynıdır, çalışılan miktarı kıdeme göre değişmektedir. 1980 yılında devletin sosyal harcamaları 1 milyar zloty civarındadır. Toplumun yüzde 99.7'si sosyal sigortalardan yararlanmaktadır. Emekli maaşlarının artırımına devam edilmektedir.

Çalışan annelere bazı haklar sağlanmaktadır. Doğum yardımı ve izni - isterse üç yıl boyunca ücretsiz izin alabilmekte ve eski işyerine dönebilmektedir. 1979 yılı sayılarıyla aile, emeklik ve hastalık yardımları 54.7 milyon zloty civarındadır.

GELENEK

Polonyalılar boyun eğmeyen mücadeleci insanlardır

Polonyalılar ateşli yurtseverlik duygularıyla doludur. Bin yıllık tarihleri boyunca bu duyguları ortaya dökmeye uygun durumlarla de sık sık karşılaşmışlardır. Polonya, defalarca işgale uğramış, Varşova, İkinci Dünya Savaşı'ndan en çok etkilenen yer olmuş, hemen hemen yüzde seksenl yıkılmıştır.

Polonyalılar gerçekten de ülkelerine çok bağlı insanlardır. 19. yüzyıl sonlarında, Polonya'nın güneyindeki Podhale bölgesinde nüfus artışı ve toprağın kısırlığına ek olarak, Tatra dağlarındaki maden cevheri de tükenince, halk yurdunu terketmek zorunda kalmıştı. 1910 yılında Podhale'deki her beş kişiden biri, yoksulluktan kurtulmak için, büyük düşlerle Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmişti.

Nüfusunun yarıya yakın kısmı kırsal kesimde yaşayan halk, toprağa karşı da eşsiz şekilde bağlılık duygusuyla doludur. 1960'lı yıllarda, ulusal park yetkilileri yasaklayana kadar Tatralarda koyunlar otlardı. Dağlardaki otlaklar, bölge halkı bildi bileli, Podhale köylerine ait olmuştu. Bu yasaklama da, köylüleri fena halde kızdırdı. Dediklerine göre, otlaklar yasaklanınca, bazı yaşlı çobanlar üzüntüden ölmüş.

Yine köylülerin anlattığına göre, halkı toprağı ortaklaşa ekip biçmeye ran etmek için gelen bir misyaset adamı. Gora denen dağlarda yaşayan ve goral adı verilen köylülere burlığın, paranın modern makinelerin önemini anlattıktan sonra, ortaklaşa çalışırlarsa kendilerine bir diskotek bile açabileceklerini söylemiş. Ayrıca, toprağın daima onların mülkiyetinde olacağı teminatında da bulunmuş. Bunun üzerine bir goral ayağa kalkarak, "İyi hoş da" demiş, "Bu senin dediğin mülkiyet neye benziyor biliyor musun? Parmaklarımı kesip cebime koyamama. Parmaklar yine benim olur ama hiçbir şeye dokunamam ki."

Özellikle kırsal kesimde yaşayan halk, geleneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Bütün Polonyalılar gibi, kırsal kesim halkı da çok gururlu insanlardır. Dağlarda, hasadın kötü olduğu bir yılda yoksul düşen bazı ailelerin, başkalarındanbir şeylisteyemeyecek kadar gururlu oldukları için, açlıktan öldükleri hâlâ anlatılır. Bu zor hayat, türkülerde bile dile gelmiştir: "Yoksulluk belimi büküyor/Ama demem hiç kimseye/Herkesin yanında türkü çağırıp/Gözümden yaş akınca kapanırım evime."

Ancak, kolay kolay boyun eğmeyen, cesur ve mücadeleci insanlar olan Polonyalılar, güçlüklerin üstesinden gelmesini bilmiştir. İnada varan direnişlerine, dini inançlar konusu örnek verilebilir. Hiçbir baskı, Polonyalıları dine, Katolikliğe olan bağlılıklarından döndürememiştir. Aslında, Hıristiyanlık öncesi dönemde baskın olan batıl inançlar bile bugün de bir ölçüde geçerlidir. Eski Polonyalılar, kötü havaya, Tanrının yağmur bulutlarına binip onları yönetme görevi verdiği planetsiey adlı garip yaratıkların neden olduğuna inanırlardı.

Hıristiyanlık kabul edildikten sonra, şimdi Polonya'nın kış sporları merkezi olan Zakopane'in ilk papazı, Feder Stolarczyk, kasabanın, başında kavak yelleri esen kasaba delikanlılarına, günahlarının ceremesini çekmek için kilise inşaatına taş taşımalarını buyurmuştu. Direnen günahkârları ise hayli iriyarı olan papaz, başka usullerle ikna ediyordu. Oysa bundan birkaç yıl önce, kendilerine bir kilise, inşa etmelerine izin verilmeyen goralar, sorunu şöyle çözdüler: Köyün giriş ve çıkışında, polis göründüğü zaman beyaz flamalarla işaret veren gözcüler duruyordu. Marangozlar, ormanın içinde gizlenerek boyları 15 metreyi geçen ladin kütüklerini kestiler, ve düzlediler. Sonra bu tahtalar, gecenin karanlığında yerine götürülüp monte edildi. Noktası noktasına da uydu. Polis duyurular astı, hatta birkaç el ateş bile edildi. Sorunda yetkililer kasabaya geldi ve goralın karakteristik diplomasisi ile sorun çözümlendi.

Dağ köylüleri müziğe de çok meraklıdır. Zaten Ülkenin en güzel kemanları da bu bölgede yapılır. Bu kişinin mesleğinin yaklaşık 4.500 zloty olduğu Polonya'da, ülkenin ondan gelen kemancısı ve Podhale bölgesinin yerlisi olan Franek Mardula'nın bir kemanı 40 bin zloty'ye satılır. Bölgedeki bazı ladin ağaçlarınkeman, çello ya da bas yapmaya çok uygundur. Bu âletler, ses yaratmak için tannan bir kutuya gereksinir. En 'tannan ağaçlar' da, en kötü koşullar altında, buranın yamaçlarda sık ladin ormanlarında yetişir. Ağaç gövdesinin büyük ve dürgün olması gerekir. Yaylı bir sarın üst levhasının yapılacağı tahta, sekiz ile on yıl süreyle kurutulmalıdır.

Franek Mardula, "İnsanın deneyimi olmazsa, keman yerine yağmur suyu toplayan bir fıçı yapar" diyor. Batı Avrupa ülkelerinden gelen öğrencilere de ders veren Mardula, ilk kemanını Nazilerin eline esir düştüğü zaman bir temerküz kampında yaratmış. Savaş patladığı sırada Polonya Kış Olimpiyatları takımının bir üyesi olan Madula, kampta teneke kutularda yaptığı uydurma âletlerle ladinleri keserek birbirine yapıştırmış ve o hassas üst levhayı meydana getirmiş. Diğer kısımlar için ise iki haftı kaynatılıp kurutulmuş huş-tahtası kullanmıştır. Budak deliği kalıp şeklinde bir kakmayla doldurulmuş. Usta, bu kemanı karısına adamış. Sonra bir başka tutuklu, hücre hücre dolaşarak Polonya millî marşını bu kemanla çalmaya başlamış. O kötü günlerde, Mardula'nın kemanının koskoca adamları ağlattığı söylenir.

Bu ünlü âletlerin Podhale'den çıkmasına şaşmamak gerek. Podhale zaten müzik demektir. Goral'ler, çayıra ot biçmeye giderken, koyun güderken flört ederken, yağmurun dinmesini beklerken şarkı söylerler. Kadınlar, Tatra Ulusal Parkı'ndaki şarkı söylemeyasağını şiddetle eleştirir. "Burada şarkı söylemeyin diyorlar. Yabanı hayvanlar ürkermiş". Şarkı yasağı, bir goralin aklının alamayacağı bir şeydir. Uluslararası çapta üne sahip bariton Andrzej Cuhrus-Bachleda'da bu bölgenin yerlisidir.

Polonyalıların hemen hemen yarısı, hâlâ küçük kentlerde ya da çiftliklerde yaşar. Kırsal kesimde, hele dağ köylerinde, neredeyse tüm kulübeler tahtadan yapılmıştır. Bu kulübelerin vazgeçilmez bir unsuru, süslenen ve üzerine tarih atılan tavan lataşıdır. Klasik bir goral evi (ya da chalcpada) ladin ve huş kütüklerinden yapılır ve bu kütükler sıkı sıkı birbirine geçirilerek tutturulur. Tam ortada büyük bir holü, her gün oturmak için "siyah bir oda"sı, yalnızca özel günlerde kullanılan ve şiltelerle nakışlı yastıkların üst üste yığıldığı bir "beyaz oda"sı vardır.

Evlenin lataları oymadır, tahta çivili kapıları ve kötülükleri uzakta tutmak için yapılmış küçücük haçları vardır. Orada burada 'muska' ya da 'nazarlık' gibi şeylere rastlanır. Dağ köylüleri hem hünerli zanaatkârlar oldukları hem de yaratıcılık açısından oldukça cüretli davrandıkları için, günlük eşyaları sanat eserine çevirirler.

Renk-renk pırıl pırıl yöresel giysiler, özel günlerde, tatillerde giyilir. Polonya halk şarkılarının çoğu hem neşeli, hem hüzünlüdür. Mazur, Krakowiek, Trojak, Kujawiak ve Oberek gibi halk oyunları da öyledir. Bazı danslar, Amerikan halk danslarını andırır.

II. Dünya Savaşı'nda hayli hareketli günlere tanık olan Gdansk (eski adıyla Danzig), Polonya'nın pek çok açıdan kaderini temsil eder. Walesa önderliğinde Dayanışma Sendikası'na bağlı işçilerin direniş gösterileri de bu işçi kentinde egemen olmuştur.

Aslında, Tatra dağlarında kayak yapıp uzun yürüyüşlere çıkmış bir goral olan Papa John Paul II'nin, 1979'daki ziyaretinden önce, halk çok heyecanlanmıştı. O sıralarda Katolik Polonyalıların davranışlarını düzeltmek için yeminler ettikleri hoşgeldin şarkıları bestelediklerı, seçkin ziyaretçi için elleriyle heykelcikler oyup boyadıkları, evlerini süslediklerı, hatta votkayı bıraktıkları bile söylenir.

Polonyalılar ikramı çok seven bir ulustur. Geleneklerine göre konuğa bol bol yemek yedirmek gerekir. Israzın da zerrece yararı yoktur. Ama, ikram edilmeden sofraya otur konuklara da hiç iyi gözle bakılmaz. Ev sahibi, suksec yani ısrar eden kişi rolünü oynar. Rivayete göre, bir düğün konuğu üçgünlük yolunden evine döndüğünde hem karnı açmış, hem de yüzünü beş karış asmış. Karısı merakla, "hayrola" diye sormuş, "yoksa düğünde yemek mi yoktu?" Adam hışımla, "hayır" diye homurdanmış, "suksec yoktu."

Dağ köylerindeki düğünler de, geleneklerin bir aynasıdır sanki. İki üç gün yanıp içmeyen düğün, düğünden ayılmaz. Evde hazırlanmış soslar, jambon, paça, koyun sütünden yapılmış peynir, bıyar turşusu, et ve meyvalı pastalar, beyaz odalardaki masalara yığılır. Şişe şişe votka açılır. Zaten Polonya'da votka sıkıntısı pek çekilmez. Kadınlar da yelekler, nakışlı bluzlar, çiçeklik etekliklerı giyer. Erkeklerin ayağında beyaz keçe pantalonlar ve bellerinde yumi santim enindeki pirinç kakma kemerler vardır. Üç kemanla bir bas, çalgınca bir müzik çalmaya koyulur. Podhale folkloru o kadar sevilir ki, burçok dans ve şarkı topluluğu hem ülke içinde hem de yabancı ülkelerde konserler verir, gösteriler sunar.

EKONOMI

4.490 devlet tarım işletmesi bulunuyor

1940'tan önce Polonya bir tarım ülkesiydi, ancak bugün tarımda çalışanların toplam nüfusa oranı yüzde 27'ye inmiştir. 1960'ların ortalarında Polonya'da ekonominin ademi merkeziyetçi hale getirilmesi için bazı adımlar atıldı. 1970'lerden başlayarak, hükümet uzmanlar komisyonunun önerisi doğrultusunda ekonomiyi yönlendirdi. Uzmanlar komisyonu merkezi planlamanın rolünün arttırılmasını önermişti. Ancak bu ayrıntıların denetimi şeklinde olmayacak, izlenecek strateji ve bilimsel tekniklere önem verilecekti.

Uzmanlar komisyonu ayrıca yatırım politikasının reorganizasyonu ile kuruluşların otonomiklerinin arttırılmasını da önermişti.

Gayri safi milli hasıla 1971 - 75 beş yıllık plan döneminde yüzde 10 oranında arttı. Ancak daha sonra infrastrüktüre yeterli harcama yapmadan sanayileşme, tarıma önem verilmemesi ve planlamada yapılan hatalar nedeniyle hayatlar arttı. Batı'nın Polonya ihraç mallarına olan istemi azaldı. 1980'lerde çıkan sosyal çalkantı da ekonomiyi bir tamalım ortamına soktu. 1979'da ulusal gelir yüzde iki dolayında, 1980 yılında ise yüzde dört oranında düştü. Temel gıda maddeleri karneye bağlandı ve 1982 şubatında büyük fiyat artışları yapıldı. Polonya'nın 1981 yılında ulusal geliri 1936.2 milyar zloty olarak gerçekleşti. Polonya'da 1981 yılında 115 milyon kilowat/saat elektrik üretimi gerçekleştirildi.

Enerji üretiminde yüzde 76 oranında kömürden, yüzde 22 oranında linyitten ve yüzde 2 oranında hidroelektrikten yararlanılmaktadır. Bunun dışında Zarnowiec'de bir nükleer enerji santrali yapılmaktadır.

Sanayide üretim

Polonya büyük bir kömür üretim merkezidir. (71 milyon rezerv.) Aynı zamanda sülfür üretimi de önemlidir. Bakır rezervleri 10 milyon tondur. Ülkede ayrıca demir cevheri, kurşun ve çinko üretimi de yapılmaktadır. 1981 rakamlarına göre üretim şu şekilde gerçekleşmiştir: Demir cevheri 105 bin ton, kurşun - çinko 5 bin 035 ton, bakır cevheri 22 bin 819 ton, kömür 163 milyon ton, linyit 35.5 milyon ton.

Polonya'da sınai yatırımlar, (devlet, kooperatif ve sosyal örgütler), sanayi dışı kooperatifler ve birlik merkezlerinden oluşmaktadır. Varşova, Warta Nehri üzerindeki Poznan, güneyde Lodz, Galiçya'nın tarihi şehri [illegible] Silezya'da Wroclaw, Çestohova, [illegible] Baltık kıyısındaki Gdansk, [illegible] Oder ağzındaki Szczecin Limanı [illegible] içindeki en önemli ticaret merkezlerdir.

Sanayi alanında başlıca üretimi yapılan ürünler ve miktarları şöyledir: Yüksek basınçlı dizel motorlar 31.6 bin, madencilik için [illegible] ve teçhizat 300 bin, kimyasal makine ve teçhizat 59.7 bin, çamaşır makineleri [illegible] bin, dikiş makineleri [illegible] elektrikli lokomotif 149 [illegible] 14.2 bin, 160 DWT'lik [illegible] kömürü 17.9 milyon ton, [illegible] 11.27 bin ton, haddelenmiş çelik 15 719 [illegible] çelik 11 664 bin ton, çimento [illegible] milyon ton, sülfürik asit 2 776 bin [illegible] 2 [illegible] bin ton, alüminyum 97 bin [illegible] bakır 336 bin ton, kurşun 69 bin ton, çinko 167 bin ton, ham petrol 315 bin ton, tuz 4.429 bin ton, şeker 1.586 bin ton, doğal gaz 6.172 milyon metreküp, Polonya'da hafif sanayi üretimi ise şöyle olmuştur: Pamuklu dokuma 783 milyon metre, yünlü dokuma 106 milyon metre, ipekli dokuma 142 milyon metre.

1981 verilerine göre Polonya'da çalışan nüfus sayısı toplam 16.548 bindir. Bunların 12.700 bini devlet sektöründe istihdam edilmektedir. Ülkede sanayi alanında 5.240 bin, inşaat alanında 1.292 bin, tarımda 4.315 bin, ormancılık alanında 153 bin, ulaşım ve haberleşme alanında 1.108 bin, ticaret alanında 1.356 bin kişi çalışmaktadır. Haftalık çalışma süresi 42 saattir.

Dış ticaret

Polonya 1981 yılında toplam 52.013 milyon zilotylik ithalât, 44.530 milyon zilotylik de ihracat yapmıştır. Polonya'nın ihracatı yüzde 14.6 oranında düşmüştür. Temel ithalât ürünleri ve miktarları (ton olarak) şöyledir: Petrol ve petrol ürünleri 20.7 milyon, demir cevheri 20.1 milyon, gübre 5.6 milyon, buğday 3.4 milyon, kömür 1 milyon, otomobil 14 bin 800 tane. Polonya en fazla ithalâtı Sovyetler Birliği'nden yapmaktadır. Toplam ithalâtın yüzde 33'ü Sovyetler Birliği'ni, Demokratik Almanya ve Çekoslovakya yüzde 7, Federal Almanya da yüzde 6 ile izlemektedir. Polonya 1981 yılında Sovyetler Birliği'nden 321.664.5 milyon ziloty değerinde ithalât yapmıştır. Diğer ülkelerden yapılan ithalât ise şöyledir: Demokratik Almanya 3.700.2 milyon ziloty, Federal Almanya 2.937.8 milyon ziloty ve Çekoslovakya 3.189.9 milyon ziloty.

Polonya temel olarak 31 milyon ton kömür, 1.7 milyon ton linyit, 1.8 milyon ton kok kömürü, 728.000 metreküp kereste ve 363.800 DWT'lik gemi ihraç etmiştir. Ülke en fazla ihracatı yüzde 31 ile Sovyetler Birliği'ne yapmaktadır. Sovyetler Birliği'ni yüzde 7 ile Demokratik Almanya, Federal Almanya ve Çekoslovakya izlemektedir. 1981 yılında buülkelere yapılan ihracat milyon ziloty olarak şöyledir: Sovyetler Birliği 14.448.9, Federal Almanya 3.499 3, Demokratik Almanya 3.196.0, Çekoslovakya 3.149.7.

Bir COMECON üyesi olan Polonya'nın sosyalist ülkelerden yaptığı ithalât 33.794 milyon ziloty, ihracat ise 26.226 milyon ziloty dır.

Polonya'da ağır sanayi sektörü son yıllarda büyük ağırlık tutmaktadır.

Baltık kıyılarında önemli ihracat limanlarının yanı sıra, Polonya endüstrisinin de adımlarla ilerlediğine tanıklık eden büyük tersaneler yer alır.

Ulaşım

Polonya'da toplam karayolu uzunluğu 147 bin 680 kilometredir. Toplam otomobil 2 milyon 269 bin 900 (2 milyon 219 bin 800 özel,), kamyon 612 bin 100 (142 bin 700 özel), motosiklet 1 milyon 791 bin 400. Demiryolu ile Polonya'da 2.304 milyon yolcu ve 2.193 milyon ton yük taşınmıştır.

Polonya'da demiryolu toplam 27.222 kilometre uzunluktadır. Bunun 7.100 kilometresi elektriklidir. Demiryolları ile 498 milyon ton yük ve 1.099 milyon yolcu taşınmıştır.

Polonya Havayolları "Lot" 35 uçağa sahiptir. İç hatlar dışında 36 ülkeye sefer yapmaktadır. Havayolları ile 1 milyon 293 bin yolcu ve 17 bin ton yük taşınmıştır.

Önemli limanlar Gdynia, Gdansk ve Szczecin'dir. Ulaşım yapılabilen su yolu uzunluğu 4.572 kilometredir. Polonya'nın deniz filosu Polonya - Okyanus hattı (179 gemi) ve Polonya gemicilik şirketi 331 gemiden oluşmaktadır. Polonya gemicilik şirketi deniz ticaret filosunu oluşturur. Ülkenin yük trafiği 39.2 milyon'dur.

Polonya'da 1.975 kilometrelik petrol boru hattı bulunmaktadır. Polonya'da tarım alanında ekilebilir alanın yüzde 77'sini kapsayan 3 milyon 100 bin özel çiftlik bulunmaktadır. Bu çiftlikler aralarında işbirliği yapmaktadırlar. Tarımdaki kooperatiflerin sayısı 1 bindir. 1981 yılında uygulanmasına başlanan yeni bir tarım politikası ile kooperatiflere daha fazla otonomluk verilirken devlet ve özel kişilerin elinde bulunan kaynakların [illegible]mesi sağlanmıştır. Özel kişilerin elindeki toprak miktarı 14.3 milyon hektar, devlet elindeki toprakların büyüklüğü 3.6 milyon hektardır.

Tarım merkezlerinin sayısı 35 bin 100 dür. Polonya'da 4.490 devlet tarım işletmesi bulunmaktadır. Tarımda 59 bin 351 traktör kullanılmaktadır. Tarım büyük ölçüde makineleşmiştir. 1981 yılında Polonya'da 4.[illegible] bin ton buğday, 6.731 bin ton çavdar, 3 [illegible] bin ton arpa 2.730 bin ton yulaf, 42.562 [illegible] ton patates ve 15.867 bin ton şeker pancarı üretilmiştir. Hayvan sayısı da şöyledir: 11.797 sığır, 18.480 domuz, 3.886 bin koyun ve 1.726 bin at ve 8.5 milyon kümes hayvanı. Polonya'nın 235.100 GRT'luk 120 gemilik açık deniz balıkçı filosu bulunmaktadır. Bununla 605.000 ton balık yakalanmıştır.

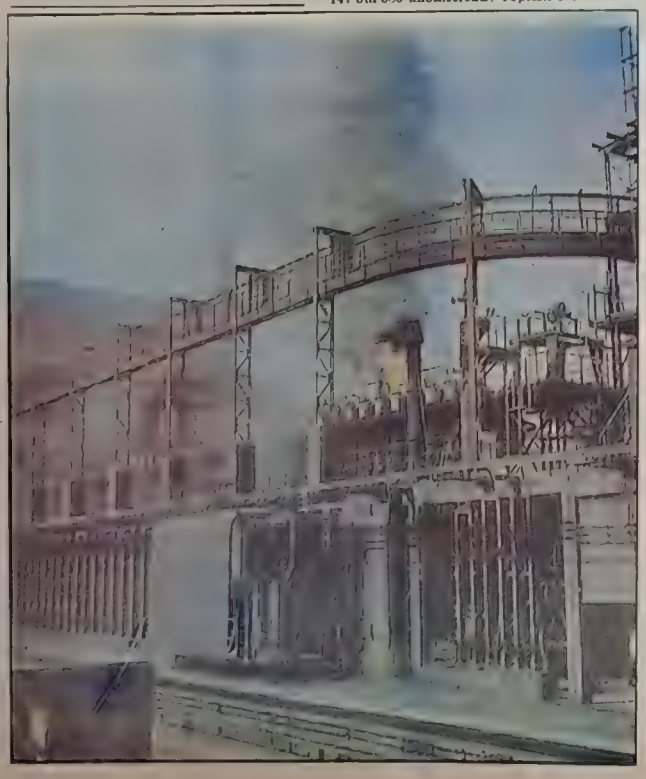

SAVUNMA

Ülke, üç askerî bölgeye ayrılmıştır

Polonya üç askeri bölgeye ayrılmıştır: Varşova (Orta), Pomerania (Baltık ve Orta Polonya), Silesia (Silesia ve Güney Polonya). Askeri süresi kara ve hava kuvvetlerinde iki yıl, deniz kuvvetlerinde üç yıldır. 1965 yılında güvenlik kuvvetleri içişleri bakanlığının emrinden çıkarak savunma bakanlığına bağlanmıştır. Toplam askeri güç 317 bin 500'dür. Ayrıca 6 bin gönüllü ve sınır gücü vardır.

Kara kuvvetleri toplam 210 bin kişilik 5 zırhlı 3 motorize, 1 hava ve 1 amfibik tümenden oluşmaktadır. 3.600 adet T-54 tipi tank bulunmaktadır. Polonya Deniz Kuvvetlerinde 4 denizaltı, 1 destroyer, 24 mayın arama gemisi, 13 füze ile donatılmış bot, 23 devriye botu, 10 torpido bot, 42 kıyı devriye gemisi, 23 karma gemisi, 7 eğitim gemisi, 3 istihbarat gemisi, 20 küçük çıkarma gemisi, 8 yakıt gemisi bulunmaktadır.

Deniz kuvvetlerine bağlı hava gücünde 50 deniz kanatlı uçak bulunmaktaydı. 2.800 subay ve 12.200 askere sahiptir.

Hava kuvvetlerinin personeli 85 bindir. Savaş yapısı 640 savaş uçağı vardır. Polonya'da iki zırhlı Sovyet tümeni bulunmaktadır.

Polonya'da ordu, siyasal yaşamda da etkilidir.

Boniek, son yıllarda Avrupa'nın gözde forvet oyuncuları arasında yer aldı.

Janusz Peciak modern pentatlonda dünya şampiyonluğunu elde etmiştir

SPOR

Futbol Federasyonu 1919 yılında kurulmuştur

POLONYA'nın belli başlı ulusal bir sporu bulunmamasına karşın, atletizm, basketbol, boks, futbol, voleybol, halter ve güreş ülkede en sevilen sporlar arasındadır.

Polonya'da Futbol Federasyonu 1919 yılında kurulmuştur. Futbol alanlarında güçlü ekiplere sahip olan Polonya kazandığı başarılarla da dikkati çekmiştir. Polonya, 1938, 1974, 1978 ve 1982 yıllarında Dünya Kupası'nda finallere katılma hakkını elde etmiştir. Halen Polonya'da futbolla uğraşan 3.353 spor kulübü vardır. Bu kulüplere bağlı 8.065 takım resmî maçlara katılmaktadır. Bu takımlarda yer alan lisanslı futbolcuların sayısı 1so 315 bin'in üstündedir. 1972'de olimpiyat şampiyonluğunu kazanan Polonya 1974 Dünya Kupası'nda üçüncü olmuştur.

Polonya'nın Varşova, Chorzow, Poznan, Wroclav gibi önemli şehirlerinde 75 ile 95 bin kişilik stadların bulunması ülkede futbola karşı olan büyük ilgiyi göstermektedir. Polonya futbolunda profesyonellik yoktur; bütün takımlar ve futbolcular amatördürler. Polonya'nın en ünlü futbol takımları şunlardır: Cracovia, Gornik, Gwardia, Katowice, Ruch, Stal, Szombierki, Legia, Lodz Pogon, Polonia, Wisla, Zaglebie, Zaglebie Sosnowiec. Polonya'nın gelmiş geçmiş en ünlü futbolcularının başında Dyjko, Galacki, Plontek, Wüllowski, Wodarz, Tomaszewski, Zmuda, Deyna, Kasperczak, Gadocha, Maczczyk, Lato, Justek, Boniek, Lubanski, Kukla gelmektedir.

Atletizm ve boks

Polonya futbolun yanı sıra atletizmde de büyük varlık göstermiştir. Polonyalı erkek ve bayan atletler gerek Olimpiyat Oyunları'da gerek Avrupa şampiyonalarında büyük varlık göstermişlerdir. Olimpiyat Oyunları ve Avrupa atletizm şampiyonalarında derece ve madalya kazanmış ünlü Polonyalı atletler şunlardır: Kuschinski, Kerr, Zimmny, Krzykowski, Schmidt, Rut, Kirszenstein, Badeanski, Komar, Malinowski, Slusarski, Szewinska, Wazola, bayanlarda Welasiewicz, Waijsowna, Kwaszewska, Kobakowska, Szewinska, Langer.

Polonyalı boksörler de katıldıkları uluslararası karşılaşmalarda ve Olimpiyat Oyunları ile Avrupa şampiyonalarında büyük varlık göstermektedirler. Polonya'nın yetiştirdiği ünlü boksörler Antolewicz, Niedwiedzik, Pietrzikowski, Bendig, Adamski, Padzdior, Drogosz, Walasek, Gerdzien, Kasprzyk, Grzesiak, Dragan'dır.

Voleybolda atılım

Polonya özellikle son yıllarda voleybolda da büyük bir atılım yapmış ve voleybol dünyasında kendisine hem erkeklerde hem de bayanlarda önemli bir yer edilmiş bulunmaktadır. Polonya'nın Olimpiyat Oyunları ile Avrupa voleybol şampiyonasında dereceleri ve madalyaları vardır.

Polonya atıcılık, kürek, halter, eskrim, güreş alanlarında da Olimpiyat Oyunlarında kürsülere sporcular çıkarmıştır.

Halterde Zielinski, Bocheneh, Nowak, Palinski, Trebicki ve Bazsanowski, eskrimde Franke ve Woyda, güreşte Trojanovski ve Cichon Polonya'nın yetiştirdiği ünlü şampiyonlar arasındadır.

KÜLTÜR VE SANAT

XVI. yüzyılda edebiyatın «altın çağı» başladı

POLONYA'nın resmî dili Lehçe, Batı-Slav dillerinden biridir. Latin alfabesiyle, bazı sesler için özel işaretler kullanarak yazılır.

Gdansk yöresinde küçük bir grubun konuştuğu Kaszube dili, Lehçe'nin atası olan Polabian diliyle yakından ilişkilidir ve daha yaygın olan Lehçe'den önemli farklar gösterir.

Polonya'nın ilk edebiyat yapıtları Latince yazılmıştır. Bilinen en eski Lehçe metin, XIII. yüzyıldan kalma, Bogurodzica adlı bir şarkıdır. Bu, Meryem Ana için yazılmış bir övgüdür. XII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar dikkat çekici yapıtlar daha çok dinsel içerikli vaaz ve şarkılardır.

XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Polonya edebiyatı bir altın çağ yaşar. Bir Rönesans sayılan bu dönemde, Mikolaj Rej'in düzyazı metinleri, Jan Kochanovski'nin şiirleri ve Wujek'in İncil çevirisi önemli yapıtlardır. XVII. yüzyılda ise, Twardowski'nin tarihsel şiirleri ve A. Morsztyn'in lirik şiirleri dikkat çeker.

Aydınlanma çağı

XVIII. Yüzyılda Polonya edebiyatı aydınlanma çağına girer. Bu dönemin en büyük adı, aynı zamanda Başpiskopos olan Ignacy Krasicki'dir. Krasicki'nin hicivleri ve ilk roman denemeleri, Polonya edebiyatının gelişmesinde büyük etki bırakan yapıtlar olmuştur. Yine bu yüzyılda ilk sahne eserleri verildi.

Romantik hareketler, Polonya'ya 1830'larda girdi. Ancak, bu sıralarda ülkeleri işgal altında olduğundan, Polonyalı yazarlardan çoğu yurt dışında yaşamak zorunda kaldı. Bunların arasında ünlü Adam Mickiewicz de vardır. Mickiewicz, adını kendi yurdu dışında duyurmuş en büyük Polonyalı şairdir. Ondan sonra, adı geçen şair de Juliusz Slowacki'dir. Romantik devrin üçüncü büyük adı, felsefi içerikli şiirler yazan Z. Krasinski'dir. Bu üç şair de Polonya dışında yaşamış ve ürün vermiştir.

Pozitivizm dönemi

1863 ayaklanmasının bastırılması, romantik edebiyatın da sonu oldu... Bu tarihten itibaren Polonya edebiyatında "Pozitivizm" adını alan akım egemen oldu. Bu akımın özelliği, pratik yaşam sorunlarını vurgulaması ve romantizmin getirdiği duygusallığa karşı çıkmasıydı.

Bu dönemde, Polonya'nın siyasal çalkantıları, yazarları tarihe önem vermeye götürüyordu; Bunun sonucu olarak ortaya çıkan Krakow Tarihçi Okulu diye bilinen bir yazar grubu önem taşır. Şiir ise, daha çok ikinci planda kalmış, belli başlı şairlerden Adam Asnyk ile Maria Konopnicka'nın adlarının dışında önemli sayılabilecek şair yetişmemiştir.

Genç Polonya akımı

[illegible] çeyrek yüzyıl kadar sürmüş, yerini "Genç Polonya" akımına bıraktı. Bu akım bir tür yeni romantizm olarak, edebiyatı yararı [illegible] sanatı kendi başına değer [illegible] bir akım oldu. Hareketin öncüleri Antoni Lange ve Zenon Przesmycki'ydi.

Bu dönemde şiir yeniden ön plana çıktı ve Tetmajer, Leopold Staff gibi önemli şairler eser verdiler. Aynı dönemde, Polonya'nın en büyük oyun yazarı Stanislaw Wyspianski, ressamlığından da yararlanarak, "sanat tiyatrosu"nun seçkin ürünlerini yarattı. Bu dönemin en önemli özelliği, Polonya edebiyatının öteki Avrupa edebiyatlarıyla yakın bağlar kurması ve genç kuşakların eski geleneksel ürünlere dönmeleri oldu.

Genç şairler grubu

1917'de bağımsızlığını yeniden kazanan Polonya'da edebiyat da bu yeni siyasal durumdan etkilendi. Yeni ve özgür bir hava edinen yapıtlar, hem nicelikçe çoğaldı hem de yeni edebiyat biçimlerinin denenmesiyle zenginleşti. Özellikle, Varşova'da oluşan ve "skamander" adını taşıyan bir genç şairler grubu, canlı yapıtlar verdiler. Bir önceki dönemde başlayan, Avrupa'nın öteki ülkelerindeki kültür ortamlarına duyulan ilgi, başka dillerden yapılan birçok çeviriyle, güçlendi. Bu dönemin şairleri arasında, Skamander'in önden Julian Tuwim, mutlu bir yaşamın şiirlerini yazan Kazimierz Wierzynski ve Jan Lechon, Antoni Slominski, Stanislaw Balicski sayılabilir. Polonya'nın en büyük kadın şairi sayılan Maria Pawlikovska-Jasnorzewska da bu dönemde eser vermiştir.

Polonya'nın bir "demir perde" ülkesi haline gelmesiyle, bir yurt içi, "onaylanmış" edebiyat ve bir de yurt dışında üretilen "sürgün" edebiyat ortaya çıktı.

1925'lerden başlayarak, modern Polonya edebiyatına damgalarını vuran iki yazar vardır: 'Witold Gombrowicz ve Bruno Schulz. Gombrowicz, yıllarca Arjantin'de sürgün olarak yaşamış, Batı'da "anti-roman"ın ilk ürünlerini "Cosmos" "Ferdydurke" gibi anlatıları ile vermiş, günlüğü ve oyunlarıyla da Batı edebiyatını derinden etkiledikten sonra Almanya'da ölmüştür. Yakın dostu Bruno Schulz, Yahudi olmasının da verdiği tılsımlı tedirginlik potansiyeli ile pekçok edebiyat tarihçisinin Kafka'yla boy ölçüştürdükleri son derece öncü bir edebî kişiliktir. Schulz II. Dünya Savaşı sırasında Naziler tarafından öldürülmüştür.

II. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra, Alman işgâlinde yazılmış önemli yapıtlar yayınlandı. Ancak, 1950 lerde sonra yerleşen ve "resmî" edebiyat haline gelen "toplumcu gerçekçi" edebiyatın pek büyük ürünler verdiği söylenemez.

"Sürgün"e çıkan yazarlar arasında Skamander grubundan Wierzynski, Lechon ve Balinski vardır. 'Sürgün'lerden en tanınmışları 1980 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazanan Czeslaw Milosz'dur. Polonya'da yaşamayı seçen, ancak tutarlı bir muhalifik çizgisi koruyan şairlerden Schaff ve Bird en önemlileridir. ABD'de yaşayan Polonya asıllı Jerzy Kosinski, "Boyalı Kuş" adlı romanı ile ülkemizde de üne kavuşmuştur.

Adam Mickiewicz (1798-1855), İstanbul'da ölen ünlü Leh şairi.

MÜZİK

Polonya'nın harika çocuğu: Chopin

Polonya müzik açısından çok zengin bir ülkedir. Dans müziği geleneği çok eski ve köklü olan öteki Slav ülkeleri gibi, Polonya müziği de bu geleneksel öğeleri tarih içinde bir ulusal müzik geliştirmek üzere birleştirebildiği ve yeniden yorumlayabildiği gibi, Avrupa Klasik Müziği'e de en önemli katkılarda bulunmuştur.

XIV. ve XV. yüzyıllarda kilise müziği ile başlayan Polonya müzik geleneği, XVI. yüzyılda Krakow'un Avrupa çapında bir müzik merkezi haline gelmesiyle sonuçlandı. XVIII. yüzyılda milliyetçi hareketlerin ortaya çıkmasıyla Polonyalı bestéciler eski halk şarkılarını ve dans müziklerini bestelerinde işlemeye başladılar. Bu yolla, bugün adı Polonya'nın çeşitli bölgelerinin adlarıyla bilinen müzik türleri gelişti. Krkowiak, Kujawiak ve ünlü Mazurka bunlardandır. Bu biçimler ve sonradan bunlara eklenen Polka'lar ve Polanez'ler, Polonya müziğinin Avrupa müziğine katkılarıdır. K.Kurpieski (1765-1857), M. Kerolenski (1734-1821) ve J. Elsner (1769-1854) bestelerinde ulusal öğeler kullanan ilk bestecilerdir. Elsner, ünlü Chopin'in hocasıdır.

Fryderyk Franciszek (ya da Fransızcalaşmış biçimiyle Frédéric François) Chopin 1810-1849 yılları arasında yaşamıştır. Polonya'nın en büyük ulusal bestecisi olduğu gibi, Avrupa'nın da sayılı bestecilerindendir. Çok küçük yaşta bir "harika çocuk" olarak beste yapmaya başlayan Chopin, son derece usta bir piyanistti. Bestelerinde, ulusal öğe ve biçimleri, özellikle Mazurka'yı, evrensel müzik kalıpları içinde çok başarılı bir biçimde birleştirebilmesiyle ünlüdür. İki konçerto ve birkaç başka yapıt dışında hemen bütün eserlerini solo piyano için vermiş ve Avrupa'nın çeşitli yerlerinde verdiği konserlerle büyük bir üne kavuşmuştur.

Chopin'den sonra Polonya müziği Avrupa çapında bir varlık gösterememiştir. Moniuszko (1819-1872) ulusal bir operanın kurulması için çalışmış, çeşitli sahne eserleri bestelemiştir. Polonya'nın önde gelen çağdaş bestecisi Karol Szymanovski'dir (1882 - 1937). Polonya'nın eski devlet başkanlarından Paderewski de büyük bir piyano virtüozuydu.

Chopin, Polonya'nın dünya müziğine kazandırdığı en büyük bestecidir

SİNEMA

Polonya sinemasının dünyada seçkin yeri var

Polonya sineması dünya üretiminde önemli bir yere sahiptir. Doğu Avrupa sinemasının konformizmine karşı özgür düşünceyi geliştiren yeni Polonya okulunun öncülüğünü Alexander Ford yaptı. Ford'un genç kuşağın sorunlarını yansıtan, Varşova'daki gettonun trajedisini dile getiren filmleri aynı zamanda Polonya'nın çağdaş tarihine ışık tutan önemi birer belge niteliğindedir.

Wanda Jakubowska, 'Auschwitz' deneyinden yararlanarak yaptığı filmiyle tanınır. Jerzy Kawalerowicz 'Gölge', 'Gece Treni' gibi filmlerinde ileri düzeyde plastik araştırmalara girişmiştir.

Andrzej Munk, Buczkowski, Dobdziewicz, Rybkowski, Czeslaw Petelski, Tadeusz Chmielewski, Kazimierz Kutz, Wojciech Has, Jerzy Skolimowski, Polonya sinemasının önde gelen temsilcileridir. Çocuk filmlerinde uzmanlaşmış olan Batory ve Rozewicz, çizgi filmlerde ise Jan Lenica, Witold Giersz, Jan Szczechura ve Nehrebecki dünyaca tanınırlar.

Polonya sinemasının dünya çapındaki iki büyük adı Polanski ve Wajda'dır. Wajda, 'Kanal', 'Küller ve Elmas' 'Mermer Adam', 'Orkestra Şefi' gibi filmlerinde yalnızca sinemacılık alanındaki başarısından değil, yansıttığı tarihsel kesitlerde Polonya'daki belli bir düşünce ve görüşü dünya seyircilerine ulaştırabilmesi bakımından da önem kazanır.

Roman Polanski ilk büyük uzun metrajlı filmi 'Sudaki Bıçak'tan sonra adını tüm dünyaya kabul ettirmiş, sinemadaki plastik gerçekliğin önemini özellikle vurgulamıştır. Ancak Polanski sonraki sinema yaşamını diğer Avrupa ülkelerinde ve ABD'de sürdürmüştür.

Lodz kentindeki sinema okulu dünyanın en etkili eğitim merkezlerinden biri sayılır.

Kopernikus'un temsilî resmi.

TİYATRO

Polonya'nın tiyatro alanında yetiştirdiği [illegible] nemli kalemler Mrozek, Kruczkowski ve [illegible] wicz'dir. Henry Tomaszewski'nin öncü [illegible] la tiyatrosu, Jerzy Grotowski'nin öncü [illegible] neysel tiyatro önemli gelişmeler kaydet[illegible] towski'nin deneysel tiyatrosu Avrupa ve ABD [illegible] yatro çevrelerinde bir bomba etkisi yarat[illegible] çeyrek yüzyılın tüm tiyatro akımlarında ve [illegible] ketlerinde bu büyük ustanın varlığı [illegible] muştur.

BİLİM

Kopernikus, Madame Curie gibi büyük bilim adamları yetiştiren Polonya'nın bugün dünya çapında etkili olan bilginleri arasında ekonomist Oskar Lange, zoolog Kozlowski, nükleer fizikçiler Pniewski ve Danysz, teorik fizikçiler Infeld ve Rubinowicz en önemlileridir.

RESİM

Polonya'da, özellikle kilise mimarisi çok [illegible] boyutlara ulaşmıştır. İç dekorasyonda Barok [illegible] si görülse bile, genel olarak, mimari [illegible] mimarlar son derece özgün stillerle Avrupa'nın çeşitli mimari akımlarının (barok, gotik, [illegible]) bir sentezini oluşturmuşlardır. XIX. yüzyıldan başlayarak ülkede resim sanatı da ön plana geçti. Michalowski, Matejko ve Chelmonski gibi ressamlar ilgi toplayan ürünler vermişlerdir. Çağdaş ressamların Polonya'da son derece etkin, özgün [illegible] bir çizgide ürettikleri görülür. Gravürde [illegible] figüratif resimde şimdi İngiltere'de yaşayan Stanislaw Frankiel son dönemin en etkili [illegible]ları arasındadır. Starowieski, çağdaş afiş sanatının dünyadaki en büyük ustalarından biridir. [illegible] lü konuları kara mizahla işleyen sanatçı, [illegible] 150'yi geçen afişleriyle pek çok uluslararası [illegible] kazanmıştır.

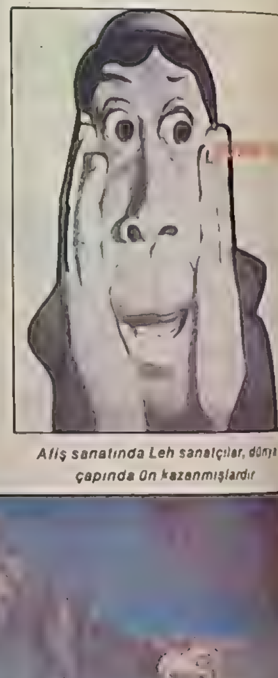
Afiş sanatında Leh sanatçılar, dünya çapında ün kazanmışlardır

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 28
AVRUPA

Akarsuları bol, iklimi yumuşak bir ülke:

PORTEKİZ

PORTEKİZ, Avrupa'nın ve Iberya yarımadasının batısında yer alır. Doğusunda ve kuzeyinde İspanya, kuzeyinde Cadiz Körfezi vardır. Bütün batı sınırları ise, Atlas Okyanusu ile çevrilmiştir.

Atlas Okyanusu'ndaki Madeirra Adaları ile Azor Adaları Portekiz'e bağlı adalardır.

Iberya yarımadasında bulunan Portekiz, aynı yarımadadaki komşusu İspanya gibi, benzer coğrafi özelliklerine sahiptir. Yüzey şekli, Tajo Nehri'nin iki kıyısında farklı özellikler gösterir. Buna göre, güneyde 400 metreyi geçmeyen Alentojo ovaları vardır. Bunlar Atlas Okyanusu kenarındaki kıyılara kadar uzanırlar. Burada üçüncü zaman topraklarıyla kaynaşırlar.

Öte yandan bu bölge çok yüksek olmayan Vigueria ve Ossa Serraları ve Sao Mamede Serraları ile engebeli duruma gelmiştir. Güney kıyı bölgesine geçiş, kalkerli tepeler şeridinden sağlanır. Çünkü bu bölgeye gidildikçe, Algarve doğu-batı yönünde uzandığı gibi, çıkıntılar da meydana getirir.

Sıradağlar

Tajo Nehri'nin kuzeyi ise, büyük kırıklarla doludur. Öteki kıyıya göre de çok daha yüksektir. En yüksek yerler kuzeydoğu-güneydoğu yönünde uzanan ve Vuga ile Tajo arasında yer alan horslardır. Buraları Portekiz''in en yüksek yerleridir, yer yer de 2 bin metreye yaklaşan sıradağlarla kaplıdırlar. Bunların en önemlisi Sierra da Estrelta'dır (1.993 m.) Bu dağlar arasında yaylalar bulunur. Ovaları ise akarsular boyunca uzanır. Atlas Okyanusu'na yaklaşırken dağlık bütünler, kıyı şeridi biçimine dönüşür. Sonra güneybatıda kıyı ovaları yanında yükselirler. Küçük, kalkerli ve püskürük kütle olarak Estremadura da ortaya çıkarak, Arrabida, Sinstra, Mintejunto ve Aier dağları adlarını alırlar.

Portekiz'de toprağın parçalanma olayı henüz sonuçlanmış sayılmaz. Zaman zaman bu konu öne çıkmıştır. Toprağı bütünüyle yerleşmeyen Aşağı Tajo bölgesi ve Algar ve kıyısı bu yüzden bir deprem bölgesi niteliğini korumaktadır. Son olarak 1775'teki deprem önemli hasarlara ve mal ve can kaybına neden olmuştur.

Akarsu yönünden zengin

Portekiz akarsularının önemli bir kısmı İspanya'da doğup, aşağı çığırları ülke sınırlarında yer alan ırmaklardır. Jazıları kollar da alan bu ırmakların en önemlisi Tajo Nehri'dir. Büyük bir alanı sulayarak Lizbon yakınlarında Atlas Okyanusu'na dökülür. Tajo Nehri bu arada doğal bir liman da oluşturur.

Portekiz'in kuzeyini sulayıp yine Atlas Okyanusu'na ulaşan bir diğer akarsu da Deuro Nehri'dir. Bu nehrin beslenmesi oldukça düzensizdir. İspanya'yla sınır çizen

→

Portekiz'de futbol, kent merkezlerinde bile her an karşımıza çıkan ilginç manzaralar ortaya koyar.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Portekiz Cumhuriyeti (REPUBLICA PORTUGUESA)
Başkent: Lizbon (nüfusu: 819.900)
Ülke nüfusu: 9 milyon 930 bin
Yüzölçümü: 91.631 kilometrekare
Nüfus artış hızı: Yüzde 1.4
Resmî dil: Portekizce
Etnik dağılım: Portekizliler, küçük Afrikalı göçmen toplulukları.
Para birimi: Eskudo
Din: Katolik
Başlıca kentleri: Porto (335.700)
Devlet işareti: P

Guadiana ise güney topraklarını sular. Portekiz'le İspanya'yla kuzeyde sınır çizen Minho da bir sınır ırmağı durumundadır.

Portekiz'de yazları kurak geçen bir Akdeniz iklimi egemendir. Yağışlar bol miktarda ve kışın gerçekleşir. Bu yağışlar okyanustan karalara doğru esen rüzgârlarla artar ya da azalır. Bu yüzden iç kesimlere gidildikçe rüzgârın etkisiyle birlikte yağışlar da azalır. Bu olumsuzluk güneye ve batıya gidildikçe de görülür. Kuzeyde Minho ve Beira Alto dolayları 250 santimetreye yakın yağış alırken, bu oran iç kesimlerde Alto Douro'da 60 santimetreye düşer. Güney kıyıları kurak olsa da, kuzeye göre daha yumuşak bir iklime sahiptir. Kıyılarda Atlas Okyanusu, sıcaklığı belirleyen başlıca etkendir.

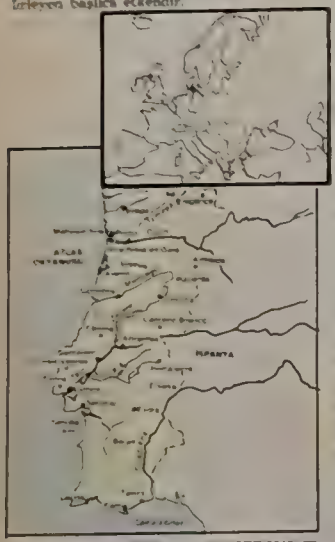

TARİH BOYUNCA PORTEKİZ

Portekiz'in bugünkü sınırları XIII. yüzyılda belirlendi

PORTEKİZ'in ülkeçağlardaki tarihi bütün İberya yarımadasının tarihi ile aynıdır. İsa'dan önce III'üncü yüzyıla kadar Kartaca egemenliğinde bulunan yarımada, Augustus çağında Roma'nın bir eyaleti haline geldi. Roma IV'üncü yüzyıldan VIII'inci yüzyıla kadar, bir köprü durumunda olan yarımadayı sırasıyla Alanlar, Süev'ler, Vizigot'lar ve Araplar işgal etti. Ancak, XII' nci yüzyılda bağımsız bir krallık kurulabildi. Kastilyalı Ferdinand ve oğlu IV'üncü Alfonso, bölgeyi Mağribilerin elinden kurtardılar. Sonra gelen Alfonso Henriqoe, sürekli savaşlarla ülkenin bütünlüğünü sağlayarak 1143'de Papalık'tan bağımsız bir krallık için izin aldı. 1147'de Lizbon'u da Mağribilerin elinden alarak başkent yaptı.

Alfonso'dan sonra tahta çıkan I'inci Sancho (1185-1211) devrinde Mağribi savaşları sürdü. Başarılı fetihler yapan Sancho, O Povoador (şehir kurucusu) sanını aldı. Ilkin Papa III'üncü Innocent'e başkaldırdı, ama sonradan Papalık otoritesine boyun eğdi.

II' nci Alfonso, "Şişman" lakabiyle tanındı. Portekiz'in çeşitli yöresel yönetimlerini birleştirmesiyle tanınır. II' nci Sancho (1223-1248) yılları arasında süren savaşlar sonunda Mağribileri uzaklaştırmayı başardı. Ancak, tahttan inerek yerini kardeşi III'üncü Alfonso'ya bırakmak zorunda kaldı. Alfonso, kendisini ilk kez Rei (hükümdar-kral) ilan etti ve düşman Leon ve Kastilya Kralı X'uncu Alfonso'nun kızıyla evlenerek krallığını güvenceye aldı.

Dionisio (1279-1325) uzun yönetimi sırasında ülkenin siyasal ve toplumsal kuruluşunu düzeltti, ticareti ve özellikle de gemiciliği özendirerek Portekiz'i zenginleştirdi. Aynı zamanda bir kültür adamı olan kral, Lizbon'daki Coimbra Üniversitesini kurdu (1290), üniversite 1307'de Coimbra'ya taşındı. Dioniso, İngiltere ile bir ticaret anlaşması yaptı (1294) ve kraliyet deniz kuvvetlerini kurdu.

IV'üncü Alfonso (1325-1357) yeniden ortaya çıkan Arap savaşlarıyla uğraştı. Ondan sonra tahta çıkan, "Zalim" lakabiyle tanınan I'inci Pedro, soyluların ve din adamlarının halk üzerindeki baskısını hafifletmek için önlemler aldı.

Kral Ferdinand döneminde, Trastamaralı Henry, Portekiz kralının elinde bulunan Kastilya tahtı üzerinde hak iddia etti. Ferdinand'ın ölümüyle Burgonya hanedanı sona erdi ve kral seçme haklarını savunan soylular, Ferdinand'ın gayri meşru kardeşi olan I'inci John'u (1385-1433) kral seçtiler. Böylelikle Aviz hanedanı kuruldu. 1385'de, sürüp giden savaş, Portekiz ve İngiliz güçlerinin Kastilyalıları yenmeleriyle sona erdi. Portekiz-İngiliz ittifakı 1386'da imzalanan Windsor Anlaşmasıyla perçinlendi, ayrıca, Portekiz Kralı Joao, 1387'de Gauntlu Joao'nun kızı Philippa ile evlenerek iki ülke arasındaki dostluğu iyice güçlendirdi.

Joao döneminde Portekiz'in dünya çapındaki genişlemesi başladı. İlk sömürgeler Kuzey Afrika kıyılarında kuruldu. VX'inci ve XVI'ncı yüzyıllarda Portekiz dünyanın en büyük deniz gücü haline geldi. "Yol Bulucu" diye bilinen, Joao'nun oğlu Prens Henrique ve kaptanları, Pasifik ve Atlantik okyanuslarında birçok seferler düzenlediler. Madeira ve Azor adalarını keşfettiler. 1486'da Bartolomeu Dias Ümit Burnunu dolaştı, 1497'de de Vasco da Gama Hindistan'a ulaştı. 1500 yılında, Kral Manoel, kendisine "Hindistan, Habeşistan, Arabistan ve İran'ın fatihi ve efendisi" sanını yakıştırıyordu. Aynı yıl Brezilya ve Batı Hindistan'da koloniler kuruldu. Grönland'a —ulaşıldı ve Doğu ile Kuzey Afrika'da yeni sömürgeler oluştu. 1500'lerin ortalarına doğru Çin ve Japonya ile kurulan ticari ilişkilerle, Lizbon doğu ticaretinin merkezi haline geldi.

Portekiz'in bu önemini yitirmesi, XVI'ncı yüzyılda, ticareti büyük çapta ellerinde tutan Yahudilerin kovuşturmaya uğraması ve ülke dışına atılması, ayrıca da Engizisyon'un (1536) ve Cizvit Mezhebi'nin (1540) kurulması yüzünden oldu.

1578'de genç Kral Sebastian Alcazar-al-Kebir savaşında yenilip ölünce ülke büyük bir sarsıntı geçirdi. Tahta Sebastian'ın bunak amcası Kardinal Enrico çıktı, bu Aviz hanedanı'nın da sonu oldu. Ortaya çıkan birçok kral adayı arasında İspanya Kralı II'nci Philip de vardı. Philip Portekiz'i işgal etti ve kendisini kral ilan ettirdi. 1580'de 1640'a kadar Portekiz İspanya'nın egemenliğinde kaldı. Bu arada, İspanya'nın Hollanda ve İngiltere ile yaptığı savaşlara da katıldı ve bu savaşlarda birçok sömürgesini yitirdi.

Birçok ayaklanmadan sonra, Portekiz bağımsızlığını kazandı ve Braganza Dükü Joao IV'üncü Joao olarak 1640'da tahta çıktı. 1662'de II' nci Charles Braganza Catherine ile evlenince, İngiltere Braganza hanedanını tanıdı. Catherine "çeyiz" olarak Bombay ve Tanca'yı İngiltere'ye getirdi, böylelikle iki ülke arasındaki dostluk yeniden kuruldu.

Bu arada Portekiz Hollanda ile savaşı tutuştu, İspanya ile sürtüşmeler de sürüyordu. VI' nci Alfonso'nun yönetiminde (1656-1683), İspanyollar yenilgiye uğratıldı ve Lizbon'da 1668'de yapılan bir antlaşmayla savaş sona erdi. İngilizlerle olan dostluk 1703'de yeniden perçinlendi.

Portekiz gemiciliğinin atası sayılan Dom Henrique, deniz yollarını saptamış, pek çok kıyının fethedilmesine önayak olmuş, Hıristiyanlığın Japonya'dan Brezilya'ya kadar yayılmasında önemli rol oynamıştır.

Düşürüldükten sonra, sürgünde kanlı bir darbe teşebbüsünün hazırlıkları içindeyken, tasarısı bir gazeteci tarafından açığa çıkarılan General Spinola.

SİYASAL KÜNYE

Devlet Başkanı, yedi yılda bir Seçiciler Kurulu'nca seçiliyor

Portekiz XII. yüzyıldan bu yana bağımsız bir devlettir. 1910 yılına değin monarşi ile yönetilen ülkede bu tarihte cumhuriyet ilân edilerek başkanlar seçilmeye başladı.

1933'de kabul edilen Anayasa ile Portekiz'in bölünmez ve bütünsel bir devlet olduğu ilân edilmekteydi. Devlet Başkanı 7 yılda bir, Seçiciler Kurulu tarafından seçilmektedir. Bu kurul, Ulusal Meclis ve Korporatif Meclis ile eyalet ve koloni meclislerinin temsilcilerinden oluşmaktadır.

Nisan 1974'de, General Antonio de Spinola bir darbeyle başa geçti, Eylül 1974'de ayrıldı. Bu tarihten sonra Portekiz yönetimini devirmeye yönelik çeşitli darbeler düzenlendi.

1979 seçimlerinde, Demokratik Birlik oyların yüzde 45'ini kazanarak 125 sandalyeye sahip oldu.

7 Aralık 1980'de yapılan başkanlık seçimini kazanan General Ramalho Eanes Devlet Başkanı seçildi.

Başbakan, Françisco Pinto Balsemao'dur.

Portekiz, Birleşmiş Milletler, NATO, OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ile EFTA (Avrupa Serbest Ticaret Birliği) üyesidir.

TÜRKİYE'NİN PORTEKİZ BÜYÜKELÇİSİ: İsmail Soysal (Lizbon)

PORTEKİZ'İN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ Perdade Miranda
Cinnah Cad. No. 23/3 Ankara

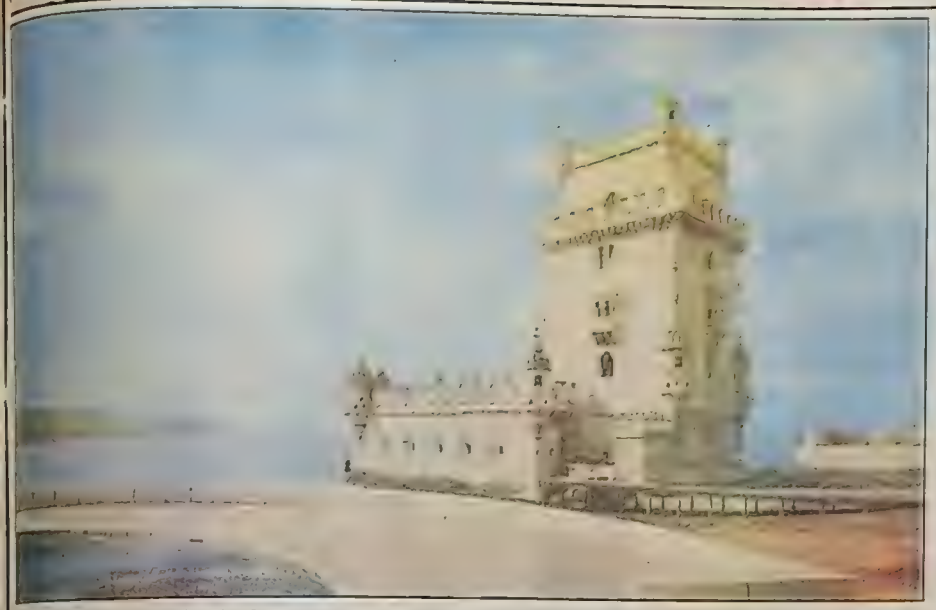

Belem Kulesi, Lizbon'un simgesidir: Yüzyıllar boyunca günlük deniziere açılan serüvencilerin gözbebeği olmuştur.

XVIII'inci yüzyıla gelindiğinde, Portekiz'in elinde önemli sömürge olarak bir tek Brezilya kalmıştı. Kral Joseph'in nazırı Pombal, krallığı güçlendirerek eski sömürgeci gücünü yeniden oluşturmaya çalıştı. Cezuitleri yok etti (1759), eğitimi düzenli hale getirdi ve sayıyanma alanında bazı reformlar yaptı. Ancak 1777'de deli kraliçe I'inci Maria tahta çıkınca Pombal görevinden uzaklaştırıldı ve ülke eski düşüş dönemine yeniden girdi.

1807'de Napolyon orduları Portekiz'i işgal etti ve Joseph Bonaparte kral ilan edildi. Portekiz'in Fransa'yla savaşması 1814'e kadar sürdü ve 1816'da Deli Maria ölünce oğlu VI'ncı Joao kral oldu. Ancak Joao Brezilya'daydı ve Portekiz'i oradan yönetmeye kalktı. Bunun üzerine çıkan bir ayaklanma (1820) sonucu, demokratik bir yönetim kuruldu. Joao aceleyle Portekiz'e döndü ve 1822 Anayasası'na uyacağına söz verdi. Bu arada Brezilya tam bağımsızlığını elde etti.

VI'ncı Joao'un ölümüyle (1826) kral olan IV'üncü Pedro, Portekiz'in anayasal düzenini kurarak, tahtı yedi yaşındaki kızı Maria de Gloria'ya bırakarak Brezilya'ya gitti. Kraliçe'nin naibi olan, Pedro'nun amcası Miguel, bir gerici hareket düzenleyerek kendisini 1826'da kral ilan etti: Pedro, İngilizlerin yardımıyla Miguel'i tahttan uzaklaştırdı ve 1826 Anayasası'nı yeniden yürürlüğe koydu, kızını tahta çıkardı. Ama aynı yıl öldü. Bunun üzerine bir karışıklık dönemi başladı. Siyasal çatışmalar sonunda, İngilizlerin de yardımıyla anayasacı ve liberal güçler, ülkeye hâkim oldu (1834). Maria'nın oğlu V. Pedro (1853-1861) ve onun kardeşi I. Luiz (1861-1889) dönemlerinde Portekiz'i meşruti krallıkla yönettiler.

Bir gazete sahibi ve hukukçu olan Francisco Pinto Balsemao, Başbakan olarak atandığına dair kararnameyi, cumhurbaşkanının yanında imzalarken.

Cumhuriyet yönetimi

Portekiz, Afrika'daki sömürgelerinin önemini ancak XIX. yüzyılın sonlarına doğru anladı. Ancak, bu sularda da bağımsızlık hareketleri başlamış ve sömürgeler birer birer bağımsız ülkeler olmaya başlamıştı.

1889'da I. Carlos kral oldu, ama veliaht prensle birlikte bir suikaste kurban gitti. 1910'da da küçük oğlu II. Manuel tahttan indirildi ve cumhuriyet ilân edildi. Braga başkanlığındaki geçici hükümet, ağustos 1911'de yerini Manuel de Arriaga'nın cumhurbaşkanlığı altındaki ilk anayasal cumhuriyet yönetimine bıraktı. Paiava Couceiro önderliğinde Eylül 1911'de çıkan bir krallcı ayaklanma ile, Ocak 1912'de çıkan bir "kızıl" ayaklanma bastırıldı. Birkaç koalisyon hükümetinden sonra, Ocak 1913'de Costa bir tür gizli diktatör oldu. Şubat 1914'de onun yerini Bernardino Machado aldı.

I. Dünya Savaşı çıkınca, müttefiklerin yanını tutan Machado'nun yerine Azevedo Coutinho başbakan oldu. Kasım 1915'de Costa yeniden iktidara gelince, müttefik gemilerine limanlarını kullanma izni verdi; bunun üzerine Almanya Portekiz'e savaş ilân etti. Portekiz, Doğu Afrika ve Fransa cephelerinde savaşa girdi.

Ancak, iç durumu çok karışıktı, ekonomisi kötü durumdaydı. Hükümet, üstüne hükümet değişiyor, istikrar sağlanamıyordu. 1928'de Carmona cumhurbaşkanı olunca, işbaşına getirdiği Maliye Bakanı Salazar, ekonomiyi rayına oturtmayı becerdi; sonradan çıkan karışıklıklar sonucu da 1932'de diktatör oldu.

II. Dünya Savaşı'nda Portekiz tarafsız kaldı, ama 1943'de 1373 anlaşmasına dayanarak, Azor adalarında İngiltere'ye üs kurma izni verdi. İngiltere, kurduğu üsleri 1946'da geri verdi.

Salazar'ın "yumuşak yüzlü" diktatörlüğü, görünürde halk desteğine sahiptir; 1933'de Anayasaya dayanarak kurulan meclis de bir tür "emniyet supabı" görevi görüyordu. Salazar önceki dönemlerin karışıklıklarını örnek göstererek, seçilmiş meclislere fazla güç vermeme politikasını yürütüyordu. Ancak mecliste açık eleştiriler yapılabiliyordu.

1960'lı yıllarda Portekiz'in kolonilerinde çıkan olaylar, Salazar rejiminin güçlenmesine yolaçtı. 1961'de Hindistan Goa'yı sınırları içine aldı. Aynı yıl Angola'da isyan çıktı. Bu olaylar, Portekiz'deki milliyetçi akımları alevlendirdi.

Darbeler dizisi

Angola'daki kanlı çatışmalar, 1974'deki darbeye kadar sürdü. Darbeden sonra Angola ve Mozambik bağımsızlıklarını elde edeceklerdir.

Salazar, 1968'de iskemlesinden düşerek sakatlandı ve 1970'de ölümüne kadar sakat kaldı. 36 yıllık diktatörlük döneminden sonra, artık Portekiz'i siyasal karışıklıklar bekliyordu.

Nisan 1974'de, binbaşı Otelo de Carvalho önderliğinde genç solcu subayların yönettiği bir darbeyle Portekiz bir siyasal bunalıma girdi ve darbeler dizisi yaşadı. Ama "karanfil devrimi" diye adlandırılan bu hareketle, Portekiz bir daha faşizme dönmemek üzere bir demokratlaşma sürecine girecekti.

1974 darbesinde önemli rol oynayan General Spinola, daha sonra ülke dışına kaçarak, İsviçre'de bir sağ darbe planı hazırladıysa da, özellikle Alman gazetecisi Günter Walraff'ın planı dünyaya kamtlaması sonucu başarısızlığa uğradı.

1976'da yeni bir anayasa yapıldı ve güçlükle de olsa, Portekiz demokratik rejimi yürümeye başladı. Kısa bir dönem için sosyalist lider Mario Soares'in başbakan olmasından sonra, 1979'da çoğunluğu güçlükle sağlayan "Demokratik Birlik", Sosyal Demokrat, Hıristiyan Demokrat ve Halkçı Krallcı partilerden oluşan bir koalisyon içinde iktidara geçti. 1980'de devlet başkanı sağcı Francisco Sa Carneiro bir uçak kazasında ölünce, seçimlerde solcu Antonio Ramalho Eanes, sağcıların adayı Antonio Soares Carneiro karşısında üstünlük sağladı. Bunun üzerine, Sosyal Demokrat Francisco Pinto Balsemao başbakan oldu.

Portekiz'in 1984'de Avrupa Ekonomik Topluluğu'na tam üye olması bekleniyor.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Osmanlılarla Portekiz arasında deniz savaşları oldu

Portekiz-Osmanlı ilişkileri özellikle XVI'ncı yüzyılda yoğunlaşmıştır. 1509'da Portekiz donanmasının Memlûklu donanmasına Diu limanında baskın yapması üzerine, Memlûklu sultanı, II'nci Beyazıd'dan yardım istedi. İbni İyas, Selman Reis komutasındaki bin kadar Türk denizcisinin Süveyş dolaylarında nasıl etkili olduğunu uzun uzun yazmıştır. 20 gemilik bir donanmayla 1515'de Portekizlilerle savaşa girişen Selman Reis başarı kazanamamış, ancak, Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı alması üzerine bu kez Portekiz donanmasını yenilgiye uğratarak Osmanlı padişahının yanında yer almıştır. Böylelikle Portekiz'in Kızıldeniz ticaretine egemen olmam bir süre engellenmiştir.

Kanuni Sultan Süleyman zamanında da Süveyş, Portekizle Osmanlı İmparatorluğu arasında gerginlik konusu olmayı sürdürmüştür. 1538'de Hadım Süleyman Paşa'nın 1552'de Piri Reis'in çabaları kesin bir sonucun sağlanmasına yetmediği gibi genellikle Türk denizcilerinin başarısızlıklarına yol açtı. Piri Reis, bir yenilgi sonrası kaçtığı Süveyş'te Mısır Valisi tarafından öldürüldü. İki yıl sonra harekete geçen Seydi Ali Reis de Portekizliler tarafından yenilgiye uğratılmıştır.

TOPLUMSAL YASAM

Halkın çoğu köy ve kasabalarda yaşar

SEKIZYÜZ yıldır kimliğini bulma, varlığını edebiyatla ve imparatorluğunu kurma mücadeleye veren Portekiz'in bu döneminde en önemli ihraç maddesi insan olmuştur. Denizci adı verilen Dom Henrique en önce Gibraltar'da karavelalar ile donanmanın dört bucağına yayılan Portekizlilerin, denizin dalgalarını ve uygarlıklarını da beraberinde götürmüşlerdi.

Kendini denizlere açılmayıp Portekiz'de kalan Prens Henrique'in bu akımlarının iki farklı sonucu oldu. Güçlü ve zaman zaman düşman bir komşusuna, İspanya'nın kıtanın geri kalan yanından ustadığı Portekiz, yüzünü Atlantiğe dönünce, uzak diyarlardan gelen çarıp, yeni, zengin ve egzotik şeylerin bir altın nehri gibi aktığı bir imparatorluk durumuna geldi. Ancak, tarihinde daima iyi ve sağlıklı dengenin bulunmu ettiği, modern Avrupa da ilk sömürge imparatorluğunun kurucusu olan bu ülke, geçmişindeki emperyalizm hülyasının faturasını da çok ağır ödedi. Keşifler peşinde, kolonilere doğru yola çıkan gemilerin çoğu geri dönmezken, Brezilya dan Timor'a kadar 100 milyon kişinin dilini konuştuğu Portekiz denizaşırı ülkelerdeki bağımlıları nedeniyle, kaynaklarını tükettiği için, bugün Batı Avrupa'da kişi başına gelir düzeyi ve ithalat-ihracat oranı en düşük olan ülkedir.

Portekizlilerin en büyük özellikleri, dinlerine bağlılıkları ve dengesini sunduğu her olanaktan sonuna kadar yararlanışlarıdır. Kıyıdaki halk, yüzyıllardır denizcilik ve balıkçılık yapmaktadır. Ama tarım ve hayvancılıkla uğraşanların sayısı da az değildir. Yani Portekizli topraktan ve sudan, aynı ölçüde yararlanmaya çalışmıştır. Yine de, görkemli geçmişi yüzünden, ülkedeki ekonomik gelişme çok yavaş olmuştur. Yakıt yokluğunun ciddi bir şekilde engellendiği ülke, büyük bir işgücüne, ama sınai gelişme konusunda çok az olanağa sahiptir.

Modern Portekiz, yalnızca geçmişte kalan görkemin, yansıtan anıtları değil, sanayileşmiş ülkelerin daha hızlı yaşama temposuna erişememiş bir yaşama biçimini de korumuştur. Bugün bile, halkın yarısından çoğu küçük kasabalarla köylerde oturur. Burada yüksek bacaları göğe doğru uzanan fabrikalara, sahaları fabrika yollarına dökülen sıra sıra işçilere pek rastlanmaz. Portekizlilerin büyük çoğunluğu ya küçük çiftçi ya da büyük çiftliklerde çalışan işçiler, kendi küçük tekneleri ile denize açılan ya da daha büyük teknelerde çalışan balıkçılar, küçücük dükkânlarında çanak çömlek, deri eşya ve telkâri altın mücevher yapan kuyumcularıdır.

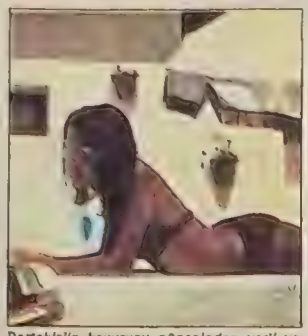

Portekiz'in kavurucu güneşinden yerli ve yabancı gezginler geniş ölçüde yararlanırlar.

Şenlikler, törenler, kutlamalar

Halkın dindarlığı, her vesile ile yapılan kutlamalardan tutun da, balıkçı teknelerine konan azizlerinin adlarına kadar kendini belli eder. Zaten halk, en küçük vesileyle bir şeyler kutlamaya heveslidir. Sevilen bir azizin adına yapılan kutlama da, elbette bunların en saygın olanıdır. Portekiz'de toplam şenlik, tören ve kutlama sayısı 60'ı geçer.

Portekiz'in bugünkü çekiciliği, büyük geçmişinin kalıntılarından, benzersiz sanat eserlerinden, halkının sadeliği ve nezaketinden doğar. Canlı renkli ekose gömlekleri içinde balıkçıların Nazare'da ağlarını çektiklerini, kazeydoğumun dağlarında yalnız bir çobanın flütünü çalmasını duyan, şarap yüklü bir teknenin Oporto'ya yanaşmasına bakan, ya da Lizbon'da büyük bir uçağın alana inişini izleyen kişi, Portekiz'deki izlekleri daha kolayca kavrar. Kırsal kesimde modern bir karayolu sizi hâlâ renkli fayansları, çanak-çömleği ya da nakışlarıyla tanınmış küçük, uykulu bir kasabaya, muazzam modern bir lüksüye, deniz kenarındaki turistik yöre haline gelmiş, küçük bir köye götürebilir. Bir Portekizli çiftçinin evini ziyaret etmek de unutulmaz bir anı olur. Böyle bir evin candamarı mutfaktır. Koca bir ocağın üstünde pırıl pırıl bakır kaplar sırılanmıştır. Evsahibiniz de büyük bir olasılıkla size baharatla hazırlanmış bir tavuk ve hoş içimli, hafif bir yerel şarap ikram eder.

Böylesine dindar bir ülkede, beklenecegi gibi, Noel ve Yortu büyük bir coşkuyla kutlanır. Noel yemliği ya da Presepio, hem tahtadan oyma hem de seramik şekilleriyle, kiliselerde ve evlerde Noel mevsiminin en değerli simgelerinden biridir.

Gotik şatoların yanısıra, Roma kalıntılarının da bulunduğu ülkede göze çarpan en büyük özelliklerden biri de, Magribi etkisidir. Mimaride, azulejo (fayanslarının en iyilerinden bazılarında, bu toprağın çocuklarının anlamlı, kara gözlerinde, küçük plajların hemen yanıbaşındaki beyaz badanalı sessiz, özel, zamana meydan okuyan, küp biçimi evlerin günbatımında parıldayışında, bu etkiler açık seçik görülür.

Danslara ve el sanatlarına yansıyan gelenek

Portekiz'in tarihi gerçekten de bugününü etkilemiştir. Bir direniş, serüven, gelenekçilik ve dinsel inanç karışımından oluşan bu tarih, halk oyunları ve dansları ile el sanatlarına yansır. Modern yaşamın standartları da, sanayinin bir ölçüde gelişme yolunda olması da, Portekiz halk gelenekleri ve dansı ve el sanatlarının, büyük çeşitlilikleri ile, bölgelerin kültürel farklılıklarını ve özelliklerini ortaya koyar.

İberya yarımadasına özgü bir halk dansından görünüm.

Panayırları ile pazarları neşeli kargaşasında bu görkemli geçmişin izlerine rastlanır. Bu panayırlarla pazarlar, halk sanatının gerçek boşyapıtlarının birinci elden görülecegi, bulunabileceği yerlerdir: Boyanmış ve vernıklenmiş toprak kaplar, seramikler sazlardan örülmüş eşyalar, bakır ve pirinçten dövme demirden yapılmış öteberi, mantar ve deri eşyalar, keten masa örtüleri ile yatak çarşafları, dantellerle nakışlar, altın ve gümüşten telkâri işler, bunların hepsi, Portekiz'in hâlâ yaşadığı geçmişinin birer aynasıdır.

Bu panayırlarla pazarlar ve hele kutsal yerleri ziyaretlerle şenlikler, Portekiz halk oyunlarıyla şarkılarının da en büyük anlam kazandığı yerlerdir. Genç kızlarla erkekler, bölgesel giysileri içinde, yüzyıllar ötesinden gelmiş müziğe eşlik ederek dans ederler. Miranda 'paulitelros'unun savaş dansları, Minho'nun canlı vira ve malhoe'leri, Povoa de Varzim ve Nazare'li balıkçıların dansları, Ribatejo'nun hızlı temposu, Alentejo korolarının ağır, ciddi neğmeleri, Algarve'nin çevik Corridinho'su, Madeira'nın ballaho'su, Azor adalarının ritmik havaları ve Lizbon ile Coimbra 'fado'larının tatlı nostaljisi.

Fado'lar, Portekiz'in, Portekizlinin ruhunu yansıtan müzik, ülkenin bu en iyi bilinen şarkı biçimi, siyah giysili, siyah şallı Magribi etkilerini taşıyan fadista'lar tarafından söylenir. Fadista, gecenin geç vakitlerinde kabare türü eğlence yerlerinde, iki gitarcının arasında, kaybolan sevgiliye, yitip gitmiş şeylere yanarak, bir özlem ağıdı okur. Fadolar, erken gelen ölüme, uçan hayallere, dönmemecesine terkeden sevgiliye ağlar. Portekizce kader anlamına gelen fadolarda en sık (hüzün), (aşk), (kalbim) gibi sözcüklere rastlanır. Bütün aşklar bitecektir, sevgililer zalimdir. Birkaç saat fado dinleyen kişi bir umutsuzluk denizine gömülebilir.

Boğa ile insan

Portekiz'e özgü iki eğlenceden biri fado ise, ikincisi de boğa güreşidir. Zaten İspanyollarla Portekizlilerin karakterlerinin zıtlığını en dramatik biçimde vurgulayan şey de, iki ülkede yapılan boğa güreşlerindir.

İspanya'da, boğa arenaya bir fırtına biçiminde çıkıp daldığı zaman, ölüm de onunla birlikte içeri girer. Boğa ile matedor, bir ölünün ardından okunan ilâhi kadar kesin olan hareketlerle, bir dinsel törenin bütün gereklerini yerine getirirler. Sonu ölümle bilinen bir törendir bu. Boğa ölecektir. Ölüm bellidir matederu da kollarına alacaktır. Çünkü bu ritual, bir zaman patlayacağı belli olmaz.

Oysa Portekiz'de boğa ile insan karşı karşıya geldiklerinde, ikisinin de ölmeyeceği belidir. Arada herşey bu gösteriden ibarettir. Boğa sırtındaki XVIII. yüzyıl giysili cavaleiro'ya benzer, boğayı öldürmelerinde değil, hula hopla'larında, âni atıklar yapabilmelerinde yatar. Yüz boyu eğitiminden sonra, at ile binici, neredeyse insan başlı at biçimindeki mitolojik varlıkları andıran bir ustalığa ve birliktelliğe kavuşmuştur. Cavaleiro arenadan çıkınca, sekiz forcado, alana gire ve boğanın karşısına dizilerek, saldırmanın belirtisi. Forcado'ların amacı, boğaya boynuzlarından ve kuyrugundan tutarak yormak, etkisiz hale getirmektir.

Paskalya Yortusu ile Bütün Azizler Yortusu arasında her pazar günü becerilerini kanıtlayan sergileyen forcadoların hepsi amatördür. Her dört kişiden biri bir mevsimden yaralanır. Ustalık yapınca, tedavi masraflarını bile kendileri ödeler.

Tipik bir folklor: Portekizli balıkçıların uyguladıkları liginç bir taşıma yöntemi.

KITLE ILETIŞIMI

15 tanesi Lizbon'da yayınlanan 34 gazete çıkıyor

1978 yılında ülkede 1735 telgraf istasyonu bulunmaktadır, 1980 yılındaki telefon sayısı 1.305.580'dır.

Portekiz Radyosu ve Portekiz televizyonunun yaptığı çeşitli yayınların yanı sıra Portekiz Radyo Kulübü de ülke düzeyinde ticari yayın yapmaktadır.

Ülkede 1978 yılı sayılarıyla 249.348 kişi kapasiteli 448 sinema bulunmaktadır.

15 tanesi Lizbon'da yayınlanan, 34 günlük gazete bulunmaktadır. Gazetelerin toplam tirajları 196.002'dir.

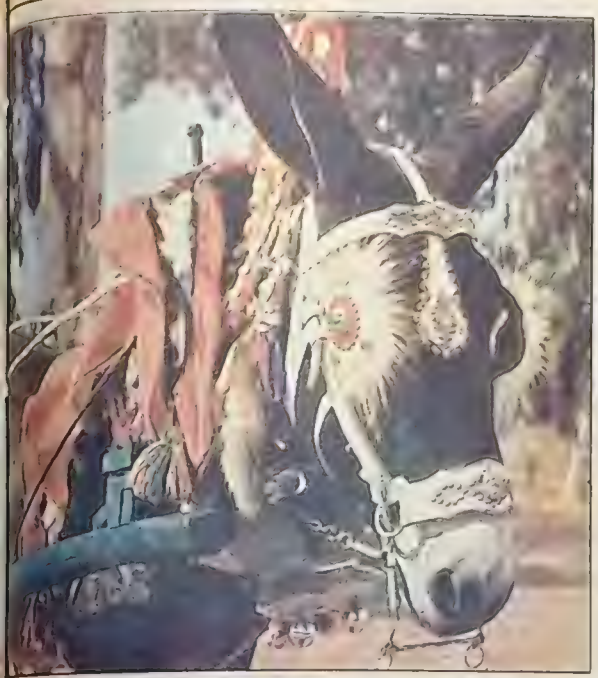

Araba süslemeciliği kadar arabalara koşulan binek hayvanlarının süslenmesi de "ciddiye alınan" bir iştir.

Evlerin içinde olduğu kadar dışında da fayans kullanımı yaygındır.

...ğlayın bu işi neden yapanlar diye bir soru ...ar ama. Çünkü, Portekizliler, boğa güreşini ...ir bir şeyin yalnızca kendi ülkelerinde ...ğınca inanırlar. Ve bu geleneği sürdürmek ...ka gururlarıdır. Boğa güreşinin tarihi ise, ta ...ıl (Bin yıl) öncesine, Ninova'da bulunan tabletlerde anılan Gilgamey'in arkadaşı kahraman Enkidu'nun Göklerin Boğası ile yaptığı mücadeleye dayanır.

Bu Portekiz soyluları iki şeyi severmiş, atları ...ğdan. Boğa güreşi dışında bu iki hayvana ...ğ ...ralanan bir yer daha vardır. Portekiz'in, ...ya, Tagus'un geniş ...ında yatan sınırındaki ...ğ ...ralarında. Buralarda, diz boyu pantolon ...ğ ...ğ kıvrılarak alınlarına düşen takkeleri ile ...ğ ...lar, yani Portekiz kovboyları, büyük ...ğ ...ğ gider. Burası çevik aygırların, gözüpek ...ğ ...ğ sesleri her yerde yankılanan gitarların ülkesidir. Portekiz'in büyük çiftliklerinin, latifundios'un diyarıdır. Buradaki boğaların her şeyden önce cesur olması istenir. Boyu bosu, ağırlığı, boynuzları, eğer hayvan yürekli değilse hiçbir işe yaramaz. **Campinolar**, tıpkı insanlar gibi, boğaların da görünüşüne aldanmamak gerektiğini söylerler.

Dillere destan Porto şarabı

Portekiz deyince, akla gelen birkaç şeyden biri Porto şarabıdır. Porto şarabı yasalar uyarınca, yalnızca bir tek bölgede, Douro vadisinde İspanya sınırı ile Mesao Frio kasabası arasındaki alanda ekilen üzümlerden yapılır. Douro nehrinin üst yanındaki bağlarda, işçiler, davul ve flütlerle tutulan ritmin eşliğinde üzümleri toplar. Her yıl otuz milyon galon şarap, Douro bağlarından, Portekiz'e ve dünyanın dört yanına akar. Eskiden "kuyruklu tekneler" denen **Barcos Rabelos** ile Douro nehri yoluyla taşınan bu şaraplar, şimdi kamyonlarla trenlere de yüklenmektedir. Yelkenli tekneler artık ölmüş bir filo halini almıştır. Üzümler basılıp içilara doldurulduktan sonra, Portekiz'in ikinci büyük kenti olan Porto'ya (Oporto) gönderilir.

1415 yılında bütün büyük ve küçük baş hayvanlarını kesip Haçlı Seferlerine katılanlara verdikleri ve kendilerine hayvanların yalnızca sakatatlarını ayırdıkları için, "işkembe yiyenler kenti" diye tanınan Porto ile başkent Lizbon arasında köklü çok eskilere dayanan bir rekabet vardır. Portolular, "Portekiz'in bütün yükünü Porto çeker. Porto çalışır, Lizbon gösteriş yapar" derken, Lizbonlular da, "Porto'nun tek iyi tarafı, Lizbon yoludur" derler.

Porto şarabı, ikiyüzyıl önce, şarabın şişede yıllanmasını sağlayan mantarın bulunuşundan sonra doğmuştur. Porto'nun vatanı olan Portekiz ise, aynı zamanda dünyanın en büyük mantar ihracatçısıdır. Porto, Douro üzümlerinden yapılır ve fıçıda ya da şişede yıllandırılır. Fermantasyon sırasında brandi katılması ise, hem içindeki doğal şekerin korunmasını sağlar, hem de şarabı "güçlendirir".

Günün her saatinde içilen Porto'nun yanısıra, Madeira şarabı ise XVIII. yüzyılda bir yanlışlık sonucu bulunmuştur. O sıralarda, şarap tüccarları içkiyi brandiyle güçlendirip, deniz yolu ile yabancı ülkelere gönderirken, aylar süren yolculuk dışında, sarsıntı ve sıcaklık nedenleyle, brandi şarabı yumuşatmış ve eskitmiştir. Böylelikle, gideceği yere varan Madeira şarabı, yola çıktığı halinden çok daha farklı ve "yıllanmışlığın" verdiği bir lezzete erişmiştir. Bugün aynı etkiler, modern yöntemlerle yaratılır ve aynı sonuç sağlanır.

Ülkenin üçüncü ünlü şarabı ise, yeşil şarap ananlamına gelen Vinhoverdedir. Yeşil, şarabın rengini değil, tam olgunlaşmamış üzümlerden yapıldığını ve yıllandırılmadan içildiğini anlatır.

Eğitim

Ülke nüfusunun yüzde 70'i okuma-yazma bilmektedir. 1911'den bu yana zorunlu öğrenim vardır. 1977-78 döneminde ülkede 9290 ilkokul bulunmaktadır. Orta öğrenim, lise ve dengi okullarla teknik okullarda verilmektedir. Ülkede yüksek öğrenim, 6 üniversite ve bir teknik üniversitede yapılmaktadır. Bunların yanında Lizbon ve Porto'da birer güzel sanatlar okulu, bir müzik koleji ile askeri okullar bulunmaktadır.

Din

Portekizliler, dindar insanlardır. Halkın ahlaki değerleriyle bağdaşamayacak mezhepler dışında, şahsi ve toplumsal ibadet serbestliği vardır.

Hem hüzünlü, hem neşeli bir başkent: LİZBON

Başkent Lizbon da tıpkı Portekiz gibi, iyi ve kötü günler geçirmiş bir yerdir. En görkemli çağı olan, sınırsız zenginliklerin aktığı XVI. yüzyılda bile sayısız felâket de geçirmiştir. Bu yüzyıl içinde iki büyük deprem, engizisyon zulmü, kara ölüm ve İspanyollara esir düşme acılarını yaşamıştır. Lizbon, hem hüzünlü, hem neşeli bir kenttir. Fado şarkılarının büyüsü ile, geçmişi için ağlar. Her geçen yüzyıl, yüzüne yeni çizgiler eklemiştir. Ama bugün de, yüzyıllarca öncesinde olduğu gibi kendine özgü ve güzel, capcanlı bir kent olan Lizbon, tarihi kendisinin bir parçası yapmayı, değişmeyi bilmiştir.

Taşlarda gizlenen yüzyıllar, tıpkı bu sokaklarda gezinen kuşaklar gibi, yolların iki yanında omuz omuza durur. Şatolarla yıkıntılarda Fenikelilerin, Romalıların Vizigotları, Mağribilerin ve eski İberik Portekizlilerinin hayaletleri nöbet tutar. Fenikelilerin **Alis Ubbo** (hoş küçük liman) adını verdikleri bu kent sırasıyla **Felicitas Julia** ve **Olissapona** adlarını alarak, bugüne varmıştır. Beyaz badanalı küçük evlerin bezediği dar sokaklar labirenti, modern geniş caddelere meydan okur. Buralarda hayat tıpkı yüzyıllar öncesindeki gibi sürer gider.

Ağ ören balıkçılar ..

Balıkçılık Portekiz'de bir yaşam biçimi değil, yaşamın ta kendisidir

BALIKÇILIK, sırtını Avrupa'ya, yüzünü Atlantik'e çevirmiş Portekiz'in başlıca geçim kaynaklarından birini oluşturur. Kıyılardaki balıkçı köylerinde, erkekler boyları dört metreyi aşan dalgalarla boğuşup sardalye peşinde koşarken, kadınlar kıyıda oturup onların dönüşünü bekler. Vasco de Gama'nın çağından beri her yıl Portekiz'den yola çıkan bir balıkçı filosu, Newfoundland açıklarında morina avlar. Amerika Birleşik Devletleri'ne gitmiş Portekizli göçmenlerin çocukları ise, New England ve Kaliforniya filoları ile balığa çıkar.

Bir balıkçı köyü olan Nazaré'nin sakinleri, Fenikeli denizcilerin soyundan geldiklerini iddia ederler. Gerçekten de, balıkçı teknelerinin sivri burunları, pruvalarına şans getirmesi için çizilmiş şekiller. Fenike gemilerini anımsatır. Sisli okyanusa karşı, kumlara çöküp oturan koyu renk yeldirmeler içindeki kadınlar ise, Mağribi geçmişin bir aynası gibidir. Bu balıkçı ulusun 20'nci yüzyıl şairlerinden Pessoa, "Ah tuzlu deniz" diyor, "tuzunun ne kadarı Portekiz'in gözyaşlarından geliyor? Seni bizim yapmak için, ey deniz, kaç ana ağladı, kaç kız kocasız kaldı?"

Her gün Portekiz'in liman ve kumsallarından sayısız kırmızı, sarı, mor, yeşil tekne, bir çiçek demeti gibi denize yayılır. Eskiden balıkçılar, balıkların nerede olduğunu anlayabilmek için martıların denize dalışını, ya da aysız gecelerde balıkların saldığı, **ardentia** denen fosforlu ışığı kollarlardı. Yoksul ama gururlu bu insanların bir diğer geçim kaynağı ise, gübre yapımında kullanılan deniz yosunları, yani moliço'lardır. Balıkçı köylerinde ölbek halindeki yosunların yanı sıra, tuz yığınları da görülür.

Kuzeybatıdaki yengeçleriyle ünlü Viana do Castelo'dan, en güneydoğudaki büyük tonbalığı sürülerinin vurduğu Monte Gordo'ya kadar, kıyılara deniz ürünleri akar. Varina adı verilen balıkçı kadınlar, başlarına yerleştirdikleri tepsilerdeki bu ürünleri, yalınayak kapı kapı dolaşıp şarkılar söyleyerek satarlar.

Varinalar başkent Lizbon'un da özellikleri arasında yer alır. Ne var ki, burada yalınayak dolaşmalarına izin yoktur. Çünkü Lizbon'da yalınayak dolaşmak, yasalara aykırıdır. Viranalar da, balığı çok seven Portekizlilerle ülkedeki yabancılara, istemeye istemeye giydikleri ayakkabılarla, şehri adım adım dolaşarak balıklarını satarlar. Burada aşçıların, morina balığını tam 365 farklı şekilde, yani yılın her günü ayrı bir yemek yaratarak pişirdikleri söylenir.

EKONOMİ

Balıkçılık ekonomide önemli yer tutuyor

İSTİKRAR politikaları sonucunda 1977-78'de dış borçlarına azalmaz De Portekiz 1979 yılı sonunda yayılmacı bir ekonomik politika izlemeye başlamıştır. Bu politikanın sonucu olarak iç istemde azalma olmuş, enflasyon artmış ve dış denge bozulmuştur. Dünyada görülen talep daralması Portekiz'in ihracatında azalmaya rağmen ülkeye ithalatta artmasını sürdürmüştür. 1981 yılı 1980 yılı ile karşılaştırıldığında büyüme oranı yüzde [illegible]'ten 1.7'ye düşmüş, enflasyon 16 oran 20'ye yükselmiş, cari ödemler açığı 1.2 milyar dolardan 3.7 milyar dolara çıkmıştır.

Bunun üzerine ekonomisini dürelmesi için çeşitli tedbirler almıştır. Escudo'nun e aylık değer düşürülmü 0.5'ten 0.75'e çıkaran Portekiz, daha sonra 1982 Haziran'ında Escudo'yu 9.4 oranında devalüe etmiştir. Bu arada geçici safi milli hasıla da reel ücretlerle aynı düzeyde tutulmaya çalışıldı. Portekiz'le 1980 yılı geçici safi milli hasılası 1 174 400 milyon Escudo olmuştu

Balık üretimi

Portekiz'de en önemli ekonomi kolu balıkçılıktır. Bu sektörde 1979 verilerine göre 37.422 kişi çalışmaktadır. Balıkçılık filosu 10.936 resmi ve bottan oluşmaktadır. 1979 yılında 1 milyon 480 bin 113 Escudo değerinde 90.523 ton sardalya tutulmuştur. (1978 yılında 1 milyon 184 bin 299 Escudo değerinde 63. 548 ton). Sardalya konservesi ihracatı 28 377 ton olmuştur. En önemli konserveciliK merkezleri Matosinhos, Peniche, Setuba Portimao ve Oldhao'dadır

Enerji ve madenler

Portekiz'de 13.818 kilowat saat elektrik üretilmiştir. Bunun yarısına yakın bölümü hidroelektrik santrallardan elde edilmiştir. En önemli elektrik enerjisi üretim merkezleri Castel de Bode, Venda, Canaçada, Picote, Miranda, Tavora'dır.

Portekiz madenler açısından da zengin bir ülkedir. 1979 yılında 179.118 ton kömür üretimi yapılmıştır. (1977'de 195.265, 1978'de 180.101 ton). Diğer madenlerin üretimi de 1979 yılında şöyle gerçekleşmiştir (parantez içindeki rakamlar 1978 yılına aittir). Tenorke 346 ton, (403), kaolin 80.039 (73.555) işlenmiş altın 0.320 ton (0.284), Wolframit 2 348 ton (1.874), bentonit 22.168 (19.761). Portekiz'de yıllık uranyum üretimi ise 115 tondur. Uranyum rezervleri 7 bin tondur.

Dış ticaret

Portekiz 331 926 551 bin Escudoluk ithalat ve 176 660 892 bin eskudoluk da ihracat yapmıştır. Portekiz'in İhraç ettiği başlıca ürünler sardalya, cıvatar, şarap, zeytinyağı, wolfram ve kaçuk ürünleridir

Atlas okyanusu kıyısında, ülke balıkçıları her gün binlerce balık avlarlar.

Ülke 1979 yılında 2.664.829 bin Eskudoluk sardalya, 10.230.318 bin Eskudoluk mantar, 10.203.750 bin Eskudoluk şarap, 343.508 bin Eskudoluk zeytinyağı, 2.210.914 bin Eskudoluk reçise, 860.717 bin ton wolfram, 433.934 bin Eskudoluk da kauçuk ürünü ihracatı yapmıştır.

Portekiz buna karşılık 6.411.769 bin Eskudoluk buğday, 1.009.686 bin Eskudoluk işlenmiş tütün, 8.969.033 bin Eskudoluk yağlı tohum, 2.729.241 bin Eskudoluk şeker, 1.437 bin Eskudoluk amonyum sulfat, 17.481.404 bin Eskudoluk motorlu araçlar, 51.605.979 bin Eskudoluk petrol, 3 626.413 bin Eskudoluk da fuel-oil ve gazyağı ithal etmiştir.

Portekiz'in İthalatında en fazla payı yüzde 12 ile Federal Almanya almaktadır. Federal Almanya'yı yüzde 11 ile ABD, yüzde 9 ile İngiltere, ve yüzde 7 ile Fransa izlemektedir. 1979 yılında Federal Almanya'dan 41.622.440 bin Eskudoluk, ABD'den 38.958.800 bin Eskudoluk, İngiltere'de 30.747 430 bin Eskudoluk ve Fransa'dan da 28.239.285 bin Eskudoluk İthalat yapılmıştır. Portekiz en fazla İhracatı İngiltere'ye yapmaktadır. İngiltere'nin toplam İhracat İçinde aldığı pay yüzde 15'tir. İhracatta İngiltere'yi yüzde 14 ile Federal Almanya, yüzde 10 ile Fransa ve yüzde 6 ile ABD izlemektedir. Portekiz 1979 yılında İngiltere'ye 31.421.884 bin Eskudoluk, Federal Almanya'ya 21.575.018 bin Eskudoluk, Fransa'ya 17.079.442 bin Eskudoluk ve ABD'ye 10.783.354 bin Eskudoluk İhracat yapmıştır. Bu ülkeler dışında Portekiz'in ticaret yaptığı belli başlı diğer ülkelerden İthalat ve İhracat rakamları (bin Eskudo olarak) şöyledir:

Angola (777.993- İthalât— 5.872.874— İhracat), Belçika (9.164.821— İthalât— 5.631.832 İhracat), İtalya (17.054.902— İthalât— 10.361.450 İhracat), Mozambik (2.029.206 İthalât— 1.128.784 İhracat), Hollanda (11.113.963 İthalât— 8.242.548 İhracat), İspanya (19.258.798 İthalât— 5.063.528 İhracat).

Ulaşım

Portekiz'de toplam karayolu uzunluğu 33.634 kilometredir. Trafiğe kayıtlı araç sayısı ise 1 milyon 522 bin 653'tür (92.030 motosiklet ve 97.508 traktörle birlikte).

Ülkenin demiryollarının uzunluğu 1979 verilerine göre 3.588 kilometredir. Demiryollarının 430 kilometresi elektrikli dir. Demiryolları ile 210 milyon 657 bin yolcu ve 3.38 milyon ton yük taşınmıştır.

Havayollarında düzenli seferler başkent Lisbon ile Caracas, Rio de Janeiro, Sao Paulo, San Salvador, Recife, Montreal, Boston, New York, Sal Island, Bissau, Luanda, Maputo, Johannesburg, Kinshasa, Brazaville, Madrid, Paris, Londra, Barcelona, Brukset, Lüksemburg Amsterdam, Kopenhag Frankfurt, Düsseldorf, Milano, Roma, Lityon ve Zürih e yapılmaktadır. Hava yolu ile 2 1 milyon yolcu ve 40 307 ton yük taşınmıştır. Portekiz Ulusal Havayolunun adı 1979 yılında Air Portugal olarak değişmiştir.

1979 yılında Portekiz limanlarına 69 milyon 474 bin 165 ton kapasiteli 13 659 gemi gelmiştir. Bu gemilerden 5.522'si (14.598 113 ton) Portekiz, 627'si (5.796 968 ton) İngiliz ve 612'si (2.083 121 ton) İspanyoldur. Portekiz ticari filosu 1 milyon 076 bin 224 tonluk 99 gemiye sahiptir.

Bir dokuma atölyesinden görünüş.

Porto şarapları, dünya çapında ün ya ve buna paralel olarak bağcılık da geliş

Tarım

Portekiz'de çalışan nüfusun yüzde 31'i tarımdadır. Tarım alanında (1979) 969.226 hektarlık alanda 258.400 ton buğday. 396.226 hektarlık alanda 455.900 ton mısır, 176.981 hektarlık alanda 65.700 ton yulaf, 85.550 hektarlık alanda 36 400 ton arpa, 213.289 hektarlık alanda 112 900 ton çavdar, 34.700 hektarlık alanda 145.300 ton pirinç, ve 119 358 hektarlık alanda 1 milyon 011 bin 700 ton patates üretilmiştir.

Deniz mahsûlleri ülke ekonomisinde belirgin rol oynar.

Tarımda 97.508 traktör kullanılmaktadır. Portekiz'in şarap üretimi 14 milyon 078 bin 900 hektolitre, zeytinyağı üretimi de 620 400 hektolitre, 51.937 ton Porto şarabı İhraç edilmiştir. Portekiz'de 1980 rakamlarına göre, 29 bin at, 53 bin eşek, 1 milyon sığır, 745 bin k milyon koyun ve 3.3 milyon domuz bulunmaktadır.

Ülkede ormanlık alan 3 milyon hektardır. Portekiz dünyanın mantar İhtiyacının en büyük bölümü karşılamaktadır. Portekiz'de 1979 yılı mantar üretimi ise 123.968 tondur. Bu üretimin büyük bölümü dışarıya satılmaktadır. Terementi İhracatı 1980 yılında 1 ton olarak gerçekleşmiştir.

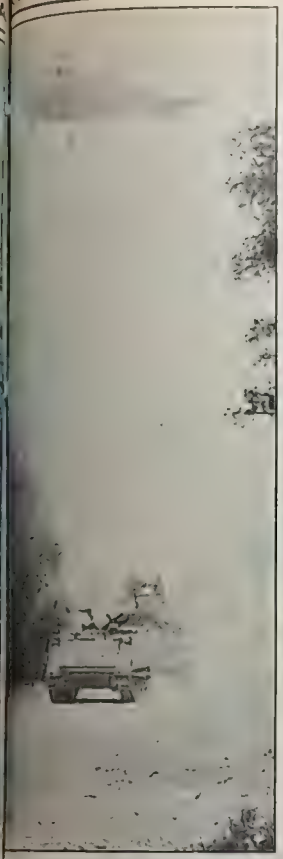

Portekiz ordusu, kendine yeter bir hale gelme çabasını vermektedir.

SAVUNMA

Ülke, dört askeri bölgeye ayrılmıştır

NATO üyesi Portekiz dört askeri bölgeye ayrılmıştır. Bu bölgelerin karargâhları Coimbra, Porto, Evora ve Lisbon'dadır. Her sağlıklı erkek vatandaşı, askerlik yapmakla yükümlüdür. 20 yaşını dolduranlar için askerlik süresi 3 yıldır. Portekiz kara kuvvetleri 1 piyade Tugayı, bir tank, 6ş süvari ve 15 piyade ve 4 ağır topçu, bir komando, iki mühendislik birliğinden oluşur. Toplam gücü 47 bindir. Ayrıca bu kuvvetlerine bağlı olarak Cumhuriyet Muhafızı (Guarda Nacional Republicana), polis (Guarda Legurança Publica) bulunmaktadır.

Portekiz deniz kuvvetleri'nde üç denizaltı, altı fregat, 10 devriye gemisi, dört kıyı mayın arama gemisi, 17 devriye botu, bir eğitim gemisi, beş araştırma gemisi, bir yakıt gemisi, üç çıkarma gemisi, 12 küçük çıkarma gemisi bulunmaktadır.

Donanma 14 bin kişilik bir güce sahiptir. Portekiz hava kuvvetleri 1912 yılında kurulmuştur.

159 küçük hava kuvvetlerinde (paraşütçü ve diğer) çeşitli avcı ve eğitim uçakları bulunmaktadır.

Portekiz'in savunma harcaması 1980 rakamlarına göre €.159 milyon Eskudodur. Kişi başına düşen savunma gideri ise 67 dolardır.

SPOR

En sevilen spor futbol

Portekiz futbolunun ünlü sîması Eusebio, Beckenbauer ile birlikte...

PORTEKİZLİLERİN ulusal bir sporları bulunmamasına karşın, futbol ülkenin en sevilen sporu olarak göze çarpar.

Portekiz'de Futbol Federasyonu 1914 yılında kurulmuştur. Ülkede futbolla uğraşan 840 spor kulübü vardır. Bu kulüplere bağlı 2 bin 248 futbol takımı resmî lig maçlarına katılmaktadır. Bu kulüplerde lisanslı 26 bini aşkın futbolcu yer almaktadır. Lisbon'da 69 bin kişilik Estadio da Luz, 54 bin kişilik National Stadium, 47 bin kişilik Estadio José Alvalade ve 35 bin kişilik Estadio do Rostelo olmak üzere dört büyük stadyum vardır. Ayrıca, Porto, Mario Braga, Setubal ve Coimbra kentlerinde de büyük stadlar bulunur.

Portekiz'in ünlü Benfica futbol takımı Avrupa Şampiyon Kulüpler Şampiyonluğunu birkaç kez kazanmıştır. Portekiz'in en ünlü futbol takımları şunlardır: Académica de Coimbra, Boavista, Os Belenenses, Porto, Desportiva da Cuf, Vitoria, Leixoes, Benfica, Braga, Sporting, Varzim ve Vitoria Setubal..

Portekiz bugüne kadar sadece bir kez Dünya Kupası finallerine katılabilmiş ve bu kupada üçüncülüğü kazanmıştır. Portekiz'in gelmiş geçmiş en büyük futbolcusu, aynı zamanda futbol dünyasının da en büyük yıldızlarından biri olarak kabul edilen **Eusebio**'dur. **Pereira, Baptiste, Hilario, Coluna, Agusto, Torres** ve **Simoes** gibi de ünlü futbolcular yetiştirmiştir.

Portekiz'in büyük varlık gösterdiği sporlardan biri de yelkendir. Portekizli yelkenciler iki Olimpiyat Oyunları'nda madalya kazanmışlardır. Atlas Okyanusu'nun Biscay körfezi yelken sporu için pek elverişli bir yer olduğundan Portekiz'in bu kıyılarında ve Atlantik kıyılarında önemli yelken çalışmaları yapılmaktadır.

Portekiz'de sevilen öteki sporlar arasında boks, güreş ve basketbol da bulunmaktadır.

Portekiz'de boğa güreşinin kuralları, İspanya'dakinden bir hayli farklıdır.

KÜLTÜR VE SANAT

Bağımsızlıkla birlikte edebî deha yeniden canlandı

BAŞLANGICINDAN beri Portekiz'in bağımsız bir edebiyatı olmuştur. Bunu, ülkenin dil bakımından özerk oluşunun yanı sıra, Portekiz tarihiyle de açıklamak kolayca mümkün olur. XV. yüzyıl başına dek, İberik yarımadasında Galicia ve Portekiz cancioneiro'larının dışında şiir dili olmadığını da belirtmek gerekir. Provençal ve Fransız etkilerinin derinliğine karşın, bu cancioneiro'ların yapı ve biçim özgünlüğü, Atlas Okyanusu dekoruyla bütünleşen yer yer keskin bir dokunaklılığa ulaşan duyarlı cantigas de amigo'da (dostluk şarkıları) kendini iyice belli eder. Ozanın, birinci tekil şahıs olarak bir kadının ağzından kaleme aldığı bu cantiga'ların en önemli yazarlarından biri, Portekiz Kralı Dionisio'dan başkası değildir. Sanatçıları koruyan kralların sonuncusu olan Dionisio'nun 1325 yılında ölümünden sonra, üçyüz yıl boyunca 200'e yakın saz şairi tarafından sürdürülen bu lirik şiir çağı sona erer.

Lirik şiirin yerini dinsel metinler, Grail efsanelerinin ve öteki romansların çevirileri ya da uyarlamalarından oluşan düzyazılılar almıştır artık. Tarihçi Fernao Lopes'in çalışmalarıyla Portekiz düzyazısı en olgun noktasına ulaşır. XV. yüzyılda Portekiz emperyalizminin gelişmesiyle yeni "ulusal burjuva" ruhunun bu tarihî yapıtlarda yansıması doğaldır. Daha sonra lirik şiir geleneğinin yeniden canlandığı görülür, ama, bu halktan çok saraya bağlı, dili biraz yapay olan bir şiirdir. En büyük temsilcisi olan Gil Vicente'nin yaşantısı konusunda pek az şey biliniyor, ama ürettiği pek çok manzum oyun, ortaçağ Avrupası'nda dramatik sanatların doruğunu oluşturur.

Rönesans'ın etkisi

Arkadan, Rönesans İtalya'sından esen yeni estetik rüzgârı ulaşır Atlas Okyanusu kıyılarına. Kökleri güçlü bir biçimde ortaçağa duyarlı bir İberya geleneği ile özellikle fetihlere yönelik bir hümanizmin içiçe olduğu bu klasik çağın önemli isimleri de Miranda ile Ribeiro'dur. Portekiz dilini, dönremin İspanyolca yazma modasına karşı savunan şair Antonio Ferreira'nın Ines de Castro'su, ilk Portekiz tragedyasıdır. XVI. yüzyılın ikinci yarısında, Portekiz'in deniz aşırı dev fetihlerine övgüler düzen resmî tarihçilerin yanı sıra Gil Vicente'nin taklitçileri çeşitli yapıtlarıyla boy gösterirler. Bu tarihçiler, dönemin belki de en büyük adı olan Luis de Camoes'in çalışmalarına ortam hazırlamaktaydılar. Bir subay, saray adamı, gezginci ve şair olan Camoes, 1572'de imparatorluğun son döneminde çıkan Lusiadlar başlıklı yapıtıyla gelenekçi, hümanist ve fetihçi yüzyılın büyük bir sentezini yapacaktı.

1580-1640 yılları arasında Portekiz'in İspanya ile siyasal bir birlik içinde yaşaması, kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi, Portekiz kültürünün Kastilya ögeleriyle zenginleşmesini, ama aynı zamanda edebiyatta saf Portekiz sesinin kısılmasını birlikte getirecektir. Bu dönemde ortalığı saran taklitçi edebiyat müsveddeleri arasından kendini sıyrabilen tek kişi, şair, tarihçi ve ahlâkçı Manuel de Melo olmuştur.

Edebî dehanın yeniden canlanışı

XVIII. yüzyıl, Portekiz'in bağımsızlığını elde etmesiyle birlikte edebî dehanın yeniden canlanmasına tanık olur. Jose da Silva'nın keskin parodileriyle renklenen kukla tiyatro-

→

su ve yüzyılın sonlarında Barbosa du Bocage'ın, romantizmi haberleyen neo-klasik şiirleri. bu dönemin en kayda değer edebî olayları olarak belirirler.

Romantizmin Portekiz'de olgunlaşması, sürgündeki bir devrimcinin Joao Baptista de Almedia Garrett'ın, ülkeye sızdırdığı yapıtlar sayesinde olur. Garrett, 1826'da ülkeye döndüğünde Portekiz düzyazısını bir ceset olmaktan kurtarıp bir sanat düzeyine çıkarmayı başarır. Bu bir mucizedir aslında. Onun düzyazı şiir ve tiyatro alanındaki çalışmalarını, yorulmaz bir arşiv araştırmacısı olan tarihçi Herculano ile tutuklu bir romantik romancı olan Castelo Branco tamamlayacaklardır.

Öte yandan, kayda değer hiçbir ürün vermeksizin gerçekçilikten Mesihçilik'e dek her türlü akımdan geçen şiir, ancak Fernando Pessoa'nın dehası sayesinde gerçek düzeyine ulaşacaktı. Değişik adlarla çok çeşitli alanlarda yapıtlar verip, bu adların hepsini de üne kavuşturan Pessoa, XX. yüzyıl dünya edebiyatını derinlemesine etkileyen yazarlardandır.

XX. yüzyılın koyu bir faşist diktatörlük altında geçen 40 yılı ve siyasal çatışmalar, Portekiz edebiyatını olumsuz yönde etkilemiş, edebî standartın düşüşüne yol açar. Kabe bir gerçekçilikle, Mesihçilik ve gerçeküstücülük arasında yer alan bir mistisizm bu dönemin belli başlı iki akımı olarak görülür. Yerel romanlarda bu gerçekçilik ağır basarken, şiire de salt biçimsel bir estetikçilik kalıbına dökülen bir tür gerçeküstücülüğün egemen olduğu gözlemlenir.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeni ve hareketli bir romancılar kuşağının belirdiğini de belirtmeden geçilmemeli.

Portekiz edebiyatından söz edilirken, Brezilya edebiyatı ile Portekiz'in Afrika'daki sömürgelerinde gelişen canlı şiiri, tiyatroyu ve romanı elbette bundan ayrı tutmamak gerekir.

Mimarî

Roma uygarlığı mimariyi etkiler

Portekiz'de Roma uygarlığının bazı kalıntılarına rastlanır; bunlardan en önemlisi Evora'daki Diana tapınağıdır. Değer taşıyan en eski Portekiz sanat eserleri, VII. yüzyıldan kalan Sao Frutuoso, Sao Pedro de Balsamao ve Santo Amaro kiliseleridir. Bu yapılarda tipik Bizans özellikleri, atnalı biçimindeki kemerleriyle ortaya çıkan Vizigot etkileriyle karışmıştır.

İspanya'nın aksine, Maghrib'in istilası Portekiz'de bir İslâm mimarisi yaratmadı. Lamosa'daki X. yüzyıldan kalma kilise gibi birkaç yapı dışında İslâm mimarisinin etkilerine rastlanmaz. Ortaçağ Roman mimarisi egemen olduğu zaman Portekiz'de özellikle Fransa'nın Akitanya yöresinin etkilerini ortaya koyan katedraller yükselmiştir.

Romanesk'ten Gotik tarza geçildiğinde Evora ve Sao Joaoda'ki ünlü katedral ve kiliseleri ağır süslemeye ağırlık veren karmaşık bir mimarî özellik göstermeye başlarlar.

I. Emanuel'in krallığı dönemi (1495 - 1521), Manueline diye bilinen ayrı Portekiz mimarî tarzının yükselişine tanık olmuştur. Bu tarzın belirgin özelliği, oranların yalınlığını olağanüstü ağır bir süsleme ile birleştirmesidir. Süslemenin bu zenginliği, sömürgeci imparatorluğunun sağladığı doğu ülkelerinden ve servetten kaynaklanmaktadır.

Resim ve heykel

Flaman sanatının izleri görülür

Manueline tarzının süslemeciliğe verdiği büyük ağırlık, plastik sanatların gelişimini de bozmuştur. XIV. yüzyılın büyük ustalarından Pero'nun öncülüğünde yaptığı "Coimbra Okulu" Gotik döneme damgasını vurmuştur. Manueline tarzının seçkin ustalarından biri de Joao de Castilho'dur (1515 - [illegible]).

Portekiz görsel sanatlarının önemli bir evresi, XV. ve XVI. yüzyıllarda görülen denizaşırı yayılmacılığı izler. Ayrıca dönemde Flandra yöresiyle geliştirilen ticarî ilişkiler resim sanatına ünlü Flaman ressamlarının etkisini getirmiştir. Dönemin en seçkin ressamı, Lizbon'da bulunan "Az Vincent'in Kutsanması" adlı tablonun yaratıcısı Nuno Gonçalves'tir.

XVIII. yüzyılda ise gerçekçilik geleneği resim sanatında sürdürülmüştür. Dönemin ünlü ustası Domingos de Sequeira (1768 - 1837), canlı anlatımcılığı ile "Portekiz Goyası" diye adlandırılmıştır. Bunu izleyen XIX. yüzyıl boyuncaPortekiz'de kayda değer bir sanatçının adına rastlanmıyor. Yüzyılımıza girilirken gerçek bir sanatsal canlanma göze çarpar. Pintor, de Negreiros ve Cardoro gibi sanatçıların kurduğu Orcu grubu, bu canlanma hareketinin başını çeker. Bu akımlar, daha sonra Mario Eloy ve Carlos Botelho tarafından sürdürülür. Portekiz'in yaşayan en büyük kadın ressamı Maria Helena Vieria da Silva, artık Paris Okulu'ndan sayılır.

Dinsel motifler, dış cephesi de süslenmiş olan kilisenin önünde, Akdeniz ülkelerine özgü bir sahne görülüyor: Ayakkabı boyalan delikanlılar.

Süsleme sanatı

Şark sanatını ilk anlayan Avrupa ülkesi

Doğu ile yapılan yoğun ticaret, Portekiz'de süsleme sanatlarının büyük bir gelişme göstermesine yol açtı; fayanslarda, azulejos adı verilen çinilerde, mobilya ve kumaşlarda Çin, Hind ve Fars etkileri açıkça kendini gösterir. Portekiz gerçekten, Şark sanatını ilk anlayan ve yorumlayan Avrupa ülkesi olmuştur.

XVII. yüzyılda zengin bir süslemecilikle beslenen bir barok tarzının dekorasyon sanatına egemen olduğu görülür.

Müzik

Kilise, saray ve halk katında önemli yeri var

Portekiz müziğinin kaynaklarına inildiğinde bunda Maghrib ve Provence etkilerinin derin izleri görülür. XII. yüzyılda müziğin hem kilisede, hem sarayda, hem de halk katında önemli bir yer tuttuğu göze çarpar. XIII. yüzyılda ozan - kral Dionisio, Coimbra Üniversitesi'nde ayrı bir müzik sınıfı kurdu. Bu okulun de katkularıyla saz-şairi geleneği, Cancioneiro da Ajuda dışında, hiçbiri notalanmamış olarak elyazmaları halinde günümüze dek gelmiştir. Kral V. Alfonso döneminde eşlikli ses tarzı kendini iyiden iyiye belli etmiştir. Portekiz müziğinde çok ağırlıklı bir yer tutan viola çalgısı Coimbra Dükü ve Kral Felipeler döneminde yetişen büyük violacılar sayesinde önem kazanmıştır.

Napolyon Savaşları ve Portekiz'in Fransızlarca işgali, ülkede tüm sanat hareketlerinin bir süre yavaşlamasına yol açtıysa da, XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başları, ulusal bir müzik yaratılması amacıyla folklora yönelindiğine ve birçok özgün beste yapıldığına tanık olmuştur.

Portekiz'de viola'nın yanı sıra, parmakla çalınan guitarra (gitar) ulusal kökenli bir çalgı olarak folklor müziğinde çok ağırlıklı bir yer tutar. Fakat onurlu Portekiz insanının ruhunu olanca gücüyle yansıtan fado adlı buruk halk şarkıları günümüzde Portekiz sınırlarını çoktan aşmış. Avrupa'nın dört-bir yanında yankılanır olmuştur. Fado sözcüğünün kökeni bilinmiyor. Fakat, Portekiz insanının temel inançlarından birini oluşturan fatum (kader) kavramından kaynaklanmış olması çok muhtemeldir. Kara derili Brezilyalıların lundum adlı şarkılarından kaynaklanması olası bu fado'ların günümüzdeki en seçkin icracısı, yanık sesi ve olağanüstü dalıbu ile dünyayı büyüleyen Amelia Rodrigues'tir.

Tiyatro-opera

İtalyan operası 1708'de Portekiz'de ortaya çıktı

XVI. yüzyılda ünlü tiyatro yazarı Gil Vicente, lirik dramlarında müzik öğesine ağırlık ve burada kullanılan verdi cante'lar ileriki yıllarda gelişecek olan operanın habercileriydi yaptılar. XVII. yüzyıl Portekiz'de özellikle kilisenin beşiklik yaptığı çok sesli müziğin altın çağı oldu. İtalyan operası Portekiz'de 1708 yılında ortaya çıktı. İtalya ile Portekiz arasındaki yoğun sanat ve sanatçı alışveriş Portekiz'de çok canlı ürünlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktı. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa çapında ün kazanan soprano Todi'nin yanı sıra, Sao Carlos Kraliyet operasında verilen çeşitli temsiller, bu parlak operatik çağın kanıtlarıdır.

Ülkede el sanatları çok gelişmiştir.

Ağaç oymacılığı, ülkede gelişmiş bir el sanatı olarak tanınır.

Portekiz'de müzik, soluk almak kadar canalıcı bir önem taşır.

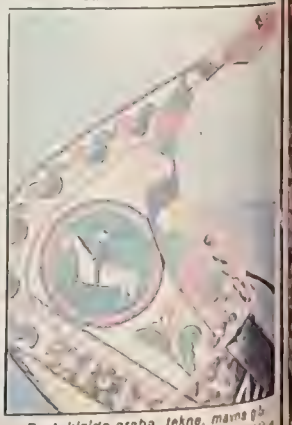

Portekiz'de arnba, tekne, mavna gibi araçların süslenmesi eski bir gelenektir ve bu geleneğin Amerika ülkelerine de yerleştiği görülmektedir.

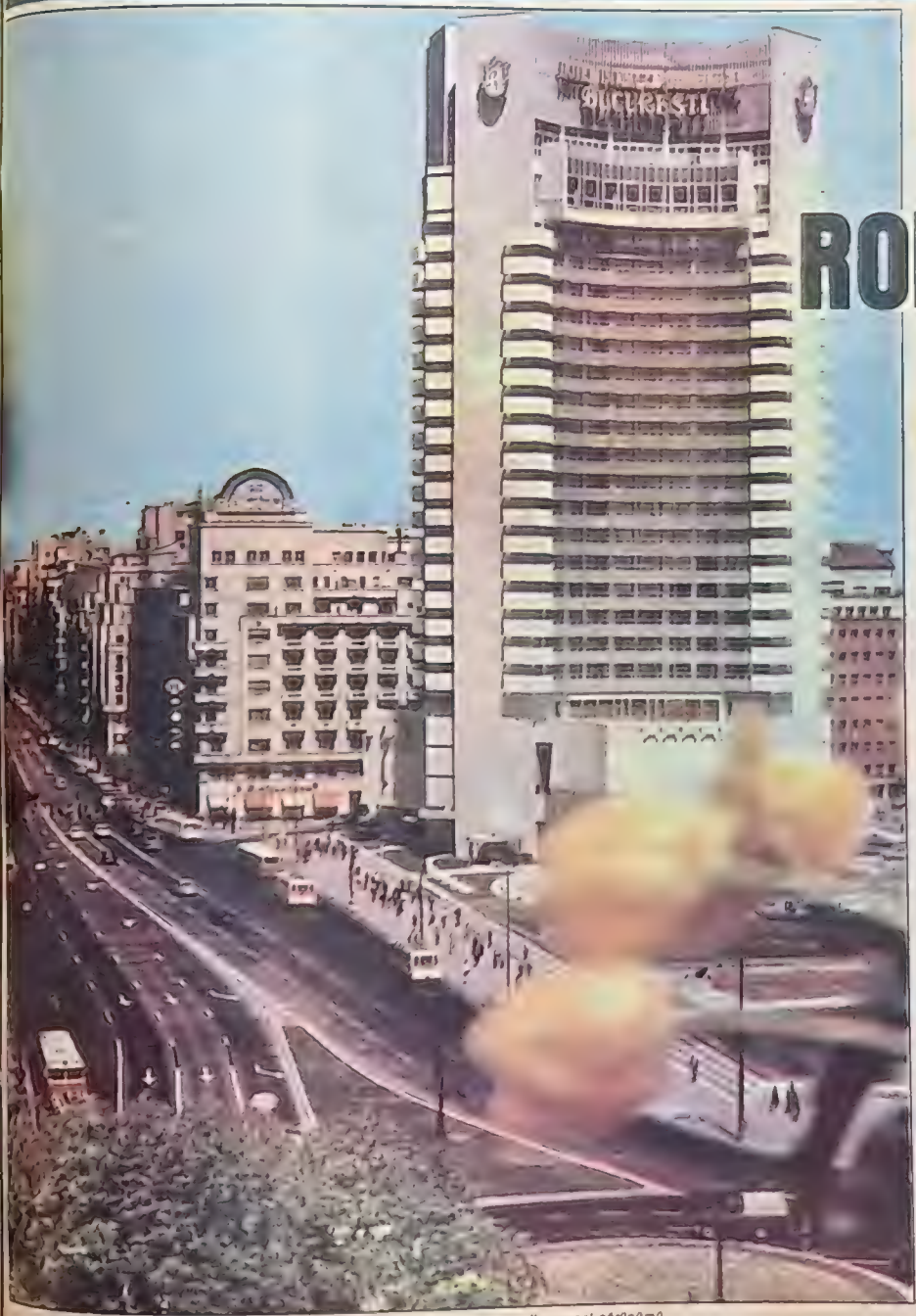

Romanya'nın başkenti Bükreş'in genel görünümü.

Zengin akarsulara sahip bir ülke:

ROMANYA

Bir Balkan ülkesi de sayılan Romanya, Avrupa'nın güneydoğusunda, Karadeniz'le kıyısı olan zengin bir ülkedir. Doğusu Karadeniz, batısı Yugoslavya ile Macaristan, güneyi Bulgaristan, kuzeyi ise Sovyetler Birliği ile sınırlıdır.

Romanya, daireye yakın bir dörtgen biçimindedir. Kenar kısımlarını ovalar, ortasını ise dağlar, yaylalar ve Erdel iç havzaları oluşturur.

Romanya'daki dağlar bulundukları yere göre adlar alırlar. Genel adları Rumen Karpatları'dır. Doğudakilere Boğdan Karpatları, güneydekilere de Eflak Karpatları denir.

Boğdan Karpatları

Boğdan Karpatları, Ukrayna sınırından Predeal Geçiti'ne kadar uzanarak iki paralel kuşak meydana getirir. Eski kütleleri ve volkanik kütleleri kapsayan kuşak içte ve Erdel yamacındadır. Burada kuzeyden güneye doğru Maramureş (Rodna tepesi 2.303 m), Caliman (2.102 m) ve Harghita dağları (1800-2000 m) uzanır. Dıştaki kuşak ise kıvrılmış sıradağları kapsar. Bunların büyük kısmı kumtaşlı-şistli kayaçlardır. Çok sarp olmalarına karşılık 1600-2000 metre gibi bir yüksekliğe sahiptirler. Burada dağı boydan boya aşan Bicaz vadisi Bistrita'ya kadar varır.

Eflak Karpatları

Eflak Karpatları, kütlesel görünüşleriyle ve ötekilere göre daha da yüksek oluşlarıyla dikkat çekerler. Bunlar Romanya'nın en yüksek dağ grubudur. Eflak'la Erdel arasında billurlu kütleler çöküntülerle sürer. Banat kütlesiyle sona erer. Bunlara Erdel Alpleri de denir. Başlıcaları Moldoveanul'da Buceçi ve Fararuş dağları (2.543 m), Sebeş ve Paring

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Romanya Sosyalist Cumhuriyeti (REPUBLICA SOCIALISTA ROMANIA)
Başkent: Bükreş (Nüfusu: 1.861.007)
Nüfusu: 22.500.000 (1981)
Yüzölçümü: 237.500 km2
Nüfus artış hızı: Yüzde 0.9
Resmî dil: Rumence
Konuşulan diğer diller: Macarca, Almanca.
Etnik dağılım: Rumenler % 88.1, Macarlar yüzde 7.9, Almanlar yüzde 1.6
Din: Ortodoks yüzde 80, Katolik yüzde 9
Para birimi: Leu
Başlıca kentleri: Brasov (299.172), Timisoara (281.320), Köstence (279.308)
Devlet işareti: R

dağları (2 24 m), Retezat (2 511 m) ve Semenic dağlarıdır (1 449 m).

Coğrafyada Üç bölge

Romanya'yı genel coğrafya özellikleri yönünden üç bölgede ele almak mümkündür.

1. Erdel

Bunun dağların, yaylaları ve Erdel iç havzasının yer aldığı iç kısımlardır.Dağlar yönünden bilhürtü kayaçlardan oluşan Curcubata dağı (1848 m) Batı Karpatlar'ın (Carpati Apuseni) bir bloku durumundadır. Bu blokun hemen yanında Maramureş-Cahman püskürük kayaları vardır. Bu bölgeye Rohor kütlesi de denir. Tümüyle ağaçlıktır. Ağaçlık olmayan kısımlar ise Pannonia ovasını ve Erdel havzalarını oluşturur.

Erdel ovası, Erdel'in en verimli, en zengin bölgesidir. Yukarı Someş ile Mureş arasında kalır. Someş yayla ve tepeleri ise, Rhor'un kuzeyinde Pannonia ovasıyla Someş yaylasına bağlanır.

Erdel'in güneyine inildikçe arazi daha da engebeli hale gelir ve ortalama yükseklik daha da artar. Burada Tırnava Yaylaları denir. Nitekim bu yükseklik artarak Güney Karpatlar'la birleşme noktasına ulaşır.

2. Eflak

Romanya'nın başkenti Bükreş'in de yer aldığı Eflak, ülkenin güneyindedir. Güney Karpatlar'ın da güneyine düşer. Tüm bölgeyi kaplayan Tuna ovası (Cimpia Dunari) iki ana bölüme ayrılır: Oltania ovası ve Muntenia ovası. Oltania ovası, doğuda Boragan tepelerini, batıda Karpatlar arasında uzanır. Bu geçiş yaylalarda geniştir. Muntonia ovası ise Podgoria'nın bir uzantısı gibidir. Buradaki geçiş ise, daha kısadır. Bu geçici havzalarla birlikte tepeler ve güneye doğru gittikçe alçalan yaylalar gerçekleştirir.

3. Boğdan

Verimli bir tarım alanı olan Boğdan, Karpatlar'ın doğusunda yer alır ve Prut vadisine ulaşarak da Sovyetler Birliği sınırını çizer. Eflak Podgoria'sının uzantısı askarpat bir bölge meydana getirir burada. Bu aynı zamanda Kapratlar'ın kumtaşlı ve korulukçu kısmarlarıdır. Doğuda ovalar ve yaylalardan oluşan bir bölge bulunmaktadır. Askarpat bölgesi ile Sucsava yaylası arasında Boğdan (Yaşi ovası bulunur. Yine Askarpat'tan Prut vadisine kadar da Birlad yaylası bulunur. Boğdan'ın güney ucunda da Eflak ovasına kadar varan Focsani ovası yer alır.

Akarsuları

Romanya akarsu yönünden de zengindir. En önemli akarsuyu Tuna ve kolları. Ülkenin büyük bir kısmını sular. Bulgaristan sınırının da hemen hemen tamamını oluşturur. Yugoslavya ile güneyde yine sınır ırmağı durumundadır. Tuna'nın başlıca kolları Seret, Yalomica, Oltu, Argeş, Jiu'dur. Bu arada Prut Nehri de Tuna'ya karışarak Romanya-SSCB sınırını çizer ve Karadeniz'e dökülür. Mureş ve Someş de ülkenin Tuna'dan sonra gelen önemli nehirleridir. Transylvanya da denen Erdel'den doğan bu ırmaklar Macaristan'a doğru akarlar.

İklimi

Kara iklimi ülkenin her yerinde egemen bir durumdadır. Doğudaki geniş ovalarda, Sovyetler Birliği'nden gelen soğuklara açık olması yüzünden, kışlar çetin geçer. Ocak ortalaması Bükreş'te — 3 santigrat derecedir. Temmuz ortalaması da 22 santigrat derecedir. Sıcaklık dört ay sürer. Eflak ovasında ise yıllık sıcaklık ortalaması yılda altı gün sıfırın altında kalır. İlkbahar birden gelir ve oldukça kısa sürer. Fırtına ve sağanak yağış görülen yaz mevsimi, kısa bir dönemle sona erer ve yağışlı bir sonbahar başlar. Serin geçen bu dönemin ardından, kasım ayında aniden kış başlar. İklimin bir özelliği de, kuzeybatıdan esen crivät'tir (Ukrayna rüzgârı). Kışın donduran bu rüzgâr, yazın da kurutur. Güneyden esen rüzgâra ise austru denir. Özellikle doğu kesimlerde, ova iklimi kuraga yakındır. Avrupa'nın en güzel orman bölgelerinden biri olan dağlar yöresi ve Erdel ise, bol yağış alır.

TARİH BOYUNCA ROMANYA

1947'de krallıktan, Halk Cumhuriyeti'ne geçildi

ROMANYA'da tarih öncesi yerleşim merkezleri Yeni Taş devrine dek giden bir gelişim gösterir. Özellikle Vodastra'da zengin kalıntılar bulunmuştur. Romalıların istilasından hemen önceki dönemlerde, Romanya topraklarında Daçlar ya da Getalar diye bilinen halk yaşıyordu.

İsa'dan sonra 106 yılında İmparator Trajan, Daçya Kralı Decebalus'u yenerek Romanya'yı bir koloni olarak Roma İmparatorluğuna kattı. Koloninin o zamanki adı Dacia idi. Romalı kolonistler Tuna boylarındaki bereketli topraklara yerleştiler ve bölgeyi İmparatorluğun zengin bir kolonisi haline getirdiler.

Roma garnizonu 271 yılında Dacia'dan çekildi, ama siviller ülkede kalarak Romanya'nın halkına katıldı.

Kazıklı Voyvoda adıyla tarihe geçen III. Vlad.

VI' nci ve XII' nci yüzyıllar arasında ülke çeşitli akın ve istilalara uğradı. Sırasıyla Gotlar, Tatarlar, Hunlar, Bulgarlar ve Macarlar ülkenin Daç-Romalı halkını neredeyse tamamiyle yok ettiler, ama Roma uygarlığının bazı izleri ve özellikle de Latince'nin yoğun etkisi altında kalan Rumence kendisini korudu. Bugünkü Ulah halkı, akınlardan daha az etkilenerek Roma devrinin özelliklerini koruyan tek topluluk olarak kaldı.

XIII'üncü yüzyılın sonlarında (Eflak Vallaçya) ve Boğdan'da (Moldaviya) Tatarlardan, Ulahlardan ve Slavlardan oluşan bir halk yaşıyordu. Bu iki bölge ayrı tarihsel gelişmeler gösterdi.

Geleneğe göre, Eflak devletini kuran "Kara Prens" Randolf'dur. 1290'da Cimpulung şehrini başkent yaptı. Eflak tarihinin ilk dönemlerinde Macar Tahtına bağlı bir devlet durumundayken, 1330'da Voyvoda Bassarab Macar Kralı I'inci Şarl'ı yenerek bağımsızlığını kazandı. Ancak, bu bağımsızlık 14 yıl sürdü. Macar Kralı I'inci Lajos ülkeyi yeniden egemenliği altına aldı. Bundan sonraki yıllarda Eflak Macaristan ile Osmanlı İmparatorluğu arasında birkaç kez el değiştirdi. Voyvoda Mihai Viteazul devrinde (1599-1601) kısa bir süre bağımsızlığını elde eden Eflak, Boğdan ve Erdel (Transilvanya) ile de birleşerek, Trajan devrinden sonra ilk kez tek bir devlet haline geldi. Sonradan Erdel, bir isyan sonucu birlikten ayrıldı. Mihai sonradan Erdel'in de yönetimini elde etti, ama öldürüldü. Ülke uzun yıllar karışıklık içinde kaldı.

Matthias Bassarab (1633-1654) devrinde bir miktar düzenlilik sağlandı. Bassarab'ın gayrimeşru oğlu Constantine Şerban (1654-1658), Bassarab Hanedanı'nın son Voyvoda'sı oldu. Onun ölümünden sonra Eflak yeniden Osmanlı yönetimine geçti.

Başkent, Tirgovişte şehrinden Bükreş'e taşındı, Bükreş 1698'de de yönetim merkezi oldu.

Osmanlı egemenliği

Boğdan'ın da tarihi Eflak tarihine benzer bir gelişme gösterdi. Polonya ve Macaristan'ın egemenliklerinden sonra Osmanlı egemenliğine geçti, 1821 yılına dek Osmanlı yöneticileri olan Fanayotlarca yönetildi.

1821'de Osmanlılar Romenlere kendi yöneticilerini kendileri seçme hakkını tanıdılar ancak Rusya'nın müdaheleleri yüzünden Romenler tam bir yenidendüzenlemeyi başaramadılar.

1856 Paris Anlaşmasıyla Osmanlı yönetiminde kalmakla birlikte bağımsızlık yönünden de önemli gelişmeler oldu. 1858'de Eflak ve Boğdan'ın ayrı meclislerinin korunmasına ama ortak bir yönetimin oluşturulmasına karar verildi. İki meclisin de oy birliğiyle Prens

SIYASAL KÜNYE

IMF üyesi 3 Doğu bloku ülkesinden biri

21 Ağustos 1965'de yürürlüğe giren bugünkü anayasasına göre Romanya, Sosyalist bir Cumhuriyet'tir. Komünist Partisi'nin öncü rolü anayasada belirtilmiştir.

Yasama yetkisi Büyük Meclis'indir, her yıl iki kısa dönem için toplanır. Ulusal Meclis kendi içinden Devlet konseyini seçer ve bu konsey, meclis toplantıda olmadığı dönemlerde, onun adına hareket eder. Devlet konseyi, başkan, dört başkan yardımcısı, bir sekreter ve 20 üyeden oluşmaktadır. Konsey başkanı, aynı zamanda cumhurbaşkanıdır.

Büyük Ulusal Meclis, 369 üyeden oluşur. Seçimler beş yılda bir yapılmaktadır, seçmen yaşı 18'dir. Her seçim bölgesinden bir, ya da daha fazla aday gösterilebilmektedir.

1965'de Romanya İşçi Partisi, Romanya Komünist Partisi adını aldı. Parti kongresi, genel sekreter, merkez komitesi, siyasal yönetim komitesi, daimi büro ve sekreterliği seçer.

Cumhurbaşkanı Nikola Çavuşesku aynı zamanda Komünist Partisi Genel Sekreteri ve daimi büro üyesidir.

Komünist Partisi İşçilerin, köylülerin, medeki kuruluşlarının ve etnik azınlıkların temsil edildiği Birleşik Cephe, Ulusal Meclis ile birlikte iç ve dış siyaset konularında danışma organı görevini yapar.

Bakanlar Konseyi, Ulusal Meclis tarafından belirlenir, yönetimin üst organıdır. Mayıs 1982'de, Constantin Dascalescu Başbakanlığa seçilmiştir. Bakanlar Konseyi 52 üyelidir.

Birleşmiş Milletler, Varşova Paktı ve COMECON (Karşılıklı Yardım ve Ekonomik İşbirliği Konseyi) üyesi olan Romanya IMF (Uluslararası Para Fonu) üyesi üç Doğu bloku ülkesinden de biridir.

ROMANYA'NIN TÜRKIYE BÜYÜKELÇISI:
Vasile Patilinet
Bükreş Sok. No: 4 Çankaya - Ankara

TÜRKIYE'NIN ROMANYA BÜYÜKELÇISI:
(Bükreş) Nahit Özgür

Georgiu - Dej Tito ile birlikte

...ksandru Ioan Cuza'yı seçmesiyle Romanya ...olarak tek bir devlet haline geldi.

1866'da reformcu tutumu yüzünden toprak sahiplerinin aleyhine dönmesiyle Prens ...ksandru tahttan indi, yerine Alman Hohenzollern-Sigmaringen Baronu Carol geçti. Yeni bir anayasa hazırlandı, orduda reformlar yapıldı, demiryolları kurulmağa başladı.

Romanya 1878'de Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya arasında çıkan savaşta Rusya'nın yanında yer aldı, bunun üzerine de, Berlin Anlaşması'yla tam bağımsızlığını kazandı. Bağımsızlığı ve egemenliği öteki Avrupa ülkelerince 1880'de resmen tanındı.

1. Dünya Savaşı

Balkan Savaşı sırasında, başlangıçta savaşa girmeyen Romanya, Osmanlı İmparatorluğuna karşı müttefik olan Bulgaristan ve Yunanistan kendi aralarında savaşa tutuşunca, işe karışarak Bulgaristan'ı Bükreş Anlaşmasını imzalamaya zorladı, bu yolla Güney Dobruca'yı elde etti.

I. Dünya Savaşı'nın başında Romanya tarafsızlığını ilân etti. Başbakan **Bratianu** İttifak Kuvvetleri, Saray ise İtilaf Kuvvetleri yanlısıydı. Bu arada Kral **I. Carol** öldü, yerine yeğeni **I. Ferdinand** geçti. Romanya'nın Erdel ve Bukovina'da gözü vardı, Rusya ile anlaşarak 1916'nın ağustosunda Avusturya - Macaristan'a savaş ilân etti ve Transilvanya'ya girdi. Ama bu sırada Almanlar Silistre'den ilerleyerek Bükreş'e girdiler. Aralık 1917'de Romanya, Rusya ve Almanya'nın ateş kes anlaşmasına uydu, ama Ocak 1918'de Boğdan yüzünden bu kez de Rusya ile arasında sürtüşme çıktı. Bunun üzerine Rusya Romanya'ya savaş ilân etti, ama hem Almanlarla uğraştığından hem de iç çalkantılardan dolayı Romanya'ya saldırdı. Bu arada Başbakan olan Averescu Almanya ile Bükreş Anlaşması'nı imzaladı, ama bir süre sonra Romanya Almanya'ya yeniden savaş ilân etti. Bunun üzerine Bratianu yeniden yönetime geldi. Ağustos 1919'da Romenler Budapeşte'ye girdiler, ama İttifak ordularına yenilerek geri çekildiler. Yönetime yeniden Averescu getirildi

1921'de Romanya, Çekoslovakya ve Yugoslavya'yla Küçük Antant'ı imzalayarak komşularıyla durumunu düzene soktu.

1923'te Bratianu yine Başbakan olmuştu Amaçlarından biri, Romanya gizli seçim sistemini getirmekti. Kral Ferdinand 1927'de öldü, oğlu Carol 1925'te haklarından feragat edip sürgüne çıktığından, tahta 5 yaşındaki oğlu Mikhail çıktı. Bu, Bratianu'nun gücünü iyice artırmıştı, ama azınlıklar ve köylüler arasında büyük huzursuzluklar vardı, bazı olaylardan sonra, Bratianu'nun da ölmesiyle Maniu'nun önderliğindeki Millî Köylü Partisi iktidara geçti.

1930'da Maniu'nun yardımıyla Ferdinand'ın oğlu Carol ülkesine döndü ve Naipler Meclisi feshedildi. Carol oğlunun yerine kral oldu. Mikhail de Veliaht oldu.

Nazizme yöneliş

Dünya ekonomik krizi (1929) Romanya'da büyük bir yıkıma yol açtı. Bir dizi grev patlak verince, ülkede sert bir rejim uygulanmaya başlandı. Bu arada Almanya'da kurulan Nazizm de etkisiyle, Romanya faşist bir rejime yöneldi. Alman SS'lerine benzer bir Demir Muhafız örgütü kuruldu, ülkede büyük baskılar uygulandı. Romanya'da öteden beri bulunan Yahudi düşmanlığı alevlendi.

Romanya, Temmuz 1940'ta Basarabya'yı Rusya'ya, Ağustos'ta Güney Dobruca'yı Bulgaristan'a ve Kuzey Erdel'i Macaristan'a vermek zorunda kaldı.

6 Eylül'de Demir Muhafızların düzenlediği bir darbeyle Alman yanlısı **Antonescu** iktidara geldi. Kral Carol tahtından indirildi ve yurt dışına kaçtı, yerine yeniden oğlu geçti. Romanya bir Alman sömürgesi haline geldi, 1941'de Romen ordusu Nazi ordusuyla birlikte Sovyetler Birliği'ne saldırdı. Kırım cephesinde savaşan 40 kadar Romen tümeni büyük kayıplar verdi. Romanya Basarabya'yı geri aldı, 1941'de de Odesa ve Dinyester yöresindeki bir bölge Romanya'ya katıldı. 1941'de İngiltere Romanya'ya savaş ilân etti ve 1943'ten başlayarak Müttefikler Romanya'yı bombalamaya başladılar.

Halk arasında savaş aleyhtarlığı büyük boyutlara ulaşınca Antonescu rejimi daha da sertleşti. 1944'te Kızıl Ordu Romanya'nın aldığı bütün yerleri geri almış ve Romanya'nın sınırlarına dayanmıştı. Bunun üzerine Rusların istediği koşullarla bir anlaşma imzalandı. Antonescu 1946'da vatan haini olarak idam edildi.

Savaştan sonra kurulan demokratik rejimde, birkaç koalisyon denemesinden sonra Komünist Partisinin başını çektiği Milli Demokratik Blok adlı bir grup iktidara geldi.

Halk Cumhuriyeti

1947'de Krallık kaldırıldı. Kral Mikhail tahtından indirildi ve Romanya bir "Halk Cumhuriyeti" oldu

1948 seçimlerinde Komünist Parti büyük farkla tek başına iktidar oldu. 1947 Paris Anlaşması'yla Romanya'nın sınırları 1941'deki durumuna göre belirlendi, ancak Erdel Sovyetler Birliği'ne verildi. Romanya'nın SSCB'ye 75 milyon İngiliz sterlini savaş tazminatı ödemesi öngörüldü, ama SSCB bunun büyük kısmını almadı

Sonraki yıllarda Romanya büyük çapta SSCB yanlısı bir ülke durumuna geldi 1949'da Tito'ya karşı yürütülen kampanyaya katıldı.

1952'de çıkarılan yeni bir Anayasa'yla Romanya tipik bir "Demir perde" ülkesi haline geliyordu. Gheorgiu-Dej devlet başkanı oldu.

Ancak, 1960'lı yıllarda Gheorgiu-Dej, ülkede önemli ölçüde bir özgürleşme hareketine girişti. Bunların sonucu olarak Romanya sosyalist ülkeler arasında liberal sayılan bir rejime sahip oldu

1965'te toplanan Romanya Komünist Partisi'nin Dokuzuncu Kongre'sinde **Nicolae Çavuşesku** Merkez Komitesi Genel Sekreterliğine seçildi. Ağustos 1965'te kabul edilen bir Anayasa'yla da ülkenin adı Sosyalist Cumhuriyet oldu. Çavuşesku ilk Cumhurbaşkanı oldu.

Onuncu (1969) ve Onbirinci (1974) kongrelerde, çeşitli alanlarda gelişmeler kaydedildi, Onikinci Kongre'de (1979), Romanya'nın 1990 yılında "Orta gelişmişlikte" bir ülke olması öngörüldü.

Romanya'nın Rum asıllı Osmanlı yöneticileri:

FANARYOTLAR

Fatih İstanbul'u aldığında, Haliç kıyısındaki Phanarion (bugünkü adıyla Fener) mahallesinde Bizans soyluları oturuyordu. Fatih, bu mahalleye hiç dokunmadı. Phanariotlar (Fanaryotlar, ya da Fanayotlar ya da Panayotlar) da hoşgörülü Osmanlı toplumu içinde iyice yükseldiler. Bunlar genellikle zengin ve okumuş aileleriydi. 1699'dan başlayarak önce sarayda ve Bâbıâlî'de tercümanlık yaptılar, sonradan tersanelerde tercümanlık ve yöneticilik yaptılar, Hariciye'de önemli görevler aldılar. İstanbul'un Tarabya ve Kuruçeşme semtlerini kurdular.

Bu aileler Osmanlı yönetiminin o denli içine girdiler ki, 1711'den başlayarak, İmparatorluk topraklarına katılan Eflak ve Boğdan'a bey olarak atandılar. Fanaryotlar, Osmanlıların özgürlüğe dayalı rejimlerini büyük bir başarıyla uyguladılar. Örneğin Konstantin Mavrocordat, 1746'da Eflak'ta, 1749'da da Boğdan'da, Avrupa feodal sisteminde bulunan toprak köleliğini kaldırdı. Bu, Orta ve Doğu Avrupa'da köleliğin ilk kaldırılışı oldu. Fanaryotların yönetimleri sırasında devlet yönetimi ve özellikle maliye ıslah edildi. Rumen kültür ve edebiyatı büyük gelişmeler gösterdi, geniş dil çalışmaları yapıldı.

Fanaryotların yönetimi, bir yüzyıldan fazla, 1821 Mora isyanına kadar sürdü. Bu tarihten sonra, Fanaryotların bir bölümü Yunanistan'a geçti, bir kısmı da Romanya'da kalarak Rumenleşti. Ayrıca bu ailelerin İstanbul'da kalanları da vardır.

Çavuşesku Türkiye'yi ziyaretinde Fahri Korutürk ile birlikte...

Eflâk ve Boğdan ile ilişkiler, Osmanlı tarihinin 450 yıllık bir bölümünü kapsar

XV. yüzyılın ilk yarısında, I. Mehmet döneminde, Osmanlı ordularının Eflak voyvodası Mihail'i yenerek Dobruca'ya girmesiyle başlayan Osmanlı-Boğdan ilişkileri yaklaşık 450 yıl sürmüştür. II. Murat döneminde Boğdan voyvodası Cel Bun Osmanlılara karşı mücadele verdiyse de etkili olamadı. 1455'te Petru Aron Fatih Sultan Mehmet'in metbuluğunu tanıdı ama iki yıl sonra Boğdan beyi Cel Mare, Rumeli Beylerbeyini yenmeyi başardı. Bunun üzerine Fatih Boğdan seferine çıkarak bölgenin merkezini yerle bir etti. 1484'te ise, bu kez II. Beyazıt Kili ve Akkerman'ı ele geçirerek Voyvoda Stefan'a Osmanlı egemenliğini kabul ettirdi. Yaklaşık yarım yüzyıl boyunca Stefan'ın oğulları, vasiyetini izleyerek başkaldırmadılar. Ancak 1538'de Kanunî Sultan Süleyman, Petru Rareş'in isyanı üzerine sefere çıktı ve Suceava'yı aldı. Rareş, Kanunî'nin affına uğrayarak Boğdan Kralı oldu.

Yerine geçen oğlu İliaş ise İslâm dinini kabul etti. İliaş'ın ölümünden sonra tahta geçen Cumplet Osmanlılara savaş açtı, önce Osmanlı ordusunu yendiyse de ardından yenilerek yakalandı ve idam edildi. 1591'de Boğdan Prensi Aron Tiranul, Kutsal İttifak'a katıldı ama Erdel Beyi tarafından yakalanarak öldürüldü. XVII. yüzyıldan başlayarak Fenerli Rum Beyleri Boğdan'ın yönetimine getirildi. Ancak, bunların bölgenin iç işlerine karışmaya başlamaları üzerine Voyvoda Lupu tahtı ele geçirdi. Ne ki Osmanlıya karşı tavır alması nedeniyle azledildi ve İstanbul'da hapsedildi 1683'te Boğdan Voyvodası Duca silahlı gücüyle II. Viyana kuşatması boyunca Türklerin yanında yer aldı. Bu dayanışmanın bir sonucu olarak, savaş sonrasında Boğdan'a giren Lehlilere karşı II. Mustafa da Voyvoda Kantemir'in yardımına koştu. Kantemir'in Rusya'ya kaçmasından sonra Boğdan yönetimi yeniden Fenerli Rum beylerine verildi. Bu, II. Mahmud dönemine kadar sürdü. 1849'da, Baltalimanı antlaşması ile yeni kurulmuş olan Boğdan Meclisi kaldırıldı ve Ghica Prens tayin edildi. 1856 Paris antlaşmasında ise Boğdan ile Eflak birleştirildi ve "Memleketeyn" adını aldı. Osmanlı devleti tek metbuu idi. 1859'da Boğdan Prensi seçilmiş olan Cuza İstanbul'da Abdülaziz ile görüştü ve "Romanya" adını benimsedi. Ancak, Cuza'nın yerine geçen Prens Carol Türk Rus savaşında (1877) Rusların yanında yer aldı. Ayastefanos ve Berlin antlaşmaları ile 1881'den başlayarak ülkeye Romanya Krallığı adı verildi

XV. yüzyıl sonunda başlayan Eflak - Osmanlı ilişkileri Niğbolu Savaşı'ndan sonra yoğunlaştı. Fetret Devri sırasında Eflak voyvodası Mirçe Osmanlı şehzadelerinden Musa Çelebi'yi destekledi. Bu karışıklık döneminin ardından I. Mehmet Dobruca'yı alarak, Eflak'ı vergi vermeye mahkûm etti. II. Murad Varna Savaşı'nda etkili olduktan sonra, Kazıklı Voyvoda diye tanınan III. Vlad, 1461'de Tuna nehrini aşıp Bulgaristan'ı yağmaladı ve yaklaşık 25 bin kişi öldürüldü. Bunun üzerine Fatih 1462'de sefere çıktı. III. Vlad sürgünü seçmek zorunda kaldı ve yerine Frumos geçti.

XVI. yüzyılın ilk yarısında Afumati Osmanlı egemenliğine karşı çıktıysa da her defasında yenildi ve 1545'ten başlayarak tüm Eflak bölgesi Osmanlı egemenliğine girdi. Mihail Viteazul yeniden Eflak'ı bağımsızlığına kavuşturma çabasını gösterdi, ancak III. Mehmet'in bölgeyi ele geçirmesini engelleyemedi. XVII yüzyılda Eflak'ta Rum etkisi arttı. Yüzyıl sonunda ise Avusturya Batı Eflak'ı ele geçirdi. XVIII. yüzyıl başından itibaren Eflak'a da voyvoda olarak Fenerli Rum beyleri gönderildi. 1821'de Vladimirescu önce Osmanlılara başkaldırdı, sonra sindi. Baltalimanı antlaşması ile Eflak'ta Osmanlı - Rus koruyuculuğu söz konusu oldu. 24 Ocak 1859'da Boğdan ile birleşen Eflak tek devlet olarak Romanya adını aldı. I. Dünya Savaşı sırasında Türk ordusu Alman birlikleri ile Romanya'ya girdi.

TOPLUMSAL YAŞAM

Slav Denizi içindeki Latinler

Modern Rumenler kendilerini "bir Slav denizinde kalmış Latinler", Batı ile benzersiz bir kültür ve dil bağına sahip bir Doğu Avrupa halkı olarak görürler. Aslında, Rumenler yalnızca Romanya sınırları içinde değillerdir. Balkan halklarının en fazla yayılmış olanlarıdırlar. Bugün yalnızca Romanya'da ve Sovyetler Birliği'nin Moldavya Cumhuriyeti'nde bulunmakla kalmazlar. Güneyde Yunanistan'dan Adriyatik kıyısında Trieste'ye ve doğuda güney Ukrayna'ya kadar uzanan bir alan içinde de topluluklar oluştururlar.

Rumenler, görünüşleri, fiziksel özellikleri açısından oldukça büyük değişkenlik gösterirler. Kısa boy, kara kaş-göz, koyu renk saç ve esmer ten gibi "Latin" karakteristiklerine, daha çok kırsal kesimde rastlanır. Fiziksel olmayan Latin özellikleri ise, belli bir canlılık, müzik ve dans sevgisi ile, kentsel kesimde, cafelerde oturmaya düşkünlük, geç saatlerde akşam yemeği yeme ve giyim kuşamda titizlik gibi niteliklerde kendini gösterir. Kent sokaklarında yalnızca Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca değil, İngilizce, Rusça ve Almanca konuşmalar duyulabilir.

Ancak Rumenler yine de, temelde köylü olan bir halktır. Yaşantılarının büyük kısmına da, dinsel törenler, tatil eğlentileri ve folkloruyla, Slav yanı ağır basan bir köylü kültürünün kural ve gelenekleri egemendir.

Rumenler, Batı rasyonelliği ile, Doğu'nun yumuşaklığını, içliliğini birleştiren bir uluslar. Halkın yaradılışında derin bir kültür ve sanat sevgisi vardır. Rumenlerin, yüzyıllar geriye uzanan zengin bir folklorları vardır. Bu folklor, lirik şiir, balladlar, halk masallarını, korku oyunları ile yeni yıl oyunlarını, atasözlerini, tekerlemeleri ve alaylı şarkıları içerir. Bu denli zengin bir halk kültürü içinde yoğrulmuş, sanat aşığı insanların yaşadığı Romanya'da, yayınevleri için okur sıkıntısı diye bir şey söz konusu değildir. Yalnızca, okurların tüm isteklerini karşılayacak bir kapasite ile çalışmakta zorluk çekerler.

Bükreş'in en büyük binalarından biri olan Poligrafi Kombinası, kentin her yerinden rahatlıkla görülebilir. Bu binada, başkentin başlıca büyük gazete ve dergileri ile, hemen hemen bütün kitapları yayınlanır. Kondorlarının uzunluğu sekiz kilometreyi aşan Poligrafi Kombinası'nda günde üç milyon gazete basılmaktadır.

Tabii bu gelişmede, Komünist Parti'nin ülke içindeki sanatçılara yönelik politikasında son yıllarda meydana gelen değişikliğin de etkisi vardır. Daha önceleri edebiyatta ve sanatın diğer kollarında uyulması zorunlu tek kıstas, toplumcu gerçekçilikti. Rumenlerin Latin kökeninden gelme iddiaları yönetimce kabul edilmediği gibi, Rumen dili de Slavlaştırılmıştı ve kitaplar Latin alfabesiyle değil de, Kiril alfabesiyle basılıyordu. Şimdi sanat ortamının daha rahat olduğu söylenebilir. Toplumcu gerçekçilik kıstasının yerini, 1965 yılında, toplumcu hümanizm almıştır. Kültür etkinlikleri büyük ölçüde artmıştır. Belirtaşlı kentlerde konser salonları, opera binaları ve müzelerin sayısı giittikçe kabarmaktadır. Orkestralara, halk müziği ve oyunları ekiplerine, amatör tiyatro gruplarına, ülkenin en ücra köşelerinde bile rastlanır.

Bükreş'te bir ana caddede trafik saatlerine bağlı olmaksızın hareketlilik görülür.

Dinde de benzer bir yaklaşım görülmektedir. Daha önceleri, dinsel inançlara bir kısıtlama konmadığı halde, dinsel kurumların Marksizm - Leninizm'e karşı bir görüş öne sürmemeleri istenmişti. Bu arada, Katolik kilisesi de, 1948'de Rumen Ortodoks kilisesinin bir parçası halini alarak, ortadan kalkmıştı. Oysa son yıllarda, Rumen Ortodoks kilisesinin yeniden milliyetçiliğe ağırlık tanımasına izin vermiştir. Kilise, güçlü ve uluslararası alanda saygınlık kazanmış bir Romanya oluşturmada itici bir güç olmuştur.

Bu iki alandaki tavır değişikliği ve önceki hataların düzeltilmesi yoluna gidilmesi, aslında genel bir tavır yansıması olarak da yorumlanabilir. Milliyetçilik, savaş öncesi Romanya'da daima önemli bir güç olmuştu. Geçmişte, upkı eğitim ve edebiyat alanlarında olduğu gibi, milliyetçilik konusunda da Fransız etkisi altında kalan Romanya'da, Latinlik unsuru oldum olası vurgulanmıştı. Yönetimin bir dönem bastırmaya çalıştığı bu tavır, şimdi Romanya'nın güç ve saygınlık kazanmasının temel direklerinden biri olarak görülmektedir. Ülkenin dış politikasında oldukça bağımsız kalması da, halkın, 'milliyetçi komünizm' bileşimini desteklemesine yol açmaktadır.

Rumenlerin bir diğer ilginç nitelliği de, 'yeşil'e olan sevgileridir. Dağ köylerinde kulübelerin damları bile, okside olup yeşersin diye, bakırdan yapılır ve böylelikle doğal görünümle bir bütünlük kazanmaları sağlanır. Romanya halkının binlerce yıllık tarihi, kopmaz bir biçimde, dağlarla ormanlara bağlıdır. Burada, dağların geçitlerinde birçok bağımsızlık savaşı kazanılmış, köylüler ve kentliler, ülkeyi istila eden kuvvetlere karşı burada bir sığınak bulmuştur. Kalelerle dağ köyleri buralarda yapılmış, zamanın sisleri içine gömülen, gelenekleri yaşatan kırsal folklor burada doğmuştur. Özellikle ülkenin yaklaşık üçte birini kaplayan Karpatlar, halkın ulusal varlığını korudukları için, Rumenlerin gözünde kutsaldır. Yeşil ve beyaz, Karpatların ayrılmayan iki rengidir. Yeşilliğin kar örtüsünden fışkırabildiği ender yerlerden biri de burasıdır.

Karadeniz kıyısı boyunca, kilometrelerce uzayan kumsallarda yerli-yabancı binlerce turist, yaz aylarının keyfini çıkartır.

Ama yeşil deyince, yine de öncelikle aklımıza Bükreş gelir. Romanya'nın başkentini, iki tarafı ağaçlı bulvarları, boyu ta evlerin damlarına kadar uzanan ağaçları, orman havasını andıran mis kokulu atmosferi ile, yeşilin bir simgesi, adeta bir bahçe kentidir. Kentin çevresinde hemen 20-30 kilometre mesafeden büyük ve sık hiçbir şekilde kirletilmemiş gür kemli, sessiz ormanlar bulunur. Ondördüncü yüzyılda Eflak prenslerinin yerleştiği Bükreş, bugün 19. yüzyıl Fransız etkisini yansıtmaktadır. Kenti boydan boya kesen geniş bulvarlar, yaz başında güllerle bezenir. Bükreş, dünyaca ünlü bir gülyağı merkezidir.

Karpatlar eteğindeki Oltenya'nın Vâlcea yöresi ise, 'sardunyalar ülkesi'dir. Sardunya, Rumenlerin ulusal çiçeğidir. Egzotik bir rayihası olmayan bu mütevazi çiçek, tozağın kokusunu alarak her yerde, bahçede, saksıda yetiştirilir. Ama bu yörelerde sardunya, bir simge olarak her yana serpiştirilmiştir. Oltenyalılar, bu kırmızı çiçekler içinde yaşadıkları yemyeşil okyanusu bütünlemek isterler. Taş ya da tahta direkler üzerinde yalı çardaklar ve küçük kulelere, ev sahiplerinin zevkine göre, yaz sabahının pembesi tonundan tutun da kan kırmızısı, solgun kırmızı, ufuk kırmızımsı rengine varan dek, sardunyalar dizilir.

KİTLE İLETİŞİMİ

Radyo - Televiziunea Română, orta dalga ve FM üzerinden üç program yayınlar. Ayrıca, Macarca, Almanca ve Sırp-Hırvat dilleriyle yapılan yayınlar da dahil olmak üzere, altı tane bölgesel program vardır. İki televizyon programı yayınlanır.

1979 yılında telefon abonelerinin sayısı 1,479,627'ydi. Radyo alıcısı sayısı 3 milyon 200 bin, TV alıcılarının sayısı ise 3 milyon 679 bindi.

Romanya'da 1979'da 5 bin 785 sinema ve 167 tiyatro ile konser salonu vardı. Aynı yılda 25 tane uzun metrajlı film çekilmişti.

Yine 1979'da, ülkede 29 gazete basılıyordu. Diğer süreli yayınların sayısı ise 431'di. Bu rakamlara, azınlık dilleriyle yayınlanan 25 süreli yayın da dahildir. Partî gazetesinin adı Scînteia'dır ('Kıvılcım')

Eğitim

... yıllık, zorunlu temel eğitim

...manya'da 1948 yılında çıkarılan bir yasa uya... her derecedeki öğretim devlet tarafından yö...etilmektedir. Okul çağındaki tüm çocukların, 'ge...' adı verilen temel eğitimi zorunludur ve ...eğitimin süresi on yıldır. Bu sürede, öğrencilerin ...tüm okul giderleri devlet tarafından karşılanır ...manya'daki eğitim sistemi derecelerine göre ...e ayrılır: 3 ile 6 yaş arasındaki çocuklar için ...kültüre hazırlanma dönemi olan çocuk yuva..., ...yıllık zorunlu genel kültür okulları, seçilen ...eğitik veren dört yıl süreli liseler, üniversite ...hazırlık okullar. Genel kültür okulları ve liseler, ...sorunda olan gençler için gece de öğretim ...

...versitelerde öğrenim süresi 3-6 yıl arasında ...Bacau, Baia Mare, Braşov, Bükreş, Cluj, ...Calova, Galatzi, Iaşi, Odadea, Ploieş..., Petroşani, Suceava, Timişoara, Tirgu ...Secuiesc, Reşita ve Hunedoara'daki üniversi...aktülte sayısı 195'i bulur.

...manya'da sayıları yüksek olan azınlığa, kendi ...dillerinde, genel kültür, lise, akşam liselerinde ...yapma olanağı sağlanmıştır.

...Matematik, fizik, kimya ve biyoloji, eğitimde ...verilen dallardır.

...manya'da sonra ikinci zorunlu dil olarak oku...an Rusça'nın etkisi giderek azalmış, Batı dille...n İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve ...ayıca ağırlık kazanmaya başlamıştır.

...sisteminin önemli özelliklerinden biri, ge...okullarının son iki yılından başlayarak ü...versitelerin son sınıfına kadar, uygulamalı çalış...a yer verilmesidir. Okulların bulunduğu yer...deki sanayi ve tarım birimleri tarafından yöne...fabrikalarda uygulamalı çalışmalara katılan öğ...ciler, böylece stajlarını okul süresi içinde ta...mamlamaktadırlar.

...versitedeki gençlerin toplum içinde uyum ...maları ve topluluk çalışmasında verimli ol...una yardımcı olmak amacıyla, üniversite ve ...okulların yönetimine katılmaları sağlan...ıştır.

Din

Kiliseler, «Mezhepler Dairesi»nce denetlenir

...insel inanç özgürlüğü, Romanya'da anayasay...koruma altına alınmıştır. Kiliseler de yine ana...yasanın 30. maddesine göre örgütlenir ve işlev gö...rür. Rahipleri eğitmek için yapılan seminerleri de ...devlet yürütür. Masraf ve maaşlar devletçe karşı...nır. Romanya'da, hepsi 'Mezhepler Dairesi'nin ...denetimi altında olan 14 kilise vardır. En büyüğü, ...yılında 13 milyon 670 bin üyesi olan Rumen ...Ortodoks Kilisesi'dir. Kendi kendini yöneten bu ki...se, Doğu Ortodoks Kilisesi ile doğmatik bir birlik ...içindedir.

...Vatikan ile bağını 1698'de koparmış olan Rum ...Katolik Kilisesi, 1948'de kapatılmıştır. Bu kilisenin ...tarihte, bir milyon 600 bin üyesi ve 1.818 rahibi ...vardı.

...yılında, sayıları bir milyon 400 bin olarak ...Roma katoliklere daha çok Macar ve Alman a...zınlıklar arasında rastlanmaktadır.

...Bunların dışında Kalvinistler, Luteryenler var...r. Sırplar ayrı bir Ortodoks kilisesine sahiptir. ...yılında Romanya'da 90 bin kişiden oluşan Ya...hudi cemaatinin 130 sinagogu vardı. Müs...lümanlara ise Constanta'da bir müftülüğü bu...lunmaktadır.

Romenler'in kökeni: Daçyalılara kadar uzanır

...manya nüfusunun yüzde 88'i Rumenler...den oluşur. Etnik azınlıklar arasında önce Ma...carlar (% 7.9) sonra Almanlar (% 1.6) gelir. ...Bu azınlıklar, Erdel ve Banat bölgelerinde yo...ğundur. Daha az sayıda olmak üzere ise, Türk...ler ve Tatarlar, Ukraynalılar, Sırplar, Hırvat...lar, Slovenler, Yahudiler, Bulgarlar, Çek ve ...Slovaklar, Rumlar, Ermeniler ve Çingeneler de ...vardır. Bu küçük etnik grupların çoğu, sınır ...bölgelerine yerleşmiştir.

...Rumenlerin kökeni, milattan sonra II. ve III. ...yüzyıllarda Romalılar tarafından fethedilen ve ...Romalılaştırılan bir Trakya halkı olan Daçyalı...lara kadar uzanır. Daçya, Roma İmparatorlu...ğu'na bağlı eyaletlerden en fazla Romalılaşanı ...idi ve Latince, sonradan modern Rumenceye ...dönüşen dil üzerinde derin bir etki bıraktı. Ru...mence'ye bir Romans dili gözüyle bakılır. ...Dilbilgisi ve kelime hazinesi Latinceyi çok an...dırır. Ancak dil üzerinde, bir ölçüde Slav etkisi ...de vardır.

GELENEK

Rumen gelenekleri, estetik yasalarına uygun bir yaşama özlemini yansıtır

Rumen folkloru, Rumen halkının doğal ve insancıl uyum karşısındaki derin duyarlığını, estetik ve güzelliğin yasalarına uygun yaşama konusundaki tükenmez özlemini yansıtan renkli bir dünyadır. Romanya'nın yetiştirdiği uluslararası üne sahip pekçok yazar, sanatçı ve bilim adamının, örneğin Panait İstrati'nin o tadına doyum olmaz romanlarıyla öykülerinin, Eminescu'nun romantik şiirlerinin, Brancusi'nin o ışıl ışıl heykellerinin, Enescu'nun şiirli senfonilerinin Coanda'nın romantik çalışmalarının ve elbette, Zamfir'in panflütünden çıkan büyüleyici namelerin Rumen halk kültür ve yaratıcılığının verimli toprağında yeşeren tohumlardan kaynaklandığı yadsınamaz bir gerçektir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun hoşgörülü yönetimi altında uzun yüzyıllar boyunca genellikle birlik ve kardeşlik içinde yaşayıp gitmiş olan çeşitli milletler, birbirlerini etkileyerek ortaya pekçok ortak ürün çıkarmışlardır. Bu ortak kültürün yaratıları içinde, şurada burada, her milletin kendi özgün renklerinin de yer yer parladığı yapıtlara rastlanır.

Evler ve ev içleri

Rumen halk mimarisi inanılmaz bir çeşit zenginliği gösterir. Doğal coğrafi konumu, onunla birlikte giden yapı malzemesine, yöre halklarının yaşama barınma ve yiyeceklerini depo etme alışkanlıklarına göre durmadan değişen özellikler gösterir Rumen evleri. Erdel (Transilvanya) bölgesinde güçlü taş temeller üzerinde yükselen, kalın tuğla ya da ağaç duvarlı görkemli evlerin geniş ve güneşli avlular içinde yükseldiği görülür. Transilvanya'nın Apuseni dağları yöresinde, duvarlardan üç kat yüksekte gittikçe incelen tahta kiremitli damlarıyla 150 yıllık evlere rastlamak olağandır. Kuzey Transilvanya'daysa, kulelerinin boyu 60 metreyi geçen eşsiz tahta kiliseler ve oyumu oymalı tahta cümle kapılarıyla şirin ağaç evler, doğanın uyumlu birer parçası olarak çevreye serpiştirilmiştir. Güney Romanya'da Oltenia bölgesinde görülen oymalı verandaları ya da teraslarıyla iki katlı yüksek evler geniş ovalarla kaplı doğu yörelerinde yerlerini, yataylamasına gelişen alçak evlere terkeder. Tuna kıyılarına ya da deltasına gelince görüntü tümüyle değişir: Buradaki görüntüye kil duvarlı, örme damlı evler egemendir. Daracık verandada balıkçılık malzemesi saklanır. Kuzeydoğuda beyaz badanalı duvarları ve ortadaki gözetleme kuleleriyle son derece yalın evler göze çarpar. Banat ve Erdel'de Rumenlerin, Macarlar, Almanlar ve başka milletlerle içiçe yaşadığı yörelerde mimari, tipik özelliklerin yanı sıra, geleneksel halk mimarisine özgün ve pitoresk bir renk katan etkileşimleri yansıtır. Sebeş ve Oraştie yörelerindeki kimi köylerde, Sakson ve Şvabların yaşadıkları evlerde kapı kirişlerini ev sahibinin çalışkanlığı, dürüstlüğü ve konukseverliği konusunda övücü atasözleriyle süsleme geleneği tüm canlılığıyla yaşamaktadır.

Rumen evlerinin dış süslemeleri kadar çevresinin düzenlenişi de özen ürünüdür.

Ayrıca bu yörelerdeki Szekler (Macar) kasabalarında ağaç duvarları, kapıları, bahçe duvarlarını ve çitleri süsleyen tahta oymacılığının üstün bir elsanatı düzeyine ulaştığını belirtmeden geçmemek gerekir.

Rumen köy ve kasabalarında yaşayan halk mimarisinin seçkin başka örneklerini Romanya'nın ünü dünyayı tutmuş etnoğrafya müzelerinde de seyretmek mümkündür.

Rumen köy evlerinin kapısından girdiğiniz andan itibaren de gerçek bir halk müzesiyle karşı karşıya gelmiş gibi olursunuz; ağaç, metal kıl ve bitkisel ya da hayvansal liflerden yapılmış, sayısız ev eşyası göz alıcı renklerle fakat son derece yalın bir uslüp içinde süslenmiştir. Zaman içinde rengi daha bir derinlik kazanmış kızıl kahverengi mobilya, pamuklu ya da keten perdelerden kumaşların beyazlarıyla uyumlu bir karşıtlık yaratır; tabii buna kilimlerin, halıların, duvar halılarının renk cümbüşünü de eklemek gerekir. Bütün bu renk ve biçim karmaşası, kolay kolay unutulmaz bir huzur, sükun ve konukseverlik atmosferi yaratır Rumen evinin içinde.

Öte yandan, bölgeden bölgeye değişen canlı renk ve motifleriyle gündelik kullanımın ötesinde gerçek bir sanat düzeyine ulaşmış bulunan Rumen dokumaları, halıları ve çanakları, kökleri hayli eski çağlara uzanan gelenekleri günümüzde olanca gücüyle yansıtırlar. Elbette, renkli cam boyamacılığı sanatının olanca canlılığıyla korunduğu ender ülkelerden birinin de Romanya olduğunu unutmamalıyız.

Rumen folkloru

Halk gelenekleri, örf ve adetleri, şarkılarla dansları, Rumen halkının ruhunu derinlemesine yansıtan özel bir zenginlik kaynağıdır. İnsan yaşamının dönüm noktalarını oluşturan örf ve adetler, yani doğum şenlikleri, düğünler, cenaze törenleri, ekime ve hasata ilişkin dönemsel davranış biçimleri, bir bütün olarak paha biçilmez bir kültür zenginliğini oluştururlar. Örneğin Rumen düğünleri 20-25 kadar insanın rol aldığı, senaryosuyla rejisörüyle ve konukların da zaman zaman aktif olarak katılmasıyla tastamam bir büyük "show"durlar. Yapısı ve gelişmesi genellikle temelde aynı olan bu şenlikli gösteri, doruğuna vardığı andan itibaren bitişine dek hemen her zaman büyük değişiklikler gösterir, sürprizlerle doludur. Ünlü Rumen şaraplarıyla "ıslatılan" ve gene ünlü Rumen gülleriyle bezenen bu düğünler nasıl daima yaşı olmayan bir gençliğin, dünya yüzünde sonsuz bir yaşamın simgesi olagelmişse, tutulan oruçlar, ölünün başında beklenen nöbetleri, yakılan ağıtları, okunan duaları ve yenilen ölü yemekleri ile cenaze törenleri de Rumen insanının ölüm karşısındaki tavrını belirleyen bir olaydır.

Tipik döşenme biçimi, kilimiyle, bakırıyla, bir Rumen evi.

Romanya'da mevsimine göre değişik biçimlerde kutlanan olaylardan oluşan zengin şenlik çeşitliliği içinde en önemlisi, şüphesiz, Yeni Yıl şenlikleridir. Daha güz mevsimi girerken hazırlıklar başlar. Noel gecesi yaklaşırken heyecan artar, beklenen gece geldiğinde enval çeşit yiyeceklerle geleneksel erik rakıları elden ele dolaşır, her pencerenin altında söylenen ilâhiler yılda yalnız bir kereye mahsustur, gece çeşitli temsiller, maskeler, şarkılar cümbüşü içinde sabaha kavuşturulur.

Rumen folklorundan söz ederken, bu dünya içinde çok önemli bir yer tutan sözlü aile eğlencelerinden bahsedilmesin olmaz. Gerçekten Rumen insanı, bir araya gelme fırsatını bulduğu anda dinsel efsanelerden tutun da, satirik şarkılara varıncaya dek bilmeceler, atasözleri, manzum baladlar, lirik şiirler, şarkılı-manzumeli 32 kısım tekmilli birden oyunları, korku öyküleri vb.'den oluşan salon ve açıkhava eğlenceleri düzenlemeden duramaz.

Drakula ve «vampir» öyküleri

Korku öyküleri deyince burada biraz durmak gerek. Çocukluğumuzda hepimizin uykularını kaçıran şu ünlü vampir masallarının ve vampirlerin atababası Drakula'nın anayurdu Romanya'dan başkası değildir. Tarihe "kazıklı voyvoda" adıyla geçen ve XV. yüzyılda çıkardığı isyanla Osmanlı İmparatorluğu'na "kök söktüren" Erdel Beyi Vlad'ın (Çepeş) babası, bir rivayete göre işte bu ünlü Kont Dracula'dır. Dracula mezarlarından çıkıp uzun köpek dişleriyle masum insanların kanını içen, yüreklerine bir kazık saplanmadıkça ölmeyen sarmısak ve haç tutulunca kaçan, aynalarda görünmeyen, Transilvanya'da (Erdel) korkunç şatoların karanlık dehlizlerinde karanlık ruhlarla ilişki kuran vampir efsanelerının kaynağıdır. Vampir öyküleri geleneği, yalnız Erdel yöresi insanlarıyla ve hatta Romanya'yla sınırlı kalmayıp bütün dünyaya yayılmış, sayısız filmlere konu olmuştur.

EKONOMİ

Batı'lı şirketlerle ortak yatırımlar yapıldı

İKİNCİ Dünya Savaşı'ndan önce Romanya'nın ekonomisi tarıma dayalı idi. 1938 yılında tarımsal üretim ulusal gelirin yüzde 38'ini sağlarken, sanayi yaklaşık yüzde 31'ini karşılayabiliyordu. Bu savaş sonrasındaki birkaç yıl hariçtan sürdü. Daha sonra uygulamasına geçilen ekonomik sistemle sanayinin ekonomideki payı sistemli olarak arttı (1950: yüzde 44, 1965: yüzde 49, 1979: yüzde 58.5). 11 Haziran 1948 tarihindeki milleştirme hareketini plânlı ekonomi uygulaması izledi.

1951 yılından sonra 5'er yıllık kalkınma planları uygulanmaya başlandı. 1981 yılında uygulanmaya başlandıktan altıncı beş yıllık planın (1981-85) büyüme hedefleri şöyledir: Gayri safi milli hasıla yüzde 9, ulusal gelir yüzde 10, sınai üretim yüzde 10, tarımsal üretim yüzde 24.5 -27.5. Romanya, Devlet Başkanı Ceausescu'nun 1981 şubatında belirttiği gibi tarımsal üretimi ihmal etmiştir. Şubat 1982 tarihinden itibaren, ülkede gıda fiyatları yüzde 35 oranında artırılmıştır. Sanayi, bazı sektörlerin gelişmesi için yönlendirilmiştir. (Makina yapımı, demir ve çelik, metaller, kimya ve elektrik enerjisi)

Enerji için 10 yıllık plan

Romanya'yı enerji alanında kendi kendine yeterli duruma getirmek için 10 yıllık bir plan uygulaması 1980'de başlatılmıştır. 1980 yılı rakamlarına göre ülkede elektrik enerjisi üretimi 67.500 milyon kilovatt saat olmuştur. Romanya-Yugoslavya ortak hidro elektrik santrali, 1972 yılında Danube nehrinde faaliyete geçmiştir. Santralin yıllık enerji üretim miktarı 11.000 milyon kilovatt saattir. Bu arada 1985 yılında üretime geçmesi planlanan bir nükleer santralin de yapım çalışmaları sürdürülmektedir. Nükleer santralin yıllık kapasitesinin 600 bin kilovatt saat olması planlanmıştır. Romanya'da petrol yataklarının bulunduğu bölgeler, Prahova, Bacau, Gorj, Crişana ve Argeş'tir. 1979 yılında Romanya'da petrol fiyatları yüzde 60 oranında artırılarak resmi ve özel otomobillerin kullanımına sınırlamalar getirilmiştir. Ülkenin petrol ihtiyacı iç üretim kadardır. Romanya'nın petrol üretimi 1979 yılında 12.323 bin ton olmuştur. Bu rakam, bir yıl önce 13.724 bin ton olarak gerçekleşmişti.

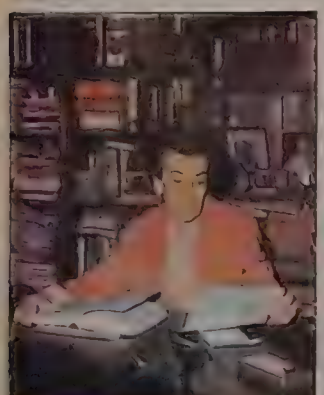

Ana Aslan, güzellik ve sağlık enstitüsüyle ülke ekonomisine büyük katkılarda bulunmuştur.

Ülkenin demir cevheri üretimi ise, 2.511 bin tondan (1978) 1979 yılında 2.523 bin tona yükselmiştir.

Kömürün toplam enerji üretimindeki payı, yüzde 25'den (1978) 1980 yılında yüzde 40'a yükselmiştir. Kömürün payının 1990 yılında yüzde 60'a yükseltilmesi öngörülmektedir. Romanya'da 1979 yılında kömür üretimi, 34.888 bin ton olmuştur. Ülkenin metan gazı üretimi ise, 1978 yılında 28.973 bin ton, 1979 yılında da 27.189 bin ton olarak gerçekleşmiştir.

Tuz yatakları, Aşağı Karpatlar bölgesinde ve Transylvania'da bulunmaktadır. 1978 yılında tuz üretimi 4.7 milyon ton olmuştur. Romanya'da bazı küçük imalâthaneler dışında (toplam içindeki payı yüzde 1) bütün işletmeler devlet ya da kooperatifler eliyle işletilmektedir.

1979 yılı sonu rakamlarına göre ülkede 1.701 işletmede 3.1 milyon kişi çalışmaktadır. Çalışan nüfusun yüzde 25'i sanayidedir.

Sanayide belli başlı ürünlerin 1979 yılı üretim miktarları (ton olarak) şöyle gerçekleşmiştir: Pik demir 8.879, çelik 12.909, çelik boru 1.500, işlenmiş çelik 9.482, kimyasal gübre, 2.522, südkostik 704, kâğıt 819, çimento 14.656, şeker 525, yemeklik yağ 375, yağ 40.

Diğer ürünler de şu şekilde sayılabilir (1 milyon metrekare olarak) pamuklu, 707, yünlü 125, sunî elyaf 196.200; (bin adet olarak): radyo alıcısı 757, televizyon alıcısı 574, bisiklet 205, çamaşır makinası 294, buzdolabı 446, otomobil 75.020, ayakkabı 104 milyon çift.

Çalışan nüfus

Romanya'da çalışan nüfusun sayısı 10.32 milyondur (1979). Bunun 3.17 milyonu tarımda, 4.52 milyonu sanayi ve inşaat alanında çalışmaktadır. Ücret farklılaşması için sosyal tahdire ve verimliliğe bağlıdır. 1980 yılında ortalama aylık ücret 2.256 Leudur. Asgari ücret ise, 1.425 Leudur. Haftalık çalışma süresi 44 saattir. Erkekler 62, kadınlar da 57 yaşında emekli olmaktadır.

Romanya (1979 yılı rakamlarına göre) 43.466 milyon Leuluk ihracat ve 48.792 milyon Leuluk de ithalât yapmıştır. Aynı yılın rakamlarına göre, temel ihracat ürünleri şöyledir: Petrol ürünleri 7.396 bin ton çimento, 2.738 bin ton tahıl 628, traktör 41.882 adet. Ayrıca petrol kuyusu malzemesi, çimento fabrikası malzemesi ve gemi ihraç edilmektedir.

Romanya'nın ithal ettiği başlıca ürünler ise, bin ton olarak şunlardır: Demir cevheri 16.065, sınai kok, 2.896, işlenmiş metal 1.511, motorlu araç 13.658 ve endüstriyel ve tarımsal âlet.

Bir COMECON (Sosyalist Ülkeler Ekonomik İşbirliği Örgütü) üyesi olan Romanya dış ticaretinin yüzde 60'ını sosyalist ülkelerle yapmaktadır. (Yüzde 15'i Sovyetler Birliği ile) 1979 yılı rakamlarına göre Romanya'nın dış ticaretinde temel ülkeler (1 milyon Leu) olarak şunlardır: Sovyetler Birliği (14.529), Federal Almanya (68.342), Demokratik Almanya (5.657), ABD (5.049), Çin Halk Cumhuriyeti (4.720), Irak (4.441), Çekoslovakya (4.072).

Romanya'nın 1981 yılında batılı ülkelere olan dış borcu 7.900 milyon ABD dolarıdır.

Romanya'da batılı şirketlerle ortak yatırımlar yapılmıştır. Bu şirketlerin yüzde 51 hissesi Romanya'nın elindedir. Romconsult ve Publicom ajansları bu şirketler için pazar araştırması ve reklâm kampanyalarını yürütmektedir. Romanya'nın AET (Avrupa Ekonomik Topluluğu) ile de ticaret bağlantısı bulunmaktadır. AET ile Romanya arasında sınai ürünler üzerinde ve bir ortak ekonomik komisyon kurulması yolundaki anlaşmaya 1980 martında varılmıştır.

Tarım

Ülkenin tarımsal alan genişliği 14.97 milyon hektardır (1979). Bunun 9.817 bin hektarı sürülebilir alan, 4.486 bin hektarı otlak ve çayır, 664 bin hektarı da meyve ağaçlarıdır. 1979 yılında Romanya'da 4.716 bin ton buğday ve çavdar, 2.043 bin ton arpa, 12.245 bin ton mısır, 4.562 bin ton patates, 956 bin ton yağlı tohum ve 6.109 bin ton şeker pancarı üretilmiştir.

Romanya'da 4.923 kollektif çiftlik, 356 devlet çiftliği bulunmaktadır. Kollektif çiftliklere bağlı olan 9 milyon hektar, devlet çiftliklerinin kapladığı alan da 2 milyon hektardır. 709 tarım

Karadeniz kıyısında, ülkenin en büyük limanı kenti olan Köstence yer alır.

Romanya ekonomisinde turizmin payı büyüm

TÜRKİYE İLE EKONOMİK İLİŞKİLERİ

İki ülke arasındaki işbirliği gelişme göstermektedir

Romanya ve Türkiye arasındaki ticaret son yıllarda miktar ve malların yapısı açısından gelişmeler göstermiştir. Romanya Türkiye'ye genellikle makine ve teçhizat, demir ve çelik ürünleri, kimyasal maddeler ile elektrikli âletler ihraç etmektedir. Buna karşılık Romanya'nın Türkiye'den yaptığı ithalatta hammaddeler ve maden cevherleri, pamuk ile taze meyveleri ve besin maddeleri ilk sırada yer almaktadır. Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in son Romanya seyahati ile iki ülkenin işbirliği daha da gelişme göstermiştir.

Romanya - Türkiye Ortak Komisyonu'nun 9. toplantısında iki ülke arasındaki ticaretin 700 milyon dolarlık hacme sahip olması kararlaştırılmıştır. Bu arada her iki ülke ortak yatırımlar alanında da işbirliğine gitmiştir. Bunlardan biri Anadolu'da gerçekleştirilecek olan yıllık 5 milyon ton kapasiteli TPAO rafinerisidir. Ticari ilişkiler dışında iki ülkenin turizm alanındaki işbirliği de önem taşımaktadır. Romanya ve Türkiye'deki seyahat acenteleri bu yıl çok sayıda turistin iki ülkeyi karşılıklı yöretini sağlamaktadır. İki ülke hükümetleri arasında var olan turizm anlaşması da gelişmede önemli bir rol oynamaktadır. Romanya ve Türkiye arasında düzenli hava ve deniz yolu ulaşımı yapılmaktadır.

...dem otel, Romanya'nın son yıllarda ... büyük turizm atılımının bir sim- ...

...da 137.621 traktör bulunmaktadır. Top- ...k alan 6.33 milyon hektardır. (1979).

Ulaşım

...ya'da toplam ulusal karayolu uzunluğu, ... kilometredir. Bunun 11.369'u modernize ...ştir. 1979 yılı rakamlarına göre, karayolu ile ... ton yük ve 1.026 milyon yolcu taşın... 176 bin otomobil, 125 bin kamu aracı bulun...

...ya Demiryolları'nın uzunluğu, 11.113 ...dir. Bunun 2.202 kilometresi elektriklidir ... yılında taşınan yolcu sayısı 351 milyon, ... yük miktarı da 273 milyon tondur.

...ya Hava Yolları TAROM, iç hatlar ...da çeşitli dış hat seferleri yapmaktadır. ...'dan İstanbul'a da seferleri bulunmaktadır. ...'e birçok yabancı şirketin uçağı sefer yap... Romanya ile Çin Halk Cumhuriyeti ara... bir hava anlaşması 1973 yılında imzalan... Bükreş yakınlarında iki havaalanı bulun... Bunlardan Baneasa iç hat seferleri için, ...pen uluslararası seferler için kullanılmaktadır. ... yılında havayolu ile 1 milyon 908 bin yolcu ve ... ton yük taşınmıştır.

...ya'nın ana limanları Karadeniz'de Cons... ile Danube üzerinde Galati ve Braila'dır. ... kıyısında Mangalia'da yeni bir liman ... yapılmaktadır. En büyük liman Galati'de... Romanya deniz ticaret filosu (NAVROM) top... 1.365.000 detveit tonluk 94 gemiye sahiptir. ... yılında deniz yolu ile, 13.22 milyon ton, nehir ...la da 9.7 milyon ton yük taşınmıştır.

SAVUNMA

Savunma Konseyi, Devlet Konseyi'nin denetiminde

...ya bir Varşova Paktı üyesidir. Sa... Cumhurbaşkanı Çavuşesku'nun baş... Devlet Konseyi tarafından denet... Savunma Konseyi'nin sorumluluğunda ... yılında savunma harcamaları 2 000 ... olarak gerçekleştirilmiştir.

...Kuvvetleri'nde askerlik süresi 16 aydır. ...Kuvvetleri'nde 140 bin düzenli asker ve ... muhafızı, iç güvenlik birlikleri gibi ... birlikler bulunur. Üç tank ve sekiz ... tümen, üç dağ tugayı, iki topçu tuga... SSM tugayı ve bir hava alayından oluş... 1 700 tanka sahiptir.

...Kuvvetleri üç küçük eskort, beş sü... ile donatılmış bot, 25 torpido bot, 20 ..., üç eski devriye gemisi, dört eski ... tarama gemisi, 42 nehir devriye ..., 12 çıkarma gemisi bulunmaktadır. Do... Mangalia'dadır. Askerlik süresinin ... olduğu donanmada 10 bin kişi bulun... Ayrıca 2 bin kişilik kıyı savunma ... da bulunmaktadır.

...Kuvvetleri'nde askerlik süresi iki yıl ... bin kişinin görev yaptığı hava kuvvet... 320 savaş uçağı vardır. Hava Kuvvet... hava tümeninden oluşur. Mig-21'lerin ... ölçüde kullanıldığı Romanya'da ayrıca ... uçağı vardır.

Comaneci ülkenin spor alanında gösterdiği başarının en popüler örneği sayılır.

SPOR

Türkiye, ilk millî futbol maçını Romanya ile yaptı

ROMANYA'da XVIII. yüzyılın son yarısında görülmeye başlayan spor çalışmaları, 1945'ten sonra daha hızlı bir gelişme göstermiştir. Romanya'da ilk spor kulübünün 1862 yılında atıcılık dalında kurulduğu, bundan kısa bir süre sonra da ilk cimnastik kulübünün çalışmaya başladığı görülür. 1880 yılında Bükreş'te ilk yüzme havuzu açılmış, XX. yüzyılın ilk yıllarında da futbol, eskrim, rugbi, boks ve kano dallarında ulusal federasyonlar kurulmuştur. Romanya, Türk Milli Futbol Takımı'nın ilk maçını oynadığı (26 Ekim 1923) rakibi olması bakımından da bizim için ayrı bir anlam taşımaktadır.

Romanya uluslararası alandaki ilk büyük başarısını 1930 yılında kazanmış ve **Lucien Popescu** sinek sıklette Avrupa şampiyonluğunu elde etmiştir. Bunu yine aynı boksörün horoz sıklette Avrupa şampiyonluğunu kazanması izlemiştir. (1935). 1936 yılında da **Toma Aurel**, yine boksta Romanya'ya yeni bir Avrupa şampiyonluğu armağan etmiştir.

1934 yılında ikili Bobsleigh kızak yarışmasında **Frim** ile **Dimitrescu**'dan kurulu Romanya ekibi dünya şampiyonluğunu almıştır.

1936 Berlin Olimpiyatı'nda da **Henri Rang** binicilikte bir bronz madalya kazanmıştır.

Olimpiyat başarıları

1945 yılında başlayan bilinçli ve hummalı çalışmalar sonunda Romanya ancak 1952 yılından sonra uluslararası alana çıkmıştır. Bu çıkış önemli ve ciddî bir çıkış olmuştur. Nitekim Romanya 1952-1972 yılları arasındaki beş olimpiyatta 18 altın madalya, 21 gümüş madalya, 32 de bronz madalya kazanmıştır.

Romanya'nın uluslararası çaptaki şampiyon sporcularının başında 1976 Melburn Olimpiyat Oyunları'nda dörder altın madalya kazanan ünlü cimnastikçi kız **Nadia Comaneci** ile kanocu **Vasile Diba** yer almaktadırlar. Bayanlar yüksek atlamada dünya rekorları kıran ve sayısız şampiyonluklar kazanan **Iolanda Balas**, bayanlar disk atmada büyük bir varlık gösteren bayan atlet **Lia Manoliu**, yine başarılı bir bayan yüksek atlayıcı olan **Viorica Viscopoleanu** ve bayan cirit atıcı **Mihaela Peneş** atletizm pistlerinde parlayan Romen atletleri olmuşlardır.

Güreşte **Pirvulescu, Martinescu, Bercaanu** gibi adlar minderde büyük varlık göstermişlerdi. **Leon-Rotman, I. Patzaichin** ve **Vasile Diba** kano dalında şampiyonluklar kazanmışlardır.

Romanya olimpiyat, dünya, Avrupa ve Balkan şampiyonalarında sporun hemen her dalında varlık göstermiş, dereceler kazanmıştır. Dünya şampiyonalarında kazanılan madalyalar toplamı 100'e yakın olup Avrupa şampiyonalarında ise 70 altın, 110 gümüş ve 250 bronz madalyası bulunmaktadır.

Hentbol, basketbol ve futbol

Romanya hentbolda dünya ve Avrupa şampiyonluklarını kazanırken basketbolda da güçlü ekipler ortaya çıkarmasını bilmiştir.

Türk Milli Takımı'nın ilk rakibi olan Romanya'da futbol da en populer sporlardan biri olarak dikkati çekmektedir. Romanya Futbol Federasyonu 1908 yılında kurulmuştur. Futbol dalı bulunan 2.816 spor kulübü vardır. Bu kulüplere bağlı 4.918 takım resmî lig maçlarına katılmakta ve bu takımlarda 96.520 lisansiye futbolcu yer almaktadır. Romanya'nın en büyük stadı, Bükreş'teki 70 bin kişilik 23 Ağustos Stadı'dır.

Eski Romen futbol takımları arasında Juventüs, Trikolor, Rapid, Tamşvar Türkiye'de çeşitli maçlar oynamışlardır. Bugün Romanya'nın belli başlı futbol takımları arasında Steau Roşu, Dinamo Bükreş, Lokomotiva, 23 Ağustos gibi güçlü ekipler bulunmaktadır. Romanya'nın ünlü millî futbolcularından Datcu, Nunweiller ve Sasu uzun yıllar Türkiye'de Fenerbahçe takımında yer almışlardır.

KÜLTÜR VE SANAT

Romanya, dünya edebiyatına ünlü imzalar kazandırmıştır

RUMEN edebiyatının ilk ürünleri XV. yüzyıl sonlarına rastlar. Bu dönemde, bir tür konuşma dilinden hız alan yazılı metinlerle başlayan Rumen edebiyatı bir sonraki yüzyılda iyiden iyiye renkli bir görünüm kazanır. 1521'de Eflak voyvodası **Neagoe Basarab**'ın kaleme aldığı "Teodosia'ya Öğütler" adlı kitap ilk kilometre taşı sayılır. Gene XV. yüzyıl sonunda ilk İncil çevirilerinin yapılması Rumen edebî dilinin gelişmesinde önemli bir rol oynayacaktır. XVI. yüzyılda ülkede basımevlerinin sayıca gözle görülür biçimde artması masal, destan, epope türünde ürünlerin yayılmasına önayak olur. Bu dönemin en etkili ürünleri gene de tarihsel anlatılardır. XVII. yüzyıl başından itibaren **Mircea Costin, Ion Neculce, Konstantin Cantacuzino** gibi tarih yazarları büyük popülerlik kazanırlar. Bu dönemin en önemli kişiliği ise, dev bir Osmanlı tarihi de kaleme almış olan **Dimitri Kantemir**'dir. Dimitri Kantemir'in öncülüğünde pek çok araştırmacı ve tarih yazarı "aydınlanma çağı"nın ülkedeki temsilciliğini yüklenirler. Kantemir'in yolunda ilerleyenlerin arasında en önemlileri **Georghe Şincai, Petru Maior** ve **Ion Budai Deleanu**'dur. Bu tarihçilerin Rumen edebiyatı açısından en canalıcı işlevleri, bir ulusal birlik kaygısını gütmüş olmalarıdır.

İslâmın etkisi

Osmanlı egemenliği altındaki ülke topraklarında İslâm sanatının ve edebiyatının geniş çapta etkilerinin görüldüğü XVII. ve XVIII. yüzyıllar, Rumen dilinin ve bu dilde yazılmış ürünlerin pek gelişme gösteremediği bir dönem oluşturur. XIX. yüzyılın başına kadar süren Osmanlı etkisi, bu tarihlerden başlayarak zayıflar ve yerini bir ulusal yeniden doğuş hareketine bırakır. Gelenek birikimine ve halk kültürünün temel öğelerine geniş ölçüde bel bağlayan bu ebedî hareketin başını şair **Ion Heliade Radulescu** ve tarih yazarları **Mihail Kogalniceanu** ve **Nicolae Balcescu** çeker. Bu dönemin güçlü yazarlarından biri de siyaset adamı **Ion Eliade - Radulescu**'dur. İlk Rumence grameri yayınlayan, ancak kiril alfabesini kullanan yazar aynı zamanda ülkesinin ilk edebiyat dergilerini yayın yaşamına sokmuştur. Ülkesinde pek çok "ilk"in başlatıcısı (Millî Tiyatroyu, Filarmoni Derneğini, Akademi'yi kurarak) olmasına rağmen yazar, siyasal açıdan sorun haline gelmiş, önce sürgüne çıkmış, sonradan Romanya'ya döndüğünde de yalnızlık içinde yaşamak zorunda kalmıştır. Eliade - Radulescu şiirlerinin yanı sıra felsefi kitaplarıyla da etkili olmuştur. XIX. yüzyılın ilk yarısında Rumen edebiyatının sözlü geleneğinden geniş ölçüde yararlanıldı, etkisi büyük olan derlemeler yayımlandı.

Döneme damgasını vuran edebî kişilik, şiirleri, düzyazı çalışmaları ve tiyatro oyunlarıyla ayrı ayrı önlemler barındıran **Vasile Alecsandri**'dir. Alecsandri'nin yanı sıra **Alecu Russo, Costake Negruzzi** ve toplumcu Romen anlayışını yerleştiren **Nicolae Filimon** yüzyılın ilk yarısında etkili olurlar. Yüzyılın ikinci yarısına, eleştirmen ve düşünür Titu Maiorescu yönetimindeki "Junimea" (Gençlik) akımı egemen olur. "Edebî Söyleşiler" dergisinde dönemin tüm yaratıcı kişilikleri buluşur. Şair **Mihai Eminescu**, oyun yazarı **Ion Luca Caragiale**, hikâyeci **Ioan Slavici** bunların belli başlılarıdır. XIX. yüzyılın ikinci yarısı, Rumen edebiyatının en canlı dönemidir. "Çağdaş" dergisinde Gherea sosyolojik eleştirinin temellerini atar; Macedonski sembolist geleneğe ayak uyduran ürünler verir. Bacovia'da sembolist şiir anlayışı en titiz örneklerini bulur. Cosbuc ve Goga gibi şairler edebiyata ulusal duygularla kahramanlık temalarını taşırlar.

XX. yüzyıl edebiyatı

XX. yüzyılda Rumen edebiyatı, Batı dünyasında adını duyuran yazarlar yetiştirir. Bunlardan bir bölümü Avrupa'da yaşamayı seçmiş, ürünlerini de yabancı dilde vermişlerdir. **Panait Istrati, Eugene Ionesco, Tristan Tzara** ve **Mircea Eliade** çağdaş edebiyatın önemli kilometre taşları sayılırlar. Ürünlerinin çoğunu Rumence yazan **Mircea Eliade**, romanlarından çok efsaneler ve doğu dinleri üzerine yaptığı vazgeçilmez araştırmalarla üne kavuşmuş, yıllarca Paris'te yaşadıktan sonra Amerika'ya yerleşmiştir. Tzara "Dada" hareketini Zürih'te baş-

→

[illegible] gerçekleştirdiği [illegible] Ionescu ise [illegible] tiyatrosunun öncülerinden biri [illegible] Romanya dışında ün kazanan yazarların [illegible] en sevilen [illegible] Panait Istrati'dir.

Romanya'[illegible] yeni [illegible] edebiyatına katkı[illegible] bulunan en temsili çağdaş şairler: Varoluşçu [illegible] sürdürülü Fundoianu, toplumsal sorunları [illegible] bir dile ele alan Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Ion Barbu ve Adrian Maniu'dur. Romanda Liviu Rebreanu, Cezar Petrescu, George Calinescu, tarihsel romanlarıyla Mihail Sadoveanu önem kazanır. Son çeyrek yüzyılda ise romanlarıyla Zaharia Stancu ve Marin Preda, şiirde Augustin Doinaş ve Baconski, tiyatro alanında Mirodan ve Lovinescu, eleştiri ve deneme alanında ise Tomuş ve Hauser öne çıkmıştır.

RESİM

Halk hareketleri ressamları etkiledi

Rumen resminin gelişimi, XV. yüzyıldan kalma [illegible] saraylarının dış duvarları üzerindeki resimlerin dayandığı köklü sanat geleneğine bağlanır. XIX. yüzyılda Rumen resmi önemli bir dönüşüme sahne olmuştur. Dinsel konulara dayanan duvar resimleri ya da anıt resimciliğinin yerini gündelik yaşantıyı yansıtan somut konulu resimler almış ve yağlıboya tekniği geliştirilmiştir. Romanya'daki halk hareketleri ressamları [illegible] etkilemiş ve onların gerçekçiliğe yönelmelerine, toplumsal sorunlara eğilmelerine neden olmuştur. Portre resminin gelişmesi de, yine [illegible] dönemine rastlar. Ulusal bilincin güçlenmesi, kitlelerin bilgilenmesi için [illegible] yansıtılan tarihsel olaylar daha sonra [illegible] sanatsal değeri olan belgesel tabloların yaratılmasına yol açmıştır.

1848 devrimine katılan eylemleri ve sanat alanındaki yaratıcılıklarıyla sömürü düzenine karşı [illegible] ressamlardan I. Negulici, Constantin Rosenthal, Barbu Iscovescu devrim sırasında yaşam[illegible]. Yine bu dönemin ressamlarından Tattarescu kilise duvarlarına yaptığı resimlerde dinsel resim öğelerinin gerçeğe daha yakın olmasını sağlamıştır. Tattarescu ile birlikte Theodor Aman tarihsel resim ve portre resminin gelişmesine önemli katkılarda bulunarak çağlarını ve toplumlarını gerçekçi bir biçimde yansıtmışlardır. Theodor Aman'ın önemli bir özelliği de Rumen resmine ilk kez günlük yaşantıdan kesitler getirmesidir. Theodor Aman ve Tattarescu'nun Rumen resim sanatına en önemli katkılarından biri de 1864 yılında Bükreş Güzel Sanatlar Okulu'nun kurulmasına önderlik etmeleridir.

Bu iki ressamın ardından, 1838 yılında doğan Rumen resim sanatının en büyük ustası Nicolae Grigorescu gelir. Ülkesinin doğasından ve köy yaşamından esinlenen sanatçı Romanya'nın, Fransa'dan sonra izlenimciliğin ikinci ülkesi olmasını sağlamıştır. Ion Andreescu, Stefan Luchian sanat yaşantılarına onun etkisinde başlamışlardır. Luchian sömürülen insanları ve yoksulları devrimci bir anlayışla, yeni renk uyumları içinde vererek resimde yeni bir çığır açmış. Octav Bancila daha geniş anlamda toplumsal düşüncelere yönelmiştir. Benzer gerçekçi yönelimlere I. Iser, C. Ressu, Stefan Dumitrescu, Stefan Popescu gibi ressamlarda da rastlanır. Gerçekçi geleneği sürdüren ressamlar N. Darascu, Marius Bunescu ve kullandığı özgün renklerle yaygın bir biçimde tanınan Theodor Pallady'dir. Çağdaş Rumen sanatının temellerini oluşturan bu sanatçıların ardından gelen Corneliu Baba, Ciucurencu, Eugen Popa, Dan Hatmanu, C. Piliuta, Codita, Pavel Covaci, Zoltan Anghel, Bendar günümüzün Rumen resmini temsil eden kişiler olmuşlardır.

Türkiye'de sevilen bir Rumen yazarı: Panait Istrati

Yaşar Nabi Nayır'ın çevirisiyle dilimize kazandırılan Panait Istrati tartışmasız biçimde ülkemizde en sevilen yabancı yazar olmuştur. Nayır'ın Istrati'den dilimize kazandırdığı yapıtlar "Perlmutter Ailesi", "Kodin", "Sokak [illegible] Arkadaş", "Hayat Yollarında", "Kira Kiralina", "[illegible]", "Angel Dayı", "Akdeniz", "[illegible]", "Bărăgan'ın Dikenleri" ve "Aldatan Işık"tır. Istrati'nin yapıtı yalnızca Türk okurunu değil, yazarlarımızı da etkilemiş, yerli edebiyatın gelişimine küçümsenmeyecek katkıları olmuştur. Istrati'nin yapıtlarının yanı sıra bir "Rumen Hikâyeleri Antolojisi" de Türkçede yayımlanmış, ayrıca Zaharia Stancu'nun "Ölümle Oyun" başlıklı kitabı da Türkçeye çevrilmiştir.

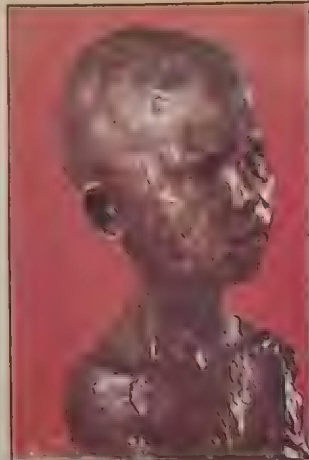

Brancuşi'nin bir heykeli: "Çocuk Başı".

HEYKEL

Çağdaş heykelciliğin ustası: Brancuşi

Rumen heykelciliği XIX. yüzyılın ikinci yarısında gelişmeye başlamıştır. Başlangıç çığırının en önemli heykelcileri Karl Storck, Ioan Georgescu ve "Deli Mihai", "Galip" gibi yapıtlarıyla tanınan Stefan Ionescu - Valbudea'dır.

Dimitrie Paciurea, halk sanatlarından esinlenerek, gelecek kuşakları etkileyecek gerçekçiliği miras bırakmıştır. Constantin Brancuşi ise ülke sınırlarını aşarak evrensel bir düzeyde, çağdaş heykelciliğin başta gelen ustaları arasında sayılmaktadır. Taş, ağaç ve madeni, işleyerek soyut düşünceleri somutlaştırma başarısını göstermiştir. Başlangıçta Rodin etkisiyle sürdürdüğü çalışmalarında daha sonra, ulusunun gelenekleriyle soyut akımın özelliklerini kaynaştırmayı başarmıştır. Brancuşi özellikle tahta işlerinde Rumen halk sanatını yeniden canlandırmıştır. Öpücük, "Dua", "Uyuklayan Yüz" isimli yapıtlarıyla simgeci anlayışı gerçekleştiren sanatçının "Uçan Kaplumbağa" "Öpücük Kapısı", "Sonsuz Sütun" gibi yapıtları tüm dünya tarafından tanınır.

SİNEMA

Devlet sinemaya önem veriyor

İlk Rumen filmi, 1912'de çekilen "Romanya'nın Bağımsızlık Savaşı" adlı yapıttır. Bu filmi çeken Grigore Brezeanu ve Leon Popescu'dur. Devletin sanat politikası içinde sinemaya önem verilmiş, ülkenin birçok yerinde, sanat okulları içinde sinema bölümleri ve modern stüdyolar kurulmuştur.

Ülkedeki sinema sayısı 1938'de 338 iken, 1980'de 6000 dolayına çıkmıştır. 1949'da çevrilen tek bir konulu filme karşılık, 1980'de 32 konulu, 44 kısa metrajlı ve 301 dokumanter film çevrilmiştir. Aynı yıl sinema seyircisi sayısı 195 milyon olarak belirlenmiştir. Uluslararası ödül kazanan Rumen filmleri arasında Lucian Pintilie'nin "Pazar Günü Saat 6'da", Liviu Ciulei'nin "Asılmış Adamlar Ormanı" ve "Felix ve Otilia" adlı filmleri dikkat çeker.

Çizgi filmler alanında Ion Popescu Gopo, tanınmış bir addır.

TİYATRO

Dünya tiyatrosuna yeni boyutlar kazandırdı

Rumen tiyatrosu XVIII. yüzyılın sonuna doğru gelişmeye başladı. XIX. yüzyılın ilk döneminde ulusal bilincin oluşması, ulusal değerlerin korunması çabası içinde olan Rumen halkı kültür alanındaki etkinlikler arasında Rumen dilinin gelişmesi, özgürlük düşüncelerinin yayılması bakımından tiyatronun işlevine büyük ölçüde önem vermekteydi. Bu dönemden başlayarak Rumen tiyatrosu sağlam bir kurum olarak, yüksek düzeyde sanatsal yaratıcılığa dayanan geniş bir programla, klasik ve çağdaş zamanların ulusal ve evrensel eserlerini sahnelemeye başladı.

Andreescu'nun "Barbizon'da Kış" adlı resmi

Tiyatro ve müzik kuruluşlarının sayısı başkent ve diğer kentlere giderek arttı. 1938 yılında 18 özel tiyatro kuruluşuna karşılık 1970 yılına varıldığında Romanya'da tümü devlet tarafından desteklenen 143 tiyatro bulunmaktaydı. Maddi yönden devlet tarafından desteklenen tiyatrolar sanatlarını icrada özerktirler. En üst düzeydeki oyuncudan, tiyatro okulunu henüz bitirmiş, bir oyuncuya kadar, her sanatçı gelecek kaygısı olmaksızın çalışmasını sürdürebilir.

Romanya'da Macarca, Almanca ve Yidiş gibi azınlık dillerini konuşanlara da hitabeden tiyatrolar vardır. Tiyatroların yanında çok sayıda kukla tiyatrosu varlığını sürdürmektedir.

Romanya'daki tiyatro seyircisi sayısı yılda 12 milyonu bulmaktadır. Romen tiyatrosu, çağdaş dünya tiyatrosuna kazandırdığı yeni boyutlar, katıldığı uluslararası festivallerde kanıtlanmıştır. Liviu Ciulei, Sorana Coroama, Andrei Şerban, Radu Penciulescu, David Esrig, Dinu Cernescu gibi yönetmenler gösterilerini Avrupa ve Amerika'nın çeşitli kentlerinde sahnelemişlerdir. Ünlü oyuncu, Radu Beligan, 1971 yılında Uluslararası Tiyatro Kuruluşu'nun başkanı seçilmiştir.

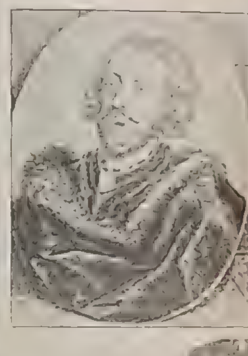

Dımıtrı Kantem... dev bir "Osmanl... tarihi"... kaleme almıştır

MÜZİK

Geleneksel özelliklerle çağdaş olanakların bileşimi

Romanya'da folklor zenginliklerinden kaynaklanan halk müziğinin yanında, XVI. yüzyıldan XIX yüzyıla kadar, manastırlarda Bizans üslûbuna yakın bir müzik türü gelişti. XIX. yüzyılda Romanya'nın Batı kültürüyle ilişki kurması yalnız müziğin gelişimine değil, ulusal özellikler taşıyan bir besteciler okulunun da oluşmasını sağladı. Çağdaş bestecilerde olduğu gibi bu bestecilerin de yaptıkları müzik dilinde, temel kaynak halk müziğiydi. Bu dönem bestecileri arasında Georges Enesco, tümüyle kendine has bir müzik geliştirerek otokton müziği evrensel müzik düzeyine ulaştırması bakımından önem kazanır. Georges Enesco'nun ardından gelen besteciler, Mihail Jora, Sabin Dragoi, Paul Constantinescu, Martian Negrea, Mihail Andricu, Zeno Vancea, Ion Dumitrescu, Gheorghe Dumitrescu folklora bağlı bir müzik dili kurmuş ve ulusal müziğin temel ilkelerini belirlemişlerdir.

Theodor Grigoriu, Pascal Bentoiu, Stefan Niculescu, Anatol Vieru, Tiberiu Olay, Wilhelm Berger, Aurel Stroe gibi besteciler geleneksel özelliklerle, çağdaş müziğin en yeni olanaklarını birleştirerek günümüz Romanya müziğini yansıtmaktadır.

Yorumcular arasında piyanistlerden Dinu Lipatti Valentin Gheorghiu, violonist Ion Voicu, tenor Ludovic Spiess bariton Nicolae Herlea ve Dan Iordachescu, halk müziği sanatçısı Maria Tanase, pan flüt sanatçısı Gheorghe Zamfir, orkestra şefleri George Georgescu, Sergiu Celibidache, Iosif Conta, Mircea Basarab Romanya müziğinin önde gelen temsilcileridir.

Besteci, virtüöz Enescu.

Cy... yaz... Kara...

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 30
AVRUPA

Moskova bütün başkentler gibi, ama belki de bütün başkentlerden daha fazla ülkesinin beyni sayılır

İki sıradağ dizisinin böldüğü üç ova

SSCB

1. Bölüm

KİMLİK KARTI

Resmi adı: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Başkent: Moskova (Nüfusu 8 milyon)
Nüfusu: 268 800 000 (1982)
Nüfus yoğunluğu:
Nüfus artış hızı: % 0.9
Resmi dil: Slavca
Konuşulan diğer diller: Ukraynaca, Polonyaca, Türkçe vs.
Etnik dağılım: Ruslar % 52, Ukraynalılar % 16, Özbekler % 5,
Dini: Rus Ortodoks % 18, Müslüman % 9
Para birimi: Ruble
Başlıca kentleri: Leningrad (4.600.000), Kiev (2.100.000), Taşkent (1.800.000), Kharkov (1.400.000), Gorky (1.300.000), Novosibirsk (1300.000), Minsk (1.200.000), Kuibyshev (1.200.000)
Devlet İşareti: SU/USSR

Sovyetler Birliği, Avrupa'da Norveç, Finlandiya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan ve Romanya'ya komşudur. Kuzeyinde Baltık ve Kuzey Buz Denizleri, güneyinde de Karadeniz vardır.

Bütün ülke, coğrafi açıdan iki sıradağ dizisinin böldüğü üç ovaya ayrılabilir. Batı'dan doğuya doğru, Doğu Avrupa Düzlüğü ile batı Sibirya Plato'sunu Ural dağları, Sibirya ve Turan ovalarını da Kazak dağları ayırır. Ayrıca ülkenin büyük bölümünü oluşturan Orta Sibirya Platosu ile güneyde ve doğuda dağlık birer bölge vardır.

Sovyetler Birliği'nin Batı sınırları ile Ural dağları arasında kalan bölge, ülkenin Avrupa bölgesini oluşturur. Asıl "Rusya" adı da buraya verilen addır.

Avrupa ile Asya'nın doğal sınırı Ural dağları. Kuzey Buz Denizi'ndeki Novaya Zemlya takım adalarından başlayarak bütün Rusya'yı kateder, Hazar çukurluğuna ve Hazar Denizi'ne varır. Onun batısında bir başka doğal çizgi de, Kazan şehrinden başlayarak Ural'lara koşut akan Volga nehridir. Batı'da Valday Platosu'nda doğar, Kazan'a kadar doğuya aktıktan sonra güneye döner ve Astragan'da Hazar Denizi'ne döküldür. Avrupa'nın en uzun akarsuyudur.

Avrupa Rusya'sı, kuzeyde, Timan dağları ve Kuzey Rusya sırtları dışında, geniş bir ovadadır; Moskova'nın güneyinden başlayarak yükselen bölge, Karadeniz'in bir iç denizi olan Azak Denizi'nin kuzeyinde bir yaşlı dağlar platosu haline gelir. Ayrıca Azak Denizi'nin güneyinde Yayla dağları vardır. Bu dağlar Kafkas sıradağlarının en batı ucunu oluştururlar.

İklimi

Doğu Avrupa Ovası'nın iklimi kara iklimidir, ancak güneyi ve kuzeyi büyük farklılıklar gösterir. En güneydeki Kırım'ın iklimi, hemen hemen Akdeniz iklimi kadar ılımandır. Kuzeye çıktıkça kışlar sertleşir, baharlar kısalır, yazlar kuraklaşır. Örneğin, ovanın yaklaşık olarak ortalarına rastlayan Moskova'da en soğuk gün ortalaması -11C derece, en sıcak gün ortalaması +19C derecedir.

Kuzeye varıldığında, İskandinavya yarımadasının doğu girintisini oluşturan Beyaz Deniz ve Kuzey Buz Denizi'nin bir uzantısı olan Barents Denizi kıyılarında, son derece sert bir kara iklimine ulaşılır. Daha doğuda, Timan dağlarının kuzeyinde ise buzul iklimi vardır.

Rusya'nın ünlü akarsularının hemen hepsi Avrupa bölgesindedir ve yine hepsi birbirlerine çok yakın yerlerden, Orta Rusya platolarından kaynaklanırlar. Kuzey Rusya sırtlarından kaynaklanarak Beyaz Deniz'e dökülen Dvina dışında, ovanın bütün nehirleri güneye akar; Don Nehri Azak Denizi'ne, Dinyester de Karadeniz'e dökülür. Ural'ların hemen batısında adını da bu sıradağlardan alarak güneye akan Ural Nehri, Hazar Denizi'ne dökülür.

Avrupa Rusyası'nın çoğunluk akarsuları arasında kanallar açılmıştır; bunlar, demir ya da kara yoluyla birbirine neredeyse bağlanamayacak uzaklıkta olan kentler arasındaki ulaşımı sağlar. Bu kanallardan en büyüğü Volga ile Don nehirlerini birbirine bağlayan, Volgagrad yakınlarındaki Lenin Kanalı'dı. Başka önemli kanallar, Volga ile Baltık Denizi'ni, Baltık Denizi ile Beyaz Deniz'i ve Volga ile Moskva Nehri'ni bağlayan kanallardır.

SSCB nüfusunun büyük bir bölümü Avrupa Rusya'sında yaşar. Bütün önemli şehirler de buradadır. Ülkenin en büyük üç kenti olan Moskova, Leningrad ve Kiev'in bulunduğu bölge, nüfusun en yoğun olduğu bölgedir. Ama, bu arada, aynı bölgenin kuzey bölümleri de nüfusun en seyrek olduğu yerlerdir.

Bitki Örtüsü

Bitki örtüsü bakımından bütün SSCB, dört büyük kuşağa ayrılır. Bu kuşaklar batı - doğu doğrultusunda uzanırlar. Kuzeyden güneye doğru, sırasıyla, Tundra Kuşağı, Orman Kuşağı, Step Kuşağı ve Çöl Kuşağı.

Tundra Kuşağı, Kuzey denizlerinin kıyısından başlar. Burada kutup iklimi hüküm sürer, toprak zayıf ve verimsizdir. Burralarda kuzeyin ünlü Ren geyikleri yaşar.

Orman Kuşağı, Rusya'nın toplam yüzölçümünün hemen yarısını kaplayan geniş ormanlardan oluşur. Ancak bu bölgenin toprakları gridir ve yer yer batalıktır. Yüksekliği nispeten daha az olan Avrupa Rusyası'nda ormanlar karışık bir özellik gösterir; doğuya ve yükseğe gidildikçe iğne yapraklı ağaçlar çoğalır. Dağlarda ise çam ormanları vardır. Avrupa bölümü ormanları, karacalarıyla ünlüdür.

Orman Kuşağı'nın güneyinde uzanan Step Kuşağı, seyrek ağaçlı bölgelerden yarı çöllere kadar değişen tipte bitki örtüsü gösterir. Bu kuşağın toprağı verimli kara toprakturr; tarımın büyük bir bölümü de bu kuşakta yapılır. Doğal bitki örtüsü arasında geniş çayırlıklar ve yaylalar vardır. Bunlardan da otlak olarak yararlanılır. Günümüz SSCB'sinde step olan bölgeler hemen tamamiyle işlenmiş haldedir. Doğal bitki örtüsünün korunduğu yerlerde de çeşitli kürk hayvanları yaşar.

Çöl Kuşağı, güneydeki dağların çevresinde uzanır. Bu çöller, örneğin Afrika çölleri gibi kumlu değil, daha çok taşlıdır. Güneydeki çöllerin yerden su çıkan yörelerinde vahşi şeker kamışı yetişir. Buralarda ayrıca hala büyük sayılara varan sürüler halinde yaban eşekleri yaşar.

Kırım sahilleri ve Kafkas dağlarının güneyinde kalan bölgelerde, nemli ve ılıman bir iklim vardır ve Akdeniz tipi bitkiler yetişir.

SSCB'nin en büyük kömür yatakları Asya tarafında olduğu halde, demir cevheri daha çok Avrupa bölümünde, Dinyeper Nehri'nin kolları arasındaki bölgede bulunur. Bu bölgede çıkarılan demir, Moskova çevresine gelişmiş olan endüstri bölgelerinde işlenir. Ural dağlarında da zengin altın ve platinyum yatakları vardır. Volga - Ural bölgesinde, Saratov yakınlarında, doğal gaz çıkar.

SSCB'nin su kaynakları büyük çapta Avrupa tarafında yoğunlaştığından, hidroelektrik üretimi de burada yoğunlaşmıştır. Özellikle Dinyeper ve Volga nehirleri üzerine kurulan dizi barajlar, hem elektrik üretir hem de sulama amaçları için kullanılır. Son zamanlarda Sibirya akarsularından da önemli ölçüde elektrik üretilmeye başlanmıştır.

Bu barajlar içinde en büyükleri, Volga üzerindeki Rybinsk, Don üzerinde Tsymlyansky ve Dinyeper üzerinde Kakhovka barajlarıdır.

SIYASAL KÜNYE

15 «özerk» cumhuriyeti, 13 kişilik Politbüro yönetiyor

7 Ekim 1977'de yürürlüğe giren yeni Sovyet Anayasası'na göre, ülkenin öncü ve kılavuz gücü Komünist Partisi'dir. SSCB'yi oluşturan 15 cumhuriyet eşit haklara sahiptirler. Ülke yönetiminin üst iktidar organı olan Yüksek Şûra, Birlik Meclisi ve Uluslar Meclisi olmak üzere birbirine eşit haklara sahip iki meclisten oluşur ve her birine 750 milletvekili seçilir. Milletvekilleri beş yıllık bir süre için seçilirler. Yüksek Şûra kendisine bağlı olan Presidyumu, SSCB hükümeti olan Bakanlar Kurulu'nu, Yüksek Mahkeme'yi oluşturur ve Anayasa'ya uyulup uyulmadığını denetler. Komünist Partisi'nin üye sayısı 1977'de 16 milyon olarak saptanmıştır. En geç beş yılda bir toplanan Parti Kongresi en yüksek otoritedir. Merkez Komite üyeleri Parti Kongresi'de seçilir ve yılda iki kez toplanan komite, Politbüro'yu oluşturur. Politbüro, parti politikasını uygulamakla yükümlüdür. 1978'de genel sekreter dahil olmak üzere, Politbüro'nun 13 üyesi bulunmaktaydı. SSCB yönetimini elinde bulunduran Komünist Partisi'nin Genel Sekreterliğini ve Presidyum Başkanlığını Leonid Brejnev'in 1982'deki ölümünden sonra Yuri Andropov yürütmektedir.

SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLERİ

Beyaz Rusya ile Sovyetler Birliği'nin karıştırılmaya tanık olunmaktadır. Oysa, kısaca "Rusya" olarak adlandırılan Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti, SSCB'yi oluşturan 15 cumhuriyetten yalnızca biridir. Her cumhuriyetin anayasası, arması, bayrağı, ulusal marşı ve uyruklığı bulunmaktadır. Sovyetler Birliği, federal olarak, ayrıca 20 özerk cumhuriyete, sekiz özerk eyalete ve on özerk bölgeye bölünmüştür. Aşağıda 15 cumhuriyetin küçük künyeleri bulunmaktadır:

Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSR)

Yüzölçümü: 17,1 milyon km2.
Nüfusu: 137 milyon 552 bin
Başkenti: MOSKOVA (8.500.000)

Litvanya SSC
Yüzölçümü: 65,2 bin km2
Nüfusu: 3 milyon 399 bin
Başkenti: VİLNA (nüfusu 481 bin)

Letonya SSC
Yüzölçümü: 63,7 bin km2
Nüfusu: 2 milyon 521 bin
Başkenti: RİGA (nüfusu 835 bin)

Estonya SSC
Yüzölçümü: 45,1 km2
Nüfusu: 1.466.000
Başkenti: TALLİN (Nüfusu: 430.000).

ÖZBEKİSTAN SSC
Yüzölçümü: 447.4 bin km2
Nüfusu: 15.391.000
Başkenti: TAŞKENT (Nüfusu: 1.779.000)
UKRAYNA SSC
Yüzölçümü: 603.7 bin km2
Nüfusu: 49.757.000

Başkenti: KİEV (Nüfusu: 2.144.000)
BEYAZ RUSYA (BELORUSYA) SSC

Yüzölçümü: 207.6 bin km2
Nüfusu: 9.559 000
Başkenti: MİNS (Nüfusu: 1.276.000)

MOLDAVYA SSC
Yüzölçümü: 33.7 bin km2
Nüfusu: 3.948.000
Başkenti: KİŞİNEV (Nüfusu: 503.000)

AZERBAYCAN SSC
Yüzölçümü: 86.6 bin km2
Nüfusu: 6 028.000
Başkenti: BAKÜ (Nüfusu 1.019.000)
GÜRCİSTAN SSC
Yüzölçümü: 69 7 bin km2
Nüfusu: 5.016.000
Başkenti: TİFLİS (Nüfusu: 1.066.000)

ERMENİSTAN SSC
Yüzölçümü: 29.8 bin km2
Nüfusu: 3.031 000
Başkenti: ERİVAN (Nüfusu 1.019 000)

KAZAKİSTAN SSC
Yüzölçümü: 2.717.7 bin km2
Nüfusu: 14.685.000
Başkenti: ALMA ATA (Nüfusu 910 000)

TACİKİSTAN SSC

Yüzölçümü: 143.1 bin km2
Nüfusu: 3.801 000
Başkenti: DUŞENDE (Nüfusu 493.000)

KIRGISİZTAN SSC
Yüzölçümü: 198.5 bin km2
Nüfusu: 3.529.000
Başkenti: FRUNZE (Nüfusu: 533.000)

TÜRKMENİSTAN SSC
Yüzölçümü: 488.1 bin km2
Nüfusu: 2.759.000
Başkenti: AŞKADAD (Nüfus 312.000)

SSCB BÜYÜKELÇİSİ

Alexei Rodionov
Karyağdı Sok. No: 5 Çankaya/Ankara

SSCB BÜYÜKELÇİMİZ (Moskova)
Ercüment Yavuzalp

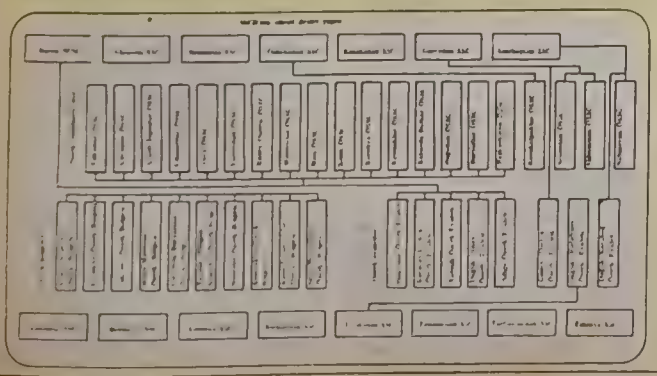

TARİH BOYUNCA SSCB

Rus tarihinin dönüm noktası dünyayı da hâlâ etkilemeye devam eden Bolşevik devrimidir

SOVYETLER Birliği topraklarında en eski yerleşmelere, eskiden beri, Slavlara yaşadığı bölgelerden çok, Kafkasya'da (Ermenistan, Abharya, Azerbaycan), Dnyeper Dyrystanchirleri arasında ve Orta Asya'da rastlandığı bilinen bir gerçektir. Tarihi devirlere kadar bugünkü Rusya'nın büyük bölümü ya başka irktan küçük toplulukların yaşadığı yerlerdi, ya da boş topraklardı. Slavlar, kuzeye ve kuzey-doğuya Volga kıyılarına doğru, Doğu Avrupa'dan çıkıp yayılmışlardır. Şu halde Ruslar özünde Doğu Avrupalı Slavlar bir halktır. Rus isimine nisbeten tarihin geçmişinde rastlanıyor. Bu isim Slav boylarından biri tarafından sonradan alınmıştır.

18. yüzyıla kadar Rusya, Kuzey Denizi ile Aral Denizi arasındaki ülkeydi. Yenikçağlarda Ruslar Ural'ları aşmış ve Sibirya bölgesini kolonize etmeye başlamışlardır. Ama asıl yurtları olan Güney Rusya ve sonraları Orta Rusya Ruslara tarih ve kültürlerinde merkez rolü oynamıştır. Eskiden beri Ukraynalılara Küçük Rus, Akrutenlere Beyaz Rus ve asıl Ruslara da Büyük Rus denir. Çarlara tapdığı "bütün Rusyalar Çarı" unvanı da bundan ileri gelmektedir. Tarih öncesi ve tarihi devirlerde İslâv-Avrupalı bir halk olan Slavların kuzey-doğuya yayılmaları bu bölgedeki finougrik kabileleri ezmeleriyle mümkün olmaştur. 10. yüzyıla kadar Slav-Ruslar Hıristiyan değildi ve doğa kuvvetlerini temsil eden kendi tanrıları vardı. Bu dönemde İslâv Rusların tarihi hakkındaki bilgi, ülk Rus kronikleri-ndeki bazı rivayetler ile Bizans ve Arap tarihçi ve gezginlerinden elde edilmektedir. İlk dönemde Slav Ruslar Paliasd denen küçük kaleler etrafında ortak mülkiyet altındaki toprakları ekip biçerdi. Bir rahban sınıfı ve mabed yoktu. Kudesnik denen büyücü-kâhinleri aracılığıyla korular ve ormanlarda yaşadığı sanılan tanrılarına tapınırdı.

Vareglerin egemenliği

Bizans etkisi ve Hıristiyanlık

9. yüzyılda İskandinavya'dan gelen Varğer Slav-Ruslar üzerinde egemenlik kurdular. İlk İslâv Vareg yöneticilerine kurucu prensin adına izafen Rürikler denir ve Rürikler 16. yüzyıl sonuna kadar Rusya'yı yöneten hanedan olmuştur. 9 yüzyılda Rusya'nın Bizans'la ilişkileri arttı. Ticaret yazıdı. Rus askeri kıtaları zaman zaman Bizans'a yardımcı kuvvetler olarak hizmet de ettiler. Bu dönemde Kiev, Rus şehirlerinin içinde en gelişmişiydi ve Kiev Büyük Dükalığı, bütün Rusya'ya egemendi. 907'de Kiev, Büyük Dükü Oleg, Bizans'a bir sefer yaptı, fakat sefer anlaşma ile sonuçlandı. Bizans ülkesi Hıristiyan olmayan kavimlere yaptığı gibi, Ruslara da yıllık bir haraç vererek, onları müttefik edindi, buna karşılık ticaret ve dinî propaganda serbestliği elde etti. Svyatoslav devrinde Ruslar, Bulgaristan'a hücum ettiler ve Bizans'a saldırdılar. Svyatoslav'ın annesi Olga Hıristiyandı. Hıristiyanlık gayri resmî olarak yayılmaya başladı. Nitekim, Büyük Knez Vladimir devrinde Ruslar resmen Doğu Ortodoks kilisesine girerek, Hıristiyan oldular. Ardından Kiril ve Metodiy'nin daha önce Bulgarlar için hazırladığı alfabe Rusya'ya da girdi.

Böylece Rusya'da Hıristiyanlıkla beraber Bizans'ın etkileri de arttı, yazılı edebiyat doğdu, Bizans kanunları ve devlet teşkilâtı örnek alınarak, bürokratik örgütlenme geliştı. 11. yüzyılda Kiev Büyük Knezliği hanedan üyesi prenslerarasında paylaşılandı. Suzdal, Ryazan, Kiyev, Novgorod gibi knezlikler (dükalıklar) ortaya çıktı. Bunlardan Novgorod Kuzey Avrupa ticaretiyle zenginleşti. Bu şehirde soylulardan cumhuriyetçi türünden bir yönetim vardı.

Moğol - Tatar İstilâsı

1236'da Cengiz Hanın torunu Batu Han önderliğinde Moğol-Tatar orduları Rusya'yı istilâya başladılar. Kısa zamanda Novgorod ve birkaç dışında bütün Rus şehirlerini fethettiler ve iki yüzyıla yakın süren bir egemenlik başladı. Moğol-Tatarların kurduğu devlete Altınordu Hanlığı ve bu döneme Altınordu dönemi denir. Altınordu döneminde esas olarak Rus kilisesi ve Rus knezlerinin yönetimi bırakıldı. Altınordu Hanları yıllık vergi

Kremlin, SSCB'nin yıpranmak bilmez politika simgesidir.

..ar ve knezlikler arasında kontrolör ve koordinatör rolü oynardı. Moskova Büyük Knezleri ise, bütün Rusya'daki knezler adına Altunordu hanına verdikleri toplar ve öbürlerini denetlemeye yardım etti. Bu dönemden, Rusya'da posta, yol, ordu teşkilatında birçok izler kaldı ve Rusça'ya Tatar Türk dillerinden birçok kelime girdi. Nihayet .. yüzyıldan itibaren Rus devlet yönetiminde de Altunordu Hanlığı'ndan kalma âdetler ve otoriter ..yönetim yer etti.

Altunordu Hanlığı'nın yıkılıp Kazan-Kırım-Ejderhan hanlıklarına ayrılmasından sonra Rusya, Moskova'nın etrafında birleşerek güçlendi. 14. yüzyıldan 17. yüzyıl sonuna kadar üçyüz yıl bu devlet merkezi otoritenin kurulması, Rusya'nın denizlere ..çıkma yolunda savaşım verdi. Moskova'nın ünlü Çarı IV. İvan (Müthiş), despot bir yönetimle Rus ..sınırlarını ezdi, 1552'de Kazan Hanlığı'nı fethetti ..ile Sibirya'ya açıldı. IV. İvan'dan sonra Rurikler hanedanı söndü, bu arada Rusya'yı Polonya işgal etti. Polonyalılara karşı Moskova tüccarlarından Minin ve soylulardan Pojarski direnişi başlattılar. Moskova ve orta Rusya kurtuldu. 1613'de tahta Romanov'lar ailesi davet edildi.

Romanovlar döneminde ticaret ve manifaktür alanında gelişmeler görüldü, Rusya Batı Avrupa ile ticari ve kültürel ilişkilere girdi ve Rusya Avrupa devletleri ailesine Romanovlar zamanında dahil edildi. Bu arada Çar Aleksey Mihayloviç devrinde Rusya'da kilisede reform uygulandı. Reforma karşı çıkanlar, kanlı bir şekilde sindirilebildi. Aynı dönemde Rusya'da ilk kültür ve yüksek eğitim kurumları da kuruldu. 1654 yılında Ukrayna Rada.. (meclisi) Rusya'ya katılma kararı verdi ve Ukrayna Rus Çarlığı'yla birleşti. Gene bu dönemde ..toprakları ve serfleri üzerinde hakları p.. ..ve Rusya feodal-merkeziyetçi bir sisteme .. Bu nedenle 1667-1671 arasında Don Kazaklarından Stepan Razin'in önderliğinde yaygın köylü isyanları görüldü ve zorla bastırıldı.

1. Petro ve yenileşme

Rusya tarihinde I. Petro (Büyük) ile yeni bir dönem başlar. Büyük Petro, düzenli bir ordu ve donanma kurdu. Eyalet idaresini, merkezi hükümet organlarını yeniden örgütledi. Maliyeyi, arazi sistemini düzenledi. Madenleri açtı ve Urallar civarında ilk demir-bakır endüstrisini kurdu. Tarımı geliştirdi. İlk öğretimi mecburi olarak düzenleyip, Rus alfabesini sadeleştirtti ve ilk gazeteyi çıkardı. İlk üniversiteyi kurdu ve ülkesini Baltık kıyılarına ve Azak denizine kadar uzattı. Kurduğu tersanelerin yanında başkenti yeni kurdurduğu St. Petersburg'a (bugünkü Leningrad) nakletti. İsveç'le uzun savaşlardan sonra, onları yendi. Ancak, 1711'de Prut'ta Osmanlılara yenildi ve geri çekilmek zorunda kaldı. Büyük Petro, köylülerin ezilmesi pahasına, Rusya'yı güçlü ve modernleşen bir devlet haline getirdi ve Avrupa uygarlığına kapıları açtı. Romanovlar'ın ve bütün Rusya tarihinin en büyük çarı unvanını hakkıyla kazandı. Büyük Petro'dan sonra tahta, kızları ve onların yarı Alman çocukları geçti. Nihayet, Almanya'dan Anhalt-Zerbst prensesi olarak Rusya'ya gelen ve kocası III. Petro'nun ölümüyle tahta çıkan II. Katerina devrinde Rusya Polonya, Kafkasya ve Kırım'da önemli araziler ilhak etti. Bu çariçe devrinde Rusya, Osmanlı İmparatorluğu ile, 1774'de Küçük Kaynarca anlaşmasını yaparak, Osmanlı ülkelerinde konsolosluk kurmak, ticaretini geliştirmek ve ortodoksların koruyuculuğu statüsü gibi hakları elde ederek, etkinliğini arttırdı. II. Katerina devrinde (1762-1796) geniş köylü kitlelerinin hayatı ağırlaştı, bu nedenle ünlü Pugaçev köylü isyanı çıktı. Fakat 18. yüzyıl Rusya tarihinde "Asilzâdelerin Altın Asrı" diye bilinir. Bu dönemde Rus edebiyatı ve bilimi önemli gelişmeler kaydetti. Derjavin gibi şairler, Radişçev, Novikov gibi düşünür ve siyasal eleştiriciler yanında tiyatro ve resimde gelişmeler görüldü.

Reformcu hareketler

Rusya'da feodal-soylu kültürü içinde reformcu istekler belirdi. İlk liberal-demokrat hareketler ortaya çıktı. Fransız devrimi Rus düşün hayatında etkili oldu. Ancak, Napolyon'un Rusya istilâsı, yurtsever bir tepki ve direniş yarattı ve 1812'de Napolyon Rusya'dan yenilgiyle döndü. Rusya, Avrupa ortalarına kadar Napolyon ordularını izledi ve Avrupa'daki durumu güçlendi, 1815 Viyana Kongresi'ne güçlü devlet olarak katıldı. Ancak, ülke içinde Avrupa'nın özgürlük ve eşitlik düşüncesi yayılmaktaydı. 1825 aralığında yeni çarın tahta çıkış töreninde hassa subayları ve onlara bağlı güçler, anayasacı bir darbe yapmak istediler. Bu ilk girişim başarılı olamadı ve dekabristler diye bilinen hareketin üyeleri cezalandırıldılar, ama devrimci düşünce ve hareket gelişti. I. Nikola, devri, onun despot zabtiye nazırının ismiyle Arakçeev devri olarak adlandırılır. Fakat, bu dönemde Puşkin, Lermantov, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy gibi yazarlar, ilk hümanist ve ilerici eserlerini verdiler. Bjelinski aynı şekilde edebiyat kuramı ve eleştiriyi geliştirdi. Nihayet, Çernişevski ve Dobrolyov'la ilerici, demokrat, halkçı hareket gelişti. Aynı dönemde Herzen, Avrupa'da "Kolokol-Çan" gazetesini çıkararak, ilerici muhalefetin sözcülüğünü yaptı. Halkçı şair Nekrasov, "sovremennik-Çağdaş" adlı dergisinde çok etkili oldu. Gençler ve aydınlar, halkı uyandırmak için Rusya'nın dört bir yanına dağıldılar. 1853 Kırım Savaşı'ndaki yenilgi, I. Nikola'nın despot rejimini bitirdi. Yeni Çar II. Aleksandr, otokrasinin yumuşama dönemini temsil ediyordu. 1861'de toprak serfliği kaldırıldı. Mekanize olmaya başlayan tarımla işsiz kalanlar, şehirlere yığıldı. Rusya'da şehirler, büyümeye buna bağlı olarak ağır endüstri gelişmeye başladı. Endüstriyel üretim, 1860'lardan 1890'lara kadar yedi misli arttı. Rusya, Asya'da yeni bölgeler ilhak etti, Çin'e nüfuz etti. Balkan problemine karıştı ve 1877'de Osmanlı-Rus savaşı sonucu Romanya bağımsız ve Bulgaristan özerk bir prenslik oldu. 1881'de II. Aleksandr suikaste kurban gitti. Oğlu III. Aleksandr'ın döneminde Rusya'da tarım ve sanayide kapitalistleşme hızlandı, ancak yönetim son derece muhafazakârdı. Çelişkiler büyüdü. Bu dönemde Rusya'da Yahudilere ve Rus olmayan milletlere karşı sert bir politika izlendi. Kuşkusuz aynı dönemde yurt içinde ve dışında Sosyal-Demokrat hareket güçlendi. Sonradan ismi Komünist Partisi olacak, "Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi" yanında muhtelif görüşlere mensup gizli parti ve gruplar gelişti. Rus edebiyatı ve siyasi düşüncesi, bu dönemde Avrupa aydınlarının yakın ilgisini çeken üstün bir düzeye ulaştı. Aynı dönemde İran, Orta Asya ve Uzak Doğu'da fetihler başladı. Kafkasya, Kars, Ardahan ve Batum'u da içeren bir biçimde tümüyle Rusya İmparatorluğu'nun topraklarına ilhak edildi.

1905 devrimi

II. Nikola yönetimi, artan toplumsal kaynaşmalara ve uluslar problemine bir çözüm getiremedi. 1904'de Japonya ile Mançurya yüzünden yapılan savaşta Rusya, Uzakdoğu'da bozguna uğradı, Porth Arthur'da donanmasını kaybetti. İçte zor hayat şartları dolayısıyla, grevler başladı. 9 Ocak 1905'de Kışlık Saraya yürüyen işçilere hassa ordusu tarafından ateş açılınca, ülkenin her yanında 1905 devrimi denen hareket başladı. Üç milyon işçi grev yaptı. Donanmada erler ayaklandı. Potemkin zırhlısı bunlardan biriydi. Çar II. Nikola, parlamenter bir rejime geçmek ve Anayasa çıkarmak zorunda kaldı. 1906'da ilk meclis (Duma) toplandı. 1917 devrimine kadar Çar bu Duma'yı iki kere feshedecektir. Nitekim, ilk Duma'da Sosyal Demokratların Menşevik kanadından, Anayasacı liberallere (Cadet) ve Monarşistlere kadar geniş bir siyasal yelpaze vardı. Bu dönemde Çarlık rejiminin tutunması için Başbakan Stolipin'in orta sınıf köylüyü güçlendirecek tarım ve toprak reformlarına giriştiği görülmektedir. 1907'de Duma'nın çalışması, Çarı ve etrafındakileri rahatsız ettiğinden, Meclis dağıtıldı ve ikinci bir Duma teşkil edildi. Esasen dar görüşlü II. Nikola ve çevresini Stolippin'in reformları bile rahatsız ediyordu. Aynı şekilde bazı ılımlı tedbirler ve politikalar öneren maliye nâzırı Kont Witte de bu çevreye herşeyi kabul ettiremiyordu. Stolipin ve Witte'nin politikaları tarımda ve sanayide bir orta sınıf yaratmaya yönelikti ve başarılı olamadılar. Ülkede her yerde kanlı ve büyük grevler arttı. Diğer yandan ülkede madencilik, petrol ve sanayi dalında yabancı yatırımlar artmıştı. Rusya dış borçlar nedeniyle, Almanya-Avusturya blokuna karşı İngiltere-Fransa ile ittifaka girdi.

Çarlığın sonu

1914'de Saraybosna'da Avusturya-Macaristan veliahdına yapılan suikast sonucu, Alman-Avusturya blokunun Sırbistan'a yaptığı baskıya karşılık, Rusya, her iki devletle de savaşa başladı. Birinci büyük savaş, Çarlığın sonunu getirmişti. Ordular, Alman cephesinde zorluk çekiyor, Rusya, müttefiklerinden yardım alamıyordu. Çanakkale savunması nedeniyle, İngiltere-Fransa Rusya'ya Karadeniz'den de yardım ulaştıramayınca açlık ve sıkıntı son dereceye ulaşmıştı. 1917 şubatında Prens Lvov ve Kerensky gibi politikacıların başkanlığında yapılan devrimle Çar tahttan çekildi. Ancak, hükûmet savaşa devam kararı almıştı. Yeni bir devrim kaçınılmazdı.

Ekim 1917 Devrimi'ni gerçekleştiren Bolşevikler, Sosyal Demokrat Parti'nin sol kanadı olarak gelişti. Bolşevik Parti'nin kurucusu ve siyasetinin belirleyicisi, asıl adı Vladimir İlyiç Ulyanov olan Lenin'dir.

Şubat olayları üzerine, İsviçre'de sürgünde bulunan Lenin, Nisan'da Petrograd'a döndü ve örgütlenmeye girişti. Alman Genelkurmayı'ndan aldığı yardımla kurduğu "Kızıl Muhafız" birlikleri, büyük bir karışıklık içinde bulunan ülkeye kısa zamanda hâkim oldu.

24-25 Ekim günlerinde Petrograd ve Kerensky başkanlığındaki geçici hükûmetin bulunduğu Kışlık Saray ele geçirildi. Moskova'da çarpışmalar bir süre daha devam etti, ama sonunda orada da Bolşevikler duruma hâkim oldu. Dünyada ilk kez, bir devrim sonucunda sosyalist bir ülke kurulmuştu. Bu XX. yüzyılın geri kalan bölümünde yeryüzünü birçok yönden etkileyecek olan tarihi bir olaydı.

Kasım'da, Lenin'in başkanlığında ilk halk komiserleri konseyi kuruldu.

Troçki dışişleriyle, Stalin de "uluslar sorunları"yla görevlendirildi. Yeni Sovyet hükûmeti mütareke ilân etti. 18 Ocak 1918'de Brest-Litovsk Anlaşması'yla Rusya Federatif Sosyalist Cumhuriyeti savaştan çekildi.

İç savaş

Ancak Mart'ta, ittifak kuvvetlerinin desteklediği bir karşı-devrim başladı; ülke iç savaşa girdi. Oluşturulan Kızıl Ordu, ülkenin doğusuna hâkim olan, amiral Alexander Kolçak komutasındaki karşı-devrim güçlerini durdurdu. Bu arada savaş sona ermiş, Alman orduları geri çekilmişti. Ancak, 1920 baharında bu kez de Polonya ve Japonya Rusya'ya girdi. 1922'ye kadar süren çarpışmalardan sonra, Bolşevikler duruma hâkim oldu, işgal orduları ülkeden çekildi.

→

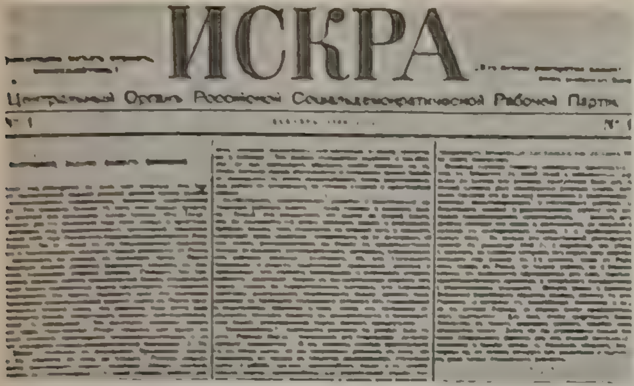

Sovyet gazetesi "Iskra"nın ilk sayısı.

Yönetim. "Yeni ekonomik politika"yı ilân etti ve yürürlüğe koydu. Savaşlardan yıkık bir hâle gelmiş ekonomiyi düzeltme çabaları başladı. Bu arada, Aralık 1922'de devlet biçimi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği olarak belirlendi. 1924'de kabul edilen ilk anayasayla da sosyalist düzenin anahatları belirlendi.

1921-1927 arasında, bir yandan ekonomik çalışmalar ilerlerken, bir yandan da parti içinde, 1924'de ölen Lenin'in yerine kimin geçeceği konusunda çekişmeler sürdü. Sonunda Stalin üstünlüğü elde etti.

Stalin döneminde ilk beş yılın plan yürürlüğe konuldu (1928-1932), tarım kollektifleştirildi ve kültür devrimi" ilân edildi.

1934'den başlayarak, Stalin mutlak yetkilerle donatılmış bir diktatör oldu. 1936'da yeni bir anayasa kabul edildi. 1936-1938 yıllarında da tarihe "Büyük Temizlik" diye geçen kıyım yapıldı. Stalin aleyhtarı yöneticilerin tutuklanmasıyla başlayan tasfiye hareketleri de, özellikle azınlıkların rejime boyun eğmeyen önderleri, gizli polis teşkilâtı NKVD'nin üç kişilik komiteleri tarafından yargılanarak idam ediliyor, ya da çalışma kamplarına gönderiliyordu. Tam güvenilir sayılar bilinmiyorsa da iki yıl içinde sekiz ile on milyon arasında insanın öldürüldüğü ya da öldüğü tahmin ediliyor. Temizlik sonunda, Stalin ve kendi özel sekreteryası, parti organlarının da üstünde yetkiler elde ederek, ülkeyi tek başına yönetmeye başladı.

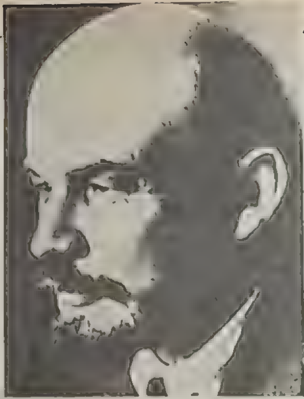

Lenin 1917 Devrimi'nin hazırlayıcısı ve yeni Sovyet yönetiminin ilk lideri olarak XX yüzyılın siyasal tarihini allak bullak eden bir hareketin başını çekti. 1917 Ekim'inde gerçekleşen devrimin öncesinde uzun yıllar sürgünde yaşayan Lenin, yurt dışındayken Troçki ve Stalin ile yoğun işbirliğine gitmiştir.

2. Dünya Savaşı

1939'da Stalin, Hitler'le bir saldırmazlık paktı imzalayarak, ilerki Nazi saldırısına karşı "**zaman kazanmaya**" çalıştı.

Aralık 1930'da stratejik amaçlarla Finlandiya'dan üs istedi. Talebi reddedilince Finlandiya'yla Sovyetler Birliği arasında zorlu bir savaş oldu.

Finlandiya'dan bir miktar toprak elde ettiler.

Dostluk anlaşmasına rağmen, Hitler, asıl hedefi olan Rusya'ya saldırdı ve kısa zamanda ülkenin büyük bir bölümünü işgal etti.

Sovyetlerin her bakımdan son derece ağır kayıplara uğradığı ve 20 milyon insanını yitirdiği bu istilâ, Leningrad önlerinde durduruldu. 1944 yılında Müttefik kuvvetlerinin Normandiya'da ikinci bir cephe açmasıyla iyice zor duruma düşen Nazi orduları önünde hızlı zaferler kazanmaya başlayan Sovyet Kızıl Ordusu, doğudan ilerleyerek, Berlin'e dek girdi. II. Dünya Savaşı'nda zafer kazanıldıktan sonra, Yalta ve Potsdam'da yapılan konferanslarla dünya ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyetler Birliği arasında yeni bir düzenlemeye tabi tutuldu. Resmen olmasa bile, fiiliyatta yeryüzü, nüfuz bölgelerine ayrıldı.

İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllar içinde, Sovyet Kızıl Ordusu'nun yardımıyla kurtarılmış olan Doğu Avrupa ülkelerinde kurulan sosyalist rejimlerin önderi durumuna geçen Sovyetler Birliği, Doğu-Batı blokları arasında bölünen dünyanın iki 'kutup başı"ndan biri haline geldi. Uluslararası politika alanını sarmalayan "**Soğuk Savaş**" ortamı içinde Sovyetler Birliği, savaşın yıkıntılarını giderip, ülkenin ekonomik bakımdan yeniden kurulması çalışmalarını yürüttü. Aynı dönemde, Stalin'in 1953'deki ölümünün ardından rejimde de önemli değişiklikler gözlemlendi. Stalin'den sonra kısa süren bir liderlik mücadelesinin ardından "**birinci adam**" olmayı başaran Kruşçev, Stalin'den uzaklaşma (de Stalizasyon) politikasını da başarıyla yürüttü. Stalin döneminin resmen "**lânetlenmesi**"yle gelişen bu politika, ülkede de genel bir yumuşamayı beraberinde getirmekteydi.

Yumuşama dönemi

1964 yılına dek süren Kuruşçev yönetimi döneminde Sovyetler Birliği, içte, başta tarım olmak üzere, çeşitli ekonomik alanlarda reformlar gerçekleştirmekle uğraşırken, dış politikada hem blok içi pürüzlerle (Polonya ve Macaristan'da rejim aleyhtarı hareket ve ayaklanmalar, Arnavutluk'la ilişkilerin kesilmesi ve Çin Halk Cumhuriyeti ile giderek kesinleşen görüş ayrılıkları) uğraşmış, hem de Batı dünyası ile ekonomik rekabet yürütmek zorunda kaldı. Batı dünyası ile karşılıklı yürütülen silahlanma yarışı, Sovyetler'in uzay çalışmaları alanında büyük atılımlar yapmasına ve dünyada ilk kez uzaya insan göndermesine de yaramaktaydı. Dış politikada benimsenen yeni "**barış içinde bir arada yaşama**" çizgisi, özellikle 1962 Küba-füze bunalımı ile ciddi bir sarsıntı geçtiyse de, doğrudan bir çatışma yerine Sovyetler Birliği'nin iktisadi üstünlüğü sayesinde sosyalizmin dünya çapında galibiyeti beklentisine dayanan bu "yumuşama" politikası sürdürüldü.

Kruşçev'in 1964 yılında politika sahnesinden çekilmesinden sonra onun yerini alan Brejnev de gerek içte, gerekse dışta, eski çizgiden büyük ölçüde sapma göstermeyen bir politika izledi.

Milliyetçilik ve muhalefet

Brejnev yönetimini içte uğraştıran sorunların başında, gittikçe artan bir aydın muhalefeti ile bazı cumhuriyetlerde ortaya çıkan milliyetçilik hareketleriydi. Bu muhalefet hareketleri, zaman zaman yumuşak, zaman zaman da sert önlemlerle bastırılmaya çalışılarak günümüze dek gelmiştir. İçteki sorunlara, kitleler halinde yurt dışına göç etmek isteyen Yahudilerin talepleriyle, bazı alanlarda ciddi darboğazlarla karşılaşan ekonomik sorunları da eklemek gerekir. Dış politika alanına gelince, 1968 yılında Sovyet müdahalesi ile bastırılan Çekoslovak liberalleşme hareketi ve buna paralel olarak 1969'da doruğuna ulaşan Çin-Sovyet çatışması, Sovyetler Birliği yönetimini uğraştıran belli konular oldu. Brejnev dönemi, aynı zamanda Ortadoğu uyuşmazlığında Sovyetler Birliği'nin baş aktörlerinden biri olduğu, üçüncü dünya ülkeleriyle yoğun, fakat inişli-çıkışlı ilişkiler yürüttüğü, ABD ile de geniş çerçeveli ilişkilerin geliştirildiği bir dönem oldu. Brejnev'in büyük önem verdiği Doğu-

Yeni Sovyet lideri Yuri Andropov uzun süre KGB yönetiminde de bulunmuştu

Ankara'daki TBMM hükümetini ilk tanıyan devlet SSCB idi

Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'nı ve kurulan TBMM'ni ilk tanıyan Sovyet Rusya oldu. Meclis hükümetinin ilk imzaladığı anlaşmada, 16 Mart 1921 tarihli Moskova Anlaşmasıdır. Sovyetler Kurtuluş Savaşı'nı önemli ölçüde silah ve altın yardımıyla desteklediler.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra da SSCB ile Paris'te bir Saldırmazlık Paktı imzalandı (1925). 1929'da ve 1934'de yeni anlaşmalar yapıldı.

Türk-Sovyet ilişkileri II. Dünya Savaşı'na kadar olumlu bir biçimde gelişti. Savaş boyunca bazı sıkıntılar doğduysa da, Türkiye'nin tarafsız kalması sonucu herhangi bir sürtüşme çıkmadı.

Ancak Stalin döneminde ilişkiler soğudu ve gerginleşti. SSCB Türkiye'ye Boğazlar üzerinde bazı haklar iddia eden bir dizi nota verdi. (1946). Türkiye'nin kesin bir tutum alması karşısında bundan bir sonuç çıkmadı.

Türkiye 1951'de NATO'ya girince SSCB bunu protesto etti. Stalin'in ölümünden sonra, SSCB'nin genel yumuşaması içinde, Türkiye ile olan ilişkileri de olumlu yönde gelişti. 1960'lardan başlayarak toplanan çeşitli karma komisyonlarla hem ilişkiler geliştirildi hem de dış ticaret alanında önemli işbirliği ve alış-verişler yapıldı.

1969 yılında Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay Moskova'yı ziyaret etti ve bir dizi anlaşma imzalandı. Sovyetler Türkiye'de bazı sınai işletmeleri kurmayı üstlendiler (Aliağa Rafinerisi, İskenderun Demir Çelik Tesisleri, Seydişehir Alüminyum Tesisleri gibi). Türkiye'de SSCB'ne tarım ürünleri ihraç etti.

Ağustos 1982'de Türk-Sovyet sınırında görevli iki Türk askeri Sovyet askerleri tarafından öldürülünce ilişkiler gerginleşti, ama diplomatik temaslar sonucu olay kapandı.

Brejnev'in ölümünden sonra meydana gelen son yönetim değişiklikleri ve Andropov'un birinci sekreter olmasından sonra Moskova'yı ilk ziyaret eden Dışişleri Bakanı, Türkiye Dışişleri Bakanı İlter Türkmen oldu.

Karşıt bloklarda bulundukları halde Türkiye ile SSCB'nin ilişkileri, özellikle iktisadi alanda olumlu gelişmeler göstermektedir.

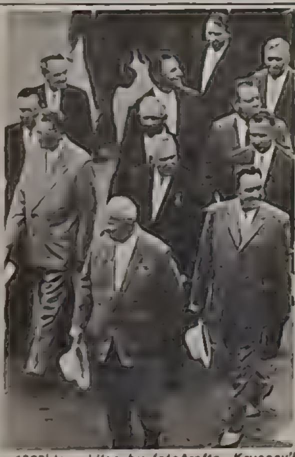

1962'de çekilen bu fotoğrafta, Kruşçev'in arkasında Brejnev ve Kosigin görülüyor.

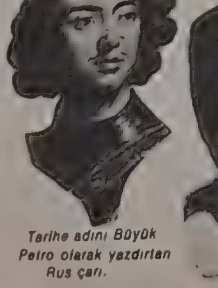

Tarihe adını Büyük Petro olarak yazdıran Rus çarı.

II. Katerina döneminde tarihin en büyük köylü ayaklanmalarından birini başlatan Pugaşev.

1550'den 1917'ye dek gerginlik ve savaş...

Rusya 1550 yılından başlayarak büyük devletler arasına girince, Rus-Osmanlı ilişkileri de başladı. İlişkiler daha çok savaş ve gerginlik biçiminde gelişti.

İlk Osmanlı-Rus savaşı 1677 yılına rastlar, bunu 1695 Azak Kalesi savaşı ve 1711 Prut savaşı izler. Bu savaşta, Osmanlılar üstün durumda olduğu halde, Çariçe Katerine'nın Baltacı Mehmet Paşa'yı 'yumuşatarak' "kârlı' çıktığı söylenir.

Osmanlılar ilk kez 1768-1774 savaşında Ruslara ciddi bir biçimde yenildiler ve Küçük Kaynarca Anlaşması'nı imzalamak zorunda kaldılar. Ruslar Kırım'ı işgal ettiler ve Karadeniz'in kuzeyinde hâkimiyetlerini kurdular. Kırım 1792'de imzalanan Yaş Anlaşması'yla Rusya'ya bırakıldı.

1800'lerden başlayarak Ruslar Osmanlı İmparatorluğu'nun Balkanlardaki eyaletlerinde başgösteren bağımsızlık hareketlerini destekledi. Çöküş dönemine girmiş olan Osmanlı İmparatorluğu Ruslara gittikçe daha sık yenilmeye başladı. 1856'da Paris Anlaşması'yla sona eren Kırım Savaşı'nda İngiltere ve Fransa ile müttefik olan Osmanlılar Rusları yendiler. Ancak 1870'de Rusya Paris Anlaşmasını bozdu ve 1877'de Osmanlılara savaş açtı. Savaş Osmanlıların yenilmesi ve Ayastefanos Anlaşması'yla sona erdi. Sırbistan ve Karadağ bağımsızlıklarını kazanarak imparatorluktan ayrıldılar, Bulgaristan özerk bir prenslik haline geldi. Kars ve Ardahan Rusya'ya geçti. Ancak, öteki Avrupa güçlerinin işe karışmalarıyla Berlin'de yapılan yeni bir anlaşmayla Osmanlılar aleyhine olan maddeler biraz yumuşatıldı.

Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlılar ve Ruslar Düşman kamplarda savaşa girdiler. Doğu Anadolu'da önceleri Osmanlı üstünlüğüyle başlayan çarpışmalar, bozgunla sonuçlanan Sarıkamış harekâtından sonra Rusların üstünlüğünde gelmişti. Ancak 1917 devriminden sonra yapılan Brest Litovsk Anlaşması'yla Rusya işgal ettiği toprakları geri verdi.

...yumuşaman, onun görüşme ve pazarlıklar so... 1975'de Helsinki'de toplanan Avrupa Gü... ve İşbirliği Konferansı ve bu konferansın ...da imzalanan nihai senetle en yüksek nok... ...varılı. 1979 yılında Sovyet ordularının Af... ...nı işgali, Batı dünyasında büyük tepkilere ...muş, bu ülkelerden birçoğu, 1980 yılında ...n Moskova Olimpiyat Oyunları'nı boykot ...ederek tepkilerini yansıtmaya çalışmışlardır. ...ler Birliği ile Batı'nın — özellikle ABD'nin — arasındaki ilişkileri gerginleştiren bu olaylar, 1981-82 yıllarında Polonya'da ortaya çıkan gelişmelerle ve ABD Başkanı Reagan'ın sertlik yanlısı politikasıyla bir ivme kazanmışsa da, ana hatları itibarıyla yumuşama politikasının doğu-batı ilişkilerinde önemli bir etken olmaya devam ettiği söylenebilir. 1982 yılında Brejnev'in ölümü üzerine, Sovyetler Birliği'nin siyasal lideri olan Yuri Andropov'un da selefi Brejnev'in izlediği politikada büyük değişiklikler yapması beklenmemektedir

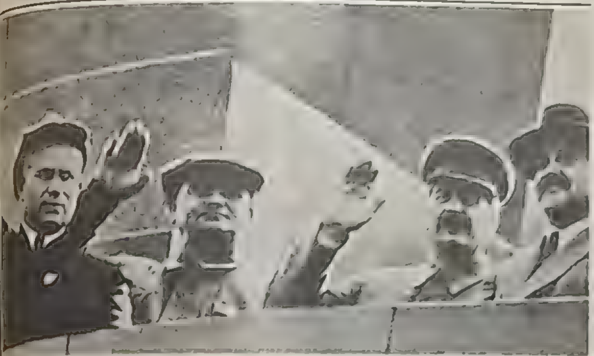

Stalin, 1937'de bir yanında Molotov, öteki yanında genç Kruşçev ile birlikte

«Tek ülkede sosyalizm»den büyük devlet politikasına

1917 Devriminin ardından, Sovyetler Birliği yöneticileri kısa bir süre için devrim dalgasının yaygınlaşmasını beklediler. Özellikle Almanya'da bir sosyalist devrim olması ve Sovyet Rusya'yı uluslararası arenada yalnızlıktan kurtarması bekleniyordu. Ancak, bunun hemen gerçekleşmeyeceğini düşünen Lenin gibi pratik liderler, bazı ödünler verme pahasına Brest-Litovsk Antlaşması'nı imzalayarak I. Dünya Savaşı'ndan çekildiler. Yeni Sovyet hükümeti bundan sonra genç sosyalist hükümetlerini koruma yönünde bir dış politika izlemişlerdir. Türk Kurtuluş Savaşı'na maddi ve manevi açıdan destek olmaları da bu strateji açısından değerlendirilebilir. Dünya ihtilâli teorisini savunan Troçki'nin de zaman içinde tasfiye edilmesi ile özellikle Lenin'in ölümünden sonra "Tek Ülkede Sosyalizm" adı altında SSCB'nin kendi içinde sosyalizmi kurması ve güçlendirmesi politikasına ağırlık verildi.

II. Dünya Savaşı'na dek geçen dönem içinde Sovyetler Birliği'nin kapitalist ülkelerle ilişkileri sürekli bir gerginlik içinde bulunmuştur. 1935'te Milletler Cemiyeti'ne girdikten sonra Sovyetler'in çeşitli ülkelerde diktatörlüklere karşı demokrasileri desteklediği görülür. Uluslararası ilişkiler arenasında genellikle yalnızlık çeken SSCB İspanya iç savaşında cumhuriyetçi kanada ancak sınırlı bir yardımla yetinmek zorunda kalmış, Münih Anlaşması'yla 1938'de Çekoslovakya'nın Nazi Almanya'sı tarafından ilhak edilmesine göz yummak zorunda kalmıştır. Kapitalist dünyanın genel bir saldırısı korkusunu hiçbir zaman üzerinden atamamış olan Stalin ve öteki Sovyet yöneticileri, giderek güçlenen Hitler Almanya'sı ile 1939'da bir saldırmazlık paktı imzalayarak bütün dünyada, özellikle kendisini destekleyen çeşitli ülkelerin komünist partileri arasında şaşkınlık yaratmıştır. Muhakkak nazarıyla baktığı bir Alman saldırısı karşısında bu anlaşma ile "zaman kazanan" Stalin yönetimi, stratejik açıdan kendini güvenceye almak için Finlandiya'dan üs talep etmiş, bu talep reddedilince de Finlandiya ile zorlu bir savaşa girmiştir.

Yön değişikliği

II. Dünya Savaşı ile birlikte Sovyet dış politikası önemli bir yön değişikliğine uğramıştır. Yakın zaman öncesine dek hasmane bir tavır içinde bulunduğu Batılı kapitalist ülkelerle ittifak kurarak Naziler'e karşı savaşa girmiştir. Savaşın büyük yükünü çeken, büyük insan ve malzeme kaybına uğrayan Sovyetler Birliği, II. Dünya Savaşı'nda Nazizmin kazanılmasının hemen ardından, kendisine Çar tarihinden miras kalan büyük devlet politikasını oynamaya koyuldu. Galipler arasında yapılan Yalta ve Potsdam konferansları ile dünya galipler arasında nüfuz bölgelerine ayrıldı. II. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nin giderek bir "süper devlet" olduğu ve dış politikasını da sürekli olarak bunun gereklerine uygun olarak yürüttüğü söylenebilir.

Savaşın ardından, Kızıl Ordu yardımıyla Nazi işgalinden kurtarılan birçok Doğu Avrupa ülkesinde sosyalist yönetimlerin işbaşına gelmesi ile bir sosyalist blok kuruldu. Sovyetler Birliği'nin başını çektiği bu blokla, öteki "süper devlet" ABD'nin başını çektiği "Batı Bloku", kısa süre içinde uluslararası alanda siyasal, ekonomik ve askeri örgütlenmelerini tamamlayınca, dünya iki temel blok arasında bölünmüş oldu. Doğu-Batı blokları arasında dünya uzun süreli bir soğuk savaş dönemi yaşayacaktı. Sovyetler Birliği, sosyalist blok mensubu herhangi bir ülkede ayrılmacı bir eğilim belirmesine izin vermeyecek, Macaristan'da (1956) ve Çekoslovakya'da (1968) olduğu gibi gerektiğinde müdahaleci bir tutum takınacaktır.

Barış içinde bir arada yaşama

1956 yılında Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin XX. Kongresi'nde Stalin'in ölümünden sonra onun yerine geçen Kruşçev, özellikle 1956 yılında yapılan XX. SBKP Kongresi'nde alınan "Destalinizasyon" kararlarına paralel olarak, Sovyet dış politikasını da yeni bir doğrultuya sokmaya başlayacaktır. Artık, resmi ideoloji olarak bütün dünyada sosyalizm egemen olana dek mücadele yerine, sosyalizmin yavaş yavaş gerçekleşmesine olanak verecek bir "Barış içinde bir arada yaşama" çizgisi dış politikaya egemen olacaktır.

Arnavutluk ve Çin Halk Cumhuriyeti gibi sosyalist ülkelerin Sovyetler Birliği ile çatışmaya girmesi, daha önceden sosyalist blok içinde Sovyetler'e mesafeli bir tavır takınmış olan Yugoslavya'ya eklenince Doğu Bloku içinde birlik adamakıllı sarsılmıştır.

"Soğuk savaş"ın doruğuna ulaştığı ve dünyanın bir nükleer savaşın eşiğine geldiği 1962 Küba füze bunalımının ardından Doğu-Batı ilişkilerinde bir yumuşama sürecine girildiği gözlemlenir. Vietnam savaşı ve Çekoslovakya'nın işgali gibi kimi olaylar yüzünden zaman zaman kesintiye uğramakla birlikte, bu süreç devam edecek ve 1977'de Helsinki'de imzalanan Avrupa Barış ve Güvenlik İşbirliği Nihai Senedi ile önemli bir boyuta ulaşacaktır.

Öte yandan, 1960'lı yılların başından itibaren başlayan ve hızla gelişen sömürgelerin bağımsızlaşması hareketi karşısında da Sovyetlerin bu Asya ve Afrika ülkelerinde "yandaş kazanmak" ve zaman içinde buralarda sosyalizmin yerleşmesini sağlamak yönünde bir politika benimsediği görülür.

Günümüzde de genel olarak Sovyetler Birliği'nin tıpkı büyük hasmı ABD gibi, dünya çapında bir büyük devlet politikası izlediğini söylemek da yanlış olmaz. SSCB de, ABD gibi, dünyanın herhangi bir köşesinde meydana gelen herhangi bir olaya karşı kayıtsız kalamaz, global politikası doğrultusunda en küçük olguya bile değerlendirir ve yönlendirmeye çalışır.

TOPLUMSAL YAŞAM

Gerilimli bir toplum yapısının kayıtsız kaderci ve nezaketsiz yaptığı insanlar

Rüşvet ve bahşiş öylesine yaygındır ki Odesa'da insanlar, birine kızdıkları zaman, «Yalnızca maaşınla yaşa» diye beddua ederler
Bir atasözü, «İçki, Rusya'nın neşe kaynağıdır...» der. Tıpa açıldı mı, şişe bitmelidir. İçmeye başladılar mı, durmasını da bilmezler.

SOVYET halkı denince akla hemen, karların üzerinde, ellerini ceplerine sokmuş, kürk yakalı koyu renk paltolar giyip şapkalarının kenarını da kulaklarının üzerine kadar çekmiş, kuyrukta bekleşen insanlar gelir. Aslında bu tanımlama pek abartmalı da sayılmaz. Tüketim maddelerinin arzının belirli bir seyir izlememesi, tüm ihtiyaç maddelerinin tek yerden alındığı süpermarket tipi mağazaların azlığı ve kalitenin artan verime yetişememesi, bu kuyruklara yol açar.

Sovyet halkı eğitim ve sağlık hizmetleri için para ödemez. Emekliliği güvence altına alınmıştır. Kira, su, elektrik, havagazı, telefon ücretleri çok düşüktür. Ama hayat standartlarının ortaya koyduğu tablo, Sovyet tüketici yaşantısının dokusunu yansıtmaz. Hele, Batılı insanın alışveriş kolaylığı ile Sovyet halkının bu konuda her gün çektiği sıkıntıyı karşılaştırırsak, ortaya büyük zıtlıklar çıktığını görürüz.

Tipik bir kentli ailede, gündüzleri çocuklar semtteki okula giderken, anneyle baba, genellikle evlerinin epeyce uzağında olan işyerinde çalışır. Öğlen vakti, ana, arkadaşları ile ortaklaşa alışverişe çıkar. Böylelikle her şey için ayrı bir dükkânı dolaşıp, hepsinde tek tek kuyruğa girmekten de kurtulmuş olurlar. Ancak sonbaharın ortalarından ilkbahar sonuna kadar besin maddelerin daha zor bulunduğu için, bazen kadınlar, köylülerin daha kaliteli ama daha yüksek 'serbest piyasa' fiyatı üzerinden satışa sunduğu et ve sebzelerden alabilmek için, kollektif çiftliklerin bulunduğu kentlere kadar uzanırlar.

Zor bulunan malları listesinin ise, sonu gelmek bilmez. Bu mallar bütün bütün piyasadan kalkmış değildir, tabii.-Yalnızca, ne vakit ortaya çıkacaklarını kestirmek güçtür. Her tarafı paten kaplamışken, sabun bulamayabilirsiniz. Vitrinler ağzına kadar radyo doludur ama, bebek patiğinden eser yoktur. Ya da en sıcak günde, öğlen vakti, Rusların pek sevdiği dondurmayı satan işportacıların tezgâhları kapalıdır, çünkü dondurma bitmiştir. Bunun başlıca nedeni ise, Sovyet ekonomisinin tüketici taleplerine göre şekillenmektense, yukarıdan plana göre yürütülmesidir. Mallar satılmak için değil de, plan gereklerini yerine getirmek için üretilir.

Sovyet tüketicisinin bir diğer karabasanı ise, kalitedir. Malların genellikle orta ya da düşük kalitede olduğu tecrübeyle sabittir. Gerçi son yıllarda kalite biraz yükselmiştir ama, yine de Batı düzeyine varamamıştır. Halk bir çok mala ucuz ve bayağı anlamına "ştampal" diye burun kıvırır. Ya da "brak", yani doğru dürüst çalışmayan, hemen bozulan mal diye beğenmez.

Aksi gibi, 1970'li yıllardan bu yana, Sovyet halkı da artık her gördüğünü kolay kolay beğenmemeye başlamıştır. Kırsal kesimdekiler belki yine her şeyi gözü kapalı alabilir ama, kentlerdeki tüketici, hem modaya daha çok önem vermekte, hem de ince eleyip sık dokumaktadır.

Tüketim maddelerinin arzı bahar havası kadar kararsız olduğu için, halk da bu durumla başa çıkabilmek amacıyla bir dizi savunma mekanizması geliştirmiştir. Özellikle Baltık Cumhuriyetlerindeki fabrikaların ürettiği daha kaliteli, daha klas malları kollar, bunların daha vitrine konmadan biteceğini bilirler. Onun için habire dükkânları kolaçan eder, tam zamanında doğru yerde olmaya çalışırlar. Bu yüzden de, daima yanlarında fazla para bulundururlar. Kadınların elinde hep bir avoska, yani file vardır. Avoska Rusça'da, 'belki', 'olur'a' anlamına bir kelimeden kaynaklanır. Erkekler de, yine aynı nedenle, ellerinde koca evrak çantaları ile dolaşırlar.

Borç vermeyi severler

Üzerinde fazla nakit para taşımanın olumlu sonuçlarından biri de, herkesin, dostları ya da iş arkadaşlarına borç verme konusunda adeta birbirleriyle yarışmalarıdır. Sovyet halkı bu konuda, yani kelepir bir mal bulana yardımcı olma konusunda çok cömerttir. Çoğu kişi için, paranın kendisi, harcayacak iyi bir yer bulmaktan daha önemsizdir.

Aslında alışveriş halk için bir tür fiziki ve ruhsal mücadele halini almıştır. İnsanlar dükkânlara itiş kakış dalar, çatık kaşlarla güzel bir şeyler almaya çalışır, teşekküre de asla gerek görmezler.

Özellikle Moskovalılar, hiçbir şeyden kolay kolay etkilenmeyen deneyim sahibi kentlilerdir. Yabancıların kendilerini kasvetli ve asık yüzlü bulmasına da çok şaşarlar. Alışveriş bir mücadeledir. Hayatın kendisi bir mücadeledir. Kuyrukta nerede olduğunuz da çok önemlidir. Savaş yıllarında, zamanında kalkıp kuyruğa girmeyen kişi, o gün ekmeksiz kalabiliyordu. Bu ruh halinin etkilerinin hâlâ sürdüğü söylenebilir.

Karaborsa ve rüşvet

İşte Sovyet ekonomisinin bu özellikleri sonucu, ortaya rüşvet ve yasadışı özel girişim çıkmıştır. Bu, Batılı anlamda bir karaborsadan da ileridir. Resmi ekonominin yanı sıra, muazzam miktarda gizli ya da yarı-gizli bir ticareti sürdüren ve hem kurumlar, hem de kişiler açısından vazgeçilmez olan bir karşı-ekonomi ortaya çıkmıştır.

Rus gençleri öğrenim ve iş hayatı arasında özel hayatlarına zaman ayırma kavgası da vermek zorundalar.

Her türlü mal ya da hizmetin bulunmasını sağlayan bu karşı-ekonomi, Sovyet sisteminin tamamlayıcı bir parçası, toplumun ayrılmaz bir özelliği olup, küçük rüşvetler, karaborsa, devletten çalma, yasadışı özel üretim noktaları arasında herhangi bir boyutu kazanabilir.

Neredeyse bir doğulu doğallığı ile yürütülen bu karşı-ekonomi, sıradan kişilerin, planlı ekonominin katılığını yumuşatmasını sağlar. Ayrıcalıklı zümre zaten gereksinimi şeyi özel dükkânlardan, ya da ayrıcalık sistemi aracılığıyla elde edebilmektedir.

Sovyetler Birliği'nde kimse karşı-ekonominin varlığını inkâr etmez. Basında bu konuda sık sık yazılar çıkar, her yıl bir çok kişi ekonomik suçlu olarak teşhir edilir. 1961 yılından beri de milyonlarca rubleyi aşan ekonomik suçlar işleyenler için idam cezası konmuştur. Durum o kadar ciddi boyutlara ulaşmıştır ki, İç Güvenlik Bakanlığı, yolsuzlukla mücadele için özel bir örgüt kurmak durumunda kalmıştır. Ne var ki, OBKHSS denen bu örgüt de, sorunu çözümleyememiş, hatta zaman zaman örgüt mensupları da irtikap olaylarına karışmıştır.

Karşı-ekonominin en sık rastlanan ve en masum şekli ise, Rusların "blat" dediği nüfus, ilişkiler, torpil çekme yöntemidir. Herkes karşısındakini blat'tan yararlandırabilir. Teknik olarak, blat'ın parayla bir ilgisi yoktur. Yani 'bugün benim sana, yarın senin bana işin düşer' temeline dayanır.

Ama blat, buzdağının su yüzünde kalan kısmıdır. Ülkede rüşvet de aynı şekilde yaygındır. En fazla rastlanan şekli de, dükkânlardaki tezgâhtarların 'tezgâh altından' mal vermek için aldıkları paralar ve ufak tefek işler için ödenen "bahşiş"lerdir. Bu küçük çıkarlar o kadar yaygınlaşmıştır ki, Odesa'da insanlar birine [illegible] zaman [illegible] masasıyla yaşasın diye [illegible] ederler.

Sovyet mizah dergisi **Krokodil**, bu konuyla ilgili olarak şöyle bir çağrı yayınlamıştı: "Sevgili müşterilerimiz, mağazamıza ithal malı birinci sınıf 50 tane deri kadın çantası gelmiştir. Bunların [illegible] mağazamızda çalışanlar tarafından satın alınmış, 49 tanesi de tezgâhın altına yerleştirilmiştir. Kalan bir çanta vitrindedir. Sizi, onu almaya davet ediyoruz."

Mutfak masası

Dışarıdan gelen bir yabancı, ülke halkını çok asık yüzlü, kasvetli bulur ve özellikle hizmet eden kişilerin suratsızlığından ve kabalığından yakınır. Oysa Ruslar, dayanıklılıkları, sağlamlıkları, her türlü zorluğun üstesinden gelmeleri, sabırları ve kolay heyecana kapılmayışları ile ünlü bir ulustur. Bu özellikler ise, gerilimli toplumsal yaşamlarına kendilerini kayıtsızlık, pasif bir kadercilik ve [illegible] bir memnuniyetsizlik olarak yansır.

[illegible], özellikle Moskovalıların, kalabalıkta [illegible] soğuk, ters, kişiliksiz ve inatçı davran[illegible] bir gerçektir. Ama güvendikleri bir çevrede, [illegible] aileleri ve yakın dostları arasında, çok [illegible]. Eğer hassas noktalarına dokunulur ya [illegible] bir ruhbağı kurulursa, yeni tanışılar da [illegible] bu yüzleriyle tanıyabilir. Bu farklı görüntü[illegible], dünyanın en sıcakkanlı, neşeli, cömert, [illegible] ve insanı utandıracak kadar konuksever [illegible] olurlar.

[illegible], Rusların yarı-azız, yarı 'vahşi' [illegible] yazmıştır. Ulus olarak Ruslar, [illegible] Yoksullukları, ruhsal yoğunlukları, [illegible] duyarlılıkları birbirine [illegible] bir diğer özellikleri de, bir ruh [illegible] diğerine büyük bir hızla geçmeleridir. [illegible]lıklarından beri, otoriter bir ortam içinde, [illegible] olup neyin olmadığını öğrenmek [illegible] kalarak, neyin hoşgörülüp neyin cezalan[illegible] bilerek yetiştikleri için, kendilerinden [illegible] rolleri oynamaya alışmışlardır. Onun için [illegible] herkesin yanında' ve 'dostlar [illegible]' diye diye bölerler.

Sovyetler Birliği'nde her şey büyük, muazzam, [illegible] boyutlardadır. Bunların başında da [illegible] için dikilen anıtlar gelir. Oysa [illegible] binaların görkemli cephelerini [illegible] bir eve girdiniz mi birden [illegible], kuşakların adımlarıyla aşınmış, [illegible] bir evlada bulursunuz. Karanlık antreler[illegible] gıcırdayan, tahta, eski moda iki kapılı [illegible]. Evin içinde de sıcak bir hava [illegible]. Daha iyi durumdaki [illegible] cilalı [illegible] varken, çoğu aile, farklı tavanaralarında [illegible] çeşit çeşit eşyalarla [illegible] evlerde oturur. Yataklar, gündüzün [illegible] yerine getirir. Bazen ana babanın [illegible] çocukların bölmesini bir perde ayırır. [illegible] yemek odasına da pek rastlanmaz. Çoğu ev, [illegible] dağınıktır. Konuk geliyor diye kalkıp [illegible] de düzeltmezler.

[illegible] hayat tarzı sade, mütevazı doğal ve [illegible]. Görünüşe önem vermedikleri için, [illegible] de aşık atmaya da kalkışmazlar. Eve [illegible], eğer gerçekten sevilen biri ise, hemen [illegible] mutfak masasının başına buyur [illegible].

Mutfak çok küçükse, bazen bu, oturma [illegible] masası da olabilir. Bu masa, çoğu kez [illegible] bir masadır. Böylece çevresinde oturanların [illegible] samimi olmasını sağlar. Çok sayıda kişinin [illegible] arada yaşamasına alışkın olan Ruslar, fiziki [illegible] rahatsız olmazlar.

Masa yalnızca yemek yenen bir yer değil, bir toplantı mahallidir. Saatlerce orada oturup keyu, kaynar, çok şekerli çay içerler. Ekmek peynir yerler. Bütün bir öğleden sonra, akşam ve gece boyunca konuşabilirler. Bu evlerde masa, toplumsal yaşamın merkezi, insanlar arasında bir köprüdür.

İşte burada, evlerinde, bu insanlar, Tolstoy'un romanlarındaki o harikûlade, duygusal, yürek zengini kişiler olurlar. Birbirlerinin neşesini, kederini, sırlarını paylaşırlar. Dostluğa da herşeyden fazla önem verirler.

Rusya'da yemek seremonisi büyük önem taşır. Saatlerce sofrada kalan Rus halkı, yemek ve içki sefasını hayli önemser

Boş vakitler

Spor, Sovyet yaşamının çok önemli bir parçasıdır. Ulusal, toplumsal ve siyasal farklılıkları ortadan kaldırmaya yarar. Kentle köyü birleştirir. Siyasal yanı ağır basan sanat ve edebiyatın aksine, spor, kendini ifade etmenin güvenli bir şeklidir. Üstelik de, bir çok savaş ve ayaklanma görmüş, çok çalışan, disiplin ve fedakârlığı pek yakından tanıyan Sovyet halkı için duygusal gerilimden kurtulma anlamına gelir.

Spor dışındaki en büyük eğlencelerden biri de satrançtır. Satranç ulusal bir spor niteliği kazanmıştır. Binlerce satranç kulübü, yüzlerce satranç dergisi vardır. Dünya şampiyonluklarında da Sovyetler hemen hemen bir hegemonya kurmuştur. Fischer'in şampiyonluk dönemi dışında, kadın-erkek dünya şampiyonları hep Sovyetler'den çıkmıştır. Hatta son şampiyonanın galibi Karpov'un rakibi de, Sovyetler Birliği'nden kaçmış olan Rus asıllı Karçnoy'du.

Kentlerde erkekler, gündüzleri, genç-ihtiyar, parklara gidip satranç, bazen de domino oynar. Bahse tutuşan da çok olur. Zaten Ruslar piyango türü şeyleri sever. Hayvan merakı giderek artmaktadır. Pazarları Moskova'daki "Kuş Pazarı" insanla dolup taşar. Rozet koleksiyonu merakı da yaygındır. Znaçki denen bu rozetlerin değiş tokuşu yanında, karaborsası bile yapılır.

İş eğlenceye gelince, Rusların danseden ayılar ile inanılmaz jimnastik ve akrobasi gösterilerini içeren klasik sirk konusundaki geleneksel coşkularında hiç bir azalma olmadığını belirtmek gerekir. Aynı şekilde, rahatlamak için kendini doğanın kucağına atma alışkanlıkları da sürüp gider. Elektrikli trene binip kent dışına çıkar, ya çiçekli basma giysileri ile diz boyu otlar arasında dolaşır, ya da ırmak kenarına uzanıp bira içerler. Cuma akşamları istasyonlar, hafta sonu için yürüyüşe çıkmaya hazırlanan gençlerle dolar. Sırt çantalarını yüklenen bu gençler, geceleri açık havada uyurlar. Karlı havalarda bile, boş buldukları her yerde top oynarlar.

Mantar toplama tutkusu

Ama Rusların her şeyden çok sevdikleri açık hava eğlencesi, Batılıların hiç anlayamadığı bir şeydir: Mantar toplamak. Sonbahar aylarında bu iş bir ulusal çılgınlık düzeyine varır. Meraklılar, en sevdikleri 'av alanlarını', büyük bir sır olarak saklarlar. Kendini bu denli kaptırmamış olanlar ise ellerinde kovaları, elçantaları, mendil ya da şapkaları ile, gizli hazineler bulmak için saatlerce dağ-tepe dolaşır, dedikoduya dalmak, piknik yapmak için arada bir mola verirler. Mevsimin en civcivli zamanında iş, turlar düzenlemeye kadar varır. Otobüslerle yola çıkan gruplar, Cuma gecesini bir kır yolunda otobüsün içinde geçirip, çay ya da votka ile ısınarak, el değmemiş mantarları toplayabilmek için günün ilk ışıklarını

Moskova Üniversitesi

beklerler. Bu sporun ilk bakışta [illegible] çok daha farklı bir anlamı da vardır. Meraklılar, [illegible] mantar türünün kendi içkisi olduğunda [illegible] vururlar. Süt mantarı, Petrovka denen votkayla [illegible] gider. Küçük kırmızı tepeli mantarlar için [illegible] açık renk votka gerekir ki, tat duygusunu [illegible] etmesin. Aslında da pek çok kişi, salt votka içmeye bahane olsun diye, önüne gelen mantarı toplar.

Batı'da, Rusların votkayı içtikleri gibi içilen bir içki yoktur. Votka, Rus yaşantısının [illegible] kolaylaştırma yöntemlerinden ve kaçış [illegible]larından biridir. Votkanın lafı bile, [illegible] heyecanlandırıp keyiflendirmeye yeter. [illegible] yaşamın gerilimini azaltır. İnsanların [illegible] tanımasına yardımcı olur. Çünkü Ruslar, [illegible] adamakıllı içmedikleri adama, kolay kolay [illegible]mezler. Yaptırılacak bir iş karşılığında para [illegible] vokta verilince de, kimsenin itirazı olmaz.

Bir atasözü, "İçki Rusya'nın neşe kaynağı" der. Ama halk, yalnızca neşelenmek için [illegible] toplumsal yaşamın bir parçası olduğu için [illegible]. İçmeye başladılar mı, durmasını da bilmezler. [illegible] açıldı mı, şişe bitmelidir. Yarı yarıya [illegible] dolu şişeyi dolaba kaldırmak diye bir şey [illegible] konusu değildir. Ruslar, sorunlarını hatta [illegible] benliklerini silmek, hayatın sıkıcılığını [illegible] buz gibi kış mevsiminde ısınmak için [illegible] sunduğu kaçışa da dört elle sarılırlar.

Zaman zaman basın ile siyasi önderlik, [illegible] bir felaket halini aldığını öne sürdükleri [illegible] karşı kampanyalar yürütür. Üst kademede [illegible]ler, sarhoşluğun Moskova'da, tüm suçların [illegible] 90'ına, trafik kazalarının yarısından [illegible] boşanmaların yüzde 40'ına, kazaylı [illegible] yüzde 63'üne, cankurtaran çağrılmasını [illegible] olayların da üçte birine yol açtığını açıklamışlar. Kayıp iş günlerinin başlıca nedeni de [illegible]. Ancak, bu kampanyalara paralel olarak, devlet içki tekelinin alkol üretimi de her yıl artmakta. Köylerdeki küçük dükkânlarda daha zorunlu [illegible] maddeleri bulunmasa bile, mutlaka votka bulunur.

Kızıl Meydan, bir bayram gününün hazırlıkları içinde.

ufusun özellikleri

iderek aşlanan ve oğalma hızı azalan ir ulus

SOVYET toplumu aslında bir değil birçok toplumdan oluşur. 1917 Devrimi'nden sonra modernleşme yönündeki akımlar ve devrimin etkileriyle bu toplumların hepsi dönüşüme uğramış olmakla birlikte, yaşama ve devamlı biçimleri bakımından geleneklerin sürdürülmektedir. Sonuç olarak, Sovyet insanı "yaşam içinde süreklilik" göstermektedir dene

Sovyetler Birliği'nde yaşayan nüfusun belli başlı özellikleri biri doğum oranının sürekli olarak azalmasıdır. Bu sonucunda nüfus büyüme hızının çok azalmasıdır. Bu nüfusun iyice yaşlı hale gelmesidir. Birliğe, 1930'lardan başlayarak gittikçe hızlı ve günümüzde de süregelen kentleşme olgusu eklenmelidir. Her üç eğilim de dünya çapındaki modernleşme ve sınaileşme süreçlerinin bir parçasıdır. Sovyet halkının kültürel ve tarihsel birliği yaşanır. Sovyetler Birliği'nde nüfus hareketleri, her zaman hükümetin istediği doğrultusunda gerçekleşmediği için, yönünden kimi zaman önemli sorunlar ya-

1928'de hızlı bir sınaileşmenin başlatılmasıyla birlikte Sovyet doğurganlığında hızlı bir düşme olmuştur. Devrim öncesinde binde 47 olan doğum oranı, 1947'a gelindiğinde binde 31.3 olmuş, 1970'e taşındıysa binde 17.4'e düşmüştür. Bu düşüş, dönem içinde meydana gelen birçok sosyal ve ekonomik değişmeye bağlanabilir. Ancak, büyük bir gerilim ve karşaşalık ortamı da gerçekleştirilirken, 1930'larda tarımın kolektivizasyonu da nüfusun seyrelmesine yol açmıştır. Doğal aile yaşantısının kimi yönetsel baskılar yüzünden kesintiye uğradığı da belirtilmelidir elbette.

Ancak, bütün bu etkenlerin içinde, diğerleriyle karşılaştırılınca en önemli olanı, Sovyet halkının II. Dünya Savaşı'nda, özellikle Nazi askerlerinin elinden 8 milyona aşkın evladını yitirmiş olmasıdır. Bu evli halk arasındaki bu muazzam kaybın izlerini günümüzde bile sürmekte, kadın nüfusun erkek nüfusa büyük bir fazlalığı bulunmaktadır. Bu yanda, kentlerde büyük nüfus yığılması ve konut, yiyecek ve çeşitli hizmetler konusunda darboğazlar ortaya çıktı. Kadınların büyük çoğunluğu fabrikalarda tam gün çalışmaya başlamasıyla birlikte bu büyütme bir sorun halini aldı ve doğumlarda bu yüzden de büyük düşüş oldu.

Sovyet nüfusunun "yaşlanması" süreci ilk olarak 1970'lerden sonra dikkatleri çekmiştir. XX. yüzyılın sonunda, 55 yaşından yukarı nüfusun, toplam nüfusun yüzde 19.2'ye yükseleceği hesaplanmaktadır. Yaş dağılımındaki bu değişme önemli ölçüde doğurmaktadır. Çalışma yaşındaki nüfus giderek azalmakta, Sovyetler Birliği'nin kırsal kesimde kalan kısmı artık endüstriye çekilecek ucuz tarım işçileri deposu olmaktan çıkmış durumdadır.

Bu yanda, Sovyet Rusya'da, tarihte eşi görülmemiş ölçüde bir kentleşme süreci yaşandığı da görülür. 1920'lerde köylerde yaşayan Sovyet halkı yüzde 80 dolayındayken, günümüzde tüm halkın yüzde 60'ının kentlerde yaşadığı biliniyor. Bu da çok çok kasaba ve köyün tümden boşalmasına ve Sovyet çiftliklerinin yeterli işgücünden yoksun kalmasına da yol açmıştır. Yalnızca İslâmî kökenli öğelerin büyük çaplı göçleri sonucu Orta Asya cumhuriyetlerinde kırsal nüfus hızla artarak bir işgücü fazlası oluşturduğu ileri sürülmektedir.

Ulusal kaynaşmalılığı sorununa gelince, her yıl 14 milyon dolayında Sovyet yurttaşının yer değiştirmesi söz konusudur. Bu iç göç sürecinde nüfusun bir bölümünün kendi isteğiyle yer değiştirmektedir. Ancak bu yerlerde genç insanların çalışması için sağlanan teşvik tedbirleri her zaman yeterli olmamaktadır. Sovyetler Birliği'nden dışarıya göç ise devletin resmî politikasında çok sınırlıdır. Ancak belirli koşulların sağlanmasıyla yurt dışına çıkabilmektedir.

Moskova'da Aziz Vasil Katedrali.

104 etnik grup

Sovyetler Birliği'nde tam 104 tane resmen kabul edilmiş etnik grup vardır. Baltık kıyılarındaki eski Avrupa evlerinden Orta Asya'nın Türk - Müslüman köylerine ya da Kuzeydeki göçebe avcı Moğollara varasıya, yüzlerce ayrı insan dünyası barındırır. Bu gruplar arasında, 'resmî' eşitlik ve kardeşlik ilişkileri olduğu halde, fiilen hâkim olan grup, 'Beyaz Ruslar'dır.

Ülkedeki Türk asıllı gruplar, Slavlardan sonra en büyük etnik gruplar topluluğunu oluşturur. Orta Asya ve Kazakistan'da yaşayan Özbekler, Kırgızlar, Azeriler, Türkmenler ve Kazaklar ile Volga, Ural ve Güney Batı Sibirya'da yaşayan Tatarlar, bu topluluktandır. Türklerin Ukrayanalılar ile karışmaları sonucu ortaya çıkan belirli bir yüz biçimi, 'güzel Rus kızı' imgesinin temelinde yatan melezliği oluşturmuştur.

Etnik gruplar arasında önemli bir topluluk da Slav kentlerinde yaşayan ve sayıları iki milyona varan Yahudilerdir. 1970'lerde, 150.000'in üstünde Yahudi'nin İsrail'e göç etmesine izin verilmişti. Ancak sonradan bu sayı sürekli olarak azaltılmış, yurt dışına göçler engellenmiştir.

Lenin, Çarlık Rusyası için "ulusların hapishanesi" deyimini kullanır ve Sovyetlerin ilk amacının her ulusa kendi bağımsızlığını kazandırmak olduğunu belirtir. Ama, yine Lenin, "bizim bazı komünistlerimizin yüzeyini biraz kanıyın, milliyetçi şovenler olduklarını görürsünüz" de demişti. Bu ikilem, SSCB'de bir ölçüde hâlâ yaşanmakta, çeşitli etnik gruplar, belirli bir 'üstünlük - alçaklık' sıralamasına uğramakta, bu yüzden de çeşitli gerilimler ve sürtüşmeler çıkmaktadır. Bu durum, özellikle Stalin döneminde etnik gruplar üzerinde bilinçli olarak yürütülen 'Ruslaştırma' politikasının sonucu ortaya çıkmıştır. Stalin'den sonra bu politikadan vazgeçilmiş, ancak etnik grupların kendi bütünlüklerini koruma ve Ruslara karşı direnme tutumları ve 'milliyetçi' tavırları azalmamıştır. Bu tavrı en güçlü olanlar da 1940'da Romanya'dan alınan Boğdan'da kurulan Moldavya Sovyetinde yaşayan Rumenlerdir.

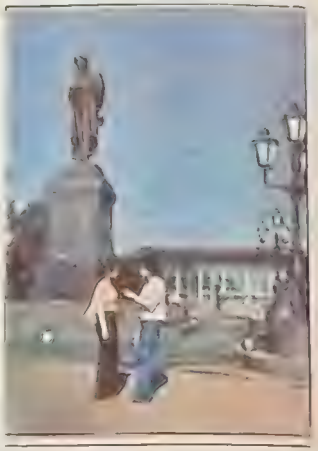

Aleksandr Puşkin anıtı önünde iki öğrenci.

DIN

Resmî ideolojiye göre kurtulunması gereken kölelik

Sovyet resmî ideolojisi öteden beri dine karşı bir ideoloji olmuştur. Din, bu ideolojiye göre, bir tür köleliktir ve insanların ondan eğitim ve aydınlanma yoluyla kurtarılmaları gerekir. Bu yönde yapılan çalışmalar, devletin o andaki politikasına göre, inişli - çıkışlı bir nitelik gösterir. Kimi zaman sert önlemler alınmış, kimi zaman da bir hoşgörü havası yaratılmış, hatta din duygularından birlik ve beraberlik duygularını geliştirmek için yararlanılmıştır. Ama uzun dönemde, devletin politikası tutarlı ve başarılı olmuş, kilise sayısı büyük ölçüde düşmüş, resmen izin verilmiş dinsel etkinlikler azalmıştır.

1917'yi izleyen karışık günlerde yönetim kiliseye pek dokunmamıştı. Ancak sonradan, 1929'da çıkarılan bir yasayla, kiliselerin yayın ve eğitim faaliyetlerine son verilmiş, sadece dinsel ayinler düzenlemelerine izin verilmiştir. 1930'larda ise yönetim çok daha sertleşmiş, birçok kilise kapatılmış, birçok din adamının işine son verilmiş ya da tutuklanmıştır. Bu dönemde bazı küçük tarikatlar tamamen ortadan kalkmıştır.

II. Dünya Savaşı'nda kısa bir rahatlama dönemi yaşanır. Almanlara karşı yürütülen savaşta dinsel inanç ve duyguların önemli olduğunu anlayan Stalin, Ortodoks Kilisesi'nin yeniden örgütlenmesine izin verdi ve çeşitli Protestan sektlerin de birleşmelerini sağladı. Savaştan sonra, 1960'a dek, kiliseler büyüme ve genişlemelerini sürdürdüler. Ancak 1960'ların başında, Kruşçev'in din aleyhtarı tutumuyla, yeni bir sertleşme başlamış ve 10.000'e varan sayıda kilise kapatılmış, Ortodoks Kilisesi yarıyarıya küçülmüştür. Birçok yeni tutuklama olmuş, bazı manastır ve dinsel kuruluşların mal varlıklarına el konmuştur.

Bugünlerde devletin din üzerindeki baskısı azaldıysa da, denetimi sürmektedir. Her türlü dinsel toplantı, Din İşleri Konseyi adı altında çeşitli düzeylerde yetkisi olan bir devlet dairesinin izinine bağlanmıştır. Bu izinin kaldırıldığı durumlarda da dinsel topluluklar "yeraltına" girmek zorunda kalırlar. Birçok tarikatın ve kilise cemiaatının durumu bugün böylelidir.

Sovyet Anayasası, vatandaşlarını "bir dinsel inanca bağlanıp bağlanmamakta ve dinsel tapınmada bulunmada" serbest bırakmakta, ama toplu olarak yapılan âyinleri 'propaganda' sayarak yasaklamaktadır. Kiliselerin eğitim yapmaları, kitaplık kurmaları yasaktır.

→

Protesto araç

Ruslara rağmen, Sovyet insanının dinsel merakı, rasman zarar, aralıksız yerine çoğalmıştır. Bunun çeşitli nedenleri arasında, gençlerin izin ve rehbersiz ve yasaklanana duydukları ilgi sayılabilir. Ya da, dinsellik, yerleşik rejime karşı bir ilmik protesto tutumu olarak görülebilmektedir. Birçok insan, resmi ideolojinin gereksinimlerini tam olarak karşılamadığını hissetmekte, manevi tatmin yolunu dinde aramaktadır.

Ruslar arasında 30 ile 60 milyon arası "dini bütün" Ortodoks'un bulunduğu tahmin ediliyor. Küçük köy ve kasabalarda oranı daha yüksek olan dinlerarası, kentlerde dinsel mürüşe, sanata ve felsefeye duyulan ilgi olarak ortaya çıkıyor.

Nüfusun büyük çoğunluğu Katolik olan Litvanya'da, dinsel duygular 'Ruslaşma'ya karşı bir tepki olma niteliğini de kazanıyor. Litvanyalılar ok sık dini eylemleri politikaları gösteri yürüyüşleriyle protesto etmişlerdir.

Yahudilerin dinsel gelenekleri ve töreleri, yıllar içinde devletin din politikasının sonucu büyük ölçüde yok edilmiştir. Bütün ülkede ancak 60 dolayında sinagog kalmıştır, bunların da birçoğunun hakanı yoktur. 2 milyonu bulan Yahudi topluluğunda dindar olan, 80 bin kadar bir gruptur.

Asya tarafında yoğunlaşan Müslümanlık, yöre halkının gelenek ve görenklerine o denli hâkimdir ki, yöneticiler bu dinin üstüne pek fazla gitmemişlerdir.

EĞİTİM

Sınıflaşmayı ve eski inançları silen bir eğitim

Çarlık Rusya'sında eğitim, küçük bir azınlığın ayrıcalığıydı. Geniş halk yığınlarının eğitim görmesi, hem gerekse hem de yönetim açısından tehlikeli görülürdü. Oysa, büyük bir ülke olma amacında olan Rusya'nın bunu ancak yaygın bir eğitim yoluyla gerçekleştirebileceği düşünülmemişti.

Sovyet yöneticileri bunun çok iyi bilincinde olarak, basından beri yaygın eğitimi gerçekleştirmeye çalıştılar. Sovyetler Birliği'nin, geri kalmış bir Doğu ülkesi olarak Avrupa ülkeleri arasında kısa zamanda ulaştığı eğitim düzeyi, şaşırtıcı olmuştur. Ayrıca eğitim, Sovyet yöneticileri için amaçlanan düzen değişikliğinin de aracı olduğundan, bu konuya büyük önem verir.

Sovyet eğitiminin genel çizgileri, sınıflaşmayı ve eski inançları silen bir eğitim olma özelliğini taşır. Sovyet yönetiminin gelişmeleri içinde eğitim politikası da çeşitli evreler geçirmiştir.

Başlangıçta, aralarında Lenin'in karısı Nadezhda Krupskaya da bulunan bir eğitimciler grubu, "ilerlemeci" bir eğitim anlayışıyla, eski geleneksel okul biçimlerini bir yana atarak ders kitaplarını, ödevleri ve sınavları kaldırarak, sınıfı özgür bir gelişme ortamı olarak geliştirmeye çalıştılar.

Kısa süren bu dönemden sonra Sovyet eğitimine hâkim olan Makarenko, ilkin savaş yetimi çocuklar için okullar kurdu; sonraları "kolektif" okulları yaygınlaştırdı. Makarenko'nun temel ilkesi, çocukta topluluk bilincini geliştirmek, çalışmayı sevgi ve kendini işine verebilen insanlar yetiştirmekti. Makarenko önce epey eleştirildi, ama sonraden, disiplinli, düzenli ve otoriteye yer veren bir anlayışın bütün ülkeye yerleşmesiyle, Makarenko'nun eğitim konusundaki görüşleri de yaygın kabul buldu.

Stalin döneminde, temel amaç olarak konulan endüstrileşme içinde, bir önceki dönemin, insanın yetişmesine önem veren anlayışı terkedildi ve daha alışılmış, belirli bir işlev için adam yetiştiren eğitim biçimlerine kayıldı. Bu dönem, aynı zamanda, okur-yazar oranının büyük çapta arttığı bir dönem oldu.

7 yaşından 16/17 yaşına kadar ilk öğretim zorunlu ve parasızdır. İki tür eğitim biçiminde ya 8 ya da 10 yıllık bir eğitim süresi kapsanır. 8 yıllık okulları bitirenler ya 10 yıllıklara devam ederler, ya da bir meslek okuluna girerler. 10 yıllık bir okulun öğrencisi de, 8 yılını bitirdikten sonra, bir meslek okuluna gireebilir. Çeşitli etnik gruplar için, 100'den fazla dilde eğitim veren ilkokul vardır.

1981'de ilkokul sayısı 145 bin, ilkokula giden öğrenci sayısı da 44.3 milyondu.

Aynı yıl, ortaokul yerine geçen teknik ve meslek okulları 4.300, buralarda okuyanların sayısı da 2.17 milyondu. Ortaöğretimde ise 4.383 okulda 4.6 milyon öğrenci vardı.

SSCB'de 883 üniversite, enstitü ve başka yüksek öğrenim kurumu vardır. Üniversitelerin sayısı 65'dir. 1981'de, yüksek öğretim kurumlarında 1.37 milyon öğretim elemanı ve bilimsel araştırıcı vardı.

Sovyetler Birliği'nin çeşitli öğretim kurumlarında, 130 yabancı ülkeden 40 bin dolayında öğrenci okumaktadır.

Tipik yerel giysiler içinde bir Gürcü köylüsü

Bir ilkokuldan görünüm.

Moldavya'da bir köy lokantasında hanım garsonlar

Rus mutfağını Avrupa özentisinden Napolyon kurtardı

Bazı kişiler, şçi (bir sebze - lahana çorbası) ve kaşaf çeşitli şekillerde hazırlanan pişmiş tahıl) dışında Rus yemeği olmadığını iddia eder. Derler ki, Rusların kendilerine mal ettiği ne kadar yemek tarifi varsa, aslında şu ya da bu ülkeden alınmıştır. Oysa bu iddia gerçek olmaktan çok uzaktır. Ruslar, uluslararası mutfak sanatına, kendilerine has, özgün ve lezzetli yemeklerle katkıda bulunmuşlardır. Rus mutfağının en özellikli yemekleri hamura dayanır. Bunların arasında en iyi bilinenleri de herhalde piroci, pirojki ve pelmeni'dir. Her üçü de, hamurun içine et, balık, meyva ya da aşçının elinin altında ne varsa onu doldurarak yapılır.

Dikdörtgen şeklinde çift kabuklu bir tür börek olan piroci, özel günlerde, ya başlıbaşına bir yemek olarak, ya da bir çorbanın yanında garnitür diye verilir. Pirojki, yani ay biçiminde ya da oval biçimli bir börek de, ya yine çorbayla birlikte yenir, ya da ordövr olarak sunulur. Pelmeni bir tür mantıdır. İçleri kıymayla doldurulan hamur parçaları, tuzlu suda kaynatılır, süzülür, sonra ya sirke ve ekşi kremayla servis yapılır ya da çorbanın içine atılır.

Sibiryalı Ruslar, pelmeni'nin ilk yaratıcıları olmakla övünür. Üstelik de, dünyada yemekleri ilk kez dondurup saklayan insanlar olduklarını iddia ederler. Sibiryalılar yüzyıllardır pelmenilerini gece evlerinin dışına bırakmak suretiyle dondurmuşlardır. Sonra da, bu donmuş yemek, istendiği zaman suya ya da çorbaya atılmak üzere, büyük çuvallarda saklanmıştır. Uçsuz bucaksız ovalarda, balta girmemiş ormanlarda günler boyu yol alan Sibiryalı, canı isteyince bir çanağın içine biraz kar atıp eritir ve kamp ateşinde pelmenisini kaynatırlar. Böylelikle, her zaman besleyici ve lezzetli bir yemek yeme imkânına kavuşur.

Borş çorbası

Bir başka ünlü Rus yemeği de borş'tur. Birçok kişi, borş'u soğuk içilen bir pancar çorbası sanır. Oysa bu, bir Yahudi yemeğidir. Rus borş'u ise, et suyu ve çeşitli sebzeler (lahana, havuç, soğan, domates, patates gibi) ile yapılır. Pancar, yalnızca renk vermek için konur. Bazen Ruslar, çorbanın içine et ve sosis parçaları da atar, ama o zaman da buna Ukrayna borş'u denir. Rus borş'u, üzerine dağlar gibi ekşi krema yığılarak, kaynar kaynar yenir. Yanında da çoğu zaman pa olur.

En çok sevilen yemeklerden biri de liktir. Bu kadar çok ırmağı, gölü ve de olan bir ülkede elbette çeşit çeşit tatlı tuzlu su balığı bulunur. En ünlü balı meği de, genellikle Mersin balığının tin içinde bütün olarak hazırlanan livnoye'dir. Hazırlanması bilgi ve ister. Yalnızca çok özel günlerde yapı

Rus mutfağından söz ederken, Strogonoff'u unutmak olmaz, tabii. S filetosunun lezzetli ekşi kremalı sos iç pişirilmesiyle hazırlanan bu seçkin mek, hem esertini, hem de ağzınım tat bilen bir kişi olarak kendini ölümsüzle ren Kont Stroganoff'un buluşudur.

Edebiyata geçen oburluk

Ruslar çok yemek yer. Edebiyatı oburluğu anlatan öykülerle dolu Kuşaklar boyunca, etine dolgun ola bir erdem sayılmıştır. Ancak, Büy Petro zamanında, Avrupalılara ait her yi taklit etmek moda olduğu için, ka hesaplamak diye bir şey olduğu farke miş ve soylular Fransa ve Almanya'd aşçı ithal etmişler. Kısa süre sonra ge neksel Rus yemeklerinden köylüler dı da herkes vazgeçmiştir.

Rus mutfağında Avrupalılık eğil yüzyılı aşkın süre devam ettikten son Napolyon'un Moskova seferiyle, bir ge de sona erdi. Rusça konuşmaya başlay geleneksel giysilere bürünen ve Rus y mekleri yemeye özen gösteren Rusla şaşkınlık dolu bir sevinçle, kendi mutfa larının Fransızlarınkiyle rahatlıkla b ölçüştüğünü farkettiler. O günden be na, Avrupa ve Asya'daki özellikleri b yemeklerini, Batı Avrupa yemekleri kaynaştırarak, dünya mutfağına da yı bir tat kattılar.

Bu mutfaktan söz ederken, ülkem daha sonra 'Amerikan salatası' olar yeniden vaftiz edilen Rus salatasını b yıl tüketim miktarı artan votkayı, sem ver dolusu rengarenk çayları ve ekşi derece ısıda yenilen dondurmaları unutmamak gerekir. Ruslar votkay küçük bir kadehe koyar ve bir dikişte m nuna kadar içerler.

Havyar ise daha çok Mersin balığı yumurtasından yapılır. Sovyetler Bir ği'nde başlıca havyar üretim merke Volga üzerindeki Astragan'dır. Fide, ço ba, kebap, yoğurt, bol soğanlı ve zeytin domates salatası yesip, üzerine Türk kahvesi içilen Gürcistan ve Azerbaycan da dahil, ülkenin her yanında siyah kav yar yenir. Sovyetler Birliği'nde dondur ma da çok tüketilir. Dondurucu soğukla da, mavi üniformalı satıcıların kocaman kapalı sandıklarda sattığı dondurmayı ye yen Sovyet halkı, sabahları kahvaltı da, içinde buzlar yüzen soğuk su kovala

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 31
AVRUPA

SSCB

II. Bölüm

EKONOMİ

Merkeziyetçiliğin ...ğmazlarından ...urtarılmaya ...alışılan planlı ...ir ekonomi

...vyetler Birliği'nde ...si başına düşen gelirde, ...aş yılları hariç bir gerileme ...adı. 1981'de ulusal gelir ...4, sınaî üretim ise ...43 milyar rubleye yükseldi

SOVYET ekonomisi 1920'lerden bu yana ...lih bir gelişme göstermiştir. Savaş yılları ...hariç Sovyetler Birliği'nden kişi başına ...gör düşüşünde bir gerileme olmamıştır ...büyük kalkınma planının ilk yılı olan 1981'...kişi başına düşen reel gelir 1980 yılına göre yüz...de oranında artmıştır. Aynı yıl 1980'e göre yüz...de oranında artan ulusal gelir 474 milyar rublevermiştir. Yüzde 3.4 oranında artan sınaî üre...m 643 milyar rubleye yükselmiştir

Planlama

...vyetler Birliği'nde planlama sanayi ve ticaret...nin millileştirilme, tarımda kooperatif mülkiyete ...ver ilk plan devlet planlama komisyonu ...Gosplan tarafından 1920 yılında yapılmıştır. Bu ...de Ülkenin ekonomik kalkınmasına temel teşkil ...1928 yılında Gosplan'ın düzenlenmesiyeni...ve ile devlet komisyonundan oluşur. ...ülkenin planlamayı Gosplan yürütürken, kısa ...planlama Gosekonomcommissya tarafın...ve ...ilecektir. Aynı zamanda sanayiye gelişmiş ...ve teknolojinin uygulanması için başka bir ...kurulur (Gostekhnika).

...ve 56'da ekonomide planlama metodlarında ...ve ...ikler yapılır ve kollektif çiftliklere ...ekonomik verilir. 1955-57 döneminde ...sanayilerdeki 15 binden fazla kuru...merkezi hükümetten alınarak cum...verilir. 1962 yılında bunlar, toplam sı...yüzde 95'ten fazlasını kontrol eder. ...ayrıca sanayide yönetim ademi merke...ile getirilir. Üretimin yüzde 71'inden ...sanayi kuruluşları 104 ekonomik yö...bağlı kurulan ekonomik konseylere ...Kısa dönem planlama için kurulan ...ve Gosplan'a daha fazla yetki veri...birlikte 5 yıllık plan yerine 7 yıl...geçilir. 1965 yılında sınaî üretim ...artar. (1959'a göre). Tarımın makinalaştı...otomasyona ve yeni teknik gelişmelerle ...önem verilir. Demiryollarında dizel ...lokomotif sayısı yüzde 85 artar. Reel ...yüzde 40 yükselir. 1964 yılında işçiler için ...çalışma sistemi getirilir. 1964 ...haftalık çalışma süresi 35 saate (maden ...de 30 saat) iner. 1965 ekiminde bölgesel ve ...ekonomik konseyleri kaldırılır. S. ...Komünist Partisinin 22. kongresinde (31 ekim 1961) 20 yıllık bir plan uygulamasına geçilir. Plan elektrik üretiminin artırılmasını, çelik, petrol, kömür, makine ve çimento, tahıl, süt ve et üretiminde büyük yükselişleri öngörmüştür. Yeni demir ve çelik merkezleri Kazakistan ve Kursk bölgelerinde geliştirilecektir. Basit bir su sistemi ile ana su yolları Avrupa bölgesinde birbirine bağlanacaktır. Ev, su, gaz, ısıtma, ulaşım ve okul yemekleri 1980 yılında ücretsiz olacaktır

Komünist Partisi'nin 23. kongresinde (1966) kabul edilen 5 yıllık plan uyarınca (1966-1970) elektrik enerjisi üretisi 850.000 milyon kilowattsaate, petrol üretimi 355 milyon tona, kömür üretimi 675 milyon tona, çelik üretimi 129 milyon tona, sunî gübre üretimi 65 milyon tona, otomobil üretimi 800 bine, hâğıt üretimi 5.3 milyon tona, çimento üretimi 105 milyon tona yükselecektir. Yıllık ortalama tahıl üretimi yüzde 30 arturlacak, 7 bin kilometre yeni demiryolu, 63 bin kilometre yeni karayolu ve 40 havalanı yapılacak, deniz ticaret filosunun kapasitesi yüzde 50 yükseltilecektir. 1971 yılında uygulamasına geçilen 5 yıllık plan elektrik üretiminin 1 065 000 milyon kilowattsaate yükselmesini öngörmektedir. 1975 yılında tahıl üretiminin 195 milyon tona varması planlanmaktadır. Ortalama ücretler yüzde 22 oranında arturlacaktır. 16 milyondan fazla konut inşa edilecektir. 1972 yılında getirilen yeni sistemle 43 bin sanayi kuruluşu ademi merkeziyetçi muhasebe sistemine geçer. Yeni sistemin uygulanmasına daha sonra ticarî ve devlet tarım işletmeleri de katılır. 1976 Ekim'inde Sovyet sûpremi 10. 5 yıllık plan uygulamasını başlatır. Plan sınaî üretimin yüzde (1975'e göre) 136'ya yükselmesini tarımsal üretimin de yüzde 16 artması nı öngörür. 1975-76 yılında kuzey ve orta Avrupa'da tarımsal üretimin, inşaat ve yol yapımının artmasını öngören bir reform uygulanmasına geçilir (toplam maliyeti 35.000 milyon ruble). 1979 yılında 1981 yılından itibaren ayrıntılı planların 5 yıllık planların her yıl gösterdiği gelişmeye göre düzenlenmesi kararlaştırılır. 1981 yılında uygulamasına geçilen 11. 5 yıllık plan hayat seviyesinin arturılmasını amaçlamaktadır. Bu konuda hedef Sibirya. Uzak Doğu ve Orta Asya'dır. Orta Asya'da emek yoğun işletmelerin kurulması planlanmıştır. Ulusal gelirin son plan döneminde yüzde 20 oranında artması öngörülmüştür

Enerji

Sovyetler Birliği'nde 57 kömürle çalışan elektrik santralı bulunmaktadır. Kapasitesi 1 milyon kilowattan fazla olan bu santraller toplamı üretimin yüzde 80 karşılar. Hidroelektrik santraller büyük nehirler üzerinde kurulmuştur. 4.5 milyon kilowattsaat kapasiteli olan Brastk barajı dünyanın en büyük barajıdır. Elektrik santrallarının toplam kapasitesi 1980 yılında 8.7 milyon kilowatta varmıştır. Toplam elektrik enerjisi üretiminin yüzde 70'ini sanayi tüketir. 800 küçük yerleşim merkezi termal enerji ile ısıtılmaktadır. Dünyanın ilk ticarî nükleer santralı Obninsm'dedir (25 yaşında) Nükleer santralların standardı 1 milyon kilowattır. Toplam elektrik enerjisi üretimi 1.295.000 kilowattsaattir.

1930'larda Sovyetler Birliği'nde petrol Baku, Grozny ve Maikop petrol yataklarından elde edilmekteydi. Baku tek başına tüm üretimin yüzde 75-80'ini karşılamaktadır. Bu tarihten sonra üretimin görünümü tamamen değişti. Ural-Volga bölgesindeki ikinci Baku 4 merkezle üretime başladı, Samarska Luka, Tuimazy, Ishimbaev ve Perm. Bu merkezlerin yıllık üretimi 100 milyon ton olarak gerçekleşmektedir. Bu arada Trans-Volga'nın Saratov bölgesinde yeni bir petrol yatağı geliştirilmiştir. Batı Sibirya'daki Tyumen kompleksi şimdi Sovyetler Birliği'nin petrol üretiminin yüzde 50'sini karşılamaktadır. Sovyetler Birliğinin yıllık üretimi 600 milyon ton civarındadır. 1939 yılında Sovyetler Birliği'nin toplam petrol boru hattı uzunluğu 4.212 kilometreydi. 1.700 kilometrelik ikinci petrol boru hattı 1955 yılında tamamlandı. 1979 yılı sonunda ülkedeki toplam boru hattı uzunluğu 67.400 kilometreyi bulmaktadır. Kuibyshev'den başlayan ve Polonya, Demokratik Almanya ve Çekoslovakya'yı dolaşan 5.327 kilometrelik boru hattının inşaam 1960 yılında başlamış ve 1965 yılında sona ermiştir. Çift hat olan petrol boru hattının yıllık kapasitesi 60 milyon tondur. 1976 yılında Sovyetler Birliği 111 milyon ton ham petrol ve petrol ürünleri ihraç etmiştir. Khiva yakınlarındaki Gazli'den Moskova yakınlarındaki Vorkresensk'e kadar uzanan doğal gaz boru hattı (2.750 kilometre) 1967 yılında faaliyete geçmiştir (günlük kapasitesi 100 metreküp). Bu boru hattı daha sonra Çekoslovakya'ya, Avusturya'ya, İtalya'ya Demokratik Almanya ve Federal Almanya'ya uzatılmıştır. Bir başka doğal gaz boru hattı (3.000 kilometre) Medvezhye'den Moskova'ya 1974 tarihinde faaliyete geçmiştir. Urallar'daki Orenburg'dan başlayan boru hattı (2.750 kilometre) Volga'yı geçerek Ukrayna'yı aşmış Sovyet sınırına varmıştır. Boru hattı tamamlandığında Çekoslovakya, Polonya, Bulgaristan Macaristan ve Romanya'ya doğal gaz sağlayacaktır. 1981 yılında 5 bin kilometrelik Urengoi (Batı Sibirya) Uzhgorod (Batı Avrupa) doğal gaz boru hattı yapımı başlamıştır. 10. beş yıllık plan dönemi boyunca uzanluğu 50.000 kilometre olan yeni boru hattı yapılmış ve boru hattının toplam uzunluğu 130.000 kilometreyi bulmuştur.

Tiflis kenti ülke ekonomisinde önemli bir yer tutmaktadır.

Madencilik

Sovyetler Birliği'nde madencilik uzmanları, 6 madencilik, 3 petrol ve 1 turba enstitüsü, 17 yüksek öğretim kuruluşunun maden fakültelerinde, 2 endüstriyel kuruluşun petrol fakültelerinde ve Belorussian Polytechnical enstitüsünün turba fakültesinde eğitim görürler. Sovyetler Birliği mineraller bakımından zengindir. Sovyet bilim adamları ülkenin dünya kömür rezervlerinin yüzde 58, petrol rezervlerinin yüzde 58.7, demir cevheri rezervlerinin yüzde 41, manganez rezervlerinin yüzde 68'ine sahip olduğunu ileri sürmektedir. 1980 yılında Sovyetler Birliği'nde kömür üretimi 716 milyon ton olmuştur. Aynı yıl 107.3 milyon ton demir cevheri ve 118.2 milyon ton işlenmiş çelik üretimi yapılmıştır. Atom cevheri sanayinin ana merkezi Altay dağlarındaki Üst-Kamenogorsk'dur. Uranyum rezervleri Taboshar (Taşkentin G. doğusu).Andizhan (Tynya-Muyan dağları). Slyudianka (Baykal nehri) ve Güney Ermenistan'daki Kolyma nehrinde bulunmaktadır. Toplam doğal gaz üretimi 1980 yılında 435.000 milyon metreküpü bulmuştur. Petrol üretimi ise aynı yıl 603 milyon ton olarak gerçekleşmiştir.

Tarım

Sovyetler Birliği 1923 yılına kadar bir tarım ülkesi görünümündeydi. 1913 yılında gayri safi sosyal üretimin yüzde 57.9'unu tarım karşılamaktaydı. Şimdi bu rakam yüzde 14.6'ya inerken sanayi ve ulaşımın oranı yüzde 78.8'i bulmuştur. Tarımda çalışan nüfusunun yüzde 21'i istihdam edilmektedir. 1979 verilerine göre tarım yapılan toprak 1.050.3

milyon hektardır. Ormanlarda miktarı ise 1.114.4 milyon hektardır. Kolektif çiftliklerin toplam toplamı olan 248.3 milyon hektardır. Bunun 102.8 milyon hektarında çeşitli tahıl üretimi yapılmaktadır. Devlet çiftlikleri ve diğer devlet tarım işletmeleri 94.9 milyon hektar toprağa sahiptir (120.2 milyon hektarında tahıl üretimi yapılmaktadır). 1980 yılında toplam tarım işletmesi sayısı 9.638'dir. Tarım alanında 1980 yılı üretim değerleri şöyledir (milyon ton): Tahıllar 89.4, bazı parçalı 9.96, şeker pancarı 84.4, patates 16.6, diğer sebzeler 20.6, et ve yağ 14.9, süt ve süt ürünleri 87.2, yumurta 43.100.0 milyon adet.

1983-1979 yılları arasında kolektif çiftliklerin sayısı azalmıştır (93 binden 26 bine). Aynı dönemde devlet çiftliklerinin sayısı da 4.837'den 20.800'e yükselmiştir. 1979 yılı ile birlikte tarım tamamıyla mazmanlaşmıştır. 1979 toplam tarımsal üretim 123.500 milyon ruble olarak gerçekleşmiştir. Sınai gübre kullanımı ise 8.2 milyon ton olmuştur. 1980 Ocak verilerine göre traktör sayısı 2.5 milyon, harman makinesi sayısı ise 750.000'dir. Hayvan stokları da şöyledir: 115 milyon sığır, 73.4 milyon domuz, 141 milyon koyun.

Sovyetler Birliği'nin 791.6 milyon hektarlık ormanlarının büyük bölümü devlet tarafından işletilir. En bürek ormanlık alan 516 milyon hektarla Sovyetler Birliği'nin Asya tarafındadır.

1980 yılında Sovyetler Birliği'nde 9.520 bin ton balık tutulmuştur.

Sanayi

Sovyetler Birliği'de sanayi devletin mülkiyetinde ve denetimindedir. Her büyük sınai sektör için bir bakanlık bulunmaktadır. 5 yıllık planlar döneminde kurulan modern sınai kuruluşların sayısı şöyledir:

1. beş yıllık plan: 1500, 2. beş yıllık plan: 4.500, 3. beş yıllık plan: 3000, savaş sırasında 3.500 (tahrip olan kuruluşların yeniden inşaası hariç), 4. beş yıllık plan: 6.200, 5. beş yıllık plan: 3.200, 6. beş yıllık plan: 2.700, 7. beş yıllık plan: 6.470, 8. beş yıllık plan: 1.870, 9. beş yıllık plan: 2.000, 10. beş yıllık plan: 1.200. Ağır sanayi üretimi belli alanlarda 1980 yılında şöyledir: Demir cevheri 245.0 milyon ton, petrol 603.0 milyon ton, sınai gübre 104.0 milyon ton, makine 284.0 bin, buhar ve gaz türbini 20.300.0 bin kilowatt, petrol sanayi araçları 188.0 bin ton, dizel lokomotif 3.600.0 bin beygir gücü, elektrikli lokomotif 3.400.0 beygir gücü, kamyon ve otobüs 872.0 bin, traktör 557.0 bin, kereste 276.0 milyon metreküp çimento 125.0 milyon ton.

Sanayide mekanizasyon ve otomasyon artmıştır. Sovyet demir cevheri üretiminin yüzde 90'ı ve çelik üretiminin yüzde 87'si otomatik yapılmaktadır. Açık yataklardaki kömür üretimi tamamen otomatiktir. Bazı tüketim sanayilerinde üretim şöyledir (1980): Pamuklu dokuma 8.063 milyon linear metre, yünlü dokuma 564 milyon linear metre, ipekli dokuma 1.632 milyon linear metre, deri ayakkabı 744 milyon çift, saat 67 milyon, radyo ve televizyon 18.006 bin, bisiklet ve mopet 5.452 bin, kâğıt 5.288 bin ton, et 9.150 bin ton, yağ 1.278 bin ton, şeker 10.127 bin ton, konserve 15.268 milyon

Bu dev türbin bugün Volga üzerindeki elektrik santrallarından birine yerleşmiş bulunmaktadır.

Başkent Moskova'da, Sovyetler Birliği'nin uzay çalışmalarındaki öncülüğünü simgeleyen Sputnik Anıtı

MOSKOVA

Dünyanın ilk sosyalist başkenti önemli bir kültür merkezidir

Asıl adıyla Moskva, aynı adı taşıyan nehir üzerine kurulu bir kenttir. Deniz seviyesinin 120 metre kadar üstünde, bir düzlükte kurulmuştur.

Moskova'nın adı tarihte ilk kez 1147'de geçer; ama, arkeolojik kazılar bu tarihten önce de bölgede bir yerleşim olduğunu tespit etmiştir. 1156'da Suzdal Prensi Yuri Dolguriki, Moskova'da ilk tahta kaleyi (Kremlin'i) kurdurdu. Yıllar içinde, Moskva Nehri'nin ticari taşımacılık içinde kazandığı önemle, şehir büyüdü. XV. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak da, önce bölgenin sonra da oluşmakta olan Rusya devletinin siyasal merkezi haline geldi. Ancak, Bizans entrikalarına benzer bir politik havaya bürünen, Moskova, ülkeye reformlar getirmeğe çalışan Petro'nun sabrını taşırınca, Çar 1703'de Petersburg'u kurdu ve 1712'de de başkenti ve payıtahtı oraya taşıdı.

1917 devriminden sonra, 10-11 Mart 1918'de, Lenin'in başkanlığındaki Komünist Partisi Merkez Komitesi, Petersburg'dan, ya da sonradan aldığı adla Petrograd'dan Moskova'ya taşındı; böylelikle kent, dünyanın ilk sosyalist devletinin başkenti oldu.

Nüfusu 10 milyona varan kentin çevresinde önemli endüstri kuruluşları vardır, canlı bir ticaret merkezidir.

Çeşitli yangınlar ve işgaller, Moskova'nın birçok eski yapısını yok ettiği halde, bugün hala yer yer ilginç ev ve sokakları olan bir kenttir. Özellikle eski, Rus mimarisinin özelliklerini taşıyan 'soğan' biçimi, renkli kuleleriyle katedraller ve pembe tuğla duvarlarıyla Kremlin, kente özelliğini verir. Yıllar boyu aynı zamanda bir müzik sanat ve edebiyat merkezi olan Moskova, bugün de çeşitli kültür merkezleriyle, tiyatro ve baleleriyle önemli bir kültür merkezidir.

TICARET

İthalâtın üçte birini tüketim malları kapsar

Sovyetler Birliği'nde dış ticaret devlet tekelinde yapılmaktadır. İthalât ve İhracat Dış Ticaret Bakanlığı ve bağlı dairelerin yayınladığı listeler doğrultusunda yapılır. 29 devlet ithalât ve İhracat birliği vardır (İkram ve turist örgütleri dahil). 1980 yılı rakamlarına göre Sovyetler Birliği 44.500 milyon rublelik ithalât ve 40.600 milyon rublelik ihracat yapmıştır. İthalâtın 23.700 milyon rublelik bölümü sosyalist ülkelerden yapılırken, ihracat

Ostankino'daki Televizyon Kulesi.

"Mujik" adıyla bilinen Rus köylüsü

...0 milyon rublelik bölümü de sosyalist ülkelere ...ilmektedir
...ler Birliği'nin tüm ithalâtının üçte birinin ...ı sağları oluşturmaktadır. Bunu gıda madde... ve ham maddeler takip ...1970'lerin sonlarında Sovyet ...ri, metaller, kereste ve pamuk oluştur... Ülkenin yakıt ve enerji ihracatında baş... yer almaktadır.
...ihracatı 1960'ta 34 milyon kilowattsaatten ...a 34 606 milyon kilowatt saate çıkmıştır ...ar 1980 yılında dış ülkelere 7.8 milyar ...lik makine ve donanım satmıştır. Sovyetler ...7.3 olarak komple ağır sanayi donatımı sat... ...ğı ülkelerdendir. 1979 yılında bu tür ...ğı ülkelerdeki 740 müşteriye yollanmış ...ğı ilgili araştırma ve proje çalışmalarıyla... ...Birliği en fazla ihracatı Demokratik Al...ya'ya yapmaktadır (yüzde 10). Demokratik ...ya'yı yüzde 9 ile Polonya yüzde 8 ile Bulga...ı izlemektedir. Ülke en fazla ithalâtı yüzde 10 ...Demokratik Almanya'dan yapmaktadır. De...ratik Almanya'yı yüzde 8 ile Polonya, Çekoslo...ya ve Bulgaristan izlemektedir. 1980 yılında ...Sovyetler Birliği'nin dış ticaretinin ülke gruplarına ...ı bölümü milyon ruble olarak şöyledir: İhracat ...ğı ülkeler 26.9, ekonomik yardımlaşma kon...ğı ülkeler 24.3, gelişmiş ülkeler 16.8, gelişmekte olan ülkeler 6.9. İthalât: sosyalist ülkeler 23.7 ekonomik yardımlaşma konseyi ülkeleri 21.4, gelişmiş ülkeler 16.7, gelişmekte olan ülkeler 5.1.

Ulaşım

Sovyetler Birliği'nde toplam karayolu uzunluğu 770.000 kilometredir. Karayollarında 23 175 milyon ton yük ve 41.300 milyon yolcu taşınmıştır Sovyetler Birliği demiryollarının uzunluğu 141.800 kilometredir (Ocak 1981). Bunun 42.461 kilometresi elektriklidir. 1979 yılında ülkenin toplam yük taşımacılığının yüzde 60'ı yolcu taşımacılığının yüzde 40'ı demiryolları ile yapılmıştır. Ülke 43 ana demiryolu sistemine bölünmüştür. Metrolar Moskova, Leningrad, Kiev, Tbilisi, Kharkov, Taşkent, Baku ve Yerevan'dadır. Bunun dışında Minsk, Novosibirsk Omsk, Gorky ve Sverdlovsk'da yeni metro inşaası yapılmaktadır. 1981 yılında Sovyetler Birliği'nde iç hatlarda 780 000 kilometrelik yol katedilmiş,108 milyon yolcu taşınmıştır. Sovyetler Birliği havayolları (Aeroflot) 87 ülkeye sefer yapmaktadır Sovyetler Birliği deniz ticaret filosu 7 bin gemiye sahiptir (yüzde 80'i 1957 ve 1966 arasında yapılmıştır). Toplam kapasitesi 20,8 milyon tondur. 1980 yılında deniz yolu ile 228 3 milyon ton yük ve 51.9 milyon yolcu taşınmıştır. Ana limanlar Leningrad, Odessa, Murmansk, Kaliningrad, Archangelsk, Riga ve Vladivostock'tur. Ulaşım yapılabilen nehir ve kanalların uzunluğu 143.100 kilometredir. Bunun 89.500 kilometresinde yük taşımacılığı yapılabilmektedir. Bu yollarda taşınan yük miktarı 521 milyon ton olmuştur. Sovyetler Birliği COMECON üyesidir

...ler işçisi kendi adına kurulan bir rejimin ...ı noktası olma durumunu giderek ...ç olmakla birlikte, ülkede sanayinin ...ıb sayılabilecek ağırlığı nedeniyle ...yandan da önemini korumaktadır.

KİTLE İLETİŞİMİ

57 dilde yayınlanan 8088 gazete

1980 sonunda yapılan bir sayıma göre, SSCB sınırları içinde 90 binin üstünde PTT merkezi ve 23,7 milyon telefon aygıtı bulunmaktadır. Uluslararası radyo ve telekomünikasyon hizmetlerini SSCB'nin Haberleşme Bakanlığı yürütmektedir. Radyo programlarını hazırlamakla görevli Devlet Komitesi Moskova'dan Birliğe yayın yapan üç ana program hazırlar. Radyo yayınları her bir cumhuriyet için bir, iki ya da üç kanaldan yayın yaparlar; ayrıca pek çok bölgesel yayın yapılmaktadır. Moskova radyosunun dış servisi 64 yabancı dilden yayın yapar

SSCB'de toplam 122 televizyon yayın merkezi bulunmaktadır. Bunların pek çoğu birden fazla program hazırlamaktadır. Moskova televizyonu dört kanaldan yayın yapar ve renkli yayınlar için SECAM sistemi kullanır

1980 Ocağı'nda yapılan bir sayıma göre ülkedeki radyo sayısı 66 milyondur

Bir yıl sonra yapılan bir başka sayıma göre 143 bin sinema salonu ve 8500 seyyar sinema salonu bulunmaktadır. Aynı sayımda 604 tiyatro salonuna bir yılda toplam 120 milyon kişinin gittiği anlaşılmıştır. SSCB'nin en önemli günlük gazeteleri Pravda, ve İzvestiya'dır. Ülkede yayınlanan gazete sayısı 8088 olup, günlük toplam gazete satışı 176 milyon adettir. Bu gazeteler 57 dilde yayınlanmaktadır

SAVUNMA

3.290.000 kişinin çalıştığı bir savaş makinesi

1946 Şubat'ında Sovyet Silahlı Kuvvetlerinin komutası Silahlı Kuvvetler Bakanlığı'nın emri altında toplandı. 1950 Şubat'ında İse Savunma Bakanlığı, Savaş Bakanlığı ve Donanma Bakanlığı olarak ikiye bölündü. 15 Mart 1953 tarihinde Savunma Bakanlığı bir bütün olarak yeniden kurulda. 1955 yılında Hava Savunma Komutanlığı ve 1960 yılında Stratejik Roket Kuvvetleri, ordunun 4 ve 5. dalları olarak kara, hava ve deniz kuvvetlerinin yanında faaliyete geçti. Askerlik çağı 19 yaştır. Askerlik süresi 2 ile (Kara Kuvvetleri) 5 yıl arasında (Deniz kuvvetleri) değişmektedir. İhtiyat yaş sınırı 50'dir. Yüksek öğrenim görenler öğrenciler askerlik yapmaz, ancak eğitim görürler. 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin savunma harcaması 17.200 milyon ruble olmuştur. 14 Mayıs 1955 tarihinde Sovyetler Birliği, Arnavutluk, Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya, Macaristan, Polonya ve Romanya Varşova Paktını kurmuşlardır. 1978 verilerine göre Varşova Paktı silahlı kuvvetlerinin askeri gücü 3 83 milyon kişidir. (NATO 4.82 milyon) 1962 yılından beri Arnavutluk Varşova Paktı toplantılarına katılmamaktadır. Polonya'da 2, Demokratik Almanya'da 20, Macaristan'da 4 ve Çekoslovakya'da 5 Sovyet tümeni bulunmaktadır. Kara kuvvetleri 187 tümenden oluşur. Bunun 100 tanesi hazır durumdadır. Toplam personel 1.825.000'dir. Kara Kuvvetlerine ek olarak 560 bin güvenlik ve sınır muhafızı da bulunmaktadır. Sovyetler Birliği Deniz Kuvvetlerinde 3 uçak gemisi (Novorossiisk, Minsk, Kiev), bir savaş kruvazörü, 2 helikopter gemisi (Leningrad, Moskova), 22 kruvazör, 1 büyük destek gemisi, 75 nükleer (balistik füzesi), 19 dizel-elektrik (balistik füzesi), 48 nükleer (SSGN) füze, 23 dizel elektrik füze, 51 nükleer torpido, 263 konvensiyonel denizaltı, 14 hafif kruvazör, 43 füze ile donatılmış destroyer, 48 topla destroyer, 78 frigate (30'u füze ile donatılmış), 213 corvet (65'i füze ile donatılmış), 200'ü aşkın çeşitli tipte mayın arama tarama gemisi, 130 füze ile donatılmış hücumbot, 30 torpido bot, 25 tank çıkarma gemisi, 60 orta boy çıkarma gemisi, 100 küçük çıkarma gemisi, 60 istihbarat gemisi, 70 büyük destek gemisi, 130 bez karası, 20 eğitim gemisi, 200 balıkçı koruma gemisi, 55 yakıt gemisi, 13 tanker, 65 elektronik gemisi, 25 denizaltı kurtarma gemisi, 50 hovercraft bulunmaktadır. Deniz Kuvvetleri toplam 435 000 kişiye sahiptir. Sovyetler Birliği Hava Kuvvetleri 470 bin kişiye sahiptir. Hava Kuvvetlerinde 4.800 savaş uçağı vardır.(1.800'ü Mig). Stratejik bombardıman filosu ise 113 Tupolev Tu-95(avcı)ile 74 Myasishchev M-44 jet bombardıman uçağı, 420 çift motorlu Tupolev Tu 16, 140 Tupolev süpersonik ve 100 Tupolev destek bombardıman uçağından oluşmaktadır. Sovyet Hava Kuvvetleri ulaştırma filosunun 1.700 uçağı bulunmaktadır. Donanmaya bağlı hava kuvvetlerinde 1.440 sabit kanatlı uçak ve helikopter vardır. Sovyetler Birliği donanma hava kuvvetleri dünyanın en büyük ikinci gücüdür. Sovyetler Birliği'nin ayrıca 1 618 ICBM ve 600 MRBM/IRBM uzun menzilli roketi de bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin deniz kuvvetlerinin sahip olduğu dev uçak gemilerinden KİEV, aynı adı taşıyan gemi sınıfındandır.

İnsanoğlunun uzay serüveninde öncü Sputnik-I oldu

Nazi Almanya'sında geliştirilen roketlerin yıkıntıları, savaş sonrası ABD ve SSCB tarafından "paylaşılınca", her iki ülkenin de uzay çalışmaları, bir yarışma biçiminde başladı.

Uzay roketçiliğinde öncülüğü SSCB, 4 Ekim 1957'de Sputnik'i uzaya fırlatarak elde etti. Sputnikleri izleyen Luna dizisinin 2.'si ile kısa ay'a indi. Aynı şekilde, uzaya ilk insanı da SSCB gönderdi. 12 Nisan 1961'de Yuri Gagarin'i taşıyan Vostok-1, dünya çevresinde 1 saat 48 dakikalık bir yolculuk yaptı. 18-19 Mart 1965'de yörüngeye giren Voskhod-2'den çıkan Alekseienov, on dakika süren ilk uzay yürüyüşünü gerçekleştirdi.

Ancak, uzay çalışmalarında ilk ölen insan da SSCB listesinde yer alıyor. Yeryüzüne dönüş sırasında aracın paraşütü boruluncа, Soyuz-1'in kozmonotu, Komarov 23 Nisan 1967'de canverdi. Yine, bu kez de 30 Temmuz 1971'de, uzay istasyonu Salyut'tan yere dönerken Soyuz-11 içinde adı bir basınç düşmesi sonucu, üç Sovyet kozmonotu birden hayatlarını kaybettiler: Dobrovolsky, Volkov ve Patsayev.

1971'de SSCB Mars-2 ve 3 uzay istasyonlarıyla, Mars gezegeninin yüzeyine birer kapsül indirmeyi başardı. Ancak, aynı yıl aya gönderdiği Luna-18 aracı, yumuşak inişi başaramayarak, parçalandı.

1975'de ilk kez ABD-SSCB işbirliği gerçekleşti ve bir Apollo uzay gemisi, bir Salyut istasyonuna kenetlendi.

Bugünkü durumda, SSCB dünyaya yumuşak iniş konusunda ileri sayılmaktadır; ancak, ABD'nin geliştirdiği uzay mekiği, birden fazla kez kullanılabilen araçlar konusunda Amerikan üstünlüğünü sağlamıştır.

SSCB, kalıcı uzay istasyonları Salyut'lar yoluyla uzayda yapılan bilimsel çalışmalarda da önemli adımlar atmıştır. 1982 yılına dek, 19'u Sovyet ve 9'u başka sosyalist ülkelerden olmak üzere, 28 kozmonot, Salyut-6 istasyonunda toplam 676 çalışma günü geçirerek, teknolojik, tıbbi, biyolojik ve astronomik deneyler yapmışlardır.

Sovyetler, çeşitli alanlarda yürüttükleri uzay çalışmalarına önem vermeyi ve bu alanda büyük yatırımlar yapmayı sürdürmektedir.

Uzaya ilk giden insan olma unvanı Yuri Gagarin'e aittir.

Uzay alanında dünyanın en gelişmiş bilimsel kuruluşlarına sahip

RUSYA'da bilim öteki Avrupa ülkelerine göre daha geç başladı. Ülkede reformlar yapan Petro'nun çabalarıyla başlayan bilimsel çalışmalar içinde en önemlisi bir bilimler akademisinin kurulması oldu. Önceleri başka ülkelerin bilim adamlarının bulunduğu akademide Rus bilim adamları yetişti.

Kaydedilen ilk önemli başarı, Lobaçevski'nin (1792-1856) geliştirdiği geometri sistemi oldu. Kimya alanında bir başarı da Mendeleyev'in (1834-1907) temel elementleri düzenleyen 'periyodik' tablosudur. Bu çalışma çağdaş kimya bilimının temelinde bulunur.

Ülkesi dışındaençok tanınmış Rus bilgini, psikolojinin kurucularından biri sayılan Pavlov'dur (1849-1936). Pavlov 1910 yılında köpekler üzerinde yaptığı 'şartlandırma' deneyleriyle, psikolojiye deneysel yöntemi getiren bilgin sayılır. Çağdaş psikolojinin 'davranışçılık' adını alan ekolü, Pavlov'u 'baba'larından biri sayar.

Devrimden sonra bilimsel çalışmalarda bir duraklama görüldüyse de, sonradan, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyet bilimsel çalışmaları büyük bir hızla ilerledi; gelişen teknolojiye koşut olarak, birçok bilimsel çalışma yapıldı. Bunlar arasında en önemlilerinden biri, Thov'un 'astro-botanik' bilimini kurmuşudur.

Nükleer fizik alanında da önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Uzayla ilgili bilimlerde dünyanın en gelişmiş bilimsel kuruluşları Sovyetler Birliği'nde bulunur.

SPOR

Her dal, en üstün olma çabasının getirdiği şampiyonluklarla dolu

Sovyetler Birliği'nde spor pek büyük bir önem taşımaktadır. Denilebilir ki Sovyetler sporu günümüzde en büyük propaganda vesilesi kabul etmişler ve bunun için de spora olağanüstü önem ve değer vermişlerdir. Her spor dalında üstünlük sağlayabilme yolunda Sovyetler'in büyük bir bilimsel ve fiziksel çalışma içinde bulundukları da gerçektir. Çeşitli ırk ve milliyetten çok geniş bir insan potansiyeline sahip bulunmak da Sovyetler'in spor alanlarındaki başarılarını destekleyen bir başka önemli âmil olmuştur. Örneğin Sovyetler Birliği'ndeki Türk toplumlarından güreşçi, Ermeni toplumundan halterci yetiştirilmeleri gibi.

Güreş

Güreş, Sovyetler Birliği'ndeki en eski sporların arasında, hatta başında gelmektedir. Güreş, çeşitli toplumlarda çok eski zamanlardan beri en belli başlı spor olarak göze çarpmaktadır. Gürcülerin "Çadoba" adı verilen milli güreşlerinin yanı sıra Azeriler arasında yapılan "Güeş", Kazaklar'ın yaptıkları "Kures", Ermenilerin milli sporları arasında yer alan "Kohk", Kırgız ve Türkmenler'in milli sporları olan "Kuraş" ve "Goraş" bunların arasındadır. Bu milli güreşlerden yetişen pek çok güreşçinin daha sonra minder güreşine çekilerek bu alanda kendilerinden yararlanıldığı görülmektedir. Sovyetler Birliği milli güreş takımlarında yer alarak Olimpiyat, Dünya ve Avrupa şampiyonlukları kazananlar arasında Aliev, Şahmuradov, Mehmetbegov, İbrahimov, Allahverdi, Abdülbegov, Saidov, gibi Türk asıllı güreşçiler bunlardandır. Rusya'da ilk güreş kulübü 1885 yılında Petersburg'ta (bugünkü Leningrad) kurulmuştur. Amatör güreşçilerin katıldıkları ilk Rusya güreş şampiyonası ise 1897 yılında düzenlenmiştir. Ancak çok geçmeden ekonomik koşullar bu amatör güreş alanında sivrilen birçok güreşçinin profesyonelliğe geçmeleri ile amatör güreş ciddi bir sarsıntı geçirirken profesyonel güreşte büyük bir ilerleme görülmüştü. Bauman, Ossipov, Petrov, Kaplun, Kleim ve İvan Podubn gibi ünlü profesyonel güreş yıldızları bu dönemde yetişmişti. 1917 yılında Rus ihtilâlinden sonra profesyonel güreş tamamen ortadan silinmiş, bunun yerini kısa bir süre sonra yeniden amatör güreş almıştır. Güreş, kolhozlara, okullara ve fabrikalara kadar zorunlu spor olarak girmiş, bunun sonunda Sovyetler Birliği'nde büyük bir güreş kalkınması ortaya çıkmıştır. 1980 yılında Sovyet Rusya'da lisanslı güreşçi sayısının 350.000'in üstüne çıkmış olması da bunun sonucudur.

Sovyetler Birliği, 1945 yılında Uluslararası Güreş Federasyonu'na üye olmuştur. Sovyet güreşçileri 1947 yılında Prag'da yapılan Avrupa Şampiyonası'ndan itibaren uluslararası minderlerde görülmektedirler. Sovyetler bu arada yalnız Olimpiyat Oyunları'nda 60 altın, 28 gümüş ve 19 bronz olmak üzere 97 madalya kazanmışlardır. Sovyet güreşçileri ayrıca Dünya ve Avrupa şampiyonalarında da etkin varlıklarını 1960'lı yıllardan beri sürdürmektedirler. Bu arada bir çok ünlü şampiyon da çıkarmıştır Sovyetler Birliği. Bu ünlü güreşçiler arasında şu isimler bulunmaktadır: Gurevich, Punkin, Safine, Kotkas, Mehmetbegov, Cimekuridze, Mekokishvili, Solovjev, Manaeov, Kartosa, Nikolaev, Çalkalazaidze, Balavadze, Skirtladze, Karavaev, Korkize, Bogdan, İbrahimov, Kolesov, Gurevitch, Allahverdi, Abdülbegov, Tediashvili, Kazakov, Yarygin, Andiev, Davidvan, Nalbantyan, Kolchinski, Bolboskin, Andjeev, Medvet...

Atletizm ve cimnastik

Sovyetler atletizm pistlerinde de 1950'li yıllardan itibaren büyük bir varlık göstermektedirler. Bu sürenin içinde gerek erkeklerde, gerekse bayanlarda birçok şampiyonlar ve rekortmenler yetişmiş bulunmaktadır. Sovyetler Birliği Olimpiyat Oyunları atletizm pistlerinde erkeklerde 30 altın, 27 gümüş ve 35 bronz, bayanlarda 23 altın, 17 gümüş 26 bronz elmak üzere tam 148 madalya kazanmışlardır. Ayrıca Avrupa atletizm şampiyonalarında da Sovyet atletleri büyük üstünlük sağlanmışlardır. Atletizm pistlerinde büyük ün yapmış şampiyon ve rekortmen Sovyet atletleri şunlardır: Aslanidze, Sherbakov, Kuts, Spirine, Bolotnikov, Starkadze, Brumel, Zvbulenko, Rudenko, Klin, Sovjev, Klisis, Borzov, Tarmak: Avilov, Kara Rushtschupkin, Baritnikov, Bayanlarda: Bamashkova, Zibina, Inna Press, Krepkina, Tessa Press, Chizova, Melnik, Kazankina, Kozeva Kolpakova.

Cimnastik de Sovyetler'in büyük varlık gösterdikleri sporlar arasındadır. Sovyet cimnastikçileri erkeklerde ve bayanlarda gerek Olimpiyat oyunları, gerekse Avrupa şampiyonalarında büyük başarılar elde etmişlerdir. Bu arada hem erkeklerde, hem de bayanlarda dünya çapında cimnastikçiler de çıkarmışlardır. Sovyetler Birliği Olimpiyat Oyunları'nda erkeklerde 30 altın, 30 gümüş, 3 bronz; bayanlarda 25 altın, 23 gümüş, 21 bronz olmak üzere toplam 55 altın 53 gümüş, 39 bronz madalya kazanmışlardır. Sovyetler'in dünya çapında ün yapmış cimnastikçileri arasında şu isimler bulunmaktadır: Chukarin, Muratov, Azarian, Shilin, Voronin, Adrianov, Klimenko, Ditjatin, Tozhev; bayanlarda Gorokhovskaja, Latynina, Mekova, Nikolajeva, Voronina, Tunchera Kohut Kum.

Basketbol

Sovyetler'in büyük üstünlük gösterdikleri branşlardan biri de basketboldur. Sovyetler bu alanda üstünlüklerini gerek erkeklerde gerekse bayanlarda büyükler, gençler ve yıldızlar kategorilerinde la

Moskova Olimpiyatları'nın simgesi.

Okçuluk, bayanlar arasında da yaygın kazanmış bir spor dalıdır

...ıkları Avrupa şampiyonukları ile olduğu ka... Olimpiyat ve Dünya şampiyonukları ile de ka...ıklıdırlar. Sovyetler'in basketbolda kazan...ğı uluslararası başarılar şunlardır. 1972 Olim...yat şampiyonluğu bayanlarda 1976 ve 1980 ...yat şampiyonukları; erkeklerde 1967, 1974 ve 1987 1971 ve 1975 Dünya şampiyonukları, ...ayanlarda 1947, 1951, 1953, 1957, 1959, 1961, ve 1986, 1967, 1969, 1971, 1979, 1981 Avrupa şampiyonukları, bayanlarda 1950, 1962, 1964, ve 1960, 1962, 1964, 1966, 1968, 1970, 1972, 1974, 1976, 1978, 1980 Avrupa şampiyonukları; uluslararası kupada 1975, 1977, 1979 şampiyonluk... Ayrıca Sovyetler Birliği özellikle bayanlarda Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupası'nda da pek güçlü varlık göstermektedir Halen Sovyet Rusya'da okullarda en az 2.5 milyon öğrencinin basketbol oynadığı ve ülkede 220.000 lisanslıyla basketbolcunun bulunduğu bilinmektedir. Sovyetler Birliği'nde basketbol alanında en güçlü kulüp takımları şunlardır: CSKA Moskova, Spartak Leningrad, Dinamo Moskova, Kalev Tartu, Galgina Kaunas, Sokol Kiev, Dinamo Tiflis ve TTT Dugawa Riga. Sovyetler basketbol dünyasında büyük isim yapmış birçok ünlü basketbolcuya da sahiptirler. Sovyetler'in en ünlü basketbolcuları arasında şu isimler sayılanır: Paulaskas, Sakandelitze, Andreev, Sergei Belov, Aleksander Belov, Kulkov, Boloslav, Boloçhev, Edeshko, Mikhkin Zar...

Halter

Halter'de Sovyetler Birliği'nde ileri durumda olmasa sporlar arasındadır. Sovyetler bu spor dalında gerek olimpiyat oyunları, gerek Avrupa ve Dünya şampiyonalarında çok başarılı sonuçlar almışlar ve rekortmen halterciler çıkarmışlardır. Halen şöyle ki Sovyetler yalnız olimpiyat oyunlarında 15 altın, 16 gümüş ve dört bronz madalya kazanmışlardır. Sovyetlerin şampiyon ve rekortmen halterciler arasında şu isimler ön plândadır: Vdovin, Çanlıkyan, Lomakin, Bogdanovski, Verobyev, Mitrejev, Kurinov, Vorobiev, Vlasov, Golovanov, Zabotinski, Voronin, Kolisnikov, Korol, Mitrev, Zaitsev, Vantanyan, Sarkisyan, Tarancnko, Tatarinov ve Alexeev.

Güreş ringlerinde de Sovyetler gerek olimpiyat oyunları, gerek Avrupa şampiyonalarında başarılı sayılır olmuşlardır. Sovyet boksörleri olimpiyat oyunlarında 14 altın, 15 gümüş ve dokuz bronz madalya kazanmış durumdadırlar. Şampiyon boksörler arasında şu isimler dikkati çekmektedir: Sarkalov, Safronov, Zangibaryan, Chatkov, Grigoryev, Popeztenko, Kuznetzov, Lemechev, Sabirov.

Diğerleri

Kano, modern pentatlon, atıcılık ve eskrim dallarında da Sovyet sporcularının uluslararası yarışmalarda büyük varlık gösterdiklerine ve üstünlük sağladıklarına rastlanır. Kürekte de Sovyet küreklerinin şampiyonlukları vardır.

Sovyet sporcuların büyük varlık gösterdikleri ve üstünlük sağladıkları sporlar arasında kış sporları ve artistik patinaj da vardır. Paten süratsporu yarışları ile buz hokeyinde de Sovyetler Birliği uluslararası alanda birçok şampiyonluklar kazanmıştır. Sovyetlerin üstünlükleri genellikle patinaj, sürat, kros, bialon atlayış, artistik, patinaj ve buz dansı yarışmalarında olmuştur. Gerek olimpiyat oyunlarında gerekse Avrupa ve dünya şampiyonalarında bu üstünlük belirgin bir biçimde görülmektedir. Sovyetler bu dallarda yalnız erkeklerde değil, bayanlarda da başarılıdırlar. Artistik patinaj ve buz dansı çifter yarışmalarında da Sovyetlerin üstünlükleri görülmektedir. Bu son dalda Belusova-Protopovov, Rodnina-Ulanov, Smincva-Suraikin, Rodnina Saitsev çiftleri uzun yıllar unutulmayacak başarılar kazanmışlardır.

Moskova Olimpiyatları'nın açılış ve kapanışı büyük törenlerle yapılmıştı.

KÜLTÜR VE SANAT

Puşkin'in açtığı altın çağdan Stalin kâbusuna

Rus edebiyatı, dünya çapında devler yetiştirmiştir... Diğer sanat dallarında olduğu gibi edebiyatta da, 1917 devrimi ile yeni bir yaratıcılık dönemi başlamış, sonra 1930'lu yıllara gelindiğinde bu akım sönmeye başlamıştır

RUS edebiyatının ilk döneminde Rus dilinin halk, katmanlarınca konuşulan biçimden çok Kilise tarafından kullanılan biçimi etkili olmuştur. Başlarda, Rus edebiyatına Bizans yazarlarının temaları egemen olur. Ve Kilisenin etkisiyle şiir dışlanmak istenir. Ancak, özellikle kırsal kesimde şiir ve türkü paralel bir gelişme gösterir. 1929'da yayımladığı "Rus Halk Masallarına Morfolojisi" adlı başyapıtında Vladimir Propp, Rus halk masallarının komşu ülkelerin sözlü geleneğinden ve destansı niteliklerinden soyutlanamayacağını göstermiştir. Nitekim, bölgenin tüm halk ürünlerinde İskandinavkültürünün olduğu kadar Ortadoğu ve İslâm kültürünün de dolaylı ve dolaysız etkileri görülmektedir. XI. ve XII. yüzyıllarda başlayan tefrika tarih yazımı geleneği yaklaşık XVIII. yüzyıl sonuna dek din adamları aracılığı ile gelişerek sürüp gider. XV. ve XVI. yüzyıllar boyunca manastır kaynaklı edebiyatın yoğun etkisi tüm ülkede görülür. XVI. yüzyılın en ilginç yazılı belgesi, Andrei Kurbski ile Müthiş İvan arasında 15 yılı aşkın süren yazışmalardır. Ama, Rus edebiyatının ilk anlatısı olarak Protopop Avvakum'un "Hayatım" adını taşıyan yaşam öyküsel kitabı gösterilir. Bu yüzyıl içinde etkili olan iki yazardan Kriyaziç Hırvat asıllı bir politik yazardır, diğeriyse Moskova'nın toplumsal yaşamını acı bir dille eleştiren ve sürgünde yaşayıp ölen Kotoşkin'dir.

1703'te, Büyük Petro döneminin başlamasıyla birlikte ilk Rus gazetesi olan Moskova gazetesi yayın yaşamına girer. Büyük Petro'nun Avrupa ile bütünleşme politikasının bir sonucu olarak 1725'te St. Petersburg Bilimler Akademisi kurulur. İlk Rus gramerini de kaleme alan şair, kimyacı Lomonossov, Prens Kantemir ve Trediakovski dönemin en ilginç kişilikleridir. 1755'de Moskova Üniversitesi, bir yıl sonra Ulusal Tiyatro kurulur. Sumarakov, Fonvizino ve II. Katerina oyunlar kaleme alırlar. Dönemin önde gelen şairleri Kapnist, Dmitriev ve Derjavin'dir.

Dönüşüm

XVIII. yüzyıl sonunda Rus edebiyatı bir dönüşüm geçirir. Karamzin klasik edebiyat ile romantik akım arasında köprü görevi görecek ve Rus yazarları bu dönem içinde geniş ölçüde İngiliz ve Alman romantiklerinden etkileneceklerdir. Romantik akımın Avrupa edebiyatından esinlenen başlıca temsilcileri Batiuşkov, Jukovski ve Krylov'dur. Romantik akımın Rusya'da en yetkin örneklerini veren, bunlarla Avrupa edebiyatını bu kez ters yönde etkileyen büyük bir usta Aleksandr Puşkin olur. Dünya çapında ün kazanan tiyatro eseri "Boris Godunov" ve romanı "Evgeni Onegin" ile Puşkin, Rus edebiyatının altın çağını açar. XIX. yüzyıl Rus edebiyatının pek çok karakteristik çizgisini berçlu olduğu Puşkin, kısa süren yaşamı boyunca (1799-1837) verdiği ürünlerle romantizme ulusal bir kimlik sağlamasının yanında, bu akıma toplumsal gerçekçi bir yön vermeyi de başarmış, böylelikle kendisinden sonra pek çok büyük ustanın yetişmesini sağlayacak bir ufuk açabilmiştir. Rus edebiyatının bu "altın çağ"ı Puşkin'le başlamış olsa bile, dönemi onunla özdeşleştirmek mümkün değildir. Lermontov (1814-1841), Rus şiirine getirdiği yepyeni boyutların yanında romanı "Zamanımızın Bir Kahramanı" ile Rus halkına özgü bir karamsarlığın, güçlü bir trajik duygunun dile gelmesini sağlar. Koltsov, büyük ölçüde halk efsanelerine ve masallarına dayanan bir edebi etkinlik gösterir. Puşkin'in açtığı gerçekçi koridorda en yetkin ürünleri ise Nikolay Gogol (1809-1852) verir. Kısa süren yaşamının en yetkin ürünleri ise Nikolay Gogol (1809-1852)

Kısa süren yaşamının büyükçe bir bölümünü Roma'da geçirmesine karşın, Gogol vatanı Ukranya'dan konularını devşirerek yazmıştır. Tarihsel romanı "Taras Bulba", ünlü oyunu "Müfettiş" ve 1842'de çıkan romanı "Ölü Canlar" ile kendi deyimiyle "yeryüzünün görünmez gözyaşları arasından bir gülüş" gibi dünyaya bakmış, Rus edebiyatında yerel renklerin ve gerçekçi çizginin egemen olmasına yol açmıştır. Döneminin Rus yazarlarının pek çoğunda yoğun bir karamsarlık, bir tür "hiçlik" duygusu egemendir ve ürünlerine yansıyan bu ortak özellik onları yalnızca edebiyat düzleminde değil, yaşamlarında da buluşturmuş, birden fazla şair ve yazar Rus ruletinde ya da düelloda erken yaşta ölmüşlerdir. XVIII. yüzyılın ilk yarısına damgasını vurmuş bir şair, Nekrasov, yakından tanıdığı Rus köylüsünün de benzeri bir umutsuzlukla yoğrulmuş olduğunu, hatta Rus insanının özellikle bozkır yaşamı nedeniyle topyekün bu siyah harçtan oluştuğunu yazmış ve yüzyılının insanlarının "bir parça peyniri tüm Puşkin'e yeğlediklerini" ileri sürmüştür. Bu kuşağın ardından ortaya çıkan gerçekçi yazarlar Rus edebiyatının çehresini değiştirirler. Üç yazar: Turgenyev, Tolstoy ve Dostoyevski, Batı romanına özgün boyutlar getirirler: Bir yanda Rus halkının gelenek birikimi, bir yanda yüzyılın karmaşık siyasal bünyesi bu yazarlarda doruk anlatımını bulur. Turgenyev ince bir içcillik gösteriş yapıtlarında Rus insanının yaşadığı değer sarsıntısını dile getirirken o da karamsarlık zincirine bir halka ekler. Tolstoy'un dev panoramik bakışı hem ülkesinin, hem de insanoğlunun trajiği üzerinde gezinir. Dostoyevski ruhbilime öncülük edecek ölçüde keskin bir gözlemcilikle insanı kuşatır.

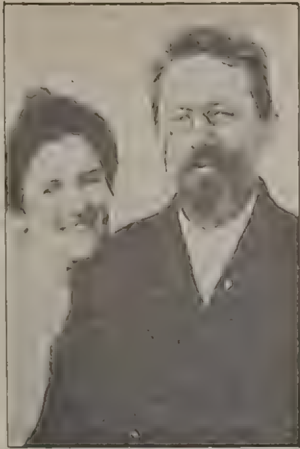

Yazdığı kısa öyküler ve tiyatro oyunlarıyla adını dünya edebiyatının ölümsüzleri arasına yazdıran Anton Pavloviç ÇEHOV (1860-1904), karısı Olga ile.

Leningrad'da, büyük Rus şairi Puşkin adına dikilen anıt.

XX. yüzyıl

XX. yüzyıl başında tüm Avrupa çeşitli sanat akımlarının bir anlamda salgınına uğrar. XIX. yüzyıla damgasını vuran romantizmin ve sembolizmin etkileri bir yandan sürüp giderken, bir yandan da yeni akımlar patlak verir: Zürih'te "Dada" hareketi, Londra'da "İmgeciler" topluluğu, İtalya'nın pek çok kentinde "Fütürizm" (Gelecekçilik), Paris'te "Gerçeküstücülük", Madrid'de "Ultraizm", Orta Avrupa'da ise merkezini Viyana'nın oluşturduğu "Dışavurumculuk" (Ekspresyonizm) sanat alanında yerleşik tüm değerleri kökten sarsmaya başlamış. I. Dünya Savaşı sırasında insani değerlerin çoğunun gözden geçirilme durumunun ortaya çıkmasıyla, her boyutuyla devrimci bir sanat ve kültür anlayışı yaşlı kıtayı hızla yayılan kanser gibi kuşatmaya koyulmuştur. 1900'lerin Rusya'sı bu depremden soyutlanacak gibi değildi. Ülke ekonomisinde büyük çatlamalar oluşmakta, başkaldırıların ardı arkası kesilmediği için siyasal yaşam topyekün bir dağılma devresine girmekte, savaş insanların inançlarında ve yerleşik perspektiflerinde beklenmedik ölçüde kırılmalara yol açmaktaydı.

Rus edebiyatı XIX. yüzyıldan gücü tartışılmaz bir miras devralmıştı: Tolstoy, Gogol, Gorki, Dostoyevski, Turgenyev ve Çehov, Puşkin'in açtığı yolda benzersiz bir birikim yaratmış, bozkırın büyük trajiği ile Rus metropollerinin karanlık kargaşası bir potada eriyerek neredeyse aralıksız biçimde doruk noktalarda konaklayan bir edebiyatın tüm Batı dünyasını da derinden etkilemeye başlamasına yol açmıştı. XX. yüzyılın ilk 25 yılına geniş ölçüde kişiliği ve yapıtıyla yön verecek olan sembolist şair Aleksandr Blok bu birikimden hız alan bir sentez ile ortaya çıkacaktır.

Blok'un dünyası, savaşla birlikte uçurumun eşiğine gelen Rus insanının olduğu kadar, çağdaş insanın da karakteristik çizgilerini barındırır. Yarı mistik, yarı devrimci bir kişiliğe sahip olan Blok'la Rus edebiyatı bir bakıma 1917 devriminin yaratacağı çelişkili ve fırtınalı bir açılışın öncüsünü yakalar. Döneminin hemen tüm şairlerini tartışmasız biçimde etkileyen Blok'un devrimin ilk yıllarında Lenin'e yan çıkması çelişkiyi azaltmaz. Uzun süre geçmeden şairin Lenin'i Hıristiyanlığın "yeni Mesih"i olarak değerlendirdiğinin gözlemlenmesi özellikle genç kuşak üstünde çok etkisi yapacaktır.

Gerçekte Blok'un "Fütürist" akımın şairleri üzerindeki etkisi belirgin olur. Vladimir Mayakovski'nin öncülüğünde "şiiri hayata emdirmek" ilkesinden yola çıkan bu şairler güçlü bir akım oluştururlar. Geleneklere, klasik kültüre baştan uca karşı olan fütüristler yenilikçi sanatın yalnızca bugüne ve yarına yönelik olduğunu savunurlar. Şiir dili de ciddi bir sarsıntıdan geçer. Gerek Mayakovski, gerekse Velimir Hlebnikov dilin mantığını da zorlayan anlatımı kırılmalarından, sözcük oyunlarından ve biçimsel deneylerden kaçınmazlar. Gündelik dile yaslanmalarına rağmen şiire pek çok yabancı öğe katan bu şairlere, köylü kökenli Sergey Yesenin de katılır. Fütüristlerin bu atak, son derece yenilikçi tavırları bir tepki akımını doğurur: Gumilyov, Anna Ahmatova, Mandestam ve Pasternak "akmeizm" akımının etrafında buluşarak klasiklerin deneyiminden de yararlanan bir lirizm geliştirirler. 1917 devrimiyle birlikte sanatın hemen tüm alanlarında oluşan patlama teorik cepheye de yansır. Plehanov ve Lunaçarski kadar Troçki de sanata yön vermek eğilimindedir. Ama asıl önemli bakış açısını "Opoyaz" başlığı altında birleşen Moskovalı dilbilimciler getirirler. Sonradan dilbilimin tüm gelişmelerine yön verecek olan Roman Jakobson, Osip Brik, Trubetskoy ve Propp bunların önde gelenleridir.

Bu üç büyük yazarın yanı sıra, aynı dönemde etkili olmuş bir düşünür ise Herzen'dir. Kavgacı yanıyla ülkesinde yenilikçi hareketlerin öncüsü olarak beliren Herzen'in dışında kara mizaha yakın bir anlayışla kaleme aldığı masallarıyla Saltikov-Şedrin, gerçekçi çizginin önemli şairi Tiuçev öne çıkarlar. Nekrasov ve Nikitin köy gerçekliğini dile getiren şiirler yazarlar. Yüzyılın ikinci yarısında Rus edebiyatına iki isim yön verir: Anton Çehov ve Maksim Gorki. "Martı", "Vanya Dayı" ve "Üç Kızkardeş" gibi oyunlarıyla Çehov dünya çapında üne kavuşurken, ülkesinin insanlarını toplumsal katman farkı gözetmeden inceler. Maksim Gorki, "ayaktakımı"nı konu edinerek girdiği edebiyat yaşamında 1917'den sonra devrimci sanatın simgesi haline gelmiştir. Bir başka önemli yazar da, "Oblomov" ile Rusya dışında da ün yapan Gonçarov'dur. Bu dönem içinde, Rusya'nın çeşitli bölgelerinden yerel motifleri işleyerek isimlerini duyuran yazarlar Korlenko, Mamin-Sibiryak, Karazin, Garin ve Veresayev olmuştur. 1890'lardan 1917'ye kadar çeşitli eğilimler Rus edebiyatına yön verir. Soloviov ve Balmont ile sembolist şiir ağırlığını duyurursa da, öyküde Andreyev'in, tiyatroda Bielyi'nin, romanda Sologub ve Bunin'in çabaları (özellikle Aleksandr Blok'un apayrı bir çizgi geliştirmesi nedeniyle) sembolist akımın uzun uzadıya yerleşiklik kazanmasına yetmez.

Stalin kâbusu

Devrimle birlikte resim, heykel, müzik, sinema dallarında olduğu kadar edebiyatın tüm dallarında yaşanan büyük yaratıcılık 1930'lu yıllara gelindiğinde birdenbire sönmeye yüz tutar. Stalin yönetiminin baskıcı kimliği ile sanatçıların üzerinde belirgin denetlemeler baş gösterir, bu, birkaç yıl içinde daha da vahim boyutlar alacaktır. Yesenin ve Mayakovski'nin intihar etmeleri, Blok ve Hlebnikov'un yarı aç ve terkedilmiş biçimde ölmelerinin ardından kuşatma iyice zorlu bir hal alır: Pilnyak kaybolur, Mandelstam önce Sibirya'ya sürülür, sonra öldürülür. Ahmatova ve Pasternak yasaklanır, Gumilyov kurşuna dizilir, Jakobson ve Troçki, Maleviç ve Kandinski bir daha dönmemek üzere Rusya dışına kaçarlar. Bu karabasan yaklaşık 30 yıl boyunca hafiflemek nedir bilmeden sürüp gidecektir.

Stalin döneminde edebiyat, "komiser" Jdanov aracılığı ile bir propaganda aracına dönüştürülmek istenir. Güdümlü bir edebiyat anlayışı desteklenir yalnızca, "olumlu" kahramanlar, Ostrovski gibi yazarların kaleminden geniş kitlelere "model" olarak gösterilir. Buna rağmen Pasternak, Ahmatova gibi şairler derinden derine üretimlerini sürdürürler. Döneme imzasını "Durgun Akardı Don" ile Şolohov atar. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu baskı perdesi aralanmaya başlar. İlya Ehrenburg'un "cesur" çıkışı, savaş yıllarına bakışının olağanüstü ilgi görmüş olması nedeniyle hoş karşılanınca, bir yumuşama dönemi açılır. Ancak, Pasternak'ın "Doktor Jivago" ile Nobel alması olumlu bir tepki görmez: Birkaç gün sonra yazar ödülü kabul etmeyeceğini açıklamak zorunda bırakılır. Bu karşılıklı denge yeni kuşağın iki şairinin ülke çapında büyük popülerlik kazanmasıyla bir süre için yazarlar lehine döner. Yevgeni Yevtuşenko ve Andrey Voznesenski şair matinalarında bir stadyum dolusu izleyiciye hitap edecek ölçüde kitlesel bağlar kurar. Kısa sürede ülke dışında da büyük ilgi uyanır, modern şiirin "başarı" çocuklarına: Avrupa ve ABD'den davetler alırlar. Bu ferahlama dönemi uzun sürmez: Voznesenski'nin yurt dışına çıkması belirsiz süre ertelenir, "Ivan Denisoviç'in Hayatında Bir Gün" adlı romanıyla büyük ilgi toplayan romancı Aleksandr Soljenitsin kısa sürede politik bir ...

Doktor Jivago adlı romanıyla büyük ün kazanan Sovyet yazarı ve şair Boris Pasternak, 1958 yılında Nobel Edebiyat Ödülü'nü kazandı.

Türkçede Rus edebiyatı

XVII. yüzyıl Rus yazarlarından dilimize çevrilen en önemli yapıt M.E.B. klasiklerinden çıkan, Pretopop Avvakum'un ... XIX. yüzyıl Rus edebiyatının büyük temsilcilerinin hemen tümünden önemli örnekler dilimize kazandırılmıştır: Puşkin'den çevrilen kitaplar arasında en önemlileri "Yüzbaşının Kızı" ve "Atış"; Lermontov'dan "Zamanımızın Bir Kahramanı"; Gogol'dan özellikle "Taras Bulba" ve "Ölü Canlar"; Turgenyev'den "Babalar ve Oğullar"; Dostoyevski'den "Karamazov Kardeşler", "Ecinniler", "Budala" ve "Suç ve Ceza"; Çehov'dan "Vanya Dayı" ve "Üç Kızkardeş" başta pek çok oyun, bunların önde gelenleridir. 50'yi aşkın kitabı Türkçeye aktarılan Tolstoy'un ilki 1893'de yayımlanan çevirilerinin başlıcaları: "Anna Karenina", "Savaş ve Barış", "Hacı Murat"tır. Gorki'nin "Ayaktakımı Arasında" ve "Benim Üniversitelerim" başlıklı yapıtları, Gonçarov'un "Oblomov"u, Saltikov-Şedrin'in masallarını Boris Pasternak'ın "Doktor Jivago"su, Soljenitsin'in "Kanser Koğuşu" ve "Gulag Takımadaları" Rus edebiyatının ülkemizde en popüler olmuş ürünleridir. Kitapları çevrilmiş Rus şairleri: Mayakovski, Yesenin, Yevtuşenko ve Voznesenski'dir. Birkaç "Sovyet Şiiri Antolojisi"nin yanı sıra Mayakovski'nin mektupları da ayrıca çevrilmiştir. 20. yüzyıl romancıları arasında bizde büyük yankı bırakan Şolohov "Durgun Akardı Don" ile, Ehrenburg ise "Paris Düşerken" ve "Fırtına" ile Türk okurunun sevgisini kazanmışlardır. Yakın geçmişte dilimize "Bütün Eserleri" kazandırılmaya başlanan Cengiz Aytmatov özellikle "Cemile" ile ülkemizde büyük ilgi toplamıştır. Rus düşünür ve yazarları arasında, kitapları dilimize kazandırılmış olanlar özellikle Lenin, Stalin, Troçki gibi devlet adamları ile Plehanov Lunaçarski, Jdanov ve Sçedrov'dur. Rusçadan dilimize çeviri yapanlar arasında özellikle Nihal Yalaza Taluy, Vala Nureddin, Hasan Ali Ediz ve Ataol Behramoğlu etkili olmuştur.

... döndüğür. "Gulag Takımadaları"'nın Batı'ya ... olması halinde gönderilip orada yayımla... zincirin halkalarını kopartır. Uluslararası ... haline getirilen Soljenitsin'in sonunda ülke ... çıkarma işin verilir.

... bu karşılıklara rağmen Sovyet edebiya... Batılı kaynakların göstermek istediği gi... muhalif unsurların oluştuğunu düşün... olmaz. Bulgakov, Aytmatov ve Bul... gibi romancılar, Yevtuşenko ve Vozne... gibi şairler kimi uygulamalara yer yer karşı ... olsalar bile, temelde sosyalist sisteme karşı ... uzak aydınlardır. Son yıllarda "Metro... öncü dergilerin çevresinde verilen müca... edebiyatın ideolojik baskılardan kurtulma ... olmaktadır

Rusya'da sanat

... yüzyılda Güzel Sanatlar Akademisi'nin ... Rus resim sanatına gerçek bir atılım ka... Çarlık sarayı, tıpkı mimarlık alanında ... resim alanında da yabancı ressamları ... sürdürmüştür. Bu yüzyılda resim sa... ait portre ressamlığına önem verilmiştir

... portre ressamları D.G. Levitski (1736- ... ve Levitski'nin öğrencisi olan Borovikovs... (1757-1826). Her iki ressam da İtalyan ve ... ressamlarından ders görmüştür. Peyzaj ... en ünlü ressamları Aleksiev'dir. Onun ha... ve Ayvazovski (1817-1900) ve Lebedev ... Dinsel konuları işleyen ressamların ... İvan Kramskoy, Viktor Vabsnetsov ... Gay ve Mihail Nesterov'u sayabiliriz. Bu ... Rusya'da resim sanatı XVIII. ve XIX. ... formalizmine ve romantizmine karşı bir ... göstermeye başlamıştır. XIX. yüzyıl sonları... doğru ise resim sanatı modernist ve empres... bir "Sanat Dünyası" akımının etkisinde kal... 1899'da A. Benois ile Sergey Diaglilev Mir İs... dergisini çıkardılar. Bu dergi, Rus bale ... kaynağını ve onun en parlak ... oluşturur.

Aleksandr Gerasimov (1884)'de Monet ve Pissa... etkileri görülür. İkinci Dünya Savaşı'ndan ... portre alanında seçkin örnekler vermiştir. En ... Sovyet ressamlarındandır

Sovyet resim sanatı, Ekim Devrimi'ni izleyen yıl... özellikle "Solcu Ekol" tarafından temsil edi-lir. Bu ekol, Cezanne sonrası Avrupa stilinin doğrudan etkisi altındaydı. Ronçalovski, A. Yentulov ve İ. Maskov bu gurubun temsilcileri arasındadır. Sovyet öncesi döneminin geleneklerini sürdürenler ise "Sağcı" grubun temsilcileridir. Arkhipov, Meşkov ve Kasatkin gibi sağcı ekolden ressamlar resimlerinde ihtilal konularını işlemişlerdir.

1922-1927 yılları arasında Rus Devrimci Sanatçılar Topluluğu'nu kuran ressamlar arasında Katzman'ı, Brodski'yi ve S. Karpov'u sayabiliriz.

Bu ressamlar devrimin tarihçesini, ulusal Rönesansı ve Orta Asya halklarının devrimci mücadelelerini işlemişlerdir. 1930'larda bireysel resimden çok anıtsal sanata önem verilmiştir. Tren istasyonları Sovyet yapı endüstrisini canlandıran resimlerle, Tarım Komiserliği de işçilerle ilgili freskolarla süslenmiştir.

Genç kuşak Sovyet şairi Yevgeni Yevtuşenko bir stadyum dolusu izleyiciye şiirlerini okurken.

Sovyet savaş sanatçılarının yapıtları genellikle katı bir gerçekçilik havası taşır. Moskova metrosunun ve Sovyetler sarayının içini süsleyen Rünçenko'nun resimleri bu üslûbun belirgin özelliklerini sergiler. Burada, genellikle Fransa ve Almanya'da çalışmasına karşın, Rus Yahudisi Marc Chagall'in yapıtlarından söz etmeden geçemeyeceğiz. Tüm konularını Rus yaşam ve folklorundan alan Chagall'in hayâl gücü onu güncel Sovyet sanatından uzak tutmuştur. "Sosyalist gerçekçilik"le damgaladığı Sovyet sanatı ona göre estetiği, hayâl gücünü ve fanteziyi hor görmektedir.

Savaştan bu yana, bazı sanatçılar Doğu'ya doğru bir eğilim göstermişler, resimlerinde Özbekistan ve Semerkant'la ilgili konuları işlemişlerdir. Ancak bu yaklaşım da aslında, Doğu üslûbundan uzak olup, oralardaki güncel yaşamla ilintilidir

İkona sanatı: Azizlerin resimleri ya da mozaikleri olan İkonaların kendileri de kutsal sayılır. Rus inancının başlıca simgesi olan bu resimler zamkla birbirine yapıştırılmış, ince tahtalar üzerine çizilir. XI. ve XII. yüzyıllarda İkonalar Bizans etkisi taşıyan, renk bakımından sınırlı yapıtlardır. Oysa XIII. ve XIV. yüzyıllarda Novgorod ekolü parlak renklerde bezenmiş, bireysel stilde İkonalar oluşturdu. XIV. yüzyıl sonlarına doğru Andrei Rublyov'un yapıtları ile İkona sanatı doruğuna vardı. XVI. yüzyılda da Stragonov ekolünde özenle işlenmiş, minyatür İkonalar geliştirdi. İkonalar giderek ustalık gösterisine dönüştü. XIX. yüzyılda da giderek yozlaştı ve bir kitle ürünü haline geldi. Bugün geleneksel ikona tekniği bir bakıma ayakta kalmış olsa bile, anlamlılığını ve renklerinin canlılığını büyük ölçüde yitirmiştir.

Rusya'da kuyumculuk altın ve gümüş işlemeciliğinin en görkemli örnekleri müzelerde, özel koleksiyonlarda İngiltere'de Victoria-Albert Müzesi'nde görülebilir. Rus süsleme sanatları içerisinde en belirgin olanı minecilıktir. R.A. Peter Carl Faberge (1846-1920) zamanının en ünlü kuyumcusudur. Çarlık sarayı için imal ettiği ve değerli taşlarla süslü imparatorluk çağına ait paskalya yumurtaları bugün bile en usta kuyumculuk örneklerini oluşturmaktadır.

→

Dünya romanında iki dev Rus: Tolstoy ve Dostoyevski

XIX. yüzyılın ikinci yarısında şaşırtıcı bir ... kazanan Rus edebiyatından ... "kuyruklu yıldız" geçti: Tolstoy ve Dostoyevski. Aynı çağda yaşayıp, aynı yerlerde ... oldukları halde hiç tanışmayan bu iki olağanüstü adam, fırtınalı kişiliklerini olanca gücüyle yansıtan yapıtlarıyla, hem kendi çağlarının, hem de gelecek yüzyılların dünya edebiyatına iki ayrı koldan silinmez etkiler bırakacaklardı.

Çok eski ve soylu bir Rus ailesinden gelen Kont Lev Nikolayeviç Tolstoy, toprak köleliğinin son döneminin yaşandığı çalkantılı Rusya'da, ailesinin Yasnaya Polyana ... geniş arazisinde büyümüş ve ömrünün büyükçe bir bölümünü de burada geçirmiştir. Tolstoy'un yapıtları, bir ölçüde ömrü boyunca tuttuğu günlükten çıkar. İnsanın iç yaşantısının çalışma mekanizmasını tüm çıplaklığıyla gün ışığına çıkarma, bilincin dile getirilmeyen karmaşık süreçlerini açık-seçik ... dile getirme çabasını yansıtan bu günlük "üslûbu", özellikle "Çocukluk", "Ergenlik" ve "Gençlik" adlı yapıtlarında belirgin biçimde egemendir.

Yoğun iç çatışmalar içinde ilerleyen yaşamı "Savaş ve Barış" adlı anıtsal romanın yazılışıyla doruklanır Tolstoy'un. Dünya edebiyatının en büyük romanı diye nitelendirilen Savaş ve Barış, Napolyon'a karşı Rus halkının verdiği büyük yurtseverlik savaşı döneminde Rus toplumunun tüm katmanlarıyla eşsiz bir panoramasını çizen dev bir epiktir. 1000'den fazla karakterin yer aldığı romanda kaderin birbirini izleyen evreleri içinde bireysel insan yaşamının tüm serüveni de benzersiz biçimde verilir. Tolstoy, 50-60 yıl öncesi toplumunu yansıtabilmek için kütüphaneler dolusu kitap ve belge inceleyerek romanı altı yılı aşkın bir süre içinde yazmıştır. Tarihi Borodino Savaşı'nın geçtiği alanda günlerce dolaştıktan sonra karısına yazdığı mektupta, "Hani fazla kendimi övmek gibi olmazsa, İlyada destanı kadar büyük bir destan tasarlıyorum diyeceğim" der ve bu dediğini gerçekleştirir de.

Lev Tolstoy, çalışma masasının başında.

Dostoyevski, 19. yüzyılın en büyük romancılarından biridir.

Savaş ve Barış, âdeta sonsuz genişlikte bir tarihi perspektifle gündelik yaşantının en ince ayrıntıları arasında sürekli mekik dokuyarak insana hayranlık veren bir örgü oluşturur. Bunun hemen ardından dört yıl içinde "etinden ve kanından parçalar vererek" yazdığını söylediği "Anna Karenina" romanı da, toprak köleliğinin kaldırılmasını izleyen Rusya'nın aynı derecede güçlü ve kapsayıcı bir tablosunu çizer. Modern realist romancılığın gelişmesinde ulaşılan en yüksek noktayı temsil eden bu iki romanda sahneyi dolduran unutulmaz karakterler, Tolstoy'un olağanüstü gözleriyle hem dıştan, hem içten tüm yönleriyle gözlemlenmişlerdir. "Anna Karenina" romanının baş kişisi Anna, olağanüstü güzelliğiyle tüm Rus sosyetesini ve tüm okurları büyüler, ama Anna'nın fiziki görünüşü 1000 sayfalık romanın tek bir sayfasında dahi betimlenmiş değildir.

"Anna Karenina"nın yazılışından sonra, derin iç çatışmaları artarak bir ruhsal bunalıma dönüşen Tolstoy, yazın alanını hiçbir zaman terketmemekle birlikte, zamanının büyük bölümünü yeni bir dinsel ve sosyal öğretiyi geliştirip yaymakla geçirir. Yüzyılın sonuna doğru, öteklerden hiç de aşağı kalmayacak güçteki üçüncü anıtsal romanını, "Diriliş"i de kaleme alır Tolstoy, ama döneminin inanılmaz çalkantılarla dolu ruhu ile bütünleşen kişiliği onu, 88 yaşında evini terkederek, uzak bir demiryolu istasyonunun ıssızlığında ölmeye götürecektir.

Tolstoy, yapıtları dünyada en çok yabancı dile çevrilen iki edebiyatçıdan biridir.

Bu olağanüstü dönemin ikinci olağanüstü ismi Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'dir. Genç yaşında bir entellektüeller grubu içinde yer alır. 1848 devriminin etkilerinden korkan Çar'ın emriyle idamına karar verilir. Büyük bir gerçekçilikle sahneye konan sahte idam töreni, yaşantısının geri kalan bölümünü etkileyecektir. Kumar masaları başında, sara krizleri, büyük aşklar ve çıkarılıp batırılan gazeteler arasında geçen çalkantılı yaşantısında, kumar borçlarına "mahsuben" yazılmış büyük romanlar yer alır. "İnsan ruhunun tarihini" anlatan ilk romanlar yerini daha sonra, Dostoyevski adını ölümsüzleştiren yapıtlara bırakır. Bu romanlarda, karakterlerin iç âlemi inanılmaz derinlikte çözümlemelerle ele alınırken, gerçek dünyanın tamamen nesnel biçimde yansıtılmasından bir an olsun vazgeçilmez. Dostoyevski işte doruğuna ulaştırdığı bu psikolojik gerçekçiliği ile öteki edebiyat okullarından tümüyle ayrılır ve XX. yüzyıl roman akımlarına derinlemesine etki eder.

Duygu ile akıl arasındaki çatışma sorununu ilk kez ortaya koyduğu "Yeraltından Notlar"la başlayan ve "Suç ve Ceza", "Budala", "Ecinniler" ve "Karamazov Kardeşler"le devam büyük romanlar dizisinde temel konu her zaman insanın özgürlüğü sorunu ile Tanrı'nın ve "Nizam-ı Âlem"in haklı çıkarılması, doğrulanması sorunudur. Bu yapıtlarda Dostoyevski, gelmiş geçmiş en büyük romancılardan biri, olağanüstü önemde bir kişilik olarak ortaya çıkar. Psikolojik derinlikte, dramatik yapının kurulmasında, karakterlerinin inandırıcılık ve gerçekliğinde benzersizdir çünkü. Bir düşünür olarak da, ana romanlarında ortaya koyduğu Prometeus vari sorgucularıyla Pascal ve Nietzsche'nin düşünce boyutlarına ulaşır.

"Budala"nın kahramanı Prens Mişkin, insanın çeşitli durumlarda aklından şimşek hızıyla geçirip bir türlü uygulamaya koyamadığı her şeyi yapar. "Suç ve Ceza"da Raskolnikov, "kendisini ele vermek zorundadır, çünkü idam sephasına gitme pahasına da olsa, insanlar arasında insan olarak yeniden yerini alma peşindedir ve suçu işlemesinin hemen ardından benliğini saran insanlıktan koparılmışlık duygusu, onun işkencesidir aynı zamanda."

Heykel

Eski çağ Rusya'sında heykel sanatına iyi gözle bakılmazdı. Çünkü tüm yontular, tasvirler Ortodoks Kilisesi'ne göre, putperestliği simgelediği için tabu sayılıyordu. En eski ve ünlü Rus heykeltraşı Kont Carlo Rastrelli'dir. (1744). Rastrelli Leningrad'da Büyük Petro'nun (Deli Petro) at üstündeki heykeli ile, Kışlık Saray'da yine Petro'nun büstünü yapan ünlü mimar Rastrelli'nin babasıdır. Bu dönemin diğer ünlü mimarları arasında Güzel Sanatlar Akademisi'nde heykeltraşlık bölümünde Prof. olan Gillet'yi, sonradan İmparatoriçe Katerina'nın danışmanı olan Fransız Falconet'yi ve Gillet'in en iyi öğrencileri olan Şubin ve Kozlovski'yi sayabiliriz. Klasik dönemin temsilcileri arasında Leningrad Güzel Sanatlar Akademisi'nde bulunan Marsyas'ın dinamik heykelini yapan Şçedrin, Gordeev ve Prokovier örnek gösterilebilir.

Kont Tolstoy ile İvan Vitali, ulusal görüşün temsilcileridir. XIX. yüzyılda Kamenski, Antokolski ve Trubetskoy gibi heykeltraşların yapıtlarında ulusal görüş egemendir.

Devrim sonrası Sovyet heykeltraşlığı Bolşeviklerle "Beyaz" Ruslar arasındaki savaşımın evrimleri ile birlikte anıtsal yapıtlara doğru yönelmiştir. Bunun en belirgin örnekleri Matveyev'in yapıtı olan Leningrad'daki Karl Marx heykeli (1918) ile Moskova'daki Özgürlük heykelidir. Sokakları, meydanları ve parkları süsleyen heykeller antik ve Rönesans çağlarının estetiğinden yoksun, oldukça kaba ve kalın çizgili yapıtlardır. Şchadr'ın, Tiflis yakınlarındaki dev Lenin Anıtı, Sovyet çağının başyapıtı sayılmaktadır. Bu dönemin diğer heykeltraşlarından Çaykov Kübist akımın etkisi altındadır. Kadın heykeltraş Sarah Lebedev, devrimin önde gelen kişilerinin portrelerini gerçekçi, güzel ve canlı bir üslûpla vermektedir.

Müzik

Geleneksel kilise müziği ve zengin bir çeşitlik gösteren halk müziği dışında Rusya, XIX. yüzyıl öncesinde müziğe önemli bir katkıda bulunmamıştır. II. Katerina zamanında (1762-1794) İtalyan Operası saraya egemen olmuştur. Cimarosa gibi İtalyan bestecileri, çağrı üzerine Rusya'ya gelerek operalar bestelemişlerdir. Napolyon 1812 deki Rus istilasından sonra sanat alanında büyük bir canlanış göze çarpar. Bu canlanışın öncüsü ozan ve tiyatro yazarı Puşkin'dir.

Rusya'da müzik ile edebiyat arasında her zaman sıkı bir bağlılık göze çarpar. İlk seçkin Rus bestecisi Glinka'dır (1804-57). İtalyan müzik geleneğini ile yerli halk müziğinden güç alan bestecinin Çar İçin Yaşam ve Ruslan ile Lyudmilla operaları Rus müziğinin köklerini oluşturur. St. Petersburg Beşlisi diye anılan Balakirev, Lui Borodin, Rimski Korsakov ve Mussorgski gibi en büyük Rus bestecileri Glinka'nın başlattığı bu ulusal bilinci müzik alanında sürdürmüşlerdir.

Moskova'da başı çeken besteci Çaykovski'dir. (1840-1893). Besteleri ulusal özelliklerden tümüyle yoksun olmamakla birlikte, müzikte daha çok kozmopolit dünya geleneklerine bağlı kalmıştır. Senfonilerindeki duygusal ve özel temalar Çaykovski'ye bu alanda çok sayıda dost ve düşman kazandırmıştır. Besteci hemen hemen tüm geleneksel müzik formlarını kullanmıştır. Başta Yevgeni Onyegin olmak üzere operaları, Kuğu Gölü gibi melodik açıdan görkemli baleleri, bestecinin en güzel yapıtlarıdır. Müzik alanındaki izleyicileri Taneyev, Arenski ve Rahmaninov kozmopolit çizgiye sadık kalmışlardır. Piyano için çok yetenekli besteler yazan Glazunov geleneksel tarzda senfoniler ve oda müziği eserleri verdi. Onu izleyen Skriabin, Chopin'in romantizminden sonra eksantrik ve mistik bir müziğe doğru yöneldi.

XX. yüzyıl başlarında Rus Ulusal Opera ve Balesi, Yönetmeni Diaghilev aracılığıyla uluslararası üne kavuştu. Diaghilev, 1908'de Boris Gudonov'u sahneye koydu. Ancak 1917 Devrimi, bu yaratıcı akımı yıkmakta gecikmedi. Rahmaninov, Glazunov ve Stravinski gibi besteciler başka ülkelere sığındılar. Stravinski, kozmopolit neo-klasik ve anti-romantik besteler yaptı. Verimli bir besteci olan Prokofief'in yapıtları canlı olmakla birlikte fazla ağırlık taşımaz. Sovyet döneminin müziği hayal kırıcıdır. Popüler sanat teşvik edilmiş, çeşitli Sovyetler'in halk müziği derlenmiş, ancak güdümlülüğe ağırlık veren "resmî" sanat anlayışı, standartların düşmesine yol açmıştır.

Mimarî

Rusya'da mimarinin tarihi, Kiev Büyük Beyi I. Vladimir'in Hıristiyanlığı seçmesiyle M.S. 988'de başlar. 1462 yılına dek Rusya'da belli başlı kent olarak Kiev ve Novgorod vardı. Bu kentlerde de nitelikli sanatçı olmamasından dolayı mimarlar,

Geleneksel Rus sanatlarından minyatürcülük Fedoskino Okulu'nda meslek olarak da öğretilir.

heykeltraşlar ve diğer dallarda çalışan sanatçılar, eğitilmek üzere, dönemin en büyük kültür merkezi olan Bizans (İstanbul)'a gönderiliyorlardı. Bizans'ta sanatsal-eğitsel yaşantı sürdüren bu insanlar, doğal olarak, Bizans üslûbunu Rusya'ya taşıdılar. Bu sanatçıların yurda dönmelerinden sonraki birkaç yıl içinde Kiev kentinde inşa edilen akıl almaz sayıdaki kilisenin dörtte üçü, 1124 yılında çıkan bir yangında kül olup gitmişlerdir. Geri kalanların önemli bir bölümü, Moğolların 1240'daki istilâsında, bu yağmadan artakalanların birçoğu da İkinci Dünya Savaşı'nda Nazilerin barbarlığı sonucunda yokolup gitmiştir.

Günümüze kalan bu yapıtlar arasında en dikkate değer olanları, — görünüşü çok değişmiş olmakla birlikte— Kiev'deki Aya Sofya (1036), gene Kiev'de bulunan Lavra (1073) ve Aziz Mikail kiliseleri ile, Kiev'in ünlü Mağara Manastırları'dır. Daha sonraki yüzyılın ünlü mimari yapıtları arasında da günümüze kalan örnekler olarak, Pskov'daki Mijorski Manastırı'nı, Neri'deki, Nereditsa'daki kiliseleri ve Novgorod'daki "Mucizeler Yaratan" Aya Nikola kilisesini sayabiliriz. Bu kiliselerde, Rus mimarisinin tipik özelliklerinden biri olan soğan biçimindeki kubbeler, büyük ölçüde kullanılmıştır. Kubbelerin bazıları dev boyutlara ulaşır.

Rusya ülkesinin geleneksel başkenti olan Moskova'da 1477 yılına gelinceye dek, kayda değer bir mimari anıta rastlanmaz. Bu tarihten başlayarak, Polonyalı Aristotile Fioravanti'nin yönlendirmesi altında, birçok İtalyan mimar ve zanaatkân, Moskova'da, büyük bir katedralin yeniden inşa edilmesi için çağırılmışlardır. Fioravanti İtalyan inşaat yöntemlerini kullanmakla birlikte, Rus mimari tarzını benimsedi. Öteki İtalyan mimarlar da Moskova'da Cepheler Sarayı'nın plânlarını çizdiler, 1485-1492 yılları arasında Kremlin'i yeni modeller üzerinde inşa ettiler. XVI. yüzyıl boyunca inşa edilen çeşitli katedral ve kiliselerde, çok sayıdaki soğan biçimli kubbeleriyle Rus mimari tarzı sürdürüldü.

1703 yılında Büyük Petro yeni St.Petersburg (Petrograd) kentini kurduğu zaman, kentin yapımında dönemin ünlü İtalyan, Alman, Fransız ve Rus mimarları görev aldılar. Genel üslûp olarak Bizans yerine Rönesans tarzı egemen oldu. Büyük Petro'yu izleyen hükümdarlar ve özellikle II. Katerina, Rusların yanı sıra, İtalyan mimarlar kullanma "geleneğini" sürdürdü. XVIII. yüzyıl mimari, bu etkilerin derin izlerini taşır.

XIX. yüzyılın birinci çeyreğinde, öteki bazı Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Rusya'da da "eski Yunan" sanatının canlandırılması yönünde bir akım kendini duyurdu. Canlandırılan klasik mimarinin örnekleri, yüzyılın ortasına gelinceye dek görüldü. Dönemin önde gelen adı, Moskova'da Aziz Kurtarıcı'nın adına yapılan dev katedralin mimarı Thon'dur. Yüzyılın ortasından başlayarak, 1917 devrimine dek gelen dönemin mimarisi ise, çeşitli tarzların birbirine karıştığı kişiliksiz bir üslubun izlerini taşır.

1917 Bolşevik Devrimi'nden sonra inşa edilen kayda değer yapılar arasında Yofan'ın Sovyetler Sarayı, Alabyan'ın Kızıl Ordu Tiyatrosu Şusev'in Meyerhold Tiyatrosu, Şuko'nun Lenin Kitaplığı, Rudner'le Munz'un Askeri Akademisi sayılabilir. Moskova da yükselen bu yapılara Simonov'un Leningrad'da yaptığı Savaş Kahramanları binasıyla, Groyberg'in Novosibirsk'teki Devlet Tiyatrosu da eklenmelidir.

Rusya'da son dönemlerde ortaya çıkan yapılar, ultramodern ve "işlevsel" anlayışla inşa edilmiş çıplak ve kuru binalardan, eski ulusal mimari tarzını taklit eden süslü yapılara dek büyük bir üslup çeşitliliği, daha doğrusu kargaşayı gösterir. Böylece, SBKP'nin resmi organı, Pravda'nın, sert ve haşin Rusya iklimi ile pek bağdaşmayan camlarla dolu binasının yanında, aşırı süslemeye ağırlaşmış dev Moskova Oteli'ne ya da metro istasyonlarına rastlamak mümkündür.

Dünya sinemasının en büyük dehalarından Sergey Ayzenştayn'ın Potemkin Zırhlısı'nın ayaklanmasını konu edinen ünlü filminden bir sahne

Sinema

1925'den sonra büyük bir atılım yapan Sovyet sinemasına hem kuramsal açıdan, hem de uygulama alanında en önemli katkıları Dziga Vertov getirir. Vertov'un "sinema-göz" olarak tanımladığı anlayışta kurgu ön plâna geçer, gerçekçilik son noktasına kadar ince bir titizlikle getirilir. Vertov'un açtığı yolda ilerleyen Sergey Ayzenştayn yalnız Sovyet sinemasının değil, dünya sinemasının da büyük ustalarından biri sayılmıştır. 1924'de gerçekleştirdiği "Grev" ile yeteneğini kanıtlayan Ayzenştayn, başyapıtı olarak bilinen "Potemkin Zırhlısı"nı bir yıl sonra çevirir. 1950'li yılların sonunda tüm sinema eleştirmenlerince yapılan "Sinema tarihinin en iyi 10 filmi" soruşturmasında birinci sırayı alır. Ayzenştayn başarısını "Ekim" (1928), "Genel Hat" (1929), "Aleksandr Nevskiy" (1938) ve "Müthiş İvan" (1945) gibi filmlerinde sürdürecektir. Ayzenştayn'ın dünya sinemasını kökten etkileyecek sinema üslûbunda büyük tiyatrocu Meyerhold'un payı azımsanamaz. Ayzenştayn, kurguya getirdiği dinamik güç kadar, büyük plânları ve yakın çekimleri kullanışındaki yetkinlik ile de Avrupalı sinemacıları etkilemiştir. Ayzenştayn ile aynı yıllarda yönetmenliğe başlayan Pudovkin, Sovyet sinemasının bir başka uçbeyidir. Farklı bir bakış açısına sahip olan Pudovkin, "Ana" (1926), "Cengiz Hanın Oğlu" (1928) gibi filmlerinde kişilikleri ayrıntılarında işledi. Bu dönemin önemli bir diğer sinemacısı "Arsenal" ve "Toprak" gibi filmlerinde klâsik temaları ele alan Dovçenko'dur. 1935'e kadar ölü bir dönem geçiren Sovyet sineması Vasilyev'in "Çapayev" filmiyle bir yeniden doğuş devresine girdi. Savaş yıllarına kadar Başta Ermeniler olmak üzere Zarki, Petrov, Legoçin ve Donskoy gibi yönetmenler öne geçti. 1945 sonrasında propaganda sinema sanatının gelişimini engelleyecek ölçüde filmcilere empoze edildi. Savaş sonrasında "Askerin Dönüşü" (1959) ile Çukray, "Leylekler Göçerken" (1957) ile Kalatazov, ayrıca Kutzev, Heyfits, Alov, Ordinski adlarını duyuran yönetmenler oldu. "Savaş ve Barış" (1965) ile olağanüstü başarı kazanan Sergey Bondarçuk, son dönem Sovyet sinemasının ata adamı oldu.

Moldavya Cumhuriyetinin Trispol kenti, tiyatro binasıyla ünlüdür

«Matriyoşka» bebekleri, lake resimler, küçük heykeller

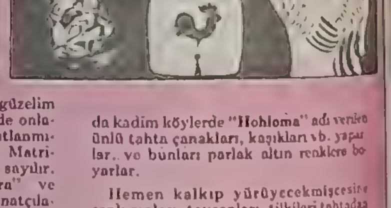

Taklit edilmesi olanaksız o güzelim "Matriyoşka" bebeklerini görüp de onlara hayran kalmamış kimseye rastlanmıyor artık. Bu parlak, güleryüzlü Matriyoşka Rus halk sanatının simgesi sayılır. "Paleh", "Fedoskino", "Matera" ve "Holui" bölgelerinde yaşayan sanatçıların yarattıkları lake resimler de, haklı olarak, bu sanatın en parlak örnekleri olarak kabul edilirler. Birkaç santimetre karelik küçücük bir alan içine sığdırılmış korkunç savaş sahnelerini, yüce savaşçıları, yıldırım hızıyla karlar üstünde kayan troyka adlı üç katlı kızakları, gökte kanat çırpan anka kuşlarını, güneşte ışıl ışıl yanan karları, kayalara çarpıp patlayan dev dalgaları görebilirsiniz. Benzersiz, büyülü resimlerdir bunlar.

Dedelerinin dedelerinden kalma ustalıklarını "konuşturan" bu gerçek efsanatının yaratıcıları, Volga ırmağı kıyılarında kadim köylerde "Hohloma" adı verilen ünlü tahta çanakları, kaşıkları vb. yaparlar, ve bunları parlak altın renklere boyarlar.

Hemen kalkıp yürüyecekmişcesine canlı ayıları, tavşanları, tilkileri tahtadan oyanlar da eski Bogorodskoye köyü sanatçılarından başkası değildir.

Rengarenk Dimkovo oyuncaklarını kilden yoğuran Joştovo demir tepsilerini harikulâde renkli çiçeklerle bezeyenler, demiri dövüp o şahane Kasli heykelciklerine dönüştürenler de işte bu halk sanatçılarıdır.

Buralarda her eşya, halk sanatını, tarihi dile getiren bir başyapıttır aslında.

Yüzyıllardır yaşamaktadır bu sanat. Sonsuza dek yaşayacaktır.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ

FASİKÜL 32

AVRUPA

Dört coğrafi bölge, iki iklim

YUGOSLAVYA

...avya tarih ile ...n ender ...bir ...bir arada ...o olanağını ...bir ülkedir

...ğu, çeşitli ...bir Akdeniz ...

Mareşal Tito ...Yugoslavya'nın geçili, ...zamanda bağlantısızlar ...yasının da ...kurucusu olmgesi ...yı başarmış, ...nın büyük bir devlet ...adamıdır

Yugoslavya bir Balkan devletidir. Ama Avrupa'nın güneydoğusunda da yer alarak, bir Avrupa ülkesi nitelemesi da taşır. Adriyatik Denizi'nden Macaristan Ovası'na, Makedonya Yaylası'ndan Doğu Alpler'e kadar uzanır. Doğusunda Bulgaristan ve Romanya, batısında Adriyatik Denizi, güneyinde Arnavutluk ve Yunanistan, kuzeyinde Macaristan ve Avusturya, kuzeybatısında da İtalya ile sınırlanmıştır.

Ülkenin yüzey şekilleri dört ana bölgede ele alınmaktadır.

I. Bölge: Dağlar

Yugoslavya'nın merkez burcunu oluşturur. Burası ülkenin dağlık kesimidir. Dinar, Rodep ve Pindos sıradağları ayrı birer kütle halindedir. Bunlar 3.000 m'ye varan yüksekliğe sahiptirler. Bu dağlar kendilerine doğru akan ırmaklar yüzünden derin vadilerle yarılmışlardır. Dar olmakla birlikte derin vadiler, akarsu havzalarıyla bir yol meydana getirirler. Ne var ki bu yol, aynı bölgeyi aşan iki demiryolundan sonra tercih edilmektedir. Gerek vadiler ve gerekse buna bağlı olarak, bu bölgede yaşayan halkın yoksulluğu Dinar yöresinin gelişimini olumsuz yönde etkilemiştir. Buna karşılık Bosna ve Raşka'nın ekonomisi daha çok gelişmiş kalabalık nüfusu ve hayvancılığın getirdiği canlılıkla önemli noktaya ulaşmıştır.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (SOCIJALISTICKA FEDERATIVNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA)
Başkent: Belgrad (Nüfusu: 1.300.000)
Nüfusu: 22.600.000 (1981)
Yüzölçümü: 255.804 Km2
Nüfus artış hızı: % 0.9
Resmî dil: Sırpça, Hırvatça, Makedonyaca, Slovence
Etnik dağılım: Sırplar % 40, Hırvatlar % 22, Slovenler % 8, Makedonyalılar % 6, Müslümanlar % 6, Arnavutlar % 2, Türkler % 1.
Din: Ortodoks % 50, Katolik % 30, Müslüman % 10, Protestan % 1.
Para birimi: Dinar.
Başlıca kentleri: Zagreb (700.000), Sarajevo (400.000), Lyublyana (300.000)
Devlet işareti: YU.

II. Bölge: Tuna ovaları

Tuna ovalarının bulunduğu Slovenya, Srem ve Voyvodina, "Balkanların buğday ambarı" olarak bilinir. Bu ovalar alüvyonlu ve lâlü toprakların gerektirdiği ürün verimliliğe sahip olması ve kara ikliminin ilkbahar ve yaz aylarındaki yağışların olumlu katkısıyla tahıl tarımına elverişlidir. Üçüncü Zaman'da oluşan ve pliyosen devrinde kuruyan bir göl ve eski bir körfezi de kapsayan bu topraklardan Yugoslavya'nın öteki kesimlerine oranla iki kat ürün alınır. Bu bölge, gerek Yugoslavya'nın öteki bölgelerine, gerekse Orta Avrupa'ya ırmak, karayolu ve demiryoluyla bağlıdır. Tuna nehriyle Orta Avrupa ulaşımı sağlanırken, demiryollarıyla Avusturya ve Macaristan'a bağlanmıştır.

III. Bölge: Adriya Denizi çevresi

Adriya Denizi kıyıları son derece düz bir yapıya sahiptir. 700 km'yi aşan bu kıyı şeridinde balıkçılık ve kabotajın yanında turizm, başlıca gelir kaynağı durumundadır. Kokulu bitkiler, incir, zeytin gibi meyveler ve bağcılık kıyıda yetiştirilen ürünler arasındadır. Bu yönüyle ülke bir Akdeniz ülkesi özelliğini yansıtır. Öte yandan Yugoslavya dış ticaretini de Adriya Denizi'nde bulunan Trieste ve Rijeka adlı limanlarından yapar.

Ayrıca Dalmaçya kıyıları çok girintili çıkıntılıdır. Sıradağların yer alışı, kıyılarla iç kısımların bağlantısını kesmektedir.

IV. Bölge: Geçiş bölge

Yugoslavya için son derece önemlidir ve Tuna ovalarını Akdeniz'e bağlar. Dağlık kesim olan I. Bölge'den gelen demiryollarını Batı Hırvatistan ve Slovenya eşiklerinden geçerek, Sava vadisiyle Adriya Denizi'nin kuzeyinde yer alan limanlara bağlar. Bu nedenle de "Geçiş Bölge" denir.

Buradaki dağlar (Slovenya Alpleri) Dinar Dağları'ndan yüksek de olsalar, bir engel yaratmazlar. Demiryolu yanı sıra, büyük bir ulaşım yolu durumuna gelen Jesenice-Lyublyana-Sava vadisi Yugoslavya'nın en zengin bölgesinin yollarıdır. Zagreb ve Lyublyana'nın birbirini çaprazlama kesiği noktada Slovenya kurulmuştur.

Dağlık burcun doğusunda Morava ve Vardar geçidi, Tuna ovalarını Selanik bölgesine bağlar. Böylece Vardar, geniş havzaları geçme olanağına kavuşur.

Tuna ile Sava ve Drava gibi ulaşım da yapılan pek çok akarsuyu vardır. Bu akarsulardan çoğu Tuna'ya dökülür. Tuna, Yugoslavya'yı güneydoğu - kuzeybatı doğrultusunda sular. Drava (750 km), Sava (710 km), Morava, Tiza, Drina, Bosna, Ustrumca, Tuna'nın kollarıdır. Ayrıca Narenta ve Vardar da önemli akarsularındandır.

TARİH BOYUNCA YUGOSLAVYA

I. Dünya Savaşı'nı ateşleyen Sırbistan'dan Tito'nun yarattığı Yugoslavya'ya

VII. [illegible]

[illegible] Yugoslavya [illegible] yerleştiren ülkenin sınırlarını Arnavutluk'a, Epir ve Makedonya'yı içeren bir biçimde genişletecek bir Balkan İmparatorluğu kurmuştur. Duşan aynı zamanda İpek (Peç) de Sırp patrikliğini de kurarak Sırp kilisesine milli bir karakter vermiştir. 1355'de ölümünden sonra taht kavgaları başlamış ve kurduğu Slav-Grek İmparatorluğu parçalanmıştır.

Priştine bugün de Türk topluluğunun etkili olduğu bir yerleşme alanıdır

Osmanlı himayesi

Bu olay XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başlarında Balkanlardaki Osmanlı ilerleyişine rastlamıştır. 15 Haziran 1389'da Kosova Savaşı'nda Kral savaşta öldü. Sultan I. Murat ise Miloş Obrenoviç adlı bir yaralı şövalye tarafından öldürüldü. Osmanlıların kazandığı I. Kosova Savaşı'yla Sırbistan'ın tarihinde büyük değişiklik oldu. Sırp despotları Osmanlı himayesine girdi. 1443 Varna Savaşı'ndan sonra Osmanlılar Sırp despotluğunu kesinlikle ortadan kaldırmaya karar verdiler. 1459'da Semendire ve Sırbistan tamamen Osmanlı İmparatorluğu'na katıldı.

Batı'da Hırvatistan ise 925'te Tomislav'ın Hırvat kralı ünvanını alması ile Avrupa'nın katolik devletler ailesine katıldı. Hırvatistan'ın ünlü kralı Zvonimir devrinde, devlet Adriyatik kıyılarından Alpler'e kadar uzanıyordu. Zvonimir'in ölümünden sonra anarşi başladı. Hırvat soylular Macar Kralı Layoş'a Hırvat krallık tacını giydirtiler. Böylece Hırvatlar dillerini ve soylu sınıflarının statüsünü koruyabildiler, fakat bu tarihten sonra, önce Macarlara, sonra Osmanlılara (1699 Karlofça anlaşmasına kadar) ve nihayet Avusturya Habsburglarına tabi oldular. Ancak I. Dünya Savaşı'ndan sonra Sırp krallığına katılarak, Avusturya-Almanya egemenliğinden çıktılar.

Bosna'da ise Osmanlı fethinden önce Katolik kilisesinin ve feodallerin baskısına karşı bazı küçük şeyler ve halkın bir kısmı bogomilizm denen bir mezhebe girmişlerdi. Halkın bu eğilimi, Macar krallığının baskısına uğramamalarına neden oldu. Osmanlı fethinden sonra bu nedenle Bosna-Hersek halkının bir kısmı Müslüman oldular.

XV. yüzyılda bütün Bosna, kısmen Hırvatistan ve Sırbistan Osmanlı egemenliğindeydi. Sadece Adriyatik kıyısındaki Dubrovnik şehri (Ragusa Cumhuriyeti) serbest bir şehir devleti olarak Osmanlı himayesinde ticaretle zenginleşti. Bu zamanda Sırp-Hırvat dilindeki bilim ve edebiyat bu şehirde büyük gelişmeler gösterdi. Karadağ ise tam anlamıyla Osmanlı egemenliğine girmedi. Ka-

Bağımsızlık

[illegible]

1. Dünya Savaşı'nın kıvılcımı

1914 Haziranında Saray-Bosna'da [illegible] Macaristan veliahdı Franz Ferdinand'a Sırp [illegible] mitecilerin yaptığı suikast büyük savaşın [illegible] deki nedeni, daha doğrusu kıvılcımıdır. Sırbistan'a karşı Avusturya'nın uygulamak istediği sert [illegible] birlerle de Avrupa büyük savaşa girdi.

Başta kazanılan birkaç zaferden sonra Sırplar [illegible] duları 1915 yılından itibaren ricat etmeye [illegible] dular. I. Dünya Savaşı'nın sonunda, 1918'de Sırp-Hırvat-Sloven krallığı ilân edildi. I. Peter Karageorgeviç'in yönetimindeki ilk kabineyi kral [illegible] tiç, radikal bir toprak reformu gerçekleştirdiyse da, milliyetlerin ortak devletinin kurulmasının hemen ardından ülkede sınıf çatışmaları ve milliyetler meselesi yeniden alevlenmekte [illegible] Sırp yöneticilerinin egemenliğinde, milliyetler arasındaki eşitsizlik resmen yasalara geçirilmiş, [illegible] merkeziyetçi bir hükümet sistemi kurulmuştu.

Nazi işgali

Rusya'da 1917 Bolşevik Devrimi'nin Yugoslavya'daki yankıları büyük oldu. 1919'da kurulan Yugoslav Komünist Partisi, kısa sürede [illegible] örgütlendi ve güçlendi. Bu gelişmeler karşısında 1921'den beri kral olan I. Aleksandr, 1929'da [illegible] sert bir diktatörlük rejimi kurdu, komünistlere ve Sırp hegemonyasına karşı çıkan diğer unsurlar

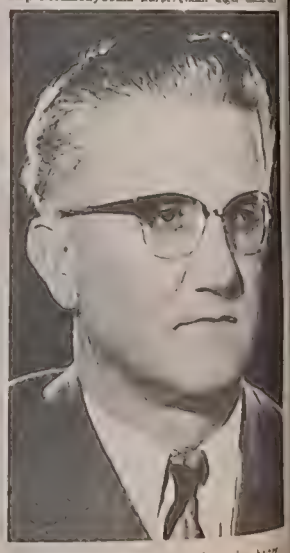

Peter Stamboliç 1983 Mayısı'nda kurulan ülkenin Devlet Başkanı'dır.

SIYASAL KÜNYE

Federal Cumhuriyeti kuran Anayasa 1946'da yürürlüğe girdi. 1963 de yeni bir Anayasa kabul edildi. 1963'de yeni Anayasa ülkenin adını Sosyalist Federal Cumhuriyet olarak değiştirdi, özerk bölgeler düzenlendi.

21 Şubat 1974 de özyönetimi kabul eden Anayasa yürürlüğe girdi.

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti Kongresi iki meclisten oluşmaktadır.

Federal Yönetim Konseyi, bir başkan, 14 üye, sekiz federal sekreter ve altı Federal Komite Başkanı'ndan oluşur. Üyeler, Cumhuriyetlerin eşit, özerk bölgelerinde aynı oranda temsil ülkesiyle, kongre tarafından seçilir. Konseyin başkanı, (Başbakan Milka Planinç'dir.

Cumhurbaşkanları Konseyi, her beş yılda bir seçilmektedir. Altı Cumhuriyet ile iki özerk bölgeyi ve başkanı temsil eden dokuz üyesi bulunmaktadır.

Tito'nun ölümünden sonra, cumhurbaşkanlığı her yıl konseyin bir üyesi tarafından yürütülmeğe başlandı.

Mayıs 1983 tarihine kadar Cumhurbaşkanı Petar Stamboliç'tir.

Yugoslavya, Birleşmiş Milletler üyesidir. COMECON ve OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü) ile özel ilişkileri vardır. IMF üyesidir.

YUGOSLAVYA'NIN TÜRKİYE BÜYÜKELÇİSİ Redzep Dziba
Paris Cad. No. 47 / ANKARA
TÜRKİYE'NİN YUGOSLAVYA BÜYÜKELÇİSİ (Belgrad).
(Müsteşar düzeyinde vekaleten)

Başkent Belgrad sokaklarından bir görünüm.

...ecek ürmeye başladı. J. Aleksandr 1934 ...ldürülünce, oğlu II. Petar 11 yaşında tahta ...ve da Meclis Başkanı Stojadinoviç ülkede o... bir diktatörlük kurarak Faşist İtalya ile ...ilişkileri'ne gittikçe meyleden bir politika ...Stojadinoviç'in sürgüne gönderilmesinden ...sonra politika yeni hükümet ve Kral Naibi ...tarafından sürdürüldü. 1941 yılına gelindiğinde ...Fransa yöntemi Hitler'e iyice boyun eğdi ve ...Almanya paktı imzalandı. Bu gelişme, ülke...de büyük bir tepkiye ve Komünist Partisi'nin ...fel ortadan kitle gösterilerine yol açtı. Bunun ...ve İngiltere kurduğu yeni hükümet Nazizme ...karşı açıkça savaş çıktı. Belgrad'ı bombardıman ...ve Almanya hemen hemen tamamını istila etti..

Tito partizanları

...savaşı sırasında Yugoslav hükümeti, Londra'da ...sürdü ve buradan direnişi yürütme iddiasın...da bulunmuştu. Bu arada direniş, Yugoslav...ya'da, veriken büyük gerilla mücadelesinde ...Kral tayin ettiği General Mihayloviç adlı kuvvetleriyle, Tito'nun örgütle...diği Ulusal Kurtuluş Ordusu vebunabağlı ...birlikleri arasında derin görüş ayrılıkları ...vardı. Müttefikler her iki yana da yardım ediyor...lar. Gerçekte 1942 ve 1943 yıllarında Nazi or...dularına karşı Kozara Dağı'nda ve Neretva'da ...büyük savaşlar veriren UKO ve Partizanlar, ülke...nin asıl kurtarıcı gücü olduklarını kanıtladılar. Mihayloviç, esas olarak Sırplara ağırlık veren bir politika izlerken, Tito, Yugoslavya'da tarih boyunca hiçbir zaman gerçekleştirilememiş olan birşeyi yaparak, Yugoslavya'nın tüm halklarını tek bir kurtuluş davası etrafında birleştirmeyi başarmıştı.

Yugoslavya'nın tümüyle kurtarılmasından sonra, 1945'te Tito ülkenin lideri seçildi. Krallık ortadan kaldırıldı ve Mihayloviç vatana ihanet suçundan yargılanarak kurşuna dizildi. Yugoslavya Sosyalist bir devlet haline geldi. Yugoslavya'nın 1918'den beri siyasal çalkantılar içinde yüzmesinin başlıca edeni, ülkenin yoksulluğu ve temelde tarıma dayanan ekonomisiydi. Ülke topraklarının büyük kısmını ellerinde tutan büyük toprak sahiplerini kovan ve toprakları eşitlikçi bir sistemle yeniden dağıtan Tito, ekonomiyi sosyalist esaslar üzerinden yeniden örgütlemek ve bir sınai atılım yapmak suretiyle Yugoslavya'ya birçok alanda istikrar sağlamış oldu

Sovyetler Birliği'nin başını çektiği Sosyalist Blokla Yugoslavya'nın ilişkileri bir süre iyi gittikten sonra, bağımsızlığı konusunda büyük titizlik gösteren Yugoslavya 1948 yılında Stalin başında

...Batı ve Doğu ile mesafeli fakat iyi ilişkiler ...sürdürülmesine aktif destek, sömürgecilik karşı dinamik bir tavır, bağlantısızlara dinamik öndeylik esaslarına dayanan bir dış politika izleyen Tito ve Kardelj gibi Yugoslav yöneticileri, içte de özgün bir çizgi izlemişlerdir. Ekonomide, çalışanlara işletmelerin yönetim, karar ve paylaşım ...

...Hıdır... ...cumhuriyetlerin ... Tito'nun ölümün... ...Hükümetin ... dengelere yer verildi

Öte yandan, ülkede zaman zaman ortaya ... ekonomik darboğazlar, Milovan Cilas'ın tez... ...trkelini kırma ve sosyal-demokrat bir parti ... ...ulusal Hırvat milliyetçileri, sınır anlaşmazlıkları ve Kosova'lılar, Arnavut azınlık yurtlarından Arnavutluk'la giderek büyüyen uyuşmazlık Yugoslavya'nın son dönemlerde karşı karşıya kalmış olduğu sorunların bazılarıdır. Bu sorunlara karşın, Yugoslavya'nın siyasal ve ekonomik yaşantısının oldukça istikrarlı bir gelişme kaydettiğini belirtmek gerekir

Üsküp, Yugoslavya tarihinde Osmanlı etkisini en yoğun biçimde yaşamış olan bir şehirdir.

TÜRKİYE İLE DÜNDEN BUGÜNE İLİŞKİLERİ

Lozan'dan beri dostça ve iyi ilişkiler

YUGOSLAVYA ile Türkiye'nin birlikte ...kanadıkları ilk diplomatik olay, 1924 Lozan Konferansı'dır. Ayrıca, özel olarak ...İstanbul'da, 23 Ekim 1925'de bir barış ve ...dostluk anlaşması imzalandı. Ankara'da imzalanan anlaşma, iki ülke arasında olağan ...bir barıştır.

...1930'da toplanan ve bütün Balkan ...devletlerinin katıldığı Balkan Konferansı'yla, bir ...Balkan Antantı kurulmasın örgütlüyordu. ...Yugoslavya başlangıçta birlikten yana değildi.

...1934'de Türkiye Dışişleri Bakanı Tevfik ...Rüştü Aras Belgrad'ı ziyaret etti ve çeşitli ...konular tartışıldı. 1934'de, Türkiye'nin de katıldığı bir Akdeniz Paktı'nda, Fransa'nın yanında Yugoslavya da vardı.

9 Şubat 1934'de imzalanan Balkan Antantı'yla Yugoslavya ile Türkiye öteki Balkan ülkeleriyle bir birlik oluşturdular. Boğazların durumunu belirleyen Montreux Anlaşması'nı Yugoslavya da imzaladı.

1937'de Başbakan İnönü, Yugoslavya'yı ziyaret etti.

Yugoslavya 25 Mart 1941'de Viyana'da, Nazi Almanya'sı, Faşist İtalya ve Japonya'nın oluşturdukları Mihver devletleriyle bir anlaşma imzaladı, ama Hitler ordularına işgaline uğradı.

Bağımsızlığını yeniden kazanan Yugoslavya ile Türkiye arasındaki ilişkiler, 1953'de Yunanistan'ın da katılmasıyla imzalanan bir dostluk ve işbirliği anlaşmasıyla yeniden kurulduu. Daha sonra da üç ülke arasında Balkan Paktı kurulda (1954). Aynı yıl Başkan Tito, Türkiye'yi ziyaret etti; anlaşmadan sonra da Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Yugoslavya'yı ziyaret etti. İki ülke arasındaki ilişkiler geliştı.

Balkan Antlaşması hasa ömürlü oldu ve 1960'da süresi dolup yenilenmeyince, yürürlükten kalktı.

Ancak, Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ilişkiler gelişmesini sürdürdü.

Mareşal Tito'nun 9 Mayıs 1980'de yapılan cenaze töreninde hem zaman başbakanı Süleyman Demirel hem de ana muhalefet partisi başkanı Bülent Ecevit katıldılar.

6 sosyalist cumhuriyet ve 2 özerk bölge

BOSNA - HERSEK SOSYALİST CUMHURİYETİ
(Bosnia - Herzegovina)

1945'de Ulusal Kurtuluş Konseyi'nin Bosna - Hersek Federe Cumhuriyeti'nin Ulusal Meclisi haline dönüştürülmesiyle kurulduu. Cumhuriyet halkının çoğunluğu (% 40 dolayında) Müslümandır. Sırplar % 37, Hırvatlar % 20 dolayındadır. Başkenti Sarayevo'dur. Başka büyük şehirleri arasında Banya Luka, Mostar, Tuzla, Yenice (Zenica), Bihac vardır.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 20'bini kaplar.

HIRVATİSTAN SOSYALİST CUMHURİYETİ (Croatia)

1941'de, Ulusal Kurtuluş için Anti-Faşist Konseyi'nin, Hırvatistan Ulusal Kurtuluşu'nun en üst siyasal kukuruluşu haline getirilmesiyle oluştu.

Cumhuriyet halkının % 80'i Hırvat, % 14'ü Sırp'dır. Federe Cumhuriyetin başkenti Zagreb'dır. Başka büyük şehirleri arasında Split, Rijeka, Osijek, Karlovac vardır.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 21'ini kaplar.

MAKEDONYA SOSYALİST CUMHURİYETİ

1941'de bölgede çıkan bir ayaklanma sonucu Bulgaristan'dan ayrılarak 1944'de Yugoslavya Federal Cumhuriyet'ine katılmıştır.

Cumhuriyet halkının % 70 kadarı Makedonyalı, % 17'si Arnavut, % 7 kadarı da Türk'tür. Başkenti Üsküp (Skopje)'dür. Önemli şehirleri arasında Bitoyla, Prilep, Titov Veles, Kumanoıva, Tetova, Stip vardır.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 10'unu kaplar

KARADAĞ SOSYALİST CUMHURİYETİ (Montenegro)

1943'de Karadağ ve Boka Ulusal Kurtuluş için Anti-Faşist Konseyi, 1945'de de Karadağ Ulusal Meclisi'ni kurulduu.

Halkın % 67'si Karadağlı, % 7'si Müslümandır. Başkent Titograd'dır. Başka şehirleri Nikşiç, Pljevlja, Bijelo Polje, Ivangrad, Kotor'dur.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 5.4'ünü kaplar.

SIRBİSTAN SOSYALİST CUMHURİYETİ (Serbia)

1944'de kurtuluşundan sonra, 1945'de özerk bölgeler olarak ayrılan Vojvodina ve Kosova'yla birlikte kurulduu.

Halkın % 72'si Sırp, % 9'u Arnavut, % 1.8'i Müslüman'dır. Başkenti olan Belgrad, aynı zamanda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin de başkenti ve Yugoslavya'nın siyasal ve kültürel merkezidir.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 34.5'ini kaplar.

SLOVENYA SOSYALİST CUMHURİYETİ

1944'de İtalyan işgali altındaki bölgenin Sloven Ulusal Kurtuluş Konseyi'nce geri alınmasıyla bütünlüğü sağlandı.

Halkın % 94'ü Sloven, % 2.4'ü Hırvat, % 1.2'si Sırptır. Küçük birer grup Macar ve İtalyan da vardır. Cumhuriyetin başkenti Ljubljana'dır. Kuzey-Doğu Slovanya bölgesinin merkezi de Maribor'dur. Başka büyük şehirleri Celje, Kranj, Trbovlje, Jesenice ve Koper'dir.

Yugoslavya'nın toplam yüzölçümünün % 7.9'unu kaplar.

KOSOVA SOSYALİST ÖZERK BÖLGESİ

1945'de Sırbistan'dan ayrılarak kurulduu.

Halkın % 73'ü Arnavut'tur. Yönetim merkezi Priştine'dir. Başka şehirleri arasında Prizren, Peç, Kosovska Mitrovica vardır.

Yüzölçümü 10.000 kilometrekare civarındadır.

VOYVODİNA SOSYALİST ÖZERK BÖLGESİ (Vojvodina)

1945'de özerk bölge haline geldi.

Halkın % 55.8'i Sırp, % 21.7'si Macar, % 7.1'i Hırvat, % 3.7'si Slovak, % 2.7'si Rumen, % 1.8'i Karadağlı, % 1.3'ü Ruthenyan'dır.

Yönetim merkezi Novi Sad, diğer kentler, Subotica, Pancevo, Sombor, Mitroviçe'dir.

Yüzölçümü 21.506 kilometrekaredir.

GELENEK

Olağanüstü zengin bir folklor, yöreden yöreye, masadan masaya değişen yemekler

Yugoslav köylerinde folklorun olağanüstü bir zenginliği vardır. Ulusal giysiler süs ve desenleriyle çok çeşitli ve çarpıcıdır.

Bugün köylü kadınlar hâlâ geleneksel giysilerinin desen ve renkleriyle tanınır. Bu giysiler çarpıcılık ve renkleri ve ince, beceriyle işlenmiş işleri ile sevinci ve bürüyü dinsel temaları ve aile içindeki önemli olayları dile getirir. Evlerde sürdürülen el sanatları da (makaş, dantel, el tezgâhlarında dokunan kumaşlar, tahta ve metal yontuları, turistler arasında gittikçe büyüyen bir pazar bulmaktadır.

Tatil günleri ya da pazar öğleden sonralarında halk eğlenceleri ve dansları ile eski oyunlar, köylerin neşesine neşe katar. Kolo dansına her yerde rastlayabiliriz. Kolo, 'tekmelek' demektir. Dansçılar da, bu oyunu bir daire meydana getirerek oynarlar. Makedonyalı erkeklerin, resmî dansı ünlü bir kılıç oyunları vardır. Genelde halk dansları çok canlıdır. İleriye doğru büyük adımlar atarak ilerler, havaya doğru, göğe varırcasına sıçrarlar. Alka çok eski zamanlardan kalma bir oyundur. Bu kelime, demir bir halka anlamına gelir. Oyun at sırtında oynanır ve her binici alka'yı mızraklamaya çalışır.

Bu tür birçok gelenek, bugün de korunmaktadır. Bazıları ise büyük şenlikler halini almıştır: Ptuj Karnavalı, Kozmla adasındaki Moreska dansları, Sinj'deki Alka şövalyeleri şenliği, Krizevci'deki şarap şenliği, Slavonya toplantıları, Vinkovac güz şenliği, Kupres'deki harmancı yarışmaları, Zagreb'deki büyük folklor şenliği, Gornec'de yapılan (Sanskı Most) olağan dışı boğa güreşleri, Sırbistan, Makedonya, Hırvatistan ve Slavonya'daki bağ bozumu şenlikleri, Makedonya'daki Galiçya düğünleri ve çokuhasılı Veyvodina'daki hasat şenlikleri gibi.

Yemekler

Yemekler ise yöreden yöreye, hatta masadan masaya değişir. Çoğu kez düğünlerde ya da diğer bayramlar da hazırlanan birçok bölgesel yemek vardır. Süt dozumundan yapılan prase, kuzeye özgü bir yemektir. Müslümanlar'ın çoğunlukta olduğu bölgelerde ise, çaşlık kebabı yenir. Külbastı (sulbastija), dozmuz ya da sağır etinden yapılır. Cevapçici, bildiğimiz yuvarlak köftedir. Dozmuzdan yapılan şiş kebabına ise ranjiçi denir.

Slivovitz, yani erik rakısı ile üzüm rakısı (lozovaca) dışında, bildiğimiz rakı (rakija) da çok sevilir. Kahve de öyle. Herkese kafana'ya, yani kahvehanelere yerleşerek şarap ya da kahve içer. En iyi şaraplar Dalmaçya'dan çıkar. Dalmaçya'nın yanı sıra Slovenya, Sırbistan, Makedonya, Kosova ve Veyvodina bağlarının üzümlerinden yapılan kusursuz şaraplar ihraç da edilir.

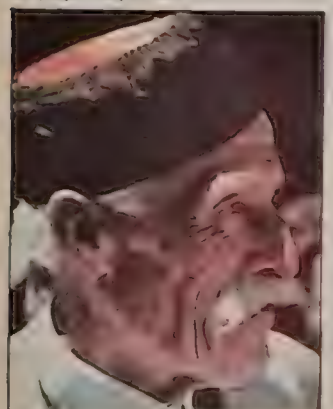

Yaşlı Karadağlılar bugün bile "kapa" adı verilen bir takke takar.

Karadağlılar'ın kalası gelecekte, kalpleri ise geçmişteydi

YUGOSLAVYA'nın güneybatısında, geçit vermeyen dağlarda, ölümüne ışık savaşçı bir halk yaşar. Bu çetin ve gururlu insanların kalası gelecekte, kalpleri ise geçmişteydi. İnatçı bir bağımsızlık tutkusu olan Karadağlılar, Osmanlı hâkimiyetine de tam anlamıyla boyun eğmemişlerdi. Yaşlılar, başlarına hâlâ kapa adı verilen bir tür takke takarlar. Bu takkenin siyah kenarı Sırplı atalarının 1389'da Osmanlılar karşısında Kosova'daki korkunç yenilgisini, tepedeki kırmızı bölüm bu çarpışmada dökülen Karadağ kanını, ön taraftaki kırmızılı beyazlı kokart gibi bölüm ise, Osmanlılarla yüzyıllar boyu sürdürülen savaşları simgeler. Rivayete göre, XIX. yüzyılda, bir Osmanlı komutanı ülkenin o sıradaki başkenti olan dağlık Çetince'ye ne kadar zamanda varılacağını sorunca bir Karadağlı, "Belki olmaz" diye cevap vermiş: "Bir dost altı saatte varabilir ama bir düşmen belki de hiç varamaz."

Çetince, bir asırlar hazinesidir. Eskiden bu garip kent, Karadağ'ın kalesiydi. Bazıları ise, burayı, kabile özellikleri taşıyan barbarların şövalye taklidi yaptığı bir operakomik başkenti olarak yorumlanmıştır.

1906 yılında Macar bestecî Franz Lehar, "Şen Dul" operetini Viyana'da ilk kez sahneye koyunca, Avusturya'nın Karadağ temsilcisi, hemen bir protesto çekmişti. Şen Dul, Ponteverdi diye bir yerde geçiyor ve bu hayalî ülkeyi hicvediyordu. Karadağlılar, resmî adı "Montenegro" olan ülkeleri ile bu hayalî ülke arasındaki paralelliği hemen farkederek, Lehar'ın eserini protesto ettiler.

Bir Montenegroluya hele pek genç de değilse, gelecekten ne anladığı sorulunca, "Karadağlı" der, "Güler, şarkı söyler, savaşa gidip ölür. Başka ne geleceği olabilir ki?" Yaşlılar bugün bile geçmişteki savaşların büyüsüne kapılırken, gençler geçmişin anılarıyla yaşamaya da, unutulmuş düşmanlıkları yaşatmaya da eğilimli değildir.

DIN

Çokuluslulluğa koşut bir inanç mozayiği

YUGOSLAVYA çok çeşitli dinsel gruplar barındıran bir ülkedir. Yasal olarak tanınmış birçok din ve tarikat, devletten bağımsız etkinlikte bulunur.

Tarihsel olarak, Sırplar daha çok Ortodoks; Hırvatlar ise Katoliktir. Ülkenin Müslüman topluluğunu, Türk azınlıkların yanında başka uluslardan da Müslümanlaşmış topluluklar ve Müslüman Arnavutlar oluşturur.

Ülke nüfusunun %41.2'si Ortodoks, %31.7'si Katolik, %12.3'ü Müslüman, %0.9'u Protestan, %12.6'sı dinsizdir.

Müslüman Din Birliği adlı kuruluşun dört cumhuriyetin başkentlerinde yönetim birimleri vardır. Özerk bir örgüt olan topluluğun, 'Reis-ül Ulema'yı ve Yüksek İslâm Konseyi'ni seçen bir meclisi vardır. İslâm topluluğunda yaklaşık 2 bin din görevlisi çalışmaktadır.

EĞITIM

Etnik azınlıklar için ilk ve ortaokullar

Zorunlu ilköğretim 8 yıldır. Ortaöğretim 3-4 yıldır.

1980'de 13.014 ilkokulda, 130.082 öğretmen ve 2.822.872 öğrenci, 1.227 ortaokulda, 58.206 öğretmen ve 441.883 öğrenci verdi.

Ayrıca okuma-yazma seferberliği içinde, yetişkinler için 316 ilkokul ve 585 ortaokul vardır. Yine yetişkinler için 172 teknik okulda eğitim verilmektedir.

Etnik azınlıklar için çeşitli ilk ve ortaokullar vardır. Arnavutça, Macarca, Bulgarca, Çekçe, Slovakça, İtalyanca, Romence, ve Ukraynaca eğitim veren bu okullar arasında, Türkçe eğitim veren 95 okul vardır.

Toplam 351 Yüksek Öğretim kurumunda 24 bin dolayında öğretim ve araştırma görevlisi ve 447.270 öğrenci bulunuyor.

Siyasal rejimin temel öğesi

ÖZYÖNETİM düşüncesi ve uygulaması, Yugoslavya'nın sosyalist yönetim kuramına katkısıdır. Tarihsel olarak da, SSCB merkezi etrafında gittikçe 'yukarıdan aşağıya' bir yönetim tarzına kayan bazı Doğu Bloku ülkelerinin tersine, 'aşağıdan yukarıya' bir örgütlenme ve yönetim biçimidir.

Yani, bir yanıyla, çalışma yaşamında ve sanayide demokrasiyi gerçekleştirerek yabancılaşmayı önlemek ve çalışanların katkısıyla verimliliği artırmak amacına güden bir işletmecilik ve yönetim sistemi, bir yanıyla da siyasal rejimin temel öğesidir.

Bu sistem içinde, özellikle ekonomik kuruluşların yönetimleri, bu kuruluşlarda çalışanlarca yürütülür. Teknik kurullar ve hükümet ilişkilerini düzenleyen bazı organlar ile işçilerin oluşturduğu komiteler işletmelerin yönetiminde söz sahibidir.

1963 Anayasası ile temelleri belirlenen özyönetim, "Yugoslavya'daki sosyalist düzen, özgür, eşdeğerli üretici ve yaratıcı insanların arasındaki ilişkilere dayanır ve bütün yönetim biçimlerine, siyasal iktidar da dahil, özgür üreticiler topluluğu niteliğinde toplumun örgütlenmesi sayesiyle bizzat işçi sınıfı ve bütün emekçi halk yaratmaktadır" hükmünde ifadesini bulur.

KİTLE İLETİŞİMİ

Parti gazetesi yok

1979 yılında Yugoslavya da iç ha 721 postane ve 1.912.830 telefon abonesi vardı.

Jugoslovenska Radiotelevizija orta dalga ve FM'den yayın yapan 250 istasyondan oluşur. Radio Koper de, Kuzey İtalya bölgesi için İtalyanca ticari programlar yapar, ulusal ve bölgesel TV yayınları da vardır. Reklâmlar her hafta 170 dakika ile kısıtlıdır. 1979 yılında radyo alıcılarının sayısı 4 milyon 600 bin, televizyon alıcılarının sayısı ise 4 milyon 200 bindi.

Ülkede 27 günlük gazete, farklı dillerde basılan 2.991 başka gazete ve 1.408 dergi vardır. Parti gazetesi yoktur, ancak Borba ve Politika yarı resmî bir statüye sahiptir.

Yugoslav kadını: Bu iki görüntü kırsal kesimle modern kent arasındaki çelişkiyi yaşam anlayışını özetlemeye yetebilir.

Yeni giysileri içinde Yugoslav kadınları, ahşap mimarinin tipik bir örneğinin önünde şenlik hazırlıkları içinde.

Çilingir yamaklığından, 6 ayrı halkın tartışmasız liderliğine Josip Broz Tito...

JOSIP Broz Tito 25 Mayıs 1892'de Kumrovec'de, yoksul bir çiftçi ailesinde oğlu olarak doğdu. İlkokuldan sonra bir süre çilingir yamaklığı yaptı. 1910'da Zagreb'de demir-çelik işçisi oldu. O sıralarda yoğunlaşmakta olan sosyalist harekete katıldı.

1914'te sahere ahundysa da, savaş aleyhtarı tutumundan dolayı hapsedildi. Sonradan cephe verildi ve savaşa Karpat cephesinde katıldı, ağır yaralandı ve esir düştü.

1917 Devrimi sırasında Petrograd'a kaçtı ve devrime katıldı, bu arada bir süre Sibirya'da yaşadı. 1920'de Zagreb'e döndü.

Yugoslav Komünist Partisi'ne katılarak çeşitli yerlerde işçi olarak çalıştı, devrimci faaliyetlerde bulundu. Bu arada toplam altı yıla varan bir süre hapis yattı. 1935-1936 arası Moskova'daydı 1937'de ülkesine dönerek Komünist Parti Genel Sekreteri oldu.

Bundan sonraki yıllarda, dinamik bir lider olarak, partiyi düzenledi ve güçlendirdi. Kasım Nisan 1941'de Yugoslavya'yı işgal ettiğinde, parti örgütü en güçlü direnişi gösteren grup oldu. Tito'nun oluşturduğu ve komutanlığını yaptığı Halk Kurtuluş Ordusu Nazi işgalcilere karşı zorlu savaşlar vererek ülkesini kurtuluşuna sağladı, sonradan Yugoslavya Halk Ordusu adı altında ülkenin düzenli ordusu oldu.

1948'de, Stalin'in geliştirdiği tek tip sosyalizm modeline karşı çıkan Tito, ülkenin bağımsız birgelişme içinde sosyalizmi kurmasına çalıştı. 1950'de ilk kez fabrikalarda işçi yönetimleri kurdu. Yugoslavya'nın birliğini, özerk bölgeler oluşturarak, bunlar arasında kurduğu federasyon yoluyla sağladı. Altı ayrı halktan oluşan bir devleti, büyük bir başarıyla uyum içinde yönetti, milliyetler meselesini örnek biçimde çözdü.

Mareşal Tito, bağımsızlığı daima el üstünde tutan ve çağın gereklerine uygun sentezler arayan politikasıyla XX. yüzyılın seçkin devlet adamları arasında yerini almıştır. Doğu, Doğu ve Batı bloklarıyla özellikle askeri ittifaklara girmekten dikkatle kaçınan "Üçüncü Dünya" ülkelerinin geliştirdiği "Bağlantısızlar" hareketi de Mareşal Tito'nun, Nasır, Nehru ve Nkrumah gibi önemli devlet adamlarıyla birlikte aktif girişimleri sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu hareketin vafiz edildiği Bandung Uluslararası Konferansı ve onun bugüne dek güçlenerek olaşan mazunları, Mareşal Tito'nun renkli kişiliğinin silinmez damgasını taşır. Doğu ve Batı dünyalarına eşit ande kafa tutan Yugoslavya'nın dünyaca sevilen ve saylan önderi, 4 Mayıs 1980 günü dünyanın dört bir yanından gelen devlet adamları tarafından toprağa uğurlandı.

Yugoslavya'nın en kısa tanımı:

Çokuluslu ulus

Yugoslavya Avrupa'nın en ilginç bölgelerinden birinde tek başına, hem Batı'ya, hem de Doğu'ya karşı tarafsızlığını korur. Ve Yugoslavlar bununla övünürler

ÖZER YELÇE

YOLDA yürüyen bir Yugoslav'a gidin ve "Siz Yugoslav mısınız?" diye sorun... Hemen size yanıt verecektir: "Hayır ben Makedonyalıyım..."

İşte Yugoslavya'nın en büyük özelliği bu yanıtta toplanıyor... Çünkü altı cumhuriyet iki de özerk bölgeden oluşan Yugoslavya gerçek anlamı ile bir "çok uluslu ulus" özelliğini taşıyor... Ve işin en ilginç belki de en rahatlatıcı yönü, bütün bu ulusların, kendi özelliklerini taşıyarak Yugoslav Federatif Cumhuriyeti bayrağı altında patırdısız gürültüsüz yaşamaları...

Yugoslavya'ya giden bir insanın da en çok bu özellik dikkatini çeker... Zaten Yugoslavlar da en çok bu özellikleri ile gurur duyarlar...

Federatif Cumhuriyetin başkenti Belgrad da — çünkü her cumhuriyetin bir de ayrı başkenti var... Örneğin Makedonya Cumhuriyetinin ki Üsküp — konuştuğumuz bir yetkili şöyle diyordu:

"Federatif Cumhuriyetin amacı ba zaten... İnsanlar dillerini dinlerini, görüşlerini zorla değiştirmek zorunda değil... Bir Makedonyalı federatif sistem içinde kendi ulusunun bütün özelliklerini koruyor. Ayrıca Federatif yönetime de katılıyor... Biz ulusların özelliklerini ve eşitlik ilkelerini korumalarından yanayız."

Güneyden kuzeye yani Makedonya'dan Slovenya'ya doğru giderken de bunun bütün ayrıntıları görülüyor... Güneyde daha çok Arnavutça, Türkçe, Makedonca egemen... Hatta burasdaki bütün uluslar kendi gazetelerini kendi dillerinde yayınlıyor... Ve de bütün ulusların kendi dilinde yayın yapan radyo ve televizyon istasyonları var... Türkçe gazete olarak Kosova'da Tan, Üsküp'te ise Birlik gazeteleri yayınlanıyor...

Kuzeye doğrugidince ise Makedonca yerini Karadağ diline, daha kuzeyde Sırpça ve Slovence'ye bırakıyor...

Yugoslavya bu sistemi bir yerde büyük devlet adamı Tito'ya borçlu... Tito'nun ölümünden sonra Yugoslavya'da sistemin değişeceğini düşünenler ise bugün düş kırıklığına uğramış durumda... Çünkü Tito ölmüş ama, Yugoslavya bitmemiş...

Dış politikada etkinlik

Yugoslavya kendi içinde siyasal sorunlarını çözmüş durumda... Yani halkları federatif şemsiye altında birleştirmiş... Kendi içinde barışı sağlayan bu ülke dünya da da ulusların birlik içinde yaşamaları ilkesini ortaya atmış... Tito'nun temellerini attığı bağlantısızlar hareketi bugün belki eski gücünü korumuyor ama, Yugoslavya Avrupa'nın en ilginç bölgelerinden birinde, tek başına, hem Batı'ya hem de Doğu'ya karşı tarafsızlığını tüm varlığı ile koruyor...

Bu da Yugoslavların dünya politikasında gurur duydukları ikinci şey... Bağlantısızlar hareketinin babalarından olan Yugoslavlar bugün bu hareketin eski gücünü yitirmiş olmasına üzülüyorlar ama, dünya barışına katkıda bulunmak için askeri blokların dışında kalmayı da büyük başarı kabul ediyorlar...

Yaşantı

Yugoslav yaşantısının ilginç noktaları var aslında... Bir kere Yugoslavya'da isteyen istediği işe başvuramıyor... Açık olan bir iş için, ister devlet dairesinin en üst düzeyi olsun isterse bir kasabadaki fabrikada işçilik olsun, bir sınav açılıyor... Birtür yarışma bu... Bu sınava isteyen girebiliyor, doğal olarak aranan şartların varolması koşulu ile... Sınavı ya da yarışmayı kazanan işe giriyor... Sonra da özyönetim denen "kuruluşların kendi kendilerini yönetme" sistemi içindeki yerini alıyor...

Bu da yaşantının ilginç bir yönü... İki kelime ile iş yaşamı özetleniyor Yugoslavya'da: "özyönetim ve özdenetim"... Bir kuruluşu, işçilerden oluşan bir komite denetleyebilir çoğunluk... Böylece herkes hem sorumluluğu paylaşmış oluyor hem de daha başarılı olmak için çalışıyor...

Günlük yaşam ise olağan bir Avrupa ülkesinden pek farklı değil... İnsanlar çalışıyor, sonra da eğleniyor... Yugoslav gençleri geceleri diskoteklere gidiyor, hafta sonları tatil yapabiliyor... Yalnız biraz fazla içki tüketimi var Yugoslavya'da... Bu da belki şaraplarının, erik ve elma rakılarının çok iyi olmasındandır...

Sorunları

Sorunsuz bir ülke değil Yugoslavya... Her şeyden önce, başlarında bir ekonomik sorun var... Artık Yugoslav sanayii ülkenin rahat yaşam koşulları sağlaması için de yeterli durumda değil... Ancak, yatırımlar için de ekonomik durum yeterli değil... Bu nedenle de zaman zaman yokluklar sarıyor ülkeyi... Bazen yemeklik yağ bulunmuyor, bazen de deterjan... Hatta akaryakıt sıkıntısı bile çekiliyor sık sık... Bu nedenle, yok olanlar benzen karneye bağlanıyor...

Fakat bütün bunlara bakıp Yugoslavya'da sürekli ekonomik durgunluk var diye hüküm vermemek gerek... Çünkü Yugoslavlar yaşamayı da, eğlenmeyi de biliyorlar... Örneğin Avrupa'nın ünlü caz topluluklarından birkaçına sahip durumdalar... Belki de, "sazlı sözlü ekonomik durgunluk yaşamayı" yeğliyorlar...

Yugoslavya'da Türkler

Yugoslavya'nın özellikle Makedonya Cumhuriyeti ile Kosova özerk bölgesinde oldukça yoğun bir Türk nüfusu yaşıyor...

Bütün özelliklerini koruyan Türkler aramına girildiği zaman, gerçek bir Anadolu kasabasından ya da kentinden farkı yok yaşadıkları yerlerin...

Hele Kosova'da Priştine kenti, tam anlamı ile Bursa'yı andırıyor...

Üsküp ve Priştine'de konuştuğumuz Türkler de bunu savunuyor ve diyorlar ki:

"Biz burada vatanımızda yaşıyoruz. Bütün gelenekleriniz sürüyor... Hatta geçen akşam kına gecesi bile yaptık... Kendi okulumuz, camimiz, gazetemiz, radyomuz var... Bütün halklar aynı oranda her şeyi paylaşıyor... Federal yönetimde de söz sahibiyiz."

İşte Yugoslavya'da genel görüntü böyle... Çok uluslu bir ülke olmanın özelliğini sonuna kadar yaşıyorlar...

Ve de birlik beraberlik içinde bağlantısız kalmak için ellerinden geleni yapıyorlar...

EKONOMI

Devlet tekeline son veren bir sistem: Öz-yönetim

Yugoslavya'da tanım, kolektif değildir. Özel işletmelerin toprak büyüklüğü 10 hektarla sınırlı olan bu sektörde nüfusun yüzde 48'i istihdam edilir

YUGOSLAVYA'da sosyalist ekonomi sistemi uygulanmaktadır. Yugoslavya'nın ekonomik kalkınması İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda başlar. Ülkenin yeniden inşaa ile ilgili program daha savaşın sürdüğü yıllarda (1945) yürürlüğe konmuştu. Beş yıllarda millileştirme ve tarım reformu yapıldı ve 1947 yılında ise ilk beş yıllık kalkınma planının uygulanmasına geçildi. 1949 yılında ilk işçi konseyleri kurulduğu. Bunu 1950 yılında işletmelere öz-yönetim olanağı veren yasa izledi.

Daha sonra komünal sistemin müesseseleştirilmesi (1950) ve 1954 yılında yeni ekonomik sistemin uygulanmaya başlar. 1961-65 yılları ortaya çıkan güçlüklerin giderilmesi dönemidir. 1970'li yıllara geçildiğinde öz-yönetim daha fazla önem kazanır. Öz-yönetim aslında Yugoslavya'da ekonomik alanda devlet gücü ve tekelinin kalkmasının da başlangıcıdır.

Yugoslavya İkinci Dünya Savaşı'ndan önce fakir bir tarım ülkesiydi. Üstelik geçirdiği savaş da 1.7 milyon insanın ölmesine, ve ulusal refahının yüzde 17'nin kaybolmasına neden olmuştu. İkinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda ekonomi hızla gelişmeye başladı. Bugün Yugoslavya'da sınai üretim öz-yönetim sisteminin oluşturulmasından önceki devreye göre 12 kere daha artmıştır. 1960 yılında sınai üretim yüzde 8.6 oranında artmıştır. 1981 yılında uygulanmasına başlanan beş yıllık plan sınai üretimin yüzde 4.5-5 tarımsal üretimin de yüzde 4.2 artmasını öngörmektedir. Sanayi kuruluşlarının büyük bölümü ülkenin kuzey batısında bulunmaktadır. Sınai üretim 1980 yılında şöyle gerçekleşmiştir: (Bin ton olarak) pik-demir 2.406, çelik 3.612, çimento 9.400, sülfürik asit 1.190, gübre 2.570, plastik 435, pamuklu 390, yünlü 92, şeker 858.240 bin otomobil. 1980 yılı aralık ayı verilerine göre 5.8 milyon kişi sosyal sektörde çalışmaktadır. Bunun 2.2 milyonu imalât ve madencilik, 1.2 milyonu da sosyal hizmetler alanında istihdam edilmektedir.

Enerji ve madenler

Yugoslavya'da 1980 yılında 59.435 milyon kilovatsaat elektrik enerjisi üretilmiştir. Bunun 26.558 milyon kilovatsaatı hidroelektrik santraller vasıtasıyla üretilmektedir. Yugoslavya maden açısından zengin bir ülke sayılabilir. En çok üretim yapılanlar kömür, demir, bakır, civheri, altın, kurşun, krom, antimuan ve çimentodur. Önemli demir madenleri Vares ve Ljubija'dadır (Bosna). Bakır özellikle Bor'da üretilir. Ana kurşun madenleri de Trepca ve Mezica'dadır. Krom madenleri ise Kuzey Sırbistan ve Makedonya bölgesinde çıkarılır. Batı Sırbistan'da ise iki antimuan madeni faaliyet göstermektedir. 1980 yılında Yugoslavya da 47.002 bin ton kömür, 2.566 bin ton boksit, 256 bin ton tuz, 27 bin ton manganez cevheri, 4.564 bin ton demir cevheri, 17.098 bin ton bakır cevheri, 4.673 bin ton kurşun ve çinko, 2 bin ton krom cevheri, 107 bin ton antimuan cevheri, 4.229 bin ton ham petrol üretimi yapılmıştır. Yugoslavya nın 1979 verilerine göre altın üretimi 4.323 kilo, gümüş üretimi de 162.181 kilo olmuştur.

Ticaret

Yugoslavya'nın ticaret ve ekonomik işbirliği içerisinde olduğu ülke sayısı 145'tir. Bu ülkelerden 67'sile ticaret anlaşmaları yapılmıştır. Yugoslavya COMECON ve AET üyesi olmamakla beraber bu örgütlerle işbirliği içerisindedir. İhracatı gayri safi milli hasılanın yüzde 25, ithalâtı da yüzde 30'una tekabül eden Yugoslavya'nın dış ticaret açığı yurt dışındaki işçilerinin gönderdiği dövizlerle kapatılmaya çalışılmaktadır. Yugoslavya'nın ihracatında yarı mamul ve mamul maddeler tüm ihracatın yüzde 69'unu, yatırım malları yüzde 15'ini karşılamaktadır. 1980 yılında en fazla elektrikli âletler, ulaşım araçları, mühendislik ürünleri, gıda, kimyasal ürünler, deri ürünler, metaller ve tekstil ürünleri ihracatı yapılmıştır. 1979 yılında toplam 129.085 milyon dinar olan ihracatın ülkelere göre dağılımı şöyledir (milyon dinar): Sovyetler Birliği 28.517, Federal Almanya 14.132, İtalya 13.213, Çekoslovakya 6.238, Demokratik Almanya 4.986, Yugoslavya 1979 yılında 226.362 milyon dinarlık da ithalât yapmıştır. İthal edilen ürünler makine, elektrikli âletler ve ulaşım yedek parçaları (95.598 milyon dinar), yakıt ve yağlar (42.712), mamul maddeler (42.610), kimyasal ürünler (31.408), ham maddeler (22.894). Ülke ithalâtının diğer ülkeler itibariyle dağılımı da şöyledir (milyon dinar): Federal Almanya 54.563, Sovyetler Birliği 34.064, İtalya 21.768, ABD 20.129, Çekoslovakya 9.109 ve İngiltere 7.582...

Ulaşım

Yugoslavya'da 53.500 kilometrelik asfalt yol ve 29.200 kilometrelik de şose (macadamlı yol bulunmaktadır. 1979 rakamlarına göre 1.863.155 otomobil, 147.997 kamyon ve otobüs bulunmaktadır. Kuzey-güney otobanı altı şeritlidir. Yugoslavya'nın demiryolu uzunluğu 9.702 kilometredir. Bunun 3.174 kilometresi elektrikli dir. Toplam 10.392 yolcu kilometre ve 25.925 milyon ton kilometre yük taşınmıştır. Ulusal havayolu Jugoslovenski Aero Transport 1979 yılında 164.3 kilometrelik yol katetmiş ve 2.7 milyon yolcu ile 92.1 milyon ton kilometre yük taşımıştır. Önemli havaalanları Belgrad, Zagreb, Ljubljana, Sarajevo, Skopje, Dubrovnik, Split, Tiograd, Tivat, Pula ve Zadar'dadır. Yugoslavya 2.4 milyon gross tonluk 455 gemiye sahiptir.

Yugoslavya'da tarım hâlâ canalıcı bir önem taşımaktadır.

Limanlara 1979 yılında 50.8 milyon tonluk gemi gelmiştir. Yugoslavya'nın ayrıca 2.659 yolcu, 1307 nehir gemisi bulunmaktadır. Ulaşım yapılabilen nehirlerin uzunluğu 1.673 kilometredir. Bunun dışında ulaşım yapılan iki göl bulunmaktadır. Yugoslavya içerisinde kalan alan eşiğinden (Skadar 243 kilometrekare) ve Ohrid 230 kilometre kare.

Tarım

Yugoslavya'da tarım sektörü yılda ortalama yüzde 3.1'lik bir büyüme göstermiştir. Ancak son yıllarda tarımsal üretimde görülen düşme üzerine beş yıllık yeni bir "Yeşil Plan" uygulanmasına başlanmıştır. 9.9 milyon hektarlık alanda üretim yapılmaktadır. Tarım kolektif değildir. Özel işletmelerin toprak büyüklüğü 10 hektarla sınırlandırılmıştır. Tarım sektöründe nüfusun yüzde 48'i istihdam edilmektedir. Tarımda kullanılan traktör sayısı 415.655 dir. Yugoslavya'da 2.25 milyon hektarlık alanda 10.084 bin ton mısır, 1.5 milyon hektarlık alanda 4.512 bin ton buğday, 59.000 hektarlık alanda 82 bin ton çavdar, 0.3 milyon hektarlık alanda 631 bin ton arpa, 59.000 hektarlık alanda 67 bin ton tütün, 257.119 hektarlık alanda 525 bin ton ayçiçeği ve 296.000 hektarlık alanda da 2.724 bin tonluk patates üretimi yapılmıştır. Yugoslavya'da 617 bin at, 5.4 milyon sığır, 7.3 milyon koyun ve 7.5 milyon domuz bulunmaktadır. 1979 yılı meyve üretimi de şöyledir: Elma 428 bin ton, üzüm 1.313 bin ton, zeytin 13 bin ton. Yugoslavya'da 1980 yılı verilerine göre 6.7 milyon hektolitre şarap üretimi sağlanmıştır. Yugoslavya'da 2.699.522 özel işletme ve 856.872 köylü kooperatifi faaliyet göstermektedir. Ülkenin ormanlık alanı 9.225.000 hektardır. Kereste üretimi 19.943.000 metreküp olmuştur. (1979). Yugoslavya 8.814 GRT'lik 227 balıkçı motoruna ve 1.730 gemiye sahiptir. Toplam balık üretim (denizde ve tatlı suda) 56.000 tonu bulmuştur.

Balkan ülkelerine özgü genel bir toplumsal yaşam biçiminden rahatlıkla söz edilebileceği bu alışveriş sahnesinde de görülebilir.

...nin ilk eczanesinin açıl... ...ürüm merkezi olma nitoliğiyle ...

"Zadruga" ve ötesi

...SKI günlerden en tipik gün ... ataerkil bir tür büyük aile olan Zadruga idi. Bu topluluk biçimi, ta ilk ki... kadar uzanır. Zadruga üyel... ...ü bulduğu bile olurdu. Kendi kendine ... toplumsal birim, ekonomik değişiklikler no... 19. yüzyılda ortadan kalktı. Ama, yine Zadruga adı verilen aile çiftliklerine, bu yüzyılın ...a kadar, özellikle Hırvatistan ve Sırbis... da rastlanıyor. Şimdi ise, yüz taneden fazla ...da böyle geleneksel genişlemiş aile topluluğ... rastlamak çok güç. 1963 ile 1971 arasındaki ...de Yugoslavya'da 2.6 milyon kişinin kırdan ... göç ettiği düşünürsek, bu yapı değişikliği... ...ecek gerekir.

Ne var ki, Yugoslavya'da aile yapısındaki tek ...lik, Zadruga'ların yok olmaya yüz tutması ...dir. Son 30 yılda, ülkede aile ilişkilerinin yapı... ...da büyük değişiklikler oldu. Şimdi iki kişiden ... üçünün oluşan aile, hiç de şaşkınlıkla ...lanmıyor. Hatta Belgrad'da bir anneler yurdu ve çoluk çocuğa karışan çiftlerin sayısı da artmakta. Eldeki verilere göre, uzmanlar, bugün Yugoslavya'da her üç aileden birinin geleneksel evlilik biçimine uymadığını belirtiyorlar. Öte yandan, erkeğin, "ailenin başı" olarak otoriteli rolünü de yitirmesi, aynı zamanda "baba" rolünü de yitirmesine yol açtığı için, anne-çocuk biçimindeki aileler yaygınlık kazanıyor. Üstelik, anne ekonomik bağımsızlığını kazanmışsa, evlenmek istemeyen ama çocuk isteyen çalışan bir annenin çocuğu da mutlu bir yaşam sürdürme şansına sahip oluyor. Ancak, kadının maddi olanağı yoksa ve çevresinin ahlak normları ile çatışma halinde kalırsa, kendisinin de, çocuğunun da normal ve mutlu bir yaşam sürdürme şansı azalıyor

Yugoslav ordusu son derece modern silahlarla donatılmıştır

SAVUNMA

İşgalciye karşı partizan savaşı için donatılmış bir ordu

1969 tarihli "Halk Savunma Yasası Yugoslavya'nın savunmasını herhangi bir ... işgalciye karşı partizan savaşı yapmak üzere hazır bir ülke prensibine dayandırır. Yugoslavya'nın toplam askeri gücü 259 bindir. Savunma harcaması 52.47 milyar dinardır. Askerlik süresi kara ve hava kuvvetlerinde 15 ay, deniz kuvvetlerinde 18 aydır. 190 bin kişilik kara kuvvetlerinde 8 piyade tümeni, 8 zırhlı 15 piyade, 1 dağ ve 1 hava tugayı bulunmaktadır. Yugoslavya deniz kuvvetlerinin personel sayısı 25 bindir. Deniz kuvvetlerinde 9 denizaltı 1 fırkate, 10 füze ile donatılmış hücumbot, 15 hızlı torpidobot 3 devriye gemisi, 4 mayın arama tarama, 20 devriye botu, 15 nehir mayın arama tarama gemisi, 1 tank çıkarma gemisi, 13 mayın gemisi, 2 eğitim gemisi, 21 küçük çıkarma gemisi, 4 cephane, 6 yakıt gemisi, bulunmaktadır. Yugoslavya hava kuvvetlerinde 250 savaş uçağı bulunmaktadır. 44 bin kişilik hava kuvvetlerinde genellikle MIG savaş uçakları kullanılmaktadır. Ayrıca savunmada karadan havaya füzeler de bulunmaktadır.

SPOR

Basketbol, pek çok şampiyonluğu da beraberinde getirerek ülkenin alı numaralı sporu haline gelmiştir

YUGOSLAVYA'da sporun oldukça eski ve ...kili bir geçmişi vardır. Yugoslavlar ulus olarak spora yatkın bulunduklarından her ... birçok ünlü isimler ortaya çıkarmışlar ve ...zarca başarılar kazanmışlardır. Yugoslav... ...a en eski spor olarak güreş görülür. Makedon... ...ülkesinde görülen bu güreş, klâsik Türk yağlı güreşi olup Türklerden yadigâr kalmıştır ve adı da Türkçe'dir: Pelvan. Modern minder güreşi de ...ülkesinden kısaca Yugoslavya sporunun içinde ...dır.

Yugoslavların millî sporları güreş ise de basket... ve futbolda millî sporlar arasına girmiş bulun... Özeleri futbolda gösterilen büyük başa... ...a. Futbol Yugoslavya'nın bir numaralı sporu ...ğmuş gelmiş, daha sonra basketbolda kazanı... ...ı başarılarla basketbol futbolu da bastırarak ...slavya'nın bir numaralı sporu olmuştur.

Yugoslavya Futbol Federasyonu 1919 yılında ...ştur. 1925-1939 yılları arasındaki dönemde ... Yugoslav futbolu Balkanlarda en ileri ...ma gelmiş, ancak 1950'den sonraki hamleci ile ...ya'nın sayılı futbollarından birine sahip ol... Yugoslavya'da halen futbolla uğraşan ...ı yaklaşık 25 000 civarındadır. Bu kulüplere ...ı 3 607 takım resmî lig maçlarına katılmakta ve bu takımlarda 62.500 lisansiye futbolcu yer almaktadır. Yugoslavya 1930, 1950, 1954, 1958, 1962 ve 1974 Dünya Kupası Finalleri'ne katılmış, 1960 yılında Avrupa Uluslar Kupası ikinciliğini, 1960 Olimpiyat Şampiyonluğu'nu kazanmıştır. Kulüp takımlarından Dinamo Zagrep 1967 Avrupa Fuar Şehirleri Kupası'nı (Bugünkü UEFA Kupası), Kızılyıldız Belgrad 1968, Celik Zenica 1971 ve 1972, Vojvodina 1977, Partizan Belgrad da 1979 "Mitropacup"u (Orta Avrupa Kupası) kazanmışlardır. Bu takımların yanı sıra Hajduk, Split bugün Yugoslav futbolunun en ünlü ekipleri olarak görülmektedirler. Futbolda böylesine iyi bir durumda bulunan Yugoslavya bugüne kadar birçok ünlü futbolcu da yetiştirmiştir. Bu futbolcular arasında futbol dünyasında büyük birer isim yapanlar da vardır. Yugoslavya'nın yetiştirdiği en ünlü futbolcular arasında şu isimlere rastlanır: Stefanoviç, Marjanoviç, Tirnaciç, Beck, Sekuliç, Cajkovski, Dzajiç, Vukas, Mitiç, Tomaseviç, Bobek, Brokela, Beara, Stankoviç, Boskov, Zebeç, Milutinoviç, Rajkov, Baksov Popoviç, Sekulerak Miliç Markoviç Enver Mariç, Katalinski, Hacı Abdiç, Acimoviç, Surjak, Dzajiç, Petkoviç... Yugoslavya'nın en büyük stadı Belgrad'taki Kızılyıldız (Crvena Zvezda) Stadı olup 95.000 kişiliktir. Bugüne kadar birçok eski ünlü Yugoslav futbolcu Türk takımlarında oynamışlardır. Bunlar arasında Miliç, Ivançeviç, Antiç, Kajganoviç gibi unutulmaz iz bırakanlar da olmuştur.

Basketbol

Yugoslavya'da basketbol bugün futbolun yerini almış ve "millî spor" kimliğine bürünmüştür. Halen Yugoslavya'da 600 kulübe mensup basketbol takımlarında 72 bini erkek 8000'i kadın olmak üzere en az 80.000 kişi lisansiye olarak basketbol oynamaktadır. Yugoslavya basketbolda 1964 Olimpiyat'ında üçüncü, 1968 olimpiyat'ında ikinci olmuş, 1980 Olimpiyatı'nda ise şampiyonluğu kazanmıştır. Yugoslavya Millî Basketbol Takımı ayrıca 1963 ve 1967 yıllarında dünya ikinciyi, 1970'de dünya şampiyonu 1974'de dünya ikincisi, 1978'de dünya şampiyonu, 1982'de de dünya üçüncüsü olmuştur. Yugoslavya'nın ayrıca 1973, 1975 ve 1977 yıllarında Avrupa şampiyonlukları, 1961, 1969, 1971 ve 1981 yıllarında Avrupa ikincilikleri bulunmaktadır. Yugoslavya basketbolu, kartvizitinde "Olimpiyat, Dünya ve Avrupa şampiyonlukları"ndan başka "Akdeniz Oyunları ve Balkan şampiyonlukları" sıfatlarını da taşımaktadır. Yugoslavya dünya çapında basketbolcular da yetiştirmiştir. Yugoslavya basketbolunun gelmiş geçmiş en büyük yıldızları arasında şu isimlere rastlanmaktadır: Sokoloviç, Gec, Marjanoviç, Demşar, Kalember, Engler, Nikoliç, Koraç, Danev, Rajkoviç, Solman, Çermak, Plaças, Tvirdiç, Kiçanoviç, Dalipagiç, Jerkov, Knezeviç, Jelovac, Delibaşiç...

Yugoslavya atletizm, boks, yüzme ve futbol dallarında da büyük varlık göstermiştir. Atletizmde gerek erkeklerde, gerekse bayanlarda birçok ünlü isim çıkaran Yugoslavya'nın en ünlü isimleri arasında şunlara rastlanır: Marjanoviç, Bejzak, Kovaç, Çervan, Suker, Kovaçeviç, Kremer, Lorger, Skrinjar, Mustapiç, bayanlarda Nikoliç, Sikoveç, Stamejçiç, Urbançiç, Mariçiç

Yugoslavya, son 25 yıl içinde basketbolda inanılması güç bir ilerleme kaydetmiştir.

KÜLTÜR VE SANAT

Yugoslav edebiyatından değil, Sloven, Makedon, Sırp ve Hırvat edebiyatınlarıdan sözedilebilir

TEK başına bir Yugoslav edebiyatından sözetmek bir hayli güçtür. Genellikle, dünya arenasında değerlendirdiğimiz Yugoslav edebiyatını ayrı ayrı Sloven, Makedon, Sırp ve Hırvat edebiyatları bugün gene de bütünlüğünde Yugoslav edebiyatını oluşturmaktadır. Türkçe edebiyatta Yugoslavya'da gelişmiş bir durumundadır.

Slovenler edebiyatı ile ürünleri 1551'de Tübingen'de Primoz Tubar tarafından bastırılmıştır. Ama asıl önemli kaynak, 1584'de Juri, Dalmatin'ce yapılan İncil çevirisidir. 1765'de yapılan Avusturya eğitim reformu Slovenler de edebiyatın gelişmesine öncülük olmuştur. Hamon Zois'in ve ilk Slovenler gazetesi, yayınlayan Valentin Vodnik'in katkılarıyla Sloven edebiyatı bir yeniden doğuş yaşar. Tarihçi Anton Tomaz ve ilk Sloven gramerini hazırlayan Jernej Kopitar bu atılımı canlandıran ötekiler. Önemli şairlerdir. Sloven şiirini dörtlük nazımını France Prešeren'in ilk kez 1845'de dizelediği yapıtı sağlamıştır. XIX. yüzyılda romantizm ve gerçekçilik egemen olan şiirlerde Levstik ve Sinigar, yazınsal çalışmalarıyla felsefeye döneme ağırlık veren kişilerdir. Gerçekçi, eğilime ağırlığını koyan yazarlar ise Tavcar, Kersnik ve Trdina olur. XX. yüzyıl başına sembolizm damgasını vurur. Bazıları şairler Kette, Murn Aleksandrov ve Cankar'dır. I. Dünya Savaşı'nın bitiminden sonra bir ruhsal çöküntünün izleri belirir. Bevk ve Kozak belli başlı yazarlardır. İki savaş arasının en önemli şairi Seifert, Kosovel, önde gelen düşünü ustaları ise Funtek, Bevk, Kubar ve Kosmac'tır. II. Dünya Savaşı önemli şairlerin ortaya çıkmasına yol açar. Jaz, Pavšič ve Bor bunların en önemlileridir. Günümüz Sloven edebiyatının belli başlı temsilcileri arasında Šmit, Minatti, Krakar ve Salamun gibi şairler, Potrc, Zupancic ve Seliko gibi romancılar ve Smole, Kozak gibi oyun yazarları sayılabilir.

Yugoslav edebiyatında Sırp-Hırvat geleneği de çarpıcı bir önem taşır. Ortaçağa egemen olan dinsel ağırlıklı Sırp edebiyatı Türklerin bölgeye hâkim olmaları üzerine kesintiye uğradı. XV. yüzyıldan başlayarak, bölgenin yazarları bu kez İtalyan kültüründe etkisi altında kalmaya başladılar. Bu dönemin belli başlı yazarları: Marko Marulic, Hanibal Lucic, Peter Zoranic ve Dinko Ranjina'dır. XVII. yüzyılda edebî üretimde bir düşme görülür ancak 1664'de bir Sırpça gramerin 1669'da ise bir sözlüğün yayınlanması bu hareketliliğin başlangıcı olur. Sırp edebiyatı, XVII. yüzyıl sonunda Budapeşte ve Viyana'da canlanır. XVIII. yüzyılda bu edebiyatına tarihçi Rajic pratik amaçlarla güçlen Orfelin ve yaşamöyküsel anılarıyla kişisel Dositej Obradovic damgalarını vururlar. İkinci hareketliyle Sırp ve Hırvat yazarlarının sağlamaya çalıştıkları edebî birlik bu dönemin ürünü yıllarını üretimine yön verir. Bu dönemin önde gelen temsilcileri Stanko Vraz, Petar Preradovic ve İvan Mazuranic gibi şairlerdir. Vuk Karadzic halk türkülerini derleyerek ve yeni bir alfabe hazırlayarak akıma katkıda bulunur. Sırpçanın XIX. yüzyıldaki en önemli edebî eserini olarak, Karadağ Prensi Petar Petrovic Njegoş'un, kendine ait epik Karadağ destanı "Dağ Tanrısı" gösterilmiştir. Bu dönemde Hırvatistan, Yugoslav Akademisi'nin açılması (1867) ve üniversitenin kurulmasıyla (1874) kültürel merkez haline gelmiştir. August Senoa tarihsel romanlarıyla Zagreb'in simgesel sayılmış, ancak Ivo Vojnovic ve Vladimir Nazor ile birlikte gerçekçi akım ağırlığını duyurmuştur. Milan Rakic ve Jovan Ducic sembolist bir edebiyat okulu kurmuşlar, tiyatroda Miroslav Krleza öne geçmiştir. XX. yüzyılın önde gelen Hırvat yazarları arasında özellikle Krklec, Desnica, Matkovic, Kaleb ve Kolar sayılmaktadır.

1914 den başlayarak Makedonca yapılan yayınların başında dinsel nitelikli kitaplar gelir. Zagreb'de, 1961 de yayımlanan halk türküleri ve masalları ile Makedonya kültürünün önemli bir bölümü derlenir. XX. yüzyıl içinde, iki savaş arasından başlayarak zengin bir Makedon edebiyatı su yüzüne çıkar. Bu dönemin önde gelen yazarları Cernodrimski, Kris, Panov ve Nedelkovski'dir. Genç kuşağın edebiyat alanındaki belli başlı temsilcileri arasında Andrevski, Urosevic, Pavlovski ve Cingo en önemlileridir.

Türkçe'de Yugoslav yazarları

1975 yılında 83 yaşında ölen Ivoandric, Yugoslav edebiyatının ülke sınırları dışında adını en çok duyurmuş temsilcisidir. 1961'de Nobel edebiyat armağanını da alan Andric uzun yıllar boyunca diplomatik yaptı ve pek çok yabancı ülkede görev yaptı. Savaş boyunca bir eve kapanan Andric en önemli yapıtlarını o dönemde verdi. Ülkemizde de ünlenmesine yol açan "Drina Köprüsü" ile uluslararası planda önem kazanan Andric bugün ülkesinin en çok okunan yazarı sayılır. Andric'ten dilimize "Drina Köprüsü"nün yanı sıra Tektaş Akseğlu'nun çevirisiyle "Uğursuz Avlu", Adnan Özyalçıner'in çevirisiyle "Irgat Siman", Zeyyat Selimoğlu'nun çevirisiyle "Bosna Hikâyeleri" aktarılmıştır.

Yugoslav edebiyatını ülkemizde "Yugoslav Hikâyeleri Antolojisi" ve "10 Makedon Ozanı" kitaplarıyla tanıtan Necati Zekeriya olmuştur. Necati Zekeriya, ayrıca Pavlovski'nin "Göl Ülkesi"ni, İzzet Sarıyiğit'in "Sene"sonu ve Vasko Popa'nın "Şiirler"ini de dilimize çeviren kişidir.

Yugoslav romanının önemli bir temsilcisi olan Mehmet Selimovic'in üçüncü başyapıtı "Dervişin Ölüşü" Mahmut Kıratlı tarafından dilimize kazandırılan ve Türk okurunun geniş çapta ilgisini toplayan bir kitaptır.

RESİM

Halk sanatından kaynaklanan naif resim

İSİMLERİNİ dünyaya duyurmuş, belli başlı sanat merkezlerinde sergilenen eserleri yankılar uyandırmış, Yugoslav naif resmine bağlı sanatçılar ülkenin sanat yaşantısında önemli bir yere sahiptirler.

Bu halk sanatı olarak doğan Yugoslav naif resmi günümüzde bir halk sanatı olarak sürmektedir. 1931 yılında açılan "Toprak" konulu bir sergi, sanat tarihçileri tarafından, Yugoslav naif sanatının başlangıcı olarak sayılır. Bu sergiye akademili ressamların yanında İvan Generalic ve Franzo Mraz isimli iki köylü ressam da katılmış, köy yaşantısını yansıtan eserleri herkesi çok etkilemiştir.

Generalic, Mraz ve Mirko Virius naif resmin öncüleri olmuşlar, onların izinden Kovacica, Rabuzin, Pecnic, gitmişlerdir.

Naif resimlerin ortak özellikleri resimlerinde aydınlık güzel bir dünyayı betimlemeleridir. Doğa, insanlar hep özlesen, umutla beklenen, bir dünyanın renklerine bürünmüştür. Gerçekçi bir bakışa dayanan düşleri veren resimlerdeki çocuksu figürlerde sanatçının tüm içtenliği, duyarlığı ve özlemleri yansır. Büdüklerimizin, gördüklerimizin dışındaki açılımlarda parlak renklerde bir sevgi ve sevinç aydınlığına ulaşır naif ressamlar.

SİNEMA

YUGOSLAV sineması, II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda bir canlılık belirtisi gösterirse de, "Sofka" adlı filmiyle Hados Novakovic'in çıkışı sayılmazsa, özgün bir yönetmen uzun süre yetiştirememiştir. 1960'lı yıllarda yetişen genç sinemacı kuşağından Hladik, özellikle de Aleksandr Petrovic, ülkelerinin adını dünya piyasalarında duyurmayı başarmışlardır.

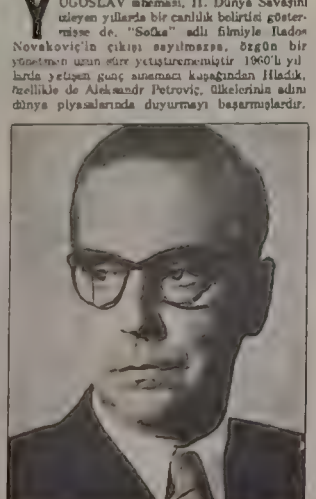

İvo Andric, 1961'de Nobel edebiyat armağanını kazanmıştı.

Küçük bir Sloven kasabasında bulunan bu fresko 1490 yılından kalmadır.

Türkçe'de Yugoslav kültürü

KÜLTÜR ve sanat alanında Yugoslavya ile Türkiye sıkı ilişkiler içindedir. Her iki ülkenin şairleri, yazarları, karikatüristleri, tiyatro ve folklor toplulukları ortak şenliklere toplantılara katılırlar. "Struga Şür Akşamlarına" katılan Türk şairlerinin sayısı oldukça fazladır. Türk şairleri önemli ödüller de kazanmışlardır. Örneğin, 1974 yılında Altın Çelenk Ödülü'nü Fazıl Hüsnü Dağlarca almıştır.

Yugoslav karikatüristleri de 1977 yılında Akşehir'de düzenlenen Nasrettin Hoca Şenliği'nde ödül kazanmışlardır.

Priştina ve Üsküp üniversitelerinde Türk dili ve edebiyatı kürsüleri etkin bir biçimde çalışmalarını sürdürmektedir.

Üsküp Halk Tiyatrosu'nda Türkçe oyunlar sahneye konmaktadır. Üsküp'te çok eski bir geçmişe sahip olan "Birlik" gazetesi ile Priştine'de yayınlanan haftalık "Tan" gazetesi yaygın bir okuyucu kitlesine seslenir. "Sesler" isimli toplumsal sanat dergisi ile "Sevinç" ve "Tomurcuk" isimli çocuk dergileri yayınlanır. Türkçe olarak sürdürmektedirler.

Üsküp ve Priştine radyoları, her gün Türkçe yayın yaparlar. Televizyonda haftanın belirli günlerinde Türkçe yayınlara yer verilmektedir.

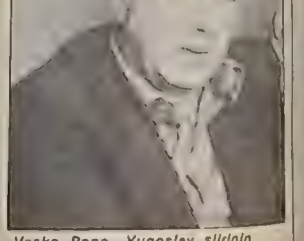

Vasko Popa, Yugoslav şiirinin önemli temsilcilerindendir ve geçtiğimiz yıllarda ülkemizi de ziyaret etmiştir

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 33
AVRUPA

Engebeli bir yarımada ve 2000 ada

YUNANİSTAN

YUNANİSTAN, Balkan Yarımadası'nın ucunda, Avrupa'nın da güneydoğusundadır. Doğusunda Ege Denizi ve Türkiye, batısında Arnavutluk ve Yunan Denizi, güneyinde Akdeniz, kuzeyinde Arnavutluk, Yugoslavya, Bulgaristan ve kuzeydoğusunda Türkiye ile çevrilidir. Bu arada kıyısı bulunduğu Yunan, Ege ve Akdeniz'de iki bine yakın adaya da sahiptir.

Yunanistan, birinci zamanda çökmüş, parçalanmış eski bir kayaç kütle kalıntısıdır. Bu bol sayıdaki adalarıyla ve girintili, çıkıntılı kıyılarıyla da kendini göstermektedir.

Dinar sistemine bağlı kıvrımlı dağlar, ülkenin büyük bir kısmını kaplar. Yunanistan'daki dağların en önemlileri şunlardır:

Makedonya dağları

Birer bölümü Bulgaristan ve Yunanistan'da da bulunan dağlardır. Yunanistan'daki bölüm Rodoplar adını alır. Bunların en yükseği Olimpos Dağı'dır (2.918 m.) Selanik Körfezi boyunca uzanan Vardar Ovası'nın ucundadır. Rodoplar'ın güney kenarları üçüncü zaman tortullarıyla dolmuş, tektonik havzalar, çarpılmış ve yarılmış geniş aşınma yüzeyleri meydana getirmiştir. Rodop Dağları'na bağlı bir dağ da Athos Dağı'dır (1.935 m).

Kıvrımlı sıradağlar

Bunlar, ülkenin batısında yeralan Pindos, Epir ve Peloponesos dağlarıdır ve karstlı bir engebeye sahiptirler. Sırbistan'dan ve Arnavutluk'tan gelen kireçli dağların bir ucu olan bu silsilenin en yüksek tepesi 2.574 m'dir. Dağlar arasında Yunanistan'ın en büyük ovaları da bulunur. Teselya ve Lamya Ege Denizi'ne uzanır.

Bu dağlar, volkanik bir yapıya sahiptir. Ege Denizi'nde ve Anadolu'da da bu sıradağ zinciri sürer. Ege Denizi'ndeki küçük adacıkların bir kısmını oluşturur.

Akarsuları

Yunanistan'da bulunan nehirlerin çoğu Ege Denizi'ne dökülür. Düzensiz sulara sahip olan bu nehirler, eriyen kar suyu veya yağmur sularıyla kabarırken, yağışın olmadığı yaz aylarında ise, önemli ölçüde su kaybına uğrarlar. Başlıca akarsuları, Makedonya ve Batı Trakya'yı sulayan Vardar, Struma ve Mestra nehirleridir. Bunlar, Ege Denizi'ne dökülürler. Ayrıca Selanik Körfezi'ne ve Yunan Denizi'ne dökülen akarsuları da vardır.

İklim ve bitki örtüsü

Akdeniz ikliminin hüküm sürdüğü Yunanistan'da ocak ayında ortalama sıcaklık, Makedonya'da 4° C'ı geçerken, güneyde 10° C'yi bulur. Temmuz ayı ise, yine Makedonya'da 25° C'dir. Ege Denizi kıyıları bol yağış alır. Yazın 60 cm olan yağışlar, yılda 100 cm'ye ulaşır. Doğu kesiminde bu oranlar, daha azdır ve ülkenin iç kısımları bu arada Peloponesos, kışın daha soğuk olduğu gibi, yazın da kuraklıkla karşı karşıyadır.

Yunanistan'ın Akdeniz ikliminin hiç eksiksiz yaşandığı kıyılarda ve adalarında bitki örtüsü "maki"dir. Yeşil meşe, kozalaklı ormanlar, dikenli ağaçlar, yaprağını yaz-kış dökmeyen fundalıkların yanı sıra, zeytin, incir, dut ağaçları, ülkenin her yerinde görülür. Güneyde narenciye ürünleri yetiştirilmektedir.

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Yunanistan Cumhuriyeti (ELLİNİKİ DİMOKRATİA)
Başkent: Atina (Nüfusu: 3.300.000)
Nüfusu: 9.700.000 (1981)
Yüzölçümü: 131.990 kilometrekare, (Anakara: 107.194 kilometrekare, 2000 adanın toplam yüzölçümü: 24.196 kilometrekare).
Nüfus artış hızı: % 0.6
Resmî dil: Yunanca
Etnik dağılım: Yunanlılar % 98.5, Türkler % 0.9, Romanlar % 0.3, Ermeniler % 0.2
Din: Rum Ortodoks % 97
Para birimi: Drahmi
Başlıca kentler: Selanik (800.000), Patras (110.000)
Devlet işareti: GR

TARİH BOYUNCA YUNANISTAN

"Uygarlığın beşiği" sayılan Yunanistan'ın yakın tarihi siyasal çalkantılarla doludur

YUNANISTAN'ın ilk yerleşimi, Taş Devri uygarlığında bulunan Asyalıların deniz yoluyla Doğu Yunanistan'a [illegible]yle başlar. Bronz devrinde (2600) İ.Ö. 3000 yıllarında yeni bir göç dalgası [illegible]

İ.Ö. 1450 yıllarına dek, Girit adasının Knossos kentli uygarlık merkezi olarak [illegible] adaların siyasal üstünlüğü de Giritli[illegible] elinde bulunur. Adada gelişen Minos uygarlığı konusunda birçok nokta karanlık [illegible]maktadır, çünkü bu uygarlığın yazısı henüz okunamamıştır.

İ.Ö. 1450 yıllarından başlayarak, Mora Yarımadası'nda Miken uygarlığının izlerine rastlanır. Bu uygarlık, İ.Ö. 1900-1600 yılları arasında Kuzey Mora'dan, muhtemelen Makedonya'dan inen ve ilk 'Yunanlı'lar olan İyon'lar ve Dor'larla karışarak, 'Eski Yunan' uygarlığı diye bilinen uygarlığı başlatmıştır.

Miken uygarlığı, yaklaşık İ.Ö. 1200-1125 yıllarına kadar, yani Troya savaşına kadar sürdü. Troya savaşından sonra, Anadolu Doğulu kavimlerin istilasına uğradı ve Eski Yunan'ın 'Karanlık Çağı' başladı.

Ünlü Partenon'un alınlık frizleri Londra'da Bristish Museum'da bulunmakta ve Kültür Bakanı Melina Mercouri geri getirilmeleri için büyük çaba göstermektedir

Yeniden doğuş ve Roma İmparatorluğu

Eski Yunan'ın yeniden doğuşu, İ.Ö. IX. ve VIII. yüzyıllarda, Anadolu'da olur. Batı uygarlığının beşiği olan, Batı Anadolu'nun kıyılarında gelişen İyonya, zenginleşip kalabalıklaşınca, çeşitli Ege adalarında, İtalya'da ve Karadeniz'de kolonüler kurdu. Atina ve Sparta'nın yükselişi bu döneme rastlar (İ.Ö 750-550). Bu arada Anadolu'daki kentler Perslilerin eline geçer. Yunan kentleri ile Perslilerin savaşları başlar.

Pelepones savaşları İ.Ö. 460'dan başlayarak yarımadayı kasıp kavurur. Pers tehlikesi ancak İ.Ö. 400'lerde kalkar. Bundan sonraki dönem kent devletlerin üstünlük savaşları dönemidir. Bu savaşlar sonucu Yunan kentleri zayıflar ve yarımadada Makedonya üstünlüğü başlar.

İ.Ö. 354'de, Büyük İskender'in babası Filipos, bütün yarımadayı ele geçirir. Daha sonra da Büyük İskender, imparatorluğunu kurar.

İ.Ö. II. yüzyılın ortalarında Yunanistan bir Roma bölgesi haline gelir.

Bizans devri ve Osmanlı egemenliği

Roma imparatorluğunun Doğu ve Batı olarak ikiye ayrılmasıyla Bizans devri başlar. Bu da, 1453 yılında İstanbul'un alınmasıyla, Bizans İmparatorluğu'nun çöküşüne kadar

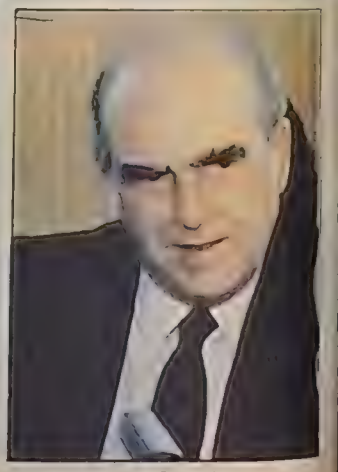

Andrees Papandreu.

SİYASAL KÜNYE

Yönetim, cumhurbaşkanı ve hükümet tarafından yürütülmektedir

YENİ Anayasa Haziran 1975'de yürürlüğe girdi. Yedi yıllık bir askeri yönetimi izleyen bu anayasa, siyasal sistemi parlamenter demokrasi olarak tanımlamaktadır.

Cumhurbaşkanı, beş yılda bir parlamento tarafından seçilmektedir. Anayasaya göre, politik sistemin düzenleyicisidir.

Yasama görevini yürüten parlamento, 300 üyelidir. Bunlardan "devlet" üyesi diye adlandırılan 12'si ülke düzeyinde seçmenlerin tümü tarafından, diğerleri seçim bölgelerine göre seçilmektedir. Seçimler, her dört yılda bir yapılmaktadır.

Yönetim, cumhurbaşkanı ve hükümet tarafından yürütülmektedir. Başbakan ve bakanlar, Bakanlar Konseyi'ni oluşturmaktadırlar. Hükümet, parlamento çoğunluğuna dayanmaktadır. Halen Başbakan Andreas Papandreu'dur.

Cumhurbaşkanı, Mayıs 1980'de seçilen Konstantinos Karamanlis'tir.

Yunanistan, Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ile NATO üyesidir.

YUNANİSTAN BÜYÜKELÇİSİ

Georgios Papadimas
Miken Sok. No. 8 Çankaya

YUNANİSTAN BÜYÜKELÇİMİZ (Atina)
Fahir Alaçam

...Bizans'ın küçük parçalarının, Karadeniz Pontus'un ve Ege adalarının düşmesiyle Türk egemenliğine geçmesi 1715 yılına tamamlanır. Ancak bu arada bir çok ... Türkler tarafından fiilen işgal edilmez, ... kendi isteğiyle Osmanlı İmparatorluğu... bağlanır. Yine, 1699'da Pelepones ... tarafından işgal edilmiş, ancak ... halkının Osmanlı yönetimini tercih ... sonucu yeniden İmparatorluğa katıl... Yunanlılar, Osmanlı yönetimi altında, ... ve eğitim alanında tam özgürlüğe ..., ayrıca İmparatorluğun ticaretini ... çapta ellerinde bulundurdular.

Yunanistan dört yüzyıla yakın bir süre ... yönetiminde bulunduktan sonra, ... yüzyıldan başlayarak, büyük çapta ...lerle başlayan isyanlara sahne oldu. ... da 1821'de başlayan isyanı izleyen ...dan sonra 1827'de Yunanistan resmen ...sızlığını kazandı.

... bağımsızlığını kazanınca, Yunanis... 'hamil'leri olan Avrupa devletleri, ... kralı olarak Bavyera Prensi ...'yu Yunanistan kralı yaptılar. Otto'nun ... bir çok buzursuzluk doğurdu, ... meydana gelen büyük bir ayaklanma ... kral bir anayasa kabul etmek ...da kaldı. 1862'de de tahttan uzaklaştırıldı.

Bu kez de, Mart 1863'de Danimarka ... George, Yorgo adıyla Yunanistan ... oldu. Ülke çok kötü bir durumdaydı. ... sıkıntılar ve sürekli ayaklanmalar ... 1893'de Yunanistan 'iflas'ını ilan ... 1897 Türk savaşında da bozguna ..., ülkenin yönetimi 'uluslararası ... denetim' adı altında Avrupa güçleri... geçti.

Girit'te 1866'da ayaklanma çıktı ama ... 1896'da çıkan ayaklanma sonucu, ... Türk Yunan savaşı çıktı, Yunanlılar ... 1898'de yeniden karışıklıklar çıkınca, ... hale geldi, 1908'de de fiilen Yunan ... geçti.

1909'da genç subaylar Atina'da bir ihtilâl ... ve iktidara Giritli Elefterios Venizelos geldi.

1912'de çıkan Balkan Savaşı sonucu ... Trakya'da bazı bölgeler elde etti.

Anadolu serüveni

I. Dünya Savaşı başladığında, bir çok iç ... karşın, Yunanistan savaşın başın... tarafsızlığını korudu, ancak İttifak ... zorlamalarıyla 1918'de savaşa ... Bunun karşılığı olarak da İttifak ... Batı Anadolu'yu Yunanistan'a ... karar verdiler. Yunan orduları ... 1919'da İzmir'i işgal etti.

Mustafa Kemal'in TBMM orduları Yunan ...lerini 1922'de Anadolu'dan dışarı attı.

Batı Anadolu yenilgisi üzerine orduda ... çıktı ve bir ihtilâl sonucu, Kral ... tahttan indirildi, yenilgiden ... tutulan politikacılar ve generaller ... edildi. Kral 1923'de İtalya'da öldü, ... onun yerine tahta çıkarılmış olan ... Yorgo da tahttan indirildi. 25 Mart ...'da Cumhuriyet ilan edildi

... siyasal karışıklıktan sonra, siyasal ...dan çekilmiş olan Venizelos büyük bir ... iktidara geldiyse de 1932 seçimle... düştü. 1935'de Venizelos yanlılarının ... darbe başarısızlıkla sonuçlanınca ... yurt dışına kaçtı. Cumhuriyet ... ve yeniden krallık kuruldu. 25 ... 1935'de tahta çıkan II. Yorgo, ülkede ... Metaxas'ın diktatörlüğünü kurdur...

II. Dünya Savaşı ve sonrası

...'da Mussolini orduları Yunanistan'a ... Yunan orduları gafil avlandıkları ... İtalyanları yenerek Arnavutluğa geri ... Bunun üzerine 1941'de bu kez ... orduları Yunanistan'ı işgal etti. ... kararlı direnişi Almanların daha ... yol açtı ve işgal bir tür ... dönüştü. Ülke büyük çapta tahrip ...

... 1944'te Almanların ülkeyi terket... üzerine ülkede iktidar için iç savaş ... Yorgo Papandreu başkanlığındaki ..., sosyalist düzen kurmak için savaş ... yendi

... II. Yorgo tahta döndü ama 1947'de ... kardeşi Paul geçti. 1949'da iç ...sonunda, ülke kendisini yeni bir yıkım içinde buldu. Kalkınma çabaları başladı.

Kral Paul 1964'de öldü, yerine oğlu II. Konstantin geçti.

21 Nisan 1967'de 'Albaylar Cuntası' bir darbe yaptı ve askeri diktatörlük kurdu. Kral aralıkta bir karşı-darbe denedi, ancak başarısız kalınca ülkeden kaçtı. Cunta, onun yerine kendi aralarından bir naip tayin etti.

Yunan halkı Cunta'ya uzun süre direndi. Sonunda, 1974'de, Kıbrıs'ta düzenlemeye çalıştığı darbe Türk Barış Harekâtı sonucu hüsrana uğrayınca Cunta düştü. Paris'te kendi isteğiyle sürgünde bulunan sevilen önder Konstantin Karamanlis geri çağırıldı.

Karamanlis dönemi, yıllardır gelişme olanağı bulamayan demokrasiyi ülkede yerleştirme dönemi oldu.

Yunanistan, 28 Mayıs 1979'da Avrupa topluluğunun tam üyesi oldu.

1982'de Andreas Papandreu önderliğindeki PASOK (Pan-Helenik Sosyalist Birliği) çoğunluğu kazanarak iktidara geldi.

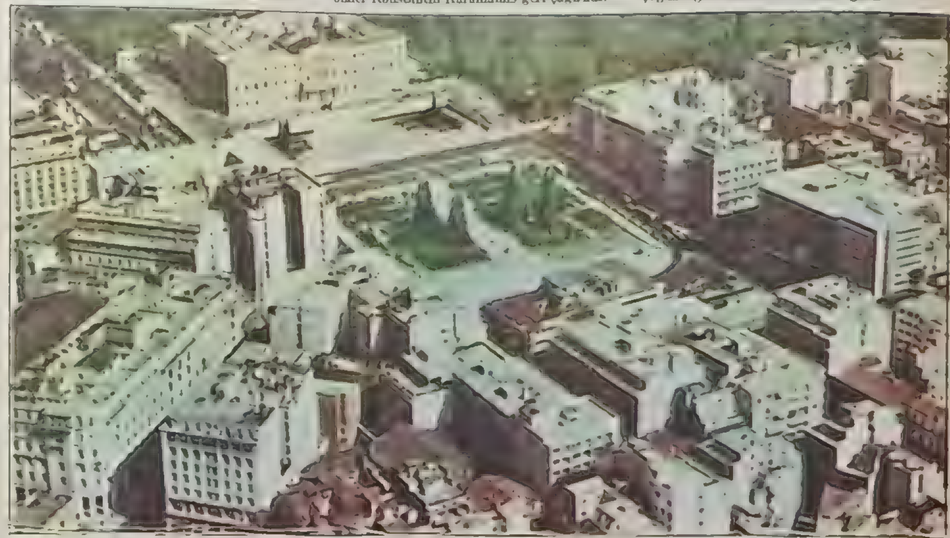

Atina, Avrupa tarihinin en eski simgelerinden biridir. Bugün ise, Yunanistan'ın siyasal yaşamının kilit noktasını oluşturmakta olan Atina'nın yakın bir gelecekte Pire ile birleşeceği bilinmektedir

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

● 60 yıllık dönemin ilk yarısında eski düşmanlıklar yeni dostluğa dönüşürken, ikinci yarısında yeni işbirliğinin yerini eski gerginlikler alıyor...

SAMİ KOHEN

TÜRKİYE Cumhuriyeti ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin son 60 yılın ilk yarısı savaştan barışa, düşmanlıktan dostluğa dönüşü kaydeder. Son 30 yıllık bölümü ise, zaman zaman yeniden canlanan eski düşmanlık ve yeni sürtüşmeler ile, eski dostluğun ve yeni işbirliğinin arayışı içinde geçer.

İşte 60 yıl gibi uluslararası ilişkilerde kısa sayılabilecek bir dönemde, Türk-Yunan ilişkileri öylesine dalgalı ve hareketlidir

1920'lerde Türk-Yunan ilişkilerinde olup bitenler, zamanın dünyası için oldukça şaşırtıcı ve aynı zamanda ibret vericidir

Çöken ve tarihe karışan bir imparatorluğun yıkıntıları üzerinde, yepyeni sınırları içinde iki devlet - ikisi de Cumhuriyet - doğuyor: Türkiye ve Yunanistan. İki ülkenin yeni liderleri, Kemal Atatürk ile Elefteros Venizelos, eski düşmanlıkların üstüne bir sünger çekmeye ve yeni bir barış ve dostluğun temelini atmaya karar veriyorlar. İki komşu ulus adeta bir "balayı dönemi" yaşamaya başlıyorlar.

Büyük bir olaydı bu. Ve iki liderin büyüklüğünü de ortaya koyuyordu

Savaştan barışa

ÖYSA Yunanlılar 1919'dan itibaren yayılmacı politikaları ile, Anadolu'yu yutmaya hazırlanıyordu. Yunan ordusunun Ege'ye - ve özellikle İzmir'e - çıkması sırasındaki insanlık dışı davranışları ve Atina'nın işgal sırasında izlediği Türkleri sindirme ve Türk topraklarının bir kısmını ilhak etme politikası, kolay unutulamayacak, acı anılar bırakıyordu.

Yunanlıların, Kurtuluş Savaşı sırasında işgal ettiği topraklardan kovulmaları ve hele İzmir'den denize dökülmeleri de herhalde onların açısından, izleri kolay silinemeyecek bir bozgundu.

Savaş alanındaki bu hesaplaşma, nihayet Lozan'da müzakere masasında varılacak anlaşma ile noktalanacak, iki komşu ülke yalnız kesinleşen sınırlarını değil, çeşitli alanlardaki ilişkilerinin geleceğini de saptayacaklardı.

Gerçekten 1923 Lozan Andlaşması ile, Türk-Yunan ilişkilerinde yeni bir dönem başladı. İki ülke birbirlerini yeni şekli ile tanıdı ve diplomatik bağlar kurdu. Bu arada, kararlaştırılan "mübadele" başladı. Bunun sonucunda 1.4 milyon Yunanlı Anadolu'yu terketti, bunlardan 1.2 milyonu Yunanistan'a, 200 bini de başka ülkelere göç etti.

Düşmanlıktan işbirliğine

İKİ ülke arasındaki pürüzler böylece giderildikten sonra, Atatürk geçmişi bir yana bırakmanın, barışmanın ve dostça geçinmenin zamanı geldiği kanısına vardı. Venizelos, Atatürk'ün bu sağduyusunu ve gerçekçiliğini paylaşmakta gecikmedi. 1930'dan itibaren karşılıklı temaslar ve görüşmeler başladı. Önce o yıl Venizelos Ankara'ya geldi. Türk başkentinde ilk dostluk anlaşması imzalandı. Bunu bir "**İkâmet ve ticaret anlaşması**" izledi. Bir yıl sonra İsmet İnönü Atina'ya gitti. 1933'te Ankara'da bir "**Samimi Anlaşma Paktı**", 1934'te de Atina'da Yugoslavya ve Romanya'nın da katılması ile ilk "**Balkan Antantı**" imzalandı.

1930'ların son bölümünde ziyaretler sıklaştı, kaçakçılığın önlenmesinden, suçluların iadesine kadar çeşitli anlaşmalar gerçekleştirildi.

İkinci Dünya Savaşı'nda Yunanistan kötü günler yaşadı, Nazilerin işgalinde özgürlüğünü ve bağımsızlığını kaybetti. Fakat savaş bittikten sonra, Türkiye ve Yunanistan kendilerine yönelen yeni tehditler karşısında "**kader birliği**" yapmanın gereğine inandılar. Bu, iki ülkeyi yeniden birbirlerine yakınlaştırdı.

1947'de Truman Doktrini Türkiye'ye ve Yunanistan'a aynı zamanda uygulanmaya başladı. 1952'de iki ülke de NATO'ya girdi. 1954'te ise aralarına Yugoslavya'yı da almak suretiyle yeni bir Balkan Paktı ("Bled İttifakı") gerçekleşti.

1950'lerin başında iki ülkenin liderleri arasında ziyaretler teati edildi, yakın bir dostluk ve işbirliği kuruldu. O kadar ki, Türkiye'deki Rumlara ve Yunanistan'daki Türklere, bu dostluğu perçinleştirecek ayrı bir "köprü" veya bağ gözü ile bakıldı.

Yeni sorunlar

BU hava, 1954'ten itibaren bozulmaya yüz tuttu.

Herşey Kıbrıs'ta EOKA'cıların İngiliz yönetimine başkaldırırken, ada Türklerini de tehdit etmesi ile başladı. Türk ve Yunan hükümetleri o zaman soruna barışçı bir çözüm bulmayı umuyorlardı. Ne var ki, 1955'te Londra'da, "**Lancester House**" da yapılan ilk Kıbrıs Konferansı fiyasko ile sonuçlandı. Ve hemen ardından İstanbul ve İzmir'de "**6-7 Eylül olayları**" cereyan etti.

Türk-Yunan ilişkileri böylece büyük bir yara alıyordu. Bundan sonraki olaylar bu yarayı daha da deşecek ve 30 yıllık bir barış ve dostluktan sonra, bir bunalım ve gerginlik dönemine girilecekti

1959'da Londra ve Zürih'te imzalanan anlaşmalarla yaratılan Kıbrıs Cumhuriyeti, çok geçmeden kanlı çatışmalara sahne olacak ve bu sorun bir süre düzelir gibi görünen Ankara-Atina ilişkilerini yeniden bozacaktı.

1964'te Kıbrıs için yapılan çeşitli konferanslar, görüşmeler sonuç vermedi. Bu kez Türk hükümeti "**ikamet**" ile ilgili anlaşmayı feshetti ve binlerce Yunan uyrukluyu hudut dışı etti.

Atina'da "**Albaylar cuntası**" işe başladıktan sonra, Türkiye ile ilişkileri düzeltmek istedi. 1967'de Keşan-Dedeağaç "**zirve toplantıları**" yapıldı. Kıbrıs üzerinde de birçok temaslar oldu. Bu konuda somut bir anlaşma sağlanamamakla beraber, iki ülke arasındaki havada bir düzelme görüldü.

Fakat 1970'lerde durum gene değişti. Bu kez, gerginliğin nedeni sadece Türk askeri müdahalesi ile yeniden gündeme gelen Kıbrıs sorunu değildi. Sebep, daha da ciddi idi: Atina Ege'de yeni haklar iddia ediyor ve Türkiye'ye meydan okuyordu.

Yeni umutlar

ÖNCE kıta sahanlığı üzerinde iddialar ortaya atıldı. Ege adalarının kıta sahanlığı hakkı olduğu noktasından hareket eden Yunanistan, Türkiye'nin 1974'te "**tartışmalı**" saydığı bölgeye bir sismik araştırma gemisi göndermesi ile kıyameti kopardı. İki ülke bir silahlı çatışmanın eşiğine geldiler.

Gerginlik had safhada iken, Yunanistan'ın hava sahası ve karasuları konusundaki iddiaları da birbirini izledi. Bu arada Yunanlılar, Türk tehdidini öne sürerek, anlaşmaların aksine, oniki adayı silahlandırdı. Atina her alanda karşısına aldığı Türkiye'yi zayıflatmak için de çeşitli yollara başvurdu. Hatta ABD'ye kadar uzanarak, Kongre'deki lobisi ile Türkiye'ye silah ambargosu konulmasına önayak oldu.

Bütün bu gelişmeler, Türkiye ile Yunanistan'ın arasını iyice açtı. 1980'lerde, aradaki anlaşmazlıkların çözümlenmesi veya hiç olmazsa başta gerginliğin azaltılması ve bir "**yumuşama süreci**" nin başlaması için çaba harcandı.

1983'ün başlarında iki ülke arasındaki sorunlar yerinde saydığı gibi, ilişkiler dostane olmaktan uzak. Fakat gene de diyalogun yeniden başlayacağı, iki komşu ülkenin bazı sorunlara rağmen yanyana barış ve dostluk içinde yaşayabileceği - ve yaşaması gerektiği inancının ve karşılıklı güvenin egemen olacağı umudu var...

TOPLUMSAL YASAM

AET dönem başkanlığı, Yunanlı'yı "siesta" sından edecek

ÖZGEN ACAR

ÖNÜMÜZDEKI günler "sokaktaki Yunanlı"yı önemli bir karar bekliyor. "Yunanlı", ya eskisi gibi öğleden sonra çalışmayarak öğle uykusunu yani "Siesta"sını sürdürecek, ya da Avrupa Ekonomik Topluluğunun (AET) öngördüğü günlük çalışma saatlerine uyarak öğle uykusundan özveride bulunacak...

İkinci yola gitmesi Yunanistan'da belki de en büyük toplumsal devrimin gerçekleştirilmesi olacak...

Akdeniz ikliminin özelliğinden ötürü olsa gerek "Yunanlı" yaz-kış öğle saatlerinde işten çıktıktan sonra bir daha işinin başına dönmez ve öğle yemeğinin ardından birkaç saat uyuyarak gece yaşamı için kendisini hazırlar.

Mağazalar ve dükkânlar haftanın ancak birkaç gününde akşam üzerine doğru bir-iki saatliğine açılır. Devlet daireleri ise öğleden sonra hiçbir biçimde çalışmaz.

Yunanistan'da bakanlar kurulu ve parlamento genellikle geceleri toplanır.

AET dönem başkanlığı 1 temmuz tarihinde altı aylığına Yunanistan'a geçmektedir. Bu nedenle, bu zaman çizelgesinin de bu tarihten önce uygulamaya konulması gerekmektedir.

Bakanlar Kurulu haftalık toplantılarını öğle saatlerine aktarır. Parlamentoya örnek olarken onun da gündüz toplanıp halka örnek olmasını öngören bir planı uygulamayı düşündüğü bildirilmektedir.

Bu durum, parlamentonun gündüz toplanması, devlet memurlarının AET ülkelerinde olduğu gibi öğleden sonra çalışmaları, dükkân ve mağazaların da sabah ve öğleden sonra açık kalmaları sonucunu doğurabilecektir ki bu gelişmeler de "Yunanlı"yı öğle uykusundan özveriye itecektir.

Gazeteler ne yapacak?

Bugüne değin saat 14.30'da işinden çıkan evine giderken aldığı sansasyonel akşam gazetelerini bir çırpıda okuyarak öğle uykusuna yatmaktaydı. Bu gelişmeler "akşam gazetelerinin de sabaha dönüşünde etkili olacak mı?" sorusunu akla getiriyor.

Yunanistan'da satılan her beş gazeteden birinin sabah, dördünün akşam gazeteleri olduğu unutulmamalıdır. Çalışma saatlerinin değişmesi bu gazetelerin de okur yitirmesine sabah gazetelerinin de kazanmasına neden olabileceği öne sürülmektedir.

"Siesta"sından uyanan "Yunanlı" Türk kahvesi, pardon Yunan kahvesi, neskafe, ekspresso, kapucino, filtre kahve arasından beğendiği birini içerek günün ikinci yarısına kendisini daha zinde olarak hazırlayacaktır.

Yunanistan'da çay alışkanlığı olmadığı için kahvehanelerde çay isteyenlere hasta gözü ile bakıldığı da unutulmamalıdır.

O günkü hava durumuna göre, ister işsadamı, ister bir devlet dairesinde şube müdürü, ister berber ya da tezgâhtar olsun, Atina'nın hemen hemen her köşesinde raslanan ya bir tenis kortunda raket sallayarak "sağlıklı yaşam"ını sürdürecek ya da denize girecektir.

Dünyada ne kadar viski markası varsa, ne kadar alkollü alkolsüz içki çeşidi varsa, zevkine ya da o andaki arzusuna göre bunlardan birinden bir-iki kadehi bu spordan sonra "aperatif" olarak alacaktır.

Evine giderken yaşam düzeyine göre Amerikan arabasından Kore'ye, Rus yapısı İtalyan arabasından Alman ve Fransız arabalarının enson modeline kadar uzanan çeşitlilikten bir tanesine sahip olmanın zevkini çıkararak, biraz da trafiğe ve zaman zaman yöresinde tek-tekerlek üzerinde gösteri yapan Japon yapısı motosiklet kullanan binlerce gence küfrederek evine dönecektir.

Akşam sefası

Gece için kıyafetini değiştiren Atinalı bir sanat galerisinde ünlü-ünsüz bir ressamın sergisini gezecek yaenson seansı 23'te başlayan ve oskar adayı yeni bir film gösterildiği sinemaya gidecek ya da bir tavernada son bir yıldır moda haline gelen "Küçük Asya" şarkılarını dinleyerek, göbek atıp kurtlarını dökecektir.

"Yunanlı" yemeklerini evinden çok dışarıda yemeyi yeğlediği için özellikle hafta sonlarında kent dışındaki balıkçı lokantalarında boş yer bulma olasılığı çok güçtür.

Ancak iki-üç günde bir her türlü yortuyu kutlayıp eğlenmeyi, daha doğrusu tatili, en doğrusu çalışmamayı çok seven "Yunanlı" için yortu tatili süresi uzadığında, Atina dışına çıkışlar arter. Tatil sürosinin uzunluğu ile orantılı olarak dönüş yolunda trafik kazaları da çoğalır ki, son Noel'de bir günde ölenlerin sayısı 50'yi bulmuştu.

Son üç-beş ayın yarattığı şiddet olayları Yunanistan'ın dünyada aşayış açısından en az suç işlenen beş ülkeden biri olma durumuna gölge düşürmüştür.

Uluslararası düzeyde yapılan bir halkoyu araştırmasında Yunanlılar Avrupa'da en İyimser ikinci halkı oluşturmuştur.

Ülke içinde yapılan en son kamuoyu araştırmasına göre ise "Yunanlı"lar ekonomik durumlarını "iyi" sayılır, yüzde 33 "iyi" yüzde 15 olarak toplam yüzde 48 "iyi" kavramı ile tanımlamışlardır.

Kararsızlar yine yüzde 48 oranındadır.

Yanıtsız bırakanlar ise yalnızca yüzde 4'tür.

Süren çeşitli grev salgınına, içki, kahve ve araba ithal sınırlamalarına, sigara bulunmadığı zaman bazı ithal sigaralarının belirmesine, fiyat artışlarının durdurulamayışına karşın, her iki "Yunanlı"dan birinin "İyi gelire sahip olduğunu" kabul etmesi gerçekten önemli bir olaydır.

İki Yunanlı: Modern bir kadın geçmişin ortasında yaşayan bir kırsal kesim insanıyla birarada. Bu görünüm, Yunanistan insanını özetleyebilir.

Aşı boyalı evler, maviye boyanmış kapı ve pervazlar, dar sokaklar, aylak çocuklar ve asılı çamaşırlar.

DIN

Kilise, devlet tarafından tanınmaktadır

Nüfusun yüzde 98'i doğu ortodokstur. Yunan ortodoks kilisesi, dinî hiyerarşik sistem ile bir başpiskopos başkanlığında yönetilmektedir. Girit kilisesi de bir başpiskopos ve diğer altı adadaki piskoposluklardan oluşmaktadır. Oniki adada da 4 piskoposluk bulunmaktadır. Ortodoks kilisesi, devlet tarafından tanınmaktadır.

Katolikler, üç başpiskoposluk olarak örgütlenmişlerdir. Bunların ikisi devletçe tanınmaktadır.

Bunların yanı sıra, pek çok çeşitli mezhep üyeleri bulunmaktadır.

EĞITIM

Ana okulundan üniversiteye parasız eğitim

Yunanistan'da ana okulundan, yüksek öğrenime değin her tür öğrenim devletçe parasız sağlanmaktadır. 1981 yılında eğitim için bütçeden 49 milyon 472 bin Drahmi sağlanmış, ayrıca eğitim giderleri için 8 milyon Drahmi ayrılmıştır.

1980 - 81 öğrenim yılında 6 ve daha küçük yaş çocukları için 4752 anaokul, 6 yaşından büyükler için 9641 ilkokul bulunmakta. İlkokul öğrenimi altı yıl sürmektedir ve zorunludur.

Orta öğrenim Gimnasyu adı verilen okullarda yapılmaktadır ve üç yıl süreli, zorunludur. 167 Gimnasyu bulunmaktadır.

Lise öğrenimi de üç yıl süreliklir, 826 lise bulunmaktadır.

Bunların yanı sıra, her düzeyde meslekî ve teknik öğrenim ile dinsel öğrenim veren 1212 okul bulunmaktadır.

Yüksek öğrenim Atina, Selânik, Patras, İyonya, Girit ve Trakya'da kurulu 6 üniversite, 2 Politeknik Üniversiteci, çeşitli akademi ve fakülteler de yapılmaktadır. 119 bin öğrenci eğitim görmektedir.

GELENEK

Her şeyden çok ailelerine bağlıdırlar

YUNANLILAR devletten çok ailelerine, üyesi oldukları gruplara ve akrabalarına bağlıdırlar. Geleneksel değer yargıları hiyerarşisi içinde, aile, ailenin şeref ve itibarı, en üçüncü yerini korur. Hatta aile şerefinin, kamu işleri üzerinde bile büyük etkisi vardır.

Yunanlılar yokluk, güvensizlik ve işgallere karşı varlıklarını sürdürmeyi başarmışlardır. Ama bu yüzden de, inanç ve davranışlarında, aile dışındaki herkesten kuşkulanmaya alışmışlardır. Şimdi bile, ticaretçilik de dahil üzere, büyük ticari ve sınai girişimler, bir aile girişimi niteliğindedir. İş alanında aile bireylerini kullanmak, yalnızca ekonomik olmakla kalmaz, işi dışarıdakilerin, "öteki"lerin kendine karşı da korur. Aynı şey siyasette de ekonomisudur. İş hayatında olduğu gibi, siyasette de başarılı olan bir Yunanlının birinci görevi, kendi kanı akrabasına yardımcı olmaktır.

Yunanlıların Filotimo dedikleri "akrabalık tutkusu", insanın kendi ailesinden gurur ya da utanç duymasıdır. Bu duygu, Yunanlıların ulusları konusundaki duyguları ile içiçedir. Yunanlı her iki konuda da heyecanla öne atılmaya, gaileyana gelmeye hazırdır. Ancak, devlete, hükümete ya da siyasi partilere karşı aynı türde bir bağlılık göstermez. Siyasette, adamını, tarafları olduğu ilkeleri somut taraftarörüküörüne coşkuyla savunur, bir slogannın peşinden gider.

Kilisenin egemenliği

Öte yandan kilise, yani Rum Ortodoks Kilisesi, kesin Hıristiyan geleneğinin devamı olarak, Yunanlılar üzerinde büyük bir egemenlik kurageldiği gibi, Hatta Türk hâkimiyeti sırasında Yunan kitlesinin ulusal kimliğini besleyen de kilise olmuştur. Bugün Yunanlıların dinsel mirası, görkemli kiliselerde, çan odalarında, ikonlarda, tahta oymalarda, freskolarda, İncillerde, sayısız dinsel eşya ve hazinede yaşar. Athos Dağı'nın kapıları hâlâ kadınlara kapalıdır. Amorgos Keşişi hâlâ tek başına, beyaz Santorini ile masmavi Ege'yi güzleyerek yaşıyor dalar.

Yunanistan'da her yerin, her kasabanın, her adanın koruyucu bir azizi vardır. Bu benimsemenin kökü, genellikle tarihteki bir olaya dayanır. Aziz Spyridon Korfo'nun, Aziz Gerasimos Kefalonya'nın, Aziz Dimitrios Selanik'in, Meryem Ana Tinos'un, Aziz Andreas ise Patras'ın koruyucusudur. Yunanlıların azizlere bu bağlılıkları onların binlerce kilise inşa etmelerine yolaçmıştır. Bu yerlere kurulmuş, kayalıklar, dağlar arasın daki küçük kiliselerden, heybetli katedrallere kadar bütün bu yapılar, kendi çağlarının ruhunu ve mimari bilgilerini yansıtır.

Yunanlının biçim ve renge karşı duyarlı oluşu, gündelik eşyalarını zahmetsizce yaratılmışa benzeyen güzelliğine yansır. Her yöre belli bir mesleğe damgasını basmıştır sanki. Selanik, köyün postundan ve siyah beyaz kilimlerin yurdudur. Kastorya Gölü kıyılarında, köçük kürk parçacıklarını bir arada getirerek, çok aranan giysiler yaratılır. Daha güzeyde, Kalamata'da ipekçilik yaygındır. Yanı sıra ortaçağdan kalma kapalı çarşısında telkâri gümüş işçiliğinin ürünleri sergilenir. Atina pazarındaki el sanatçıları, bakırı çekiçleyerek göz çelici tabaklar, tepsiler ve ibrikler yaratırlar. Yunanistan'ın anakarasındaki köylerde de uzun ömürlü, rengârenk ve top top yünlü halılar ile gökkuşağı gibi etekler yapılır. Adalarda ise, Girit'in kilim dokumaları, Rodos'un çanak çömleği, Ege'ye'nin inceçik testileri ve Skiros'un oymalarla süslü mobilyaları ünlüdür.

Eğlenme tutkusu

Eğlenmek, Yunanlının hayatının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yunanlı kutlamayı iyi bilir. Kutlanan şey, sıradan, günlük bir olay bile olsa. Martın, nisanın, mayısın birini kutlarlar. Vaftiz törenleri, doğum günleri, isim günleri, düğünler, nişanlar, birinin gelişi, hatta birinin gidişi bile, kutlama vesilesidir. Yunanlılar her tür işi de kutlarlar. Tütünlerin çağnenmesi, buğday hasatı, sünger çıkarma, kuş avlamaya ya da balık tutmaya gitmek coşkuyla kutlanır. Bal ve zeytinyağı, hayat veren bu iki besin maddesi ise, daha da ciddiye alınır. Yüzyıllardan beri olduğu gibi, Yunanlı, iyi bal elde edebilmek için ta başından, arıdarla özel olarak ilgilenir. Zeytin toplamanın da neredeyse kutsal sayılabilecek bir boyutu vardır. Bal ve zeytinyağı günlük konuşma diline de girmiştir. Her şeyin yolunda olduğu anlatılmak istenirse, yağlı-balı sözcükler kullanılır.

Yunan halk şarkıları, aslında seçkin şiir ürünleridir. Halk şarkıları yazılmaz, söylenir ve müzikler sözcükler içiçe örülürdü. Gelenekler bu şarkıların çoğunu bugüne aktarmıştır. Yunanistan'ın her köşesinde, kökleri eski çağlara uzanan halk dansları da vardır. "Dromena" baharın gelişini, bir kez daha doğuşu, kendinde yenilemeyi ve gizli bir bağımsızlık özlemini anlatan bir pantomim-danstır. Daha çok ülkenin kuzeyinde rastlanan "Anastenarides", ellerinde bir ikon tutup haykırarak, kızgın kömürler üzerinde sıçrayıp oynayan dansçılardır. Yırtık, pırtık bir hayvan postu kuşanıp bir de maske takarak ritmik hareketler yapan dansçıya "İhtiyar Adam (Yerontas)" denir. "Maides", dans yoluyla ya yaşama zevkini dile getirir, ya da o yöredeki toplumsal koşulları hicvederler. Bir (gelin'in) yanı (gelin giysileri içindeki bir erkeğin) çevresini sarıp, hepsi onu kendine almak için çırpınan maskeli ve şakoç etekli askerlere "Boules" denir.

Yunanistan'da en önemli sayılan dini bayram, yortudur. Yunanlılar yortuyu Noel'den de, yeni yıldan da daha büyük törenlerle kutlarlar. Geleneksel olarak martın son haftasında başlayıp nisanın sonuna kadar sürer. Kalimnos adasında, halk dansları ile, sünger mevsimi için denize açılacak olan sünger avcılarının veda şöleni 10 Nisan'dan 20 Nisan'a kadar sürer. Nisan sonunda ise Yortu haftası kutlanır.

Yortuda ülke baştan başa donanır dense yeridir. Her yanda yabanî çiçekler açarken, insanlar da üstlerine başlarına özen gösterir. Paskalya Yortusu'ndan bir önceki Cuma (İyi Cuma), resmî tatildir. Akşam yapılan ve yortunun bellibaşlı dinsel alayı olan Epitafiyos, İsa'nın cenazesini simgeler. Alaya katılan ordu, donanma ve hava kuvvetleri birlikleri, kilise ve okul temsilcileri ile diğer gruplar, kentin merkezini çevreleyen kilometrelerce uzunlukta bir kuyruk oluştururlar.

Kutsal Cumartesi ise, tam anlamıyla ışıklı bir gün, daha doğrusu gecedir. Daha sabahtan herkes, gece yarısından, İsa'nın yeniden dirilişini canlandıracak kutlamaları bekleneye koyulur. Saat geceyarısını vurunca, pare pare top atılır, her yerden havai fişekler fırlatılarak yer-gök aydınlanır. Sokaklarda ise, dindar kişiler, ellerinde tam geceyarısı yaktıkları mumlarla yürürler. Yortu pazarında ise, herkes ailesiyle birlikte olur. Danslar edilir, süt kuzuları çevrilir.

Athos tepesi, bugün de keşişlerin dört bir yandan gelip ziyaret ettikleri bir yerdir.

Bu Yunan evi, dış bezemeleri ve süslü pencereleri ile tipik bir görünüm arzeder.

Bir Giritli "delikanlı".

KİTLE İLETİŞİMİ

Silahlı kuvvetlerin de radyo ve TV yayını var

Atina'da yayınlanan on dört siyasal gazete bulunmakda. Selanik'te de üç gazete yayınlanmaktadır. Ayrıca, Atina'da yayınlanan ekonomi ve spor gazeteleri ile yabancı dilde yayınlanan üç gazete daha bulunmaktadır. Bunların 1980'deki yıllık toplam tirajı 205 milyonu bulmaktadır. Diğer bölgelerde yayınlananlar ile birlikte ülkedeki günlük gazete sayısı 100'ü bulmaktadır. Daha uzun aralıklarla yayınlanan 700'e yakın gazete bulunmaktadır.

Dergilerin sayısı 650 dolaylarındadır.

Yunanistan'da radyo-televizyon yayınları Yunan radyo-televizyonu (ERT) tarafından yapılmaktadır. ERT'nin üç orta-dalga ve bir FM yayını ile bir de kısa-dalga yayını vardır. ERT tek kanaldan TV yayınları yapmaktadır. Bazı yayınlar renkli yayınlanmaktadır.

Bunun yanı sıra Yunan Silahlı Kuvvetleri Enformasyon Servisi'de (YENED) bir orta-dalga radyo yayını ile bir de TV yayını yapmaktadır.

Ülkede yaklaşık 5 milyon radyo ve 1.8 milyon TV alıcısı olduğu saptanmıştır.

Haberleşme, Yunan Telekomünikasyon Örgütünce yürütülmektedir.

EKONOMİ

Petrol krizi nedeniyle ortaya çıkan sorunlarla başedemeyince, 5 yıllık plandan medet umuyorlar

YUNANİSTAN ekonomisi 1960'lardan itibaren yaklaşık 20 yıl boyunca gelişme gösterdi. Ancak Yunanistan petrol krizi de ortaya çıkan sorunlarla baş edemeyince 1979 yılında itibaren bir gerileme başladı. Yunanistan'ın enerji ihtiyacının yüzde 70'i ithal edilen petrolle karşılanıyor. 1981 yılından ülkenin gayri safi iç üretimi eksi 0.3'e düştü. 1982 Ekim ayında işsizlerin oranı yüzde 8'e yükseldi. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun en son üyesi olan Yunanistan'da uygulanmasına başlanan 1983-1987 beş yıllık kalkınma planına göre, firmaların gelişmesi ve rekabetin artması için devlet elinden gelen yardımı yapacak

Enerji

Yunanistan'da kamu enerji kuruluşunun kapasitesi 31 Aralık 1980 tarihi itibariyle 5.410 milyon megavattolmuştur.1980 yılında toplam net üretim ise 19.458 milyonkilowatt saat olarak gerçekleşmiştir. Yunanistan'da çeşitli madenlerin çıkarımı yapılmaktadır. Çıkarılan madenler ve miktarlarını şöyle sıralamak mümkündür. Boksit (13.3 milyon ton 1980), nikel (1.45 milyon ton 1980), magnezit (1.66 milyon ton 1980), karışık sülfür cevheri (725 bin ton 1976). Bu madenler genellikle Laurium, Tesalya, Euboea ve Ege adalarında çıkarılmaktadır. Bu madenler dışında az miktarda linyit ve kömür de üretilmektedir. (22.2 milyon ton). Petrol ise Batı Yunanistan'da Kleisoura'da çıkarılmaktadır. Ülkenin tuz üretimi ise 68.471 tondur.

Sanayi

Yunanistan'da sanayide temel olarak üretilen mallar sebze ve meyve konservesi, meyve suları, bira, şarap, alkollü içkiler, sigaralar, tekstil ürünleri, deri, kâğıt, plastik, kauçuk ürünleri, kozmetik, dezenfektanlar, gübre, cam ve porselen eşya, kablo ve elektrikli ev aletleri. Yunanistan'da tekstil ürünleri 137 bin ton, 8.714 bin ton çimento, 1.854 bin ton gübre, 287 bin ton amonyak, 489 bin ton demir, 133 bin ton alüminyum, 325 bin adetde çeşitli elektrikli aletler yapılmıştır.

Yunanistan'da ekonomik alanda aktif olan nüfusun 1.96 milyonu tarımda, 677.451'i sanayi de bir milyonu da diğer alanlarda çalışmaktadır

Dış ticaret

Yunanistan 1981 yılında 10.5 milyar drahmilik ithalât, 5.21 milyar drahmilik de ihracat yapmıştır. Yunanistan'ın daha önceki yıllarda gerçekleştirdiği ithalât ve ihracat ise şöyledir: (milyon drahmi olarak) 1973: 102.979, 42.812, 1975: 172.041-74.441, 1978: 250.000-124.000) Yunanistan'ın başta gelen ihraç ürünleri ise mamul maddeler (39.4-4.200 bin drahmi), gıda ve canlı hayvan (19.-18.-88 bin drahmi), ham maddeler (7.-8.6.2 bin drahmi), sebze ve tütün (1.820.288 bin drahmi), kimya ürünleri (2.344.680 bin drahmi). 1980 yılında Yunanistan ithalâtının yüzde 42.3'ünü AET ülkelerinden, yüzde 6.1'ini Suudi Arabistan'dan ve yüzde 6.8'ini Amerika Birleşik Devletlerinden yapmıştır.Yunanistan aynı yıl ihracatının yüzde 49.1'ini AET ülkelerine, yüzde 5.5'ini Suudi Arabistan'a ve yüzde 5.5'ini Amerika Birleşik Devletleri'ne yapmıştır.

Ülke ekonomisinin ana damarını turizm oluşturur. Pekçok sahil kasabasında ve sayıları 2 bini bulan irili ufaklı adalarda bahar aylarından başlayarak yoğun bir turizm faaliyeti başgösterir.

Turizm

Yunanistan'ın en önemli sektörlerinden biri turizm sektörüdür. 1980 yılında ülkeyi ziyaret eden turist sayısı 5.271.115'dir. Yunanistan'a en fazla turist ABD, İngiltere, Federal Almanya, Yugoslavya, İtalya, İsveç ve İsviçre'den gelmektedir. Turistler aynı yıl 1.734 milyon Amerikan doları tutarında harcama yapmışlardır. Yunanistan'daki otellerdeki yatak kapasitesi 276 bin 498'dir. Bunun yanı sıra birçok pansiyon ve kampingler de turistlerin hizmetine sunulmaktadır. 1982 yılının ilk yedi ayında ülkeye gelen turist sayısı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4.6 oranında artış göstermiştir.

Ulaştırma

Yunanistan'da karayollarının toplam uzunluğu 37.000 kilometredir. Bunların 8.680'i ulusal karayolu, 27.253'ü de bölgesel karayoludur. 1980 yılı Aralık ayı rakamlarına göre, Yunanistan'da trafiğe kayıtlı 1.418.993 motorlu araç bulunmaktadır. Bunların 879.916'sı otomobil, 401.975'i yük aracı ve 16.683'ü de otobüstür. Yunanistan Devlet Demiryolları (Hellenic RailwaysCH) toplam 2.548 kilometrelik demiryoluna sahiptir.

Yunanistan Olympic Havayolları Atina'dan Avrupa, Ortadoğu ve Amerika'ya çeşitli seferler yapmaktadır. Bu arada Atina'ya da 34 yabancı havayolu şirketi seferi bulunmaktadır. Atina Havaalanı'na 1979 yılında 90.700 uçak iniş yapmıştır. Bu uçakların taşıdığı yolcu sayısı 7.7 milyondur. Yunanistan gemiciliği 30 yıla yakın süredir ülkenin dış ticaret kazancının en büyük bölümünü oluşturmaktadır. Yunanistan halen gemi sayısı açısından dünyanın en büyük gemi filosuna sahiptir. Resmi rakamlara göre Yunanistan 39.3 milyon gross ton kapasiteli gemiye sahiptir. Bunun dışında yabancı bayrak taşıyan Yunan gemilerinin toplam kapasitesi de 11.192.683 gross tonu bulmaktadır. Yunanistan gemi sahiplerinin öncülü Yunan gemi sahipleri (armatörler) olmaktadır. Yunanistan'da ayrıca 9 Kasım 1869 tarihinde faaliyete geçen dört millik Corinth Kanalı da bulunmaktadır. Yunanistan'da ana limanlar Pire, Selanik ve Patras'dır.

Yunanistan ekonomisinde deniz taşımacılığı büyük önem taşır

Tarım

Yunanistan'da toplam toprakların ancak ...de 33'ünde tarım yapılabilmektedir ...lıyabilir nüfusun yüzde 29'u tarımda istih...m edilmektedir. Tarım ülke ihtiyaçlarının ...de 45'ini karşılamaktadır. Yunanistan'da ...94 bin ton buğday, 132 bin ton tütün, 325 ...ton pamuk, 2.741 bin ton şeker pancarı, ...bin ton Frank üzümü, 255 bin ton zeytin...ğı, 235 bin ton üzüm, 471 bin ton şarap, 2 ...ton çeşitli meyve, 1.640 bin ton süt ve ...bin ton et ve kümes hayvanları üretimi ...pılmıştır. Zeytin üretimi yapılan alan mik...ı 496.260 hektardır. Pirinç üretimi Make...nya, Pelopones, Epirus ve Yunanis...'ın orta bölgelerinde yapılmaktadır, Alka...e toprak üzerinde pirinç üretimi yapılması ...ansı gösterilmiştir

Hayvancılık

Yunanistan'ın hayvan stoğu da şöyledir: ...bin sığır, 1,02 milyon domuz, 8 milyon ...un, 4,5 milyon keçi, 120 bin at, 124 bin ...ır, 253 bin eşek, 30,2 milyon kümes ...vanı.

...979 yılında ülkede balıkçılık alanında ...97 balıkçı çalışmaktadır. Ülkede balık ...timi 95,939 ton olarak gerçekleşmiştir ...anistan'da ayrıca 54.146 kilo da sünger ...limi yapılmıştır.

Yunanistan'ın gayri safi iç üretimi 43,8 ...yar dolar olmuştur. Kişi başına düşen ge...,590 dolardır (1980). Yunanistan bütçesi...gelir bölümü 6,7 milyar dolar, harcamalar ...mü de 6,9 milyar dolar olarak gerçek...ştir. (1980)

...unanistan Ulusal Bankası (Ethniki ...eztis Ellados) 1957 yılında oluşturul...tur. Sanayinin kalkınması amacıyla kü...n (1963) ulusal yatırım bankasının ser...esi 180 milyon drahmidir. Bankanın ser...esinin yüzde 60'ı Yunanistan Ulusal ...kası tarafından karşılanmaktadır.

Atina'da bir ana cadde.

SAVUNMA

Normal askerlik süresi 24-32 aydır

1950 yılında Savaş, Donanma ve Hava Kuvvetleri bakanlıkları Savunma Bakanlığı bünyesinde toplanmıştır. Ülkenin 1980 yılı savunma harcaması 71.250 milyon drahmidir. Kişi başına düşen savunma harcaması 179 dolardır. Toplam askeri gücü 180 bindir. Normal askerlik süresi 24-32 aydır.

Kara kuvvetleri 150 bin kişidir. Kara kuvvetleri 12 piyade ve bir zırhlı tümen, bir piyade ve iki zırhlı ve bir paraşütçü komando tugayın üe 12 topçu taburundan oluşur. Her dört ayda bir yükümlüler askere alınır. Yunanistan Deniz Kuvvetleri'nde bir frigate, on denizaltı, 15 eski model destroyer, bir destek frigate'i, dört eski Amerikan destek frigatei, iki mayın arama tarama gemisi, 14 füze ile donatılmış hücum bot, 12 torpido bot, 11 kıyı devriye botu, 12 çıkarma gemisi, 60 küçük çıkarma gemisi, bir cephane gemisi, altı petrol gemisi, iki ulaştırma gemisi, bir tamir gemisi bulunmaktadır. 2 bin 500 subay ve 17 bin askerden oluşur. Hellenic Hava Kuvvetleri 24.500 kişidir. 230 savaş uçağı bulunmaktadır. Bunlardan üç filo Phantom vardır. Hava Kuvvetleri'nde ayrıca iki filo F-104G, iki filo Mirage, üç filo A-7H Corsair, üç filo F-5 tipi uçaklar da kullanılmaktadır. Hava savunmasında Nike-hercules ve Hawk karadan havaya füzeleri de kullanılmaktadır. Yunanistan NATO'nun askeri kanadına 1980 Ekimi'nde yeniden girmiştir.

Ünlü Pallikaryalar.

...nt atmada dünya rekoru kıran Sofia Sakarofa. Kutu fotoğrafta meneceri ve eşi ...un yetiştiricisiyle görülüyor.

SPOR

Düşük kral Constantin, dünyanın altın olimpiyat madalyalı tek hükümdarıdır

YUNANISTAN'da sporun tarihi kadim Yunanistan'a kadar uzanmaktadır. Atletizm Yunanistan'da millî bir spor olduğu gibi, başarı kazanmış atletler de millî kahramanlar olarak görülmektedir. Tarihi, Atinalılar ile Persler arasındaki Maraton savaşına kadar uzanan ve Atinalıların güçlü Pers orduları karşısında Maraton koyunda kazandıkları büyük zaferin müjdesini, koşarak Atina'ya ulaştırdıktan sonra yorgunluktan canveren meçhul askerin hatırasına düzenlenen maraton koşusuna da Yunanlılar pek büyük önem ve değer verirler. Bu tarihi yarışma Yunanistan'da tarihi parkuru (Maraton - Atina) üzerinden koşulmaktadır. 1896 yılında Atina'da yapılan ilk modern Olimpiyat Oyunları'nda bu koşunun Sprindon Louis adında Yunan bir çoban tarafından kazanılması büyük bir olay teşkil etmiş ve şeref locasından pistefrlayan Yunan Prensi şeref turunda Spridon'a refakat etmişti. Yunanlılar bir çok ünlü atletler de yetiştirmişlerdir. Bunlar arasında Mandükas, Sillas, Papanikolau, Pantazis, Leketsas, Dimitropulos, Georgdkopulos, Depastas, Lambrou, Frangoudis, Kambadellis, Tziortzis, Kiryakidis, Lambrakis, Maglares, Papayorgiu, Çakanikas, Papavasiliu, Karayanis, Thanos, Elstatiadis, Rubanis, Papanikolau, Frangudis, Petrakis, Sillis Regazos, Mavropostolos sayılabilir.

1960 Olimpiyat Oyunları'nda Yunanistan tahtının varisi Veliaht Prens Konstantin'in Yelken Yarışları'nda Dragon sınıfında şampiyonluğu kazanması Yunan milleti için büyük bir sevinç vesilesi olmuştu. Babasının ölümü ile Yunan tahtına çıkan Konstantin, yeryüzünün altın Olimpiyat madalyası sahibi ilk ve tek kralı olmuştur.

Futbol ve basketbol

Yunanistan'da futbol da en önemli sporlar arasındadır. Yunan futbolunun da oldukça eskilere dayanan bir tarihi vardır. Ancak Yunanistan'da Futbol Federasyonu 1926 yılında kurulabilmiştir. Halen Yunanistan'da 1.020 spor kulübünde futbol faaliyeti mevcuttur. Lisansiye futbolcu sayısı ise 50 bin civarındadır. Yunanistan'ın başlıca futbol takımları şunlardır: A.E.K., Aris, Kavala, Egaleo, Ehtnikos, Heraklis, Olimpiyakos, Patras, Panatinaikos, Panionion, P.A.O.K., Prodeftiki, Vizas....

Yunanistan'da basketbol da önem verilen sporlar arasındadır. Özellikle Amerika'dan gelen Yunan asıllı basketbolcular Yunan basketboluna büyük katkılarda bulunmaktadırlar. Yunanistan, basketbolda Türk Millî Takımının ilk rakibi olması bakımından bizim için ilginç bir özellik taşır.

Yunanistan'da güreş de uzun yıllardan beri önem verilen bir spor dalıdır. Ancak Yunanistan bu alanda büyük şampiyonlar çıkaramamıştır. 1930'lu yıllarda profesyonel güreş dünyasında Cim Londos, Yunanlıların en ünlü pehlivanı idi.

Yunanistan'da atıcılık, bisiklet, boks, halter, voleybol dallarında da ciddî ve olumlu bir faaliyet göze çarpmaktadır.

Ancak Yunanistan, bugünkünden daha çok eski Yunan'daki sportif başarılarla övünmektedir.

KÜLTÜR VE SANAT

Çağdaş Yunan edebiyatının iki Nobel ödülü var

EDEBIYAT tarihçileri Yunan edebiyatını altı ayrı dahla incelerler. "Arkaik" çağ Homeros destanlarıyla başlar. Herodotus'un tarih çalışmalarıyla kapanır. Bunu, Pindaros'un başlattığı "klasik çağ" sürdürür. Aeschylus, Sofokles, Euripides ile Yunan tiyatrosu doruğuna ulaşır. Atina'nın politik gücünü yitirmesiyle birlikte "helenistik çağ" başlar. Bunu "Latin" ve "Bizans" döneminin edebiyatı ve kültürü izler.

Modern Yunan edebiyatı ise XVI. ve XVII. yüzyıllarda başlamıştır. İlk edebî Kibris ve Girit'te rastlanır modern dönemde Epik şiiri "Erotokritos" ile Vizentzos Kornaros romantik bir akımın öncüsü olur. Ancak, XVIII. yüzyılın ikinci yarısına gelinene dek genel de didaktik bir edebi edebiyat anlayışı egemen sayılacaktır. Eski Yunan yazarlarını tanıtan ve mektuplarıyla büyük ilgi toplayan Adamantios Koraes Yunan edebiyatının bir yeniden doğuş dönemine girmesini sağlar. Yazdığı savaş ağıtları ile Konstantinos Regas Velestinlies de popülerlik kazanır. XIX. yüzyıl başında şiirleriyle Ioannes Velaras dikkat çeker. Dionysios Solomos ve Andreas Kalvos dönemin öteki önemli yazarlarıdır. Aynı yıllarda, özellikle Atina'da, Fransız romantiklerinin etkisi altında yeni bir edebiyat akımı doğar: Alexandros Soutsos ve Rankaves bu çığırın önde gelen isimleridir. Bunu, halk edebiyatına ve diline yakınlık duyan bir eğilim izler. Emmanuel Roides ve Giannes Psychares özellikle kısa öyküleriyle bu anlayışın yaygınlaşmasına önayak oldular.

1880 Kuşağı

1880 kuşağı diye bilinen edebiyatçılar topluluğu, Yunan edebiyatına büyük bir canlılık getirirler. Kostas Palamas ve Konstantin Kavafis bu kuşağın en önemli şairleridir. Özellikle İskenderiye'den Yunanistan'a göçen ve İstanbul kökenli olan Kavafis'in şiiri modern Yunan edebiyatının başlangıç noktasını oluşturacaktır. Kavafis, şiirlerinde güçlü bir biçim kurar. Akdeniz kültürü, Antik Yunan'ın birikimi, Yunan toprağı ve İskenderiye şairin yapıtında belli başlı eklem yerlerini oluştururlar. Kavafis'in şiirinde en özgün yanı gelişkin bir tarih bilinciyle yıkıbilimsel yaklaşımı dengeli bir biçimde aynı şiirsel örgünün içinde buluşturmuş olmasıdır. Kavafis'in dünyası modern Yunan edebiyatını çehresini tümden değiştirecektir. Özellikle çağdaş şairlerle Yunan edebiyatı uluslararası platformda geniş bir ilgi alanı oluşturabildiğine, bunu büyük ölçüde Kavafis'e borçludurlar.

Yunanistan'ın çağdaş romancıları arasında, oyunlarıyla da büyük ilgi toplayan Gregorios Xenopoulos, Kostas Thetokes, Angelos Terzakes, Panteles Prevelakes, Nikos Kazancakis önde gelenlerdir. Kazancakis, Yunan edebiyatına teorik bakışıyla da önemli bir katkıda bulunur: Antik Yunan kültürü ile Hıristiyanlık arasında bir köprü kurarak modern bir edebiyata gidilebileceğini varsayan bu özgün romancı, Nietzsche'nin etkisi altında kalmıştır. "Zorba" "Yeniden Çarmıha Gerilen İsa" ve "El Greko'ya Mektuplar" gibi soluklu romanlarında yapısal biçimsel arayışlarının yanı sıra Yunan insanının temel sorunlarını da ele alma başarısını gösteren Kazancakis 82 yıl süren ömrünün büyük bölümünü yurdunun dışında geçirmiş, deneyimlerini yapıtlarına aktararak çağdaş Yunan edebiyatına benzersiz bir boyut katmıştır.

İki Nobel

Kavafis'in ardından gelen kuşağın şairleri arasında özellikle Yorgo Seferis, Yannis Ritsos, Angelos Sikelianos ve Odysseüs Elitis etkili olmuştur. İzmir doğumlu olan Seferis, sessiz bir diplomat yaşamı sürmüş, ancak büyük bir titizlikle işlediği şiirleri zamanla hak ettiği uluslararası ilgiyi toplamasını sağlamıştır. Eliot'un şiir dünyasına yakın bir atmosfer yaratan Seferis nostaljik, toprağına bağlı şair olması sıfatıyla 1963 yılında Nobel edebiyat armağanını aldı. Sikelianos insancıl bir mistitizm içinde Yunanistan'ı bir anlamda adım adım gezen bir şiir dünyası kurdu. Yannis Ritsos, ülkesinin şiirine hem epik bir soluk getirdi, hem de şiir sanatına siyasal bir boyut kattı. 1979'da Nobel edebiyat armağanını kazanan Elitis ise Seferis ile Kavafis arasında bir yol aradı.

MÜZIK

Müzikle ilk ciddî ilişkiler 1840'ta başladı

YUNANİSTAN'da ilk müzik hareketleri Mikael Mangel'in 1825'de Nafplion kentinde kurduğu askeri bando ile başlamıştır. Bu bandonun tüm çalgıları yabancıydı. Mangel Bandosu daha sonra Atina'ya getirildi. Kentin türlü yerlerinde, haftada iki konser veren bandonun etkinliklerini ülkenin ilk kralı Oton da izlerdi. 1841'de bu bandonun bir bölümü Halkida kentine götürüldü, konserlerini orada da sürdürdü.

Yunan halkının müzikle ilk ciddî ilişkileri 1840'da başlar. Bu yıldan başlayarak, İtalyan opera toplulukları çeşitli Yunan kentlerinde turneler gerçekleştirdiler. Donisetti ve Rossini'nin müziği, her tarafa egemen olmaya başladı. 1871'de Fransız müziği ve özellikle Fransız operalarıyla ilk ilişkiler kuruldu. Yine bu dönemde, Offenbach'ın yapıtları başarıyla sunuldu. Düzenli müzik öğrenimi 1871'de Atina Devlet Konservatuvarı'nın kurulmasıyla gerçekleşti. İlk Yunan besteciler, İyonya adaları müzik okulundan çıkmışlardır. Bu topluluğun başında Yunan ulusal marşının bestecisi Nikolaos Mancaros bulunuyordu. Mancaros, çok sayıda senfonik ve dinsel yapıt bestelemiştir. Bu okulun diğer bestecileri, Spiro Samaras, Pavlos Karer, Spiridon Ksindas, Nikola Metaksas, Napoleon Lambelet'dir.

XIX. yüzyıl sonlarına doğru, Atina'da üç bestecileri belirmiştir. Nikolav, Rodios, Kesaris, Lambelet, Koliaços gibi besteciler, bir süre boyunca müzikseverleri etkilemişlerdir. Yunan Ulusal Müzik Okulu, XIX. yüzyılın başlarında ülkenin toplumsal ve kültürel değişiminin sonucu olarak oluşmuştur. Bu okulun kurucuları başta Manolis Kalomiris olmak üzere Dionisios Lavranges, Yeorgios Lambelet, Marios Vargolis ve Emilios Riadis'tir.

Yeorgios Lambelet "ulusal müzik" isimli kitabında, Yunan müzik okulunun kuramsal temellerini kurmuştur. Yunan Ulusal Müzik Okulu'na mensup besteciler çalışmalarını Lambelet'in çizdiği yolda sürdürdüler. Lavranges, Yunan operasının babası sayılır.

Yunan Müzik Okulu'nun başta gelen temsilcisi Kalomiris'tir. 1883 yılında İzmir'de doğan sanatçı, ilk müzik çalışmalarını İstanbul'da Sofia Spanudi'ye yapmış, müzik yaşantısını Viyana'da sürdürmüştür. Operalar, senfonik eserler, oda müziği eserleri ve lidler bestelemiştir. Aynı okula mensup Marios Varvoglis ilk eserlerini Fransa'da bulunduğu süre içinde bestelemiş, Yunan müziğini Fransız müzik tekniğiyle birleştirmiştir. Özellikle senfonik eserleri, çok sayıda Yunan orkestraları tarafından seslendirilmiştir. Yunan Ulusal Müzik Okulu'nun son bestecisi sayılan Emilios Riadis lidleriyle ün kazanmışlır. Ayrıca senfonik eserler ve oda müziği eserleri de bestelemiştir.

Çağdaş Yunan müziğinin öncülerinden sayılan Dimitrios Levidis öğrenimini Lozan Konservatuvarı'nda yapmış, özellikle yaylı çalgılar orkestrası için eserler ve koro eserleri bestelemiştir. Yeorgios Sklavos ulusal okulun yolunda yürür. Niğdeli bestecı, Petro Petridis ilk müzik öğrenimini İstanbul'da yapmış, senfonik eserler bestelemiştir. Yeorgios Porimidis Bizans ve Yunan halk müziğini araştırmış bu müzikderden esinlenerek önemli besteler yapmıştır.

Yunan çağdaş müziğinin gerçek yaratıcısı Niko Skalkotas'tır. Sanatçı 12 ton sistemi ile Yunan halk müziğini birleştirmiş kendine özgü ilginç bir müzik okulu oluşturmuştur. Senfonik orkestra ve oda müziği için bestelediği eserler geniş yankılar uyandırmıştır. Skalkotas'dan sonra çağdaş müzik okulunu sürdürenler arasında Kasenakis, Sisilianos, Kunadis, Teodorakis ve Sfetsas'ın eserleri tüm dünyada tanınmaktadır.

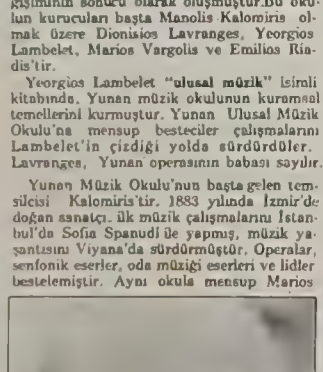

Elitis, Yunanistan'a bir Nobel edebiyat armağanını getirmiş çağdaş şairdir.

Bir açık hava tiyatrosunda yapılan Atina Festivali'nin açılışı

Felsefenin kurucuları

BATI felsefesi, Batı Anadolu'da İyonya Uygarlığı içinde gelişen "fizikçiler" geleneğine geri götürülür. 'Physis' (doğa) ile tanıhte ilk kez, mitolojik ve dinsel inançlardan arınmış bir biçimde uğraşmaya başlayan Thales, Anaximenes, Anaximandros, Demokritos, Parmenides, Zenon, Herakleitos, Phytagoras gibi düşünürler, hem felsefenin kurucuları hem de fizik, geometri gibi çeşitli bilimlerin "babaları" sayılırlar.

"Sokrates-öncesi filozoflar" denen bu düşünürlerden sonra, sırasıyla birbirlerinin hocası - öğrencisi olan Sokrates, Platon ve Aristoteles, Batı felsefesinin temellerini attılar ve kendilerinden sonra gelen bütün Avrupalı düşünürlerin sürekli geri dönüp yararlandıkları bir kaynak oluşturdular. Ayrıca Sokrates, düşünceleri uğrunda idam edilen ilk düşünür olmakla da felsefe tarihinde önemli bir yer tutar.

Eski Yunan felsefesinden Türkçe'ye yapılmış çeviriler zengindir. Walter Kranz ile Suat Baydur'un Antik Felsefe Metinleri adlı kitapları Sokrates-öncesi filozofların metinlerini kapsar. Hasan Ali Yücel döneminde Platon'un hemen bütün diyalogları Türkçe'ye çevrilmiştir. Aristoteles'in Organon'unun eski bir çevirisi yanında, Politika'sı Mete Tunçay tarafından çevrilmiş, Metafizika'nın Ahmet Arslan tarafından yapılan bir çevirisi de yeni yayımlanmıştır.

Türkçe'de günümüz Yunan edebiyatı

Nikos Kazancakis, "Zorba" ve "El Greco'ya Mektuplar" ile ülkemizde geniş bir okur kesiminin ilgisini toplamış bir romancıdır. Bu yakınlarda Tuğrul Tanyol tarafından dilimize kazandırılan "Yeniden Çarmıha Gerilen İsa" Kazancakis'in önemli yapıtlarından biri sayılır. Nevzat Hatko, Mirilivis'in "Savaştan Korkuyorum" başlıklı yapıtını Türkçe'ye aktarmış, modern Yunan şiirinin bütün büyük temsilcilerinin ürünleri kitap halinde ülkemizde yayımlamıştır. Kavafis'in "Barbarları Beklerken" ve "Kırık Şiir" adlı derlemeleri Barış Pirhasan, Erdal Alova ve Cevat Çapan tarafından dilimize çevrilmiştir. Cevat Çapan Kavafis'in yanı sıra Seferis, Ritsos ve Elitis'in de Türkiye'de tanınmasına önayak olmuştur. Seferis'ten önce "Destansı Öykü"yü çeviren Çapan daha sonra, şairin şiirlerinden geniş bir seçmeyi denemeleri ve günlüğü ile bütünleyerek "Ey Kırmızı Güvercin" başlığı altında toplamıştır. Ritsos'u da ilk dilimize kazandıran Çapan'dır: "Umarsız Penelope" ile ülkemizde büyük yankı bırakan Ritsos'un daha sonra Özdemir İnce çevirileriyle iyiden iyiye yaygınlaştırmıştır. Elitis'ten de iki kitap yayımlanmıştır.

Bu iki yaşlı kadın "çeyiz" hazırlıkları içindeler.

BAYRAK

1960 Anayasası Kıbrıs Cumhuriyeti için "Cumhurbaşkanı ve yardımcısı tarafından ortaklaşa seçilecek tarafsız şekil ve renkte bir bayrak" kabul etmekle birlikte, resmi makamların tatil günlerinde bu bayrakla birlikte Türk ve Yunan bayraklarının her ikisini de aynı zamanda asmasına izin vermekteydi. Ayrıca her iki topluluğun makamları ve kurumları cumhuriyet bayrağıyla birlikte kendi anavatanlarının bayrağını da asabilirlerdi. Vatandaşlar ise, cumhuriyet, Türk veya Yunan bayraklarından herhangi birini bir sınırlamayı tâbi olmaksızın asabilirlerdi.

Beyaz zemin üzerine sarı renkte ada haritasıyla yeşil renkte iki zeytin dalından ibaret olan eski Kıbrıs Cumhuriyeti bayrağı, şimdi Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bayrağı olarak gemilerde ve bazı resmî binalarda görülmekte ise de, Kıbrıs'ın güney kesiminde asıl kullanılan bayrak Yunan bayrağıdır. Türk kesiminde de yalnızca Türk bayrağı asılır.

Akdeniz'in üçüncü büyük adası, aslında Anadolu'nun bir uzantısıdır

KIBRIS

KIBRIS, Güney Avrupa'da yer alır. Akdeniz'in de doğusundadır. Türkiye'ye olan uzaklığı Anamur Burnu'ndan 65 km.'dir. Akdeniz'in Sicilya ve Sardinya adalarından sonra üçüncü büyük adasıdır. Ada, Anadolu'dan bir deniz kolıyla ayrılmaktadır.

İki sıradağ arasında bir çöküntü sonrası oluşan Kıbrıs'ın güney ve kuzeyini bu dağlar kaplar. Kuzeydeki dağlar Turkiye'deki Toros Dağları'nın uzantısıdır. Bu dağların en yüksek tepesi Beşparmak Dağı 1.019 m.'dir, Akromandra adını alır. Bunlar Morfu Körfezi'nden Andreas Burnu'na kadar uzanır.

Güneydeki dağlar Trodos adını taşır, en yüksek tepesi Karlıdağ 1.953 m'dir. Bunlar da volkanik dağlar ve serpintilerden oluşmuş kütledir.

Dağ sıraları arasında Meseriya Ovası yer alır. Bu adanın en verimli en kalabalık yeridir.

Kıbrıs'ta Akdeniz iklimi egemendir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlıdır. Adanın küçük olması dağların yüksek olmayışı, Akdeniz'den gelen yağışlı ve ılıman iklimin etkisini Kıbrıs'ın içlerine dek götürür.

Akdeniz ikliminin doğal bitki örtüsü olan maki Kıbrıs'ta da Meseriya Ovası'nın dışında tüm toprağı kaplar.

Kıbrıs'ta birçok akarsu vardır. Ancak hepsi de kısa akarsulardır. En önemlisi Kanlıdere (Pedecos) ile Çakalıdere'dir. Bu sular Meseriya Ovası'nı sular. Birkaç da önemsiz gölü vardır.

TARIH BOYUNCA
KIBRIS

Kıbrıs'ın tarihinde efsanelerle gerçekler içiçedir

Günümüze yaklaştıkça efsaneler unutuldu ve gerçekler ön plana çıktı... Kıbrıs'ın yakın tarihi Lozan'dan bu yana Türkiye'yi çok yakından ilgilendiren sorunlarla dolu sayfalardan oluşuyor

AKDENIZ'in üçüncü büyük adası olan Kıbrıs'ın tarihi efsanelerle gerçeklerin içiçe olduğu bir tarihtir. Bir öyküye göre, aşk, güzellik ve bereket tanrıçası Afrodit Kıbrıs, kıyı sularında Akdeniz sularının köpüklerinden türemiştir.

Kıbrıs'ın ilk sakinleri, M.Ö. 4000 yıllarında adaya ayak bastılar. Milattan önce 1400 dolaylarında buraya yerleşen Mükenali tacirleri, eski Yunan'ın başka yörelerinden gelen insanlar izledi. Fenike kolonilerinin adaya yerleşmesi ise M.Ö. IX. yüzyıla rastlar. Günümüze kalan yazı parçaları Kıbrıs'ta ayrı bir dil geliştiği olduğunu kanıtlamaktadır. Bu yazı bugüne dek çözülebilmiş değildir. Fenikelilerden sonra adanın Mısırlılar, Asurlular, Persler ve Büyük İskender tarafından istila edildiğini biliyoruz. İskender'in M.Ö. 323 yılında ölümüyle imparatorluğu da parçalanınca, Kıbrıs Mısırlı Ptolemaiosların egemenliği altına girdi. Bu boyundurukM.Ö.I. yüzyıla dek sürecektir. Bu tarihten itibaren Romalıların egemenliği başlar. Bütün bu istila ve egemenlikler altında, adada krallarca yönetilen Yunan ve Fenike siteleri, her zaman özerkliklerini korumuşlardır.

Dr. Fazıl Küçük ve Rauf Denktaş, 1960'lı yılların başında bir toplantıda.

Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında ikiye bölündüğü zaman Kıbrıs, Doğu Roma'nın, yani Bizans'ın bir parçası haline geldi. Arapların VII. yüzyıldaki saldırılarına dek Kıbrıs büyük bir zenginliğe sahip oldu. Bu tarihten sonra ise Bizanslılarla Araplar arasında sürekli bir savaş alanı halini alan ada, 1184 yılında Bizans'tan bağımsızlığını ilân etti. Bu bağımsızlık uzun ömürlü olmadı. İngiltere Kralı I. Richard, Üçüncü Haçlı Seferi sırasında XII. yüzyıl sonlarında adayı ele geçirdi ve hemen ardından, eski Kudüs Kralı Guy de Lusignan adlı şövalyeye sattı. 1196'da kral unvanını alan Guy ve onun halefleri XV. yüzyıla dek bağımsız hükümdarlar olarak Kıbrıs'ı yönettiler. Bu dönemde Venedik ve Ceneviz'le iyi ilişkiler geliştirdi, bu ikisi Kıbrıs'ta koloniler kurdular.

1426 yılında Memlûklular adayı istila edip sakinlerini vergiye bağladılar ama ilhak etme yoluna gitmediler. 1473'ten sonra Ceneviz nüfuzu, yerini Venedik nüfuzuna bırakmaya başladı. Venedik egemenliği, 1570 yılında Osmanlıların Kıbrıs seferine dek sürdü. 11 aylık uzun bir kuşatmadan sonra Magosa'nın düşmesiyle birlikte 1571 yılından başlayarak Kıbrıs 300 yıl sürecek bir Osmanlı egemenliği altına girecekti. Osmanlı yönetimi altında, Kıbrıs'ta, merkezi Lefkoşa olan ve Girne, Baf ve Magosa sancaklarını içine alan bir eyalet kuruldu.

Lefkoşa'da, Arap Ahmet Paşa Mahallesi'ndeki, XIX. yüzyılın ikinci yansında inşa edilmiş Türk evleri bugün de özgünlükleriyle ilgi çekmektedirler.

Osmanlı egemenliği, Kıbrıs'ın yerli halkını Venedik dönemindeki şiddetli baskıdan kurtardı. Doğu köleliği kaldırıldı ve Hıristiyanlara mezhep özgürlüğü tanındı. Hoşgörünün egemenliğine dayanan bu yönetim tarzına karşın, XVI. ve XVII. yüzyıllarda başgösteren birkaç ayaklanma, çabuk bastırıldı. Bu arada, adanın fetihden sonra Anadolu'dan ve özellikle İçel ve Konya bölgesinden getirilip Kıbrıs'a yerleştirilen göçmenler, sonradan gelenlerle birlikte Kıbrıs'ın bugünkü Türk halkının esasını meydana getirdiler. Adanın Türk egemenliği altında kaldığı yüzyıllar, dünyada Akdeniz ticaretinin gerilediği, denizaşırı sömürgeciliğin dolu dizgin gittiği, ticaret limanlarının Atlantik Okyanusu kıyılarına kaydığı bir dönemdir. Bu gelişmeler, Kıbrıs'ta başgösteren ekonomik gerilemenin de başlıca nedeni olmuştur. Buna Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine girmesiyle Kıbrıs'taki yönetim bozukluklarını da eklemek gerekir. XVIII. yüzyıla dek sürekli olarak azalan Kıbrıs nüfusu, bu tarihten başlayarak artmıştır. Bu arada, Yunanistan'dan sürekli göçler ve Türklerinkinden yüksek bir doğum oranı sayesinde Rum topluluğunun nüfusu giderek yükselmiştir.

Kıbrıs, 1832 yılında Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın eline geçerek Mısır'a bağlandıysa da, 1840'da Abdülmecid zamanında yeniden İstanbul'dan yönetilmeye başlandı. Adada Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu genellikle büyük bir güce sahipti, fakat, Yunan ayaklanması başgösterince Osmanlı Valisi 1821'de başpiskoposu ve metropolitleri idam ettirdi. Ortodoks Kilisesi daha sonra büyük bir güce sahip olacaktır.

İngiliz yönetimi

1878'de Rusya'ya yenilen Osmanlı devletinin geleceği, Avrupa'nın büyük emperyalist devletleri tarafından kararlaştırılırken İngiltere, Osmanlılara baskı yaparak Kıbrıs'ın yönetimini ele geçirmeyi başardı. Bununla birlikte, Kıbrıs üzerinde Osmanlı egemenliği fiilen olmasa bile hukuken devam etmekteydi. Her yıl Bab-ıâlî'ye 92 bin 800 lira tutarında vergi ödenecekti. İngiltere, belli koşullar altında adayı Osmanlılara iade edeceğini vaat etmesine karşın, Osmanlı devletinin 1. Dünya Savaşı'na Almanya'nın müttefiki olarak girmesi üzerine Kıbrıs'ı kendi topraklarına katmakta gecikmedi. Türkiye'nin bu ilhak olayını resmen kabul etmesi, Kurtuluş Savaşı'nın sonunda 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile oldu.

Kıbrıs'ın İngiltere'ye katılması Lozan Antlaşması'yla kabul edildikten sonra, adanın statüsü "Taç Kolonisi" (Crown Colony) olarak değiştirildi ve "yüksek komiserlik" kalduruldu yerine "valilik" kuruldu. Valiye birlikte çalışan bir de "yasama meclisi" vardı. Yirmidört kişilik olan bu meclisin dokuz üyesi İngiliz, 12 üyesi Rum ve yalnızca üç üyesi Türk'tü.

ENOSIS çabaları

Adanın Yunanistan'a bağlanması konusundaki Rum çabaları da Lozan Antlaşması'ndan sonra başlar. 1931'deki bir Rum ayaklanması sırasında Kıbrıs'ın Yunanistan'la birleşmesi (ENOSIS) istendiği zaman, adadaki Türk topluluğu da "İngiltere adadan ayrılırsa, Kıbrıs eski sahibine, yani Türkiye'ye geri verilmelidir" tezini savunmaya başladı. 1944 ve 1945 yılındaki olaylar sırasında da aynı görüş ileri sürüldü.

Rumların özerklik ve sonra da Yunanistan'la birleşme istekleri 1948'den itibaren hız kazandı. O tarihlerde, 1954 yılına gelinceye kadar Türk hükümetlerinin resmî görüşü "Türkiye için Kıbrıs sorunu diye bir sorun olmadığı" biçimindedir. Ancak, 1954 yılında Yunanistan'ın Kıbrıs sorununa Birleşmiş Milletler'e götürüp ada halkı için "kendi siyasal kaderini tayin hakkı" istemeye başlamasından sonradır ki, Türkiye de bu isteğe resmen karşı çıkmaya başlamış ve 1956'dan sonra "taksim"i benimsemiştir. Bu tarih, aynı zamanda, adadaki Rum terörünün arttığı tarihtir. EOKA tedhiş örgütünün cinayetleri çoğalmaktadır.

Bağımsız Cumhuriyet

Adadaki durumun Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasındaki ilişkilere getirdiği gerginlik, 1959 yılında önce Zürich'te Türk başbakanı Adnan Menderes ile Yunan Başbakanı Karamanlis arasında yapılan görüşmelerle, sonra da Türk ve Yunan başbakanlarıyla İngiliz Başbakanı McMillan, Kıbrıs Türk lideri Dr. Fazıl Küçük, Kıbrıs Rum Lideri Başpiskopos Makarios arasındaki Londra görüşmeleriyle giderildi. Zürich'te akdedilen "ön anlaşma", üç devletin başbakanlarınca 19 Şubat 1959'da Londra'da imzalandı ve buna Makarios ile Küçük'ün yaptıkları deklarasyonlar eklenerek Londra anlaşmaları oluştu.

Bu anlaşmalarla, Kıbrıs'ta egemen İngiliz kapitülasyonu sayılan iki üs dışında bağımsız ve iki topluluklu bir cumhuriyetin kurulması öngörülmekte; Türkiye, İngiltere ve Yunanistan'ın adada kurulacak olan cumhuriyetin bağımsızlığını garanti etmeleri öngörülmekte ve ittifak antlaşmasıyla adada Yunanistan'ın 1600, Türkiye'nin 650 asker bulundurması kararlaştırılmaktadır.

Fakat Kıbrıs Cumhuriyeti'ni asıl kuran andlaşma 16 Ağustos 1960 tarihinde imzalanan Lefkoşa andlaşmasıdır. Çünkü, bu andlaşma, tarafsız bir İsviçreli profesörün katılmasıyla, Türk ve Yunan temsilcileri ile Kıbrıslı Türklerin ve Rumların temsilcileri tarafından hazırlanan anayasa metnini yürürlüğe koymakta ve Kıbrıs cumhuriyetini resmen ilân etmekteydi.

1960 Anayasası "**başkanlık sistemiyle yönetilen bağımsız ve egemen bir cumhuriyet**" kurmaktaydı. Cumhuriyetin Türklerden ve Rumlardan oluşan iki topluluğu ve Türkçe ve Rumca olmak üzere iki resmî dili vardır. Cumhurbaşkanı Kıbrıs Rum Topluluğu tarafından seçilir, cumhurbaşkanı yardımcısı da Türk topluluğu tarafından. Bakanlar Kurulu cumhurbaşkanı, cumhurbaşkanı yardımcısı ile yedi Rum ve üç Türk bakandan kuruludur. 50 üyeli temsilciler meclisinin 35 üyesi Rumlar, 15 üyesi de Türkler tarafından seçilmektedir. Ayrıca her iki topluluğun da ayrı mecliseri vardır. Anayasa, devlet memurluklarında Rumlar'a %70, Türkler'e de %30 kontenjan ayırmakta, bu oranlar 2.000 kişilik kıbrıs ordusu bakımından 60 ve %40 olarak kabul edilmekteydi.

Rum terörü ve Barış Harekâtı

Kıbrıs'ta Zürich, Londra ve Lefkoşa andlaşmalarıyla kurulan düzen fazla yürümedi. Belediye gelirlerinin toplanması dolayısıyla ortaya çıkan güçlükleri bahane eden Rumlar, 1963 kasımında anayasada değişiklik istediler ve bu istekleri reddedilince, 21 Aralık 1963 günü "**Akritas planı**" diye bilinen "**Türkleri yoketme**" planlarını uygulamaya koydular. 103 köydeki Türk evleri ve malları tahrip edildi, 30.000 Türk yerlerinden edilip göçen durumuna getirildi. Türkler ada yönetimine katılmaktan alıkondular ve cumhuriyetin bütün erkânları Rumların eline geçti.

Bu tarih, Türklerin ve Türkiye'nin gözünde adadaki "**Kıbrıs Cumhuriyeti**"nin anayasa-dışı ve "**gayrimeşrû**" duruma geldiği tarihtir. Anayasa'nın yeniden işlemeye başlaması ve cumhuriyetin tekrar meşrû sayılabilmesi için, Türklerin yönetime yeniden katılmaları gerekmekteydi. Oysa, Rumlar zor kullanarak buna engel olmaktaydılar. Nitekim, Rumların elindeki Temsilciler Meclisi 26 Haziran 1967 tarihli kararıyla, "**Kıbrıs bütün olarak Yunan anavatanıyla birleştirileceği güne kadar mücadeleye devam edileceğini**" ilân etmekteydi. Nitekim, 1967 yılı sonunda Rumlar, Yunanistan'dan gizlice getirilmiş olan 20 bin Yunanlı askerin de katılmasıyla Geçitkale (Kofinu) ve Boğaziçi (Ayios Theodoros) köylerine karşı taarruza geçtiler, fakat Türkiye'nin müdahale tehdidi karşısında taarruzlarını durdurarak görüşmelere oturmayı kabul ettiler. Fakat 1974 e kadar süren bu görüşmelerden bir şey çıkmadı ve Rumlar cumhuriyetin "**toplumlararası**" olduğunu kabule yanaşmadılar.

15 Temmuz 1974'deki Sampson darbesi bardağı taşıran son damla oldu. Darbecilerin öldürdüğü belirtilen Rum'un yanında Türkler de köylerini terketmek zorunda kaldılar. Yeniden binlerce Türk göçmen durumuna geldi, Türkiye, Garanti Andlaşması'nın kendine tanıdığı "müdahale hakkı"nı kullanarak 20 Temmuz 1974 çıkartmasını yapmayıdı, ada Yunanistan'daki askerî diktatörlüğe bağlanacaktı.

Çıkartma sonrasında 30 Temmuz 1974 Cenevre görüşmeleriyle, üzerinde anlaşmaya varılan hususların Rumlarca yerine getirilmemesi üzerine 14-13 Ağustos tarihleri arasındaki ikinci harekâtla Kıbrıs'ın kuzey bölümündeki Rum ve Yunan kuvvetleri belirli bir çizginin güneyine çekilmek zorunda bırakıldı.

Magosa'da Lala Mustafa Paşa Camii İslâm kültürünün Kıbrıs'taki en çarpıcı örneklerinden birini oluşturur.

1975 yılının yazında yapılan Viyana görüşmeleri sırasında iki tarafı gönüllü bir nüfus mübadelesi üzerinde anlaştılar. Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün gözetiminde yapılan bu mübadele sonucunda adanın güneyinde kalmış olan Türk nüfus kuzeye, kuzeydeki Rum nüfusun hemen hemen hepsi de güneye geçti. Böylece, adanın her iki yanında, kendi bölgeleri ve nüfusları üzerinde söz sahibi olan fiilî iki yönetim ortaya çıkmış oldu. O zamandan beri değişik aralıklarla süregelen görüşmeler bu iki yönetimin temsilcileri tarafından yürütülmektedir.

Bu "vahşet tablosu" Kıbrıs'taki siyasal gelişmelerin en gerilimli dönemlerinden birine rastlar.

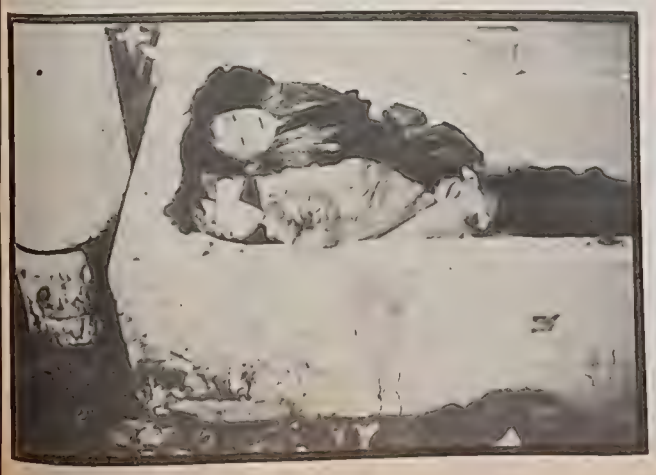

Gelecekteki federasyona hazırlık: Kıbrıs Türk Federe Devleti

1967 yılı sonundaki olaylardan sonra, adada "Geçici Türk yönetimi" ilân edilmiş ve 1963'tenberi zaten ayrı olarak yaşayan Türk topluluğunun işleri yeni bir düzene bağlanmıştır. Bu düzenlemeye göre, Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası uyarınca Temsilciler Meclisi'ne seçilmiş olan 15 üye ile Türk Topluluk Meclisi'nin üyeleri, hep birlikte geçici Türk Yönetimi Meclisi'ni meydana getirmekte, ayrıca 11 üyeli bir Yürütme Kurulu kurulmaktaydı. Yargı görevi de bağımsız Türk mahkemeleri tarafından yerine getirilecekti.

30 Temmuz 1974 Cenevre görüşmelerinden sonra geçici Türk yönetiminin adı "Muhtar Kıbrıs Türk Yönetimi" olarak değiştirildi.

1963'teki durumun zorunlu kıldığı ve 1967'de açıkça belirten bu "devletleşme" süreci, 13 Şubat 1975 günü Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin ilânıyla son aşamasına vardı. O tarihte Kıbrıs Devleti'nin başkan yardımcısı sıfatıyla Rauf Denktaş tarafından açıklanan bildiri, "Nihai amacın iki bölgeli bir federasyon çerçevesinde Kıbrıs Rum toplumuyla birleşmek olduğunu teyid ederek" 50 üyeli bir "Kurucu Meclis"in kurulmasını öngörmekteydi.

Çalışmalarını 25 Nisan 1975'te sona erdiren bu kurucu meclis 139 esas ve altı geçici maddeden ibaret bir anayasa yaptı.

Yeni devletin adında "Federe" sıfatının bulunması, ileride kurulacak olan federasyona katılma isteğinin açıkça belirtilmesi amacını taşımaktadır. Anayasaya göre, federal anayasa yapıldığı zaman, federe devletin bu anayasasında da gerekli değişiklikler yapılacaktır.

Anayasa, 40 üyeli bir "Yasama Meclisi" ile beş yıl için doğrudan doğruya halk tarafından seçilen bir "Devlet Başkanı"nı öngörüyor. Yasama ve yürütme organları arasında sürekli bir anlaşmazlık durumu ortaya çıkmışsa, başkan yasama meclisini feshederek yeni seçimlere gidilmesini istemek hakkına sahiptir. Hükûmet ise yasama organına karşı sorumludur ve onun tarafından düşürülebilir.

KTFD Anayasası, aynı zamanda, yasaların anayasaya uygunluğunu yargı yoluyla denetleme mekanizması da öngörüyor. Yüce mahkeme en yüksek temyiz mercii ve en yüksek yönetim mahkemesi olma görevlerinin yanında bir anayasa mahkemesi olarak da çalışabilir.

Avrupa Konseyi'nin meşruluk dışına düşmüş üyesi: Kıbrıs Rum Yönetimi

1963 olayları, 1960'da kurulmuş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'ni iki topluluklu bir devlet olmaktan çıkarıp yalnızca Kıbrıs Rumlarını yönetimi altına aldığından beri Türk tarafı bu yönetimi bütün Kıbrıs devletini temsil eden bir hükûmet olarak kabul etmeyi açıkça reddetmiştir. O tarihten başlayarak, özellikle Türk toplumunun haklarını ve çıkarlarını ilgilendiren kararlarda bu yönetimin "Kıbrıs Devleti" olarak kabul edilmeyişi bir hukukî, öbürü de fiilî iki nedene dayanmaktadır:

1) Kıbrıs Cumhuriyeti'nin Anayasası iki topluluklu ortak bir yönetim öngördüğü halde, Rumlar zor kullanarak, Türkleri bu yönetimin dışında tutmuşlar ve niteliği uluslararası andlaşmalarla belirlenmiş olan Kıbrıs Cumhuriyeti'nden farklı bir kuruluş yaratmışlardır.

2) Adada birbirinden ayrı iki özerk yönetimin bulunduğu 1974 Cenevre Andlaşması'yla da kabul edilmiş olan bir gerçektir.

Fakat Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi başta olmak üzere çeşitli uluslararası kuruluşlar Güney Kıbrıs'taki Rum yönetimini "Kıbrıs Cumhuriyeti" olarak tanımaya devam etmektedirler. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu da, Kıbrıs Rum yönetiminin başvurusu üzerine 1975 yılında verdiği bir kararda, 1963 yılından beri süregelen bu uygulamayı esas almış ve Türkiye'nin itirazını reddetmiştir.

TOPLUMSAL YASAM

KIBRIS'TA İKİ AYRI DÜNYA VAR

Yirmi yıldan beri birbirlerinden ayrı yaşayan Türk ve Rum toplumlarının paradan araba plakasına kadar pekçok şeyleri birbirinden farklı

SAMI KOHEN

LEFKOŞE'nin Türk ve Rum kesimlerini, Kıbrıs'ta kanlı olayların cereyan ettiği 1963 yılından beri, barikadlar, tarihî surlar veya dikenli teller birbirlerinden ayırır.

Kentin bir kesiminden diğerine geçiş ancak Ledra Palas'ın bulunduğu "Yeşil Hat"tan mümkündür. Üçyüz metreyi bulan bu hat, Birleşmiş Milletler Barış Gücü'nün denetimindedir. Eskiden Kıbrıs'ın en büyük ve lüks otelî olan Ledra Palas'ta halen BM subayları ve askerleri kalıyor. "Yeşil Hat"tın bir yanında Türk, diğer yanında da Rum barikadları ve kontrol kuleleri yer alır.

Türk barikadında Kıbrıs Türk polislerinin görev yaptığı bir kulübe, üstünde "KTFD'ye Hoş Geldiniz" yazılı bir duvar, daha ilerde Türk askerleri ve Türk bayrağı görülür.

Rum barikadında da, Rum Millî Muhafız Birliklerinin dikkat çekiciliği duvarı mavi-beyaza boyanmış bir kamp. Rum polislerinin bulunduğu bir kulübe vardır.

Bu yıldan daha çok Birleşmiş Milletler görevlileri ve yabancı diplomatlar geçerler. Geçerlerken, kimlikleri kontrol edilir, geçiş saatleri, nereye gidecekleri, kimleri görecekleri, ne kadar kalacakları da yazılır.

Yirmi yıldan beri birbirlerinden ayrı yaşayan Kıbrıs Türklerinin Rum bölgesine, Rumların da Türk bölgesine geçmeleri söz konusu değildir. Ancak önemli olaylarda Türk kesiminden bazı gazetecilerin Rum bölgesine gitmelerine, iki taraf da izin veriyor.

İki ayrı dünya

Ledra Palas barikadı bir bakıma, Kıbrıs'ın bölünmüş halini açıkça sergiliyor. İki toplum, çekildikleri bölgelerinde, birbirlerinden farklı kendi sistemlerini ve kendi yaşamlarını sürdürüyorlar.

KTFD'nin ve Kıbrıs Rum bölgesinin dışa açılan kapıları da ayrıdır. Türk kesiminin hava alanı Ercan, Lefkoşa yakınlarındadır. Rum bölgesindeki havaalanı, Larnakada'dır. Eski Lefkoşa Uluslararası havaalanı ise kapalıdır ve BM'nin denetimindedir.

Kıbrıs'a giden bir yabancının -iş adamı veya turist olsun- her iki bölgeyi birden gezmesi olanaksızdır. Ercan'dan giriş yapanlar KTFD, Larnaka'dan gelenler de Rum bölgesi içinde kalabilirler, fakat "karşı tarafa" geçemezler.

İki kesimin yönetimi, siyasal yapısı, ekonomisi, yaşamı da birbirinden tamamen ayrı ve farklıdır. Bu farklılık, bayraktan paraya, radyodan araba plakasına kadar çeşitli konuları kapsıyor. KTFD'de ay yıldızlı Türk bayrağı, Rum kesiminde Yunan bayrağı dalgalanır. Türk resmî daireleri sadece Denktaş'ın, Rum dairelerinde ise Kipriyanu'nun resmi duvara asılıdır.

KTFD'de Türk lirası geçerlidir. Kıbrıs lirası artık kullanılmadığı gibi, Türkiye'deki belli başlı bankaların şubeleri faaliyettedir. Rum bölgesinde ise hâlâ Kıbrıs lirası geçerlidir. İki dolara eşit değeri olan Kıbrıs lirasının üstünde hâlâ yazılar Rumca, Türkçe ve İngilizce'dir. Rum bölgesinde "Kıbrıs Merkez Bankası"nın yazı sırası, Rum ve yabancı özellikle İngiliz bankaları bulunuyor.

Türk kesiminde "Bayrak Radyosu", Türkçe'den başka Rumca ve İngilizce de yayın yapar. Bir yerel TV vericisinin yaptığı kısa yayından sonra, TRT'nin programları izlenir. Rum kesiminde ise CBC (Cyprus Broadcasting Corporation) radyo ve TV yayınlarını sürdürüyor. CBC'nin de Türkçe radyo yayınları var.

Plakalar bile farklı

Kıbrıs'ın iki kesiminde arabaların plakaları dahil farklıdır. Girne bölgesinde yaşayan İngilizler, Türk kesiminden Rum bölgesine geçtikleri zaman, plaka değiştirirler, yani çift plaka kullanırlar.

Yabancı diplomatik misyonlar Lefkoşa'nın Rum kesiminde olduğu için diplomatik araba plakaları da Rum makamları tarafından verilir. Bu arabalar Türk kesimine geçtiklerinde bir zorlukla karşılaşmazlar. Türkiye Büyük Elçiliği ise Lefkoşa'nın Türk kesiminde dur. Türk diplomatları Rum kesimine geçemezler. Türk elçilik memurları ancak kendilerini Türk kesiminde ziyarete gelen yabancı meslekdaşları ile temas kurabilirler.

Girne Limanı, Kıbrıs'ın şahdamarı sayılabilir.

Bu nargile içen adam, Kıbrıslının geleneklerine ne ölçüde bağlı olduğunun kanıtıdır.

İki taraf arasında resmî veya gayri resmî temaslar çok azdır. Yıllardan beri süregelen toplumlararası görüşmeler Ledra Palas'ta, Ümit Süleyman Onan ile Andras Mavromidis arasında yapılıyor. Zaman zaman yapılan bu toplantılar aynı zamanda Kıbrıslı Türk ve Rum gazetecilerine "Yeşil Hat" üzerindeki otelde bir araya gelmeleri fırsatını da veriyor.

Lefkoşa'nın Türk ve Rum belediye başkanları Mustafa Akıncı ve Lelos Dimitriadis de zaman zaman bir araya gelip ortak kanalizasyon projesini görüşüyorlar. BM'nin teknik yardımı ile gerçekleştirilmekte olan bu proje sayesinde, iki toplum arasında hiç olmazsa kanalizasyon alanında bir işbirliği sağlanabiliyor!

KTFD elektriği, Güney'den alıyor. Rum yönetimi bu düzeni şimdiye kadar bozmadı. Malî konularda bir anlaşma olmadığı için, Türkler elektrik borçlarını ödemiyorlar. Şimdilik Rumlar milyonlarca liralık faturaları hesaba geçirmekle yetiniyorlar.

Buna karşılık Lefkoşa ve Güzelyurt bölgesindeki Rumlar da suyu Türk bölgesinden alıp kullanıyorlar. Türk yönetimi de şimdilik sadece Rumların sarfettiği suyun hesabını tutmakla yetiniyor.

Her iki bölgede oturan Maronitler bayramlarda "Yeşil Hat" üzerinde bir araya gelebiliyorlar. Örneğin Paskalya'da Türk ve Rum bölgelerinden akın eden Maronit aileleri, Ledra Palas bölgesinde BM askerlerinin gözetiminde ayaküstü görüşüp bayramlaşıyorlar, birbirlerine hediyeler veriyorlar ve sonra tekrar kendi evlerine dönüyorlar.

Her milletten asker

Bölünmüş Kıbrıs'ın en ilginç özelliklerinden biri de kuşkusuz "ferî başına düşen asker sayısı"nın çokluğudur.

Adada çeşitli askerî güçler var.

Barışı korumakla görevli BM kuvvetleri halen üç bin kişiliktir. Avusturyalı General Gunther Graindl'in komutasındaki Barış Gücünde beş ayrı devletin askerleri var. İngiltere, Finlandiya, Danimarka, İrlanda ve Avusturya. Ayrıca bu güce bağlı olarak Avustralyalı bir polis birliği de görev yapıyor.

Yabancı kuvvet olarak İngiltere'nin Agrotur (Akrotiri) ve Dikelya üslerindeki beş bin kişilik bir kuvveti var. İkisi de Rum kesiminde bulunan bu iki "egemen" İngiliz üssü, Batı'nın Doğu Akdeniz'deki ileri karakolu durumundadır. Bu üslerde sayısı bilinmeyen bir Amerikan askerî birliği de var. Bunların çoğu havacıdır.

KTFD'de sayısı on bin kadar olan "Kıbrıs Türk Güvenlik Kuvvetleri" (eski adı ile mücahitler) bulunuyor. Bu kesimde ayrıca 1974 harekâtından beri görevde bulunan ve sayıları 25-30 bin olarak tahmin edilen Türk Barış Gücü var.

Ülke ekonomisinde büyük yer tutan Akdeniz meyveleri sandıklanırken.

Rum bölgesinde ise Rum Millî Muhafız Ordusu'nun mevcudu 15-20 bin kadardır.

Kıbrıs Garanti Anlaşması uyarınca 650 kişilik Türk Alayı Ortaköy-Gönyeli, 950 kişilik Yunan alayı ise Lefkoşa Havaalanı bölgesinde üslenmiş bulunuyor.

Kısacası, Akdeniz'in bu güneşli adasında fakat aynı yönetimler altında, birbirlerinden oldukça farklı düzenler içinde, birbirlerinden ayrı yaşayan iki ayrı toplum var. 20 yıldan beri ortada bir çizgi olarak duran, birbirinden farklı iki ayrı dünya...

...z aylarında, Türkiye'den Kıbrıs'a giden çok sayıda turist Akdeniz'in tadını bu şirin ...ada çıkartır.

"Sibel Kız" deniz taşımacılığında Kıbrıs'ın elindeki modern araçlardan biridir.

Kıbrıs'ın ekonomik yaşamında, iklim koşullarının elverişliliği nedeniyle turizm baş köşeyi tutmaktadır.

Adanın içine gidildikçe, at gezileri sayesinde doğanın bambaşka güzellikleri keşfedilir.

MÜMTAZ SOYSAL

Nasıl bir çözüm?

TÜRK tarafının Kıbrıs'ın geleceğine ilişkin olarak ileri sürdüğü tez temelde şu gözleme dayanmaktadır: İki taraf arasında yakın geçmişin olaylarından ileri gelen bir kuşkuculuk ve güvensizlik vardır. Böyle bir durumda merkezi yetkileri geniş bir federal sistem kurmak, iki toplum arasında sık sık gerilimler doğmasını ve bitip tükenmez çıkmazların meydana gelmesini istemek demektir. Bu ise, yalnız ayrıca daha az olan Türk tarafının işlerini değil, ortaya çıkacak gecikmeler ve tıkanıklıklar dolayısıyla Rum tarafının da yaşamasını güçleştirir. Demek ki, önce en elzem ortak görevlerden başlayan ve yetkileri sınırlı ortak bir yönetim kurmak, sonra karşılıklı güven havası yaratıldıkça federal yönetimin yetki alanına giren ortak görevleri artırmak gerekir.

Bu açıdan bakınca, her iki toplumun kendilerine ait kesimlerde kendi yönetimlerine sahip olmaları ve kesimler arasında gidip gelme ya da öbür kesimde ya da mülk edinme haklarının karşılıklı güven havasındaki gelişmeye göre ayarlanması Türk tezinin belirgin özelliklerinden olmaktadır.

Kıbrıs Türk tarafı, ayrıca Kıbrıs Türkleri'nin hakları ve özellikleri Enosis'in önlenmesi bakımından Türkiye garantisinin sürmesini ve her iki topluluk arasında sayısal durumlara bakılmaksızın mutlak hak eşitliğine saygı gösterilmesini, ilerideki çözümün önemli noktalarından saymaktadır.

KTFD

Ticarî ilişkiler hemen tümüyle Türkiye ile...

KIBRIS Türk Federe Devleti'nde ekonomi devletle aynı yaştadır. Ekonominin temelini tarım oluşturmaktadır. Ekonomide tarım dışında hareketlilik görülen diğer alanlar turizm, ticaret, imalât sektörü ve inşaat sektörüdür. 1980 yılında tarım kesimi gayrısafi iç üretimin yüzde 20'sini karşılamıştır. Tarım sektöründe toplam nüfusun yüzde20'si istihdam edilmektedir. Bu sektör ayrıca ihracatın büyük bir bölümünü de desteklemektedir. Tarım sektöründe en önemli ürün turunçgillerdir. 1979 yılında 127 bin ton olan turunçgil üretimi ihracatında dörte üçünü karşılamaktadır. İmalât sektörü ise gayrısafi iç üretimin sadece yüzde 10'unu karşılamaktadır.

Turizm sektörü ise gayrısafi iç üretimde yüzde 4'lük bir pay almaktadır. 1980 yılında Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni 84.500 turist ziyaret etmiştir. Turistlerin bıraktığı döviz miktarı aynı yıl 33 milyon dolar olmuştur. Ülkeye gelen turistlerin büyük bölümünü Türkiye'den giden turistler meydana getirmektedir. Kıbrıs Türk Federe Devleti 1980 yılında 38 milyar liralık ihracata karşılık 70 milyar liralık ithalât yapmıştır. İthalât ve ihracata ülkeler itibarıyla bakıldığında en büyük payı Türkiye'nin aldığı görülmektedir.

KIBRIS RUM KESİMİ

Üretim hızla artıyor, işsizlik kalmadı

KIBRIS Rum kesiminin ekonomisi 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekâtı'ndan sonra geçen süre içerisinde özellikle son yıllarda toparlanmıştır. 1974 yılında gayrısafi milli hasılasında önemli düşüşler görülen Kıbrıs Rum kesimi 1979 yılında üretimde rekor seviyeye yükselmiştir. Aynı yılda işsizlik sorunu kalmamıştır. Kişi başına ortalama gelir reel anlamda yüzde 45 oranında artmıştır. Enflasyon yüzde 13.5 dolayındadır. Kıbrıs Rum kesimi özellikle petrol ve hammadde ithal etmektedir. 1980 yılı rakamlarına göre Kıbrıs Rum kesiminin ithalatı 381.5 milyon Kıbrıs paundu olmuştur. İthalattaki artış yüzde 18.8'dir.

Petrol ithalatı toplam ithalatın yüzde 19'u kadardır (77.9 milyon Kıbrıs paundu). İhracatta artış 1979 yılına göre daha az gerçekleşmiştir. (1979: yüzde 26, 1980: yüzde 15.8). Buna neden temel ihraç malı olan tarımsal ürünlerin uluslararası piyasalardaki düşük fiyatıdır. Kıbrıs Rum kesimi özellikle emal mallar ihraç etmektedir (tüm ihracatın yüzde 71'i) 1980 yılında yapılan ihracatın tutarı 172.3 milyon Kıbrıs paundudur. Temel tarım ürünleri ürüm, patates, süt, turunçgiller, ve buğdaydır. Dış ticarette en büyük payı Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeleri almaktadır.

Akdeniz'in ortasında stratejik bir ada

MALTA

Akdeniz'in tam ortasında yer alan bir barış adası: Malta

KİMLİK KARTI

Resmî adı: Malta Cumhuriyeti (REPUBLICA TA'MALTA)
Başkent: Valletta (Nüfusu: 14.073)
Ülke nüfusu: 315.974 (1980)
Yüzölçümü: 315.7 kilometrekare
Resmî dili: Maltaca ve İngilizce
Nüfus yoğunluğu: Kilometrekare başına 1029 kişi
Etnik dağılım: İtalyan, İngiliz ve Fenikeliler
Para birimi: Pound
Din: Katolik
Başlıca kentleri: Sliema (22.000), Victoria
Devlet İşareti: M

SİCİLYA adasının 97 kilometre güneyinde, Tunus'un 290 kilometre doğusunda, Libya'nın da 322 kilometre kuzeyinde, Akdeniz'in tam ortasında yer alan Malta takım adası, Malta (245.9 kilometrekare), Gozo (67 kilometrekare) ve Comino (2.8 kilometrekare) adalarıyla, meskûn olmayan birtakım kayalıklardan meydana gelir.

Çok önemli bir stratejik konuma sahip olan Malta Adası'nın kıyıları yüksek ve kayalıktır. Karst olayları bakımından zengin tebeşirli topraklardan oluşan adanın yüzey şekilleri engebeli, ama az yüksektir. En yüksek yeri 252 metreye ulaşır.

Adalarda tipik bir Akdeniz iklimi egemendir: Kışlar yumuşak, yazlar sıcak ve kurak geçer; en çok esen rüzgar keşişlemedir.

Adalar zengin bir doğal bitki örtüsüne sahip olmadığından, 1971 yılından başlayarak 1 milyon ağaç dikilmiştir. Gozo, Malta adasından daha verimli ve daha az kayalıktır.

Malta'da kireç ve tuz dışında doğal maden kaynaklarına rastlanmaz.

Malta'nın en ilginç özelliklerinden biri de, kilometrekare başına düşen 1029 kişi ile dünyanın en yüksek nüfus yoğunluğuna sahip ülkelerden biri olmasıdır.

TARİH BOYUNCA MALTA

Rodos şövalyelerini ülkesinde bugün dünyanın ikinc kadın cumhurbaşkanı var

MALTA ve Gozo adalarında Taş Devri mağ malarına rastlanmıştır. M.Ö. 2800 - 20 yıllarından günümüze kalan dikkate değ megalitik çağ tapınak kalıntıları da görülü Ancak, bu dönemde Malta'da yaşayanlar bilinm yen bir nedenden ötürü Adayı terketmişlerdi Malta'da Bronz Devri M.Ö. 2000 yıllarında, Güne İtalya ve Sicilya'dan çok sayıda insanın adaları göç etmesiyle başlar. M.Ö. 800 dolayında Malta'da bir ticaret merkezi kuran Fenikeliler ş ları 200 yıl kadar denetimleri altında tutmuşlardı Bu tarihte Fenikelileri buradan kovan Kartacalılar M.Ö. 217 yılına dek egemenlik sürdürdükten sonra Romalılara yenilerek Malta tarihinden silinmişlerdir. Romalılar döneminde ticaret yapan ve p muklu dokumacılığının geliştiği, tapınaklar, h mamlar ve büyük evler inşa edildiği görülür

Geleneksel öykülere bakılacak olursa İsa'nın Havarilerinden Aziz Paulus (Saint Paul) Mil Sonra 60 yılında, yargılanmak üzere Roma'ya g türülürken, gemisinin parçalanması sonucunda Malta kıyılarına çıkmış, Maltalılar da böylece Hıristiyanlığı benimsemişlerdir.

Arap istilâsı

Roma İmparatorluğu'nun 395 yılında ikiye bö lünmesinden sonra Malta, 870 yılına dek bir Bizans eyaleti olarak kaldı. Bu tarihte Ada'nın Araplar tarafından istilâ edildiği görülür. Arap ve İslâm etkisi 220 yıl boyunca sürecek, Malta hayat tarzı ve dili üzerinde silinmez etkiler bırakacaktır. 1090'da Sicilya Kralı I. Ruggero Müslümanları püskürttükten sonra Malta adaları tam 440 yıl süreyle Norman, Hohenstaufen, Angevin, Aragon, Kastilya ve İspanyol derebeyleri arasında el değiştirip durdu.

Rodos şövalyeleri

1522 yılında Saint Jean ya da Rodos Şövalyeleri Türklere yenilip "Kutsal Topraklar"dan kovulunca, 1530'da İmparator V. Karl (Şarlken) bu kumadayı Şövalyelere bağışladı. Bu yüzyılda başlayarak Malta tarihi, Saint Jean Şövalyelerinin tarihiyle birleşir. Bundan sonra "Malta Şövalyeleri" adını alan bu insanlar, Malta'yı Osmanlılara ve Müslümanlara karşı önemli bir Hıristiyan kalesi haline dönüştürdüler. Malta ile Osmanlı İmparatorluğu'nun ilişkileri 1540 tarihinden başlayarak sürekli çatışma ve savaşlarla XVIII. yüzyılın ikinci yarısına dek sürecektir. Bu ilişkinin doruk noktası 1565 yılında Osmanlı donanmasının girişiği ilâ sonuçlandıramadığı büyük Malta kuşatmasıdır (Osmanlı - Malta ilişkileri için bkz. yanda aşağıdaki bölüm.)

Fransız - İngiliz çekişmesi

200 yıl süreyle büyük bir zenginliğe ve güce sahip olan Şövalyeler Tarikatı, XVIII. yüzyılın sonlarına gelindiğinde yozlaşmış ve son derece baskın bir yönetim kurmuş durumdaydı. 1798 yılında Napoly orduları adaları istilâ ettiği zaman, Maltalılar bu istilâcıları destekleyip Şövalyelerin devrilmesine

...açtılar, ardından da Fransızlara karşı ayaklan... İngiliz donanmasının yardımıyla onları bir yıl ...yle abluka altına aldılar. 1800'de Fransızlar, ...ğlu kuvvetlerine teslim oldu, 1802 Amiens ...lşmasıyla da Ada'nın Saint Jean Şövalyelerine ...ğunu öngörülü. Ancak, bu antlaşma halkın dire... yüzünden uygulanmadı ve Britanya himayesi ...al olan Malta'yı sonunda İngiltere 1814'te ...ma alınan Malta'yı boyunca Malta, Akdeniz'in or...ndaki eşsiz stratejik konumuyla büyük rol oy...adı. "Doğu Sorunu" yüzünden çıkan İngiltere - ...ya uyuşmazlığında ve Kırım Savaşlarında ...ltere'nin en önemli üslerinden biri ola... kullanıldı.

...X yüzyılın yarısı, Malta'nın bu stratejik önemi ...İngiltere yönetimine karşı yerli halkın din, dil ...ğıdıkları ve ekonomik bağımsızlık taleplerine ...rasına başkaldırmaları yüzünden karışıklıklarla, ...lemlerle dolu olarak geçti. Londra, Malta ...yasasını üç kez yürürlükten kaldırmak zorunda ...ldı.

...I. Dünya Savaşı'nda Faşist İtalya'nın ve Nazi'le... ağır bombardımanlarına göğüs geren Maltalı... İngiltere en büyük kahramanlık madalyasını ...rdi.

Bağımsızlık

...Savaştan sonra 1947'de yürürlüğe giren yeni ...yasa altında geniş ölçüde özerklik elde eden ...lta, ekonomik kalkınma ve refah konusunda ...ğ atılımlar yaptı. Bununla birlikte, İngiliz üsle... Malta ekonomisine olumlu ve olumsuz katkı... ...dan başlayarak bir dizi sorun ortaya çıktı ...lta'nın Büyük Britanya'ya katılması ya da tam ...ğımsızlık statüsüne kavuşması konusunda İşçi ...rtisi ve Muhafazakâr Parti ve Malta Kilisesi arasın... derin uyuşmazlıklar oldu. 1956'da yapılan refe...ndumda Malta halkının ezici çoğunluğu Mal... ...ın Birleşik Krallık'a katılması yönünde oy ...ldı ve de Dom Mintoff'un İşçi Hükûmeti ile Bri...ya hükûmeti arasında görüşmeler derin ekono... sorunlar yüzünden çıkmaza girdi. 1958'de ...ntoff çekildi. Ülkede çıkan karışıklıklar ...ndan Anayasa bir kez daha yürürlükten kaldı... ...olağanüstü hal ilân edildi. 1962'de iktidara ge... Muhafazakâr Hükûmetin Başbakanı Borg Olivier, ...lta Kilisesi'nin de desteği ile İngiltere'den ba...ımsızlık talep etti. Gene ekonomik sorunlar yü...nden sürüp giden çalkantılı bir görüşme dönemi... sonunda Malta, 1964'te, bu kez bağımsızlık ...rafındaki olayların ezici çoğunlukta olduğu bir re...ndum sonucunda Commonwealth topluluğu ...da bağımsız bir ülke statüsüne kavuştu.

...ğımsızlıktan, 1956'daki Süveyş bunalımından beri ...lta'daki İngiliz üsleri konusunda sürüp giden ...uşmazlıklar da 1968'de üsün millileştirilmesiyle ...ldi.

...1971'de, 13 yıllık aradan sonra yeniden iktidara ...an Mintoff'un İşçi Partisi, içte önemli ekonomik ve sosyal atılımlara girişirken, dış politikasında da ...ğük değişiklikler yaptı. İngiltere'ye ekonomik ve siyasal bağımlılığın azaltılmasını, Batı blo...ı ve özellikle ABD ile daha mesafeli bir politika ...ğrezini öngören bu dış politika günümüze dek ...ntisiz sürdürülmüştür. Malta'nın başta Libya ...ak üzere Arap ülkeleriyle yakınlaşması, gide... ...a bir bağlantısızlık politikasına dönüşmüş ve ...ıla. Bağlantısız Ülkeler Hareketinin dinamik

Malta tarihine silinmez izler bırakmış olan Malta şövalyelerinin kale kapısı üzerinde bulunan arması.

1971 yılından beri kesintisiz olarak iktidarda bulunan İşçi Partisi lideri Dom Mintoff, renkli kişiliğinin damgasını taşıyan aktif dış politikası ile dünyanın ilgisini çekmiştir.

bir üyesi olmuştur. 1971 yılından bu yana kesintisiz iktidarını sürdüren İşçi Partisi, her iki bloka mensup ülkelerle bağlantılarla ve AET ile kültürel, ekonomik ve ticari alanlarda birçok antlaşma yapmıştır. Liman tesislerinden ve üslerinden ABD ve Varşova Paktı üyelerini yararlandırmayacağını da kesin bir dille belirten Malta, son yıllarda Akdeniz ülkeleri arasında bir kültürel, ekonomik ve siyasal bütünleşmenin sağlanması yönünde de dinamik bir rol oynamaktadır.

1982 yılında Bayan Agatha Barbara'nın Cumhurbaşkanlığı'na getirilmesiyle, Malta, İzlanda'dan sonra dünya kadın cumhurbaşkanına sahip olan ikinci ülke olma özelliğini kazanmıştır.

Malta'da günlük yaşam tarihle içiçe geçmiştir.

SİYASAL KÜNYE

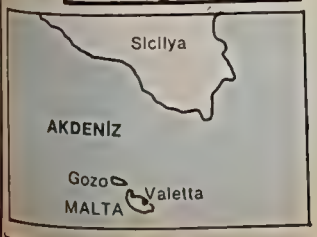

Bağlantısız bir Ülke

Malta 21 Eylül 1964'te İngiltere'den tam bağımsızlığını elde etmiş, 3 Aralık 1974'te de Commonwealth ülkeler topluluğunun üyesi bir cumhuriyet olmuştur.

1971'de İşçi Partisi'nin iktidara gelmesiyle birlikte kesin bir bağlantısızlık politikası izlemeye koyulan Malta, ülkedeki NATO üssünü de kapatmıştır. 1972 Mart'ında yapılan bir anlaşma uyarınca tedrici olarak azaltılan Büyük Britanya kuvvetleri, 31 Mart 1979'da üslerini kapatarak ülkeyi tamamen terketmişlerdir

Malta demokratik bir cumhuriyettir. 1965 - 1974 yılları arasında 5 kez değişikliğe uğrayan anayasa, genel oyla seçilmiş üyelerden oluşan bir Temsilciler Meclisi ile bir başbakan ve onun istediği sayıda bakandan oluşan bir kabineyi öngörür. Çalışma esası üzerine kurulu olan 1974 Anayasası, temel bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasını güvence altına alır ve Malta'da yaşayan herkesin vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğunu belirtir.

12 Aralık 1981 tarihinde yapılan seçimler sonucunda partilerin sandalye dağılımı şöyledir: Malta İşçi Partisi, 34, Milliyetçi Parti 31.

Cumhurbaşkanı:Agatha Barbara
Başbakan: Dom Mintoff
Malta, Birleşmiş Milletler, Commonwealth ve Avrupa Konseyi üyesidir

Cem Sultan, tarikatın büyük üstadı Pierre d'Aubusson'a sığınmıştı

XI. yüzyıl ortalarında Kudüs'te Hıristiyan hacılar için Vaftizci Aziz Yahya'ya (Saint Jean) adanarak kurulan bir düşkünlerevi, yüzyıllar içinde gelişerek tarihte önemli roller oynayan büyük bir tarikata dönüşecektir. Benediktinler'in başlangıçtaki ağırlığı, sonradan yerini Aziz Yahya keşişlerinin tarikatına bırakır. 1113'te tarikata, Müslümanlarla mücadele etmek için askeri bir bölüm eklenir. 1187 Hittin savaşından sonra Kudüs'ten çıkarılan tarikat üyeleri, Akkâ, Kıbrıs, Sülfika, Karaman güzergâhını izleyerek sonunda 1300'de Rodos'a yerleşirler. Burada güçlenen ve gelişen tarikat, Mısır Memlûklu sultanlığı ve Anadolu beylikleriyle uzun mücadelelere girişirler, 1396 Nigbolu savaşına katılırlar.XV.yüzyıl ortasındaki Memlûk saldırılarının ardından Bodrum'u (Halikarnassos) ele geçiren şövalyeler, tuzla ayrıcalıklarını elde edelerse de Fatih Sultan Mehmet bu ayrıcalığı kaldırır. 1480'de Osmanlıların Rodos kuşatması sonuç vermez.Fatih'in kardeşi Cem Sultan, 1483'de tarikatın "Büyük Üstadı" Pierre d'Aubusson'a sığınır. Akdeniz kıyılarında sürekli korsanlık yapan şövalyelerle Osmanlılar arasında sürekli çatışmalar olursa da, Rodos kuşatmalarından sonuç alınamaz. Sonunda Kanuni Sultan Süleyman'ın saldırısı üzerine Rodos'u terketmek zorunda kalan Şövalyeleri, V. Karl Malta'ya yerleştirir. "Büyük Üstad" Jean de la Valette yönetiminde 1665'de Osmanlı donanmasını yenilgiye uğratan şövalyeler, bundan böyle "Malta Şövalyeleri" adını alırlar ve uzun yıllar boyunca Türklere ve Mağribilere karşı Hıristiyanların ileri karakolluğu görevini yaparlar.

1798'de Napolyon'un Malta'yı istilâsının ardından Ada'nın İngilizlerin eline geçmesi üzerine Malta'yı terketmek zorunda kalan tarikat, İtalya'da önce Catania'ya, sonra da Roma'ya yerleşir.

Papa'nın yasasını onayladığı ve belli bir denetim altında tuttuğu tarikat, bir başkanın çevresinde yeminli 7400 şövalyeden oluşur. Başlangıçta 8 dil ya da milletten meydana gelen tarikat, zamanla yalnızca İtalyan ve Alman dillerinden ibaret kalır.

Tarihin bir döneminde güçlü ve despotik bir devlet halini alan tarikat, günümüzde sadece insancıl yardım ve hayır işleriyle meşgul olmaktadır. Bununla birlikte, tarikatın gücünü de küçümsememek gerekir: 1961 yılında birçok hastanesi ve 100 parçadan oluşan sağlık uçakları filosu olduğu gibi, geniş mülkleri ve 30'u aşkın ülkede temsilcilikleri bulunmaktaydı. Tarikatın verdiği "Malta Liyakat Nişanı"da Hıristiyan Batı ülkelerinde önem verilen bir nişandır.

EKONOMI

Turizmde gerçek patlama ve önde gelen bir gemi inşa sanayii

MALTA ekonomisi XX. yüzyılın ortalarına gelinceye dek büyük ölçüde İngiltere'nin e[illegible]dabarı bir deniz üsvü olarak kullanması ol[illegible]suna bağlı olarak biçimlenmişti. Ancak 1959'dan sonra, İngiltere'nin savunma politikasında yaptığı değişikliğe paralel olarak Malta kendi ekonomisini bağımsızlık temeli üzerinde köklü bir biçimde yeni den yapılandırma atılımına girişti.

Güçlü temellere oturtulan Malta ekonomisi, özellikle 1971 yılında Dominic Mintoff'un baş kanlığındaki İşçi Partisi iktidarıyla önemli gelişmeler kaydetti. 1973-1980'yıllarıkçin hazırlanan kalkınma planının ekonomik hedeflerine çok büyük ölçüde ulaşılmıştır. İnşaat sanayii genişletilerek dış[illegible] yatırımlarına yönlendirilmiştir. Tarım üretimine ortaklarak bir artış gözlemlenirken, turizm alanında plan hedeflerinin de ötesine geçilerek, gerçek anlamda bir "turizm patlaması" gerçekleştirilmiş bulunuyor. Malta'ya her yıl ada nüfusunu çok aşan sayıda turist gelmektedir.

Malta, özellikle beri önde gelen bir gemi inşa ve onarım merkezi olarak bilinir 300.000 DWT'lik gemi kapasitesine sahip dev dokların tamamlanması ve Marsa da dev gemilerin yapılacağı yeni tersanenin yapımının ileri bir evreye ulaşmasıyla Malta, bu alandaki eğilimini büyük ölçüde artırma yolunu yürümüştür. Bu faaliyetlere ek olarak, Marsaxlokk [illegible] yeni limanın genişletilmesi yoluyla adayı uluslararası çapta bir aktarma merkezine dönüştürme yolunda yoğun çaba harcanmaktadır.

Gemicilik ve diğer sanayi dallarındaki gelişmelerin yanı sıra, turizm endüstrisindeki büyümeye paralel olarak, geleneksel el sanatları dalında da büyük bir atılım göze çarpmaktadır.

SAVUNMA

Silahlı kuvvetler 5000 kişilik personelden oluşuyor

Malta silahlı kuvvetleri bir alay ve üç öncü kole taburu halinde örgütlenmiş 5000 kişilik personelden oluşur. Libya'dan alınan çeşitli tipte helikopterlerden bir destek hava gücü, kefe ve devriye, arama ve kurtarma görevlerinde kullanılır.

Küçük gemilerden oluşan bir sahil koruma kuvvetı kurulmuştur. Malta alayının komutası altında bulunan bu kuvvet 1982 yılında 120 subay ve erden meydana gelen personeli ile 13 devriye ve gümrük muhafaza botundan oluşmaktaydı.

Malta'da bulunan tüm Birleşik Krallık (İngiliz) Kuvvetleri 1979 yılında ülkeden çekilmiştir.

KITLE İLETIŞIMI

Özerk Malta Radyosu 1961'de kurulmuştur

Malta'da, 1961'de kurulan özerk Malta Radyo Yayınları Kurumu'nun (MBA) denetiminde [illegible] gösteren Malta radyosu, üç kanaldan gündüz yayın yapmaktadır. Ayrıca, Malta bütçesinin paylarının çoğunluğuna sahip olduğu Rediffusion (Malta) Ltd. Şirketi, Maltı ve İngilizce dillerinden günde 34 saatlik yayın yapmaktadır. MBA'ya bağlı Malta Televizyon Servisi de iki dil üzerinden günde 4.5 saat yayın yapmaktadır.

Malta'da, orijinal Malta dilinde üç tane günlük, iki taze haftalık gazete yayınlanmaktadır. Yalnız pazar günleri çıkan iki gazete vardır. İngilizce yayınlanan gazeteler ise üçü günlük [illegible] de haftada dörtten dört üzerinden yalnız pazartesi çıkan iki İngilizce gazete de bulunmaktadır.

Malta, ekonomik alanda son yıllarda büyük bir atılım gerçekleştirmiştir.

1. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı aydınları için bir sürgün köşesiydi

OSMANLI Devletinin Malta ile ilişkileri, Malta'ya Saint Jean Şövalyelerinin yerleştirilmesiyle başlar. XVI. yüzyılın başlarından Barbaros Hayreddin Paşa zamanında (tasarlanan Malta seferi, Turgut Reis'in 1540-1547 yılları arasında adalara yaptığı sürekli akınlar ve yağmalarla başlamış sayılır. Genellikle başarısız olan bu çıkartma hareketleri, yalnızca Gozo adasının alınmasıyla sonuçlandı.

Asıl büyük Malta seferi, Mustafa ve Piyale Paşa komutasındaki 30000'i aşkın sayıda Türk asker ve levendlerinin 1565 yılında giriştikleri büyük kuşatma ile başladı. Marsa Scirocco önlerinde beliren Türk kuvvetleri, dört ay süreyle çetin savaşlar verdilerse de, Saint Jean Şövalyeleriyle Malta yerlilerinden oluşan 9000 kişilik savunma kuvvetleri direniş gösterdiler. Turgut Reis'in şehit olduğu çarpışmalar sonunda, Sicilya Kralının gönderdiği yardımların da etkisiyle kuşatma hareketi başarısızlığa uğratıldı. Kurtarılan La Valette limanı 4. yıl içinde onarıldı.

1614 yılında Kaptan-ı Derya Halil Paşa ile Rodos Beyi Memi Bey'in 65 kadırgalık bir kuvvetle giriştikleri yeni bir Malta seferi de başarısızlıkla sonuçlandı.

1571 yılında İnebahtı deniz savaşında İspanyolların, Girit savaşlarında Venediklilerin yanında Osmanlılara karşı yer alan, 1656-57 Çanakkale deniz savaşlarına katılan Malta Şövalyeleri, tüm XVI. ve XVII. yüzyıllar boyunca korsanlık faaliyetleriyle Osmanlı deniz ticaretine büyük zarar vermişler, Müslüman Türklere karşı Hıristiyan âlemcinin önkarakolluğunu aktif olarak yürütmüşlerdir.

III. Mustafa zamanında, 1760 yılında, ayaklanan forsaların kaptanpaşa gemisini ele geçirip Malta'ya götürmeleri üzerine yeni bir Malta seferi hazırlığına girişen Osmanlılar, geminin Maltalılarca geri verilmesi üzerine muhtemel bir yeni kuşatmadan vazgeçtiler.

Malta ile Türkler arasındaki ilişkiler, bundan 150 yıl sonra, I. Dünya Savaşı ardından yapılan mütareke sırasında İstanbul'u işgal eden İngilizlerin bazı siyasi yazarları Malta'ya sürmeleriyle yeni ve ilginç bir yön kazanmıştır. Bu sürgünler arasında Hüseyin Cahit, Ziya Gökalp, Süleyman Nazif, Ağaoğlu Ahmet, Ahmet Emin (Yalman), Salâh Cimcoz sayılabilir.

SPOR

Futbol «1» numaralı spor

Malta'da büyük bir spor faaliyeti bulunmasına rağmen ada uzun yıllar İngiltere'nin yönetimin de kalduğundan ve burada önemli bir İngiliz deniz üssü bulunduğundan İngilizler tarafından yaşatılan futbol "1" numaralı spor olmuştur. Malta'da Futbol Federasyonu 1900 yılında kurulmuştur. Adada futbolla uğraşan 36 spor kulübü vardır. Bu kulüplerde yaklaşık 2500 kadar lisanslı futbolcu yeralmaktadır. Malta'nın en önemli futbol takımları şunlardır: Floriana, Gzira United, Hamrun Spartans, Hibernians, Quormu, St. Joseph, Sliema Wanderers, Valetta. Malta Akdeniz Oyunları'na da sembolik anlamda katılmaktadır. Malta, kuruluşu yıldan beri (1951) Akdeniz Oyunları'na katılmasına rağmen bir derece elde edememiştir. Birkaç sporcu ferdi olarak katıldıkları Akdeniz Oyunları'nda Malta'yı temsil etmektedirler.

SANAT VE KÜLTÜR

Malta'da İtalyan kültürünün etkisi büyüktür

MALTA'da Hıristiyanlık öncesi sanat ve Arap-İslâm sanatı az örnek bırakmıştır. Hıristiyanlığın kabulünden sonra Sicilya figüratif sanat anlayışına uygun yapıtlara ortaya çıktığı görülür. XVI. yüzyılda İtalyan sanatçıları adada egemen oldu. 1566'da tarikat "büyük üstad"ı Jean de la Vallette tarafından kurulan Valletta, ilk modern kentlerden biridir. Malta'da "manierismo" üslûbunda yapılmış ünlü San Giovanni Katedrali, Caravaggio'nun tablolarını da barındıran oldukça zengin bir müze haline getirilmiştir. Ayrıca, adada çeşitli üslûpları yansıtan birçok konak arasında İtalya, Kastilya konaklarını ve bugün ulusal müze olan Provence Konağı'nı saymak gerekir. XVIII. yüzyılda yapılan çeşitli sarayı ve kiliselerle, değerli süslemelere sahip kütüphane de önemli sanat yapıtları arasında sayılabilir. Havari Paulus'un mağarası olduğu ileri sürülen mağara ile Paulus kilisesini de bunlara eklemek gerekir.

TÜRKÇE'DE MALTA ÜZERINE ÇEŞITLEME

Malta'nın ulusal dili, Fenikelilerden ve Araplardan kaynaklanan Sâmî grubundan bir dildir. Dil, zaman içinde, İtalyanca, İngilizce, Fransızca ve Arapça pek çok sözcük sızmıştır.

Türkçe'de Malta ile bağlantılı çeşitli kaynak ve sözcüklere rastlanır:

Malta: Koleyca yontulan yumuşak bir taş türü. Avlu, bahçe, mutfak döşemesinde kullanılır. Malta taşı da denir.

Malta erigi: Yaprakları yaz-kış yeşil kalan bir ağaç ve bu ağacın meyvesi. Meyveye Japon zıpnulusu da denir.

Malta hurması: Keçi sütüyle insana bulaşan ve tüm Akdeniz ülkelerinde görülen ateşli hastalık. Akdeniz hurması da denir.

Malta köpeği: Fino grubundan, bembeyaz renkli, uzun tüylü ve uzun gövdeli küçük bir köpek.

Malta Köşkü: İstanbul'da Yıldız Sarayı'nın batısında yer alan, yeşil-beyaz renkleriyle son zamanlarda restore edilerek kamunun ve turistlerin hizmetine açılan tarihî köşk.

Malta palamudu: Palamuda benzeyen, mavimsi gri renkli deniz balığı. Kılavuz balığı da denir.

Maltız: Maltalı demek olan maltız sözcüğü, yemek pişirmek, su ısıtmak vb. için kullanılan ayaklı, oyuklu, taşınabilir ocağa verilen ad. İçinde taşkömürü ya da odun kömürü yakılır.

Maltız keçisi: Anayurdu Malta adası olmakla birlikte, tüm Akdeniz dolaylarında yaygın olan kısa kıllı, küçük boylu keçi türü. Malta hurmasına en çok bu keçilerin sütüyle bulaştığı sanılmaktadır.

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 35
AVRUPA

1. Bölüm

Günümüz uygarlığının beşiği bir kıt'a:

AVRUPA

AVRUPA, yaklaşık olarak 54 milyon kilometrekarelik yüzölçümüyle Avustralya'dan sonra anakaraların (kıta) en küçüğüdür

İlk çağda Ege Denizi çevresinde yaşayanlar, bu denizin batısında kaldığı için bu topraklara Fenike dilinde "Batı" anlamına gelen Ereb ya da İrib sözcüğünden Yunanlılara geçen Evropa adını vermişlerdi. Doğusunda kalanlar için de "doğu" anlamına gelen "Asia" (İlk kullanılışı Açu ya da Asu) adını kullanmışlardı.

Avrupa'nın "coğrafya bölgesi" olarak sınırlarının nerede başladığı, nerede bittiği tartışmalı bir konudur. Bu konuyu Avrupa Konseyi 1961-1964 yıllarında düzenlediği özel konferanslarda tartışma konusu haline getirmiş ve sonunda da beş büyük bölgeye ayrılması konusunda birleşmiştir. Bu beş bölge şöyledir: 1—Güney Avrupa, 2—Doğu Avrupa, 3—Orta Avrupa, 4—Batı Avrupa, 5—Kuzey Avrupa.

"Avrupalı" birbirine benzeyen etnik bir tip değildir. Tersine uluslar, dilleri, din ve mezhepleri, tarihsel gelenekleri, toprağa bağlılıkları, kültürel yapıları, sanat anlayışları değişik olan gruplardır. Bunlardan dil ve sanat yakınlığı en kuvvetli bağdır.

Avrupa'nın doğu-batı uzunluğu 5.600, kuzey-güney uzunluğu da 4.000 km'dir. Toplam kıyıları ise 31.900 km'dir.

Avrupa'nın bölgelerinde olduğu gibi, Avrupa'nın Asya'dan hangi sınırlarda ayrıldığı da tartışılmaktan bugün de uzak değildir. Avrupa ve Asya'yı ayırması gereken sınır, son çağın coğrafyacılarına göre şöyledir: Sınır, Ural Dağları'nın doğu etekleriyle Ural Nehri, güneydoğuda Azak Denizi'nin kuzey ucundan Hazar'a doğru uzanan Maniç Çukuru üzerinden geçer. Uralların batısını kaplayan Sovyetler Birliği'nin düzlükleri Avrupa sınırları içindedir. Avrupa kuzeyde Kuzey Buz Denizi'ne açılır. Bu denizdeki ada ve takımadalardan bir kısmı da Avrupa'nın parçaları sayılır.

Avrupa'nın batı sınırı, doğuya göre daha bir kesinlik kazanmış durumdadır. Anakaradan sığ bir kıta sahanlığı ile ayrılan Britanya Adaları, Avrupa'nın doğal bir parçasıdır. Ama Kuzey Atlas Okyanusu'ndaki İzlanda ve bazı küçük adalar Britanya Adaları kadar Avrupalı sayılmazlar. Ancak gerek bizim ansiklopedimizde ve gerekse taşıdığı politik ve kültürel birlikimde İzlanda, Avrupa'nın bir parçası kabul edilmiştir. Aynı nitelikleri taşıdığı halde, Grönland Amerika'ya dahil edilir.

Avrupa'nın güney sınırı Akdeniz'e dayanır. Bu denizdeki adalar (Kıbrıs dahil) Avrupa'nın parçaları sayılır. Anakara, güneydoğuda Çanakkale-İstanbul Boğazları ve Marmara Denizi'nde sona erer. Türkiye'nin bir Avrupa ülkesi olması, "Avrupalılığı", Trakya'da bulunan bu küçük parçadan ileri gelmiyor, Türkiye'nin Avrupalılığı, birçok bilim ve sanat adamının da savunduğu gibi, Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti ile 1923'ten beri kültürel, siyasal ve ekonomik alanda Avrupa'nın kurduğu sıkı bir işbirliğinden ileri gelmektedir

Genel özellikleri

Avrupa topraklarının bir kısmı 60° kuzey paralelinin hatta Kuzey Kutup Dairesi'nin üzerindedir. Ama asıl büyük parçası Orta Kuşak'ta 35° - 60° paralelleri arasındadır.

Avrupa'nın dikkat çeken başlıca coğrafya özellikleri, birçok coğrafyacının birleştiği gibi, kısaca şöyledir: I) Avrupa, öteki anakaralardaki aynı enlemlere sahip yerlere göre, iklim ve hidrografya yönünden, çok elverişli doğal şartları içermektedir. Bu yarımada şeklinde, denizlerin parçalanmış olmasına ve gelfistrime, Atlas Okyanusu etkisine bağlıdır. II) Anakara sahanlıkları geniştir. Bu, balıkçılığın yanında denizaltı kaynaklarının işletilmesi kolaylığını da yedeğinde getirmesi demektir. Kıyılar denizcilik açısından dünyanın en değerli kıyılarıdır. Körfezler ve haliçler denizciliği geliştiren etkenlerdir. III) Büyük bir bölümü ova ve platolardan meydana gelir. Ortalama yüksekliği azdır. Bu nedenle gerek tarımsal yaşam, gerekse ulaşım kolayca sürdürülme olanağına kavuşur. IV) Buzul sonrası dönemde topraklarının büyük bir kısmı ormanlarla kaplıydı. Ne var ki gerek nüfusun artması, gerekse ekim için düzlüklere olan gereksinim, ormanlık alanları azalttı. Yine bu yönüyle zengin bir anakaradır. V) Tarımda İber yarımadasının iç kısımları ile Sovyetler Birliği steplerinin güneydoğusu dışında zorunlu alanı yoktur. VI) Dünyanın tanınmasında ve yeni anakaraların örgütlenmesinde önemli roller oynamıştır. Bu durum XX. yüzyıl başlarına kadar sürmüştür. Günümüzde de "bilimsel araştırmalarda, teknolojik ve endüstride, ileri metotlarla yapılan tarımda, dünya ticaret ve politikasına katkıda bulunmakta yine çok önemli bir yer tutar.

Avrupa'nın ovaları

Avrupa'nın en büyük ovası Doğu bölgesindedir. Dinyeper, Volga ve Don nehirleri-

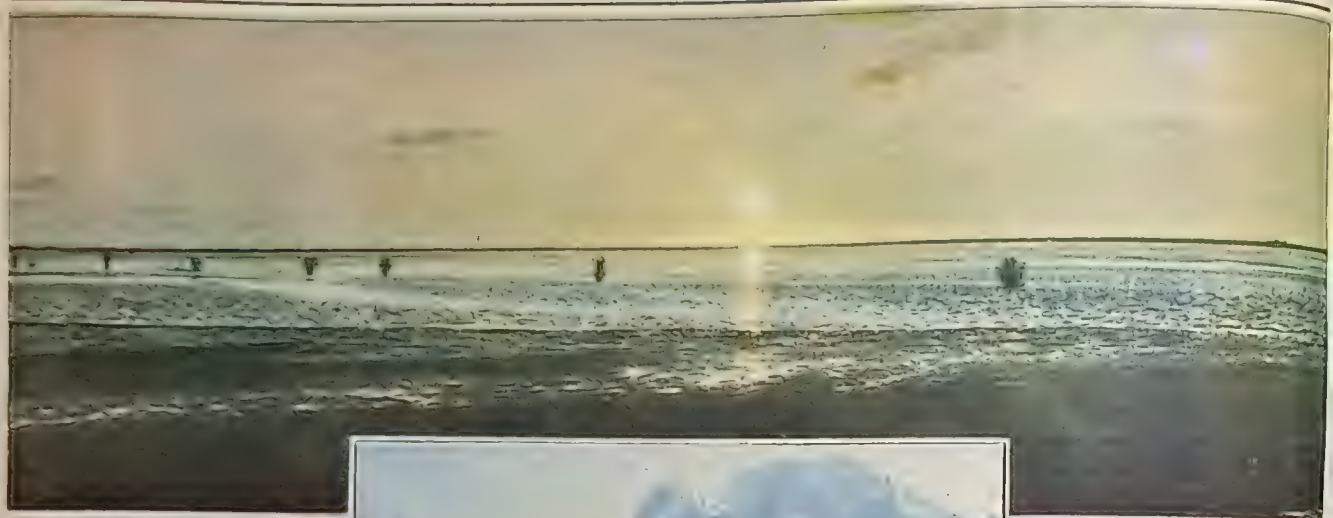

Yaşlı kıtanın coğrafi özellikleri karmaşıktır. Üç bir yanı denizle kuşatılmış olan Avrupa aynı anda birkaç iklimi birden yaşar

nın suladığı Ural Dağları'na kadar uzanan geniş düzlüklerdir. Bunların bir bölümünü Pripet Bataklığı kaplar. Ayrıca bir başka bataklık da Leningrad'dan başlayıp Dvina'nın kuzey kesimini oluşturan bölgedir

Britanya'nın güneyi ile Almanya, Fransa ve Polonya'nın kuzey kesimleri ile Orta Avrupa'nın Macar, Po ve Eflâk ovaları Avrupa'nın en önemli ovalarıdır. Öte yandan bu ovaların geri kalan kısmı tundra ve bataklıklarla kaplı durumdadır.

Avrupa'nın dağları

Avrupa anakarasında bulunan dağlar Asya ve Amerika'dakilere göre yüksek değildir. Anakaranın en önemli dağı Alp sistemine bağlı dağlardır. Bu zincir İsviçre'de Alp Dağları'yla başlar, Karpatlar, Apenninler, Balkanlar'la sürer

Avrupa'nın bir başka dağ zinciri de Pirenezler'dir. Bunlar Fransa'yı İber yarımadasından ayıran doğal bir sınır oluşturur. Uzunluğu 450 km.olan bu dağ zincirinin en yüksek tepesi Anete 3.404 m'dir. Fransa ile İspanya arasında zor geçit veren bir dağdır Alp Dağları'nın güneydoğuya uzanan bir kolu olan Apenninler bütün İtalya'yı kaplar. Balkan yarımadası da yine Alp Dağları'nın bir başka koluyla kaplanır: Balkan Dağları. Bu dağlar Dinar Alpleri, Pindus Dağları ve Rodolp Dağları adını alır.

Kuzeyde yer alan İskandinavya Dağları 2.500 m'yi geçmez. Buzulçağından kalması nedeniyle çok sayıda çukurlar sularla dolarak önemli göllerin oluşumuna yol açmıştır.

Karpatlar, Avrupa'nın güneydoğu kuzeybatı doğrultusunda uzanır. İskandinavya Dağlarıyla aynı yüksekliğe sahiptir.

Avrupa'yı Asya'dan ayıran Ural Dağları ise Avrupa'nın doğu sınırı durumundadır. Hazar Denizi'nden Kuzey Buz Denizi'ne kadar uzanır.

Avrupa'nın akarsuları

Avrupa'nın en uzun nehri Volga'dır ve Hazar Denizi'ne dökülür. Anakaranın batısındaki önemli nehirler ise Kuzey Denizi'ne dökülen Ren ve Elbe'dir. Sen, Manş Denizi'ne, Vistül Baltık Denizi'ne akarlar. İtalya'nın ovalarını sulayan Po Nehri, Alp Dağları'ndan çıkar ve Adriya Denizi'ne dökülür. Ron da Fransa kıyılarından Akdeniz'e dökülür

Karadeniz'e dökülen akarsular da şunlardır: Tuna, Don, Diyepr ve Dinyestr. Tuna, Almanya'dan doğar, Macaristan ve Yugoslavya'yı sular. Romanya ve Bulgaristan sınırını çizer ve Romanya'nın kuzeyinden Karadeniz'e dökülür.

Avrupa'nın önemli akarsularından bazıları da Kuzey Buz Denizi'ne dökülen Peçora ve Dvina ile Kuzey Denizi'ne akan Weser ve Meuse, Baltık Denizi'ne ulaşan Oder Nehri dir. Peçora, Ural Dağları'ndan çıkar uzunluğu 1789 km'dir Dvina daha doğudadır ve uzunluğu 1.293 km'dir. Hazar Denizi'ne dökülen Ural Nehri de Ural Dağları'ndan çıkar.

Avrupa'nın en önemli gölleri Baltık Denizi çevresinde yer almaktadır. Sayıları 20 dolayında olan bu göllerin her biri en az 750 km2'lik bir alana sahiptir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Sovyetler Birliği'nde bulunan Ladoga (18. bin 200 km2), Onega (9 bin km2), İsveç'te bulunan Vener (5 bin 546 km2), 70 bin dolayında gölü olan Finlandiya'nın ise önemli gölleri Saima (1.600 km2), Pajane (1.500 km2), Enare ve Ulea'dır.

Alp Dağları'nda bulunan göller güzel manzaralarıyla ünlüdür. Bunlardan İsviçre'de bulunan Konstanz Gölü ile Cenevre Gölü ilk sırayı alır.

Bir yarımada olan Avrupa'da genel olarak ılıman bir iklim görülür. Böyle bir özelliğin ortaya çıkmasında Golfistrim'in etkisi büyüktür. Sıcak su akıntısı Atlas Okyanusu kıyılarında iklimi yumuşatır. Hemen hemen her yer bol yağmur alır.

Avrupa'nın güney kesimleri de Akdeniz'in etkisi altındadır ve Akdeniz iklimi hâkimdir.

Avrupa'nın bir bölümü Kuzey Kutup Dairesi'nde yer alır. İskandinavya yarımadası ve Finlandiya'nın bulunduğu bu kesimde iklim çok soğuktur. Kış ayları ortalaması -7... yaz ayları sıcaklığı ise 22...'dir.

Ülkemiz TÜRKİYE, bu bölümlemeyle Güney Avrupa'da, bir Avrupa devleti olarak gösterilmiştir. Ne var ki bu yayınımızda Türkiye'ye yer verilmemiştir. Bu bir çelişki, ya da unutkanlık değildir. Çünkü çok kısa bir süre önce gazetemiz Türkiye için başlıbaşına bir ansiklopedi (TÜRKİYE İLLER ANSİKLOPEDİSİ) vermiştir.

Alpler, Avrupa'yı tam ortasından ikiye ayıran büyük bir dağ kütlesidir. Kıtanın en yüksek tepesi olan Mont-Blanc da bu kütle üzerindedir.

Avrupa Devletleri

GÜNEY AVRUPA

Devletin adı	Başkent
Andora	Andora la Vella
Bulgaristan	Sofya
Kıbrıs	Lefkoşa
Yunanistan	Atina
İtalya	Roma
Malta	Valletta
Monako	Monako
Portekiz	Lizbon
Romanya	Bükreş
San Marino	San Marino
Arnavutluk	Tiran
İspanya	Madrid
(*) Türkiye	Ankara
Vatikan	Roma
Yugoslavya	Belgrad

DOĞU AVRUPA

Devletin adı	Başkent
Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği	Moskova

ORTA AVRUPA

Devletin adı	Başkent
F. Almanya	Bonn
D. Almanya	Berlin
Polonya	Varşova
Çekoslovakya	Prag
Macaristan	Budapeşte
Avusturya	Viyana
İsviçre	Bern
Liechtenstein	Vaduz

BATI AVRUPA

Devletin adı	Başkent
B. Krallık	Londra
Fransa	Paris
İrlanda	Dublin
Hollanda	Amsterdam
Belçika	Brüksel
Lüksemburg	Lüksemburg

KUZEY AVRUPA

Devletin adı	Başkent
Danimarka	Kopenhagen
İsveç	Stockholm
Norveç	Oslo
İzlanda	Reykjavik
Finlandiya	Helsinki

AVRUPA VE DÜNYA

Ortaçağda Avrupa siyasal bütünlük kazandı

Avrupa'nın bir kıta olarak ortaya çıkışı ve siyasal bütünlük taşır hale gelmesi, ancak Hıristiyanlık sayesinde ve ortaçağda gerçekleşir. Bu dönemden önce, Avrupa'nın siyasal merkezi olduğu devletler, Doğulu ve Akdenizli devletlerdi. Bu devletler daha çok Anadolu, Kuzey Afrika ve Ortadoğu kaynaklıydı.

Roma İmparatorluğuyla birlikte, siyasal merkez sıklet' Batı'ya kaymaya başlar. Roma İmparatorluğu İtalya merkezli bir devlet olduğu halde, 'Avrupalı' olmak bakımından Büyük İskender İmparatorluğu'ndan daha ileri sayılmaz. Akdeniz'in daha çok doğusuna doğru yayılmış olan imparatorluk da Avrupa, kolonilerinden biriydi yalnızca.

Ortaçağın özelliğini oluşturan Feodalizm içinde, Avrupa'nın siyasal görünümü, bir çalık ile birbiri ardından kurulup yıkılan imparatorluklar etrafında toplanan küçük beylikler biçiminde ortaya çıkar. Çeşitli göçüme ve küçülmeler içinde süren aynı çağ, özellikle Haçlı Seferleri içinde, ilk siyasal birliklerin oluşmasını sağlar ve Avrupa'nın bir bütün olarak başka kıtalarla ilişkilerini kurar.

Bu ilişkiler, XV. yüzyıldan başlayarak, kolonizasyon biçiminde, öteki kıtaların Avrupa tarafından iktisadi sömürü konusu olmaya sürer. Bu tarihten başlayarak, Akdeniz'de ticaret imparatorlukları kurmuş olan Venedik ve Ceneviz önemlerini yitirirler, yerlerini Portekiz, İspanya, İngiltere, Hollanda ve Fransa emperyalizmine bırakırlar. Bu ülkeler, bir yandan Avrupa üstünlüğü için yıllar boyu kendi aralarında savaşırlar, öte bir yandan da, kâh anlaşarak, kâh savaşarak, dünyayı aralarında paylaşırlar.

XIX. yüzyıla gelindiğinde, "Üzerinde Güneş Batmayan" Britanya İmparatorluğu, Yeni Zelanda'ya kadar uzanmış, Güney Amerika, Portekiz ve İspanya tarafından paylaşılmış durumdaydı. Afrika ise, hemen hemen Avrupa ülkelerinin 'parsellediklerı" bir toprak parçası görünümündeydi.

XX. yüzyıldan başlayarak, dünya üstünlüğü oluşmakta olan iki "süper-gücün" Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin eline geçti. Gariptir, Avrupa'nın elinden bu üstünlüğünü çekip alan iki ülkeden birisi eski bir Avrupa sömürgesi, öteki de tarihi boyunca Avrupalılaşmaya çalışmış bir ülkeydi. İki ülkenin de ideoloji ve siyasal yapıdaki benimsedikleri sistemler de, Avrupa'da geliştirilmiş siyaset felsefelerine dayanırdı...

Bu gelişmeler, Avrupa ülkelerini kendi aralarında birleşmeye götürdü. Napolyon'un girmeye giriştiği Avrupa Birliği, Hitler'in ulaşan İmparatorluğu düşü, yine Rusya ve Amerika tarafından engellenmişti. Bu kez, II. Dünya Savaşı'ndan sonra, Avrupalılar kendi aralarında örgütlenmeye, birliğe doğru gitmeye başladılar. Kant'tan, Goethe'den, Beethoven'den başlayarak bir düşünce olarak ortaya çıkan ve kültür alanında gerçekleşen Avrupa Birliği, bir siyasal gerçek haline gelme yolunda.

Bu da, Avrupa'nın öteki kıtalar ve dünya üzerinde alacağı yeri belirleyecek. Belki de, ortaçağ, birleşmiş ve kendi içindeki sıkıntıları aşarak tek bir siyasal bütün oluşturmuş bir Avrupa, ABD ve SSCB karşısında bir üçüncü 'süper-güç' oluşturabilir...

Bu XIV yüzyıl elyazması, 1340 yılında Bruges limanında verilen kanlı savaşı

KITLE ILETIŞIMI

Görsel-İşitsel İletişim yeni bir dönem açtı

Yazı'nın ilk kez M.Ö. 3100 yılında kullanılmaya başlanmasına, alfabenin ilk M.Ö. 1100'de ortaya çıkmasına rağmen Avrupa uygarlığında sözlü kültürün egemenliği yüzyıllar boyunca sürüp gitmiştir. Hıristiyanlığın kıtada yaygınlık kazanmasıyla birlikte Kutsal Kitap'ın ve yorumlarının yazımı geniş çapta önem kazanmış. Avrupa'nın dört bir yanına öğretiyi yayma çabasındaki din adamları, en uç noktalara kadar ancak yazılı metinler ile ulaşabileceklerini düşünerek elyazmalarını sistematize bir biçimde devreye sokmuşlardı. Ancak, kısa sürede, manastırlarda keşişlere "dikte" edilen metinlerin bir örnek olmadıkları anlaşılmış ve bu, sonraki yüzyıllarda asıl metinlerin yorumlanması konusunda büyük tartışmaların doğmasına yol açmıştı. Erasmus'un çağında, bir elyazmasının çoğaltılıp Avrupa'nın belli merkezlerinde kullanılma amacıyla dolaşıma çıkartılması son derece dar ölçüler içinde gerçekleşebildiği için, yazılı kültürün yaşlı kıtada ağırlık kazanması Gutenberg'in basımevi çalışmalarına kadar sözkonusu olamamıştır.

Bu çağlarda, yazmak kadar okumak konusunda da paralel zorluklar yaşanmıştır. Sözlü kültürün ezici ağırlığı ile geleneksel bir "görgü eğitimi" ağırlığını duyurmuş, kısıtlı bir oranda dolaşıma çıkabilen yazılı metinlerin okunma kuralları İskenderiye gibi merkezlerinde yoğun biçimde tartışılırken, Avrupa bu konuda uzun süre geride kalmıştır. Öyle ki, ilk kez yazılı bir metni "içinden" okuyan kişinin Ermiş Augustinus olduğu ve bunun büyük şaşkınlıkla karşılandığı bugün bilinmektedir.

1455'de, Gutenberg'in bankacı Fust ile işbirliğine giderek, bugün resmen ilk "basılı metin" sayılan "İndulgence Mektupları"nı yayımlaması Avrupa'da yazılı kültürün egemenleşmesi yolunda bir dönemeç oluşturmuştur. Bu tarihten başlayarak sürekli bir gelişme hızı gösteren baskı teknolojisi, önce Avrupa'nın belli başlı üniversite şehirlerinde etkinliğin artmasına, sonra da bu etkinliğin kıtanın tümüne yayılmasına önayak oldu. 1620 yılında ilk günlük gazetenin çıkması bir başka dönem noktasını oluşturdu. Pres matbaa tekniğinden günümüzdeki rotatif ve ofset basım tekniklerine gelinceye kadar bir hayli aşama geçirildi ve giderek yoğunlaşan basılı malzeme üretimi XVIII. yüzyılda yazılı kültürün enikonu üstünlük kazanmasına yol açtı. Bunda gazetelerin, birer kitle iletişim aracı olarak, bu kavramı geliştirmelerinin büyük payı olmuştur. 1631'de yayın yaşamına giren La Gazette adlı gazetenin tirajı 1200 iken, bir yüzyıl sonra bu rakamın ancak 12.000'e yükselmesi, bunun kolay olmadığını kanıtlamaya yeter.

24 Ağustos 1789'da yayımlanan "İnsan Hakları Bildirisi"nin basının üzerinden denetimi kaldırması, yalnızca bu tarihle 1800 yılları arasında, Fransa'da 1350 değişik gazetenin yayın yaşamına girmesine yol açar. Ancak, gazetenin geniş kitlelerce benimsenme güçlüğü sürüp gider. Abone sistemi XIX. yüzyılın başında geliştirilmek istenir, kısa süre içinde bunun kolay tutmayacağı açığa çıkar. Dönemin ünlü yazarları ile işbirliğine giden gazeteler, bu yoldan tiraj kazanmaya başlarlar. Eugene, Sue, ünlü "Aylak Yahudi"si ile bir gazetenin satışını 6 katına çıkartmayı başarır. XIX. yüzyılın ilk yarısında, önce Fransa'da, daha sonra da İngiltere'de ("The Times") ilk ucuz gazeteler yayımlanır. Yüzyılın sonuna doğru, gazete gerçek anlamıyla bir kitle iletişim aracına dönüşür. Le Petit Parisien gazetesinin 1890'da tirajı 450 bini, 1913'de ise 1 milyon 550 bini bulacaktır.

1920'li yıllardan başlayarak etki alanını hızla genişleten radyo, yazılı kültürün önünü bir ölçüde kesmeyi başarmıştır. Bunu televizyonun II. Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda yaygınlık göstermeye başlaması izler. Görsel - işitsel iletişime dayalı bu iki aracın hızlı gelişim sağlaması gazetelerin, süreli yayınların ve kitapların tirajını etkilemese bile etki güçlerini enikonu sarsar.

Televizyon'un gündelik yaşamda etkisi

1960'lı yıllarda, Kanadalı düşünce adamı Marshall Mc. Luhan'ın kaleme aldığı "Gutenberg Galaksisi"başlıklı yapıt önemli bir tartışmanın başlatıcısı olmuştur. Televizyonun gündelik yaşama ağırlığını koyması ile yazılı kültürün can çekişme dönemine girdiğini ileri süren Mc. Luhan, bundan böyle eğitim alanına olduğu gibi sanat ve düşünce alanına da televizyonun çerçevelediği bir görsel - işitsel iletişimin egemen olacağı görüşündedir. Avrupa'da televizyon ve radyonun son çeyrek yüzyılda katettiği mesafe gözönünde bulundurulursa, bu belki de çok şaşırtıcı bir görüş değildir. Üniversitelerde ve orta öğretim kurumlarında da kapalı devre televizyon aracılığıyla görsel - işitsel çerçevede eğitime geniş yer verilmesi, yabancı dil öğreniminde klâsik yöntemlerin neredeyse tümden ortadan kalkması diğer belirleyici etkenler arasında sayılabilir. Ancak, Avrupa gazetelerinin satışında bir düşme, kitap yayınlarında bir azalma görülmediği de düşünülürse, yazılı kültürün bu yaşlı kıtada uzun süre direneceğini ileri sürmek de çok yanlış olmayabilir.

Avrupa tarihi kronolojisi

M.Ö. 6500 Ege kıyılarıyla adalarında ve eski Yunan elinde ilk tarım faaliyetlerinin başlaması; bu faaliyetin Orta Avrupa'da Macaristan'a (5500), Almanya'ya Aşağı Ülkeler'e (Felemenk çevresi) yayılması (4500) ve Fransa'ya dek Akdeniz'e uzanması (3000). Tarımın Britanya adalarına sıçraması (1400)

M.Ö. 2000 Kadim Yunanlıların Peloponnes yarımadasını ele geçirip burayı yerleşmeleri; Girit adasında "Minos" uygarlığının kurulması.

M.Ö. 1600 Kadim Yunan'da "Mikrenai" uygarlığının kurulması.

M.Ö. 1450 Girit'teki "Minos" uygarlığının yıkılışı

M.Ö. 1200 Kadim Yunan'da "Mikrenai" uygarlığının yıkılışı

M.Ö. 1100 Fenikelilerin Akdeniz bölgesinde yerleşip yayılmaları.

M.Ö. 1000 Etrüsklerin İtalya'da yerleşmeleri.

M.Ö. 753 Roma'nın kuruluşu.

M.Ö. 750 Kadim Yunan site devletlerinin Akdeniz çevresine egemen olmaları.

M.Ö. 700 İskit kavminin Doğu Avrupa'ya yayılması

M.Ö. 510 Roma cumhuriyetinin kurulması

M.Ö. 508 Atina'da köleci bir toplum yapısı üzerinde Kleisthenes'in demokrasi kurması.

M.Ö. 490 Perslerin Atina saldırısının püskürtülmesi ve Maraton savaşı

M.Ö. 480 Salamis ve Platai savaşları sonucunda Persleri Yunanistan'ı istila girişimlerinin bozguna uğratılması.

M.Ö. 478 Kadim Yunan'da Delos Birliği'nin kurulması.

M.Ö. 404-431 Atina ile Sparta arasında Peloponnes savaşları.

M.Ö. 338 Makedonya'nın tüm Yunanistan'a egemen olması

M.Ö. 323-334 Makedonyalı Büyük İskender'in, Yunanistan'dan Hindistan'a dek uzanan büyük bir dünya imparatorluğu kurması; imparatorluğun parçalanması.

M.Ö. 290 Roma'nın orta İtalya'yı ele geçirmesi.

M.Ö. 241 I. Kartaca savaşı sonunda Roma'nın Sicilya'ya egemen olması.

M.Ö. 218-201 II. Kartaca savaşının ardından Hannibal'ın İtalya'yı istilası.

M.Ö. 206 Roma'nın İspanya'ya egemen olması.

M.Ö. 168 Roma'nın Makedonya'yı altederek parçalaması

M.Ö. 149-146 Roma'nın III. Kartaca savaşı sonunda Kartaca'yı yıkıp Afrika'da eyalet kurması; Korint'i yağmalayıp Yunanistan'a egemen olması.

M.Ö. 133-122 Roma'da Gracchus kardeşlerin başarısızlıkla sonuçlanan reform girişimi

M.Ö. 49-45 Sezar'ın (Caesar) Galya'yı (Güney Fransa) istila etmesi ve iç savaş sonunda Roma'nın tek hâkimi olması.

M.Ö. 31 Actium savaşı: daha sonra Augustus adıyla imparatorluğunu ilan edecek olan Octavianus'un Roma'ya egemen olması.

M.Ö. 27 Roma'da cumhuriyetin yerini imparatorluğa bırakması.

Milâttan sonra

30 Hıristiyanlığın kurucusu Nasıralı İsa'nın Romalılarca Kudüs'te çarmıha gerilmesi.

43 Roma'nın Britanya adalarını istila etmesi

116-117 İmparator Traianus'un Mezopotamya'yı fethetmesiyle, Roma İmparatorluğu'nun en geniş sınırlarına ulaşması.

238 Got kavimlerinin Roma İmparatorluğuna saldırmaya başlamaları.

293 Roma İmparatorluğunun İmparator Diocletianus tarafından yeniden düzenlenmesi.

330 İstanbul'un Roma İmparatorluğu'na başkent oluşu.

370 İlk Hun akıncılarının Avrupa'da görünmesi.

378 Vizigot (Batı Gotları) akınlarının Avrupa'yı kasıp kavurması; Roma imparatorunun Vizigotlarca Edirne'de öldürülmesi.

395 Roma İmparatorluğunun Doğu ve Batı Roma olarak ikiye ayrılması.

406-409 Vandal akıncılarının Galya ve İspanya'yı yakıp yıkması.

410 Vizigot akıncılarının Roma'yı, İtalya'yı ve İspanya'yı kan ve ateşe boğup istila etmesi.

449 Anglo-Sakson ve Jut akıncılarının Britanya'yı istilası.

476 Batı Roma İmparatorluğunun sonu.

486 Clovis yönetiminde Frank krallığının kurulması

493 Ostrogotların (Doğu Gotlarının) Roma'ya egemen olması.

533-522 Justinianus önderliğinde Roma İmparatorluğu egemenliğinin Kuzey Afrika ve İtalya'da genişlemesi.

568 Lombard akıncılarının Kuzey İtalya'yı fethetmesi

590 Büyük Gregorius öncülüğünde papalığın görünü arttırması.

610 Doğu Roma İmparatorluğu'nun Helen etkisi altına girmesi

687 Frank devletine Karolenj sülalesinin egemen olması

711 Müslümanların İspanya'yı istila etmeleri

718 Arapların İstanbul'u kuşatması

732 Poitiers savaşı ile Müslüman-Arap ilerleyişinin Batı Avrupa'da durdurulması.

774 I. Karl'ın (Şarlman) Kuzey İtalya'yı ele geçirmesi

793 Viking akıncılarının Avrupa'da görünmeleri.

800 I. Karl'ın (Şarlman) Roma'da imparatorluk tacını giymesiyle Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun kurulması.

843 Verdun Antlaşması ile Karolenj İmparatorluğu'nun parçalanması.

862 Viking Kralı Rurik'in Rusya'da Novgorod kentini kurması

865 Bulgarlarla Sırpların Hıristiyanlığı benimseyeleri.

929 III. Abdurrahman'ın İspanya'da Kurtuba'da (Cordoba) İslâm egemenliğini yerleştirmesi.

960 Polonya devletinin I. Miesko yönetiminde kurulması

962 Lechfeld'de Macarları yenen I. Otto'nun Roma'da imparatorluk tacını giymesi.

972 Macar devletinin Dük Geza yönetiminde kurulması

983 Alman yayılmacılığına karşı Slavların ayaklanması.

987 Capet sülalesinin Fransa'da yönetime geçmesi.

1014 Clontarf savaşıyla Viklinglerin İrlanda'dan püskürtülmesi.

1016-1035 Danimarkalı Büyük Knud önderliğinde İngiltere, Danimarka ve Norveç'in birleşmesi.

1018-1185 Bulgaristan'da Bizans egemenliği

1031 İspanya'da İslâm egemenliğinin çöküşü

1054 Ortodoks (Grek) ve Katolik (Latin) kiliseleri arasında ayrılık ve çatışmanın başlangıcı.

1056 Murabitlerin Kuzey Afrika'dan sonra Güney İspanya'yı da ele geçirmeleri.

1066 Normanların İngiltere'yi fethetmeleri.

1073 İmparatorluk ile Papalık arasında yüzyıllarca sürecek çatışmanın başlaması: VII. Gregorius'un Papa seçilmesi

1095-1291 Haçlı Seferleri.

1125 Almanların yeniden doğuya doğru yayılmaya başlaması

1135 Muvahhidlerin Kuzeybatı Afrika'da sonra Müslüman İspanya'ya egemen olmaları

1154 II. Henri'nin kral olmasıyla İngiltere ve Fransa'da Anjou hanedanının egemen olması

1204 IV. Haçlı Seferi: Frankların Bizansı ele geçirerek bir Latin İmparatorluğu kurmaları.

1212 Arapların İspanya'da Las Navas da Tolosa savaşında yenilmesi.

1215 Magna Carta Fermanı'nın ilân edilmesiyle İngiltere'de Kral John'un egemenliğinin soylular lehine kısıtlanması.

1236-1241 Moğolların Rusya'dan başlayarak Polonya, Macaristan ve Bohemya'yı istilâ etmeleri

1250 İmparator II. Friedrich'in ölümüyle Germanya ve İtalya'da Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun zayıflaması.

1261 Grek İmparatorluğu'nun İstanbul'da yeniden canlanışı

1291 İsviçre Konfederasyonu'nun kurulması

1299 Osmanlı Devleti'nin kurulması

1309 Papalık merkezinin Roma'da Avignon'a taşınması.

1337 Fransa ile İngiltere arasında "Yüzyıl Savaşları"nın başlaması.

1360 Yüz Yıl Savaşları'nın birinci döneminin bitmesi.

1361 Osmanlıların Edirne'yi ele geçirmesi

1378-1417 Batı'da İmparatorlarla Papalık arasında "Büyük Ayrılma"

1389 Kosova zaferi ile Osmanlıların Balkanları egemen olması

1397 İskandinavya'da Kalmar Birliği'nin kurulması.

1415 İngiltere'nin Fransa'ya yeniden saldırması; Agincourt Savaşı; Portekiz'in denizaşırı sömürge imparatorluğunu kurmaya başlaması.

1428 Jeanne d'Arch'la birlikte Fransa'nın toparlanması.

İstanbul'un Fethi'nden sonra

1453 Sultan II. Mehmet öncülüğünde Osmanlı ordularının İstanbul'u fethetmesi ve bunun sonucunda Bizans İmparatorluğu'nun ortadan kalkması.

1478-1480 Çar III. İvan öncülüğünde Rusların Moğol istilâcıları püskürtmesi.

1492 Gırnata'nın (Granada) düşmesiyle Arapların ve Yahudilerin İspanya'dan atılması; İspanya'nın denizaşırı sömürge imparatorluğunun temellerini atması.

1493 İspanya ile Portekiz'in Tordesillas Antlaşmasıyla Yeni Dünya'yı aralarında bölüşmeleri.

1494 Fransa ile Habsburg sülalesi arasında Avrupa egemenliği için mücadelenin başlaması: İtalyan Savaşları.

1519 İspanya ve Felemenk kralı V. Kral'ın (Şarlken) İmparator olması

1521 Martin Luther öncülüğünde Protestan Reform hareketinin başlaması; Kanuni Sultan Süleyman önderliğinde Osmanlı ordularının Belgrad'ı fethetmesi.

1526 Mohaç zaferiyle Osmanlıların Macaristan'ı ele geçirmesi

1534 İngiltere'de Kral VIII. Henry'nin Roma Kilisesi'nden kopması

1541 Calvin'in Cenevre'de Kalvinist reform kilisesini kurması

Fatih Sultan Mehmed'in 1453'de İstanbul'u fethetmesi, hem Batı hem de Doğu açısından bir dönüm noktası oluşturmuştur.

1545 Karşı-reform hareketinin başlaması.

1562-1598 Fransa'da Din Savaşları'nın başlaması.

1571 İnebahtı Deniz Savaşı'ndaki yenilgi sonunda Türk denizcilerinin Orta Akdeniz'deki egemenliklerini yitirmeleri.

1588 İngiltere'nin İspanya'yı yenmesi; İspanyol "Yenilmez Armada"sının gücünü yitirmesi

1600-1602 İngiliz ve Hollanda Doğu Hindistan Şirketleri'nin kurulmasıyla İngiltere ve Hollanda'nın emperyalizm sürecine girmeleri

1618 Avrupa'da "Otuz Yıl Savaşları"nın başlaması.

1642 İngiltere'de iç savaş

1648 "Otuz Yıl Savaşları"nın sona ermesi; Westphalia barışı ve Avrupa'da modern devletler çağının başlaması.

1649 İngiltere'de Kral I. Charles'ın idam edilmesi ve Cromwell'in cumhuriyeti.

1652 İngiltere ile Hollanda'nın nüfuz paylaşımı yüzünden savaşa girmeleri, Hollanda'nın gerilemeye başlaması.

1659 Fransa'nın Afrika'dan başlayarak sömürgeciliğe girmeleri.

1667 "Güneş Kral" XIV. Louis'nin yönetiminde Fransa'nın sömürge yayılmacılığını hızlandırması.

1683 Osmanlı ordularının II. Viyana kuşatması; Osmanlıların Avrupa içlerine yaptığı seferlerin son nuncusu.

1688 "Muhteşem Devrim" ve İngiltere'de meşruti monarşinin kurulması.

1699 Karlofça Antlaşması ile Habsburg hanedanının Macaristan'ı Türklerden geri alması, Osmanlı İmparatorluğu'nun gerilemeye başlaması

1700-1720 Büyük Kuzey Savaşı.

1703-1712 St. Petersburg'un kurulması ve Rus İmparatorluğu'nun başkenti olması.

1707 İngiltere - İskoçya birliğinin kurulması.

1709 Çar Büyük (Deli) Petro önderliğindeki Rus ordularının XII. Karl (Demirbaş Şarl) yönetimindeki İsveç ordularını Poltava'da yenmesi.

1713 Utrecht Antlaşması'yla İspanya Veraset Savaşları'nın sona ermesi.

1740 Avusturya Veraset Savaşları'nın başlaması

1756 "Yedi Yıl Savaşları"nın başlaması.

1772 Polonya'nın bölüşülmesi.

1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'yla birlikte yeni topraklar yitiren Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme dönemine girmesi.

1783 Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesi.

Fransız devriminden sonra

1789 Büyük Fransız Devrimi: Burjuvazinin aristokrasiyi yıkıp feodal düzeni ortadan kaldırması, İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirgesi'nin ilânı.

1792 Fransa'da cumhuriyetin ilan edilmesi, devrim savaşlarının başlaması.

1793 Osmanlı İmparatorluğu'nda Padişah III. Selim öncülüğünde ıslahat hareketlerine girişilmesi, Polonya'nın ikinci kez bölüşülmesi.

1795 Polonya'nın üçüncü kez bölüşülmesi.

1798 Napolyon'un Mısır'a saldırması ve yenilgiye uğraması

1804 Napolyon'un Fransa'da İmparatorluk'un ilân etmesi, Prusya'yı yenmesi.

1805 Fransız donanmasının Trafalgar'da İngilizlere yenilmesi.

1806 Napolyon ordularının Avusturya'yı yenilgiye uğratması.

1812 Napolyon ordularının Rusya'yı istilâ girişimi.

1815 Napolyon'un Waterloo'da İngilizlere yenilmesi ve sürgüne gönderilmesi, Viyana Kongresi ile Avrupa'nın ve dünyanın yeniden düzenlenmesi.

1821 Yunanistan'ın ayaklanarak Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsızlığını elde etmesi.

1830 Fransa, Almanya, Polonya, İtalya, Belçika'da başgösteren ve tüm Avrupa'yı etkisi altına alan devrimci hareketler, Belçika'nın bağımsızlığını elde etmesi.

1833 Almanya'nın birleşmesine giden ilk adım Alman Gümrük Birliği'nin (Zollverein) kurulması.

1845 İrlanda'da büyük patates kıtlığı, ABD'ye büyük İrlanda göçü.

1848 Tüm Avrupa'da devrim hareketleri, Fransa'da İkinci Cumhuriyet.

1852 Fransa'da Restorasyon: Cumhuriyet'in sona ermesi ve III. Napolyon'un İmparatorluğu'nu ilân etmesi.

1854-1856 Kırım Savaşı.

1856 Paris Antlaşması: Avrupa'da yeni düzenlemeler.

1859-1860 Fransa ve Sardinya'nın Avusturya ile savaşması, İtalyan birliğine giden yolun açılması.

1861 Rusya'da serfliğin (toprak köleliğinin) kaldırılması.

1864 Prusya'nın Schleswig - Holstein'ı ilhak etmesi, Polonya'da büyük ayaklanma ve Rusya tarafından bastırılması.

1866 Prusya-Avusturya savaşı ve Prusya'nın yengisi.

1867 Almanya'nın birliği: Kuzey Germen Federasyonu'nun kurulması, Avusturya-Macaristan

Napolyon, bir Avrupa birliği kurma düşü ile XIX. yüzyılı kana boyadı.

...peratorluğu'nun kurulması.

1870 Prusya'nın Fransa'yı ağır bir yenilgiye uğ...ması.

1871 Alman İmparatorluğu'nun ilânı, Fransa'da ...ris Komünü'nün bastırılması ve III. Cumhuri...yet.

1875-1898 Avrupa'da sosyalist hareketlerinin ge...lişmesi ve işçi partilerinin siyasal arenada boy gös...termesi

1878 Osmanlı İmparatorluğu'nun kaderi üze...rinde belirleyici rol oynayan Berlin Antlaşması: Sırbistan, Karadağ ve Romanya'nın bağımsız ol...ması, Bulgaristan'a özerklik verilmesi

1884-1885 Almanya ile Belçika'nın Afrika'da sömürge paylaşım mücadelesine katılmaları.

1890 Bismarck'ın azledilmesiyle "Avrupa Uyu...mu" sisteminin sona ermesi.

1898 İngiltere ile Fransa arasında sömürge mü...cadeleleri, II. Wilhelm öncülüğünde Almanya'nın "dünya politikası" izlemeye başlaması.

1904 İngiltere ile Fransa'nın bir anlaşma ile nüfuz bölgelerini paylaşmaları

1905 Rusya'da devrim: Çarlığın gücünü yitirme...ye başlaması; Norveç'in İsveç'ten ayrılarak bağım...sız bir devlet olması.

1907 İngiltere ile Rusya'nın anlaşması.

1908 Osmanlı Sultanı'nın tahttan indirilmesi ve II. Meşrutiyetin ilânı.

1911 Trablusgarp savaşı ve İtalya'nın Libya'yı ilânı.

1912-1913 Balkan Savaşları

I. Dünya Savaşı ve sonrası

1914 Avusturya Veliahtı Ferdinand'ın öldürül...mesi ve I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi.

1917 Rusya'da Ekim devrimi ile Lenin önder...liğinde Bolşeviklerin iktidara gelmesi, dünyada ilk sosyalist devletin kurulması.

1918 Almanya ile Avusturya Macaristan'ın ateşkes isteği üzerine Versaille Antlaşmasıyla I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi; Rusya'da dıştan gelen müdahaleler ve iç savaşın patlak vermesi.

1919 Paris Antlaşması ile Avrupa'nın siyasal ba...kından yeniden düzenlenmesi; Türk Ulusal Kur...tuluş Savaşı'nın ilk tohumlarının Mustafa Kemal tarafından atılması.

1920 İlk "dünya örgütü" Milletler Cemiyeti'nin kurulması; Türkiye'nin Batılı devletlerce paylaşıl...ması girişimine karşı Atatürk önderliğinde Kurtuluş Savaşı'nın başlatılması.

1922 İtalya'da faşist "Başbuğ" Mussolini'nin iktidara gelmesi.

1922-1923 Yunan İşgal ordusunun Anadolu'dan atılması, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması

1924 Lenin'in ölümü.

1925 Locarno Antlaşmalarıyla Avrupa'da sınırların istikrara kavuşturulması.

1926 Portekiz'de faşist Salazar'ın iktidarı ele geçirmesi; İngiltere'de genel grev dalgası.

1928 Sovyetler Birliği'nde ilk 5 yıllık plan uygulaması ve tarımın kolektifleştirilmesi.

1929 ABD borsasında doğan ekonomik bunalımın bütün dünyayı sarması

1931 İspanya'da cumhuriyetin ilânı.

1933 Hitler'in Şansölye olmasıyla Nazi'lerin Almanya'da iktidara gelmesi.

1935 İtalya'nın Habeşistan'ı işgale yeltenmesi.

1936 Almanya'nın "Versailles zincirlerini kırma" politikası: Rhein bölgesini işgal etmesi ve silâhlanması; İspanya'da Cumhuriyetçilerle faşistler arasında iç savaşın başlaması.

1938 Nazi Almanyası'nın Avusturya'yı ilhak etmesi (Anschluss), Münich Konferansı ile İngiltere ve Fransa'nın Çekoslovakya'yı Nazi Almanyası'na feda etmeleri; Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü.

II. Dünya Savaşı ve sonrası

1939 Almanya ile Sovyetler Birliği'nin Saldırmazlık Paktı imzalamaları; Almanya'nın Polonya topraklarını istilâ etmesiyle II. Dünya Savaşı'nın başlaması.

1940 Nazi Almanyası ordularının Norveç, Danimarka, Belçika, Hollanda ve Fransa'yı istilâ etmesi; İtalya'nın Yunanistan'ı istilâ girişiminin başarısızlığa uğraması; İngiltere semalarında "Britanya Savaşı".

1941 Nazi Almanyası'nın Rusya'yı istilâ etmesi.

1942 Almanya'nın Kuzey Afrika'da yenilgiye uğrayıp gerilemesi.

1943 Nazi ordularının Stalingrad önlerinde büyük bir yenilgiye uğraması; İtalya'nın Müttefiklere teslim olması.

1944 Müttefiklerin ikinci bir cephe açması: İngiltere-ABD kuvvetlerinin Normandiya'ya çıkarma yapması, Sovyet "Kızıl Ordusu"nun Doğu Avrupa'da ilerlemeye başlaması.

1945 Nazi Almanyası'nın koşulsuz şartsız teslim olması; Hitler'in intiharı; galip gelen müttefiklerin (İngiltere, Fransa, ABD, SSCB) Yalta ve Potsdam Konferanslarında dünyayı yeniden düzenlemeleri; Soğuk Savaş'ın ilk tohumlarının atılması; Birleşmiş Milletler Örgütü'nün kurulması.

1947 Soğuk Savaş'ın tırmanması: Truman Doktrininin ilânı, Marshall Planı uyarınca Avrupa'ya ekonomik yardım sağlanması.

1948 Doğu Avrupa ülkelerinde Komünist partiler öncülüğünde sosyalist iktidarlar kurulması; İki bloklu bir dünyanın ortaya çıkışı: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin ilân edilmesi, Berlin bunalımı

1949 Batı Avrupa'nın siyasal örgütlenmesini tamamlaması: Avrupa Konseyi'nin kurulması, Batı Avrupa'nın askerî örgütlenmesini tamamlaması: NATO'nun kurulması

1950 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin imzalanması

1953 Stalin'in ölümü.

1955 Doğu Bloku'nun askerî örgütlenmesini tamamlaması: Varşova Paktı'nın kurulması.

1956 Doğu Bloku'nun ekonomik örgütlenmesini tamamlaması: Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi'nin (COMECON) kurulması, Polonya ayaklanması ve Gomulka'nın iktidara gelmesi, Macaristan'da baştgösteren ayaklanmanın Sovyetler Birliği tarafından bastırılması, Sovyetler Birliği'nde "destalinizasyon" hareketi.

1957 Batı Avrupa'nın birleşmesine giden yol: Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu (AET) kuran Roma Antlaşması'nın imzalanması, SSCB'nin ilk uzay uydusunu fırlatması.

1958 Fransa'da De Gaulle başkanlığında Beşinci Cumhuriyet'in kurulması.

1961 Doğu Almanya'nın Berlin duvarını çekmesi, SSCB'nin uzayda ilk insanlı uçuşu gerçekleştirmesi.

1968 Çekoslovakya'da "liberalleşme" hareketi üzerine SSCB'nin müdahalesi, Fransa'da öğrenci olayları.

1969 İrlanda'da IRA'nın (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu) başını çektiği şiddet hareketlerinin başlaması.

1970 Federal Almanya ile Polonya arasında yakınlaşma, varolan sınırların fiilen (de facto) kabul edilmesi.

1973 Danimarka, İngiltere ve İrlanda'nın Avrupa topluluklarına katılması.

1974 Portekiz'de gerçekleştirilen devrim sonucunda 48 yıllık faşist diktatörlüğün yıkılması, Sampson darbesine karşı Türkiye'nin "Barış Harekâtı" ile Kıbrıs'a müdahale etmesi.

1975 General Franco'nun ölümü üzerine İspanya'da 36 yıllık faşist diktatörlüğün sona ermesi, soğuk savaştan yumuşamaya geçiş sürecinde önemli bir dönemeç: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı.

1978 Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde baştgösteren şiddet hareketlerinin İtalya'da eski başbakanlardan Aldo Moro'nun öldürülmesiyle doruğa ulaşması.

1980 SSCB'nin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesini protesto etmek amacıyla, başta ABD olmak üzere birçok Batı Avrupa ülkesinin Moskova'daki Olimpiyat oyunlarını boykot etmeleri, Yugoslavya lideri Tito'nun ölümü, Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyması.

1981 Papa II. John Paul'e Vatikan'da silâhlı suikast. Polonya'da silâhlı kuvvetlerin yönetime el koyması.

1982 İngiltere ile Arjantin arasında Falkland (Malvinas) adalarının "sahipliği" konusunda çıkan savaşta İngiltere'nin zaferi.

I. Dünya Savaşı'nda inanılmaz sayıda insan kaybı oldu.

II. Dünya Savaşı'nda, insanlık tarihinin en karanlık tablolarından biri Nazilerin kurduğu toplama kamplarında yaşandı.

AVRUPA'DA SİYASAL DÜŞÜNCE

İNSANIN ve yurttaşın devletle olan ilişkileriyle ele alan siyasal düşünce, Avrupa'da ilk olarak Kadim Yunan'ın [illegible] sayılır. Eski Yunan'da bir avuç yurttaş'ın, geniş köle kitleleri üzerinde egemenlik kurduğu "demokrasi" ortamında Aristoteles çeşitli hükümet biçimlerini ve rejimlerini sınıflandırarak, siyaset "bilimi"nin temelinin oluşmasına ön ayak olmuştur denebilir. Devletin ve yönetimin sırf yönetmek için yetiştirilmiş, [illegible] bir seçkinler grubunun, hatta tek bir "lider"in, [illegible] egemenliğine bırakılması [illegible] Platon, Aristoteles'ten daha ileri gitmek, totaliter bir yönetim anlayışını [illegible] Platon'un düşünce tarzı, sonraki yüzyıllar boyunca da etkisini sürdürerek, günümüz sağ düşüncesine dahi kaynaklık edecektir.

[illegible] köleliğe temeli üzerinde pratik ve despotik bir yönetim biçimi uygulayan Romalılarda siyasal düşünce, özgün bir sıçrama kaydetmiş değildir.

Kutsal Roma İmparatorluğu ile, güçlü feodal [illegible] ve papalığın çevresinde oluşan Orta Çağ dünyasında, tüm siyasal tartışma, dünyevi otorite papalığın ruhani iktidarı arasındaki çatışma üzerinde odaklanmaktaydı. Barışın ve kısmen özgürlüklerin tek güvencesi olarak, sınırlar monarşiden başka bir ufak görünmüyordu. Dante'nin ve Thomas Aquinas'ın yapıtları da imparatorlarla papaların iktidarını haklı çıkarmaya yönelik skolastik tartışmalarla doludur.

Siyaset biliminin canlanması

Siyaset bilimsel'in canlanması ve gerçek bir [illegible] temeline oturması ise, büyük rönesans adamı Machiavelli ile birlikte olur. Prencipe (Prens) adlı yapıtında Machiavelli, ahlâk normları ile siyaseti birbirinden keskin hatlarla ayırır. Siyaset kendine özgü "ahlâk-dışı" kurallarının incelemesi onu yine de hükümdarın mutlakiyetçi egemenliğinin gerekli olduğu sonucuna götürür. XVII. yüzyılda Hobbes Leviathan'ı ile toplumlarla yönetenler arasındaki "toplumsal sözleşme" kavramını biraz çarpıtarak, birbirlerini kurtlar gibi yiyen insanların bu anarşi halinden, ancak mutlak monarşi ile kurtulacağını ileri sürerek, güçlü devlet görüşünü sürdürür. "Siyasal egemenlik" kavramını ilk ortaya atan Bodin de mutlakiyetçiliğin savunmasında Hobbes'den geri kalmaz.

XVII. yüzyılın ikinci yarısının ve XVIII. yüzyılın önemli siyasal düşünürleri Locke, Burke, Rousseau ve Montesquieu'dür. Hepsi de devletin ve egemenliğin temellerini irdeleyen "toplumsal sözleşme" kuramıyla uğraştılar. Locke, İngiliz burjuva devrimini haklı çıkarmaya yönelik ılımlı meşruti monarşi kavramını akla ve doğal hukuka dayama çabasındaydı. İngiliz yönetici sınıflarına öylesine uygun düşmekteydi ki kuramı, Britanya'da birbuçuk yüzyıl süreyle revaçta kaldı. Ayrıca, daha sonraki yüzyılların insan hakları hareketleri üzerinde de etkili olduğu söylenebilir.

Jean-Jacques Rousseau, Avrupa'nın siyasal düşüncesinin oluşumunda büyük bir rol üstlenmiştir.

Doğrudan demokrasi

Siyaset bilimi Rousseau ile birlikte, olanaklarının sınırlarına ulaşmıştır denebilir. Tek tek bireylerin tüm doğal haklarını gönüllü olarak "genel irade"ye devrettikleri toplum sözleşmesi ile Rousseau, aslında her türlü yerleşik değeri, mülkiyeti reddeden, tekelci egemenlik kavramını dinamitleyen son derece köktenci bir "doğrudan demokrasi" kuramı geliştirmekteydi.

Rousseau ile aynı tarihlerde, değişik yasama ve hükümet biçimlerini karşılaştırarak, siyaset bilimine katkıda bulunan Montesquieu ve "tarihsel" yöntemi geliştiren Burke ortaya çıkarlar. Burke, sivil hakları ve özgürlükleri savunmanın yanısıra, daha sonraki dönemlerde geliştirilen "organizmacı" kuramlara yani toplumu canlı bir organizma olarak tasarlayan düşünceye öncülük etmekteydi.

Sağ düşüncenin kaynağı

Çağdaş otoriter-sağcı düşünce köklerini filozof Hegel'den alır. Devletin akıcı niteliği, özgürlüğün devlete hizmet ederek gerçekleşmesi, devletin yücelttilmesi, tarihin ruhsal gerçeğin açığa çıkmasından ibaret olması gibi düşünceler, Nietzsche'nin "üst insan" kavramıyla da bütünleşerek ve Sorel'in Pareto'nun biçimlendirmelerinden sonra Fichte, Herder, Mazzini gibi "milliyetçi" filtrelerden süzülerek, XX. yüzyılın Hitler ve Mussolini gibi faşist uygulamacılarının duraklarında konaklamıştır.

Öte yandan, Kadim Yunan'dan ve Roma'da Spartakus gibi hareketlerden kaynaklanan eşitlikçi-sol düşünce, Ortaçağ'da Müntzer gibi köylü isyancıları tarafından ileriye taşınır, Fransa'da 1789 Devrimi'ne kaynaklık eden düşünce odaklarında konakladıktan sonra, Avrupa'da XVIII. ve XIX. yüzyıllarda çeşitli devrimlerle pratikte, sendikalizm, anarşizm, sosyalizm gibi akımlarla teoride kesintisiz bir çizgi izler.

Sol düşüncenin gelirimi

Sağ düşüncenin başlıca modern kaynağı kabul edilen Hegel, Marx ve Engels'in elinde bu kez de bambaşka bir siyasal kuramın, sosyalizmin kaynağında da yer alacaktır. Engels'le Marx'ın siyasal demokrasi, özgürlük ve devlet konusunda geliştirdikleri çok kapsamlı teori, XX. yüzyılın ilk çeyreği içinde Lenin tarafından uygulamaya konacaktır.

Toplumda her türlü siyasal egemenliği ve otoriteyi kaldırarak, bireysel özgürlüklerin sonuna dek geliştirilmesini savunan anarşizm kuramı ise, köklerini Fransız Ansiklopedistleri'nin yarattıkları ortamdan alır. Proudhon'un "Mülkiyet Nedir?" adlı yapıtında sistematik bir ifadeye dökülen anarşizm düşüncesi, Bakunin ve Kropotkin'in çabalarıyla, Marx'ın temsil ettiği sosyalist düşünce ve uygulamadan kesinkes ayrılacak, XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında birçok devlet yöneticisinin katledilmesiyle etkinliğini sürdürecektir.

Günümüz Avrupası, ana hatlarıyla "sağ" ve "sol" diye iki ana akım içinde ele alınabilecek olan siyasal düşünce tarzlarının, çok ince ayrıntılar halinde dallanıp budaklanmakla birlikte, Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinde iki ayrı tarz rejim uygulaması biçiminde kendini gösterdiğine tanık olmaktadır.

"hizmette sınır yoktur"

Frankfurt, Londra, Zürih Temsilcilikleri...
Hamburg, Köln, Münih, Stuttgart Büroları...
Yapı Kredi'nin Avrupa'daki hizmet noktaları.

YAPI KREDİ

AMERİKA TEMSİLCİLİĞİMİZ
NEW YORK:
[illegible]

BİRİLEŞİK TEMSİLCİLİĞİMİZ
LONDRA:
[illegible]

AVRUPA TEMSİLCİLİĞİMİZ
İSVİÇRE ZÜRİH:
[illegible]

ALMANYA TEMSİLCİLİĞİMİZ
FRANKFURT:
Kaiserstrasse 44, 4. Stock
6000 Frankfurt/Main 1
Deutschland
Telefon: 0611/23 33 95 ve
23 33 96

KÖLN
İRTİBAT BÜROMUZ:
Gürzenich, 2. Bı C
3. Stock, 5000 Köln 1
Deutschland
Telefon: 0221/24 27 13

MÜNİH
İRTİBAT BÜROMUZ:
Goethestr. 3, 5. Stock
8000 München 2
Deutschland
Telefon: 089/59 77 90

HAMBURG
İRTİBAT BÜROMUZ:
Alsterufer 10
2000 Hamburg 1
Telefon: 040/280 3453

STUTTGART
İRTİBAT BÜROMUZ:
Tübingerstr. 1
7000 Stuttgart 1
Deutschland
Telefon: 0711/248 1 77

Toplumsal yaşam/gelenek açısından

Avrupa bir uluslar cümbüşüdür

AVRUPA kıtasındaki uluslara ve halklara ilk bakıldığında, bir genellemeye gitmek olanaksız görünür. Göze çarpan, bölük pörçük, rengârenk, birleştirici etkenleri hiç de belirlenmiş gibi durmayan bir uluslar cümbüşüdür. Bazen tek bir ülkede bile, çeşitli nedenlerle, tek bir [illegible] rastlanmayabilir. Ama ikinci bir bakışta, [illegible] milyonlarca yılın ağırlığını taşıyan bu [illegible] [illegible] görece yeni sayılabilecek insan toplulukların; hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak kadar yeni bir ekonomik süreç (sanayileşme) ve bunun sonucu [illegible] yoğunlaşan bir toplumsal süreç (kentlileşme) çerçevesi içine ister istemez dahil oldukları ve [illegible] de istisnai sayılabilecek birkaç yerleşim merkezi dışında, baskın bir ortak özellik taşıdıkları gözlemlenebilir: Köylülük.

XIX yüzyıldaki sanayi devrimi, tüm ülkelerde, birden aynı anda ortaya çıkmadı elbette. Bugün bile, bazı Avrupa ülkelerinin ekonomilerinin hâlâ tarımsal bir ağırlığa sahip olması nedeniyle, ya da kapalı bir tarım ülkesi statüsünden sanayileşmiş bir ülkeye ani geçişin sancıları çekildiği için, halk [illegible] köylü özellikleri taşır ve kırsal kesim özlemiyle yaşar.

Aslında o kadar uzağa gitmeye de gerek yok. Sanayi devrimine beşiklik etmiş, bir zamanların topraklarında güneş batmayan imparatorluğu İngiltere'nin başkenti Londra'nın insanı bile, bugün [illegible] kalben bir köylüdür. İçinde yaşamak zorunda [illegible] kalabalık, öldürücü tempolu, kişinin kendi kendisiyle başbaşa kalma şansını asgariye indiren büyük kent yaşantısına, ekonomik çerçeve içinde boyun eğmek zorunda kalsa da, fırsat bulduğu anda kendi kabuğuna, kendi yalnızlığına çekilir. Akla gelebilecek her yerde bir bitki, bir çiçek yetiştirir. [illegible] olduğu sorulduğunda da, büyük bir olasılıkla Londralıyım demez, kendi eski kontluğunun [illegible] söyler.

Var etme coşkusu

Çağdaş kent yaşamının dişlilerine takılmış kişideki bu var etme coşkusuna, doğaya, canlı şeylere karşı duyulan sevgiye, yalnızca Londralıda rastlanmaz kuşkusuz. Temiz, titiz Hollandalıların geometrik bir düzene sahip çiçek bahçelerinde, İtalyanların iki karış otun bile üstüne titremelerinde, Danimarkalıların kusursuz bahçe ve parklarında, Finlilerin gözleri gibi korudukları ormanlarda, bütün ömrü kentlerde bile geçmiş olsa atalarının yaşam biçimine dönmek için can atan köylü-teknisyen İskoçlarda, dağlara bir özgürlük simgesi gözüyle bakan Gallilerde, başkentleri bile öküz arabalarının geçtiği sevimli bir köyden farksız minyatür ülke Liechtenstein'da, hâlâ at sırtında Orta Asya'dan gelen atalarının step geleneğini sürdüren Macarlarda, yarım saatçik bile olsa tüm boş vakitlerini açık havada geçirme alışkanlığının bir gelenek düzeyine vardığı Norveç'te, yeşile karşı sınırsız bir sevgi duyan, gül ve sardunya âşığı Rumenlerde, bütün bir hafta sonu mantar peşinde koşan ya da kırda bayırda yürüyen Ruslarda görülen işte bu köylülük, ya da, daha doğrusu, henüz kırsal kesimden bütün bütün kopup kentlere tam anlamıyla yerleşemeyen, ekonomik yaşamlarının gerginliğine karşı bir kaçış mekanizması arayan, çoğu daha iki üç kuşak önce sanayileşmenin çarkına kapılmış halkların özlemidir.

Ne var ki, Avrupa bütününü oluşturan ulusların geneline bakıldığında göze çarpan tek şey köylülük ya da doğa özlemi değildir elbette. Doğal şekillerin yol açtığı nitelikler, kısıtlamalar ve zenginleştirmeler de dikkati çeker. Tarım ürünleri de bu süreç içinde işlevlerini yerine getirmiştir. Örneğin bağcılık, birçok ulusun yalnızca ekonomik yaşantısını etkilemekle kalmamış, toplumsal yaşamlarını da bir ölçüde biçimlendirmiştir. Aynı şey, arpa ürünü ve dolayısıyla bira üretimi için de söylenebilir. Gruplaştırıcı etkenlerin en önemlileri arasında sayılabilecek doğal şekiller, Portekiz ve Norveç gibi birbirine başka bazı yönlerden hiç benzemeyen ülkeler arasında birtakım paralellikler getirirken, birbirlerine daha yakın olan Yugoslavya'nın Karadağ cumhuriyeti ile Arnavutluk arasında da, daha yakın paralelliklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bunların dışında, Ren Vadisi, Tuna Vadisi gibi ortak paydalar da oluşmuştur.

Irmaklar, halkların, ulusların birbiriyle ilişki kurmasını, birleşmesini sağlarken, dağlar ayırıcı bir rol oynamıştır. Özgürlükte sınır tanımayan İskandinav yarımadasının en dağlık ülkesi Norveç, çok sayıda birbirinden kopuk, küçük yerleşim bölgesinin varlığı nedeniyle, diğerlerinden farklı, daha tutucu bir ülke niteliğine bürünmüştür. Öyle ki, Norveçle aralarında bir sevgi-nefret ilişkisi olan çocukça safg ve sınırsız özgür İsveçliler, bu ülkenin kendi ülkelerinden on yıl daha geri olduğunu ima eden bilmece ve tekerlemeleri mizah dağarcıklarına katmışlardır

Öte yandan, güçlü ve bazen düşman bir komşunun, İspanya'nın Avrupa'nın geri kalan kısımlarından ayırdığı Portekiz, kıtadan dışlanmış olma sonucu, yüzünü denizlere dönmüş ve hem geçimini, hem de tarihteki görkemli çağı ile servetini bu dönüşle kazanırken, denizin gerisinde kalanları geliştirmeyi ihmal ettiği için, bugün okuma yazma ve kişisel gelir düzeyi bakımından ortalama Avrupa standardının gerisine düşmüştür

Ulusal karakterlerin belirlenişi

Doğal şekillerin yanı sıra, bazı doğal kaynaklardan yoksun olmak da ulusal karakteri etkileyebilmiştir. Bazı uluslar varlıklarını sürdürmek için olumsuz doğal koşullara karşı dişe diş bir mücadele vermek zorunda kalmış ve eldeki kısıtlı olanaklardan azami ölçüde yararlanma sanatını benzersiz derecede geliştirmişlerdir. Doğanın hiç de cömert davranmadığı ülkelerini insan emeği ile çekici hale getirerek, "Tanrı dünyayı yarattı, ama Hollanda'yı Hollandalılar yarattı" atasözünü doğru çıkartan çalışkan ve dayanıklı Hollandalılar, yüzyıllar boyunca üstün gücüne boyun eğdikleri denizi, mücadeleden yılmayarak, sonunda gemlemeyi başarmışlardır. Temiz, titiz Danimarkalılar, madensel hammadde ile enerji kaynaklarından yoksun ülkelerinde, toprakları çok iyi değerlendirerek, yaşam düzeylerini büyük ölçüde yükseltmişlerdir. Dağlık ülkelerinin kısıtlı olanaklarından sonuna kadar yararlanmasını bilen ihtiyatlı İsviçreliler ise, kendi yaratıcı yetenekleri yetersiz kalınca yabancıların fikirlerini uygulama, birikimlerinden yararlanma becerisini göstermişlerdir. Viking atalarına fiziksel miras dışındaki özelliklerle de bağlı olan ödün vermez Norveçliler, yüzyıllardır doğa ile mücadele edip, kıraç topraklar, deniz ve ormanlarla boğuşurken, çok çalışma ve gerçek değerlere karşı büyük bir saygı geliştirmişlerdir. Temizlik, titizlik, çalışkanlık, dayanıklılık, azim, tutumluluk, aşırılıktan kaçınma, ihtiyatlılık, özellikle de düzen merakı ve üstün yöneticilik yeteneği, ellerinde olanın değerini bilip ondan azami ölçüde yararlanan bu ulusların ortak özellikleridir

Sanayileşmenin etkisi

İster doğuştan beri içinde olsunlar, ister son ikiüç kuşakta tanışsınlar, ister henüz benimsememiş olsunlar, sanayileşme yine de tüm Avrupa ülkelerini etkilemiştir. Sanayileşme sonucu ortaya çıkan yoğun kentleşme ise, kentlere ve kent devletlere hiç de yabancı olmayan Avrupa için tamamen yeni bir olgu sayılmasa bile, yoğunluk açısından daha önce rastlanmamış boyutlara varmıştır. Bazı ülkelerin nüfusunun büyük bir kısmı, aşırı örneklerde yarısı, son yirmi yıl, hatta bazılarında on yıl içinde, kırsal kesimden kentlere akmış, kentler oluşturmuş, var olan kentleri büyütmüştür. Tarım toplumundan ve sanayi toplumuna bu geçişin bazı ülke halklarınca layıkıyla benimsenmemesi, başka önemli toplumsal sonuçlar da doğurmuştur. Askerliğe fazlaca önem verdiği için şövalyelik yanı ağır basan, kendisine özgü doğrudan demokrasi örneğinin de kanıtladığı ileri demokratik anlayışına rağmen, bazı yönleri ile tarım toplumu niteliğini korumuş İsviçre, tabelasız şirketler ile asker kaçakları cenneti Liechtenstein ve siyasi mültecilerin sığınak yeri olan San Marino gibi küçüklü büyüklü bazı ülkelerde, kadınların oy hakkı ya hâlâ tanınmamış, ya da son on -on beş yıl içinde tanınmıştır.

Avrupalının ekonomik yaşantısının gerilimini azaltmak, hayatın kısırlığını unutmak için benimsediği bir kaçış mekanizması ise, vazgeçilmez bir kolaylaştırma yönteminin niteliğini kazanan alkol olmuştur. Bugün çalışma biçiminin , koşullar ne olursa olsun, insanı yıprattığı, bir ölçüde otomatlaştırdığı yadsınmaz bir gerçektir. Fransızların tabiriyle 'metro-boulot- dodo' (metro-iş - uyku) zincirinden kurtulmanın yolu, işe giderken, artık bir folklor, bir kültür haline gelen kafelerde sıcak bir şey (bazı ülkelerde sert bir içki) içmek, öğleyin, Avrupa'da ağırlığını gittikçe daha fazla hissettirmeye başlayan "Amerikan yaşantısı"nın ürününü 'fast-food" tezgâhlarında ayaküstü bir şeyler atıştırarak nefsini körletmek, akşam eve dönerken de yine kafeye (ya da bara, ya da o ülkede her ne deniyorsa, oraya) uğrayarak, ayaküstü birkaç tek atmaktır.

Akdenizliler, Kuzeyliler

İşte burada, Akdeniz insanıyla Avrupa'nın diğer halkları arasındaki bir ayrım da ortaya çıkar (İncelikli Orta Avrupa halkları, duruma göre, her iki takıma da dahil olabilir): Akdenizliler, Batı ve Kuzey Avrupa halkları gibi, doğru dürüst bir şeyler konuşmadan, sohbetin tadına varmadan, belli bir zaman sınırının dışına çıkmamak için aceleyle bir saat içinde yedi-sekiz tek atmaktan pek bir şey anlamazlar. Masa başına oturulmalı, yavaş yavaş, sefayla yenip içilmeli, uzun uzun konuşulmalıdır. Akdenizlinin farkı, sokakta rastladığı yabancılara bile saatlerce kişisel fikirlerini dinleten, alkışlanma meraklısı, duygusal İtalyanların sohbetlerinden tutun da, yiğit ve kaderci İspanyolların tertulia'sına, yüzyıllardır varlığını sürdürme ve kimliğini bulma kavgası veren yoksul ve gururlu Portekizlilerin porto keyiflerine, yokluk ve güvensizlikle yoğrulmuş, ama eğlencenin her türlüsünü seven Yunanlıların küçük balıkçı lokantalarında her akşam yudumladıkları uzo'larına kadar yansır. Akdenizli, birlikte eğlenmeyi, gülmeyi, güneşi, zeytinyağını,baharatlı acılı yemekleri, içkiyi, nasıl rakı gönülden sever, iklim koşullarının yol açtığı siesta'sından nasıl kopmak istemezse, sohbetinden de dünyada vaz geçmez.

Avrupalı insanı özetlemek kolay değildir: Bir Akdenizli ile bir kuzeyliyi birbirinden ayıran fizyolojik çizgiler öylesine belirgindir ki onların aynı kıtada yaşadığını düşünmek bile zordur. Balkanlarda yaşayan insanlar, Slav halkları, Orta-Avrupa insanı da apayrı özellikler taşırlar. Avrupa insanının barındırdığı renk çeşitliliğinin rahatlıkla bir gökkuşağı oluşturduğu söylenebilir.

Avrupa yüzyıllar boyunca çeşitli kavimlerin, halkların, ulusların çiğnediği, sayısız istilaya sahne olmuş bir kıtadır. Yakın dönemlere kadar süren bu istila ve işgaller, bazı halklarda çok belirgin bir direnme, boyun eğmeme niteliğinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Baskılara karşı baş kaldırma, belli bir dini ya da mezhebi korumanın bir aracı ola[illegible] ortaya çıkmıştır. Hemen hemen bütün Avrupa'yı egemenlikleri altına alan Romalıları, tutkulu bağımsızlık sevgileriyle püskürten İskoçlar, kıtlıklarla, kanla bastırılan kanlı ayaklanmalarla dolu tarihleri boyunca zulme başkaldırmış İrlandalılar, bin yıl boyunca ateşlik yurtseverlik duygularını sık sık ortaya dökme fırsatı bulan, sayısız işgal yaşamış Polonyalılar, kendilerine zorla kabul ettirilmeye çalışılan her şeye karşı çıkma geleneğine sahip ulusun arasındadır. Bu arada üç yüz yılı aşkın bir barışı, komşularının iyi niyetinden, çok, uyguladıkları başarılı silahlı tarafsızlık politikasına borçlu olan İsviçreliler, coğrafi yönden içinde bulundukları son derece elverişsiz durumu, ulusal çıkarlarından ödün vermeme ve komşularıyla iyi ilişkiler kurmayı birleştiren dış politikaları ile kendi lehlerine çeviren Finlileri de unutmamak gerekir.

Benzerlikler, farklılıklar

Kimi Avrupa ülkeleri arasında birtakım paralellikler, birleştirici etkenler göze çarparken, bazı ülkeler de ulusal nitelikler açısından, kendi içlerinde bile büyük farklılık gösterir. Federal Almanlar, kendi ülkeleri için, "Bir tek Almanya yoktur, Almanyalar vardır" derler. Hatta bu ülkede Ren Vadisi sakinleri de, yöre yöre değişik nitelikler sergiler. Metternich'in bir zamanlar İtalya için söylediği gibi, Almanya da, hemen hemen coğrafi bir anlatımdır. Dış dünya ile barış içinde yaşayan ve bugün bile kantonlararası şiddetli bir rekabetin hüküm sürdüğü İsviçre'de, vatandaşlar, devlet başkanının adını bilmekle övünecek kadar, otoritenin merkezileşmesine karşıdır. Tüm teşvik önlemlerine karşın, İtalya'nın kuzeyi ile güneyi arasında çok belirgin bir ekonomi, yaşam biçimi ve lehçe farklılığı hüküm sürer. İspanya, hepsi birbirinden farklı özellikler gösteren bir halklar potasıdır. İngiltere'de İskoçlar, Galliler ve İrlandalılar, hâkim ulusunkinden bambaşka niteliklere sahip oldukları gibi, İngilizler'le kaynaşmaktan da epeyce uzak kalmışlardır

Sanayileşmiş ve kentlileşmiş Kuzey İtalya ile henüz bir feodal tarım toplumu olma niteliğini koruyan Güney İtalya arasındaki çelişki sonucu.

Kuzeylilerin, işsizlik nedeniyle bölgelerine göç eden güneylilere karşı benimsedikleri tepeden bakan, güvensizlik dolu tavır, bugün Avrupa ülkelerinde geçimlerini sağlamaya çalışan milyonlarca yabancı işçiye oldukça aşinadır. İtalyanların kendileri de, son yıllarda vahim boyutlara varan işsizlik nedeniyle, mevcut sınırlı işgücünü kendileriyle paylaşmaya gelen ve daha az ücretle çalışan yabancılara karşı, birçok Avrupa ülkesi halkında görülen bu tavırla karşı karşıya kalmaktadır. İster aynı ülke içinden, ister başka bir Avrupa ülkesinden, ister Güneydoğu Asya ile Afrika'dan gelmiş olsun, hemen hemen bütün yabancı işçiler, bazı ülkelerde ırkçı saldırılara ve şiddet gösterilerine kadar varan bu hoşnutsuzluktan nasiplerini alırlar. Çoğu azgelişmişliğin damgasını yemiş, kendi ülkelerinin büyük kentlerinde bile uyum sağlamaları gayet kuşkulu olan bu köylü-işçiler, bir geçiş döneminin farklılıkları azaltıcı etkisinden de yararlanmadan bu uygar ülkelere geldiklerinde, bir tecrit edilme mekanizmasının kıskacına kapılır ve bir süre sonra, kayıp bir kuşak olarak ortaya çıkan çocuklarının pek de anlayamadıkları sorunlarıyla da karşı karşıya kalırlar.

Başta, kendileri dışındaki bütün ulusları bir ölçüde küçümseyip alay etme alışkanlıklarını dışa vurmaktan kaçınmayan Fransızlar olmak üzere,kendini tarihin uyum sağlaması güç bir noktasında bulan, atalarının kurduğu imparatorluğun güç ve prestijini yitirmesini hâlâ hazmedememiş, daha çok Asya'dan gelen göçmen dalgasını toplum içinde eritmeye çalışan İngilizler, ve ulusal pota dahilinde büyük farklılıklar gösterdikleri halde yabancılara karşı birleşmekte zorluk çekmeyen Almanlar'da da, belirgin ırkçı eğilimler vardır.

Öte yandan, bugün yine Avrupa'nın önemli ticari noktalarına yerleşmiş ve ekonomik tablo içinde ağırlık taşıyan Yahudiler ise, bu tecrit mekanizmasını tersine çalıştırırlar. Hemen hemen her Avrupa kentinde kendi mahalleleri olan Yahudiler, toplum dışında kendi cemaatlerini kurar ve böyle ayrı bir topluluk yaşamı sürdürmeyi yeğlerler. Ancak bu durum, onların toplum dışı kalmasını gerektirmediği gibi (zaten kendileri de böyle bir amaç peşinde değildir), Avrupalılar tarafından da dışlanmazlar. Bu tavır, Avrupalının genelde, İsrail'i onaylayıcı bir eğilime sahip olmasına kadar gider.

Türk işçilerinin de önemli bir parçasını oluşturduğu yabancı işçiler, genellikle cinsel yönden esnek ve yumuşak, özgürlük yanlısı olan Avrupalıların bu alanda da hışmına uğrarlar. Amsterdam'ın (sefahat) semtinin Türk işçiler için bir yasak bölgeden pek farkı yoktur. Artık alıştıkları o "ney!" (hayır) sözcüğüyle karşılaşmamak için, oraya gitmeye bile kalkışmazlar. Federal Alman kadınlarınca hor görülen Türk işçileri ise, "Türk saati" denen akşam üstünde fabrikalarına paydos zili çalar çalmaz elleri armağanlarla dolu, sınırı aşarak Doğu Berlin sokaklarını dolduruyor, geceyi orada kendilerini bek-

Avrupa uygarlığının en ilginç yanı: Geçmiş ile gelecek burada yanyana yaşatılır.

...kesen Doğu Alman sergilileriyle geçiriyorlardı. Ancak, Demokratik Alman hükümetinin Doğu Berline girişte alınan harcı artırması, bu çözüm yolunun da kapanmasına neden oldu.

Cinsel yaşam

Akdeniz ülkeleri halkı, özellikle Portekizliler ve İspanyollar dışındaki Avrupalı ise, cinsel sorunları çoktan geride bırakmış, hatta zaman zaman, bıkkınlık ve besginlikten doğan bir doyumsuzluk bile çekmeye başlamıştır. Çocukların cinsel eğitimi tamdır. Orta öğretim çağındaki çocukların birbiriyle ilişki kurması son derece normal karşılanır. Cinsel tabuların kalkması, seks yaşamının çocuklar için bile merak edilecek bir yanının kalmamış olması, cinsel kökenli suç oranında da büyük bir azalma getirmiştir.

Avrupa'da doğum oranlarında bir düşme görülürken, boşanma oranı ise artmaktadır. Ayrıca, nikâhsız yaşayan çiftlerin sayısında artış görülmektedir. Özellikle Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerinde, nikâhsız çiftler normal karşılanır. Bunun yanı sıra, örneğin Yugoslavya'da, anne ve çocuktan oluşan iki kişilik aileler de görülmektedir. Evlenme yanlısı olmayan ama çocuk isteyen bir kadın, hele ekonomik bağımsızlığına da sahipse, çocuk sahibi olup, en küçük boyutta bir aile kurabilmektedir. Bu arada, evlilik dışı ilişkiler de yaygındır. Erkeklerin genellikle, karıları dışında ikinci bir kadınla ilişkileri vardır. Ne var ki, bu ilişkideki ikinci kadınla ilişkileri ikinci kadını, klasik "metres" sözüyle tanımlamak yanlış olur. Hem erkeğin, hem de kadının çalıştığı Avrupalı ailede, karı-kocanın birbiriyle bağları da, birbirini görme süreleri de, günlük yaşam temposu nedeniyle azaldığı için, erkek (tabil, kadın da), örneğin aynı işyerinde çalıştığı ve çok daha uzun süreyle birlikte olduğu başka biriyle ilişki kurmaktan çekinmemektedir. Yine özellikle Kuzey ve Batı Avrupa'da, kaçamak, küçük, uzun süreli olmayan ilişkilere girenlerin oranı da yaklaşık olarak yüzde 75'i bulur. Bu ilişkiler, var olan karı-koca ilişkisinin doyumsuzluğa yol açması ya da sıkıcı olmasında da kaynaklanmaz. Olsa olsa, günlük yaşamın monotonluğuna, varlığını sürdürme, geçimini sağlama çabasının ezici baskısına karşı, bir kaçış yöntemi olarak yorumlanabilir.

XX. yüzyıl Avrupa'sı bir örgütlenme örneğidir

YÜZÖLÇÜMÜ, yeryüzündeki toprakların toplam yüzeyinin onda birini bile bulmayan Avrupa kıtası, 34 devlet arasında bölünmüş durumdadır. Bu sayı, dünyadaki tüm devletlerin beşte birinden fazladır. Devletler arasındaki siyasal sınırların, girinti ve çıkıntılarının her biri, yüzyıllar boyunca sürdürülen kanlı kavgaların tarihini yansıtmaktadır denebilir. Avrupa'nın son yüzyıllar boyunca süregelen tarihine damgasını vuran temel eğilim, güçlü devletlerin ortaya çıkması ve çatışması yönünde olmuştur.

Bununla birlikte, Avrupalı düşünürlerin, XVII. yüzyıldan başlayarak, savaşları önlemek ve "sonsuza dek barış"ı gerçekleştirmek amacıyla uluslararası örgütlenme yönünde pek çok tasarı hazırlamış oldukları biliniyor. Penn, Rousseau ve Kant gibi ünlü düşünürlerin kaleme aldıkları tasarıların yanı sıra, Avrupa'yı Türklerin meydana getirdiği "tehdit"ten korumak ve Osmanlıları Avrupa sınırı dışına atmak amacıyla hazırlanmış projelere de sık sık rastlanmaktadır. Ne var ki, amacı ne olursa olsun, yakın zamanlara gelinceye dek bu tasarıların hiçbiri uygulama alanına konulabilmiş değildir.

Oysa XX. yüzyılda, Avrupa devletlerinin biraraya gelmeleri ve hayatın çok çeşitli alanlarında giderek büyüyen örgütler kurmaları yönünde güçlü bir eğilimin belirdiği görülüyor. Devletleri gün geçtikçe birbirine daha bağımlı hale getiren çağımız koşullarının, çelişmeli bir biçimde, bağımsızlık ve egemenlik iddialarını büsbütün güçlendirdiği de gözlemleniyor ise de, XX. yüzyıl Avrupa'sının tarihte eşi görülmemiş bir siyasal, askeri ve ekonomik örgütlenme içine girdiği de gözden kaçmıyor.

Siyasal örgütlenme

Avrupa'da Herriot, Briand gibi Fransız devlet adamlarının 1924 yılından başlayarak geliştirdikleri birleşme projeleri, ancak II. Dünya Savaşı'ndan sonra uygulamada somut sonuçlara dönüşebilmiştir. Savaşın getirdiği yıkıntıları onarmak, yaraları sarmak ve ekonomileri canlandırmak amacının yanı sıra keskin biçimde Doğu ve Batı blokları arasında iki kutba ayrılan dünyada Batı dayanışmasını sağlamak amacıyla 1948 yılında kurulan "Avrupa Hareketi", kısa sürede yerini Avrupa Konseyi'ne bıraktı. 1949 yılında kurulan Konsey, insan hakları ve bireysel haklar ideolojisini çimento olarak kullanmak suretiyle Batı Avrupa'nın belli başlı ülkelerini siyasal bakımdan birleştiren örgüt oldu.

Avrupa Konseyi

Amacı: Üyeleri arasında, ortak varlıkları olan ideal ve ilkeleri korumak, ekonomilerini geliştirmek ve toplumsal ilerlemelerini sağlamak için sıkı bir birlik oluşturmak.

Avrupa Konseyi'nin üyeliği, "Hukukun üstünlüğü ilkesini ve kendi yetki alanları içinde bulunan her kişinin insan haklarından ve ana özgürlüklerinden yararlanması ilkesini kabul eden" Avrupa ülkeleriyle sınırlandırılmıştır. Böylece, Batı uygarlığı ve Batı demokrasisi ilkelerinin benimsenmesini üyeliğin temel koşulu yapan kurucu antlaşma (Statü), bu koşullara uymayan ve bu ilkeleri ciddi biçimde çiğneyen üyelerin Konsey'den çıkarılabileceğini de öngörmektedir. Nitekim, 1967'de bir darbe ile iktidara gelen "Albaylar Cuntası", Yunanistan'da insan haklarının sürekli çiğnendiği gerekçesiyle soruşturmaya uğrayınca Yunanistan üyelikten çıkarılmadan önce, kendisi 1969 yılında Konsey'den çekilmiş, 1974 yılında demokrasinin gelmesiyle birlikte yeniden üyeliğe alınmıştır.

Yapısı: İki ana organı vardır: 1. Üye ülkelerin dışişleri bakanlarından ya da onların temsilcilerinden oluşan **Bakanlar Komitesi, 2. Üye ülkelerin kendi parlamentolarından seçilen parlamenterlerin kendi adlarına hareket ettikleri Danışma Meclisi.**

1950 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile temel hak ve özgürlüklerin korunması için özel bir mekanizma da getirilmiştir. Sözleşmenin hükümlerini çiğneyen üye ülkeler konusunda bireylerin şikâyetleri üzerine dahi soruşturma yapmaya yetkili bir **Avrupa İnsan Hakları Komisyonu** ile, bulguları inceleyerek karara bağlamaya yetkili bir **Avrupa İnsan Hakları Divanı** kurulmuştur. Konsey'in ana organlarından Bakanlar Komitesi de bu karar mekanizmasında etkili olur.

Avrupa Konseyi çerçevesinde bugüne dek çok çeşitli konuları içeren pek çok uluslararası sözleşme imzalanmıştır.

Bileşimi: Avrupa Konseyi 21 üye ülkeden oluşur. Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Kıbrıs Rum Yönetimi, Liechtenstein, Lüksemburg, Malta, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yunanistan.

Merkezi: Strasbourg (Fransa).

Askerî örgütlenme

II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından iki kutba ayrılan dünyada Batı ve Doğu bloklarının hızla kendi içlerinde askeri örgütlenmelerini de tamamladıkları görüldü. 1948 yılında İngiltere, Fransa ve Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) arasında da Brüksel Antlaşması ile kurulan "ortak savunma" amaçlı Batı Birliği (Western Union), daha sonraki yılların iki askerî örgütüne: Batı Avrupa Birliği (Western European Union) ile Kuzey Atlantik Antlaşması'na (NATO) çekirdek oluşturmuştur. 1950 yılında Batı Birliği savunma örgütünün işlevleri, yeni kurulan NATO örgütü komutanlığına devredildi. 1954'te Federal Almanya ile İtalya'nın da Brüksel Antlaşması'na katılmalarıyla kurulan yedi üyeli yeni savunma örgütü Batı Avrupa Birliği (WEU) 1955 yılında yürürlüğe girdi. 1960 yılında kültürel işlevlerini Avrupa Konseyi'ne devreden bu askeri kuruluş, NATO'nun faaliyete geçmesiyle birlikte fiilen "uykuya yatmış" durumdadır.

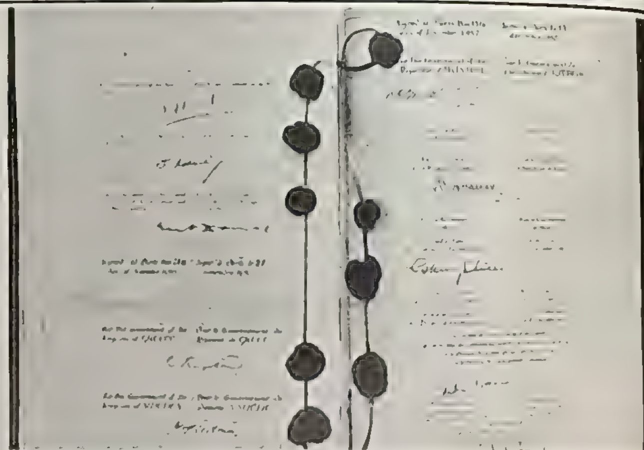

13 Aralık 1957'de Paris'te imzalanan bu Avrupa Konseyi bildirgesinde, Türkiye adına Dışişleri Bakanı Fuad Köprülü'nün imzası bulunmaktadır.

Kuzey Atlantik Antlaşması (NATO)

Amacı: Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın üyelere tanıdığı "bireysel ya da kollektif meşru savunma" hakkını temel alan antlaşma, Avrupa'ya ya da Kuzey Amerika'ya yöneltilecek herhangi bir saldırı karşısında tüm imzacı ülkelerin eşgüdümlü müdahalesini öngörmektedir. SSCB'den ya da Doğu Bloku'nun herhangi bir ülkesinden gelecek saldırı karşısında harekete geçilmesinin yanı sıra, barış zamanında da komutanlıkların ve genel kurmayların işbirliğini, planlar geliştirilmesi ve yürütülmesi, silahlı kuvvetlerin yenileştirilmesi ve düzenlenmesi, silah ve askeri donatımların mükemmelleştirilmesi vb. amaçlamaktadır.

1949 yılında kurulurken ABD ve Kanada ile bütünleşen NATO, bölgesel olma niteliğini korumakla birlikte, faaliyet alanı Avrupa sınırlarını çok aşan bir örgüttür.

Yapısı: Ana organları Kuzey Atlantik Konseyi, ve Savunma Planlama Komitesi'dir. Savunma komitesi'ne bağlı üç tane müttefik komutanlığı vardır: Avrupa, Atlantik ve Manş Müttefik komutanlıkları, bunlara bir de ABD - Kanada Bölgesel Planlama Komutanlığı'nı eklemek gerekir.

1966 yılında General De Gaulle başkanlığındaki Fransa, NATO'nun askeri kanadından çekilince örgütün merkezi de Paris'ten Brüksel'e taşınmıştır. 1974'te Kıbrıs'a Türkiye'nin müdahalesini protesto eden Yunanistan da silahlı kuvvetlerini örgütten çekmişse de, 1980 yılında NATO'nun askeri kanadına yeniden dönmüştür.

Bileşimi: NATO'nun 16 üyesi vardır: ABD, Belçika, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Fransa, Hollanda, İtalya, İzlanda, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, arasında 1949 yılında kurulan örgüte, 1952 yılında Türkiye ve Yunanistan, 1956 yılında Federal Almanya, 1982 yılında da İspanya katılmışlardır.

Merkezi: Brüksel (Belçika)

Varşova Antlaşması örgütü (VARŞOVA PAKTI)

Amacı: "Barışçı Avrupa ülkelerinin" (Doğu Bloku içinde yer alan Avrupa ülkelerinin) ortak güvenliğini sağlamak için, barışı koruma yönünde girişilen uluslararası eylemlere katılmak, nükleer silahlarda indirim sağlamak, anlaşmaya taraf ülkelerden herhangi birine gelecek bir saldırı halinde silahlı eylem de dahil olmak üzere alınacak önlemleri planlamak.

Yapısı: Ana organları: Siyasal konularda görüş belirlemek üzere tüm üyelerin temsilcilerinden oluşan **Siyasal Danışma Komitesi** ile askeri konuları karara bağlayan **Savunma Bakanları Komitesi.** **Örgüt birleşik bir askeri komutanlığa sahiptir ve üye ülkelerin silahlı kuvvetlerinin katıldığı ortak manevralar yapılır.**

Bileşimi: Varşova Paktı örgütünün 7 üyesi vardır: Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya ve Sovyetler Birliği.

Avrupa'nın 2 sosyalist devleti Arnavutluk ve Yugoslavya Varşova Paktı çerçevesinin dışında kalmışlardır.

Merkezi: Moskova (SSCB).

Milliyet ÜLKELER ANSİKLOPEDİSİ
FASİKÜL 36
AVRUPA

anayi devriminin
k gerçekleştiği
ta:

AVRUPA

II. Bölüm

İNSAN var olduğundan beri, ekonomik sorunlar da vardır. İnsanlar ekonomik sorunlarını çözüme kavuşturmak için örgütlenirler. Kurumlar oluştururlar ve aralarında da belirli ilişkiler kururlar. Bu örgütlenme, kurum ve ilişkileri bütünü de sistemi, yani ekonomik etkinliği düzenleme tarzını meydana getirir.

Bu kurumlar insanların gereksinimleri hem çok azdı, hem de çeşitlilik yönünden çok sınırlıydı. Doğayı sürdürme çerçevesi içindeki gereksinimlerin karşılanması, insana yetiyordu. İnsan 3 milyon yıl tarihinin yüzde 99'unu avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla geçirdi. Bu yaşam biçimi, insanın pek az çağlara dek geçirdiği değişimlerin en kalıcısı ve başarılı olmuştur.

Tarımsal etkinlikler ile hayvanların evcilleştirilmesi, son birkaç bin yıl içinde gelişti. Hayvanların evcilleştirilmesi, çobanlık çağını açtı. Toprağın işlenmesiyle birlikte de, göçebelik son buldu. Gereksinimlerin gelişmesi, taş, tahta ve kemikten başka malzeme yararlanılmasına da yol açtı. Maden, [illegible] çömlek gibi bazı çalışma alanlarında uzmanlaşmayı gerektiren etkinlikler ortaya çıktı. Bu etkinlikler, aynı zamanda zanaatın ve daha sonra sanayinin de kaynağı oldu.

Binlerce yıllar boyunca ağırlığını koruyan ekonomik örgütlenme, temel toplumsal birim saydığımız ailenin birliğine dayanan kapalı aile sistemi tipi örgütlenmeydi. Bu sistemde, aile bireyleri kendi ihtiyaçlarını besin maddelerini yine kendileri tüketiyorlardı. Daha sonra bu sistem yerini, yavaş yavaş derebeylik düzeni ekonomisine bıraktı. Şatoların çevresindeki topluluklara dayanan derebeylik ekonomisi de, yine kapalı bir ekonomik düzendi.

Kentlerin gelişmesi ve loncalar

Kentlerin gelişmesi ise, esnaf loncalarının doğmasına yol açtı. Aynı meslekten kişilerin, bir pirin denetimi altında toplandığı özel dernekler olan loncalar, çıkıkça katı kurallarla yönetiliyordu. Ürün üretimi ve satışı de çoğu kez sıkı bir denetime tabiydi.

Loncalar kent ekonomisiyle atbaşı gelişirken, doğal düzeni de yavaş yavaş geriliyordu. Sonunda doğal düzenin yerini, ulusal diye nitelendirilen ekonomik düzene bıraktı. Krallığın ekonomi alanına giderek daha çok müdahale ettiği bu düzende sanayi ve ticaret etkinlikleri gelişirken, evlerdeki ücretli emek de, bağımsız zanaatçılar sınıfının günden güne azalmasına neden oldu.

[illegible] yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, daha sonra dünya ekonomisine damgasını vuran çok önemli gelişmeler meydana geldi. Demir ve dokuma sanayinde bulunan yeni teknikler, özellikle dokuma ile ilgilenen buluşlar ve buhar makinesinin icadı ile başlayan sanayi devrimi, yerleşik durumu bir daha değişikliğe uğrattı. Ev atölyelerinin yerini fabrikalar, zanaatçılarla, eski loncalardaki usta, kalfa ve çırakların yerini de, ücretli fabrika işçileri aldı. Sanayi ve ticarette geniş etkinlik alanları yaratmasına yol açan bu değişiklik, bazı ülkelerdeki tarımsal tarım çalışmalarının da tümüyle ortadan kalkmasına neden oldu.

Değişen hukuk düzeni

Eski hukuk düzeni de kökünden sarsıldı. Mertlik ve kooperatif mevzuatın kalıntıları üstünden hukukundan geniş ölçüde ilham alan yeni bir hukuk kuruldu. Bu hukuk, mirasla geçen özel mülkiyet ve ekonomik alanda bireylerin mutlak hakkını (dernek kurma özgürlüğü dışında) kaldırıyordu. Bu hukuki bireycilik ile yeni sanayi teknikinin birleşmesi, ekonomik yaşamın kapitalist diye adlandırılan örgütlenme tarzını büyük ölçüde geliştirdi.

Ancak kapitalist sistem ekonomik etkinliğin tüm kesimlerinde aynı başarıyla tutunamadı. Ayrıca, çeşitli ülkelerin değişik bünye yapısına bağlı olarak, eski örgütlenme biçimleri, yani kapitalizm öncesi biçimler, bu etkinliğin teknik ve hukuki bakımdan yıkılmış olmasına karşın sürüp gitti. Öte yandan, kapitalist sistem de sürekli olarak gelişti. Hiç değilse, belirli bazı etkinlik alanlarında, büyük işletmelerin küçüklere göre üretimi daha ucuza mal edebilmeleri, "toplaşma" denilen olayın gelişmesine yol açtı. Bu durum, büyük işletmelerin, daha küçük işletmeler üstündeki teknik ve ekonomik zaferini açıkça gösterdiği için, rekabetin yerini tekel almaya başladı. O zamana kadar birbirleriyle mücadele eden üreticiler, özellikle sayıları az olduğu zaman, kendi aralarında bu mücadeleye son verecek anlaşmalara giriyorlardı.

İşçi sınıfının ortaya çıkışı

Öte yandan, sayısı gittikçe artan bir işçi sınıfının ortaya çıkması ve yeni rejimin, başlangıç aşamasında, bu sınıfa kötü yaşam koşullarından başka şey sağlayamaması, kollektif bir hareketin gelişmesine yol açtı. Bu hareket, kendisine uygun hukuki çerçeveyi, zamanla, yalnızca sanayi işçilerini değil, diğer birçok emekçi kategorisini de kapsayacak olan sendika örgütlenmesinde buldu.

Kapitalist ekonomi, zaman zaman ve görece düzenli aralıklarla ortaya çıkan değişik şiddette bunalımlarla sarsıldı. Bu bunalımlar, kapitalist sistemin sağlamlığı ve kendiliğinden denge halinde gelişebileceği konusunda kuşkuların doğmasına yol açtı.

Örü nedeniyle ister istemez yayıcı ve uluslarası olan liberal kapitalizm XIX. yüzyılın ikinci yarısından sonra, ulusçu ve emperyalist siyasi eğilimlerle karşılaştı. Kendi iç mantığının yol açtığı bu eğilimler liberal kapitalizmin ilerlemesini baltalayacak biçimde gelişti. Tüm bu olayların bir arada etki yapması sonucunda, klasik ekonomistlerin önceleri öğretdikleri liberal ekonomi sistemi, büyük ölçüde değişikliğe uğradı. Öte yandan, çok sayıda ülkede, 1917'den beri otoriter bir ekonomi sisteminin kurulması için deneyler yapılmaktaydı. Bu sistem, klasik ekonomi kurallarını bir ölçüde göz önünde tutmak zorunda olduğu halde, kapitalizmin özel bir biçimi sayılamaz. Nitekim Sovyet ekonomisi, basit bir devlet kapitalizminden başka bir şey olmak iddiasındadır. Bu tip merkezileştirilmiş ekonomi, halk demokrasisi adı verilen ülkelerde gelişmiştir.

Avrupa'da iklim ve yeryüzü şekilleri âdetâ sonsuz zenginlikte bir çeşitlilik gösterir. Güneyde Akdeniz'in mavi sularında kulaç atılırken, kuzeyde buzlar üzerinde kilometrelerce yürüyen insanlar vardır.

Kapitalizmin ölçütlerinden çok farklı olan birtakım ölçütlere dayanır. Öte yandan, diğer birçok ülkede ve özellikle Fransa'da, ekonomik etkinlik, büyük çapta, devletin denetimine ve hatta yönetimine tabi kılınmış durumdadır. Devletin bu denetim ve yönetimi değişik biçimlerde ortaya çıkabilir.

Özel girişim, ancak belirli bir mevzuata uymak koşuluyla serbesttir.

Devlet, ekonomik yaşamın kilit noktalarını ve özellikle kredileri, kamulaştırma ya da ulusallaştırma dediğimiz önlemlerle ele geçirerek, o zamana kadar özel girişimin yerine getirdiği görevleri yüklenebilir.

Devlet, para siyaseti veya kamu harcamaları yoluyla, zorunlu olduğu için ya da isteyerek, tamamen tarafsız kalmaktan vazgeçebilir ve belirli bir tutum alır.

Böylece, kapitalizm, bir yandan ulusallaştırılmış sektör, öte yandan, özel sektör olmak üzere, çifte

sektörlü bir ekonomi çeşitine doğru yavaş yavaş gelişmektedir. Bu iki sektör etkinliğinin bağdaştırılması, ekonomik siyasetin kurulmasına çeşitli ekonomik unsurları (bireyler, gruplar, topluluklar, devlet) ortak eden demokratik bir ekonomi yönetimi çerçevesi içinde gerçekleşebilir. Bu düzenleme unsurlarına kendi sorumluluklarını gerektiği gibi yüklenmelerine ve devletin, ekonomik gelişme üstünde tutarlı ve uzun vadeli bir görüşe sahip olmasına bağlıdır.

Sanayi devrimi

Sanayi devrimi, genel çizgileriyle tarımsal ekonomiden endüstriye ve kırsal yaşamdan kentliliğe geçişi ortaya çıkaran iktisadi değişimdir. Bu değişim, dünyada ilk olarak Avrupa'da gerçekleşmiştir.

Çok yönlü bir süreç olan sanayileşme, birçok faktörün sonucudur. Belki en önemli faktör, Avrupa ülkelerinin sömürgeleri yoluyla sağladıkları servete birikmadır. Bu birikim, bilimdeki ilerlemeler sonucu gelişen teknolojik katlar (özellikle demir-çelik işleme teknikleri ve buhar makinesi) ile birleşince sanayi devriminin temel koşulları yerine gelmiş oldu. Ancak, dağınık ve nispeten yeğin bir işgücü dolayısıyla nüfus yapısını gerektiren tarıma karşılık, sanayileşme, topla ve yoğun bir nüfus gerektirir. Bu koşul da XVIII. yüzyıl sonlarında Avrupa'da gerçekleşen genel zenginlik ve refah yoluyla sağlanmıştır. Bunda en büyük payı, Güney Amerika ve Afrika'daki sömürgelerden getirilen altın ve gümüş tutar. Bu yolla zenginleşen Burjuvazi'nin, Aristokrasi'nin topraklarını elde ederek yeni ve ileri tarım biçimlerine geçmesiyle işsiz kalarak toprakta kopan, "lumpenleşen" geniş halk yığınları da, sanayi devriminin gerektirdiği emek kaynağını oluşturdu.

Devrim, bütün bu koşulları tüketi Avrupa ülkelerinden daha önce yerine getiren İngiltere'de başladı. Fransa ise, bütün sanayiin belkemiği olan kömür üretiminde geri kaldığından ve 1789 devriminin araya girmesiyle, sanayi devrimini daha geç bitirdi. Devrimi en son gerçekleştiren de Almanya oldu.

Sanayi devrimi, aslında bir yüzyıldan fazla süren aşamalı bir gelişim olduğu halde, toplumların öylesine toptan ve derinden değişmelerine yol açan bir süreç olmuştur ki, "devrim" adı bu sürece uygun bulunmuştur. Bu süre içinde, toprağa bağlı yaşam biçimlerinden kentli yaşam biçimlerine geçilmiştir. Buna bağlı olarak, toplumun yapısı tamamiyle değişmiş, bu arada yepyeni bir sınıf, işçi sınıfı doğmuştur.

Bu değişim, Avrupa'nın siyasal yapısına da yansımıştır. Aristokrasiye, yani tarıma dayalı ekonomik düzenin değişmesiyle, krallıklar da temellerini yitirerek, yerlerini parlamentolara bıraktılar. Parlamentolar, ekonomide söz sahibi olan sınıfların karşılıklı çıkarlarının çatıştığı ve siyasal iktidarın oluşturduğu yerler haline geldiler. Bu çatışma içinde, işçilerin hem iktisadi, hem de siyasal örgütleri dan sendikalar doğdu.

Sanayi devrimi genel refah düzeyinin yükselmesini ve yeni ürünlerle yaşamın kolaylaşmasını sağladı, ama bu "devrim"i geçiren toplumlar çok küçük yaştaki çocukların yığınlar halinde fabrikalarda zorla çalıştırılmasından başlayarak, sağlık-sıhhat siyaset vb açılarından yoğun bir sosyal sorunlar yumağının içine yuvarlanarak bunun bedelini ödemek zorunda kaldılar. Sanayi devriminin ve onun uzantısı olan kapitalizmin sorunları, bugün de çevre kirliliği gibi değişik biçimler altında Avrupa insanını uğraştırmaktadır.

Çağdaş ulaşımın en gelişmiş araçlarından biri: Bir saatten hızlı Concorde uçağı.

Avrupa'da ekonomik örgütlenme 1948'de gerçekleştirildi

BATI Avrupa'nın ekonomik örgütlenmesi, II. Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlayarak çeşitli evrelerden geçmiş ve bugünkü yüksek gelişmişlik düzeyine ulaşmıştır. İlk örgütlenme girişimi, 1947'de Avrupa'nın yıkılan ekonomisini düzeltme amacıyla uygulamaya konan Marshall (ABD) yardımı. 16 Batı Avrupa ülkesinin 1948'de bir araya gelip Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'nü (OECD) kurmalarına yol açarken, buna cephe alan Doğu Avrupa ülkelerini ayrı bir ekonomik örgütlenmeye götüren yolu da açıyordu. 1959 yılında Federal Almanya'nın, daha sonra da İspanya'nın katıldığı bu örgüt, 1961 yılında ABD ve Kanada'nın tam üye olarak katılmalarıyla yerini Avrupa sınırlarını aşan daha geniş kapsamlı bir örgüte bırakmıştır.

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD)

Amacı: Üye ülkelerin ekonomik ve sosyal refahını artırmak, bu amaçla formüle edilecek politikalarda üye hükümetlere yardım etmek, ayrıca, gelişme yolundaki ülkeler yararına üyelerin gösterecği çabaları hızlandırmak ve uyumlu kılmak.

Yapısı: Ana organları, tüm üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan Konsey ile Konsey'in 14 üyesinin temsilcilerinden oluşan Yürütme Komitesi'dir. Bununla birlikte, örgüt çalışmalarının büyük çoğunluğu, sayıları 200'ü aşan uzmanlık komiteleri ve alt gruplar tarafından yürütülür.

Bileşimi: OECD 24 üyeden oluşur: ABD, Avustralya, Avusturya, Belçika, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Federal Almanya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İspanya, İsveç, İsviçre, İtalya, İzlanda, Japonya, Kanada, Lüksemburg, Norveç, Portekiz, Türkiye, Yeni Zelanda ve Yunanistan, Batı Bloku dışından Yugoslavya, "ortak üye" statüsündedir.

Merkezi: Paris (Fransa)

Avrupa Toplulukları (Ortak Pazar)

Amacı ve tarihçesi: 1950 yılında biraraya gelen Fransa, Federal Almanya, İtalya ve Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) yaşamsal çıkarlarını birleştirip istikrarlı ekonomilere sahip olmak, sürekli bir ekonomik büyüme sağlamak ve yaşam standartlarını giderek yükseltmek amacıyla imzaladıkları Paris Antlaşması uyarınca Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu (CECA) kurdular. Savunma ve Dışişlerini içine alacak bir Avrupa Topluluğu yaratmanın olanaksız olduğu görülünce bu 6 Avrupa ülkesinin ekonomilerini zamanla bütünleştirmek ve daha sıkı bir siyasal birliğe ulaşmak amacıyla 1957 Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve adlı iki örgüt daha kuruldu.

Kendi kurucu antlaşmaları çerçevesinde kendi bakımından ayrı tüzel kişiliklere sahip olmakla birlikte, birçok ortak kuruluşu bulunan, 3 topluluk, 1967 yılında ayrı yürütme kurullarını ve konseylerini tek bir organ bünyesinde, Avrupa Toplulukları Komisyonu bünyesinde birleştirdiler. Bununla birlikte, toplulukların üçü de bağımsız tüzel kişiliklerini korumaktadırlar.

1970 yılında örgüte tam üyelik için başvuran 4 ülkeden Norveç, yapılan referandum sonucunda katılmayı reddedince, geri kalan Birleşik Krallık (İngiltere), İrlanda ve Danimarka 1973 yılında tam üyelik statüsüne kavuştular. 1981 yılında Yunanistan'ın da tam üyeliğe ulaşmasıyla örgüt üye sayısı 10 oldu.

Yapısı: Avrupa Toplulukları'nın ana organları, üye ülkelerin bakanlarından oluşan Bakanlar Konseyi, 14 temsilciden oluşan Komisyon, üye ülkelerin milletvekillerinden oluşan 434 üyeli Avrupa Parlamentosu ve üye ülkelerde doğrudan yürürlüğe girecek kararlar alma yetkisine sahip olan Adalet Divanı'dır.

Özellikle Adalet Divanı'nın ve Komisyon'un kararı yetkileri açısından bakıldığında dünyadaki ilk "devletlerüstü" yapıya sahip örgüt olduğu görülen Avrupa Toplulukları, üye ülkelerin vatandaşlarına AT bölgesinde pasaportsuz "serbest dolaşım" olanağı vermesi gibi özellikleriyle, Batı Avrupa'nın gerçek birliği yönünde alınmış en önemli adım olarak görünmektedir.

Bileşimi: Avrupa Toplulukları'nın 10 üyesi vardır: Belçika, Birleşik Krallık (İngiltere), Danimarka, Federal Almanya, Fransa, Hollanda, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Yunanistan. Türkiye ise "ortak üye" statüsündedir.

Merkezi: Brüksel (Belçika)

Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)

Amacı ve tarihçesi: EFTA'nın amacı üye devletler arasında sanayi ürünlerinin serbestçe el değiştirmesini sağlamak. Batı Avrupa ülkelerini kucaklayan tek bir pazar yaratılmasına yardımcı olmak, ve dünya ticaretinin yaygınlaşmasına katkıda bulunmaktır.

1960 yılında 6 Avrupa ülkesi tarafından kurulan örgüt, 1960 yılında üyeler arasında tüm gümrük tarifelerinin kaldırılmasıyla ilk amacına ulaşmıştır. İkinci amaç da 1972 yılından başlayarak Avrupa Toplulukları ile yapılan anlaşmalar sayesinde gerçekleştirilmiştir, AT ile EFTA blokları arasındaki tüm gümrük tarifelerinin kaldırılması 1976 yılında tamamlanmıştır. EFTA ülkeleri arasındaki ticaretin ve toplam ihracatın 20 yıllık bir dönem içinde muazzam ölçüde artmasıyla, üçüncü hedefe de ulaşılmış, olduğu söylenebilir.

Yapısı: EFTA'nın başlıca organı, küçük bir sekretarya yardımıyla çalışan Konsey'dir.

Bileşimi: 1960 yılında Avusturya, İsveç, İsviçre, İzlanda, Norveç ve Portekiz tarafından kurulan EFTA'ya Finlandiya 1961'de "ortak üye" statüsüyle katılmıştır.

Merkezi: Cenevre (İsviçre)

Avrupa'dan kaynaklanan bir teknolojinin ilk ürünlerinden, bir "atsız araba."

Sanayi devriminden sonra Avrupa'nın tipik 'manzara'larından biri: Bir endüstri kompleksi.

Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi (COMECON)

Amaç ve Tarihçesi: II. Dünya Savaşı'nın ardından Batı Avrupa ülkelerinin kendi aralarında yaptıkları çeşitli antlaşmalarla bütünleşme yoluna gitmeleri üzerine SSCB öncülüğündeki Doğu Bloku ülkeleri de özellikle Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü'ne (OECD) yanıt olarak COMECON'u kurdular. 1956 yılında yeniden düzenlenmesine gidilen örgütün amacı, "üye ülkeler arasında işbirliğini ve sosyalist ekonomik bütünleşmenin, ulusal ekonomilerin planlı gelişmesinin, ekonomik, teknik ve endüstriyel ilerlemenin hızlandırılması ve iyileştirilmesi için çabaların birleştirilmesini ve yoğunlaştırılmasını sağlamaktır". Üyeler arasındaki ekonomik ve endüstriyel farkların giderilmesi ve "Ülkelerarası sosyalist işbölümünün geliştirilmesi" ile diğer önemli amaçlar arasında sayılabilir.

Yapısı: COMECON'un en yüksek karar organı, üye ülkelerin her birinin başkentinde düzenli olarak yapılan, üye temsilcileri ile toplanan ve oybirliği ile karar alan "Oturum"lardır. Delegasyonlara genellikle Başbakanlar başkanlık eder. İkinci organ ise, bir kısmı başbakan yardımcısı düzeyindeki temsilcilerden oluşan ve en az 3 ayda bir toplantı yapan "Yürütme Komitesi"dir. Sekretarya içinde, COMECON'a bağlı olarak çalışan yarı-özerk statüde 3 enstitü ya da büro ile, 20'yi aşkın sayıda teknik ve ekonomik kurul vardır.

Üyeler: Başlangıçta 6 Doğu Avrupa ülkesi tarafından kurulan COMECON'un bugün 10 üyesi vardır: Bulgaristan, Çekoslovakya, Demokratik Almanya, Küba, Macaristan, Moğolistan, Polonya, Romanya, Sovyetler Birliği ve Vietnam. Yıllar daha sonra katılan Arnavutluk, 1961 yılında çekilmiştir. Yugoslavya COMECON'un bazı alt kuruluşlarıyla ortak çalışmalar yürütmektedir. Finlandiya, Irak ve Meksika gibi ülkelerle işbirliği anlaşmaları bulunan ve Avrupa Toplulukları ile ticari işbirliği görüşmeleri yürütüen COMECON'a gözlemci gönderen birçok ülke vardır.

Merkezi: Moskova (SSCB)

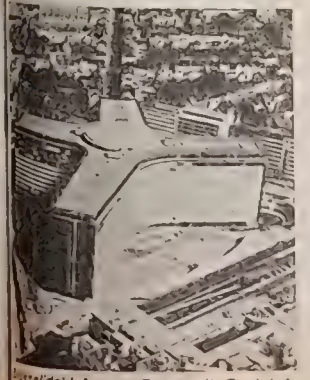

Brüksel'deki Avrupa Ekonomik Topluluğu binası

Avrupa'nın para merkezlerinden biri, bir borsa..

SAVUNMA

Savunma, kıt'a ülkelerinin başlıca sorunu oldu

GÜNÜMÜZDE hem Avrupa insanını, hem de Avrupa hükümetlerini uğraştıran başlıca sorunun savunmaya ilişkin olduğu söylenebilir. Avrupa'nın önündeki ana savunma sorunu ise nükleer silahlarla ilgili olanıdır. Özellikle Batı Avrupa ülkelerinde son yıllarda nükleer silahlanmaya karşı geliştirilen dev kitle gösterileri, konunun ne denli yaşamsal bir boyut kazandığını göstergeleridir.

Batı Avrupa ülkeleri bugün şöyle bir ikilemle yüz yüze bulunuyorlar: Büyük ölçüde NATO'nun içinde kümelenmiş olan bu ülkeler, kendilerini Varşova Paktı üyesi olan Doğu Avrupa ülkelerine kıyasla daha zayıf olarak görmekte, dolayısıyla, savunma açısından büyük bir güvensizlik duygusu içinde bulunmaktadırlar. Bu güvensizliği gidermek için de ABD'nin nükleer şemsiyesi altına sığınma gereksinmesini duymaktadırlar.

Ne var ki, bu durumda da bir yandan ABD'nin Avrupa uğruna bir nükleer savaşa girerek kendisini tehlikeye atmayacağını düşünürlerken, öte yandan, bir nükleer savaşın Avrupa'nın sonunu getireceği korkusunu yüreklerinden atamamaktadırlar. ABD Başkanı Reagan'ın Avrupa toprakları üzerinde yer alacak "sınırlı" bir nükleer savaştan söz etmesi, Batı Avrupalıların kaygılarını daha da artıran bir etken olmaktadır.

Avrupa topraklarında taktik nükleer silahların bulundurulması, bir yanıyla, savunmasını Amerikan nükleer şemsiyesine dayandıran Avrupalı'nın savunma kavramına aykırı düşerken, öbür yanıyla da, Avrupa'da bir nükleer savaş tehlikesini artırmaktadır. İşte, Batı Avrupa topraklarına yerleştirilmesi öngörülen Pershing füzelerine ilişkin sorun burada düğümlenmekte, Avrupalı'nın ikilemi burada belirginleşmektedir. Batı Avrupa hükümetleri savunma sorunlarını çözmek ve ABD'ye olan bağımlılıklarını azaltmak için konvansiyonel ordu güçlerini arttırmamaktadırlar, çünkü, bunun beraberinde getireceği savunma yükü, elinde sonunda sosyal harcamalardan büyük kısıntılar yapılmasını gerekli kılacaktır. Bu durumda ABD nükleer şemsiyesi yeniden tek koruyucu öğe olarak ortaya çıkmakta, sözü edilen sorunlar bir kısır döngü içinde sürüp gitmektedir.

Nükleer Savaş ve "Dehşet"

Doğu Avrupa ülkelerinin içinde bulunduğu durum, yukarıda çizilen tablodan belli farklılıklar göstermektedir. Bu ülkeler ekonomik, siyasal ve askeri bakımlardan Batı ülkelerine oranla çok daha kaynaşmış (entegre) durumda olduklarından, bir konvansiyonel savaş olanağı onları Batılılar kadar korkutmamaktadır. Burada, Doğu Bloku'nun lideri olan SSCB'nin büyük gücü ve coğrafi bakımdan yakınlığı söz konusudur. Oysa, ABD Batı Avrupa'ya çok daha uzaktır. Bu coğrafi etkene bir de şunu eklemek gerekir: Doğu Avrupa ülkelerinde lidere (SSCB) olan güvensizlik duygusu, Batı'da ABD'ye olduğu kadar büyük değildir denebilir. En azından resmi açıklamalara inanılacak olursa, Sovyet askeri doktrini bir "sınırlı nükleer savaş"ı kabul etmemektedir. Dolayısıyla, Doğu Avrupa ülkelerinde Batı'da görüldüğü oranda bir "sınırlı savaş" korkusu gözlemlenmemektedir. SSCB dışındaki Doğu Avrupa ülkelerinin topraklarında bulundığı kadarıyla nükleer silah bulunmaması da, bu görece "rahatlığı" arttıran bir öğe sayılabilir.

Sayılan bütün bu farklılıklara karşın, "nükleer savaş korkusu"nun Batılı olsun, Doğulu olsun tüm Avrupalıların özgü ortak bir olgu olduğu söylenebilir.

Nükleer savaş karşısında duyulan dehşet, Doğu ile Batı'yı birleştiren ender noktalardan biridir.

Rönesansla birlikte bilim ve felsefede gelişme yeniden başladı

AVRUPA'nın felsefe ve bilim geleneği, İ.Ö. VI. yüzyılda, Anadolu'nun batı kıyılarında, Miletos, Ephesos gibi kent devletlerde ortaya çıkan 'Anadolu Bilgeleri'yle başlar.

Bu düşünürlerin, kendilerinden daha eski olan Hint, Çin gibi doğu felsefelerinden farkı, ele aldıkları konularda yaptıkları açıklamaları o konularla doğrudan ilgili alanlardan çıkarmalarıydı. Doğu felsefeleri, daha çok dinsel ve mitolojik açıklamalar, yani konularının dışında kalan açıklamalar yaparlarken, batı felsefesinin temellerini atan düşünürler, açıklamalarını konuların kendilerinden çıkarmağa çalıştılar. Örneğin, Hint felsefesi yeryüzünün oluşumunu tanrısal varlıklara atfederken, Sokrates öncesi filozoflar, bu oluşumu bazı temel 'element'lerde, ögelerde aradılar: Hava, ateş, su, toprak gibi. Bu yolla 'atom' düşüncesi de ilk kez bu düşünürlerden Demokritos tarafından ortaya atıldı. Yine Demokritos, maddenin atomların rastlantısalca birleşmeleriyle oluştuğu düşüncesine vardı. Böylece dinden bağımsız bir düşünce ve bilgi alanı oluştu.

Sokrates'e gelindiğinde, bilgi artık bir yaşam biçimi olmuştur. Soru sormayı, yanıt aramayı tek işi edinen Sokrates, "incelenmemiş bir yaşam, insan için yaşanmaya değmez" ilkesini kendi yaşamın da uygulayarak, 'Filozof' olmanın en üstün örneğini vermiştir. Öğrencisi Platon ve onun da öğrencisi Aristoteles, bilgi, siyaset, ahlâk felsefe alanlarının ilk gelişmiş kuramlarını ortaya koydular. Bu üç düşünürün oluşturduğu, Grek felsefesinin 'altın çağı'ndan sonra, Hıristiyanlığın ortaya çıkması ve gelişmesiyle, düşün çabaları bağımsızlıklarını yitirdi ve 'karanlık çağ'ına girdi.

Orta Çağ'da felsefe ve her türlü bilgi çabası, dinin "oda hizmetçisi" sayıldı, bu yüzden de hemen hiçbir önemli gelişme olmadı. Önemli filozof olarak bu dönemde Aziz Augustinus ile Aziz Aguina'lı Thomas sayılır. Birincisi, Ortaçağ'ın başında, mistik yanı ağır basan bir düşünce ortaya koyarken, ikincisi, çağın sonunda, İncili mantıksal açıdan serimleyen sistem geliştirmiştir.

Rönesans'la birlikte, kültür alanları dine bağımlılıktan kurtulmaya başlayınca, bilim ve felsefe de yeniden gelişme yoluna girdi.

Kopernikus, Galileo, Giordano Bruno gibi bilim adamları, büyük baskılar altında oldukları halde, çağdaş bilimin başlangıcını oluşturan çalışmalar yaptılar.

Onların temellerini attıkları çağdaş astronomi ve fizik bilimleri büyük bilgin Newton'un sistemiyle doruk noktasına vardı.

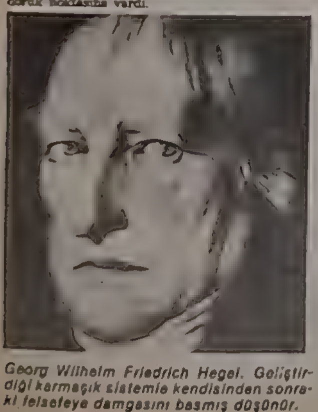

Georg Wilhelm Friedrich Hegel. Geliştirdiği karmaşık sistemle kendisinden sonraki felsefeye damgasını basmış düşünür.

Felsefede ise, Rönesans'ta insana yeniden değer veren insanın bağımsızlığını ve özgürlüğünü vurgulayan gelenek, yeni çağ felsefesinin kurucusu olan Descartes'a ulaştı. Ünlü "düşünüyorum, demek ki varım" sözüyle, Descartes bir yandan insanın kendiliğinden bilgi sahibi olabileceğini vurgularken, bir yandan da, eski bilgi yapılarını, inançları, yargıları bir kenara atıp, her şeye yeniden, en baştan başlamanın gerektiğini söylüyordu.

Locke da aynı ilkeyle farklı nitelikte bir düşünce sistemi geliştiriyor, siyaset felsefesi alanında da özgürlüğü, insan haklarını ön plana getiriyordu. Onu izleyen Berkeley ve Hume, bilgi felsefesi ağırlıklı bir gelenek oluştururlar.

Aydınlanma çağı ile birlikte

Aydınlanma çağı ile birlikte, Rousseau, Voltaire gibi humanist düşünürler, özellikle toplumsal konularda irdelemeler yaptılar. Yine bu dönemde başta Diderot ve d'Alembert olmak üzere Fransız düşünürleri biraraya gelerek temelde bir toplum eleştirisi oluşturan ünlü Encyclopedie'yi yazdılar.

Aydınlanma çağının en büyük filozofu olan Kant, biri kıta Avrupa'sında, öteki İngiltere'de oluşan iki geleneği birleştiren bir sistem geliştirdi. "Eleştiri" düşüncesiyle başlayan sistem, insanın hem kendi bilgisi açısından hem de eylemleri açısından dünyayı biçimlendiren bir yetiye sahip olduğunu ortaya koyuyor, insanın özgür ve yaratıcı yanını vurguluyordu.

Kant'tan sonra gelişen "Alman İdealizmi", Fichte, Schelling gibi düşünürlerin yapıtlarından sonra Hegel'e varır. Hegel, karmaşık bir yöntemle, felsefenin bütün alanlarını kapsayan bir sistem geliştirir. Sisteminin ağırlık noktası devlet felsefesindedir. Hegel'e göre, insan ancak devlet içinde özgür olabilir. Tarihte ise tam bir belirlenmişlik öngören Hegel, tek bir yönde gelişen tarihin, gün gelip sona ereceğini düşünüyordu.

Hegel'den sonra XIX. yüzyıl boyunca Avrupa felsefesi Hegel'ciliğin etkisi altında kaldı.

Yüzyılın sonlarına doğru dinsel doğa anlayışını ve Hegel'in temsil ettiği ereksellik görüşünü bilim alanında da yıkan Darwin, getirdiği yeni doğa anlayışıyla biyolojiye bağlı birçok bilim dalının yolunu açtı. Başlangıçta büyük tepkilere konu olan 'evrimci' doğa anlayışı, insanın yaratıklar içindeki 'imtiyazlı' konumuna son veriyor, insanı 'Tanrı'nın gözdesi' olmaktan çıkarıyordu.

Hegel'e karşı çıkan üç düşünür ise XX yüzyılda gelişecek olan felsefe akımlarının kurucuları oldular.

Kierkegaard kişinin önemini ve yaşam içinde yaşanan olayların felsefe konuları olarak işlenmelerine örnek vererek, yaşamın kendisini bir felsefe sorunu olarak ortaya koydu.

Schopenhauer, Hegel'in soğuk batıcılığı yerine, Doğu felsefesinden de izler taşıyan, canlı bir sistem geliştirdi. Temel düşüncesi, "dünya bizim tasarımımızdır" düşüncesi oldu.

Felsefeye Schopenhauerci olarak başlayan Nietzsche ise, XX. yıl düşüncesini en derinden etkilemiş düşünürlerden biridir. Batılı insan için önemi ve etkisi yitmiş olan dinin yerini alabilecek güçte bir 'yaşam felsefesi' geliştirmeğe çalıştı. Özellikle, sert anlak eleştirisiyle batının temel yaşam biçimlerindeki ikiyüzlülüğü serimleyen Nietzsche, kendi toplumlarını eleştiren düşünür ve yazarlar için sürekli bir kaynak oluşturdu.

Bir yandan Kierkegaard'ın, bir yandan da Nietzsche'nin etkileriyle XX. yüzyıl boyunca gelişen Varoluşçuluk içinde, Heidegger, Sartre, Martin Buber, Gabriel Marcel gibi düşünürler, kişinin yaşam sorunlarına, dünya içindeki ve öteki kişilerle ilişkilerine, özellikle de çağdaş dünyada özgür olabilmenin koşullarına eğildiler.

Hegel'in en ünlü eleştiricisi ise Marx oldu. Adam Smith ve Ricardo'nun başlattıkları 'ekonomik-politika' geleneğini, Hegel'den aldığı 'diyalektik' yöntemle işleyerek, iktisat bilimini felsefi temeller üzerine oturttu. Batı tarihini ekonomik açıdan inceleyen Marx, toplum biçimlerinin değişimi konusunda bir kuram geliştirdi.

Avrupa düşüncesinin dönüm noktası

İki dünya savaşı, Avrupa düşüncesi için de bir dönüm noktası oldu. Savaşlar sırasında ve sonrasında yetişen düşünürler, Batı'nın içine düştüğü bu felâketleri incelemeğe, eleştirmeğe başladılar. Bu açıdan Viyana önemli bir kültür merkezi oldu. Toplum eleştiricisi Karl Kraus, kişinin toplum içinde çarpıklaşmasını sergileyen ve psikanalizin kurucusu olan Freud ve hem pozitivizmin 'Viyana çevresi'' adını alan kolunda hem de sonradan İngiltere'de gelişen 'Linguistik Felsefe' akımında önemli bir yeri olan Ludwig Wittgenstein, Viyanalıydılar.

Freud, insan davranışlarının toplumdan ve onun baskılarından kaynaklanan bir gizli yanı olduğu düşüncesini getiriyordu. Onun kurduğu psikanalitik gelenek, yüzyıl boyunca Jung, Adler, Fromm, Reich gibi kuramcılar elinde yeni yorumlar oldu. Son olarak da Lacan, Nietzsche'nin ve Paris'te oluşan dil ağırlıklı geleneğin de görüşlerinden hareketle Freud'u yeniden yorumladı.

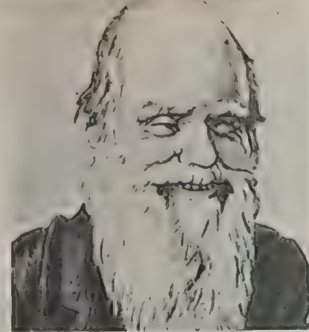

Charles Darwin. Çağdaş bilimin öncülerinden biri. Burada, 1860'da Oxford Üniversitesi'nde yapılan "evrim kuramı" tartışmaları sırasında bir mizah dergisinde çıkan karikatürünü görüyorsunuz.

Friedrich Nietzsche de, XX. yüzyıl felsefesinin başında duran devlerden biridir.

Pozitivizm, XX. yüzyılda, özellikle fizikte meydana gelen değişikliklere koşut olarak gelişti.

Fizik, yüzyılın başlarında 'buhran'a girdi. Newton mekaniğinin bazı fiziksel olayların açıklanmasında yetersiz kalmasıyla yeni bir fizik anlayışı aranmağa başlandı. Einstein 'relativite' görüşünü getirerek parçacıklar mekaniğinin kurucusu oldu.

Bilim felsefesi

Yeni bir bilim anlayışına gereksinme duyulması, bilim felsefesinin bir felsefe disiplini olarak doğuşuna yol açtı. Önceleri pozitivizmin mutlak egemenliğine sahne olan bilim felsefesi, 1950'lerden başlayarak pozitivizmin eleştirilere uğramasıyla, yeni boyutlar kazandı. Özellikle Frankfurt Eleştirel Sosyoloji Okulu (Horkheimer, Adorno, Habermas) içinde toplanan düşünürler, bilim toplumla ilgisini kurmağa çalıştılar. Viyana çevresini eleştirerek kendi görüşünü geliştiren Popper ve onun peşinden gelen Amerikalı T.S. Kuhn, Avrupa'daki pozitivist akıma önemli darbeler indirdiler. İngiltere'de de, Russell, Ayer gibi düşünürlerin temeli ettiği ve mantıkta önemli gelişmeler kaydeden, pozitivist özellikler barındıran Analitik felsefe, yerini dil sorunlarına ağırlık veren bir akıma bıraktı.

Yine iki dünya savaşı, toplum bilimlerinin canlanmasını sağladı. Pozitivizmin kurucusu Comte'dan sonra, Durkheim ve Max Weber sosyolojide önemli çalışmalar yaptılar.

Paris, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın en önemli düşünce merkezlerinden biri oldu. Ünlü Sartre'ın yapıtları olan Levi-Strauss ve Merleau-Ponty, Antropoloji ve fenomenoloji alanlarında önemli katkılarda bulundular. Bir önceki kuşaktan, Hegel yorumcusu Kojeve ve bilim felsefecileri Koyre ve Canguilhem'in, ayrıca Marxizme yeni yorumlar getiren Althusser'in oluşturdukları XIX. yüzyılın büyük filozoflarını, Hegel'i, Marx'ı, Nietzsche'yi "yeniden okumak", yorumlamak çabaları içeren gelenek, 1960-70'lerde, çağın en ilginç düşünürlerinden Michel Foucault'ya ulaştı. Batı'nın çeşitli kurumlarıyla ilgili bakış açılarını köklü bir biçimde değişikliğe uğratan Foucault, yeni bir tarih yazma yöntemi geliştirdi.

Son yıllar, hemen bütün Avrupa'da dil ve yazın sorunlarının öne çıktığı düşünsel çalışmaların geliştiği yıllar olmuştur. Saussure'ün kuruculuğunu yaptığı Genel Dil biliminden sonra, dille ilgili birçok yeni bilim dalı doğmuştur. Edebiyatta bir araştırma ve inceleme konusu olarak ağırlık kazanmış, "yazı" kavramı ön plana çıkmıştır.

AVRUPA SANATINDA DÖNÜM NOKTALARI

Avrupa sanatında, ortaçağdan sonra belli kişilerin yapıtları, hemen her sanat dalında, başlarına dönüm noktası sayılmıştır. Yüzyıllar boyu, anonim bir nitelik taşıyan sanat ürünlerinde, XII. yüzyıldan başlayarak bireysel kişiliği ve "imza" ön plana geçmiş, çağımızın başlarına dek de kolektif sanat anlayışı arkteye [illegible] yarak daha çok zanaat katında önemini koruyabilmiştir.

Avrupa şiirinde dört isim, önemli dönemeçlerde durur: Dante, şiir sanatına bireysel boyutta dev bir soluk kazandıran, ilk kez dünya görüşü ile sanatsal gerçekliği kavrama dengesini mutlak biçimde yakalayan isim olur. XIX. yüzyılın ilk yarısında Goethe, şiir dünyasının bütünlüğü ile "klâsik" dönemin doruk noktasını simgelemiştir. "Kötülük Çiçekleri" ile Baudelaire, XIX. yüzyılın ikinci yarısında, şiir sanatında "modernizm"in takvimini belirler. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, Mayakovski "yenilikçi" şiirin köktenci ismi olacak, geleneğe ve birikime tam anlamıyla sırt dönülmesini önerecektir.

Romanda ilk önemli dönemeci, "modern" edebiyatın atası da sayılan Cervantes, "Don Kişot"u ile oluşturur. XIX. yüzyılın ilk yarısında Balzac, "İnsanlık Komedyası" genel başlığını verdiği dev roman dizisiyle Avrupa romanının panoramik perspektifli ilk büyük örneğini verir. Bunu, Tolstoy'un "Savaş ve Barış"la yaratacağı etki izler. XX. yüzyılın ilk çeyreğinde, modern romanın en karakteristik örneği sayılan "Ulysses" ile James Joyce roman sanatında benzersiz bir dönemec oluşturacaktır.

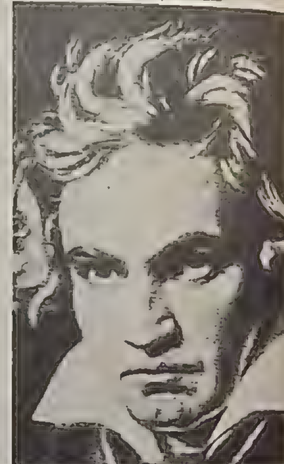

Ludwig van Beethoven. Klasik müziğin doruk noktası.

Tiyatroda tartışmasız bir dönüm noktası Shakespeare'in dünyası ile gelir. XVII. yüzyılda Moliere, XIX. yüzyılda İbsen tiyatro sanatına önemli perspektif farklılıkları getirecektir. Çağımızda ise Brecht'in tiyatro anlayışı köklü bir değişimin ortaya çıkmasına yol açmıştır, epik bakış açısıyla.

Resim sanatında, önemli bir yörünge değişimini, yapıtlarında perspektife ilk geniş yer vermesiyle Giotto yaratmıştır. Rönesans çağında ürünleriyle olduğu kadar kuramsal katkılarıyla da Leonardo da Vinci benzersiz bir yer tutar. Cézanne, XIX. yüzyılın sonlarında, renklere ve biçimlere bakışındaki özgünlük ile kübizmi ve gerçeküstücülerin ilk tohumlarını ortaya atar. Picasso, modern resmin simgesi, olarak, başlatılanı bütünleyecektir. Heykelde sırasıyla Michelangelo, Rodin ve Giacometti Avrupa'nın bu daldaki büyük dönüşümcüleri olurlar.

Müzik alanında ilk büyük devrimi Johann Sebastian Bach gerçekleştirir. Bunu Mozart'ın dev girişimi izler. Beethoven'de, Klâsik Batı Müziği doruk noktasını bulacaktır. Çağımızda ise atonal müziği devreye sokmasıyla, Schönberg benzeri bir işlev yüklenecektir. Operada Verdi ve Wagner dönüm noktalarını oluştururlar. Yirminci yüzyılda bu işlevi Carl Orff üstlenecektir.

Çağımızda, bale alanında Béjart'ın, pandomimde Barrault ve Marceau'nun, kukla tiyatrosunda Trnka'nın, mimaride ise Le Corbusier ve Gaudi'nin önemli dönüştürücü işlevleri olmuştur. Ancak, XX. yüzyıl sanatında en önemli değişim, kolektif sanat anlayışının çeşitli akımlar çerçevesinde güçlenmesinde belirlenmiştir.

Uygarlığın temel taşları

İCATLAR

İnsanın İ.Ö. 500.000 yıllarında taşları yontarak kesici araçlar yapmayı öğrenmesinden sonra, ateş yakmayı öğrenmesi için tam 100.000 yıl geçmesi gerekti. Toprak kap, iplik ve dokuma tekniklerî de en eski yerleşik uygarlıklarda gelişti. Tahrîcîğin ise İ.Ö. 4000'lerde icat edildiği tahmin ediliyor. Madenleri işlemek, toprağı sürmek ve yıkım, uygarlık ilerledikçe ortaya çıkan temel icatlar oldu. İlk resim yazısından sonra, İ.Ö 3500'de çivi yazısı ve çizgisel yazı icat edildi. Bütün bunlar, Doğu uygarlıklarında gerçekleşti.

Avrupa teknolojisi, bu mirası devraldı, Rönesans'la birlikte gelişmeye başladı.

İlk icatlardan biri, gözlüktür. Hipermetroplar için dışbükey mercekler 1289'da Venedik'te yapıldı. Miyoplar ise, içbükey mercekler için 1450'ye kadar beklemek zorunda kaldılar. Mikroskopu 1590'da Zacharias Janassen, teleskopu da 1608'de Hans Lippershey icat ettiler. İkisi de Hollandalıydı.

İcatlardan belki de en ünlüsü, 1455'de Gütenberg'in matbaayı icat edişidir.

Makinalar alanında, ilk buhar makinası 1698'de İngiliz Thomas Savery tarafından yapıldı. Buna 1712'de pistonlu buhar makinasıyla Thomas Newcomen izledi. İlk basınç odalı makinayı da ünlü James Watt yaptı.

İlk lokomotif, 1804'de Galler'de 15 km.'ye yakın bir pistte yürüdü. Onu icat eden de Richard Trevithick. İlk gemi uskuru da 1837'de Francis Smith tarafından gerçekleştirildi. Bütün bu mucitler İngiliz'di. Bu arada, bir başka İngiliz icadı da makinalı tüfek. James Puckle adlı mucit, 15 Mayıs 1718'de patentini almış. İlk tankı yapan da, yine İngilizler: Sir Ernest Swinton'un düşündüğü William Tritton'un da çiziminî yaptığı tank, 8 Eylül 1915'de denenmiş.

Benzin motorlarına gelince, ilk içten patlamalı motoru Fransız Etienne Lenoir 1859'da yaptı. Motorları yaygın olarak kullanılabilir duruma getiren ise iki Alman oldu. Gottlieb Daimler ve Karl Benz. Daimler 1885'de "eteu araba"sına bir motor taktı. 1888'de de Benz ilk otomobili üretti ve satıı. Mazotla çalışan Diesel motorunu ise, yine bir Alman, Rudolf Diesel icat etti (1895)

Elektrikle ilgili icatlar ise epey uzun bir liste oluşturuyor. Alessandro Volta'nın önce çalışmaları ve 1800'de bataryayı icat etmesinden sonra, 1821'de Micheal Faraday jeneratörü icat etti, 1824'de de William Sturgeon elektro-mıknatısı yaptı. İlk, düz akımlı elektrik motoruna bir Belçikalı, Zenobe Gramme 1873'de yaparken, ilk alternatif akımlı motoru, Yugoslav Nikola Tesla 1888'de yaptı. Galvanometresain mucidi ise ünlü Andre-Marie Ampere. (1834).

İlk mekanik saatin, Avrupa'dan 600 yıl önce, 700 yıllarında Çin'de icat edildiğini biliyoruz. İlk Avrupalı saatler 1460'lerde yapılmaya başlandı. Ünlü bilgin Christian Huygens ise ilk sarkaçlı saati icat etmiş (1656).

Fotoğrafçılık da bir Avrupa icadı. Fransız Nicephore Niepce 1826'da maden plakalar üzerinde ışık izleri elde etmeyi başardı. İngiliz Fox Talbot ise aynı şeyi kâğıt üzerinde başardı. Ama bugün kullanılan film üzerine ışık düşürme tekniğini bir Amerikalı, John Carbutt 1888'de gerçekleştirdi.

Gerçekten de XX. yüzyılın başlarından itibaren, icatlar konusunda öncülük Avrupa'dan ABD'ye geçti.

Bu arada, Avrupa'dan birkaç ilginç icat daha sayalım:

Barometre, İtalyan Evangelista Torricelli, 1644.

Termometre, İtalyan Galileo Galilei, 1593.

Hesap makinası, Alman Wilhelm Schickard, 1623.

Balon, Fransız Jacques ve Joseph Montgolfier kardeşler, 1783.

Sinema, Fransız Nicolas ve Jean Lumiere kardeşler, 1895.

Bisiklet, 1783. İskoç Kirkpatrick Macmillan, 1839.

Çimento, İngiliz Joseph Aspdin, 1824.

Jet motoru, İngiliz Sir Frank Whitle, 1937.

Dikiş makinası, Fransız Barathemeley Thimmonnier, 1829.

Daktilo makinası, İtalyan Pellegrino Turri, 1808.

Tıpta önemli gelişmeler

Eski Yunan'da gelişen ve doruk noktasını Hippokrates'de bulan Grek tıp geleneği Roma'ya geçti. İ.S. II. Yüzyılda Roma'da yaşayan Galen, kendisine kadar olan gelişmeleri topladı.

Orta çağda Galen'den ileriye gidilemedi.

Çağdaş anlamda tıp, XVII. yüzyılda, William Harvey'in çalışmalarıyla başladı. İngiliz bilgini Harvey, 1628'de kan dolaşımı üzerine bulgularını yayımladı. Bundan sonra tıp epey gelişti, ama asıl önemli gelişmeler, Darwin'in biyolojik görüşleriyle kurulan fizyoloji bilimi sayesinde yapıldı. Almanya'da Schönlein bir deri paraziti buldu.

Tıbbın önemli bir dalı olan bakteriyoloji ise Pasteur'ün 1861'de geliştirdiği mikrop kuramıyla gelişmeye başladı. Pasteur, kendi adını taşıyan pastörizasyon yöntemini de 1867'de geliştirdi, aşı konusunda da öncülük yaptı. Koch, enfeksiyonlar üzerinde çalıştı, Klebs ise bakteriler konusunda önemli buluşlar gerçekleştirdi. Bu öncülerin çalışmalarından sonra, XIX. yüzyıl boyunca, birçok bulaşıcı hastalık bulundu ve aşıları, tedavi yöntemleri geliştirildi.

1900'lerde Hopkins'in çalışmaları sonucu, gıda maddelerinin öğeleri tespit edilince, peşinden vitaminler ve metabolizma süreçleri incelenerek belirlendi.

Penisilinin 1928'de Fleming tarafından bulunuşundan sonra, tıpta yeni bir dönem açıldı. İlaç araştırmalarına yeni bir canlılık geldi ve birçok ilaç bulundu.

Özellikle II. Dünya Savaşı, tıpta birçok gelişmenin kaydedildiği bir dönem oldu. Çağdaş tıbbın, özellikle cerrahinin birçok yöntemi savaş sırasında geliştirildi.

Avrupa tıbbının önemli sonuçlarından biri, toplum sağlığı kavramının bir devlet politikası haline gelmesidir. Çeşitli temizlik ve halk sağlığı önlemlerinin alınması sonucu, birçok bulaşıcı hastalık önlendi, insanların yaşama koşulları sağlıklı bir ortama kavuşturuldu.

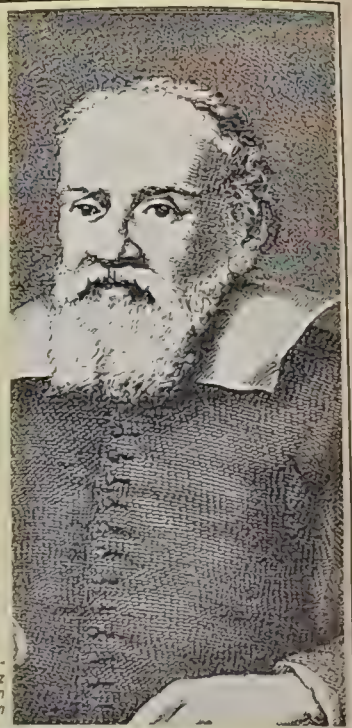

Galileo Galilei. Yeni çağ biliminin babalarından biri. Bilimin yaşam içinde söz sahibi olmasını sağlayan bilgin. Dünyanın döndüğünü kesin olarak kanıtlamasından dolayı yargılanmıştı.

AEROFLOT
Soviet airlines
SOVYET HAVA YOLLARI

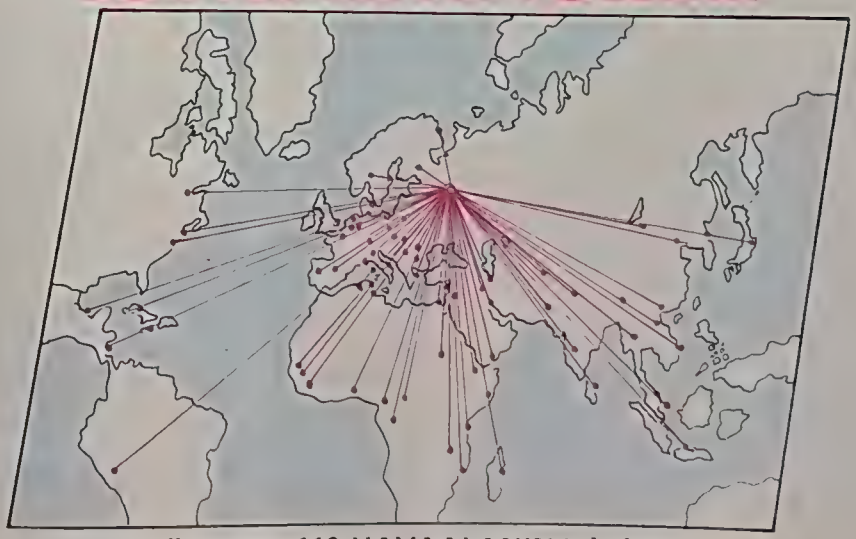

87 ÜLKEDE 110 HAVAALANINA İNİYORUZ
BİZİMLE UÇARSANIZ KONUĞUMUZ OLUR, DİNLENİRSİNİZ

MERKEZ : Kumrular Sokak 6/C Kızılay-Ankara
Tel: 17 00 05-18 39 00

ŞUBE : Mete Caddesi No: 30 Taksim-İstanbul
Tel: 43 47 25-43 47 26

Kentleşme yaşamı değiştirdi

Avrupa'da kentler, sanayiin gelişmesine bağlı olarak büyüdüler. Sanayi kentleri ekonomik yaşantının merkezi oldu

Nüfusu son derece yoğun olan Avrupa'da konut sorunu sürekli bir sorundur.

XX. yüzyıl Avrupa kent yaşantısının en belirgin özelliği, ülkelerdeki kent sayısının hızla artışı ve nüfusların giderek artan bir yoğunluk kazanmasıdır. Boyutları genişleyen kentler çoğaldıkça kent yaşantısı kırsal yaşantıdan kesin farklılıklarla ayrılmaya başladı. Kentler günden güne kırsal kesim üzerindeki etkilerini duyurdular ve geleneklerin, yaşantı biçimlerinin değişmesine etken oldular.

Yüzyıllardan beri yönetim ve ticaret merkezi olma niteliğini taşıyan kentler, sanayiin gelişmesine bağlı olarak büyüdüler. Avrupa ülkelerindeki sanayi kentleri, ekonomik yaşantının merkezleri oldular. XX. yüzyılın başlarında, Londra, Paris, Moskova, Viyana, Roma gibi anakentler (metropoller) ortaya çıktı. Bu dev kentlerin boyutları daha üst düzeyde ekonomik, politik ve toplumsal bir örgütlenmeyi gerektiriyordu.

XIX. yüzyılın sanayi kentlerinin büyük çoğunluğu rastgele gelişerek XX. yüzyıla dek gelmişlerdi. Hollanda'da Amsterdam, ya da Kuzey ülkelerindeki gibi belirli bir kentleşme programını izleyen sadece birkaç ayrıcalıklı kent vardı. Fakat giderek artan nüfus karşısında sağlık hizmetleri, konut yapımı, ulaşımın düzenlenmesi, eğitim ve kültürel gelişimin sağlanması gibi hizmetler yetersiz kalarak halkı ve devleti kaçınılmaz bir biçimde gerekli önlemler almaya zorlamıştı. 1925 yılına yaklaşırken, Avrupa ülkelerinde toplum sağlığı hizmetleri salgın hastalıklara karşı yoğun bir savaşa giriştiler. İlk kez İngiltere'de 1905 yılında, içme sularının neden olduğu bulaşıcı hastalıkları önlemek amacıyla klor kullanıldı.

Çevre kirlenmesi

Gelişmiş Avrupa kentlerinde sanayileşmeyle birlikte ortaya özel bir sorun çıkıyordu: Çevre kirlenmesi. Sanayi artıkları, çevreye zehirli gazlar yayarak, havayı kirletmeye başladılar. Özellikle yoğun sanayi bölgelerinde görülen asit yağmurları insan sağlığını etkilerken doğayı da büyük ölçüde tahrip etmektedir. Fabrikaların çoğalması yanında motorlu taşıt sayısının artması da hava kirliliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerin ulaştığı boyutlar sonunda atom araştırmalarında kullanılan radyoaktif artıklarının da sağlığı tehdit etmesine yol açmaktadır. Avrupa'da toplum sağlığını koruma amacıyla ilk önemli girişim İngiltere'nin Birmingham kentinde 1817 yılında dumana karşı birtakım önlemler alınmasıyla başladı. Gelişmeye koşut olarak büyüyen sorunlar önünde, çevre kirlenmesine karşı Avrupa'da önemli örgütleşmeler başladı. Çevre sağlığını koruma derneklerinin yanında siyasal alanda da bu amacı paylaşan örgütleşmeler görüldü ve çok sayıda yandaş topladı. Bunun günümüzdeki somut örneği Fransa ve Federal Almanya'da son seçimlerde siyasal yaklaşımları farklı açıdan çevre kirlenmesine karşı olan Yeşiller adlı partilere verilen oyların önemli ölçüde artmış olmasıdır.

Nüfus yoğunluğu sonucu doğan ulaşım sorunu büyük Avrupa kentlerini toplu taşımacılığa itti. Tramvay ve otobüslerden sonra Londra, Paris, Viyana, Moskova, Berlin gibi birçok Avrupa kentinde trafik sıkışıklığına çözüm olacak ve hızlı taşımacılığı sağlayacak metrolar toplum hizmetine sunuldu. Büyük kent merkezlerinde yaşamanın çevre kirlenmesi pahalılık, konut bulma zorluğu gibi olumsuz yanları giderek bir karşı hareket geliştirdi. Böylece kentlerden kırsal kesime, banliyölere bir akım başladı. Kent merkezleriyle banliyöler arasında kurulması gereken bağlantı yeni bir trafik düzenlemesine yol açtı. Büyük kentlerde yoğun çalışmalara girişildi: Tek yönlü yollar, çevre yolları, otoyollarının yapımına başlandı.

Konut sorunu

Hükümetlerin konut sorununa eğilmeleri ilk kez Avrupa'da başladı. XX. yüzyılın başlarında Avrupa halkının büyük bir çoğunluğu sağlık normlarına uygun olmayan kentlerde oturuyorlardı. XIX. yüzyıldaki hızlı sanayileşmeye bağlı olarak bazı yerleşim merkezleri halkın sağlık ve güvenliği açısından birtakım tehlikeler yaratıyordu. XIX. yüzyılın sonundan başlayarak Büyük Britanya'da, İskandinav ülkelerinde ve Almanya'da konut sorununu düzenlemeye yönelik yeni yasalar çıkarıldı.

Birinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'nın çeşitli kentlerinde düşük kiralı konut projeleri devletin desteklediği kooperatifler ya da kâr amacı gütmeyen bazı kuruluşlar tarafından gerçekleştirildi. Birinci Dünya Savaşı'nı izleyen yıllarda Avrupa hükümetleri çabalarını konut sorunu üzerine yoğunlaştırdı. Savaş sırasında yıkıma uğrayan yapıların yanısıra işçiler için düşük ücretli konut yapımına girişildi. Ancak bu girişimler nazizmin Avrupa'yı kasıp kavurması ve Avrupa ekonomilerinin sarsılması ile son buldu. Bu döneme kadar değişik türde devlet yardımlarıyla gerçekleştirilen çalışmalar işçilerin yaşam düzeylerinde önemli bir değişim oluşturdu. Sağlık koşullarına uygun, yeşil alanlara sahip, boş zamanları değerlendirme olanaklarıyla donatılmış konutlara yer verildi. Ancak bu girişimler, Avrupa ülkelerindeki konut sorununu tümüyle yok edilmesi için yeterli değildi. İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda konut sorununu kökten çözmeye yönelik girişimler başladı. Avrupa ülkelerinin hükümetleri maddi kaynakların izin verdiği ölçüde inşaat programlarını hızlandırdılar. Fakat savaşı izleyen yıllarda Avrupa'da inşa edilen işçi konutlarının büyük bir çoğunluğu kâr amacı gütmeyen kamu kuruluşlarının eseridir.

Kent yönetimi

Kentsel gelişimi yönetmek ya da yönlendirmek için alınan önlemler tarihi koşullara, toplumsal geleneklere göre değişiyordu. Örneğin, Kuzey Avrupa kentleri atılgan yöneticileri, yetkin kurumları ve ortaçağa dek uzanan yapılarıyla düzenli bir gelişme gösterdiler. Ancak, sanayileşmeyle artan sorunlar karşısında bu kentler yeni önlemler almak zorunda kalıyorlardı. Kenti belirli bölgelere kesimlere ayırma düşüncesi ilk kez 1891 yılında Almanya'da Frankfurt kentinde ortaya çıktı. Paris, Londra gibi diğer büyük kentler de aynı yöntemi izlediler.

Fransa'da planlı kentleşme geleneği XIX. yüzyılın ortalarında başladı. Bu dönemde III. Napoleon, Georges Hausmann'ı Paris'in merkezini yeniden düzenlemekle görevlendirmişti. Böylece bazı estetik normlar belirlendi. Viyana, Brüksel, Berlin gibi başkentler Paris örneğini izlediler. Kentlere geniş bulvarlar, parklar, yeşil alanlar kazandırdılar. Kent planlaması XX. yüzyıl boyunca Kuzey Avrupa'nın düzenli merkezlerinden başlayarak Avrupa'nın çeşitli ülkelerine yayıldı.

Bu tür yerleşim merkezlerinin kentlerin kenarlarında, banliyölerde kurulmasıyla, kentler giderek genişlediler. Kent merkeziyle, yakın köy ve banliyöler arasında kurulan ulaşım ağı yeni yerleşim merkezlerinin de kentlere dahil olmasına neden oldu. Böylece bazı kentler birbirine çok yaklaştılar.

KRONOLOJİK OLARAK AVRUPA SANAT TARİHİ

M.Ö. 6000 Anadolu'da, bugün Çatalhöyük adıyla bilinen bölgede ilk çömlekçilik çalışmaları yapılmıştı.

M.Ö.3000 Yazının bulunuşu. İlk kez Sümerler resim-yazı tekniğini geliştirdiler.

M.Ö. 1500 Anadolu'da, Hititler çivi yazısını, Girit'te ise lineer yazıyı Yunanlılar geliştirdiler.

M.Ö.1100 Fenikeliler günümüz alfabelerinin de temelini oluşturacak bir alfabetik yazı oluşturdular.

M.Ö. 776 İlk Olimpiyat Oyunları Yunanistan'da yapıldı.

M.Ö. 740 Homeros'un dev epik destanı "İlyada" ilk kez kâğıda geçirildi.

M.Ö. 612 Lirik Yunan şiirinin önemli ismi, kadın şair Safo'nun doğuşu.

M.Ö. 585 Sokrates-öncesi Yunan felsefesinin ilk büyük temsilcilerinin ürün vermeye başlamaları. Herakleitos, Parmenides, Zenon, Tales, Anaksimenes, Demokritos gibi düşünürler Ege Denizi'nin her iki yakasında etkili oldular.

M.Ö.400 Yunan Klasik Tiyatrosu Aishilos, Sofokles, Euripides ve Aristofanes gibi büyük ustalarla erişilmesi güç bir olgunluk kazandı. Aynı yıllarda Sokrates ve Platon ile felsefede, Herodotos ile tarihte, Hipokrates ile tıpta Kadim Yunan uygarlığı büyük ilerlemeler kaydetti.

M.Ö. 322 Aristoteles'in ölümü. Bu düşünürün etkisi, ortaçağ boyunca, benzersiz olmuştur.

M.Ö. 46 Sezar'ın, Avrupa'da XVIII. yüzyıl sonuna dek geçerli kalacak olan takvim düzenlemesini yaptığı yıl.

Milat'tan sonra

M.S.5-30 Roma İmparatoru Augustus'un döneminde yoğun bir kültürel yaşam göze çarptı. Vergilius, Ovidius ve Horatius gibi şairler bu altın çağın belli başlı isimleridir.

M.S.30 İsa çarmıha gerildi.

M.S. 90-140 Latin edebiyatının bir başka parlak dönemi: Martialis, Tacitus, Juvenalis'in yapıtları.

313 Milano Fermanı'nın gün ışığına çıkmasıyla Hıristiyanlık Roma İmparatorluğu sınırları içinde benimsenmeye başladı. Bu, günümüze dek süren bir etki bırakacak, kültür dünyasının yörüngesini geniş ölçüde belirleyecektir.

404 Kutsal Kitap'ın "vulgata" adıyla anılacak ünlü Latince yazımının gün ışığına çıkması. Kilisenin, Rönesans dönemine dek azalmadan yükselecek etki alanının kültürel çevrelerde de egemen olmasına yol açacaktır.

782 Tarihe "Karolenj Rönesansı" diye geçecek bir eğitim reformunun imparatorluk sınırları içinde gerçekleştirilmesi.

863 Sonraları Slav halkları tarafından benimsenecek Kril alfabesinin ortaya çıkışı.

1000-1100 Avrupa'nın ilk büyük üniversiteleri Salerno, Paris ve Bologna'da kurulur. Arap bilginlerinin, İslâm kültürünün bu dönemin aydın çevrelerinde yoğun etkisi görülecektir.

1154 Chartres Katedrali'nin inşasının başlaması Avrupa mimarisinde olduğu kadar Avrupa düşüncesi ve kültüründe de önemli bir değişimi hazırlayacaktır.

1274 Hıristiyanlığın düşünce ve kültür yaşamında kökteci bir etki alanı kurmasını sağlayan "Summa Theologica" başlıklı yapıtın yazarı Akinalı Thomas'ın ölümü. Bu yapıt, Avrupa felsefesinin ileriki aşamalarında da etkisini gösterecektir.

1275 Marco Polo'nun Çin'e varması, Avrupa kültüründe beklenmedik değişiklikler doğuracaktır. Özellikle, Doğu "teknolojisi"nin bazı tekniklerde konusunda katettiği aşamalar bu tarihten sonra hızla Avrupa'ya girecektir.

1300 XIV. Yüzyılın ilk yarısında, İtalya'da büyük bir kültürel patlama yaşanır. Dante, yaşamını dünya şiirini kökten etkileyecek bir yapıtı, "İlahi Komedya"yı kaleme almakla yetinmez, bir yandan da özgün siyasal düşüncesiyle hareketli bir yaşam ve sürgüne çıkmaya sürüklenir. Petrarca şiiriyle Latin ozanlarının görkemine erişir. Giotto ise, resim sanatına en büyük açılımı, resimde perspektifin kullanımını sokarak Rönesans döneminin en önemli hazırlayıcılarından biri olur.

1339 Moskova'da Kremlin'in inşasına başlanır.

İlk kitap basımı

1445 Bu tarihte, Johannes Gutenberg Avrupa'da ilk kitabı bastı. Gutenberg'le birlikte, kitabi yazılı kültür egemen olmaya başlamıştır.

1450-1540 İtalya'nın bir anlamda merkezini oluşturduğu Rönesans dönemi. Avrupa'nın sanat ve düşünce alanında olduğu kadar, bilim ve teknoloji alanında da benzersiz bir yeniden doğuş yaşamasına yol açan Rönesans'ın sanat alanındaki en önemli temsilcileri Leonardo da Vinci, Rafaello, Michelangelo ve Botticelli, düşünce alanında ise Hümanist geleneği başlatan Erasmus ve Morus, siyasal düşüncenin atalarından Machiavelli olmuştur.

1543 Kopernikus, bilim tarihinde önemli bir devrim yaratacak olan "Gök Cisimlerinin Devri alemi" başlıklı yapıtını yayımladı.

1547 "Don Kişot" ile Avrupa'da modern romanın öncülüğünü yapan Cervantes'in doğumu.

1564 Avrupa kültürünün doruk noktalarından birini oyunlarıyla oluşturan büyük İngiliz şair ve yazarı William Shakespeare'in doğumu.

1607 Monteverdi, "La Favola d'Orfeo" adlı yapıtı ile operayı tümel bir sanat haline getirdi.

Avrupa'da bilimsel ilerlemeye önemli katkılarda bulunan Kepler'in ölümü.

1616 Cervantes ve Shakespeare'in ölümü.

1626 Avrupa'nın düşünce tarihinde kilit görevi yüklenen büyük denemeci Bacon'ın ölümü.

1642 Düşünceleriyle Kilisenin tepkisini üzerine çeken, Avrupa insanının düşünce sistematiğinde köklü değişiklikler oluşmasına yol açan büyük bilim adamı Galileo'nun ölümü.

Bir kütüphane. Ortada, cam bölmelerde teşhir edilen değerli kitaplar görülüyor. En öndeki ise, evreni temsil eden bir astronomi maketi

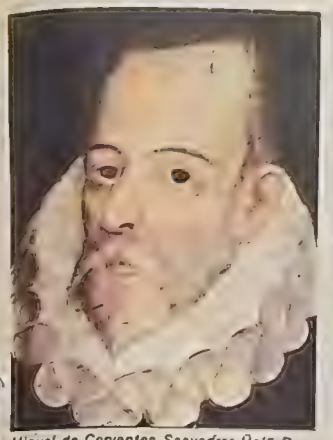

Miguel de Cervantes Saavedra: Ünlü Don Quijote'un yazarı ve Avrupa roman geleneğinin kurucusu.

1650 Modern felsefenin başlangıç noktasına yerleştirilen Fransız düşünürü René Descartes'in ölümü.

1656 Roma'daki ünlü San Peter kilisesinin inşaasının tamamlanışı.

1630-1675 Felemenk Resim sanatının patlaması. Rubens, Vermeer ve Rembrandt ile hem portre sanatında, hem de manzara resimlerinde bir devrim oluşturacak yapıtlar verdiler.

IV. Felipe döneminde, Velasquez'in, İspanya'da önemli bir resim okulu yaratıktan sonra ölümü.

1662 Londra'da "Royal Society"nin kurulması.

1665 Fransız resim sanatına damgasını vuran Poussin'in ölümü.

1666 Ünlü Fransız Akademisinin Paris'te kurulması.

1670-1680 Fransız tiyatrosu Moliere, Racine ve Corneille ile altın çağını yaşadı. Gerek dramatik yapıda, gerekse oyun tekniği planında Shakespeare sonrasındaki en önemli yenilikler bu üç yazardan gelmiştir.

1687 Isaac Newton, bilim dünyasını altüst eden dev "Principia"sını yayımladı. Newton'ın görüşleri modern bilimin kurulmasında payanda görevi görecektir.

1690 John Locke, "İnsan Aklı Üzerinde Bir Deneme"yi yayımladı.

1710 Bach ve Haendel'in ilk yapıtlarını vermeye başlamaları. Barok müziğin bu iki büyük ustası, Avrupa'da çok sesli müziğin gelişmesi konusunda benzersiz bir işlev üstlenmişlerdir.

1746 Goya'nın doğumu. İspanyol resim geleneğinin çok ilginç bir biçimini ortaya koyan ressam, çağdaş resmin uçbeylerini de derinden etkileyen bir renk ve konu ortaklığı yakalamıştır.

Aydınlanma çağının yoğun dönemi

1750-1770 Bu 20 yıl, aydınlanma çağının en yoğun dönemini oluşturur. Avrupa'nın düşünsel ve bilimsel atmosferi tümden değişir, teknolojik alanda büyük buluşlar modern toplumun habercisi olurlar. Fransa'da Voltaire, ansiklopedistler, özellikle de Diderot; 1762'de yayımladığı "Toplum Sözleşmesi" ile Jean-Jacques Rousseau; İngiltere'de 1752'de kesin biçimiyle yayımlanan "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Soruşturma" ile David Hume; Almanya'da ise "Aydınlanma Nedir?" ile Immanuel Kant dönemin ana iskeletini ortaya koyan düşünürler olurlar.

1776 "Ulusların Serveti" ile Adam Smith, Avrupa'da ekonomik düşüncenin başlangıç noktasını oluşturur. Bu gelenek Ricardo, Proudhon ve Marx'ın yapıtlarında asıl gelişim çizgilerini bulacaktır.

1791 Wolfang Amadeu Mozart'ın ölümü. Orkestra müziğine, senfonik müziğe benzersiz bir soluk getiren bu büyük besteci yaklaşık 35 yıl süren ömrüyü inanılması güç bir verimlilikle doldurmuştur.

1798 Malthus'ün ünlü yapıtı "Nüfus Ilkesi Üzerine Bir Deneme"yi yayımlayışı.

1810 Chopin'in ölümü (1810); Liszt'in (1811), Verdi ve Wagner'in (1813) doğumları. Romantik müziğin patlama dönemine rastlayan Chopin'den sonra Klasik Batı müziğinde yepyeni arayışların senfonik müzik ve opera alanında başlaması.

1812 İlk kez ülündür baskı makinasının Londra'da yayımlanan The Times gazetesince kullanılması.

1817 Kalkütta'da özelde İngiliz, genelde Avrupa kültürünün etkisinin yayılmasına önayak olacak Hindu Üniversitesi'nin kurulması.

1810-1840 Romantizm akımı, Avrupa'nın pek çok ülkesinde, sanat dallarının hemen tümünde, etkili olmaya başlar. Lord Byron İngiltere'de, Goethe Almanya'da, Chateaubriand Fransa'da romantik edebiyatının kilometre taşlarını oluştururlar. Goethe'nin ölümünden bir yıl önce 1831'de bütünleyebildiği "Faust" yalnız romantizmin değil aynı zamanda klasik anlayışın da doruk noktası sayılır. Resim sanatında ise İngiltere'de Turner, Fransa'da Delacroix romantik akımın büyük temsilcileri olurlar.

1840 İngiltere'de ilk posta pulunun basılışı.

1848 Marx ve Engels'in birlikte kaleme aldıkları "Komünist Manifesto"nun yayımlanışı. Bu metin yalnız siyasal sonuçlar değil, düşünsel sonuçlar açısından da Avrupa kültüründe önemli değişiklikler doğurecaktır.

1853 Baron Haussemann, Paris'i yeniden inşaya başladı. Bu çalışmaların sonucunda yapısı geniş ölçüde değişen kent bir bakımdan modernleştiyse de, birçok bakımdan da özgünlüğünü yitirmiştir.

1857 "Kötülük Çiçekleri"nin yayımlanışı. Baudelaire'in bu dev yapıtı, Avrupa şiirinde bir dönüm noktası olarak görülmüştür: Bu tarihten başlayarak şiirde modernizm başlamıştır. Baudelaire'in açtığı yolda sembolist akım özellikle Fransız şiirinde büyük isimler ortaya çıkarır: Yüzyılın ikinci yarısına Mallarmé, Verlaine ve Rimbaud damgalarını vururlar.

1859 "Türklerin Kökeni"nin gün ışığına çıkması. Bu yapıtıyla Darwin, Avrupa'nın düşünce ve bilim yaşamını derinden etkiler.

1830-1880 Avrupa romanında gerçekçi akım büyük bir hareketlilik doğurur. Balzac, XIX. yüzyılın romanının en büyük ürünlerini bu dönemde verir. Fransa'da Stendhal ve Flaubert, İngiltere'de Dickens, Rusya'da ise Tolstoy ve Dostoyevski roman sanatının doruk noktasını oluşturan yapıtlar verirler.

1867 Marx, "Kapital"in ilk cildini yayımlar.

İzlenimciliğin doğuşu

1874 İzlenimcilerin bir okul halinde ortaya çıkışı. Degas, Renoir ve Monet akımın önde gelen ressamlarıdır.

1880-1900 Romandaki gerçekçi yapıtların perdelinde tiyatroda da gerçekçi anlayışın altın dönemi başlar: Norveç'te Ibsen, İsveç'te Strindberg, Rusya'da Çehov, İngiltere'de Bernard Shaw akımın en önemli temsilcileridir.

1900 Nietzsche'nin ölümü. Freud'un psikanalizin bilim olarak yer etmesini sağlayacak ünlü "Düşlerin Yorumu"nu yayımlaması.

1895-1905 İlk sinema deneylerinin başlatılması ve hızla bu yeni tekniği sanata dönüştürme çabaları verilmesi: Lumiere Kardeşler ve Melies.

1900-1920 Avrupa'nın dört bir yanında yenilikçi sanat akımlarının patlak vermesi: Almanya ve Avusturya'da dışavurumculuk, İsviçre'de Dada hareketi, Fransa'da gerçeküstücülük, İtalya ve Rusya'da fütürizm, İngiltere'de "İmgeci şiir" akımı, İspanya'da "ultra" hareketi etkili olur. Resimde, Picasso ve Braque'ın öncülüğünü yaptığı Kübizm anlayışının ilk ürünleri 1907'de sergilenir. Rusya'da Maleviç "konstrüktivist" akımı, Kandinski ve Klee Almanya'da, Mondrian Hollanda'da soyut resmi başlatırlar. 1919'da Bauhaus kurulur. Sessiz sinemanın ilk önemli yapıtları, Rus fütüristlerinin ilginç çalışmaları hep bu dönemin ürünüdür. 1907'den başlayarak, Schönberg'in bestelerriyle atonal müzik ortaya çıkar.

Avrupa'nın dünya müziğine katkısı olan bir senfoni orkestrası.

Rainer Maria Rilke. XX. yüzyıl şiir geleneğinin kurucularından biri.

Çağdaş Avrupa edebiyatının iki devi yanyana: Hermann Hesse ve Thomas Mann.

Sinemada görkemli gelişme

1920-1939 İlk radyo çabaşmaları 1920'de yapılır. Sinema, sessiz dönemin ardından görkemli bir gelişme gösterir: Ayzenştayn, Chaplin, René Clair sesli sinemanın ilk büyük başyapıtlarını verirler. Alman sineması, dışavurumcu akımın güdümünde sinema sanatının estetik gücünü arttırır. Edebiyatın her dalında büyük bir değişim duygusu egemendir. Şiirde: "Çorak Ülke" (1922) ile Eliot, yarım yüzyılda tamamlanan "Canto"lar ile Pound, 1923'de hem "Duino Ağıtları", hem de "Orfeus'a Soneler" ile Rilke, 1920'den sonraki düz yazı şiirleriyle Perse çağımız şiirinin doruk noktalarını oluştururlar. Roman sanatında da bir deprem yaşanır: "Dava" ile Kafka, "Yitirilmiş Zamanın Peşinde" ile Proust, "Ulysses" ile Joyce, "Büyülü-Dağ" ile Thomas Mann, "Niteliksiz Adam" ile Musil çağdaş romanın devleri olurlar. Dali ve Ernst gibi ressamlar gerçeküstücü çizgiyi derinleştirirler. Mimarlardan Le Corbusier ve Gaudi etkili olur. Müzikte Stravinski ve Bartok öncülüğü yükleniyor. Felsefede Husserl, Descartes'tan o yana ilk kez köktenci bir tavır geliştiren düşünür olur. İlk televizyon yayınları 1936'da yapılır.

1939-1945 II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Avrupa'nın uygarlaşma temposunda önemli kırılmalar oluştu. Pek çok sanatçı ve kültür adamı, sayısız bilim adamı sürgüne çıkmak, ülkelerinden uzaklaşmak zorunda kaldılar. Bu dönemde Pound, Céline ve Benn gibi büyük yazarlar faşizmi desteklediler. Ancak, sanatçıların ve bilim adamlarının büyük çoğunluğu faşizme karşı çıktılar. Genelde direniş ve savaş edebiyatı büyük yapıtlar doğurmadı. Resimde Bacon figüratif geleneğe yepyeni boyutlar getirdi. Felsefede Sartre ve arkadaşları etkili oldular. Sinemada Orson Welles, tiyatroda Brecht ve Grotowski önemli gelişmelerin başlangıç noktasını oluştardular.

1945 SONRASI II. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa sanatında ve kültür yaşamında önemli değişiklikler beliriverdi. Sinemada, İtalyan neorealistleri Avrupa'nın ağır topu oldular: De Sica, Rossellini, Antonioni, Visconti ve Fellini'nin yapıtları dünya sinemasını da derinden etkiledi. Bu hareketi İngiltere'de "Özgür Sinema", Fransa'da "Yeni Dalga" akımı tamamlayacaktır. Müzikte, atonal devrimin süreğinde elektronik besteler önem kazanır: Stockhausen ve Boulez önde gelen isimlerdir. Tiyatroda Beckett, Ionesco ve Adamov'un oyunlarıyla "saçma" akımı, Osborne, Pinter ve Whiting gibi Anglo-sakson yazarlarla da "öfke" tiyatrosu ağırlığını duyurur. Romanda, 1950'li yıllarda birlikte "Yeni Roman" akımı öne geçer. 1956'dan başlayarak ABD'de fırtına gibi esen "rock and roll" akımı, Avrupa'da "beat" kuşağının doğmasına yol açar; Beatles topluluğunun öncülüğünde büyük bir "pop" müzik kuşağı doğar. Felsefe alanında, II. Dünya Savaşını izleyen yıllarda hayli etkili olan Varoluşçuluğun gücü çabuk biter. 1960'lı yıllardan başlayarak birçimci bir felsefe anlayışı ile yapısalcılık, marksizm ve varlıkbilim buluşurlar.

SPOR

1984'de Saray-Bosna'da yapılacak olan Kış Olimpiyatları'nın simgesi, "Vuçko" adlı kurt

DÜNYANIN SPORDA EN ETKİN KITALARINDAN BİRİ: AVRUPA

AVRUPA spor alanlarında dünyanın en iler kıtalarından biri olarak görülür. En büyük rakibi olan Amerika'ya karşı çeşitli spor dallarında üstünlüğü de dikkati çeker. Bütün dünyada en büyük ilgiyi gören belli başlı spor dallarında bir kıyaslama yapacak olursak karşımıza şöyle bir tablonun çıktığı görülür:

ATLETİZM'de: 21 branşın dünya rekorlarından 10'u Avrupa kıtası, 6'ı Amerika kıtası, 3'ü Afrika kıtası ülkelerine mensup atletlerindir. Bayanlarda ise 10 Dünya rekorunun tamamı Avrupalı atletlerindir.

BASKETBOL'da: Bugüne kadar yapılan 9 Dünya Şampiyonasından 5'inı Avrupa ülkelerine (SSCB ve Yugoslavya), 4'ünü Amerika kıtası ülkelerine (Arjantin, Brezilya ve Birleşik Amerika) mensup takımlar kazanmışlardır. Bayanlarda ise Avrupa, Amerika kıtasına karşı 5-3 öndedir.

FUTBOL'da: Dünyanın en büyük futbol organizasyonu olarak kabul edilen "Dünya Kupası"nda ise Avrupa ve Amerika kıtaları tam bir eşitlik içindedirler. Bugüne kadar oynanan 12 turnuvada Avrupa kıtasına mensup ülkeler (İtalya, F.Almanya ve İngiltere) 6 kez; Amerika kıtasına mensup ülkelerin takımları (Uruguay, Brezilya ve Arjantin) da 6 kez "Dünya Kupası"na sahip olmuşlardır.

İki büyük kıta arasındaki bu büyük mücadele diğer spor dallarında da vardır. Buz hokeyinden yüzmeye, halterden artistik patinaja kadar Avrupa ile Amerika kıtaları arasındaki bu mücadele devam eder. Diğer spor dallarında; örneğin cimnastikte bu mücadeleye Asyalı ülkelerin de katıldıkları görülür. Çim hokeyinde ise Asya ülkeleri gerek Avrupa gerekse Amerika ülkelerine üstünlük sağlamış durumdadırlar.

Avrupa sporunun en ilginç gösterileri arasında çeşitli spor dallarında yapılan Avrupa şampiyonaları, kulüpler arası Avrupa Kupaları (Avrupa Şampiyon Kulüpler, Avrupa Kupa Galipler vb gibi), milli takımlar düzeyindeki Avrupa şampiyona ve kupaları yer alır. Bu şampiyonalarda ve kupalarda Avrupa kıtası ülkeleri kendi aralarında mücadele verirler.

Avrupa karmaları da çeşitli spor dallarına renk katmaktadır. Çeşitli spor dallarında Avrupa'nın en iyi oyuncularından oluşturulan "Avrupa Karması" takımları diğer kıtalar ülke karmalarıyla karşılaşmalar yapmaktadırlar.

Bugüne kadar Avrupa Karmaları'nda üç Türk sporcunun yer alması Türk sporunun bir gurur vesilesi olmuştur. Bu üç Türk sporcusundan biri bokser, biri futbolcu, biri basketbolcudur. 1946 yılında "Avrupa Karması"na seçilerek New York'ta "Amerika Karması"na karşı döğüşen Halit Ergüvel "Avrupa" formasını giyen ilk Türk sporcusu olmuştur. Futbolda İsa Ertürk, basketbolda ise Efe Aydan "Avrupa" formasını giyen diğer Türk sporcuları oldular.

1980 Moskova Olimpiyatları'nın simgesi de, ayı "Mişka"ydı. Olimpiyatlar için böyle simgeler bulmak adet haline gelmiştir.

Avrupa'da spor etkinliklerinin gelişimi

Kuşkusuz, dünya tarihinin bütün uygarlıklarında spor vardı. Bugünkü sporların buluşma yeri olan olimpiyatların ataları kurulmadan önce de, Doğu uygarlıklarında spor yapıldı. Ama, sporun bütün top'umu ilgilendiren bir etkinlik olarak gelişmesi, Avrupa'da ortaya çıkmış bir olgudur.

Eski Yunan'ın Olimpiyatları, dinsel, toplumsal ve siyasal anlam taşıyordu. Hatta tarihsel bir anlamı: Tarih verilirken, "...ıncı Olimpiyattan sonra" ya da "önce" gibi deyimler kullanılırdı. Eski olimpiyatlarda, kent devletlerin atletleri üstünlük için ve Tanrılarına bir tür tapınmada bulunmak için yarışırlardı. Eski Yunan sporu, daha çok bireysel spor dallarından oluşurdu. Atletizmin çeşitli dalları, bireysel üstünlük sağlamak amacıyla yapılırdı.

Roma'da ise, bu anlayış büyük çapta değişir. Spor daha çok, seyirlik bir iş haline gelir. Araba yarışı, ya da Gladyator kavgası gibi seyirciye yönelik sporlar, orada gelişti.

Ortaçağdan başlayarak gelişen, takım sporlarının kaynağı ise, daha çok, çeşitli Avrupa ulusunun geleneklerinden kaynaklanır. Önceleri köylerarası yarışmalar biçiminde, eğlenceler biçiminde ortaya çıkar. Ancak, dinsel etkiler yüzünden, bedene pek önem verilmemesi sonucu, sporların asıl gelişimi XVIII. yüzyıldan başlayarak gerçekleşti.

Başlangıçta, yalnızca 'amatör ruh'la, bedensel gelişme ve eğlence için yapılan sporlar, Aristokratların imtiyazındaydı. Sonraları, XIX. yüzyıldan başlayarak, önce orta sınıf, sonra daha aşağı sınıflar spor etkinliklerine katılmaya başlayınca, geniş kitleler için seyirlik sporları ortaya çıktı. Bu gelişmenin sonucu, sporun profesyonelleşmesi oldu.

Profesyonel spor, Batı Avrupa ülkelerinde bir 'kapitalist' uğraşı olarak, Doğu Avrupa ülkelerinde ise bir devlet 'işletme'si olarak işler. Ancak Batı ülkelerinde, profesyonel takımların tabanlarını oluşturan genç takımlar ve mahalli ligler, Doğu ülkelerinde de çeşitli spor okulları, sporun yaygınlaşmasını sağlayan kuruluşlardır.

Asıl amatörlük ise, ilki 1986'da Atina'da düzenlenen çağdaş olimpiyat oyunlarıyla korunmaktadır. Bu oyunların da ilginç yanı, tıpkı Eski Yunan'da olduğu gibi, siyasal anlam kazanmasıdır. Örneğin 1936 Berlin Olimpiyatları Hitler için bir propaganda vesilesi olmuştu. 1972 Münih Olimpiyatlarında, Filistin gerillaları İsrail spor takımını rehine aldı. Olimpiyatların siyasal bir anlam kazanmasının son örneği de, Afganistan işgalini protesto için bazı ülkelerin 1980 Moskova Olimpiyatlarına katılmaması oldu.

Son yıllarda, zorluklardan gittikçe arınan bir yaşam içinde aşırı beslenme de eklenince tembelleşme ve hamlaşma tehlikesiyle karşı karşıya kalan Avrupalı, özellikle koşma gibi 'antrenman' sporlarına ağırlık vermeye başlamıştır.

Düzeltme

Ansiklopedi'nin 14. Fasikülü'nün (Fransa, III. Bölüm) 107. sayfasında bir resimaltında yanlışlık yapılmıştır. "Manet'nin izlenimciliğin simgesi sayılagelen tablosu" şeklindeki resimaaltı, "Renoir'ın izlenimciliğin simgesi sayılagelen tablosu" şeklinde düzeltilecektir.

11. Fasikülde (Finlandiya), 82. sayfadaki "Siyasal Künye"de Finlandiya'nın son cumhur başkanı, doğru bir biçimde, Mauno Koovisto olarak gösterilmiş olmakla birlikte, 83. sayfada yeralan Cumhurbaşkanları portreleri arasında Koovisto'nun fotoğrafı yer almamıştır.

Düzeltir, özür dileriz.

DİZİN

ÜLKELER:

ARNAVUTLUK
AVUSTURYA
BELÇİKA
BULGARİSTAN
ÇEKOSLOVAKYA
DANİMARKA
DEMOKRATİK ALMANYA
FEDERAL ALMANYA I
FEDERAL ALMANYA II
FEDERAL ALMANYA III
FİNLANDİYA
FRANSA I
FRANSA II
FRANSA III
HOLLANDA
İNGİLTERE I
İNGİLTERE II
İRLANDA
İSPANYA
ANDORRA
İSVEÇ
İSVİÇRE
İTALYA I
İTALYA II
VATİKAN
SAN MARİNO
İZLANDA
LÜKSEMBURG
LİECHTENSTEİN
MACARİSTAN
NORVEÇ
POLONYA
PORTEKİZ
ROMANYA
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİRLİG
SOVYET SOSYALİST CUMHURİYETLER BİR. (II
YUGOSLAVYA
YUNANİSTAN
KIBRIS
MALTA
AVRUPA (GENEL I)
AVRUPA (GENEL II)

YARARLANILAN BAŞLIC

— Encyclopedia Americana.
— Encyclopaedia Britannica
— The New Caxton Encyclop
— Conflict Studies.
— The New International Eve
— Der Fischer Welt Almanach
— Grand Larousse Encyclopé
— Meydan-Larousse Büyük L
— The Guinness Book of Answ
— The Guinness Book of Rec
— Le Million: I 'Encyclopédie mondo
— National Geographic Maga
— The Stateman's Yearbook.
— Times Dünya Tarihi Atlas
— The World Almanac
— ve Avrupa ülkelerinin her rafik eserler.

Milliyet ÜLI ANSİKLO

Bu ansiklopedi 14.3.1983- arasında Milliyet gaze verilmişti

Milliyet Gazetecilik A.

AYDIN DOĞ

Genel Koordi TARHAN ER

İdari İşler Genel Müdürü
Yazı İşleri Müdürü
Özel Yazılar Müdürü
Araştırma Müdürü
Spor Sorumlu Müdürü

MİLLİYET ÜLKELER AN

Sorumlu Müdür: NAİL GÜRELİ

Metin Yazarl

ÖMER MADRA
ORUÇ ARUOBA
MEHMET SAONAK
HİKMET ALTINKAYNAK
BERLAN ALAN

İmzalı Yazısı O

ÖZGEN ACAR
CİHAN AKERSON
MEHMET BARLAS
M ALİ BİRAND
NURİ ÇOLAKOĞLU
ORHAN DURU
SAMİ KOHEN

Teknik Sekret

DOĞRUL ÖZKORA

ŞÜKRÜ HALLAÇ KENAN

BASILDIĞI YER: MİLLİYET